Fotografické publikace severní Moravy a Slezska

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Ondřej Durczak

Disertační práce | Opava 2022

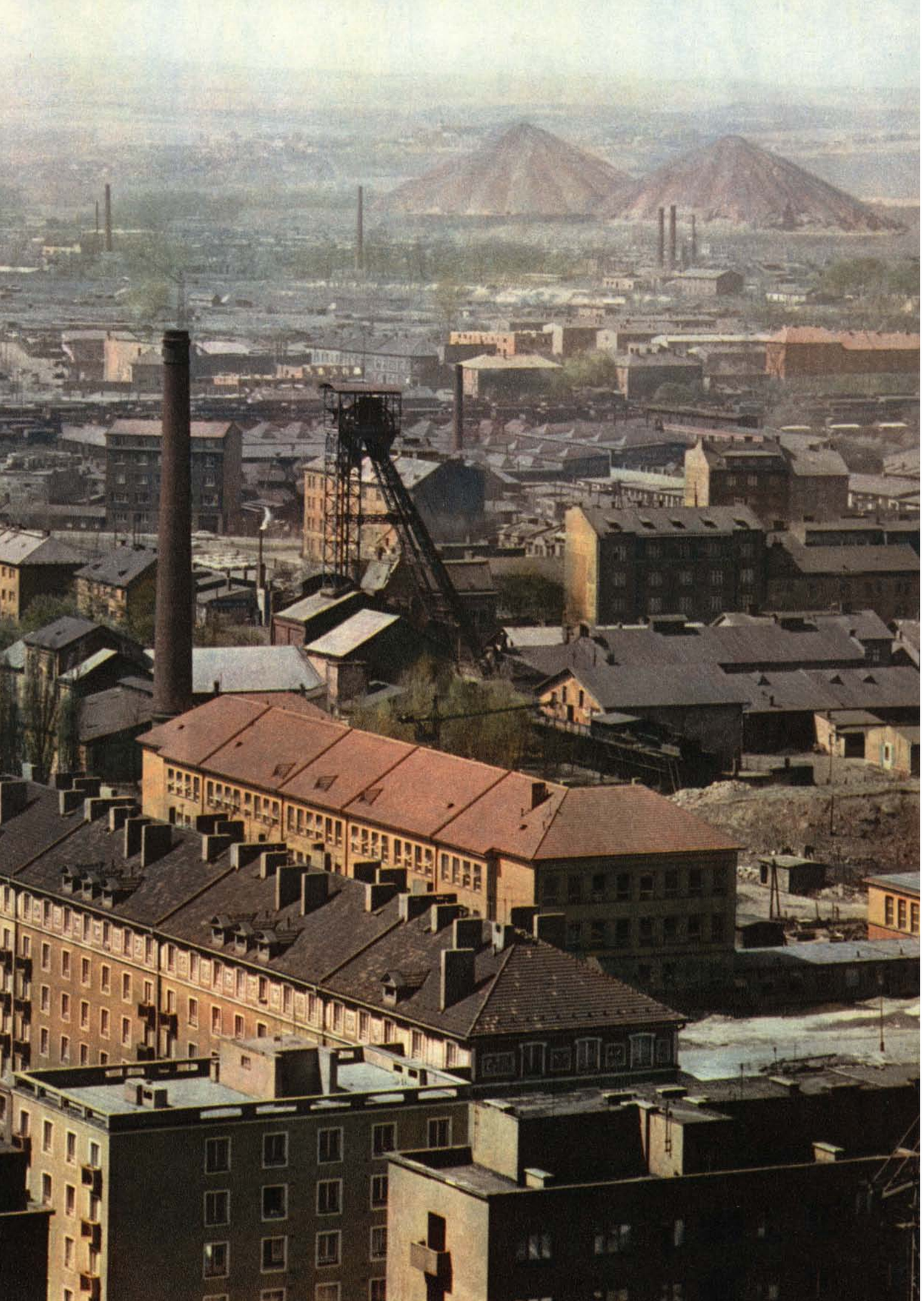

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

Ondřej Durczak

Studijní program: P8204 ITF Filmové, televizní a fotografické umění
a nová média, doktorský studijní program
Obor: Tvůrčí fotografie

Fotografické publikace severní Moravy a Slezska

Photographic Publications of Northern Moravia and Silesia

Disertační práce

Opava 2022

Školitel disertační práce:
doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

ZADÁNÍ DISERTAČNÍ PRÁCE

Akademický rok: 2022/2023

Zadávající ústav: Institut tvůrčí fotografie

Student: MgA. Mgr. Ondřej Durczak

UČO: 33250

Program: Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Obor: Tvůrčí fotografie

Téma práce: Fotografické publikace severní Moravy a Slezska

Téma práce anglicky: Photographic Publications of Northern Moravia and Silesia

Zadání: Disertační práce Fotografické publikace severní Moravy a Slezska navazuje na studentovu bakalářskou a diplomovou práci na Institutu tvůrčí fotografie. Nyní je podstatně rozšířena, přepracována a aktualizována především o lokality, ale i časové období do dnešních dní. Disertační práce má za cíl zmapovat lokální fotografické knihy oblasti vymezené bývalým Severomoravským krajem, který byl na tomto území nejrozsáhlejším územním celkem. Zásadní část práce se věnuje rozboru vybraných knih z oblasti klasických obrazových místopisných zaměřených na města, dále okresy a celý kraj, ale i publikací sloužících pro propagační účely severomoravských průmyslových podniků. Zařazeny jsou také autorské fotografické knihy s regionálními tématy. Textům o knihách předchází kapitoly rozdělené na období do roku 1947, roky 1948–1989 a po roce 1989 čerpající z dobového společensko-politického kontextu, ediční činnosti dalších krajských nakladatelství apod. Důraz v práci je kladen na československé totalitní období a Ostravu, jako nejdůležitější město sledované oblasti.

Literatura:

BALAJKA, Petr, ed. a kol. Encyklopedie českých a slovenských fotografů. Praha: ASCO, 1993.
PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. Ostrava. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013..
BIRGUS, Vladimír a MLČOCH, Jan. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2009.
BIRGUS, Vladimír a SCHEUFLER, Pavel. Česká fotografie v datech 1839–2019. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2021.
BIRGUS, Vladimír a SCHEUFLER, Pavel. Fotografie v českých zemích 1839–1999: chronologie. 1. upr. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999.
DOLEŽAL, František. Thema v nové fotografii. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Osvěta, národní podnik, 1952.
HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018].
KNAPÍK, Jiří a kol. Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. I. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011.
MACURA, Vladimír et al. Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). V tomto uspořádání vyd. 1. Praha: Academia, 2008.
PRZYBYLOVÁ, Blažena et al. Ostrava v datech. Vydání první. Ostrava: statutární město Ostrava, 2017.
PŘIBÁŇ, Michal a kol. Česká literární nakladatelství 1949–1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014.

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.

Datum zadání práce: 21. 7. 2022

Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

. . . . . .

prof. PhDr. Vladimír Birgus
vedoucí ústavu

Tuto práci věnuji Dušanu Konečnému (1956–2022).

Poděkování patří
doc. Mgr. Jiřímu Siostrzonkovi, Ph.D.,
prof. PhDr. Vladimíru Birgusovi,
Mgr. BcA. Anežce Jadlovské.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a použil uvedené literatury.

Obsah

Ediční poznámka ---------- 11
Úvod ---------- 17
Období do roku 1947 ---------- 19
Období let 1948–1989 ---------- 73
Období po roce 1989 ---------- 219
Fotografické publikace severní Moravy a Slezska ---------- 225
Knihy o městech severní Moravy a Slezska a jejich okolí ---------- 227
Knihy o okresech a kraji severní Moravy a Slezska ---------- 429
Průmysl ve fotografických knihách severní Moravy a Slezska ---------- 561
Krajiny ve fotografických publikacích severní Moravy a Slezska ---------- 845
Umělecké fotografické publikace a katalogy severní Moravy a Slezska ---------- 969
Medailony vybraných fotografů ---------- 1113
Chronologický přehled fotografických publikací severní Moravy a Slezska ---------- 1119
Závěr ---------- 1287
Poznámky a odkazy ke zdrojům ---------- 1289
Seznam pramenů z rozborů knih ---------- 1301
Jmenný rejstřík ---------- 1305

Ediční poznámka

Tato disertační práce *Fotografické publikace severní Moravy a Slezska* vychází z bakalářské práce *Fotografické publikace o Ostravsku v letech 1948–1989* a z na ni navazující diplomové práce *Propagujme uhlí a ocel! Fotografické publikace o Ostravsku ve 20. století*, které byly obhájeny na Institutu tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě v roce 2014 a 2016. Od dokončení diplomové práce bylo na tomto textu dále velmi intenzivně pracováno.

Mezi hlavní změny oproti diplomové práci patří: některé původně uvedené publikace byly vyřazeny z rozboru, nové postřehy, přepracování a doplnění u již uvedených knih, došlo k výrazným dílčím reinterpretacím těchto pramenů, několik desítek nově zařazených knih, sledované období bylo posunuto z konce 20. století do současnosti, místní vymezení, ke kterému se publikace vztahují, byla rozšířena na oblast celého bývalého Severomoravského kraje. Byla změněna struktura práce z původních kapitol dle časových etap 20. století na sekce dle charakteru fotografické publikace.

Důraz v celé práci je kladen k městu Ostrava, které bylo krajským městem bývalého Severomoravského kraje. Je to navíc rodné a životní město autora této práce, který se mu více než deset let věnuje také ve volné fotografické tvorbě.

Předmětem práce jsou fotografické místopisné a další fotografické knihy čerpající z oblasti bývalého Severomoravského kraje, který vznikl v roce 1960. Jedná se o historicky nejrozsáhlejší území, jehož centrálním městem byla Ostrava.

Hlavní oporou textů byla analýza, rozbor a popisy jednotlivých titulů, které jsou předmětem této práce. Dalším zdrojem informací byly poznatky získané z rozhovorů s bývalými odpovědnými redaktory fotografických publikací a s fotografy, kteří na knihách pracovali. Byly dohledány a v textech také využity dobové články k nově vydaným knihám.

První tři kapitoly práce jsou teoretickým úvodem do tématu československých a místních fotografických knih tří časových etap – období do roku 1947, totalitních československých let 1948–1989 a období po roce 1989. Největší pozornost je věnována druhé časové etapě, v níž se produkce fotografických knih začala dynamicky rozvíjet.

Šestice kapitol Fotografické publikace severní Moravy a Slezska, Knihy o městech severní Moravy a Slezska a jejich okolí, Knihy o okresech a kraji severní Moravy a Slezska, Průmysl ve fotografických knihách severní Moravy a Slezska, Krajiny ve fotografických publikacích severní Moravy a Slezska, Umělecké fotografické publikace a katalogy severní Moravy a Slezska se věnují rozboru konkrétních knih vybraných na základě jejich umělecké kvality, ideologického významu nebo důležitosti s ohledem na celý kraj. Příspěvky o knihách jsou doprovázeny reprodukcemi dvoustránek nebo vybraných fotografií z knihy. Poslední kapitola připomíná prostřednictvím stručných medailonů nejvýznamněji zastoupené autory fotografických knih severní Moravy a Slezska.

Závěrečné strany práce obsahují seznamy a přehledy. Podstatnou částí je zde chronologicky řazený seznam všech dohledaných fotografických publikací severní Moravy a Slezska s uvedením obálky knihy a základními technickými údaji.

Ostravský kraj (1948–1960)

1, 2 | V letech 1948–1960 bylo Československo rozděleno do 19 krajů. Ostravu a její okolí vymezoval Ostravský kraj | Reprodukce: KARLÍČEK, Miroslav et al. *Ostravský kraj*. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1951. Vnitřní strana obálky.

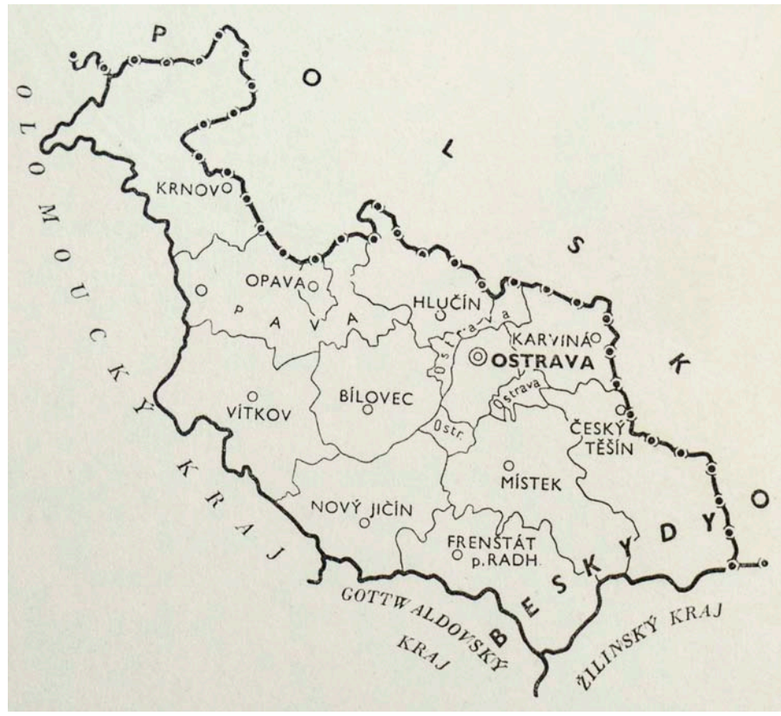

Severomoravský kraj v kontextu dalších krajů republiky – geografické vymezení práce

3 | Na začátku roku 1960 bylo Československo rozděleno nově vymezenými kraji. Severomoravský kraj se sídelním městem Ostravou vznikl ze stávajícího Ostravského kraje, dále větší části kraje Olomouc a části kraje Gottwaldov. Rozloha Severomoravského kraje zahrnovala nově více krajských měst a oproti dnešnímu Moravskoslezskému kraji, byla jeho rozloha dvojnásobná (11 074 km²). | Reprodukce: *Rudé právo*, 17. ledna 1960, s. 3

Nové rozdělení krajů a okresů na území naší republiky

Území republiky se dělí na 10 krajů a 108 okresů a na území hlavního města Prahy.

Středočeský kraj se sídlem v **Praze**, který v podstatě — až na malé výjimky — zůstává původním územním celkem.

Jihočeský kraj se sídlem v **Českých Budějovicích**, který vzniká z dosavadního Českobudějovického kraje, z části Jihlavského kraje a menších území z krajů Praha a Plzeň.

Západočeský kraj se sídlem v **Plzni**, který se vytváří z dosavadního Plzeňského kraje a z větší části Karlovarského kraje. (Na mapě nepojmenovaný okres u Plzně, kde je vyznačeno bývalé sídlo okresu Plasy, je okres Plzeň-sever a v prostoru, kde jsou vyznačena bývalá sídla okresů Stod, Přeštice a Blovice je okres Plzeň-jih.)

Severočeský kraj se sídlem v **Ústí nad Labem**, který vzniká z původního Ústeckého kraje a z části Libereckého a Karlovarského kraje.

Východočeský kraj se sídlem v **Hradci Králové**, který vzniká z dosavadního Hradeckého kraje, Pardubického kraje a menších území Jihlavského, Libereckého a Brněnského kraje.

Jihomoravský kraj se sídlem v **Brně** se vytváří z dosavadního Brněnského kraje a z části krajů Jihlava, Gottwaldov a Olomouc.

Severomoravský kraj se sídlem v **Ostravě** vzniká z dosavadního Ostravského kraje, z větší části kraje Olomouc a z některých okresů kraje Gottwaldov.

Západoslovenský kraj se sídlem v **Bratislavě** tvoří v podstatě území dosavadních krajů Bratislava a Nitra.

Středoslovenský kraj se sídlem v **Banské Bystrici** tvoří v podstatě území dosavadních krajů Banská Bystrica a Žilina.

Východoslovenský kraj se sídlem v **Košicích** tvoří území dosavadních krajů Košice a Prešov.

V hranicích okresů a krajů mohou být ještě provedeny změny, ukáže-li se k tomu vážný důvod.

★

Hlavní město Praha je samostatným územním celkem s právy kraje a tvoří ho v podstatě jeho dosavadní území, rozdělené nyní na 10 obvodů:

Obvod Praha 1 zahrnuje historické jádro města, tj. Hradčany, Malá Strana, Staré Město a část Nového Města.

Obvod Praha 2 se vytváří spojením větší jižní části Nového Města, Vyšehradu, Nusli-údolí a části Vinohrad.

Obvod Praha 3 zahrnuje území Žižkova a části Vinohrad.

Obvod Praha 4 zahrnuje území Nuslí, Michle, Lhotky, Pankráce, Podolí, Braníka a Hodkoviček.

Obvod Praha 5 zahrnuje území Smíchova, Košíř, Motola, Radlic, Jinonic, Hlubočep a Malé Chuchle.

Obvod Praha 6 zahrnuje území Dejvic, Bubenče, Střešovic, Břevnova, Veleslavína, Vokovic a Dolní Liboce.

Obvod Praha 7 zahrnuje území Holešovice-Bubny, Královskou oboru a Troju.

Obvod Praha 8 tvoří Libeň, Kobylisy, Bohnice, Střížkov a východní část Karlína.

Obvod Praha 9 spojuje území Vysočan, Proseku, Hloubětína a Hrdlořez.

Obvod Praha 10 spojuje dnešní území Vinohrad, Vršovic, Strašnic, východní části Spořilova, Záběhlice, Hostivař a Malešice.

★

V Bratislavě, Brně, Plzni a Ostravě se vytvářejí městské národní výbory, které budou mít práva okresů, a obvodní národní výbory s právy místních národních výborů.

4 | Severomoravský kraj | Výřez reprodukce: *Rudé právo*, 17. ledna 1960, s. 3

Úvod

Tato disertační práce je završením dlouhodobé badatelské a výzkumné činnosti zabývající se fotografickými knihami bývalého Severomoravského kraje od první dohledané knihy z konce devatenáctého století po dnešní tiskoviny. Fotografické knihy, které jsou předmětem této práce, lze označit převážně za místopisné, ale i podnikové propagační, autorské umělecké monografie aj.

Do roku 1947 měla fotografická publikace odlišné znaky ve své formě i obsahu než poválečné knihy. Fotografie se v místopisných publikacích té doby objevovaly v knižních průvodcích o městech a jejich okolí, kde měly pouze ilustrativní funkci k textu. Naopak ve větším rozsahu byly snímky otiskovány v obrazových albech o městech a jejich okolí. Převažovaly zde statické obrazy městské architektury, ulic a krajin. V případě tehdejší Moravské Ostravy se specifickým motivem stal hutní a uhelný průmysl.

Podstatná část práce se věnuje totalitní éře v Československu, na jejímž začátku se teprve začala fotografická publikace s výraznou převahou fotografií ve svém obsahu teprve razantněji rozvíjet. Za přísného dohledu strany a jejích složek vznikaly oficiální knihy, kde vedle místopisných reálií byla hlavní složkou obrazové kolekce politika. V padesátých letech byly fotografické knihy zneužity k výchově a posilování pracovní morálky. Přílišně moralizující tón a všudypřítomné ideologické zabarvení však mnohdy tlumily místopisný charakter publikace. Čím mohly takové publikace čtenáře obohatit? A komu byly vlastně určeny? Nepochybně měly místo především jako jeden z idealizovaných důkazů pseudohodnot socialistického režimu. Beznaděj tvůrců knih postupně vystřídala až liberálnější doba šedesátých let. Lyrické obrazy každodennosti s motivy prvků moderního města a s fotografickou kolekcí jednoho nebo jen několika autorů daly dohromady nejkrásnější místopisné fotografické knihy 20. století.

Kulturně i společensky šťastné období vystřídala v tomto smyslu produkce fádních a stereotypních knih 70. a 80. let. vydávaných ve prospěch režimu. Mnohé knihy doby tzv. normalizace běžnému čtenáři prakticky neměly co nabídnout. Šlo zpravidla o jubilejní pomníky oslavující pseudosvobodu socialistického Československa zhotovované všemi krajskými a dalšími nakladatelstvími jako povinné zadostiučinění straně. Je ale dnes i ta nejvíce politicky angažovaná kniha tak bezcenná, jak je všeobecně pojímaná? Záměrně zařazuji i několik příkladů triviálních politicky propagandistických knih s velmi slabou řemeslnou i technickou kvalitou snímků vydaných zejména v období tzv. normalizace. Domnívám se totiž, že absence takto negativních příkladů, v práci, která se snaží nabídnout komplexnější pohled, by byla chybná. Tyto knihy sice nemají tvůrčí hodnotu, o to více přispívají k pochopení doby svého vzniku. Každá z publikací je svědectvím nejen konkrétního místa, ale i politiky, kultury, společnosti jak v obsahové, tak technické rovině.

Z hlubšího rozboru je naopak vypuštěna kapitola Období po roce 1989, kvůli velkému rozmělnění druhů fotografických publikací od uvedeného roku, částečně ale také kvůli zachování některých motivů ve srovnání s předešlými tituly. Na první pohled by se mohlo zdát, že veškeré knihy vydávané po roce 1989 budou apolitické. Ovšem stále zůstává oficiální fotografická kniha prostředkem důstojné propagace nějakého území, a proto idealizovaný a optimistický ráz přetrvává i dnes. V motivech převažují turistické atraktivity a reprezentativní místa. Námětově i řemeslně stereotypní publikace jsou v posledních letech příznivě narušovány moderními autorskými publikacemi. Často totiž jde o bezprostřední, syrové, a především osobité pojetí sledované oblasti a jejich lidí. Jde zpravidla o umělecké fotografické monografie a katalogy jediného autora. Knihy tak často získávají dvojí identitu – jsou hodnotné jako umělecké fotografické knihy a současně mají význam v regionální historiografii.

Do rozborů jsou zařazeny ty nejdůležitější regionální publikace z hlediska fotografické a řemeslné kvality nebo i dobové ideologické důležitosti a významu pro sledovanou oblast. Podstatou náplní disertační práce jsou rozbory jednotlivých vybraných knih.

Posláním této práce je nejen představit vybrané fotografické publikace, ale na příkladu sledované oblasti se také pokusit charakterizovat obecnější znaky československých fotografických knih od konce 19. století po dnešek. Na vybraných titulech pak charakterizovat společensko-politické a jiné dobové aspekty nebo je uvést v souvislosti se vznikem příbuzných publikací jiných regionů a nakladatelství. Současně by práce měla být příspěvkem k historiografickým, vizuálně-sociologickým poznatkům o oblasti severní Moravy a Slezska.

Období do roku 1947

Kapitola se soustředí především na Ostravu, jako nejdůležitější město sledované oblasti. Je shrnut její vývoj v první polovině 20. století. Následně jsou představeny fotografické publikace českých zemí vydané do roku 1947. Těmi byl nejčastěji knižní průvodci ilustrovaní fotografiemi nebo tištěná fotografická alba. Teprve od čtyřicátých let vznikají fotografické knihy, u nichž obrazová část převažuje nad tou textovou. Na příkladu Ostravy jsou ukázány také nejčastěji prezentované motivy v podobě reprezentativní architektury, průmyslu nebo pohledů do ulic města. Kapitola *Motiv dělníka na příkladech fotografických obálek vybraných československých periodik do roku 1948* přináší čtenáři ukázky fotografických obálek, jejichž obsahem se stal portrét dělníka jako hrdiny práce ještě před nástupem totalitní moci v Československu a uplatněním stylu socialistického realismu a nabízí tak srovnání s klíčovým motivem fotografických publikací Ostravska. Prostřednictvím ukázek fotografií v oddíle *Fotografie Ostravy v československých periodikách do padesátých let 20. století* lze zase komparovat mnohdy výtvarně velmi kvalitní fotografické obrazy Ostravy, které se většinou v této obrazové kvalitě do fotografických knih o Ostravsku ani nedostaly. Kapitola končí reprodukcemi fotografií nebo celých sérií s motivem Beskyd, turisticky dlouhodobě nejpopulárnější přírodní a horské krajiny ve sledované oblasti, která se však začala systematicky ve fotografických knihách objevovat až dlouho po roce 1947.

Město Ostrava v letech 1901–1947

Až do osmdesátých let předminulého století nebyl v Ostravě významněji rozvíjen kulturní život, což bylo patrné zejména ve srovnání s blízkými městy Opavou a Olomoucí. Malý zájem obyvatel tehdejší Moravské Ostravy o kulturní vyžití souvisel zejména se sociální specifičností města, kdy podstatnou část obyvatel tvořili nově příchozí dělníci, často i negramotní. Mezi lidmi, kteří se tehdy o kulturu v Ostravě nebo ji i vytvářeli, patřila inteligence, obchodníci a bohatší podnikatelé. Tato skupina tvořila návštěvníky spolkových knihoven, kteří se zabývali četbou knih a časopisů. Z tiskovin se ještě většího zájmu se dočkal různý typ zábavných kalendářů, například od roku 1875 vycházející kalendář *Horník*. V Ostravě fungovalo koncem 19. století několik knihkupectví, z nichž jedno se specializovalo na regionální a odbornou hornickou literaturu a periodika. Významnými tiskárnami a vydavatelstvími v Ostravě byl podnik Julius Kittl, Ernst Hebling nebo Amende und Holaň. Oblibu si mezi obyvateli Ostravy získalo na přelomu století divadlo, které bylo ve městě zpočátku ochotnické, později profesionální. Od počátku století byly v Moravské Ostravě zakládány také biografy. Pro formování moderní společnosti v naší zemi a potažmo i v Moravské Ostravě významně přispívalo zakládaní různých spolků. Ty se tematicky různě orientovaly – v oblasti kultury, politiky a největší zastoupení měly v Ostravě spolky zájmové a odborné. Razantní nárůst spolků přicházel od počátku 20. století, kdy takřka každá profese měla svoji spolkovou organizaci a největší z nich patřila přirozeně hornickým profesím. Zatímco v roce 1920 bylo v Ostravě hlášeno necelých sedm set spolků, v roce 1930 už bylo evidováno téměř 2 400 těchto organizací. Velké zastoupení měly spolky tělovýchovné a sportovní. Ve spolkové činnosti se zejména od počátku sledovaného období této práce začaly utvářet turistické kluby a společnosti. Organizovaná turistika tvořila v Ostravě podstatnou formu uvolnění od negativně působících účinků industriální metropole. Byla tedy odreagováním nejen fyzickým, ale také duševního charakteru. Od počátku minulého století začala v Ostravě působit pobočka nejsilnější turistické organizace Klubu českých turistů. Z iniciativy jeho členů byl roku 1902 vydán a dvěma příslušníky klubu také sepsán první průvodce zařazený do této práce.

První světová válka neměla v Moravské Ostravě oproti jiným městům našeho státu nijak specifický průběh. Po válce se však začala projevovat nespokojenost organizovaných dělnických hnutí, což vrcholilo v mnoho stávek dělníků, kteří bojovali za sociální jistoty a lepší pracovní podmínky. Národnostní strukturu obyvatel Moravské Ostravy a obcí Přívozu a Vítkovic tvořila asi polovina Čech, čtvrtina obyvatel byli Němci, dále pak Poláci a Židé a ostatní národnosti.

Po vzniku Československé republiky byl pro Moravskou Ostravu nejvýznamnější událostí vznik tzv. Velké Ostravy v roce 1924. V důsledku toho byly sloučeny obce Moravská Ostrava, Přívoz, Vítkovice, Mariánské Hory, Zábřeh, Nová Ves a Hrabůvka pod jedinou obec Moravská Ostrava. Už tento záměr však od počátku dvacátých let 20. století vyvolával mezi občany i představiteli obcí rozporuplné reakce, přičemž argumenty byly například rozdílný charakter připojovaných obcí, jejich zastaralost nebo celková urbanistická koncepce. Přestože byla připojená obec Vítkovice nově součástí Moravské Ostravy, díky Vítkovickým železárnám byla prakticky nezávislá a velká část její stavební struktury byla dílem právě místních železáren. Počet obyvatel přerostl počet sta tisíc a Ostrava se tak stala skutečným velkoměstem. K rozvoji města, jeho infrastruktury, výstavby apod. velkou měrou přispěl Jan Prokeš, který byl starostou Moravské Ostravy v letech 1925–1935. Za jeho funkce v čele města dosahovala Ostrava významných stavebních realizací. Jednou z nich byla například výstavba Nové radnice, která se pak stala jedním z nejčastějších motivů fotografických publikací o Ostravsku. Krátce před vznikem Velké Ostravy začala výstavba unikátního krematoria, v roce 1926 byl dostavěn Dům umění a o několik let později bylo postaveno městské koupaliště nebo byla modernizována Městská jatka v Moravské Ostravě. Kromě dalších veřejných budov se investovalo také do dělnických a úřednických domů. Mimo samotnou správu města se o stavební rozvoj v oblasti průmyslových staveb staraly samotné soukromé výrobní podniky. Ty nechaly stavět také obytné objekty pro své zaměstnance. Například Vítkovické železárny postavily v letech 1919–1938 190 domů s 1200 byty. Přestože největším investorem bylo město, soukromé společnosti stavěly dále banky, hotely a objekty pojišťovacích ústavů. Jako centrum moderního života měla Ostrava také řadu obchodních domů z dílny významných architektů. Stavěny byly ale také sakrální objekty. V období působení Prokeše měla mezi politickými stranami v Moravské Ostravě největší zastoupení Čs. sociálně demokratická strana dělnická, dále následovala Deutsche Wahlgemeinschaft a třetí byla Komunistická strana Československa.

V první etapě sledovaného období patřilo Ostravsko k největším průmyslovým oblastem tehdejšího Českosloven-

ska. Ve dvacátých letech 20. století působila na Ostravsku necelá stovka průmyslových podniků, z nichž dvě třetiny byly z Moravské Ostravy. Své výhradní postavení průmyslového centra si Ostrava v rámci celého Československa získala kromě samotné výroby například také uspořádáním rozsáhlé expozice – I. Průmyslové a živnostenské výstavy v roce 1923. Největším průmyslovým závodem v Ostravě byly železárny ve Vítkovicích (založeny r. 1828), které tvořily ústřední část koncernu Vítkovického horního a hutního těžířstva (VHHT), které bylo vedle Báňské a hutní společnosti a Pražské železářské společnosti zároveň největším průmyslovým podnikem tehdejšího Československa. VHHT se podle statistiky z roku 1929 staralo bezmála o polovinu celkové produkce surového železe celého Československa. V první polovině 20. století docházelo ve Vítkovických železárnách ke značné technologické modernizaci, která v sobě zahrnovala také široké rozšiřování závodu. Podobně jako v případě dalších podniků se i železáren dotkla hospodářská krize, která vrcholila začátkem třicátých let minulého století. K oživení výroby docházelo od roku 1938 mimo jiné taky v souvislosti s válečnou produkcí zbrojních objednávek.

Oblast kamenouhelného hornictví na Ostravsku znamenala po vzniku ČSR přes některé komplikace vzestup v produkci, protože poptávka po uhlí v souvislosti s industrializací stoupala. V Ostravě zajišťovalo těžbu uhlí několik podniků, jejichž počet klesl v roce 1937 na sedm. Největším závodem byla Rakouská báňská a hutní společnost a VHHT. Asi 20 až 25 procent vytěženého uhlí putovalo dále do koksoven. Ostrava byla v rámci celé ČSR největším producentem koksu, přičemž zde bylo produkováno až 98 procent veškerého koksu. Mechanizace v hornictví měla ve dvacátých letech 20. století dopad na počet zaměstnaných horníků v dolech, v nichž v tomto období skončilo několik tisíc. Další odchod pracujících v tomto oboru souvisel s nástupem hospodářské krize. Hornická práce byla prakticky v celém meziválečném období nejlépe placenou dělnickou profesí a zejména na Ostravsku dosahovaly mzdy horníků vyšších částek než v sousedním Polsku.

Mimo hutní výroby a těžbu uhlí měly na Ostravsku zastoupení také podniky chemické výroby, potravinářské, stavební aj. V souvislosti s fotografickými publikacemi byly v Ostravě významné také podniky polygrafické. K největším německým tiskárnám v Ostravě patřila Druckindustrie-Gessellschaft, Julius Kittl‘s Nachfolger, Keller & Co. v Moravské Ostravě. Pobočky měla v Moravské Ostravě a v Přívoze. Z tohoto největšího polygrafického závodu na Ostravsku pochází také nejvíce fotografických publikací vydaných do roku 1947.

Vedle klasických tiskáren vznikla v Ostravě také nakladatelství. Politické a stranické vazby mělo například sociálně demokratické vydavatelství Lidová knihtiskárna, založená roku 1918.[1]

5 | Pohled na Moravskou Ostravu a Vítkovice | Vydavatel – Witkowitz: August Rotter, 1880–1900, fotografie 24×30 cm, Moravská zemská knihovna v Brně. Signatura: Skř.1R-1248.851,1.

Fotografické publikace místopisného a propagačního charakteru v českých zemích do roku 1947

Fotografické či obrazové publikace místopisného a propagačního charakteru, jak je chápeme dnes, se do roku 1947 objevovaly jen sporadicky. Jejich rozvoj u nás započal na konci 19. století. Důsledkem postupného vydávání publikací s fotografiemi byla technologická zlepšení nejen ve fotografii, ale především v polygrafii. Nejdůležitějším faktorem, který byl zároveň impulsem pro vydávání naučných a obrazových knih už na konci 19. století, byl však intelektuální vývoj obyvatel naší země a jejich zájem o knižní tituly tohoto druhu. Znakem emancipačního rozvoje potencionálních čtenářů koncem devatenáctého století byl kladný ekonomický a politický vývoj a v neposlední řadě také vzestup zájmu o kulturní a vědeckou oblast. Vydávání obrazových místopisných a vlastivědných titulů souvisel s utvrzováním pocitu národního sebevědomí. Už konec devatenáctého století je charakteristický také pozvolným pocitem ztráty původních hmotných historických prvků našeho státu v důsledku průmyslové revoluce a vývoje moderních technologií. S tím souvisela mnohdy naléhavá potřeba po uvědomění si krásy a malebností našeho státu a prostředkem pro tyto nostalgické tendence se mohla stát obrazová kniha věnovaná Království českému, později Československu. Z obav po viditelných změnách v našich městech se mnoho fotografů od konce předminulého století snažilo zachytit jejich podobu. V souvislosti se razantními změnami rázu městské krajiny se někteří fotografové koncepčně zaměřovali na místa, památky a stavby, které měly být v brzké době asanovány. Od počátku 20. století navazovali fotografové úzkou spolupráci s nakladatelstvími, která vydávala místopisné pohlednice. Dalšími popularizačními prostředky byly různé tematické vlastivědné přednášky nebo národopisné výstavy.

Mezi nejvýznamnější díla lze zařadit obrazové publikace, které už v devatenáctém století vycházely zpravidla jako seriály. S hojným fotografickým doprovodem začala v roce 1880 vycházet edice Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království Českého*. V edici *Umělecké památky* nakladatele F. Topiče vycházely v předválečném období sešity vybraných pamětihodností našich měst.

Fotografické dílo místopisného charakteru, které inspirovalo fotografy o celé století později, byla edice Letem českým světem. Vydával ji nakladatel J. R. Vilímek v letech 1896–1898 a obsahovala pět set fotografií od necelé stovky autorů. Na toto dílo pak Vilímek navázal publikací *Národní album*, pomocí níž se snažil prohlubovat lásku k vlasti. Z motivů ze sledované oblasti severní Moravy a Slezska se v publikaci *Letem českým světem* objevovaly nejčastěji krajiny kolem Beskyd.

Významným knižním dílem vlastivědného charakteru byla publikace *Die österreichish-ungarisch Monarchie in Wort un Bild* vydávaná ve Vídni od roku 1894.[2] Záslužnou edicí fotografických publikací byla řada věnovaná českým městům editora Josefa Bělohlava, která vycházela v první polovině desátých let minulého století.

Mezi fotografickými publikacemi nejvíce zastoupené obrazové knihy místopisného charakteru se zpravidla skládaly jen ze stručného úvodního textu a zbytek titulu tvořila kolekce fotografií. V této oblasti vyniká svou obsahovou i technickou kvalitou dvoudílná publikace *Československo v obrazech* (1927). Oproti mnoha knížkám tohoto období s charakterem kapesního průvodce po místech našeho státu se tato publikace lišila už svou monumentální velikostí formátu cca A3 s reprodukcemi vysoké reprodukční úrovně. S ohledem vysoké ekonomické náklady spojené s výrobou publikace byl tento typ knihy do roku 1947 ojedinělý.

Největší pozornosti v oblasti fotografických knih se z našich měst dostalo v prvorepublikovém období přirozeně Praze. Jednou z prvních fotografických tiskovin se stalo album *Praha* (Praha: V. Neubert a synové, [1912]).[3]

Pak například *Praha stará i moderní* (Praha: Nakladatelství Za svobodu, společnost s r.o., [1934])[4] komparující ze dvou stovek fotografií členů Českého klubu fotografů amatérů v Praze obrazy historické a moderní architektury. Album neobsahuje rok vydání, podle ohlasu v dobovém tisku je patrně vydána v roce 1933 nebo 1934.[5]

Ikonickou obrazovou knihou se díky svému znovuvydávání stala po desítky let *Praha ve fotografii* Karla Plicky vydaná poprvé v roce 1940 (viz kapitola Nejsledovanější fotografické knihy. Praha v místopisných fotografických knihách). Lze ji současně považovat za první skutečně fotografickou místopisnou knihu se snímky jediného autora. Historické fotografie byly patrně poprvé ve větším rozsahu otištěné v knize *Stará Praha. Obraz města a jeho veřejného života v 2. polovici XIX. století podle původních fotografií* (Praha: J. Otto, 1940)

Z fotografiemi doprovázených publikací o našich městech nebo územích lze jmenovat například tituly *Bystřice*

pod Hostýnem a okolí (Bystřice pod Hostýnem: nákl. vlast. (učitel), 1901), *Album von Brünn* (Brünn: Verlag Ascher & Redlich, [1905]), *Babiččino údolí. Obrázky k Babičce od Boženy Němcové* (2. vyd. Praha: Kočí, 1906), *Album pohledů Pojizeří, Podkrkonoší a Poještědí* (Turnov: V. Kudrnáč, [1906]), *Průvodce Brnem a okolím* (Brno: V. Burkart, 1910), *Mariánské Lázně* (Praha-Smíchov: V. Neubert a synové, [mezi 1925 a 1935]), *Krásy Krkonoš* (Praha: Jan Svátek, [1927]), *Kutná Hora. Město a jeho umění. 89 fotografií architektur, maleb a plastik* (2. vyd. Praha: Neubert, 1930), *Kutná Hora a její okolí* (Brno: Rekord, 1933), *Zlín ve fotografii* (Zlín: Tisk, [1937]), *Sušice 1939* ([Sušice: s.n.], 1939), *Tábor* (Tábor: Národní souručenství, [1939]) *nebo Proßnitz. Prostějov, srdce moravské Hané, město píle, cílevědomé práce a kultury* (Prostějov: Město Prostějov, 1940).

Z tematicky zaměřených fotografických publikací to byla například alba oslavující sokolské slety a sokolská cvičení.[6]

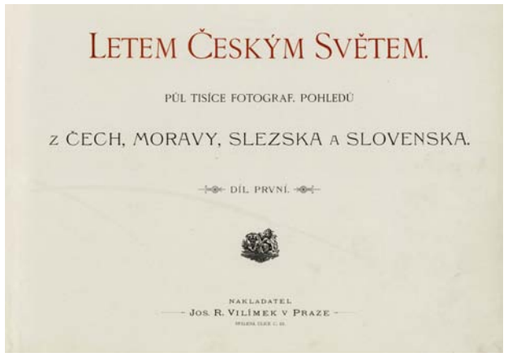

6 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* | 1898 | Následující tři strany představují výběr motivů z 2. dílu této publikace, které se váží k území severní Moravy a Slezska vymezené bývalým Severomoravským krajem.

8 | *Československo v obrazech* | 1927

7 | *Průvodce Brnem a okolím* | 1910

9 | *Praha stará i moderní* | [1934]

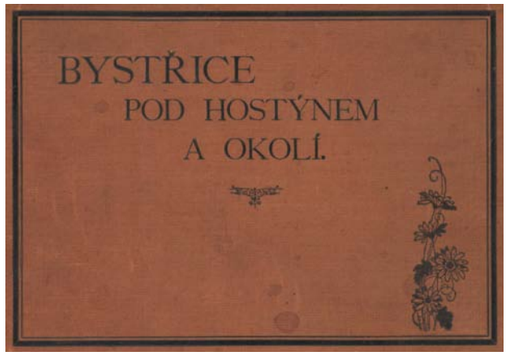

10 | *Bystřice pod Hostýnem a okolí* | 1901

11 | *Album von Brünn* | [1905]

12 | *Album pohledů Pojizeří, Podkrkonoší a Poještědí* | [1906]

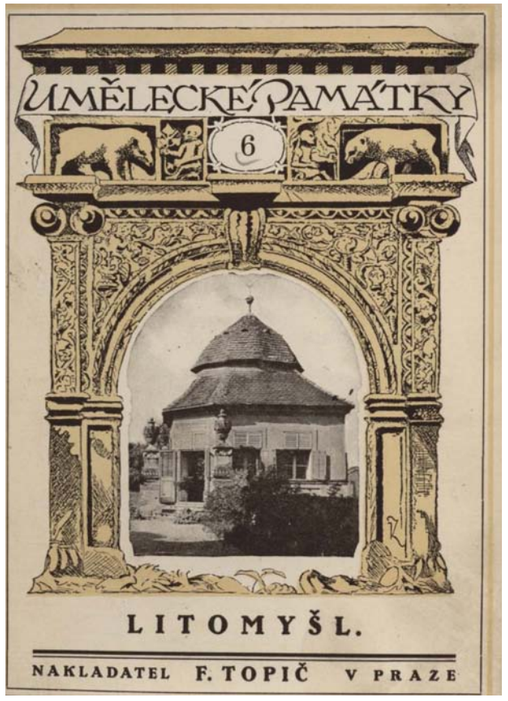

13 | *Litomyšl* | [1916]

14 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (1. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Olomouc | 1898

15 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (1. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Opava | 1898

16 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (1. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Chrám sv. Václava, Olomouc | 1898

17 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (1. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Zámek Hradec u Opavy | 1898

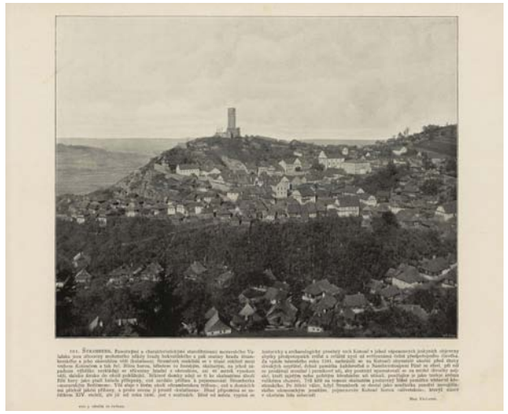

18 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Štramberk | 1898

19 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Frenštát pod Radhoštěm | 1898

20 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Rožnov pod Radhoštěm | 1898

21 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Sovinec | 1898

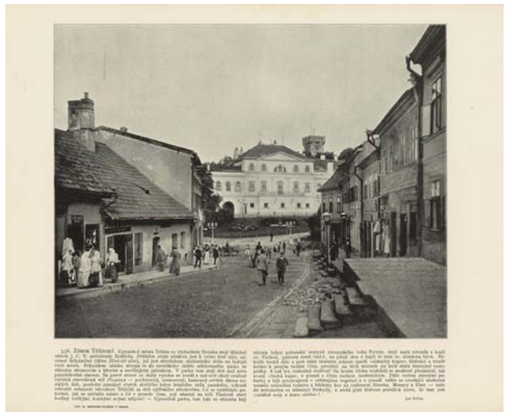

22 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Zámek v Těšíně | 1898

23 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Zámek Ráj | 1898

24 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Dřevěný kostelík v Kamenicei | 1898

25 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Rodný dům Františka Palackého v Hodslavicích | 1898

26 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Fulnek | 1898

27 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Karviná (Fryštát) | 1898

28 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Zámek ve Frýdku | 1898

29 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Bílovec | 1898

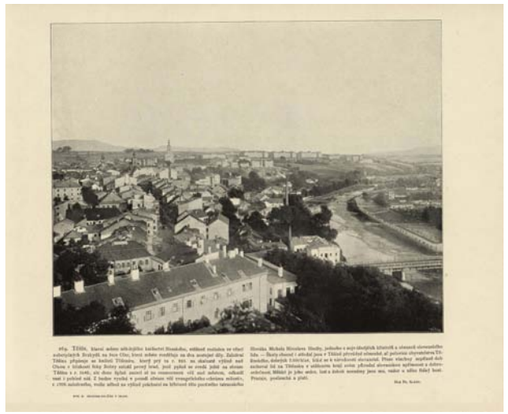

30 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Těšín | 1898

31 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Lysá Hora | 1898

32 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Lipová a Praděd | 1898

33 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Lázně Jeseník | 1898

34 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Krnov | 1898

35 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska* (2. díl) – motivy z území severní Moravy a Slezska – Hukvaldy | 1898

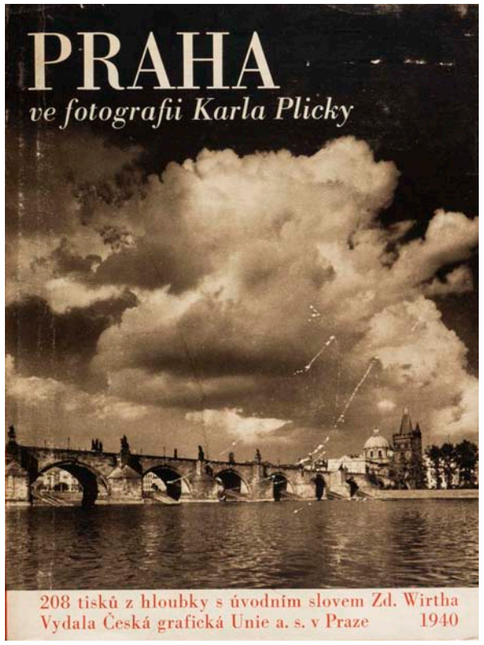

36 | *Praha ve fotografii* | 1940

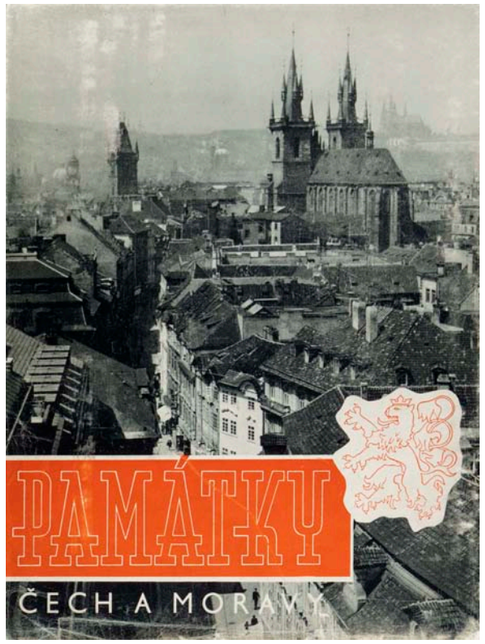

37 | *Památky Čech a Moravy* | 1942

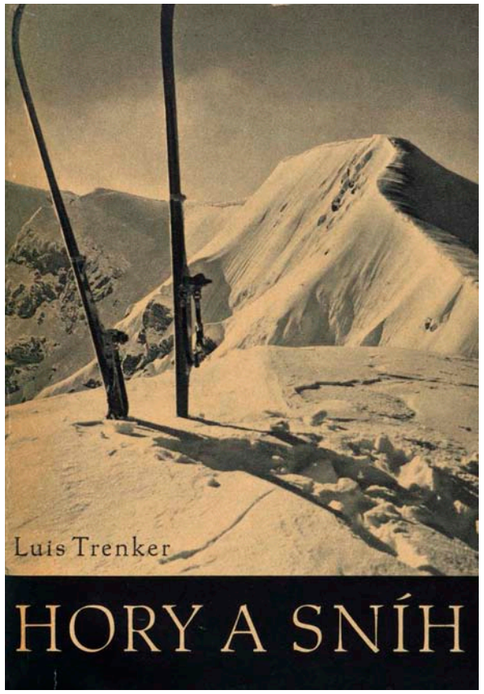

38 | *Hory a sníh* | 1941

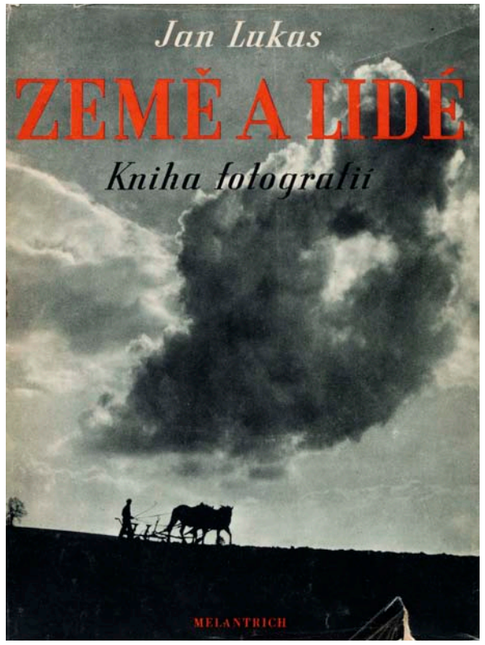

39 | *Země a lidé* | 1946

Fotografické publikace severní Moravy a Slezska (s důrazem k městu Ostrava) do roku 1947

Pro fotografické publikace místopisného charakteru vydané před rokem 1947 byly charakteristické některé společné znaky. Především měla fotografie pouze ilustrativní úlohu a většinu obsahu knihy tvořil text. Přesto lze tyto publikace považovat za čtenářsky velmi hodnotné, a to právě kvůli otištění několika obrázků, jejichž výskyt v těchto knihách byl důsledkem technologického rozvoje nejen média fotografie, ale i polygrafického průmyslu.

Klíčový rozdíl publikací nultých, desátých a dvacátých let tkvěl oproti později vydaným fotografickým knihám ve způsobu práce s fotografickou ilustrací. V první čtvrtině minulého století totiž stále převládala textová složka nad obrazovou a ilustrativní fotografie byly vybírány převážně ze starších snímků, které mnohdy vznikaly pro jiné než knižní účely. Popsaný postup s obrazovým materiálem byl možný právě díky omezenému počtu snímků v celé obrazové kolekci, která v knize zabírala zpravidla jen zlomek jejího obsahu. Často se také stávalo, že se jednotlivé snímky v různých tiskovinách opakovaly. Využití stejné fotografie lišící se mnohdy jen formátem, výřezem apod., bylo ve fotografických publikacích o Ostravsku vydaných do roku 1947 vcelku běžné.

Knihy s fotografickými ilustracemi, které vycházely do roku 1947, se s tématem Ostravy a Ostravska pojily ve dvou základních pilířích. Jednalo se o publikace koncipované formou průvodce a druhým typem byly almanachy různých zájmových institucí, budov, poskytovatelů služeb a knihy průmyslových podniků působících ve městě nebo regionu. Nejvíce fotografického materiálu zpracovaného tiskem bylo do roku 1947 publikováno a distribuováno v rámci vydávání místopisných pohlednic.

Knižní průvodci po Ostravě a okolí do roku 1947

Až do poloviny devatenáctého století nebyla Moravské Ostravě v knižní produkci místopisného typu věnována větší pozornost. K razantní změně však došlo v souvislosti s prosperitou města v oblasti průmyslové výroby. Díky ní zaznamenávala Ostrava nárůst počtu obyvatel a město se začalo stávat exponovanou oblastí také z pohledu turistiky. Rostoucí návštěvnost českých měst nebo přírodních oblastí byla velmi často důvodem také ke zvýšenému zájmu nakladatelů pro vydání místního bedekru. Morava však zůstávala dlouhou dobu ve srovnání s Čechy mimo pozornost nakladatelů a autorů naučných publikací a průvodců. Na počátku minulého století si na tuto tendenci v článku o turistických průvodcích v Lidových novinách stěžuje autor příspěvku takto: *„Prohlížíme-li skvostná díla, jako jsou Ottovy Čechy a Šimáčkovy Hrady a zámky, napadá nás otázka, zda li se dočkáme podobných děl o Moravě.“*[7] Autor článku na základě dostupných publikací upozorňuje na to, že je Morava stranou zájmu spisovatelů a osvětových pracovníků. Proto také kladně hodnotí přínos aspoň několika publikací, které se této oblasti věnují. Zároveň uvádí na Moravě turisticky zajímavé lokality, které mají přírodní nebo historicky cenný charakter. Přestože se pisatel soustředí výhradně na tuto oblast zájmu turistů, lze jeho základní myšlenku o začlenění Moravy mezi turisticky zajímavé lokality přenést také pro odvětví průmyslových dominant, které jsou nejpříznačnější pro Ostravsko a Karvinsko. Že tento význačný charakter Moravy může návštěvníky zaujmout dokázalo ve svých průvodcích o Moravské Ostravě několik jejich autorů.

Potřeba prezentovat město Moravskou Ostravu s jejím zvyšujícím se významem pro celé Rakousko-Uhersko na přelomu století tak stále sílila. Na první pohled pozorovatelnou odlišností byl ale charakter Moravské Ostravy, která na rozdíl od jiných českých měst nebyla tolik turisticky atraktivní. Důvodem k vydání jiných knižních průvodců byla prezentace výletního místa, architektonických krás měst apod. Přestože tyto prvky Ostrava nikdy ve větší míře nenabízela, pisatelé těchto knížek ji věnovali nemalou pozornost. Přitom dokázali využít právě oné výhradnosti města, kterou spatřovali v jejím industriálním jádru. Byla to tak jedna z možností, jak získat zájemce o oblast Ostravska. Proto nejen v obsahu, ale už v titulku knihy se často objevila informace, že průvodce se věnuje průmyslovému městu. Knižní průvodci se bezpochyby neorientovali pouze na návštěvníky, kteří by do města přijeli z vlastního zájmu, ale také na cestující, kteří do Ostravy přijeli v souvislosti s pracovními povinnostmi. Mohlo se jednat například o obchodní cestující směřující do Vítkovických železáren nebo do některého z důlních závodů.

Obsah průvodců měl být adresován prvotně zájemcům a návštěvníkům, kteří město neznají. Knížka měla být jakýmsi pomocníkem při poznání dosud nenavštíveného místa. Přestože se každý knižní průvodce svým obsahem i formou od druhých liší, jejich základ zůstává totožný. Zpravidla publikace začíná povídáním o městě, případně o jeho historii, pokračuje přes nejvýznačnější městské pamětihodnosti a soukromé podniky, podává výčet adres užitečných a zajímavých míst a závěr publikace je tvořen množstvím ilustrované inzerce.

Takto formou zaměřené knihy byly zpravidla kapesního formátu a fotografie v nich měla většinou roli ilustrativní. Přestože za první knihu zařazenou do této práce je považován česky psaný Průvodce po Mor. Ostravě a okolí autorské dvojice Fadrus-Podroužek, před vydáním tohoto titulu vyšlo o Ostravě již několik německy psaných knižních průvodců. V jednom z nich, který nese název *Führer durch Mähr.-Ostrau und Umgebung zugleich touristen-führer für die mährischen Beskiden, die Städtebahn und die Zugenhörigen Localbahnen* (*Průvodce po Moravské Ostravě a okolí a současně turistický průvodce po moravských Beskydech, jejich trasách a přidružených lokalitách*), se dokonce objevují i polygraficky nepříliš kvalitní fotografie a jeho autorem je profesor Alois Schwarz. Na jeho kontě je autorství několika knižních průvodců po Ostravě, které vydal v letech 1886, 1881, 1904 a 1906. Kromě toho taky textem přispíval do publikací vydaných Hasičským spolkem v Ostravě. Podobně jako Schwarz, také další autoři průvodců patřili většinou mezi nadšené členy některých spolků, věnovali se osvětové nebo pedagogické činnosti. Mnoho z nich se tak kromě sepsání poučné a užitečné knížky pro návštěvníky města věnovali ještě přednáškové činnosti na obdobné téma.

Motivy fotografických publikací severní Moravy a Slezska (s důrazem k městu Ostrava) do roku 1947

Veškeré spektrum fotografií v publikacích o Ostravsku bylo přibližně do konce dvacátých let omezeno zpravidla na několik opakujících se tradičních motivů i fotografických žánrů. Šlo zejména o statické motivy v podobě městské architektury, tedy výřezu centrální zástavby nebo jednotlivých dominantních budov. V později vydávaných knihách třicátých a čtyřicátých let a zejména pak v publikacích produkovaných v období totalitního režimu se lze setkat s uplatňováním mnohem širšího výčtu fotografických žánrů, kterými byly kromě městské krajiny a architektury také portréty nebo reportáž. Žánrová a formální střídmost byla přímým důsledkem technologických hranic, které nemohly poskytnout větší možnosti uplatňované pak v následujících letech. Dalším důvodem bylo konzervativnější pojetí oficiálních knih, jejichž doménou měla být na prvním místě řemeslná kvalita fotografií. Podobně ani rovina námětů nebyla v knihách do roku 1948 tolik rozsáhlá jako v pozdější době. V knihách byly zastoupeny především ty nejreprezentativnější a nejcharakterističtější dominanty města. Ty lze v zásadě rozdělit do dvou oblastí. Jednak šlo o městské motivy, které se obecně objevovaly ve většině knižních průvodců dalších českých měst. Dalším typem byly v specifické prvky města Ostravy, kterými byly stavební složky z oblasti průmyslové výroby.

V první skupině šlo zpravidla o stavby spojené s kulturou, osvětou, vzděláním nebo správním řízením města, dále se obrázky ve větší míře soustředily na sakrální tematiku v podobě kostelů. V dalších letech se i oblast těchto námětů rozšiřovala, takže od konce dvacátých let se v průvodcích začaly objevovat ulice města i s obyvateli Ostravy. Každý knižní průvodce měl ve snaze představit návštěvníkovi města nejnovější a důležité stavby. S přibývajícími roky tak ve vývoji tohoto typu publikací přibývaly nové stavební objekty. Od druhé poloviny dvacátých let minulého století to byl například Dům umění, mnohem větší pozornost však autoři knížek věnovali nově vzniklé Nové radnici. Z dalších moderních staveb to byly například hotely nebo banky, které byly symbolem ekonomické prosperity města.

Svěžím narušením často jednotvárných námětů byly motivy z druhé oblasti, kterou tvořil průmysl. V období před rokem 1948 patřilo výsadní postavení v oblasti průmyslové výroby dvěma oborům. Prvním byla těžba černého uhlí, kterou zajišťovalo v Ostravě několik společností na mnoha místech města. Druhým industriálním odvětvím byla hutní výroba a strojírenská, v níž měly dominantní postavení Vítkovické železárny. Oba okruhy tak byly ve velké míře ve fotografických pohledech na město zahrnuty.

Všestrannost publikace byla mimo jiné dána také obrazovým vystižením co nejširšího spektra motivů z obou oblastí. Ve většině případů byla kolekce snímků z knižních průvodců uvedených v této práci vyvážená a tvořila díky zahrnutí obou oblastí harmonický celek. Našly se ovšem tituly, v nichž autor v obrázcích opominul průmyslovou část Ostravy, a naopak si všímal ve větší míře typických dominant moderního města.

Neodmyslitelnou součástí většiny knižních průvodců o Ostravsku byla inzerce soukromých firem. Ta byla zpravidla umístěna jako příloha za poslední stránkou knihy a mnohdy byla ještě otištěna na papíru jiného druhu, barevného odstínu apod. Tato forma prezentace soukromých společností byla kromě stručných heslovitých textů s využitím zajímavého písma doprovázena velmi často také ilustrací, někdy i fotografií. Ilustrace se v některých případech dokázaly efektivně přizpůsobit dominantám města, takže byly do inzerátu firmy začleněny například Nová radnice nebo těžní věž dolu. Tato neotřelá a vkusná forma nabídek soukromých společností jen zvyšovala atraktivitu průvodce.

40

41

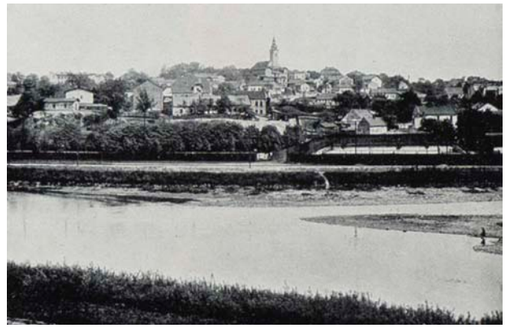

42

40–42 | **Celkové pohledy na město Moravská Ostrava**
40: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
41: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
42: publikace *Moravská Ostrava* (1911)

43

44

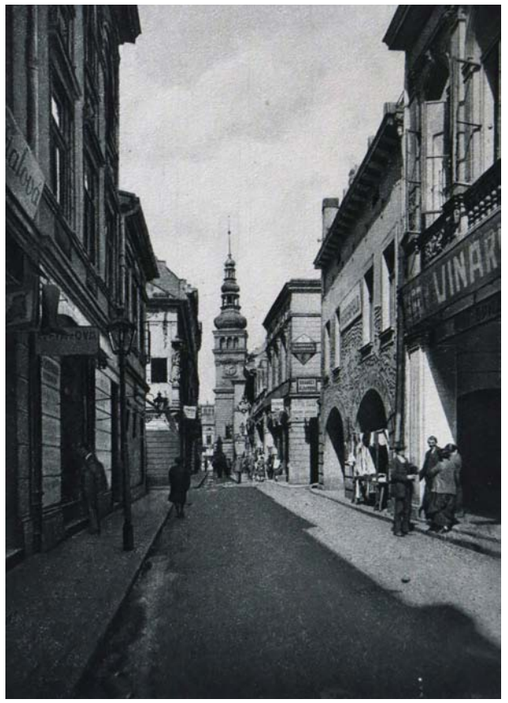

45

46

43–46 | **Ulice města Moravská Ostrava**
43: publikace *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* (1942)
44: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
45: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
46: publikace *Mor. Ostrava* [1928]

47

48

49

50

47–51 | **Hlavní náměstí / Masarykovo náměstí Moravská Ostrava**
47: publikace *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902)
48: publikace *Moravská Ostrava* (1911)
49: publikace M. Ostrava (1925)
50: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
51: publikace *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* (1942)

51

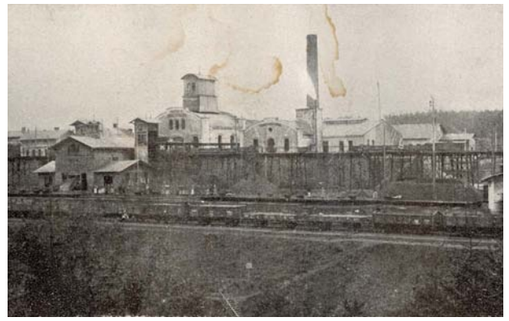

52

53

54

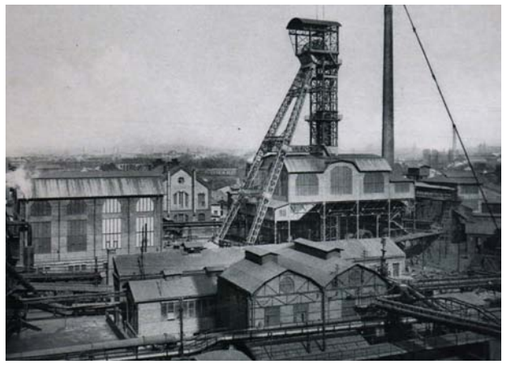

55

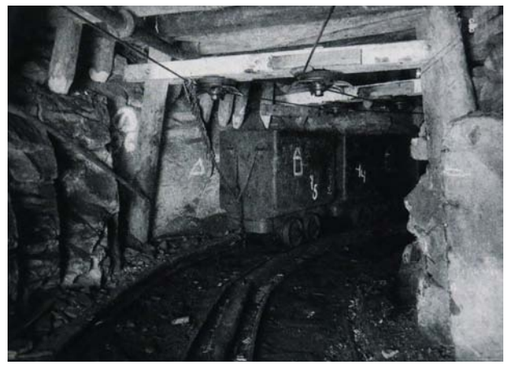

56

52–57 | **Černouhelné doly v Moravské Ostravě a okolí**
52: publikace *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902)
53: publikace *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902)
54: publikace *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902)
55: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
56: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
57: publikace *Mor. Ostrava* (1939)

57

58

59

60

61

62

63

58–63 | **Významné budovy v Moravské Ostravě a okolí**
58: publikace *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902) | Národní dům v Mor. Ostravě
59: publikace *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902) | Český dům ve Vítkovicích
60: publikace *Mor. Ostrava* [1928] | Divadlo
61: publikace *Mor. Ostrava* [1928] | Krematorium
62: publikace *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* (1942) | Německý dům
63: publikace *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* (1942) | Dům umění

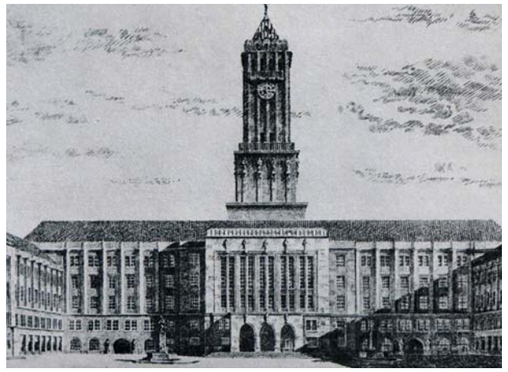

64

65

66

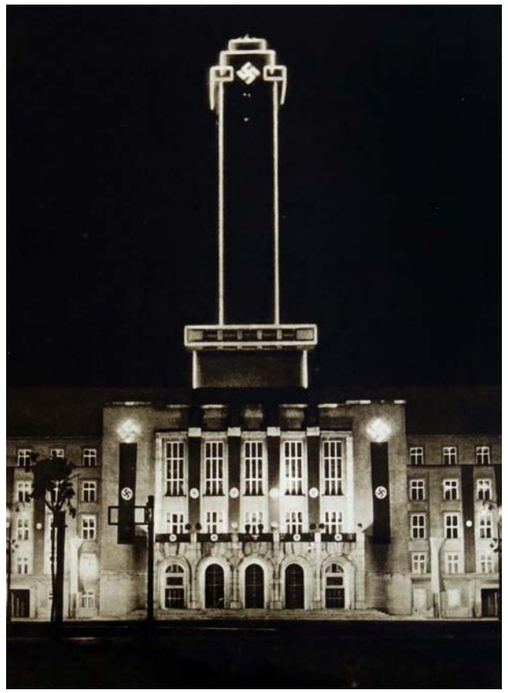

67

64–67 | **Významné budovy v Moravské Ostravě – Nová radnice**
64: publikace *Mor. Ostrava* [1928]
65: publikace *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* (1942)
66: publikace *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou* (1930)
67: publikace *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* (1942)

Motiv dělníka na příkladech fotografických obálek vybraných československých periodik do roku 1948

Motiv heroického dělníka v těžkém průmyslu jako levicově orientovaný symbol práce se na obálkách československých periodik objevoval již před rokem 1948. Po postupném znárodňování průmyslu po roce 1945 a během období třetí republiky se intenzita publikování podobných námětů postupně zvyšovala a svého vrcholu dosáhla na přelomu čtyřicátých a padesátých let, kdy se naplno prosadily nové ideologické tendence a umění i užitná tvůrčí činnost byly publikovány v souladu se socialistickým realismem. Fotografie byly charakteristické schematismem, dogmatismem nebo pseudooptimismem. Přesto se i do té doby publikované portréty dělníků nebo rolníků před a po roce 1948 v mnohém shodovaly. V následujícím oddíle jsou uvedeny ukázky námětů pocházející z celého Československa představeny prostřednictvím příkladů fotografických obálek vybraných periodik. Ty nabízejí srovnání s jedním z klíčových témat fotografických publikací severní Moravy a Slezska. V této oblasti, na rozdíl od jiných regionů, takové motivy přetrvaly až do roku 1989.

68 | *Domov a svět*. Ročník 5. Číslo 18. Dne 2. května 1931

69 | *Domov a svět*. Ročník 6. Číslo 17. Dne 23. dubna 1932

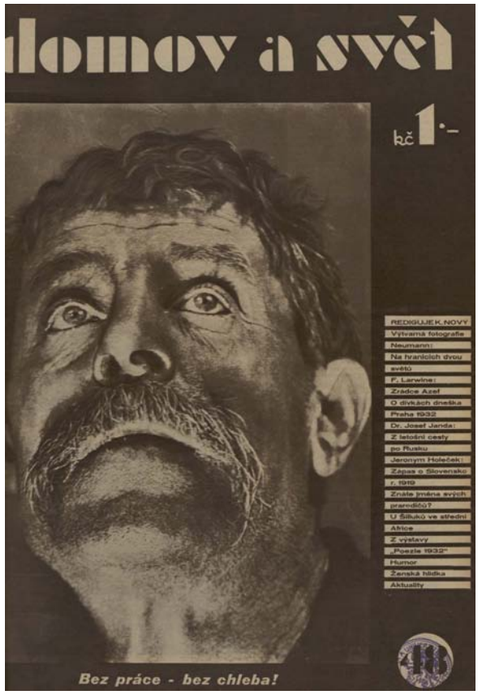

70 | *Domov a svět*. Ročník 6. Číslo 48. Dne 26. listopadu 1932

71 | *Rozkvět*. Číslo 3. Dne 18. ledna 1934

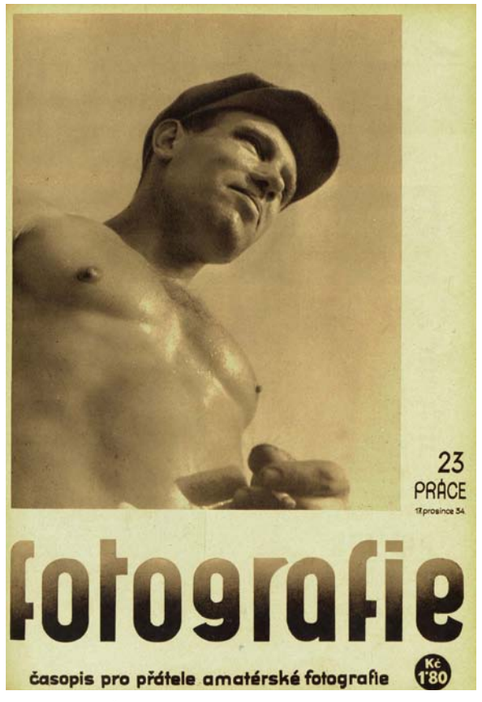

72 | *Fotografie*. Číslo 23. Dne 17. prosince 1934

73 | *Pražský illustrovaný zpravodaj*. Číslo 39. Dne 6. října 1938

74 | *Pestrý týden*. Ročník 14. Číslo 41. Dne 14. října 1939

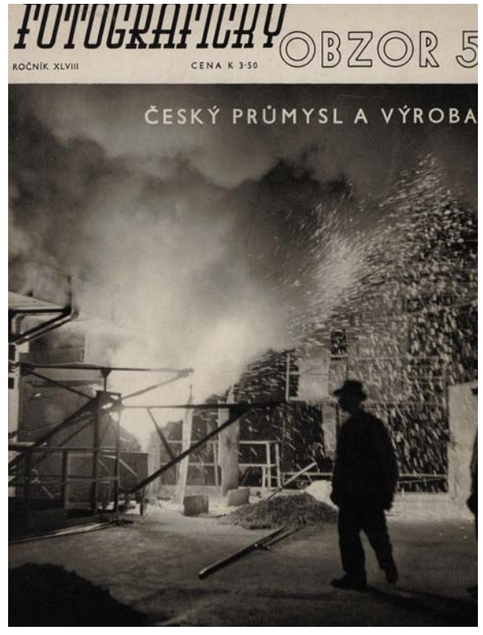

75 | *Fotografický obzor*. Ročník 48. Číslo 5. 05 / 1940

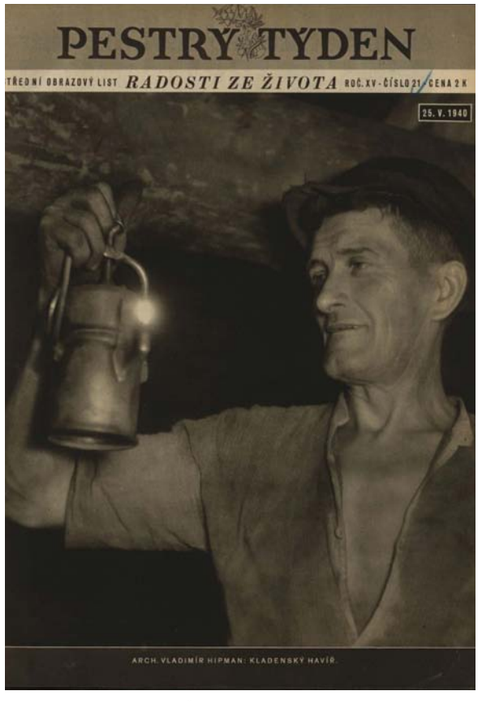

76 | *Pestrý týden*. Ročník 15. Číslo 21. Dne 25. května 1940

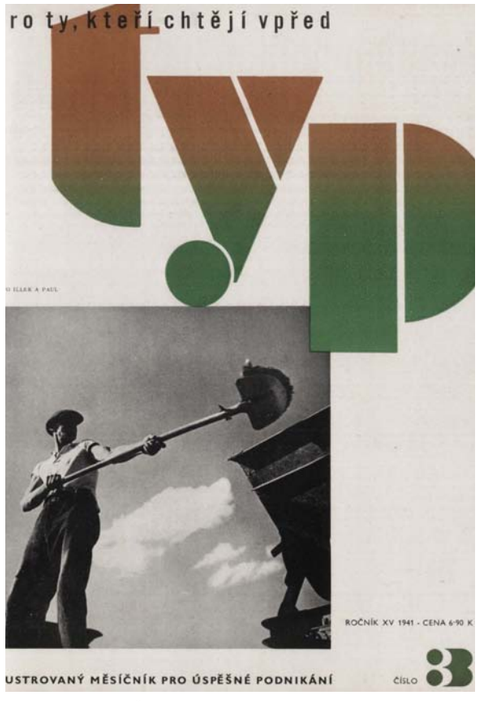

77 | *Typ*. Ročník 15. Číslo 3. 03 / 1941

78 | *Pestrý týden*. Ročník 18. Číslo 7. Dne 13. února 1943

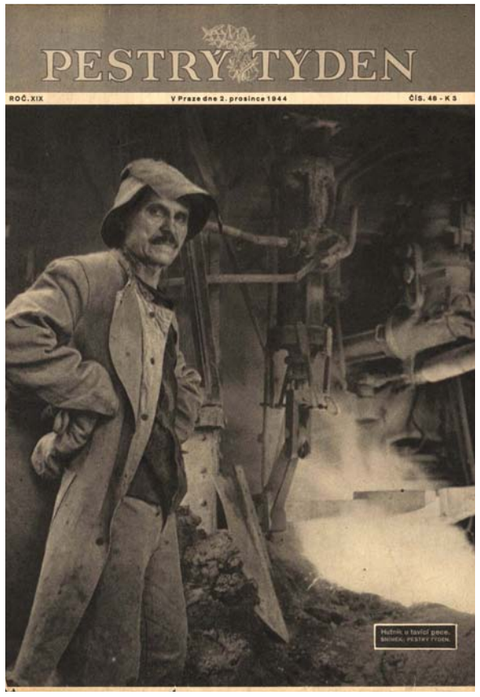

79 | *Pestrý týden*. Ročník 19. Číslo 48. Dne 2. prosince 1944

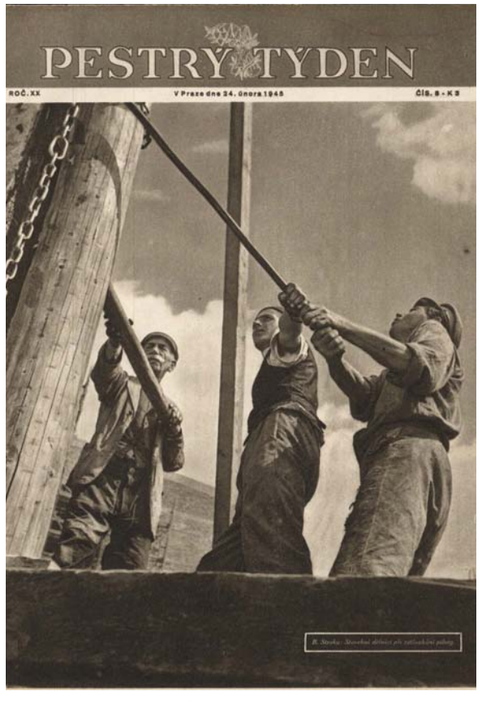

80 | *Pestrý týden*. Ročník 20. Číslo 8. Dne 24. února 1945

81 | *Pestrý týden*. Ročník 20. Číslo 11. Dne 17. března 1945

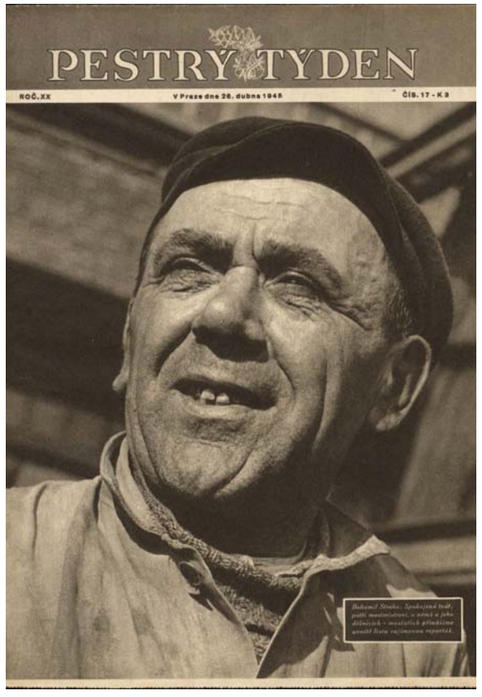

82 | *Pestrý týden*. Ročník 20. Číslo 17. Dne 28. dubna 1945

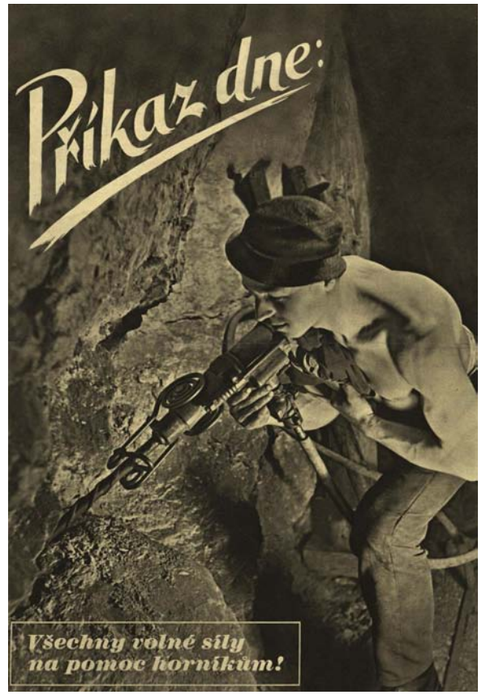

83 | *Svět v obrazech*, zadní s. obálky Ročník 1. Číslo 10. Dne 14. září 1945

84 | *Svět v obrazech*. Ročník 1. Číslo 22. Dne 7. prosince 1945 | Portrét horníka Viktora Gacha z ostravského dolu, který za 8 hodin nakopal 421 vozíků uhlí, což odpovídalo 2 947 q (téměř 295 tun) uhlí. Stachanovský rekord byl pojmenován podle Sovětského horníka Alexeje Stachanova, který 31. srpna 1935 vytěžil 102 tun uhlí za 5 hodin a 45 minut (což bylo 14× více, než byl plán).[186]

Fotografie Ostravy v československých periodikách do padesátých let 20. století

Město Ostrava znamenalo pro československé hospodářství i společnost průmyslovou metropoli. Je zajímavé sledovat rozdíly v motivech i jejich obrazovém pojetí mezi vybranými reprodukcemi v československých periodikách a v oficiálních fotografických knihách o Ostravě a Ostravsku. Dohledané reprodukce v časopisech mají zpravidla vyšší fotograficko-řemeslnou úroveň a mnohdy jde i o výtvarně pozoruhodné obrazy. Bohužel to se v oficiálních publikacích Ostravska dařilo jen minimálně. Liší se například i motivy. V časopisech se objevují prakticky výhradně průmyslové náměty, u nichž je zdůrazněna naturalistická atmosféra s důrazem na kouřící komíny. Právě dým se naopak v reprodukcích ostravckých knih oběvoval jen ve skromném množství.

Vybrané reprodukce tak nabízejí srovnání s fotografiemi otištěnými v oficiálních fotografických knihách, které jsou předmětem této práce. Podkapitola Fotografie Ostravy v československých periodikách představuje ukázky až do období padesátých let 20. století.

Zejména v první polovině padesátých let byl rozvoj československého průmyslu, socialistické budování a potažmo i Ostrava a její kraj mnohokrát reprezentovány snímky s lokálním motivem výstavby Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích. Mnohokrát se tento motiv objevil i na obálce některého z československých periodik.

V ŠACHTĚ OSTRAVSKÉHO UHELNÉHO DOLU

Kamení nahoře k dopravě na haldu.

Horník při rubání uhlí si svítí hornickou svítilnou »sicherkou«. Na zemi je ruční sbíjecí stroj, kterým se uvolňuje hornina.

Skupina horníků na začátku sloje. Vlevo šramací stroj.

V šachtě ostravského uhelného dolu

Ten, kdo aspoň jednou nebyl v šachtě některého uhelného dolu, nepoznal těžkosti hornické práce. Hornictví živí nejenom ty, kteří rubají uhlí, ale dovede přinést trochu tepla i těm nejbídnějším, kteří na haldě přehrabávají hromady kamene a doufají, že najdou tam aspoň kousek černého démantu. Dost uhlí máme a přece mnozí čekají na jeho odpadky. Podivejme se však na chvíli mezi pracující havíře. Jakmile vstoupíte do klece a sjíždíte dolů rychlostí osmi až desetí metrů za vteřinu, zmocní se vás tísnivý pocit, kterého se nezbavíte, dokud nejste opět na povrchu. Jako na bílé projekční stěně vystávají v duši představy strašných důlních katastrof, vzpomínáte na četné úrazy horníků, o kterých takřka denně čtete, a myslíte si: „Což kdyby přece... Přemítání je přerušeno hlučným „Zdař Bůh!", kterým jste vítáni s několika stran.

V tomto hornickém pozdravu, který si vyměňují při každém setkání ať prostý horník, nebo inženýr, je něco zvláštního, tajemného. Má znak skrytého nebezpečí a přece jiskru naděje. Je to hezký pozdrav a snad nevymizí, dokud hornik bude hornikem. Oblečení v staré hornické šaty, které jsou v některých místech opatřeny silnou kůží, obutí v silné boty, na hlavě neforemný klobouk a opatření těžkým kahancem, zvaným „sicherka", očítáme se ve vysoké, vybetonované a vybílené chodbě. Tísnivý pohled na chvilku mizí, neboť zde se možno pěkně narovnat a hezky vykračovat. Po chvíli pochodu však chodba začíná býti tmavá, úží se, nutno se krčit, neboť narážíme hlavou na trouby, jimiž se vhání stlačený vzduch, občas sklouzneme do páchnoucí vody a klopýtneme o prážce. Průvodce vysvětluje, jak se provádí větrání dolu a vypočítává, kolik na každého hornika připadne vzduchu. A takového potrubí, jímž se žene čerstvý vzduch, je zde na třicet kilometrů! Přichází dozorce. Pan inženýr ho vyslechl a udělil rozkazy: „Tak, ať přijdou ihned zámečníci a spraví to... Na druhém patře je třeba podpěry, ať přijdou tesaři..." Ti lidé jsou zde jako doma. Podivujete se, že v tomto bludišti chodeb a pater se tak dobře vyznají. A při tom jejich řeč je propletena zvláštními výrazy, kterým rozumějí jen horníci.

Hornici čekající na příjezd důlní klece.

Haldaři. Sbírají kousky uhlí mezi kamením, vyváženým na haldy za šachtou.

Opět po chvíli klopotného pochodu postupujeme stranou. Podél nás projíždí na úzkých kolejích malá důlní lokomotiva. Táhne několik železných vozíků, plných uhlí. Vozíky drkotají, nadskakují, zdá se, že každou chvíli vyletí a cestu zatarasí. Bosý mladík jiskrných očí, hezkých tváří — snad ještě zde není dlouho — se dobře stará o dopravu uhlí a doprovází ze vzdálených štol k jícnu šachty.

Konečně jsme u úzké a těsné chodby, kde horníci rubají uhlí. To je cíl našeho putování. Zde také jde do tuhého a začíná těžká robota. Za hřmotu šramacího stroje a temného bušení vnikáme pomalu do mírně svažující se prohlubně. Jde to těžko. V jedné ruce kahan, druhou zachytáváme se pomalu drobného uhlí, které však povoluje, plácnutí do vody, chytáme se silného dřeva. To je opora stropu, zvaná stojka. Již se dostavuje únava — jsme rádi, že na chvilku usedáme, abychom vyslechli další výklad. Hledíme na sebe, ale stěží se poznáváme. Jsme umounění a vypadáme skutečně jako opravdoví horníci.

Ve stěně leskne se asi tři čtvrti metru silná vrstva uhlí. Klečící horník zabořuje vrtačku do uhlí, a odlupuje veliký kus. Stroj se hladově zakousává do stěny. Je to pekelný rámus, který se zvyšuje, když ještě uvedou do chodu železné žlaby, po kterých sjíždí vyrubané uhlí a padá pak do připravených vozíků.

Nízký strop, který je podpírán krátkými, silnými dřevěnými stojkami, se nám nelíbí. — Zdá se, jako by se všechno již — již zlomilo a zavalilo. Vždyť některé z těch podpěr jsou v půli nalomené — tak drtivě na ně působí tlak těžkých vrstev, jež mají nadlehčovat.

Průvodce ještě k tomu všemu si dlouhým kladivem zaklepe na stěnu, aby podle zvuku poznal, zda strop je bezpečný. Myslíte si: což kdyby se tak kus utrhl. Vždyť to bývají nejčastější příčiny úrazů horníků.

Ale podívejme se kolem. Horníci odpočívají, i pan inženýr, který vykládá jako kdyby seděl v úřadě za stolem. To uklidňuje, ale přes to toužíme býti co nejdříve na povrchu. Stroje těžkou hornickou práci ulehčují, ale přece je to jenom člověk, který je opatruje, řídí a jehož pot a někdy i krev je potřísní... Práce v šachtě vyžaduje stálé síly a opatrnosti. Je těžké vydělávati si takto denní chléb. *Václav Ruml.*

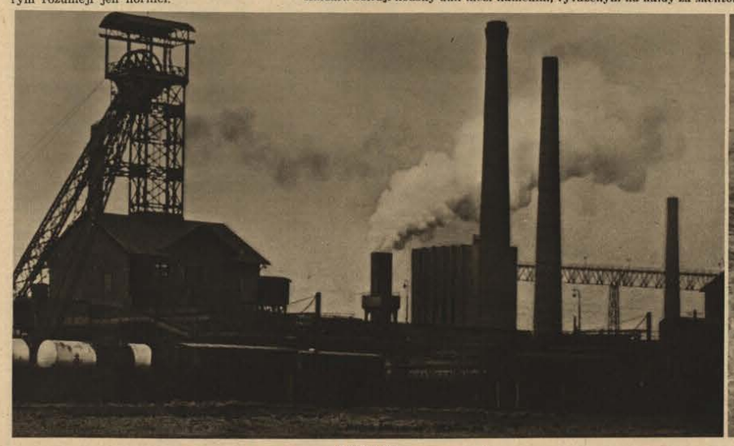

Uhelný důl.

Důlní tesař. - (Foto Rozner.)

12

85 | *Pestrý týden*. Ročník 13. Číslo 42. Dne 15. října 1938, s. 12

86 | *Pestrý týden*. Ročník 16. Číslo 32. Dne 9. srpna 1941

87 | *Svět v obrazech*, zadní s. obálky. Ročník 2. Číslo 37. Dne 22. září 1946

Pozdrav černé země. — Foto St. Pohanél.

OSTRAVA

VOJTĚCH MARTÍNEK

Já, Ostrava, jsem v tichý lehla kout,
mou hlavu omyl dravý Odry proud,
k mým čadrům Ostravice od Beskyd
van nesla horovic a mír a klid.
Ten pozdrav s hor se měkkou vlnou táh
a za večerů mizel v uličkách,
kde prostý občan robil v díle svém,
kde mistr soukeník tkal za stavem,
kde krejčí stříhal, měřil vážný, tich,

Já dravou rukou sáhla v černou zem,
já v halvan udeřila kladivem,
můj kahan rozbil věkovitý stín
a plašil skryté duchy ze hlubin.
To moji služové, co do služ
svalnatou rukou mocně lomcují,
to moje říš a černým skvostem tím
jak démanty si šíji ověsím.
Já v zem jsem bušila a v zápětí

Můj trůn je vysoko až v obla
nad pochmurnými komíny se
nad továrnami, jícny, věžemi
nad mosty, jeřáby a nad zem
To všecko, všecko moje panst
Slyšíte hudbu, jež hřmí na po
Královský pochod neuthumen
stroj rachotí a řkají sirény,
řetězy zvoní... úder pístů, p
nesmírný rytmus bije do obla
a doprovodem temně ráz a rá
klín země rozrytý se rozetřás

Tak zdvihla jsem se, mocná v

88 | *Salon* (výřez strany). Ročník 19. Číslo 4. Dne 15. dubna 1940, s. 12

„Možnosti zvýšit produktivitu práce a plánovat produktivitu kapitalistické výroby, zaměřit vlastní naše milování o lepší socialistické hospodaření přinášejí bdělé a soudružského jsem."
A. ZAPOTOCKÝ, předseda vlády

11

89 | *Svět v obrazech*. Ročník 5. Číslo 1. Dne 1. ledna 1949, s. 11. Pohled na Vítkovické železárny, viz například dle *Na stavbách Ostravska* (1953).

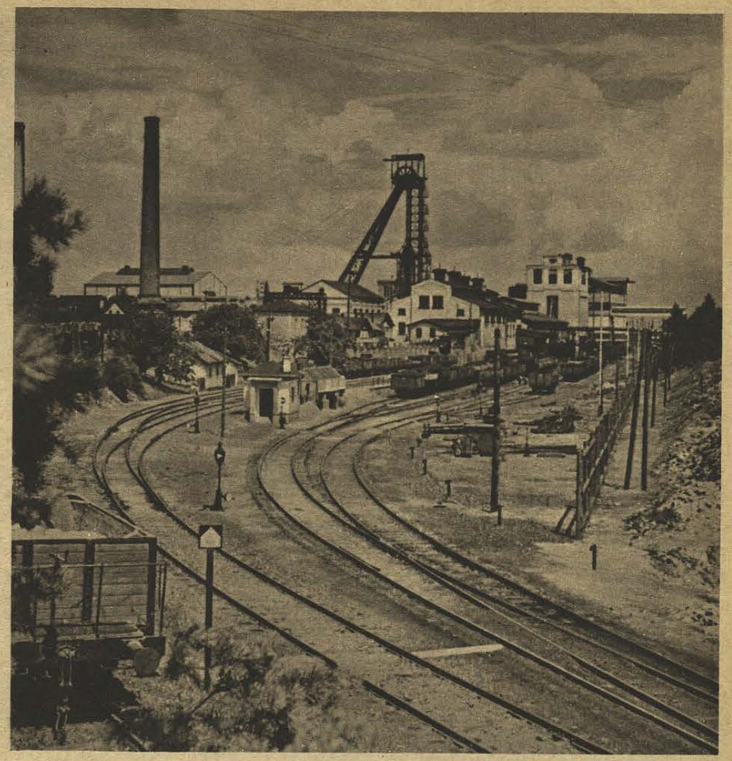

OSTRAVSKOKARVINSKÉ KAMENOUHELNÉ DOLY SPLNILY PLÁN

Haviři ostravskokarvinského reviru oznámili v sobotu 18. prosince presidentu republiky Klementu Gottwaldovi, že jejich revír splnil dvouletý plán. President republiky jim odpověděl vlastnoručním dopisem tohoto znění:

„Krajskému výboru horníků v Ostravě!

DRAZÍ SOUDRUZI!

V sobotu 18. prosince vytěžili jste poslední tunu z oněch 26 mil. 570.000 tun, jež vám stanovil jako váš úkol dvouletý plán. Tím jste splnili slib, který jste mi dali na památné hornické manifestaci 25. srpna 1946 v Karvinné.

Vím, že to byl úkol nemalý. Bylo třeba napnout síly a ukázat, že ostravský haviř dovede dostát slovu a zvítězit. Sledoval jsem stále pozorně vaši těžbu a výkony a znám velké překážky, jež se vám stavěly v cestu. Byly tu však i nedostatky. Bylo třeba vybojovat tvrdý boj za zvýšení výkonu, snížení počtu zameškaných směn, bylo třeba bránit letním poklesům v plnění plánu. Avšak politické uvědomění, společná práce a úsilí havířů, uvědomělých brigádníků, pokrokových techniků a úředníků musely nakonec zvítězit. Cením si toho vysoce a prosím, abyste jim všem tlumočili můj dík.

Vaše dnešní práce je vám již generální přípravou na pětiletku. V této souvislosti zaslouží zvláštní pozornost úspěchy, kterých jste dosáhli v Týdnu vzorné práce, kdy nečekanou měrou jste dokázali zvýšit těžbu na hlavu a směnu a tím i celkovou těžbu až na výši, jaké nebylo od osvobození dosaženo; pozornosti zaslouží i úspěchy, kterých dosahujete ve své práci i v závěru dvouletky. Tím si budujete pevný odrazový můstek ke startu do pětiletky.

Dobrou předzvěstí nových úspěchů ostravských kamenouhelných dolů jsou úderky havíře Bořuckého z dolu „Jeremenko" a všechny ostatní, které je následovaly. Bude třeba, abyste jim věnovali svou pozornost a podporu, tvořili nové a nové, zapojili se všichni do ušlechtilého zápolení a rozvinuli postupně socialistickou soutěž. Jen to je spolehlivá cesta k dosažení vyšší výrobnosti práce a tím i k nastolení socialistického řádu, jak ukázaly slavné vzory sovětských stachanovců. Jsem přesvědčen, že i vy tak své úkoly v pětiletce snáze splníte a překonáte. Tím zasadíte nejpádnější ránu reakci a odzbrojíte škarohlídy. Vaše vítězství připraví podstatně k vítězství dělnické třídy a celého národa v boji za socialismus, za lepší budoucnost.

Tak tedy, haviři, brigádníci, technikové a úředníci našeho největšího kamenouhelného revíru napněte síly, důvtip, vynalézavost a uvědoměle s pevným odhodláním splniti a překonati plán, kupředu do pětiletky! Věřím, že i v pětiletce své úkoly čestně splníte. V tom vám přeji mnoho úspěchů a zdaru!

Váš GOTTWALD."

Horníci ostravskokarvinských šachet si zaslouží plné uznání svého presidenta. Bojují denně hluboko pod zemí o bohatství země, aby vysoko nad nimi v krajinách, zalitých sluncem, jezdily vlaky a točila se kola továren. Bojují, aby každá lopata a každý vozík uhlí posunul výš křivku plnění plánu elektráren, všech továren a závodů. Bojují, aby tváře našich dětí zářily šťastným úsměvem nad spokojeným dneškem a krásnými zítřky.

Horníci jsou avantgardou socialistických zítřků. První v národě se přihlásili k splnění naší dvouletky 25. srpna 1946 v Karvinné a svůj slib dodrželi. Vědí, že svou prací a výkony pomáhají budovat základy lidově demokratického státu a že připravují cestu socialismu.

Jdeme cestou socialismu. Osvobozujeme člověka od nelidské dřiny. Dřinu dáme strojům. Technici a nejlepší horníci, údernici práce, pracují, aby náš horník byl osvobozen od dřiny nakládání. Na našich šachtách pracují nakladače, v našich strojírnách se rodí nové typy zlepšených strojů, které již v pětiletce přijdou na pomoc našim horníkům.

Dnes chybějí na našich závodech stálé pracovní síly. Nastupují však již mladí, naše mládež, která vidí, že hornictví je povolání nejčestnější, povolání, z jehož řad vyšli sovětští stachanovci, hrdinové socialistické práce. *Naše mládež najde svou cestu do hornictví, které je pilířem socialistické výstavby.*

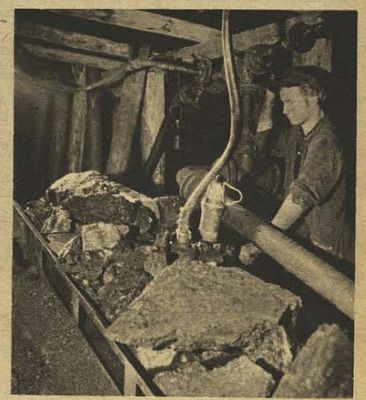

17

90 | *Svět v obrazech*. Ročník 5. Číslo 1. Dne 1. ledna 1949, s. 17

91 | *Svět v obrazech*. Ročník 1. Číslo 7. Dne 11. srpna 1945, s. 5

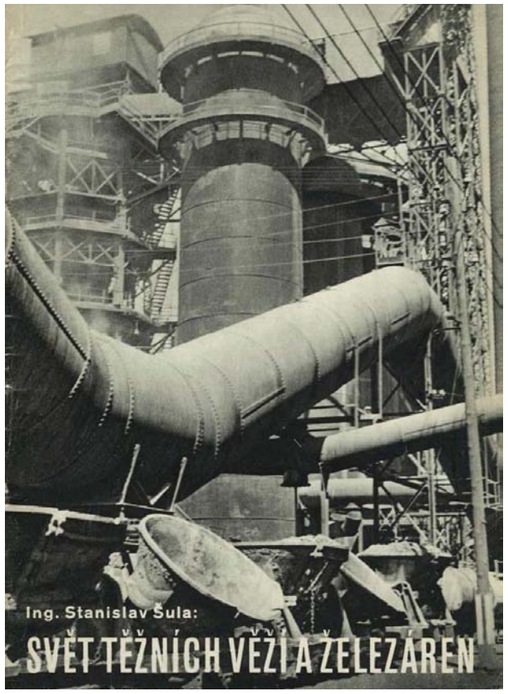

92 | Obálka publikace *Svět těžních věží a železáren* [1940]. Autorem snímku je Vladimír Hipman a je otištěn rovněž v jeho knize *Práce je živá* (1945) (obr. 16). V jedné z fotoreportáží *Pestrého týdne* je uvedeno, že jde o železárny v Králově Dvoře (*Pestrý týden*. Ročník 14. Číslo 25. Dne 24. června 1939, s. 11)

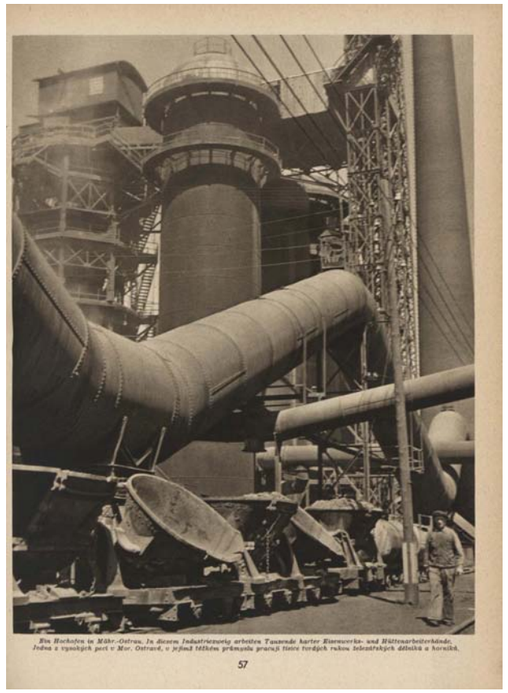

93 | *Jedna z vysokých pecí v Mor. Ostravě* | *Protektoratsbahnen Böhmen und Mähren / Protektorátní dráhy Čech a Moravy*. Číslo 1. Rok 1941–1942, s. 57. Dle popisku by mělo jít o Vítkovické železárny.

94 | Článek a fotografie na téma ostravských koksoven, fotografie Vladimír Hipman | *Pestrý týden*. Ročník 16. Číslo 41. Dne 11. října 1941, s. 12

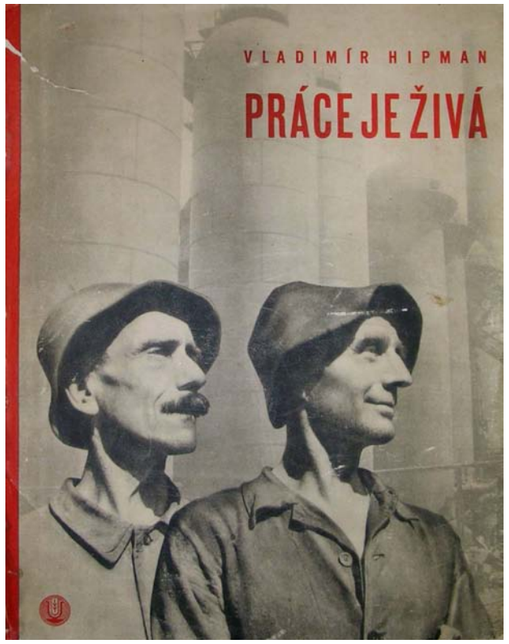

95 | Obálka knihy *Práce je živá* (1945)

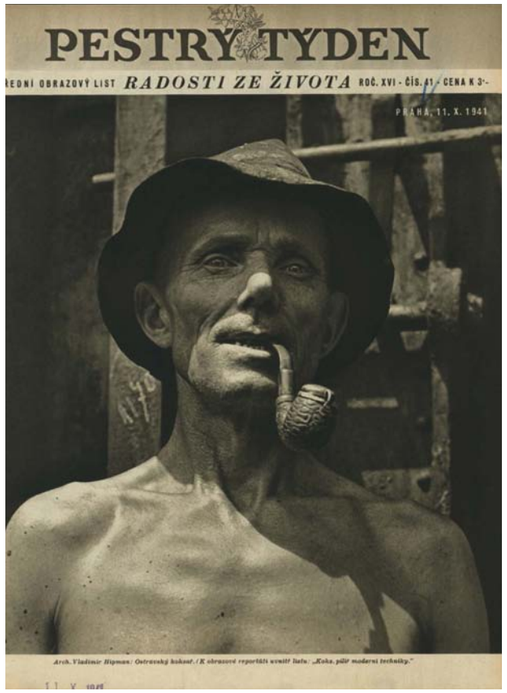

96 | *Pestrý týden*. Ročník 16. Číslo 41. Dne 11. října 1941

Ostravský koksař | Vystaven na expozici SVU v Mánesu v roce 1936.[187] Publikován na obálce časopisu *Pestrý týd*en (obr. 96) v roce 1941. Otištěn v knize *Práce je živá* z roku 1945. Zde byl oproti fotografii z obálky *Pestrého týdne* zvolen větší výřez, byla retušována mateřská znaménka koksaře a křídou napsaná číslice na ocelové konstrukci v pozadí. Výřezem bylo utlumeno tovární prostředí ocelové konstrukce v pozadí, u které byla díky bočnímu světlu zvýrazněna struktura povrchu. Šlo o výřez nejen nutný pro přizpůsobení poměru stran snímků v celé publikaci. Na obálce *Pestrého týdne* je snímek širší, ale v *Práce je živá* byl oříznuta i spodní část.

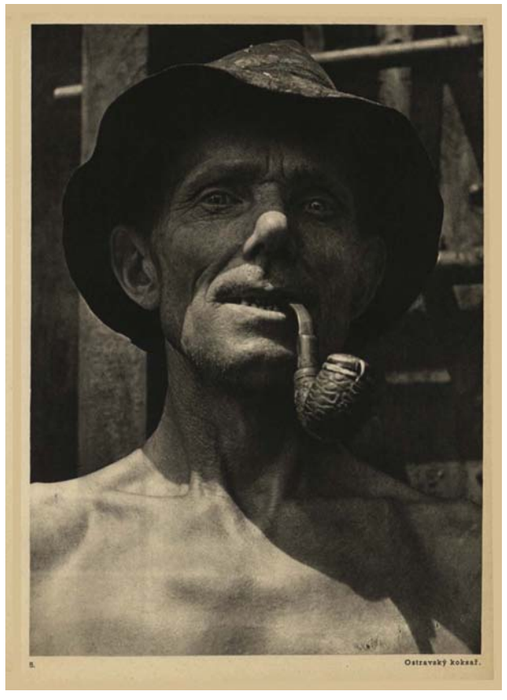

97 | *Práce je živá*, 5. obraz – Ostravský koksař | 1945

98 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Květy*. Ročník 1. Číslo 49. Dne 9. listopadu 1951

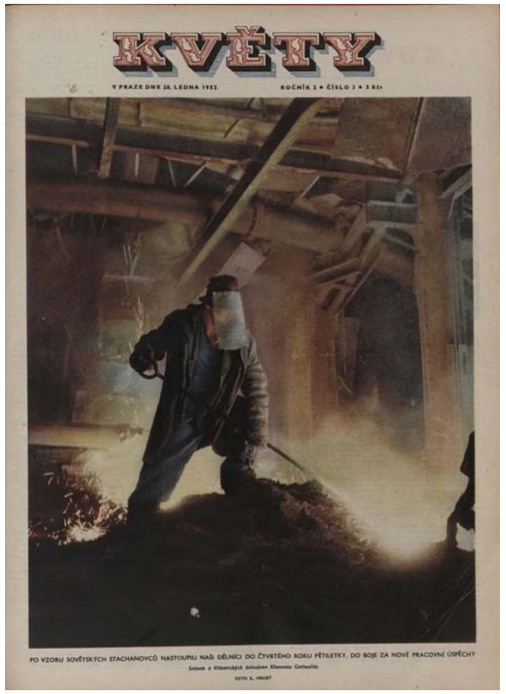

99 | Vítkovické železárny KG | *Květy*. Ročník 2. Číslo 3. Dne 20. ledna 1952

100 | Vítkovické železárny KG | *Člověk a příroda*. Ročník 3. Číslo 7. Dne 8. března 1952

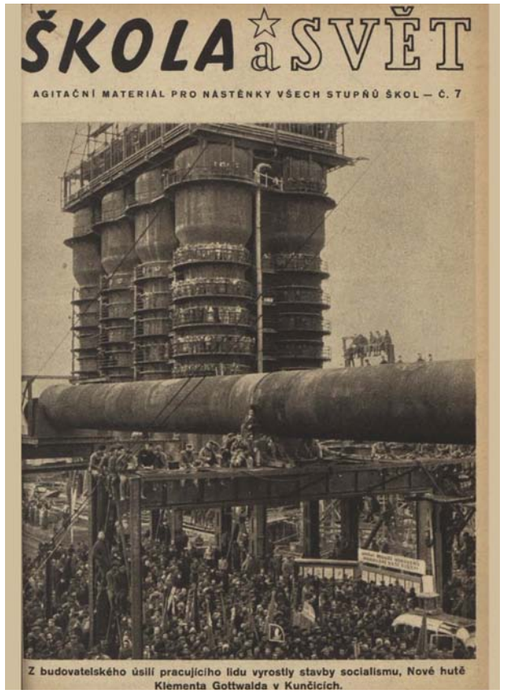

101 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Škola a svět*. Ročník 1. Číslo 7. 03 / 1952

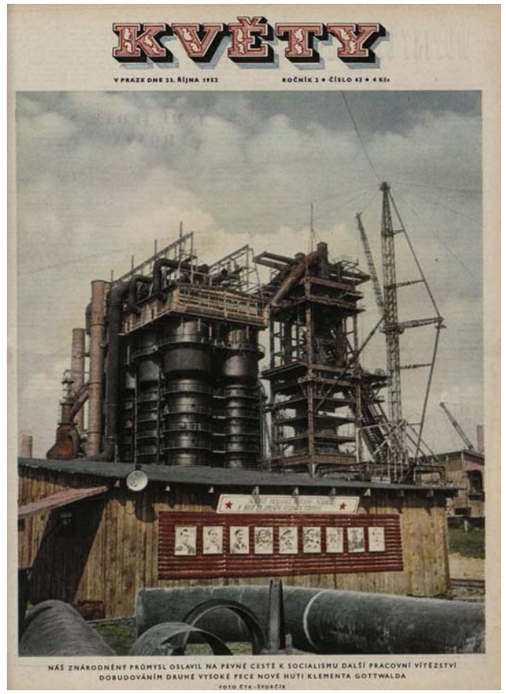

102 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Květy*. Ročník 2. Číslo 43. Dne 23. října 1952

103 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Květy*. Ročník 3. Číslo 1. Dne 1. ledna 1953

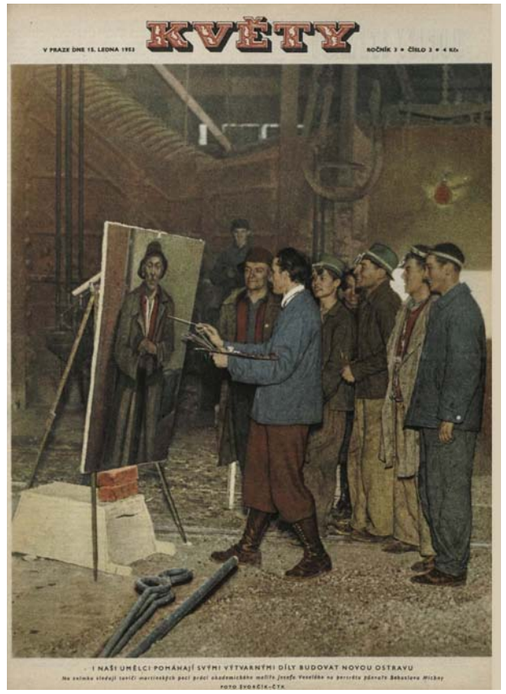

104 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Květy*. Ročník 3. Číslo 3. Dne 15. ledna 1953

105 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Květy*. Ročník 4. Číslo 23. Dne 10. června 1954

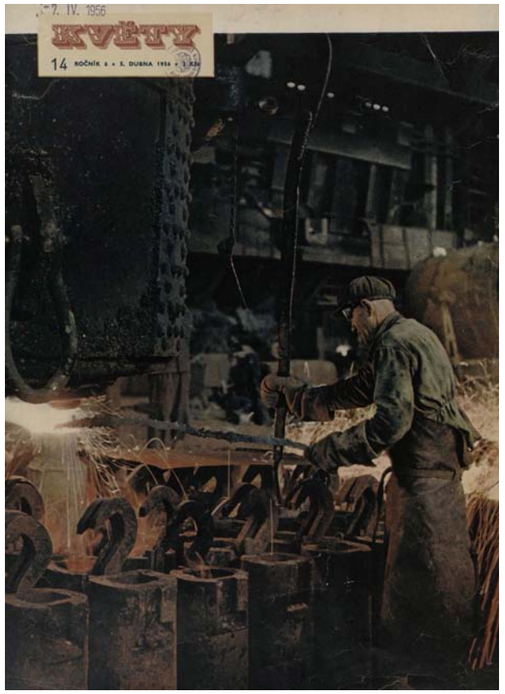

106 | *V ostravské ocelárně* | *Květy*. Ročník 6. Číslo 14. Dne 5. dubna 1956

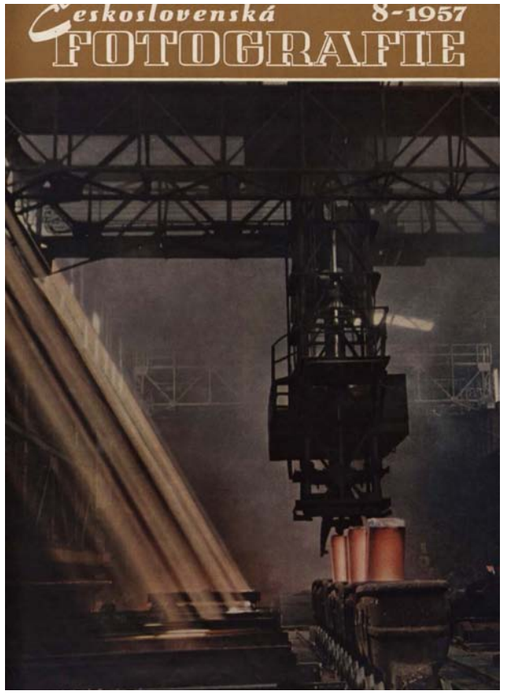

107 | *V hutích* | *Československá fotografie*. Ročník 8. Číslo 8. 08 / 1957

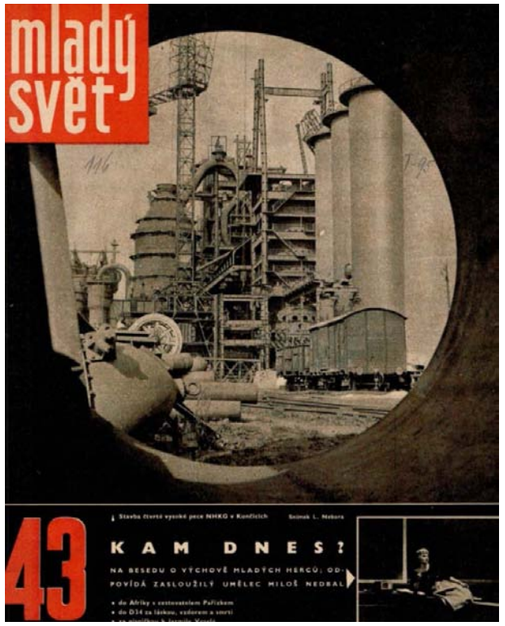

108 | NHKG v Ostravě-Kunčicích | *Mladý svět*. Ročník 1. Číslo 43. Dne 26. října 1959

109 | NHKG Ostrava | *Architektura ČSSR*. Číslo 10. Rok 1960

110 | *Moravská Ostrava*, foto František Illek | *Fotografický obzor*. Rok 1940.

111 | *Ostrava – Ocelové srdce republiky*, foto J. Hanka | *Československá fotografie*. Číslo 7–8. Rok 1953.

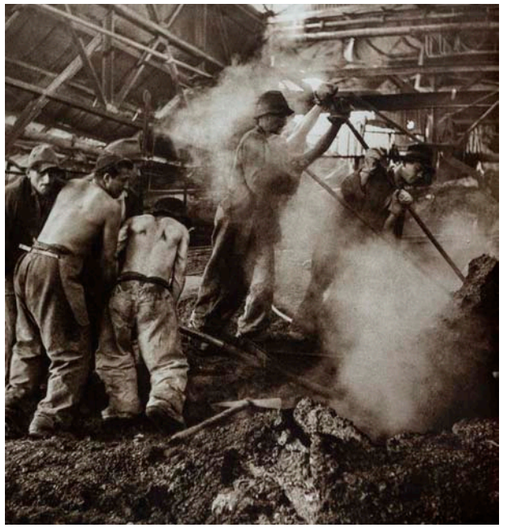

112 | *Odstraňování škraloupu licího stroje*, foto Karel Kania | *Nová fotografie.* Číslo 4. Rok 1950.

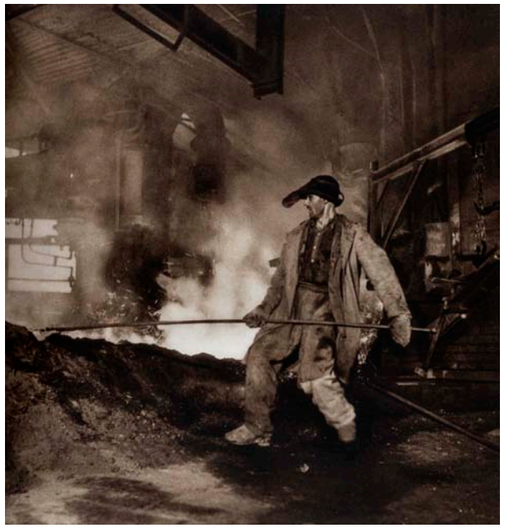

113 | *Při odpichu*, foto Karel Kania | *Československá fotografie.* Ročník 4. Rok 1949.

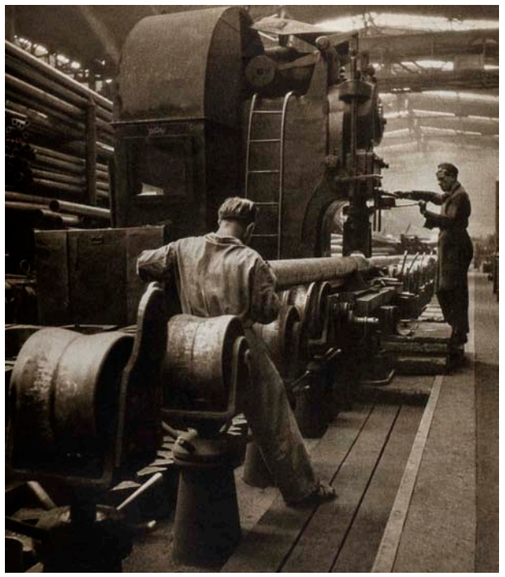

114 | *Z válcovny trub*, foto Karel Kania | *Nová fotografie.* Číslo 1. Rok 1951.

115 | *Zavádíme methodu práce v cyklu*, foto Karel Kania | *Nová fotografie.* Ročník III. Číslo 8. Srpen 1952.

116 | *Z Vítkovických železáren*, foto Bohumil Straka | *Československá fotografie.* Ročník 5. Rok 1950.

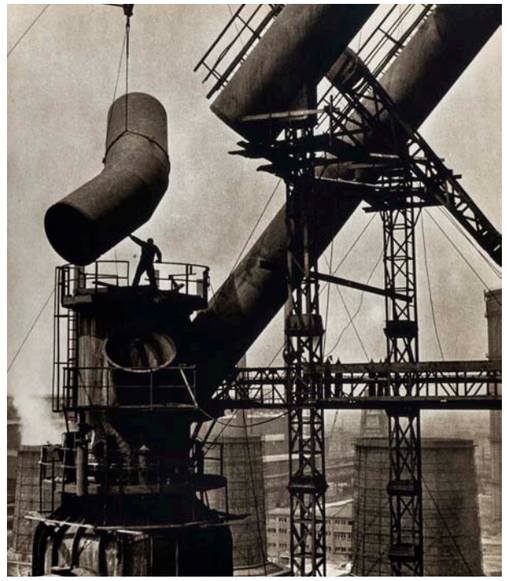

117 | *Demontáž šikmého kolena*, foto Josef Biel | *Československá fotografie.* Číslo 9. Rok 1955.

118 | *U odpichu strusky*, foto Karel Kania | *Československá fotografie.* Ročník 4. Rok 1949.

119 | *U koksárenských pecí*, foto František Firličínský | *Nová fotografie.* Číslo 2. Rok 1951.

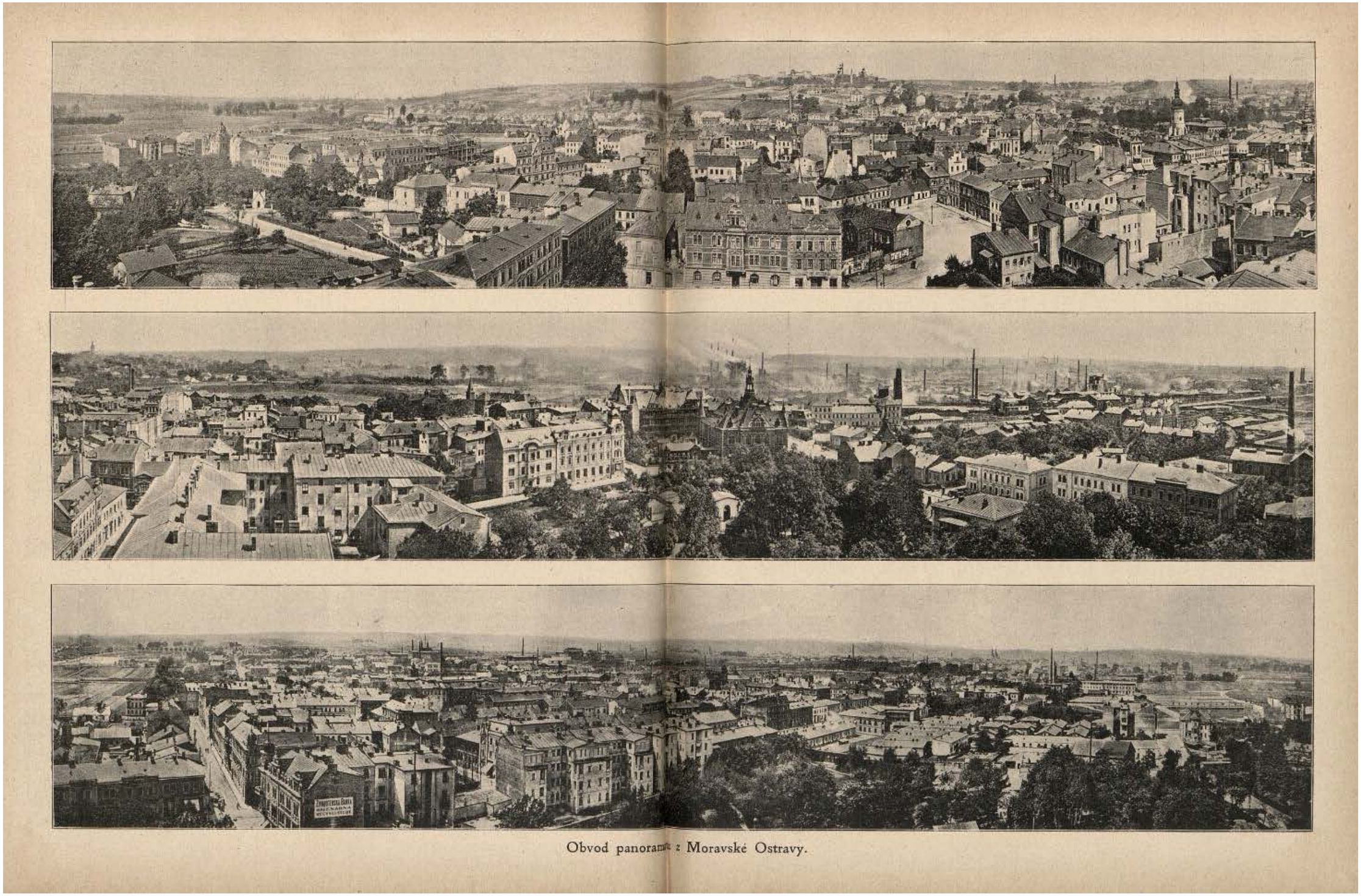

Obvod panoramatu z Moravské Ostravy.

120 | *Světozor*. Ročník 6. Číslo 39. Dne 6. července 1906, s. 924–925

121 | *Práce*, foto František Krasl, fotomontáž | *Československá fotografie*. Rok 1946, s. [87]

Fotografie Beskyd v československých periodikách do padesátých let 20. století

Historicky nejpopulárnější a nejnavštěvovanější turistickou oblastí severní Moravy a Slezska se od konce 19. století staly Beskydy. Díky tomu se staly motivem fotografií v mnoha celorepublikových periodikách.

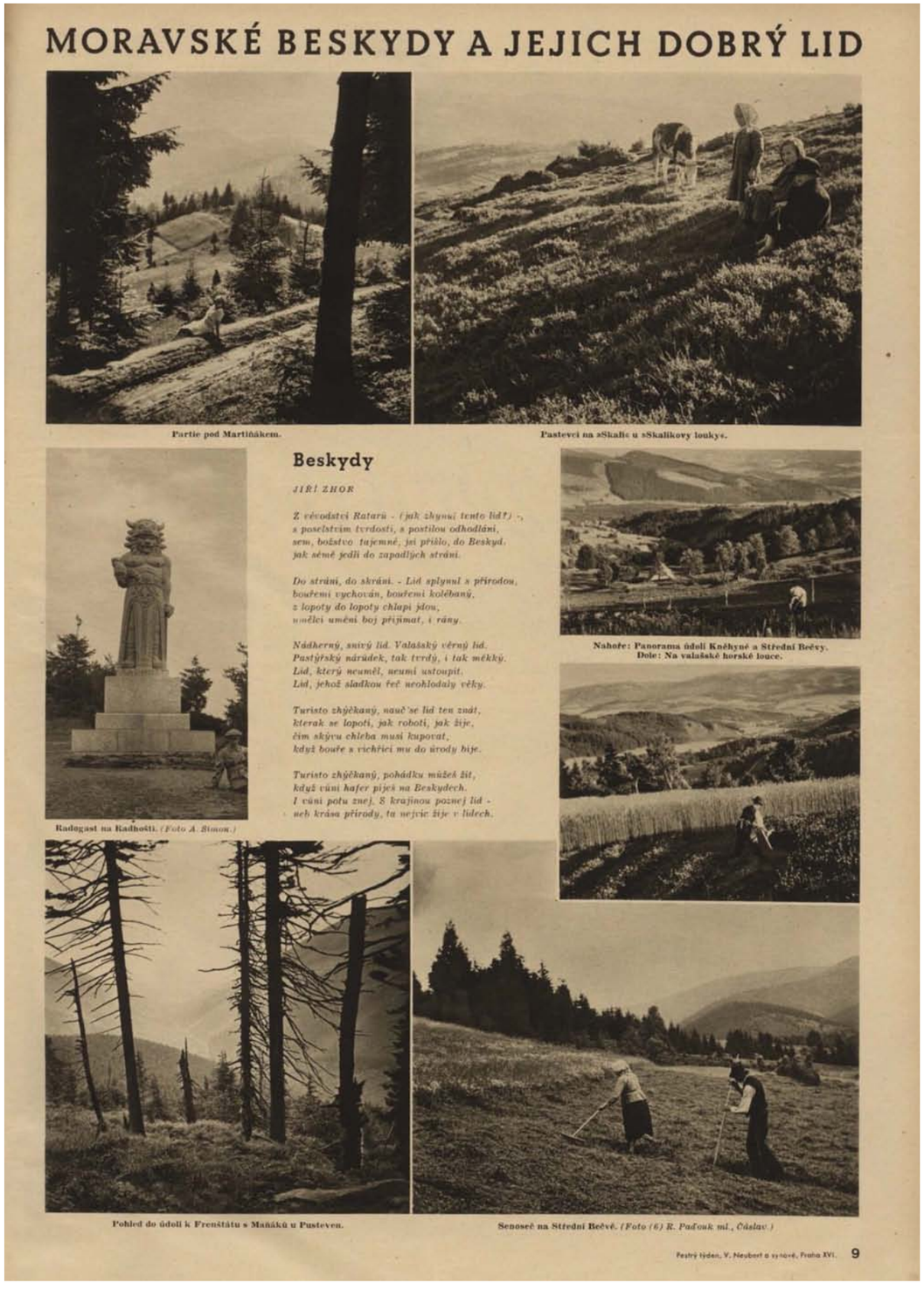

MORAVSKÉ BESKYDY A JEJICH DOBRÝ LID

Partie pod Martiňákem.

Pastevci na »Skalic u »Skalikovy loukys.

Beskydy

JIŘÍ ZHOR

Z vésodství Ratarů - (jak zhynul tento lid?) -,
s poselstvím tvrdosti, s postilou odhodlání,
sem, božstvo tajemné, jsi přišlo, do Beskyd,
jak němé jedli do zapadlých strání.

Do strání, do skrání. - Lid splynul s přírodou,
bouřemi vychován, bouřemi kolébaný,
z lopoty do lopoty chlapi jdou,
umělci umění boj přijímat, i rány.

Nádherný, snivý lid. Valašský věrný lid.
Pastýřský nárůdek, tak tvrdý, i tak měkký.
Lid, který neuměl, neumí ustoupit.
Lid, jehož sladkou řeč neohlodaly věky.

Turisto zhýčkaný, nauč se lid ten znát,
kterak se lopotí, jak robotí, jak žije,
čím skývu chleba musí kupovat,
když bouře s vichřicí mu do úrody bije.

Turisto zhýčkaný, pohádku můžeš žít,
když vůní hafer piješ na Beskydech.
I vůní potu znej. S krajinou poznej lid -
neb krása přírody, ta nejvíc žije v lidech.

Nahoře: Panorama údolí Kněhyně a Střední Bečvy.
Dole: Na valašské horské louce.

Radegast na Radhošti. *(Foto A. Šimon.)*

Pohled do údolí k Frenštátu s Maňáků u Pusteven.

Senoseč na Střední Bečvě. *(Foto (6) R. Paďouk ml., Čáslav.)*

Pestrý týden, V. Neubert a synové, Praha XVI. 9

122 | *Pestrý týden*. Ročník 14. Číslo 32. Dne 12. srpna 1939, s. 9

123 | *Gruň v Beskydech*, foto Josef Sýkora | *Fotografický obzor*. Číslo 4. Rok 1942, s. 98

124 | *V Bezručově kraji*, foto Jaroslav Malík | *Fotografický obzor*. Číslo 7. Rok 1942, s. 171

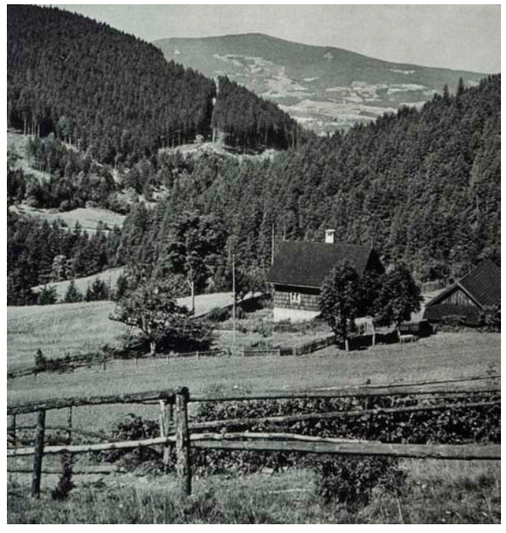

125 | *Hájovna pod Lysou Horou*, foto Richard Pelucha | *Fotografický obzor*. Číslo 7. Rok 1942, s. 172

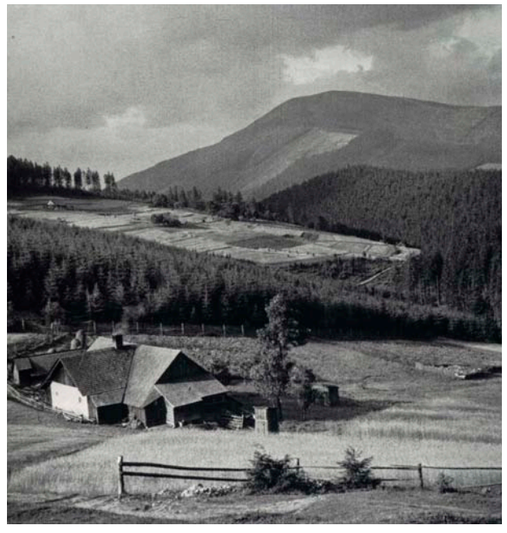

126 | *Smrk v Beskydech*, foto Stanislav Dvořák | *Fotografický obzor*. Číslo 5. Rok 1942, s. 115

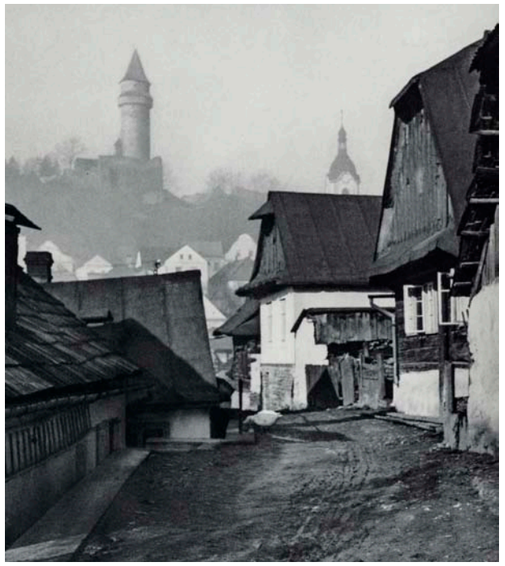

127 | *Štramberk*, foto František Kubica | *Fotografický obzor*. Rok 1936, s. 110

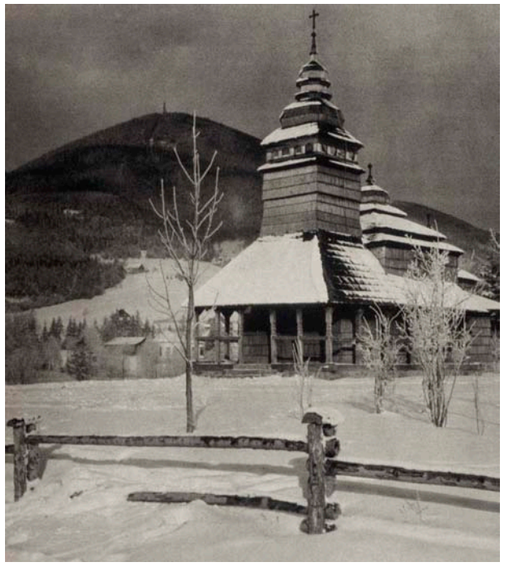

128 | *Dřevěný kostelík v Kunčicích*, foto Jan Lauschmann | *Fotografický obzor*. Číslo 12. Rok 1941.

129 | *Žně na Morávce*, foto František Chytil | *Fotografický obzor*. Číslo 10. Rok 1941.

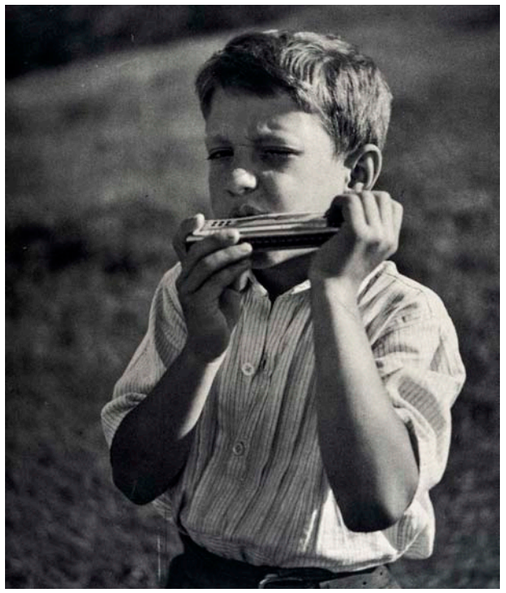

130 | *Ogar z Beskyd*, foto Vincenc Kubis | *Fotografický obzor*. Číslo 5. Rok 1942, s. 121

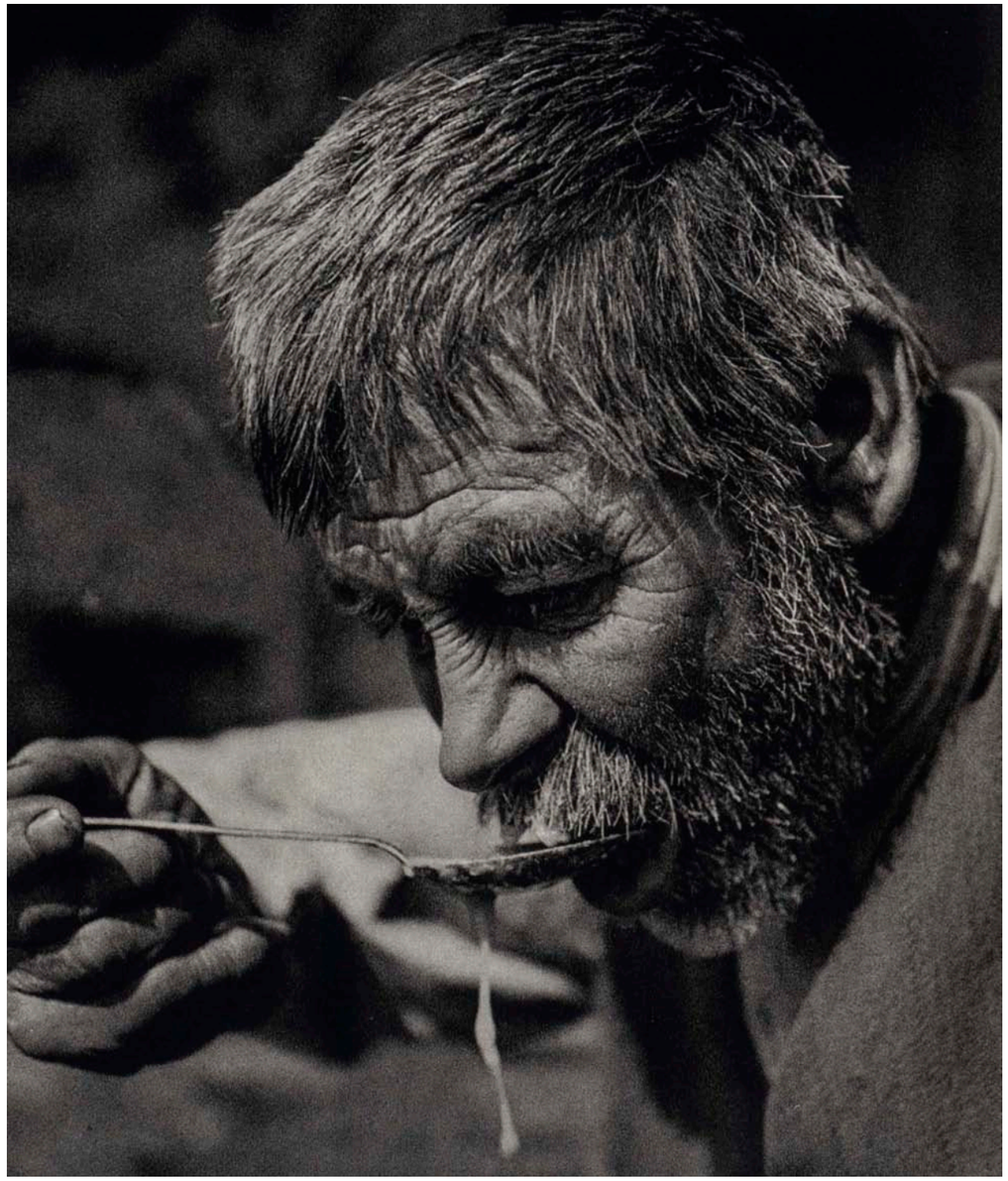

131 | *Chlap z Beskyd*, foto Stanislav Mojžíšek | *Fotografický obzor*. Rok 1942, s. 18

Období let 1948–1989

V totalitním období došlo v Československu k radikálnímu rozvoji vydávání místopisných fotografických publikací. Vznikaly v celostátních nakladatelstvích, především ale v krajských nakladatelstvích a jejich ediční činnost právě v oblasti tohoto druhu publikací doplňovaly územní národní výbory. Velký prostor je v této kapitole věnován teoretickému rozboru vzniku československých fotografických knih v kapitole *Vizuálně-sociologický aspekt fotografických publikací o Ostravsku v československých totalitních letech*. Široký kontext tohoto období stojí v následujících podkapitolách na příkladech knih dle teritoria od celého Československa po jednotlivá města. Dále je zmíněna produkce fotografických knih československých krajských nakladatelství. K nakladatelství tohoto typu patří i severomoravský Profil, z jehož ediční činnosti pochází většina knih této práce a z tohoto období. Nemalý podíl v produkci fotografických knih měla celostátní nakladatelství v edici obrazových publikací. Zajímavé srovnání s krajskými fotografickými místopisnými publikacemi nabízejí knihy tohoto druhu věnované Praze. Knihy totalitního období v Československu jsou charakteristické šablonovitými motivy a celkově konzervativní koncepcí knihy. Proto jsou nejběžnější a opakující se náměty blíže rozebrány v poslední podkapitole této sekce. Právě období let 1948–1989 je v této práci věnována největší pozornost.

Město Ostrava v letech 1948–1989

„Pohromy dvacátého století – nacismus a komunismus – zakonzervovaly místní „proletářskou kulturu“ na dalších padesát let. Na tom nic nezmění řeči komunistického prezidenta Gottwalda o hornictví jako povolání hrdinném a čestném. Soudruzi chtěli od dělníků totéž co vídeňští bankéři a nacističtí místodržící – uhlí a ocel (...). *Místní lidé, Ostraváci, neměli takové potíže s přijetím totality, poněvadž v průmyslové výrobní totalitě vlastně pořád žili. Jejich smlouva s fabrikami či státem zněla: my tě zbavíme hladu a chudoby a ty nám za to odevzdáš nejen svou sílu a um, ale i životní styl, prostředí, přírodu, kulturu, zdraví a nakonec velmi často i život. Tito lidé necítili naléhavou potřebu svobody jako možnosti rozhodovat o svém osudu – vždycky byli srozuměni s tím, že provoz fabrik a společnosti určují síly větší, než jsou nějaké občanské postoje. Tito lidé ale cítili naléhavou potřebu sociální péče. Potřebovali, aby jejich práce byla odměněna dobrým zacházením. Jejich ideálem nebyl svobodomyslný demokrat, ale spravedlivý mistr, dobrý štajgr, autokrat, který si ví rady. Proto je mohl komunistický režim dlouho korumpovat sociálními jistotami, levným pivem a bůčkem. Proto jim komunističtí papaláši imponovali svou předstíranou líbivostí – i když byli jen karikaturami dobrých štajgrů a spravedlivých mistrů.“*[8]

Přes všechnu nespokojenost s poválečnou situací v oblasti bydlení a zásobení, kterou dávalo obyvatelstvo Ostravy mimo jiné za vinu soudobé vládní straně – KSČ, se v únoru roku 1948 podařilo komunistům získat vládu. Síla podpory komunistů však byla v Ostravě natolik velká, že protesty a petice proti vládě této strany sepisované například i v průmyslových závodech představovaly jen zanedbatelnou část všech ohlasů obyvatel města. Krátce po nástupu KSČ k vládě se prováděly rozsáhlé personální změny ve veřejnosti vlivných institucích, ale i podnicích, jakými byly Vítkovické železárny. Odpůrci režimu byli i v Ostravě záhy po roce 1948 tvrdě trestáni. Proběhla celá řada politických procesů, zpravidla uměle vykonstruovaných, které měly sloužit mimo jiné jako prevence pro další nepohodlné osoby. Kromě nejčastějších odsouzení v podobě odnětí svobody, se v Ostravě praktikovaly v několika případech i tresty smrti, či nucené práce v železárnách a na dolech Ostravska.

V oblasti hospodářské politiky byly změny prováděny prakticky ihned po únorovém převratu. Došlo ke znárodnění malých soukromých průmyslových podniků i prodejen. Hlavní postavení v Ostravě získaly ve dvouletém plánu podniky těžkého průmyslu. Veškerou hospodářskou politiku zahrnující výstavbu bytovou i průmyslovou zajišťovala od roku 1950 vládní komise pro výstavbu Ostravska. Vzhledem k nemožnosti usměrnit vzrůstající požadavky po produktech těžkého průmyslu bylo rozhodnuto o vybudování nového hutního závodu – NHKG. Přestože se tento podnik měl stát příkladem budování socialismu a s ním spojené průmyslové výroby, nepodařilo se včas plnit termíny dostaveb jednotlivých závodů. S rostoucí potřebou koksu pro vysoké pece bylo potřeba zvýšit i těžbu černého uhlí, která měla být aspoň zčásti realizována přílivem nových pracovníků či výstavbou nových dolů. Stejné investice do rozvoje a rozšíření byly směřovány do podniků chemických, elektrárenských, stavebních, potravinářských aj.

Nebývale velký rozkvět oproti jiným městům byl v Ostravě zaznamenán v oblasti bytové výstavby. Právě možnost získat nový byt byl jedním z podnětů pro přicházející dělníky s rodinami. Prvním významnějším přispěním k výstavbě bytů v Ostravě byl projekt sídliště Stalingrad (zahájení roku 1947), ještě rozsáhlejší výstavbou byl vznik tzv. Nové Ostravy, která od roku 1952 vznikala na území Poruby. Koncepce, která vycházela z myšlenky soudobého starosty města Josefa Kotase, oproti výstavbě předpokládala například celkovou asanaci historického centra Moravské Ostravy a využití zásob černého uhlí pod jejím územím. Naštěstí tento plán nebyl realizován a omezil se na menší demolice. Dále se vedle výstavby bytové rozvíjely realizace kulturních domů, administrativních budov aj.

Padesátá léta nepředstavovala pro Ostravu oproti jiným městům zásadní rozdíly. Sílil růst obyvatel, dělník byl „ocelovém srdci republiky“ představován jako vzor socialistického pracovníka, rychle se zvyšovala životní úroveň obyvatel, oproti tomu rostly negativní faktory, jako zhoršené zdraví pracujících či znečistění města. Plnily se další pětileté hospodářské plány, rozvíjela se struktura městské hromadné dopravy. Stále však nebyla uspokojována poptávka po vytěženém uhlí a koksu, která byla mimo další aspekty způsobena nedostatečnou morálkou horníků, nedodržováním bezpečnosti práce aj. Kolem poloviny padesátých let byla proto vydávána prohlášení, např.: „Vzhůru za splnění a překročení plánu těžby uhlí na všech šachtách a vytvoření zásob uhlí“ nebo „Více uhlí republice“. Naopak navzdory mnoha technologickým a jiným nedostatkům se výrobní plány podařilo plnit hutnickým podnikům VŽKG a NHKG.

Obdobně jako jinde v Československu i většina obyvatel v Ostravě usilovala v šedesátých letech o demokratizaci. Ko-

nala se setkání a schůze, na nichž byly prosazovány reformy. Proti srpnovým událostem pak byly organizovány protestní akce, které se konaly na významných místech města, jako například před Novou radnicí a branami VŽKG a NHKG. Nespokojenost se vstupem vojsk Varšavské smlouvy byla v Ostravě patrná ještě v několika dalších souvislostech. Jednou z nich bylo například uctění památky Jana Palacha několika tisíci studenty VŠB.

Tzv. normalizace měla v Ostravě tvrdší průběh než v Praze a Brně. Byla sesazena celá řada pracovníků vyšších pozic jak v politice, tak ve výrobním odvětví. Jedním z kroků pro nastavení pořádku bylo jmenování funkcionáře a zapřisáhlého propagátora tzv. normalizace Miroslava Mamuly, který se pro toto období stal v Ostravě symbolem.

Pětileté hospodářské plány v období sedmdesátých a osmdesátých let počítaly se zvýšením produkce hutního a strojírenského průmyslu. Byly rovněž plánovány investice do rozšíření závodů VŽKG a NHKG. Oba hutní podniky zaměstnávaly v sedmdesátých a osmdesátých letech kolem 70 000 pracovníků, jejich počet však v osmdesátých letech klesal. Koksoven fungovalo v Ostravě v první polovině sedmdesátých let šest. Během pátého pětiletého plánu se postupně měnily přednosti v investicích do rozvoje bytové a jiné výstavby v Československu. Nově byla upřednostňována Praha a severočeský hnědouhelný průmysl. Ani tak se Ostravě nevyhnula masivní výstavba sídlišť, která se zejména v sedmdesátých letech rozvíjela. Základní myšlenka koncepce nové bytové výstavby stála na snaze postavit co nejvíce nových bytů na co nejmenší zastavěné ploše. Největší výstavba panelových domů byla soustředěna do oblasti Ostravy-Fifejd a Jižního města. Urychlená potřeba nových bytů a jejich výstavba často způsobovala opožděné dokončení občanské vybavenosti. Mnoho drobnějších staveb a úprav bylo realizováno v tzv. akcích Z.

V sedmdesátých a osmdesátých letech v Ostravě sílil počet obyvatel. V roce 1989 dosahoval počet občanů s trvalým bydlištěm v Ostravě počtu přes 330 000, což bylo o sto tisíc více než v roce 1961. Nebývale velké zastoupení v počtu zaměstnaných tvořili dělníci, kteří reprezentovali polovinu všech pracujících ve městě. Zatímco průměrný plat československého pracujícího v roce 1985 činil 2 920 Kčs, plat horníka dosahoval výše 4 944 Kčs. Tento fakt měl za následek mnohem větší tendence ostravských havířů peníze ukládat, než tomu bylo v jiných městech Československa. Podobně jako jinde totiž poptávka po zboží v prodejnách převyšovala nabídku a spoření tak představovalo v podstatě jediné rozumné nakládání s výdělky. V souvislosti s obecným trendem v době tzv. normalizace se i Ostravané věnovali individuálnějším aktivitám a zábavám. Městem však bylo pořádáno mnoho kulturních akcí v podobě výstav, kulturních klubů nebo sportovních aktivit. Oproti tomu disponovalo město jediným profesionálním divadlem, jehož repertoár byl navíc silně ovlivněn tzv. normalizační potřebou po jeho obsahu. Mnohem větší oblibě se těšila kina, kterých bylo v polovině osmdesátých let na území města celkem 18.

Zborcení komunistického režimu v listopadu roku 1989 mělo v Ostravě průběh srovnatelný s jinými většími městy Československa. Hlavním místem protestních akcí či setkání veřejnosti bylo náměstí Lidových milicí (od 24. prosince 1989 Masarykovo náměstí).[9]

Místopisné fotografické publikace v Československu v letech 1948–1989

Přestože první léta po nástupu komunistické strany k moci znamenala pro fotografii obecně tvrdší diktaturu námětů a formy zobrazení, postupem času, kdy v politice docházelo k uvolňování názoru na tvůrčí fotografii, se postupně vracela i jména klasiků meziválečné avantgardy.[10] Zatímco se tak konaly i fotografické výstavy a vydávaly se monografie autorů, které si zejména v osmdesátých letech mohly dovolit i odvážnější formální a obsahové zaměření, v oficiálních fotografických publikacích o československých městech nalezla uplatnění jen vesměs agitační a propagandistická forma fotografie.

Primárním účelem fotografických publikací, které si za téma braly česká města, kraje a celou Československou republiku, byla propagace socialistického státu a života. Prakticky ve všech těchto knihách se objevovaly typické motivy, které souvisely s požadavkem spokojeného života občanů republiky. Doba vlády jedné strany znamenala i pro běžné lidi mnoho negativních faktorů, způsobených politickými událostmi a hospodařením ve státě. Nedostatek zboží, špatné pracovní podmínky, nedostatečná vybavenost a dostupnost služeb a mnoho dalších rysů. Přestože se u pracujících projevovala nespokojenost mnoha způsoby (například ve formě stávek), v obdobných publikacích nebylo žádné z těchto jevů žádoucí zobrazovat. Naopak měly tyto knihy běžnému občanovi často pod záminkou tematiky odkazující k místopisu sloužit pro vyzdvižení spokojeného života pracujících.

Vesměs všechny náměty se v tzv. místopisných fotografických publikacích staly univerzálními pro všechny soudobé tituly. Po celé období vlády komunistické strany se většinou obsah ve formě fotografií v knihách tematicky příliš neměnil. V dané oblasti města byl nejvíce zobrazován průmysl (lidé při práci, průmyslové podniky), bydlení, služby veřejnosti (obchody, zdravotnictví, doprava), krajina, kultura (kulturní domy, lidová zábava), odpočinek (rekreace, plovárny), sport. Zejména první polovina padesátých let představovala v knihách více agitační motivy fotografií v podobě schůzí, předáků nebo budovatelských portrétů. Šedesátá léta se naopak vyznačovala odklonem od těchto motivů směrem k více poetičtějším záběrům města a jeho obyvatel. Tzv. normalizace sedmdesátých a osmdesátých let pak byla částečným návratem k původním ideologiím komunismu, přestože v částečně lidštější formě. Zpracování typických témat se neslo velmi často v objektivní a informativní formě, důraz byl většinou kladen na to, co snímek zobrazuje, nikoliv jakým způsobem.

Veškerá produkce místopisných a vlastivědných fotografických publikacích byla řazena do tematické skupiny Umělecké publikace označované číslicemi 09/18. Celá řada tematických skupin vypadala takto: 00: Marxismus (Marxismus-Leninismus) | 01: Ekonomika | 02: Politika, osvěta (Sociálně politická a osvětová literatura) | 03: Přírodní vědy (Matematické a přírodní vědy) | 04: Zemědělství | 05: Technické vědy | 06: (Masově politická literatura) | 07: Organizace práce (Organizace práce a racionalizace výroby) | 08: Zdravotnictví | 09: Umění | 10: (Hudebniny) | 11: Tělovýchova a sport | 12: Jazykověda a literární vědy | 13: Krásná literatura | 14: Dětská literatura | 16: Hudebniny (Učebnice a učební pomůcky) | 18: Mapy a atlasy (Zeměpisné mapy a atlasy) | 19: (Reprodukce obrazů a jiných uměleckých děl) | 23: Reprodukce. V závorkách jsou uvedeny starší názvy tematických skupin, které měly mnohdy i jiná číselná označení. Později mohly být tyto skupiny i vyřazeny.[11] Ve srovnání s ostatními skupinami byla pro publikace z 09 příznačná vysoká maloobchodní cena, a ta se také stávala důvodem pro to, aby si ji i čtenář, kterého zaujala, nepořizoval.[12]

Vizuálně-sociologický aspekt fotografických publikací o Ostravsku v československých totalitních letech

Druhou polovinu dvacátého století lze bez nadsázky označit jako dobu výrazného rozvoje vizuálních obrazových médií nejrůznějšího charakteru. Tento rozmach se projevuje jak v rozšíření technických prostředků, tak také v množství konzumentů. Sdělení pomocí mechanických obrazů lze v případě fotografických publikací vnímat jako vizuální zprávu adresovanou davu, nejširší společnosti. Totalitní režim dokázal fotografickou publikaci využít jako klíčový nástroj k prezentaci ideálů společnosti.

Psycholog, teoretik filmu a umění Ivo Pondělíček říká, že sociologie je *„vědou o obecném, opakujícím se a hromadném. Předmětem sociálního bádání* (...) *jsou jevy a procesy vzniku různých forem pospolitého života lidí, struktura, rozmanitých forem lidských seskupení, jevy a procesy, ke kterým v nich dochází.“*[13] Svým způsobem může mít i kniha, v jejímž obsahu převažuje složka mechanického obrazu, tedy fotografie, společné znaky a principy s filmovým dílem. Obsahový plán publikací měl předem dané a přesně určení. Dodržována byla i určitá chronologie, zpravidla daná ročním obdobím, tematickým zaměřením apod. Také kniha je jistým příběhem, převyprávěným obrazem, má začátek a konec, využívá různá měřítka záběru. Obecných znaků, společných pro většinu fotografických knih československých totalitních let, se v publikacích o Ostravsku vyskytuje mnoho. V obecném modelu prezentace socialistické kultury prostřednictvím fotografie v knihách lze vyčlenit takové motivy jako děti, jaro, práce, služby, město, lidová kultura, rekreace a další. Jisté individualizování pro dané teritorium přišlo až fotografickým zpodobněním těchto námětů v konkrétním místě s případným zahrnutím specifik pro dané město či krajinu.

Prvek opakování úzce souvisí s obecnými motivy fotografických publikací. Neustálým připomínáním politicky a společensky podstatných prvků se nevyznačují pouze jednotlivé publikace, ale také jediná kniha jako celek. Nebylo výjimkou, že zveličování někdejších vybraných témat zacházelo tak daleko, že se v publikaci objevovalo několikrát.

Fotografická publikace, která je předmětem zkoumání tohoto textu, je knihou, v níž výraznou měrou převažuje obraz nad psaným slovem. Utváří její obsah, myšlenku, přináší divákovi sdělení. Právě fotografická publikace byla jednou z nejaktuálnějších možností, jak lidi oslovit. Zejména v raně poválečné době na Ostravsku se do fotografické knihy vkládaly mnohé naděje v oslovování masy lidí. Fotografie v publikaci dokáže na diváka hovořit bezprostředně, efektivněji na rozdíl od samotného textu a trvaleji poselství uchovat než například mluvené slovo.

Nejvýraznějším motivem, který utvářel veškerou podobu fotografických publikací o Ostravsku a dalších městech nebo podnicích, byl politický režim tehdejšího Československa. Obsah, který se měl pojit s obvyklým názvem. Nejvíce byly angažované knihy k výročí osvobození Československa z doby tzv. normalizace, kde se téměř zvyklostí stávalo, že se v názvu knihy projevil oslavný motiv – *Třicet jar svobody* (1975) nebo *Třicet vítězných let Severomoravského kraje* (1975). Mnohem kompaktnější, stylově ucelenější, a nakonec i obrazově poutavější a divácky ohleduplnější byly knihy vycházející z iniciativy nakladatelství. Motivací redaktorů bylo vytvoření reprezentativní publikace, jejímž cílem bude představit město a jeho obyvatele. Tyto tituly zpravidla obsahovaly politické prvky na fotografiích v mnohem menší míře.

Zprostředkování idejí komunistického režimu pomocí obrazového záznamu ovšem není jednoduché. *„Ideje mají své typické substráty či instituce, v nichž se kultivují. Jejich pozorování nám může ledacos napovědět o samotných idejích nebo o popularitě ideje určitého druhu.“*[14] Často využívaným motivem fotografií v publikacích totalitních let byla verbalizovaná podoba politických idejí. Nápisy na transparentech v prvomájových průvodech, soutěžích Brigád socialistické práce, nástěnkách. Podbízivý způsob prezentování politiky ve společnosti prostřednictvím fotografie kombinoval nejen nápis samotný, ale v tomtéž snímku heslovitá slovní tvrzení ilustroval.

Fotografická publikace soustředěná na dané město, jeho okolí a kraj republiky měla, a ostatně i dodnes má, určeno nějaké schéma. Publikace vydávané v totalitních letech představovaly příběh, reflektovaly politiku a společnost. Na rozdíl od jediného politicky zabarveného snímku, uplatňovaného například na plakátech s propagandistickými hesly, mohla fotografická kniha poskytnout sérií několika desítek

i stovek obrázků ucelenější a rozmanitější pohled na město. Především ale nabídla divákovi širokou škálu motivů, prostřednictvím níž prezentovala šťastný život v socialistické éře. Pomocí série obrázků v knize lze analyzovat normativní strukturu ve společnosti. *„Normativní regulace se totiž odráží v opakovatelnosti, obvyklosti určitých způsobů chování, a to se dá zachytit až na mnoha snímcích pořízených v různých*

situacích.“[15] Prostřednictvím fotografického shromažďování různých situací lze z obrazů získat postupně vzorce, podle nichž se události na snímcích dějí.

Způsob nazírání na fotografie v knihách o Ostravsku lze formulovat pomocí sémiologické interpretace. Na rozdíl od hermeneutické interpretace, kdy se podstata vzniku snímku a jeho výsledku upíná úzce k osobitému pojetí autora, v případě sémiologického výkladu se důraz na autora neklade, není již podstatný. Subjektivní vyjádření autora se omezí na nejnutnější vlivy. Sémiologické pojetí se obrací k prostému smyslu fotografie adresovanému celému rozsáhlému publiku. Elementární myšlenka sémiologické interpretace je postavena na předpokladu, že fotografie je tvořena celou soustavou znaků. Znak je potom zvláštním sestavením, vztahem označovaného (předmětu, jevu) a označujícího (obsahu, který je s tímto předmětem nebo jevem spojen). Pro analyzování fotografií se skvěle hodí typologie znaků Charlese Peirce, který dělí znaky na ikony a indexy. Ikony zastupují předměty, které se na fotografiích podobají tomu, co zobrazují. To ostatně vychází ze samotného základního znaku média fotografie, tedy zobrazí přirozeně to, co je před něj postaveno. Je to také základní předpoklad pro přímé a jasné sdělení divákovi, které je právě ve fotografických knihách klíčové. Index už se pojí k tomu, co fotografii pomocí svého motivu označuje.[16] Fotografie dětí tak například může symbolizovat mládí společnosti, pracujících občanů, dlouhodobou perspektivu. Obrázek rozkvetlé jarní větvičky v jinak špinavém průmyslovém městě s množstvím kouřících komínů z koksoven hovoří o rozkvětu a svěžesti nejen daného místa, ale celého politického režimu. Fotografie sochy Gottwalda odkazuje k vůdci státu. Zobrazení monumentální autority v živé podobě či ve formě plastiky je jeden z prostředků socialistické výchovy občanů.

Exaktní hledisko využívá určité rysy pro práci s obrazem. Prvním znakem obrazů je jejich technická charakteristika, tedy zda se v nejobecnější rovině jedná o grafiku, televizní či filmový záznam nebo fotografii. Všechna tato média umožňují snadné rozmnožení a jsou zpravidla určeny pro široký okruh diváků. Valter Benjamin upozornil na neomezenou míru rozmnožování už v roce 1936 ve své eseji *„Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti“*.[17] Přestože dnes lze tuto charakteristiku přenést převážně na média digitální, v období totalitních let v Československu byla snaha o masové rozšíření fotografických publikací zajištěna vysokým knižním nákladem, tedy počtem vytištěných knih. Ten v době tzv. normalizace tvořil asi dvacetinásobek dnešního standardu. Také Benjamin měl tehdy na mysli reprodukce tiskem. Druhým rysem obrazu je jeho umístění, což je v případě fotografických publikací v první fázi pojetí dané – fotografie v knize. Další úrovní lokalizování obrazu může být umístění samotné knihy, kterou lze nalézt nejběžněji ve veřejné knihovně nebo v domácí knihovničce ve výjimečných případech například také jako součást výstavní expozice v muzeu nebo galerii.[18] Důležité je právě rozdělení umístění publikace ve veřejné prostoru a v tom soukromém.

Snad nejpodstatnějším aspektem obrazů a potažmo i celého obsahu fotografických publikací je jejich poslání. To se řídilo snahou propagovat samotný politický režim, i když prostřednictvím regionálních a konkrétnějších znaků. Těmi byla v Ostravě těžká práce v průmyslových odvětvích.

Dělníci fotografie

Z pohledu iniciování vydání knižního fotografického titulu s množstvím obrázků lze vytvořit dvě oblasti. Pokud vydání knihy přicházelo přímo z nápadu redaktorů krajského nakladatelství Profil v Ostravě, zpravidla se pak autoři snažili knihu vytvořit divácky příznivější a prostoupit ji i výtvarnějšími motivy a zaměřit ji především na zobrazované město Ostravu. Oproti tomu knihy vydané účelově k příležitosti výročí měly jako primární cíl vytyčenu politickou složku, propagaci komunismu prostřednictvím nejrůznějších gratulací, oslav pracovních výkonů a prvomájových průvodů. Zájem zadavatelů publikací, tedy nejvyšších představitelů strany, se přirozeně pojil s povahou totalitního režimu. Jinak o knize mohli smýšlet samotní redaktoři i autoři fotografií. Tito dohromady hledali při tvorbě knih hranici mezi osobní zodpovědností a slepým dodržováním příkazů. Veškerý obsah byl podřízen požadavkům politických znaků.

Podle motivace k vydání knihy byli také určeni autoři fotografií, kteří na knize měli pracovat. V případě výročních a oslavných publikací jich bylo zpravidla více a kniha byla často kvalitativně různorodá. Byli vybíráni kádrově ověření autoři, ale i další regionální fotografové. Naopak dlouhodobě vznikající knihy z nápadu redaktorů nakladatelství dovolily jednomu či dvěma fotografům volnější ruku a důslednější koncepci celé knihy.

Subjekt autora fotografií se ve většině oficiálních fotografií v knihách o Ostravsku projevoval velmi okrajově, což byl jeden z hlavních předpokladů fotografie, která se na stránkách titulů objevovala. Fotografové reprodukce v knihách považovali za zdroj finančních příjmů. Nadiktovanými politickými tématy byly často znechuceni. Spokojeni nebyli ani s výslednou, mimo jiné také proto, že ji nemohli ovlivnit. Signatura v publikaci pro ně byla také nepodstatná. *„Jejich autorům je zcela lhostejné, zda se jejich jméno objeví tučným písmem na obálce, nebo třeba jen v malém kolonelu v tiráži, anebo vůbec ne. Autoři těchto knih tvoří své dílo bez ohledu na to, že nebude veřejně prodáváno. Bude totiž ležet ve skříních úředních činitelů a bude čekat na Návštěvu* (…)*, aby bylo vzato a dáno do rukou vzácného hosta, který je po návratu uloží jako dar opět do skříně. Pro změnu ve své úřadovně.“*[19]

Primární nemělo být autorovo vidění, ale motiv jeho snímku. *„Zajímáme-li se o fotografovaný námět, očekáváme, že fotografova osobnost se na snímku projeví krajně zdrženlivým způsobem.“*[20] Problém novinářské fotografie tak spočívá často v tom, že lze jen těžko rozpoznat rukopis jednotlivých autorů. Podobné to bylo taky ve fotografických knihách Ostravska, kde bylo zvláště u knih několika autorů téměř nemožné odlišit jednotlivé fotografy nebo přiřadit je k jednotlivým snímkům. To ostatně nebylo pro iniciátory knihy a politické úředníky ani přípustné. Stejně tak se fotografové v knihách zařazených do edičních plánů povinně nesnažili překročit rámec prostého záznamu reality a veškeré náměty pojímali jako zadaný úkol. Dnes, s odstupem času, se většinou k tvorbě podobného charakteru autoři nehlásí. Také dějiny fotografie zůstávají k propagandistickým snímkům zpravidla lhostejné. Tento přístup však není příliš překvapivý, protože pojetí dějin fotografie počítá ze zcela odlišnou povahou fotografií. *„Skutečným problémem přenosu užité fotografie, pořizované z praktických a komerčních důvodů či pro upomínku, do hlavního proudu fotografie není to, že by snižovala hodnotu fotografie považované za umění, ale že tento postup je v rozporu s podstatou většiny fotografií.“*[21] Povaha komunistického režimu tak převzala a využila nejvlastnější charakter fotografie, protože jedině bez uplatnění názoru fotografa v obraze je možné transformovat realitu podle předem určených schémat. *„Fotografické obrazy jsou opravdu schopné zmocnit se skutečnosti, protože fotografie není jen pouhým zobrazením (jako například malba), není jen interpretací reality, ale je také jejím otiskem, tak jako šlépěj nebo posmrtná maska.“*[22]

Podoba oficiálních fotografických publikací vycházela z nastavených podmínek tehdejšího totalitního režimu. Ty už předem předurčovaly motivy snímků, fotografický pohled a další. Kromě autorů snímků, samotných motivů člověka a jeho prostředí v publikacích, diváků apod. lze do oblasti vzniku, distribuce a konečného vnímání publikací vložit ještě jeden podstatný lidský prvek vztahující se k socialistické éře. Ten tvořila cenzorská a schvalovací řízení, která měla mnohdy na podobu knihy zcela rozhodující vliv a která sestávala z lidí s výrazným vlivem. Nelze se pak divit, že ještě před schvalováním knihy si sami autoři již v redakci dokázali jakousi autocenzurou na základě zkušeností vytvořit představu o průchodnosti díla tímto procesem.

Sestavování tolik důležité knihy, jakou byla oficiální fotografická publikace, měl na starosti zpravidla celý tým redaktorů nakladatelství pod vedením odpovědného redaktora, ale i dohledem ředitele nakladatelství. Autorské fotografické publikace obvykle sestavoval ve spolupráci s autorem editor. Tato funkce však u oficiálních účelových publikací často chyběla, byla podceňována nebo byla role editora nahrazována samotným autorem, redaktorem nebo grafikem.[23]

Analogicky s fotografickými knihami vznikaly v mnohém velmi příbuzné pohlednice. Podobně jako fotografické knihy, tak i pohlednice zaznamenaly zásadní kvalitativní i řemeslný propad od doby tzv. normalizace, jak dokazuje článek, v němž autor vidí největší problém nikoliv u redakce, autorů snímků, a nakonec ani výtvarné komise, ale především ve schvalovacím procesu tzv. distribuční komise, *„která je, jak se zdá, naprosto všemocná a asi anonymní. Tato komise posoudí předložené návrhy z hlediska obchodního a v přesvědčení, že mezi konzumenty jsou především lidé bez jakéhokoli vkusu, vyloučí ty nejlepší návrhy* (…)*“*.[24] Snaha nakladatelství Pressfoto nebo Orbis, kde pohlednice a fotografické knihy vycházely nejčastěji, tak byla ve výběru kvalitních obrázků zbytečná. Dlouhodobě zůstalo jen u snah pro *„hledání východu z bludného kruhu, ve kterém se naše pohlednicová tvorba a její ediční realizace už mnoho let pohybují.“*[25]

V roce 1975 začalo nakladatelství publikací a pohlednic vydávat jakýsi propagační bulletin Nejskromnější umění, kde se zabývalo právě otázkou estetiky fotografických pohlednic. V jednom z čísel proběhl rozhovor zaměstnanců Pressfota s našimi dvěma teoretiky fotografie Jánem Šmokem, Petrem Tauskem a studenty fotografie na FAMU, aby definovali kýče na příkladech konkrétních pohlednic z produkce Orbisu, Svépomoci a Pravdy.[26]

Onen pokleslý fotografický projev a kýč na pohlednicích, který autor prvního článku zmiňuje, se snad ještě více projevoval ve fotografických knihách ze sedmdesátých a osmdesátých let, které byly navíc ještě více než pohlednicové obrázky ovlivněny politickou agitací a propagandou. Někteří fotografové, kteří do těchto knih přispívaly, označovali obrázky dokonce za diletantské. To že se pak objevily ve výsledné knize, nasvědčuje také amatérskému výtvarnému cítění schvalovací komise. Ta patrně vůbec nebrala v potaz poučenost a obrazovou gramotnost diváků, přitom, jak bylo asi pravdou, že *„většina zájemců o tento artikl není zdaleka tak omezená, jak předpokládají autoritativní porotci.“*[27] To, že

zcela nekompetentní lidé a schvalovací poroty rozhodovaly o estetickém významu masově distribuovaných děl vzniklých v totalitních letech, bylo bohužel celkem běžné.

(Ne)osobité zobrazení ostravského průmyslu

Nosným tématem probíraných publikací byla oblast průmyslu a práce. Zatímco už počátkem doby tzv. normalizace výtvarněji orientovaná fotografie z tohoto prostředí rázem kvalitou upadla, od konce čtyřicátých let po následující dvě desítky let se lze i v oficiální sféře knih setkat mnohdy se zajímavými fotografiemi ostravských dolů a hutí.

Elementární otázka, proč nebyla v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století více využívaná výtvarnější linka tvorby v oficiálních knihách, směřuje také k užšímu problému, tedy využití výtvarně orientované fotografie v průmyslu. Uvažování řady fotografů i zadavatelů témat spojených s průmyslovou fotografií vycházela z přesvědčení, že primárním cílem tohoto námětu je jeho prostý záznam, protože už motiv sám o sobě vzbuzuje především u laiků emoce. Přitom fotografie v průmyslu nabízí široké možnosti k výtvarnému pojetí. Smysluplné využití vlastního výtvarného vkladu, a přitom zachování původního námětu průmyslu byl pro mnohé nelehký úkol. Tištěné obrazové materiály velkých průmyslových podniků se tak mnohdy doprovázely povrchní obrázky z továrních hal, hotových výrobků a dělníků soustředících se na práci. Přitom krátce před druhou světovou válkou vydal ostravský podnik Vítkovické železárny brilantně technicky i výtvarně orientovanou publikaci *Lidská práce v železárnách*, která s využitím přirozeného světla, skvělých kompozic, detailů podala divákovi nejen atmosféru výroby, ale dokázala podat výstižnou informaci také o samotné podnikové výrobě. Podobně vizuálně orientované fotografie, i když s větší politickou angažovaností, dokázali tvůrci zopakovat ještě o deset let později a částečně i v první polovině padesátých let, ovšem sedmdesátá a osmdesátá léta už v tomto směru přinesla obrazově nepřesvědčivé snímky. Ty jako by byly svázány svým primárním posláním, tedy reklamním užitím. Přitom, kdyby nebylo podceňováno intelektuální vnímání diváka, mohla výtvarná průmyslová fotografie velmi dobře naplňovat propagační cíle hospodářství.[28]

Volnější vyjádření subjektu autora tak mohlo být v uvažovaném prostředí uplatněno snad jen v rovině volné tvorby, pro výstavní účely apod. Výjimku mezi knižní produkcí nejen ostravských knih, ale snad všech vydaných v tehdejším Severomoravském kraji, tvořil autor František Krasl. Jedině ten dokázal v celé socialistické éře v regionu severní Moravy. Zde by se dala aplikovat myšlenka teoretičky Susan Sontagové, která říká, že fotografie nevzniká přes objektiv, ale přes subjektiv.[29] Krasl skutečně takový osobitý pohled uplatňoval i v oficiální rovině publikací určených především jako zakázka pro propagaci průmyslového podniku. Onu subjektivitu pohledu by se dalo identifikovat obecně u všech publikací, protože každá kniha nese určité poselství, danou linku, prostřednictvím níž chtějí autoři něco sdělit. Takže mimo subjekt fotografického pohledu může být osobitý také výběr motivů. Krasl svými snímky dokázal transformovat prostředí horníků do vizuálně poutavého obrazu plného světelných překvapení, psychologických charakteristik dělníků a barevných pestrostí. Na rozdíl od obrazově i technicky tragických fotografií horníků v podzemí z knih sedmdesátých a osmdesátých let dokázal Krasl i odtud přinést nevšední záběry. V takto fotograficky i pracovně náročném prostředí dokázal pořídit nejen řemeslně, ale i obrazově pozoruhodné fotografie. Přitom ve své práci dokázal udržet veškerou seriózност a důležité postavení dělnických profesí. Na rozdíl od jiných autorů dokázal Krasl udržet svou fotografickou tvůrčí strategii prakticky v celém období svých zakázek. Určitou trhlinou v Kraslově tvorbě pro fotografické knihy byl titul *Ostravsko* nakladatelství Pressfoto z roku 1975, kde jindy uplatňované subjektivní vidění ostravského kraje a průmyslu patrně nedokázal prosadit. V tomtéž roce i v následujícím desetiletí však dokazoval, že lze doly a hutě v Ostravě divákovi představit ve zcela jiném pojetí, než které bylo zvykem. Kniha v Kraslově podání tak měla v zásadě dvě roviny – kromě informace o charakteru města nebo průmyslového podniku přesvědčivě přispěla také k výtvarnému proudu. Svou svébytností se také zásadně lišila od ostatní nakladatelské produkce. Krasl byl jeden z mála autorů, který z ostravského specifika dokázal pomocí fotoaparátu vytěžit zvláštní krásu. Kvalitní fotografické publikace vydávané v Československu mnohdy dokázaly skvěle využít motivů a zprostředkovaly atmosféru města či místa bez zapření informativní stránky přesto s obrazovou zajímavostí. Plickova Praha ve fotografii, v níž autor dokázal skvěle vystihnout historický charakter naší metropole. Kniha je hodnotná i při opakovaném listování. *„Mohu v ní listovat stokrát a snad tisíckrát a stále to bude svět nepoznaný, a přece obdivuhodně objevovaný geniálním viděním autora a jeho kamery.“*[30] Heckelova kniha *Má vlast* zase brilantně propojila obraz přírody s verši – *„hledal přirozenost země v každém vrbovém proutku u řeky. (…) Otevřít takovou knihu, to snad musí být obřad, rituál, domácí slavnost.“*[31] Podobně kniha *Země má* Ericha a Milady Einhornových *„plná něžných travin a laskavých lesních zákoutí. Je to kniha naděje, že není ještě všechno z přírody ztraceno.“*[32] Podobnou poetiku, jakou nalezli s fotoaparátem v přírodě nebo v historickém městě tito autoři, zpodobnil na barevných fotografiích v Ostravě František Krasl. Dýmící komíny, tekoucí struska nebo šmouhy na tvářích havířů jej přitahovaly stejně jako jiné autory přírodní a historické motivy. Rozmanitost Ostravy byla natolik fotogenická a oproti jiným městům neobyčejná, že Kraslovy fotografie vzbuzují zaujetí u diváka i dnes.

Zobrazení veřejného prostoru

Prezentace města patřila k nejčastějším motivům snímků. Pohlednicové záběry v podobě schematicky předpřipravených vzorů jsou pro obrazové knihy typické. Tradiční městské záběry se zpravidla neobešly bez zařazení prvku člověka do záběru obrazu. Projevy lidské a socialistické síly spojené s budováním, výstavbou, službami měly v knihách dominantní postavení.

Na opačné straně oproti zalidněnému a reprezentativnímu veřejnému prostoru stojí bezútěšná krajina, na obraze přírodní scenérie s průmyslovými prvky Ostravy. Ta byla ve fotografických knihách Ostravska prezentována s největší mírou opatrnosti. Městská i mimoměstská krajina měla být zřetelná, řemeslně kvalitní ovšem bez výraznějšího osobitého přispění fotografa. Mimo oficiální produkci knižních publikací vytvářelo několik ostravských fotografů také krajiny, které reflektovaly ekologickou problematiku Ostravska prostřednictvím subjektivního zpracování nejrůznějších kališť a hlušin na periferiích Ostravy nezřídka využitých bezpochyby jako kritické vyjádření ke stavu průmyslového prostředí. Snímky těchto bezútěšných krajin nepochybně přispěly k výtvarné linii krajinářských snímků, v případě ostravských knih se však mohly objevit jen ve výtvarných monografiích nakladatelství Profil v edici Podoby.

Motivy lidského obydlí byly mnohdy v publikacích o Ostravsku zdrojem určitého sociálního srovnání. Materiální prvky společnosti v podobě obytných domů a způsobů bydlení byly v socialistické společnosti využívány k rozdílům mezi postavením dělníků v období kapitalismu a současným pracujícím. Posloužily k tomu dobře historické fotografie dělnických kolonií nebo i tehdejší snímky chátrajících objektů tohoto typu a do kontrastu proti nim pak stály moderní velkokapacitní obytné domy. Další formy projevu a ukázání sociálních diferencí už ve fotografických knihách nenalezly místo.

Společnost v totalitním objektivu

Mnoho dějových okamžiků společnosti bylo vytvářeno pro knihy téměř nelogicky. U snímků, u nichž by se dalo očekávat, že vzniknou na nástěnku, pro potřeby podniku nebo jako pozornost fotografovaným byly nadobro vryty a uchovány ve fotografické publikací. Avšak právě tyto zdánlivě nic neříkající a konkrétní situace byly vědomým přispěním do mozaiky propagace práce, prosperity podniku, síly a celého socialismu a dnes mohou sloužit k analýze tehdejší společnosti. Projevy oslav politických a hospodářských úspěchů zachycené fotoaparátem s množstvím křečovitých gest a projevů radosti byly dostatečnými důvody k otištění v knihách.

Klíčovým fotografickým žánrem, který se ve fotografických knihách agitačního charakteru uplatňoval velmi často, byla fotografická reportáž. Snaha o vytváření kvalitnější a názornější agitační reportážní fotografie pro oficiální účely v propagaci byla aktuální napříč celým totalitním obdobím v Československu. Kromě fotografických knih, kde měl tento druh fotografie asi nejtrvalejší působení, se reportážní snímky objevovaly také velmi často na veřejných místech. *„S obrazovými, kulturně-politickými se stále častěji setkáváme na pracovištích, ve školách, v kulturních a zdravotnických zařízeních, na sídlištích, v domovních blocích apod. V tomto ohledu jsou agitační obrazové materiály nepostradatelným pramenem informací a jejich systematické využívání přispívá ke zkvalitnění a větší efektivnosti ideologického působení v celé naší veřejnosti.“*[33] Velké přispění k názorné fotografické agitaci měla právě knižní nakladatelství. Nejvýznamnější vlastnost reportážních politicky orientovaných fotografií, tedy názornost, neměla být tím jediným kritériem. S výzvami o zlepšení výsledků práce ve většině pracovních oblastech se měla zlepšit také názorná agitační fotografie, zejména v oblasti pracovního prostředí a pracujících. *„Aplikováno na fotografii: účinná moderní reportážní fotografie se nemůže omezovat na pouhou obrazovou názornost, ale musí být fotografií emotivní, která v podtextu vypráví o věcech neobrazových.“*[34] V mnoha případech se ale výtvarnější aspekt fotografií nepodařilo naplnit, přestože snímky byly vytvářeny profesionálními autory. Právě obrazové reportáže v knihách byly paradoxně kvalitativně tou nejhorší částí souboru, protože se omezovaly na prostý až diletantsky pojatý záznam. Zejména téma horníků v dolech na Ostravsku patřilo k problematickým partiím souboru obrázků. Pro oficiální produkci tiskovin v éře socialismu je téměř příznačné, že reportážní fotografie v nich postrádala svou základní povahu – bezprostřednost. Zadaná fotografická reportáž už měla předem vyhrazené postoje k motivu, často byla povrchní a strojená. Snímky státníků a úředníků, zachycené na sjezdech, gratulacích se omezovaly na prosté zachycení

situace a nepřerůstaly rámec autenticity. Fotografové se při fotografování vážných politických témat a událostí řídili konvencí, zavedeným schématem, aranžovali, vyčkávali, případně v postprocesu také retušovali. Zobrazená událost nebo osobnost podléhajícím těmto požadavkům byla zachycena bez jakékoliv chyby, přirozených nedostatků. Výsledkem ovšem byla zcela nepřesvědčivá a mechanicky vytvořená fotografie. Zachycení lidé byli zbavení jakékoliv osobitosti, stali se z nich jen prázdné prostředky k realizaci idejí o socialistickém světě.[35] Oficiální reportážní fotografie tak málokdy dokázala odhalit pravdu. Zvláště přikrášlené a aranžované snímky se objevovaly v publikacích z padesátých let nebo ve výročních oslavných knihách z období tzv. normalizace.

Oko diváka

Nástěnka na pracovišti, noviny, fotografická publikace nebo autorská výstava jsou odlišné platformy pro divákovo vnímání obrazu. Také různé dobové začlenění téhož snímků vyvolává v divákovi rozdílné reakce.

Role diváka je u čtení veškerého fotografického obrazu klíčová. Jak se ovšem oko diváka projevuje v případě obrazů, které mají mít naprosto jednoznačný cíl, zaměření a výklad? V případě obrazového sdělení totalitních režimů se různé asociace, metafory a různorodé interpretace omezují na nejmenší možnou míru. Autoritativní režimy využívají sdělení vůči divákovi na velmi jednoduché a snadno čitelné úrovni, zkrátka tak, aby byla fotografie šiřitelná pro široké masy obyvatel. Na místě neměl být prostor pro žádnou interpretaci, jiný než původní a zamýšlený výklad.

Cílové skupiny různých knih v různém období se lišily. Jaké působení na diváky mohla vyvolávat publikace vydaná k příležitosti výročí osvobození? Nebo vůbec, jak se kniha tohoto typu dostala divákovi, respektive čtenáři do rukou? S největší pravděpodobností byla do soukromého vlastnictví získána darem.

Snad nejmenší pozornost intelektuálního a poučeného diváka přitahovaly patrně ty knihy, které byly iniciátory publikace – politiky – považovány za nejdůležitější. Vnímání běžného člověk, lhostejného k politickým aspektům publikací, se bezpochyby lišilo od chápání diváka úzce spojeného s tehdejší politikou. Lze se domnívat, že tyto publikace nebyly již ve své době pro diváka příliš atraktivní a končily patrně v hlubinách knihovny, anebo se jich lidé zbavovali opětovným darováním a v horším případě i zahozením do kontejneru. Posledně jmenovaný moment v životě knihy se ještě více prohloubil v porevoluční době, kdy se řada lidí snažila zapomenout na politické pozůstatky a symboly.

Adresáty se měli stát bezpochyby lidé prostí, pracující dělníci, kteří se ztotožní s oslavnými tendencemi motivů ve fotografických knihách. V užším pojetí této myšlenky lze říci, že divák na tomtéž snímku hledá odlišné body, které v něm vyvolávají počitky pozornosti než iniciátoři knihy. Rozdílnost se může projevovat v tom, co je na snímku pro jednu stranu a jak stejný motiv vnímá druhá strana.

Fotografové časem zjistili, že nejoriginálnějším způsobem fotografického zachycení světa je detail.[36] I město a jeho charakter spolu s jeho obyvateli, pracovníky ve specifických oborech je ve fotografické publikaci zachycen prostřednictvím nejrůznějších fotografických výřezů obrazu od těch největších celkových záběrů až po detaily, dohromady však vytváří tato obrazová kolekce jakousi mozaiku. Ta by v ideálním případě měla divákovi představit, pokud možno co nejobjektivnější pohled na dané místo.

Divák může při vnímání fotografie použít tři druhy postoje k pozorovanému. Za prvé se může sám vžít do role pozorovaného a jeho situace, v níž se na snímku nachází. Pak může předpokládat, že motivace a jednání budou u něj podobné, jako v případě pozorovaného. Za druhé může vycházet ze znalostí o kultuře, zvycích a rituálech pozorovaného a porovnat je s vlastními zkušenostmi. Za třetí může pozorovat jaké účinky má jeho jednání a vycházet z toho, že tyto účinky jsou analogické tomu, co zamýšlel.[37] Oficiální československá fotografie zaujímala zejména v padesátých letech pozici jakéhosi návodu, jak žít nejen život ve společnosti, ale i osobní. Stala se ideálním nástrojem pro ovlivňování a výchovu mas lidí. *„Při pohledu na fotografii chceme se radovat z úspěšného výkonu našich dělníků, se sportovci chceme závodit, s rekreujícími příjemně odpočívat, se smějícími se vesele zasmát, s matkami a otci milovat naše děti. Propagační fotografie na nás teprve tehdy aktivně působí, vidíme-li v ní plné, živé, typické znázornění svého života (…)“.*[38] Fotografie tedy měla na diváka zapůsobit a přimět jej k činu.

Značný zájem o československé obrazové publikace měli zahraniční návštěvníci a turisté.[39] A do zahraničí také byly obrazové publikace ze všech tuzemských titulů zasílány nejčastěji i v 50. letech minulého století, kdy jich byl na trhu nedostatek. *„Největší zájem je o obrazové publikace. Naši zákazníci by rádi zaslali krajanům, kteří jsou již dlouhá léta mimo republiku, obrázkové publikace, které by jim oživily vzpomínku na jejich vzdálenou vlast a které by jim současně ukázaly skvělé úspěchy v budování naší vlasti a šťastný a krásný život našeho lidu.“*[40]

Fotografické publikace Ostravska dnes

V roce 1975 představil sociolog Martin Matějů v periodiku *Revue Fotografie* základní elementy v propojení sociologie a fotografie a vyzdvihl především dokumentační charakter, možnost trvale zachytit společenské jevy a objekty. Přitom zmínil i uchování fotografovaných společenských jevů pro další výzkumy.[41] Zatímco fotografické publikace Ostravska neumožňují výzkum určité skupiny, protože na ni nejsou soustředěny, velmi dobře se hodí pro charakterizování společnosti v době éry socialismu. Nakonec přinášejí i určitou sondu mezi specifickou vrstvu pracujících – havířů a hutníků. S odstupem doby mohou být fotografické knihy Ostravska dobrou pomůckou pro charakterizování minulých desetiletí, a to nejen tím, co a koho zobrazují, ale také jakým způsobem.

Názvy československých fotografických publikací v letech 1948–1989

Názvy oficiálních fotografických publikací byly od počátku velmi prosté a v hlavním názvu měly obvykle geografické vymezení, kterému se obsah knihy věnoval. Jednalo se zpravidla o název města nebo jeho širší oblasti, okresu, kraje apod. Často bylo k takovému názvu připojeno upřesňující slovní vymezení charakteru publikace „ve fotografii". Tímto univerzálním názvem byla pojmenována vůbec první československá fotografická publikace jediného autora Karla Plicky *Praha ve fotografii* (Praha: Česká grafická Unie, 1940) a mezi další pak patřily například tituly *Ostravsko ve fotografii* (Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958), *Most ve fotografii* (Most: Městský dům osvěty, 1958), *Olomouc ve fotografii* (Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960), *Ústí nad Labem ve fotografii* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1961), *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* (Liberec: Severočeské nakladatelství, 1966), *Most ve fotografii* (Most: Městský národní výbor, 1967), *Pelhřimovsko ve fotografii* (Praha: Merkur, 1968), *Litvínov ve fotografii* (Litvínov: Městský národní výbor, 1968), *Ostravsko ve fotografii* (Martin: Osveta, 1971), *Mikulov ve fotografii* (Brno: Blok, 1971), *Kolín ve fotografii* (Praha: Středočeské nakladatelství, 1972), *Šumperk ve fotografii* (Ostrava: Profil, 1974), *Most ve fotografii* (Praha: REFO, 1975), *Litvínov ve fotografii* (Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1976), *Uherské Hradiště ve fotografii* (Brno: Blok, 1977) nebo *Třeboňsko ve fotografii* (Třeboň: Městský národní výbor Třeboň, [1979]), *Okres Prachatice ve fotografii* (Prachatice: ONV, 1985). Jiná používaná varianta byla „ve fotografiích": *Prostějovsko ve fotografiích* (1. vyd., Brno: Blok, 1985), *Žďársko ve fotografiích* (1. vyd., Žďár nad Sázavou: ONV, 1989), *Severočeský kraj ve fotografiích* (Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, 1977)

Alternativní hlavní názvy nebo podnázvy se v totalitním období objevovaly v souvislosti s politikou agitací. Mnohé z jubilejních fotografických knih reflektovaly vydání k výroční osvobození Československa přímo v názvu, například: *15 let osvobozené Opavy* (Opava: Městský národní výbor, 1960), *Dvacet let města Brna: 1945–1965* (Brno: Městský národní výbor, 1965), *20 let Sokolovska* (Sokolov: Odbor školství a kultury ONV v Sokolově, 1965), *Děčínsko: 20 let svobody a krásy* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965), *Třicet jar svobody. Život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje* (Ostrava: Profil, 1975), *30 vítězných let budování okresu Nymburk: 1945–1975* (Nymburk: Okresní národní výbor, 1975), *30 vítězných let Severomoravského kraje* (Ostrava: Nová svoboda, [1975]), *30 vítězných let Západočeského kraje* (Plzeň: KV KSČ, 1975), *30 let socialistické výstavby kroměřížského okresu publikace k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou* (Kroměříž: ONV, 1975), *Třicet let hornického Sokolovska* (Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1975), *Socialistické Příbramsko: 1945/1975: k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou* (Příbram: Okresní národní výbor, 1975), *Českobudějovicko: 30 let budování českobudějovického okresu 1945–1975* (1. vyd., České Budějovice: Růže, 1976, fotografie František Dvořák), *40 let socialistické výstavby kroměřížského okresu* (Kroměříž: Okresní národní výbor, 1985).

Jinou příležitostí pro vznik fotografické publikace věnované městu bylo výročí jeho vzniku, což se rovněž často odráželo v titulku: *Sedm set let města Žatce: 1265–1965* (Žatec: Městský národní výbor, 1966), *700 let města Turnova: 1272–1972* (1. vyd. Turnov: Měst. NV, 1972), *Opava po 750 letech svého trvání* (V Opavě: Rada MěNV ve spolupráci s čs. reklamní agenturou Rapid Ostrava, [1974]), *Mělník: 700 let města: 1274–1974* (1. vyd. Mělník: Městský národní výbor, 1974), *Opava 1224–1974* (Opava: Rada Městského národního výboru v Opavě, 1975, fotografie Arnošt Pustka), *Havlíčkův Brod: 1278–1978* (Havlíčkův Brod: Měst. NV, 1978), *Jihlava: 1233–1983* (V Brně: Jihomoravský KNV v Brně ve spolupráci s MNV v Jihlavě, 1983), *Nové Hrady: 700 let města* ([Nové Hrady]: Městský národní výbor, 1979).

Jen některé místopisné fotografické publikace zůstaly svým hlavním názvem vůči sledované oblasti zcela anonymní a zaměření titulu vysvětloval teprve podtitul: *Země a lidé: Okres Plzeň-jih v obrazech* (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1973), *Pevná hráz socialismu a míru: Západočeský kraj 1945–1975* (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1975), *Život a krásu* (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství KNV v Brně, 1952), *Kraj plný slunce: Jihomoravský kraj* (1. vyd., Brno: Blok, 1977), *Jak zpívá racek* (České Budějovice: Krajské nakladatelství, 1962), *Deset let z tisíce* (1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1974).

Následující podkapitoly představují rozdělení vybraných publikací podle teritoria od knih, které se věnovaly celému Československu, až po ty zaměřené na samotná města. Kapitoly pak představují pouze příklady vybraných titulů z celé knižní produkce fotografických místopisných a vlastivědných knih o Československu z let 1948–1989.

Fotografické publikace o Československu

Fotografické publikace, které se geograficky zaměřily na celé Československo, představovaly mezi jinými obrazovými knihami určitou výjimku.

V takto široce zaměřeném obsahu knihy se na rozdíl od jiných místopisných publikací lišil i její zájemce. Lze se domnívat, že nejčastěji tyto knihy sloužily jako dar, předmět poděkování pro významné návštěvy. Více než pro obyvatele Československa měly publikace význam pro návštěvníka ze zahraničí. Patrně velká část nákladu sloužila vedle klasické obchodní distribuce k účelu obdarování zahraniční návštěvy z oblasti kultury, politiky apod. Samozřejmostí bylo, že knihy byly vícejazyčné.

Zpracování co nejširší oblasti naší vlasti s sebou neslo jistě také mnoho náročných kroků. Více času jistě vyžadovala už koncepce knihy a výběr konkrétních motivů. Díky velkým možnostem výběru nedocházelo v těchto titulech k opakování podobných motivů, jak se to stávalo například u knih zaměřených na města.

Pro fotografické publikace o celém Československu bylo příznačné, že byly vydány k příležitosti významného roku, například k výročí osvobození. Právě u knih tohoto obsahu představovalo jejich vydání v jubilejním roce asi nejpřirozenější důvod.

Fotografické knihy věnované propagaci naší země nesly některé charakteristické znaky, jakými byly obdobný název všech knih, velký formát nebo masivní náklad. Příznačné oproti geograficky úzce zaměřeným knihám bylo také využití fotografií více autorů.

Vydavatelem knihy bylo zpravidla ústřední československé nakladatelství specializující se mimo jiné na fotografické knihy. Nejčastěji se jednalo o nakladatelství Orbis. Na reprezentace měst a krajů v souborných knihách Československa neměli úředníci nebo redaktoři krajských nakladatelství prakticky žádný vliv. Obraz města nebo dané oblasti byl oproti vlastním knihám výrazně redukován jen na několik nejcharakterističtějších záběrů. Své zastoupení ve fotografických publikacích o Československu měl samozřejmě i Severomoravský kraj a Ostrava. Většinou se jednalo

132 | *The Face of Czechoslovakia* | 1948

o průmyslové monumenty tohoto krajského města.

Určitý problém představoval výběr motivu na obálku, protože žádný snímek nedokáže v jednom obraze charakterizovat celou zemi. Nejčastějším motivem se stala historická architektura v Praze. U několika knih se však v souladu s obsahem objevil nevhodně vybraný námět. Problém se týká například knihy s fotografiemi Karla Plicky vydané v roce 1974 nakladatelstvím Osveta. Na obálce se totiž objevil záběr na Máchovo jezero, který lze očekávat spíše v knize zaměřené na oblast severních Čech.

Většina fotografické knižní produkce o Československu byla koncipována podle obdobných parametrů a předkládala obecnější obraz podoby Československa. Struktura a sled fotografií v knize byly nejčastěji řazeny podle témat. Mezi typická patřila práce, lidé, rekreace, kultura, památky a služby. Z fotografických publikací na téma Československa lze vyčlenit knihy soustředěné na konkrétnější téma naší země. Zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech tak vycházely samostatné fotografické publikace o československých městech, krajině a přírodě Československa, historických památkách apod.

Mezi řadou knih lze jmenovat několik, které byly pro dané období typické. Hned se změnou politických poměrů vyšla kniha *Naše vlast v obrazech* s podtitulem *Sborník histo-*

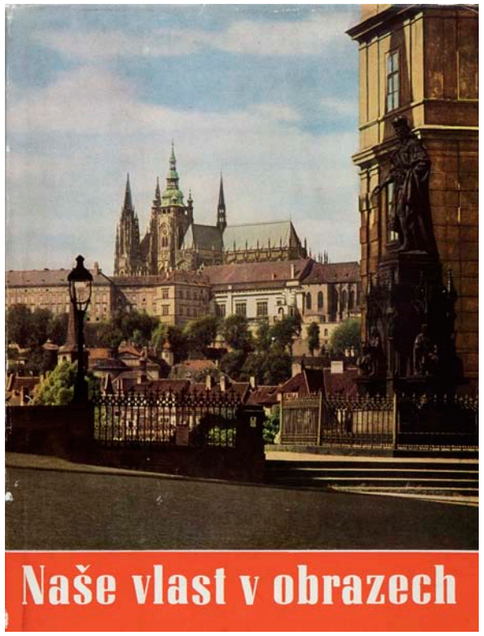

133 | *Naše vlast v obrazech* | 1948

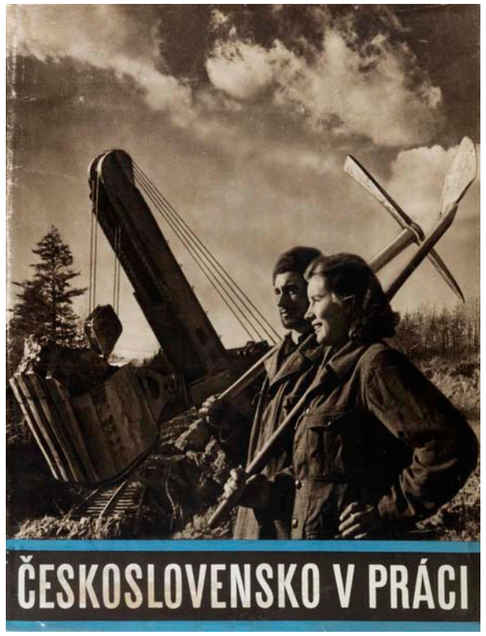

134 | *Československo v práci* | 1949

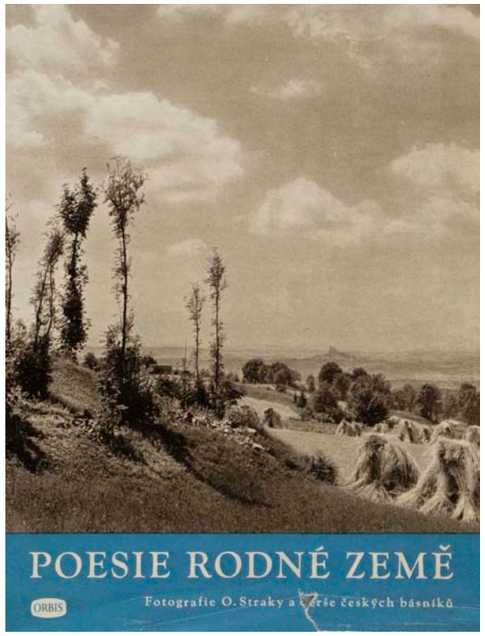

135 | *Poesie rodné země* | 1951

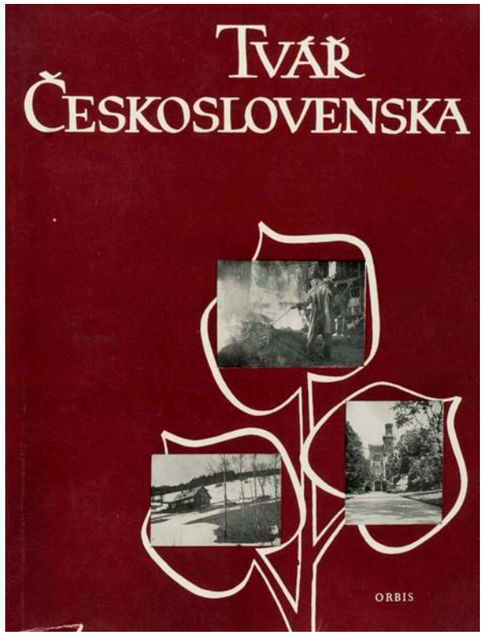

136 | *Tvář Československa* | 1953 (3. vydání)

rických památek Československa (Praha: Práce, 1948). Obsahovala technicky i světelně velmi kvalitní fotografie mnoha autorů s převahou historických motivů architektury a jejích interiérů. Vydání knihy v brzké době po nástupu komunistické vlády k moci se s ohledem na dlouhodobou přípravu knih nestačily projevit ideologické motivy. Architekturu, průmysl i živější záběry s lidmi přinesla publikace *Tvář Československa* (Praha: Orbis, 1948), vydaná znovu o rok později *Tvář Československa* (2. doplněné vydání, Praha: Orbis, 1949) a později ještě ve třetím vydání *Tvář Československa* (3. přepracované a doplněné vydání, Praha: Orbis, 1953), mimo to ještě speciálně pro zahraniční čtenáře byla určená *The Face of Czechoslovakia* (Praha: Orbis, 1950). V posledním československém vydání z roku 1953 se agitační a ideologicky zaměřené fotografie mnohdy objevovaly jakoby mimochodem. Mezi stránkami, kde převažovaly architektonické památky, se znenadání objevil Gottwald s pionýry, prvomájový průvod či reliéf Lenina. Oproti tomu byla část knihy nazvaná Města, hrady a zámky od propagandistických prvků zcela osvobozena a na fotografiích zobrazila pouze historické motivy. Nejrozsáhlejší kapitola knihy *Tvář Československa* se věnovala práci. Od fotografií monumentálních výstaveb, dolů, hutí a oceláren, a také menších strojírenských závodů, přes podniky oděvního, dekoračního a užitého průmyslu se divák dostal k výrobě potravin a zemědělství. Přestože se v této sekci objevila řada popisných snímků, na rozdíl od většiny fotografických publikací o Ostravsku zde bylo možno nalézt i mnoho výtvarných záběrů z výroby či fotografií hotových produktů. Předposlední kapitola knihy se zaměřila na zdraví pracujících a ukázala československé lázně, rekreační střediska, ale i čistě krajinné snímky. Závěru knihy patřila kapitola Umění lidu a pro lid. Ta jakoby napůl ukázala tradiční českou historii v podobě budovy Národního a Tylova divadla, Národního muzea nebo portrétů Smetany a Dvořáka, na druhé straně zobrazovaly snímky této kapitoly soudobé záběry z natáčení silně agitačních filmů, lidových zábav se socialistickými hesly nebo malířská díla v duchu socialistického realismu.

Některé jiné publikace té doby, ale zůstaly ještě ve vlastenecky smýšlející poetice třetí republiky a více než oslavám socialismu se věnovaly poezii krajiny a přírody. To byl případ publikace *Poesie rodné země* (Orbis, 1951 a 1952, foto Oldřich Straka), která naši vlast prezentovala především lyrickými krajinnými snímky s důrazem na atmosférické jevy. Kniha doprovázená verši různých autorů si až překvapivě držela odstup od dobové ideologie, s výjimkou posledních čtyř snímků s názvy Hutník, Agregáty na družstevním poli, Z výstavby socialistického města a Mladí budovatelé. Taková koncepce knihy přirozeně nezůstala bez odezvy, když pak byla publikace v ideologickém odborném periodiku *Nová fotografie* popisována tak, že její *„obrázky jsou dělány s velkou citlivostí a smyslem pro něžnou krásu naší krajiny, jsou to pohledy člověka okouzleného sluncem a zelení, soumraky nad jihočeskými rybníky, prostě fotografem-lyrikem. Ale existuje ještě jiná lyrika. Nová, prodchnutá radost z práce, osvobozené práce, která je nesporně vidět v naší krajině. Strakovým pohledům však uniká člověk. Člověk, který ví proč žije, proč pracuje, socialistický člověk v socialistické krajině.“*[42] Přitom v době prvního vydání vycházely i na téma fotografování krajiny návodné články. Jeden z nich textem upozorňoval, že by se mělo zabránit, aby se *„pašovaly do nové fotografie znovu ty všelijaké dávno odbyté sentimentální idylky a selanky, lživá pohoda obláčků nad břízkami a k tomu často ještě podél ubohých políček nebo na chudých horských stráních, to falšování sociální skutečnosti* (…) “[43] Kniha *Poesie rodné země* ještě na nové pojetí československé krajiny ve fotografii nestačila zareagovat, a stala se taky patrně poslední knihou v tomto duchu.

V období politického i společenského uvolnění, byla vydána nápaditá kniha čtvercového formátu *Putování Československem* (Praha: Orbis, 1960). Kniha je rozdělena do sekcí s názvy Československo na první pohled, Čtyřiadvacet hodin v Praze, Tisíc tváří má naše vlast, Všední den, Sváteční chvíle, Poklad republiky, Jídlo pro patnáct miliónů, Od západu na východ, Pohled do minulosti, Na rozhraní dvou epoch a Cesta do budoucnosti.

Fotografické publikace šedesátých let obsahovaly velké zastoupení bezprostředních reportážně orientovaných záběrů, což byl výrazný rozdíl oproti vesměs statickým architektonickým monumentům nebo na rozdíl od později vydávaným knihám sedmdesátých a osmdesátých let, kde se zase objevovaly snímky strojené, křečovité a nepřirozené. Příčinou dynamicky a svěže působících knih bylo zejména obsazování fotoreportérů mezi autory snímků. V případě knihy P*utování Československem* zde celkem mezi sedmdesáti fotografy byly otištěny snímky Emila Fafka, Karla Hájka, Viléma Kroppa, Josefa Proška nebo Věňka Švorčíka. Výtvarně zaměřené fotografie využívají rafinované vizuální prostředky, jakými jsou například princip rytmu, rámování, siluety, protisvětlo, diagonály, žabí a ptačí perspektiva detaily i celky. Hlavním motivem je člověk. Ve stejném roce byla pro zahraniční trh určená publikace *ČSR 1960* (Praha: Artia, 1960) využívající výhradně barevné fotografie.

Roku 1965 vyšla kniha menšího formátu jediného autora Josefa Proška s názvem *Československo* (Praha: Orbis, 1965). Na rozdíl od předchozího titulu se snímky orientovaly

137 | *Země krásná, země milovaná* | 1955

na statické předměty ve formě architektury, krajiny, městských scenérií a ulic.

Při příležitosti 30. výročí osvobození Československa vznikla publikace *ČSSR* (Praha: Orbis, 1975). Na rozdíl od řady dosavadních fotografických publikací o Československu zahrnujících ve velké míře návštěvnické a turisticky populární místa a historickou architekturu, se autoři soustředili na soudobé socialistické kulisy. *„A tak historické památky či přírodní krásy tvoří spíše rámcovou kulisu k záběrům, motivovaným životem a prací českého a slovenského lidu. Dvě stě třicet pět barevných i černobílých fotografií představuje čtenáři výstavbu nových měst a vesnic, závodů, obytných souborů, kulturních zařízení, je na nich zachycena práce i pracovní prostředí, odpočinek i zábava – při čemž všechny tyto záběry tvoří nedílný celek, dokument naší doby, který poskytuje ucelený pohled na současný život republiky i na třicetiletou cestu k těmto výsledkům. A tak snímky z továrních hal, polí, posluchárен vysokých škol či ze staveniš dialekticky harmonují s půvabem lidové umělecké tvořivosti či ukázkami nejmodernějších děl naší socialistické architektury.“*[44]

V polovině osmdesátých let vydalo nakladatelství Orbis šestijazyčnou fotografickou publikaci s názvem *Československo osmdesátých let* (Praha: Orbis, 1985). Kniha překvapuje svou vysokou obrazovou a řemeslnou kvalitou, ovšem bez vyšších tvůrčích ambicí. Kniha tak podléhá požadavkům většinové knižní produkce období sedmdesátých a osmdesátých let. V námětové rovině knihy se objevuje mnoho záběrů orientovaných vesměs na technickou, výrobní, hospodářskou a v neposlední řadě i odpočinkovou vyspělost Československa v polovině osmdesátých let. V omezeném měřítku jsou v knize prezentovány historické památky, z čehož se dá vytušit, že kniha nebyla určena primárně zahraničním turistům, ale politickým a obchodním návštěvníkům. Kniha neobsahuje maloobchodní cenu, nebyla tedy v obchodní distribuci a sloužila jako účelový výtisk.

V období jistého uvolňování politické situace byla vydána publikace *Národní fronta Československé socialistické republiky* (Praha: Mladá fronta, 1987). Kniha představila podobu Československa na převážně barevných fotografiích typického rázu sedmdesátých a osmdesátých let. Co do námětů přinesla kniha prvky, které souvisely s dobovou hospodářskou i společenskou změnou. Na stránkách se tak mnohem více objevovaly služby s moderními prodejnami, obydlí v podobě sídlišť či moderní doprava v zastoupená metrem a dálnicemi. Zřetelným posunem oproti jiným fotografickým knihám té doby však byla také větší obrazová čistota snímků podpořená mnohdy dynamikou netradičních úhlů pohledu, použitých širokoúhlých objektivů a jiných moderních prostředků. Odklon od soudobých povrchních snímků se v této knize projevil například u portrétů rodiny Luba Stacha, portrétů Jiřího Hankeho či dokumentárních fotografií Petra Motla a Pavla Štechy. V závěrečném textu knihy autoři psali o nezastupitelné moci fotografie pro účely propagace socialismu a posteskli si, že její prostředky u nás nebyly pro agitaci dosud využity v plné míře. V souvislosti s tím vyzdvihovali dokumentárnost, faktografii, autenticitu, průkaznost a argumentační pádnost fotografie. Přitom odkazovali na avantgardní aplikaci fotografie pro sovětskou propagandu. Tímto přístupem textu a fotografií vlastně kniha vytyčila obecný účel všech propagačních fotografických publikací o českých městech, krajích a Československé republice ve sledovaném období.[45]

Jednou z posledních totalitních fotografických publikací o Československu byl titul *Jakou barvu má domov: Česká a slovenská krajina očima fotografů v proměnách století* (1988), na jejíž úvodní text reagoval teoretik a historik fotografie Vladimír Remeš v rozhovoru s redaktorem *Čtenáře*, který na přímo na knihu položil dotaz: „*V loňském roce vám vydalo nakladatelství Mladá fronta krásnou knihu Jakou barvu má domov. Přiznám se, že právě tady mi text vadí.* [Vladimír Remeš odpovídá:] *Bohužel. Tato kniha měla být pouze fotografická, ale cesty nakladatelské jsou nevyzpytatelné, takže byl rozbit původní autorský záměr.*“[46]

138 | *Putování Československem* | 1960

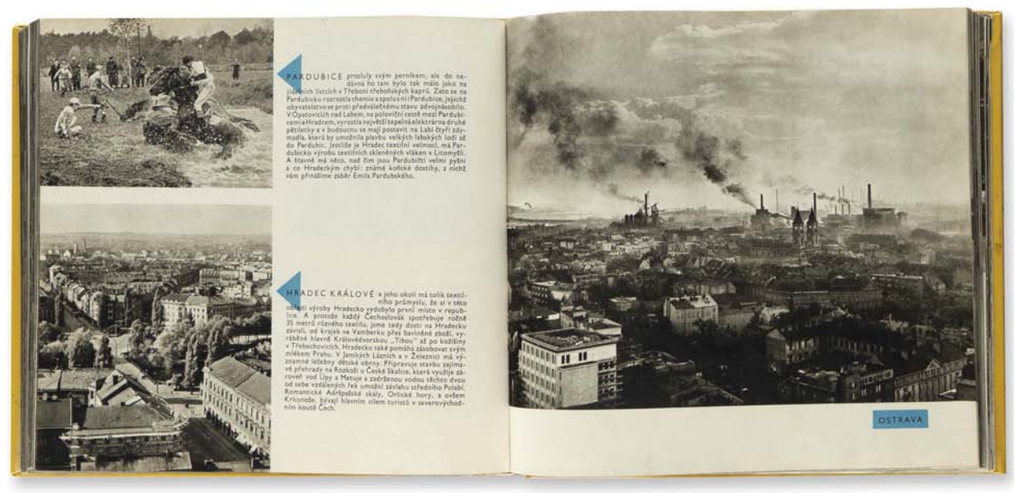

139 | *Putování Československem* | 1960

140 | *Československé variace* | 1965

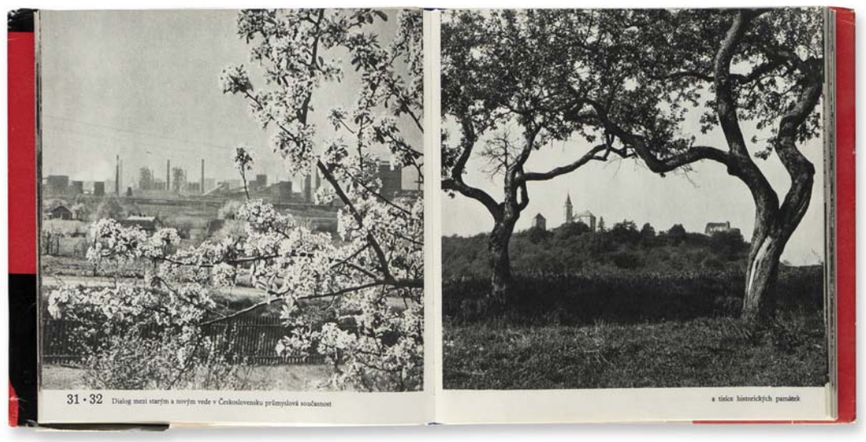

141 | *Československé variace* | 1965 | na s. 31 Ostrava

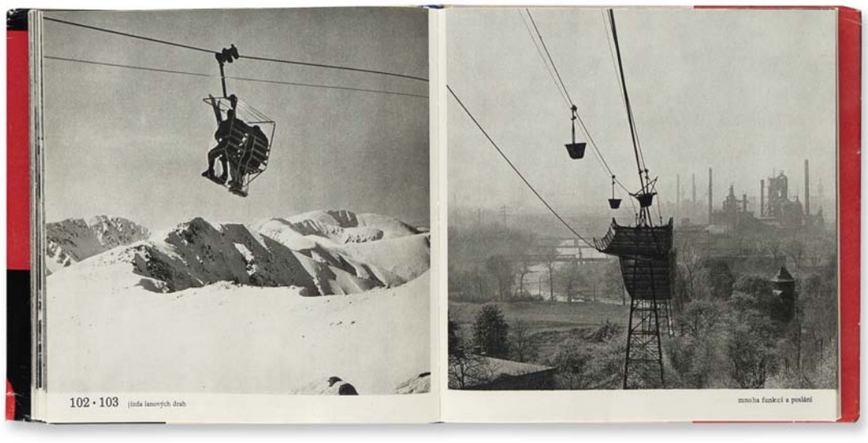

142 | *Československé variace* | 1965 | na s. 103 Ostrava

143 | *Československo* | 1965

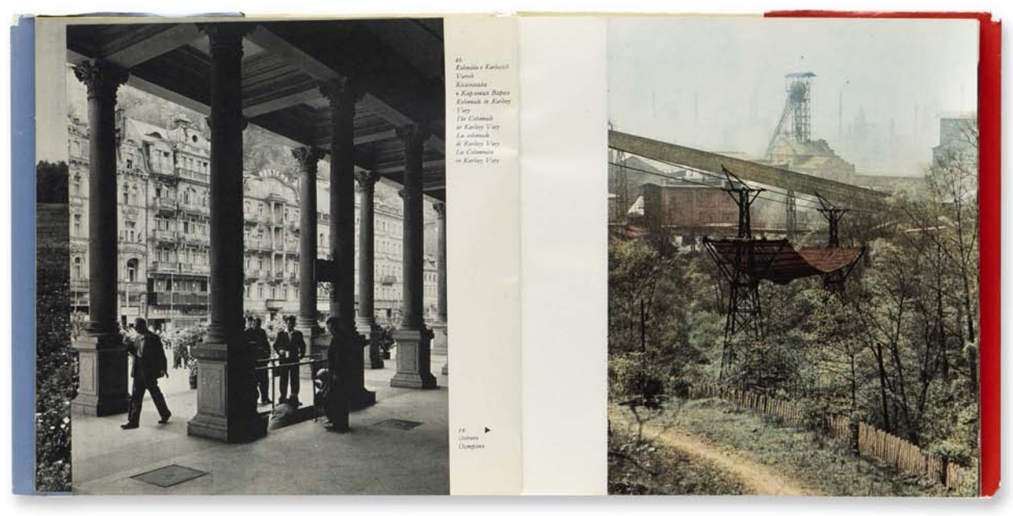

144 | *Československé variace* | 1965 | obr. 44 Ostrava

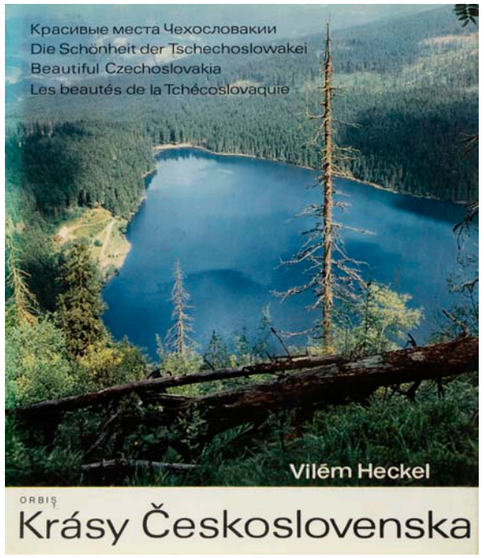

145 | *Krásy Československa* | 1968

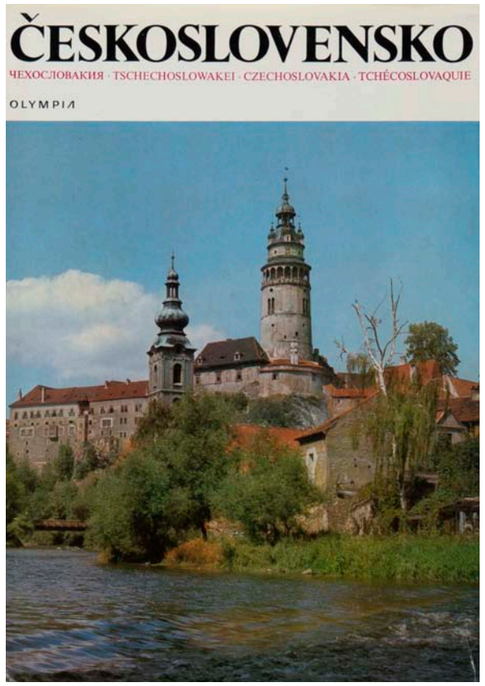

146 | *Československo* | 1972

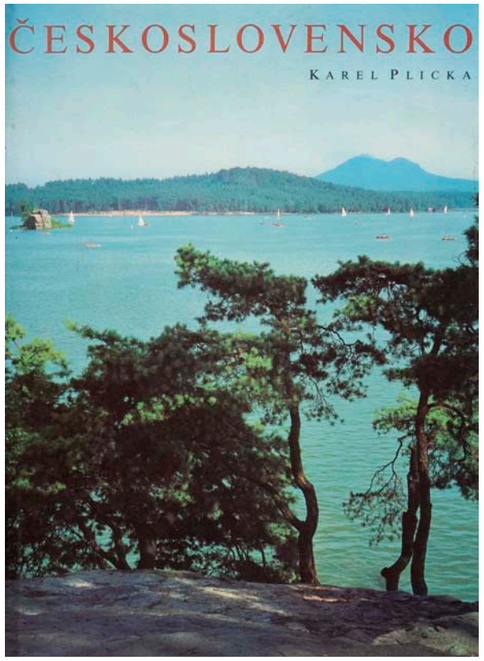

147 | *Československo* | 1974

148 | *Pod Sluncem této země* | 1975

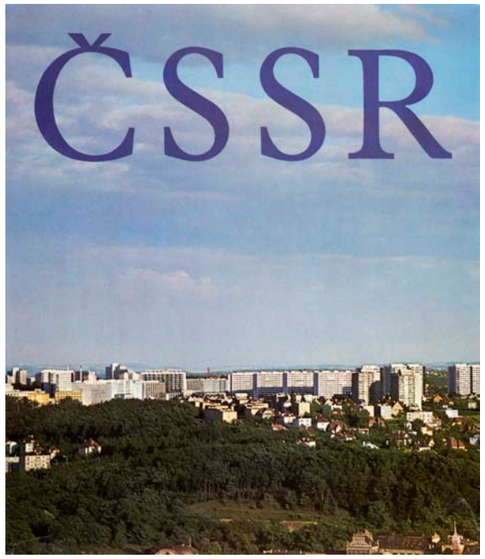

149 | *ČSSR* | 1975

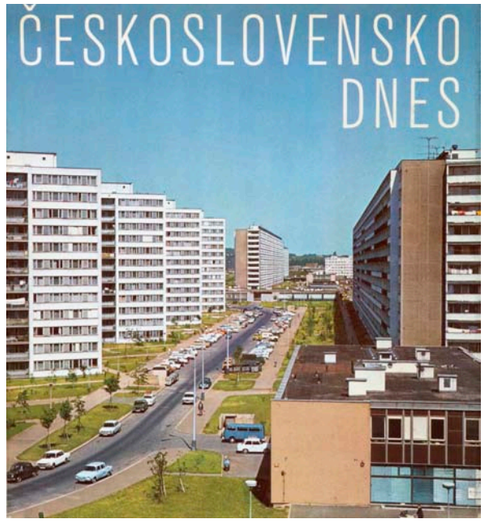

150 | *Československo dnes* | 1976

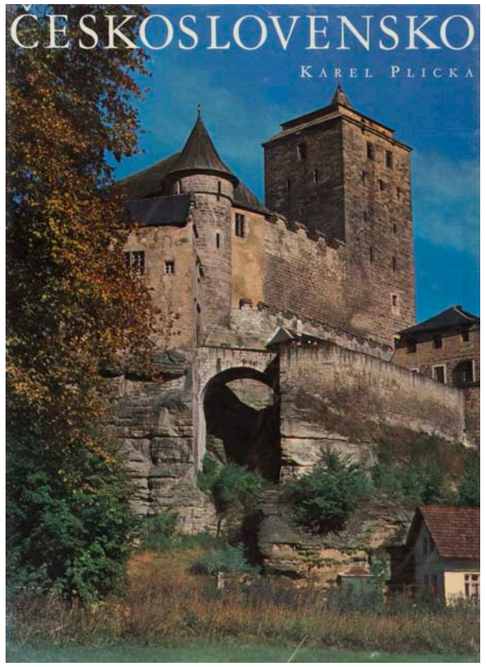

151 | *Československo* | 1976

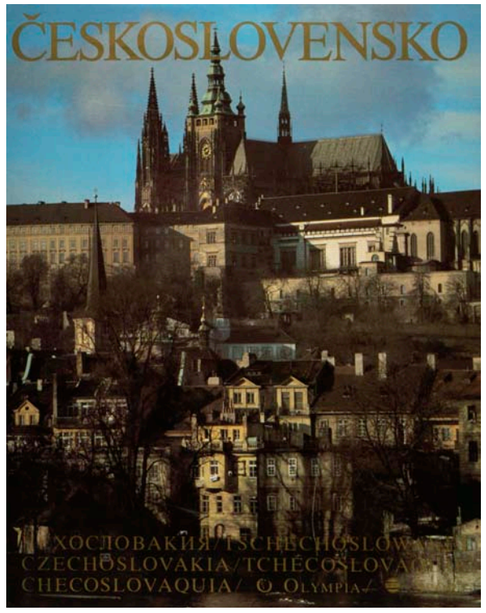

152 | *Československo* | 1982

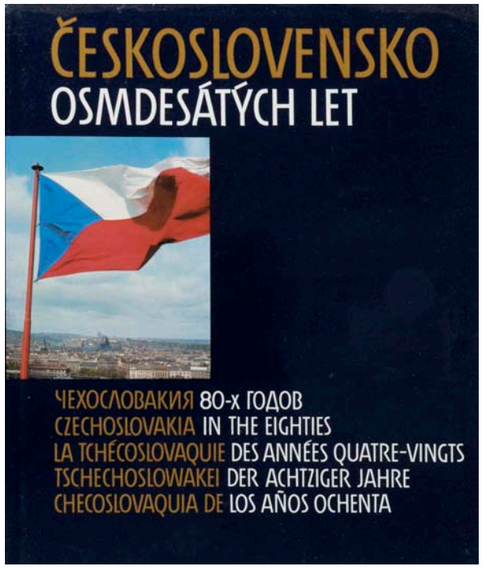

153 | *Československo osmdesátých let* | 1985

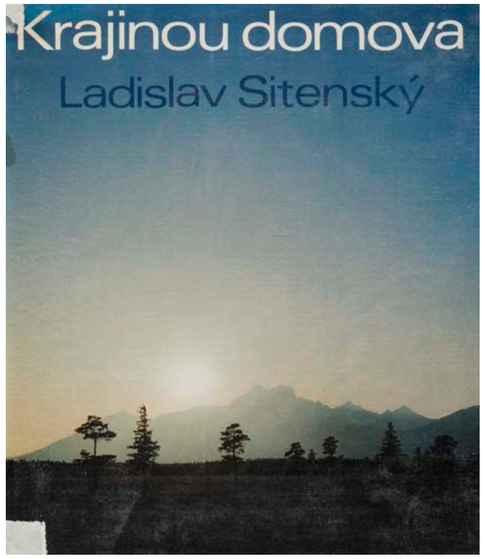

154 | *Krajinou domova* | 1986

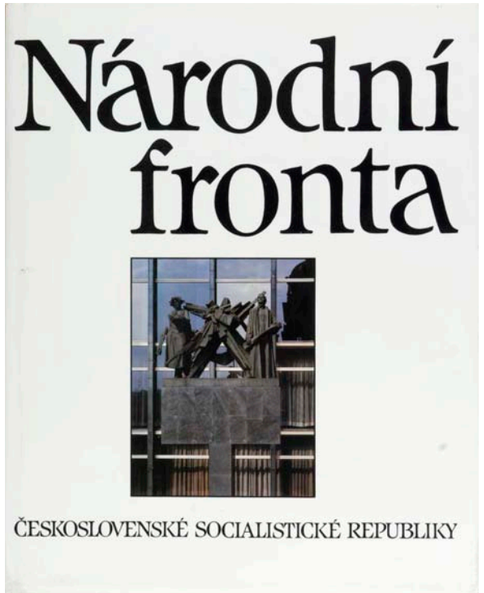

155 | *Národní fronta Československé socialistické republiky* | 1987

156 | *Československo obrazy země a dějin* | 1989

Fotografické publikace o krajích a okresech Československa

Druhým tematickým vymezením z hlediska rozsahu území byly kraje Československa. Oproti fotografickým knihám, které se věnovaly celému Československu, byly publikace o krajích a okresech zaměřeny na konkrétnější geografickou část naší vlasti a jejich vymezení se proměnilo s územním dělením krajů Československa v roce 1960. Většina fotografických knih o československých krajích vznikla v krajských nakladatelstvích (viz Fotografické publikace československých krajských nakladatelství, s. 115). Vybrané klíčové kraje ale byly zařazeny někdy i do ediční činnosti celostátních nakladatelství. Typizované knihy o všech krajích Československa pak v těchto centrálních československých nakladatelstvích vznikaly v rámci knižních edicí. (viz kapitolu Místopisné fotografické publikace Československa v edicích, s. 163)

Posledním územním členěním z hlediska vymezení oblastí naší země ve fotografických knihách byly okresy. Fotografickým publikacím o okresech jednotlivých krajů se rovněž věnovala krajská nakladatelství. Zpravidla se jednalo jen o vybrané okresy vyznačující se významem v oblasti průmyslu nebo socialistického života.

Vzhledem k úzkému oblastnímu zaměření těchto knih nebylo zvykem, aby krajská nakladatelství zařazovala fotografické publikace o okresech do edicí. Určitou výjimku v oblasti fotografických místopisných publikací tvořilo východočeské nakladatelství Kruh v Hradci Králové se svou edicí *Kraj* a její částí *Okresy* a nakladatelství Profil v Ostravě s edicí okresů Severomoravského kraje. Obě řady začaly vycházet v osmdesátých letech a jejich zánik souvisel s politicko-společenskými změnami po roce 1989.

Dále pak v převážně celostátních nakladatelstvích vznikaly fotografické knihy, které se sice vztahovaly k určitému regionu, ten ale nebyl vymezen krajem nebo okresem. Sledovaná oblast byla volněji pojatá a ohraničená národopisnou oblastí, chráněnou krajinnou oblastí, orientačně vymezena územím podél nějaké řeky nebo horskou a podhorskou oblastí. Z takových publikací lze jmenovat například:

Krajem Aloise Jiráska a Boženy Němcové (Státní tělovýchovné nakladatelství, 1955)
Pod Pálavou (Orbis, 1970, foto Vilém Reichmann)
Šumavské proměny (Orbis, 1970, foto Josef Kubín)
Haná (Orbis, 1972, foto Antonín Gribovský)
Krajinou Hané (Orbis, 1977, foto Antonín Gribovský)
Řeka Morava (Orbis, 1979, foto Vilém Reichmann)

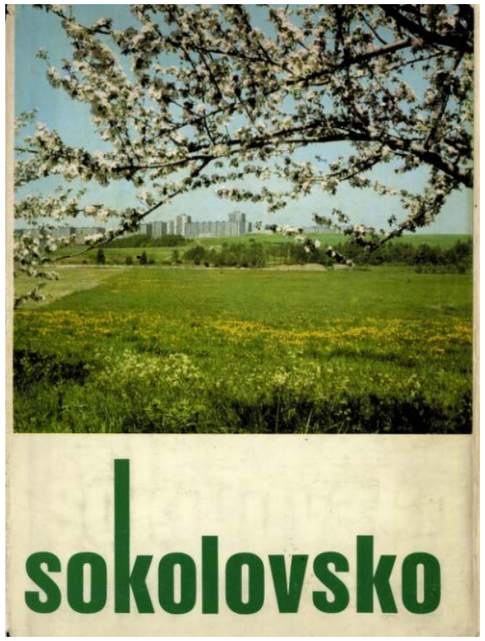

157 | *Sokolovsko* | 1978

Kniha *Pod Pálavou* byla podobně jako i některé předešlé Reichmannovy publikace doprovázena texty Jaromíra Tomečka. *„Panoramatické obrazy krajiny se střídají se záběry známých architektur z téměř neznámých zorných úhlů a s citlivě, vynalézavě volenými detaily. Tam, kde nestačí slovo básníka, aby podpořilo čtenářovu představivost, nastupuje fotograf-umělec a ukáže i těm, kteří Pálavu dobře znají, takové scenérie, jaké neviděli, anebo jakých si neuměli všimnout.“*[47]

Reichmannova kniha *Řeka Morava* nereprezentovala geograficko-úřední celek a nabízela proto svobodnější pohled na krajiny blízké břehům řeky Moravy bez politických aspektů. *„Text i snímky se slévají v jeden překrásný obraz, vyznívají v jednom tónu, jako by text i slovo* [asi myšleno obraz i slovo] *se vzájemně doplňovaly i ilustrovaly – oba se prostě a bez velkých slov vyznávají z lásky ke své vlasti. Historky i legendy provází zadumaná krása zámků, měst i ruin, lyrická krása přírody ať v panoramatu nebo v prostinkém detailu.“*[48]

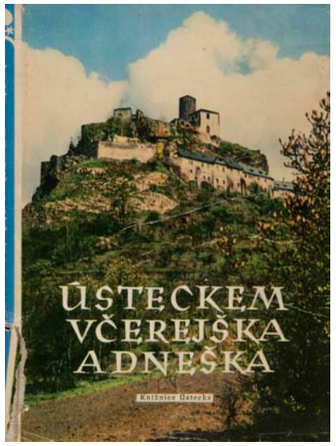

158 | *Ústeckem včerejška a dneška* | 1958

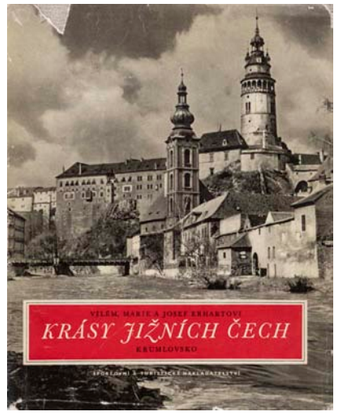

159 | *Krásy jižních Čech* | 1959

160 | *Jak zpívá racek. Kniha fotografií z jižních Čech* | 1962

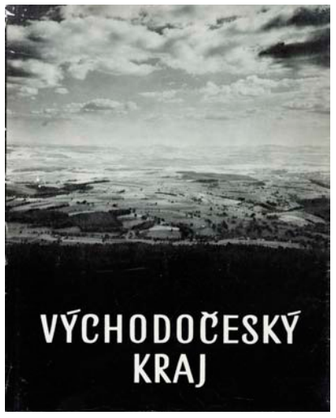

161 | *Východočeský kraj* | 1963

162 | *Pelhřimovsko ve fotografii* | 1968

163 | *Západní Čechy v obrazech* | 1974

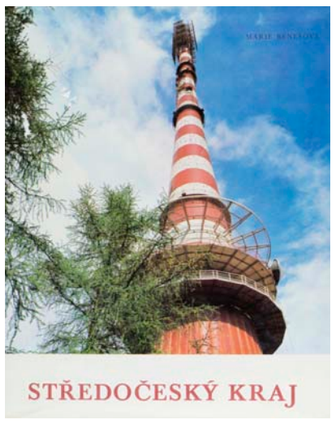

164 | *Středočeský kraj* | 1975

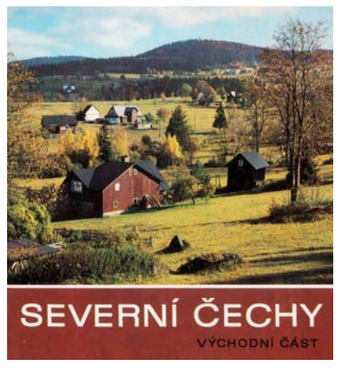

165 | *Severní Čechy. Východní část* | [1975]

166 | *Severní Čechy. Západní část* | [1975]

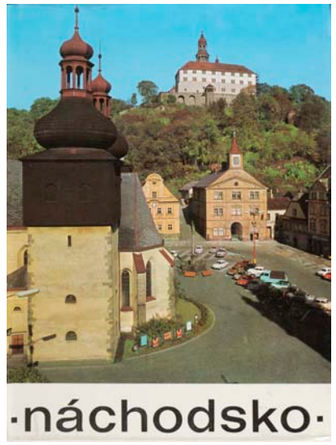

167 | *Náchodsko* | 1975

168 | *Českobudějovicko* | 1976

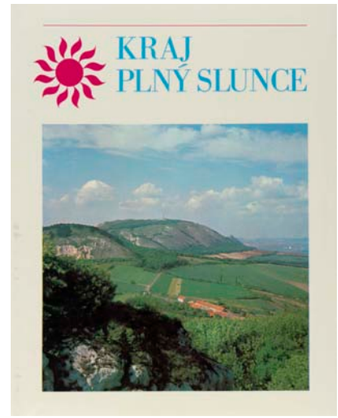

169 | *Kraj plný slunce* | 1977

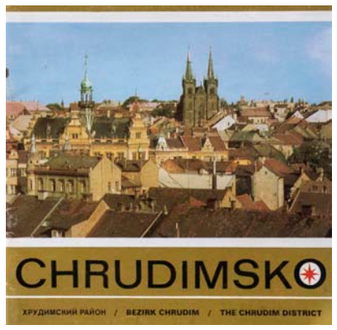

170 | *Chrudimsko* | 1977

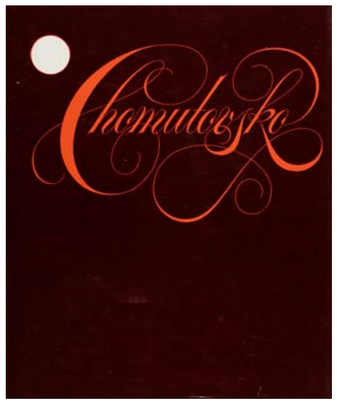

171 | *Chomutovsko* | 1977

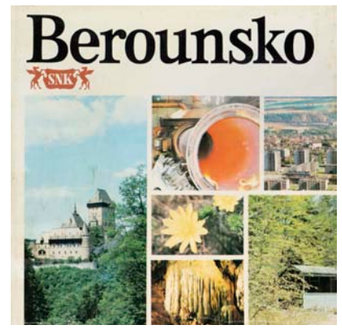

172 | *Berounsko* | 1978

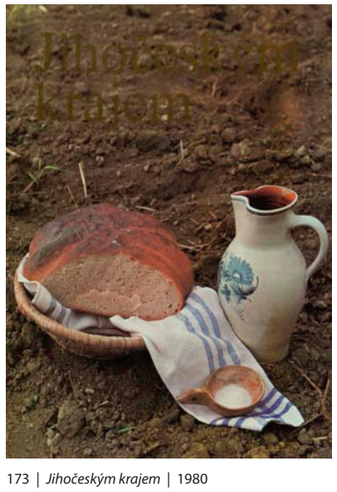

173 | *Jihočeským krajem* | 1980

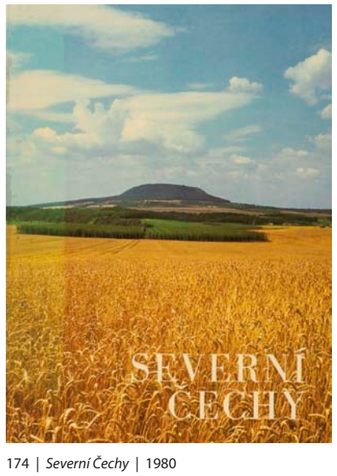

174 | *Severní Čechy* | 1980

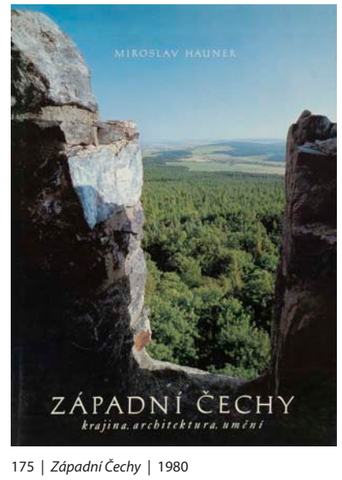

175 | *Západní Čechy* | 1980

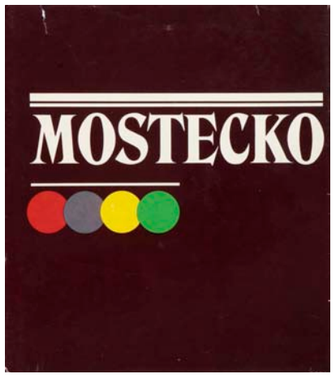

176 | *Mostecko* | 1980

177 | *Svitavsko* | 1980

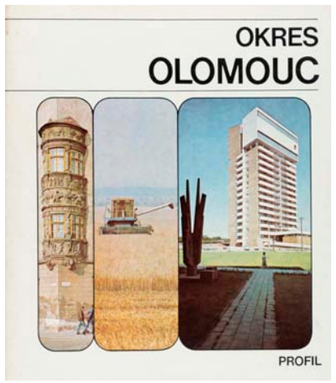

178 | *Okres Olomouc* | 1981

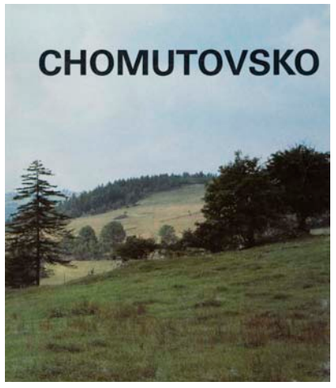

179 | *Chomutovsko* | [1983]

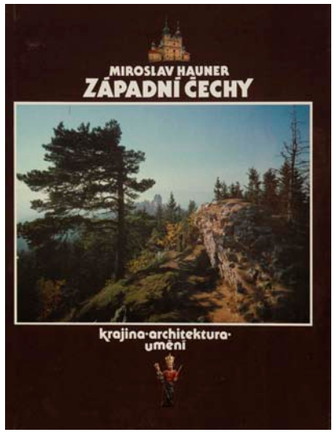

180 | *Západní Čechy* | 1984

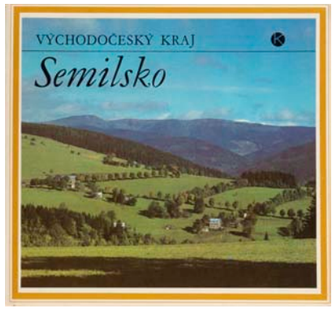

181 | *Semilsko* | 1984

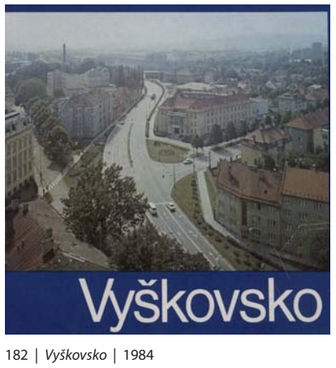

182 | *Vyškovsko* | 1984

183 | *Prostějovsko ve fotografiích* | 1985

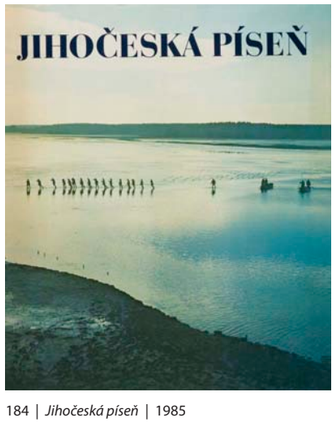

184 | *Jihočeská píseň* | 1985

185 | *Pelhřimovsko* | 1985

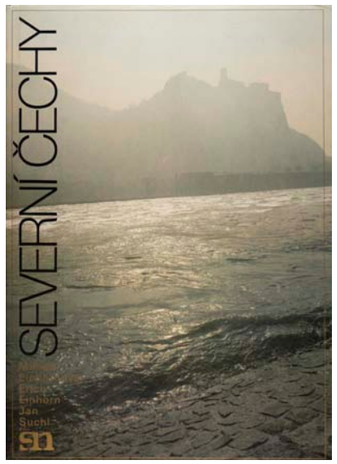

186 | *Severní Čechy* | 1985

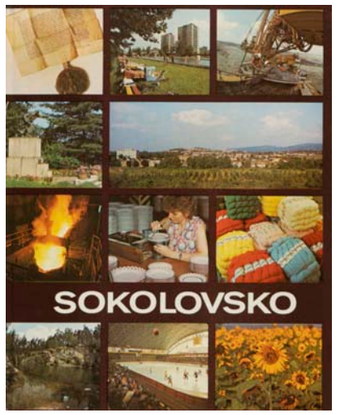

187 | *Sokolovsko* | 1985

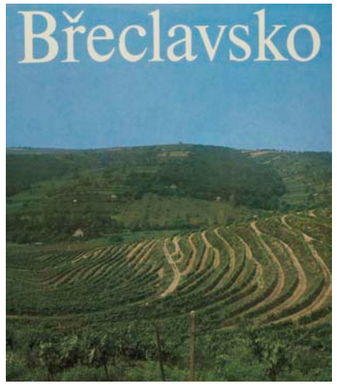

188 | *Břeclavsko* (2. vydání) | 1986

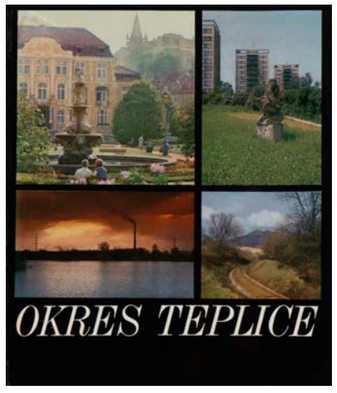

189 | *Okres Teplice* | 1987

190 | *Východočeský kraj* | 1987

191 | *Ústeckoorlicko* | 1987

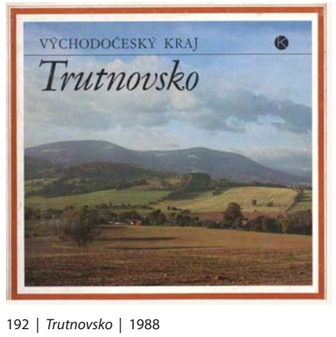

192 | *Trutnovsko* | 1988

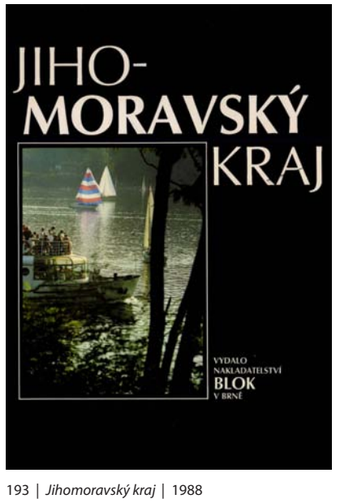

193 | *Jihomoravský kraj* | 1988

Fotografické publikace o československých městech

Vydáním fotografické knihy byla demonstrována silná pozice města v socialistickém Československu. Nepřeberné množství podob, koncepcí a také různých kvalit fotografických publikací nabízely knihy soustředěné výhradně na jediné město a jeho blízké okolí. Vzhledem k širokému množství námětů nebyly fotografické publikace věnované československým městům slučovány do edic.

Nejčastěji za edičním počinem fotografických publikací československých měst stálo příslušné krajské nakladatelství (viz Fotografické publikace československých krajských nakladatelství, s. 115).

Zvláštní skupinu vydavatelů nebo iniciátorů vzniku knih o městech tvořily Krajské národní výbory, Okresní národní výbory nebo Městské národní výbory (viz kapitolu Vybrané československé fotografické publikace vydané MNV, ONV, KNV v letech 1948–1989, s. 145). Poslední jmenovaný úřad ze všech tří vydával fotografické publikace o našich městech vůbec nejčastěji. Národní výbory si přitom často objednaly redakční servis nebo distribuci takové fotografické knihy u celostátního profesionálního nakladatelství, například Panorama nebo Merkur.

Vydavatelem knihy o československém městě mohlo být výjimečně celorepublikové nakladatelství. To byl případ zejména hlavního města Prahy, které nemělo krajské nakladatelství (viz kapitolu Nejsledovanější fotografické knihy. Praha v místopisných fotografických knihách, s. 153). Mimo Prahu byly fotografické knihy vydány jen některým československým městům. Kromě vázaných knih věnovalo nakladatelství Orbis československým městům také soubory pohlednic.

V případě knih ústředních, tedy mimokrajských, nakladatelství, šlo například o tyto tituly:

Ústí nad Labem: Krajské město s nejbližším okolím (Orbis, 1950, fotografie František Vopat)
Karlovy Vary: Světové lázně (Orbis, 1958)
Nové Město nad Metují (2., upr. vyd., V STN 1. vyd., Sportovní a turistické nakladatelství, 1960)
Karlovy Vary (2. vyd., Orbis, 1964)
Telč (Sportovní a turistické nakladatelství, 1965, foto D. Kusák)
Český Krumlov (Sportovní a turistické nakladatelství, 1966, foto Josef Erhart)
Hradec Králové (Merkur, 1970, foto M. Rajzík, J. Bruník, D. Kusák a M. Michl)
Brno a okolí (2. vyd., Olympia, 1975, foto František Přeučil)
Brno v 80 barevných fotografiích (Orbis, 1976, foto Miloš Budík)
České Budějovice (Panorama, 1980).

Z výčtu lze vidět, že se publikace často věnovaly celostátně turisticky atraktivním městům. Mezi uvedenými knihami stojí za zmínku publikace *Brno a okolí* (2. vyd., Olympia, 1975, foto František Přeučil). Ta prakticky nevyčnívá ze stereotypu knih své doby, zajímavá je ovšem reakce jedné kritiky Václava Kasalického otištěná v týdeníku *Tvorba*, která je zde citovaná v plném znění: *„Brno mám rád, a proto jsem byl velmi potěšen, že o něm i jeho okolí vychází kniha pěkně vypravená, ve velmi atraktivní obálce. (František Přeučil: Brno a okolí. Slovní doprovod Jaromír Tomeček. Olympia Praha, 1973). Nechci se pokoušet o recenzi, konečně je na ni i pozdě, ale nedá mi, abych se o ní nezmínil, protože jsem velmi zklamán jejím apolitickým obsahem.*

Kniha s takovým textem mohla vyjít klidně před čtyřiceti lety, jen názvy závodů, které jim dodala naše socialistická éra, by přibyly. Všechno ostatní by mohlo zůstat beze změny, protože Brna se nedotklo osvobození Sovětskou armádou, v Brně neprošel únor, v Brně se nerozvíjí socialistická společnost, v Brně není vládnoucí třídou dělnická, Brno také nemá žádnou dělnickou revoluční tradici. Je to samozřejmě nesmysl – ale v publikaci Brno a okolí skutečně najdete jen dvě fotografie z pracovišť, a chybějí fotografie byť jediného z prvních vůdců dělnické třídy, osvobození Brna Sovětskou armádou dokumentují pouze dva snímky – z toho jeden čtvrtstránkový, bez bližšího osvětlení. Zato je kniha koncentrací církevních a šlechtických staveb. Ze 180 černobílých a 29 barevných snímků je asi 59 církevních staveb a 42 šlechtických sídel, ostatní jsou snímky z přírody, panoramata a obytné čtvrti Brna i okolí. To přece neodpovídá skutečnosti!

Je samozřejmé, že nebývaly dobré ani příklady opačného extrému, kdy propagační a reprezentativní publikace historické památky církevního nebo šlechtického původu (které ostatně vznikaly z prcáe našich lidí) opomíjely vůbec; k tomu se nikdo vracet nechce. Ale propagujme především náš současný, socialistický život, a pak jej musíme zobrazovat pravdivě, v jeho historické kontinuitě. To, co je dnes pro něj charakteristické, musíme přinášet ve správných vztazích i proporcích. A to v popisované publikaci nevyšlo.“[49]

V krajských nakladatelstvích i na národních výborech byly knihy vydávány nejběžněji v souvislosti s významným jubileem. Nejčastěji to bylo kulaté výročí k roku osvobození města 1945 nebo k roku založení města. Vydáním fotografické publikace o městě tak byly naplněny politické požadavky po propagaci socialistického života, politické angažovanosti a posilování turistického zájmu o město.

Motivy a témata knih se víceméně opakovala v celé produkci fotografických knih. Publikace obsahovaly obecně platné a potřebné prvky související s dobovou politikou. Mnohem více o konkrétním městě dokázaly vypovědět záběry na jeho celek, ulice, historické památky a další specifika. Na snímcích se tak v ideálním případě ukázal jeho nejvýraznější charakter. Ostravu a Karvinou jako město průmyslu, Havířov jako město bydlení, služeb a rekreace, Prahu a Olomouc jako město historie a památek.

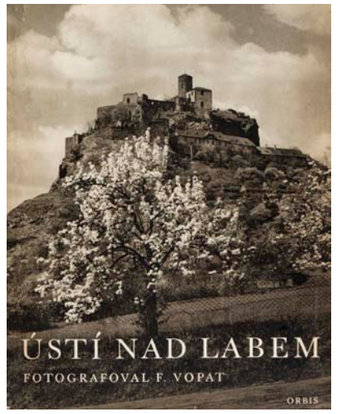

194 | *Ústí nad Labem* | 1950

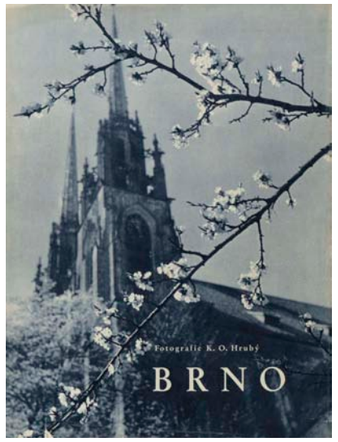

195 | *Brno* | 1951

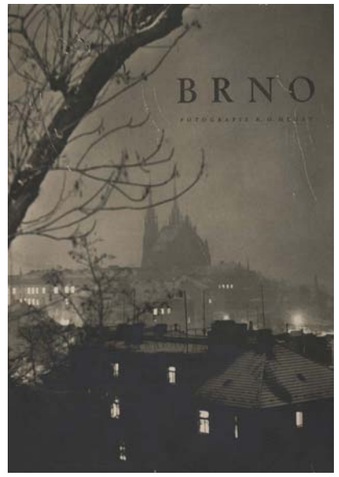

196 | *Brno* | 1955

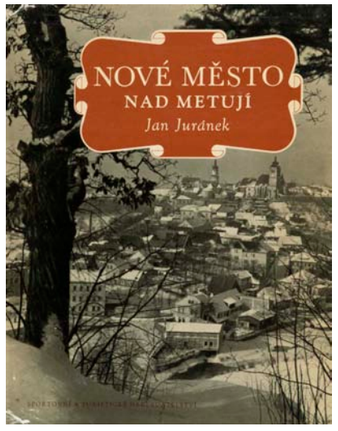

197 | *Nové Město nad Metují* | 1960

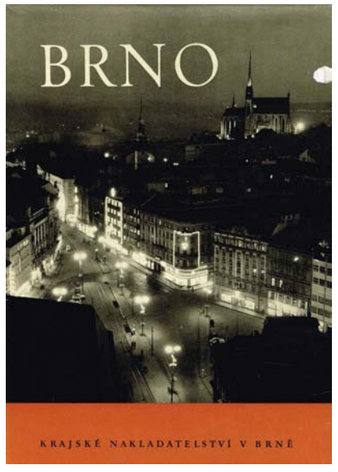

198 | *Brno* | 1961

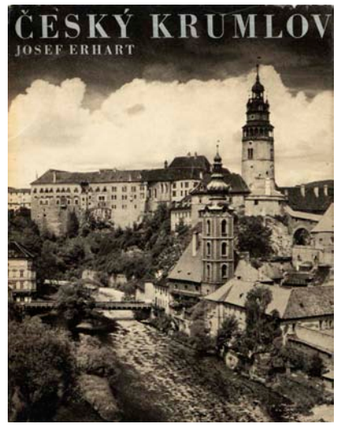

199 | *Český Krumlov* | 1966

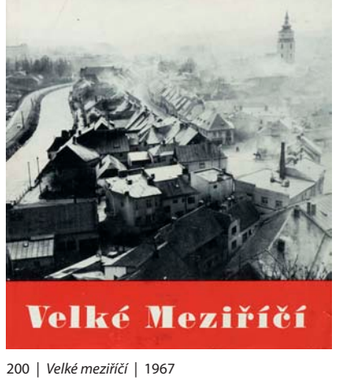

200 | *Velké meziříčí* | 1967

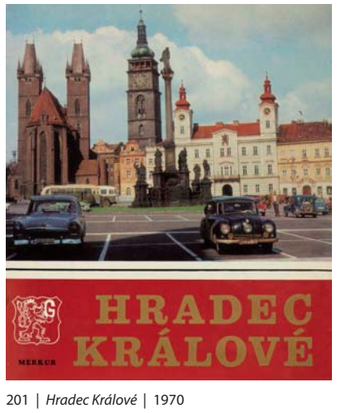

201 | *Hradec Králové* | 1970

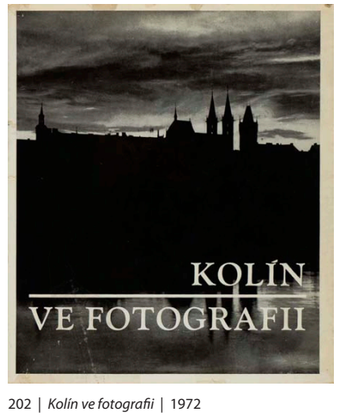

202 | *Kolín ve fotografii* | 1972

203 | *Mělník* | 1974

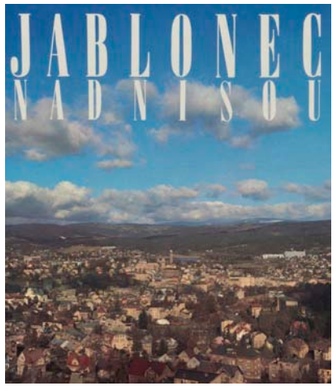

204 | *Jablonec nad Nisou* | 1975

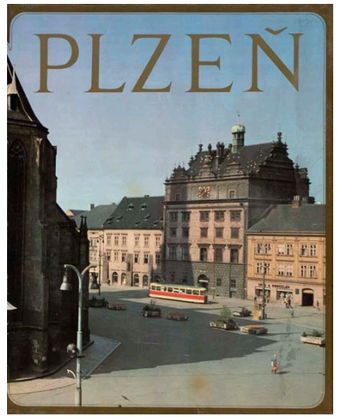

205 | *Plzeň* | 1976

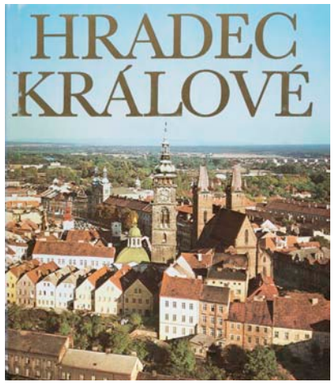

206 | *Hradec Králové* | 1976

207 | *Brno. V 80 barevných fotografiích* | 1976

208 | *Neratovice* | 1977

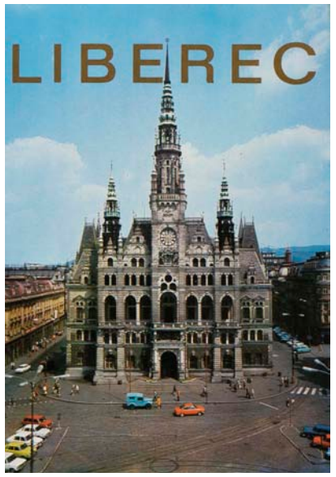

209 | *Liberec* | 1977

210 | *Trutnov. Brána Krkonoš* | 1977

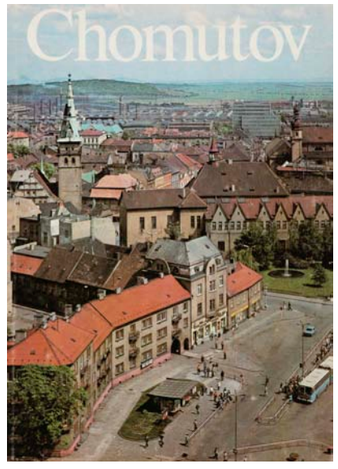

211 | *Chomutov* | 1980

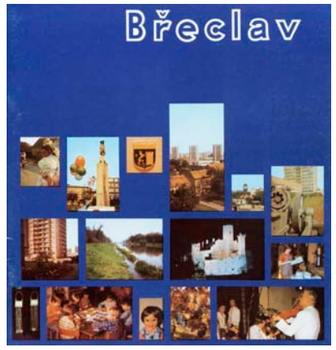

212 | *Břeclav* | 1980

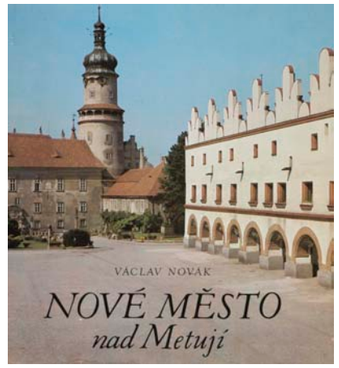

213 | *Nové Město nad Metují* | 1981

214 | *Brno. Proměny města* | 1982

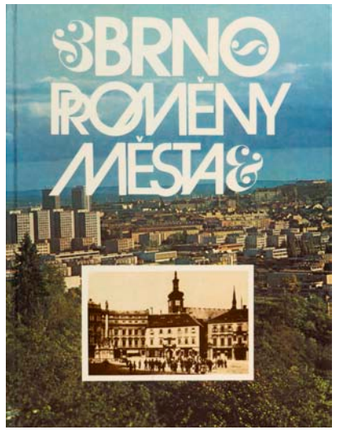

215 | *Brno. Proměny města* | 1982

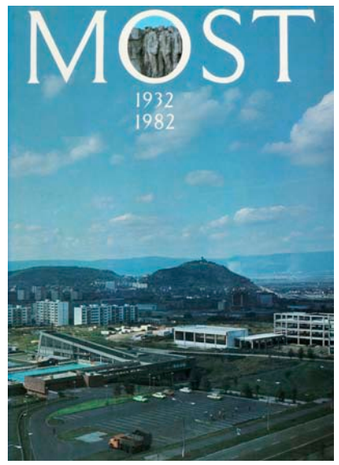

216 | *Most* | 1982

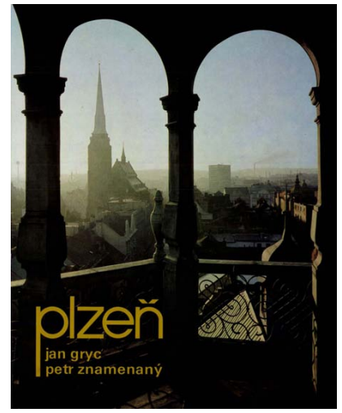

216 | *Plzeň* | 1985

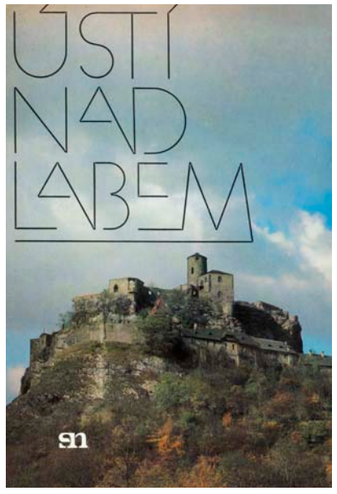

218 | *Ústí nad Labem* | 1986

219 | *Luhačovice: 1936–1986* | 1986

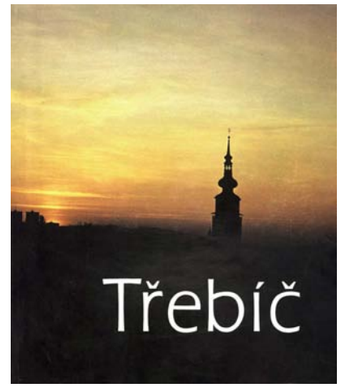

217 | *Třebíč* | 1986

Fotografické publikace z hor, rekreačních a národopisných oblastí Československa

Fotografické publikace o československých horách, pohořích, národních parcích a jiných rekreačních a turistických oblastech vznikaly v krajských i celostátních nakladatelstvích.

Na rozdíl od většiny zmiňovaných knih v této práci byly fotografické publikace s tématy rekreačních oblastí obvykle prací jednoho fotografa. Také proto se tyto obrazové knihy nejvíce blížily výtvarnému, ale především řemeslně preciznímu pohledu.

Představovaly určitou hranici mezi místopisnou a vlastivědnou obrazovou knihou a uměleckou publikací. Jejich nutným požadavkem nebylo ani specifikování fotografického místa u jednotlivých obrázků. Soustředily se na krajinu a přírodu, jejich atmosféru vymezenou konkrétním územím hor a pohoří, národopisných a jiných oblastí. Ve většině případů se v těchto knihách podařilo prosadit snímky bez výraznějších politických aspektů. Ty se zpravidla objevovaly na záběrech měst, které byly součástí rekreačních a turistických oblastí, a měly představit rozvoj města, ale i místní továrny.

Fotografické knihy lze rozdělit do dvou skupin. Prvním tvořily souborné knihy soustředěné na vymezené téma, kterým mohly být hory, řeky, pralesy po území celého Československa, častěji ale vznikaly publikace, jejichž ústředním tématem se stala konkrétní geografická oblast.

V první skupině svou kvalitou převládaly knihy vydané v padesátých a šedesátých letech. Jejich hodnota stojí nesporně také ve vysoké kvalitě hlubotisku. Publikace soustředící se na určitou zájmovou oblast a zahrnující celé Československo byly vydávány výhradně našimi centrálními nakladatelstvími. Za uvedení stojí obrazová publikace fotografa Ladislava Sitenského *Na řeku…!* (Sportovní a turistické nakladatelství, 1957) s množstvím reportážních, krajinných i architektonických záběrů. Sitenský zde prokázal smysl pro detail, zachycení děje i zachycení poetiky krajiny. Stejnému autorovi vyšla později neméně fotograficky zdařilá kniha *Putování na kole* (Sportovní a turistické nakladatelství, 1963) objevující prostřednictvím cykloturistiky historické i přírodní krásy naší země. Obdobný motiv v souvislosti s rekreací a trávení volného času představila už v roce 1950 kniha *Naše vody* (Orbis, 1950) fotografa Františka Vopata ukazující krásu našich řek, rybníků a přehrad. Žánrově převažující krajina je místy doplňována detaily nebo portréty. Přestože je každý snímek svým popiskem lokalizován, mnohem více než o poznávání fotografovaného místa kniha zdůrazňuje fotografie samotné, jejich kompozici, světelné podmínky a také celkovou skladbu v knize. Tato a řada dalších publikací s neotřelým pohledem autora na fotografované místo jsou velmi zřetelným rozdílem od většiny knižní produkce zejména sedmdesátých a osmdesátých let. Pro fotograficky kvalitnější místopisné a vlastivědné publikace je příznačné, že vyšly v druhé polovině padesátých let nebo v letech šedesátých. Období tzv. normalizace nebylo v oblasti oficiálních fotografických knih daných lokalit nakloněno ani malé míře experimentu, a tak knihy podléhaly zaběhnutému schématu.

Žánrové záběry, krajiny, portréty i reportážní fotografie se objevily v tvorbě a knihách na téma hor fotografa Viléma Heckela. Pozoruhodná je například jeho kniha *Cesty k vrcholům* (Praha: Státní tělovýchovné nakladatelství, 1956) nebo tematicky shodná publikace *Hory a lidé* (Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1964), která je na rozdíl od první rozdělená do kapitol podle lokalit. Nepochybně stejných kvalit v oblasti publikací s fotografiemi hor dosahuje také kolektivní dílo slovenských autorů *Zo sveta naších hor* (Liptovský Svätý Mikuláš: Slovtour, 1949).

Druhou kategorii publikací představovaly tituly, které se svým charakterem blížily už více oficiální produkci fotografických publikací. Byly zaměřeny zpravidla na konkrétní oblast Československa spojenou většinou s odpočinkem a rekreací. Od běžné knižní produkce o krajích, okresech a oblastech Československa se tyto knihy lišily přece jen poetičtějším pohledem. Publikace byly oproštěny od reportážních záběrů, socialistické práce a měst. Typickými tématy knih se tak staly horské oblasti. A téměř pravidlem se opět stalo, že atmosféru místa dokázaly asi nejvíce podat knihy padesátých a šedesátých let. V množství knih patří technickou kvalitou mezi nejlepší slovenská publikace *Roháče* (1953) plná plastických fotografií horských scenérií. Zimní tematice nepochybně napomáhá také tónování hlubotiskových fotografií do studeného odstínu. Širší námětovou rovinu přinesla publikace Josefa a Marie Erhartových *Šumava* (Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1965), která se zaměřila na krajinu, památky, architekturu i přírodu. O poznání výtvarnější pohled uplatnil na mnoha snímcích K. O. Hrubý v knize *Vysočinou: po řece Jihlavě a dál od jejích břehů* (Brno: Krajské nakladatelství, 1962) Tato publikace je určitou hranicí mezi výtvarněji orientovanými tituly a klasickými místopisnými knihami. Kromě převažující krajiny, přírody,

památek a lidové architektury zahrnuly fotografie také oblast průmyslu. Poetické záběry z venkova, měst, krajiny i přírody přinesla fotografická kniha Josefa Hanuše *Krajem Aloise Jiráska a Boženy Němcové* (Praha: Státní tělovýchovné nakladatelství, 1955).

Zřetelný pokles kvalit fotografií jak po stránce technické, tak mnohdy i obsahové přišel po roce 1969. Popisné obrázky bez většího uplatnění nevšedních fotografických prostředků nebo atmosférických proměn počasí to byl nejtypičtější přívlastek těchto fotografických knih. Na druhou stranu převládala absence razantnějších politických a ideologických námětů, se kterými se mohl čtenář setkat v jiných místopisných titulech té doby.

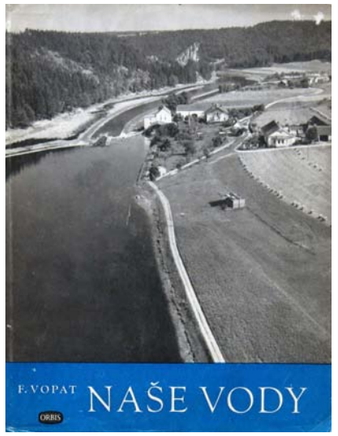

221 | *Naše vody* | 1950

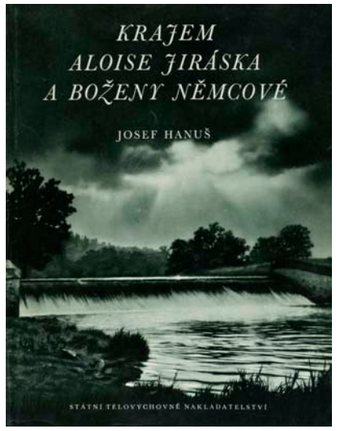

222 | *Krajem Aloise Jiráska a Boženy Němcové* | 1955

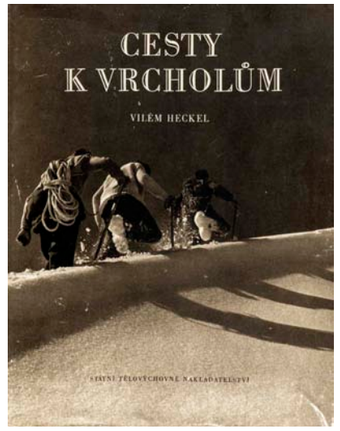

223 | *Cesty k vrcholům* | 1956

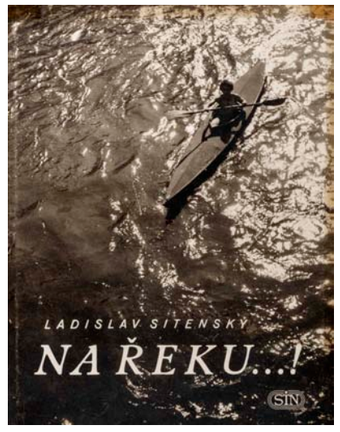

224 | *Na řeku…!* | 1957

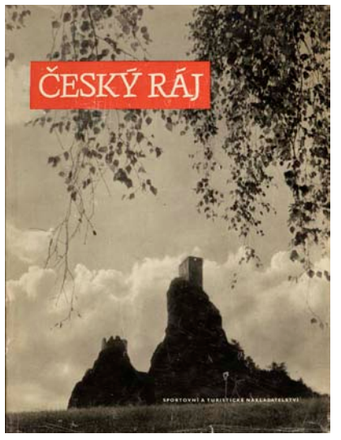

225 | *Český ráj* | 1960

226 | *Krkonoše* | 1961

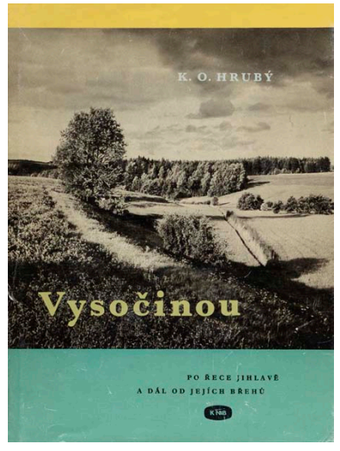

227 | *Vysočinou po řece Jihlavě a dál od jejích břehů* | 1962

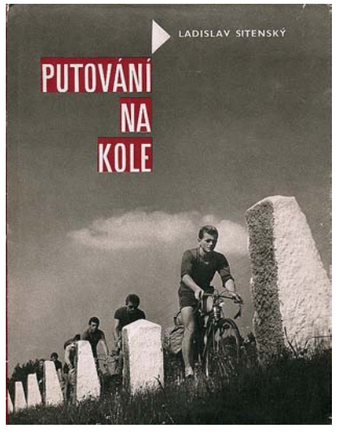

228 | *Putování na kole* | 1963

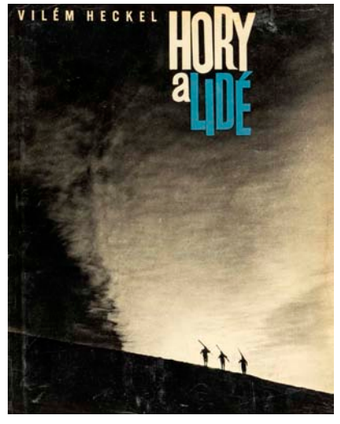

229 | *Hory a lidé* | 1964

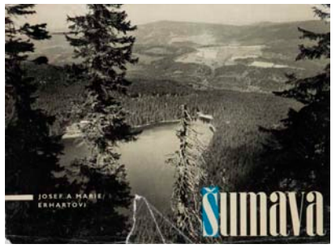

230 | *Šumava* | 1965

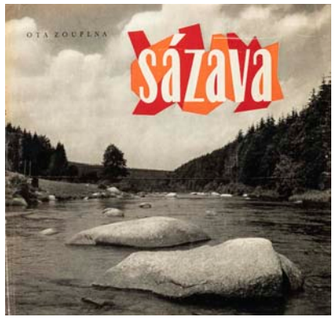

231 | *Sázava* | 1965

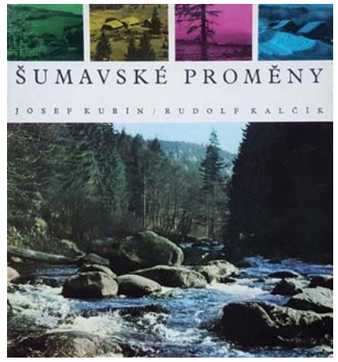

232 | *Šumavské proměny* | 1970

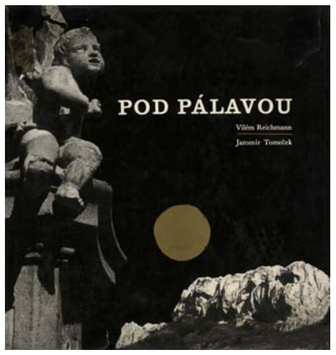

233 | *Pod Pálavou* | 1970

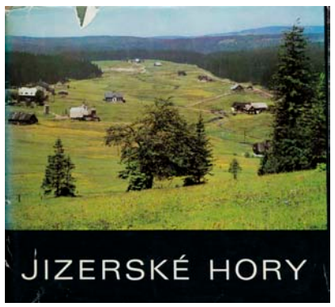

234 | *Jizerské hory* | 1971

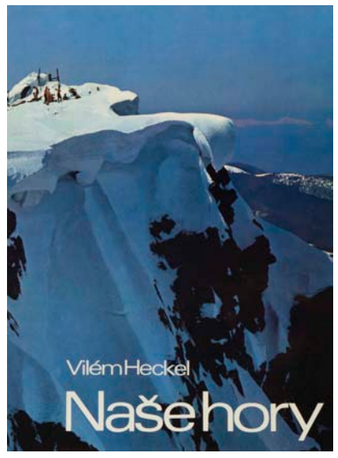

235 | *Naše hory* | 1972

236 | *Chodsko* | 1973

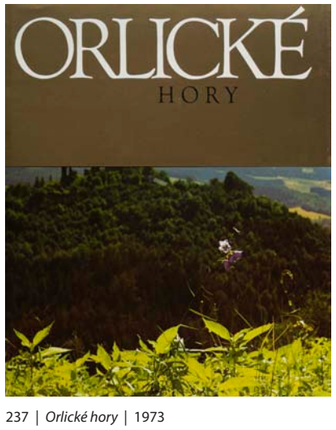

237 | *Orlické hory* | 1973

238 | *Jizerské ticho* | 1978

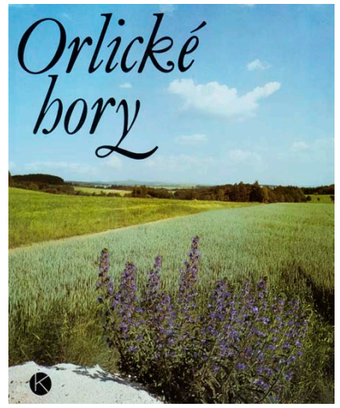

239 | *Orlické hory* | 1978

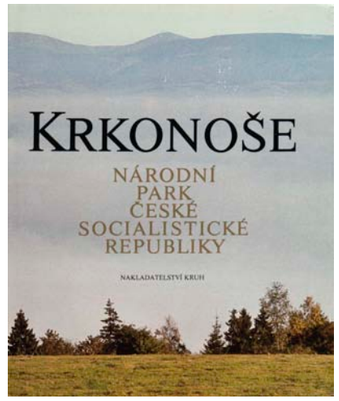

240 | *Krkonoše. Národní park české socialistické republiky* | 1983

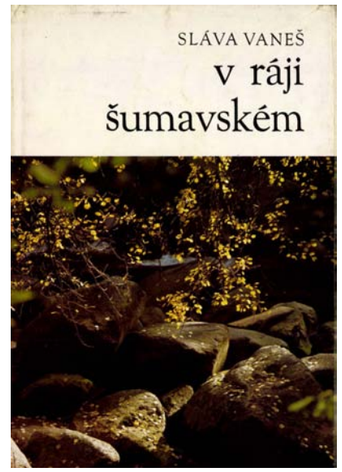

241 | *V ráji šumavském* | 1983

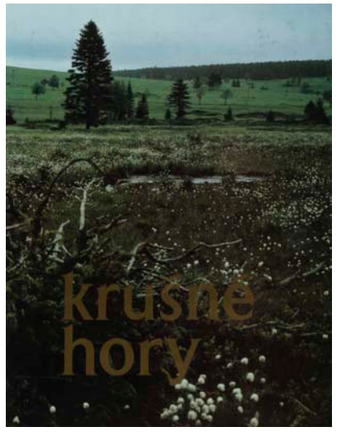

242 | *Krušné hory* | 1984

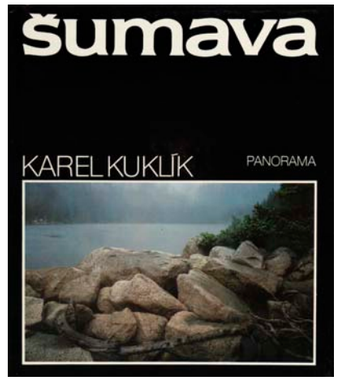

243 | *Šumava* | 1984

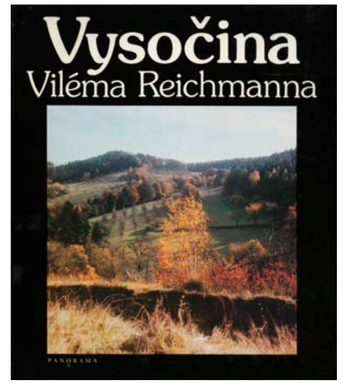

244 | *Vysočina Viléma Reichmanna* | 1988

Fotografické publikace československých krajských nakladatelství

Značná část fotografických publikací severní Moravy a Slezska pocházela z produkce nakladatelství Profil v Ostravě. Svou koncepcí a regionální ediční činností patřilo v letech 1948–1989 do skupiny československých krajských nakladatelství. Ta organizačně podléhala Krajským národním výborům. Krajská nakladatelství, podobně jako ostravský Profil, připravovala kromě beletrie, odborné, populárně naučné, vlastivědné a jiné literatury reprezentativní fotografické knihy. Naprostá většina fotografických knih krajských nakladatelství byla místopisného charakteru se zaměřením na daný kraj, jeho okresy, rekreační oblasti nebo města. Následující výčty přináší chronologický přehled tohoto druhu knih u jednotlivých krajských nakladatelstvích v Československu. Na místě úvodu jsou pomocí stručných poznámek představeny vybrané fotografické knihy daného z příslušného seznamu.[50]

Česká krajská nakladatelství v letech 1948–1989[188]

NAKLADATELSTVÍ	PŮSOBENÍ V LETECH	UŽÍVANÉ NÁZVY	POČET ZJIŠTĚNÝCH MÍSTOPISNÝCH FOTOGRAFICKÝCH KNIH	ZNAČKA
Blok	1950–1957; 1957–1997	Krajské nakladatelství v Brně (1950–1957; 1957–1964); Blok (1964–1997)	28	
Krajské nakladatelství Gottwaldov	1958–1960	–	1	
Krajské nakladatelství Karlovy Vary	1956–1960	–	0	
Krajské nakladatelství Liberec	1954–1960	–		
Krajské nakladatelství Olomouc	1955–1960	–	1	
Krajské nakladatelství Ústí nad Labem	1951; 1958–1960	–	1	
Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě	1949–1965	Krajské nakladatelství KNV v Jihlavě (1949–1950); Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě (1950–1960); Krajské nakladatelství Východočeského kraje (1960–1962); Východočeské nakladatelství (1962–1965)	2	
Kruh	1950–1952; 1966–1992	Krajské nakladatelství Hradec Králové (1950–1952); Východočeské nakladatelství v Hradci Králové (1966–1967); Kruh (1967–1992)	20	
Profil	1950–1950; 1957–1991	Krajské nakladatelství v Ostravě (1950; 1957–1965); Profil (1965–1991)	44	
Růže	1958–1992	Krajské nakladatelství v Českých Budějovicích (1958–1964); Nakladatelství České Budějovice (1964–1968); Růže (1968–1978); Jihočeské nakladatelství (1979–1990); Jihočeské nakladatelství Růže (1990–1992)	16	
Severočeské nakladatelství (1)	1960–1970	Severočeské krajské nakladatelství (1960–1965); Severočeské nakladatelství (1966–1970)		
Severočeské nakladatelství (2)	1971–1992	–		
Středočeské nakladatelství a knihkupectví	1967–1968; 1968–1992	Siréna (1967–1968); Středočeské nakladatelství a knihkupectví (1968–1992)	19	
Západočeské nakladatelství	1950–1951; 1955–1993	Krajské nakladatelství v Plzni (1950–1951; 1955–1965), Západočeské nakladatelství v Plzni (1965–1993)	24	

Krajské nakladatelství Gottwaldov

Náklad titulů dva roky působícího Krajského nakladatelství Gottwaldov se pohyboval v rozmezí 1000–5000 kusů. Mimořádným titulem z tohoto hlediska byla jediná fotografická publikace nakladatelství věnovaná jihomoravskému městu a po něm pojmenovaná *Strážnice* (1. vyd., Gottwaldov: Krajské nakladatelství, 1960, fotografie Oldřich Rakovec). Publikace s fotografiemi Oldřicha Rakovce byla vytištěna v nákladu 9600 kusů. Vyšla během patnáctého ročníku Strážnických slavností a dle dobového tisku *„dává nahlédnout do celého průběhu slavností, zachycuje atmosféru prostředí a přitom do středu pozornosti je tu postaven lidový umělec – tanečník, zpěvák, hudebník. Rakovcovi se jako málokomu jinému daří zobrazovat taneční pohyb, ponechává mu jeho přirozenost a dynamičnost.“*[51] Do souboru černobílých snímků byly zařazeny také čtyři barevné fotografie, které spíše než obsahový význam reflektovaly vývoj polygrafických možností v knižní tvorbě.

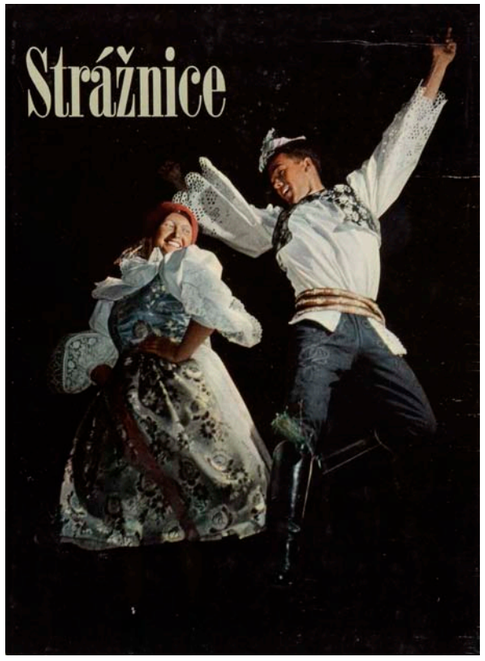

245 | *Strážnice* | 1960

Liberec: Severočeské krajské nakladatelství a Krajské nakladatelství Liberec

Svěžími grafickými prvky a barvami byly doprovázeny černobílé snímky každodenních pouličních situací ve městě v knize *Teplice: nejstarší lázně v Československé socialistické republice* (1. vyd., Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1962).[52] Romantické přírodní detaily i panoramatické krajiny, historickou architekturu i předměty moderní civilizace zkombinovala ve svých fotografiích kniha *Liberecký rok* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964, fotografie Vilém Boháč a Jan Kabíček).[53] V regionálně standarním nákladu 5 000 kusů vznikla v roce 1965 publikace *Ústí nad Labem mladýma očima* (1. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1965, foto Adolf Čechjan), jež vyšla ještě v tomtéž roce ve druhém vydání s nákladem dalších 3 000 kusů a sníženou prodejní cenou *Ústí nad Labem mladýma očima* (2. vydání. Libercec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965, fotografie Adolf Čejchan).[54] Oba tituly představily obraz města především reportážními snímky jeho obyvatel. Mezi další obrazově velmi výrazné knihy patřilo *Ústí nad Labem ve fotografii* (1. vyd., Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1961, fotografie Jaroslav Schaufler).[55]

Chronologický přehled fotografických publikací:

Ústí nad Labem ve fotografii (1. vyd., Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1961, fotografie Jaroslav Schaufler)

Teplice: nejstarší lázně v Československé socialistické republice (1. vyd., Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1962)

Liberecký rok (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964, fotografie Vilém Boháč a Jan Kabíček)

Ústí nad Labem mladýma očima (1. vydání, Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965, fotografie Adolf Čejchan)

Ústí nad Labem mladýma očima (2. vydání. Libercec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965, fotografie Adolf Čejchan)

Děčínsko: 20 let svobody a krásy (1. vyd., Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965)

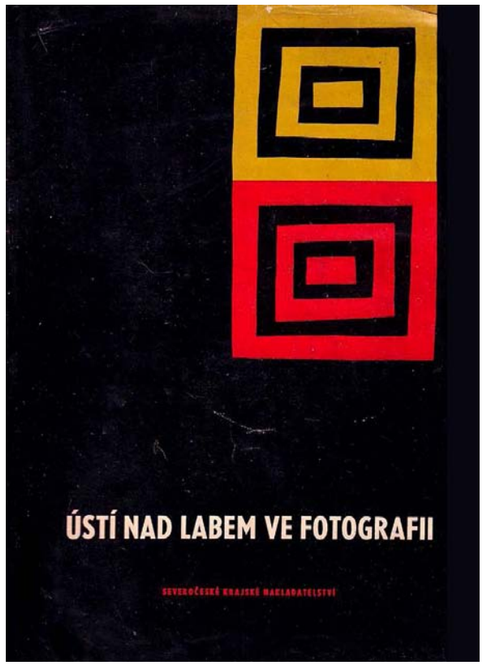

246 | *Ústí nad Labem ve fotografii* | 1961

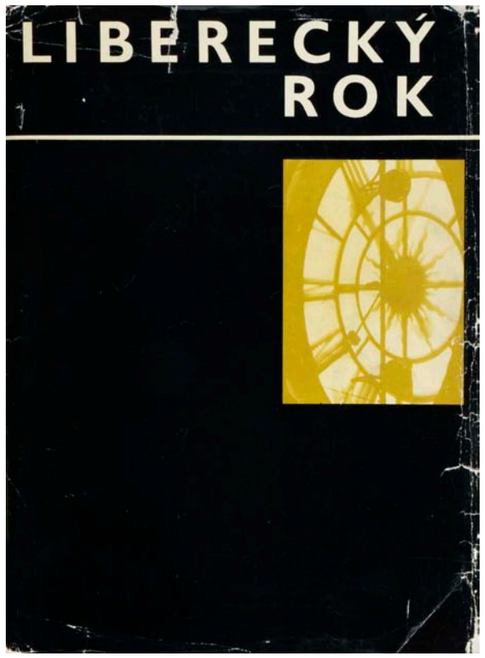

247 | *Liberecký rok* | 1964

Plzeň: Západočeské nakladatelství, Západočeské nakladatelství, Krajské nakladatelství v Plzni

Výraznou proměnu obrazu stejného města lze velmi zřetelně sledovat na konkrétním příkladu dvojice knih z roku 1960 a 1984. Tím je fotografická publikace o Mariánských Lázních nesoucí dokonce v obou případech kromě shodného názvu také snímky fotografa Ericha Einhorna, v mladší knize pak doplněné obrázky jeho ženy Milady. První titul Krajského nakladatelství Plzeň *Mariánské Lázně* (Plzeň: Krajské nakladatelství, 1960, foto Erich Einhorn)[56] lze zařadit mezi nejvýznamnější československé místopisné fotografické knihy nejen díky nápaditým fotografiím, ale i kvůli experimentální kombinaci fotografií a výtvarného řešení knihy. Druhou knihu *Mariánské Lázně* (Praha: TEPS místního hospodářství, 1984, foto Erich Einhorn a Einhornová Milada) o čtvrt století později vydala agentura TEPS.

Dva tituly byly během kulturně a politicky prosperujících šedesátých let věnováno krajskému městu Plzeň. První z nich *Plzeň* (1. vyd. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961, fotografie Robert Wittmann) pracovala v souladu s optikou Plickovy *Prahy ve fotografii* s doplněním některých živějších dějových snímků z prostředí městských služeb nebo průmyslu. Druhou z nich byla *Plzeň v obrazech* (Vyd. 1., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965), která nabízela snímky života městských ulic, náměty historické architektury, žánrové výjevy založené na zajímavém světelném řešení apod. Oproti publikaci nakladatelství sousedního kraje ze stejného roku o Českých Budějovicích se zde ale objevovaly i vyloženě popisné snímky a kniha se nevyhnula ani ideologickým námětům v podobě prvomájových průvodů, oslav míru, či typických motivů jara.

Chronologický přehled fotografických publikací:

Mariánské Lázně (1. vyd., Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961, fotografie Erich Einhorn)

Plzeň (1. vyd. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1961, fotografie Robert Wittmann)

Plzeň v obrazech (Vyd. 1., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965)

Chomutovsko (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1970, fotografie Vlastimil Votruba)

Plzeň (1. vyd., Plzeň: Západočes. nakl., 1971, fotografie Josef Kubín)

Plzeňský Prazdroj v obrazech (Vydání první., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972)

Země a lidé: Okres Plzeň-jih v obrazech (1. vyd., Plzeň: Západočes. nakl., 1973)

Západní Čechy v obrazech (1. vyd. Plzeň: Západočes. nakl., 1974, fotografie dle množství snímků Miroslav Hauner, Josef Kubín, Marie a Josef Erhartovi a dalších 21 fotografů)

Třicet let hornického Sokolovska (Plzeň: Západočes. nakl., 1975, fotografie dle množství snímků Milan Petřík, Miroslav Hauner, František Smola a další 3 fotografové, ČTK a Archiv HDBS)

Pevná hráz socialismu a míru: Západočeský kraj 1945–1975 (1. vyd., Plzeň: Západočes. nakl., 1975, fotografie dle množství snímků Miroslav Hauner, Josef Kubín, Jiří Vlach aj.)

Plzeň (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1976, fotografie Miroslav Hauner, Sláva Vaneš aj.)

Sokolovsko (1. vyd., Plzeň: Západočes. nakl., 1978, fotografie dle množství snímků Milan Petřík, Jaroslav Kubec a Zdeněk Seifert)

Rokycansko (1. vyd., Plzeň: Západočes. nakl., 1978)

Západní Čechy: krajina, architektura, umění (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1980, fotografie Miroslav Hauner)

Západní Čechy: krajina, architektura, umění (2. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982, fotografie Miroslav Hauner)

V ráji šumavském (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1983, fotografie Sláva Vaneš)

Západní Čechy: krajina, architektura, umění (3., podstatně rozš. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1984, fotografie Miroslav Hauner)

Plzeň (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, fotografie Jan Gryc a Petr Znamenaný)

Západní Čechy: krajina, architektura, umění (4. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1987, fotografie Miroslav Hauner)

Krajem léčivých vod (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1989, fotografie Zdeněk Halámek a Stanislav Wieser)

Klostermannova Šumava: fotografie s doprovodným textem Karla Klostermanna (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988, fotografie Sláva Vaneš)

Česká krajina (1. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1986, fotografie Miroslav Hauner)

Česká krajina (2. vyd., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990, fotografie Miroslav Hauner)

Americká armáda 1945: osvobození západních Čech ve fotografiích a dokumentech (Vyd. 1., Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990)

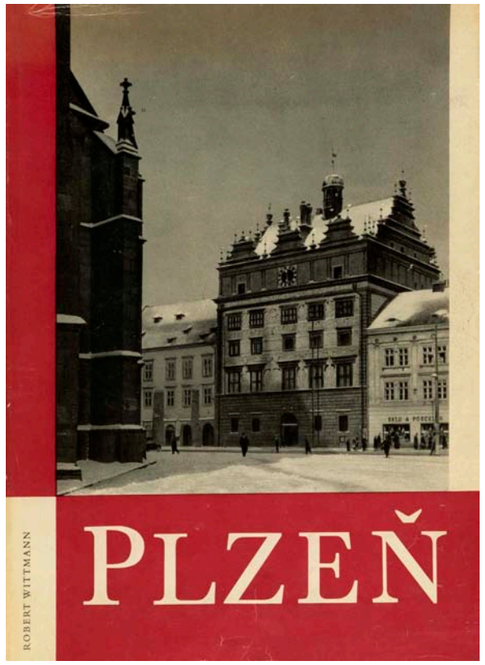

248 | *Plzeň* | 1961

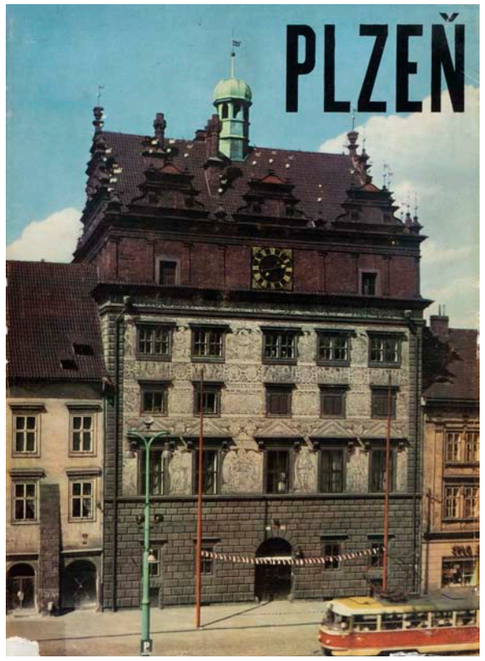

249 | *Plzeň v obrazech* | 1965

250 | *Plzeň* | 1971

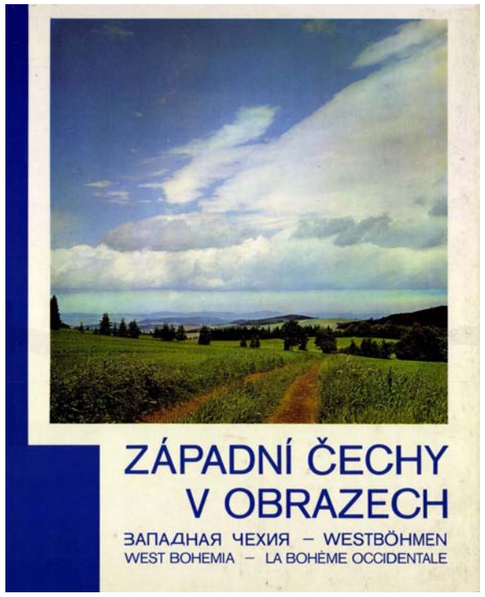

252 | *Západní Čechy v obrazech* | 1974

251 | *Třicet let hornického Sokolovska* | 1975

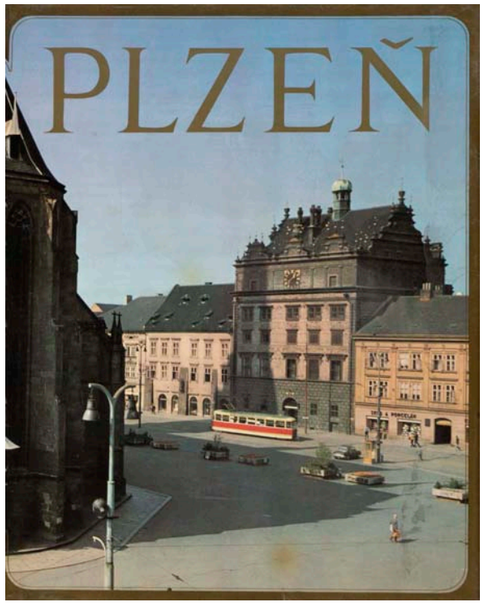

253 | *Plzeň* | 1976

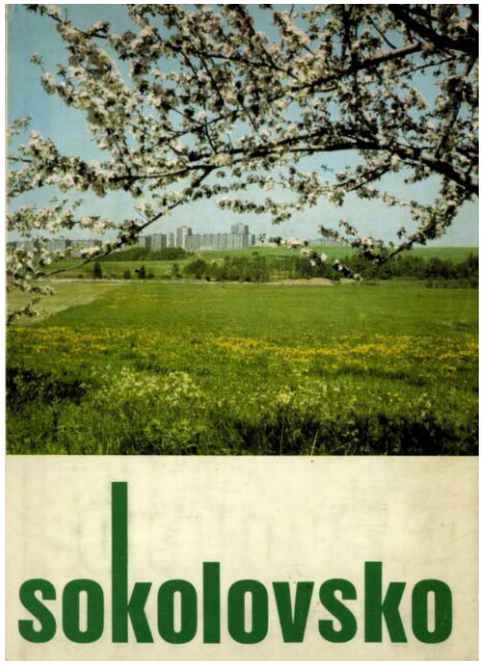

254 | *Sokolovsko* | 1978

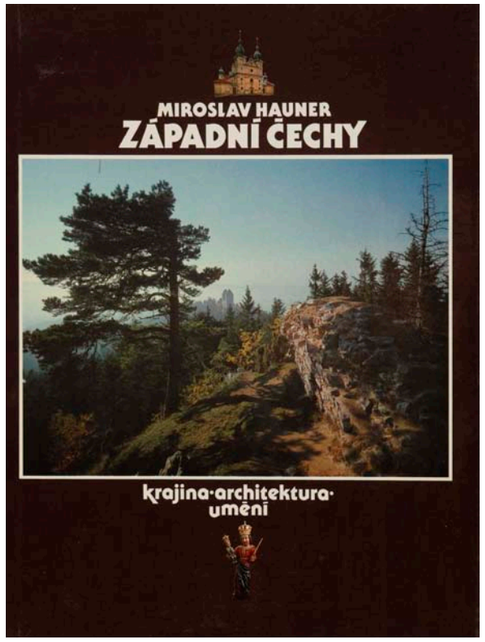

255 | *Západní Čechy: krajina, architektura, umění* (3. vyd.) | 1984

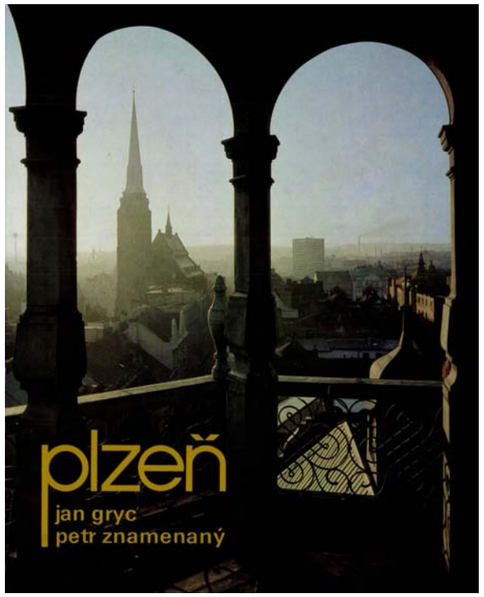

256 | *Plzeň* | 1985

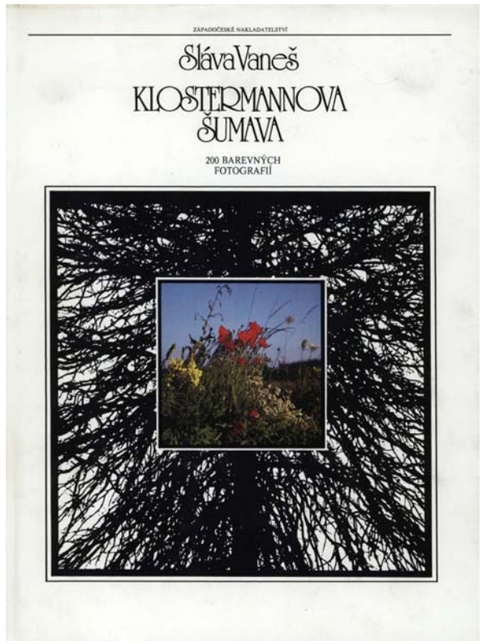

257 | *Klostermannova Šumava: fotografie s doprovodným textem Karla Klostermanna* | 1988

Krajské nakladatelství v Brně (1950–1957; 1957–1964); Blok (1965–1997)

Největší pozornost mezi fotografickými tituly nakladatelství byla věnována jihomoravské metropoli v několikrát vydaném titulu s fotografiemi místního fotografa K. O. Hrubého. Poprvé vyšla kniha *Brno* (1. vydání, Brno: Krajské nakladatelství KNV, 1951, fotografie Karel Otto Hrubý) i druhé vydání z roku 1955.[57] ve srovnání s obrazovými publikacemi jiných krajských nakladatelství v poměrně raném poválečném období. Kráce nato vyšla ve druhém vydání *Brno* (2. doplněné vydání, Brno: Krajské nakladatelství, 1955) a deset let po první knize vyšla nová publikace *Brno* (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství, 1961, fotografie Karel Otto Hrubý)[58] O této Hrubého knize se psalo, že *„Má především fotografie zpodobující život, jeho rytmus pracovní, všednodenní i oddychový, dobře zachycující prostředí a atmosféru. Fotografie zachycují dynamiku probíhajícího života v závodech, na ulicích, v divadlech, na hřištích, v přírodě, ve všech podobách a ve všech ročních proměnách.“* A co je podstatné: *„V Hrubého monografii jeví se nám Brno jako město, jež má všechny kontrasty moderního střediska: historické i nejmodernější stavby, přeplněné ulice i tichá zákoutí, řev sportovních arén, ale i zamyšlenou přírodní idylu a parkovou a přehradní idylu.“*[59]

Později pak věnoval Karel Otto Hrubý společně ještě s dalšími dvěma moravskými fotografy tomuto městu jednu z nejkrásnějších fotografických knih v Československu. V jejich titulu *Brno* (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství, 1964, fotografie Miloš Budík, Karel Otto Hrubý, Vilém Reichmann)[60] byly pochváleny vedle fotografií i Kunderovy a Skácelovy texty. *„Zájem, který se rozbíhá a zase soustřeďuje, láska i ironie, poznání i odstup, poezie i próza – k těmto momentům se kniha soustřeďuje, aby město pěkně promíchala.“*[61]

Výjimečná je také Hrubého fotografická kniha *Vysočinou po řece Jihlavě a dál od jejích břehů* (1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962, fotografie Karel Otto Hrubý) reflektující romantické krásy zdejší krajiny. V jednom z dobových článků však nebyla přijata kladně, když se o ní psalo, že *„Prohlídka knihy vzbudí zklamání po všech stránkách.* (…) *…citelně tu postrádáme celkovou kompozici. Vládne tu bezbřehost nebo libovolnost tematická. Vidíme tu snímky z mnoha měst a míst od Vysočiny vzdálených, ale to, co mělo být skutečnou podstatou a jádrem, totiž sama Vysočina, její kopce, charakteristická panoramata, to tu chybí takřka vůbec.“*[62]

Chronologický přehled fotografických publikací:

Brno (1. vydání, Brno: Krajské nakladatelství KNV, 1951, fotografie Karel Otto Hrubý)

Život a krásu (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství KNV v Brně, 1952, fotografie Karel Otto Hrubý)

Brno (2. doplněné vydání, V Brně: Krajské nakladatelství, 1955, fotografie Karel Otto Hrubý)

Brno (Brno: Krajské nakladatelství, 1955, fotografie 14 ks Karel Otto Hrubý a 1 ks ČTK)

Brno: malý průvodce (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství, 1958, fotografie K. O. Hrubý a Bedřich Petrovan)

Jižní Morava (Vydání první, V Brně: Krajské nakladatelství, 1958, fotografie Karel Otto Hrubý)

Brno (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství, 1961, fotografie Karel Otto Hrubý)

Vysočinou po řece Jihlavě a dál od jejích břehů (1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962, fotografie Karel Otto Hrubý)

Brno (1. vyd., Brno: Krajské nakladatelství, 1964, fotografie Miloš Budík, Karel Otto Hrubý, Vilém Reichmann)

Valašská suita (1. vyd., Brno: Blok a Ostrava: Profil, 1966, fotografie Karel Otto Hrubý, Vilém Reichmann)

Kunštátské akordy (1. vyd., Brno: Blok, 1966, fotografie Vilém Reichmann)

Brno, město práce a pokroku: Exkurze československým veletržním městem (1. vyd., Brno: Blok, 1966)

Brno (1. vyd., Brno: Blok, 1968, fotografie: Miloš Budík, K. O. Hrubý, Vilém Reichmann)

Mezi kamerou a puškou (1. vyd., Brno: Blok, 1968, fotografie Bohumír Hanák)

Mezi kamerou a puškou (2. vyd., Brno: Blok, 1970, fotografie Bohumír Hanák)

Kroměříž (1. vyd., Brno: Blok, 1971, fotografie Rudolf Smahel)

Mikulov ve fotografii (1. vyd., Brno: Blok, 1971, fotografie Stanislav Ševčík a [kol.])

Znojmo, město památek (1. vyd., Brno: Blok, 1974, fotografie Miroslav Krob)

Uherské Hradiště (1. vyd., Brno: Blok, 1977, fotografie Jindřich Grepl)

Kraj plný slunce: Jihomoravský kraj (1. vyd., Brno: Blok, 1977, fotografie dle množství snímků Karel Otto Hrubý, Miroslav Matoušek, Josef Tichý, Miloš Budík, aj.)

Gottwaldov (1. vyd., Brno: Blok, 1980, fotografie kolektiv autorů)

Brno v architektuře a výtvarném umění (1. vyd., Brno: Blok, 1981, fotografie Alena Almásiová, Josef Adamus, Jiří Balcar, aj.)

Pod horou Venušinou: změny v podpálavské krajině (1. vyd., V Brně: Blok, 1981, fotografie Jindřich Grepl aj.)

Brno – proměny města (1. vyd., Brno: Blok, 1982, fotografie Miloš Budí, Karel Otto Hrubý, Bohumil Samek, Karel Šabata, Rudolf Štursa, Josef Tichý)

Prostějovsko ve fotografiích (1. vyd., Brno: Blok, 1985, fotografie Miroslav Myška, Jan Pospíšil, Bohuslav Pacholík, Miloš Sukup, Karel Novák, Bohuslav Horn, Arnošt Pilát)

Mezi hudci: slavnosti lidových písní a tanců v Čechách a na Moravě (1. vyd., Brno: Blok, 1985, fotografie Ludvík Baran, Jan Beneš, Miloš Budík a dalších 27 fotografů)

Jihomoravský kraj (1. vyd., Brno: Blok, 1988, fotografie Miloš Budík, Miroslav Myška, Vladimír Židlický, Jiří Kříž, Vilém Reichmann a Josef Špičák)

Pálava: putování biosférickou rezervací (1. vyd., Brno: Blok, 1990, fotografie Jindřich Grepl, Karel Otto Hrubý, Bohumil Lošťák a Petr Macháček)

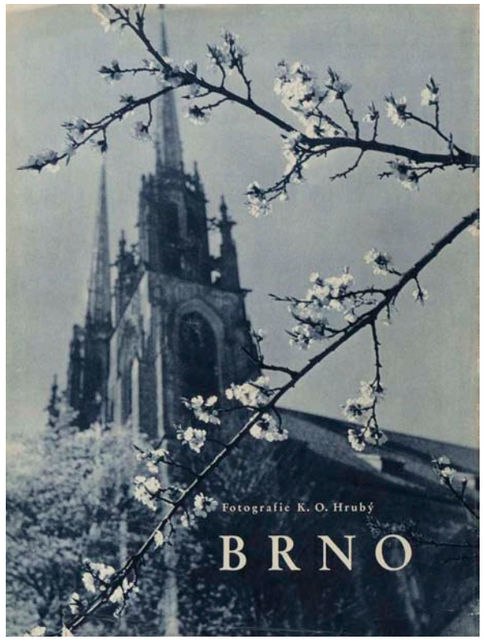

258 | *Brno* | 1951

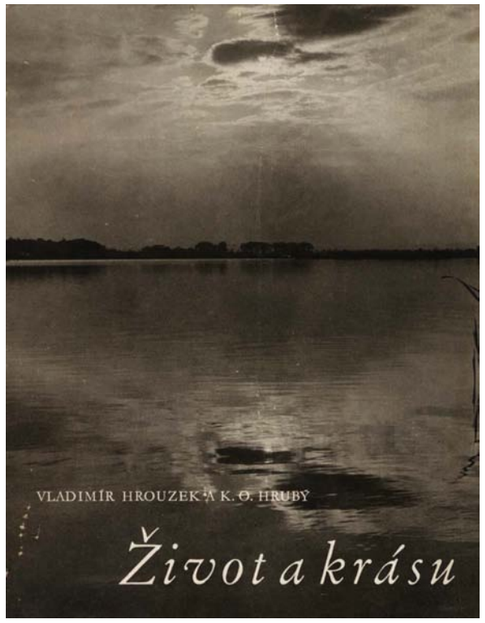

259 | *Život a krásu* | 1952

260 | *Brno* | 1955

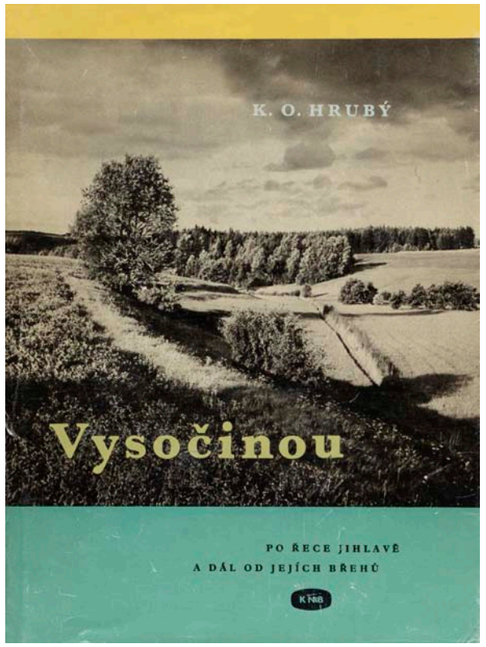

261 | *Vysočinou po řece Jihlavě a dál od jejích břehů* | 1962

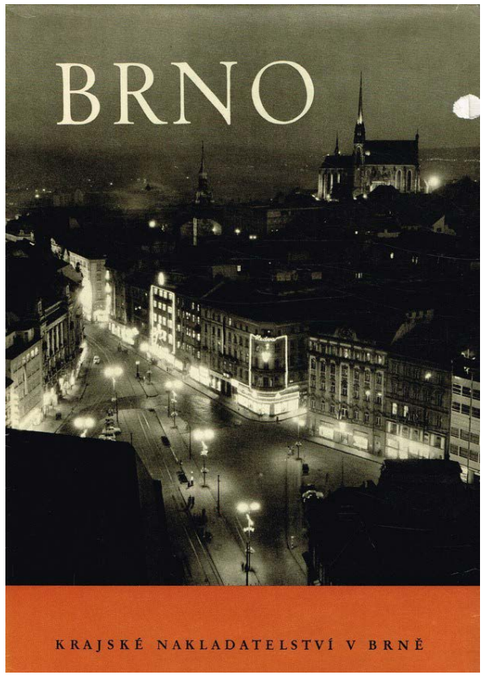

262 | *Brno* | 1961

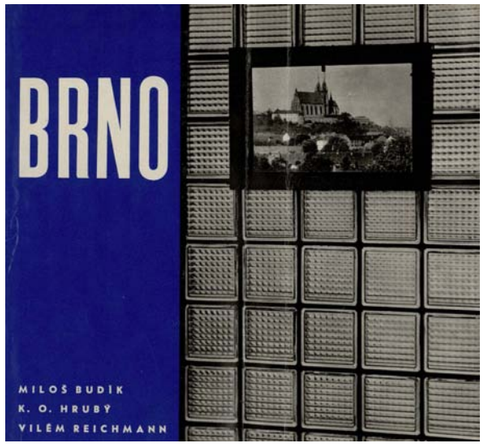

263 | *Brno* | 1964

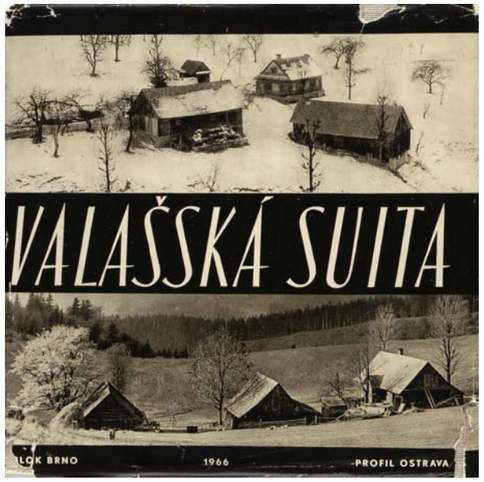

264 | *Valašská suita* | 1966

265 | *Brno, město práce a pokroku: Exkurze československým veletržním městem* | 1966

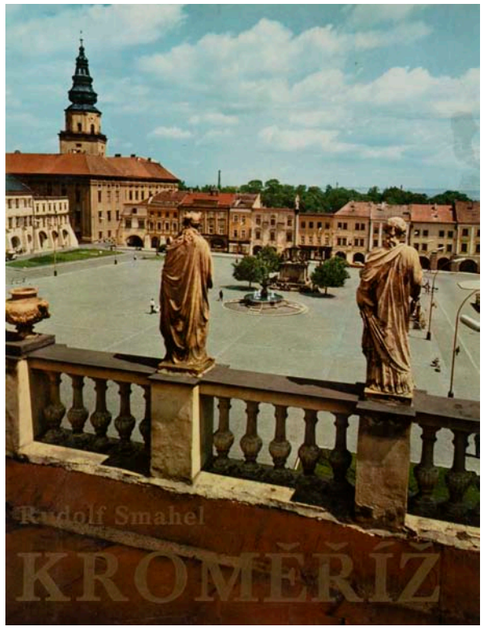

268 | *Kroměříž* | 1971

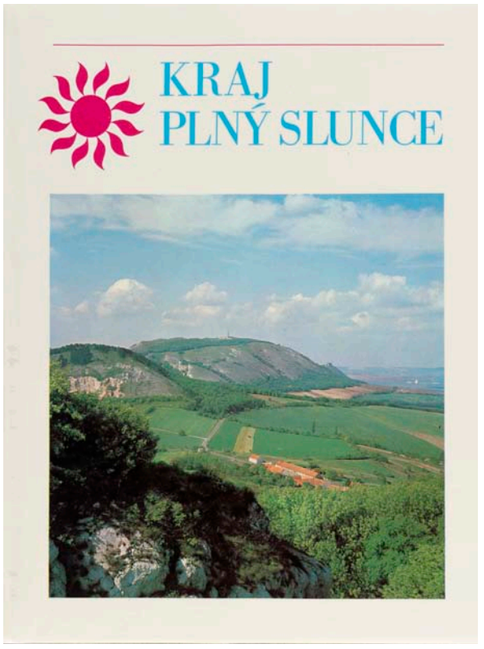

269 | *Kraj plný slunce: Jihomoravský kraj* | 1977

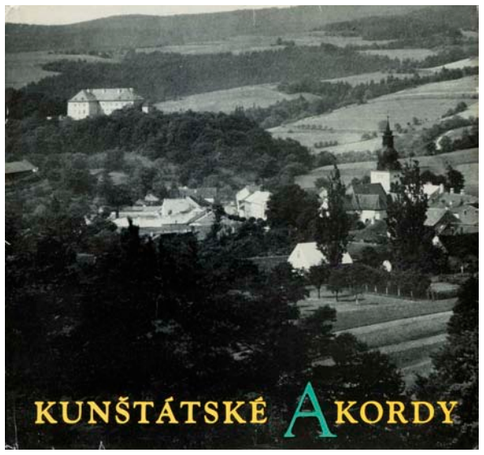

266 | *Kunštátské akordy* | 1966

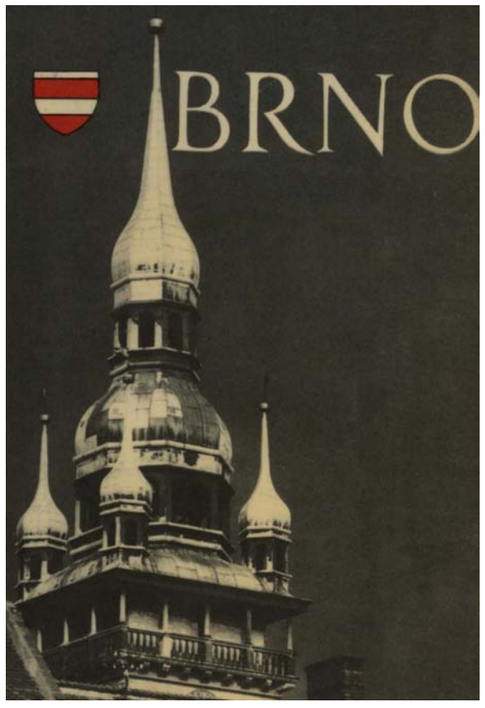

267 | *Brno* | 1968

270 | *Znojmo, město památek* | 1974

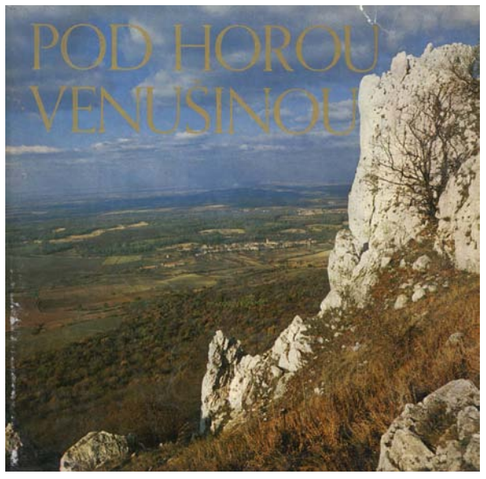

271 | *Pod horou Venušinou: změny v podpálavské krajině* | 1981

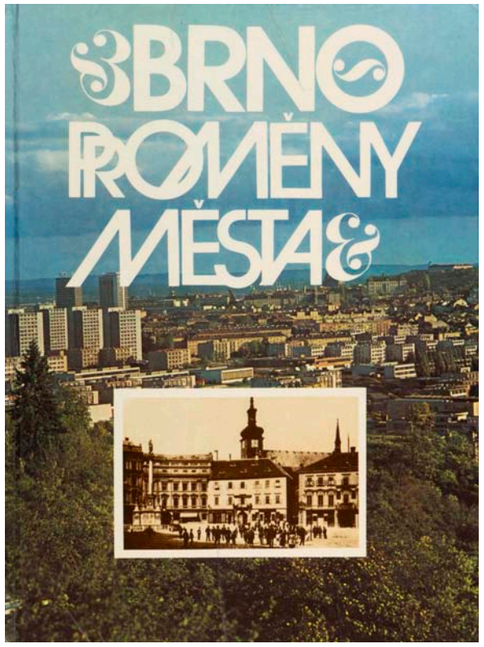

272 | *Brno. Proměny města* | 1982

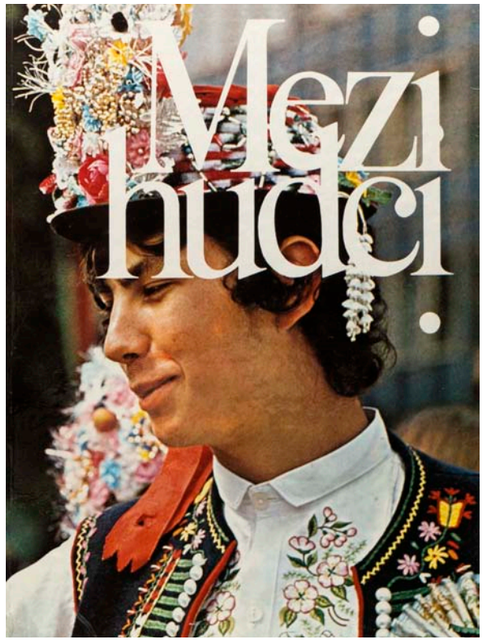

273 | *Mezi hudci* | 1985

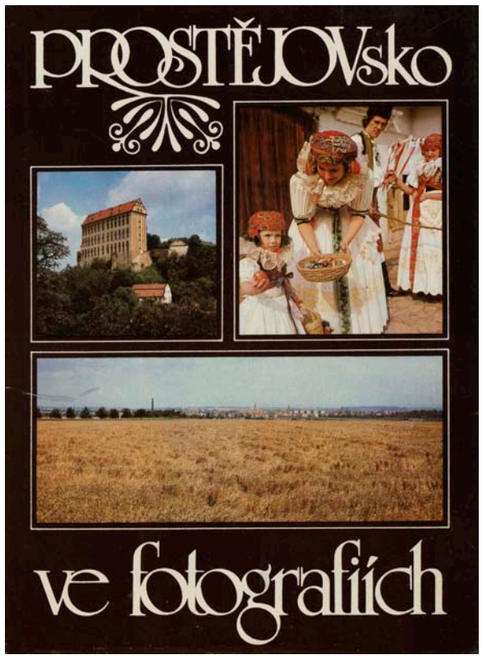

274 | *Prostějovsko ve fotografiích* | 1985

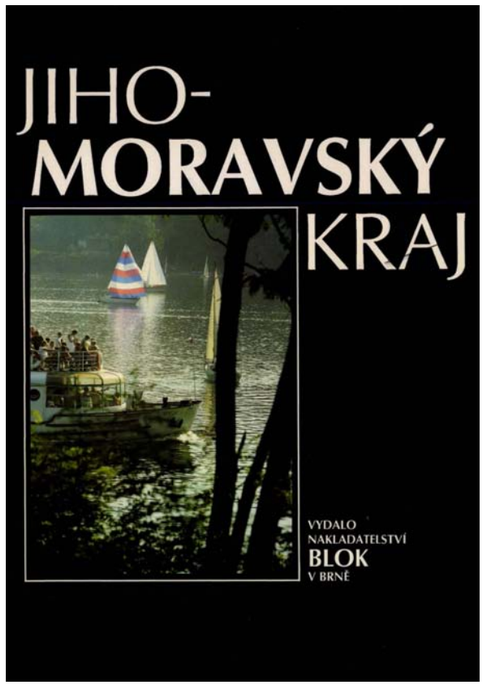

275 | *Jihomoravský kraj* | 1988

Krajské nakladatelství Olomouc

Během pětileté existence Krajského nakladatelství Olomouc vznikla patrně jediná fotografická kniha. Šlo ale o první vydání nejvydávanějšího titulu sledované oblasti. Smahelova *Olomouc ve fotografii* navázala na koncepci Plickovy *Prahy ve fotografii*. Nakladatelství zaniklo v souvislosti s restrukturalizací krajů v Československu v roce 1960.

Olomouc ve fotografii Rudolfa Smahela (1. vyd., Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960, fotografie Rudolf Smahel).

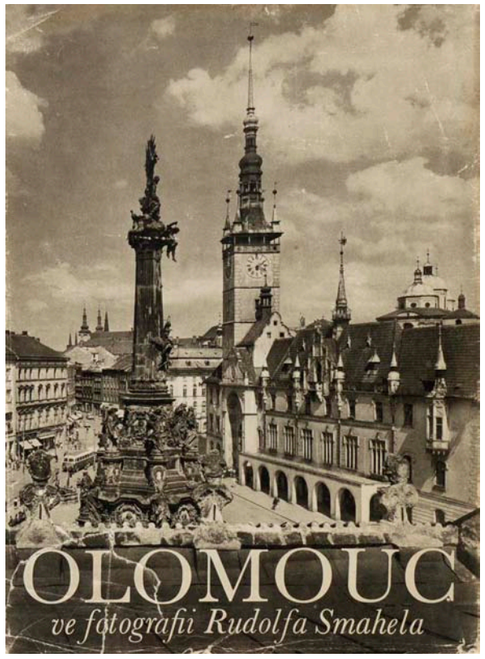

276 | *Olomouc ve fotografii Rudolfa Smahela* | 1960

Krajské nakladatelství Ústí nad Labem

Nedloho trvající činnost Krajského nakladatelství Ústí nad Labem přinesla jednu fotografickou knihu:

Ústeckem včerejška a dneška (1. vyd., Ústí nad Labem: Krajské nakladatelství, 1958, fotografie různých autorů).

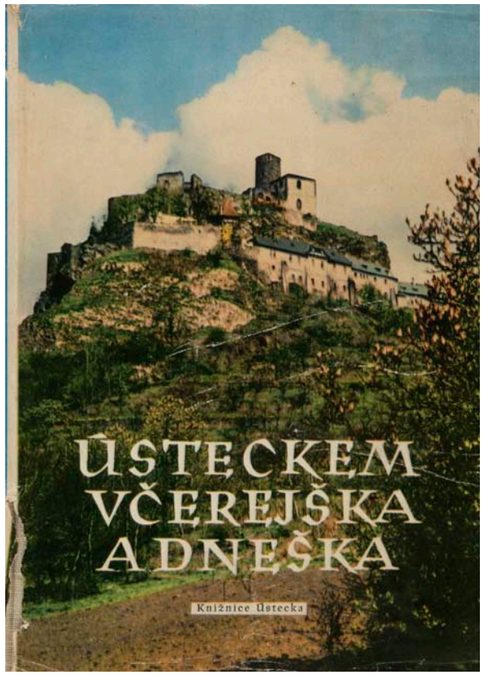

277 | *Ústeckem včerejška a dneška* | 1958

Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě, Krajské nakladatelství KNV v Jihlavě, Krajské nakladatelství Východočeského kraje, Východočeské nakladatelství

Publikace černobílých snímků *Východočeský kraj* (1. vyd., Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1963, fotografie dle množství snímků Jaroslav Sládek, Zdeněk Menec, Slávek Pravec aj.) podala komplexnější obraz kraje na krajinných a městských scenériích, portrétech i reportážích z témat práce i relaxace. Dalším titulem nakladatelství dle místa vydání v Havlíčkově Brodě byly *Pardubice* (1. vyd., Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1966, fotografie Slávek Pravec), které v tiráži datuje rokem 1966, kdy už nakladatelství nefungovalo.

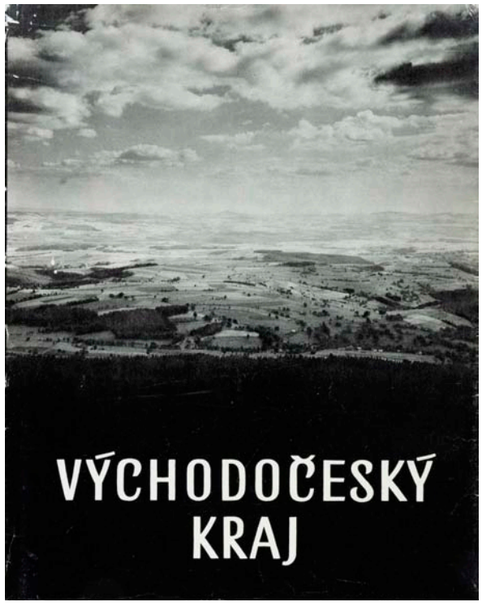

278 | *Východočeský kraj* | 1963

Kruh, Krajské nakladatelství Hradec Králové, Východočeské nakladatelství v Hradci Králové

Nakladatelství vzniklo až ve druhé polovině šedesátých let, a tak už se v této dekádě nepodařilo vydat výraznější fotografickou publikaci. Podobně jako u jiných nakladatelství se produkce výrazně rozvinula teprve v odbdobí sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. Jednou z takových byla publikace *Náchod* (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1976, fotografie Bronislav Hofman, Jan Rava a archiv, snímky starého Náchoda Otto Raiman), o níž psala kritika přehnaně optimisticky: *„Fotografický Náchod je pozoruhodnou knihou. Vymyká se z průměru publikací tohoto typu a úspěšně se snaží vybočit z mnohdy bludného kruhu a stereotypu, na který jsme si už mnohdy zvykli a který nás nutí posuzovat podobné publikace stejným metrem. Náchod je osobitý, má svou promyšlenou koncepci a stavbu. Snahou autorů bylo podat nikoliv historické album, ani tuctový soubor snímků městské krajiny, ale uměleckou reportáž o městě a lidech v něm.“*[63] Ve skutečnosti se ale nejednalo o nijak mimořádnou místopisnou publikaci okresního města, naopak zapadala do stereotypního řešení desítek dalších titulů.

Vedle krajského nakladatelství Profil v Ostravě bylo krajské nakladatelatví Kruh jediným československým nakladatelstvím, které v edici vydalo fotografické publikace jednotlivých okresů svého kraje: Okresy (1): *Svitavsko* (1980), Okresy (2): *Semilsko* (1984), Okresy (3): *Pardubicko* (1985), Okresy (4): *Ústeckoorlicko* (1987), Okresy (5): *Trutnovsko* (1988), Okresy (6): *Chrudimsko* (1989).

Chronologický přehled fotografických publikací:

Nové Město nad Metují (3., upr. vyd., Hradec Králové: Východočes. nakl., 1966)

Hradec Králové v obrazech tří století (I. vydání, V Hradci Králové: Kruh, 1971, fotografie Miroslav Fejk, Jan Lebeda a Václav Toušek)

Orlické hory (Martin: Osveta a Hradec Králové: Kruh, 1973)

Přehrady Povodí Labe (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1975, fotografie kolektiv autorů)

Květen 1945 ve Východočeském kraji (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1975)

Náchod (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1976, fotografie Bronislav Hofman, Jan Rava a archiv, snímky starého Náchoda Otto Raiman)

Trutnov – brána Krkonoš (Hradec Králové: Kruh, 1977, text a fotografie: kolektiv pod vedením Adolfa Gréce)

Orlické hory (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1978, fotografie [kolektiv] Karel Boušek, [který také napsal úvod] a V. Brandejs)

Cesta k Vítěznému únoru ve východních Čechách: soubor fotografií a dokumentů z let 1945–1948 k 30. výročí Února ve východních Čechách (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1978)

Bílí koně starokladrubští (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1979, fotografie Norbert Záliš)

Svitavsko (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1980, fotografie Zdeněk Holomý)

Čelenka Matky Země: expedice do Kašmírského Himaláje (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1980, fotografie Vladimír Cholasta, Ing. Jaroslav Makovský, Dr. Bohuslav Kozderka, Dr. Karel Procházka, Jaroslav Seifert a Josef Vančat)

Album ze starých Krkonoš (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1982, fotografické dokumenty ze života horáků vybral, sestavil a slovem doprovodil Miroslav Kubát)

Krkonoše: národní park České socialist. republiky (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1983, fotografie Jiří Bruník)

Semilsko (1. vyd., V Hradci Králové: Kruh, 1984, fotografie Zdenko Feyfar)

Pardubicko (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1985, fotografie kolektiv autorů)

Království dalekých rozhledů: skalami Českého ráje (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1985, fotografie a text Aleš Kraus)

Ústeckoorlicko: Východočeský kraj (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1987, fotografie Karel Šiller)

Trutnovsko (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1988, fotografie Václav Novák a kol.)

Chrudimsko (1. vyd., Hradec Králové: Kruh, 1989, fotografie Miroslav Majer, Pavel Sýkora)

279 | *Náchod* | 1976

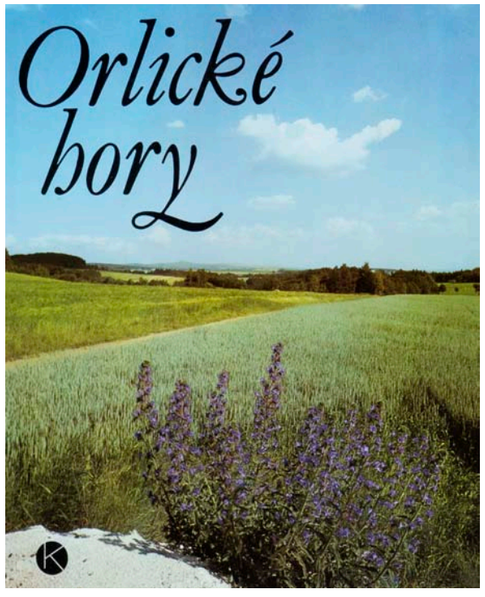

280 | *Orlické hory* | 1978

Růže, Krajské nakladatelství v Českých Budějovicích, Nakladatelství České Budějovice, Jihočeské nakladatelství, Jihočeské nakladatelství Růže

Za jednu z nejoriginálnějších fotografických místopisných publikací z produkce československých krajských nakladatelství lze označit titul *České Budějovice zblízka* (České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1965, fotografie František Dvořák a další členové fotoklubu Fotos).[64] Redaktoři pro pořízení snímků oslovili členy místní fotografické skupiny Fotos v čele s Františkem Dvořákem, aby pořídili snímky pro knížku, která by se stala předmětem k oslavám 700 let města. *„Je však i něčím mnohem víc: je úspěšným pokusem jak zachytit citlivě toto město, je snad i polemikou proti obvyklému ‚pohlednicovému' vidění a tím je objevná. Je dokladem, jak její autoři mají smysl pro fotografii skutečně dnešní, která není pouhým dokumentem, která je i uměním. Je souborem snímků, jež představují osobitý styl v naší fotografické produkci.*"[65] Druhou velmi originální knihou naklatatelství byl titul *Jak zpívá racek* (České Budějovice: Krajské nakladatelství, 1962, fotografie kolektivu 30 autorů) čerpající motivy z venkovského prostředí jihočeských rybníků, lesů, polí, ale i měst včetně průmyslu propojující prvky těchto prostředí osobitým a moderním fotografickým jazykem různorodých žánrů.[66]

Chronologický přehled fotografických publikací:

Jak zpívá racek (České Budějovice: Krajské nakladatelství, 1962, fotografie kolektiv autorů)

Jižní Čechy – samá voda: Malý soubor panoramatických fotografií (1. vyd., České Budějovice: Krajské nakladatelství, 1963)

České Budějovice zblízka (I. vydání. České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1965, fotografie František Dvořák a další členové fotoklubu Fotos)

Šumava od A do Z (1. vyd., České Budějovice: Růže, 1972, fotografie Josef a Marie Erhartovi)

A z tebe v nás budoucnost přechází… (1. vyd., České Budějovice: Růže, 1975)

55 let KSČ v jižních Čechách: 1921–1976 (1. vyd., České Budějovice: Růže, 1976)

Českobudějovicko: 30 let budování českobudějovického okresu 1945–1975 (1. vyd., České Budějovice: Růže, 1976, fotografie František Dvořák)

České Budějovice (České Budějovice: Růže, 1978, fotografie František Dvořák)

Jihočeským krajem (1. vyd., Praha: Jihočeské nakladatelství, 1980, fotografie František Dvořák)

Krajem Lipna (1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1980, fotografie Josef a Marie Erhartovi a Vladimír Hnízdo)

Jihočeská klenotnice (Vyd. 1., České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1981, fotografie Josef a Marie Šechtlovi)

Šumavským tichem (1. vyd., České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1981, fotografie Ludvík Mühlstein, ml.)

Šumava od A do Z (2., dopln. a upravené vyd., Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1984, fotografie Josef a Marie Erhartovi)

Jihočeská píseň (1. vyd., Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985, fotografie Josef a Marie Erhartovi)

Květen 1945 v jižních Čechách: upomínkový soubor dokumentárních fotografií (1. vyd., České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985)

Jižní Čechy objektivem tří generací (1. vyd., Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1989).

281 | *Jak zpívá racek* | 1962

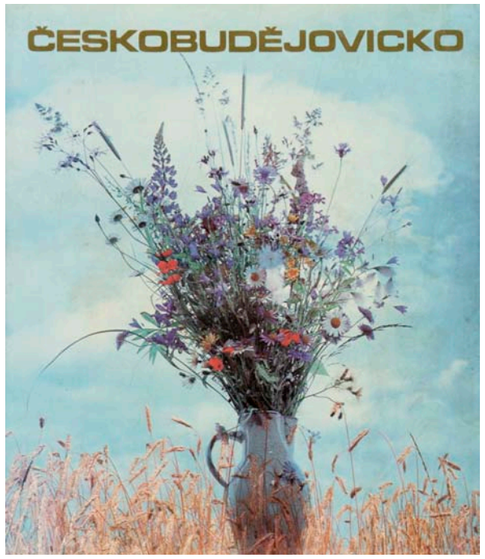

282 | *Českobudějovicko: 30 let budování českobudějovického okresu 1945–1975* | 1976

283 | *České Budějovice zblízka* | 1965

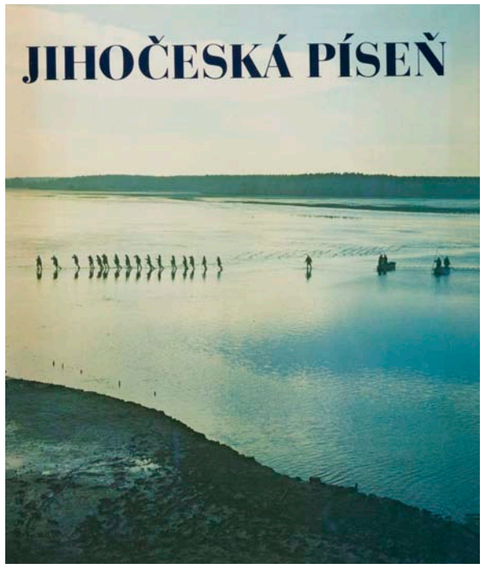

284 | *Jihočeská píseň* | 1985

Severočeské nakladatelství

Za první fotografickou publikaci nakladatelství lze označit *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* (První vydání, Liberec: Severočeské nakladatelství, 1966, fotografie O. Novák), která je v této instituci současně nejoriginálnější knihou tohoto druhu.[67] Obraz povrchové těžby hnědého uhlí vetně sekundárních závodů byl ve více než 120 černobílých fotografiích podán s důrazem na naturalistickou atmosféru šedočerného prostředí rypadel, dopravníků i proměněné krajiny. Závěrečná kapitola Výstavba se věnovala propagaci volnočasového života dělníků a rozvoji bytové výstavby. Pod obdobným názvem *Severočeský hnědouhelný revír* (Oborové ředitelství Severočeských hnědouhelných dolů, Most, 1973) pak knihu vydal sám podnik ovšem v kontextu dalších titulů té doby se již jednalo o obsahově prázdné inscenované portréty dělníků, popisné obrázky důlní techniky a propagandistické záběry socialistického života pracujících.

O zdejším průmyslovém městě a jeho proměnách v důsledku rozšiřování těžby hnědého uhlí vyšla rozsáhlá kniha *Most 1932–1982* (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982, fotografie Evžen Carboch, Ivan Klein, Oldřich Kopta a další 4 fotografové) s rozsáhlou úvodní historiografickou studií a soudobými snímky nového Mostu.[68]

Chronologický přehled fotografických publikací:

Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii (1. vydání, Liberec: Severočeské nakladatelství, 1966, fotografie O. Novák)

Jizerské hory (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1971)

Severní Čechy (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1975, fotografie dle množství snímků Karel Prošek, Ladislav Ovsík, Jaroslav Plevák a dalších 9 fotografů)

Jablonec nad Nisou (1. vyd. Martin: Osveta a Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1975)

Litvínov ve fotografii (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1976)

Pojizeří (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1976, barevné fotografie Jaroslav Hajfler a Lubomír Václavek)

Liberec (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1977, fotografie Jan Kabíček, Ladislav Ovsík a Jan Pikous)

Jizerské ticho (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1978, fotografie Lubomír Václavek, Wolfgang Ginzel, Siegfried Weiss)

Jizerské ticho (2., upravené vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1978, fotografie Lubomír Václavek, Wolfgang Ginzel, Siegfried Weiss)

Severní Čechy (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1980, fotografie dle množství snímků O. Holan, Jaroslav Plevák, Ladislav Ovsík a dalších 22 fotografů)

U přátel / U druzej (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1981, fotografie F. Kornalík, J. Plevák, M. Einhornová a dalších 6 fotografů)

Most 1932–1982 (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982, fotografie Evžen Carboch, Ivan Klein, Oldřich Kopta a další 4 fotografové)

Krušné Hory (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984, fotografie Wolfgang Hetze)

Severní Čechy (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, fotografie Milada Einhornová, Erich Einhorn)

Terezín: pamětní publ. dokum. fotografií a reprodukcí umělecké tvorby vězňů (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1988)

Ústí nad Labem (1. vyd., Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1986, fotografie Ludmila Hájková a Oldřich Holan).

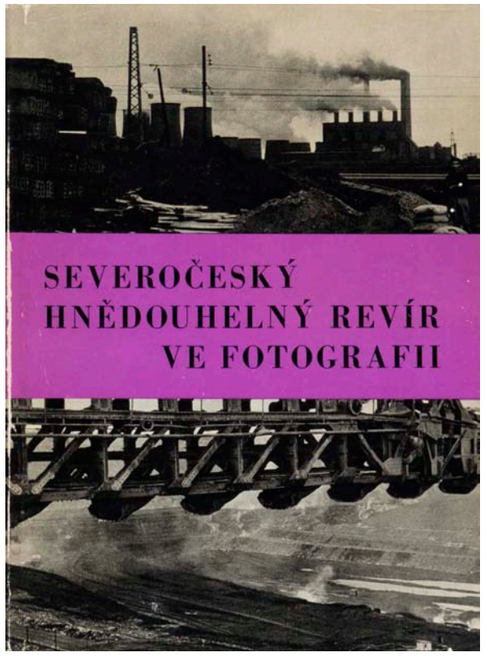

285 | *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* | 1966

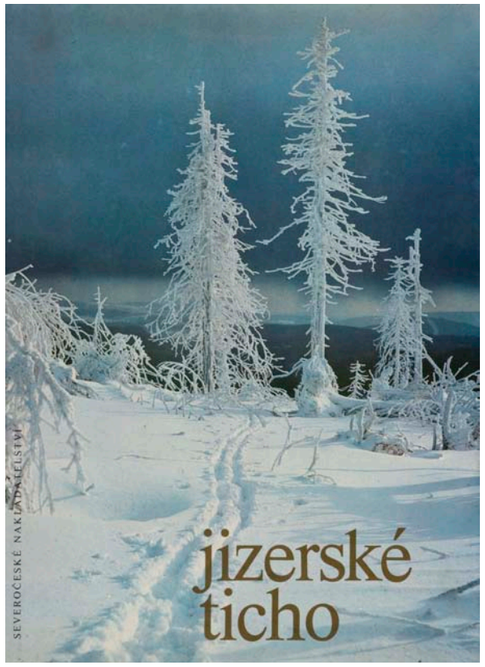

286 | *Jizerské ticho* | 1978

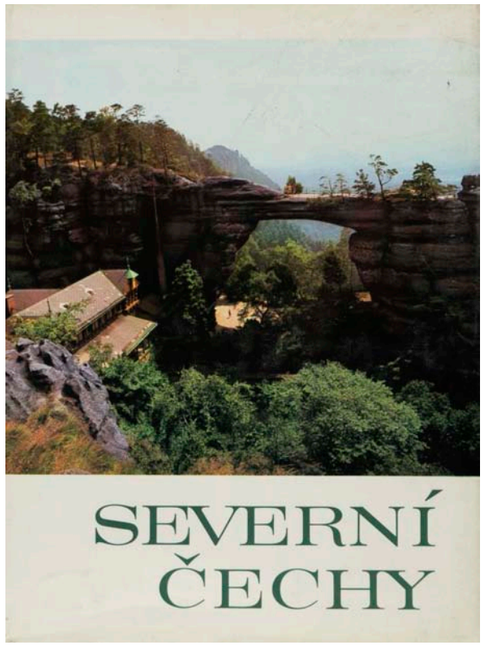

287 | *Severní Čechy* | 1975

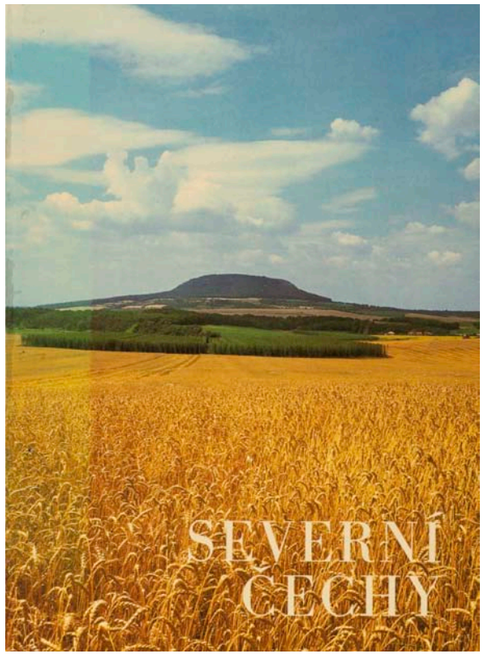

288 | *Severní Čechy* | 1980

289 | *U přátel / U druzej* | 1981

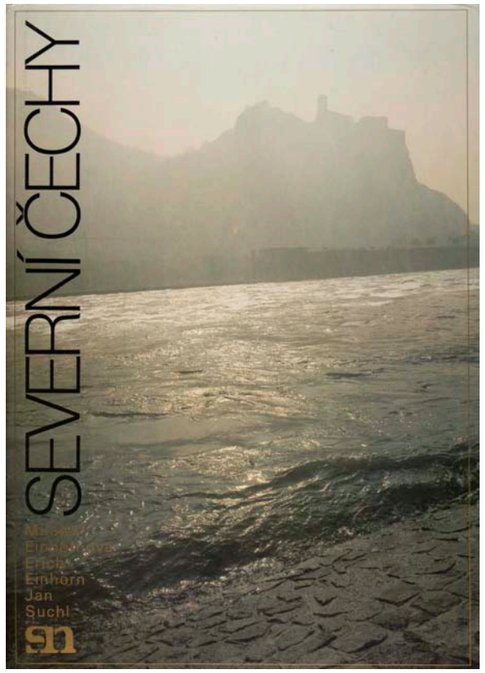

290 | *Severní Čechy* | 1985

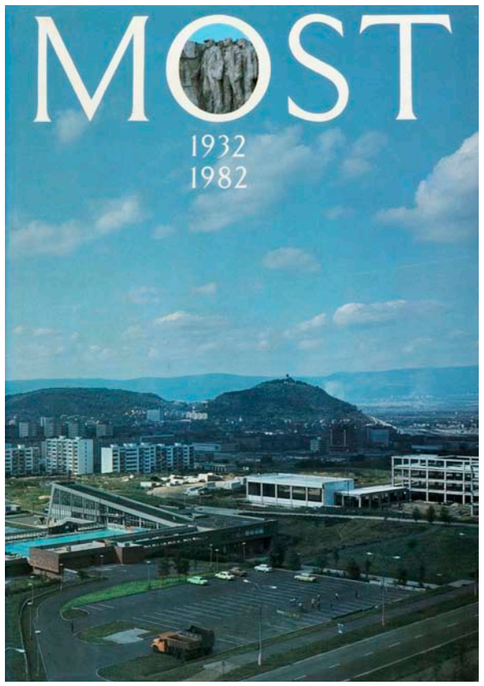

291 | *Most 1932–1982* | 1982

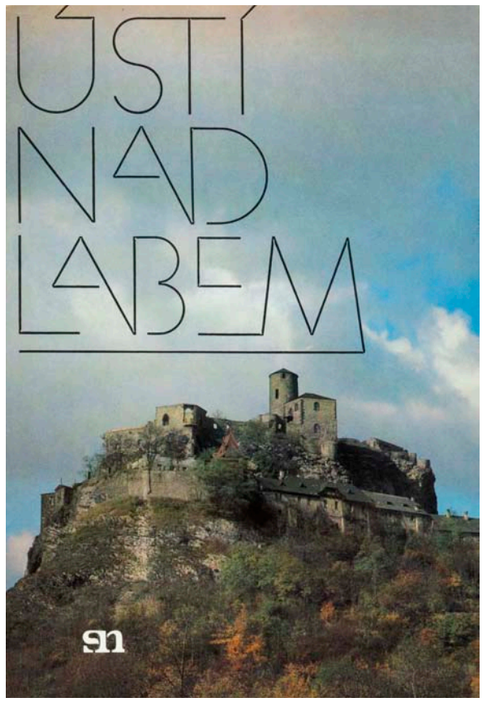

292 | *Ústí nad Labem* | 1986

Středočeské nakladatelství a knihkupectví (Siréna)

Mezi nejpozoruhodnější publikaci Středočeského nakladatelství a knihkupectví lze zařadit *Deset let z tisíce* (1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1974, fotografie Vladimír Hanzl, barevné fotografie Ladislav Neubert a Karel Neubert)[69] pojednávající o rozvoji Mladé Boleslavi v posledních deseti letech především prostřednictvím fotografií dominant panelových domů.

Chronologický přehled fotografických publikací:

Střední Čechy (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1970, fotografie Erich Einhorn a Zdenko Feyfar)

Kolín ve fotografii (Vydání první, Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1972, fotografie dle množství snímků Jaroslav Kronus, Aleš Kraus, Bohdan Holeček a dalších 6 fotografů)

Stříbrná píseň (1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1973, fotografie Marie Hartmanová)

Deset let z tisíce (1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1974, fotografie Vladimír Hanzl, barevné fotografie Ladislav Neubert a Karel Neubert)

Kladno (1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1974, fotografie dle množství snímků Jaroslav Litomiský, Luděk Jiskra, Josef Fousek a dalších 10 fotografů a archiv a ČTK)

Vlašim (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1975, fotografie Zdeněk Veselý)

Středočeský kraj (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1975, fotografie Jaroslava a Bohumil Dusíkovi, Jaroslav Litomiský a Miroslav Voděra)

Družba (Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1977)

Neratovice (1. vydání., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1977, fotografie Jaroslav Litomiský)

Berounsko: Nástin přírodních poměrů a historického vývoje do současnosti na území okresu Beroun (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1978, fotografie B. F. Dusík)

Kutnohorsko (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1978, fotografie Karel Klement a Otakar Matoušek)

Mladoboleslavsko (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1979, fotografie Otakar Hrdlička)

Průhonický park (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1981, fotografie Vítězslav Motl)

Posázaví / Dolina reki Sazavy / Region am Sázava-Fluss / Along the Sázava River / Región del río Sázava (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1982, fotografie Ivan a Jiří Doležalovi)

Karlštejn / Zamok Karlštejn / Die Burg Karlštejn / The Karlštejn Castle / Le châteaux de Karlštejn / El castillo de Karlštejn (1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1984, fotografie Bohumil Dusík)

Kladensko (Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1985)

Zelená klenotnice: nejvzácnější přírodní krásy středních Čech (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1987)

Konopiště: slovem i obrazem (1. vyd., Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1988, fotografie Dalibor Kusák)

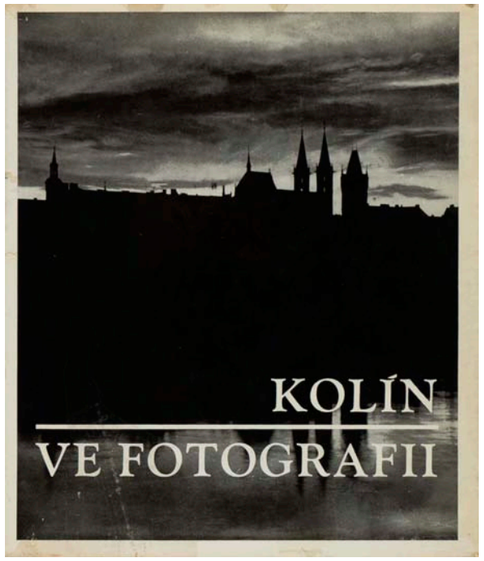

293 | *Kolín ve fotografii* | 1972

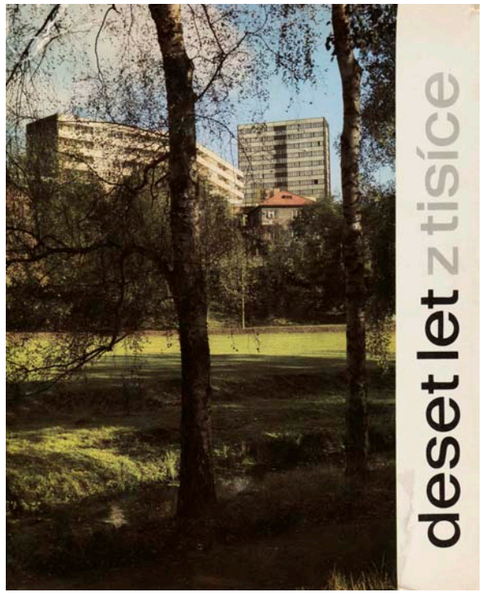

294 | *Deset let z tisíce* | 1974

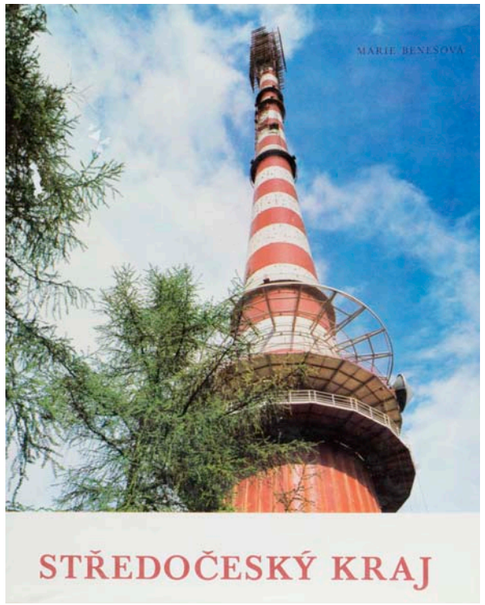

297 | *Středočeský kraj* | 1975

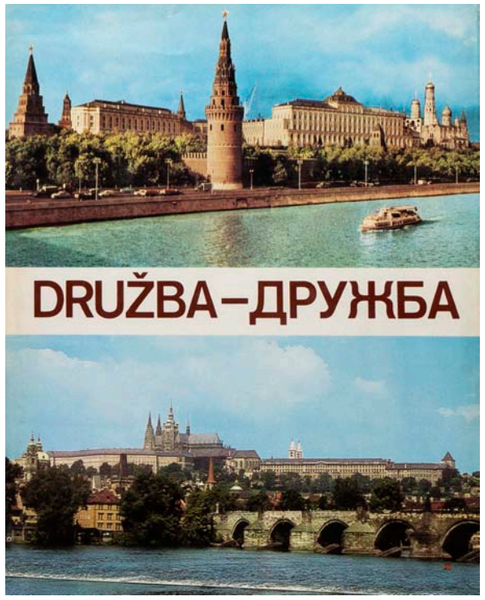

298 | *Družba* | 1977

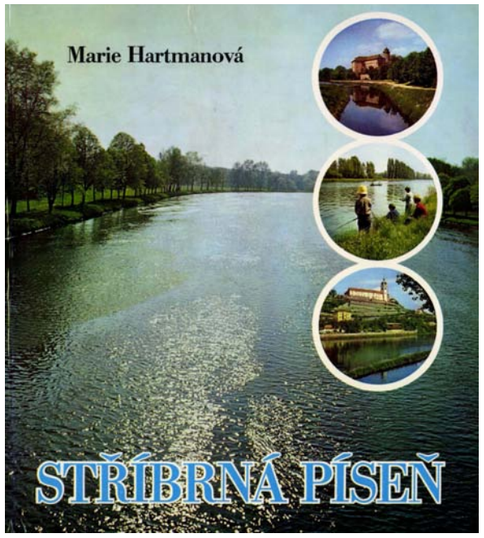

295 | *Stříbrná píseň* | 1973

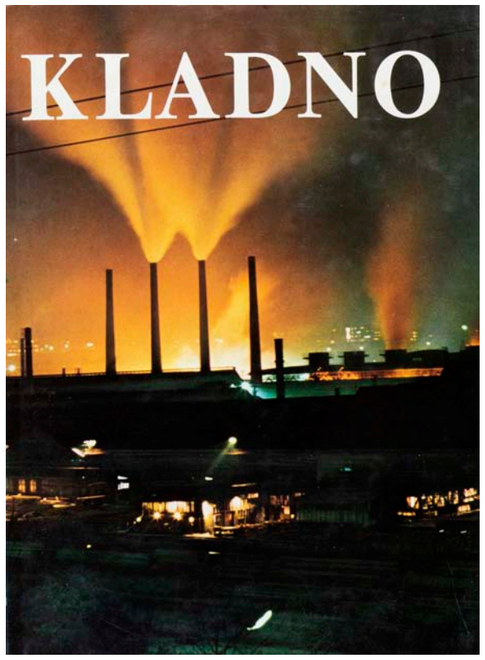

296 | *Kladno* | 1974

299 | *Neratovice* | 1977

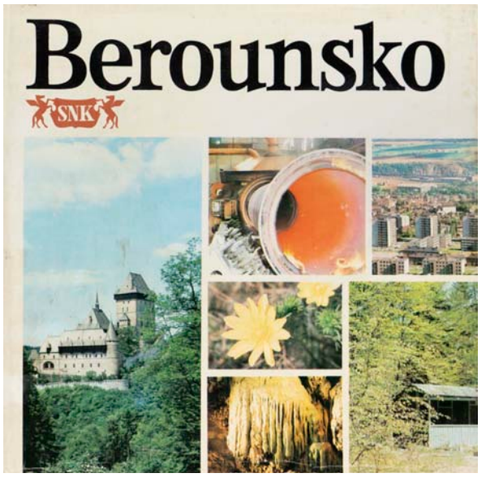

300 | *Berounsko* | 1978

Krajské nakladatelství v Ostravě, Profil

Většina běžně distribuovaných fotografických publikací probíraných v této práci pochází z produkce krajského nakladatelství Profil v Ostravě. Podnik vznikl z původního Krajského nakladatelství v Ostravě (KNO), založeného v roce 1950 a zřizovaného Krajským národním výborem. Ještě v roce vzniku však nakladatelství svou činnost ukončilo a knihy dále vydával Krajský národní výbor. Obnovení činnosti KNO přišlo až v roce 1957, kdy byl jeho ředitelem zvolen Oldřich Šuleř. V roce 1961 byl vedením nakladatelství pověřen Jan Gavenda a v roce 1965 jej vystřídal Zdeněk Robenek. V tomto roce získává KNO nový název Profil, který mu vydržel až do jeho zániku. Se změnou názvu, která výstižněji charakterizovala směr a programovou snahu nakladatelství, přišla také změna signetu podniku na stylizované písmeno „P“. S příchodem tzv. normalizace se změnilo také personální obsazení ve vedení Profilu. Novým ředitelem byl roku 1970 jmenován Karel Procházka, v létě roku 1971 středoškolský učitel Augustin Vala. Podobně jako Procházka ani Vala nevydržel ve své funkci dlouho a v důsledku jeho odchodu do penze se novým šéfem nakladatelství stal František Čečetka. Od roku 1978 vedl nakladatelství satirik a textař Ivan Šeiner. Pozici šéfredaktora, kterou do roku 1972 vykonával Robenek, zastával od roku 1973 prozaik Miroslav Rafaj. Po jeho smrti v roce 1987 se šéfredaktorem stal Jan Machač.

Po roce 1989 Profil ve své vydavatelské činnosti pokračoval. Jeho personální obsazení zajišťovali dosavadní kolegové a kamarádi, obohaceni ještě návratem bývalého šéfredaktora Zdeňka Robenka. Krátce po příchodu nových společenských a politických podmínek však nakladatelství Profil nařízením svého zřizovatele Magistrátu města Ostravy zaniklo. Další produkce knih pokračovala v pracovním týmu Vítězslava Bělovského, Zbyňka Janáčka, Jana Machače, Ivana Straňáka a šéfredaktora Lubomíra Petra pod značkou nakladatelství Sfinga v Ostravě. Mezi další pracovníky a redaktory KNO a Nakladatelství Profil v Ostravě patřili například Pavel Gejguš, Antonín Grůza, Niki Otisková, Eva Sobková a Jiří Štefanides. Právě posledně jmenovaný měl největší podíl na vzniku fotografických publikací o Ostravsku. Grafickou podobu publikací vytvářeli Václav Beránek a Svatoslav Böhm. Nakladatelskou značku navrhnul Zdeněk Kučera. Nakladatelství Profil působilo v Ostravě na ulici Dimitrovově č. 28, na počátku šedesátých let se redakce přestěhovala na Hollarovu č. 14.[70]

Nakladatelství Profil se orientovalo především na literaturu úzce související s regionem. Kromě tzv. teritoriální funkce mělo nakladatelství plnit kulturní potřeby co možná nejširšího okruhu čtenářů. Vydávány tedy byly knihy z oblasti politiky, jazykovědy, beletrie pro dospělé, literatury pro děti a mládež a nedílnou součást tvořila literatura odborná. Vydávání širokého spektra knih přinášelo také dobové problémy spojené s politikou. Každý titul byl schvalován Krajskou komisí regionálních dějin Severomoravského krajského výboru Komunistické strany Československa.[71]

Výrazným charakterem produkce Profilu bylo také to, že většina knih byla součástí určité edice.[72] Edic bylo něco přes deset. A lze zmínit například Knihovna památníku Petra Bezruče (1957–1989), Obzory (1974–1990, próza), Podoby (1971–1989, výtvarné monografie), Prameny (1974–1987, historie a tradice regionu), Profil dětem a mládeži (1974–1991), Proud (1974–1991, poezie autorů regionu), Sedmivítek (1963–1971, pohádky), Slovo a čin (jazykověda a literární věda), Ostrava (sborník příspěvků k historii Ostravy a Ostravska), Velká neznámá (1969–1972, literatura faktu).[73]

Během své existence vydal Profil kolem tisícovky knižních titulů a řadil se tak mezi nejproduktivnější krajská nakladatelství. Náklad jednotlivých titulů se lišil obvykle podle žánrů. V dřívějším Krajském nakladatelství v Ostravě vycházely básně v počtu 400–1 000 výtisků, próza 4 000–15 000 výtisků. S menším snížením počtu vydávaných kusů produkovalo své knihy pozdější Nakladatelství Profil v Ostravě. Zde se poezie pohybovala v rozmezí 600–800 kusů a próza v počtech 3 500–10 000 Ks. O poznání větší náklady se týkaly knih významných autorů, detektivních románů a dobrodružné literatury. Značný náklad, pohybující se nejčastěji v rozsahu 10 000–30 000 ks, byl charakteristický také pro publikace věnované dětem a mládeži. Kromě titulů v podobě kuchařek nebo domácích příruček určených především ženám se neméně významnými co do počtu výtisků staly obrazové publikace. Ty v Profilu vycházely v nákladu kolem 15 000–30 000 kusů.

Z důvodu přísných pravidel pro vydávání publikací u nás, spojených například s omezeným množstvím roční spotřeby papíru pro tisk, spolupracovalo Nakladatelství Profil v Ostravě především od osmdesátých let s různými vydavatelstvími v kraji, ale i na Slovensku. Nejčastěji se jednalo o vydavatelství Osveta v Martině a nakladatelství Obzor a Príroda v Bratislavě.

Tisk publikací zajišťoval Profilu národní podnik Tisk Brno, především pobočka v Českém Těšíně. Některé tituly byly vyráběny také v olomouckých Moravských tiskařských závodech nebo ve slovenských Tlačiarnach Slovenského národního povstania, n. p. v Martině. Prodej knihkupectvím zabezpečoval Knižní velkoobchod Praha a podnik Kniha Olomouc.

Schvalovací systém v Nakladatelství Profil v Ostravě v době tzv. normalizace

Jedním z prvotních důsledků tzv. normalizace, která se projevila na ostravském literárním životě, bylo zrušení kulturního periodika Červený květ a ukončení pracovních poměrů a práce řady redaktorů a spisovatelů spjatých s reformním proudem. Mezi další složky trestů patřilo například zničení sazebních štočků v tiskárně u několika autorů nebo vyřazení „závadných“ titulů z knihoven. Zakázaní autoři v oblasti beletrie se snažili hledat prostředky, jak obnovit svou spisovatelskou činnost, což se v průběhu sedmdesátých let některým z nich podařilo.

V roce 1972 byl založen obnovený Svaz českých spisovatelů a jeho ostravská sekce vznikla roku 1974. Mezi jeho členy patřili například Miroslav Rafaj nebo František Čečetka. Stěžejním nakladatelstvím zůstávalo v sedmdesátých letech nadále Nakladatelství Profil v Ostravě řízené KNV. Po událostech roku 1968 se Profil začal více soustředit na vydávání ideologických knih, jež mnohdy upřednostňoval před produkcí beletrie. V edičních plánech se ve větším měřítku prosadila literatura edičních řad, ideologicky nezávadných regionálních autorů a výrazné zastoupení měly také knihy určené dětem. Pro literární život regionu a pro nakladatelství Profil měl v sedmdesátých a osmdesátých letech zásadní roli Miroslav Rafaj. V letech 1973–1987 byl šéfredaktorem nakladatelství a splňoval nejlepší představu o práci člověka na tak vysokém postu. Byl iniciátorem ideově laděné literatury, která navazovala na období padesátých let.

Snaha o zabezpečení vhodného obsahu literatury vydávané v období tzv. normalizace s sebou nesla nelehké kolo schvalovacích řízení. „Pokud chtěl redaktor prosadit vydání díla některého z autorů nakladatelství Profil, musel předložit rukopis se dvěma, resp. třemi lektorskými posudky a svým vlastním návrhem vedoucímu oddělení, šéfredaktoru a řediteli vydavatelství. Celý ediční plán na příslušný rok byl zaslán odboru kultury KNV a schvalovalo jej rovněž ideologické oddělení KV KSČ. Aby bylo „síto“ dostatečně účinné, byly posudky zadány pouze předem stanovaným lektorům a jejich závěry dopředu schvaloval šéfredaktor (tehdy zmíněný Miroslav Rafaj).“[74] Tato mašinerie povolení titulu se téměř vyhnula poezii, a naopak podléhala hlavně beletrii a odborné literatuře. Mezi odbornou literaturu lze zařadit také obrazové publikace. Podle slov redaktorů Jana Machače a Jiřího Štefanidese však v souvislosti se schvalováním fotografických knih nedocházelo k výrazným cenzorským zásahům nebo zamítnutím. Těm se redaktoři Profilu snažili předem předcházet vlastním uvážením o obsahu a formě knihy. Schvalování se netýkalo pouze produkce nakladatelství, ale veškerých tiskovin vydaných při určité příležitosti, v uzavřeném nákladu, neprodejných titulů, ale i plakátů apod. Rovněž distribuční politika podléhala kontrole NVO. Všechny výtisky byly Knižním velkoobchodem, n. p. odesílány na oddělení a později odbor kultury ÚV KSČ a všem jejím členům. Takto nastavené podmínky pro vydání knižního titulu byly téměř neřešitelné pro několik autorů, přesto se dá říci, že systém schvalování byl v době tzv. normalizace o poznání shovívavější než obdobné procesy konané v padesátých letech. I přes zdánlivě neřešitelné situace v oblasti cenzury a nutnosti prezentovat ideologické motivy pracovali v nakladatelství Profil lidé, kteří svým racionálním uvažováním omezovali vydávané knihy pouze na nejnutnějších ideové prvky. Silný vliv a nevyhnutelnost otisknout mnoho konstantních motivů však i takovým redaktorům svazovalo ruce.

Chronologický přehled fotografických publikací:

Ostravsko ve fotografii (Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958)

Jdeme do zoo (Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959)

Ostrava barevná (1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1962)

Ostrava barevná (2. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1963)

Jeseníky (1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1964, fotografie Otakar Lenhart)

Opavsko 1945–1965 (1. vyd. Ostrava: Profil, 1965)

Olomouc ve fotografii (2. pozměněné vyd. Ostrava: Profil, 1965)

Valašská suita (1. vyd., Brno: Blok a Ostrava: Profil, 1966, fotografie Karel Otto Hrubý, Vilém Reichmann)

Olomouc (Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1968, fotografie Antonín Gribovský)

Ostravsko ve fotografii (2. dopln. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1972, fotografie Antonín Gribovský)

Valašské Meziříčí (Vydání první. Ostrava: Profil, 1973, fotografie Milan Borovička, Jiří Fojtík, Ladislav Baletka)

Uhlí a lidé (1. vyd. Ostrava: Profil, 1974)

Havířov: Socialistické město (1. vyd. Ostrava: Profil, 1974)

Šumperk ve fotografii (1. vyd. Ostrava: Profil, 1974)

Třicet jar svobody: život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje (Vydání první. Ostrava: Profil, 1975)

Olomouc ve fotografii (4. přepracované a doplněné vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1975)

Valašské muzeum: oživené chalupy a lidé (Ostrava: Profil, 1975)

Валашский музей в природе [*Valašské muzeum v přírodě*] (1. vyd. Ostrava: Profil, 1976)

Das Walachische Freilichtmuseum (1. vyd. Ostrava: Profil, 1976)

Litovel (Ostrava: Profil, 1977)

Olomoucko (1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1977)

Frýdek-Místek (Vydání první. Ostrava: Profil, 1978)

Ostrava (1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1978)

Jeseníky (Vyd. 1. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1979, fotografie Rudolf Smahel)

Ostrava (2. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1980)

Flora Olomouc (Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1980, fotografie Rudolf Smahel)

Severomoravský kraj: Za práci – za svobodu – za socialismus (Vydání první. Ostrava: Profil, 1980)

Třinec (1. vyd. Ostrava: Profil, 1981)

Olomouc (1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1981)

Okres Olomouc (1. vyd. Ostrava: Profil, 1981)

Valašské muzeum v přírodě (2. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1982, fotografie Rudolf Smahel)

Cesta družby / Doroga družby (1. vyd. Ostrava: Profil, 1983)

Na pomezí Moravy a Slovenska (1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1983, fotografie Jozef Vričan)

Okres Opava (1. vyd. Ostrava: Profil, 1983)

Opava (1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1984)

Okres Karviná (1. vyd. Ostrava: Profil, 1984)

Ostrava (Vyd. 1. Martin: Osveta, 1985)

Památník Ostravské operace (1. vyd. Ostrava: Profil, 1985)

Hranice a okolí (Vydání první. Ostrava: Profil, 1985)

Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě (Ostrava: Profil, 1986)

Okres Vsetín (Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1987)

Karviná (vyd. 1. Ostrava: Profil, 1988, fotografie Oldřich Horák a Ivan Staněk)

Okres Přerov (1. vyd. Ostrava: Profil, 1988)

Zemědělství Severomoravského kraje (1. vyd. Ostrava: Profil, 1989).

Vybrané československé fotografické publikace vydané MNV, ONV, KNV v letech 1948–1989[75]

Podstatnou roli v produkci místopisných fotografických knih měly tehdejší úřady československých měst, okresů a kraje. Tedy Městské národní výbory, Okresní národní výbory nebo Krajské národní výbory. Pokud se obrazová publikace věnovala jen samotnému městu byla z těchto tří úrovní úřadů vydána zpravidla Městským národním výborem. Město a jeho okolí bylo soustředěno do titulu ONV. V těchto dvou samosprávách vznikaly obrazové publikace nejčastěji. Zcela výjimečně pak publikaci vydával KNV, který byl přímým dohlížecím orgánem krajského nakladatelství a případná iniciativa v ediční činnosti tak směřovala právě do profesionálního nakladatelství.

Rozsah, ale i velikost fotografickcýh titulů pocházejících z národních výborů byly různé. Zpravidla šlo o brožované publikace, často čtvercového formátu. Ty nejmenší byly tvořeny několika stránkami a vázány drátkovou vazbou V1, naopak nejrozsáhleší byly tituly velkého formátu, stovek fotografií v pevné vazbě (například *Opava 1224–1974*).

Publikace plnily funkci nejefektivnějšího propagačního a trvalého vizuálního politického protředku pro návštěvy. Zpravidla nebyly určeny pro maloobchodní prodej. Vedení města nebo kraje mělo poměrně volnou ruku při sestavování takových titulů, přestože podléhaly schvalování krajských výborů.

Na rozdíl od publikacích vydaných krajskými nebo celostátními nakladatelstvími mohli úřednící s výtisky nakládat svobodně, případně je dále distribuovat a rozdělovat. Prostředí národních výborů ovšem přirozeně poskytovalo omezené možnosti k technickému zajištění i zprostředkování výroby, proto mnohé národní výbory spolupracovaly při vydání se specializovanými vydavateli. Mezi ty patřila například Propagační tvorba Praha, nakladatelství Merkur nebo Tisková, ediční a propagační služba (TEPS). Ty pro národní výbory zajišťovaly redakční servis, technické zajištění obsahu, předtiskovou přípravu a komunikaci s tiskárnou. V tirážích, titulních listech publikací pak zpravidla byly tyto propagační podniky uváděny jako vydavatel, současně ale v publikacu nacházíme poznámku, že byla publikace vydána pro MNV nebo ONV. Podstatný pro obsah titulu je ovšem jeho iniciátor, proto jsou i tyto publikace zahrnuty do výběru níže.

Mezi nejpozoruhodnější fotografické tituly vydané národními výbory o svých městech patří dle výběru z knihy Manfreda Heitinga:

Brno: vůně jednoho města: procházka městem mezinárodních veletrhů (1. vyd. Brno: Městský národní výbor, 1959)[76]

Most ve fotografii (V Mostě: Městský národní výbor, 1967, fotografie Jiří Dobřemysl)[77]

Most ve fotografii (Praha: Refo, středisko reklamní fotografie ČTK pro Městský národní výbor v Mostě, [1975])[78]

301 | *Brno: vůně jednoho města: procházka městem mezinárodních veletrhů* | 1959

Chronologicky řazený přehled vybraných fotografických publikací vydaných MNV, ONV a KNV:

Městský národní výbor

Kutná Hora (Kutná Hora: nákladem města Kutné Hory, 1948)

Hradec Králové: procházka městem (Hradec Králové: MěNV, 1958)

Brno: vůně jednoho města: procházka městem mezinárodních veletrhů (1. vyd. Brno: Městský národní výbor, 1959)

15 let osvobozené Opavy (V Opavě: Místní národní výbor, 1960)

Jihlava (Jihlava: Odbor šk. a kult. Měst. nár. výboru, 1962)

Louny (Louny: Městský národní výbor, 1965)

Strakonice 1945–1965 (Strakonice: MěstNV Strakonice, [1965], fotografie M. Diviš, V. Hurych, J. a K. Malkovský, J. Pašava, St. Pravda a členové JZK ROH Strakonice)

Dvacet let města Brna: 1945–1965 (V Brně: Městský národní výbor, 1965)

Sedmset let města Žatce: 1265–1965 (Žatecko objektivem fotoamatérů. Žatec: Městský národní výbor, 1966)

Velké Meziříčí: procházka jedním městem Vysočiny (Ve Velkém Meziříčí: Rada Městského národního výboru, 1967)

Most ve fotografii (V Mostě: Městský národní výbor, 1967)

Litvínov ve fotografii (Litvínov: Městský národní výbor, 1968)

Rýmařov (V Rýmařově: MěstNV, 1970)

Budišov nad Budišovkou: 1970 (Budišov nad Budišovkou: Městský národní výbor, 1971)

Moje město Plzeň (Plzeň: Národní výbor, 1971)

700 let města Turnova: 1272–1972 (1. vyd. Turnov: Měst. NV, 1972)

Proměny města: 25 vítězných let (Brno: Národní výbor města Brna, 1973, fotografie Rudolf Štursa)

Milevsko (Milevsko: Městský národní výbor, 1973, fotografie Josef Dostál)

Opava po 750 letech svého trvání (V Opavě: Rada MěNV ve spolupráci s čs. reklamní agenturou Rapid-Ostrava, [1974])

Vimperk, město pod Boubínem (Vimperk: MěstNV, 1974) Gottwaldov (Gottwaldov: [Městský národní výbor v Gottwaldově], [1974])

Gottwaldov (Gottwaldov: Městský národní výbor v Gottwaldově, [1970–1989], fotografie Slavoj Matulík a František Novák)

Mělník: 700 let města: 1274–1974 (1. vyd. Mělník: Městský národní výbor, 1974)

Mladá Boleslav: od minulosti k dnešku (Mladá Boleslav: Městský národní výbor, 1974)

Most ve fotografii (Praha: Refo, středisko reklamní fotografie ČTK pro Městský národní výbor v Mostě, [1975])

Plzeň 1975 (Plzeň: Národní výbor města Plzně, 1975, fotografie Jaroslav Hausner, Miroslav Hauner)

Karviná: nositel řádu práce a pamětní medaile ÚV KSČ a ÚV NF (Karviná: Městský národní výbor v Karviné, 1975)

Opava 1224–1974 (Opava: Rada Městského národního výboru v Opavě, 1975, fotografie Arnošt Pustka)

Bernartice (Bernartice: MNV, 1975, fotografie Josef Dostál, Jiří Benda a archiv)

Bílina (Bílina: Městský národní výbor, [1976])

Brno (Brno: Národní výbor města Brna, 1977, fotografie Miloš Budík)

Havlíčkův Brod: 1278–1978 (Havlíčkův Brod: Měst. NV, 1978)

Hradec Králové (Hradec Králové: Měst. NV, 1978, fotografie Zdeněk Menec)

Vimperk (Vimperk: Měst. NV, 1979, fotografie Vladimír Viener)

Třeboňsko ve fotografii (Třeboň: Městský národní výbor Třeboň, [1979])

Holešice (Holešice: MNV, [1979])

Chomutov (Chomutov: Městský národní výbor, 1980, fotografie L. Novák, Markéta Černá)

Břeclav (Městský národní výbor, 1980)

Vlčnov: současnost slovem i obrazem (TEPS pro Muzejní a vlastivědnou společnost v Brně a pro MNV ve Vlčnově, 1981)

Králíky (Králíky: MěstNV v Králíkách, [1981])

Nové Město nad Metují (Praha: Merkur, 1981)

Hradec Králové: proměny architektury a rozvoj města 1881–1981 (V Hradci Králové: Městský národní výbor, 1981, fotografie Zdeněk Menec)

Melechov a okolí (1. vyd., Praha: Okresní národní výbor s okresní komisí cestovního ruchu v Havlíčkově Brodě v Merkuru, 1981)

Hradec Králové (V Hradci Králové: Městský národní výbor, 1983, fotografie Zdeněk Menec)

Šumperk (Šumperk: Městský národní výbor, 1983)

Jihlava: 1233–1983 (V Brně: Jihomoravský KNV v Brně ve spolupráci s MNV v Jihlavě, 1983)

Slaný: město tradic a současnosti (Slaný: Rada Městského národního výboru, 1984)

Trutnov (Trutnov: Městský národní výbor, 1984)

Partyzánské město Vsetín nositel Řádu práce (Vsetín: Městský národní výbor, 1984, fotografie Miroslav Langr, Otto Havránek)

Březnice 1945–1985 (Březnice: Měst. NV, 1985)

...benzinem voněli a travou, když tenkrát v květnu přišli sem (Náchod: Městský národní výbor, 1985)

Havířov (1. vyd., Havířov: Měst. NV, 1985, fotografie Antonín Válek, František Sikora, Ivan Straňák)

Proměny města Bruntálu (Bruntál: Městský NV, 1985, fotografie Stanislav Novák a Petr Palouš)

Luhačovice: 1936–1986 (1. vyd., Luhačovice: Měst. NV, 1986)

Třebíč (V Třebíči: Městský národní výbor, 1986, fotografie Josef Němec)

Trojanovice: Československo, Beskydy (Trojanovice: MNV Trojanovice spolu s Okresní komisí cest. ruchu v Novém Jičíně, 1986)

Milevsko: staré a nové pohledy na město (Milevsko: Měst. NV, 1987)

Jablonec nad Nisou (2., přeprac. vyd., Jablonec nad Nisou: MNV, 1988)

Červený Kostelec (1. vyd., Červený Kostelec: Měst. NV, 1988)

Proměny Blatné (Blatná: Měst. NV, 1988)

Chomutov (Chomutov: Městský národní výbor, 1989, fotografie Karel Franta, Petr Špinar)

Okresní národní výbor

Svědectví lásky a vděčnosti (Jindřichův Hradec: OV KSČ, 1957)

Šumperk: brána k Jeseníkům (V Šumperku: Okresní národní výbor, 1960)

20 let Sokolovska (Sokolov: Odbor školství a kultury ONV v Sokolově, 1965)

Gottwaldovsko (Gottwaldov: Okresní národní výbor v Gott-

waldově, 1969, fotografie Viktor Radnický, Jan Bečák, Ján Halaša, Pavel Kosek, František Novák, Rudolf Smahel a Jiří Svoboda)

Kroměříž (Brno: ONV, [1970], fotografie Rudolf Ečer)

Jindřichohradecko (Jindřichův Hradec: ONV, 1973, fotografie Marie Šechtlová)

Litoměřicko v kulturních památkách (1. vyd., Litoměřice: Okresní národní výbor, 1974)

Okres Rychnov nad Kněžnou (Rychnov nad Kněžnou: ONV v Rychnově nad Kněžnou, 1974, fotografie M. Brandejs, V. Novák, J. Sklenka a J. Šulc)

Tři desetiletí vývoje a budování obvodu Prahy 5 (Praha: ONV Praha 5, 1975)

30 let socialistické výstavby kroměřížského okresu publikace k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou (Kroměříž: ONV, 1975)

Karvinsko (Karviná: Okresní národní výbor v Karviné, [1975])

Socialistické Příbramsko: 1945/1975: k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou (Příbram: Okresní národní výbor, 1975)

30 vítězných let budování okresu Nymburk: 1945–1975 (Nymburk: Okresní národní výbor, 1975)

Okres Náchod (V Náchodě: ONV, [1976], fotografie Václav Novák)

Lounsko (V Lounech: ONV, 1976)

Jindřichohradecko (pro ONV v Jindřichově Hradci vydal Praha: Merkur, 1976)

Okres Havlíčkův Brod (V Havlíčkově Brodě: Okresní národní výbor, 1978)

Od února 1948 k socialistické současnosti na Jindřichohradecku (Jindřichův Hradec: ONV, 1978)

Prachaticko (Prachatice: ONV Prachatice, 1978)

Chýnov (V Táboře: Odbor obchodu a cestovního ruchu ONV, 1979)

Koberovy: vstupní brána do Českého ráje (V Jablonci nad Nisou: Okresní národní výbor, 1979)

Názorná agitace v okrese Jindřichův Hradec v roce 30. výročí Vítězného Února (Jindřichův Hradec: Odbor kultury ONV, 1979)

Nové Hrady: 700 let města ([Nové Hrady]: Městský národní výbor, 1979)

Prachaticko (Prachatice: Odbor obchodu a cestovního ruchu ONV v Prachaticích, 1979)

Mostecko (Most: ONV, 1980)

Proměny okresu Plzeň-jih (Plzeň: Okresní národní výbor Plzeň-jih, [1980])

Mostecko (1. vyd., Most: Okresní národní výbor, 1982)

Českokrumlovsko (V Českém Krumlově: Okresní národní výbor, 1983)

Karlovarsko (Karlovy Vary: Okresní národní výbor, 1984)

Historické zahrady okresu Kroměříž (Kroměříž: Okresní národní výbor, 1984)

Vyškovsko (TEPS, zájmový náklad ONV Vyškov, 1984, fotografie Pavel Dias)

40 let osvobození a socialistické výstavby okresu Nový Jičín (V Novém Jičíně: Okresní vlastivědné muzeum s Okresním národním výborem, 1985)

Chebsko: nejzápadnější okres Československé socialistické republiky (Cheb: Okresní národní výbor v Chebu v nakl. a vydavatelství Panorama Praha, 1985)

Okres Praha východ ve fotografiích a číslech: publikace vydaná k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou (Praha: ONV Praha-východ, 1985, fotografie Voděra)

Pelhřimovsko (V Praze: Okresní národní výbor v Pelhřimově v nakl. Merkur, 1985, fotografie František Maleček)

40 let socialistické výstavby kroměřížského okresu (Kroměříž: Okresní národní výbor, 1985)

Opavsko vás vítá (Opava: ONV, 1987, fotografie a grafická úprava Josef Müller)

Gottwaldovsko (V Gottwaldově: Okresní národní výbor ve spolupráci s komisí regionálních dějin OV KSČ v nakladatelství Merkur, 1988)

Praha 3: minulost a současnost (V Praze: pro ONV Praha 3 vydalo nakladatelství a vydavatelství Panorama, 1988)

Okres Žďár nad Sázavou (Brno: Pro Okresní národní výbor ve Žďáru nad Sázavou vydala čs. reklamní agentura Rapid, [1988])

Severočeský kraj: okres Most (Most: Okresní národní výbor, 1989)

Žďársko ve fotografiích (1. vyd., Žďár nad Sázavou: ONV, 1989)

Mostecko (pro ONV připravila Propagační tvorba, Praha)

Krajský národní výbor

Ústecký kraj 1945–1955: katalog výstavy „10 let budování Ústeckého kraje“ (1. vyd., Ústí nad Labem: Krajský národní výbor, 1955)

Hřensko (Vydání I., Ústí nad Labem: KNV v Ústí nad Labem, 1957)

Kralupy nad Vltavou: monografie města a okolí (Praha: Středočeský Krajský národní výbor, Krajské osvětové středisko, 1966)

Severočeský kraj ve fotografiích (Ústí nad Labem: Severočeský krajský národní výbor, 1977)
Jihem Čech (České Budějovice: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1980)
Hodonínsko (Brno: Jihomorav. KNV, [1983])

Třebíčsko (Praha: pro komisi cestovního ruchu rady Jihomoravského krajského národního výboru v Brně a komisi cestovního ruchu rady Okresního národního výboru v Třebíči vydalo nakl. Merkur, 1985)

302 | *Hradec Králové* | 1958

303 | *Strakonice 1945–1965* | [1965]

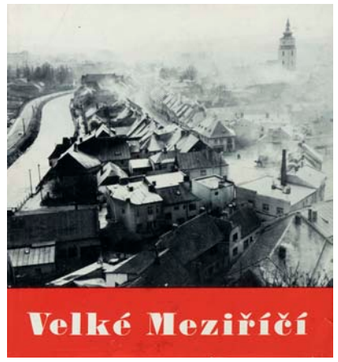

304 | *Velké Meziříčí: procházka jedním městem Vysočiny* | 1967

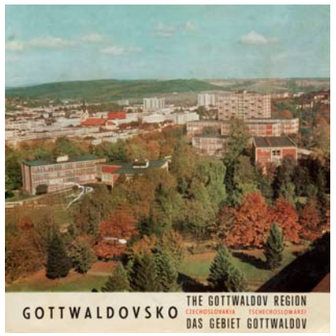

305 | *Gottwaldovsko* | 1969

306 | *Okres Rychnov nad Kněžnou* | 1974

307 | *Mělník: 700 let města: 1274–1974* | 1974

308 | *Gottwaldov* | [1970–1989]

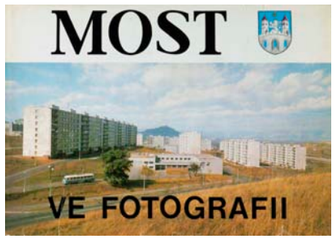

309 | *Most ve fotografii* | [1975]

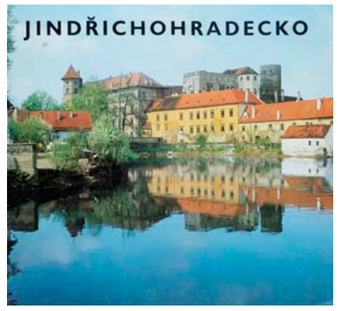

310 | *Jindřichohradecko* | 1976

311 | *Brno* | 1977

312 | *Hradec Králové* | 1978

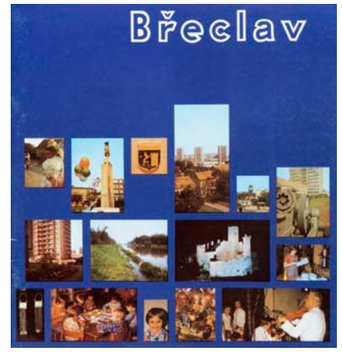

313 | *Břeclav* | 1980

314 | *Vlčnov: současnost slovem i obrazem* | 1981

315 | *Hradec Králové: proměny architektury a rozvoj města 1881–1981* | 1981

316 | *Vyškovsko* | 1984

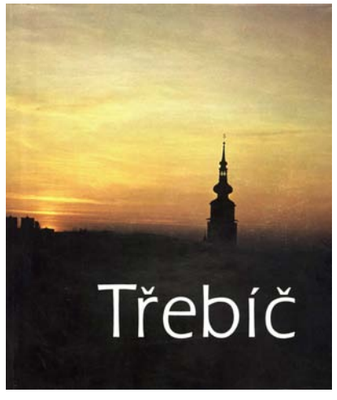

317 | *Třebíč* | 1986

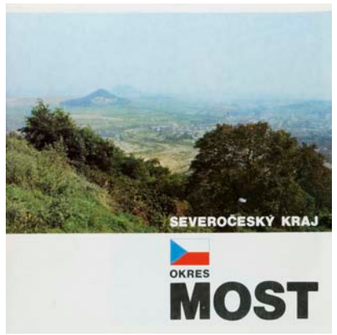

318 | *Severočeský kraj: okres Most* | 1989

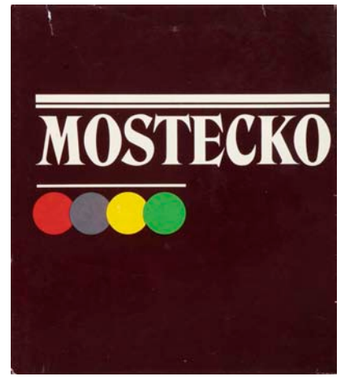

319 | *Mostecko* | [80. léta]

Nejsledovanější fotografické knihy. Praha v místopisných fotografických knihách

Kapitola představuje prostřednictvím vybraných poznámek kontext příkladů místopisných fotografických knih hlavního města Československa, tedy metropole charakterově zcela odlišné od Ostravy. Praha se dočkala největšího počtu místopisných fotografických knih nejen mezi československými, ale údajně, aspoň do určitého roku, taky mezi světovými městy.[79] Těmto knihám byla všeobecně věnována největší pozornost v tisku, vycházely v největších nákladech, a i na trhu patřily mezi ty nejprodávanější.[80]

Fotografické publikace o Praze vznikaly v ústředních československých nakladatelstvích věnujících se mimo jiné obrazovým titulům. Nejčastějším vydavatelem fotografických pragensií bylo nakladatelství **Orbis**, z jehož ediční činnosti lze jmenovat některé knihy:

Prahou včerejška i dneška (Orbis, 1958, foto Josef Ehm)
Praha zasněná (Orbis, 1959)
Praha všedního dne (Orbis, 1959)
Praha a Pražané (2. vyd., v Orbise 1., Orbis, 1962)
Žijeme v Praze (Orbis, 1964)
Prahou včerejška i dneška (2. vydání, Orbis, 1965, foto Josef Ehm)
Praha na listu růže (Orbis, 1966)
Praha město fotogenické (Orbis, 1968, foto Václav Jírů)[81]
Praha stověžatá (Orbis, 1971, foto Ladislav Sitenský)
Praha zalitá sluncem (Orbis, 1972, foto Milada a Erich Einhornovi)
Praha v 80 barevných fotografiích (Orbis, 1972, foto Josef Ehm)
Praha očima staletí (4. přeprac. vyd., Orbis, 1972)
Praha město fotogenické (2., přeprac. a dopl. vyd., Orbis, 1973, foto Václav Jírů)[82]
Praha v barevném reliéfu (Orbis, 1975, foto Miroslav Korecký)
Naše Praha (Orbis, 1976, foto Miroslav Khol)
Procházky Prahou: fotografický průvodce městem (2. přepracované a dopl. vyd, Orbis, 1980)
Praha – socialistické velkoměsto (Orbis, 1985)

Reorganizačními změnami se z Orbisu v roce 1978 vyčlenilo nakladatelství **Panorama** a v něm vznikly například tyto tituly:

Praha objektivem mistrů (Panorama, 1981)
Naše Praha (2., rozš. vyd., Panorama, 1982, foto Miroslav Khol)
Zlatá Praha (Panorama, 1983, foto Milada a Erich Einhornovi)
Praha objektivem mistrů (2. vyd., Panorama, 1983)
Praha 1848–1914. Čtení nad dobovými fotografiemi (Panorama, 1984)
Praha v proměnách světla (Panorama, 1984)
Praha (2. doplněné a přepracované vydání. Panorama, 1985, foto Josef Ehm)
Praha magická (Panorama, 1986, foto Andrej Šťastný)
Pražské imprese (Panorama, 1987, foto Alexandr Paul)
Praha v proměnách světla (2. vyd. Praha: Panorama, 1988, foto Oldřich Karásek)

Olympia:

Praha, matka měst (Olympia, 1968, foto Bohumil Landisch)
Praha, matka měst (2. vyd., Olympia, 1969, foto Bohumil Landisch)
Praha, matka měst (3. vyd., Olympia, 1970, foto Bohumil Landisch)
Praha (Olympia, 1970, foto Bohumil Landisch)
Praha – město revolučních tradic (Olympia, 1971)
Praha (Olympia, 1973, foto Jiří Doležal)
Praha (Olympia, 1982, foto Vít Paloch)
Praha (Olympia, 1983, foto Jiří Doležal, Ivan Doležal)
Praha: Její krásy (Olympia, 1985, foto Ladislav Sitenský)
Praha (Olympia, 1985, foto Stanislav Boloňský aj.)
Praha (2. přeprac. vyd., Olympia, 1987, foto Jiří Doležal, Ivan Doležal)
Praha (3., přeprac. vyd., Olympia, 1988, foto Jiří Doležal, Ivan Doležal)
Praha mého mládí (Olympia, 1989, foto Ladislav Sitenský)

Odeon (dříve Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění – STKLHU):

Praha panoramatická (SNKLHU, 1959, foto Josef Sudek)
Praha – setkání věků (Praha: Odeon, 1983, foto Karel Neubert)

Praha – setkání věků (2. vyd. Praha: Odeon, 1986, foto Karel Neubert)

U různých nakladatelů pak vyšly například fotografické knihy:

Praha (Sportovní a turistické nakladatelství, 1964, foto Karel Kýhos)
Praha (Sportovní a turistické nakladatelství, 1966, foto Karel Kýhos)
Praha a Pražané (1. vyd. Praha: TEPS, 1960, foto Václav Jírů)[83]
Verše o Prahe (1. vyd. Praha: Slovenský spisovatel, 1960, fotografie kolektiv autorů)[84]
Pražský chodec: kniha fotografií Prahy na motivy Vítězslava Nezvala (Praha: Pressfoto, 1978).

Plickova Praha

Nejvydávanější fotografickou publikací a patrně i nejznámější naší fotografickou místopisnou knihou v Československu i v zahraničí se stala *Praha ve fotografii* s fotografiemi filmaře, pedagoga a fotografa Karla Plicky. Ten krátce před prací na knize, v roce 1937, založil v Bratislavě fotografickou školu, která však skončila okupací Československa. V té době jej ale pozval historik umění Zdeněk Wirth do Státního ústavu fotoměřického v Praze a poskytl mu k fotografování naprostou volnost.[85] Plicka zahájil fotografickou dokumentaci historických staveb československé metropole, aniž by Prahu dopředu znal, po příchodu ze slovenské přírody.[86] Na obsahu publikace *Praha ve fotografii* pracoval Plicka v letech 1938–1940 a v roce ukončení fotografování také vyšlo její první vydání.[87] Bylo to v klíčovém okamžiku boje za vlastenectví k naší zemi. *„V předvečer druhé světové války, kdy nacistická propaganda chtěla všemožně snížit význam našeho národa, objevila se Plickova Praha, která se stala téměř manifestem kulturní kontinuity hlavního města v rámci historického vývoje Evropy a usvědčovala tak nevyvratitelným obrazovým materiálem ze lži ty, kteří by byli chtěli tvrdit opak.“*[88]

Plickova *Praha* se stala první[89] skutečně místopisnou československou obrazovou publikací jediného fotografa, v nichž fotografie získala ústřední pozici, ale především první fotografickou knihou jediného autora. Současně byla symbolickou proměnou od dosavadních knížek kapesních formátů s ilustrativními fotografiemi, upomínkových skládaček nebo obrazových alb k rozsáhlé, velkoformátové a fotograficky důstojné publikaci. Jako jediná domácí fotografická kniha se uplatnila hned v několika politických režimech a jeho proměnách.

Během půl století vyšla *Praha ve fotografii* od Karla Plicky v celkem 19 vydáních ve třech nakladatelstvích:

Praha ve fotografii Karla Plicky (V Praze: Česká grafická Unie, 1940)
Praha ve fotografii Karla Plicky (2. vyd. V Praze: Česká grafická Unie, 1947)
Praha ve fotografii Karla Plicky (3. vydání. V Praze: Česká grafická Unie, 1947)
Praha ve fotografii Karla Plicky (4. vydání. V Praze: Česká grafická Unie, 1948)
Praha ve fotografii Karla Plicky (5. vyd. Praha: Česká grafická Unie, 1948)
Praha ve fotografii (6. vyd., resp. v Orbisu 1. vyd. Praha: Orbis, 1950)
Praha ve fotografii (7. vyd., resp. v Orbisu 2. vyd. Praha: Orbis, 1951)
Praha ve fotografii (8. vyd., resp. v Orbisu 3. vyd. Praha: Orbis, 1953)
Praha ve fotografii (9. vyd., resp. v Orbisu 4. vyd. Praha: Orbis, 1955)
Praha ve fotografii Karla Plicky (10. vyd., v Našem vojsku vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1955)
Praha ve fotografii (11. vyd., resp. v Orbisu 5. vyd.). Praha: Orbis, 1956)
Praha ve fotografii (6. vyd. Praha: Orbis, 1960)
Praha ve fotografii (7. vyd. Praha: Orbis, 1966)
Praha ve fotografii (8. vyd. Praha: Orbis, 1968)
Praha ve fotografii (9. vyd. Praha: Orbis, 1971)
Praha ve fotografii (10., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1975)
Praha ve fotografii (11., upravené vyd. Praha: Panorama, 1980)
Praha ve fotografii (12., upravené vyd. Praha: Panorama, 1986)
Praha ve fotografii (13., upravené vyd. Praha: Panorama, 1991).

Speciálně pak několik Plickových knih *Prahy* pro zahraniční trh:

Prague en images / in Photographs (Prague: Artia, 1953)
Prag, ein fotografisches Bilderbuch (Prag: Artia, [1954])
Praga ([rusky], Praga: Artija, 1956, foto Karel Plicka)
Praga Regia / Das königliche Prag / Royal Prague / Prague Royale (Prag: Artia, [1957])
Prague in Photographs / Prague en images / Prag, ein fotografisches Bilderbuch (Prague: Artia, [1958])
Prag: ein fotografisches Bilderbuch (Prague: Artia, [1966]).

Od počátku vlády komunistické strany jako by se zastavila produkce místopisných fotografických pragensií. Proto získala již hotová Plickova *Praha ve fotografii* jedinečnou pozici pro reedice, paradoxně ale v situaci, kdy bylo potřeba proměnit dosavadní pohled na realitu, ale především ukázat nikoliv historii, ale soudobou tvář doby. Období těsně před vypuknutím druhé světové války a poloviny padesátých let se jistě posunul také fotografický jazyk obrazových publikací. Fotografické obrazové album konzervativních neživých záběrů měla nahradit moderní kniha s příběhem a dynamickými momentkami. Proto se také o knize v roce 1957 psalo: *„Pro milovníky a znalce historických architektur je to jistě kniha velmi cenná, z dnešní rušné Prahy jim však nepřipomíná skoro nic.* (…) *Kromě takového alba potřebujeme však také obrazové dílo vyprávějící živými, nestatickými, bezprostředními záběry o Praze dnešní, moderní, o těch, jejichž dechem, prací, starostmi i smíchem naše město žije, jejichž zásluhou dále roste a krásní.“*[90]

Socialistická nebo historická? Praha ve fotografických publikacích 1948–1960

Zajímavé je sledovat produkci fotografických knih první poloviny padesátých let. Období ideologického utvrzování role Československa, jeho lidu, práce, politiky a kultury paradoxně nepřinášelo nijak výraznou produkci fotografických knih o československých městech, v nichž by byly nové aspekty společnosti propagovány. Dokonce ani hlavní město se dlouhá léta nedočkalo rozsáhlejší fotografické knihy, která by reflektovala ideologické proměny padesátých let nebo které by vůbec přinesly jakoukoliv obsáhlejší kolekci fotografií z Prahy.

Na počátku roku 1957 na tento problém upozorňoval stručný článek otištěný v Československé fotografii. *„O tom, že to s naší fotografickou a vydavatelskou činností není zcela v pořádku, svědčí mimo jiné i nedostatek obrazových knih o Praze. Zahraniční hosté* (…) *jsou jistě překvapeni, dostanou-li při každé své návštěvě stejnou knihu – Plickovu Prahu.“*[91]

Obsáhlejší fotografické knihy věnované Praze vznikly v období od nástupu totalitní moci v Československu do otištění článku v roce 1957 prakticky jen ve zlomovém roce 1948, šlo o tituly:

Vidět Prahu (Praha: Jaroslav Spousta, 1948, foto Josef Hanka)
Praha romantická (Třebechovice p. O.: Ant. Dědourek, 1948, foto Jindřich Marco)
Praha jasem okřídlená (Praha: Československé filmové nakladatelství, 1948, foto Jiří Jeníček)
Praha (Praha: Svoboda, 1948, foto Josef Sudek).

Z výčtu je zřejmé, že šlo o fotografické knihy orientované na historické pamětihodnosti. Mimo ně pak ve třech nakladatelstvích v letech 1948–1957 vyšlo celkem osm vydání Plickovy Prahy ve fotografii (viz předchozí kapitola). Poměrně četně opakovaný dotisk je důkazem absence nové fotografické knihy o Praze a suplováním reedice, z pohledu tehdejší ideologie, zastaralé knihy.

Kromě toho bylo několik obrazových knih věnovaných hlavnímu městu vydaných v letech 1948–1957 určeno výhradně pro zahraniční diváky:

Praga (Praga: Prezidium stoličnogo goroda Pragi, 1948, foto Ferdinand Bučina)
Prague (Prague: Presidium de la Ville de Prague, 1948, foto Ferdinand Bučina)
Prague (Prague: The Presidium of the City of Prague, 1948, foto Ferdinand Bučina)
The Face of Prague (Prague: Artia, 1957, foto Miloš Kučera)
Prager Notturno in dem eine einzige Nacht und viele Gaslampen das Antlitz der Stadt verwandeln (Prag: Artia, 1957, foto Ferdinand Bučina)
Das Antlitz Prags (Prag: Artia, 1957, foto Miloš Kučera).

Výraznější progrese ve vzniku nových fotografických knih Prahy nastala po otištění článku. Od jeho otištění v roce 1957 do konce padesátých let (tedy během tří let) pak o Praze vyšly tyto fotografické knihy:

Praha královská (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957, foto Karel Plicka)
Prahou včerejška i dneška (1. vyd. Praha: Orbis, 1958, foto Josef Ehm)
Praha panoramatická (1. vyd. Praha: SNKLHU, 1959, foto Josef Sudek)
Vltava (1. vyd. Praha: Orbis, 1959. Edice Naše vlast, foto Karel Plicka)
Praha všedního dne (1. vyd. Praha: Orbis, 1959, foto Erich Einhorn)
Praha zasněná (1. vyd. Praha: Orbis, 1959, foto Josef Illík).[92]

Většina z této šestice publikací ani tak nezachycovala poválečné architektonické proměny soudobé Prahy a respektovala nové realizace jen velmi skromně. Například Ehmova publikace *Prahou včerejška i dneška* byla navzdory svému názvu albem převážně statických obrazů historické architektury. Je zajímavé, že tehdejším schvalovacím orgánům nijak nevadilo, že fotografický soubor zredukoval manifestační akce, soudobou výstavbu jen do několika obrázků a například motiv práce nebyl zařazena vůbec. Teprve o rok později vydaná *Praha všedního dne* s fotografiemi Ericha Einhorna přinesla dokumentárně živé a výtvarně osobité obrázky a interpretovala tak Prahu jako svěží moderní metropoli. Na rozdíl od předchozích knih neustala na konzervativním skládání převážně světské architektury, ale bezprostředně reagovala na všední motivy a posunula každodennost metropole na samostatně charakterizující motiv. Tuto nadčasovou publikaci přesto sám autor o několik let později považoval již za zastaralou, když v jedné diskusi uvedl: *„rozhodně bych nechtěl, aby teď vyšla znovu. Jakmile se do toho člověk snaží dát lidi a ‚život', hrozně rychle to stárne."*[93] Narážel tak na stárnutí městských reálií nebo módy, které se nepochybně na přelomu padesátých a šedesátých let dynamicky proměňovaly. V tomto směru měla skutečně dlouhodobou hodnotu Plickova *Praha ve fotografii*, která se soudobým motivům prakticky vyhýbala.

Za reprezentativní i uměleckou publikaci lze označit Sudkovu *Prahu panoramatickou*, 10. svazek edice Pragensie a památky, s 288 fotografiemi pořízenými kamerou Kodak z konce 19. století. Vznikla tři roky po Sudkově životní monografii, označované za důkaz jeho návratu k oficiální fotografii po únorových událostech roku 1948. Sudek se v souboru nezaměřil jen na proslulé a nejvýznamnější pražské památky, ale fotografoval i na pražských periferiích a zdánlivě nefotogenických místech, kterým však díky brilantnímu světlu a kompozici vtiskl podivuhodnou atmosféru. Vytvořil tak jednu z nejkrásnějších i nejosobitějších fotografických místopisných knih 20. století. *„Myslím si, že Sudkovy fotografie z města mají takovou povahovou vlastnost člověka nikoli velkoměstského. Právě v té Praze panoramatické je to vidět pěkně zřetelně. Sudkovy shluky staveb a atrakce a množství lidí kolem něho zaclání vědomí půvabné skutečnosti, že Praha leží ve středočeské krajině a že tam, kde do ní na svých okrajích vplývá, sbírá z ní některé rodné rysy svého architektonického vzklenutí. A tak se v té knížce s téměř třemi sty protáhlých panoramatických pohledů na Prahu procházíte jako onen venkovský člověk podle louky a podle lesa: musíte neustále obcházet a překračovat umné, až oslnivě drobnopisné zajímavosti, aniž při tom na okamžik pustíte ze zřetele obzor a spustíte zrak z velkých panoramatických dojmů."*[94] S odstupem času vnímáme knihu jako velmi nadčasovou. Stala se předmětem sbírek a dražeb už dvě dekády po svém vydání, přestože na přelomu padesátých a šedesátých let byl zájem o ni paradoxně slabý.[95]

Z přehledu uvedených publikací padesátých let je zřejmé, že určitá ediční krize v produkci reprezentativních fotografických knih města od konce čtyřicátých let do první poloviny padesátých let se netýkala jen Ostravy, ale i československého hlavního města.

60. léta

Výraznější fotografické publikace věnované Praze s využitím experimentálních, výtvarných záběrů a živé dokumentární fotografie kombinované s fotografickým stylem poezie všedního dne a uplatněním motivů moderní metropole začaly vznikat od šedesátých let. Jednou z trvale nejkvalitnějších knih byla *Praha a Pražané* (1960) s fotografiemi Václava Jírů. Za využití moderních fotografických prostředků zcela opouští dosavadní konvence fotografických knih. *„Dílo Praha a Pražané znamená v tradičním zobrazování Prahy zvrat. Historičnost je v něm ztlumena na nejnutnější míru, vyzdvižena je sláva všedního dne, přítomnost."*[96] Také o rok později vydané druhé vydání tentokrát komornějšího čtvercového formátu se setkalo s pozitivními ohlasy: *„Tyto a ještě mnohé další stránky autorova tvůrčího přístupu vtiskují obrazům vzácně jednotnou atmosféru, svázanou lidskými vztahy. Proto je jeho fotografie i silným ideovým projevem a vyznáním."*[97] Obě knihy i roky po svém vydání připomínali pisatelé recenzí fotografických pragensií vydaných v dalších letech: *„Svěží, plná života a dynamismu, s bohatým kontextem přírodního rámce, s křehkým lyrismem, který střídala autentičnost pouličních záběrů, byla nejen oslavou města, ale i dokumentem doby, který jednou poslouží historikům a sociologům."*[98] Kupodivu, ale nebyla pochválena grafická úprava a kvalita tisku. Současně byla tato místopisná fotografická kniha ve srovnání s dosavadními i pozdějšími tisky tohoto druhu opatřena jednou zvláštností: *„V závěru přináší kniha nebývalou novinku, a to přesný popis technik a pomůcek, kterými byly jednotlivé snímky pořízeny. Tyto řádky, pro laika zbytečné a záhadné jako neřešitelný rébus, uvítají naši fotografičtí odborníci a vyspělí fotoamatéři."*[99]

Téměř čtvrt století po prvním vydání Plickovy *Prahy ve fotografii* vychází stejnému autorovi publikace *Žijeme v Praze* (Orbis, 1964), kde ve srovnání s dosavadními fotografickými tituly o Praze svůj *„žánrový rejstřík rozšiřuje o záběry téměř reportážní, i když pochopitelně její těžisko zůstává v oblasti tradiční."*[100]

Krátce před srpnovými událostmi roku 1968 vychází první vydání publikace *Praha město fotogenické* (Orbis, 1968) s fotografiemi Václava Jírů, autora fotografií ve dvou mimořádně kvalitních fotografických knihách *Praha a Pražané* z počátku šedesátých let. Ve stručné recenzi jakoby Jan Šmíd reflektoval nejen knihu, ale i soudobý společenský kontext: *„Je trvalým svědectvím chvil slavných, chvil pokorných i pokořujících, chvil zoufalství i nadějí, chvil neslavných a temných, i úsilí a energie znovu k slávě pozdvihující město i myšlenky, jež jsou mu vlastní. Totiž touha po svobodě, po spravedlnosti, po lepším a lidštějším životě."*[101] Jiný rozbor publikace *Praha město fotogenické* uvádí, že *„Koncepce díla je vůbec zajímavá. Místo plynulého proudu snímků, který nás nesl ulicemi a zákoutími města v předchozí knize, nebo místo sledu vynikajících, prokomponovaných jednotlivých obrazů, z jakých se skládají knihy Sudkovy nebo Plickovy, dnes již klasické, se zde autor fotografií i autorka textu soustřeďují na kapitoly vybudované kolem stěžejních památníků (...)."*[102]

V tomtéž roce vychází o Praze fotografická kniha *Praha – Matka měst* (Olympia, 1968, foto Bohumil Landisch). Bohužel setrvala v tradičním pojetí motivů coby historické architektury. Dobový tisk na ni reagoval slovy: *„Moderní umělec se proto nemůže spokojit s tradičním pohledem, musí hledat nový zorný úhel, jenž mu umožní dobrat se nové krásy. Estetická mnohotvárnost a architektonická členitost pražských paláců a chrámů samozřejmě usnadňuje tuto úlohu, v žádném případě však sebefotogeničtější objekt ještě není zárukou dobré a působivé fotografie. (...) ...je to jen další z nepřehledné řady fotografických pragensií..."*[103]

Krátce poté vychází v československém nakladatelství Artia pro zahraniční trh publikace *Prag* (Artia, 1969, foto Karel Neubert a Antonín Srch). Praha je zde prezentována prostřednictvím historické architektury zachycené tradičně, ale i s důrazem na atmosféru. Avšak větším problémem, ostatně jako u řady jiných i mimopražských místopisných fotografických knih, byla nevyváženost historických a soudobých motivů města *„V roli jakýchsi ‚chudých příbuzných' vystupuje několik snímků zachycujících novou zástavbu Prahy (plavecký stadión, Barrandov s restaurací a koupalištěm). Výběr těchto snímků nereprezentuje současnou pražskou architekturu a výstavbu příliš šťastně. Nebylo-li cílem této publikace ukázat Prahu ‚starou' i ‚novou', pak se zdá, že zařazení těchto snímků bylo věru zbytečné."*[104]

Normalizační Praha

V 70. a 80. letech došlo podobně jako u dalších československých měst k výraznému rozšíření jejich obrazu ve fotografických publikacích. Společnou vlastností s dalšími fotografickými tituly však také byla převaha kvantity v ediční činnosti nad kvalitou.

O celobarevné knize *Naše Praha* (Orbis, 1976, foto Miroslav Khol) poskytující jen ojediněle osobitější pohledy a opět setrvávající v motivech historické architektury psala kritika: *„A tak se nám dostává do rukou publikace, která je daleka jakékoliv oficióznosti, nic tu není strnulého, slavnostně kamenného."*[105] Tento ohlas také svědčí o velmi individuálním výkladu obrazů i celé publikace, když lze o knižním souboru fotografií bez nálady psát jako o knize *„která má zvláštní, neobyčejně důvěrnou pražskou atmosféru. Ta dýchá z každé stránky, z každé fotografie."*[106]

Z velkého množství fotografických pragensií vydaných během tzv. normalizace lze za podařené označit skutečně jen několik z nich. Tradiční pohled knižních fotografických souborů se pokusil narušit Jiří Doležal v publikaci *Praha* (Olympia, 1973, foto Jiří Doležal) využitím motivů zapomenutých míst hlavního města, netradičními pohledy i momentními záběry kolemjdoucích.[107]

Do druhého vydání populární knihy *Praha město fotogenické* (2., přeprac. a dopl. vyd., Orbis, 1973, foto Václav Jírů) přibylo oproti první stejnojmenné knize třicet nových fotografií. Václav Jírů, který poprvé Prahu představil ve své publikaci *Praha a Pražané*, se po patnácti letech soustředil tentokrát na neživé prvky tvořené převážně detaily historické architektury. *„Fotografů Prahy je mnoho, on však patří k těm nemnohým, kteří minulost města spojují s jeho dneškem přímo programově. Samo spojení historického prostředí s tepem současného života ukazuje autor velmi střídmě, téměř až cudně a jen v jakýchsi náznacích. K aktualizaci ovšem přispívá i ztvárnění těchto záběrů, v jejichž rozvrhu a podání světel a stínů se zračí jeden z typických znaků fotografie, vyjadřující životní pocity lidí z konce třetího čtvrtstoletí našeho věku."*[108]

O netradiční pohled na Prahu se v těchto dvou dekádách inspirován Nezvalovou prózou pokusil Jiří Všetečka v knize černobílých fotografií *Pražský chodec* s podtitulem *Kniha fotografií Prahy na motivy Vítězslava Nezvala* (Praha: Pressfoto, 1978). Stala se jednou z nejsledovanějších a nejdůležitějších pražských fotografických knih sedmdesátých a osmdesátých let. *„Fotografie neparafrázuje, ale navazuje na Nezvalovu poezii v nové poloze. Nejen, že kříší pohledy na věci, nechá vynořovat ze života města na pozadí fasád, prostranství*

a slavných panoramat drobné výjevy ze dne, večera i noci, probouzí rána i opary, stín i slunce, ale ukazuje i Prahu plnou života. “[109] Nejlepší básně soustředil Nezval do sbírky *Básně noci*, podobně i Všetečkovi se nejlépe fotografuje v této denní době. *„A vůbec nejsilnější jsou asi Včetečkovy pražské podvečery; sámpámbuví, jak se mu daří fotografovat tu pravou atmosféru pražských večerů a nocí… V nich se nepochybně nejvíc přibližuje i Nezvalově poezii.* “[110] Kniha se mohla stát inspirací pro místní obyvatele i turisty. *„Můžeme vzpomínat na vše krásné, co jsme uprostřed Prahy, či na její periferii, mající stejné kouzlo jako Malá strana, prožili.* (…) *A za to vše, za trochu vzpomínek, rozjímání, nostalgie i pohledu do současnosti patří dík Mistru fotografovi, který se dokázala vypořádat s nesnadným úkolem – vyjádřit v obrazech to, co svedl svým velkolepým rukopisem Vítězslav Nezval. Jiří Všetečka je jedním z nás, má rád své město a dokázal se na něj podívat opravdu nespočetným množstvím pohledů.* “[111]

Jinou netradičně koncipovanou fotografickou publikací s fotografiemi Funkeho, Sudka, Wiškovského, Ehma, Jeníčka aj. sestavená Ludvíkem Baranem byla *Praha objektivem mistrů* (Panorama, 1981), která nepřinášela jen místopisný pohled na město, ale současně byla průřezem dějin československé fotografie od dvacátých let. A jako poznávací materiál určený spíše poučenějšímu divákovi byla také chápána.[112]

První rozsáhlejší publikací čerpající výhradně z historických fotografií byla Pavlem Scheuflerem sestavená *Praha 1848–1914. Čtení nad dobovými fotografiemi* (Praha: Panorama, 1984). *„Je v těch starých fotografiích všechno: domy, pouliční ruch, páni c. k. důstojníci i služky, věkovité památníky i oznámení, že u hokynáře Jana Tůmy je k dostání maggi, mouka, hrách a velimská cikorka. Ale je v nich ještě něco navíc – to, co nazýváme genius loci, to, co se chvěje jako jemný opar vzpomínek nad střechami domů, co svítí v tabulkách oken při západu slunce, co je v každém z nás, lidech pražských…* “[113]

V polovině osmdesátých let vychází *Praha v proměnách světla* (Panorama, 1984) s fotografiemi Oldřicha Karáska, jemuž se údajně *„podařilo poprvé tvořivým způsobem na motivech Prahy ukázat sílu a možnosti výtvarného působení barevné fotografie.* “[114]

Díky velkému množství fotografických knih o Praze lze i ve slabém tvůrčím i námětovém období tzv. normalizace nalézt o této metropoli některé nápadité fotografické knihy. Za nové pojetí obrazové místopisní knihy lze označit publikace rehabilitující historické fotografie.

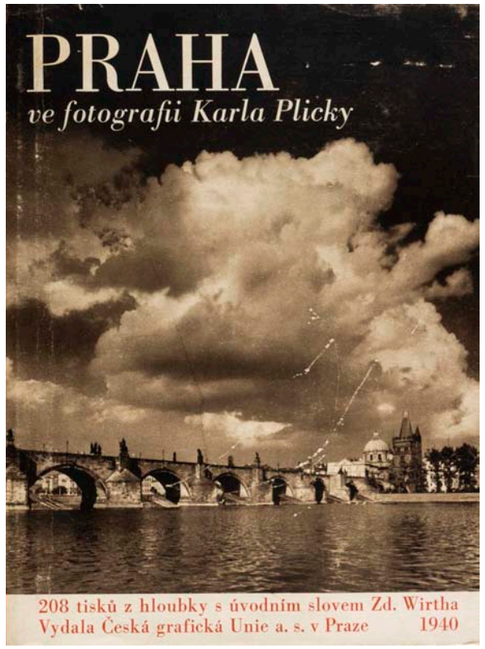

320 | *Praha ve fotografii Karla Plicky* | 1940

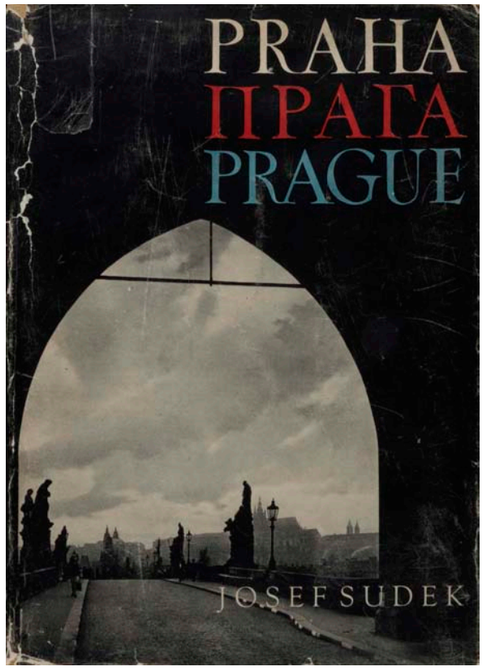

321 | *Praha* | 1948

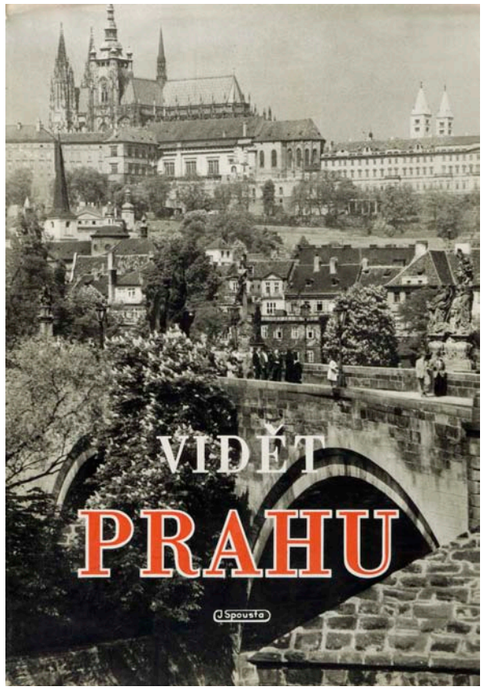

322 | *Vidět Prahu* | 1948

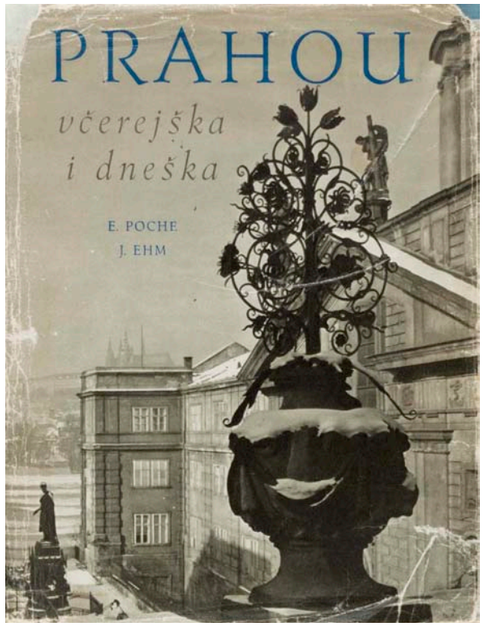

323 | *Prahou včerejška i dneška* | 1958

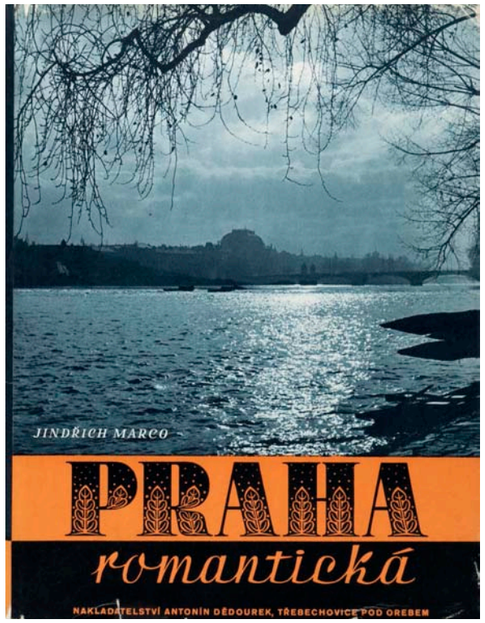

324 | *Praha romantická* | 1948

325 | *Praha zasněná* | 1959

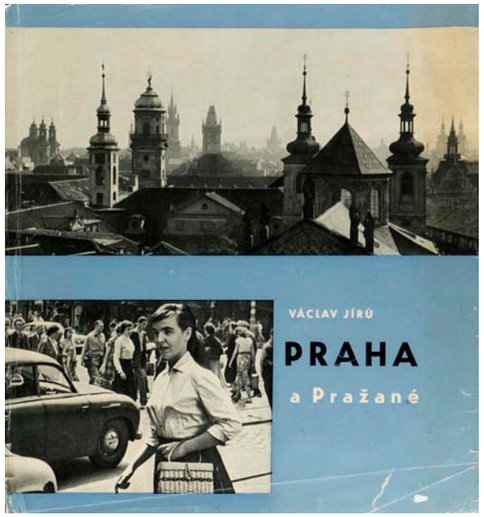

326 | *Praha a Pražané* | 1960

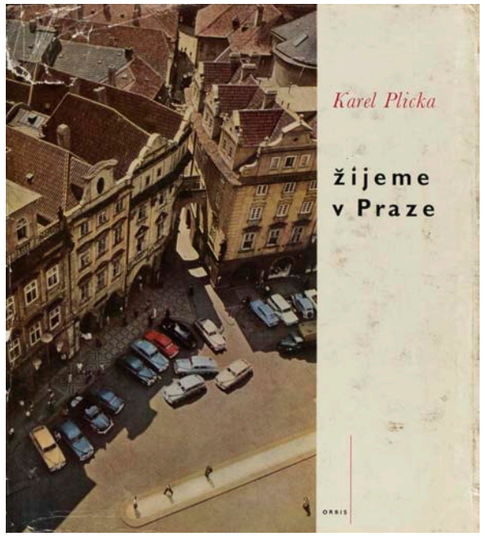

327 | *Žijeme v Praze* | 1964

328 | *Praha a Pražané*, 2. vydání | 1962

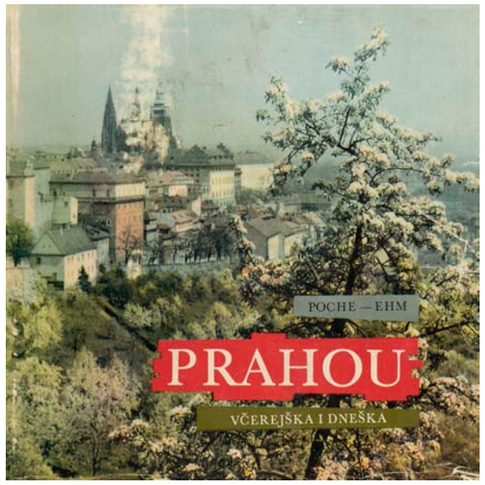

329 | *Prahou včerejška i dneška* | 1965

330 | *Praha na listu růže* | 1966

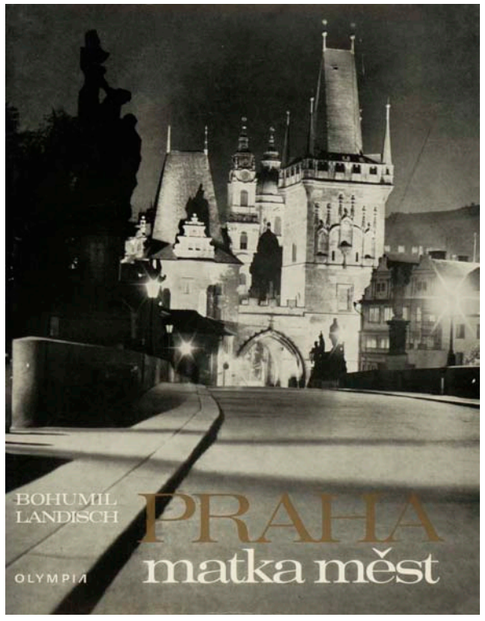

331 | *Praha matka měst* | 1968

332 | *Praha město fotogenické* | 1968

333 | *Praha* | 1970

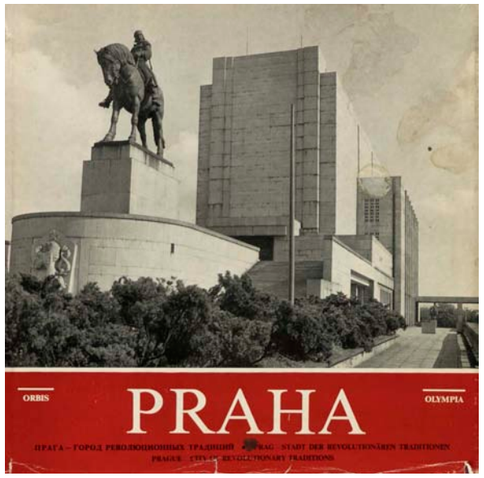

334 | *Praha* | 1971

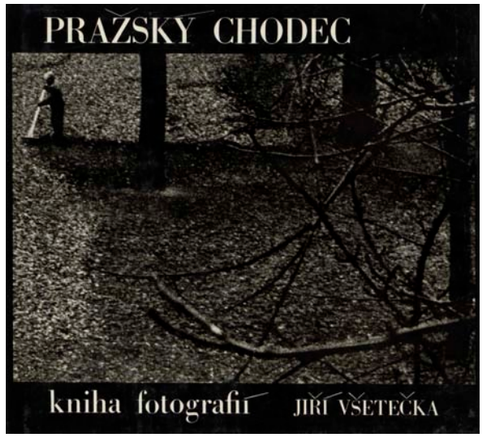

335 | *Pražský chodec. Kniha fotografií* | 1978

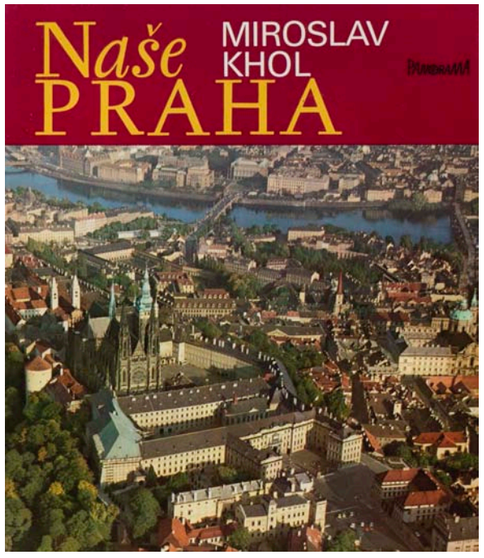

336 | *Naše Praha* | 1976

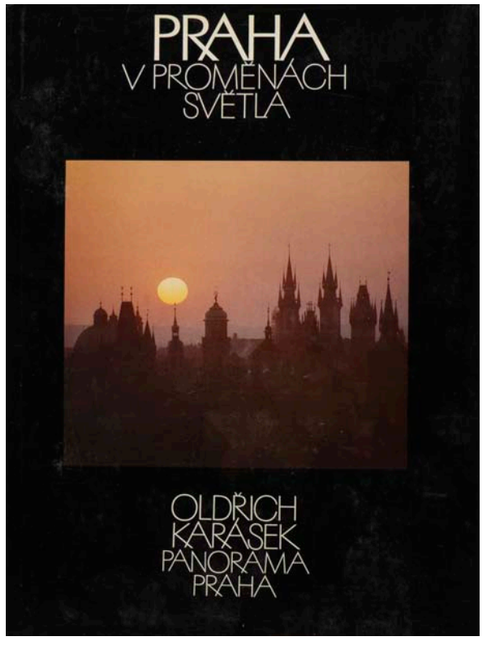

337 | *Praha v proměnách světla* | 1984

Místopisné fotografické publikace Československa v edicích

Přestože většina fotografických publikací, které se věnovaly regionu vycházela v rámci produkce příslušného krajského nakladatelství, jinou možnost pro ediční prezentaci kraje poskytovaly fotografické edice celonárodních nakladatelství.

Kapitola prezentuje edice fotografických publikací, které se věnovaly turisticky atraktivním oblastem Československa, krajům a městům.

Patrně první poválečnou edici obrazových místopisných knih vydávalo mezi lety 1951 a 1952 nakladatelství Osvěta ve formě brožovaných sešitků s názvem *Vlastivědná knihovna*. V edici vyšlo celkem deset publikací, z nichž polovina se věnovala tehdejším krajům. Tehdy (mezi lety 1949–1960) existovalo v Československu třináct krajů těchto názvů: Pražský, Českobudějovický, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Hradecký, Pardubický, Jihlavský, Brněnský, Olomoucký, Gottwaldovský a Ostravský.

Edice zahrnovala tyto brožury:
1. svazek – *Národní památník na Hoře Vítkově* (1951)
2. svazek – *Liberecký kraj* (1951)
3. svazek – *Ostravský kraj* (1951)
4. svazek – *Jiráskův Hronov* (1951)
5. svazek – *Olomoucký kraj* (1951)
6. svazek – *Českobudějovický kraj* (1951)
7. svazek – *Hradecký kraj* (1952)
8. svazek– *Pardubický kraj* (1952)
9. svazek – *Praha v revolučních tradicích* (1952)
10. svazek – *Ochrana přírody a krajiny v ČSR* (1952).

Připravovaným jedenáctým svazkem *Vlastivědné knihovny* měly být Státní hrady a zámky autora Zdeňka Wirtha, které však vyšly už u nakladatelství Orbis v roce 1953.

Jednotlivá témata knih s výjimkou těch „krajských“ nepředstavovala v edici jednotnou linii. Podobně nelogická byla i chronologie vydávání jednotlivých titulů. Kupříkladu svazek 8 vyšel dříve než svazek 7. Také grafická úprava celé edice nebyla ucelená. Společnou podobu měly patrně jen knihy zabývající se kraji Československa. O tom, že nebyla edice promyšlená do důsledku svědčí částečně také jakési vysvětlení a informace pro čtenáře uvedené pod obsahem některých titulů o krajích Československa: *„Vydavatelství Osvěta, ve snaze přispět naší turistice novými krajskými průvodci, zahajuje tuto edici libereckým svazkem, a to s největším urychlením. Očekává od čtenářů připomínky na adresu Praha I, Staroměstské náměstí č. 16 – k obsahu, rozsahu atd., jež by mohly přejít k definitivnějšímu vybavení těchto publikací.“*

Z vyšlých svazků se lze domnívat, že nakladatelství zamýšlelo vydání publikací o všech třinácti krajích tehdejšího Československa. Jisté však je, že k tomuto naplnění došlo jen zčásti. Edice skončila počtem deseti knížek a zanikla společně s nakladatelstvím Osvěta v roce 1953.

Přestože se kniha skládala převážně z textů, objevilo se v každé z nich několik fotografií, které pro svou námětovou různorodost působí trochu rozpačitě. Nejvýrazněji se tato rozdílnost projevuje například v námětech romantických pohledů na sněhem pokrytá pohoří na straně jedné v kontrastu s portrétem dělníka obsluhujícího stroj v továrně na straně druhé. Tento znak se ve větší či menší míře projevuje u každé publikace edice zaměřené na představení kraje. Převažující textová část se zabývá historií krajů, přesto je silně ovlivněna dobovou ideologií.

Nejrozsáhlejší fotografickou místopisnou edicí jejíž součástí byla také kniha věnovaná Ostravsku byla série *Má vlast* s podtitulem *Edice obrazových publikací* a vznikala v nakladatelství Pressfoto. Samotné nakladatelství vzniklo v roce 1952 a pro vydávání svých knih čerpalo především z obrazových materiálů ČTK. Také proto se středem zájmů Pressfota stalo vydávání fotografických knih nebo pohlednic. Během svého působení do první poloviny 90. let vzniklo v nakladatelství šest edic.

Snad nejrozsáhlejší edicí nakladatelství Pressfoto se stala právě *Má vlast*. Skládala se ze dvou řad označovaných „B“ a „C“. Řada B obsahovala tyto svazky:

svazek 1, *Ostravsko* (1975, foto František Krasl)
svazek 2, *Kuks* (1977, foto Josef Prošek)
svazek 3, *České středohoří* (1980, foto Josef Prošek)
svazek 4, *Státní zámek Hluboká* (1983, foto Dalibor Kusák
svazek 5, [?]
svazek 6, *Pražský chodec: Kniha fotografií* (1985, foto Jiří Všetečka)
svazek 7, *Českomoravská vrchovina* (1986, foto Josef Prošek)
svazek 8, *Lednice – Valtice* (1986, foto Miloš Stehlík)
svazek 9, *Pražská zastavení* (1985, foto Alexandr Paul, Ivan Doležal, Jan Reich, Oldřich Karásek)
svazek 10, *Posázaví* (1988, foto Jan Reich)
svazek 11, *Státní zámek Vranov nad Dyjí* (1988, foto Dalibor Kusák)
svazek 12, *Český ráj* (1988, foto Josef Prošek)

svazek 13, *Toulky berounským krajem* (1988, foto Bohumil Dusík)
svazek 14, *Vltava* (1988, foto Miroslav Krob)
svazek 15, *Český kras: chráněná krajinná oblast* (1988, foto Karel Kuklík)
svazek 16, *Prostějov* (1989, foto Jan Pospíšil).

Řada B byla zahájena v polovině 70. let knihou věnovanou Ostravsku. Až na jednotný fyzický formát tvaru čtverce měly jednotlivé publikace vydávané v edici jen velmi málo společného. Lze to vysvětlit tím, že málokterý čtenář cítil potřebu sesbírat všechny knihy edice.

Až na jedinou výjimku lze z hlediska fotografické účasti jednoho autora označit publikace za autorské. Námětová rovina fotografií v knihách řady B nebyla rovněž společná. Například Dusíkovy *Toulky berounským krajem* se zaměřují převážně na krajinu a přírodu s menším důrazem na zachycení charakterů fotografované oblastí, pro knihu *Pražský chodec* Jiřího Všetečky je ústředním motivem snímků člověk.

Čtvercové, avšak menšího formátu byly také knihy řady C edice *Má vlast*. Navzdory označení písmenem C začaly být publikace této řady vydávány o několik let dříve než v případě řady B. Řada C oproti B vznikala podle ucelenějšího grafického schématu. Skládala se z těchto svazků:

svazek 1, *Pražský hrad* (1967, foto Erich Einhorn)
svazek 2, *Olomouc* (1969, foto Zdeněk Šprinc)
svazek 3, *Brno a okolí* (1971, foto Dalibor Kusák)
svazek 4, *Karlštejn* (1973, foto Ladislav Neubert)
svazek 5, *Západočeské lázně* (1971, foto Erich Einhorn)
svazek 6, *Krkonoše* (1973, foto Jiří Havel)
svazek 7, *Praha – Umělecké památky* (1973, foto Emanuel Poche)
svazek 8, *Severočeským krajem* (1977, foto Petr Zora)
svazek 9, *České gotické umění* (1977, foto Josef Ehm)
svazek 10, *Brno a okolí* (1977, 2. vyd., foto Dalibor Kusák)
svazek 11, *Hrady a zámky v Čechách* (1980, foto Vilém Heckel)
svazek 12, *Hrady a zámky na Moravě* (1980, foto Prokop Paul)
svazek 13, *Jizerské hory* (1981, foto Otakar Mohyla)
svazek 14, *Labské pískovce* (1981, foto Zdenko Feyfar, Jan Šmíd)
svazek 15, *Čechy – Umělecké památky* (1982, foto Emanuel Poche, Josef Ehm)
svazek 16, *Brno a okolí* (1981, 3. vyd., foto Dalibor Kusák)
svazek 17, *Chodsko* (1982, foto Jan Reich)
svazek 18, *Severomoravským krajem* (1982, foto Miroslav Krob)
svazek 19, *Západočeské lázně* (1982, foto Josef Prošek)
svazek 20, *Národní muzeum v Praze* (1983, foto Jan Šmíd)
svazek 21, *Rudolfínská Praha* (1984, foto Jaromír Neumann)
svazek 22, *Východočeským krajem* (1984, foto Jiří Havel)
svazek 23, *Krušnohoří* (1983, foto Jan Reich)
svazek 24, *České a moravské rybníky* (1984, foto Karel Kuklík)
svazek 25, *Vyšehrad* (1985, foto Jan Tachezy)
svazek 26, *Jihomoravským krajem* (1985, foto Petr Zora)
svazek 27, *Třeboňsko* (1986, foto Miroslav Krob)
svazek 28, *Morava – umělecké památky* (1986, foto Prokop Paul)
svazek 29, *Středočeským krajem* (1988, foto Petr Zora).

Kapesní a zároveň nejmenší formát edice přetrval od začátku řady C pravděpodobně do svazku 8. Poté se z rozměru přibližně 115 × 130 mm zvětšila kniha na 155 × 165 mm a tato velikost přetrvala až do konce. Jistou zvláštností řady C bylo také to, že za nově označované svazky bylo v případě titulu *Brno a okolí* považováno druhé a třetí vydání.

V osmdesátých letech vydávalo nakladatelství Olympia sérii fotografických publikací z různých částí Československa vymezených krajem nebo turisticky populárním územím. Přestože tyto knihy nebyly oficiálně zařazeny do žádné tematické edice, jednotná grafická úprava celé kolekce, formát knih, a nakonec i motivy snímků podstatu edice splňovaly. Tyto svazky vycházely v Olympii v nákladu 40 000–45 000 ks. Publikace byly námětově prakticky apolitické, a naopak zde převažovaly motivy krajiny, přírody, historické architektury apod. K atraktivitě publikací přispěl bezesporu také kvalitní tisk všech knih. Celá kolekce fotografií v každém díle byla svěřena jednomu nebo dvěma fotografům.

Na místopisné knihy jednotného formátu navázala Olympia v roce 1986 podobně koncipovanými publikacemi soustředěnými tentokrát už do edice s názvem *Rodné kraje* (1986–1990). Zde vyšly tyto svazky:

svazek 1: *Krkonoše* (1. vyd. 1986, foto Jiří Havel)
svazek 2: *Český ráj* (1. vyd. 1987, foto Siegfried Weiss)
svazek 3: *Beskydy* (1. vyd. 1988, Jan Byrtus)
svazek 4: *Bílou stopou: Lyžování v Československu* (1. vyd. 1988, Oldřich Karásek)
svazek 5: *Praha mého mládí* (1. vyd. 1989, Ladislav Sitenský)
svazek 6: *Přírodní krásy Československa* (1. vyd. 1989)
svazek 7: *Praha poetická* (1. vyd. 1990, Jiří Macht).

Dvojice fotografů Milada Einhornová a Erich Einhorn pracovali na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let na fotografických kolekcích odborářky zaměřených fotografických knih o československých turistických oblastech nakladatelství Práce. První dva tituly v pořadí se dočkaly také druhého aktualizovaného a rozšířeného vydání s pozměněným názvem, kdy se stylisticky pátý pád v názvu hor změnil na šestý pád. V edici vyšly svazky:

Na shledanou, Krkonoše (1. vyd. 1977)
Na shledanou, Jeseníky (1. vyd. 1977)
Na shledanou, západní Čechy (1. vyd. 1978)
Na shledanou, Beskydy (1. vyd. 1979)
Na shledanou, Povltaví, Posázaví (1. vyd. 1980)
Do videnia, Bratislava, Nízke Tatry (1. vyd. Bratislava: Práca, 1981)
Do videnia Vysoké Tatry (1. vyd. Bratislava: Práca, 1981)
Na shledanou v Máchově kraji a Českém ráji (1. vyd. 1981)
Na shledanou, Praho (1. vyd. 1981)
Na shledanou v Krkonoších (2. rozšířené a aktualizované vyd. 1984)
Na shledanou v Jeseníkách (2., aktualizované a rozšířené vyd. 1984).

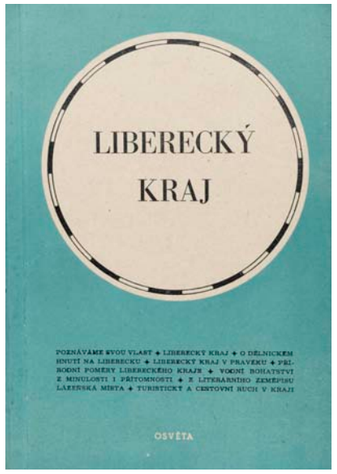

338 | *Liberecký kraj* | 1951

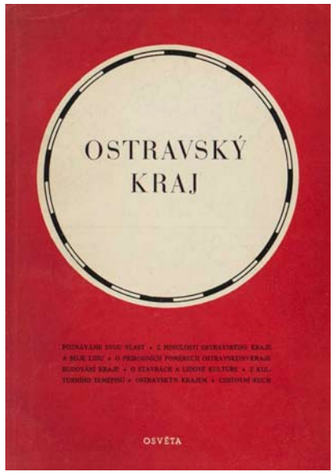

339 | *Ostravský kraj* | 1951

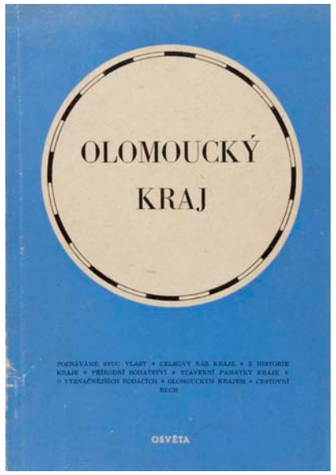

340 | *Olomoucký kraj* | 1951

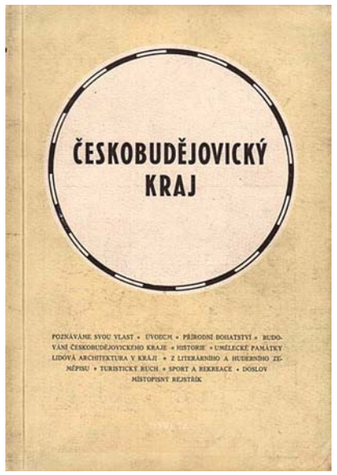

341 | *Českobudějovický kraj* | 1951

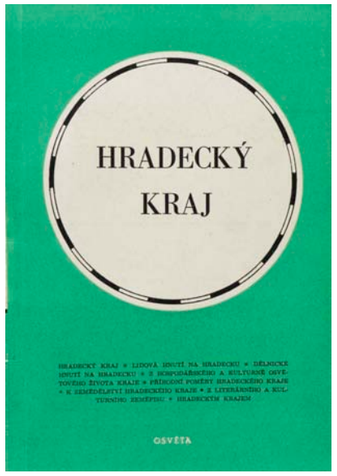

342 | *Hradecký kraj* | 1952

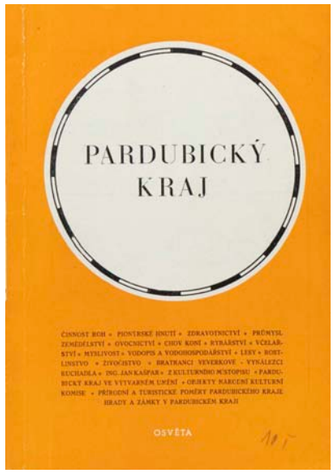

343 | *Pardubický kraj* | 1952

344 | *Olomouc* | 1969

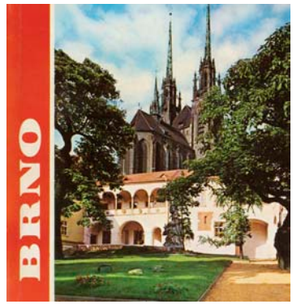

345 | *Brno a okolí* | 1971

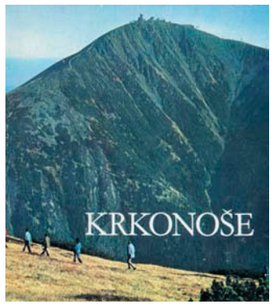

346 | *Krkonoše* | 1973

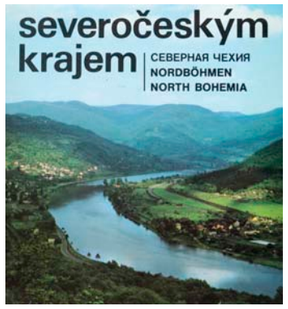

347 | *Severočeským krajem* | 1977

348 | *Severomoravským krajem* | 1982

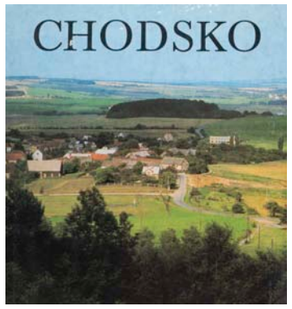

349 | *Chodsko* | 1982

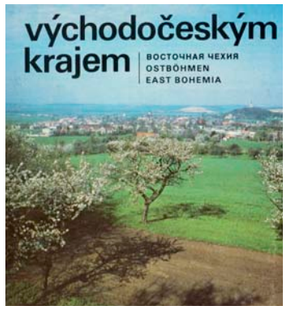

350 | *Východočeským krajem* | 1984

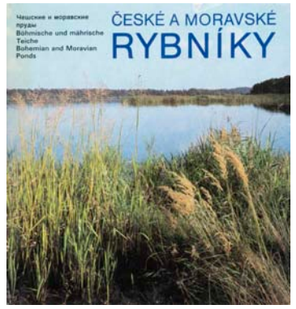

351 | *České a moravské rybníky* | 1984

352 | *Jihomoravským krajem* | 1985

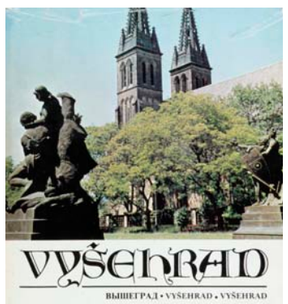

353 | *Vyšehrad* | 1985

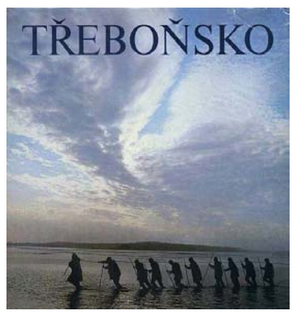

354 | *Třeboňsko* | 1986

355 | *Středočeským krajem* | 1988

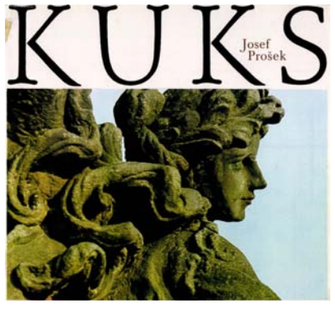

356 | *Kuks* | 1977

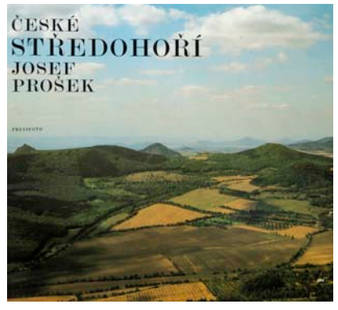

357 | *České středohoří* | 1980

358 | *Státní zámek Hluboká* | 1983

359 | *Jihočeská krajina* | 1984

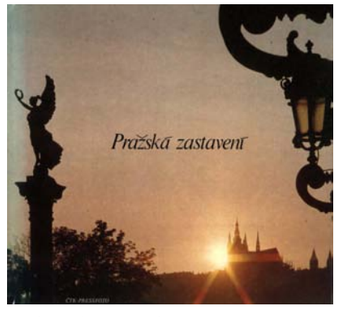

360 | *Pražská zastavení* | 1985

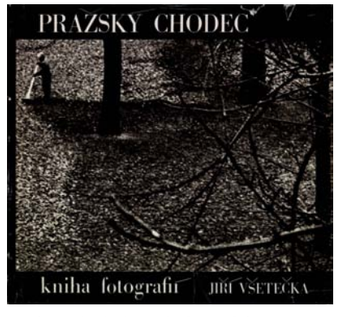

361 | *Pražský chodec: Kniha fotografií* | 1985

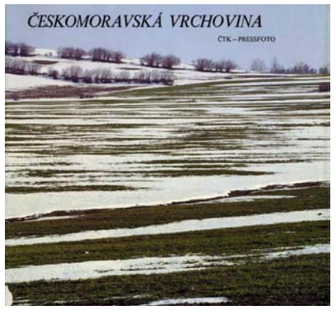

362 | *Českomoravská vrchovina* | 1986

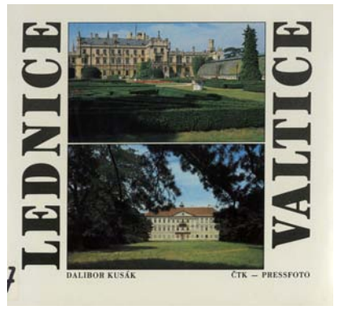

363 | *Lednice – Valtice* | 1986

364 | *Vltava* | 1988

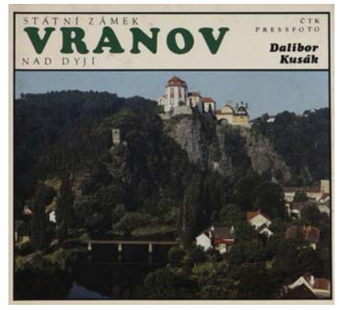

365 | *Státní zámek Vranov nad Dyjí* | 1988

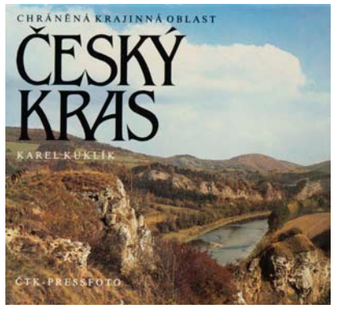

366 | *Český kras: chráněná krajinná oblast* | 1988

367 | *Toulky berounským krajem* | 1988

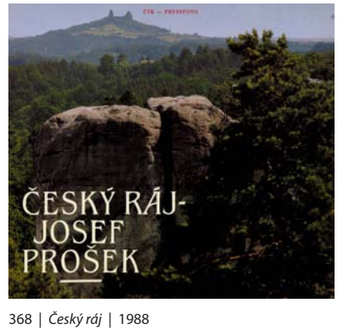

368 | *Český ráj* | 1988

369 | *Posázaví* | 1988

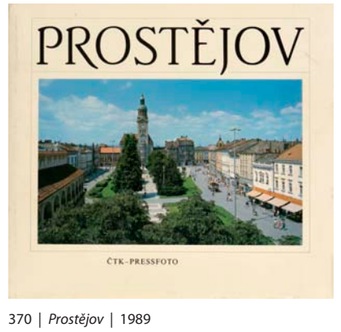

370 | *Prostějov* | 1989

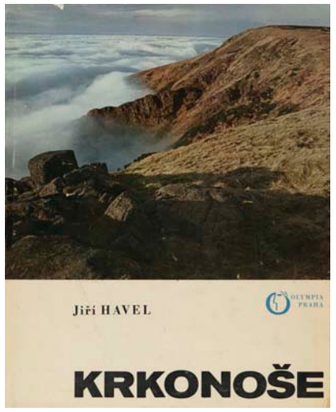

371 | *Krkonoše* | 1969

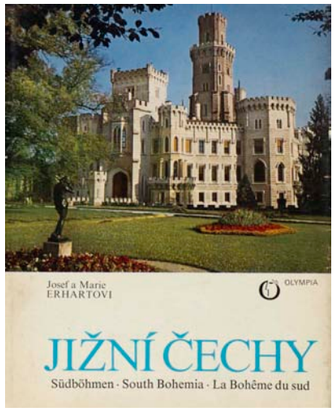

372 | *Jižní Čechy* | 1970

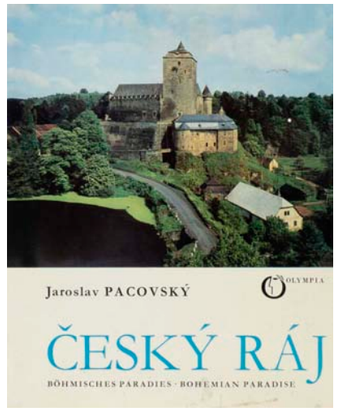

373 | *Český ráj* | 1970

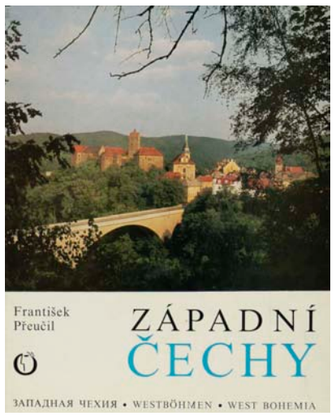

374 | *Západní Čechy* | 1971

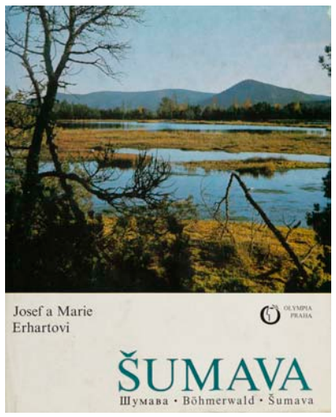

375 | *Šumava* | 1973

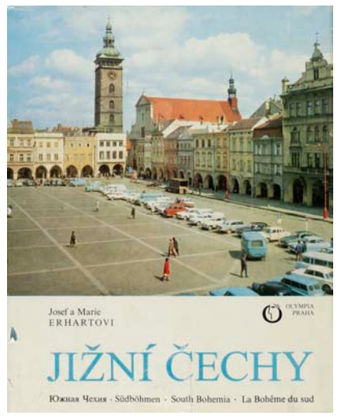

376 | *Jižní Čechy* | 1975

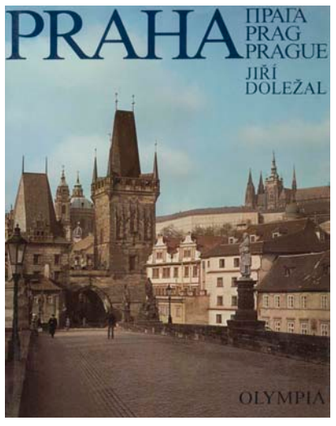

377 | *Praha* | 1978

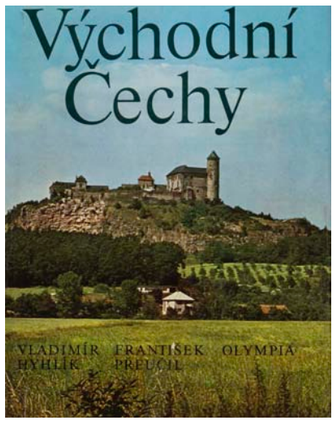

378 | *Východní Čechy* | 1978

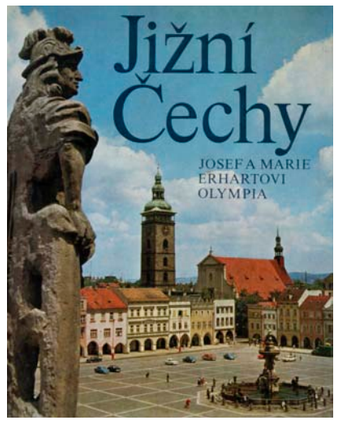

379 | *Jižní Čechy* | 1979

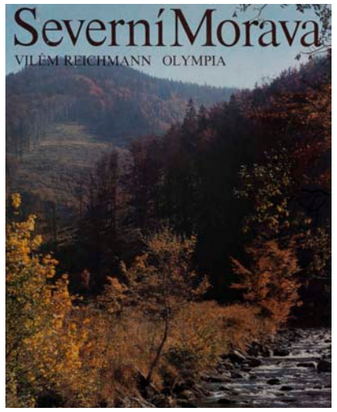

380 | *Severní Morava* | 1980

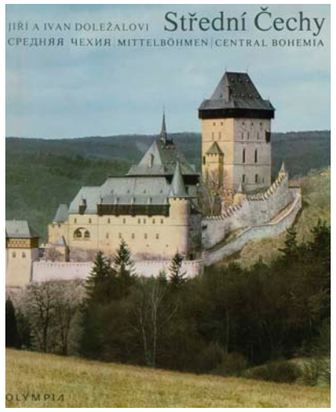

381 | *Střední Čechy* | 1981

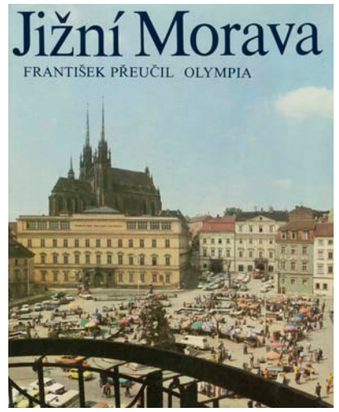

382 | *Jižní Morava* | 1982

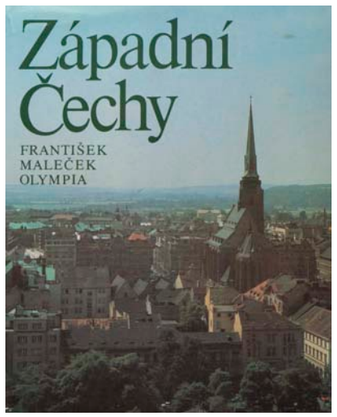

383 | *Západní Čechy* | 1983

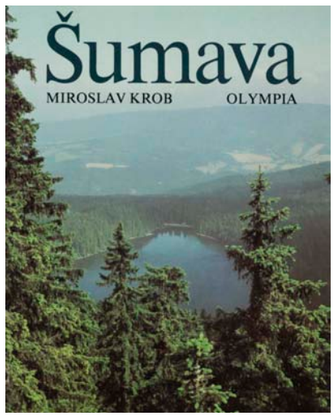

384 | *Šumava* | 1984

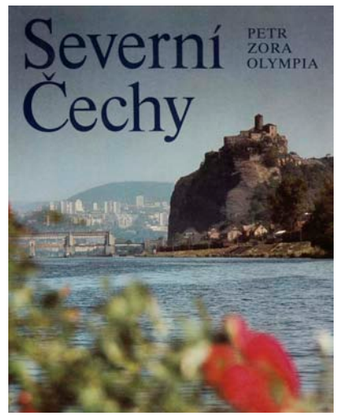

385 | *Severní Čechy* | 1985

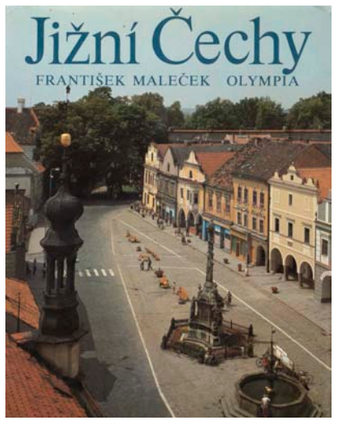

386 | *Jižní Čechy* | 1986

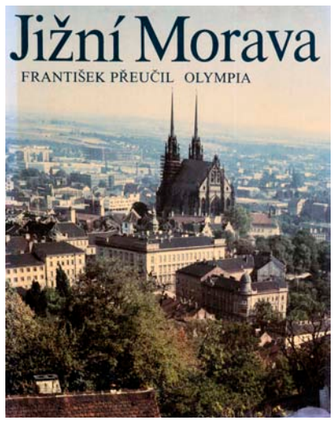

387 | *Jižní Morava* | 1987

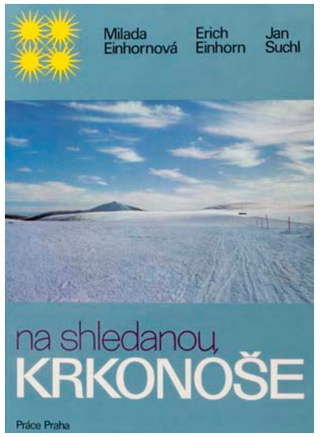

388 | *Na shledanou, Krkonoše* | 1977

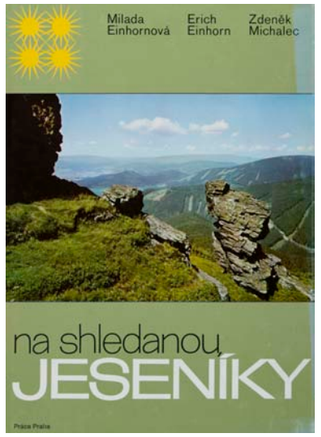

389 | *Na shledanou, Jeseníky* | 1977

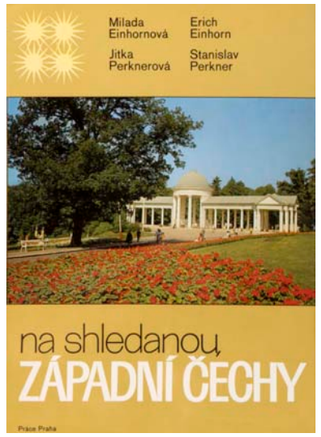

390 | *Na shledanou, západní Čechy* | 1978

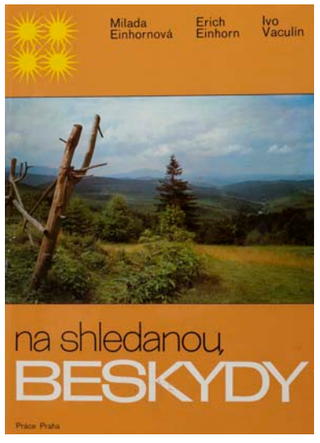

391 | *Na shledanou, Beskydy* | 1979

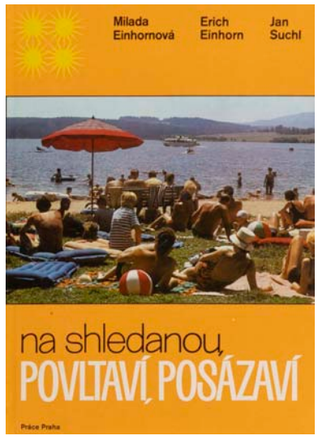

392 | *Na shledanou, Povltaví, Posázaví* | 1980

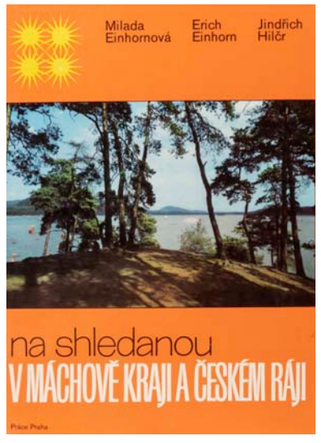

393 | *Na shledanou, V máchově Kraji a Českém Ráji* | 1981

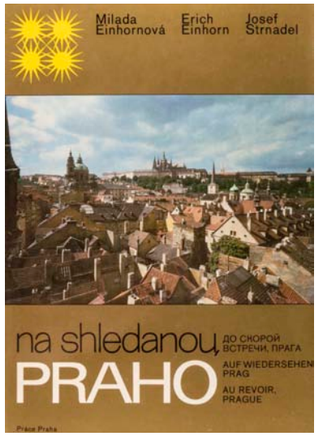

394 | *Na shledanou, Praho* | 1981

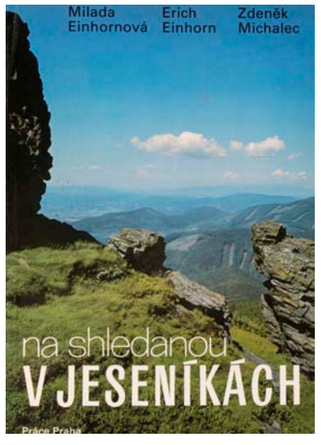

395 | *Na shledanou v Jeseníkách* | 1984

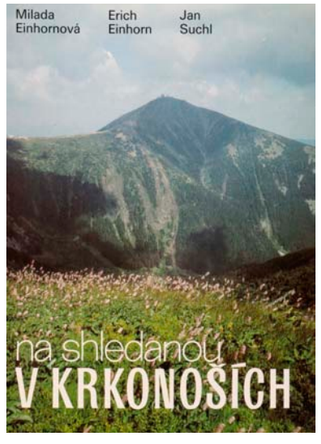

396 | *Na shledanou v Krkonoších* | 1984

Náměty a ideologie fotografií v československých fotografických publikacích v letech 1948–1989

Hledání ideových východisek (1948–1960)

S nástupem komunistické strany k moci nad Československu převzalo vedení strany také schémata Sovětského svazu. Sovětský vzor socialistického režimu představoval jednak smyšleně vytvořené představy o novém životě a pak tvrdou kolektivní normu. Nová ideologie byla přítomna prakticky ve všech odvětvích kultury a společnosti včetně oficiální fotografie. Veškerá produkce profesionálních fotografií, která vznikala po roce 1948, podléhala soudobému politickému režimu. Na přelomu mezi výtvarnými tendencemi a nově prosazovanými vlivy ve fotografii stála kniha fotografa a publicisty Václava Jírů *Zrcadlo života* z roku 1949 vydaná v pražském nakladatelství Sfinx. Ta na první otištěné fotografii ukazovala skupiny lidí spěchajících brzy ráno do práce s kouřícími komíny v pozadí. Tento snímek jako by byl vzorem pro celou řadu dalších, které vznikaly v následujících letech jako jeden z obrazů budování socialistické společnosti. Zatímco první léta po nástupu totalitní moci znamenala spíše všeobecné hledání norem a prostředků, od padesátých let se tvrdá garnitura projevila naplno. Pro fotografii znamenalo toto období prakticky jednostranně zaměřené téma stylizovaných snímků vybraných motivů, které pronikaly nejen do profesionální, ale i do amatérské scény. V roce 1950 se ideologie režimu výrazně projevila například také na vydávání fotografického periodika. Zřízením časopisu *Nová fotografie* v čele s jeho redaktorem Františkem Doležalem získala fotografie oproti dosavadním tendencím zcela nový rozměr systematickým publikováním edukativních článků o formách a obsahu nových fotografií.[115] Jestliže se mohl čtenář zmíněné knihy Václava Jírů setkat na mnoha stránkách publikace s akty a jinými výtvarně pojatými snímky, v nově koncipovaném časopise *Nová fotografie* převládaly snímky pracovníků JZD, úderníků těžkého průmyslu, hrdinů práce, účastníků stranických schůzí a podnikových porad, dále například fotografie pionýrů. Vše z toho bylo navíc doprovázeno povinným optimismem. Jejich zobrazení přitom podléhalo pevně daným pravidlům, jejichž extrémní podobu určil ve své knize *Thema v nové fotografii* taktéž František Doležal.[116] S kolektivem autorů pak sestavil titul *Socialistická fotografie* (Praha: Práce, 1951) a ve stejné ediční řadě pojmenované Knihovna nové fotografie vyšel také spis o fotografování ve výrobě od uznávaného fotografa tohoto odvětví Vladimíra Hipmana *Fotografie v těžkém průmyslu* (Praha: Osvěta, 1952). Za rozsáhlou oblast druhů fotografie považoval Doležal ideovou fotografii, která si kladla požadavek sloužit socialistické výchově pracujících a podnítit masy lidí k boji za socialismus formou realistického obrazu. Mezi jednotlivá uplatnění těchto snímků řadil také knižní ilustraci.[117] Po snímcích požadoval jejich jednoduchost a výmluvnost.[118] Za příklady konkrétních motivů lze uvést *„střídání směn traktoristů, schůzky zlepšovatelů, pracovní besedy, vystoupení závodního divadelního kroužku, brigádnickou pomoc patronátního závodu, žně svého JZD, nejlepšího člena družstva, který první splnil dodávky, vzornou krmičku, nejstaršího odboráře, sportovní vystoupení, cvičení závodního sokola, spoluzaměstnance nastupující na rekreaci,* (…) “[119] Ve svých teoriích vycházel ze základů socialistického realismu a na druhé straně kritiky dosavadní fotografie, kterou považoval za buržoazní a maloměšťáckou. Za své texty o nové ideologii fotografie v této knize byl ostře napaden Lubomírem Linhartem, který knize vytknul její složitost, jednostranné zaměření a zatracení dosavadní fotografické tvorby.[120] Ostatně sám Doležal se v roce 1954 podrobil sebekritice, když v článku *Československé fotografie* ideologickou stránku fotografie považoval ve svých knihách za příliš úzce vymezenou a odvádějící od spektra pojetí celé fotografie.[121]

Výchova k novým fotografickým motivům a jejich zobrazení se stala hlavní náplní nově vzniklého periodika pro fotografy-amatéry a pracovníky v fotografii *Nová fotografie*. V jednom z mnoha článků byl uváděn příklad proměny motivů například v průmyslovém podniku, *„kde mají šikovného fotografa, který už dávno nepostává v extasi nad zasněženou střechou nebo démanty vodních kapek na jarní rozpuklé větvičce, ale fotografuje úderníky a údernice při práci i doma, v kruhu jejich rodin, střídání směn traktoristů, schůzky zlepšovatelů, pracovní besedy, vystoupení závodního divadelního kroužku, brigádnickou pomoc patronátního závodu, žně ‚svého‘ JZD, nejlepšího člena družstva, který první splnil dodávky, vzornou krmičku, nejstaršího odboráře, sportovní vystoupení, cvičení závodního Sokola, spoluzaměstnance nastupující na rekreaci, nastupující brance.“*[122] Závažnost článků byla vysoká protože na rozdíl od jiných tvůrčích forem se fotografie měla stát masových uměním. A za jediný výklad umělecké nebo tvůrčí fotografie byly považovány právě obrázky ve stylu socialistického realismu.

Mnohé dosavadní zvyklosti i hmatatelné prvorepublikové reálie byly odmítány jako buržoasní přežitky. V obrazových knihách se to projevilo reprodukováním účelně vybraných negativních aspektů společnosti na historických snímcích. Často se jednalo o sociální dramata reprezentované lidmi bez práce, špinavými dětmi apod. Doprovodnými přívlastky byla v tomto případě ošklivost, stáří a trapnost. Prvními záběry nové doby byly reportážní záběry z osvobození Československa a pokračovaly přes témata znárodnění průmyslu, všeobecného budování i běžného a společenského života, avšak v silně strojených scénách. Hlavní zřetel byl kladen na srovnání tzv. staré a nové doby.

Příznačná byla násilná didaktičnost fotografií směrem k divákovi. Fotografované postavy v pseudooptimistických kontextech nebyly anonymní, ale v titulcích pod snímky pojmenováni, aby v divákovi vyvolávaly dojem, že mohou být jedním z těch na obrázku. Univerzálnost motivů pak způsobovala, že nejen koncepce, ale i jednotlivé snímky různých publikací si byly vzájemně podobné.

Politická angažovanost, jako jeden z hlavních faktorů fotografických publikací, se projevila nejvíce v období let 1950–1953. Po smrti Stalina a Gottwalda a po Chruščovově kritice Stalinova kultu osobnosti přece jen postupně opadávala nejtvrdší ideologie i z oficiálních místopisných publikací.

Podstatný byl motiv snímku a snaha o něm jednoznačně informovat. Knihy se zpravidla sestavovaly sběrem snímků více autorů. Po celou dekádu padesátých let byla pro knihy charakteristická jejich výtvarná strohost.

Publikace tohoto období a charakteru byly nenáviděny už v době svého vzniku, pak opět v porevolučních optimistických časech a uznání se jim často pro svou bizarnost dostalo teprve s velkým časovým odstupem.

Dynamická a lyrická 60. léta

Chruščovovské tání, ale i kulturně společenské události jako účast Československa na světové výstavě EXPO v Bruselu v roce 1958, znamenaly dobré předpoklady pro změny v uvažování o tvorbě fotografických knih. Tato doba největšího kulturně-společenského rozkvětu přinesla do knih především experimentální a výtvarné tendence. Ještě nikdy nebyla československá fotografická kniha tak tvůrčím svébytně komunikujícím prostředkem jako v šedesátých letech. Tento typ publikací šedesátých let vlastně obohatil tuzemské fotografické knihy nejvíce za celou jejich dosavadní historii. Deziluze z předešlé dekády podněcovala řadu tvůrců ke zcela novému pohledu na společnost a její prostředí jak v obsahu, tak ve formě.

Mocný inspirační proud pro naše fotografy přišel s výstavou Lidská rodina. Díky tomu vycházely knižní soubory často z dokumentárního pohledu a orientovaly se na člověka.

Jedním z nejvýraznějších zvratů bylo definitivní opuštění dogmat socialistického realismu padesátých let. Postupně vymizely portréty úderníků a státníků včetně masových politických oslav. Od konce padesátých let do roku 1969 mnohé z motivů i v oficiálních fotografiích podléhaly soudobým optimistickým sklonům po uvolnění režimu a zmírnění společensko-politického napětí.

Ve fotografických publikacích se projevovaly některé obecné tendence v kulturních motivech, a některé z nich lze považovat za antisocialistické. Byly obnoveny náboženské motivy. Od kolektivismu se přistupovalo k hodnotě jednotlivce. V případě obrazu venkova se fotografické knihy vracely k tradicím.

Fotografové čerpali z humorných a groteskních scén a situací, přesto šlo o mnohem důstojnější obraz města než v případě publikací předešlé dekády.

Jedním z nových motivů se staly situace všedních dní a životy soudobých lidí. Fotografie v knihách byly takovými mikropříběhy nebo vyprávěním byl celý knižní soubor. Města byla fotografována jakoby v reálném prostoru a čase. Prohlížení takových knih se stávalo prožitkem.

Fotografie hledaly všední momenty měst a jejich okolí. V případě některých měst a krajin se tak podařilo v redakcích krajských nakladatelství vytvořit výtvarné a myšlenkově několikavrstevnaté sondy vyprávějící nejen o daném místě, ale i o lidech té doby.

Fotografické knihy vlastivědného charakteru a knihy o přírodě se orientovaly více do intimní sféry svými lyrickými záběry přírody a hledáním krás v drobných momentech.

Knihy věnované městům zase respektovaly historickou architekturu, ale obraz města často dokonale propojily s jeho moderními motivy urbanismu, staveb, dopravy, služeb apod.

Podstatná pro knihy proběhla nejen v obsahu, ale také v rovině její formy. Všednost měst i venkova byla zachycená nevšedním způsobem. Prohlubování skutečně uměleckých forem ve fotografii, které se ve fotografických knihách projevily stylem později označovaným jako poezie všedního dne.

Obrazové vyznění aktualizovaných motivů bylo podporováno nekonvenčními pohledy fotografů. Snímky byly často obrazem mladé generace, nejen proto, že je vytvářeli často mladí autoři, ale protože do Československa pronikaly západní vlivy moderní dokumentární fotografie.

Publikace byly svěřovány jednomu, výjimečně více autorům. Především už ale nebyly sestavovány z archivních snímků tak jako tomu bylo dosud v mnoha případech zvykem. Autoři získali mnohem více prostoru nejen pro uplatnění specifických fotografických prostředků, ale částečně i pro osobitý rukopis.

Živé záběry rozjasňovaly obraz města a staly se silným protipólem archaických obrazů historické architektury ve starších knihách. Vytrácela se původní koncepce monotónních alb soustředěných výhradně na uplatnění všech motivů a publikace se proměňovala v obrazová vyprávění o městech. Od šedesátých let se také všeobecně ustálilo základní schéma publikace pokračující další desítky let – střídání ročních období, prezentování nejdůležitějších měst, obcí a městských částí mapované oblasti, reflektování podstatných motivů. Všechny se přitom vzájemně kombinovaly.

V dílčích snímcích se hledaly nové výrazové možnosti fotografického řemesla. Soubory byly rytmovány střídáním různých výřezů, a především uplatňováním detailů nejen na neživé předměty, ale i na lidské tváře.

Obrazová část knihy byla mnohdy podpořena dynamickou grafickou úpravou, a ta byla někdy doprovázena ještě nápaditými grafickými prvky a typografií. K dokonalému knižnímu obrazu dané oblasti nepochybně velkou měrou přispělo kvalitní polygrafické zpracování často reprezentované hlubotiskem.

Po dlouhé přestávce od válečných let opět začaly vznikat publikace reflektující krásy československé přírody a vracející se k vlasteneckému vnímání naší země.

Vztah tradice a modernity se podařilo skvěle propojit v lyrické knížce křehce tesknivých obrazů, ale i každodenních radostí moravské národopisné oblasti *Valašská suita* (Brno: Blok a Ostrava: Profil. 1966, foto Vilém Reichmann a K. O. Hrubý). Obrazově citlivý i živý příběh převážně z prostředí jihočeských rybníků a zdejší krajiny přinesla publikace *Jak zpívá racek* (České Budějovice: Krajské nakladatelství, 1962, fotografie kolektiv autorů). Nejkrásnější knihy na téma krajin, přírody a obyvatel na samotách ovšem pocházely ze Slovenska a své kvality dosáhly zejména díky mistrovství fotografie jejich fotografa Martina Martinčeka: *Nezbadaný svet* (Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej lit, 1964), *Vám patrí úcta* (Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1966) nebo *Ľudia v horách* (Bratislava: Tatran, 1969).

Pozoruhodné a nadčasové fotografické knihy té doby ale vznikly také na téma některých československých měst. I v politicky a průmyslově angažované Ostravě se v tomto období zrodila nápaditá kniha *Ostrava barevná* (Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1962, 1963, foto František Krasl) věnující se ze dvou třetin svého obsahu černouhelné těžbě a hutní a strojírenské výrobě. Byla současně první fotografickou knihou věnovanou samostatně městu Ostravě a jednou z prvních celobarevných fotografických knih v Československu. Prototypem výtvarně experimentální moderní knihy byl titul *Mariánské lázně* (Plzeň: Krajské nakladatelství. 1960, foto Erich Einhorn) kombinací různorodých reportážních záběrů i detailů v souboru podpořeném grafikou barevných geometrických tvarů a nápaditou sazbou textů. Podobně výtvarně progresivní publikace vznikla také o dalším československém lázeňském městě. Titul *Teplice* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství. 1962, foto Jaroslav Beran, Antonín Lábr, Bohumil Plevka a Karel Souček) na rozdíl od Einhornových Mariánských lázní představil reálie celého města v často i dramatických bezprostředních záběrech reprodukovaných na obarvených stranách knihy. Za jednu z prvních skutečně živých fotografických pragensií lze považovat titul *Praha a Pražané* (Praha: TEPS. 1960, foto Václav Jírů) kombinující nevšední pohledy v dynamickém střídání různé denní doby a reflektováním nejmodernějších prvků velkoměsta. Jeden z fotograficky a koncepčně nejumělečtějších pohledů na tuzemské město nabídla kniha *Brno* (Brno: Krajské nakladatelství Brno. 1964, foto Vilém Reichmann a K. O. Hrubý a Miloš Budík) v nadčasové mozaice nejmodernějších městských elementů autorsky osobitě interpretovaných prostřednictvím humorných, ale i chmurných, minimalistických i široce pojatých fotografií. Za vrcholné dílo regionální fotografické knihy lze považovat titul *České Budějovice zblízka* (České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1965, fotografie František Dvořák a další členové fotoklubu Fotos) všestranně vyprávějící příběh krajského města pomocí svobodných obrazů členů jednoho z nejvýznamnějších fotoklubů té doby. Podobně nápadité knihy vyšly v dalších krajských nakladatelstvích: *Liberecký rok* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964, fotografie Vilém Boháč a Jan Kabíček) nebo *Ústí nad Labem mladýma očima* (1. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1965, foto Adolf Čechjan). Mimo krajské nakladatelství pak z produkce Městského národního výboru pochází kniha *Most ve fotografii* (Městský národní výbor Most. 1967, foto Jiří Dobřemysl).

Mimo místopis lze jmenovat další pozoruhodné fotografické knihy tohoto období. Obrazová variace na věčné téma byla předmětem publikace *Mládí* (Praha: Mladá fronta. 1965, foto Miroslav Hucek a Leoš Nebor). Z tématu pracovního prostředí jednoho podniku vyniká mezi ostatními obrazovými knihami titul *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* (První vydání, Liberec: Severočeské nakladatel-

ství, 1966, fotografie O. Novák) s naturalistickými scénami povrchové těžby. V této dekádě vzniklo také několik moderně pojatých a fotografií ilustrovaných dětských knih: *Hrajte si s námi* (Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. 1960, text František Hrubín, foto Dagmar Hochová), *Sviť sluníčko, sviť* (Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. 1961, text František Hrubín, foto Jan Lukas), *Říkali mu Frkos* (Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. 1963, text Pavel Kohout, foto Milada Einhornová) nebo *Nová knížka pro děti o chvástavém štěněti* (Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964, text Emanuel Frynta, foto Jan Lukas). Krátce před dekádou 60. let vznikla bizarně-groteskní kniha o zbloudilé koze v hlavním městě Československa *Rickys Abenteuer in einer grossen Stadt* (Praha: Artia, 1958, text Dušan Tomášek, foto Milada Einhornová).

Lze se domnívat, že laická i odborná veřejnost si jmenovaných knih vážila už v době jejich vzniku. Ohlasy na knihy byly v souladu s dobovým politicko-společenským optimismem nadšené. Reflektovaly proměnu publikací, jejich komplexní obohacení v české kultuře a konečně důstojné propagační prostředky měst a krajů. Mnohé z těch knih jsou dnes už skoro zapomenuté, protože často vycházely v omezených počtech výtisků. Konec tvůrčího období šedesátých let začal příchodem vojsk varšavské smlouvy do Československa a definitivně byl naplněn počátkem tzv. normalizace.

Tzv. normalizace

Období sedmdesátých a osmdesátých let znamenalo pro oficiální fotografickou produkci vesměs kvalitativní úpadek a částečný návrat k dogmatům i estetice padesátých let. Úsilí komunistické strany o zavedení nové ideologické tváře v československé kulturní tvorbě mělo výrazný vliv i na oficiálně vydávané fotografické knihy.

Období tzv. normalizace je pro fotografické publikace charakteristické mimo jiné zvýšením podílu obrazů politických, pracovních motivů a veškerých pozitivních reáliích, které vznikly po roce 1948. Tyto často bezobsažné snímky mají dnes nanejvýše informační hodnotu.

To, že byla řada motivů v obraze kraje esteticky zcela nepatřičná bylo zřejmé i redaktorům publikace. Málokdo měl ale odvahu na to veřejně upozornit tak, jako například teoretik a historik fotografie Václav Jírů v jedné ze svých kritik slovenské publikace *Kysuce* (Martin: Osveta, 1980, foto Miroslav Gollis, František Kollárik, Štefan Marton, Peter Surový, Jozef Vričan, grafika Ivan Riabič). Jinak tematicky střízlivá publikace a podle charakteru oblasti soustředící se především na krajinné motivy a tradiční lidové prvky přinesla mimo jiné i nevyhnutelné socialistické reálie nové podoby venkova. Značně problematicky působí v obrazových knihách tohoto zaměření snímky nejrůznějších budov. Obrázky nedávno realizovaných staveb navrhoval autor článku otisknout nově v tvůrčím obrazovém řešení nebo lépe je přesunout mimo hlavní kolekci fotografií: *„Zato snímky à la Areál ZVL, Dřevokombinát, Nové sídliště a zejména pak záběr nádražní budovy úroveň této publikace zbytečně snižují. Nemůže-li se takovéto dílo bez snímků objektů tohoto druhu obejít, redakci nezbývá než trvat na jejich výtvarném zobrazení, zejména však na jejich zalomení, třeba i v menších formátech, do zvláštní přílohy oddělené informačním textem.“*[123]

Václav Jírů ve svém článku naznačil druhé dlouhodobé úskalí publikovaných fotografií, totiž obrazové pojetí motivů. O reportážní fotografii politických a společenských událostí přinesl v polovině normalizační éry krátký článek odborný měsíčník *Československá fotografie*. Obecně tak shrnul mnohokrát opakovaný problém příliš strojených a autorsky i divácky neosobních snímků publikovaných nejen na stránkách novin a časopisů, ale potažmo i ve fotografických knihách. *„Fotograf je vyzván, aby vytvořil portrét významného státníka, snímky z významné celostátní manifestace (např. z 1. máje), ze setkání představitelů různých zemí, nebo snímky mající agitovat nebo propagovat nějakou proponovanou událost nebo symbolicky vyjádřit významnou ideu, která je z úhrnného společenskohistorického hle-diska pro danou chvíli významná. Existuje jakýsi nepsaný zákon, nebo spíše konvence, podle které fotograf nemá významnou osobnost zachytit v nestřeženém okamžiku, kdy tato osobnost je taková, jaká ve skutečnosti je, ale zobrazuje ji podle jistých norem a zvyklostí. A výsledek? Téměř ‚nadindividuální‘ portrét. A pokud jde o událost, ta je pak zobrazena v plném lesku, bez jakýchkoli nedostatků, přirozených lidských prohřešků a chybiček. Ze snímku setkání státníků bývá patrna vzájemná vřelost, korektnost, reprezentativnost jednoty nebo rozporu, často vyjadřující symbol, nikoli skutečnost samu, nikoli lidi s jejich vlastnostmi, ale postavy zbavené své subjektivity, ideály, které jakoby existovaly mimo tento svět. Pod pojmem ‚oficiální portrét‘, ‚oficiální snímek‘ nějaké události nezřídka chápeme dokonalost samu, ‚dokonalost‘, jež však často bývá pouhým schématem, sterilitou, uzavřeností a v podstatě vyjádřením šedé neskutečnosti. Řekneme-li však ‚neoficiální snímek“, pak tím zpravidla rozumíme snímek ‚oficiální události‘ (přehlídky, průvodu, sjezdu, setkání, konference atp.), který je pojat ‚neoficiálně‘, tj. zobrazuje vzpomínaný děj nebo osobnost nikoli úředně, reprezentativně, ale bezprostředně, nečekaně, bez jakéhokoli aranžmá, připravenosti, oslavnosti. Je zřejmé, že takové snímky mají daleko větší působnost, vyjadřují-li navíc zřetelně poslání, smysl zobrazené události. S problematikou ‚oficiálnosti‘ a ‚neoficiálnosti‘ je nerozlučně spjata novinářská fotografie, která bohužel často příliš lpí na oficialitě. Málokdy se v denním tisku setkáváme s reprodukcemi snímků, které by nebyly oficiální, ale bezprostřední, vpravdě ryze reportážní. Oficiální snímek je vždy jakousi poloreportáží, a proto nemá nikdy onen pel autenticity, tak vlastní každé dobré reportáži, mnohdy nemá a nemůže mít požadovanou přesvědčivost: svou aranžovaností se zastavuje na půli cesty k reportáži. Přirozená lidská averze vůči všemu ‚úřednímu‘ se odráží i v konzumu oficiálních fotografií a v přístupu ke snímkům v novinách. Velká většina redaktorů zcela automaticky a bez jakéhokoli reálného zdůvodnění dává přednost poloreportáži před skutečnou reportáží v mylném domnění, že oficialita poloreportážního pojetí skutečnosti nemůže nikde ‚narazit‘, zatímco reportáž by mohla a bylo by s ní víc práce. O tom, že oficiální snímek je svou významovou neutralitou leckdy až nevnímatelný pro nezajímavost fotografova vidění a že se často podobá šedé každodennosti, redakce již neuvažují. Je to tedy právě ‚oficialita‘ a ‚neoficialita‘, dva póly, mezi nimiž se novinářská fotografie leckdy rozpačitě pohybuje, nevyužívajíc jednoznačně možností, které fotografická technika dennímu tisku nabízí.“*[124]

Bohužel jak v rovině obsahu, tak formy, publikovaných snímků fotografové a redaktoři předem rezignovali na jakékoliv tvůrčí a osobité snahy a raději podléhali požadavkům po jasných snímcích předem určených motivů ve snaze vyhnout se zbytečným rozporům se schvalovacími orgány. Po celé totalitní období totiž měly fotografické publikace především ideologicky upevňovat pozici měst, okresu a kraje a v socialistickém státu a stát se politickým výměnným artiklem. Ty, které byly určeny pro maloobchodní prodej, byly předem odsouzeny k neúspěchu.

V místopisných, vlastivědných knihách o československých krajinách a historických městech tohoto období, v nichž nebyly uplatněny politické motivy, se jejich forma vrátila k tradici a konzervatismu meziválečných a válečných fotografických alb.

Toporné pokusy o místopisné knihy těchto dvou dekád nedokázala oživit ani volba jediného autora všech snímků, což se ukázalo jako předpoklad kvalitní knihy už od počátku druhé světové války. I so té doby zkušení autoři, výtvarníci a experimentátoři se totiž v této době museli podřídit požadavkům.

Témata a motivy fotografií v publikacích o Ostravsku v letech 1948–1989

Vzorovým socialistickým městem nejen bývalého Ostravského kraje, ale i celého Československa, se po roce 1945 stala Ostrava, jejíž podniky těžkého průmyslu i sekundární výstavba se staly symbolem znárodnění a budování. Město tak bylo v tomto období reprezentováno především významnými průmyslovými podniky Ostravska, kterými byly Vítkovické železárny, Ostravsko-karvinské doly a na přelomu čtyřicátých a padesátých let především Nová huť Klementa Gottwalda. Průmyslové firmy v době kapitalismu mnohem více než propagaci města upřednostňovaly prezentaci vlastní výroby a produktů. Do roku 1948 tak vznikalo mnoho publikací, od malých sešitků pohlednicového formátu po monumentálně pojaté knihy, s mnoha fotografickými ilustracemi. Jednotným pojítkem všech těchto knih byla velmi dobrá technická kvalita snímků, které bývaly často tištěny hlubotiskem.

Po roce 1948 a zejména v první polovině padesátých let se k obsahu fotografických knih přidala politická propaganda reprezentována na dosavadních poválečných motivech. Ostrava zaujímala roli příkladného socialistického města, ve kterém se hlavně počátkem padesátých let budovaly těžké průmyslové provozy, ale i moderní bydlení pro pracující. Dalším aspektem byla všeobecná snaha doprovázet veškeré tituly o městech Československa agitačními politickými a výchovnými motivy, které se ještě s ohledem na budovatelský charakter Ostravy uplatňovaly v tomto regionu ve větší míře.

Knihy se věnovaly dobově důležitým politickým a společenským tématům mnohem více, než místopisnému pojetí města a jeho okolí. Charakteristickým rysem prakticky všech fotografických knih totalitního období v Československu byl výběr modelových témat opakovaných v různé míře prakticky ve všech titulech.

Jestliže se bylo možno v historii vývoje československých fotografických knih o městech setkat s postupnými transformacemi a progresí, které souvisely s politickými změnami a nahlížením na propagaci měst a jejich okolí a znamenaly často vývoj k lidštějšímu a výtvarnějšímu pojetí zobrazení těchto motivů, fotografické publikace o Ostravsku představovaly v tomto ohledu spíše stagnaci.

Pomalý a jen částečný vývoj od agitační a dogmatické fotografie padesátých let k poetičtějším a výtvarnějším snímkům let šedesátých souviselo patrně s charakterem Ostravy jako průmyslové oblasti, pro kterou po dlouhou dobu platil přívlastek příkladného socialistického města, a v němž bylo potřeba udržet především moralizující motivy práce a pseudoradostného života v socialistickém městě.

S neskrývanou monotónností byly v knihách nejen v regionu otiskovány modelové scény a motivy. Mezi nejběžnější poúnorové náměty v regionálních knihách patřila výstavba Nové huti Klementa Gottwalda, budování tzv. Nové Ostravy – porubského sídliště stalinistického architektonického stylu, a to v komparaci s motivy kapitalistické Ostravy, dělícím momentem mezi nimi pak byly dny osvobození Československa sovětskou armádou. V období částečného politického uvolňování se přidávaly záběry městského života. Široce zastoupené byly portrétní snímky horníků, hutníků a další pracujících v těžkém průmyslu, kteří v obecné rovině na počátku padesátých let představovali nejvýznamnější skupinu pracujících. Na kulturně a společensky progresivní šedesátá léta se náměty reagovalo v regionu Ostravy jen částečně. Sedmdesátá a osmdesátá léta výrazně rozšířila témata rekreace, městského života a jeho služeb. Politická a průmyslová témata přetrvala v knihách severní Moravy a Slezska po celé totalitní období. Z knih tzv. normalizace se vytratilo individuální pojetí a zvýšením jejich produkce se z nich stávaly stereotypní knihy s neustále opakovanými motivy. Univerzálními motivy celých čtyř dekád byly například děti, žena, bydlení aj.

Kapitalismus

Jedním z klíčových témat fotografických knih první poloviny padesátých let se stal kapitalismus, interpretovaný ovšem v negativním pohledu. V knihách reprodukované motivy předválečného a meziválečného období byly velmi často vulgarizovány, ironizovány nebo považovány za smutné. Nejběžnějším tématem v publikacích Ostravska byly nízké sociální a ekonomické podmínky.

Důvodem návratu k historickým výjevům bylo srovnávání se soudobými životními ideály socialismu. Takový pohled ve formě srovnání představoval v knihách účelové vytržení vybraných charakteristik vůči jiným. Pro socialismus bylo předním tématem mládí, jaro, zrození, budování. Proto například motiv stáří, smrti a zanikání patřil k hlavním prvkům, které zcela odporovaly důležitým ideám nové doby. Například v edukativní knize sepsané Františkem Doležalem *Thema v nové fotografii* vyzývá kapitola Fotografie krajiny fotografy přímo k hledání motivů, na nichž by zachycovali staré prvky a konfrontovali je s novou skutečností.[125]

Období kapitalismu bylo reprodukováno hned v úvodu obrazové části knihy. Mezi obrázky sloužící k zamítnutí původních prvorepublikových základů a vyzdvižení prvků nových patřily fotografie žebráků, starých horníků, sběračů uhlí na haldách, dětí ulice nebo lidí u kontejnerů a pak taky nevyhovující způsob bydlení v dělnických koloniích. Proti tomu byly postaveny fotografie rozradostnělých brigádníků, malých pionýrů nebo výstavby moderních sídlišť. Snímky byly podrobně komentovány ve svých popiscích. Předěl mezi starými a novými motivy tvořil obraz osvobození Československa sovětskou armádou, záměrně vsazený právě mezi staré a smutné a nové a radostné. Podobné komparace se postupně vytrácely od druhé poloviny padesátých let. Co ale jako motiv srovnání staré a nové doby přetrvalo na Ostravsku až do konce totalitního režimu v Československu byly staré dělnické kolonie. Fotografie tak především v prvních letech vlády komunistické strany ukazovaly rozbité zdi domů, obydlí zatopené povodněmi či vystěhovaný nábytek neplatících nájemců. Nedůstojnost podmínek doprovázena v mnoha případech kromě fotografií doprovázena také komentáři, který velmi obecně popisuje negativní faktory podmínek bydlení v dobách kapitalismu.

Později byl tento kontrast starého a nového bydlení pro pracující dělníky koncentrován do jediné fotografie. Od konce padesátých let se pohled na dělnické kolonie se stal střízlivějším a fotografie byly často brány jako doklad historie bydlení na Ostravsku, který je však postupně nahrazován moderní sídlištní zástavbou. Běžným záběrem v publikacích o Ostravsku se tak stal například pohled na sídliště Kamenec s panelovými domy, v jehož popředí jsou v kontrastu zakomponovány domky staré kolonie stejného jména.

Jedním z příkladných motivů odkazujících ke prvorepublikové době se stali staří havíři, nazýváni též vysloužilci. Obrázky takových dělníků byly využívány ve spojení s novými s mladými lidmi, brigádníky jako protikladné obrazce. Obdobnými antihrdiny raně socialistické éry byli žebráci představováni jako přímý dopad kapitalistického života bez sociálních jistot s vládou soukromých podniků. Negativní postavy starého režimu byly vždy komparován se soudobou šťastnou společností.

Osvobození

Osvobození Československa sovětskou armádou se v případě Ostravy a Ostravska objevovalo ve všech poválečných fotografických publikacích až do konce totalitního období. V prvních knihách bylo toto téma zastoupeno autentickými reportážními záběry z příjezdu prvních tanků z východu. Později to byl zejména Památník osvobození Rudou armádou v Komenského sadech instalovaný roku 1947.[126] nebo Památník osvobození v podobě tanku 051, který se stal vůbec nejreprodukovanějším motivem.

Jaro

Zatímco zima všeobecně symbolizuje konec něčeho, tudíž až na výjimky nebyla na fotografiích prakticky zobrazována, naopak jaro představovalo vhodný motiv, který se se socialismem přirozeně vázal. Toto roční období se stalo v přeneseném významu mládím, vznikem něčeho nového a čerstvého. Navíc jarní motivy pučících větviček stromů představovaly fotograficky snadno zobrazitelný motiv podpořený ještě romantickou až kýčovitou atmosférou.

Další vhodné roční období, které se na fotografiích v knihách často objevovalo, bylo léto. Jeho charakteristikami byla doba žní, zralosti, sklizené úrody aj.

Oproti jaru a létu patřily podzim a zima v knihách vydaných do roku 1968 k ojedinělým námětům. Souviselo to se snahou režimu potlačovat stáří, konec a utopické prvky. Zpočátku se tato roční doba často pojila se zimními rekreacemi, později už byly na stránkách knih zasněžené scenérie města s těžními věžemi běžnou součástí krajinných snímků.

Další dvě roční období se začala objevovat teprve od poměrně výtvarně i námětově volnějších šedesátých let. Zejména od sedmdesátých let se pak ustálila koncepce publikace kopírující volně ve svých námětech právě na chronologii ročních období od jara do zimy.

S ročními obdobími také souvisela denní doba, ve které oficiální fotografie pro otištění v knihách vznikaly. Nejběžněji byly ostravské motivy fotografovány při plném slunci za jasného dne. Éra socialismu byla totiž především v prvních letech spojována s tématem slunce, které bylo zdrojem světla, jasu a zároveň symbolicky protipólem minulých temných dob kapitalismu.[127] Oproti tomu byly zejména od šedesátých let v knihách často otištěny snímky pořízené v noci. S rozšířením instalace neonových nápisů byly v tuto denní dobu mnohdy zobrazovány ulice Ostravy s obchodními domy, náměstím nebo celkové pohledy na město.

Oslavy 1. máje

Neodmyslitelným tématem celého totalitního období, kterému se nevyhnula žádná fotografická publikace nejen o Ostravsku, byly prvomájové průvody a oslavy spojené se svátkem práce.

Přestože tradice oslav 1. máje vznikala u nás už na konci devatenáctého století, po roce 1948 dosáhl tento svátek mnohem širšího naplnění. Jeho podstata tkvěla v upevnění jednoty obyvatelstva a jejího sevření kolem dělnické třídy a komunistické strany. Kromě toho sloužil svátek jako prostředek dalších ideologických norem a v první polovině padesátých let především jako jeden z prostředků pro upevnění role socialismu. Průvody zachycované na snímcích nebyly podle švédského spisovatele Arane Hirdmana pouze prvoplánovou přehlídkou, ale symbolizovaly pochod Československa směrem k budoucnosti a hojnou účastí dětí byly také cestou mládeže do života.[128] Realizace oslav probíhala zejména ve větších městech republiky na významných komunikacích ve městech. Uspořádání průvodu se řídilo pravidly. Kromě dělení podle druhu pracovišť stáli v čele průvodu předáci a nejlepší socialističtí pracovníci, kteří v rukou nesli na poutačích oslavná hesla. Mimo transparentů byly zásadní složkou průvodu často také alegorické vozy nebo zvětšené fotografie významných představitelů Československého státu, Sovětského svazu nebo spřátelených zemí. Vedle průvodu byla součástí oslav také výzdoba ulic a oken domů vlaječkami. Padesátá léta byla pro prvomájové oslavy charakteristická také zapojením vojenské techniky, jako součásti průvodu. V sedmdesátých a osmdesátých letech odkazovaly oslavy 1. máje spíše k původním prvorepublikovým tradicím, sevřenost a dodržování norem z prvních let komunismu se v této době prakticky vytratily. Zejména v osmdesátých letech se pak tyto oslavy staly spíše povinnou rutinou a radost lidí na fotografiích byla mnohdy předstírána. Ani tak se ale neztratila vizuální pestrost oslav.[129]

V Ostravě se prvomájové průvody konaly na Gottwaldově třídě (dnes ulice 28. října). Nejčastěji byly fotografie otištěné v knihách pořizovány před Domem kultury pracujících VŽKG (dnešním Domem kultury města Ostravy), který byl chápán jako symbol pro stmelování obyvatel, sloužil pro konání osvětových činností, kulturních akcí a besed a těmito charakteris-tikami s prvomájovými oslavami úzce souvisel. Před ním byla při příležitosti oslav postavena tribuna pro významné představitele strany, kteří průvodu přihlíželi.[130] Mezi hojně zastoupenými pracovníky v průvodech patřili v Ostravě tradičně horníci oblečeni ve slavnostním oděvu, doprovázeni často hornickou dechovkou v čele.

Z formálního hlediska se fotografické nazírání na prvomájové průvody v knihách o Ostravsku za období let 1948–1989 měnilo jen v malé míře. V prvních publikacích v tomto období, v nichž byly fotografie oslav svátku práce otištěny, převládaly pro zdůraznění masovosti akce snímky z ptačí perspektivy, které zahrnuly do jednoho obrazu stovky lidí. Později, především v sedmdesátých a osmdesátých letech, byly otiskovány fotografie většího výřezu soustředěného na tváře zúčastněných. Často byly do snímků začleněny i typické ostravské dominanty. Řemeslný i obsahový přístup k fotografování prvomájových manifestací a průvodů rozebíral ve své knize i František Doležal.[131] V odborných fotografických časopisech a dalších knihách byl v souvislosti s fotografií schůzí, shromáždění a manifestací kladen důraz na dodržování dvojího významu snímku – informativní hodnoty, ale i výtvarné. Byl ji přisuzován nejzávažnější význam a prostřednictvím tohoto druhu obrázků měla československá fotografie plnit své socialistické závazky.[132] Umělecká rovina snímku ovšem byla všeobecně chápána spíše ve smyslu námětu a jeho ideového významu.

Vůdce

Trvalým a v každé fotografické knize opakovaným tématem bylo zobrazení vůdce, tedy významného představitele vedení strany a státu nebo Sovětského svazu. Kult vůdce byl spojován s podvojností na jeho nazírání. Jednak byla tato osoba součástí davu (jako dělník apod.), zároveň však podléhala její existence přísné hierarchii (nad lidmi). Takový dvojí pohled stavěl vrcholného socialistického představitele do úrovně mytického nahlížení, totiž „je jako my“ a „je s námi“, a zároveň ústil k jeho chápání jako všudypřítomné osoby. Tyto sklony převládaly obecně zejména v padesátých letech.[133] Političtí činitelé byli mnohdy představováni v rodinném plánu, a to v souvislosti s dítětem, které se pro socialismus stalo symbolem „nové doby“. Zatímco role matky byla v tomto případě symbolicky svěřena komunistické straně, role otce byla pojímána více v rovině člověka. Otcovské vlastnosti byly totiž přebírány právě jedním z politiků. Prakticky byl pak za otce považován Stalin, Gottwald aj.[134]

Událostí, která se pro tyto představy stala zcela nepřirozenou, byla smrt Stalina a bezprostředně poté i Gottwalda. Jestliže se prostá smrt jevila jako něco nemyslitelného, byla smrt vůdců pro podstatu socialismu zcela nemožnou. Vysvětlením pro přirozený chod systému bylo nakonec to, že Stalin i Gottwald žijí dále. Ostatně honosné přehlídky vojska a lidových milicí na pražské Letné dokázaly, že úmrtí obou mocných mužů pokračování režimu nijak neochromí.[135]

Zobrazení konkrétní osobnosti přirozeně souviselo se soudobými politickými tendencemi, či u nás s momentálně vládnoucím prezidentem. Do poloviny padesátých let byl vůdce nejčastěji zastoupen Gottwaldem, zobrazeným v živé formě společně s dělníky či pionýry. V případě knihy Na stavbách Ostravska byl dokonce první dělnický prezident Klement Gottwald na fotografii přítomen při příležitosti

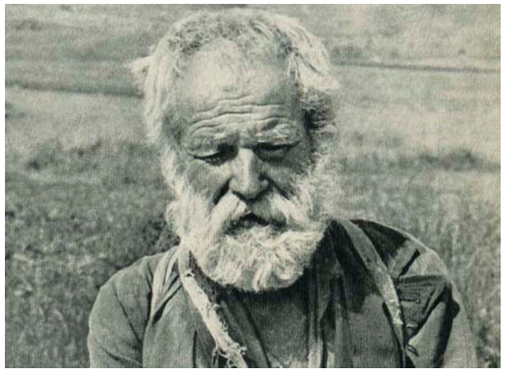

397

399

398

400

397–400 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Kapitalismus, bída, staří havíři, vysloužilci**
397: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
398: publikace *Osvobození Ostravsko buduje* (1955)
399: publikace *Ostrava barevná* (1962)
400: publikace *Osvobození Ostravsko buduje* (1955)

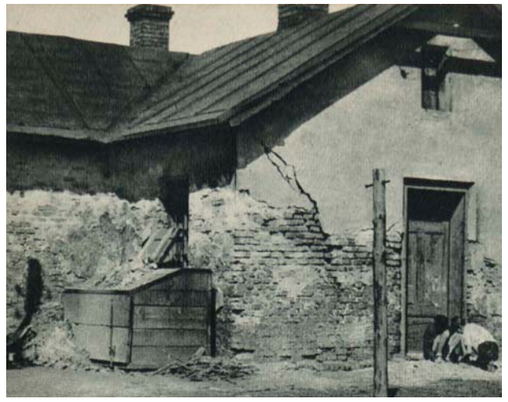

401

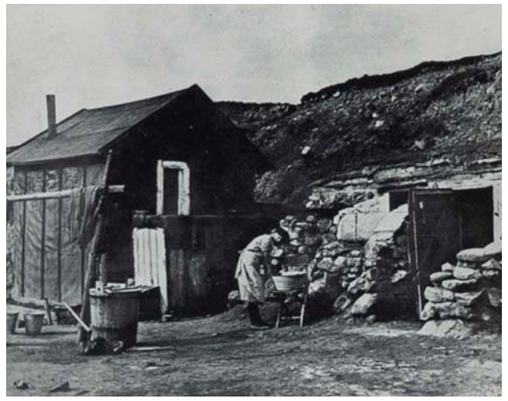

402

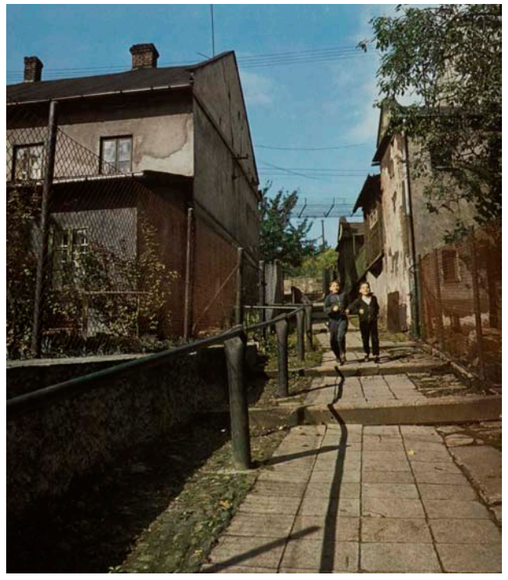

403

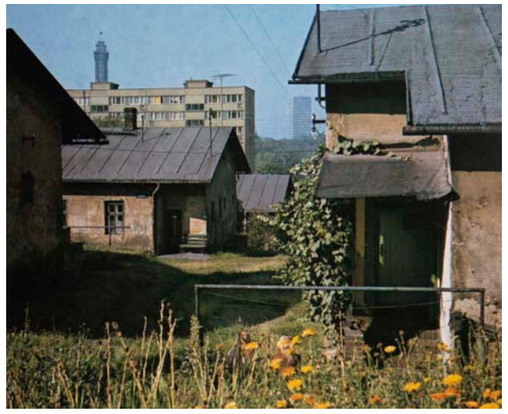

404

405

401–405 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Kapitalismus, kontrast starého a nového bydlení**
401: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
402: publikace *Ostravsko včera a dnes* (1954)
403: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
404: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]
405: publikace *Ostrava* (1978)

406

407

408

409

410

406–410 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Osvobození, Památník osvobození Rudou armádou / Památník hrdinů (1945–1947)**
406: publikace *Ostrava. Město uhlí a železa* (1947)
407: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
408: publikace *Ostravsko včera a dnes* (1954)
409: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
410: publikace *Ostrava* (1985)

411

412

413

414

415

416

417

411–417 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Osvobození, Tank**
411: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
412: publikace *Ostrava* [1967]
413: publikace *Ostrava barevná* (1962)
414: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
415: publikace *Ostravsko* (1975)
416: publikace *Severomoravský kraj* (1980)
417: publikace *Ostrava* (1985)

418

419

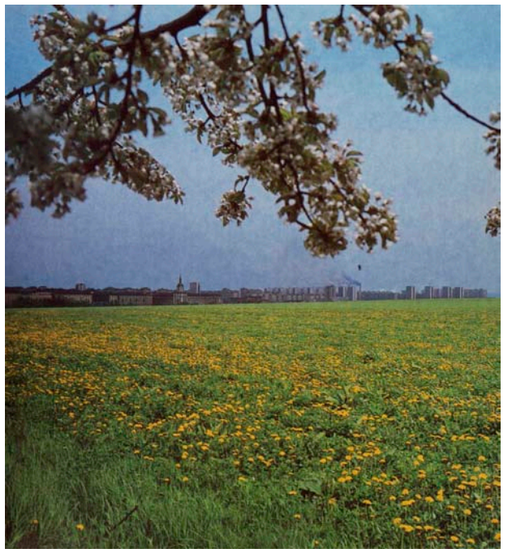

420

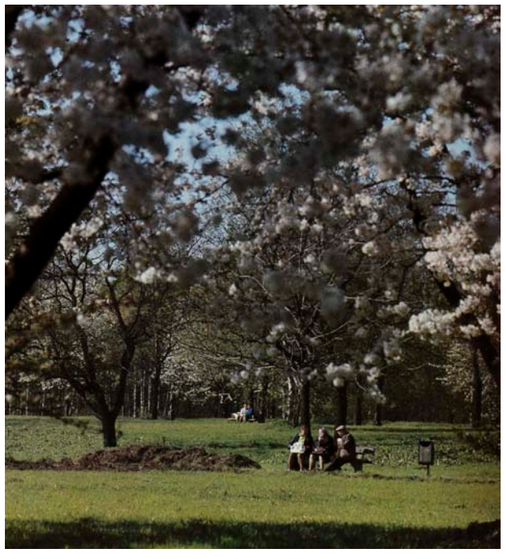

421

418–421 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Jaro**
418: publikace *Ostrava barevná* (1962)
419: publikace *Ostrava* [1967]
420: publikace *Ostrava* (1978)
421: publikace *Ostrava* (1985)

422

423

424

425

426

427

428

429

422–429 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: 1. Máj**
422: publikace *Ostrava barevná* (1962)
423: publikace *Ostravsko* (1975)
424: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
425: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
426: publikace *Ostrava* (1978)
427: publikace *Cesta družby* (1983)
428: publikace *Cesta družby* (1983)
429: publikace *Ostrava* (1985)

zapálení první vysoké pece Nové huti Klementa Gottwalda. Moment setkávání státníka s pracujícími byl přirozenou součástí obsahu mnoha knih. Ve většině případů však byli tito mužové na fotografiích zobrazováni v neživé formě jako už jednou zhotovené fotografické obrazy ve druhém plánu, či ještě častěji jako sochy. Tyto monumentální fotografie zdobily závodní jídelny, místnosti na schůzích stran nebo jako portréty školních tříd. Jednalo se tak o nejčastější způsob setkávání vysoce postavené osoby s prostým dělníkem. V sedmdesátých a osmdesátých letech přetrvávaly většinou tendence zobrazovat na fotografiích v knihách osobnosti socialismu ve formě plastik, začleněných buď do snímku jako součást nějakého výjevu – například pouličního ruchu, nebo s větším důrazem k objektu jako ryze informativní snímek sochy oproštěný od okolí.

Děti a mládež

K četně reprodukovaným motivům v celé socialistické éře v Československu patřil obraz mládeže a dětí. Účelový výběr dítěte úzce souvisel s ideologickými hledisky. Dětský a mladý věk podléhal z hlediska socialismu novému životu a optimistickým vizím budoucnosti. Dítě totiž představovalo „nového člověka“, který se zrodil téměř současně s novým socialistickým státem a stal se jeho vzorem. Navíc nebylo nijak, na rozdíl od dospělých, zasaženo přežitky starého světa v době kapitalismu. Dospělí se naopak se zrodem socialismu museli stát mladými v rovině duševní, aby byli schopni chápat a účastnit se nového světa idejí a vymazat původní představy staré doby. „Nová doba“ byla vlastně také pro dítě určena a mladý člověk byl jejím nositelem.[136]

Dětskému chápání bylo ostatně přizpůsobováno veškeré formální pojímání socialistického světa. Například všechny texty i fotografie byly v knihách redukovány do jednoduché, jednoznačné roviny. Jednoznačné zobrazení a sdělení vítězilo nad složitým a metaforickým.[137]

V souvislosti s dítětem uvedl František Doležal ve své knize *Thema v nové fotografii* výčet oborů a míst, v nichž je jakožto tvůrčímu fotografovi doporučeno dítě zobrazovat. Na tato prostředí se navazovalo postupně až do osmdesátých let a běžně se také objevovala ve fotografických knihách o Ostravsku. Podle Doležala tak měly být předmětem snímků následující motivy: *„dětské jesle, školka, družina mládeže, zájmový kroužek, život v pionýrské organizaci, a ČSM, účast pionýrů a svazáků na politickém životě, budování velkých mládežnických staveb, spolupráce městské a vesnické mládeže.“*[138] Nejen při fotografování dětí a mládeže pak Doležal kladl důraz na nové ideologie, bez jejichž znalosti nemohl vzniknout uspokojivý snímek. Do úzké souvislosti dával tento teoretik fotografie také mládež a výstavbu nejen hmotnou, ale i tu socialistickou.[139] Ve fotografických publikacích o Ostravsku tak téma dítěte a mládeže zaujímalo významné místo. Prakticky ve všech případech bylo dítě ve fotografických publikacích o Ostravsku zobrazeno na snímku při hře. Taková činnost ale byla zejména v první polovině padesátých let zneužívána k propagaci politických ideologií. Na jedné z fotografií například děti vytvářejí plakáty na téma míru nebo portréty Stalina.

Rodina

K posílení jistot socialistického státu byl zejména v první polovině padesátých let použit a často zneužit obraz rodiny se svým nezpochybnitelným existenčním a společenským statutem.

Hlavou rodiny byl v případě Ostravska dělník a kombinací obou jeho rolí se z něj stal hrdina z lidu. Snímky často vznikaly v domácím prostředí v době běžného volného času typického dělníka. Nešlo však o příklad z uzavřeného rodinného života, ale naopak o univerzální typ šťastné rodiny. Fotografie byly často doprovázeny popisky s konkrétními jmény portrétovaných ve snaze vytvořit iluzi, že se nejedná o fiktivní postavy, ale konkrétní lidi, vzory socialistického člověka.

Žena

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let získává žena i její obraz novou identitu. Postavy nadšených soustružnic, zednic, pokrývaček, traktoristek nebo dojiček JZD se staly symbolem nové doby. Z námětového hlediska byla žena zařazena především do oblasti portrétů pracujících a stala se plnohodnotnou součástí dělnické skupiny. Model ženy-dělnice přetrval v obrazových publikacích až do konce totalitního období.

Práce

V období přelomu čtyřicátých a padesátých let, kdy se hledaly masové a účinné prostředky pro oslovování pracovníků paradoxně československá fotografie v tomto ohledu stagnovala. Jinak tomu bylo od dvacátých let minulého století v bývalém Sovětském svazu, který dokázal fotografické a polygrafické prostředky k oslovení lidí využít ve výtvarném a experimentálním duchu. U nás naopak převládala povrchní, schematická, inscenovaná fotografie soustředící se na motiv snímku. Forma jeho záznamu měla být jednoduchá, aby byl výklad obrazu jednoznačný.

Obrazy průmyslového prostředí a dělníků, které se staly nástrojem masové propagandy, pomáhaly vytvářet pracovní étos. Účelem opakované propagace práce bylo zvýšit pracovní výkonost. Právě na tomto tématu se také nejvíce prosazovala manipulace s divákem. Téma přetrvalo prakticky celé totalitní období ve všech kulturních odvětvích, v literatuře mimo obrazové publikace také v beletrii.

Z hlediska formy se fotografie v práci věnovala řada článků i samostatných publikací. Fotografie práce dostala i své pojmenování a v žánrech fotografie i jakousi kategorizaci pracovní fotografie. Pro celou socialistickou éru ale bylo příznačné neustálé hledání vhodný fotografického jazyka a prostředků, jakými dosáhnout oné ideové pracovní fotografie a současně ji propojit s výtvarnou fotografií.[140]

V Ostravě měla fotografie z pracovního prostředí bohaté zastoupení zejména v těžkém průmyslu uhelného hornictví a hutnictví. Ostatní oblasti práce ve formě služeb, administrativy či zemědělství byly ve fotografických publikacích o Ostravsku reprezentované pouze v okrajovém množství.

Průmysl

Práce zaujímala ve sledovaném období stěžejní část celého schématu socialistické ideologie. Zobrazení této činnosti ve fotografických publikacích bylo klíčovým nástrojem k jejímu pozvednutí a produktivitě. Morální výchova k práci se stala základem pro výchovu lidu a budování socialismu. *„Tomu odpovídaly četné kampaně a hesla. Zmiňme alespoň heslo „Republice více práce, to je naše agitace“, použité komunisty již před volbami v roce 1946, údernické hnutí nebo pověstné Stavby mládeže.“*[141] Kladné hodnocení si vysloužili úderníci, kteří pracovní činnost upřednostňovali nad volným časem. Pracující, kteří zejména v první polovině padesátých let podléhali silnému vlivu ideologie, chápali práci jako formu sebezdokonalování.[142]

Hned v prvních poválečných letech dosáhla fotografie těžkého průmyslu velkého rozvoje. Byla vydána velká kniha Hipmanova *Práce je živá*, která kombinovala vedle širokých záběrů a žánrových výjevů snímky ve stylu nové věcnosti a socialistického realismu. Kniha je kvalitativně poměrně kolísavá – přináší silné, ale naproti tomu i povrchní záběry. Stejný autor napsal i edukativní příručku pro fotografy a pracovníky v oblasti propagace *Fotografie v těžkém průmyslu*. Nejlepší domácí fotografie z průmyslového prostředí vytvořil vedle Vladimíra Hipmana brněnský fotograf K. O. Hrubý.

Jestliže většina motivů zobrazovaných ve fotografiích v knihách o Ostravě představovala obecně platná a typická témata většiny knih s fotografiemi v období vlády komunistické strany, konkrétní podoba práce na Ostravsku zaujímala svým obsahem specifický motiv. Přestože pracovní činnost byla obecně vhodným vizuálním nástrojem propagandy, na Ostravsku zahrnovala jinde méně všední motivy z prostředí dolů a hutí. Velká většina snímků, která byla otištěna ve fotografických publikacích tohoto kraje, vznikla právě v souvislosti s průmyslovou výrobou.

Průmysl v ostravském kraji stál na uhelném hornictví a hutní výrobě. Zejména po roce 1948 docházelo v Ostravě k realizaci výstavby podniků těžkého průmyslu a k jejich dominantnímu využívání pro ideologické účely. První hospodářský plán v Ostravě zahrnoval ve své koncepci rozvoj těžkého průmyslu. Byla zřízena komise pro výstavbu Ostravska, která se kromě průmyslové výstavby zabývala také náborem nových pracujících a jejich bydlením. Zásadním a často zobrazovaným počinem v oblasti těžkého průmyslu se v prvním pětiletém plánu stala výstavba Nové huti Klementa Gottwalda, která představovala první průmyslovou stavbu socialismu. Dalším předmětem zájmu tzv. „ocelové koncepce“ byla snaha o zvýšení produkce černého koksovatelného uhlí, které bylo potřebné pro zvyšující se nároky v hutnictví, energetickém a strojírenském průmyslu.[143] Přestože fotografické publikace o Ostravsku vydané v padesátých letech prezentovaly Ostravu jako město plnící plán budování a výroby, skutečnost ukazovala, že výstavbu doprovázelo zpoždění v řádech několika let. I přes stálé naplňování podniku novými pracovními silami se nedařilo splňovat náročný plán výroby a ostatní podniky závislé na koksu nebo surovém železe ve své produkci rovněž zaostávaly.

V období tzv. normalizace nepřinášelo odvětví průmyslové výroby v Ostravě žádné zásadní změny. Požadavky po produktech těžkého průmyslu byly s ohledem na masovou výstavbu panelových sídlišť stále velké a nebyly v mnoha ohledech uspokojovány.

Průmysl a výroba patřily k základním prvkům schématu socialistického státu. Není tak divu, že své výsadní místo zaujímaly i na fotografiích v knihách o Ostravsku. Jejich zobrazení se vlivem aktuálních ideologií během čtyř desítek let vlády komunistické strany měnilo.

Do skupiny fotografií, která nesly ve fotografických publikacích o Ostravsku významné zastoupení, patřily snímky krajiny, jejíž dominantou se stala továrna s komíny, těžní věž dolu apod. Stanoviště fotografa bylo v tomto případě voleno většinou někde při okraji Ostravy, čímž v prázdné – jinak nepříliš člověkem zasažené – krajině vynikl průmyslový podnik. Jednalo se tak o výřez fotografie, který představoval specifický pohled na průmyslové město a dával do kontrastu

430

431

432

433

430–433 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Vůdce**
430: publikace *Veliké dílo* (1952)
431: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
432: publikace *Ostrava* (1978)
433: publikace *Ostrava* (1985)

434

435

436

437

438

439

440

434–440 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Děti a mládež**
434: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
435: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
436: publikace *Ostrava* [1967]
437: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
438: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
439: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]
440: publikace *Ostrava* (1985)

441

442

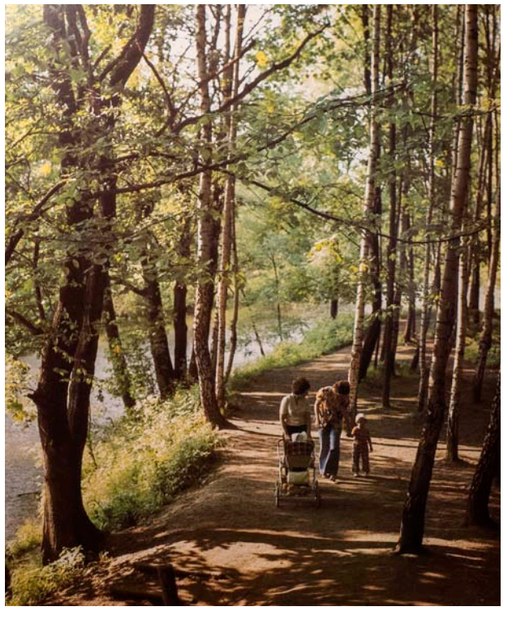

443

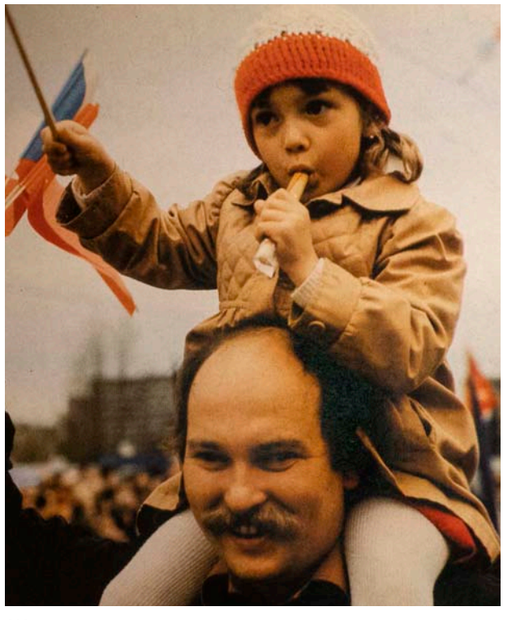

444

441–444 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Rodina**
441: publikace *Ostravsko včera a dnes* (1954)
442: publikace *Ostrava* [1967]
443: publikace *Ostrava* (1978)
444: publikace *Ostrava* (1985)

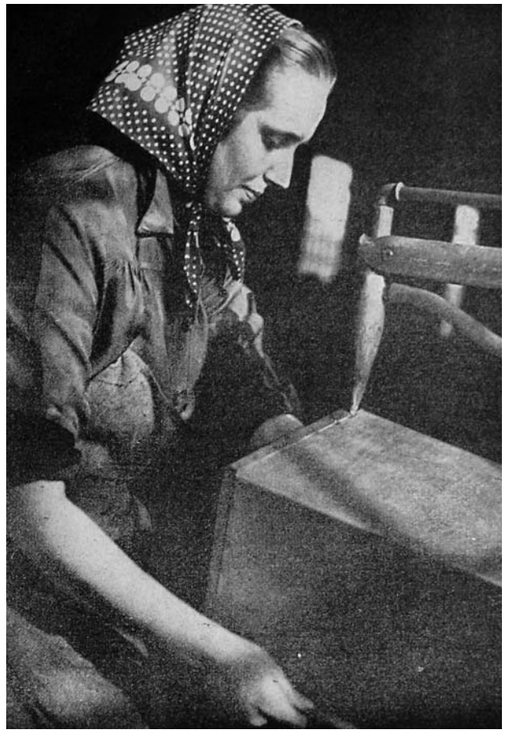

445

446

447

448

445–448 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Žena dělnice**
445: publikace *Ostravský kraj* (1951)
446: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
447: publikace *30 vítězných let Severomoravského kraje* (1975)
448: publikace *Třicet jar svobody* (1975)

obdělávaná pole a těžký průmysl. V jediném snímku tak divák viděl podstatné aspekty soudobého hospodaření, tedy zemědělství a těžký průmysl.

Jednou z forem fotografického zachycení průmyslového objektu bylo jeho začlenění do součásti města. Jednalo se zpravidla o snímky větších celků, kde se dominantou stala těžní věž, komíny či vysoké pece. Znaky těžkého průmyslu jako přímé součásti města nebyly v době vzniku těchto fotografií vnímány jako negativní faktor, ale naopak jako specifická chlouba. V mnoha městských částech nebyla průmyslová a obytná zóna nijak výrazněji oddělena, a tak se staly typickými také pohledy na panelová sídliště, v jejichž blízkosti stály doly či vysoké pece. Ta byla často ještě zdůrazněna využitím speciální optiky, teleobjektivů, která perspektivu v obraze tzv. zhustila.

Technickým i ideovým aspektům fotografií v oblasti průmyslu se věnoval ve své knize František Doležal. Právě kapitola Práce, výroba soutěžení nesla v knize *Thema v nové fotografii* rozsahem největší zastoupení. Fotografické dokumentování lidí při práci bylo zejména v první polovině padesátých let jedno z nejvýznamnějších témat tzv. nové fotografie.

Hornictví

„Horníci nechtěli pracovat v závodech, jež nesly ještě jména z potupné doby kapitalistického otroctví. Horníci si vybrali jména pro své doly podle předních mužů republiky. A nejen že se jeden vedle druhého zúčastnili slavnostního aktu přejmenování šachty. Uctili to po svém – mimořádnou směnou, mimořádným výkonem. Protože lépe, lépe se pracuje, jak to říká horník, který právě vyfáral, jmenuje-li se jeho závod Generalissimus Stalin, Klement Gottwald, Generál Svoboda…“[144]

Hornictví patřilo prakticky po celou socialistickou éru v Československu k nejvýznamnějším oblastem práce. S uplatněním socialistického realismu se kladl důraz také na proměnu o uvažování fotografie v hornictví. *„Její pole působnosti je velmi rozsáhlé. Má zachytiti nejen práci a život našich horníků, postupující mechanisaci a rostoucí pracovní úsilí na našich dolech, ale i budování nových sociálních zařízení, rostoucí péči o horníka a především život a práci našeho hornického dorostu v učňovských internátech i provozech. Jsou to tedy úkoly velké a zcela nové.“*[145] Součástí obrazu hornictví tak měly být i další motivy, které se postupně v tiskovinách objevovaly.

Nejlepší fotografie z hornického prostředí určené pro oficiální propagaci podniků v totalitním období v Československu vytvořil František Krasl. Osobité fotografie horníků v dole pořídil v roce 1994 fotograf Zdeněk Lhoták v cyklu Horníci a zachytil tak činnost posledních let kladenského dolu Mayrau. Spolu s Lhotákem fotografovala také Dana Kyndrová a další.[146] Pravděpodobně nejznámějším jednotlivým snímkem z hornického prostředí u nás je silný psychologický portrét *Zachráněný z dolu Nelson* od Karla Hájka z roku 1934 zachycující podle svého názvu přeživšího havíře z naší největší důlní katastrofy (co do počtu obětí) 20. století, ke které došlo 3. ledna 1934 na Dole Nelson III v Nové Vsi u Duchcova.[147] Ve skutečnosti se však údajně nejedná o zachráněného, ale zachránce.[148] Podobné negativní momenty z hornictví se pak v nové ideologii komunistické vlády v Československu již neobjevily, přestože pod stejným názvem pak v roce 1960 namaloval onoho horníka malíř Bohdan Kopecký.[149] Snímek byl publikovaný například na obálce časopisu Pestrý týden z 18. ledna 1936.[150]

Fotografie horníků, dolů a štol patřily k velmi četným motivům fotografických publikací o Ostravsku. Mnohokrát byly na snímcích v knihách zobrazovány doly jako součást města. Těžní věže šachet v ulicích patřily většinou k pozůstatkům starých urbanistických koncepcí těchto průmyslových objektů a městské zástavby. Na fotografiích v publikacích pak od roku 1948 představovaly tyto prvky úzký vztah města Ostravy a dolu. V padesátých a šedesátých letech byly těžní věže dolů zachycovány vedle starých zástaveb ve větších celcích nebo v ulicích města. Od sedmdesátých let pak staré domy vystřídala panelová sídliště.

Mezi nejhojnější patřily snímky samostatných dolů, koksoven a dalších souvisejících podniků. Často zobrazovanými doly byly ve své době ty nejmodernější. Bylo na nich možné ve zkratce ilustrovat technologické pokroky ve sféře uhelného hornictví. Mezi často publikované doly ve fotografických publikacích o Ostravsku patřil Důl Ostrava (v letech 1946–1967 nesl název Petr Bezruč), jemuž byla začátkem šedesátých let přistavěna moderní kladivová těžní věž.

Zejména ve fotografických publikacích, které se zabývaly Ostravsko-karvinským revírem, byli předmětem zájmů horníci. Oproti knihám, které se obecně věnovaly městu Ostravě a jeho okolí, byl zde horník často zachycován v samotných štolách při rubání. Divákovi byly na fotografiích představovány i další činnosti horníka, jako například typické sprchování, odchod ze směny apod. Vedle havířů byli při své práci zobrazováni také ostatní zaměstnanci dolu. Patrně také kvůli nekomfortnímu a nefotogennímu prostředí, v jakém snímky vznikaly, nevykazovaly fotografie z podzemí dolů nijak nápadité řešení. Jestliže se divák na stránkách stejného titulu setkal s mnohdy kreativněji laděnými snímky, obrázky ze štol obvykle reprezentovaly čistě informativní přístup k danému tématu. Jednoduššímu pojetí fotografie nijak v tomto případě nepomohl ani obsah, který představoval bezútěšnou šeď dlouhých chodeb stovky metrů hluboko pod zemí.

Poměrně častými motivy, které patřily v Československu ke specifickým, byly ve fotografických publikacích o Ostravsku fotografie hald umělých návozů hlušiny, tedy nepoužitelného zbytku po těžbě uhlí. Účely, s jakými bylo k fotografiím hald v publikacích přistupováno, se v průběhu čtyř dekád měnily. V období padesátých let se tento prvek těžby uhlí ve fotografických publikacích prakticky neobjevil. V šedesátých letech byly fotografie hald nechávány bez bližších komentářů, až od sedmdesátých let byla halda na fotografii zobrazena v souvislosti s její rekultivací.

Vedle hald byly často zobrazeny jinde ojedinělé lanovky, které nad městem přepravovaly uhlí. Chráněna sítí putovala vytěžená surovina ze Slezské Ostravy ke koksovnám a k dalšímu zpracování ve vysokých pecích.

Hutnictví

Kromě uhelného hornictví bylo ve fotografickém zachycení průmyslu města Ostravy výsadou také hutnictví. Na rozdíl od snímků z vnitřku dolů však byly fotografie z hutí svou formou mnohem nápaditější a kreativnější. Zatímco František Doležal nabádal na počátku padesátých let všechny fotografy, aby fotografování v podobných provozech pojímali nanejvýš vážně a nenechali se strhnout senzacemi v podobě jisker a dýmu, paradoxně právě toto prostředí představovalo od běžných snímků pracovníků jakési estetické a výtvarné uvolnění. Hutníci byli často zobrazování v pouhé siluetě nebo jen drobným figurálním prvkem celého obrazu a pozornost fotografa byla věnována samotnému procesu odpichu a dalším postupům výroby. I zde však byly zobrazovány detailní portréty hutníků. Na jejich tváři se však na rozdíl od horníků nezračil úsměv, ale výsledkem byl spíše psychologický portrét těžce pracujícího člověka.

Portréty dělníků

Správné pojetí tzv. nové fotografii ve spojení s žánrem portrétu ukázala už titulní strana Doležalovy knihy *Thema v nové fotografii*, která zobrazovala usměvavého horníka s pohledem k lepším zítřkům. Portrét na obálce této knihy byl stěžejním typem tohoto fotografického žánru na počátku padesátých let, jehož základní myšlenka se v oficiální propagandistické fotografii udržela prakticky do osmdesátých let. Portrét pracovníka se stal výmluvným symbolem socialistické práce.

Téma člověka bylo po roce 1948 v tzv. nové fotografii považováno za jedno z nejdůležitějších. *„V socialistické a k socialismu směřující společnosti se stává ideálem umění harmonicky rozvitý, svobodný člověk, dělník a rolník, hrdina budovatelské práce, úderník, zlepšovatel, bojovník za světový mír – tvůrce nových forem hospodářského, politického, sociálního a kulturního života.“*[151] Fotografie měla zobrazovat chuť člověka k práci, šťastný úsměv a pohled do budoucnosti. Dobrácký a radostný úsměv, který se pro portréty pracujících stal vlastně předpokladem, byl jedním z nejčastějších nástrojů k zobrazování šťastného socialistického života. Usmívat se měl havíř, dělník, dítě, žena na poli, člověk obsluhující stroj. Stejně se měl usmívat i soudruh Gottwald nebo Stalin. Obecně byl úsměv znakem radosti, která byla důkazem spokojenosti pracujících.[152]

Zobrazení pracujícího člověka podléhalo socialistickému realismu. Především v počátcích totalitní éry neměl být fotograf strháván světelnými a jinými efekty, portrét měl být od těchto přívlastků oproštěn. Z fotografie měly být čitelné i abstraktní představy o pracujícím lidu jako základu socialistické společnosti. Noví lidé, nový svět, síla, elán, optimismus, to byly pojmy, které měla fotografie zachytit.[153] Výsledkem tak byly nacvičené pózy

Typické budovatelské portréty dělníků hledících do oblak ve fotografických publikacích o Ostravsku představovaly zejména v první polovině padesátých let stěžejní námět. Portrétovanému se za zády tyčily vysoké pece, rozestavěná budova nebo ve svých rukách třímal pracovní nástroj.

Předáci a agitace na pracovišti

Neodmyslitelnou součástí dobové propagandy režim a práce byla pracovní agitace. Ta úzce souvisela s vyzdvihováním kultu práce a měla za cíl zvýšit pracovní morálku a produktivitu práce. Mezi nejčastější formy propagace patřilo rozvěšování letáků po podniku, tvorba nástěnek či rozmisťování tabulí s fotografiemi nejlepších pracovníků, které se ostatně objevovaly kromě podniků i na řadě veřejných míst. K podobné propagaci se vlastně obecně svou podstatou mohly řadit i snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku. Zde se totiž agitace projevovala v plné míře, zejména pak v knihách, které vydaly největší ostravské podniky OKD, VŽKG nebo NHKG. Na stránkách těchto publikací se objevovaly fotografie předních představitelů strany, kteří gratulovali havířům, dále dělníci s karafiáty apod. Mnohdy byli v popiscích snímků jejich hlavní aktéři titulováni jako hrdinové socialistické práce nebo předáci. Výjimku netvořily ani galerie hrdinů práce v úvodech fotografických knih

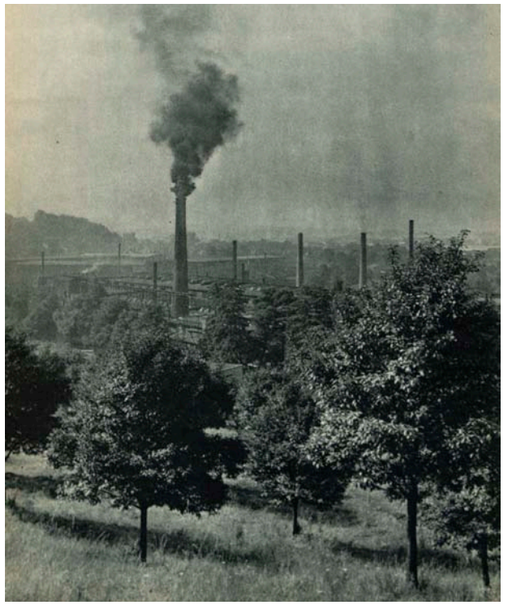

449

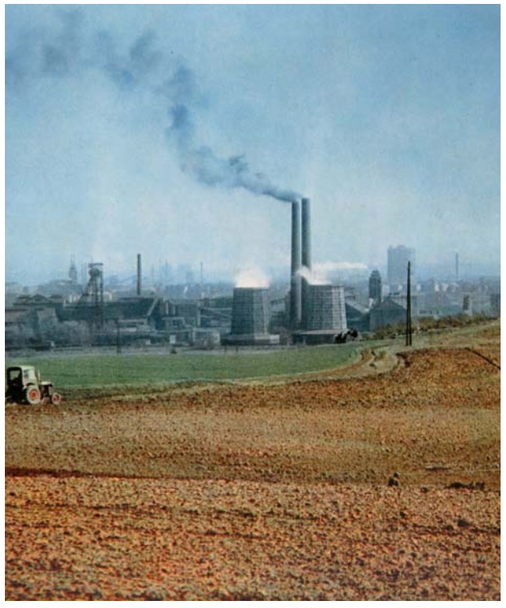

450

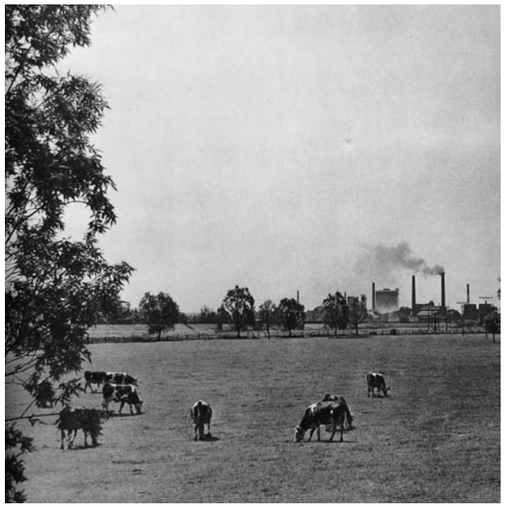

451

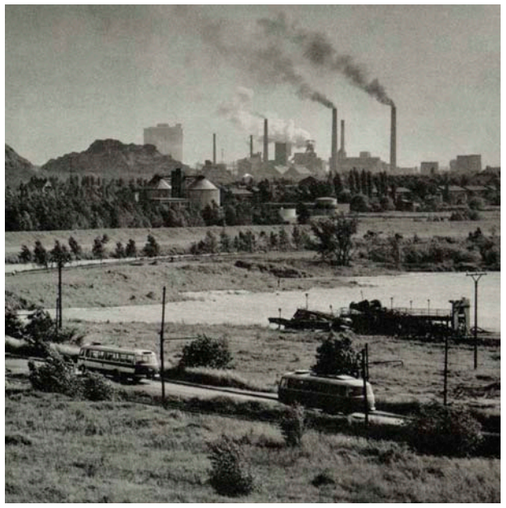

452

449–452 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Průmysl – krajina s továrnou**
449: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
450: publikace *Ostrava barevná* (1962)
451: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
452: publikace *Severní Morava* (1980)

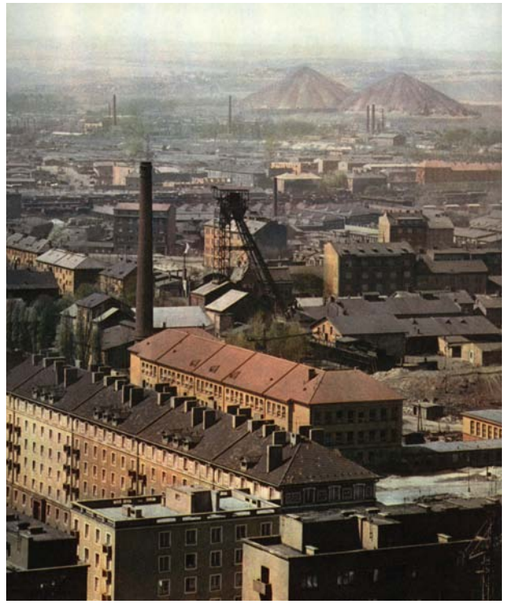

453

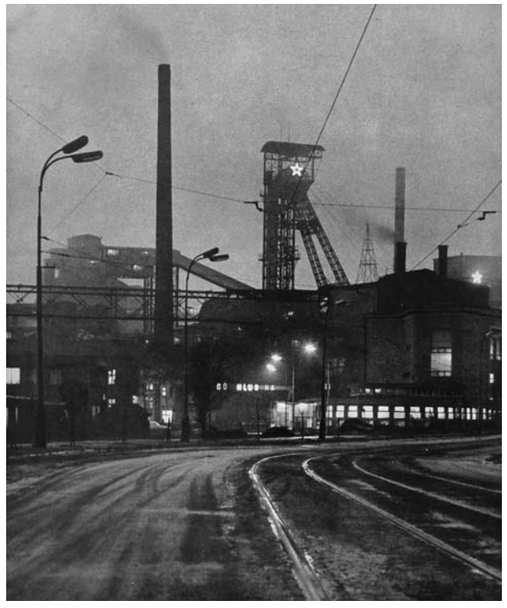

454

455

456

453–456 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Průmysl – průmysl ve městě (Ostrava)**
453: publikace *Ostrava barevná* (1962)
454: publikace *Ostravsko-karvinské doly* (1966)
455: publikace *Ostrava* (1978)
456: publikace *Severní Morava* (1980)

457

458

459

460

461

462

463

464

465

457–465 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Hornictví – doly a havíři**
457: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
458: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
459: publikace *Ostrava* (1985)
460: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
461: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
462: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]
463: publikace *Ostravsko-karvinské doly* (1966)
464: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
465: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]

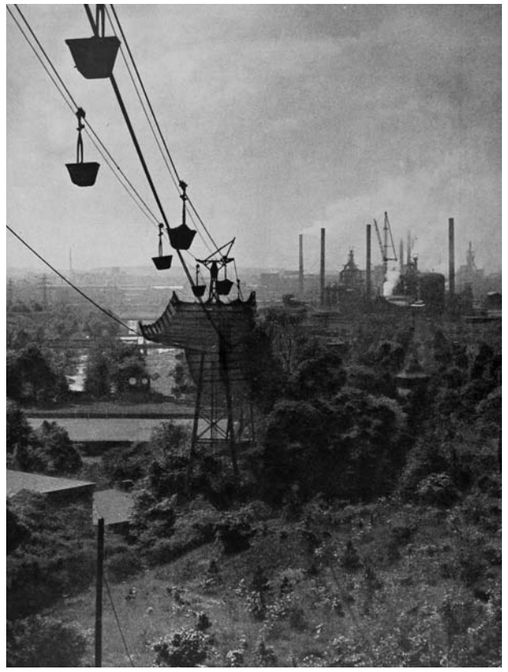

466

467

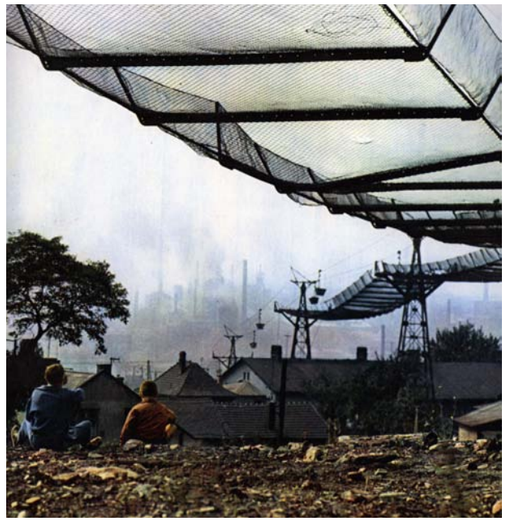

468

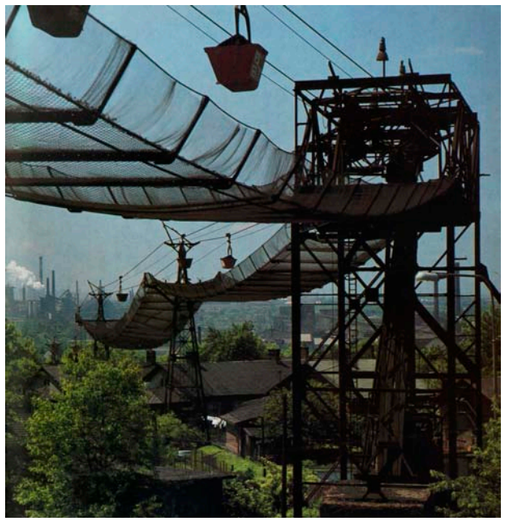

469

466–469 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Hornictví – lanovky pro přepravu uhlí**
466: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
467: publikace *Ostrava barevná* (1962)
468: publikace *Ostrava barevná* (1962)
469: publikace *Ostrava* (1978)

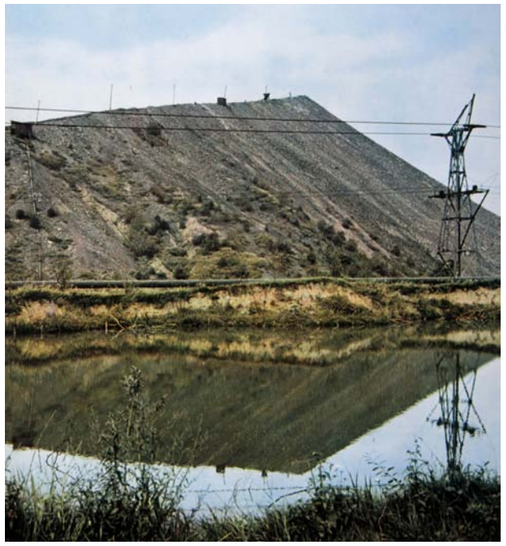

470

471

472

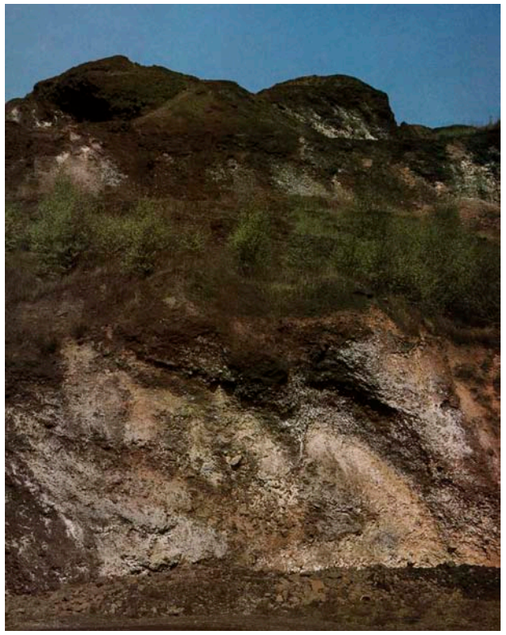

473

470–473 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Hornictví – haldy**
470: publikace *Ostrava barevná* (1962)
471: publikace *Ostravsko-karvinské doly* (1966)
472: publikace *Ostravsko* (1975)
473: publikace *Ostrava* (1985)

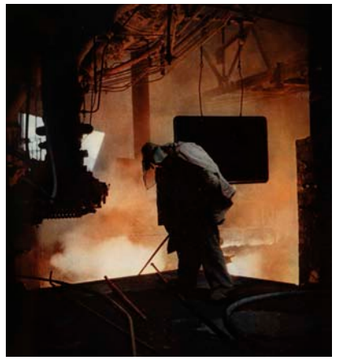

474

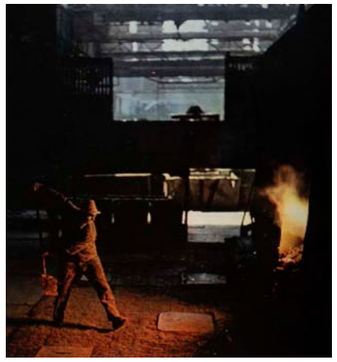

475

476

477

478

479

480

481

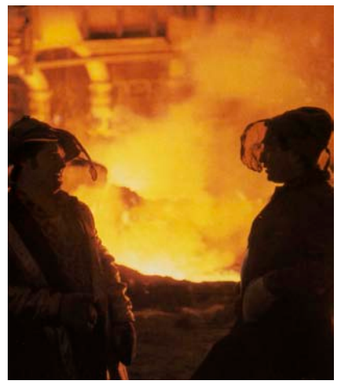

482

474–482 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Hutnictví**
474: publikace *Ostrava barevná* (1962)
475: publikace *Ostrava barevná* (1962)
476: publikace *Ostrava* [1967]
477: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
478: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
479: publikace *Ostravsko* (1975)
480: publikace *Ostrava* (1978)
481: publikace *Ostrava* (1978)
482: publikace *Cesta družby* (1983)

o Ostravsku. Jednalo se o prosté podobenky nejlepších pracovníků, pod jejichž portrétem se objevilo jméno, někdy také podnik, ve kterém svého úspěchu dosáhli. Zatímco běžný pracující člověk ztrácel v padesátých letech zcela svou identitu, jméno a byl považován za část celku, třídu či dělníka, byli tito předáci v knihách zvěčněni i přesto, že byli zcela neznámí.[154]

Brigády

Brigáda představovala v období po druhé světové válce pracovní činnost, která nesouvisela s běžným povoláním občanů a její uskutečnění bylo prováděno na základě urychleného požadavku průmyslové, bytové a jiné výstavby. Především v padesátých letech byly brigády povinné jak pro školní mládež, tak z ideologického a kolektivního hlediska i pro dospělé. Kromě asi nejčastějších brigád ve formě pomocných prací v zemědělství nebo tzv. zvelebovacích pracích se řada mladých brigádníků účastnila také výstavby těžkého průmyslu. Se socialistickými brigádami byly spojeny některé negativní faktory, z nichž mezi nejvýznamnější patřilo nedostatečně kvalitní ubytování[155] či v případě výstavby ostravské NHKG doprava na pracoviště.

Realizace brigád často souvisela s organizací staveb mládeže, kterou už v roce 1946 inicioval Svaz české mládeže. Jedna z největších staveb této formy organizace proběhla na počátku padesátých let právě v Ostravě-Kunčicích, kde vznikala Nová huť Klementa Gottwalda. Megalomanský projekt byl nazýván Stavbou mladých budovatelů socialismu a stal se symbolem brigádnické výstavby mládeže. Na základech této hutě pracovalo na počátku padesátých let až sedm desítek tisíc dobrovolníků. Část z nich přitom věřila a byla silně ovlivněna soudobou ideologií, která dávala do přímé souvislosti výstavbu průmyslového gigantu s výstavbou socialistického státu a života.[156] Silná agitace dokázala mladé brigádníky strhnout pro práci natolik, že vizím nového života a budování socialismu bezmezně věřili. Pro mnoho pracovníků představovala Stavba mladých budovatelů socialismu také možnost poznání vrstevníků a seznámení se s kolektivem.[157]

Ve fotografických publikacích o Ostravsku se pracovní činnost ve formě brigád objevila v publikacích *Veliké dílo* a *Na stavbách Ostravska*.

Výstavba

Rozvoj těžkého průmyslu a jeho výstavba se po roce 1948 stala jedním z pilířů ideologie budování socialistického státu. Vlivem silného zastoupení průmyslu představovala Ostrava zejména v padesátých letech vzor pro socialistická města. Náležitě k tomu bylo budování socialistického státu dokumentováno a mezi dalšími prostředky také propagováno ve fotografických publikacích o Ostravsku. Ať se jednalo o výstavbu průmyslovou nebo bytovou, vždy byla jedním z nejdůležitějších motivů na fotografiích.

Samotný proces budování měl ideologicky přímou souvislost s komunistickou vizí a promyšlená koncepce výstavby představovala základ pro vytváření budoucnosti.[158] Nejvíce se tématu budování přirozeně s jeho značným dobovým vzestupem věnovaly fotografické publikace z první poloviny padesátých let. Výsadou těchto knih bylo kromě otištění fotografií osamělých staveb také zachycení člověka jako tvůrce nejen stavby samotné, ale především jako hrdinného budovatele socialismu. V sedmdesátých a osmdesátých letech se čtenáři na stránkách fotografických knih o Ostravsku setkávali s rozestavěnými budovami výjimečně. V období tzv. normalizace v souvislosti s výstavbou a přestavbou města převažovaly spíše knihy, které na fotografiích zobrazovaly již dokončené architektonické objekty. Postava člověka měla v této době již okrajový význam.

Teoretik fotografie František Doležal zařazoval v padesátých letech téma výstavby a budování ve městech do krajinářské fotografie, jíž určil zcela nové postupy a obsahová témata. *„Do okruhu působnosti krajinářské fotografie spadá zejména výstavba průmyslových, zemědělských a jiných zařízení, výstavba nových budov, sídlišť, obcí a měst, a nejen to, ale i život ve městech a vesnicích, na ulicích v sadech a jiných otevřených prostorách, pokud neslouží sportovním a jiným speciálním účelům,* (...). *Tímto způsobem se dostane uplatnění i tzv. žánru, který ovšem bude něčím podstatně jiným, nežli býval starý žánr. Bude nový svým předmětem, svým obsahem, pojetím, formou a bude nový především svým veřejným a společenským posláním.“*[159] Ve svém vyhroceném textu autor dokázal, že lze na základě socialistické ideologie přetvořit dosavadní útvary fotografie tak, že se například jedním ze základních okruhů krajinářské fotografie stala právě výstavba a budování.

Služby pro obyvatele

Bydlení

Přestože po druhé světové válce nedosahovalo poničení bytů v Československu takové míry jako v sousedních státech, byla otázka nedostačujícího bydlení pro obyvatele v této době aktuální. Období let 1948–1968 je pro většinu měst bývalého Československa charakteristické stálým neuspokojivým stavem v oblasti bydlení.

Zatímco například Praha trpěla ještě patnáct let po válce nevyhovujícím stavem v počtu bytů, průmyslově angažovaná města jako Ostrava dosahovala vůbec největší bytové výstavby.[160] Takové tendence upřednostňování stavby nových bytů v regionech s velkým zastoupením průmyslu se ostatně projevovalo prakticky až do konce šedesátých let.[161] Charakteristické pro výstavbu menších domů je období tzv. dvouletého hospodářského plánu, kdy vznikaly tzv. dvouletkové domy. Kromě toho vyrůstaly na periferiích Ostravy původně provizorní dřevěné, tzv. finské domky. Pro brigádníky, kteří se podíleli na výstavbě hutního komplexu NHKG, bylo zase postaveno šest desítek ubytoven. Největší stavební akce nejen v Ostravě, ale v celém tehdejším Československu, však probíhala od roku 1952 v Porubě. Jednalo se o vznik nového sídliště, které bylo postaveno ve stylu socialistického realismu a bylo také fotograficky dokumentováno a otištěno v publikacích. Dosavadní velmi kritizované podmínky bydlení v dobách kapitalismu tak mělo nahradit nové živobytí pro tisíce pracujících. Často skloňovaným pojmem byla tzv. Nová Ostrava – jakási nová koncepce bydlení, která měla zajistit spokojenost lidí a dopřát jim odpočinek po odvedené práci. Přednost pro přidělení nových bytů v Porubě měli hutníci a havíři. Další výstavby sídlišť probíhaly v padesátých letech v Ostravě-Zábřehu.[162]

Rozsáhlá a megalomansky pojatá výstavba ve formě panelových sídlišť se pak konala v sedmdesátých a osmdesátých letech. I tato etapa vzniku bydlení byla ve fotografických publikacích o Ostravsku bohatě zastoupena. Podobně jako v poválečných letech byla spojena s potřebou bydlení v rozvíjejícím se průmyslovém městě. Oproti původní době výstavbu bytů nová koncepce značně urychlila. Negativním faktorem, který souvisel se vznikem panelových sídlišť, byla opožděná výstavba občanské vybavenosti (doprava, školy, školky, zdravotní střediska, prodejny, služby aj.). Základním požadavkem tehdejšího ministerstva byl plán na postavení panelových domů pro co nejvíce osob na co nejmenší zastavěné ploše. S tím byla spojena často unáhlená a nepříliš promyšlená urbanistická koncepce, která se výrazně projevila právě v Ostravě. Šedivou panelovou zástavbu často doplňovaly pomníky, sochy a poutače, které se vztahovaly ke komunistické straně.[163] Dalším, ne příliš pro režim příznivým faktorem, byla rostoucí individualita obyvatel sídlišť, která s výstavbou desetitisícových sídlišť souvisela. Tento duchovní aspekt komplexu panelových domů znamenal značný odklon od kolektivizace prosazované v padesátých letech.[164]

Sídliště se ve fotografických publikacích o Ostravsku objevovala až do první poloviny padesátých let nejčastěji ve fázi výstavby. Od druhé poloviny padesátých let pak převládaly snímky dokončených staveb pro zdůraznění monumentality celku fotografované často i z ptačí perspektivy.

V době tzv. normalizace se na snímcích častěji upřednostňovaly samostatné panelové domy mnohdy do fotografie komponované průhledem zelenými stromy či květinami. Snímky začaly být oživovány kolemjdoucími nebo dopravními prostředky. Často se ve fotografických knihách objevovaly snímky sídlištních celků. Ve spojitosti se snímky sídlišť bylo zejména od sedmdesátých let uváděno v jejich popisku pro kolik obyvatel je dané sídliště určeno. Kromě toho byla kvůli nesnadné vizuální rozlišitelnosti unifikovaných panelových domů uváděna zpravidla i městská část, ve které se sídliště nacházelo.

Doprava

Doprava ve městě patřila k nejdůležitějším službám pro občany. Její zobrazení tak představovalo poměrně častý motiv, který se však začal ve fotografických publikacích o Ostravsku objevovat až od šedesátých let.

Fotografie moderních dopravních prostředků městské hromadné dopravy prezentovaly ve fotografických knihách kvalitní zajištění služeb pro obyvatelstvo. Ve většině publikací nebyly tramvajové vozy, autobusy či trolejbusy zobrazeny jako jediná část obrazu, ale byly mnohdy doprovázené typickými motivy města Ostravy či dobovými reáliemi. Vedle vozů městské dopravy se tak objevovaly těžní věže, vysoké pece, panelové domy nebo byly snímky oživeny spěchajícími lidmi.

Tramvajová doprava patřila ve sféře městské hromadné dopravy v Ostravě k poměrně dobře zajištěným složkám, k čemuž přispělo i vystavění moderní tramvajové vozovny v Porubě na konci padesátých let. Jako jediná tramvajová vozovna byla v době svého vzniku průjezdní, a toto prvenství se projevovalo jejím častým fotografickým zobrazováním na stránkách knih. Tramvaje patřily obecně k velmi frekventovaným motivům a v rámci pokrokovosti vybavení vozového parku ostravského dopravního podniku byly vždy fotografovány moderní tramvajové vozy řady T (T1, T2, T3).

Zatímco autobusy nenacházely ve fotografických publikacích o Ostravsku významnější zastoupení, častým motivem se staly trolejbusy. Předmětem zájmů byly jakožto nové prostředky dopravy v Ostravě (od roku 1953), které aspoň částečně nahrazovaly zastaralý provoz úzkorozchodných tramvajových drah. S ohledem k době zavedení tohoto způsobu přepravy cestujících v Ostravě se trolejbusy nejčastěji objevovaly v knihách z druhé poloviny padesátých či z šedesátých let.

483

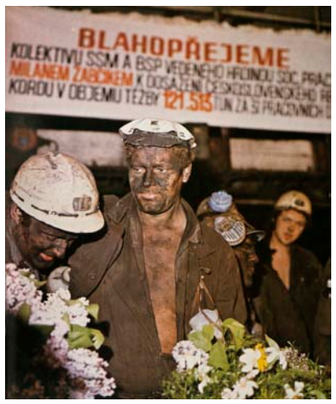

484

485

483–485 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Předáci a agitace na pracovišti,**
483: publikace *Ostravsko-karvinské doly* (1966)
484: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]
485: publikace *Ostrava* (1985)

486

487

488

486–488 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Brigády a brigádníci**
486: publikace *Veliké dílo* (1952)
487: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
488: publikace *Veliké dílo* (1952)

489

490

491

492

489–492 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Výstavba**
489: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
490: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
491: publikace *Ostravsko-karvinské doly* (1966)
492: publikace *Ostravsko-karvinské doly* (1966)

493

494

495

496

493–496 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Průmysl – bydlení**
493: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
494: publikace *Ostrava* (1978)
495: publikace *Severní Morava* (1980)
496: publikace *Ostrava* (1985)

497

498

499

500

501

502

503

504

505

497–505 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Kultura a zábava – Dům kultury VŽKG, Divadlo Zdeňka Nejedlého, kulturní akce**
497: publikace *30 vítězných let Severomoravského kraje* (1975)
498: publikace *Severomoravský kraj* (1980)
499: publikace *Ostrava* (1985)
500: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
501: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
502: publikace *Ostravsko* (1975)
503: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
504: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
505: publikace *Třicet jar svobody* (1975)

Schéma dopravy města na fotografiích doplňovaly také rychlostní komunikace pro automobily, jejichž intenzivnější výstavba začínala v šedesátých letech. Za nejmodernější silnici byla svého času považována ulice Rudná, která se taky stala jednou z nezobrazovanějších.

Zdravotnictví

Dalším tématem, které se ve sledované době objevilo snad v každé fotografické publikaci nejen o Ostravsku, bylo zdravotnictví. Záběry z nově budovaných zdravotních středisek, která vznikala od roku 1952,[165] byly prezentací moderního socialistického zdravotnictví. Podobně jako u dalších témat dávali v první polovině padesátých let komunisté zdravotnictví také do souvislosti s kapitalismem. V textech se tak srovnávaly tehdejší podmínky zacházení s dělníky v oblasti lékařské péče se soudobými moderními prostředky a přístupy. Mezi předměty zdravotnictví byly ve fotografických publikacích dále ilustrovány specifické prostředky používané v Ostravě (například přetlaková komora, tehdy jediná v Československu), a také nemocnice nebo polikliniky (především nová Fakultní nemocnice v Porubě a Hornická poliklinika v Moravské Ostravě).

Obchody

Zobrazení prodejen, nákupů či stravovacích služeb představovalo po celé období let 1948–1989 ve fotografických publikacích o Ostravsku méně stěžejní téma. Tyto snímky prakticky představovaly jen zanedbatelnou část celých kolekcí fotografií v knihách. První fotografie z tohoto odvětví služeb se ve formě trhů začaly objevovat až s příchodem tzv. normalizace. Další snímky byly otištěny také v publikacích o velkých průmyslových podnicích. Největší zastoupení odvětví maloobchodu ve fotografiích měly až knihy z osmdesátých let, což souviselo s větším rozvojem prodejen, dostupností zboží a služeb oproti minulým desetiletím.

Kultura a zábava

Neodmyslitelnou součástí života v době socialismu byla kultura. Ta patřila od počátku nástupu komunistické strany mezi jeden z hlavních pilířů ideologie a úzce souvisela s náplní volnočasových aktivit pracujících. Oproti stávající podobě prodělala kultura po roce 1948 zásadní změny. Snahou komunistického režimu bylo začlenit do kultury osvětovou politiku a propagandu. Předmětem zájmů osvětových pracovníků v této oblasti byly především lidové zábavy, například ve formě tanečních večerů. Základním požadavkem tanečních zábav bylo jejich programové nebo aspoň částečně programové vyznění. Tanec a jiná zábava se tak měla stát pouze doprovodem k hlavní myšlence agitačního kulturního programu. Ten se obvykle skládal z různých kolektivních her, soutěží, kvízů, recitací básní, zpěvů, krátkých proslovů apod. Od druhé poloviny padesátých let a zejména od šedesátých let stále více vzrůstala snaha o liberalizaci těchto druhů zábavy. Předmětem kritiky se stala především zatvrzelá teze postavená na ideologii socialismu, které mnoho osvětových pracovníků stále podléhalo.[166] Nejběžnější lidovou zábavou, při níž se uplatnily tance a jiné druhy radovánek, se v Ostravě staly hornické slavnosti.

Jedním z míst, kde se kultura od padesátých let soustřeďovala především, byly kulturní domy. Většina z nich vznikla po roce 1945 a sloužila jako víceúčelové budovy pro konání různých akcí. *„Bezprostředně po únoru 1948 se téma kulturních domů dostalo do popředí kulturní a osvětové politiky a obecně panovala představa o jejich rychlé, rozsáhlé a státem podporované výstavbě.“*[167] Řada z těchto výstaveb také vznikala v rámci hospodářských plánů a jejich interiérové uspořádání se postupem času měnilo od většího společenského sálu v padesátých letech po menší klubové místnosti v letech šedesátých.[168] Stěžejními kulturními domy v Ostravě byla trojice těchto zařízení, které patřily významným průmyslovým podnikům. Jednalo se o Dům kultury pracujících VŽKG (1961), Dům kultury NHKG (1959) a Dům kultury OKD (1961). Dominantní postavení v četnosti výskytu na snímcích ve fotografických publikacích o Ostravsku si držel jednoznačně Dům kultury pracujících VŽKG. Z kulturních domů v Ostravě si získal i několik dalších prvenství. Kromě největšího domu kultury Ostravy byl také významný počtem konání akcí v jednom roce. Mimo to stál na frekventované komunikaci a byl z trojice kulturních domů nejblíže centru města i Vítkovickým železárnám. Mezi informativními snímky se podoba Domu kultury pracujících VŽKG na fotografiích v knihách o Ostravsku uchovala také v rámci reportážních záběrů z prvomájových průvodů, které měly tribunu představitelů strany právě před touto budovou.

Často opakovaným motivem snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku byla také dnešní Galerie výtvarného umění postavená již v roce 1926. Tato galerie byla v Ostravě stěžejním místem soudobé výtvarné kultury, která však v období vlády komunistické strany podléhala socialistickému realismu. Častým motivem výtvarných umělců regionu byla sociální a dělnická tematika.[169]

Další nedílnou součást socialistické kultury představovalo divadlo. Schematicky vymezený repertoár, který podléhal ideologickým požadavkům, však zpravidla pracujícím

občanům na oblíbenosti návštěvy této tradiční instituce neubíral. Přestože tzv. normalizace obecně neznamenala takové podléhání sovětskému vzoru, jako tomu bylo v padesátých letech, v Ostravě tvořily zásahy stranických složek do divadelní a jiné kultury mnohdy tvrdá omezení. Průkazným se v této souvislosti stal proslov tehdejšího ředitele Státního divadla v Ostravě Zdeňka Starého, který v obecném měřítku vypovídal o celé tzv. normalizační kultuře na Ostravsku: *„Stranickost kulturní politiky předpokládá uplatňovat ideovou nesmiřitelnost k cizím nepřátelským projevům, důsledně postupo¬vat proti zanášení buržoazních a maloměšťáckých vlivů do umění a kultury* (…) *Spolu s upevňováním vedoucí úlohy strany je nutné a oprávněné posilování řídící úlohy socialistického státu v oblasti kultury, tedy v našich podmínkách Národního výboru města Ostravy, jeho odboru kultury i kulturní komise. Socialistický stát* (…) *nemůže a nebude podporovat zveřejňování a rozšiřování uměleckýc děl, jejichž charakter je protisocialistický a často nevkusný* (…)*“*.[170] Největší pozornost fotografů a zadavatelů fotografických knih o Ostravsku si získalo tehdejší Divadlo Zdeňka Nejedlého (toto pojmenování od roku 1948, dnes Divadlo Antonína Dvořáka). Divadelní scéna byla nejčastěji fotografována ve Státním divadle v Ostravě (od roku 1954 dodnes Divadlo Jiřího Myrona).[171]

V souvislosti s kulturou bylo snad nezobrazovanějším motivem snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku výstaviště na Černé louce v Ostravě. Expozice se zde konaly od roku 1959, kdy byl dokončen první pavilon. Výstavy v Ostravě se pak od té doby konaly prakticky jen v tomto areálu a jejich provozovatelem byl Park kultury a oddechu v Ostravě. Nejznámějšími a tradičními se staly výstavy s názvem Za socialistické životní prostředí, které se na Černé louce konaly od roku 1962. Ostravské výstaviště patřilo po tom brněnském k největším v Československu.[172] Motivy na fotografiích z výstaviště Černé louky byly mnohdy dávány do spojitosti s atributy Ostravy – například s vysokými pecemi. Výstavy byly charakteristické rovněž vysokým spektrem barev v podobě slunečníků či propagačních poutačů, díky čemuž volila většina fotografů barevné provedení snímků.

Tělovýchova a sport

Příčina rozvoje sportovních aktivit obyvatel v poválečné době je spojována se snahou o rozptýlení myšlenek po traumatu druhé světové války. Po únoru roku 1948 byly veškeré sportovní instituce spojeny v jedinou organizaci Sokol a byly také ideově modifikovány. Rovněž v první polovině padesátých let proběhly v ostravských sportovních klubech transformace podléhající sovětskému vzoru. Změny proběhly například i v názvech spolků. Fotbalové kluby důlních a hutních podniků musely provést změnu názvu na Baník a změnit rovněž barvu dresů. Nedostatky ve sporu se v Ostravě projevovaly ihned po druhé světové válce malým množstvím sportovišť a jejich pomalou a zdržovanou výstavbou (postavení stadionu TJ NHKG v Zábřehu trvalo od roku 1953 do roku 1971). Od roku 1961 byla na vítkovickém stadionu v Ostravě pořádána významná Zlatá tretra, za jejíž historie v sedmdesátých a osmdesátých letech padly i světové rekordy.[173]

Fotografie sportovních aktivit a další formy uvolnění a relaxace byly ve fotografických publikacích o Ostravsku využívány už od padesátých let. Zprvu se jednalo spíše o amatérské sporty rekreačního charakteru. Snímky profesionálních sportů a sportovců se začaly v knihách objevovat až s rozšířením sportovišť ve městě, zejména od sedmdesátých let. Mezi nejčastěji zobrazovaná místa patřil vítkovický stadion, pro fotbalová utkání pak stadion na Bazalech ve Slezské Ostravě.

Publicista František Doležal se k tématu sportu a tělovýchovy vyjadřoval v souvislosti s masovostí, která měla být patrná i ve fotografii. Zcela odmítal individualitu člověka a kritizoval fotografické zachycení jediného sportovce. Sportu se počátkem padesátých let věnovala prakticky každá pracovní či zájmová skupina obyvatel – pionýři, učni, studenti, dělníci, havíři apod. Na stránkách svých knih hodnotil Doležal kladně především ty snímky, které ideologii podléhaly svým masovým pojetím motivu a objektivitou zobrazení. Příklady fotografií reprodukovaných v jeho knize *Thema v nové fotografii* se spolu se snímky otištěnými v některých publikacích o Ostravsku z první poloviny padesátých let vizuálně téměř shodovaly.[174] Prvoplánové vyznění sportovních snímků v publikacích bylo mnohdy zastřeno vložením charakteristického stavebního prvku Ostravy do pozadí sportovní fotografie, což ostatně podporoval i Doležal.

Nejvíce se Doležalovy postoje k masovosti ve sportovní fotografii projevily u snímků spartakiád, které se dostaly i na stránky fotografických knih o Ostravsku. Spartakiáda byla největší sportovní akcí, která měla svým rozsahem předčit dosavadní sokolské slety a zároveň měla tvořit největší politický rituál doby.[175] Tělovýchova v tak velkém rozsahu představovala lákavý způsob propagace socialistické ideologie stmelování společnosti. Stala se výrazem propagovaného nového života, v němž se nepřihodná individualita člověka zcela rozplynula. I zde se využilo tradičního srovnání s vyčpělými tradicemi první republiky. Jeden z předpokladů vzniku a rozvoje spartakiád tkvěl na názoru, že je třeba bojo-

vat právě proti starým kapitalistickým sportům a tělovýchově. Hlavní koncepce spartakiády spočívala v její masovosti. Obsahová podoba byla založena na demonstraci zdraví, síly, vlastenectví, schopnosti odolat apod. Cvičící představovali na stadionech masy, lid, který byl spartakiádou oslavován. Megalomanská akce měla podnítit pasivní obyvatele k budování a výstavbě socialismu. Obdobně ani přihlížející diváci na stadionech nebyli bráni jako nečinní pozorovatelé, ale jako aktivní součást celku. *„Proto se spartakiáda vlastně povinně stávala věcí všech: ať již se podíleli na jejím nácviku či na závazkových kampa-ních na její počest nebo se účastnili jako cvičenci a diváci spartakiád okresních, krajských či spartakiády celostátní, případně pro ni odevzdávali obětiny v podobě darů a finančních příspěvků.“*[176] Oproti těžko ovlivnitelné individualitě a subjektivitě ve výtvarném umění byla spartakiáda příkladem kolektivní tvorby. Jednotlivec byl v mase lidí rozplynut v množství lidí. Jednota platila také pro různé skupiny cvičenců. V davu se ztotožnili všichni se všemi – ženy s muži, děti s dospělými, dělníci a inteligence. Jednota celku souvisela i s pojmy krásy, radosti, štěstí, ale i práce, síly, boje, obrany. Bez účelu nebylo ani cvičební nářadí, které se stalo symbolem pracovních nástrojů.[177]

Z obrazu spartakiády byla fotograficky zaznamenatelná v zásadě nejpodstatnější složka, pro kterou se tato akce konala – její masová podoba. Spartakiáda předpokládala zachycení především na barevný fotografický materiál. Barva totiž hrála v tomto společenském aktu významnou roli. Například červená, modrá a bílá v sobě nesly kromě barev Československa i další symboly. *„Červená samostatně jako barva revoluce, modrá jako barva míru, ale i jako barva dělnická, barva pracovních kombinéz, bílá barva jako barva míru, žlutá jako barva slunce a obilných lánů, symbolu štěstí, hojnosti, bohaté úrody apod.“*[178] V prvních černobílých fotografických knihách o Ostravsku, které představovaly spartakiádu v odstínech šedé, se nejčastěji uplatnilo výstižné opakování stejného motivu cvičících. Forma zachycení spartakiády představovala v padesátých a šedesátých letech spíše větší zachycení celku, který více zdůrazňoval masovost akce, v sedmdesátých letech se už bylo možné v publikacích setkat i s detailními záběry cvičenců.

Odpočinek a rekreace

Po roce 1948 se trávení volného času soustřeďovalo především na mládež a pracující občany a mělo úzkou souvislost s politickou výchovou. O dost větší důraz na možnosti trávení volného času se dostávalo lidem v těžkém průmyslu. Tyto rozdíly v odpočinku po práci na základě profesí však byly sjednoceny ve společné trávení volného času. Naopak individuální přístup k využívání odpočinku a rekreace byl v padesátých letech chápán jako negativní postoj k režimu a přežitek buržoazie.[179]

Forma kolektivního odpočinku se zejména v první polovině padesátých let soustřeďovala v závodních klubech ROH. Kluby byly budovány už v roce 1946 s myšlenkou ideové výchovy pracujících, upevňováním pracovní morálky a krom toho se soustředily také na vyzdvižení dvouletého hospodářského plánu. Přestože kluby sloužily zaměstnancům v době pracovního volna a jejich účel měl být rekreační a společenský, programové zaměření těchto oddílů podléhalo silné ideologii, která sloužila k výchově pracujících. Konaly se zde přednášky, schůze, zájmové kroužky, hry nebo se zde provozovala knihovna. Interiér kluboven byl zpravidla velmi dobře vybaven a více než společenský sál či restauraci připomínal interiér bytu. V roce 1953 však bylo zjištěno, že účel za jakým závodní kluby ROH vznikaly, není naplňován. Kluby totiž byly častěji chápány jako místo, nikoliv jako požadovaná činnost. Z tohoto důvodu kluby postupně zanikaly a místo nich se na vhodných místech urychleně začínaly stavět kulturní domy. V tomto ohledu se za nejvhodnější umístění kulturních domů považovalo právě Ostravsko, kde také probíhala rychlá výstavba těchto zařízení.[180]

Zejména ve druhé polovině padesátých let se mimo jiné, v souvislosti se zkrácením pracovní doby, začínal měnit také způsob naplňování volného času. Postupně se upouštělo od jeho kolektivního trávení a zejména pak v sedmdesátých a osmdesátých letech ze strany obyvatel převládala individuální forma nakládání s odpočinkem po práci a s rekreací.[181]

Ve fotografických publikacích o Ostravsku se závodní kluby včetně odpočívajících zaměstnanců začaly objevovat prakticky od prvních knih vydaných ve sledovaném období a tato tematika byla zachována asi do poloviny padesátých let. Fotografie nesly pohled do klubu na zaměstnance, kteří se zpravidla oddávali četbě knih či hře šachů. Podstatným prvkem každého snímku byl nějaký agitační a ideologický element, který byl součástí výzdoby interiéru. Jednalo se například o hesla, nástěnky, fotografie státníků apod. Na vystižení těchto aspektů ostatně upozorňoval také František Doležal, který tvrdil, že v závodních klubech nelze pořizovat snímky tak, aby byly srovnatelné se starými, vytvořenými před rokem 1948. Naopak by podle něj mělo být fotografovou snahou, aby zachytil veškeré atributy prostředí závodních klubů soudobého režimu.[182]

Tématem, které se neslo fotografickými publikacemi o Ostravsku takřka po celé sledované období, byly rekreace.

Přestože místo vzniku snímků zpravidla nesouviselo s okresem města Ostravy, považovalo se zobrazení rekreačních míst ve fotografických knihách o Ostravsku za jeden ze základních důkazů spokojenosti pracujících v období socialismu. Kromě výběrových rekreací ROH se předmětem snímků s ohledem na region stávaly zpravidla závodní rekreace ROH. Velké průmyslové podniky v Ostravě (VŽKG, NHKG, OKD) měly vlastní rekreační střediska, které svým zaměstnancům za částečnou úhradu nákladů poskytovaly možnost dovolené. Častým motivem byly i lázně (Karlova Studánka, Karviná-Darkov) nebo přehrady (Žermanice). Lokalitou, ve které snímky vznikaly nejčastěji, byly Beskydy či Jeseníky.

Zatímco rekreační střediska v podobě chat, ubytoven, hotelů, přehrad a lázní bývala fotografována desítky kilometrů od Ostravy, existovaly druhy rekreace přímo ve městě. Jednou z nich bylo například koupaliště, které představovalo v letních měsících oblíbený druh odpočinku a zábavy. Dalším zobrazovaným druhem trávení volného času byla návštěva zoologické zahrady. Podobně byly snímky pořizovány i v parcích a lesoparcích, jejichž vznik, rekonstrukce a zvelebování se v sedmdesátých a osmdesátých letech rozvíjel převážně svépomocnou prací. K těmto místům patřil například Bělský les nebo Sad Klementa Gottwalda (dnešní Sad Dr. Milady Horákové).

František Doležal kladl v padesátých letech na fotografii důraz, aby pokud možno co nejlépe zachytila masovost a kolektivnost těchto podniků a jejich nový charakter. Stejně tak bylo podle Doležala potřeba zaznamenat v souvislosti s rekreací také nové lidi – pracující, dělníky, zlepšovatele, nejlepší pracovníky, a to takovým způsobem, aby bylo znát, kdo má na podobný druh trávení volna nárok. Nesnadno fotograficky zachytitelný prvek byl důkazem toho, že fotografie rekreací měla přinejmenším v první polovině padesátých let silně propagandistický účel.[183]

Město

Celkové pohledy na město

Celkové pohledy na město patřily obecně ve fotografických publikacích o československých městech k velmi častým motivům a staly se jejich přirozenou součástí. Fotografie celkového pohledu do ulic města poskytovala divákovi oproti detailním snímkům vybraných motivů poměrně věcný pohled na město. Tak se v případě Ostravy do celku města dostaly typické stavební prvky v podobě těžních věží, vysokých pecí, hald apod. Nejčastějším místem pro pořízení takových fotografií bylo centrum města.

Život v ulicích

Místem vzniku snímků ulic města Ostravy bylo nejčastěji její centrum. Zde se totiž koncentroval největší velkoměstský ruch spěchajících lidí, dopravy apod. První desetiletí sledovaného období nepředstavovalo pro propagační účely právě tyto typy snímků za příliš atraktivní a žádané. Poprvé se snímky z ulic města začaly v publikacích o Ostravsku objevovat až koncem padesátých let, přesto ani v šedesátých letech nepatřily k četným motivům knih. Zprvu byly ulice s lidmi zobrazovány ve větších celcích, které dávaly vyniknout například i průmyslovým objektům v centru města. V některých knihách se koncem padesátých let a v šedesátých letech objevily fotografie, které namísto popisnosti zobrazily každodenní život města v lyrické atmosféře s větším důrazem na světelné působení snímku. Tento přístup, který odkazoval k líbivým efektům, odsuzoval ve své stěžejní knize František Doležal.[184] Fotografie lidí v ulicích od sedmdesátých let podléhala informativnímu charakteru a její nejčastějším účelem bylo zobrazení spojitosti života v ulicích a služeb pro obyvatele. Lidé tak na fotografiích procházeli kolem obchodních domů, dívali se do výloh prodejen nebo čekali na tramvaj. Podobně byl také někdy kladen důraz spíše na historickou architekturu města a lidé snímek svou přítomností jen oživili. Momentní snímky, které byly zaměřeny pouze na lidi v ulicích města bez jakékoliv další souvislosti, nepatřily v oficiálních fotografických publikacích k příliš častým.

Krajina a příroda

Až na výjimky se přírodní krajina ve fotografických publikacích o Ostravsku do první poloviny padesátých let prakticky neobjevovala. Postupné uvolnění doby dokázalo dát od druhé poloviny padesátých let přednost motivům krajiny před jinými. Jestliže se tématy knih v padesátých letech stávaly zejména průmyslové objekty, od šedesátých let bylo pro spokojený život v socialismu potřeba zobrazit i opačnou stránku podoby města a okolí.

Snímky prázdných krajinných scenérií a čisté přírody dávaly divákům knih o Ostravsku důkazy o tom, že lze i v tomto regionu kromě hutí, dolů, hald a šedí nalézt kus zdravého místa.

I ve fotografii krajin se podle Františka Doležala měla objevit ideologie spojená s novým socialistickým životem. Podobně jako v jiných případech i zde v padesátých letech podléhaly fotografické publikace o Ostravsku účelovým typům zobrazení krajiny. Nejvíce spojoval Doležalovu teorii krajinné fotografie se snímky ve fotografických publikacích o Ostravsku pohled na krajinu, který za tvůrčí zobrazení

považoval její přesné zobrazení a propagační charakter. V padesátých letech se Doležalova teorie krajinářské fotografie s motivy v knihách o Ostravsku pojila nejvíce v rovině námětové. V obou případech totiž byly často zobrazovány ve větších výřezech výstavby různých celků města (Poruba, Zábřeh aj.).

O krajinné fotografii psal ve své knize *O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii* také Václav Jírů. Přestože v kapitole o zemědělské fotografii kritizoval fotografy pro neschopnost dívat se na fotografii nově (agitačně) a vyčítal přílišnou malebnost snímků, v sekci o krajinářské fotografii už byly jeho názory uvolněnější. Podle jeho slov mělo být příliš svazující, kdyby fotograf musel na snímku krajiny společně s přírodou zachycovat také člověka či dokonce pracujícího na traktoru. Už v první polovině padesátých let tak vyzdvihoval opuštění pevných norem, což se však prosadilo více v tvůrčí fotografii než v oficiálních propagačních knihách o městech.[185] Takové náměty však fotografické publikace o Ostravsku až na výjimky míjely a nová socialistická fotografie se v tomto regionu zaměřila na typičtější prvky.

Od šedesátých let se motiv krajiny v publikacích o Ostravsku stal běžnou součástí kolekce fotografií. Zatímco v řadě publikací bylo možno nalézt formou poměrně věcné fotografie, které rezignovaly na jakékoliv poetičtější vyznění pomocí světla či kompozice, v několika publikacích se snímky tohoto charakteru přesto objevily. Podobně jako v případě rekreací se v krajinné fotografii ve fotografických publikacích o Ostravsku nejčastěji objevovaly Beskydy.

Historické motivy

Podobně jako u řady dalších námětů bylo v první polovině padesátých let zobrazení historických motivů ve fotografických publikacích o Ostravsku prakticky vyloučené. Pro účely propagace města a socialismu nebyly tyto motivy kvůli svému spojení s minulostí atraktivní. S postupným uvolněním v šedesátých letech a také v době tzv. normalizace docházelo i v oblasti kulturního dědictví k většímu zájmu historické památky. Přesto na rozdíl od jiných knih nepatřily publikace Ostravsku k těm, které by využívaly podobné motivy nějak často. Nejčastěji se na snímcích objevily památky v okolí Ostravy (Štramberk, Valašské muzeum v Rožnově pod Radhoštěm, hrad Hukvaldy aj.). Historické monumenty na území města však nepatřily k běžným tématům publikací o Ostravsku. Nejčastějším motivem se však stal Slezskoostravský hrad, který byl během sledovaného období ve velmi špatném stavu. Těžko odhadovat, zda měla zřícenina hradu na fotografii zobrazovat více chátrající historii Ostravy či památku, jejíž stav byl neútěšný.

506

507

508

506–508 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Tělovýchova**
506: publikace *Ostrava barevná* (1962)
507: publikace *Ostrava* (1978)
508: publikace *Ostrava* (1985)

509

510

511

512

513

514

515

516

517

509–517 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Odpočinek a rekreace**
509: publikace *Veliké dílo* (1952)
510: publikace *Veliké dílo* (1952)
511: publikace *Na stavbách Ostravska* (1953)
512: publikace *Zoo Ostrava* (1973)
513: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
514: publikace *30 vítězných let Severomoravského kraje* (1975)
515: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]
516: publikace *Ostrava* (1978)
517: publikace *Ostrava* (1985)

518

519

520

521

518–521 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Celkový pohled na město**
518: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
519: publikace *Uhlí a lidé* (1974)
520: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
521: publikace *Ostravsko-karvinský revír* [1977]

522

523

524

525

526

527

528

529

530

522–530 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Hutnictví**
522: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
523: publikace *Ostrava barevná* (1962)
524: publikace *Ostrava* [1967]
525: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
526: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
527: publikace *Ostrava* (1985)
528: publikace *Ostrava* (1985)
529: publikace *Ostrava* (1985)
530: publikace *Ostrava* (1985)

531

532

533

534

535

536

537

538

539

531–539 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Krajina a příroda**
531: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
532: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958)
533: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
534: publikace *30 vítězných let Severomoravského kraje* (1975)
535: publikace *Ostravsko* (1975)
536: publikace *Severní Morava* (1980)
537: publikace *Severní Morava* (1980)
538: publikace *Severní Morava* (1980)
539: publikace *Cesta družby* (1983)

540

541

542

543

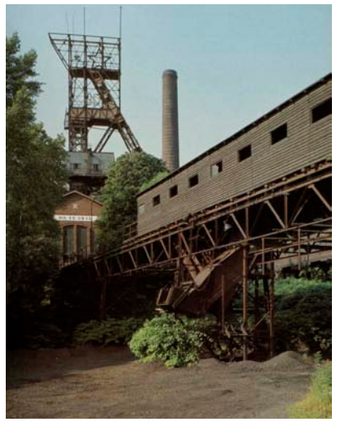

544

545

540–545 | **Motivy fotografických publikací 1948–1989: Historické motivy**
540: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
541: publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971)
542: publikace *Třicet jar svobody* (1975)
543: publikace *Severomoravský kraj* (1980)
544: publikace *Ostrava* (1985)
545: publikace *Ostrava* (1985)

Období po roce 1989

V období po roce 1989 zůstala koncepce i námětová rovina oficiálních místopisných fotografických publikací z mnoha hledisek ve srovnání s totalitním obdobím zachována. Přirozeně zcela vymizely socialisticko-ideologické a politické motivy, ale u většiny místopisných pohledů dochází k opakování tradičních a turisticky populárních motivů měst a rekreačních oblastí. Období po roce 1989 je proto formou úvodní studie zpracováno jen v kusé formě, respektive v podobě poznámek. Na druhou stranu porevoluční knihy ve výběru v následujících kapitolách neopomíjí.

Hlavní změnou v ediční činnosti fotografických knih bylo zrušení krajských nakladatelství, postupný zánik některých celostátních nakladatelství, ale především vznik zcela nových nebo transformovaných vydavatelství z původních podniků. Díky širším možnostem v polygrafickém průmyslu, financování knih i celkové svobodě ve vydávání titulů došlo k výrazném rozšíření počtu vydávaných fotografických knih i jejich tematickému zaměření. Dnes jsou obrazové publikace vedle knihkupectví také součástí sortimentu informačních středisek měst umístěných nejčastěji v turisticky exponovaných místech měst a obcí. Obrazová kniha tak předchází nebo naopak završuje kontakt návštěvníka s městem, a navíc tyto instituce často nabízejí regionální knihy, které nejsou dostupné na jiných místech. Zásadním prostorem v maloobchodním prodeji knih se staly e-shopy.

Tak jako v předchozích dekádách i dnes mezi fotografickými knihami stále převládá oficiální reprezentativní kniha místopisná publikace a podobně jako dříve jde často o idealizovaný obraz. Většinou regionálně nebo na město zaměřená fotografická kniha může fungovat jako průvodce a inspirace pro návštěvu míst nebo naopak jako trvalá vzpomínka. Často je využívána úřady jako dar a vydávána v účelovém nákladu.

Porevoluční novinkou se pro mnohá města, obce, kraje a turistické oblasti staly čtenářsky velmi žádané fotografické publikace čerpající z archivních pohlednic a fotografií. Ty jsou často v poměru 1:1 doplněny současnými pohledy a nabízejí tak srovnání minulé a dnešní podoby vybraných míst. Mají tak pro znalce prostředí význam poznávací a komparační. Vrcholem řemeslné kvality ve skupině těchto knih a jednou z nejpopulárnějších místopisných publikací u nás je v celorepublikovém měřítku zpracovaná kniha *Letem českým světem. Obraz proměny českých zemí v odstupu století 1898–1998* (Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 1999, fotografie Jaroslav Bárta, Daniela Horníčková, Zdeněk Helfert a Ivan Lutterer), která navázala na sto let staré stejnojmenné album s podtitulem *Půl tisíce fotografických pohledů Čech, Moravy, Slezska a Slovenska*. Další pozoruhodnou knihou se starými a novými obrázky z jedné obce je *Lipová. 1915–2005. Obrázky z mé rodné vesnice* (Praha: KANT, 2006, fotografie Martina Novozámská)

Široké pole fotografických místopisných a dokumentárních knih čerpá z celého prostředí Česka nebo Slovenska. Mnohem více prostoru pro osobité autorské pojetí v rovině obsahu i formy i divácké interpretace nabízejí publikace, které sice systematicky nezaznamenávají celistvé území naší republiky, přesto významně přispívají k jeho obrazu. Vytvářejí obrazovou typologii konkrétního tématu nebo motivu nacházenou na různých místech republiky. Z takových publikací lze jmenovat *Pražské výlohy. 1978–1996* (Praha: Torst, 1996, fotografie Iren Stehli), *Chatařství. Architektura lidských snů a možností* (Brno: ERA, 2007, fotografie Veronika Zapletalová), *Šumperák* (Praha: PositiF, 2015, fotografie Tomáš Pospěch), *Zastávky* (Praha: Grada, 2018, fotografie Jan Vrabec), *Châteaux po našom* (Bratislava: Archimera, 2018, fotografie Jana Šturdíková). Často se vyznačují deskriptivním fotografickým přístupem a tvoří jakési alternativní průvodce po všedních motivech a vybraných lokalit z celého území naší republiky. Význam těchto knih spočívá ve sjednocení tématu, jeho pojmenování, vzájemném porovnávání motivů, přiřazení místa vzniku. Charakteristická je pro ně rovněž, že sestávají ze souboru jediného fotografa. Jedná se tak z velké části o autorské fotografické monografie.

Osobitý obraz země a jejich částí lze vytvářet také prostřednictvím jeho obyvatel. V tomto směru lze za fotografické knihy související s obsahem této práce považovat také publikace dokumentárních fotografií soustředěné především na člověka. Na tomto místě je možné uvést knihu *Český člověk. Fotografie z let 1982–1996* (Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 1997, fotografie Jan Malý, Jiří Poláček, Ivan Lutterer) je typizovaný statický pohled především o módních stylech soudobých lidí. Soubornou publikací jednotlivých snímků různých autorů ze sedmi dekád dvacátého století je titul *Společnost před objektivem 1918–1989. Fotografie ze sbírky Moravské galerie v Brně* (Praha: Obecní dům, 2000).

Součástí této skupiny jsou nové knihy sestavené ze starších a často ve své době nepublikovatelných převážně dokumentárních fotografií. To je příklad veškerých knih Jindřicha Štreita čerpajících z jeho tvorby sedmdesátých a osmdesátých let. Dalšími příklady mohou být knihy Pavla Štechy *U nás. 1968–1990* (Lomnice nad Popelkou: Studio

JB, 2001), Jaroslava Kučery *Lidé, které jsem potkal* (Praha: Kant, 2002), Lubomíra Kotka *Tady bylo Husákovo. Czechoslovakia 1982–1989* (Praha: Gema Art, 2009), Miloslava Kubeše *Člověče, kdo jsi?* (Praha: KANT, 2010), Ivo Loose *Ivo Loos. Fotograf. 1966–1975* (Praha: KANT, 2013), Jana Jindry *Osmdesátky* (Praha: BiggBoss, 2016), Vladimíra Birguse *Tak mnoho, tak málo. Fotografie z let, kdy se tak mnoho muselo a tak málo smělo* (Praha, KANT, 2019).

Z porevolučních místopisných fotografických knih konzervativního fotografického pojetí, ovšem s mimořádnou řemeslnou úrovní, s motivy přírodních i městských krajin vyniká *Bohemia* (Praha: Galerie Nový svět, 2005, fotografie Jan Reich).

Oblast bývalých Sudet byla fotograficky zmapována ve studentském projektu posluchačů fotografie FAMU v publikaci *Krajiny na kraji* (Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2005). Dnešní venkov pohledem mladých autorů ze stejné školy vyšel v publikaci *Vesnice* (Lomnice nad Popelkou: Studio JB pro Společnost pro krajinu, 2009). Námětově, koncepčně i graficky místopisně-dokumentární kniha jednoho jihomoravského města *Fotografická dílna Mikulov* (Praha: Tomáš Pospěch/PositiF, 2018) byla vytvořena z výsledných souborů účastníků fotografické dílny v jihomoravském Mikulově.

Československým stavbám různorodých účelů v jedné historické etapě naší země se věnuje fotografická kniha *Český svět. Kulisy let 1948–1989* (Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2008). Ve stejném nakladatelství vyšlo již dříve album pohledů na významné pamětihodnosti *Místa hodná paměti* (Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2002). Novinkou jsou také fotografické knihy o architektonickém dědictví naší země, profilované na konkrétní stavby. Průmyslovým památkám se například věnovala kniha *Industriál, paměť, východiska* (Praha: Titanic, 2007, fotografie Pavel Frič).

Je zřejmé, že množství, kvalita a zaměření fotografických knih, které přinášejí obraz České republiky, regionů a měst, se u nás po roce 1989 radikálně rozšířily. Stále rostoucí produkce oficiálních místopisných knih byla významně rozšířena o místopisné knihy čerpají z archivních fotografií. Specifickou skupinu fotografických knih tvoří dokumentárně-místopisné knižní soubory jednoho fotografa, které významně obohacují fotografický obraz naší země.

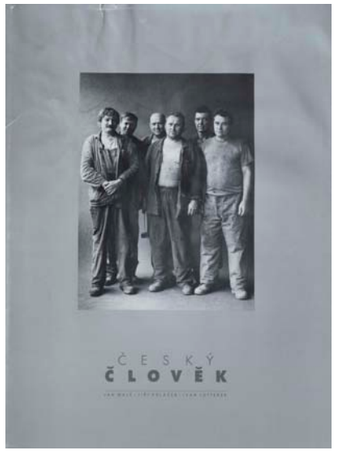

546 | *Český člověk. Fotografie z let 1982–1996* | 1997

547 | *Společnost před objektivem 1918–1989* | 2000

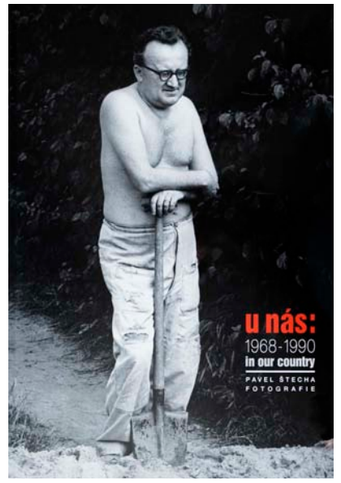

548 | *U nás. 1968–1990* | 2001

549 | *Lidé, které jsem potkal* | 2002

550 | *Krajiny na kraji* | 2005

551 | *Industriál, paměť, východiska* | 2007

552 | *Chatařství. Architektura lidských snů a možností* | 2007

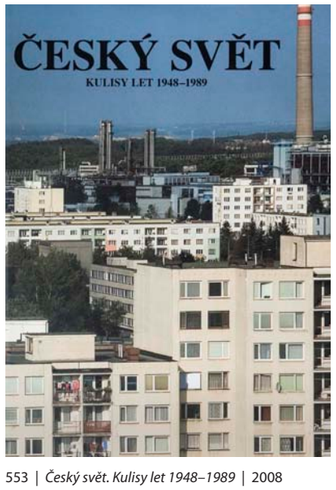

553 | *Český svět. Kulisy let 1948–1989* | 2008

554 | *Tady bylo Husákovo. Czechoslovakia 1982–1989* | 2009

555 | *Člověče, kdo jsi?* | 2010

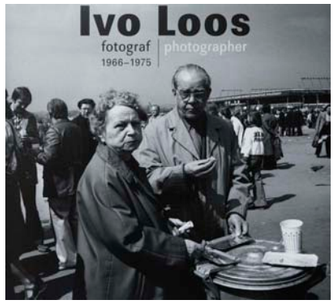

556 | *Ivo Loos. Fotograf. 1966–1975* | 2013

557 | *Šumperák* | 2015

558 | *Osmdesátky* | 2016

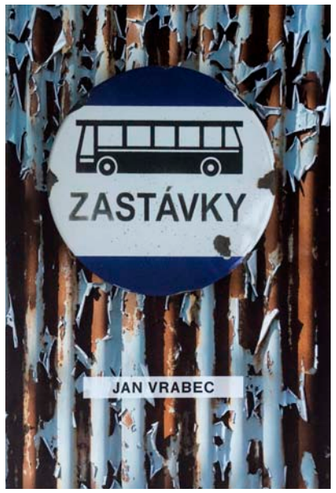

559 | *Zastávky* | 2018

560 | *Châteaux po našom* | 2018

561 | *Křížky. Spirituální krajina Dačicka* | 2018

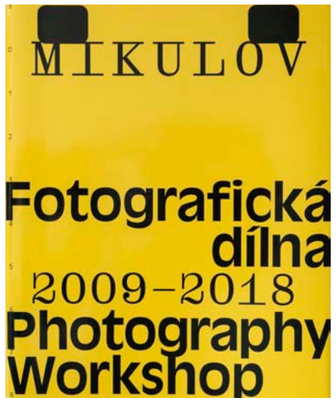

562 | *Fotografická dílna Mikulov* | 2018

563 | *Tak mnoho, tak málo. Fotografie z let, kdy se tak mnoho muselo a tak málo smělo* | 2019

Fotografické publikace severní Moravy a Slezska

Tato rozsahem i obsahem nejvýznamnější kapitola disertační práce se věnuje rozborům jednotlivých vybraných publikací, které jsou doprovázené reprodukcemi z jejich obsahu. Kapitola je rozčleněna dle lokalit na *Knihy o městech severní Moravy a Slezska a jejich okolí*, *Knihy o okresech a kraji severní Moravy a Slezska*, dále tematicky orientovaná sekce *Průmysl ve fotografických knihách severní Moravy a Slezska*, *Krajiny ve fotografických publikacích severní Moravy a Slezska* a *Umělecké fotografické publikace a katalogy severní Moravy a Slezska*. Až na většinu knih z poslední kapitoly lze knihy zařadit do žánru místopisných fotografických knih.

Knihy o městech severní Moravy a Slezska a jejich okolí

Raným titulem minulého století a jednou z prvních četně fotograficky ilustrovaných publikací byl *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* (1902) reagující na rozvinutou industriální atmosféru města, když vedle městských stavebních monumentů tvořily polovinu námětů důlní objekty. První výhradně fotografickou knížkou se však stala až *Mor. Ostrava* vydaná pravděpodobně v roce 1928 a rovněž reflektující nejen podobu města, ale i jeho průmysl zastoupený především místními železárnami.

Zatímco město Brno se během padesátých let dočkalo díky K. O. Hrubému hned několik monumentálních a kvalitních fotografických knih, o samotné třísettisícové Ostravě nevychází z tohoto druhu knih bohužel nic. Teprve na počátku období proměny kulturně-politické atmosféry šedesátých let vznikla z obrazově hodnotnějších tiskovin aspoň *Ostrava barevná* (1962 a 1963) v níž její autor František Krasl sice prokázal skvělou tvůrčí orientaci v průmyslových motivech, ale v interpretaci běžného městského života zůstává zcela chladný. Naproti tomu se převážně reáliím města a jeho obyvatelů, věnovala kniha *Ostrava* [1967] vydaná k příležitosti jubilea 700 let města, která však v kreativní i námětově rovině zůstala zcela na povrchu. Přes některé pokusy i náznaky v jednotlivých titulech tak duchu tzv. poezie všedního dne vlastně, na rozdíl od jiných krajů, nevznikla na severní Moravě žádná publikace.

Do výběru knih jsou zařazeny dvě publikace o hanácké metropoli Olomouc, která bývala součástí sledované oblasti vymezené bývalým Severomoravským krajem. První z nich celkem ve čtyřech nákladech vydaná a rozsahem monumentální *Olomouc ve fotografii* navazující svou koncepcí a ostatně i námětovou rovinou na historicky první fotografickou místopisnou publikaci jednoho autora – Plickovu *Prahu ve fotografii*. Oproti tomuto konzervativnímu pojetí s motivy historické architektury působí experimentálně laděná publikace vydaná v období vrcholícího pražského jara *Olomouc* (1968).

Další knihy o městech z období tzv. normalizace vycházejí vlastně už z povinnosti a jako politicko-socialistické zadostiučinění straně. Mnoha městům severní Moravy a Slezska vznikla první fotografická kniha právě během těchto dvou dekád. Přestože se tvrdý dogmatický kánon v námětové rovině již neobnovil navrátila se do sedmdesátých a osmdesátých let idealizace a iluzivnost.

Do sekce knih o městech je zařazena i první porevoluční fotografická kniha krajské metropole *Ostrava. Obležené město* (1995) se svým ryze subjektivním autorským pohledem a apokalypticko-surrealistickým pojetím města, avšak i faktem, že se mělo jednat o oficiální propagační knihu porevoluční Ostravy. Syrové postavy zarmoucených lidí zkroušených nelehkými podmínkami průmyslového města období šedesátých až osmdesátých let nemohlo v žádném případě přinést obraz moderního města. I v demokratickém státě tak došlo k ostrému střetu dvou světů – politiků a umělecky smýšlejících lidí. Proto také bezprostředně na ni pak v idealistickém duchu prosluněných záběrů zelené Ostravy navázala *Ostrava. Portrét města* (1996).

V novém miléniu začala produkce obrazových knih nejen v probíraném regionu výrazně narůstat. Jejich pojetí však dodnes přetrvává na stereotypech a konzervativním pojetí snímků a jejich motivů i celé úpravy knihy. V podobném duchu pak vznikají zejména po roce 2000 mnohé fotografické knihy o městech severní Moravy a Slezska. K nim se už v devadesátých letech přidává nový druh fotografických knih – sestavených z historických pohlednic a fotografií a ihned se ukazuje, že jde o komerčně velmi populární tiskoviny. Za největší produkcí i kvalitou těchto knih z oblasti Těšínska, Beskyd a Pobeskydí i Ostravska stojí nakladatelství Wart sběratele těchto archiválií Henryka Wawreczky. Historický fotografický pohled na města sledované oblasti obohatila edice obrazově-textových knížek Zmizelá Morava a Slezsko.

Na výlet po průmyslu

Průvodce po Mor. Ostravě a okolí (1902)

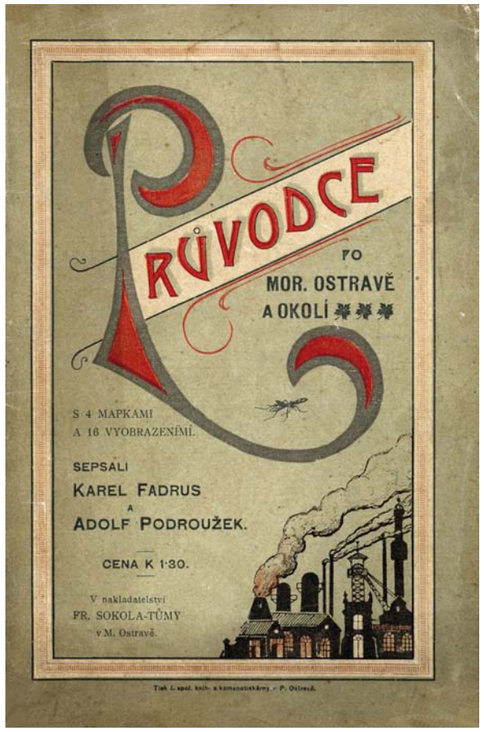

Ke konci 19. století začal na Ostravsku vzrůstat zájem o organizovanou turistiku. Turismus znamenal tělesnou i duševní očistu a představoval únik z města, jehož životní prostředí bylo silně ovlivněno dopady stále se rozrůstajícího těžkého průmyslu. První turistický spolek německy mluvících občanů vznikl v první polovině devadesátých let 19. století. V roce 1896 následovalo založení organizace Podhorské jednoty Radhošť a roku 1899 vznikla v Ostravě lokální skupina největší turistické instituce Klubu českých turistů (KČT). Mezi trojicí sdružení však KČT v Moravské Ostravě patřil organizačně a ekonomicky k nejslabším.[189] Na přelomu století tak sílil turistický zájem po nedalekých Beskydách. V tomto období se výrazná osobnost popularizace rané beskydské turistiky Adolf Podroužek spolu s Karlem Fadrusem rozhodli pomocí knižního průvodce poukázat na krásy průmyslového města.

Průvodce po Mor. Ostravě a okolí je prvním česky psaným knižním průvodcem po Moravské Ostravě a současně první fotograficky ilustrovanou publikací o Ostravě ve 20. století. Její vydání je výsledkem snah a iniciativy členů ostravské sekce Klubu českých turistů, k němuž příslušela i autorská dvojice Fadrus-Podroužek. Autoři knihy ucítili potřebu pokrýt mezeru po tolik potřebné české publikaci průvodcovského charakteru. Argumentovali to slovy o významu průmyslového kraje, potřebě jeho znalosti a značném turistickém ruchu.[190] Jedna z dobových reklam na onoho průvodce začíná titulkem *„Výletníkům do Mor. Ostravy!“*[191] a vystihuje tak dokonale podstatu tiskoviny. Z rodícího se průmyslového města se mělo stát místo pro získávání zážitků.

Vizuálně velmi zajímavou je už obálka, která obsahuje název knihy ve zdobném písmu, drobné grafické prvky a ilustraci v podobě dýmících komínů průmyslových objektů. Tato grafika záměrně poukazuje na krásu průmyslového města a jeho reálií a napovídá o celé koncepci publikace. Komín a těžní věže jako symbol průmyslové prosperity je zcela zřejmý, skrytý zůstává až význam drobné kresbičky komára umístěného nad oblaky kouře.

Čtivý text publikace je zaměřen výhradně na nejvlastnější charakter Ostravy – průmysl. Další kategorií zájmu jsou sociální poměry, jak dokazuje část úvodního textu. *„Náš „průvodce“ nepopisuje krás přírodních; těch v okolí ostravském jest po skrovnu. Všímá si poměrů národnostních, náboženských a školských, které jsou na Ostravsku velmi zajímavy. Zdroj všeho života na Ostravsku prýští z pod země, a proto ‚Průvodce‘ obzvláště obrací zřetel k hornictví a k průmyslu na něm založeném.“*[192] Text knihy je podle geografického členění rozdělený do čtyř kapitol a informuje čtenáře o historickém vývoji města, národnostních a jiných poměrech, školství, zajímavých osobnostech nebo představuje místní řeč. Pozornost je ovšem kladena na průmyslové důlní závody a vedle faktického popisu je otištěna také barvitá reportáž návštěvníka dolu, jež sfáral do podzemí. Za zmínku stojí také popis turistických procházek Moravskou Ostravou nebo tehdejší sousední obcí Vítkovice. Zde podle *Průvodce* může turista za mírný poplatek navštívit i Vítkovické železárny. Text je pak silně svázán s fotografiemi.

Publikace se dále skládá ze čtveřice map, jejichž autorem je A. Podroužek.[193] Fotografie pocházejí z ateliéru Wasservogel, který v době zrodu publikace v Ostravě začínal. Byl jednou z poboček fotografických ateliérů a mimo jiné v něm působil také Karel Hůlek st. Snímky pořízené ve Vítkovicích

jsou dílem amatérského fotografa, vítkovického hodináře a předsedy České besedy Josefa Knoppa.[194]

Autorství zbylých fotografií není známé. Celkem šestnáct fotografií je tištěných na zvláštním křídovém papíře, což je výraznou předností vůči dosavadním i později vydaným publikacím. Štočky pro tisk – litografie – pocházejí z dílny společnosti Unie.[195]

Fotografie přináší vcelku věcné svědectví o podobě města. Úvodní rozkládací snímek zachycuje celkový pohled na město. Z kulturní oblasti zobrazuje *Průvodce* na dvojici fotografií pouze Národní dům v Moravské Ostravě a Český dům ve Vítkovicích. Z městských scenérií potom Hlavní náměstí, park a řeku. Zbylých deset fotografií odkazuje k uhelnému hornictví nebo hutní výrobě. Převažují například celkové záběry na důlní závody. Nebývalý je snímek z interiéru těžní budovy. Znamenité je využití skupinových portrétů dělníků, které reguluje masu ocelových fabrik na zbývajících snímcích. Publikace si tak nedrží prvenství pouze ve svém jazyce, ale i ve fotografické kolekci, která je vůči ostatním fotografiím v později vydaných knihách neotřelá a vystihuje kraj Ostravska téměř ideálně.

Dobový ohlas na knížečku byl příznivý: *„Průvodce tento – jehož potřeba pro kraj Ostravský stávala se rok co rok naléhavější a nutnější – jest výbornou a cennou pomůckou pro všechny, kdož kraj ostravský chtějí navštíviti, zejména však pro ty, kdož Ostravsko znají pouze z různých článků o Ostravsku.“*[196]

564 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

565 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

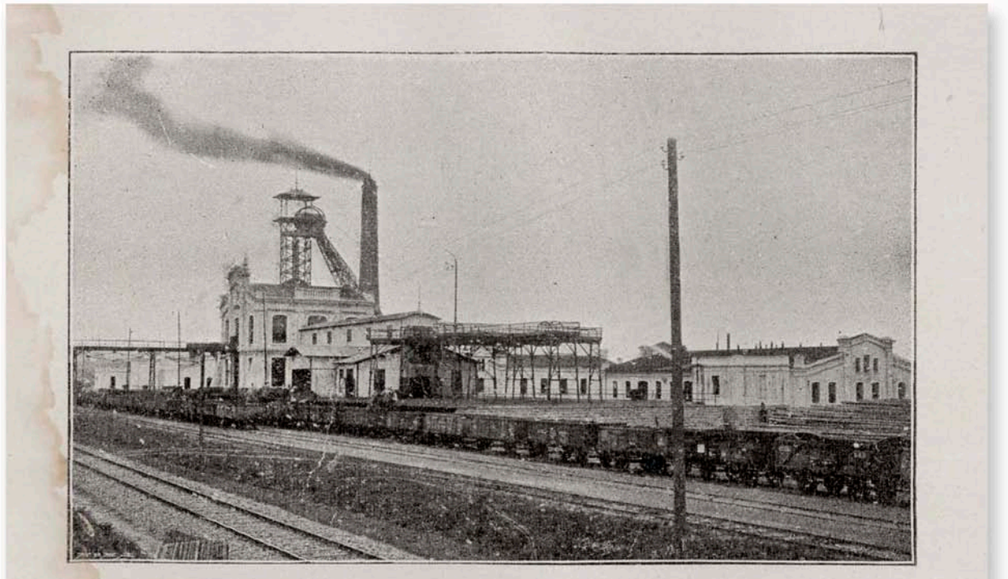

566 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

567 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

568 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

569 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

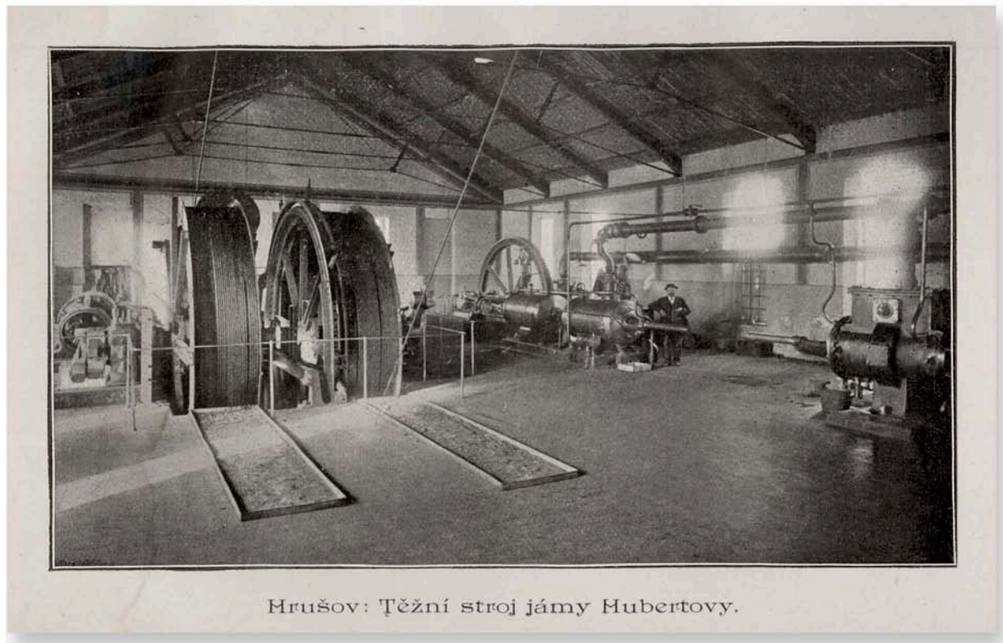

570 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

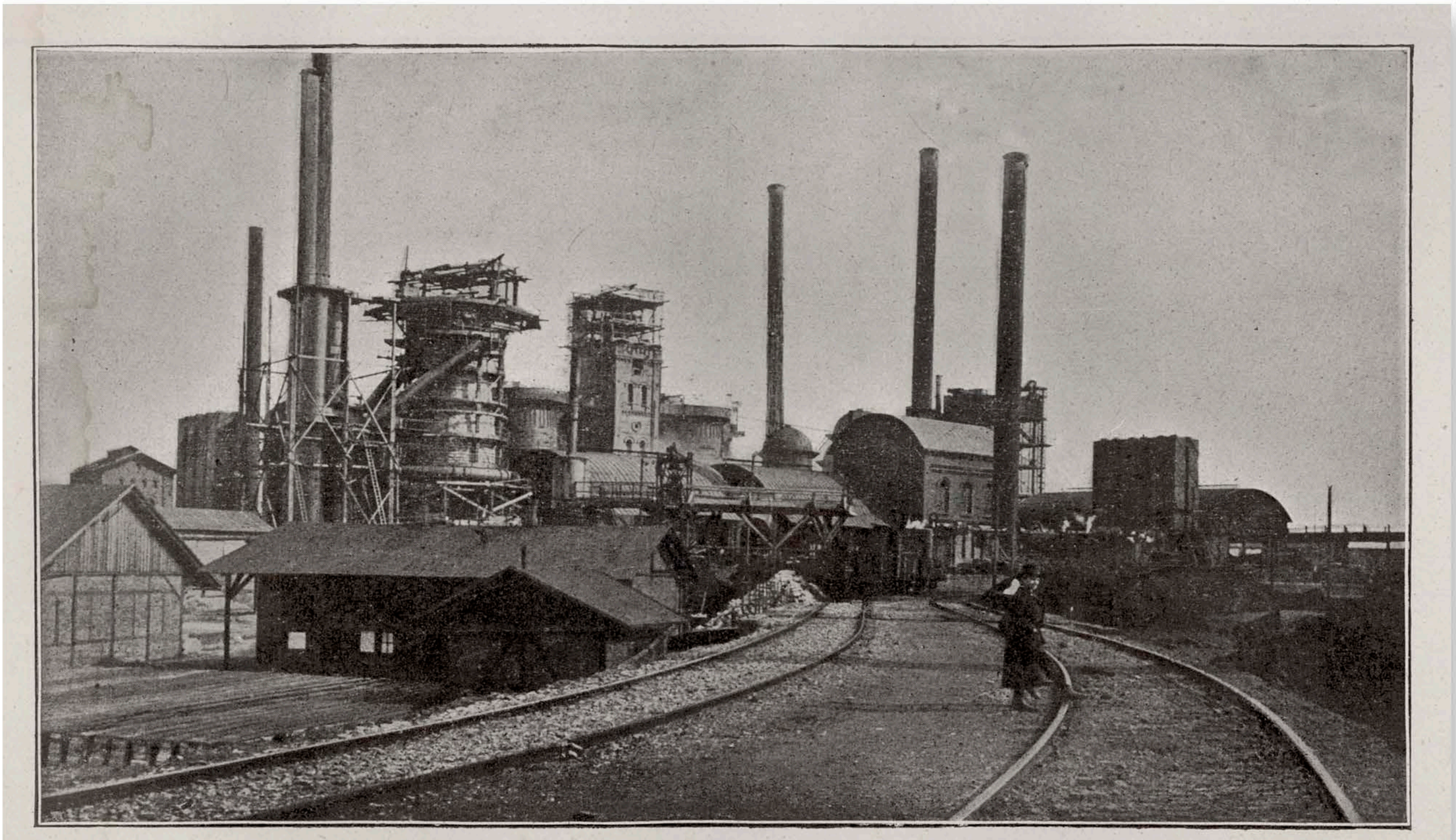

Mor. Ostrava: Žofínská huť.

571 | *Průvodce po Mor. Ostravě a okolí* | 1902

Z edice fotografických průvodců

Moravská Ostrava (1911)

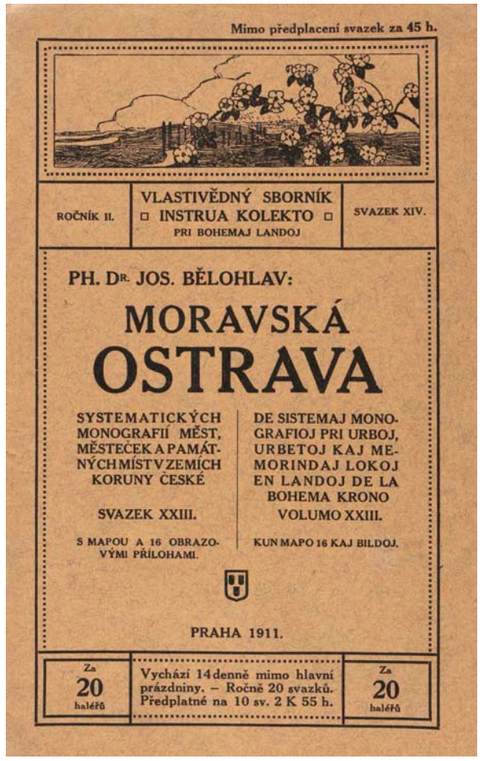

Počátkem minulého století docházelo k rozšiřování a zakládání turistických a tělocvičných jednot a spolků. Vzrůstala touha po poznání a k tomu měla přispět jedinečná edice mapující rakouskouherská města našeho území.

V rámci rozsáhlé edice česky psaných Vlastivědných sborníků čítající šest desítek titulů vyšla roku 1911 také *Moravská Ostrava*. Výběr motivů fotografií v jednotlivých svazcích podléhal rázu města a jeho charakteru. Proto oproti jiným titulům knižnice byla Moravská Ostrava fotograficky interpretována mnohem prozaičtěji než města v okolí krásných lesů, pastvin, řek, a jiných výletních cílů. Zde naopak mezi šestatřiceti záběry nalézáme velké množství průmyslových objektů. Snímky jsou pořizovány v úzkém teritoriu, které zahrnuje především území Moravské Ostravy. Poměrně velká pozornost (7 obrázků) byla věnována Vítkovickým železárnám a jejich závodům ze sousedních Vítkovic povýšených o tři roky dříve na město.[197] Tehdejší Polská Ostrava byla reprezentována třemi obrázky.

Geografická redukce námětů je tak nejspíš přímým důsledkem podstaty edice, která se v jednotlivých svazcích věnuje skutečně jen vybranému městu a jen okrajově jeho okolí. Fotografie zobrazují převážně významné architektonické objekty podléhající národnostnímu složení obyvatel tehdejší Ostravy, tedy Český, Německý a Polský dům. Mezi další stavby fotografické kolekce patří školy, zdravotní a ubytovací budovy nebo kostely, z větších celků je představeno především náměstí.

Z průmyslových objektů města zcela chybí doly, jejichž výčet je pouze součástí úvodního textu. Zato druhá exponovaná složka městských industriálních monumentů v podobě strojírenského a hutního odvětví výroby zahrnuje celé spektrum obrázků z této oblasti. Při tak velkém množství snímků je absence alespoň jedné těžní věže uhelného dolu v panoramatu města nezanedbatelná a publikace tak tvoří neúplný obraz města. Součástí obrazu městské architektury se staly nově postavené budovy. Mezi ně patřil například komerční objekt – honosný Hotel Imperial otevřený v roce 1904,[198] hned na dvou snímcích se objevil Evangelický kostel otevřený v roce 1907.[199]

Průvodce vylíčil Moravskou Ostravu jako důstojné město se školami, hotely, bankami, národními domy, lázněmi, honosnými vilami a těžkým průmyslem. Na druhou stranu byla předválečná Moravská Ostrava městem postiženým výraznými ekologickými dopady, ale i špatnou morálkou mnoha jejích obyvatel. Výrazným problémem města byl například alkoholismus a poměry místních hostinců, kdy nálevny charakterizovaly opilecké rvačky nebo velké množství rádoby číšnic, které sloužily hostům jako prostitutky.[200]

Vedle Moravské Ostravy se ze sledované oblasti bývalého Severomoravského kraje věnoval další z průvodců edice například městu Frenštát a vrcholu Radhošť v Beskydech. Svázané listy obsahovaly mapu a snímky Frenštátu, místní kostel, náměstí, radnici nebo školu, v okolí potom Pustevny, hrad Hukvaldy a záběry okolní krajiny. Celkem 23 fotografií na oboustranně potištěném křídovém papíře bylo druhým svazkem šesté řady z ročníku 1913–1914.

O edici

Edice Vlastivědný sborník s podtitulem Systematických monografií měst, městeček a památných míst v zemích koruny české od editora doktora Josefa Bělohlava začala vycházet

roku 1910 a do roku 1914 dosáhl počet svazků konečného čísla šedesát kusů. Navzdory útlým sešitkům s výrazně převažující obrazovou složkou můžeme Bělohlavův ediční počin považovat za nejrozsáhlejší řadu místopisných publikací, které u nás kdy vyšly. Z koncepčního hlediska má vlastivědná edice velký význam ve snaze charakterizovat naše města fotografiemi a jen okrajově textem.

Řemeslně kvalitní snímky mají především dokumentační roli. Jejich množství podává vcelku všestranný obraz nejvýznamnějších staveb a přírodních krás města a okolí. Předplatiteli byla podoba místa zprostředkována většinou na motivech městské architektury, záběrech z městských ulic i celků města. Nejvážnějším problémem celé edice je velmi malý formát otištěných snímků, podléhající nevelkému rozměru samotné publikace. Kolekce v sešitech byla poskládaná ze snímků různých autorů. Se zveřejněním edičního plánu nového ročníku byla rovněž otištěna výzva pro zasílání fotografií z měst pro připravované průvodce, jak dokazuje text jedné ze zadních stran průvodce.

Jednotlivý titul tvoří měkká složka, v níž jsou uloženy volné listy křídového papíru potištěného jednostranně. Fotografickému souboru předchází dvou až čtyřstránkový úvodní text a mapka. Na každé straně jsou otištěny jeden až čtyři snímky podle vodorovné nebo svislé osy. Od počátku byla podoba listů s fotografiemi publikace jednotná. V době produkce se během let mírně modifikovala jen obálka. Do 24. sešitu (*Třebechovice*) byla obálka světle hnědá a textové údaje obsahovala kromě jazyka českého také v esperantu. Od 26. do 30. svazku byla barva obálky tmavě zelená. Od svazku 31. se grafická podoba ustálila a byla řešena v odstínu modro nebo černo bílé (krémové).

Technická úprava tiskoviny nasvědčuje tomu, že více než o průvodce se jedná o předmět sbírky. Volné listy nejsou pro přenášení, které se předpokládá u knižního průvodce, vhodné.

Publikační počiny Josefa Bělohlava neskončily jenom edicí měst na našem území. Model místopisné bohatě ilustrované publikace aplikoval také na zahraniční města v edici nazvané Světové monografie, která byla rozsahem oproti edici tvořené v Království českém dvojnásobná. Stejně jako v předchozí edici byl i zde základem publikace obraz. Jeden svazek tak je opět jakýmsi obrazovým albem, tentokrát však svázaným v tuhých kartonových deskách. Odebírání titulů edice bylo možno předplatit a jednotlivé svazky vycházely jedenkrát za měsíc.[201]

Podle informací z obálek jednotlivých brožurek lze tituly edice Vlastivědných sborníků rozdělit takto:

Rok 1910, roč. I.:
Sv. 1 – Turnov (r. 1911 2. vyd., r. 1912 3. vyd.)
Sv. 2 – Mnichovo Hradiště
Sv. 3 – Baška
Sv. 4 – Soběslav
Sv. 5 – Jičín
Sv. 6 – Třeboň (1913 2. vyd)
Sv. 7 – Náchod (2. vyd. 1912)
Sv. 8 – České Budějovice
Sv. 9 – Hluboká (2. vyd. 1912)
Sv. 10 – Rovensko a Trosky

Rok 1911, roč. II.:
Sv. 1 (XI) – Sobotka
Sv. 2 (XII) – Bechyně
Sv. 3 (XIII) – Písek
Sv. 4 (XIV) – Klatovy
Sv. 5 (XV) – Tábor
Sv. 6 (XVI) – Domažlice
Sv. 7–8 (XVII– XVIII) – Plzeň
Sv. 9 (XIX) – Železná Ruda
Sv. 10 (XX) – Velké Meziříčí
Sv. 11 (XXI) – Jílové
Sv. 12 (XXII) – Luhačovice
Sv. 13 (XXIII) – Železný Brod
Sv. 14 (XXIV) – Moravská Ostrava
Sv. 15 (XXV) – Třebechovice, Týniště n. Orlicí

Rok 1912, roč. III.:
Sv. 1 (31) – Police nad Metují
Sv. 2 (32) – Švédsko
Sv. 3–5 (33–35) – Královská Praha
Sv. 6 (26) – Kroměříž
Sv. 7 (27) – Kostelec nad Orlicí
Sv. 8 (28) – Olomouc
Sv. 9 (29) – Kutná Hora
Sv. 10 (30) – Přerov

Rok 1912–1913:
Sešit 1 (36) – Karlův Týn
Sešit 2 (37) – Benešov a Konopiště
Sešit 3 (38) – Brno
Sešit 4 (39) – Hradec Králové
Sešit 5 (40) – Moravský Kras
Sešit 6 (41) – Český Krumlov
Sešit 7 (42) – Hranice
Sešit 8 (43) – Beroun
Sešit 9 (44) – Prachatice
Sešit 10 (45) – Pernštýn
Sešit 11 (46) – Karlovy Vary
Sešit 12 (47) – Uherské Hradiště
Sešit 13 (48) – Česká Třebová
Sešit 14 (49) – Jindřichův Hradec
Sešit 15 (50) – Štramberk

Rok 1913–1914:
Svazek 1 (51) – Křivoklát
Svazek 2 (52) – Frenštát a Radhošť
Svazek 3 (53) – Semily a Riegrova stezka
Svazek 4 (54) – Třebíč
Svazek 5 (55) – Telč
Svazek 6 (56) – Mělník
Svazek 7 (57) – Roudnice a Říp
Svazek 8 (58) – Zvíkov
Svazek 9 (59) – Volary
Svazek 10 (60) – Chrudim

Na svazku *Moravská Ostrava* je uvedeno, že sborník vychází každých 14 dní – 20 ks ročně. V roce, kdy tento sborník vyšel, bylo dle roků vydání na jednotlivých titulech vydáno jen 15 ks, ale číslování v následujícím roce nasvědčuje tomu, že se pokračovalo číslem 25. V témže roce se pak pokračuje v celkovém číslování chronologicky, ale čísla konkrétního roku jsou psána od jedničky. V následujícím období (1912–1913), kdy vyšlo 15 ks publikace, bylo již řazení logičtější. Sešity bylo možné odebírat v rámci předplatného za cenu 20 haléřů za kus nebo samostatně za cenu 45 haléřů.

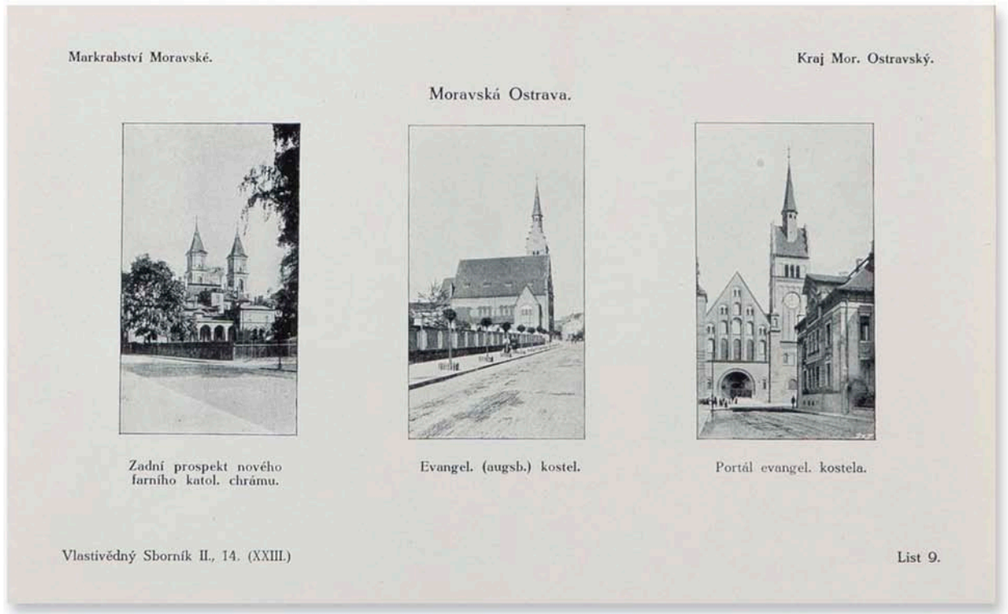
Markrabství Moravské. Kraj Mor. Ostravský.

Moravská Ostrava.

Zadní prospekt nového farního katol. chrámu.

Evangel. (augsb.) kostel.

Portál evangel. kostela.

Vlastivědný Sborník II., 14. (XXIII.) List 9.

572 | *Moravská Ostrava* | 1911

Markrabství Moravské. Kraj Mor. Ostravský.

Moravská Ostrava.

Východní část náměstí s radnicí. V pozadí věž starého kostela.

Severovýchodní část náměstí se sochou.

Vlastivědný Sborník II., 14. (XXIII.) List 7.

573 | *Moravská Ostrava* | 1911

Vévodství Slezské. Kraj Fryštátský.

Polská Ostrava.

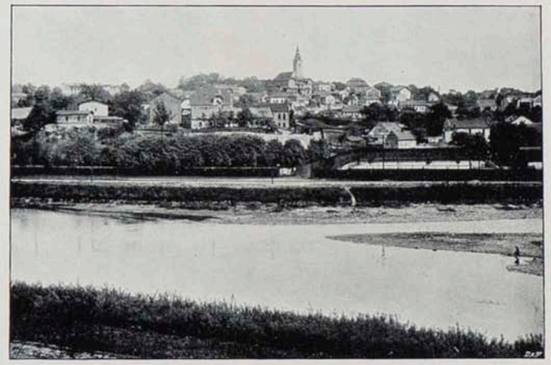

Střední část celkového pohledu s farním chrámem.

Vlastivědný Sborník II., 14. (XXIII.) List 18.

574 | *Moravská Ostrava* | 1911

Markrabství Moravské. Kraj Mor. Ostravský.

Moravská Ostrava.

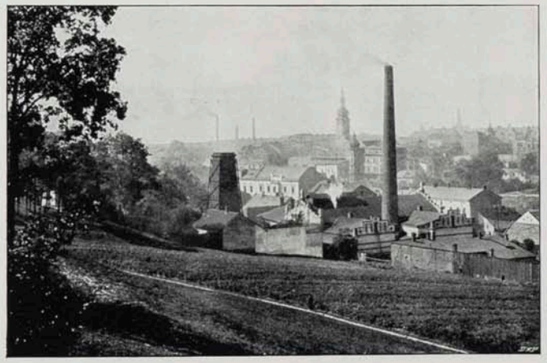

Celkový pohled na město (prostřed věž starého katol. kostela).

Vlastivědný Sborník II., 14. (XXIII.) List 4.

575 | *Moravská Ostrava* | 1911

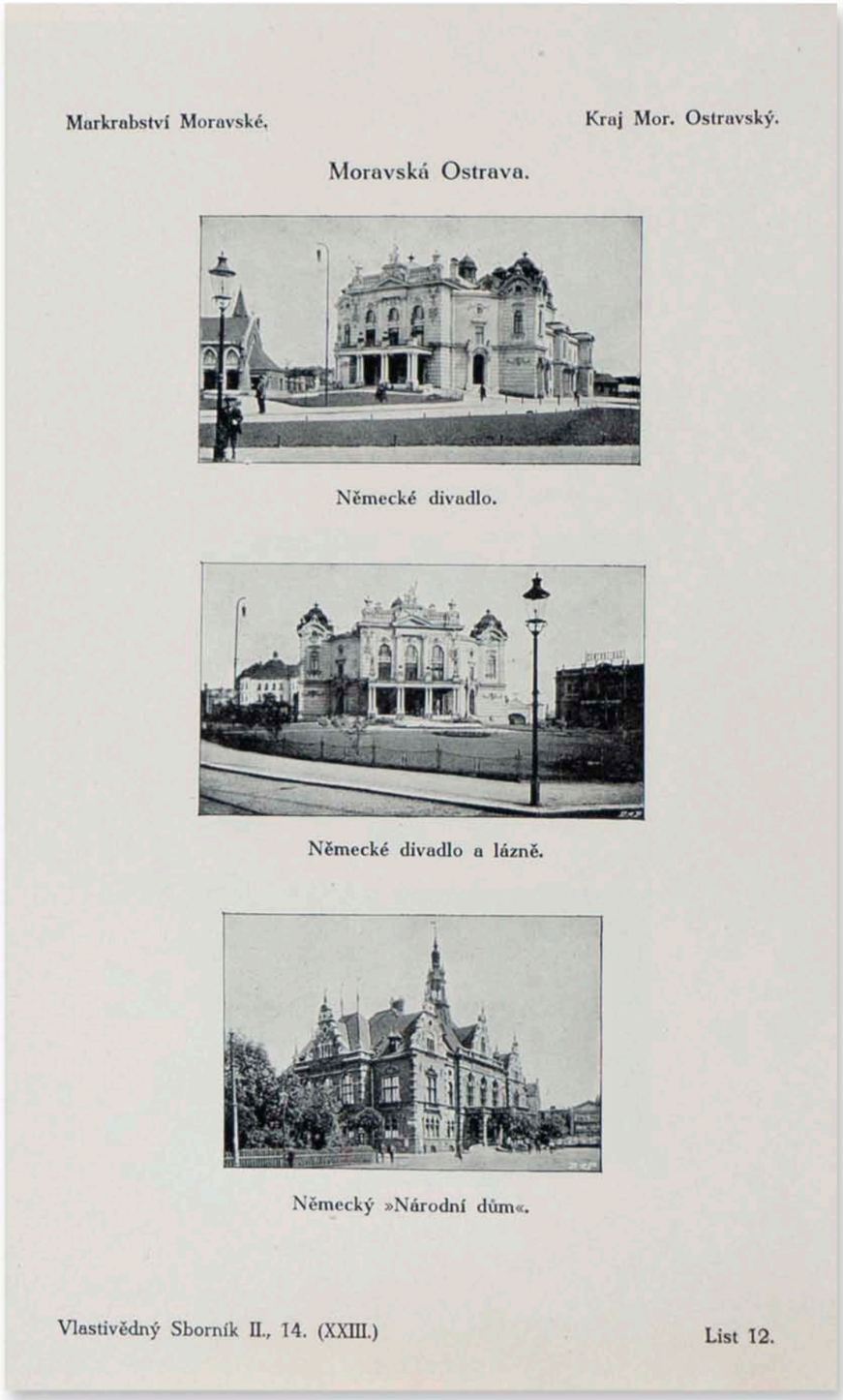
Markrabství Moravské. Kraj Mor. Ostravský.

Moravská Ostrava.

Německé divadlo.

Německé divadlo a lázně.

Německý »Národní dům«.

Vlastivědný Sborník II., 14. (XXIII.) List 12.

576 | *Moravská Ostrava* | 1911

Ostrava v další knižní řadě

M. Ostrava (1925)

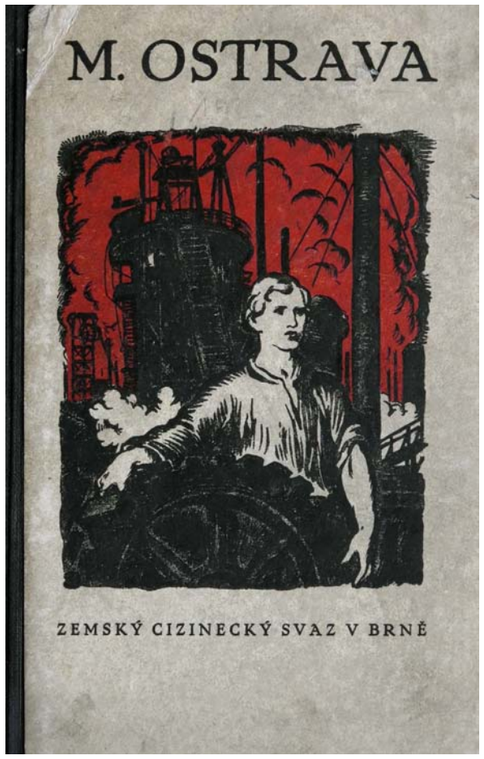

„Přírodní ráz krajinný je zkažen, zavalen dýmem a prachem uhelným, zpěv ptactva nahražují parní píšťaly, lesem jsou přehojné tovární komíny. Uměleckých a dějinných památek je poskrovnu, avšak kdo chce znáti život, bohatství, schopnosti a nesnáze republiky čs., nemůže opomenouti navštíviti Mor. Ostravu.“[202]

Téměř čtvrt století po Podroužkově brožurce přichází pro zájemce o Ostravu další knižní průvodce Moravskou Ostravou doprovázený fotografickými ilustracemi. Navzdory příznivému vývoji v polygrafii i fotografii se počet reprodukcí od Fadrusova-Podroužkova průvodce prakticky nerozšířil. Celkem 17 obrázků je otištěno většinou na stejném papíře jako text, v několika případech byl zvolen křídový rozkládací papír.

Poměr snímků z průmyslového a městského prostředí je rovnoměrný. Publikace přináší několik záběrů z náměstí a hlavních ulic Moravské Ostravy, několik pohledů na hutě Vítkovických železáren. Neotřelý a z tradičního schématu vybočující je jeden záběr na ostravské hlavní náměstí, které je na obrázku pouhou siluetou staré radniční věže, morového sloupu a paraplete v popředí. Takto osobité vykreslení města prostřednictvím poutavé atmosféry s dramatickým počasím je v průvodci neobvyklé a v jiných následujících titulech o Ostravě už nezopakované. Náměty fotografií překročily teritorium města až do turisticky populárních Beskyd, a tak se v knize objevují Pustevny, Štramberk nebo Ondřejník.

Jistou zvláštností je, že na jedné z reprodukcí je představena budova Nové radnice, která v době vydání knihy byla teprve ve výstavbě. Celý komplex objektů se stavěl v letech 1923–30, takže v roce 1925 byla dle dobové dokumentace postavena nanejvýš postranní křídla a hlavní budova nebo se přinejmenším vědělo o jejich podobě. Podle obrázku však patrně v době uzavření knihy do tisku nebyla známa definitivní podoba radniční věže, která je na reprodukci nikoliv ve verzi finální, ale návrhové.

Protipólem k tomu je zase nepříliš aktuální fotografie celkového pohledu na vysoké pece Vítkovických železáren, kdy na snímku ještě není plynojem, který byl v polovině dvacátých let před dokončením. Naopak soudobým snímkem je pohled na kubistické krematorium dostavěné v roce vydání publikace.

Autor fotografií v knize uveden není. Dva stěžejní snímky tištěné na rozkládacím křídovém papíře se však shodují s fotografiemi v knize *Mor. Ostrava* fotografa a nakladatele Karla Hůlka. O autorství Hůlka svědčí také další fotografie v Kozlově průvodci, které se od těch v *Mor. Ostravě* liší pouze v detailech nebo jen výřezem, takže mohly vzniknout ze stejného stanoviště krátce po sobě.

Textově je kniha rozdělena na dvě jazykové části – českou a německou. Struktura kapitol podléhá tradičnímu řazení knižních průvodců a obsahuje úvod do dějin města, informace pro turisty, statistiku národností, prohlídku městem a nedalekými Beskydami. Přílohou knihy je pevně připojená rozkládací mapa.

Kozlův průvodce je součástí řady Propagačních publikací Zemského cizineckého svazu v Brně. Edice se zaměřovala na města Moravy a Slezska a v jejím rámci se podařilo dohledat tyto knihy:

Lázně a sanatoria na Moravě a ve Slezsku (1922) – propagační publikace č. 1

Výlet z Brna na hrad Pernštejn a vycházky do okolí Nedvědice (1922) – propagační publikace č. 2

Na bojišti slavkovském (1922), Alois Slovák – propagační publikace č. 3

Den v Brně: Stručný průvodce městem (1922) – propagační publikace č. 4

Nejvděčnější výlety do Mor. krasu: s udáním délky chůze, značek, hostinců, noclehů, železničního a autobusového spojení [192-], Karel Hejl – propagační publikace č. 5

Zimní sporty na Moravě a ve Slezsku (1923, 1925 2. upr. vyd.) – propagační publikace č. 6

Jeseníky a okolí: oblast Králického Sněžníku a Pradědu: Kladsko (1923), sestavil Karel Cvrk – propagační publikace č. 7

Hrad Veveří a Veverská Bítýška (1923), Jaroslav Škára – propagační publikace č. 9

Na Pavlovské kopce a do Lednice (1923), R. Boubela – propagační publikace č. 10

Průvodce Podyjím slovem i obrazem (1923), Jan Domínek – propagační publikace č. 11

Slovácko (1924), František Kretz – propagační publikace č. 11 (uvedeno v knize)

Den v Opavě (1923), Bena Lev – propagační publikace č. 12

[*Macocha*]: *Moravský Kras* (1923) – propagační publikace č. 13

Z Brna Chřibami na hrad Buchlov (1923), Rudolf Boubela – propagační publikace č. 14

Výlety z Adamova (1923), Rudolf Boubela – propagační publikace č. 15

Den v Olomouci: stručný průvodce městem (1923), Fr. Doucha – propagační publikace č. 16

Tišnov a Předklášteří (1924), Alois V. Kožíšek – propagační publikace č. 17

Hlučínsko: stručná informace a průvodce krajem (1924), Lev Bena – propagační publikace č. 18

Slovácko (1924), Fr. Kretz – propagační publikace č. 19

Mor. Ostrava (1925), Jaroslav Kozel – propagační publikace č. 20

Der Mährische Karst (1923) – propagační publikace č. 21

Die Hohe Tatra: Reiseführer (1924), Jaroslav Všetečka – propagační publikace č. [22]

Sur le champ de bataille de Slavkov (Austerlitz) (1923), Alois Slovák – propagační publikace č. 23

Un giorno a Brno: breve guida della città con 18 illustrazioni [1923] [rozšířený italský překlad českého originálu R. Boubely] – propagační publikace č. [24]

Auf dem Schlachtfelde von Austerlitz (1924) Prof. Alois Slovák; Deutsch von Prof. Franz Zatloukal – propagační publikace č. 26

Ein Tag in Troppau: ein kleiner Führer durch die Stadt (1924), Lev Bena – propagační publikace č. 27

Mähr. Ostrau (1925), Jaroslav Kozel – propagační publikace č. 29

Morava a Slezsko [1926] – propagační publikace č. 31/b

Brno: Hlavní město Moravy (1926), Alois Václav Kožíšek – propagační publikace č. 31

Brno: capitale de la Moravie (1926), Alois Václav Kožíšek – propagační publikace č. 32

Brno / Brünn, die Hauptstadt Mährens (1926) Alois V. Kožíšek ; Deutsch von Professor Franz Zatloukal – propagační publikace č. 33

Brno, the Capital of Moravia (1926) By Alois V. Kožíšek ; English translation by Jack Doggett – propagační publikace č. 34

Berno, stolica Morawy (1927) Aloizy W. Kożíšek; Przetłómaczył Stanisław Hanč – propagační publikace č. 36

Brno: Hlavní město Moravy (1928, 2. pozměněné vyd.), Alois Václav Kožíšek – propagační publikace č. 37

Velkou pozornost věnoval Zemský cizinecký svaz při vydávání svých publikací městu Brnu, které bylo považováno za hlavní město Moravy.

Krátkou zprávu o významu publikací přinesla v souvislosti s červnovými Národopisnými svátky Moravy dne 22. března 1925 Příloha Národní Politiky. *„Aby mohli ti, kdož jeví o to zájem, viděti lid náš v jeho domovech, o to se stará Svaz tím, že vydává propagační publikace, v nichž se upozorňuje na zajímavosti toho kterého kraje ve směru turistickém i folkloristickém. Slavností i publikacemi těmi docílí se tudíž cizineckého ruchu po celé Moravě a Slezsku.“*[203]

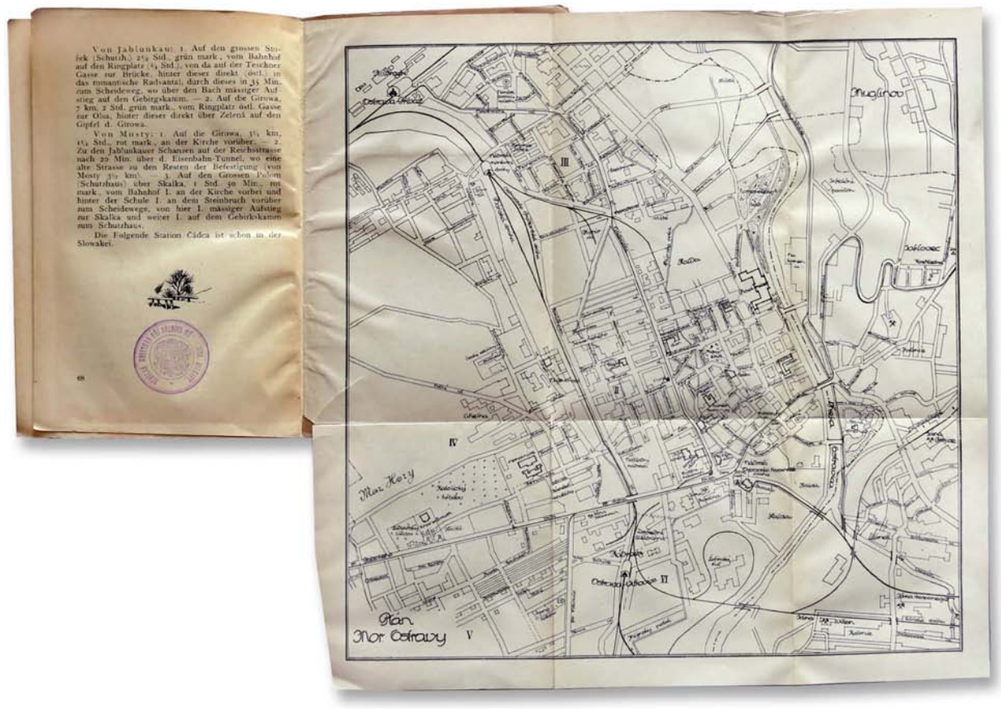

577 | *M. Ostrava* | 1925

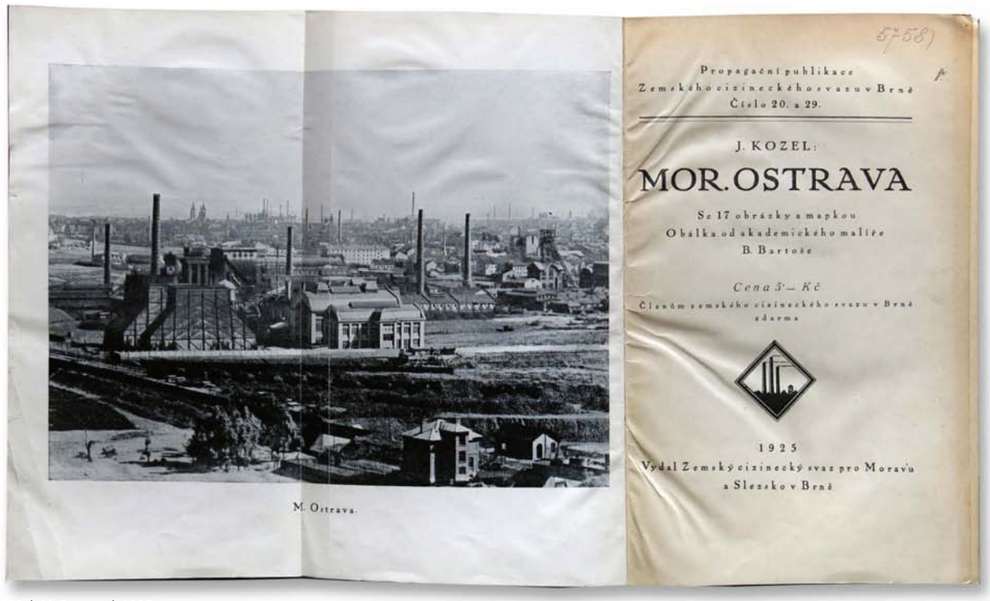

Propagační publikace
Zemského cizineckého svazu v Brně
Číslo 20. a 29.

J. KOZEL:

MOR. OSTRAVA

Se 17 obrázky a mapkou
Obálka od akademického malíře
B. Bartoše

Cena 5·— Kč
Členům zemského cizineckého svazu v Brně zdarma

1925
Vydal Zemský cizinecký svaz pro Moravu a Slezsko v Brně

578 | *M. Ostrava* | 1925

Weil Ostrau gegen Norden durch kein Gebirgssystem geschützt ist, ist es den scharfen Nordwinden preisgegeben, weshalb die mittlere Jahrestemperatur 8° C nicht übersteigt; bei einer Seehöhe von 218.8 m zeigt sich auf Grund jahrelanger Beobachtung ein mittlerer Barometerstand von 742.5 mm, eine durchschnittliche Feuchtigkeit von 79%, Durchschnittsniederschläge von 6:8 mm und eine vorherrschende westliche und nordwestliche Windrichtung.

STATISTIK

Durch eine Regierungsverordnung der čechosl. Regierung wurden mit Ende des Jahres 1923 die Gemeinden Přívoz, Witkowitz, Marienberg, Zábřeh a. O., Neudorf und Hrabůvka bei Witkowitz mit der Stadt Mähr. Ostrau zu einer Ortsgemeinde unter dem Namen Mähr. Ostrau vereinigt; nach der Volkszählung vom 15. Februar 1921 zählt diese Stadt 113.714 Bewohner, hievon 75.048 Čechen (74%), 21.860 Deutsche (21%), ausserdem 2.316 Juden (2%) und 1.442 Polen (1.4%); der Rest entfällt auf verschiedene andere Nationalitäten. — Bei den Wahlen in die Volksvertretung erhielten čechische Parteien 67%, deutsche 28% und jüdische 5% Stimmen. — Die Mehrzahl der Bevölkerung ist in Kohlengruben, Eisenwerken und chemischen Fabriken beschäftigt. — Mähr. Ostrau zählt 305 Gassen und 5067 Häuser.

Die Gemeindeangelegenheiten besorgt eine 60gliedrige Gemeindevertretung, in welcher den čechischen politischen Parteien 37, den Deutschen 14, den Juden 2 und den Kommunisten 7 Mitglieder angehören. Nach jahrzehntelanger Unterbrechung, während welcher nur Deutsche Bürgermeister waren, wurde der Abgeordnete Johann Prokeš (čechischer Sozialdemokrat) zum Bürgermeister gewählt.

38

Večerní nálada. - Le soir. - Abend-Idylle.

39

579 | *M. Ostrava* | 1925

Pavlíkovu. 6. Na Vysokou k Třeštíkovi, 2½ hod., značeno: od nádraží l. silnicí proti toku Bílé k hájovně na Mezivodí (1 hod.) a odtud zel. znač. l. k Bedřichovu klausu, od něhož l. lesem nahoru k turist. hostinci Dětského (noclehy). 7. Na Šalajku a Bumbálku, znač. červ., později mod., 2¼ hod.; z nádr. l. kolem hotelu a lovec. zámečku (20 min.), za nímž lesní cestou j. mírně stoupající 2½ km dlouhou k lesní aleji u mysliveny Salajka a odtud znač. modrá na obydl. horský hřbet Bumbalku 859 m výš. 8. K Ostravské útulně na Bezkydě (Skurkov) značeno, 2 hod. 20 min.: od nádr. k lovec. zámeč. l. za 45 min. po Kavalčanský okluk, odtud 20 min. červ. znač. po okluk Salajský, načež zel. znač. kol Maxova klausu, za nímž výstup lesem ke Kubačačce, odkudž 5 min. k útulně.

Na železniční trati Místek-Frýdek-Č. Těšín. Z Dobré: 1. Na Prašivou (útulna), znač. zel., 2½ hod.: od nádr. l. k okresní silnici, po ní p. do Vyšních Lhot, odkudž l. zel. znač. výstup ke kostelíku na Prašivou, za nímž útulna. 2. Do Pražmy (2 hod.) a na Morávku, horské vesnice v krásných údolích, neznačeno, po okr. silnici. Z Vojkovic-Bukovec: 1. Na Prašivou (útulna), znač. červ., 1½ hod.; ze žel. zastávky kousek zpět podle koleji k Dobré, načež přes želez. koleje na chodník, směřující přímo k horám.

Z Hnojníka: 1. Do Komorní Lhoty, ¼ hod.; z nádraží p. k okresní silnici a po téže l. do K. L. Odtud túry: 2. Na Kyčeru, 3½ km, 1 hod. 10 min., znač. modrá, za hostincem Stillerovým přes louky p. 3. Na Godulu, 1 hod., znač. žl., za obecním hostincem l. kolem kaplu. kostela. 4. Na Prašivou (útulna), 5 km, 1½ hod., znač. zel.-žl., za mostem přímo proti ob. hostinci. 5. Na Ropičku (útulna) přes Godulu, 6 km, 2 hod., znač. žl. jako v čís. 3. nebo rártokou, znač. zel. po silnici, 1¾ hod.

32

Vítkovice

580 | *M. Ostrava* | 1925

218'8 m jeví se na základě dlouholetých pozorování střední stav tlakoměru u výši 742'5 mm, průměrná vlhkost 79%, průměrné srážky vodní 698 mm, převládající směr větru západní a severozápadní.

STATISTIKA

Nařízením vlády republiky čs. koncem roku 1923 sloučeny obce Přívoz, Vítkovice, Mar. Hory, Zábřeh n. O., Nová Ves a Hrabůvka u Vítkovic s městem Moravskou Ostravou v jednu místní obec pod jménem Moravská Ostrava; dle sčítání lidu z 15. února 1921 má město to 113.714 obyvatelů, z toho 75.048 Čechů (74%), 21.860 Němců (21%), kromě toho 2.316 Židů (2%) a 1.442 Poláků (1.4%); zbytek různé jiné národnosti. Při volbách do národního shromáždění obdržely české strany 67%, německé 28% a židovské 5% hlasů. Značná většina obyvatelstva zaměstnána je v uhelných, železářských a chemických závodech. Ulic má Mor. Ostrava 305, domů 5067. Obecní záležitosti spravuje 60členné obecní zastupitelstvo, z nichž náleží českým stranám politickým členů 37, německým 14, židovské 2 a komunistické 7; rozvrstvení v českém bloku: 16 čs. soc. demokratů, 5 čs. socialistů, 7 lidovců, 5 nár. demokratů, 2 živnostníků, 2 legionářů; v německém bloku 13 členů volených stranami občanskými a 1 německý sociální demokrat. Po přestávce několika desítiletí, v nichž starosty byli Němci, zvolen starostou poslanec Jan Prokeš, čs. soc. demokrat.

POKYNY PRO CIZINCE

České hotely: „Brioni", Ulice 1. máje 8, pokojů 50, telefon 39. — „Slavia", Třída čes. legií 18, pokojů 30, telefon 169. — „Moravia", Přívoz, roh Náměstí Svatopluka Čecha a Nádražní třídy č. 512, pokojů 22, telefon 234; při všech restaurace. Kromě těchto 9 hotelů německých se 165 pokoji.

4

Masarykovo náměstí. - Place Masaryk - Masarykplatz

5

581 | *M. Ostrava* | 1925

První fotografické album Ostravy

Mor. Ostrava [1928]

„Z vyhlídkové věže ve Slezské Ostravě vidíme moře domů, šachet, železáren a továren, ve dne v oblacích kouře, v noci v záři plamenů. Vnitřek města působí však dojmem velkoměsta. Pro svět znamená Ostrava uhlí a železo.“[204]

Fotografické album vzniká v období, které pro Ostravu znamenalo jednu z nejvýznamnějších geografických, organizačních i společenských proměn 20. století. Začátkem roku 1924 se ke stávající Moravské Ostravě přičlenily okolní obce Přívoz, Vítkovice, Mariánské Hory, Zábřeh, Nová Ves a Hrabůvka a vznikla tím Velká Ostrava. Rozloha nové obce tak byla pětinásobná a počet obyvatel přesáhl sto tisícovou hranici. Ostrava se stala skutečným velkoměstem.[205]

K propagaci zcela nového územního celku tak mohla posloužit malá kapesní knížka s třemi desítkami snímků. Namísto zařazení nových částí byla ve skutečnosti kolekcí obrázků středu města a Vítkovických železáren. Upomínkové album kapesního formátu nazvané *Mor. Ostrava* je prvním hlubotiskem tištěným fotografickým průvodcem Moravskou Ostravou sestaveným výhradně z fotografií. Oproti Bělohlavovu sešitu z roku 1911, kde rovněž převažovala kolekce snímků nad textem, se zde obrázky objevují ve větším formátu a kvalitnější reprodukci. Dosavadní grafiku na obálce poprvé vystřídala fotografie.

Knížka začíná dvěma celkovými pohledy na město. Zatímco na obálce převažuje průmyslový charakter, první snímek za úvodním textem ukazuje spíše nájemní domy se středem města v pozadí. Kolekce pokračuje přes záběr z Masarykova náměstí a ústřední městskou ulici. Obdobných záběrů města je v knize převaha, místy se však objevuje architektonický prvek jako monument (kostel v Přívoze, divadlo, krematorium). Druhá část knihy je tvořena snímky těžkého průmyslu. Toto tematické rozdělení je nelogicky narušeno hned na začátku knihy, kdy se za trojicí záběrů z města objevuje znenadání pohled na huť a těžní věž. Pak se zase sled obrázků vrací do původní koncepce. Publikaci lze ale na prvním místě vytknout absenci některých míst a částí města. Neustálé opakování reprezentativních motivů ve všech fotografických knihách je asi přirozené, ovšem v souvislosti se vznikem Velké Ostravy roku 1924 (pokud v této době již nebyly změny v publikaci uzavřeny) mohly být ve větší míře zastoupeny i přidružené okolní obce.

Výrazný prostor byl dán místnímu těžkému průmyslu. Celkové pohledy na vysoké pece nebo těžní věž střídají polocelky a především záběry z interiérů výrobních hal Vítkovických železáren. Krása ocelových strojů je zobrazena i v druhotných, tedy nevýrobních, halách železáren, například na snímku elektrické ústředny. Hornictví je poprvé ve fotografických knihách Ostravska interpretováno také snímkem pořízeným 600 metrů hluboko v dole, nikoliv jen povrchovými objekty.

Většina industriálního významu města je fotograficky ilustrována na tématu hutní a strojírenské výroby, které je v knize zastoupeno celkem deseti obrazy. Bohužel se to samé nedá říct o uhelných podnicích, které jsou prezentovány dvěma snímky. Ostatnímu průmyslu nebyla věnována jediná fotografie. Přitom by do souboru jistě dobře zapadla například fotografie Ústředních jatek, čímž by se spektrum průmyslové výroby tehdejší Ostravy ve fotografiích rozšířilo.

„Pro svět znamená Ostrava uhlí a železo.“ Píše se v úvodním textu a důkazem toho je obrazová část, kde je průmyslový motiv zastoupen ve 43 % fotografií. Publikace se skládá z 30 fotografií a jedné perokresby. Včetně snímku na obálce pak z toho 13 průmyslových motivů. Dvě industriální fotografie z této knížky se objevují rovněž v reprezentativním fotografickém albu Vítkovických železáren. Jde o snímek *Ocelárna vítkovická* a *Pancéřová deska ve vítk. žel.* Vysoké zastoupení obrázků z Vítkovických železáren pravděpodobně odpovídá tomu, že Hůlek zpracovával obě alba ve stejném období a měl tak mnoho kvalitních záběrů oceláren.

Stavební aktivity prvorepublikového období v Moravské Ostravě sice zasáhly do obsahu fotografického alba, zahrnuty ale nebyly některé čerstvě dokončené moderní a reprezentativní stavby, mezi něž lze zařadit pobočku Anglo-československé banky z let 1923–1924 od Josefa Gočára,

Dům umění z let 1923–1926 od Františka Fialy a Vladimíra Wallenfelse nebo právě dokončované moderní bydlení pro zaměstnance Vítkovických železáren v Jubilejní kolonii.

Fotografie jsou charakteristické technickou precizností a řemeslnou zručností jejich autora. Zdůraznění hloubky ve fotografii je neotřele řešeno zakomponováním určitého architektonického prvku, jakým je mostní konstrukce, podpěrný sloup, nebo roh domu do popředí a k okraji snímku. Většina fotografií ulic města také silně využívá ubíhající perspektivu. Plasticita záběrů je do třetice podpořena rámováním elektrickým sloupem nebo částí budovy, na niž nedopadá světlo. I v tomto případě je ve stínu zachována kresba, oko diváka se ale soustředí na ústřední část snímku. Šero a světlo v obrazech tak vytváří příjemný kontrast aposunuje kolekci dále od jednotvárných dříve v knihách uplatňovaných informativních snímků k řemeslně uvědomělým obrazům.

Stejně jako v Kozlově průvodci se i zde objevuje informační mystifikace o podobě Nové radnice. Touha uchovat v publikaci natrvalo obraz ještě v té době ještě nedokončeného, ale očekávaného, monumentu města byla silná. Pohled směřovaný tentokrát z frontálního směru ale zobrazuje stejný návrh jako v případě Kozlova průvodce. Na rozdíl od vyváženého souboru fotografií se stručný třijazyčný úvodní text zaměřuje zevrubně na průmyslovou výrobu Vítkovických železáren. Publikace je zřetelně výsledkem soustředěného fotografického projektu nebo zakázky. Je signována známým prvorepublikovým místním fotografem Karlem Hůlkem. Z čí iniciativy publikace vzešla, není jasné. Je ale pravděpodobné, že mohla vzniknout jako upomínkový předmět radních pro významné návštěvy města, ale stejně tak mohla být obchodním artiklem Karla Hůlka.

V roce 2018 připravilo Ostravské muzeum ve spolupráci s historikem fotografie a fotografem Jiřím Hrdinou reprint původní publikace.[206] Autoři se snažili v novém vydání po devadesáti letech zachovat publikaci včetně jejích detailů, například velká podobnost písma apod.

Zdálo by se, že autoři reprodukovali fotografie přímo z původní knížky, což by s ohledem na vysokou kvalitu hlubotisku a zachování formátu nebylo nic překvapivého. Už porovnáním fotografií na obálkách dvou tiskovin, ale vidíme, že došlo ke zcela novému výřezu. Uplatněný ořez původního snímku je možný, ovšem jak lze vysvětlit, že se v nové publikaci objevuje pokračování fotografie za okraj původní reprodukce? Je tedy zřejmé, že reprodukce pochází z jiného zdroje, přestože jde o totožný záběr. Zatímco na nové reprodukci přibyl jeden vysoký komín a věž průmyslového závodu, na druhou stranu byl ve spodní části oříznut ocelový most přes řeku, který dotvářel průmyslovou atmosféru snímku. Podobně byla ořezána velká část pravé strany snímku, čímž došlo ke ztrátě důležitého motivu, těžní věže. Ve vnitřním souboru snímků je pak podobných rozdílů ve starém a novém vydání celá řada.[207]

Kromě toho ještě několik dvojic reprodukcí ze staré a nové publikace má rozdílné výřezy. V případě 26. snímku v souboru, Odpich vysoké peci ve Vítkovicích, ořez spodní strany výrazně narušuje kompozici. Výběr konkrétních dvou snímků na dvoustraně byl vždy zachován. Rozdíly v reprodukcích dvou vydání dokazují, že jeden záběr fotografoval Hůlek opakovaně a pak vybíral při sestavování z různých variant. V tiráži vloženého textového letáčku v novém vydání je uvedeno, že fotografie byly čerpány z fondu Ostravského muzea, Archivu města Ostravy a Archivu Cylinders Holding.

582 | *Mor. Ostrava* | [1928]

583 | *Mor. Ostrava*

584 | *Mor. Ostrava*

585 | *Mor. Ostrava*

586 | *Mor. Ostrava*

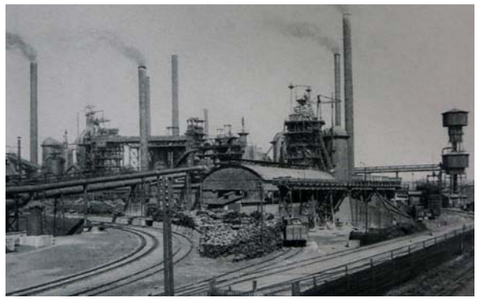

587 | *Mor. Ostrava*

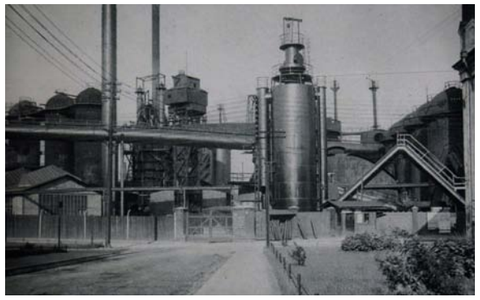

588 | *Mor. Ostrava*

Reprodukce všech snímků z publikace *Mor. Ostrava* – popořadě a ve dvojicích, jak jsou otištěny na dvoustranách. První snímek pochází z obálky.

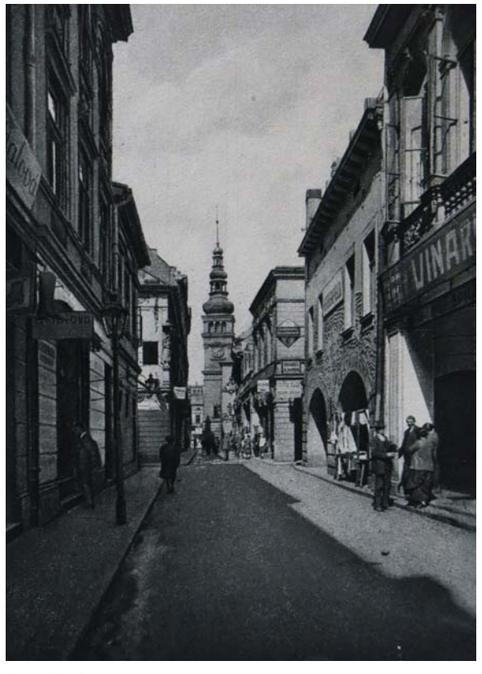

589 | *Mor. Ostrava*

590 | *Mor. Ostrava*

591 | *Mor. Ostrava*

592 | *Mor. Ostrava*

593 | *Mor. Ostrava*

594 | *Mor. Ostrava*

595 | *Mor. Ostrava*

596 | *Mor. Ostrava*

597 | *Mor. Ostrava*

598 | *Mor. Ostrava*

599 | *Mor. Ostrava*

600 | *Mor. Ostrava*

601 | *Mor. Ostrava*

602 | *Mor. Ostrava*

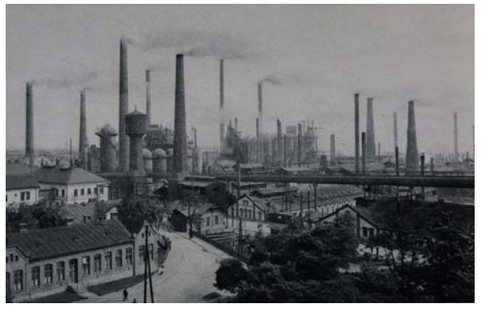

603 | *Mor. Ostrava*

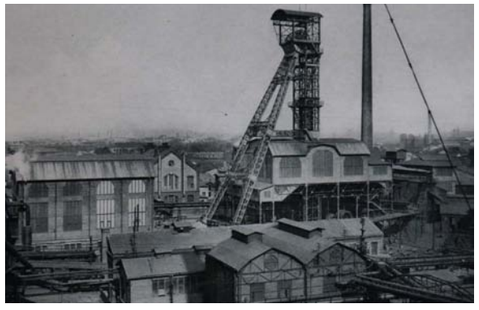

604 | *Mor. Ostrava*

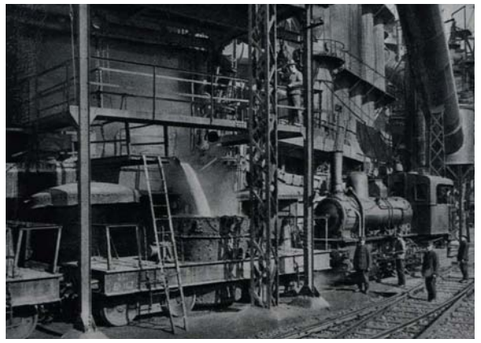

605 | *Mor. Ostrava*

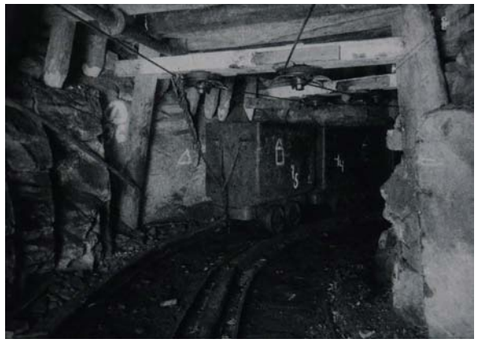

606 | *Mor. Ostrava*

607 | *Mor. Ostrava*

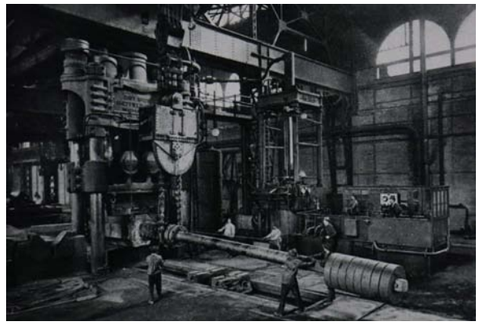

608 | *Mor. Ostrava*

609 | *Mor. Ostrava*

610 | *Mor. Ostrava*

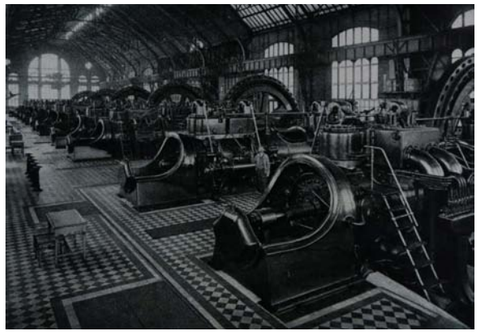

611 | *Mor. Ostrava*

612 | *Mor. Ostrava*

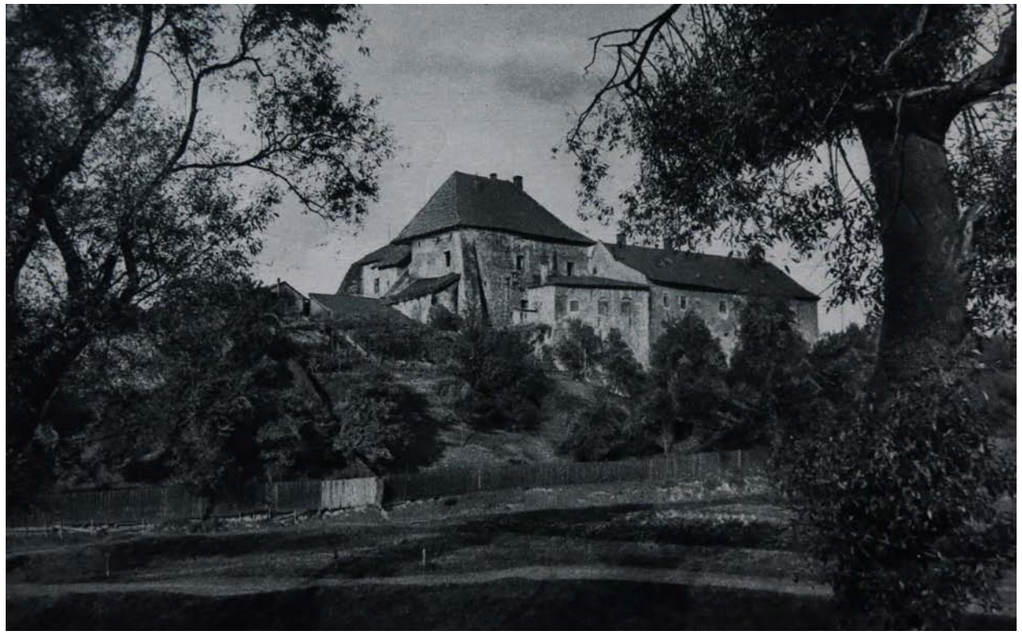

613 | *Mor. Ostrava*

Průvodce po Velké Ostravě

Obrázkový průvodce velkou Moravskou Ostravou (1930)

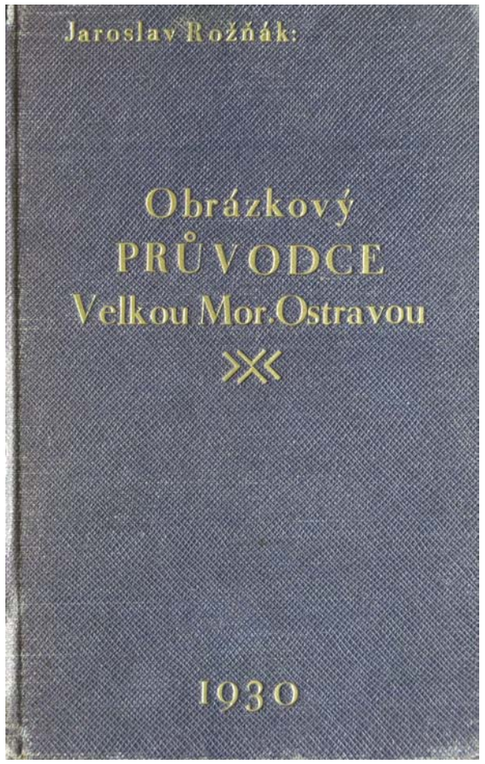

Kapesní průvodce vyšel v české a současně v samostatné německé verzi. Ve svém názvu se pyšní titulem ilustrovaný, navzdory značné převaze textu nad fotografiemi. Ty jsou tedy pouze jakýmsi doprovodem slova a s ohledem na malé rozměry knížky a kvalitu tisku ve srovnání s jinými průvodci téměř zanedbatelné.

Hlavní motivací k vydání průvodce po Moravské Ostravě bylo autorovo povědomí o geografické neznalosti města mnohými jeho obyvateli, a to především díky jeho rozšíření vznikem Velké Ostravy v roce 1924. Dalším nezanedbatelným důvodem pro prezentaci Ostravy formou knížky byl rostoucí obchodní ruch, průmyslová výroba a s nimi související příliv obchodních návštěvníků i turistů.[208]

Průvodce přináší stručný pohled o historii Moravské Ostravy, většina obsahu je pak věnována turisticky užitečným informacím. Návštěvník města se například dozví, kde jsou umístěny městské ulice, úřady, nemocnice, doprava, školy, ale i hotely, restaurace, kavárny, parky, spolkové domy, kina, divadla apod. Poslední dvě kapitoly nazvané *Uliční a jízdní řád* (...) a *Řád o zachování čistoty* (...) se na bezmála čtyřiceti stranách věnují vyhláškám a nařízením města. Zbytek knížky zaplňuje inzerce soukromých firem.

Obrazová část přináší pohledy na významné městské budovy, jakými jsou školy, kostely i soukromé podniky. Objevují se zde i historické litografie, snímek spadlého říšského mostu z roku 1886, portréty představitelů města nebo reportážní fotografie z návštěvy prezidenta Masaryka ve městě. Kromě historických kreseb ale zcela chybí jindy tolik uplatňovaný průmyslový motiv.

Publikace vyšla také ve druhém vydání. V této upravené a aktualizované verzi knihy bohužel nebyl uveden její rok vydání. Podle otištěného portrétu tehdejšího primátora Chalupníka ale můžeme vznik průvodce zařadit do období druhé poloviny třicátých let, kdy Chalupník v čele Ostravy působil. Koncepce průvodce zůstala zachována v souladu s prvním vydáním a nejvýraznější změnou bylo ilustrování obálky fotografií těžní věže. Náměty těžkého průmyslu na snímcích v knížce jsou ostatně oproti prvnímu vydání určitou nápravou.

Zatímco první knížka svými snímky těžký průmysl téměř ignorovala, nyní se objevuje hned několik aktuálních obrázků Vítkovických železáren. Oproti tomu byl ale do velké míry zredukován počet fotografií dalších městských staveb. Změnou k horšímu byla oproti prvnímu vydání absence mapy a úvodního textu. Podobně jako v prvním vydání Rožňákova průvodce je i zde (tentokrát na jiné fotografii) zachycen prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který však v době vydání knihy již Československo nevedl. Podobně zastaralý je v knize také snímek teprve rozestavěné Nové radnice, která byla dokončená už před lety. Právě motiv nového moderního sídla radních byl v předešlých knihách s předstihem prezentován ve formě nerealizovaného návrhu, oproti tomu v Rožňákově prvním vydání průvodce už v definitivní, ale v kresebné podobě. Vedle obrazové proměny jednotlivých vydání byla kniha obohacena také o stručný historický vývoj uhelného a železářského průmyslu včetně aktuálního popisu jednotlivých závodů.

Starý kostel a hřbitov byl prodán. Od r. 1871 mají ostravští evangelíci vikářství, jež bylo podřízeno Orlové. R. 1875 zřízena samostatná fara pro evangelíky mor.-ostravského okresu a pro vesnice na slezském břehu Ostravice.

První škola v Ostravě, nazývaná školou farní nebo i městskou, jež byla založena pravděpodobně ihned s kostelem kolem r. 1297, byla asi v těch místech, kde stojí dnes škola. Jak byla zřízena, jaký měla učební plán, o tom se nedochovalo zaručených zpráv. Byla to pravděpodobně dvoutřídní škola, ve které se po 30-leté válce před reformacemi školskými učilo málokdy. Školské poměry v Mor. Ostravě byly úředně upraveny teprve r. 1788. Ostravská farnost měla dvoutřídní školu pro Ostravu, Vítkovice, Přívoz, Lhotku, Novou Ves a v Přívoze byla výpomocná škola. V Zábřehu, který byl přifařen k ostravskému kostelu, byla zřízena škola r. 1874. Návštěvou školní byly povinny všechny děti bez rozdílu vyznání, nevyjímaje ani židovských dětí. Na ostravské škole vyučovací jazyk český byl až do r. 1844; první německá škola v Ostravě byla zřízena r. 1844. K jejímu zřízení nemálo přispělo založení vítkovických železáren. R. 1868 byla postavena v Ostravě dívčí a chlapecká (hlavní) škola v Zámecké ulici, kde se s vyučováním započalo příštím rokem. Vyučování začínalo v I. třídě mateřskou řečí žáků. Ve vyšších třídách převládala již němčina. Při tom jako předmětu učilo se také jazyku českému. Bylo vysloveno přání po vyšší škole nejen pro Ostravu, ale i pro širé okolí. Venkovské

16

Evangelický kostel v Mor. Ostravě

národnostních a politických, takže Ostrava a Ostravsko byly ušetřeny velkých otřesů v československé republice.

O klidný vývoj města po převratě se zasloužili nemalou měrou svou spoluprací i zástupcové německé menšiny.

Po sloučení Mor. Ostravy se sousedními obcemi v jednu obec stal se jejím prvním starostou vládní komisař, člen Národního shromáždění Jan Prokeš, který je oblíben u všech spoluobčanů bez rozdílu národnosti, náboženství, stavu a politické příslušnosti.

Počet obyvatelstva ve sloučené M. Ostravě, asi 130.000 duší, postavil tuto obec mezi důležitá města republiky.

Vzrůst obyvatelstva a hlavně dělnické nepokoje daly r. 1894 základ ke zřízení policejního komisařství v Mor. Ostravě.

V roce 1922 byl povolán za správce policejního komisařství Jaroslav *Buchar*, přednosta státně-policejního oddělení při bývalé zemské správě politické v Opavě. Od zřízení policejního ředitelství v Mor. Ostravě jest jeho prvním ředitelem.

Vládní rada a policejní ředitel Jaroslav Buchar, rodák z Mříčné, okres Jilemnice v Čechách, věnoval se po studiích gymnasiálních a právnických v Jičíně a v Praze státní službě. V r. 1900 působil jako konceptní úředník politické správy v Zadru, v Budvě, v okrese dubrovnickém a kotorském až do r. 1908, posléze jako exponovaný policejní úředník se sídlem v Kotoru. Poté přestoupil do statu státně-policejních úředníků v Terstu. Po dobu

26

Pomník padlých horníků r. 1894

války byl přidělen válečnému přístavnímu a pevnostnímu velitelství v Kotoru ve funkci šéfa politické a policejní služby.

Po státním převratě vstoupil do služeb československého státu a působil zprvu při plebiscitní prefektuře v Těšíně.

27

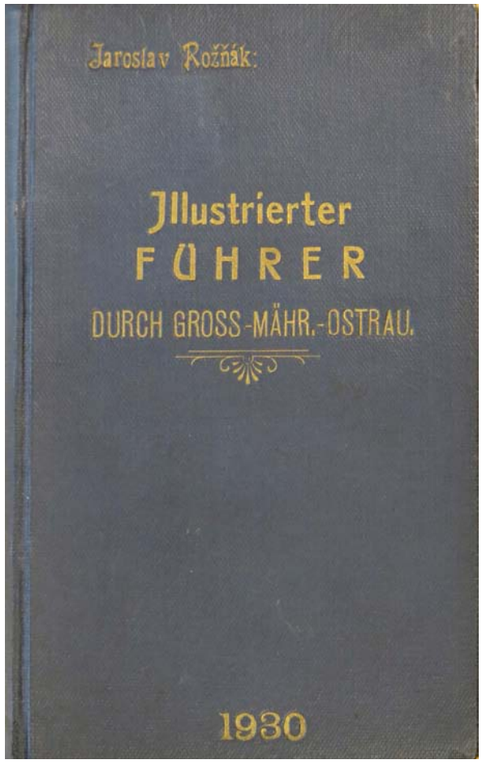

616 | německý výtisk *Obrázkového průvodce velkou Moravskou Ostravou* | 1930

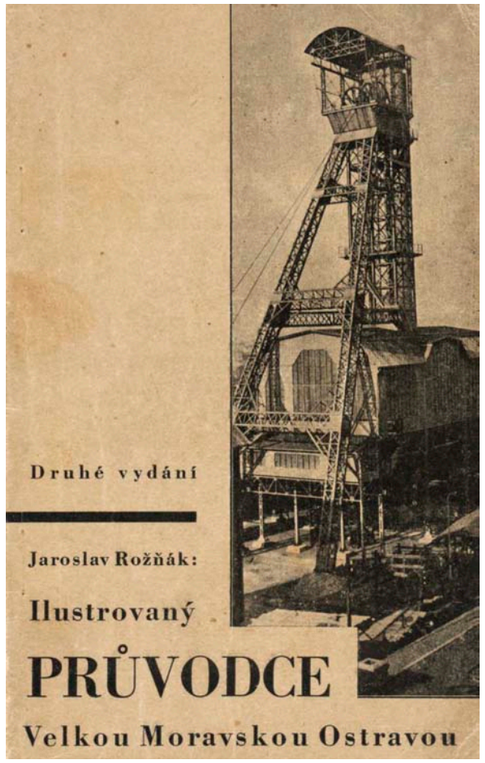

617 | druhé vydání *Obrázkového průvodce velkou Moravskou Ostravou*

Černé království

Mor. Ostrava (1939)

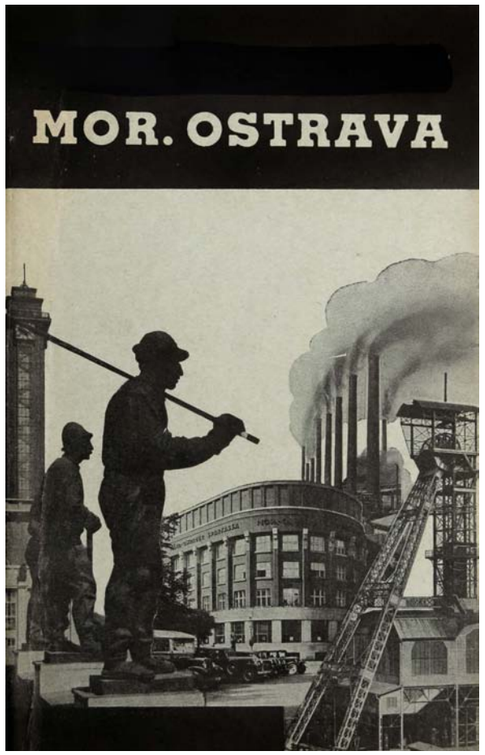

„Hned na počátku své návštěvy vystihnete charakter města i lid. Sta a sta komínů, mnoho šachetních věží, koksovny, vysoké pece, mraky dýmu a dehtových par, ulice plné automobilů, vozů, chodníky plné lidí, všude plno hluku, pískotu, úderů a syčení, svědčí o tom, že je to město práce a chvatu. V málokterém městě uzříte tak intensivní pohyb a ruch. Na první pohled upoutají vás nezvyklé výtvory inženýrů, architektů, dělníků a techniků všech oborů. Vedle přepychové kavárny uprostřed města překvapí vás koksové pece, vedle šachty nádherné velkoměstské výkladní skříně, vedle dělnické kolonie moderní čisté ulice a veliké bankovní domy a z této spleti vyrůstá přímo před vašima očima malé velkoměsto. Zřetelně cítíte velebnost práce, obdivuhodný lidský důmysl, zmocňující se přírodních sil a všech výzkumů technické vědy. Onen těžký železářský a uhelný průmysl a neobyčejně vyvinutý obchod to je, který celému městu vtiskl svůj ráz, takže celkový dojem je zcela velkoměstský.“[209]

Další z průvodců o Moravské Ostravě tentokrát z pera M. Štěpánka, který zde městu zasadil nestrojený charakter osobitého průmyslového centra výrazně rozšířeného rokem 1924 a vznikem Velké Ostravy. Publikace je doprovázená rozsáhlým obrazovým materiálem. Průvodce dokázal v textu i fotografiích zúročit jak moderní stavby třicátých let, průmyslové dominanty, tak i blízkou přírodu.

Autor publikace textu čtivou formou velmi dobře ilustroval charakter Ostravy, které díky rozvoji ve třicátých letech nazývá velkoměstem. Město čítající kromě velkolepých budov bank, prodejen také množství dolů, koksoven a pecí je pro autora textu jedním z nejpozoruhodnějších míst Československa *„s čarokrásnými výjevy“*.

Publikace po svém vydání prošla v důsledku začínající nacistické okupace Československa dodatečnou cenzurou formou destruktivního zásahu do textové části. V každém výtisku knihy byla černou barvou zakryta slova vztahující se k pojmu Československo, a to ve všech jazycích publikace. (při vhodném úhlu natočení publikace se text stává čitelným) Šlo o důsledek vniku Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939, tedy v době, kdy již kniha byla vytištěna.

Z obrazového hlediska zaujme už obálka reflektující ve zkratce všechny stavební prvky města. Je tvořena formou koláže, která je cíleně složena z nejatraktivnějších stavebních námětů. Spořitelna dostavěná v roce 1930, věž nové radnice z téhož roku, moderní automobily, plastiky dělníků, těžní věž a kouřící komíny, vše co autor knihy v jednom odstavci nazývá *„Černým královstvím“* je soustředěno do jednoho dynamického obrazu moderního města.

K meziválečným avantgardním fotografickým stylům s využitím konstruktivistického řešení obrazu odkazuje také snímek těžní věže na straně 13 komponovaný diagonálně a snímaný z podhledu. Obrázek zde nedokumentuje konkrétní závod, ale díky své teritoriální anonymitě se stává pouze symbolem průmyslu a zároveň i symbolem doby, novým pohledem na průmysl.

Fotografie mají v knížce rozhodující význam a jsou úzce propojeny s texty. V knížce je jich 28, z toho jedna perokresba, v úvodu titulu je ještě připojena mapa. Vůbec poprvé se v průvodci objevují fotografie v takovém množství. Každá dvojstrana totiž obsahuje aspoň jeden obrázek. Dvě podoby města, které autor v textu popisuje, jsou přímo usazeny proti sobě. Složené dvojice fotografií motivované snahou po nalezení vizuální podobnosti. Jakoby grafik publikace srovnával věže kostela a radnice s těžními věžemi

a komíny. Oblast architektonických památek, služeb a těžkého průmyslu, tedy zdánlivé protiklady, které však spolu fungují v jakési symbióze i v samém centru města. Snad právě pro různorodost staveb a podoby města se tvůrci publikace rozhodli umístit fotografie z těchto dvou odvětví Ostravy hned vedle sebe. Všeobecně nesourodé náměty divadel, spořitelen a na druhé straně těžních věží a vysokých pecí jen dokazují, že v první polovině 20. století mezi nimi neplatila žádná hierarchie. Moderní i historické stavby – předmět chlouby jiných měst– zde stojí na stejném významovém místě jako ocelové prvky Ostravy, které se rovněž stávají symbolem hrdosti.

Podobně jako jiní průvodci se i tento věnuje výletním místům v okolí Ostravy, konkrétně Beskydám. Více než v předchozích knížkách je to však znát v obrazech, kterých je v publikaci na toto téma téměř třetina. Jedenáct fotografií se vztahuje k podobě Moravské Ostravy. Zbytek patří průmyslovým motivům. I tato selekce tvoří v průvodci námětově všestrannou kolekci.

Podle zvyklostí knížek zůstává autor snímků anonymní. Je však zřejmé, že soubor je vytvořen z archivních snímků, mezi nimiž lze najít fotografie Karla Hůlka. Autorem osobitě pojaté fotografie těžní věže je fotoamatér Ing. Jan Chleboun.[210]

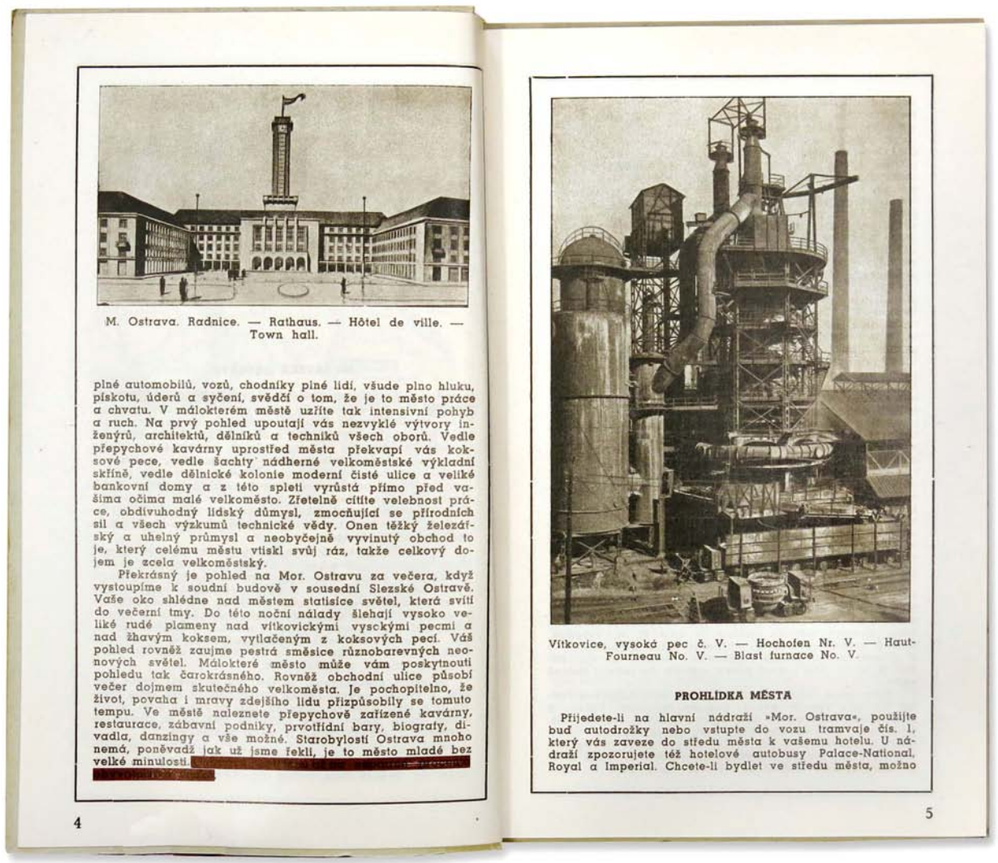

M. Ostrava. Radnice. — Rathaus. — Hôtel de ville. — Town hall.

piné automobilů, vozů, chodníky piné lidí, všude plno hluku, pískotu, úderů a syčení, svědčí o tom, že je to město práce a chvatu. V málokterém městě uzříte tak intensivní pohyb a ruch. Na prvý pohled upoutají vás nezvyklé výtvory inženýrů, architektů, dělníků a techniků všech oborů. Vedle přepychové kavárny uprostřed města překvapí vás koksové pece, vedle šachty nádherné velkoměstské výkladní skříně, vedle dělnické kolonie moderní čisté ulice a veliké bankovní domy a z této spleti vyrůstá přímo před vašima očima malé velkoměsto. Zřetelně cítíte velebnost práce, obdivuhodný lidský důmysl, zmocňující se přírodních sil a všech výzkumů technické vědy. Onen těžký železářský a uhelný průmysl a neobyčejně vyvinutý obchod to je, který celému městu vtiskl svůj ráz, takže celkový dojem je zcela velkoměstský.

Překrásný je pohled na Mor. Ostravu za večera, když vystoupíme k soudní budově v sousední Slezské Ostravě. Vaše oko shlédne nad městem statisíce světel, která svítí do večerní tmy. Do této noční nálady šlehají vysoko veliké rudé plameny nad vítkovickými vysckými pecmi a nad žhavým koksem, vytlačeným z koksových pecí. Váš pohled rovněž zaujme pestrá směsice různobarevných neonových světel. Málokteré město může vám poskytnouti pohledu tak čarokrásného. Rovněž obchodní ulice působí večer dojmem skutečného velkoměsta. Je pochopitelno, že život, povaha i mravy zdejšího lidu přizpůsobily se tomuto tempu. Ve městě naleznete přepychově zařízené kavárny, restaurace, zábavní podniky, prvotřídní bary, biografy, divadla, danzingy a vše možné. Starobylostí Ostrava mnoho nemá, poněvadž jak už jsme řekli, je to město mladé bez velké minulosti [redacted]

Vítkovice, vysoká pec č. V. — Hochofen Nr. V. — Haut-Fourneau No. V. — Blast furnace No. V.

PROHLÍDKA MĚSTA

Přijedete-li na hlavní nádraží »Mor. Ostrava«, použijte bud autodrožky nebo vstupte do vozu tramvaje čís. 1, který vás zaveze do středu města k vašemu hotelu. U nádraží zpozorujete též hotelové autobusy Palace-National, Royal a Imperial. Chcete-li bydlet ve středu města, možno

618 | *Mor. Ostrava* | 1939

Mor. Ostrava.
Mor.-Ostravská spořitelna.
Mähr.-Ostrauer Sparkasse.
Caisse d'épargne.
Municipal savings-bank.

z drožky, abychom zblízka spatřili vysoké pece v činnosti, tekoucí proudy rozžhaveného železa a neobyčejně technicky pozoruhodné stavby. Celé Vítkovické železárny nelze prohlédnouti, poněvadž je to ohromný komplex továren. — Nato dáte pokyn, aby drožkář jel kolem elektrické centrály, nemocnice, Závodního hotelu, kolem válcoven do Mar. Hor a kol krematoria zpět.

VÍTKOVICKÉ ŽELEZÁRNY.

Vítkovické železárny, založené roku 1828, nejsou dnes jen největšími železárnami [redacted] nýbrž patří také k největším železárnám Evropy. Kromě vlastních dolů na železnou rudu ve Švédsku a na Slovensku a uhelných dolů a koksoven v ostravském revíru mají Vítkovické železárny dvě oddělení vysokých pecí, každé s pěti vysokými pecmi, s úhrnnou roční kapacitou 800.000 t surového železa, dvě ocelárny, jež mohou ročně vyrobit 850.000 t surové oceli, jednu válcovnu, jež sestává z oddělení hrubé, střední, jemné, profilové a plechové trati, vedle válcovny za studena, dohromady s kapacitou 750.000 t válcovaných výrobků; dále válcovnu rour s výrobní možností 120.000 t bezešvých a svařovaných rour za rok. Tyto hutní závody doplňují provozovny pro další zpracování, a to slevárna, továrna na litou ocel s kujnírnou a lisovnou, kovárnami a úpravnami, kotlárna s připojenou šroubárnou a nýtárnou, ústřední svařovna, mostárna, strojírna, továrny na výrobu ohnivzdorné-

M. Ostrava. Městské divadlo. — Čech. Nationaltheater. — Théâtre national. — Czech theatre.

ho materiálu. Konečně pomocná zařízení pro výrobu proudu a plynu, opatřování vody a jiné a závodní železnice, jejíž kolejnice dosáhly délky 168 km a její jízdní park má 133 lokomotiv a asi 1548 nákladních a osobních vozů. Ve 4 elektrických ústřednách se vyrobí ročně 190 milionů kW/h elektrického proudu. Železárny mají také ona sociální zařízení, kterých vyžaduje zájem o péči a udržení lidské pracovní síly: velkou závodní nemocnici, zotavovnu, sirotčinec, dětské ozdravovny a mnoho obytných domů a kasáren, jídelen, prodejnu potravin atd.

Vítkovické železárny představují uzavřený a téměř nezávislý podnik, jehož výrobní program začíná těžením rudy a uhlí a pokračuje až k strojnímu zpracování hotových výrobků. —

Díky znamenité jakosti mají výrobky Vítkovických železáren odbytiště v celém světě přes nevýhodnou zeměpisnou polohu závodů.

Vítkovické plechy, kolejnice, roury, mosty, výkovky, ocelové odlitky, kolly a strojní zařízení se najdou zrovna tak v Číně a Jižní Americe jako v Rusku, U. S. A., Persii nebo Indii. —

V této době zaměstnávají závody na šachtách a v železárnách asi 30.000 osob.

Zdržíte-li se v Ostravě déle a chcete-li si prohlédnout veškeré pozoruhodnosti, pak obrátíte se na některou informační kancelář o pokyny.

Pošta hlavní se nachází od středu města pouze několik minut směrem k radnici.

Směnárny naleznete téměř ve všech bankách, které jsou většinou na Nádražní třídě směrem k nádraží. Rovněž

619 | *Mor. Ostrava* | 1939

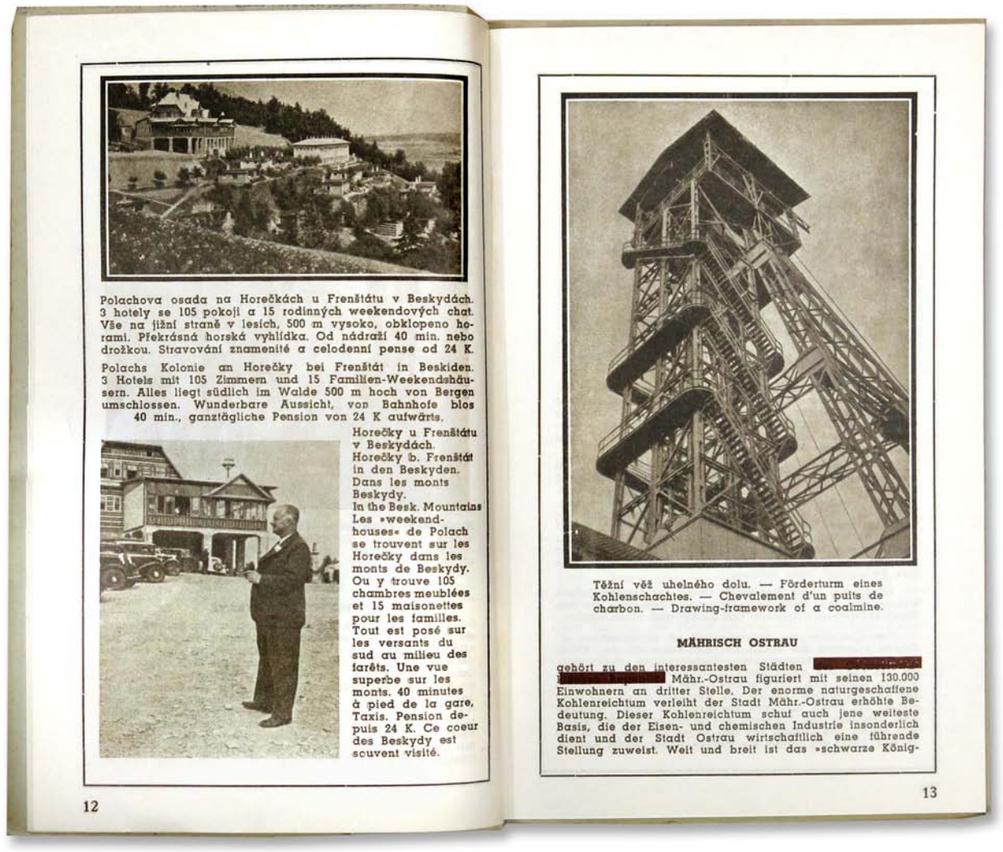

Polachova osada na Horečkách u Frenštátu v Beskydách. 3 hotely se 105 pokoji a 15 rodinných weekendových chat. Vše na jižní straně v lesích, 500 m vysoko, obklopeno horami. Překrásná horská vyhlídka. Od nádraží 40 min. nebo drožkou. Stravování znamenité a celodenní pense od 24 K.

Polachs Kolonie an Horečky bei Frenštát in Beskiden. 3 Hotels mit 105 Zimmern und 15 Familien-Weekendshäusern. Alles liegt südlich im Walde 500 m hoch von Bergen umschlossen. Wunderbare Aussicht, von Bahnhofe blos 40 min., ganztägliche Pension von 24 K aufwärts.

Horečky u Frenštátu v Beskydách.
Horečky b. Frenštát in den Beskyden.
Dans les monts Beskydy.
In the Besk. Mountains
Les »weekend-houses« de Polach se trouvent sur les Horečky dans les monts de Beskydy. Ou y trouve 105 chambres meublées et 15 maisonettes pour les familles. Tout est posé sur les versants du sud au milieu des farêts. Une vue superbe sur les monts. 40 minutes à pied de la gare, Taxis. Pension depuis 24 K. Ce coeur des Beskydy est souvent visité.

Těžní věž uhelného dolu. — Förderturm eines Kohlenschachtes. — Chevalement d'un puits de charbon. — Drawing-framework of a coalmine.

MÄHRISCH OSTRAU

gehört zu den interessantesten Städten [redacted] Mähr.-Ostrau figuriert mit seinen 130.000 Einwohnern an dritter Stelle. Der enorme naturgeschaffene Kohlenreichtum verleiht der Stadt Mähr.-Ostrau erhöhte Bedeutung. Dieser Kohlenreichtum schuf auch jene weiteste Basis, die der Eisen- und chemischen Industrie insonderlich dient und der Stadt Ostrau wirtschaftlich eine führende Stellung zuweist. Weit und breit ist das »schwarze König-

620 | *Mor. Ostrava* | 1939

M. Ostrava. Nádražní třída. — Bahnhofstrasse. — Rue de la gare. — Station road.

dann linkerhand die Handelsakademie, die Nationalbank und stehen auf dem Prokešplatz. Das Monumentalgebäude zur rechten Hand ist das ostrauer Rathaus mit dem 85 m hohen Turm. Sowohl das Innere des Rathauses ist sehenswert und gewiss auch einzigartig das herrliche Panorama vom Rathausturm aus.

Hinter dem Rathaus dehnen sich die grossen städtischen Parkanlagen aus. Auch diese, ein Stück Gartenkunst und mit den schönen Alleen, Beeten und versträuten Raumgruppen, ein willkommenes Ruheplätzchen.

Der nächste Weg zur Bahnhofstrasse führt Sie in die Boleslav Pecka Gasse. Rechterhand das prachtvolle Palais der Berg und Hütte und der Bezirkskrankenkasse. Linkerhand in der Bol. Peckagasse die Polizeidirektion, etliche Schulen anschliessend und staatliche Wohnhäuser. Nun stehen Sie wieder auf der Bahnhofstrasse und verfolgen linkerhand den Weg ins Stadtzentrum. Sie gehen am Kino Alfa vorbei, an etlichen modernen Wohnhäusern, finden das Reisebüro »Čedok« in der Neumarkpassage und dann das imposante Palais der »Živnobank«. Die Strasse der čechischen Legionen führt Sie auf den Freiheitsplatz mit dem Národní dům links und dem gemütlichen Café »Phönix« rechts gelegen. Die Heilandskirche, eine der grössten Basiliken [redacted] beherrscht den Freiheitsplatz.

Gehen Sie jedoch die Bahnhofstrasse weiter entlang, befinden Sie sich im ostrauer Bankviertel. Die Fleischerbank, die Unionbank, die Volksbank befinden sich hier. — Der rote Backsteinbau schräg gegenüber der Sparkasse ist das »Deutsche Haus« mit der Fr. Schillertafel.

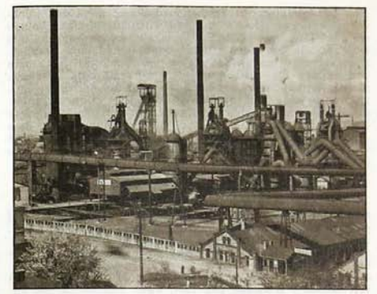

Vítkovice, vysoké pece. — Hochofenanlage. — Hauts-Fourneaux. — Blast furnace plant.

Wenn Sie noch genügend Zeit haben, ist ein Besuch der Witkowitzer Eisenwerke lohnenswert. Wer Ostrau kennen lernen will, muss Witkowitz gesehen haben. Sie erreichen Ihr Ziel am bequemsten mit einem Auto. Autostandplätze befinden sich in der Nähe der Sparkassa, am Masarykplatz, am Smetanaplatz usw. Gleich hinter dem Hotel Palace erblicken Sie die grossen modernen Kockereien, gleichsam mitten in der Stadt und hinter dem Stadttheater, nur einige Minuten entfernt, die Sophienhütte. Ein bizarres Durcheinander von Röhren, Eisenkonstruktionen und technischen Gebilden liefern Ihnen eine Vorstellung von der hier Tag und Nacht zu leistenden Arbeit. Wenn Sie die Kockereien linkerhand liegen lassen und weiterfahren, sehen Sie rechts den imposanten Gebäudekomplex der städtischen Krankenhäuser und das Haus der sozialen Fürsorge. Sie biegen nun links am Salomonschacht vorbei. Dieser Schacht hat bis nun die grösste Tiefe erreicht; er, ebenso wie der Heinrichschacht auf der Bahnhofstrasse, befinden sich im Herzen Ostraus. Vom Salomonschacht aus, erblicken Sie bereits das Wirrwarr von Röhren, Türmen, Kühlanlagen und Hochöfen und über Häuser und Hütten hinweg die Seilbahnen. Jetzt passieren Sie den Tiefbauschacht und haben bereits Witkowitz erreicht. Sie verlangsamen das Tempo und können die schier unwahrscheinlichen technischen Wunderwerke bestaunen. Vor dem Direktionsgebäude der Witkowitzer Eisenwerke verlassen Sie die Droschke und können gleich-

621 | *Mor. Ostrava* | 1939

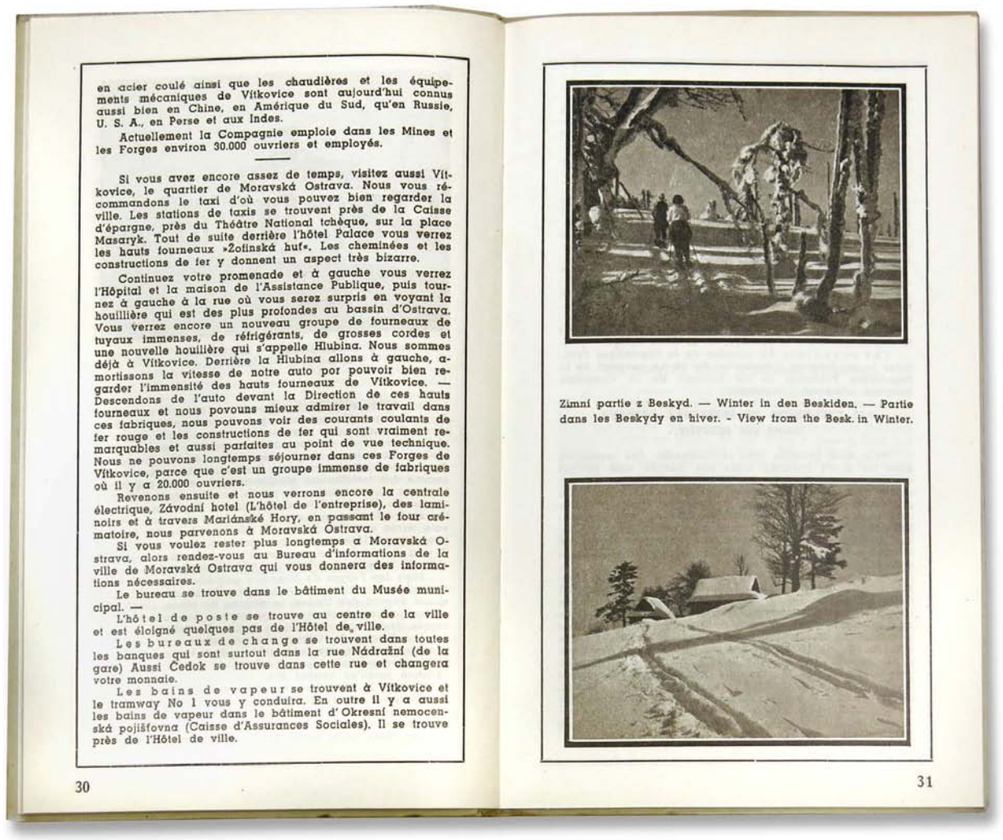
en acier coulé ainsi que les chaudières et les équipements mécaniques de Vítkovice sont aujourd'hui connus aussi bien en Chine, en Amérique du Sud, qu'en Russie, U. S. A., en Perse et aux Indes.

Actuellement la Compagnie emploie dans les Mines et les Forges environ 30.000 ouvriers et employés.

Si vous avez encore assez de temps, visitez aussi Vítkovice, le quartier de Moravská Ostrava. Nous vous recommandons le taxi d'où vous pouvez bien regarder la ville. Les stations de taxis se trouvent près de la Caisse d'épargne, près du Théâtre National tchèque, sur la place Masaryk. Tout de suite derrière l'hôtel Palace vous verrez les hauts fourneaux »Žofinská huť«. Les cheminées et les constructions de fer y donnent un aspect très bizarre.

Continuez votre promenade et à gauche vous verrez l'Hôpital et la maison de l'Assistance Publique, puis tournez à gauche à la rue où vous serez surpris en voyant la houillière qui est des plus profondes au bassin d'Ostrava. Vous verrez encore un nouveau groupe de fourneaux de tuyaux immenses, de réfrigérants, de grosses cordes et une nouvelle houillère qui s'appelle Hlubina. Nous sommes déjà à Vítkovice. Derrière la Hlubina allons à gauche, amortissons la vitesse de notre auto por pouvoir bien regarder l'immensité des hauts fourneaux de Vítkovice. — Descendons de l'auto devant la Direction de ces hauts fourneaux et nous pouvons mieux admirer le travail dans ces fabriques, nous pouvons voir des courants coulants de fer rouge et les constructions de fer qui sont vraiment remarquables et aussi parfaites au point de vue technique. Nous ne pouvons longtemps séjourner dans ces Forges de Vítkovice, parce que c'est un groupe immense de fabriques où il y a 20.000 ouvriers.

Revenons ensuite et nous verrons encore la centrale électrique, Závodní hotel (L'hôtel de l'entreprise), des laminoirs et à travers Mariánské Hory, en passant le four crématoire, nous parvenons à Moravská Ostrava.

Si vous voulez rester plus longtemps a Moravská Ostrava, alors rendez-vous au Bureau d'informations de la ville de Moravská Ostrava qui vous donnera des informations nécessaires.

Le bureau se trouve dans le bâtiment du Musée municipal. —

L'hôtel de poste se trouve au centre de la ville et est éloigné quelques pas de l'Hôtel de ville.

Les bureaux de change se trouvent dans toutes les banques qui sont surtout dans la rue Nádražní (de la gare) Aussi Čedok se trouve dans cette rue et changera votre monnaie.

Les bains de vapeur se trouvent à Vítkovice et le tramway No 1 vous y conduira. En outre il y a aussi les bains de vapeur dans le bâtiment d' Okresní nemocenská pojišťovna (Caisse d'Assurances Sociales). Il se trouve près de l'Hôtel de ville.

30

Zimní partie z Beskyd. — Winter in den Beskiden. — Partie dans les Beskydy en hiver. - View from the Besk. in Winter.

31

622 | *Mor. Ostrava* | 1939

Ostrava v rukou nacistů

Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens (1942)

Monumentální sídlo městského vedení, kultura, historické památky, parky, justiční palác, banky, obchodní domy, německý dům, ale i kouřící komíny nebo vysoké pece se stávají znaky moderního průmyslového města. Publikace *Mährisch Ostrau* s podtitulem *Die Stadt der Kohle und des Eisens*, tedy *Moravská Ostrava: Město uhlí a železa* má být důkazem prosperujícího místa nového území Velkoněmecké říše.

Album fotografií pochází podle datace úvodního textu z roku 1942. Vzniklo tedy v době, kdy Ostravu vedl německý vládní komisař, uvědomělý nacista, ale současně schopný komunální politik Emil Beier. Ve funkci vládního komisaře města (1940–1942) dosáhl povýšení Moravské Ostravy na statutární město a v roce 1941 nechal k městu připojit 12 slezských a moravských obcí. Velkou pozornost věnoval rovněž ostravským kulturním a společenským institucím – městskému divadlu, a také městskému archivu a muzeu, zásluhu měl rovněž na otevření Hornického a průmyslového muzea. Zde ovšem prosazoval německé vedení a jejich snahy o zdůraznění německého charakteru města v jeho minulosti i přítomnosti.[211]

Publikace hovoří o krásném životě prosperující průmyslové metropole Protektorátu Čechy a Morava v roce 1942. Přitom ve stejném roce byly v Moravské Ostravě otevřeny dva pracovně výchovné tábory pro přípravu dělníků k těžké práci v dolech a železárnách. V polovině září stejného roku odjel z ostravského nádraží v Přívoze první transport 860 místních Židů a ve stejném měsíci proběhly ještě další tři transporty s 2 582 osobami.[212] Text v závěru knihy končí větou *„Takže již dnes, uprostřed války, je vše dobře připraveno, a až bude vítězně dokončena, můžeme se pustit do práce a získat novou, krásnější Moravskou Ostravu.“*

Prvním obrazem je akvarelová kresba městské veduty. Levá strana obrazu je ohraničena kostelem Sv. Václava, nejstarší architektonickou památkou města, a zprava jednou z nejmladších – Novou radnicí s dominantní věží. Pak následuje historicko-naučný text s mnoha grafikami. Orlice a svastika společně se siluetou symbolů města otevírá fotografickou část. Prvních šest fotografií na čtyřech stranách představuje Novou radnici postavenou Fischerem, Kolářem a Rubým a v letech 1923–1930.[213] Pak záběr na Zemské muzeum v Opavě, několik snímků z divadla a koncertní síně nebo Ostravského muzea. To je zobrazeno v na nočním záběru, jemuž dominuje morový sloup. Interiér kostela Svatého Václava odkazuje je symbolem nejstarší hmatatelné historie. Na následujících dvou snímcích je další architektonická památka – Slezskoostravský hrad. Pak jsou to dva záběry zámku ze Staré Vsi nad Ondřejnicí nedaleko Ostravy. Opět se vracíme k věži nové radnice, která je v pozadí snímku ostravské divočiny s množstvím zeleně a řeky Ostravice. Záběry z podzimního i sněhem pokrytého městského parku na dalších stranách jsou svým protisvětlem a šikmým sluncem podány v duchu sudkovské fotografické poetiky. Ze stejného parku – Komenského sadu – pochází také snímek pomníku Johanna Wolfganga Goetha z roku 1932 odstraněného patrně po skončení války.[214] Průhled mezi již neexistujícími podloubími domy tehdejší Velkou ulicí směrem na Ostravské muzeum. Stejná fotografie byla použita v Hůlkově fotografickém albu Mor. Ostrava ve druhé polovině 20. let minulého století. Německý dům z let 1894–1895 a zbouraný v roce 1945.[215] Znovu pohled na Ostravské muzeum, tentokrát z hlavního náměstí. V záběru s budovou Justiční palácny z let 1924–1928 od Františka Vahaly ovšem nebylo využito potenciálu dominanty věže Nové radnice, která by uzavřela pravou stranu snímku. Pro strohý výřez se rozhodl přímo fotograf nebo redaktor v některém z kroků při přípravě pro tisk.[216] Pak se mezi snímky ze středu města objevuje znenadání obrázek radnice ve Vítkovicích. Dále spořitelna ve Slezské části Ostravy s radnicí Slezské Ostravy z let 1910–1913[217] a zase návrat k nové radnici z dnešní ulice 30. dubna. Moravská spořitelna z let 1928–1930 od Karla Kotase.[218] Dům umění z let 1923–

623 | Poštovní známka, autor Bohumil Heinz | Pohled na vysoké pece Vítkovických železáren

1926 od Františka Fialy a Vladimíra Wallenfelse.[219] Průhled kolem Eskomptní banku od Karla Jaraye z let 1921–1922.[220] Pohled na obchodní dům Rix od Ernsta Kornera z roku 1928 je jedním z posledních před jeho zničením při bombardování v roce 1944. Ze stejné pozice byla pořízena i další fotografie s průhledem kolem obchodního domu Ostravica směrem k jámě Šalomoun. Nyní detailní pohled opět na obchodní dům Rix. Dva noční záběry v centru města, z nichž druhý ukazuje hotel Palace stavěný v letech 1911–1913.[221] Záběr na sochy čtveřice dělníků – Horník, Hutník, Koksař a Důlní tesař vytvořených v koncem dvacátých let minulého století jako součást budovy tehdejší union banky v pozadí s věží Nové radnice.[222] Tento záběr odděluje architekturu a ulice města se záběry jeho průmyslu. Všech osm následujících záběrů je skvělou obrazovou interpretací průmyslové Ostravy. Bohužel také všechny fotografie ukazují jen hutní, a nikoliv už pro Ostravu rovněž příznačný černouhelný průmysl. Dle podnázvu publikace *Město uhlí a železa* by přitom bylo několik snímků těžních věží na místě. V kolekci průmyslových motivů vypadá nepatřičně téměř duplicitní první a poslední záběr s pohledem na noční huť u řeky. Obě tyto fotografie se objevily o čtyři roky dříve na jediné straně ilustrovaného týdeníku *Pestrý týden*. Jsou signovány fotografem Janem Roznerem.[223] Další snímek s popiskem *„Schöheit und Harmonie der Arbeit“* (Krása a harmonie práce) a hned následující *„Feuer und Eisen verlangen harte Fäuste“* (Oheň a železo volají po tvrdých pěstech) byly otištěny už o několik let dříve v obrazové novoročence *Lidská práce v železárnách*. Je tak paradoxem, že se v nacistické publikaci objevují původní snímky židovského ředitele Oskara Federera.

Fotografickou montáží s německým textem *Naše hory – stejně krásné v létě i v zimě* pokračuje publikace trojicí obrazů ze sklizně obilí, romantického záběru na lidové stavení v kopcích a pastevcem vedoucím stádo ovcí. Následuje plán Odersko-dunajského kanálu. A poslední dvě fotografie zůstávají jediným zřetelný svědectvím válečné okupace. První z nich je nočním záběrem na věž nové radnice se zářícími hákovými kříži a nacistickými vlajkami. Poslední fotografií je záběr na temnou Ostravu charakterizovanou průmyslem v pozadí a dělem v popředí. Obrázek je doprovázený mrazivým popiskem: *Německý wehrmacht chrání Moravskou Ostravu*.

Na pěti desítkách fotografií, které měly reprezentovat protektorátní průmyslovou metropoli Ostravu, lze vidět výraznou nevyváženost v motivech. Některé jako by byly vybírány zcela náhodně. S výjimkou Beskyd jsou například zcela nelogicky zařazené snímky mimo území dnešní Ostravy, takže navzdory svému názvu ukazuje publikace zámek v blízké Nové Vsi nad Ondřejnicí i Slezské muzeum v Opavě. Nosným motivem je městská architektura. Absence lidí jako by symbolizovala město opuštěné jeho obyvateli. Soubor je provázen fascinací obrazu Nové radnice, která je prezentována na 10 fotografiích a několika perokresbách. Snad byla věž jako sídlo nacistického vedení města symbolem moci nad novým průmyslovým říšským městem. Na fotografii chybí hornictví jako druhá složka ostravského průmyslu. Přitom řada hornických symbolů provází úvodní naučný text a další nákresy.

Až na některé nepatřičné výřezy snímků patří fotografická publikace k velmi podařeným propagačním materiálům tohoto typu. Velká pozornost byla věnována polygrafickému zpracování. Zvolený hlubotisk podporuje plasticitu pohledů do ulic města.

624 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942

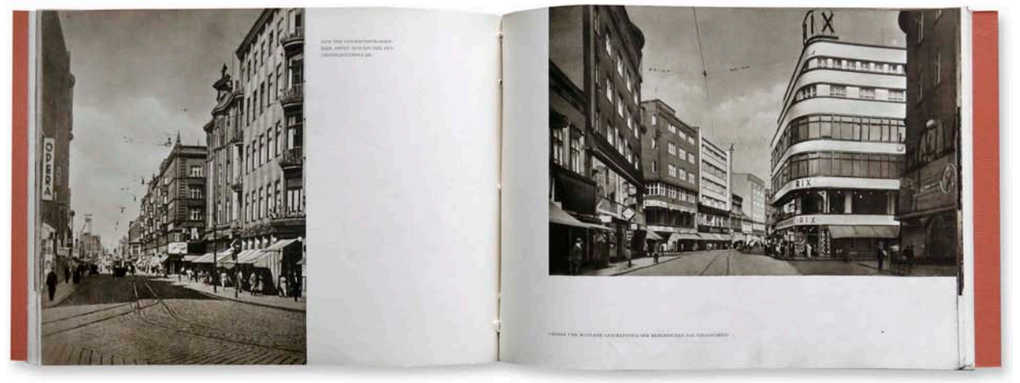

625 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942

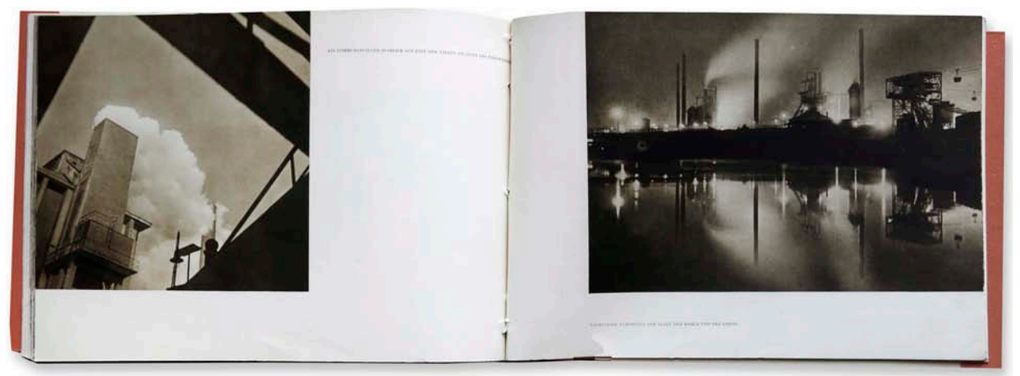

626 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942

627 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942

628 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942

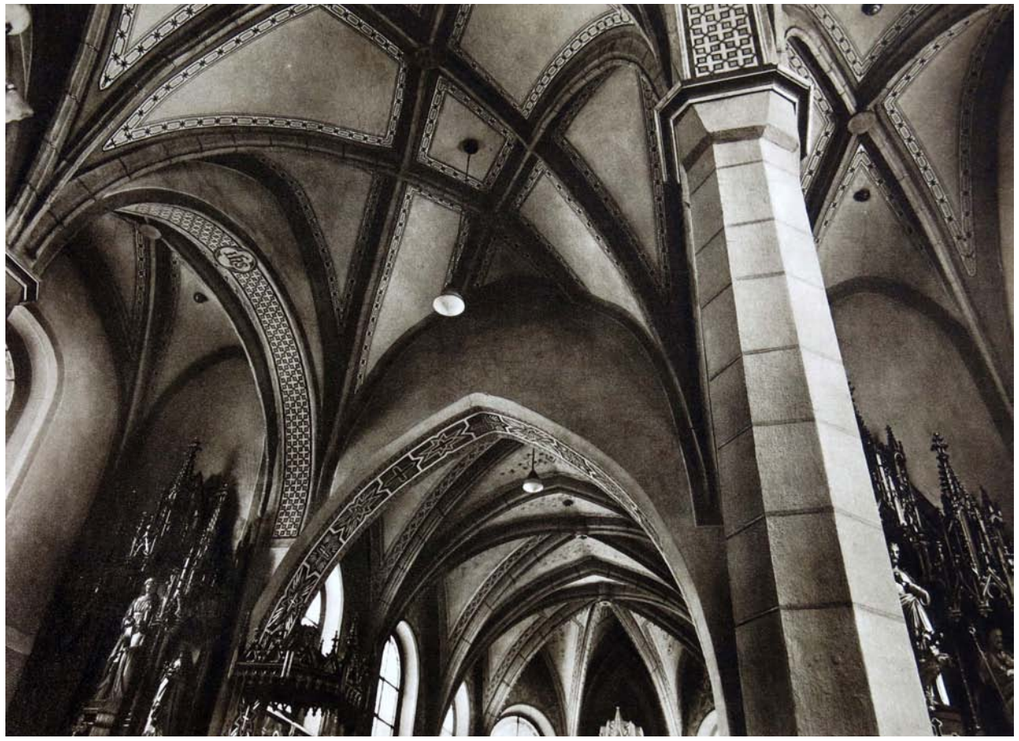

629 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942 | Interiér kostela Sv. Václava v Ostravě

630 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942 | Německý dům v Ostravě, zbourán na konci 2. sv. války

631 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942 | Popisek v knize: *Ausgedehnte Industrieanlagen bestimmen das Bild der Stadt* / *Rozsáhlá průmyslová zařízení určují obraz města.*

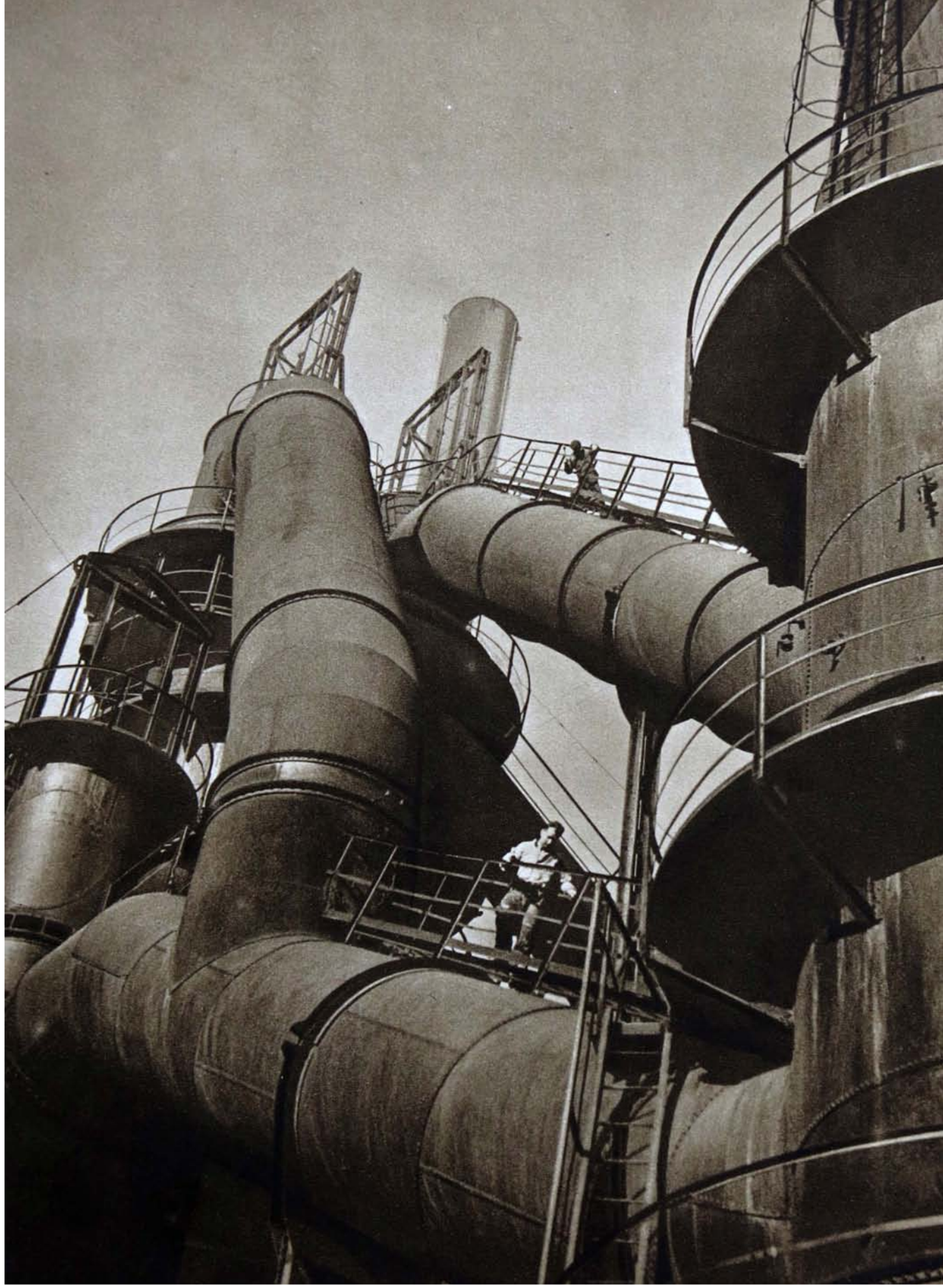

632 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942 | Popisek v knize: *Schönheit und harmonie der Arbeit* / *Krása a harmonie práce.*

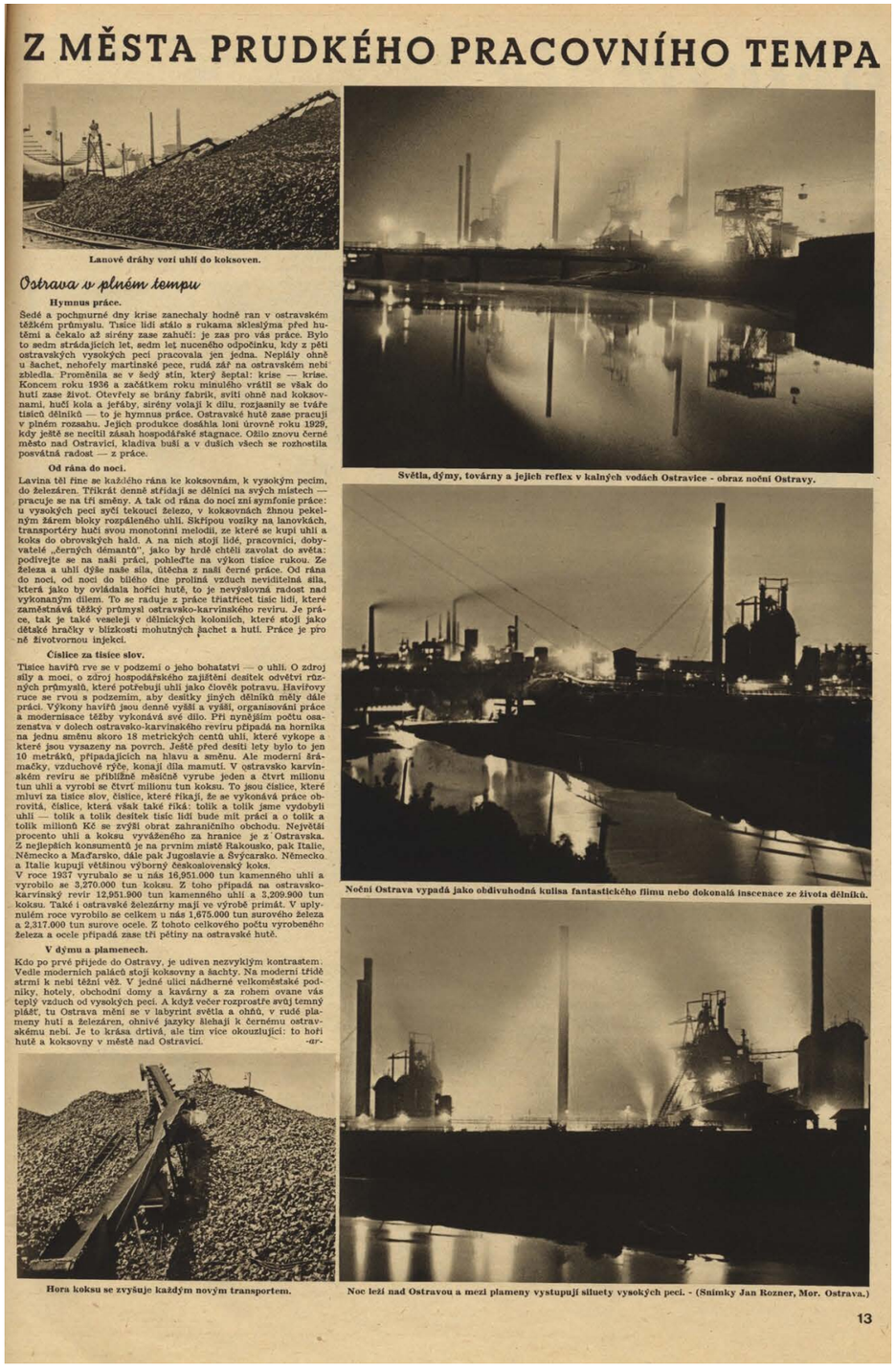

Z MĚSTA PRUDKÉHO PRACOVNÍHO TEMPA

Lanové dráhy vozí uhlí do koksoven.

Světla, dýmy, továrny a jejich reflex v kalných vodách Ostravice - obraz noční Ostravy.

Ostrava v plném tempu

Hymnus práce.

Šedé a pochmurné dny krise zanechaly hodně ran v ostravském těžkém průmyslu. Tisíce lidí stálo s rukama skleslýma před hutěmi a čekalo až sirény zase zahučí: je zas pro vás práce. Bylo to sedm strádajících let, sedm let nuceného odpočinku, kdy z pěti ostravských vysokých pecí pracovala jen jedna. Neplály ohně u šachet, nehořely martinské pece, rudá zář na ostravském nebi zbledla. Proměnila se v šedý stín, který šeptal: krise — krise. Koncem roku 1936 a začátkem roku minulého vrátil se však do hutí zase život. Otevřely se brány fabrik, svítí ohně nad koksovnami, hučí kola a jeřáby, sirény volají k dílu, rozjasnily se tváře tisíců dělníků — to je hymnus práce. Ostravské hutě zase pracují v plném rozsahu. Jejich produkce dosáhla loni úrovně roku 1929, kdy ještě se necítil zásah hospodářské stagnace. Ožilo znovu černé město nad Ostravicí, kladiva buší a v duších všech se rozhostila posvátná radost — z práce.

Od rána do noci.

Lavina těl říne se každého rána ke koksovnám, k vysokým pecím, do železáren. Třikrát denně střídají se dělnící na svých místech — pracuje se na tři směny. A tak od rána do noci zní symfonie práce: u vysokých peci syčí tekoucí železo, v koksovnách žhnou pekelným žárem bloky rozpáleného uhlí. Skřípou vozíky na lanovkách, transportéry hučí svou monotonní melodii, ze které se kupí uhlí a koks do obrovských hald. A na nich stojí lidé, pracovníci, dobyvatelé „černých démantů", jako by hrdě chtěli zavolat do světa: podívejte se na naši práci, pohleďte na výkon tisíce rukou. Ze železa a uhlí dýše naše síla, útěcha z naší černé práce. Od rána do noci, od noci do bílého dne proplíná vzduch neviditelná síla, která jako by ovládala hořící hutě, to je nevýslovná radost nad vykonaným dílem. To se raduje z práce třiatřicet tisíc lidí, které zaměstnává těžký průmysl ostravsko-karvinského revíru. Je práce, tak je také veseleji v dělnických koloniích, které stojí jako dětské hračky v blízkosti mohutných šachet a hutí. Práce je pro ně životvornou injekcí.

Číslice za tisíce slov.

Tisíce havířů rve se v podzemí o jeho bohatství — o uhlí. O zdroj síly a moci, o zdroj hospodářského zajištění desítek odvětví různých průmyslů, které potřebují uhlí jako člověk potravu. Havířovy ruce se rvou s podzemím, aby desítky jiných dělníků měly dále práci. Výkony havířů jsou denně vyšší a vyšší, organisování práce a modernisace těžby vykonává své dílo. Při nynějším počtu osazenstva v dolech ostravsko-karvinského revíru připadá na hornika na jednu směnu skoro 18 metrických centů uhlí, které vykope a které jsou vysazeny na povrch. Ještě před desíti lety bylo to jen 10 metráků, připadajících na hlavu a směnu. Ale moderní šrámačky, vzduchové rýče, konají díla mamutí. V ostravsko karvinském revíru se přibližně měsíčně vyrube jeden a čtvrt milionu tun uhlí a vyrobí se čtvrt milionu tun koksu. To jsou číslice, které mluví za tisíce slov, číslice, které říkají, že se vykonává práce obrovitá, číslice, která však také říká: tolik a tolik jsme vydobyli uhlí — tolik a tolik desítek tisíc lidí bude mít práci a o tolik a tolik milionů Kč se zvýší obrat zahraničního obchodu. Největší procento uhlí a koksu vyváženého za hranice je z Ostravska. Z nejlepších konsumentů je na prvním místě Rakousko, pak Italie, Německo a Maďarsko, dále pak Jugoslavie a Švýcarsko. Německo a Italie kupují většinou výborný československý koks.

V roce 1937 vyrubalo se u nás 16,951.000 tun kamenného uhlí a vyrobilo se 3,270.000 tun koksu. Z toho připadá na ostravsko-karvinský revír 12,951.900 tun kamenného uhlí a 3,209.900 tun koksu. Také i ostravské železárny mají ve výrobě primát. V uplynulém roce vyrobilo se celkem u nás 1,675.000 tun surového železa a 2,317.000 tun surové ocele. Z tohoto celkového počtu vyrobeného železa a ocele připadá zase tři pětiny na ostravské hutě.

V dýmu a plamenech.

Kdo po prvé přijede do Ostravy, je udiven nezvyklým kontrastem. Vedle moderních palácú stojí koksovny a šachty. Na moderní štíhlé stromí k nebi těžní věž. V jedné ulici nádherné velkoměstské podniky, hotely, obchodní domy a kavárny a za rohem ovane vás teplý vzduch od vysokých peci. A když večer rozprostře svůj temný plášť, tu Ostrava mění se v labyrint světla a ohňů, v rudé plameny hutí a železáren, ohnivé jazyky šlehají k černému ostravskému nebi. Je to krása drtivá, ale tím více okouzlující: to hoří hutě a koksovny v městě nad Ostravicí. -ar-

Hora koksu se zvyšuje každým novým transportem.

Noční Ostrava vypadá jako obdivuhodná kulisa fantastického filmu nebo dokonalá inscenace ze života dělníků.

Noc leží nad Ostravou a mezi plameny vystupují siluety vysokých peci. - (Snímky Jan Rozner, Mor. Ostrava.)

13

633 | *Pestrý týden*, 19. února 1938, s. 13. Autor snímku uveden Jan Rozner.

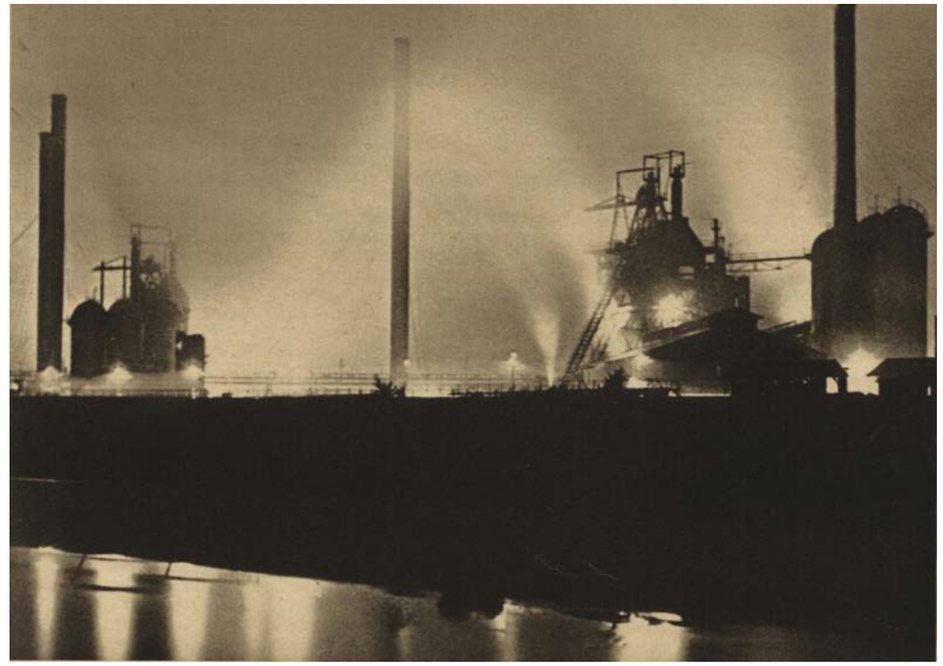

634 | Poslední snímek otištěný v *Pestrém týdnu*, 19. února 1938, s. 13

635 | Snímek otištěný v publikaci *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens*. Usazením na straně tzv. na spad došlo k výřezu, kvůli kterému došlo ke ztrátě některých motivů v obraze a ke změně kompozice. Podobně bylo zjevně postupováno na více stranách publikace.

636 | *Mährisch Ostrau: Die Stadt der Kohle und des Eisens* | 1942 | Popisek v knize: *Mähr.-Ostrau, die Stadt der Kohle und Des Eisens, steht unter dem Schutz des Grossdeutschen Reiches / Moravská Ostravě, město uhlí a železa, je pod ochranou velkoněmecké říše.*

Znárodněná průmyslová metropole

Ostrava: Město uhlí a železa (1947)

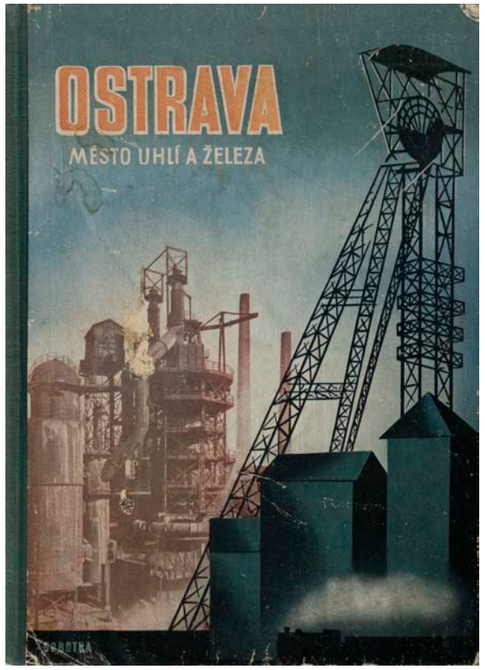

Publikace byla vydána v rámci poměrně rozsáhlé edice Národohospodářská propagace Československa. Ta začala vycházet patrně počátkem třicátých let minulého století a ukončena byla na přelomu třetí republiky a převzetím moci komunistickou stranou. Pro účely této práce se podařilo dohledat ještě tyto tituly, které v řadě vyšly:

Řada A:
sv. 1–7: [?]
sv. 8: *Prostějov: město a okres* [1934]
sv. 9: *Přerov, Přerovsko-Kojetínsko* [1933]
sv. 10: *Jihlava: Město a okolí* (1933)
sv. 11: *Uherské Hradiště, město a okres* (1934)
sv. 12: *Kolín: Město a okolí* (1934)
sv.:13: *Uherský Brod: Město a okres* [1930]
sv. 13a: *Hodonín: Město a okres* (1935)
sv. 14: *Holešov, město a okres* (1935)
sv. 15: *Moravská Ostrava* (1937)
sv. 16: *Vyškov, město a okres* (1936)
sv. 17: *Moravský Kras: Boskovice, Letovice, Blansko, Rájec, Svitávka, Kunštát, Lysice* (1937)
sv. 18: *Litovel, Konice a okolí* (1938)
sv. 19: *Brno: Město a okolí* (1938)
sv. 20: *Klatovy: Město a okolí* (1936)
sv. 21–22: [?]
sv. 24: *Kyjov: město a okres* (1940)
sv. 24: *Mladá Boleslav, Lysá nad Labem, Nové Benátky* (1941)
sv. 26: *Ostrava: Město uhlí a železa* (1947)
sv. 27: *Brno* (1949)

Řada C:
sv. 1: [?]
sv. 2: *Město Žďár na Moravě* (1942)
sv. 3: *Železný Brod, město skla a stavebních památek* (1946)
sv. 4: *Lomnice nad Popelkou, město sucharů a textilu* (1946)
sv. 5: *Šumpersko: Severní Morava: I. část souboru Naše osvobozené pohraničí* (1946)
sv. 6: *Opava: Bílé město Bezručovo – zemské hlavní město* (1946)
sv. 7: *Kravařsko: Politický okres Nový Jičín* (1947)
sv. 8: *Kolín: Město dobré obchodní a průmyslové tradice* (1947)
sv. 9: *Ústí nad Labem: středisko průmyslu, tepna dopravy a brána do ráje přírodních krás* (1947)
sv. 10: *Teplice-Šanov – Duchcov – Bílina: Tři města v Podkrušnohoří* (1947)
sv. 11: *Brána Jiráskova kraje Náchod: Město textilu a gumových obručí* (1947)
sv. 12: *Kralupy nad Vltavou – Slaný, města čilého průmyslu* (1947)
sv. 13: *Děčín: České Švýcarsko s tepnou lodní dopravy* (1948)
sv. 14: *Kladno: Město dolů a vysokých pecí* (1948).

Do edice patřil blíže neurčený titul *Kroměříž: město a okolí* [1931], Čáslav. Město a okres (1940) a *Třebíč, město a okres* [1932]. Jako první svazek řady D je uváděna publikace *Naše víno* (1935).

Nápadité obálky knih kombinovaly fotografie, grafiku a typografii a staly se tak posledními ve svém zaměření publikacemi těchto avantgardních stylů. Poutavá koláž na obálce ostravské knihy je dílem brněnského malíře Františka Sobotky a ve zkratce představuje nejen obsah publikace, ale i průmyslové město a konečně i dobové tendence, kterými

byla propagace znárodněného poválečného průmyslu. S výjimkou jediného obrazu na straně 43 se v celé publikaci již koláž neobjevuje.

Kniha velkého formátu přináší pohled na Ostravu jak v celostránkových fotografiích, tak především v obrázcích menšího formátu začleněných přímo do textu. V pestré kolekci různých témat a motivů převládá propagace jednotlivých podniků.

Kniha je dělena na dvě sekce. Asi do poloviny knihy (do s. 142) je tvořena jednotnou formou úpravy textu a věnuje se dějinám města, válečnému osvobození, službám, školství, kultuře, sportu, výchově, spolkovému životu, vzdělání, rekreačním možnostem, zdravotnictví. Od strany 143 se kniha skládá z příspěvků inzertního charakteru jednotlivých podniků. Stejně jako první část knihy je i tato doplněna bohatou obrazovou fotografickou přílohou, která je mnohdy výtvarně propojena s texty a grafickými prvky. Jde patrně o poslední publikaci o Ostravě, v níž byla otištěna inzerce soukromých podniků v takovém rozsahu.

Není pochyb o tom, že celá kolekce fotografií je výběrem archivních obrázků. Mnohé snímky z první části publikace lze dohledat v předešlých fotografických knihách. Převážná část fotografií zobrazuje stavební objekty města. Pozornost je věnována sakrální tematice, a to otištěním nejvýznamnějších kostelů v Ostravě. Výrazně jsou zastoupeny veškeré veřejné budovy. Na všech tématech jsou vhodně střídány detaily i celky. Poprvé se ve větší míře objevují snímky reportážního charakteru. Ideový charakter knihy dokládají snímky dělníků a prostředí fabriky s nápisem ke splnění dvouletého hospodářského plánu.

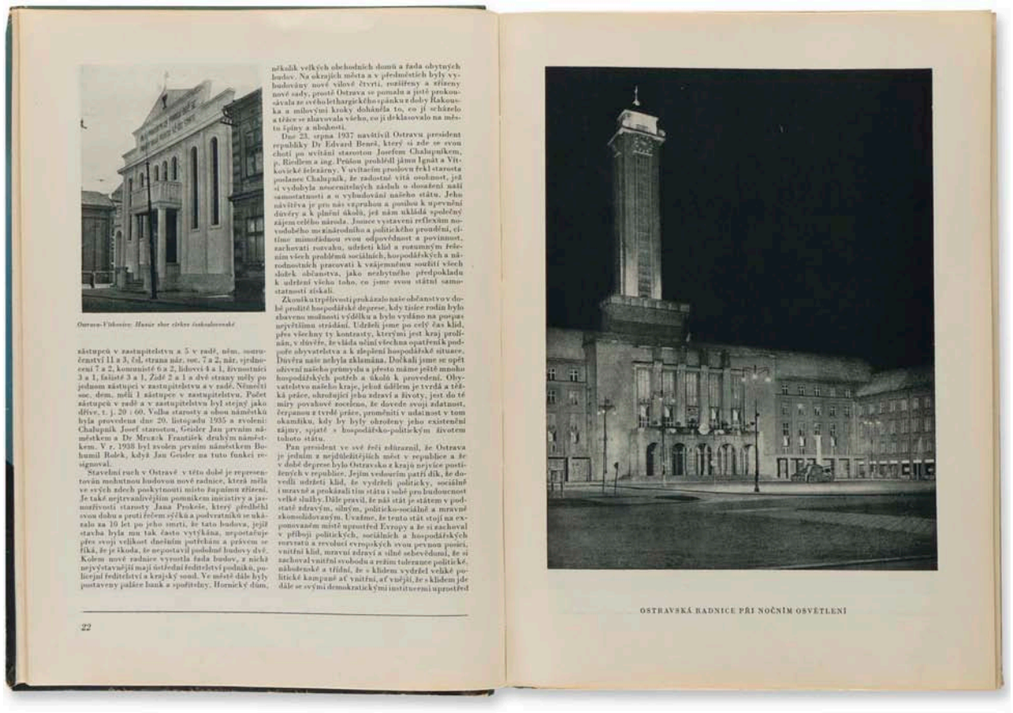

637 | *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

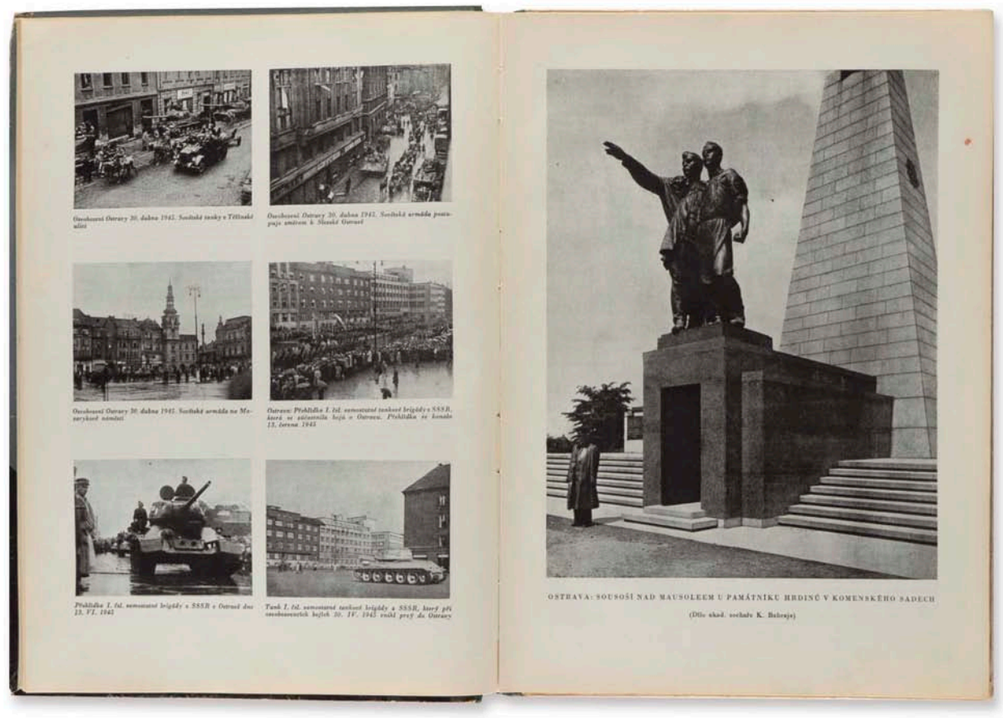

638 | *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

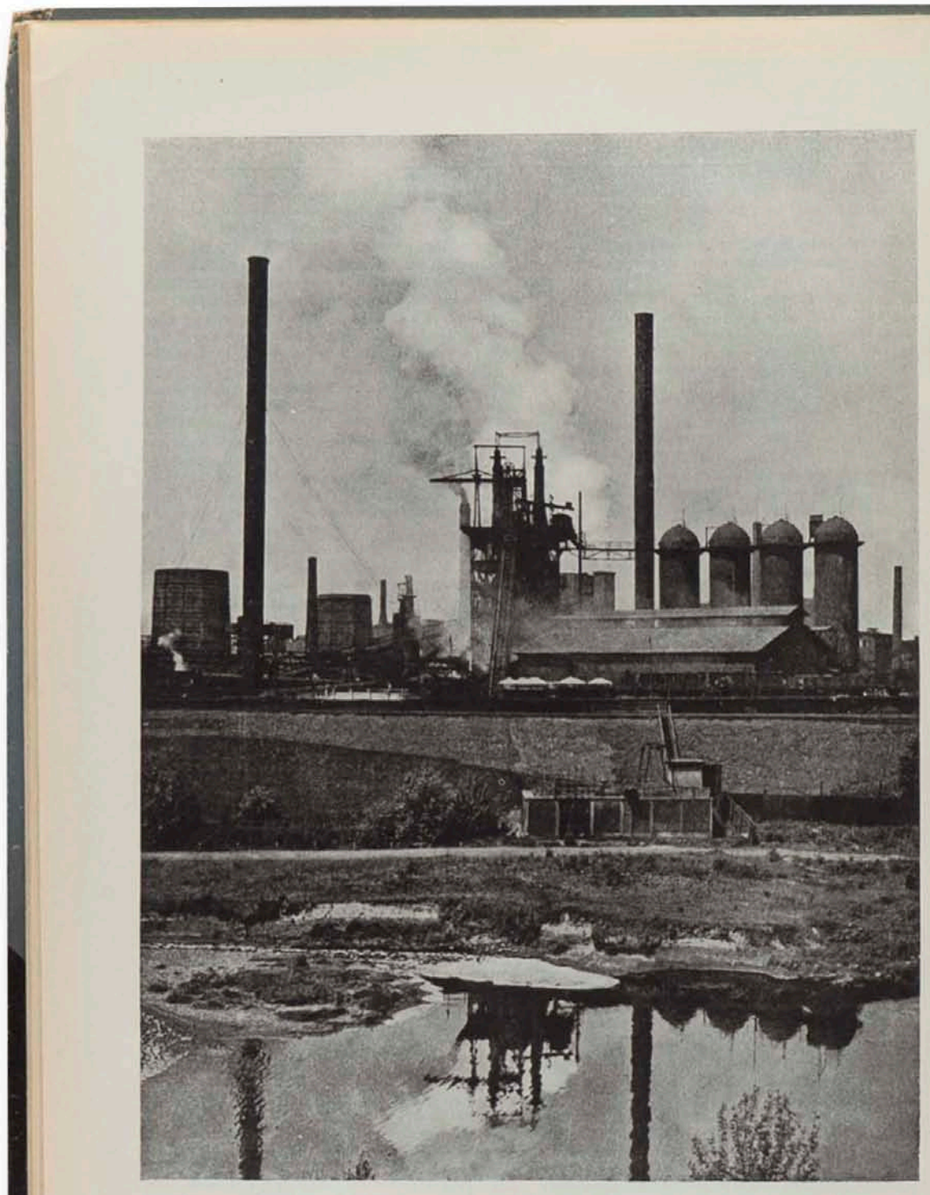

OSTRAVA: POHLED NA SKUPINU VYSOKÝCH PECÍ VÍTKOVICKÝCH ŽELEZÁREN

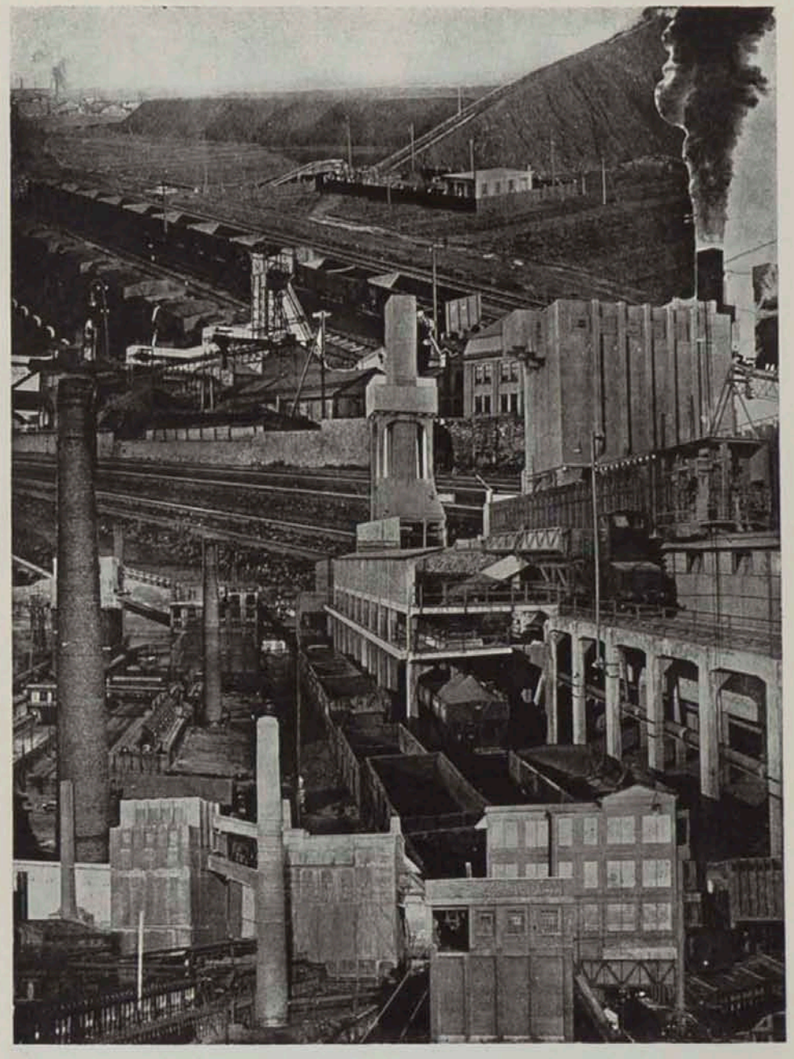

Z OSTRAVSKOKARVÍNSKÉHO KAMENOUHELNÉHO REVÍRU

639 | *Ostrava: Město uhlí a železa* | 1947

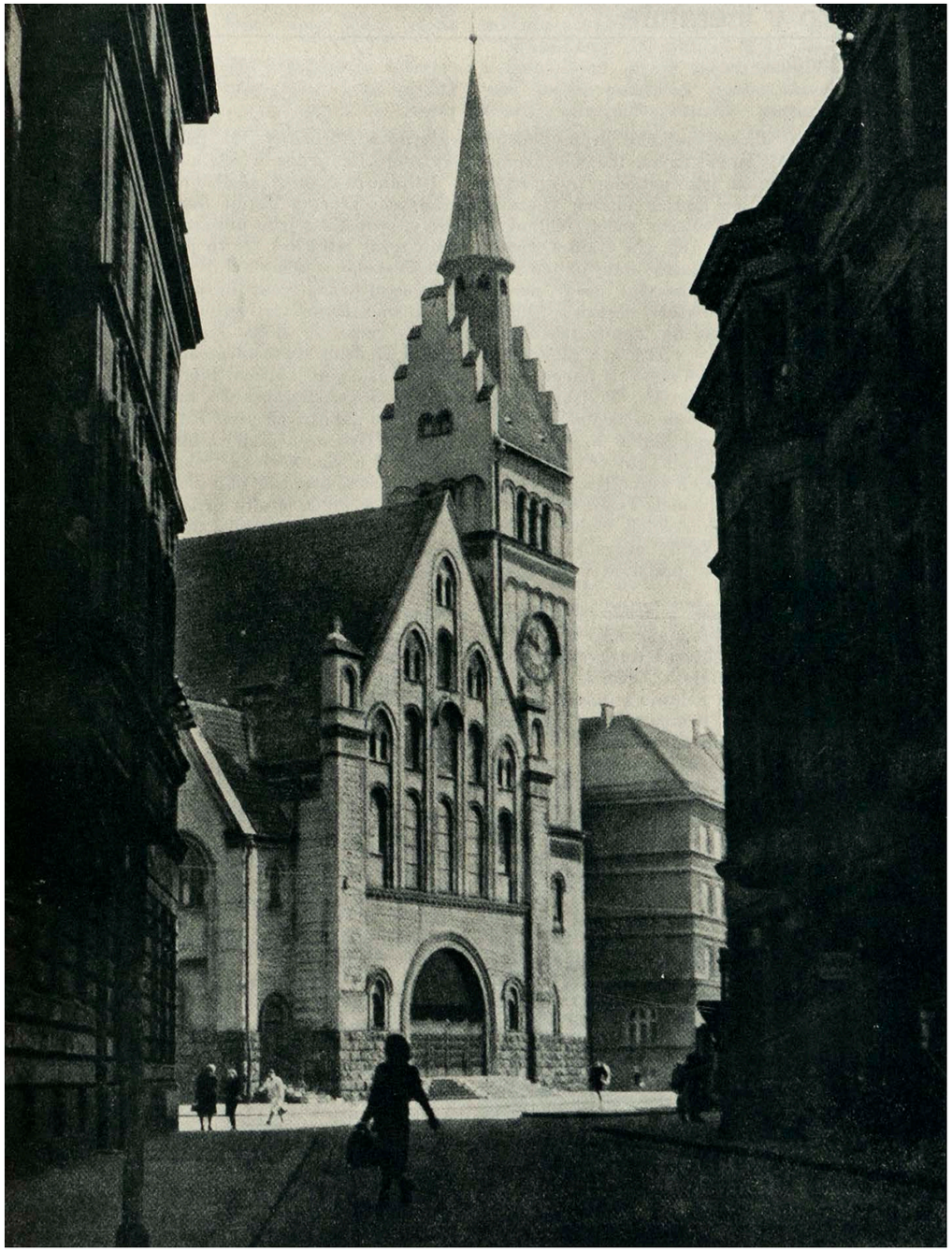

640 | *Olomouc ve fotografii* | 1969

Ostrava je země dramatická

Ostrava. Město uhlí a železa (1959)

Krátce po vzniku monumentální, celokrajské fotografické publikace *Ostravsko ve fotografii* (1958), si na počátku roku 1959 nechal Městský národní výbor v Ostravě zhotovit v nakladatelství Orbis propagační tiskovinu zaměřenou tentokrát výhradně na město Ostravu. Výsledkem publikace Ostrava s podtitulem Město uhlí a železa bylo čtrnáct černobílých fotografií svázaných v kroužkové vazbě. Úvodní text i komentáře jednotlivých snímků napsal prozaik, literární historik a překladatel Milan Rušinský (1909–1987), zaměstnaný v době vzniku brožury jako tajemník ostravské pobočky Svazu československých spisovatelů.[224] Text je doplněn ruskou, anglickou a německou mutací.

Nakladatelství Orbis vydalo na přelomu padesátých a šedesátých let několik formátem obdobných propagačních fotografických soborů svázaných v jednoduché kroužkové vazbě. Při příležitosti 125letého jubilea vzniku v roce 1964 vyšel například Třinecký železárnám Velké říjnové socialistické revoluce soubor 17 fotografií. V roce 1966 pak věnoval Orbis podobnou publikaci Vítkovickým železárnám. Z jiných měst to byl například cyklus 16 fotografií *Klatovy* (Orbis, 1960), jihočeskému městu Tábor vyšel v roce 1963 svázaný soubor 24 fotografií Marie Šechtlové.

Obrazová kolekce o Ostravě zúžená do čtrnácti fotografií vyvolává již předem určité napětí z výsledku. Jakými náměty v tak malém prostoru má být město charakterizováno? V případě rozsáhlého souboru desítek nebo stovek snímků zaniká několik, jakkoliv chybných, ve velkém množství. Zde museli autoři věnovat sestavení kolekce velkou pozornost.

Fotografie prezentují průmyslové město prostřednictvím architektonických monumentů, politických symbolů, průmyslu i ostravských sídlišť. Na obálce je fotografie detailu černého uhlí, po úvodním textu pokračuje celkový pohled na centrum města, Nová radnice s okolními domy, Smetanovo náměstí s divadlem, památník rudé armády v Komenského sadech, památník osvobození s tankem, důl s těžními věžemi, havíři při těžbě, noční záběr na Novou huť, pec v hutích, obytné domy v Porubě, a zde také ulice v zástavbě obytných domů, prvomájový průvod na náměstí Dr. E. Beneše a na zadní straně obálky silueta lanovek nad horizontem města tvořeným komíny a věžičkou kostela.

Názvy fotografií od celkem devíti autorů výmluvně korespondují s dobou vzniku:
„Město komínů a těžních věží, město zvláštní krásy – Ostrava.“ (foto K. O. Hrubý)
„Štíhlá věž nové radnice, výrazný akcent siluety města.“ (foto K. Kania)
„Umění prosvěcuje život ostravských občanů.“ (foto Zdeněk Menec)
„Vám poděkování a lásku Vám…“ (foto K. Kania)
„Na paměť těžkých a rušných, avšak i slavných dnů na jaře 1945.“ (foto K. Kania)
„Ostrava je země dramatická, tep její nikdy nepřestává bít.“ (foto V. Švorčík)
„Nové stroje – pomocníci v odvěkém zápasu člověka s přírodou.“ (foto V. Švorčík)
„V noci rudé jiskry malují Novou huť.“ (foto J. Biel)
„Z ocele mír si ukují.“ (foto K. Kania)
„Za černou Ostravou, tam, kde vždy byly jen holé pláně, v záplavě zeleni vyrostla nová města.“ (foto F. Bittner)
„Zde bydlí hutnické a hornické rodiny, zde bydlí pracující člověk.“ (foto J. Pospíšilová)
„Proto ta radost a nadšení! Svobodný člověk si tu zpívá do kroku!“ (foto V. Švorčík).

Zadní část obálky (foto Miloš Sukup) je tvořena nejosobitější fotografií celé série. Minimalistický snímek pořízený při západu slunce z Dolu Petr Bezruč ze Slezské Ostravy směrem k centru města ukazuje jeho siluetu. Zřetelná je věž kostela Svatého Václava nebo mohutný objekt koksovny Karolina, v mlze kouřící komíny, ocelárny nebo těžní věž dolu Jindřich. Dominantou snímku jsou ale vozíky uhelné lanovky, jejíž lana tvoří diagonálu celé ploše snímku. Tedy soubor publikace začíná i končí uhlím. Na začátku jeho

detailem snad ještě ve sloji a na konci jeho dopravou do koksovny. Do té koksovny, která je na stejném snímku i když v minimálním měřítku.

Exemplář autora této práce obsahuje podpis Josefa Kotase (1891–1966), jež byl v době vzniku tohoto propagačního souboru předsedou národního výboru v Ostravě (1945–1960).[225]

641 | *Ostrava. Město uhlí a železa* | 1959

642 | *Ostrava. Město uhlí a železa* | 1959

643 | *Ostrava. Město uhlí a železa* | 1959

644 | *Ostrava. Město uhlí a železa* | 1959

645 | *Ostrava. Město uhlí a železa* | 1959

Po vzoru Plickovy Prahy

Olomouc ve fotografii (1960, 1965, 1969, 1975)

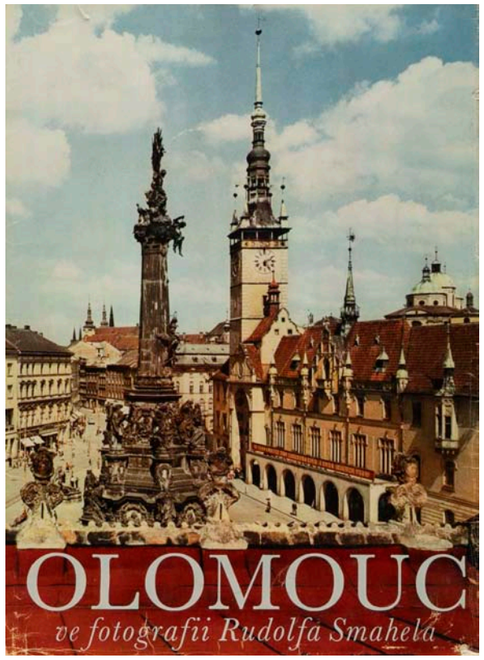

Druhým největším městem sledované oblasti vymezené bývalým Severomoravským krajem bylo po Ostravě město Olomouc. Fotografických knih, které se mu věnovaly, bylo od počátku minulého století mnoho. Z těch všech jsou pro tuto práci, soustředěnou hlavně na oblast Ostravska, vybrány dvě, první z nich z produkce krajského nakladatelství Profil v Ostravě. Vedle Gribovského *Olomouce* z politicky a společensky exponovaného roku 1968 to je několikrát znovuvydaná *Olomouc ve fotografii* od Rudolfa Smahela.

Kniha navazuje na klasické pojetí obrazové publikace Karla Plicky *Praha ve fotografii*, s níž se shoduje i v technických charakteristikách jakými jsou formát, sazba fotografií a v neposlední řadě i formulace titulku. Obě města mají společné velké množství pamětihodností a historické architektury, které se staly páteřním tématem obou knižních děl. Také podobně jako několik státních nakladatelství volilo pro prezentaci Prahy v knižní obrazové publikaci *Prahu ve fotografii*, byla i Smahelova *Olomouc* několikrát znovuvydána v celkem čtyřech nákladech. Obě se staly z pohledu nakladatelů i veřejnosti mimořádně důstojnou, i když později i tradiční, knihou.

V šedesátých letech vyšla celkem třikrát. Poprvé to bylo ještě v Krajském nakladatelství Olomouc v roce 1960, kdy v Československu došlo současně k proměně krajů a jejich hranic. Vznikem široce teritoriálního Severomoravského kraje se Olomouc dostala na jeho území a další knihy o tomto hanáckém městě byly již vydávány v ostravském Profilu. Krajské nakladatelství Olomouc tak po pěti letech činnosti zaniklo a patrně jedinou jeho fotografickou publikací zůstala právě tato Smahelova kniha. V období tzv. normalizace pak kniha vyšla třikrát, přitom v prvním případě na samém počátku tzv. normalizace a ve třetím případě už v době pádu totalitního režimu.

První vydání knihy jednou větou dokonale vystihuje charakteristika z přílohy Malá bibliografie, kde se o ní píše: *„Album zachycuje v převážné míře bohaté architektonické a sochařské památky města.“*[226] Bohužel skutečně jen toto. Přitom mezi prvním a druhým vydáním Olomouce ve fotografii se jiná československá města dočkala obrazově a tematicky dokonalých knih reflektující novodobý život města v bezprostředních záběrech z jeho reálií a se zapojením jeho obyvatel. I o městech s bohatým množstvím architektonických a historických památek vznikly svěží publikace na pomezí živé dokumentární fotografie a fotografie ve stylu poezie všedního dne. Mezi těmi lze jmenovat například tituly *Praha a Pražané* (Orbis, 1962, foto Václav Jírů), *České Budějovice zblízka* (Nakladatelství České Budějovice, 1965, foto František Dvořák a další členové skupiny Fotos), *Plzeň* (Krajské nakladatelství Plzeň, 1961, foto Robert Wittmann), *Brno* (Krajské nakladatelství Brno, 1961, foto Karel Otto Hrubý) nebo *Ostrava barevná* (Krajské nakladatelství v Ostravě, 1962, foto František Krasl).

Poslední kniha *Olomouc ve fotografii* vychází už jen z tradice. Vznikala v posledních měsících totality a na pulty knihkupců se dostala až v tržním hospodářství. Všechny fotografie jsou barevné. V tiráži je hned dvakrát uvedeno vročení 1989, přestože na titulním listu je rok 1990.

Mimo bývalý Severomoravský kraj vytvořil Rudolf Smahel v krajském nakladatelství Blok publikaci *Kroměříž* (Blok, 1971). Další jeho fotografické knihy se věnovaly Jeseníkům a Beskydám.

Při počtu pěti vydání není bez zajímavosti sledovat proměny v obrazech jednotlivých knih v průběhu let. První

vydání krátce fungujícího Krajského nakladatelství Olomouc z roku 1960 obsahuje 224 celostránkových černobílých fotografií. V obrazové kolekci zcela převládají širokoúhlé pohledy na město, ale hlavně celky a detaily architektonických památek, soch a reliéfů. Jen místy se objevují obrazově náročnější snímky s využitím protisvětla, zajímavé kompozice rámováním obrazových prvků, zachycením postavy chodce apod. (30, 68, 71, 72, 73, 101) nebo začleněním moderních prvků města jako sekundárního motivu obrazu – tramvaje (82, 122), osobních vozidel (92), nové architektury (200, 202–205) nebo obrazu kolektivního cvičení na spartakiádním stadionu (201).

Následující vydání od nakladatelství Profil v Ostravě z roku 1965 obsahuje stejný počet fotografií. Některé ovšem byly nahrazeny novými, často stejnými záběry vyfotografovanými ale znovu – obrazy 6, 29, 125, 199, 200, 203 a 207. Mezi obrazy 8 a 9, 32 a 33, 132 a 133, 208 a 209 jsou vloženy čtyři nečíslované ani nijak nepopsané barevné fotografie. Kromě posledního barevného snímku jde o barevné varianty černobílého obrazu ze sudé strany vyfotografované bezprostředně po sobě druhým fotoaparátem. Princip srovnání dvojice prakticky totožných záběrů s minimem rozdílů v černobílé a barevné škále není z dnešního pohledu nijak nápadný a připomíná spíše polygrafický katalog s ukázkou pokroku tiskařské techniky. V polovině šedesátých let, ale tento krok patrně posunul řemeslnou úroveň knihy o poznání výše. Mezi prvním a druhým vydáním knihy došlo ještě k proměně snímku na její obálce, když černobílou fotografii pohledu na radniční věž a sloup nejsvětější trojice na Horním náměstí nahradil opět prakticky totožný záběr, tentokrát ale barevný. Ten zůstal zachovaný na obálce všech dalších vydání. V detailech reprezentativní fotografie z knižní obálky přibyla na průčelí radnice tabule s textem Pod vedením Komunistické strany Československa kupředu za zvýšení socialistické výstavby. Na zadní straně obalu byl vyměněn snímek detailu výzdoby stropní klenby za barevný letecký záběr na centrum města.

Třetí vydání z roku 1969 pochází ze slovenského nakladatelství Osveta v Martině, se kterým spolupracoval ostravský Profil, a začíná sérií šestnácti barevných fotografií, označených římskými číslicemi. Tak jako první dvě, obsahuje i třetí vydání 224 černobílých fotografií. Oproti předchozímu vydání z roku 1965 se to nové liší v černobílé sérii snímkem 11, 18, 19, 34, 35, 58, 59, 62, 63, 92, 178, 199, 201, 204, 205 a 206.

Slovenské nakladatelství Osveta zajistilo i následující čtvrté vydání z roku 1975. To obsahuje hned za texto-

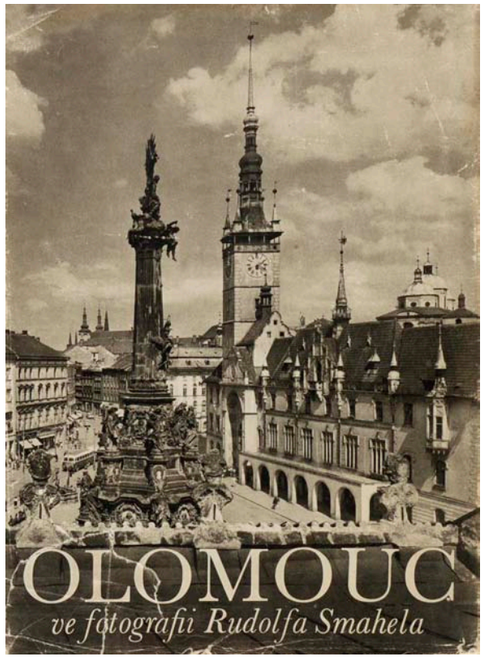

646 | *Olomouc ve fotografii* | 1960

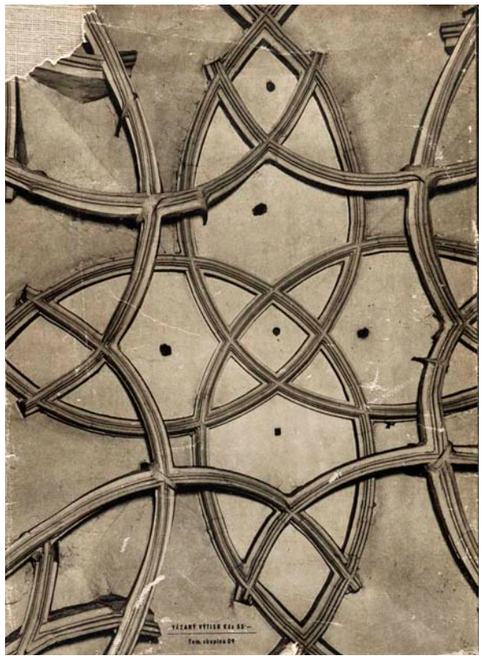

647 | *Olomouc ve fotografii*, zadní strana obálky | 1960

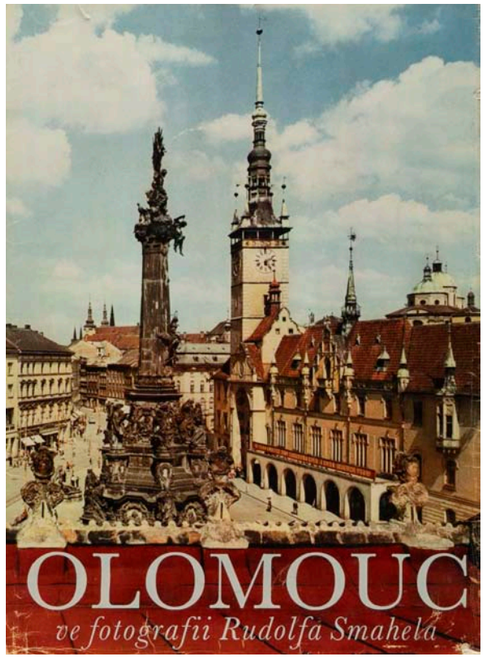

648 | *Olomouc ve fotografii* | 1965

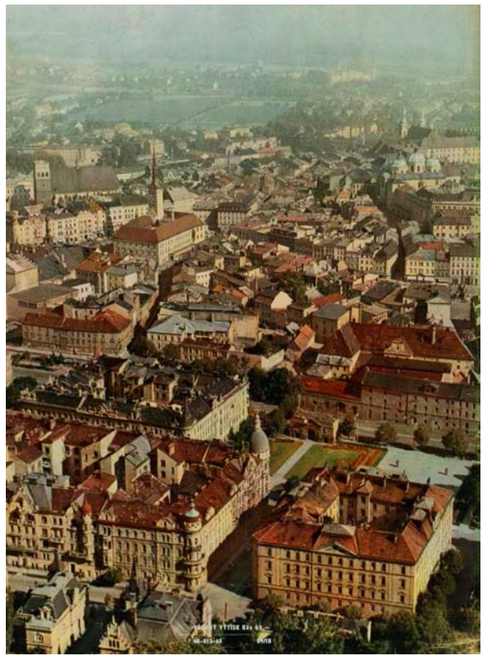

649 | *Olomouc ve fotografii*, zadní strana obálky | 1969

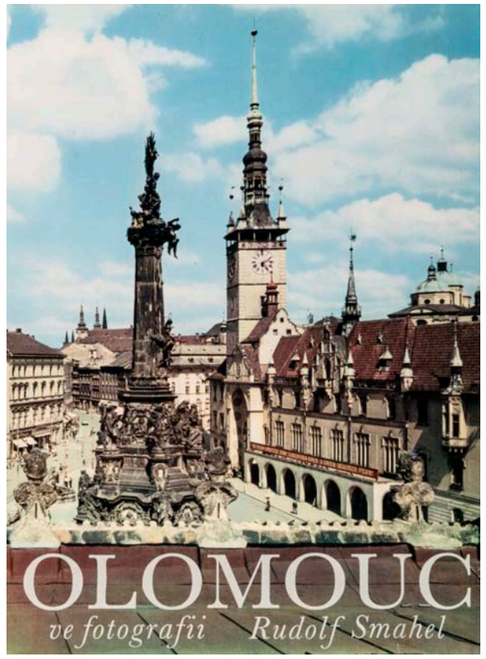

650 | *Olomouc ve fotografii* | 1975

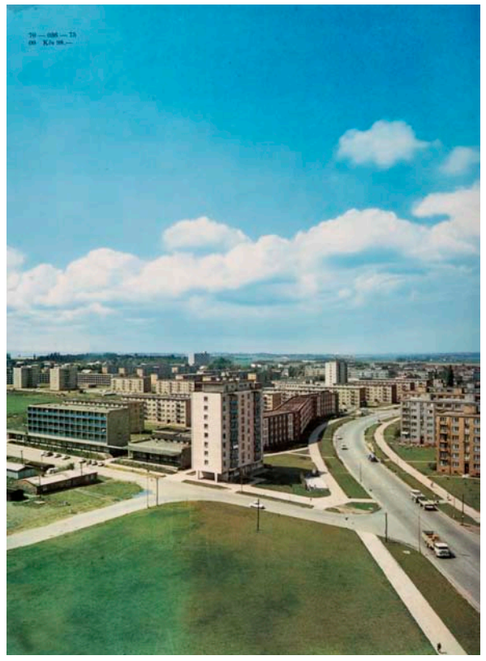

651 | *Olomouc ve fotografii*, zadní strana obálky | 1975

vým úvodem, stejně jako předchozí kniha, 16 barevných fotografií. Proměna města a uvažování o jeho obrazu se zřetelně projevuje při porovnání přechodů barevných stran na ty černobílé ve vydání *Olomouce ve fotografii* z roku 1969 a roku 1975. Prvnímu snímku černobílé série „Pohled do středu města“, společnému pro obě knihy, předchází poslední fotografie z barevné série – v prvním vydání pohled na kašnu Jupitera, ve druhém případě už celkový pohled na sídliště panelových věžových domů. To je také jediná změna v celé barevné sérii. V černobílé kolekci se dvě po sobě jdoucí vydání liší obrazy 18, 19, 20, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 33, a změny až do strany 37, resp. 39. Ke sjednocení obou vydání dochází tak, že obraz na straně 37 staršího vydání odpovídá obrazu na straně 39 v novém. Změněny jsou obrazy 73, resp. 75. Rozdíl jedné dvoustránky je vyrovnán na dvoustraně 100, 101, resp. 102,103, takže od dvoustrany 102, 103 jsou knihy opět v obrazech totožné až do obrazů 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, kdy na tomto místě doje k výměně stávajících obrázků z Flory Olomouc za fotografie nové sídlištní zástavby. Změnila se také fotografie zadní části přebalu z celkového pohledu na historické centrum města na záběr z nového sídliště.

V období sametové revoluce se Rudolf Smahel podílel na další místopisné, tentokrát již celobarevné knize o Olomouci vydané podnikem Kniha, krajským podnikem knižního maloobchodu v Olomouci a vydavatelstvím Panorama s vročením na titulním listu 1990, ovšem v autorské i technické tiráži ještě v roce 1989. Forma i obsah snímků byly v podobném duchu jako v případě předchozích Smahelových knih.

652 | *Olomouc ve fotografii* | 1975

653 | *Olomouc ve fotografii* | 1975

654 | *Olomouc ve fotografii* | 1969

655 | *Olomouc ve fotografii* | 1969

656 | *Olomouc ve fotografii* | 1969

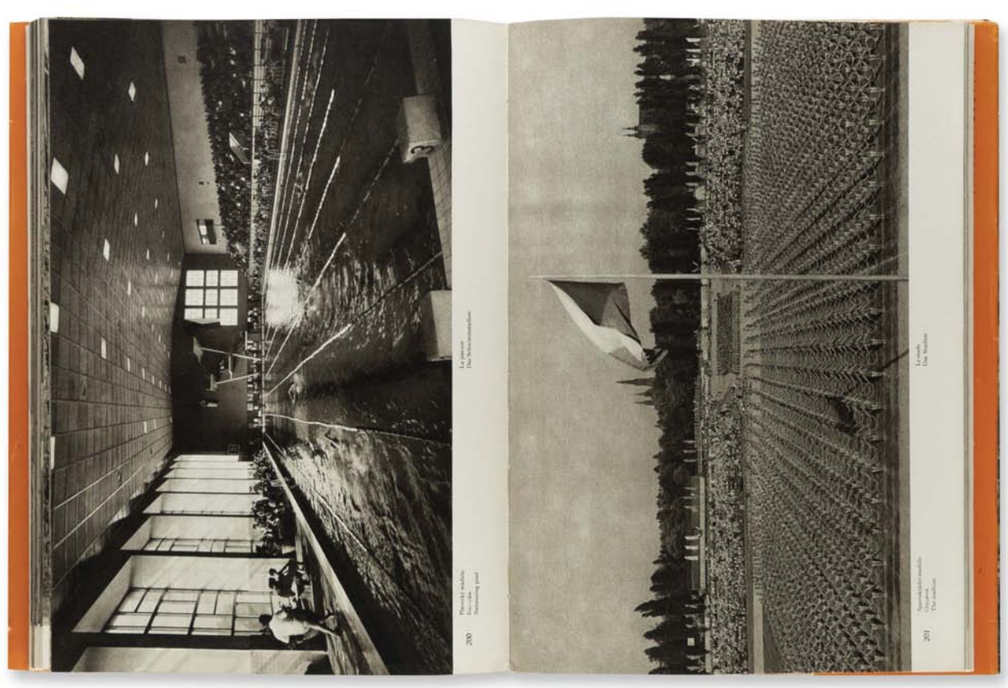

657 | *Olomouc ve fotografii* | 1969

204 Pionýrská ulice
Пионерская улица
Pioneer Street
Rue des Pionniers
Straße der Pioniere

205 Nová vodárna
Новая водопроводная станция
The new water tower
Château d'Eau (neuf)
Neues Wasserwerk

658 | *Olomouc ve fotografii* | 1975

659 | *Olomouc ve fotografii* | 1969

Černá Ostrava barevná

Ostrava barevná (1962, 1963)

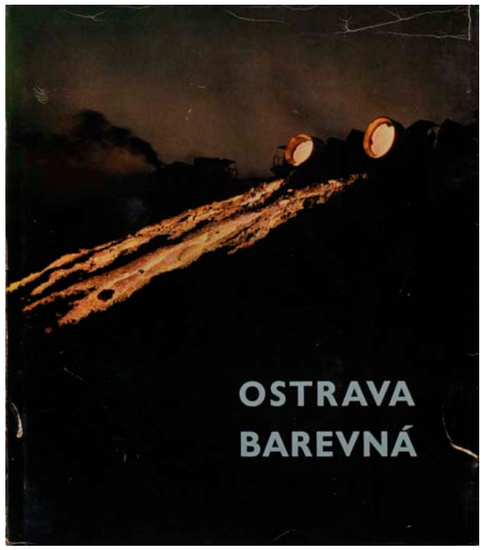

Františka Krasla lze právem označit za nejlepšího fotografa podílejícího se na oficiálních místopisných a propagačních fotografických knihách regionu. Svou tvorbou osciloval mezi slovenskou horskou krajinou a ostravským průmyslem a jeho velký význam spočívá v uplatnění barevné fotografie.

František Krasl si pro vlastní interpretaci reality zvolil ve své době nelehkou techniku barevné fotografie, s níž se poprvé setkal už při svých studiích v Mnichově. Jeho rané pokusy s barevnou fotografií konané od konce třicátých let se postupně formovaly až od šedesátých let, kdy dosáhly nejvyspělejšího cyklu těžícího z tématu Ostravy. Náměty pro knihu *Ostrava barevná* vznikaly v době, kdy ani profesionální českoslovenští fotoreportéři a dokumentaristé barevnou fotografii nepoužívali ve snaze vyhnout se potížím s jejím chemickým zpracováním. Ještě na konci padesátých let bylo využívání barevného procesu něčím mimořádným, a i popularizace barevné fotografie měla v Československu velmi pozvolný vývoj. Patrně první rozsáhlejší prezentace barevných fotografií byla realizována prostřednictvím Celostátní výstavy lidové umělecké tvořivosti v Praze v roce 1953, kdy ve výstavní síni domu U Hybernů bylo od června do září vystaveno 58 barevných fotografií od 15 autorů.[227] Podmínky pro nástup barevných snímků brzdila především ekonomická náročnost celého procesu, nedostupnost fotografických materiálů a celkově komplikovaný technologický postup. Ve světové fotografii byla situace podobná, což dokazovala odpověď fotografického experta a redaktora časopisu *Popular Photography* Bruce Downese, který v polovině šedesátých let minulého století odpověděl na otázku, *„zda již nastal věk barevné fotografie“* záporně.[228] Také amatérská skupina fotografů v barevném pojetí světa prostřednictvím fotoaparátu tápala, a tak mezinárodní soutěž o nejlepší barevnou fotografii vypsaná v roce 1961 německým odborným časopisem Die Fotografie, do níž bylo zasláno bezmála pět tisíc snímků, skončila s výsledkem, kdy téměř polovinu z nich tvořily triviální obrázky květin.[229] V tomto období nejistého hledání témat pro barevnou fotografii už František Krasl vytvářel své nejlepší záběry. Hlavní překážkou v profesionální sféře bylo minimální uplatnění barevné fotografie, a především malé zkušenosti s polygrafickým zpracováním.[230] Barevnou fotografii u nás ve větší míře a s neotřelým osobitým přístupem uplatňoval Fred Kramer, jehož profesní oblastí byla v padesátých a šedesátých letech reklamní a módní fotografie.[231] Další fází, která mohla ovlivnit kvalitu reprodukcí a na kterou mohl autor dohlížet jen velmi omezeně, bylo polygrafické zpracování barevné fotografie v tisku. Zatímco v případě titulu *Ostrava barevná* byly důlní záběry díky tříbarevnému hlubotisku znamenitě reprodukovány včetně zachování jejich přirozené atmosféry, stejné téma bylo v knize *Zpěv uhlí* vydané o čtvrt století později polygraficky mnohem hůře zvládnuté.

Čemu se Krasl během své práce s barevnou fotografií nevyhnul, byla nízká kvalita barevných fotografických materiálů. Měl k dispozici nepříliš jakostní negativní materiály ORWO východoněmecké produkce a dá se předpokládat, že na přelomu padesátých a šedesátých let neměl přístup ani ke kvalitním chemikáliím potřebným k negativnímu a pozitivnímu procesu. Potíže dělaly autorovi zejména scény s velkým dynamickým rozsahem barev a intenzit světla. Komplikacím se Krasl snažil předcházet námětovým přizpůsobením fotografie, když si často volil monochromatické scény nebo se snažil pojmout námět experimentálně.[232] Tyto technické strategie však neměly vliv na vizuální kvalitu snímků, a právě monochromatické záběry se staly jeho tvůrčí dominantou. Největší potíže s velkou intenzitou světla Krasl zakusil při svém pobytu a fotografické práci na Kubě. Naopak menší problémy mu dělalo fotografování ve městě Ostravě, kde

i v jeho centru a při intenzivním slunečním světle byly paprsky přece jen utlumeny silným znečištěním v důsledku průmyslových exhalací.

V Kraslových fotografiích byly bohatě zastoupeny motivy z prostředí důlních slojí a hutních provozů, které bezpochyby představovaly pro barevnou technologii náročné podmínky vyžadující zkušenost nejen při expozici negativu, ale i při jeho následném chemickém zpracování a zvětšování. Právě v tomto prostředí ovšem dokázal Krasl nejlépe využít možnosti barevné fotografie při své koncentraci na průmyslové haly, odpich surového železa, vylévání strusky, nebo temné chodby dolů. Na tyto motivy aplikoval nepřeberné množství fotografických prostředků – pohybových neostrostí, diagonálních kompozic a strukturálních pohledů na povrch materiálů. Neživé motivy doplňoval psychologickými portréty. Téměř v každém svém souboru pracoval mimo jiné také s barevnými snímky s převažujícími temnými partiemi obrazu, kterým se v důsledku povahy pracovního prostředí v průmyslových závodech nevyhnul. Úspěch mnoha těchto fotografií spočíval nejen v dokonalém technickém zvládnutí jistě náročných fotografických podmínek, ale především v originálním využití jejich potenciálu pro výtvarnou fotografii. Zredukováním barevných tónů často do jediné klíčové barvy docílil výrazných tvůrčích výsledků. Pohybová i optická neostrost obrazu, důraz na dramatické světlo a barevná dominanta patřily ke Kraslovým stěžejním subjektivním vizuálním prostředkům. Všechny tyto znaky se přitom vzájemně doplňovaly ať už v jednotlivých snímcích nebo v celých cyklech.

Naproti tomu si Krasl méně obratně a s menší mírou osobitého podání reality počínal při fotografování každodenního života v ulicích Ostravy. Jakoby zde byl pouze nezúčastněným divákem mnohdy jen pozorovatelem, nedokázal ve větší míře s městem navázat pomyslnou fotografickou spolupráci. Zřejmě ani nechtěl, avšak motivy města a jeho života měly být při vzniku tiskovin nevyhnutelným a ostatně i přirozeným doplňkem obrazu průmyslové metropole. Vedle klíčového průmyslu měl obrazovou kolekci o Ostravě doplňovat obraz spokojeného života, poskytované služby města, různé způsoby rekreace a kultury. Zde se už autor musel podřídit ideologickým potřebám a realitu ve velké míře konkrétním výběrem idealizovat. Snahou bylo získat komplexní obraz města Ostravy, který však díky předem vytipovaným motivům, a nakonec i cenzuře a kontrolám pořízených snímků nikdy nemohl reprezentovat jeho skutečnou podobu.

Díky neotřelému pohledu při práci s barvou Krasl skvěle reprezentoval nejen fotografii regionálního charakteru, ale i československou barevnou fotografii. Vydáním své první barevné fotografické publikace Ostrava barevná roku 1962 autor pomyslně oslavil sté jubileum vzniku barevné fotografie, o kterou se v květnu roku 1861 zasloužil britský fyzik James Clerc Maxwell.[233] V oblasti místopisných fotografických publikací přitom byla celobarevná kniha výjimkou.

František Krasl vydal za svůj život 10 knih sestavených pouze z jeho snímků. První jeho autorská kniha *Horehronie* (Bratislava: Osveta, 1959) vydaná roku 1959 je také první publikovanou ucelenou kolekcí tohoto autora. Fotograficky vychází z koncepce tradičního pohledu, v mnoha obrázcích až mechanického, byť řemeslně kvalitního, záznamu reality s využitím dokumentární, portrétní, ale především krajinářské fotografie.

K oblasti Horehroní se Krasl vrátil v publikaci *Pohronie* (Martin: Osveta, 1977), jež na jeho knižní debut navázala a v podstatě jej tematicky aktualizovala. Přestože vznikla téměř o dvacet let později, několik fotografií zůstalo oproti první knize zachováno. Aktualizovány byly motivy nové panelové výstavby a moderního městského vybavení pro občany včetně dopravní infrastruktury, prodejen apod. Hlavním rozdílem oproti první knize je přidání více jak čtyř desítek barevných fotografií v úvodu publikace. Ve srovnání s fotografiemi z těžkého průmyslu se ale zde ukazuje, že fotografování měst nebylo Kraslovou doménou.

První autorova kniha *Horehronie* vyšla v období určitého napětí v produkci obrazových knih o Ostravsku pramenící především z nedostatečné kapacity tiskáren, nedostatku materiálu a snad i motivace a nápadů. Paradoxně totiž tato severomoravská průmyslová oblast, která byla ve své době pro československé hospodářství významná, čekala na samostatnou a rozsáhlejší reprezentativní fotografickou knihu řadu let. Záměr propagovat město uhlí a ocele se podařilo naplnit v roce 1958 prostřednictvím monumentální knihy *Ostravsko ve fotografii*, kde se podle tiráže mimo obrázky dalších autorů objevily také blíže neurčené snímky Františka Krasla. Dlouho očekávaná kniha tak vyplnila mezeru mezi obrazovými publikacemi o Ostravsku a svými fotografiemi se soustředila na celý tehdejší Severomoravský kraj. Vydání samostatné autorské knihy *Horehronie* rok na to tak trochu oprávněně rozezlilo pisatele stručného článku v deníku Práce, při zjištění, že autorem fotografií je právě náš regionální fotograf výborných kvalit. Píše zde, že je o vysoké hodnotě publikace *Horehronie* přesvědčen pro laickou veřejnost i odborníky, a snad právě proto pokládá otázky *„Což by výtvarný fotograf s tak vnímatelným citem našel málo půvabných záběrů i v našem kraji, v městech a závodech, na polích i v přírodě?*

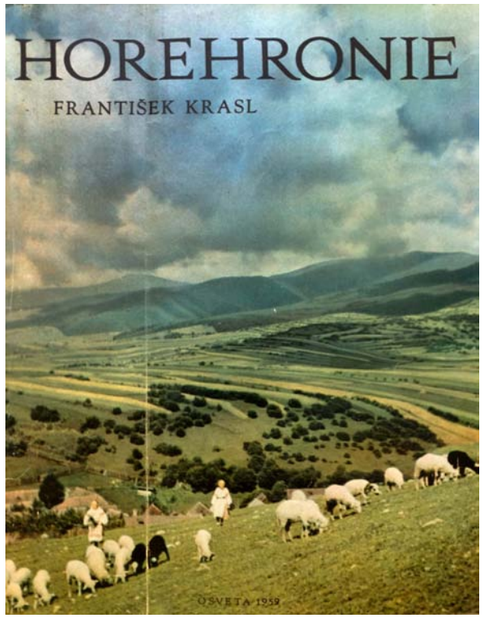

660 | *Horehronie* | 1959

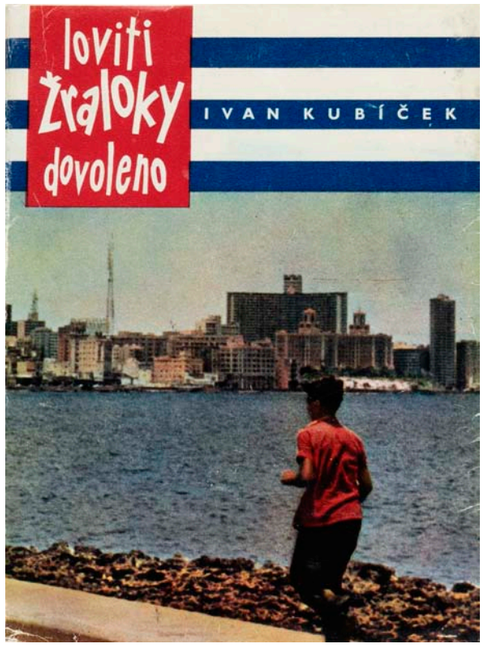

661 | *Loviti žraloky dovoleno* | 1964

662 | *Roháče* | 1963

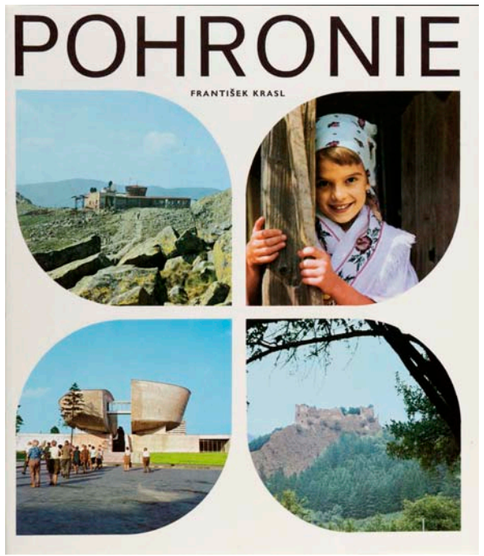

663 | *Pohronie* | 1977

Nestalo by za uváženou připravit fotografickou publikaci o Ostravsku?“[234]

Naplnění přání pisatele přišlo sice až o tři roky později, zato ve velmi kvalitní a nadčasové podobě – v celobarevné publikaci *Ostrava barevná* z roku 1962. Už když v únoru a březnu toho roku přinášel deník *Nová svoboda* v kulturní rubrice sice nekvalitně reprodukované, přesto obsahově poutavé Kraslovy záběry Ostravy doprovázené verši Ivana Kubíčka z chystané fotografické publikace, bylo tak zřejmé, že vyjde reprezentativní kniha mimořádného významu.[235] Krajské nakladatelství v Ostravě, z jehož ediční činnosti *Ostrava barevná* pochází, ji vydalo jako svou jubilejní dvoustou publikaci a pro zhotovení obrázků prosadilo jediného autora. Nebylo to přitom běžné, protože předcházející i následné obrazové publikace tohoto nakladatelství byly většinou kompilací snímků několika fotografů. Dominující fotografie příjemně doplňují texty a verše prozaika a novináře Ivana Kubíčka (1933–2003), jež v září roku 1968 publikoval v krajských novinách *Nová svoboda* článek Co můžeme a musíme a byl za něj z redakce vyloučen a následně pronásledován.[236] Analogicky jako Krasl ve fotografiích, tak také Kubíček v textech hledá barevnost Ostravy v lásce k městu a společně tak vytvářejí lyrickou symbiózu. Nejde přitom o jejich první spolupráci, protože už v červnu roku 1959 vyšla v kulturním měsíčníku *Červený květ* těmto tvůrcům sociálně a ideologicky orientovaná fotopovídka srovnávající na téměř třech desítkách obrázků a dvou desítkách odstavců textu podmínky starého a moderního bydlení.[237] Namísto formálního úvodu bylo město v publikaci představeno volnější formou Kubíčkova textu s metaforami a přenesenými významy, které se ostatně spolu s básněmi Viléma Závady, Petra Bezruče a dalších nesly celou publikací. Objektivnější byly až popisky fotografií, u nichž byly kromě místa vzniku uvedeny také další informace o fotografovaném motivu. Zatímco v roce 1962 doprovodil novinář a prozaik Ivan Kubíček knihu *Ostrava barevná* fotografa Františka Krasla střídmě svými texty, o dva roky později se spolupráce této dvojice obrátila, a to, když Krasl přispěl několika svými snímky do Kubíčkovy knihy textových reportáží *Loviti žraloky dovoleno* (1964).

Z trojice kapitol *Uhlí*, *Ocel* a *Město* vynikají fotograficky první dvě. V nich Krasl potvrdil své individuální obrazové pojetí průmyslové fotografie a bezpochyby ke kvalitě přispěla také volnost, s jakou doly a hutě zaznamenal. Skvěle zvládnutý důraz na barevné i kompoziční řešení obrazu, kombinace celků a detailů, využití portrétu, krajiny i zátiší, to byly prostředky tvořící v knize silnou atmosféru a příjemné napětí některých jednotlivých i po sobě jdoucích záběrů. Nejlépe se Kraslovi pracovalo u těch nejtěžších pracovních pozic průmyslu. Jak náročné musí pro horníky být, když si při tak těžké práci nesmí ve štolách zapálit cigaretu? Úlevný moment prvního potáhnutí z cigarety po směně zobrazuje s výmluvným gestem rukou a mimiky ve tváři havíře fotografie na straně 19. Zatímco od poloviny šedesátých let byly hlavním Kraslovým fotografickým teritoriem hutě Vítkovických železáren, v této knize pocházejí všechny snímky ze závodů ocelářského průmyslu z tehdejší Nové huti Klementa Gottwalda. Nejslabší částí knihy byla kapitola dokumentující město, a to především kvůli mnoha zbytečným a pro Ostravu anonymním a nevypovídajícím motivům.[238] Jde zřetelně vidět, že autor si byl mnohem více jistý v důlních a železářských provozech – zde uplatňovaná rozmanitost pohledů se nyní vytrácí. Zřejmá rozdílnost poslední kapitoly oproti dvěma předešlým snad spočívala v nutném dosazení vybraných fotografií ať už redakcí nebo krajským výborem strany, který na práci redaktorů dohlížel. Publikace o výrazně propagovaném socialistickém městě Ostravě se tak nevyhnula politicky orientovaným motivům.[239] Největší napětí v knize díky sekci Město bylo soustředěno *„ke snímkům popisného dokumentárního charakteru, které bychom snad snesli v reklamní tiskovině, zde však působí více než rušivě a nepochybně snižují celkovou úroveň knihy. Jsou to ony snímky, které jako by byly zařazeny z vnějšího popudu redakce, a to jen proto, aby obraz Ostravy byl úplný, aby zde nechyběl třeba kulturní dům, vystoupení II. krajské spartakiády nebo snímek náměstí* (…) “[240] Nejsilnějšími místy Města tak zůstávají po obsahové i technické stránce noční snímky Ostravy, které se ostatně objevovaly převážně v knihách šedesátých let, a naopak se také v důsledku své temné naturalistické atmosféry vytratily v knihách z období tzv. normalizace. V reakcích periodik byla kritizována také technická kvalita některých barevných městských záběrů, které díky své sytosti nekorespondují se zbytkem kolekce.[241] Ta byla naopak s ohledem k náročnosti podmínek ve fotografovaném prostředí dolů a hutí zvládnuta mimořádně dobře (Barevným hlubotiskem knihu vytiskl podnik Polygrafie z Prahy-Smíchova, dříve závod V. Neubert a synové, v němž zavedli čtyřbarevný hlubotisk koncem třicátých let minulého století.). Dvě ze tří kapitol soustředěné výhradně na průmysl svědčí o tom, jak vysoký podíl mělo hornictví a hutnictví v obrazu Ostravy. Ohlas na publikaci byl i přes výtky k jedné její části velmi dobrý. Touha po obrazové knize přetrvávala v Ostravě velmi dlouho a bezpochyby to byla i kvalita, které společně na pultech knihkupců zapříčinily její brzké rozebrání. Také proto se Kraslova publikace dočkala o rok později svého druhého vydání. To prošlo oproti první knize drobnými změnami v sérii fotografií, z nichž je pozoruhodná výměna snímku na straně 28 zachycujícího původně mladý pár při procházce mezi uhelnými haldami, v dalším vydání stejná strana obsahuje už jen haldu bez lidí. Obě vydání se mimo to lišila spíše v detailech: Změnily se barvy pruhů umístěných především na začátcích tří kapitol – na stranách 9, 10, 37 a 59. Na straně 50 došlo ve druhém vydání k vynechání celkového záběru na lis, jehož detail je na snímku otištěném na protější straně. Tím byla odstraněna duplicita motivu a dvoustrana se celkově kompozičně vyčistila. Na straně 73 byla fotografie Domu potravin nahrazena večerním záběrem nedalekého výstaviště. V popisku obrazu o prvomájovém průvodu na straně 84 byla vymazána datace a další dodatek. Na straně 85 zmizela z popisku snímku spartakiády datace a počet cvičenců. Na straně 87 byl v popisku navýšen počet televizních přijímačů v kraji. Na straně 88 byla opravena gramatická chyba. Na hřbetu knihy se kromě jejího názvu objevili také autoři Kubíček a Krasl. Záložky přebalu obsahovaly ve druhém vydání úryvky z recenzí. Řada úprav tedy byla provedena s ohledem na vývoj motivů.

Významný podíl na vizuální působivost knihy má bezpochyby také její výtvarný redaktor Václav Beránek (1932–2018), který do nakladatelství nastoupil v roce 1957 a spolupráce s Kraslem tak byla jednou z jeho prvních prací na obrazové knize.[242] V tirážích obou knih je však jako autor obálky a grafické úpravy uveden Antonín Baudyš. Konkrétní podíl obou výtvarníků na designu knihy zůstává otevřený. Beránek a Baudyš se při řešení knihy odkázali k tzv. bruselskému vizuálnímu stylu pomocí barevných grafických proužků nebo se odvážili k modernímu a svěžímu umístění fotografií pomocí jejich dynamického střídání a usazení na stránce. Nenáhodným grafickým prvkem jsou hned předsádky vpředu i vzadu, jež jsou dvoubarevné – šedé symbolizující snad prach Ostravy a červené zase žhavé surové železo.

Ostrava barevná patří bezpochyby svou výtvarnou kvalitou obrazů k vrcholnému knižnímu počinu Františka Krasla, kterému se na bezmála sto stranách podařilo podat reprezentativní, i když dobově ovlivněný, obraz Ostravy. Lze ji ale také hodnotit asi jako nejvýraznější fotografickou publikaci o Ostravsku v celé socialistické éře. V poměrně příhodných podmínkách pro vznik poutavých obrazových publikací v šedesátých letech vznikla o pět let později o Ostravě ještě kniha Květoslava Kubaly vydaná k příležitosti jubilea 700 let založení města Ostravy. Věnovala se výhradně městu, a přestože zahrnovala ve svém obsahu jen minimum politických motivů, zůstala svou nízkou řemeslnou kvalitou, tvůrčím, ale i tiskařským zpracováním, daleko v pozadí za *Ostravou barevnou*. Kraslovu publikaci raných šedesátých let lze zařadit také mezi nejzdařilejší místopisné publikace v kontextu celého totalitního Československa. Důsledkem nesrovnatelné kvality publikací šedesátých let oproti titulům z období tzv. normalizace byl tolerantnější dohled politiků související s liberálnějším obdobím od druhé poloviny padesátých let. Zejména od sedmdesátých let nechala řada měst připravit obrazové místopisné knihy z barevných fotografií, z počátku jen střídmě doplňující černobílý soubor, později už i celobarevné publikace. Barevný fotografický materiál ale zůstal ve většině případů výtvarně nevyužitý. Nejlépe se tak v kontextu Ostravska podařilo skutečně barvitě interpretovat město v *Ostravě barevné*.

Ještě v první polovině šedesátých let se Krasl vrátil ke svému odpočinkovému charakteru tvorby, k tématu slovenské horské krajiny, v publikaci *Roháče v Západných Tatrách* (1. vyd. Bratislava: Osveta, 1963 a stejnojmenná kniha ve 2. přepracovaném a doplněném vydání. Martin: Osveta, 1970).

Po téměř půl století od vydání knihy se ukazuje, že její popularita neklesá. Naopak zájem mezi sběrateli sílí. Do svého výběru zařadil *Ostravu barevnou* jeden z největších majitelů svého času největší sbírky fotografických knih Manfred Heiting.[243]

Ve stejné době, kdy vyšla *Ostrava barevná*, tedy v první polovině 60. let, vyšlo několik pozoruhodných knih o československých městech, které se namísto výhradního řemeslně dokonalého reprodukování historické architektury a děl soustředily na život a atmosféru měst. Svou vysokou originalitou byly nesrovnatelné s tituly vydanými před rokem 1960 a především po roce 1969. Vznikaly zpravidla z fotografického souboru jediného autora, který výrazněji uplatnil svůj osobitý pohled. Kromě toho se začala uplatňovat grafická úprava ovlivněná tzv. bruselským stylem. Mezi takové knihy kromě Kraslovy *Ostravy barevné* patřily také tituly *Praha a Pražané* (Praha: Orbis. 1962, foto Václav Jirů), *Plzeň* (Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni. 1961, foto Robert Wittmann), *Liberecký rok* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1964, fotografie Vilém Boháč a Jan Kabíček), *Ústí nad Labem mladýma očima* (Liberec: Severočeské nakladatelství, 1965), *Brno* (Brno: Krajské nakladatelství, 1961, fotografie Karel Otto Hrubý), *České Budějovice zblízka* (České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1965, fotografie František Dvořák a další členové fotoklubu Fotos). Všechny tyto knihy byly sestaveny pouze z černobílých fotografií.

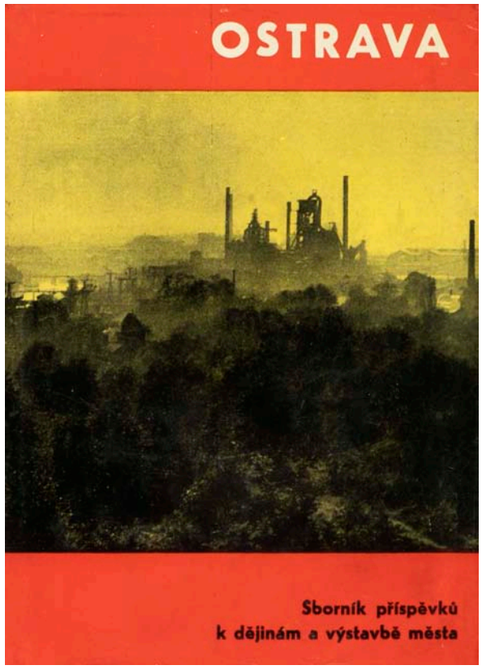

664 | *Ostrava 1. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města* | 1963

665 | *Ostrava 2. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města* | 1964

V roce druhého vydání *Ostravy barevné* vychází v tomtéž nakladatelství první svazek *Sborníku příspěvků k dějinám a výstavbě města*, v jehož vydávání pokračuje Archiv města Ostravy dodnes. Ze všech svazků měly ale výtvarně nápaditou obálku jen první tři, které byly inspirovány dobovým stylem. První obálku navrhnul Václav Beránek s použitím fotografie Květoslava Kubaly, druhou Zdeněk Kučera s použitím fotografie Milana Karpaly, třetí opět Václav Beránek s použitím fotografie Rudolfa Adamuse.

666 | *Ostrava 3. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města* | 1966

667 | *Ostrava barevná* | 1962 (1. vydání)

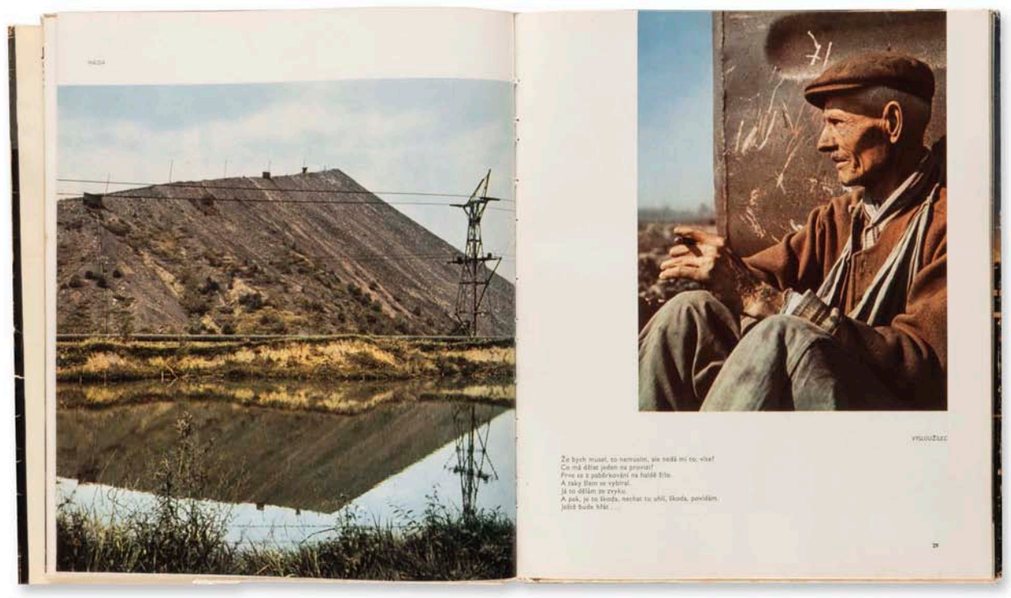

668 | *Ostrava barevná* | 1963 (2. vydání)

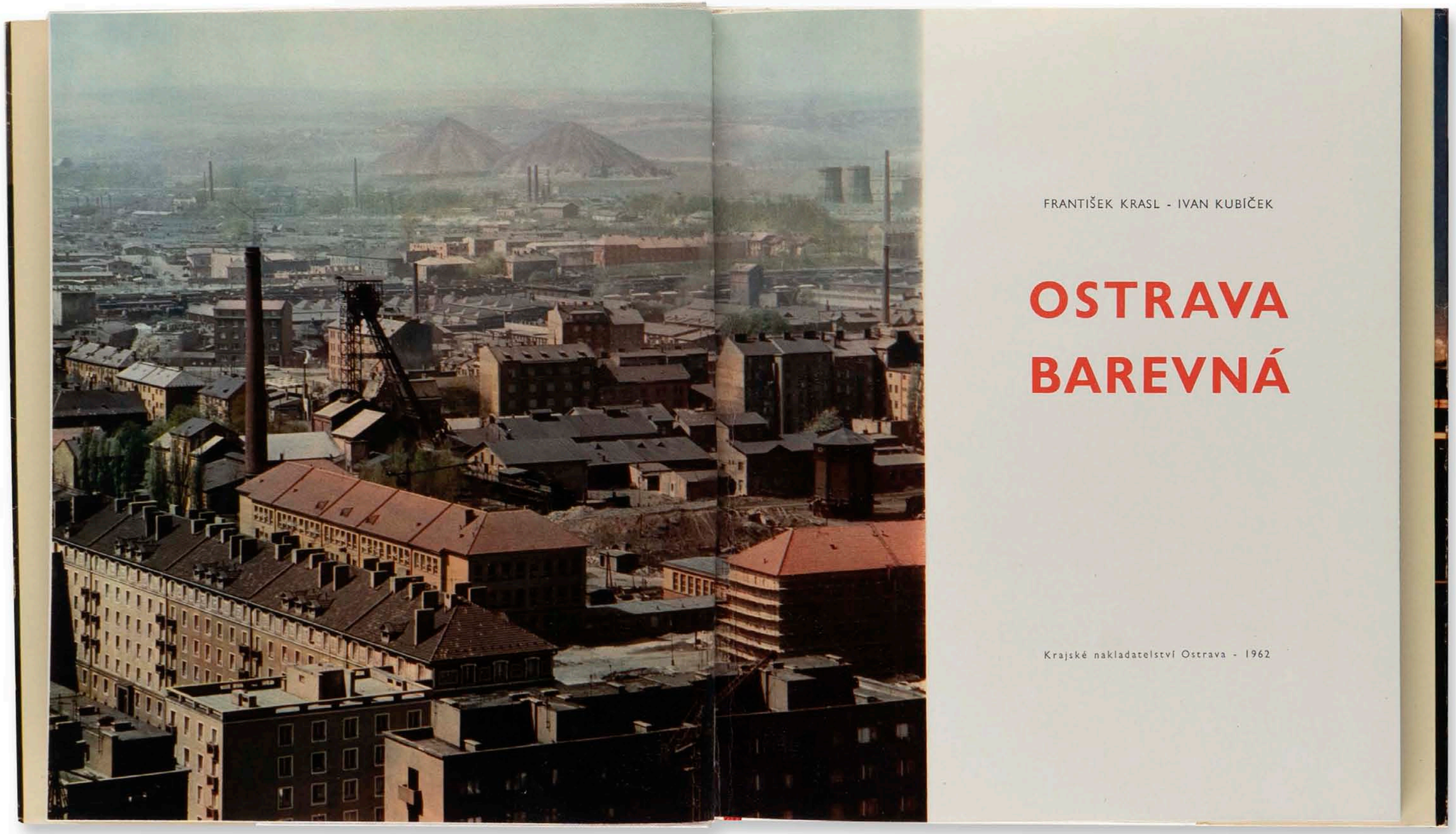

669 | *Ostrava barevná* | 1962

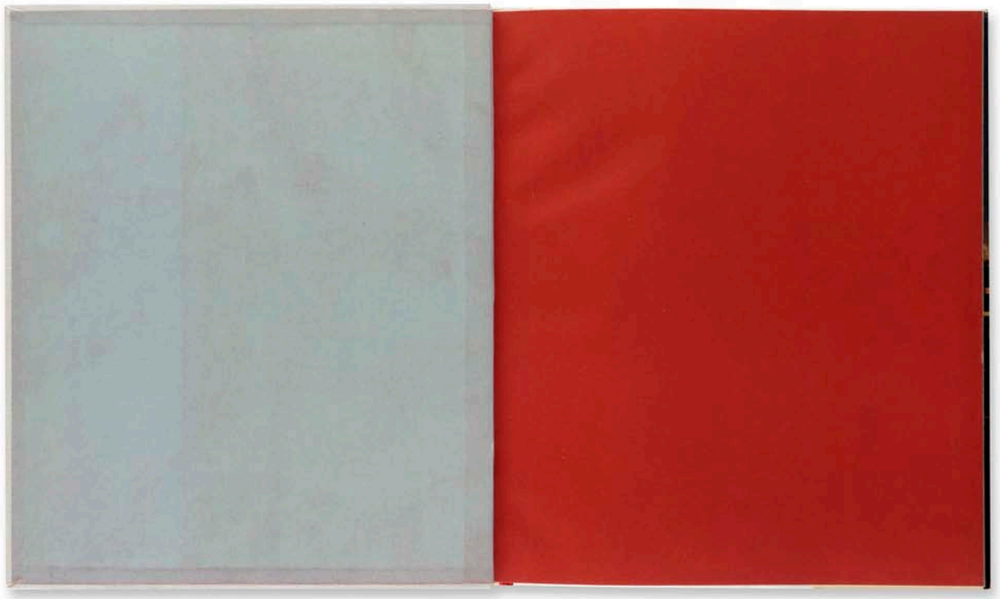

670 | *Ostrava barevná* | 1962

671 | *Ostrava barevná* | 1962

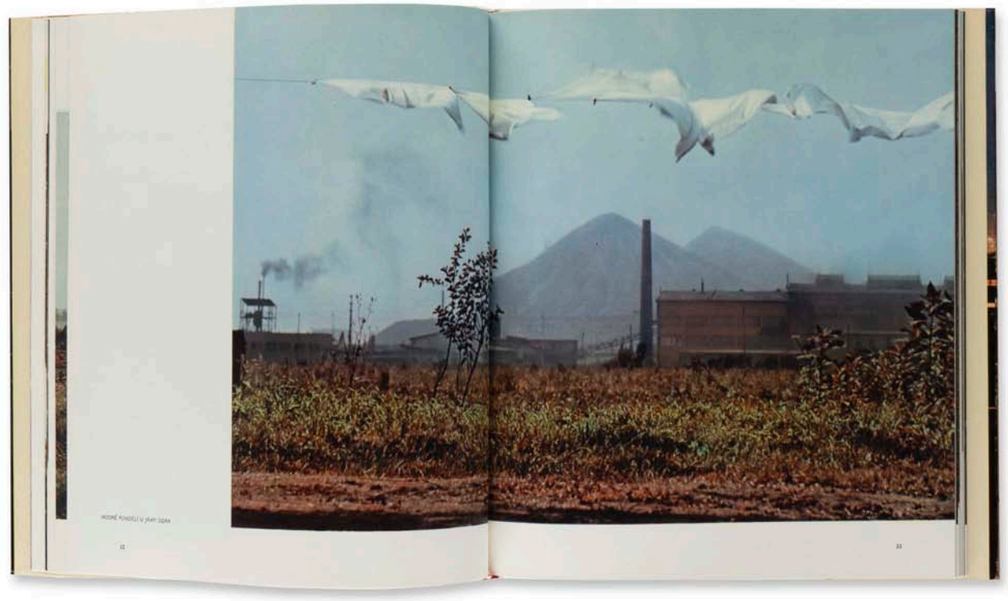

672 | *Ostrava barevná* | 1962

673 | *Ostrava barevná* | 1962

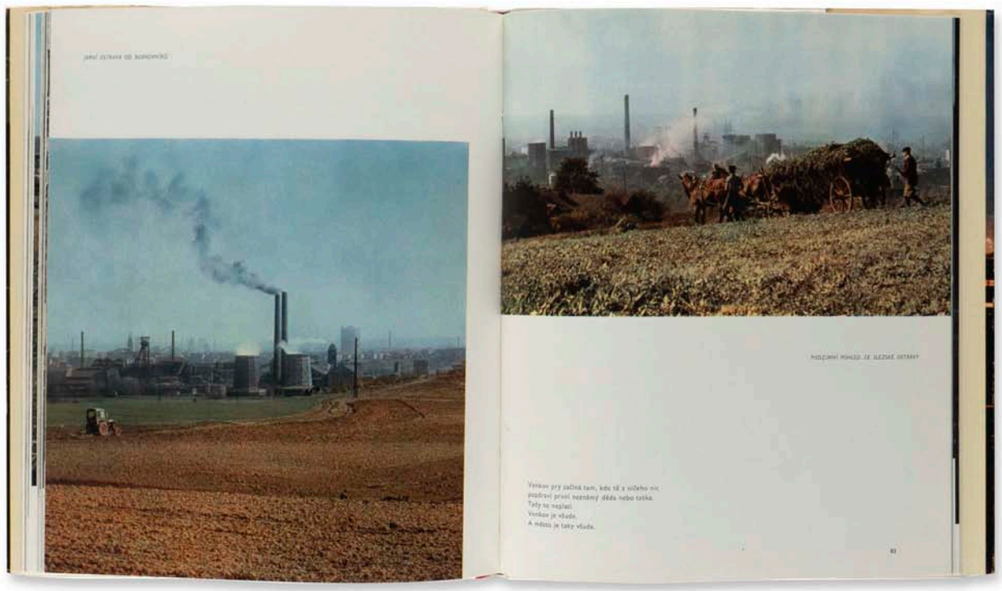

674 | *Ostrava barevná* | 1962

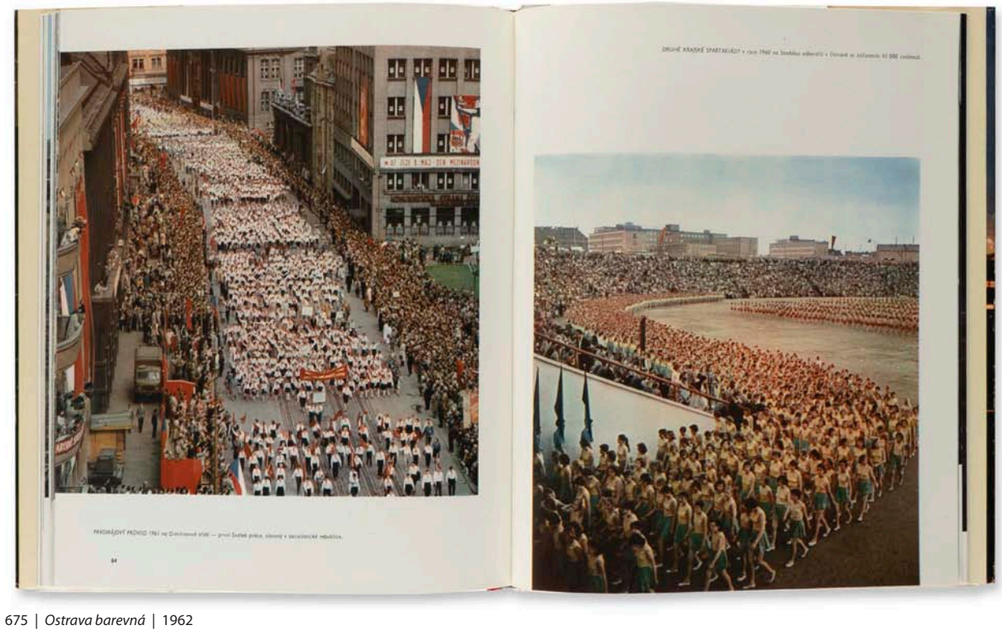

675 | *Ostrava barevná* | 1962

676 | *Ostrava barevná* | 1962

677, 678 | *Ostrava barevná* | 1962

679–681 | *Ostrava barevná* | 1962

682, 683 | *Ostrava barevná* | 1962

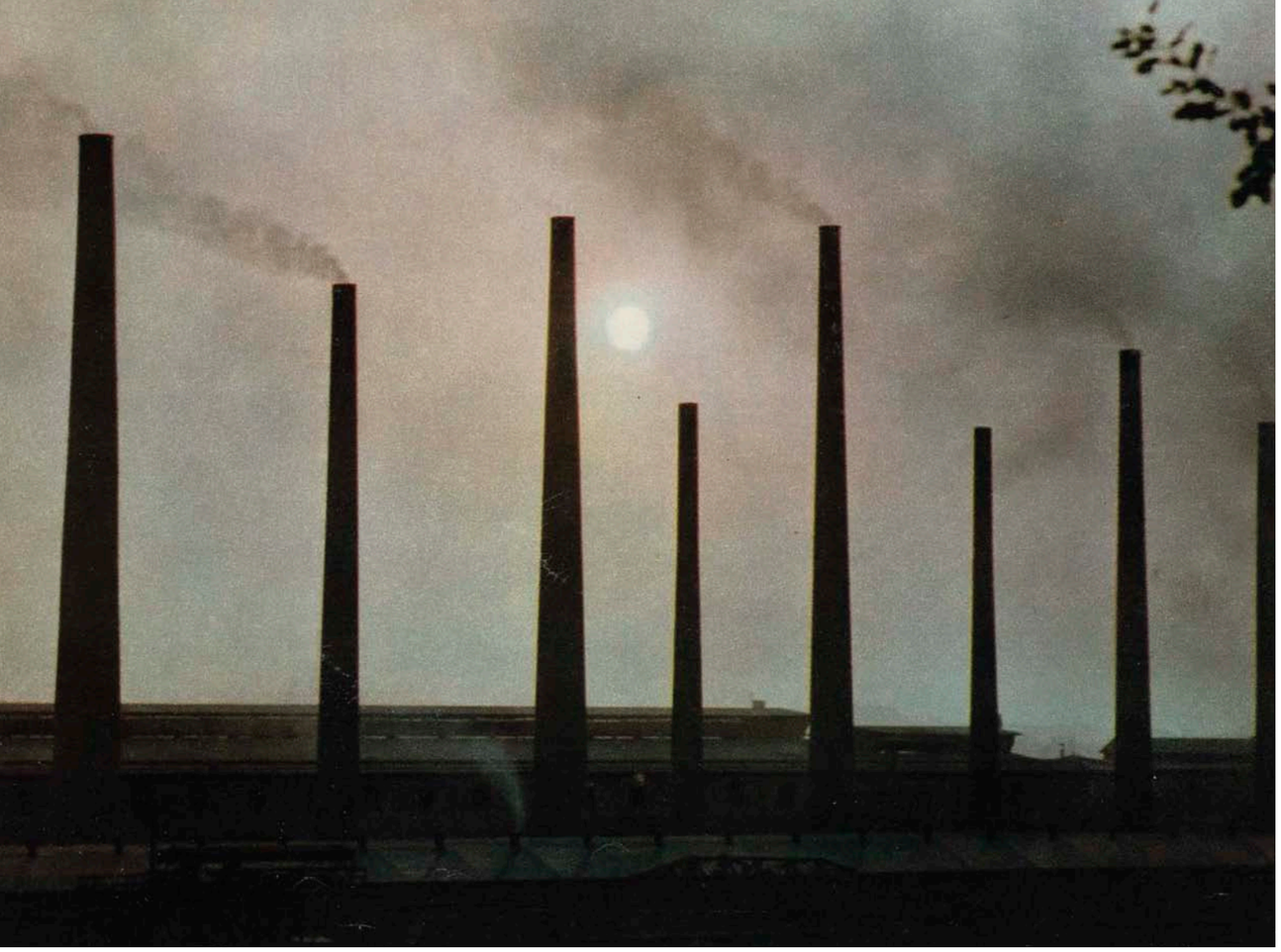

684 | *Ostrava barevná* | 1962

Poezie obyčejných dní ve Valmezu

Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965 (1965)

V polovině šedesátých let vznikají hned dva roky po sobě dvě pozoruhodné fotografické knihy o Valašsku. O nový fotograficko-výtvarný pohled na tradiční hodnoty života a přírody Valašského Meziříčí a Valašska se pokusili a dva zkušení brněnští fotografové-výtvarníci Vilém Reichmann a K. O. Hrubý v intimně zaměřené, obrazově lyrické a z místního folkloru čerpající publikaci *Valašská suita* (1966) vydané v koprodukci nakladatelství Blok v Brně a Profil v Ostravě.

Druhá z dvojice knih o Valašsku je dílem trojice členů o rok dříve založené místní fotografické skupiny Profil Milana Borovičky, Jiřího Fojtíka a Františka Janiše (bez zastoupení čtvrtého člena skupiny Miroslava Bílka). Vedle jiných fotografických tvůrčích skupin československých totalitních let jako DOFO, REKRAFOTO, VOX, Studio výtvarné fotografie, tak měli členové valašskomeziříčského Profilu to štěstí, že se jim podařilo navázat spolupráci s místními úřady a ve skupině několika autorů vytvořili publikaci propojující osobitý pohled s oficiální propagací. Největšího úspěchu v tomto směru dosáhli členové českobudějovické fotografické skupiny Fotos, kteří ve svém domovském krajském nakladatelství publikovali své snímky v knize *České Budějovice zblízka* (České Budějovice: Nakladatelství České Budějovice, 1965).

Kniha byla tentokrát vydaná nikoliv krajským nakladatelstvím, ale Městským národním výborem ve Valašském Meziříčí. Publikace je podle titulku na jedné z prvních stran věnována generaci mladých dvacetiletých lidí, tedy těch, kteří se narodili v politicky zlomovém roce osvobození Československa Sovětskou armádou.

Tři strany úvodního textu jsou věnovány historii města. Fotografie jsou doprovázeny verši šestice autorů. Před obsahem a tiráží byl prostor vyčleněn pro jakousi ediční poznámku samotných autorů, patrně fotografů a editorů publikace, což byl dosud i později velmi neobvyklý postup.

Vedle moderních fotografických pohledů je stejně pokroková grafická úprava inženýra architekta Vladimíra Kalivody. Odvážná hra se sazbou textů se projevuje hned na obálce, kdy je název knihy vysázen celý v minuskovém písmu, bez diakritiky, pětkrát zopakovaný a usazený těsně pod horní okraj přebalu. Obálková fotografie tvořící třetí třetinu plochy není vůbec ničím nápadná. Zadní strana přebalu obsahuje inverzní mapu s čísly popisnými budov.

Živým grafickým prvkem knihy jsou barevně potištěné strany. V polovině šedesátých let tak vzniká jedna z mála barevných fotografických knih, i když jsou ve skutečnosti všechny fotografie černobílé. Křiklavé barvy se zde objevují jako výplň celých jinak nepotištěných stran, jako plocha těsně vedle fotografie, ale také jaké tón některého ze snímků.

Na šířku orientovaná kniha má přední i zadní předsádky potištěné nočním pohledem na budovy města zářící ve tmě. A temné záběry ztichlého města se opakují ještě několikrát.

Fotografická kolekce začíná obsahově i formou nejhoršími snímky politiků a osvoboditelů a na ně navazujícími snímky z bojů o město v roce 1945. Podstatná je ovšem druhá část publikace pojmenovaná *Město, ve kterém žijeme* věnující se někdejší podobě města a jeho každodennosti charakterizovaná jedenácti částmi: 1. Obyvatelstvo, 2. Bytová výstavba, občanská a technická vybavenost, 3. Průmysl, 4. Místní průmysl, stavebnictví, služby 5. Zemědělství, 6. Obchod a veřejné stravování, 7. Zdravotnictví a sociální zabezpečení, 8. Školství, 9. Tělovýchova, 10. Kulturní a společenský život města, a 11. Radostný je život v budování a míru. Názvy nenaznačují ničím zvláštní koncepci oproti předchozím i následujícím knihám totalitních československých let. Ve skutečnosti je ale oním oživením fotografická kolekce čerpající především z každodenních situací, moderních městských reálií, a pak využívající silně osobitý pohled fotografů. Jiné místopisné knihy dlouho čerpaly z motivů architektonického dědictví města, zde však autoři knihy zvolili rozestavěné panelové domy, detail poklopu kanálu, neonové nápisy, konzervované potraviny, kopuli planetária

nebo přenosný rozhlasový přijímač. Děti zde nejsou pionýry jako v jiných publikacích, ale jsou zachyceny ještě jako novorozenci, kojenci nebo v předškolním věku. Vůbec celá publikace čerpá z koloběhu lidského života, ukazuje kontrast mládí a stáří, partnerské dvojice, z níž díky osobitému fotografickému pohledu vidíme jen nohy. Jednou z mála tradičních místopisných fotografií tak zůstává monumentální panoramatická dvoustránková fotografie celkového pohledu na město zařazená ke konci souboru.

Na publikaci je vidět, že byla připravována dlouhodobě a s velkou pečlivostí. Její maketa musela být dokončena patrně do konce roku 1964, protože od KNV v Ostravě získala povolení k vydání už 12. ledna 1965. Jiné výroční fotografické knihy redaktoři krajských nakladatelství sami neinicio-

vali, byly zadávány přímo politiky obvykle na poslední chvíli a vznikaly tak ve spěchu. Vysoký rastr a střídmý kontrast způsobený nekvalitním tiskem bohužel dramaticky snížily řemeslnou hodnotu publikace.

Publikaci lze právem zařadit mezi nejprogresivnější místopisné fotografické publikace o československých městech šedesátých let. Bohužel nízká řemeslná úroveň tisku, nutně dosazené politické záběry či obrázky tělovýchovných aktivit z jinak nadějné knihy učinily trochu zapomenutý titul. O osm let později vznikla o Valašské Meziříčí nová fotografická kniha, ta už se ovšem o běžné produkce místopisných fotografických knih ničím nelišila a jen potvrdila úpadek výtvarných progresí podobných tiskovin s příchodem tzv. normalizace.

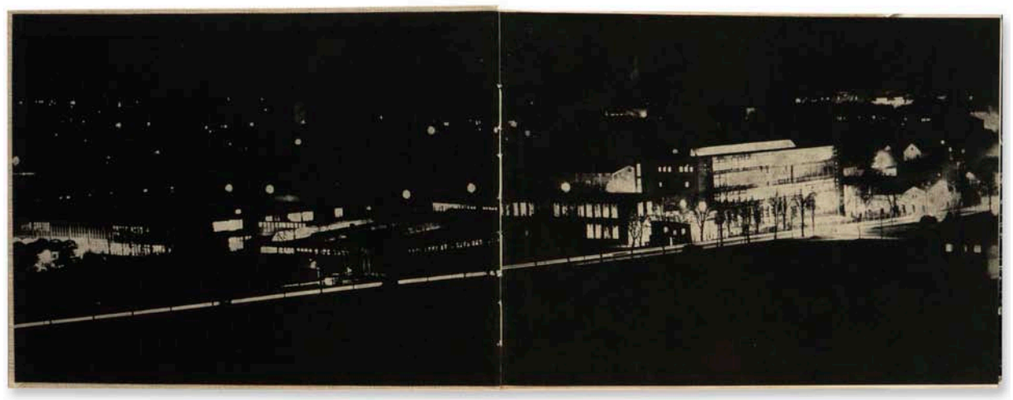

685 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

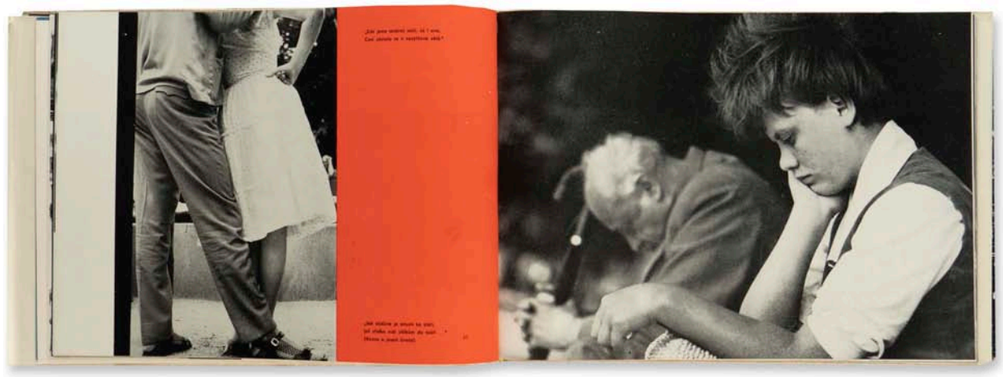

686 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

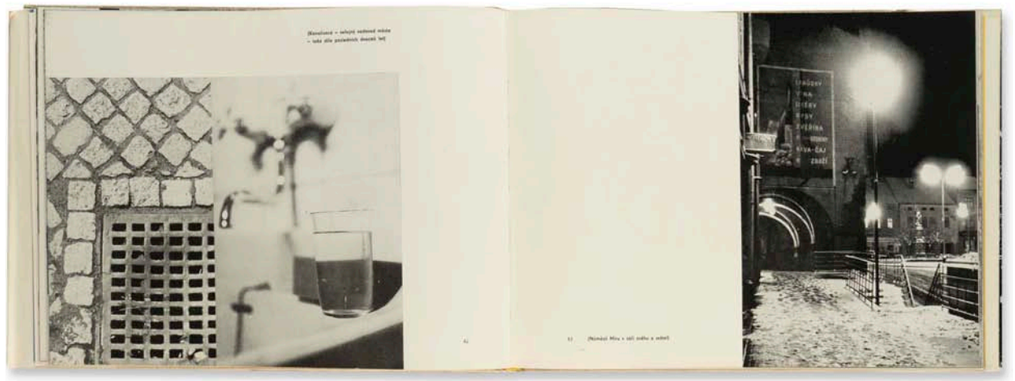

687 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

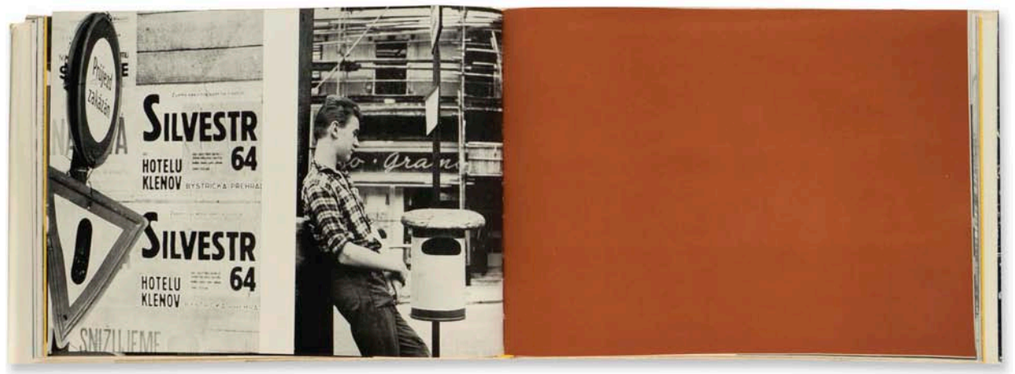

688 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

689 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

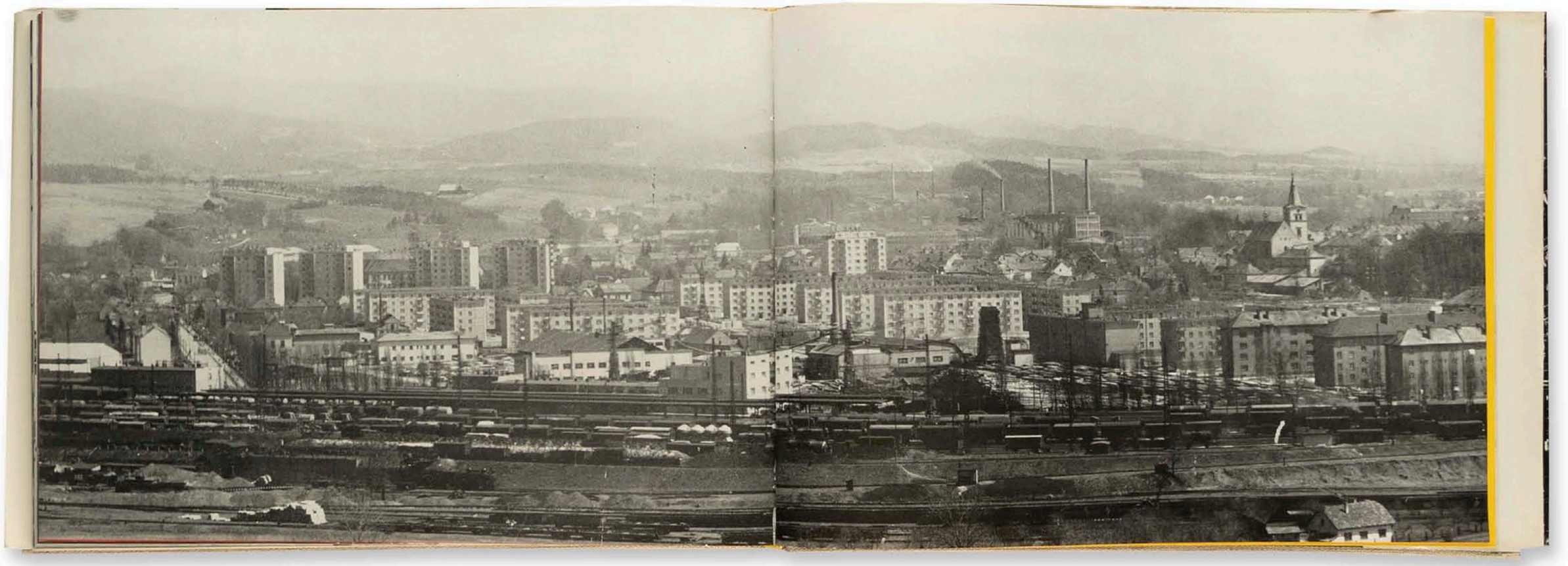

690 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

691 | *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* | 1965

Nevyužitá příležitost

Ostrava [1967]

K příležitosti kulatého jubilea sedmi set let od první písemné zmínky o městě Ostravě se v roce 1967 konala řada kulturních akcí a bylo vydáno několik propagačních materiálů a publikací. V rámci oslav výročí bylo sestaveno také několik týmů pracovníků z různých oborů. Jedna z těchto skupin, nazývaná ediční, připravovala k jubileu vydání knih a tiskovin. Mezi ně patřily například plán města, cizojazyčný průvodce městem, publikace o dějinách Ostravy apod. Ve spojitosti se slavností probíhala také výstava, k níž vyšel doprovodný katalog. Nakladatelství Orbis nechalo zhotovit soubor fotografií se stručným úvodním textem.[244] Spolu s vydanými knihami vyhlásil Městský národní výbor v Ostravě v roce 1966 celorepublikovou soutěž v několika výtvarných i vědních oborech. Jednalo se o odvětví literatury, publicistiky, hudby, výtvarného umění, architektury, přírodních a společenských věd. Výsledky soutěže byly vyhlášeny na podzim následujícího roku, kdy oslavy výročí vrcholily.[245]

V souvislosti s touho významnou událostí města vydala školská a kulturní komise Městského národního výboru fotografickou publikaci s názvem *Ostrava*. Nebyla určena pro maloobchodní síť knižních prodejen, ale sloužila jako reprezentativní dar našim i zahraničním hostům. Ačkoli kniha nenese v tiráži ani na jiném místě rok svého vydání, lze se podle jubilea domnívat, že vyšla roku 1967. Přesto je v jednom z fyzických exemplářů této knihy ručně vepsaná dedikace, která je datována dnem 30. 12. 1966, lednové číslo časopisu *Ostravský kulturní zpravodaj* z roku 1967 píše, že se vydání knihy chystá na jubilejní rok. Oproti obrazovým titulům, které vycházely v nakladatelství Profil a dalších vydavatelstvích, se kniha výrazně liší také svým nákladem. Ten představuje na svou dobu nízkých 1 000 ks. Také asi proto se dnes kniha nevyskytuje v žádné z veřejných knihoven města, s výjimkou Archivu města Ostravy. Dalším faktem, který ztěžuje dostupnost knihy v dnešní době, je její pravděpodobné distribuování i mimo území Československa. Lze tak vyčíst z čtyřjazyčnosti textů v knize – kromě českého jazyka jsou texty také v ruštině, angličtině a němčině. Stručný úvodní text se zanedbatelným množstvím agitačních a politických prvků přibližuje Ostravu především jako neobyčejně rozmanité město. Kromě klíčové oblasti průmyslu jej staví do popředí také množstvím služeb, kultury a širokými možnostmi pro trávení volného času. Převážnou část obsahu knihy tvoří fotografie jediného autora – fotoreportéra Květoslava Kubaly (1928–2011).

Přestože nebylo zvykem v periodickém tisku reagovat na publikace, které vyšly uzavřeným nákladem a byly určeny pouze pro interní potřebu města nebo podniku, našla se přesto v kulturním měsíčníku *Červený květ* na knihu *Ostrava* reakce pisatele Jiřího Svobody. V článku pod nenápadným titulkem „Podivné cesty osudu“ však na rozdíl od jiných textů o tehdejších publikacích autor knihu s fotografiemi Kubaly nechválí, ale ostře kritizuje. Pisatel srovnává publikaci s knihou fotografa Antonína Gribovského *Olomouc*, která se nemůže dočkat vydání kvůli obsazení hlubotiskových tiskáren. Značně navíc kritizuje nejen obsahovou kvalitu fotografií jejího autora Kubaly, ale také textové popisy připojené k obrázkům. Podle jeho slov byl knihou doslova vyburcován, když k jejím fotografiím napsal, že *„Fotografie Květoslava Kubaly jsou většinou nízké úrovně, konvenční, málo vynalézavé, už tolik obehrané motivy Ostravy se opakující skoro do omrzení, zaráží nás na několika místech i nevalná řemeslná úroveň* (…) “[246]

Odezva autora článku na jubilejní titul je bohužel oprávněná, protože mnohé motivy Ostravy Kubala reflektuje s podivným, povrchním, omšelým a až diletantským přístupem. Veškeré snahy o individuální přispění autora využitím světelné atmosféry nebo nevšední kompozice jsou okamžitě potlačeny absencí nezanedbatelných technických a fotografických pravidel. Nedodržení elementárních kompozičních zákonitostí na obrázcích může být dílem fotografa nebo snad

také výtvarného redaktora, který snímky na mnoha místech nelogicky ořezal teprve při jejich sazbě. Nevhodně a nevyváženě jsou vybrány už motivy snímků. Výsledný soubor je tak zcela nekompaktní. Rozmanité spektrum nevšedních městských motivů průmyslové Ostravy, které je tolik odlišné od jiných měst Československa šedesátých let, nechává Kubala téměř bez povšimnutí. Právě dramatický rozvoj zdejšího průmyslu v padesátých a šedesátých letech zajišťoval paradoxně vysoké množství výrazných motivů a v jejich fotogeničnosti potenciál pro vytvoření kvalitního souboru. Naproti tomu se autor vyčerpávajícím způsobem soustředí na prostředí městských sídlišť, hromadné dopravy, kulturních nebo sportovních akcí. Ty však o specifickém charakteru města v Kubalově podání nevypovídají prakticky nic. Fotografiím chybí stavební dominanty, které tvoří charakter Ostravy. Do publikace je například zařazeno několik záběrů ostravských koupališť. Chybí přitom architektonicky moderní koupaliště u Čapkovy sokolovny otevřené v roce 1963.[247] Nebo o rok dříve zprovozněné rozsáhlé koupaliště v Ostravě-Porubě.

Výběr snímků v soboru by se dal propojit s jednou z posledních vět úvodního textu. *„Životní styl města, které po období bouřlivého růstu hledá svoji pravou tvář.“* Onu identitu bohužel nenalezli ani tvůrci této knihy a zůstali u omšelých záběrů interpretujících Ostravu nikoliv jako hrdou metropoli, ale jako zcela indiferentní město.

Na několika místech v knize se zdá, že Kubala vcelku vhodně i s výtvarným přístupem pracuje s přirozeným světlem, kdy využívá například protisvětlo v ulicích města. I tyto obrázky však nepřerůstají rámec všedních záběrů publikovaných v té době v jiných tiskovinách. Z fotografií lze cítit poetickou, ale i drsnou a svébytnou tvář Ostravy jen výjimečně. Kubala různých možností a prostředků k zachycení této atmosféry nedokáže zužitkovat a podává divákovi jen okrajovou informaci bez možnosti hlubšího prožitku. U knih oficiálního zaměření nelze očekávat větší míru individuálního přístupu autora, přesto se zdá, že Kubala velké příležitosti dané specifikem místa a dobou vydání knihy nedokázal pro svůj nedostatek tvůrčí energie v publikaci využít.

Přitom o pět let dříve vyšla o Severomoravské průmyslové metropoli výtvarně zpracovaná, a přesto oficiální fotografická publikace *Ostrava barevná* (1962, 1963). V ní její autor a fotograf František Krasl, snad s výjimkou poslední kapitoly Město, skvěle využíval detailů, nekonvenčního světelného řešení, barevných vztahů, nápaditě kompozice a v neposlední řadě uplatnil velmi dobře také atmosféry fotografovaného prostředí. Skvělé výtvarné a atmosféru zachovávající fotografické reflexe průmyslových motivů Ostravska se v šedesátých letech objevily také v několika periodikách. Například pod názvem *Ostravské motivy* v podobě tří snímků v rubrice Galerie odborného časopisu *Československá fotografie*.[248] V kontextu s jinými československými městy a jejich knižní propagací lze vyzdvihnout publikaci *České Budějovice zblízka* z roku 1965. Na rozdíl od oslovení jednoho fotoreportéra v Ostravě zde zvolilo krajské Jihočeské nakladatelství fotografie členů amatérské fotografické skupiny Fotos v čele s Františkem Dvořákem. Ti vytvořili dynamický soubor plný romantických pohledů, groteskních situací, významových zkratek, obratně vyjádřených pomocí vysokého kontrastu, nízké hloubky ostrosti, detailního výřezu, minimalistické kompozice, protisvětla, principu rytmu a jiných výtvarných prostředků. Naopak v ostravské reprezentativní knize žádné progresivní fotografické trendy uplatněny nebyly.

Kubala své fotografické schopnosti neprokázal ve fotografických knihách Ostravska před ani po vydání zmiňované knihy o Ostravě z druhé poloviny šedesátých let. Roku 1959 vyšla, výhradně s použitím jeho snímků, obrazová publikace s názvem *Jdeme do zoo* vyznačující se amatérskými a triviálními pohledy na zvířata v zajetí. Později, v období tzv. normalizace, se práce Květoslava Kubaly podřizovala více politickým a propagandistickým účelům vydávaných fotografických publikací.

Volba fotografa Květoslava Kubaly ze strany představitelů města patrně souvisela s neschopností nalézt pro sestavení knižního titulu kádrově vhodnějšího autora. Vedle tohoto novinářského fotoreportéra by asi vhodným adeptem pro zhotovení snímků města pro obrazovou publikaci nebyl ani František Krasl, orientující se více na průmyslová témata. Snad mohla být fotografie v knize svěřena všestranněji a zejména výtvarně zaměřenému Karlu Kaniovi nebo autorům z jiného okresního města v kraji. Je velmi pravděpodobné, že publikace vznikala na poslední chvíli, jak ostatně bylo u propagačních materiálů vztahujících se k jubilejnímu roku vcelku běžné. Vyplývá to například ze zápisu ediční komise z roku 1965, kde se píše, že by podobnou publikaci rádi vydali, ale považovali za nereálné stihnout ji zhotovit do termínu oslav.[249] Kromě úřední zprávy lze spěch s knihou vnímat i v rovině obrazových námětů a období jejich vzniku. Většina snímků pochází z období léta, několik jarních nebo podzimních snímků jsou patrně zdrojem Kubalova archivu.

Rozhodnutím, že kniha bude dárkovým produktem přímo od města Ostravy, se její vydavatel Městský národní výbor připravil o ediční služby klasického nakladatelství, kterým mohlo být v té době působící krajské nakladatelství Profil v Ostravě. Publikace však byla díky svému specifickému účelu vydána mimo ediční plán. Na poměrně rozsáhlé obrazové knize se redakční nezkušenost projevila jak ve výběru snímků, tak v textových partiích. Texty v knize jsou ostatně dalším předmětem nelítostného hodnocení pisatele Svobody v článku Červeného květu. Především popisky snímků jsou prázdnými frázemi vyplňující tradičně prostor vedle těchto obrázků. Rozhodně nekonkretizují zachycené motivy a prostředí, což by bylo v řadě případů namístě.

Postava fotografa Květoslava Kubaly má ve vztahu k fotografickým publikacím Ostravska velmi úzkou spojitost. Díky tomu, že byl Kubala od roku 1968 fotografem ve stranických novinách *Nová svoboda*, přímo řízených krajským výborem Komunistické strany Československa, měl zejména od sedmdesátých let také širší privilegia v souvislosti s prací na oficiálních fotografických publikacích vydávaných v československých totalitních letech. Jako fotograf v nich byl nejvíce zastoupen a mezi dalšími ostravskými autory byl brán přednostně. S většinou činitelů na KV KSČ se Kubala také velmi dobře znal, a pokud měla městu Ostravě zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech vzniknout nějaká jubilejní reprezentativní fotografická publikace zadaná představiteli KV KSČ, byl Kubala už pro své přátelské vztahy ústřední postavou ve své profesi. Faktem zůstává, že době úvah o vzniku knihy o Ostravě, měl již Kubala zásobu mnoha snímků, minimálně z oblasti ostravské kultury a sportu. Pro magazíny a časopisy tato témata fotografoval od roku 1962. Byl tedy vycvičeným fotoreportérem, avšak s nízkým talentem.

Regionální fotografové vzpomínají na Kubalu s určitou měrou zaujatosti, protože pro ně představoval silnou konkurenci v získávání zakázek pro oficiální publikace. Zároveň si dobře uvědomovali jeho tvůrčí neznalost. Podobně také redaktoři nakladatelství Profil, kteří s autory snímků spolupracovali, zařazují většinou Kubalu mezi řemeslně i výtvarně slabé tvůrce. Překvapivě má však Kubala v souvislosti se svou fotografickou tvorbou také příznivce. Galerista Petr Pavliňák se například ve své knize věnované Kubalovi nebál označit tohoto podprůměrného fotoreportéra za umělce a věnovat jeho dílu dvě fotografické publikace.

Přes všechny výtky k autorově fotografické tvorbě rozhodně nezůstává kniha *Ostrava* bez hodnoty. Ta spočívá v její obrazové paměti a uchovává aspoň obrazové proměny města. Například sedmá fotografie v pořadí je pohledem na tehdejší Náměstí Lidových milicí považované za střed města. Právě v polovině jubilejního roku je centrum Ostravy prohlášeno za pěší zónu a stává se tak v tomto směru patrně městem v Československu.[250] Celý jeden blok domů ze snímku, počínaje nárožním domem s lahůdkami, je krátce po vydání knihy demolován. O několik snímků dále je noční záběr ze stejného náměstí zachycující trolejbus. Ty ale paradoxně se vznikem oné pěší zóny přestaly přes náměstí jezdit. Na většině snímků se ale Kubala zcela vzdaluje od typických architektonických i průmyslových dominant Ostravy a staví obraz města na anonymních momentkách.

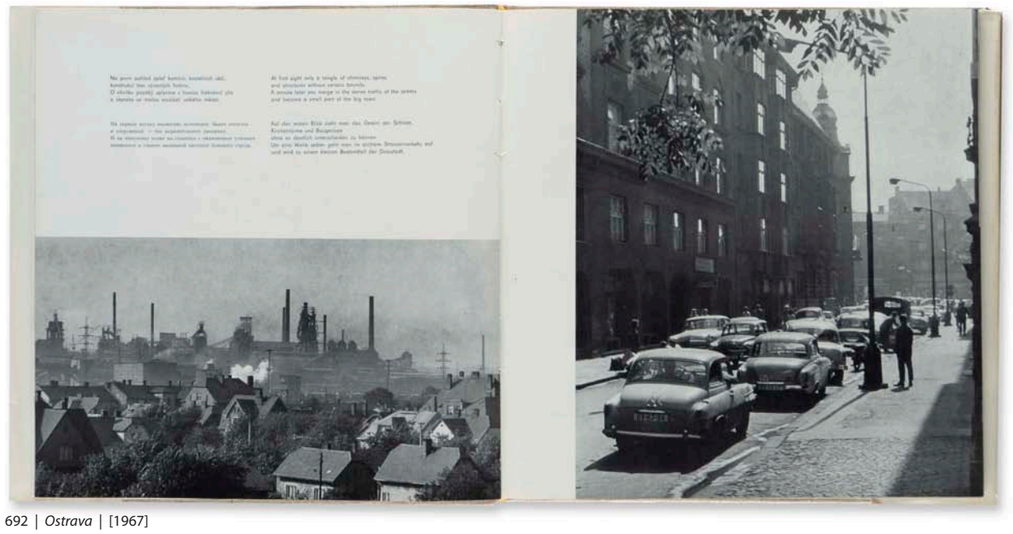

692 | *Ostrava* | [1967]

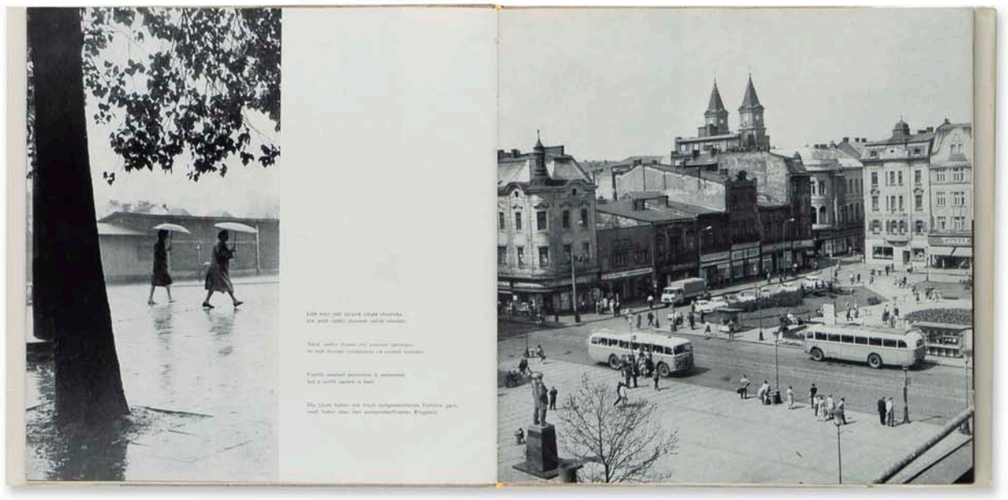

693 | *Ostrava* | [1967]

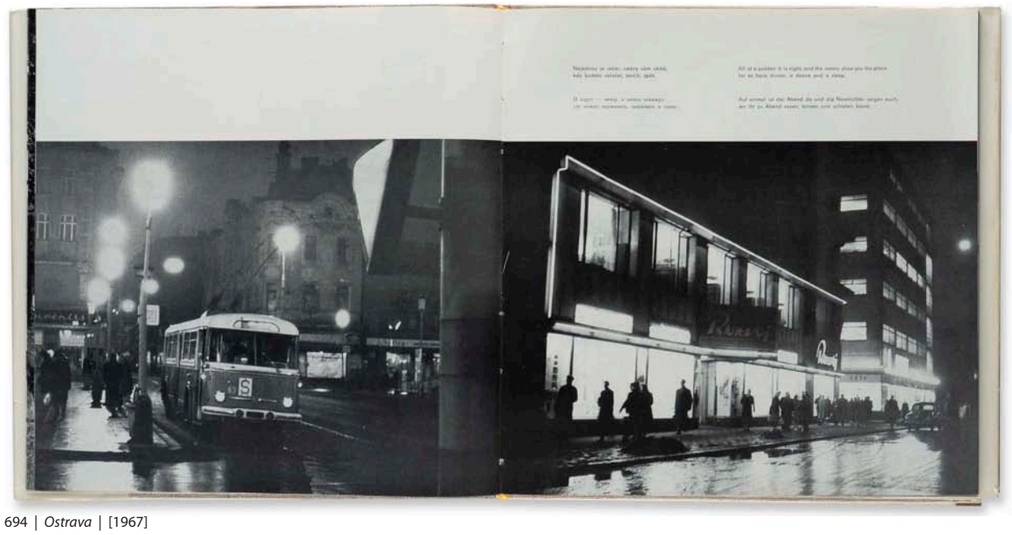

694 | *Ostrava* | [1967]

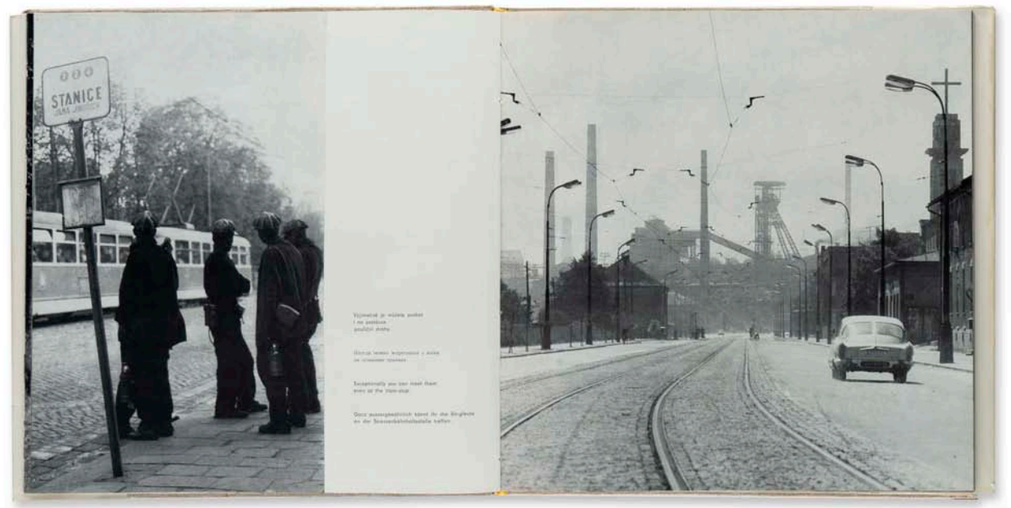

695 | *Ostrava* | [1967]

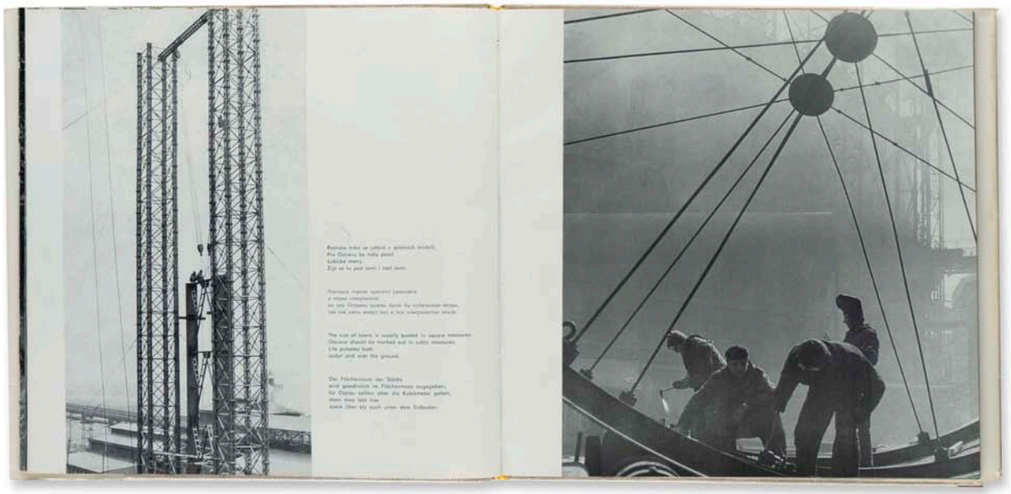

696 | *Ostrava* | [1967]

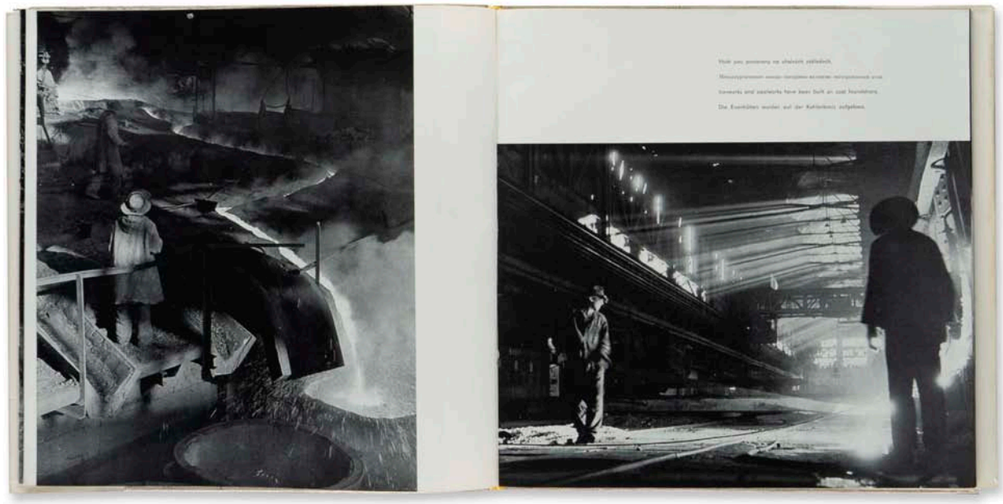

697 | *Ostrava* | [1967]

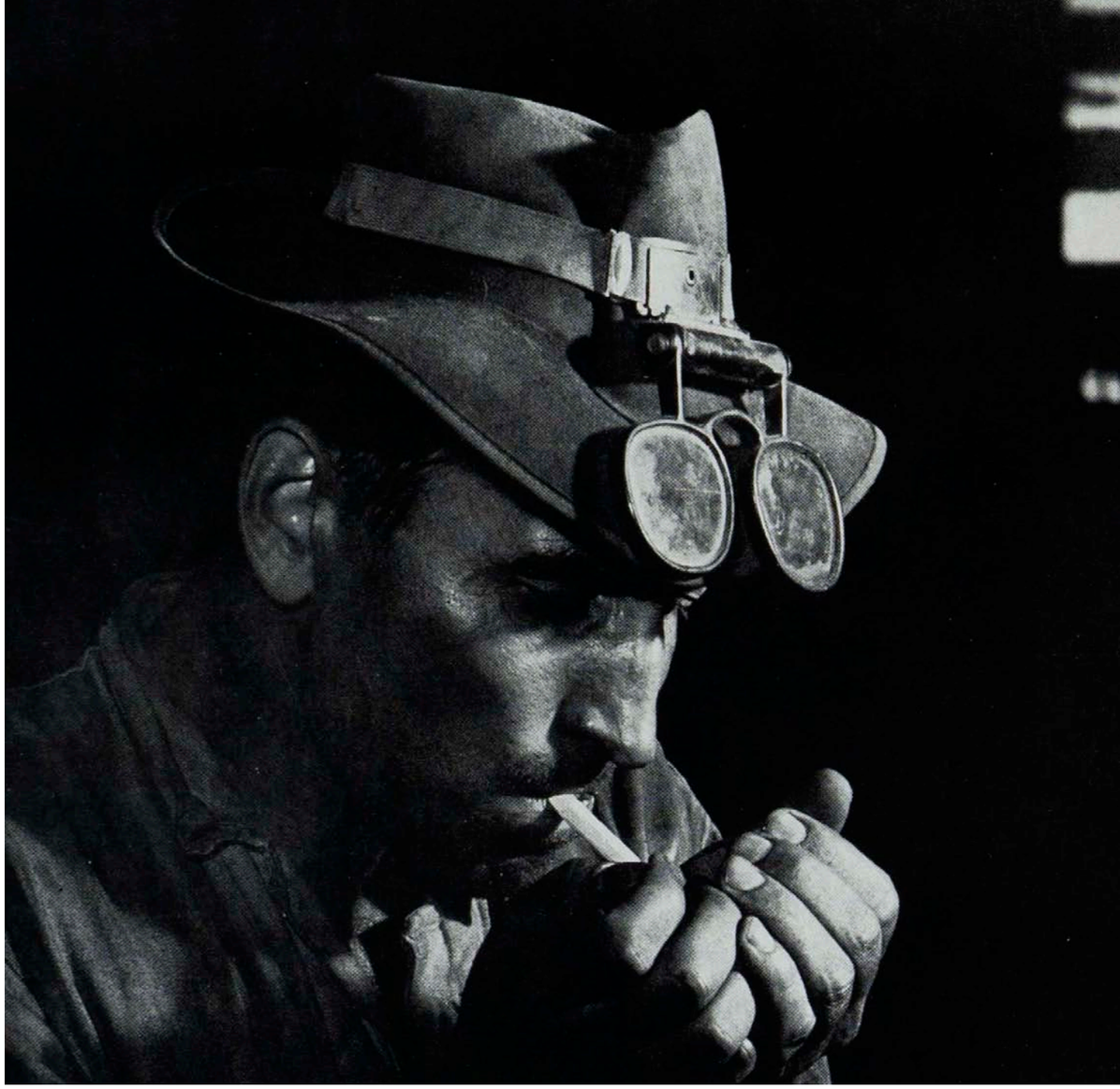

698 | *Ostrava barevná* | 1962

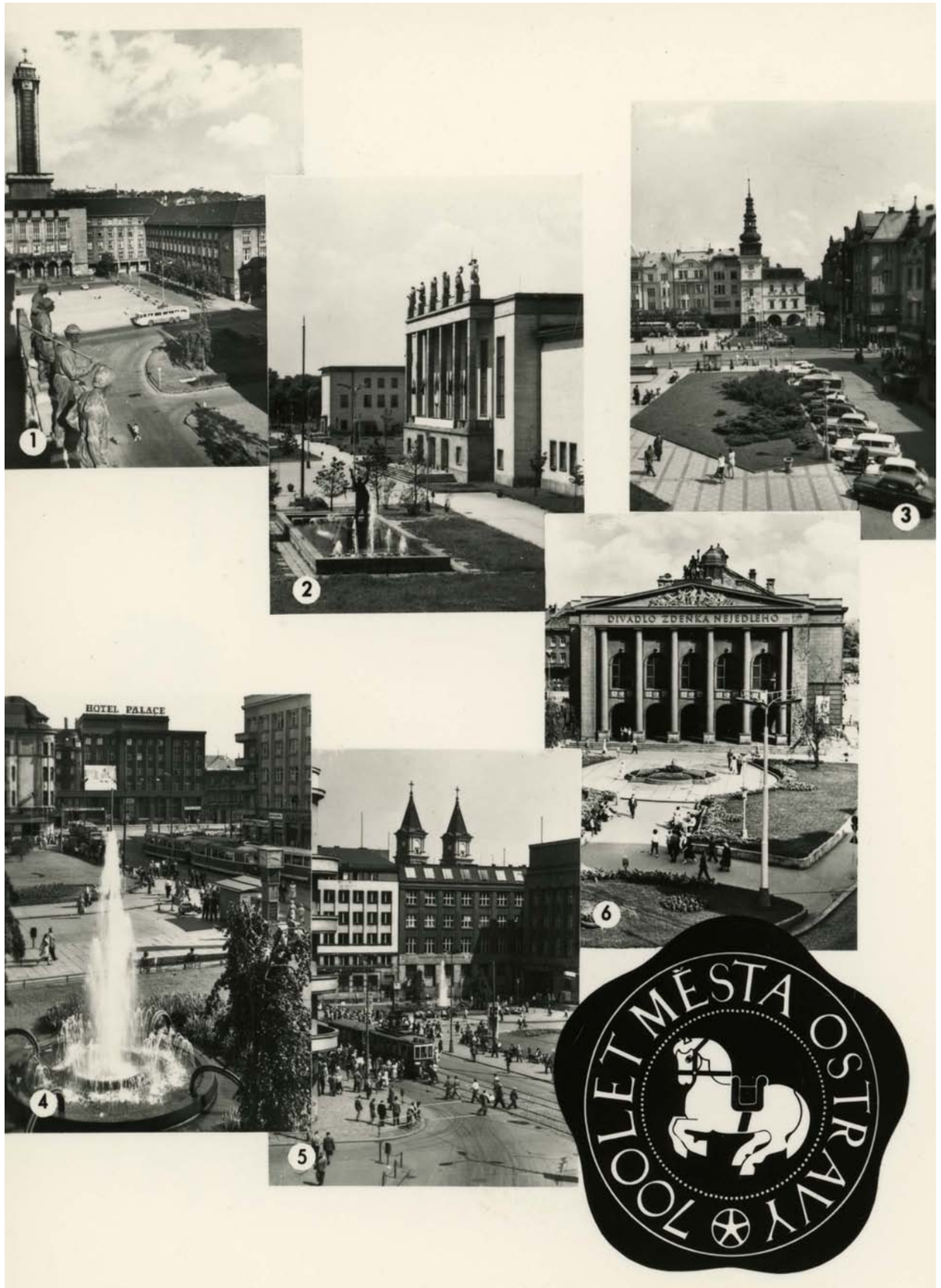

699 | Při příležitosti oslav sedmisetletého jubilea města Ostravy bylo vydáno několik pohlednic | Orbis | [1967]

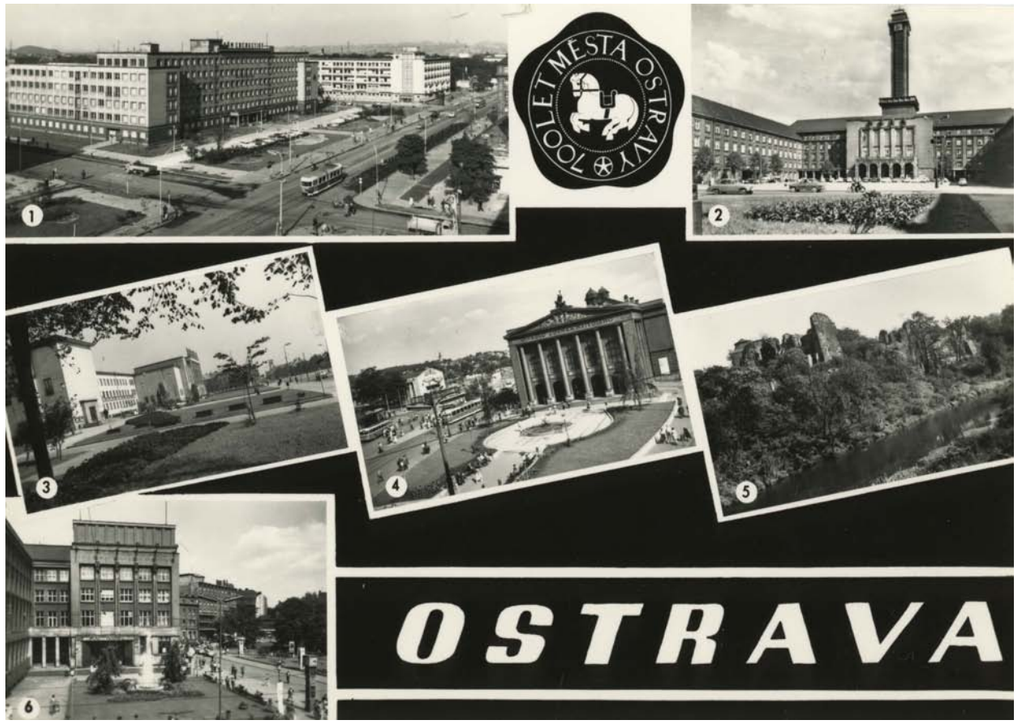

700 | Pohlednice, Orbis | [1967]

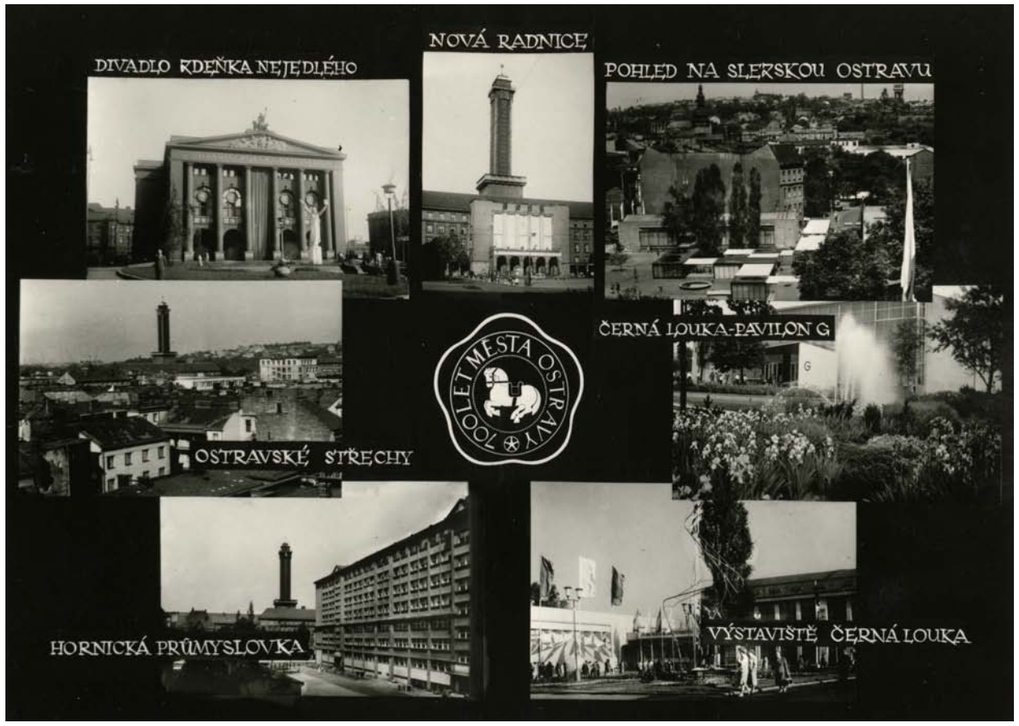

701 | Pohlednice, Fotografia Ostrava | [1967]

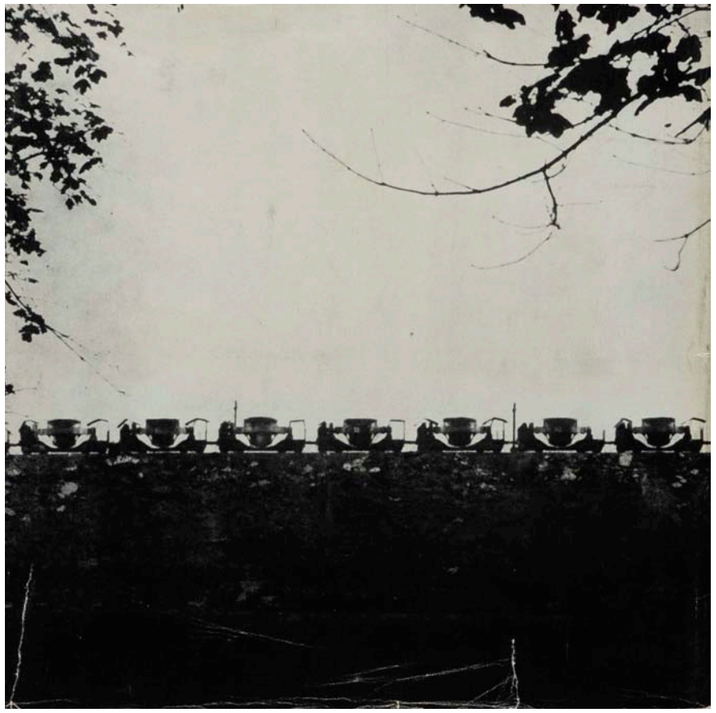

702 | *Ostrava* | [1967]

Svěží obraz hanácké metropole

Olomouc (1968)

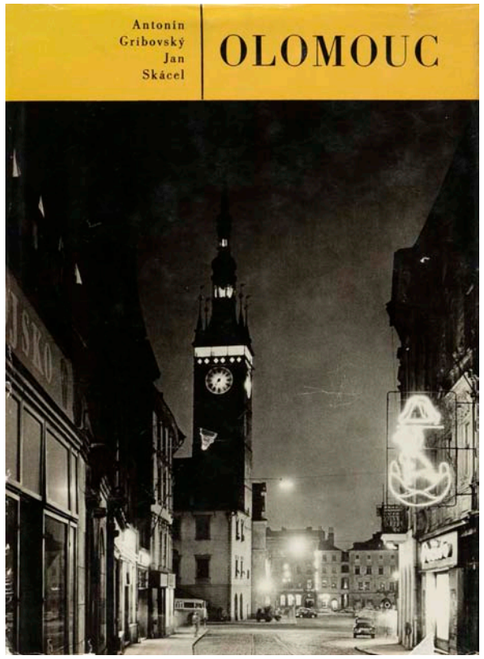

Po prvních dvou velkých fotografických knihách *Olomouc ve fotografii* (1960 a 1965) od Rudolfa Smahela věnovalo krajské nakladatelství Profil městu Olomouci fotografickou knihu tentokrát se snímky olomouckého fotografa Antonína Gribovského. Pro tohoto mladého autora to měla být první kniha, nicméně v době jejího vzniku již fotografoval na volné noze a několik let předtím v Olomouci spoluzaložil tvůrčí fotografickou skupinu DOFO, mezi jejíž členy vedle Gribovského patřili Vojtěch Sapara, Jaromír Kohoutek, Jaroslav Vávra, Jan Hajn, Rupert Kytka, Ivo Přeček a další. Jejich práce vznikaly v duchu tzv. poezie všedního dne s reflexemi soudobého výtvarného umění.[251] Tento Gribovského knižní debut byl navíc dokončován v liberálnější atmosféře Pražského jara. Tyto faktory se nepochybně projevily na výtvarných kvalitách této místopisné knihy.

Tyto tendence se částečně projevily i v Gribovského knižní prvotině, která vznikala v době závažných společenských a politických událostí. Oproti Smahelovým publikacím je podoba města výrazně polidštěná, ovlivněná nepochybně euforií, jejímž vrcholem bylo pražské jaro. Na snímcích míhající se chodci vyrovnávají chladnou a konzervativní podobu staré zástavby a památek, současně jsou i měřítkem jejich monumentality. Řada snímků je odvážná a skutečně se blíží výtvarnému pojetí každodenních situací v městském životě (obr. 7, 19, 27, 28, 49, 52, 58, 70, 83, 95, 98, 101, 103), jiné zase odkazují na neméně působivá konstruktivistická řešení obrazu (43, 102). Mnohé snímky jsou ale už z jiných knih často opakované celkové záběry na ulice města nebo reprodukce historických soch a reliéfů nebo prosté pohledy do ulic a na architekturu. V kontextu místopisných knih regionu využívá Gribovský maximálně experimentální pohledy. Jedním z prostředků se mu stává odraz olomouckých reálií ve výkladech prodejen, louži na městské dlažbě nebo v kulových dopravních zrcadlech. O takovém Gribovského snímku napsal několik let předtím Václav Zykmund, že *„Olomouc viděný* [spr. viděná] *v silničním zrcadle umístěném na stěně oprýskaného domu je rozhodně neoficiálním snímkem města, pohledem na jeho rub* (…) *“*[252]

Titulní fotografie z obálky (a z knižního bloku jako obrázek označený číslem 84) vyšla také jako samostatná pohlednice v Pressfotu. Není se čemu divit. Je sice podle požadavků na titulní fotografii obrazově poměrně konzervativní, ovšem atmosféra a začleněné prvky reflektují dynamická šedesátá léta. Noční pohled ulicí k hlavnímu náměstí k tradičně zobrazované radnici je díky zářícím neonovým poutačům prodejen, novodobým automobilům a autobusu dramatickým kontrastem moderní metropole.

Svěží fotografický pohled několika záběrů, ovšem sráží nevyvážená námětová rovina. Snímky jsou totiž z velké části pořízené v historickém středu města v souladu s konzervativní linií starších i pozdějších místopisných knih Olomouce. Pro charakterizování komplexnějšího obrazu Olomouce druhé poloviny šedesátých let by bylo lepší zařadit snímky, které lze najít až ke konci knihy – například první panelové domy (100–103), ale současně přidat prakticky chybějící záběry z rozvíjející se moderní dopravy, obchodu a služeb apod.

Dobové ohlasy v tisku byly pro knihu velmi příznivé. *„Přelétavá poetická ironie a senzibilní vyznání tak dostaly kongeniálního průvodce i jakéhosi protinožce ve snímcích kamery a nad výsledkem je třeba vyřknout pochvalu.“*[253] Jinde zase psali, že největší význam Gribovského fotografií znamená *„hluboké porozumění smyslu viděného a proniknutí do zvláštností jazyka zrakových senzací.“*[254] Nebo, že v obrázcích *„se výrazně projevuje autorský styl Gribovského, charakte-*

rizovaný mimořádným smyslem pro dramatický kontrast a dominující detail.“[255] Kladné přijetí fotografií v olomoucké knize snad přispělo i k tomu, že Gribovského spolupráce s nakladatelstvím Profil pokračovala o tři roky později na knize *Ostravsko ve fotografii* vydané dva roky po sobě ve dvou vydáních.

Gribovského *Olomouc* je poslední regionální knihou, která vyšla v přelomovém období kolem pražského jara a srpnové okupace a těsně před obdobím tzv. normalizace. Stejný autor pak v dalších letech Olomouci a okolí věnoval knihu *Olomoucko* (Martin: Osveta, 1977) a *Olomouc* (Martin: Osveta, 1981), které však poetickou atmosféru jeho první knihy zcela postrádaly.

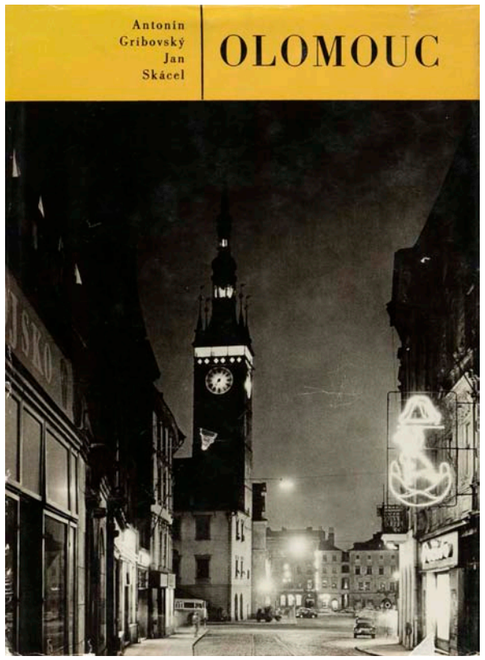

703, 704 | Obálka knihy *Olomouc* a pohlednice Pressfoto se stejným snímkem

705 | *Olomouc* | 1968

706 | *Olomouc* | 1968

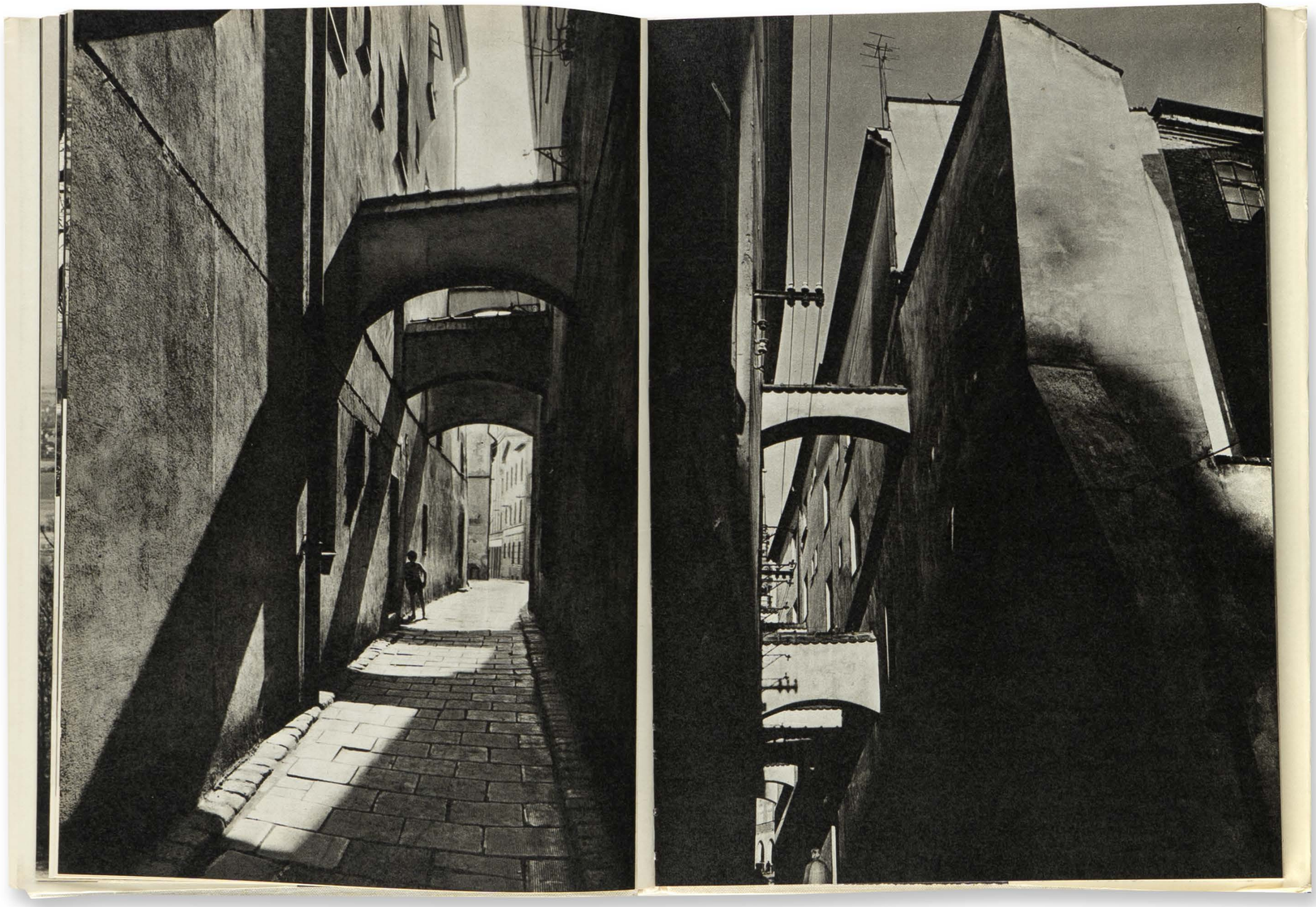

707 | *Olomouc* | 1968

708 | *Olomouc* | 1968

709, 710 | *Olomouc* | 1968

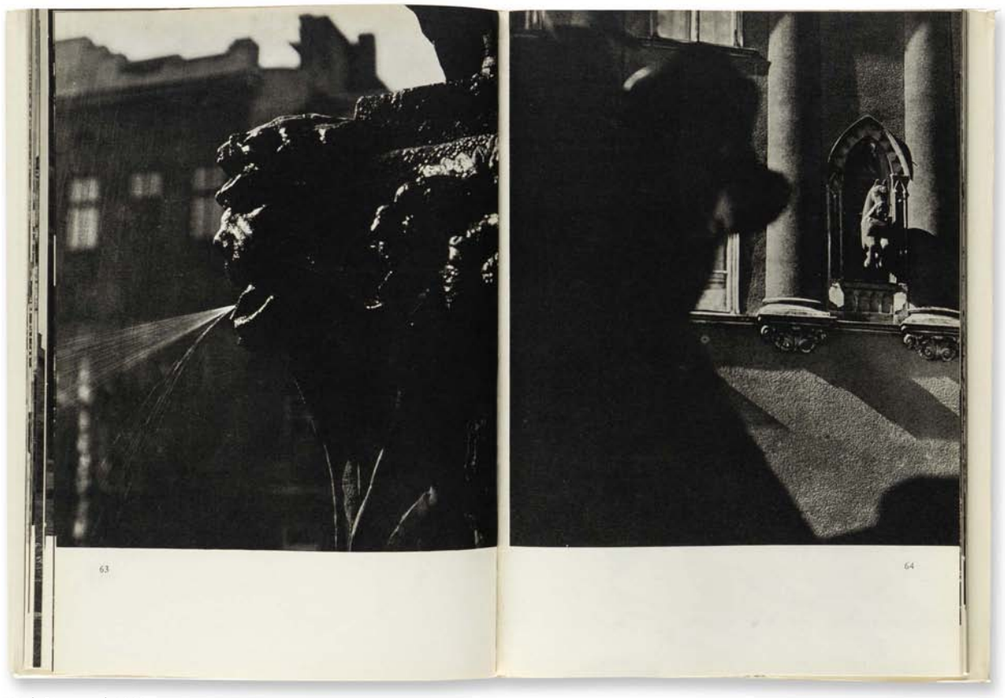

711 | *Olomouc* | 1968

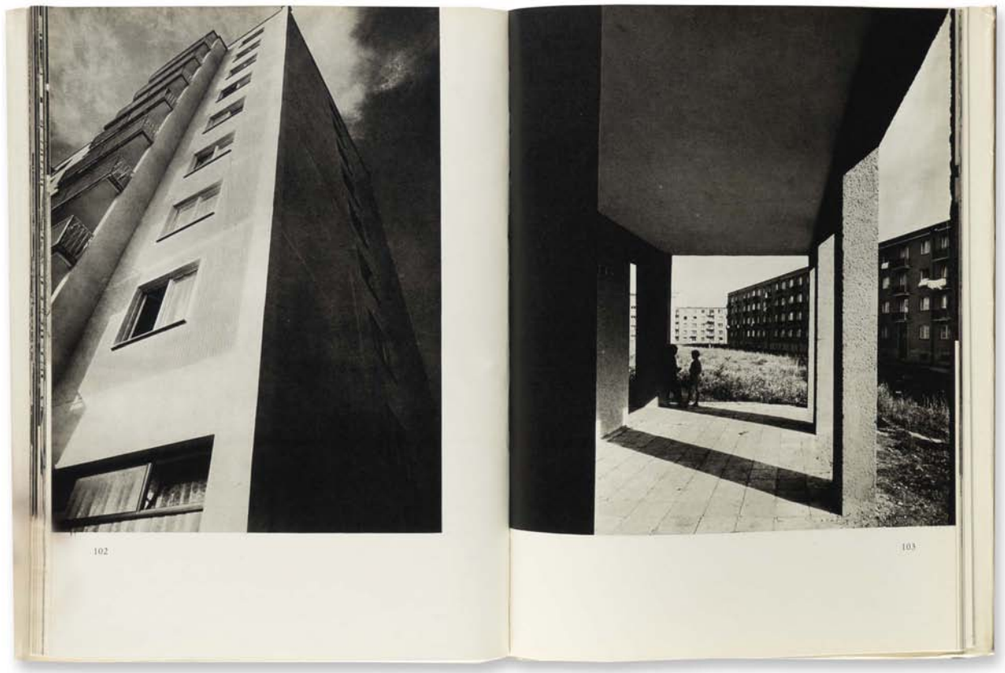

712 | *Olomouc* | 1968

Pokus o obrazovou poezii

Rýmařov (1970)

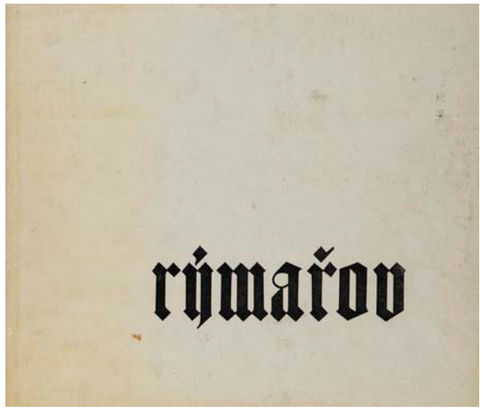

Zatímco centrálnímu městu Bruntál ve stejnojmenném okrese nevznikla během totalitního období v Československu důstojnější a rozsáhlejší fotografická kniha, menšímu městu tohoto okresu – Rýmařovu – se této pozornosti dostalo.

Kniha *Rýmařov* se snaží vizuálně shrnout čtvrtstoletí osvobozeného města, které v tomto období bylo od roku 1948 do roku 1960 sídlem okresu Rýmařov, tedy jednoho z dvanácti okresů tehdejšího Olomouckého kraje. S novým rozdělením roku 1960 se stalo městem okresu Bruntál v Severomoravském kraji. Dnes je Rýmařov součástí Moravskoslezského kraje.

Knihu vydal Městský národní výbor v Rýmařově v roce 1970. Oproti jiným soudobým místopisným publikacím vyšla v poměrně malém nákladu 2 000 kusů, který ale odpovídal omezeným možnostem městského úřadu jako vydavatele. Kniha vznikla jako předmět obdarování, nebyla určena k maloobchodnímu prodeji. V České republice je nyní dostupná pouze ve třech veřejných knihovnách – Moravské zemské knihovně Brno, Muzeu Těšínska Český Těšín a Slezském zemském muzeu, knihovně Opava.

Obálka knihy je zcela minimalistická. Neobsahuje fotografii, ani jiný druh obrazu, ale pouze název města v gotické minuskové textuře, odkazující zřejmě k donedávna výrazně převažujícímu německému obyvatelstvu. Do vydání knihy nedosáhl Rýmařov takového množství obyvatel, jako tomu bylo do konce druhé světové války. Tehdy tvořili Češi v Rýmařově oproti Němcům jen velmi malou část obyvatel.[256] V době vzniku fotografií měl Rýmařov 5 247 obyvatel.[257]

Frontispis knihy tvoří fotografie detailů kmenů stromů jako symbolu rozsáhlého lesního a dřevařského průmyslu na Rýmařovsku. V ostrém světle a vysokém kontrastu snímku jsou však kruhy spíše rytmickou skladbou tvořící abstraktní obraz. Totožný snímek knihu za její tiráží uzavírá. Mezi touto dvojicí je celkem 130 černobílých snímků.

Pomyslným zlomem knihy je kapitola *Osvobození města Rudou armádou*, která dělí texty o dějinách města a obrázky reprodukcí starých listin a fotografie sakrálních staveb se zbylou textovou a obrazovou částí. Právě motivům spojeným s náboženskou vírou tak přisuzuje charakter čehosi minulého.

Fotografie pocházejí od amatérů z fotoklubu Jednotného kulturního střediska v Rýmařově a jeho členů Jaroslava Němce, Bohumila Švédy, Josefa Rozsívala, Františka Zahradníka, Otto Kopsy a Karla Podhorného. Tito fotografové, pro něž řemeslo nebylo obživou, předpovídají svobodu v objevování a zaznamenávání motivů. Kniha je místy oživena osobitými pohledy například přes různé reflexy, průhledy, dále nápaditými fotografickými prostředky jako principem rytmu, kontrastu, využitím protisvětla nebo detaily. Minimalizování a abstrahování každodenní městské reality a dějů svědčí o experimentálním a bezprostředním přístupu amatérských fotografů. Soubor tak aspoň částečně navázal na výtvarné projevy fotografie poezie všedního dne.

Členové Jednotného kulturního střediska v Rýmařově byli v oblasti fotografie velmi aktivní i po vydání publikace. Od roku 1972 například vyhlašovali každoročně fotoamatérskou soutěž o nejlepší barevné diapozitivy pojmenovanou Cena Karla Schinzela podle místního rodáka a jednoho z průkopníků barevné fotografie.[258]

Nejistota fotografů je bohužel zřetelná v povinně určených motivech, které si sami nevolili a neměli s jejich fotografováním zkušenost a které už nedokázali převést do výtvarnějšího obrazu. Prodejny, sídliště, průmysl a jiné obrazy soudobého Rýmařova nejsou vůbec interpretovány moderními prostředky, ale naopak prostým a výtvarně-autorsky rezignovaným záznamem.

Zástavba činžovních domů je spíše sekundární částí snímku a dominuje mu naopak rozbahněná louka s velkou kaluží. Motiv zajímavý pro amatérského fotografa, ale už méně se hodí do reprezentativní publikace. Byla to však reálie všech československých měst v době intenzivní

a urychlené výstavby bytových domů. Daleko realističtěji a méně zajímavě působí snímky z rýmařovských prodejen na následujících stranách. Na druhou stranu se ale tyto motivy objevovaly i v pozdějších regionálních knihách Ostravska jen zřídka. Černě potištěná strana odděluje tuto sekci od snímků průmyslu. Obrazová charakteristika města končí architektonicko-urbanistickým modelem města pro realizaci v příští dekádě. Poslední série fotografií odkazuje k okolní přírodě Nízkého i Hrubého Jeseníku. Ty ale ještě v šedesátých letech nebyly rekreační oblastí, ale spíše krátkodobým turistickým cílem pro konání výletů. Snímky ukazují krásy hor i detaily přírody nebo staré turistické chaty.

Na druhou stranu se v knize objevují obrázky lidových motivů, odkazů na staré tradice, vlastivědné lyrické zimní záběry v protisvětle sluníčka nebo zdejší náboženské kořeny prezentované několika zastaveními z křížové cesty.

Nadějný pokus o aspoň částečně autentickou a autorskou místopisnou publikaci však nejvíce ztroskotal na nepodařeném tisku.

Pod obrázky zcela chybí popisky, což znemožňuje neznalým města identifikaci míst. Kniha nemá ani číslované stránky, přesto obsah umístěný vzadu odkazuje trochu zbytečně na konkrétní číslice. Strany, na které je odkazováno, jsou úvodními texty k jednotlivým tematickým celkům.

Fotografie Rýmařova vznikaly v šedesátých letech. V této dekádě zde dostudoval gymnázium fotograf Jindřich Štreit a později také na stejném ústavu krátce vykonával praxi učitele. Rýmařovsko a jeho lidé z okolních obcí se pro něj stali prakticky celoživotním fotografickým tématem započatým intenzivněji však až několik let po vydání knihy.

Samotná kniha byla vydána v době, kdy zde byl založen jeden z jeho nejvýznamnějších poválečných průmyslových podniků regionu. V dubnu roku 1969 začala výstavba závodu OKAL na výrobu montovaných rodinných domů.[259] Jeho půl stoletému jubileu pak věnoval právě Jindřich Štreit samostatnou fotografickou knihu kombinující jeho staré snímky z osmdesátých let s těmi současnými.

Kniha *Rýmařov* vznikla ve zlomovém období konce politicky, společensky a výtvarně liberálních šedesátých let a začátku tvrdé normalizace. Jde o jednu z posledních osobitějších fotografických interpretací československého města. V následujících bezmála dvou dekádách propagovaly Městské národní výbory svá města prostřednictvím námětově typizovaných a fotograficky povrchních barevných brožur.

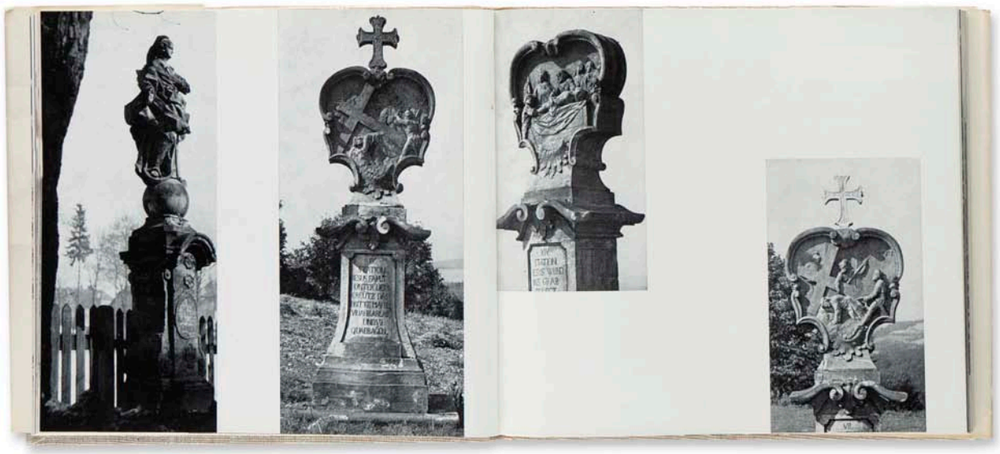

713 | *Rýmařov* | 1970

714 | *Rýmařov* | 1970

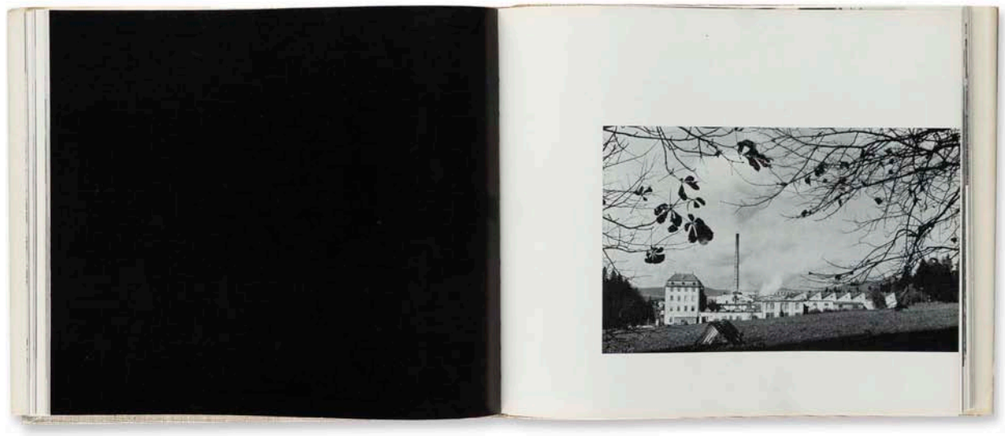

715 | *Rýmařov* | 1970

716 | *Rýmařov* | 1970

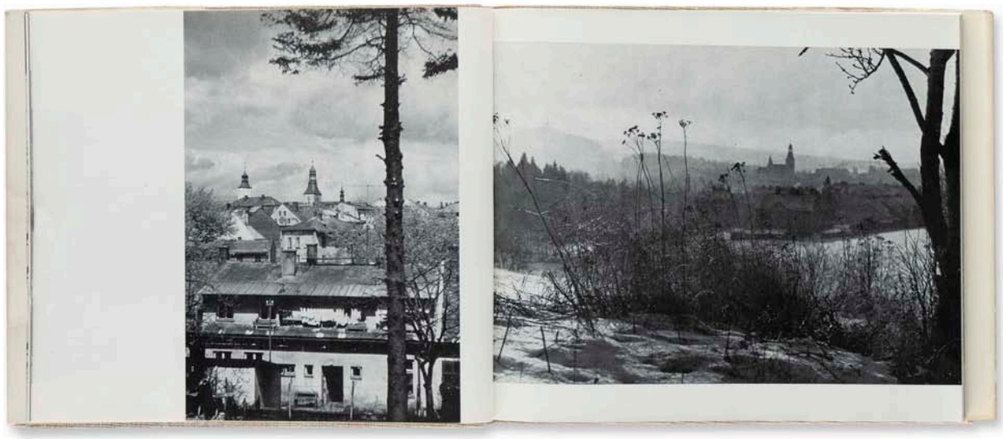

717 | *Rýmařov* | 1970

Ztráta poetičnosti, nástup popisnosti

Valašské Meziříčí (1973)

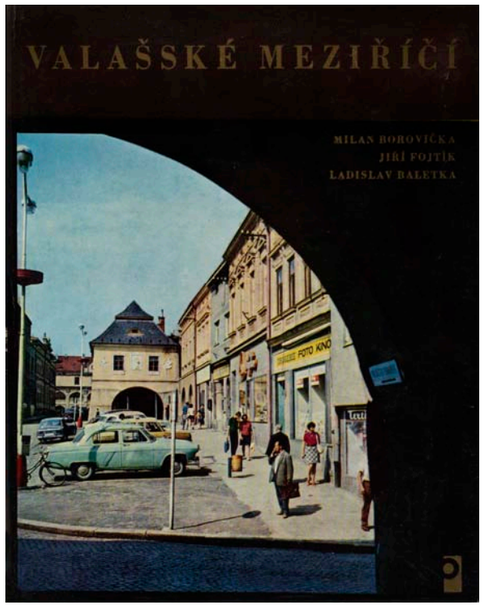

Knihu tvoří čtveřice vymezených částí *Brána Valašska* (krajina, příroda, celky), *Svědectví minulosti* (historická architektura, plastiky, z velké části jen reprodukce), *Socialistická přítomnost* (především architektura – sídliště, služby, průmyslové podniky) a *V koloběhu dní* (snaha o zachycení všedního života města). Každá z kapitol je pod jejím názvem uvedena výtvarně stylizovaným snímkem reprodukovaným technikou izohelie.

Jen na několika snímcích od obou autorů se projevuje určitá autorská invence (snímky 33, 44, 77, 86, 89, 110) nebo je silněji cítit atmosféra města (fotografie 36, 37, 84, 85, 88, 107). I tato oživení knihy ale degraduje celkově velmi slabá úroveň tisku. Navíc všechny barevné fotografie jsou výrazně popisné.

Z nevelkých měst bývalého Severomoravského kraje se dokázala výrazněji v oblasti knižní obrazové propagace prosadit města s širokým zastoupením průmyslu. Mezi ně patřilo Valašské Meziříčí s elektrotechnickým podnikem Tesla. Kniha o městě na soutoku vsetínské a rožnovské Bečvy vyšla osm let po výtvarně progresivním titulu *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965* vydaném národním výborem Valašského Meziříčí. V čase rané normalizace tentokrát přichází s ideou knihy krajské nakladatelství Profil a oslovuje také fotografy původního díla – Milana Borovičku a Jiřího Fojtíka. Mezitím, tak jako u mnoha dalších knih, však došlo vlivem politické a společenské proměny k výraznému výtvarnému propadu knižního obrazu stejného města. A už vůbec se tato kniha nedá srovnávat s líbeznou a výtvarně působivou fotografickou publikací ze stejné geografické oblasti *Valašská suita* (1966) od autorské dvojice Reichmann-Hrubý.

Publikace vydána při příležitosti 25. výročí vítězného února s úvodní studií historika Ladislava Baletky a 110 černobílými a 14 barevnými fotografiemi ničím nevyniká mezi desítkami jiných knih československých měst vydaných v tomto období.

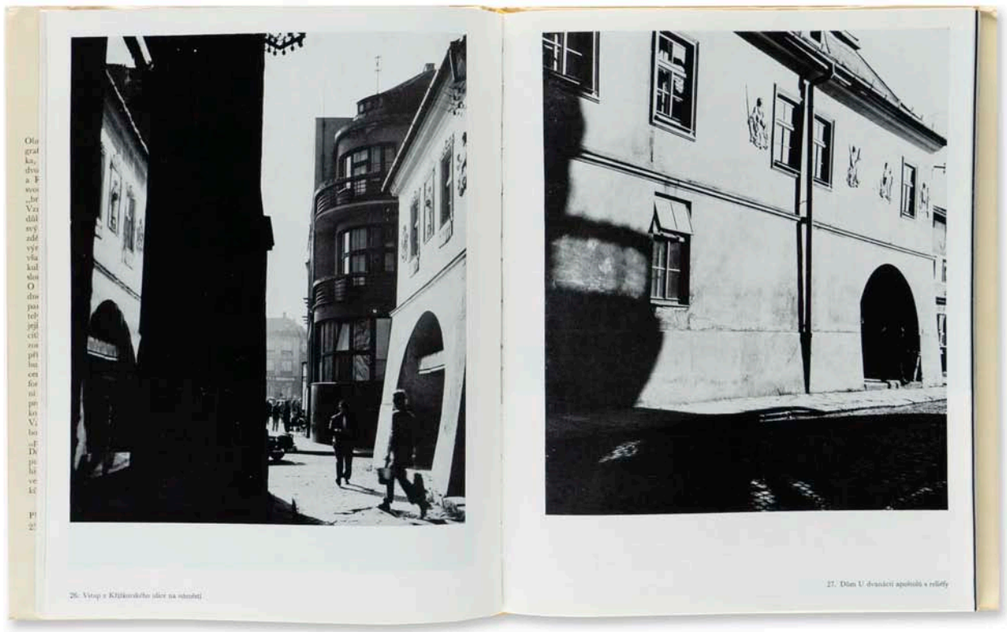

718 | *Valašské Meziříčí* | 1973

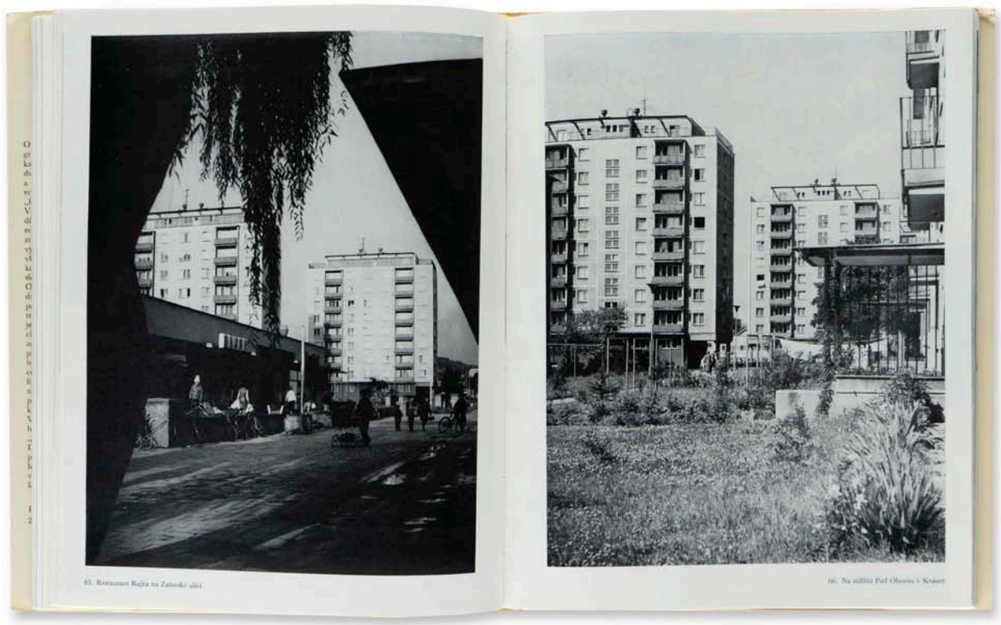

719 | *Valašské Meziříčí* | 1973

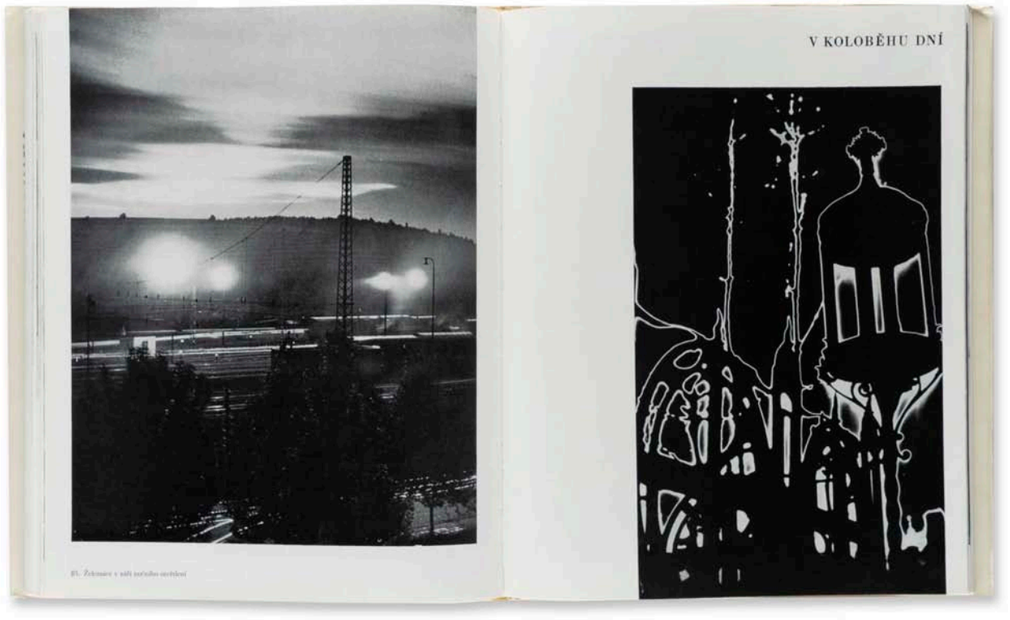

720 | *Valašské Meziříčí* | 1973

721 | *Valašské Meziříčí* | 1973

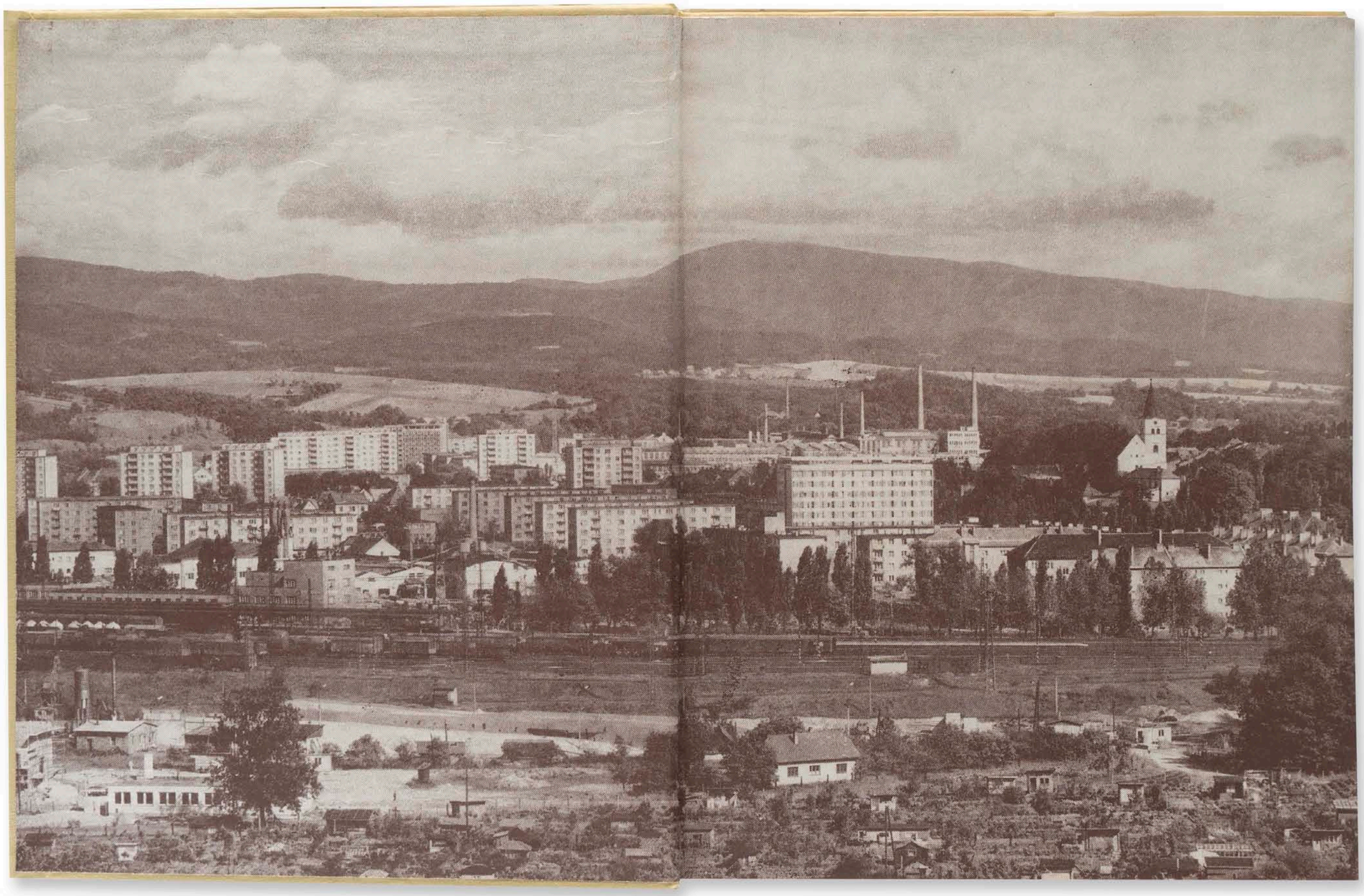

722 | *Valašské Meziříčí*, předsádky | 1973

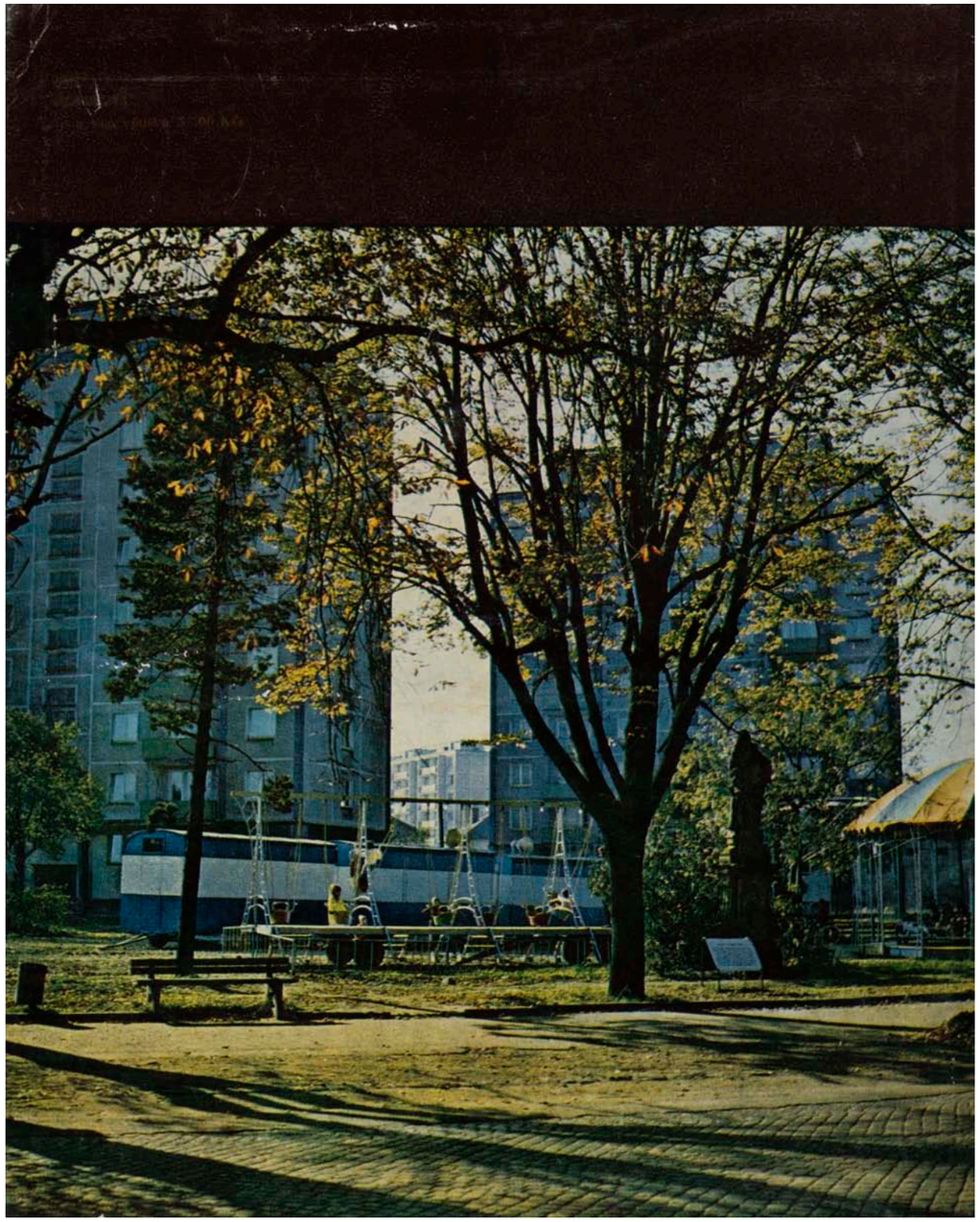

723 | *Valašské Meziříčí*, zadní strana obálky | 1973

Socialistické velkoměsto

Havířov. Socialistické město (1975)

Je to první fotografická publikace o Havířově vydaná dvacet let po vzniku města a současně k příležitosti 30. výročí osvobození Československa Rudou armádou. Vydalo ji nakladatelství Profil pro Městský národní výbor v Havířově, jehož pracovníci knihu obsahově připravili.

Havířov byl městem určeným výhradně pro život a bydlení, městem mladých, nazývaným socialistickým, protože se zrodil krátce po převzetí moci komunistů nad Československem. Byla mu proto až do roku 1989 přikládána zvláštní pozornost.

Vznik Havířova doprovázela veřejná soutěž o pojmenování města. Toto gesto mělo potvrdit, že nová metropole života na Karvinsku bude patřit všem občanům, kteří si ho také pojmenují. Tehdejšímu vedení města se sešly návrhy odpovídající rané totalitní ideologii, ale současně odrážející důvěru některých občanů v tyto nové politické a společenské směry. Sešlo se celkem 625 dopisů s 2350 návrhy (někteří odesílatelé předložili i 40 návrhů). Mezi nimi lze jmenovat tyto reprezentativní příklady: Klementov, Gottwaldův Horníkov, Stalin, Zápotockýgrad, Antonínov, Zoringrad, Malenkovgrad, Cingrov, Klimentov, Hakenov, Fučíkov, Stachanov, Kotasov, Miskov, Miskovec, Gavlasov, Bezručov, Bardov, Petrov, Čurdov, Janáčkov, Ketličkov, Mírovice, Mírkov, Mírovsko, Ostravský Mírumilov, Všemír, Prácnov, Čestprácov, Čestmírov, Bašta, Blahomír, Budomír, Úsvit, Záblesk, Oryon, Šťastnov, Nový Život, Nový Tábor, Nové Radostice, Úspěšín, Veselý Život, Vzletovice, Chcemežít, Vzorvšem, Turád, Úsilí, Naše Pýcha, Město Hrdinů, Budovatelnice, Pokrokobytostav, Lidobudovatelov, Budosocikolektivov, Stožáry, Proletarsk, Dělníkov, Brygadov, Rachotín, Hartusov, Technohrad, Socialín, Rudohvězdov, Únor, Říjenov, Rudozář, Uhlíkov, Rozvojný Uhlíkov, Uhlín, Nový osvobozený Uhlov, Uhloroby, Uhlozdroj, Železouhlířov, Uhlívíce, Uhlisko, Havířovany, Baník, Vítězná Baňa, Bezručovy Novoměstské Baně, Město Hlubin, Rubačov, Faratín, Šachtěřov, Šachtín, Krásnobaník, Hornohutní Ještěvíce, Dolovice, Horníkobudovatelov, Horniště, Nové Hornice, Velká Rubava, Stokomínů, Kahanec, Kahanov, Kombajnov, Slezava, Nové Slezsko, Slezanov, Slezský Donbas, Soutěžník ve Slezsku, Ostrakov, Ostravovo, Ostravosídlo, Šenovov, Šunovice, Šumdovice, Šešudolvice, Nové Barkovice, Blušov, Bludiškovec, Šembarkovice, Šešublu, Melsgottwald, Hornovod, Soroděbud, Nomědovo, Kostasov, Pudětos, Chrč, Drapi, Skob, Proud. Součástí zaslaných názvů byly komentáře jejich autorů, takže například jeden z nich si pojmenování města Stalin argumentoval tím, že *bez pomoci moudrého vedení soudruha Stalina sotva by stálo na naší české půdě nové město*. Nebo název Soroděbud obhajoval jiný pisatel dobově aktuálními termíny Socialisticko-rolnickodělnická budoucnost a další pak svůj návrh CHRČ jako Cíl havířů republiky Československé.[260]

Podobné ideologické zanícení přetrvalo v Havířově, tak jako málokde, v celém totalitním období a částečně je levicovým městem dodnes. O našem nejmladším městě však nejvíce vypovídá jeho architektura a urbanismus, které se také staly hlavním námětem knihy. Havířov se od ostatních československých měst té doby lišil zcela novou architekturou dle sovětského vzoru socialistického realismu. Snad právě proto si nakladatelství Profil vybralo pro zdokumentování tehdejšího Havířova profesionálního fotografa architektury Petra Sikulu, který v době vydání knihy pracoval pátým rokem jako fotograf ve Stavoprojektu.

Fotografická kniha obsahuje několik záběrů se zvláštní perspektivou. Sikula pro fotografování používal středoformátový fotoaparát 6×6 cm s teleobjektivem 500 mm a fotografoval z velké dálky,[261] což je pro fotografování běžné i městské krajiny neobvyklé a spíše odkazuje k osobitému zobrazení. Vysoká ohnisková vzdálenost způsobila zdánlivé stlačení perspektivy a zhuštění zástavby, ulic a horizontu. Řada záběrů tehdy osmdesátitisícového města tak připomínala velikostí přinejmenším blízkou Ostravu. Jiným důsledkem použité této techniky bylo zdánlivé montování více záběrů a vytváření více plánů v jednom obraze. Takový

technický postup se stal hlavním předmětem kritiky dobového ohlasu na knihu. *„Hlavní autorův omyl však spočívá v použití objektivů buď o velmi širokém úhlu, nebo teleobjektivů o značné ohniskové délce. Obojí prostor deformují a při jejich nevhodném použití ztrácí divák měřítko prostoru.* (...) *Pro čtenáře vytvářejí tyto extrémní pohledy esteticky nepříjemný šok“*[262] Široký úhel pohledu je uplatněn zejména u panoramatických snímků.

Přední stranu obálky tvoří z ptačí perspektivy vytvořený záběr na hlavní havířovskou ulici s největším obchodním domem v kraji, obytnou zástavbou a rozsáhlou zelení. Proti němu je na zadní části přebalu krajina s uhelným dolem na periferii města. Obojí za slunného jarního nebo letního dne s modrou oblohou a mraky. Podobný princip dvojice pokračuje i na do zelena tónovaných předsádkách, které vedle syté černé odkazují k hornickým barvám. Na těch předních je sídliště a na zadních interiér těžní budovy s havíři. Tyto dvě dvojice obrazů proti sobě jsou pro město signifikantní. Ukazují na jeho dvě základní roviny – je sice výhradně obytné, poskytující služby, rekreaci a kulturu, ale to vše především pro horníky blízkých dolů.

V obsahu knihy převažuje na snímcích obytná zástavba, ulice města, jeho různorodé služby a kultura. Občas je stereotypní téma doplněno záběrem z průmyslu. Odkaz na tradice původních pastvin a luk v místě dnešního města je zastoupen snímky lidových domků, ale i ovcí pasoucích se na novém sídlišti. Největší pozornost z jednotlivých staveb je věnována čerstvě dostavěnému obchodnímu domu Budoucnost otevřenému na Den horníků v září roku 1973 a patřícímu k tehdy největším obchodním domům v Československu.

Že se mezi ryze rekreačními a volnočasovými tématy barevné série fotografií objeví znenadání temný záběr z hutí je možná zkouškou divákovy pozornosti, hrubým redakčním nedopatřením nebo snad účelovou snahou o neustálé připomínání úzké provázanosti tvrdé práce a zasloužené rekreace.

Fotografická kniha o našem nejmladším městě je atypická orientací na šířku, zvláštní obrazovou perspektivou nebo občasným využitím fotograficky atraktivních panoramatických záběrů. To je jistě příznivý dopad volby zkušeného autora. Na druhou stranu technickou kvalitu jeho prvotních fotografií radikálně snížila nízká úroveň reprodukcí. Kromě těchto technických přívlastků ale obsahově zcela zapadla mezi další publikace 70. a 80. let.

O jedenáct let později, při příležitosti 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a výročí 30 let od vyhlášení Havířova městem, vydal Městský národní výbor v Havířově celobarevnou fotografickou brožuru.[263] Na kolekci fotografií se podíleli fotografové František Sikora, dále s pěti snímky přispěl Ivan Straňák, ovšem autorem většiny fotografií byl místní fotograf Antonín Válek, jež byl paradoxně z této trojice politicky nejméně oblíbeným. Publikace měla vyjít k výročí, termín tisku se blížil, ale krátce před sazbou se zjistilo, že zamýšlené diapozitivy jsou nepoužitelné. Tehdejší tajemník národního výboru si vzpomněl, že v havířovském obchodním domě družstva Budoucnost pracuje v propagaci právě fotograf Antonín Válek. Kontaktoval ředitele, který Válka poslal na městský úřad. Ten ale do té doby město prakticky nefotografoval, protože k němu neměl nijak zvláštní vztah. Ze svého archivu předložil vedení města jen snímky nejdůležitějších staveb – obchodního domu, náměstí apod. I z těchto ukázek, ale bylo vedení města nadšeno. Do druhého dne dostal Válek seznam všech památníčků, škol a dalších objektů a scén. Ve velmi omezeném čase vše nafotografoval a diáky byly odvezeny do tiskárny ve slovenském Martině. Ještě když byla brožura v tiskárně, vyšlo najevo, že hlavní autor titulu Antonín Válek fotografoval kritickým způsobem sovětská vojska v roce 1968. Nastalo pozdvižení, Válek byl vyslýchán a hrozilo, že očekávaná a politicky důležitá publikace bude muset jít do stoupy. Nakonec zvítězila potřeba publikaci distribuovat s nadějí, že nikdo se autorem psaným v tiráži, potažmo jeho minulostí nebude zabývat.[264]

724 | *Havířov* | 1975

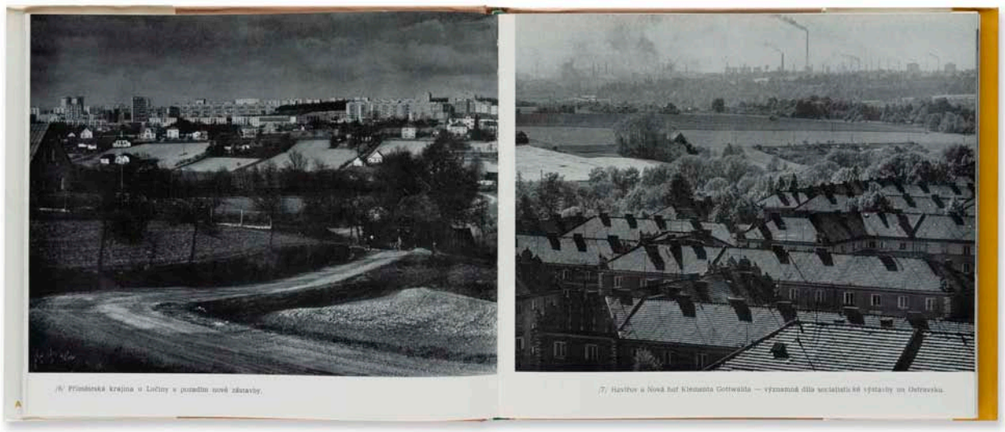

725 | *Havířov* | 1975

726 | *Havířov* | 1975

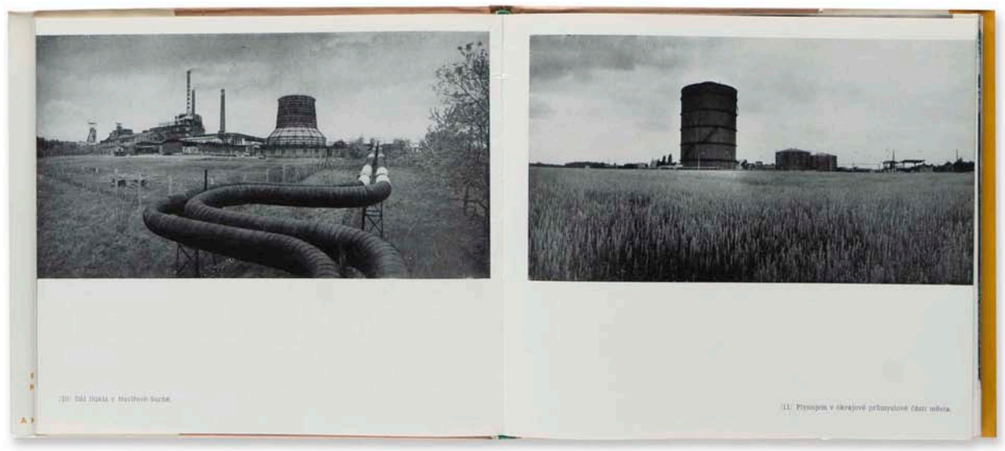

727 | *Havířov* | 1975

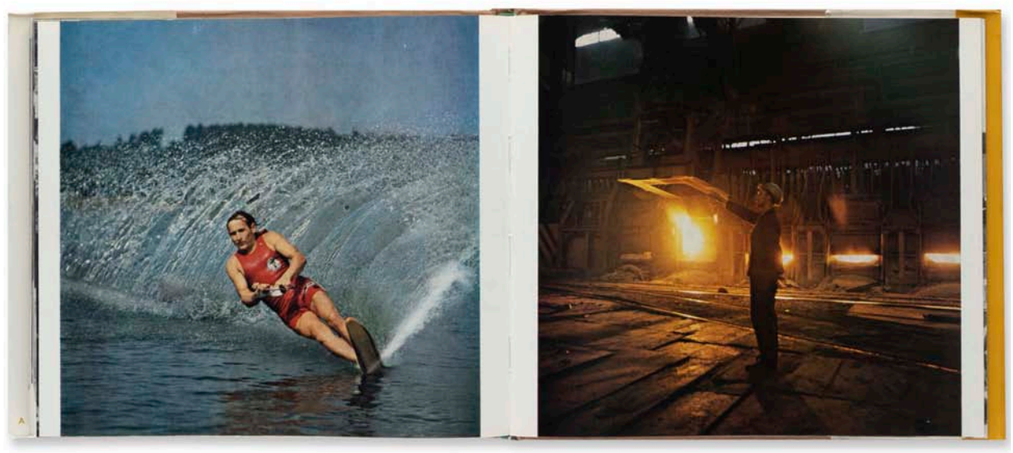

728 | *Havířov* | 1975

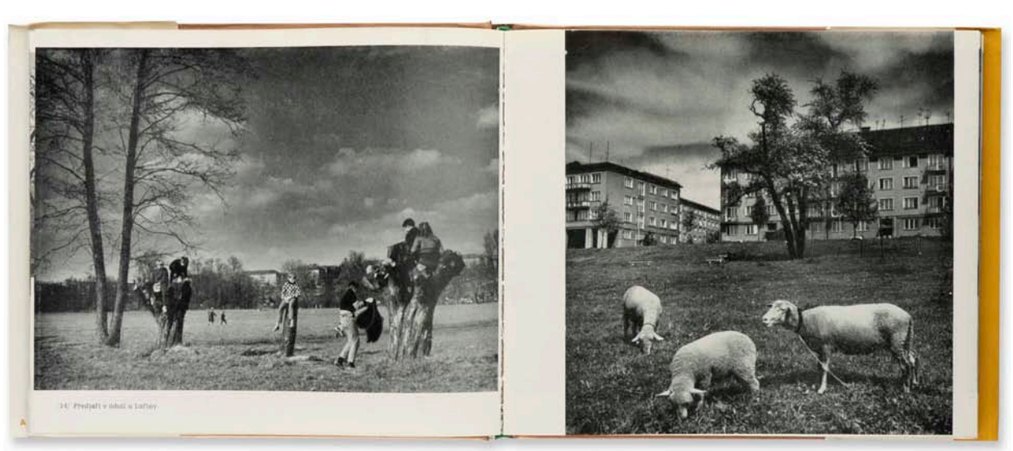

729 | *Havířov* | 1975

/30/ Moderní architektura v sepětí s přírodou.

/31/ Jedna z hlavních ulic Havířova — Zápotockého třída.

730 | *Havířov* | 1975

731 | *Havířov* | 1975

Tuctová kniha jubilejního roku 1975

Šumperk ve fotografii (1975)

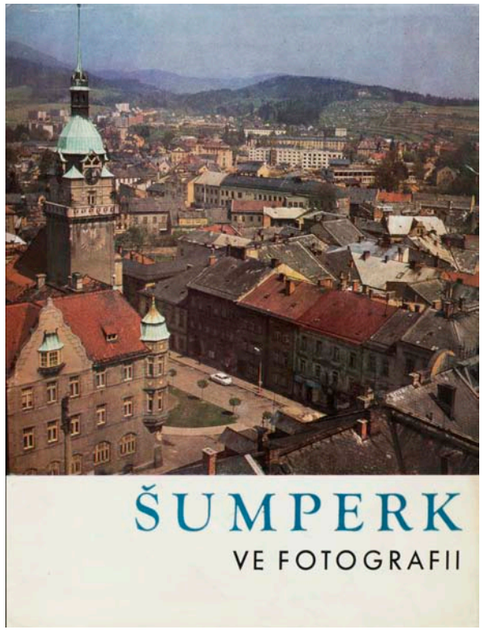

Publikace byla vydána v rámci oslav 700. výročí založení města a současně k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Stala se tak další z desítek obrazových publikací plnící politický požadavek po vzniku výroční knihy. Od nového územního dělení krajů a okresů v roce 1960 byl Šumperk sídelním městem stejnojmenného okresu zabírající přibližně velikost současného okresu Šumperk s okresem Jeseník. Knihu vydalo nakladatelství Profil jako zájmový náklad pro Městský národní výbor Šumperk.

Publikace začíná textem předsedy MNV Lubomíra Krejčího, na něhož navazuje spisovatel Václav Kaplický. Veškeré popisky snímků v závěru knihy jsou v češtině, ruštině, němčině a angličtině.

Fotografický soubor od Antonína Suchana je složený ze 135 černobílých a 16 barevných fotografií. Barevné snímky jsou označeny římskými číslicemi a všechny mají čtvercový formát, z čehož se dá usuzovat, že z barevného svitkového diapozitivu 6 × 6 centimetrů nebyly prováděny dodatečné výřezy.

Předmětem snímků se staly pohledy na město, historická, sakrální i obytné architektura, památník, městská zeleň, sídliště, průmysl, výroba, služby pro obyvatele, volnočasové aktivity, sport, rekreace, zámek, lázně, ústavy nebo léčebny.

Atmosféra obrazu města měla být oživena četnými nočními záběry, které však paradoxně patří v důsledku vybledlých tmavých partií k technicky nejhorším snímkům.

Jiným pokusem o výtvarné parafrázování městských reálií byl náladový snímek zasněžené koruny stromu. Jiné snímky pak byly převedeny do grafické podoby perokreseb nebo izohélie.

Fotografie 101 a 107 byly chybně reprodukovány se stranovým převrácením, kdy na prvním snímku je opačně orientovaný nápis na budově a na druhém obrázku má automobil Tatra 603 volant vpravo.

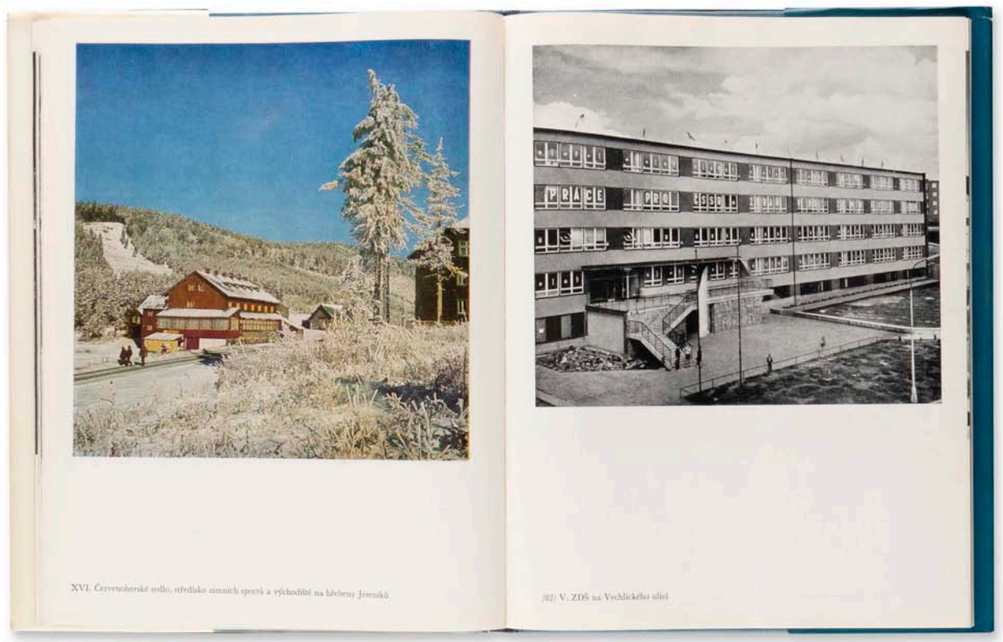

732 | *Šumperk ve fotografii* | 1975

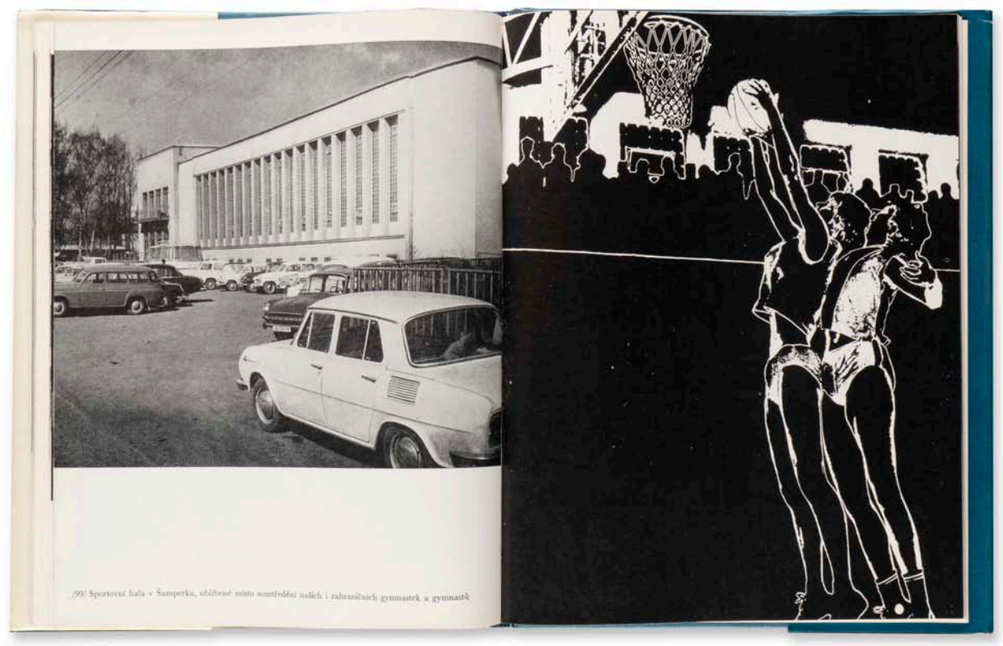

733 | *Šumperk ve fotografii* | 1975

K oslavě dvou výročí

Ostrava. Sedm staletí města (1975)

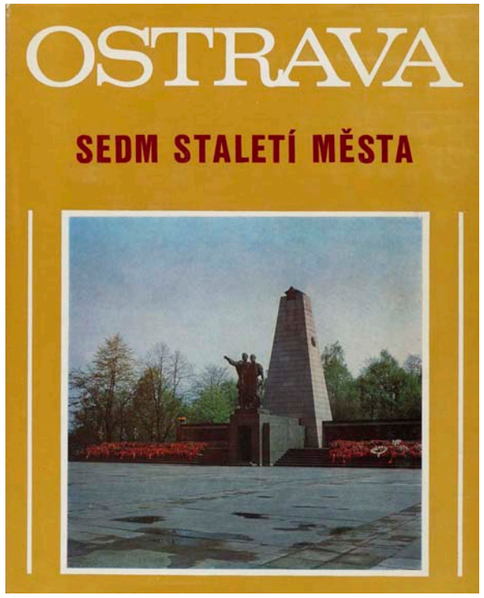

Fotografickou publikaci *Ostrava Sedm staletí města* vydal v roce 1975 Městský národní výbor města Ostravy při příležitosti oslav sedmi set let města Ostravy (které proběhly o osm let dříve) a k příležitosti 30. výročí osvobození Československa. Je příkladem silného zadostiučinění komunistické straně. Autor stručného dobového článku ji označuje za pečlivě připravenou publikaci, *„která nejen potěší, ale i poučí.“*[265]

První třetina knihy se ve formě historiograficky zaměřeného textu věnuje dějinám města. Druhá část ilustrovaná soudobými fotografiemi je přehledem vybraných historických, uměleckých a technických památek, z nichž polovinu tvoří památníky nebo památná místa dělnického hnutí KSČ a národně osvobozeneckého boje. Objevuje se zde například Slezskoostravský hrad, nejstarší ostravská stavba kostel sv. Václava, nečinné doly, staré kolonie, dům kultury, hotely, tank aj.

Poslední část publikace je věnována textu o hospodářské, průmyslové a urbanistické perspektivě Ostravy a je doprovázena samostatnými fotografiemi z první poloviny sedmdesátých let. Silně politicky angažovaná kolekce čítá bezmála čtyři desítky černobílých i barevných fotografií, což oproti osmadvaceti fotografiím v sekci památek Ostravy nasvědčuje tomu, že byl přinejmenším vizuální důraz v této publikaci více než na sedmisetletou historii města kladen na jeho soudobou tvář. Ta je interpretována začleněním mnoha ideologických prvků v podobě prvomájového průvodu, snímků dětí, portrétů dělníků nebo vítání státních návštěv. Občas se v knize objevily aktuální motivy. Například na rok fungující Fakultní nemocnici v Ostravě-Porubě[266] bylo reagováno zcela nereprezentativním snímkem skupiny dětí stojících zády k fotografovi a čekajících na preventivní vyšetření u zubního lékaře.

Na obálce je Ostrava reprezentována po válce odhaleným Památníkem osvobození Rudou armádou. Červenou jsou kolorovány také fotografie na předsádkách totožné vpředu i vzadu. Na nich je mnohokrát opakovaný celkový pohled na Ostravu z věže Nové radnice. Tomu dominuje těžní věž dolu Jindřich a kouřící komíny zdůrazněné protisvětlem. Zadní strana obálky nese motiv hrajících si dětí, jako symbolu mládí a radostného života.

Autorem všech snímků je Květoslav Kubala a všechny lze označit za řemeslně velmi slabé navíc ještě znehodnocené nízkou úrovní tisku. Autorkou textu byla historička Jitka Noušová, úvod napsal tehdejší primátor Ostravy Eduard Foltýn.

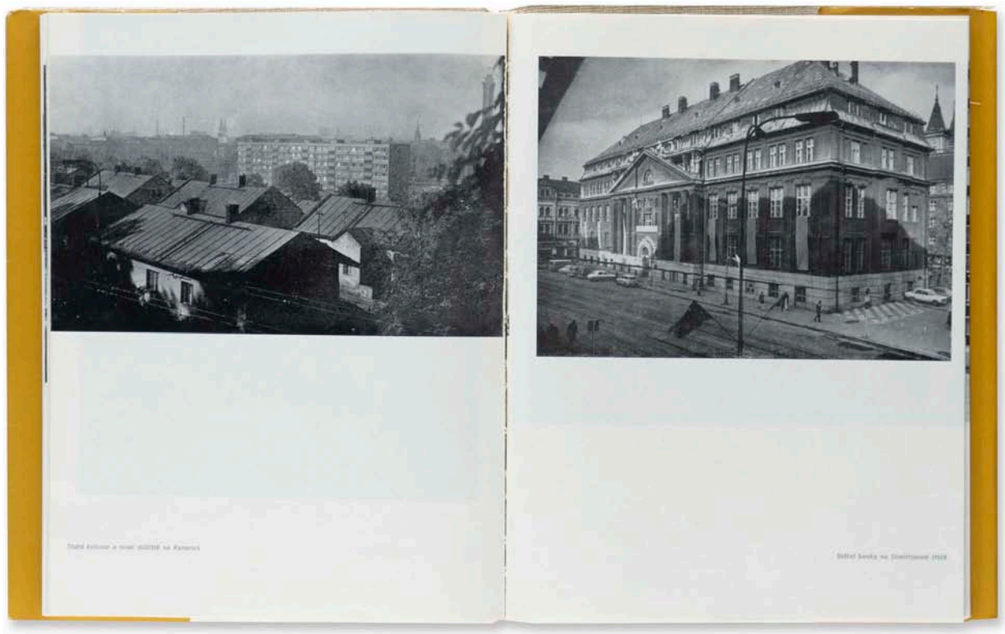

734 | *Ostrava. Sedm staletí města* | 1975

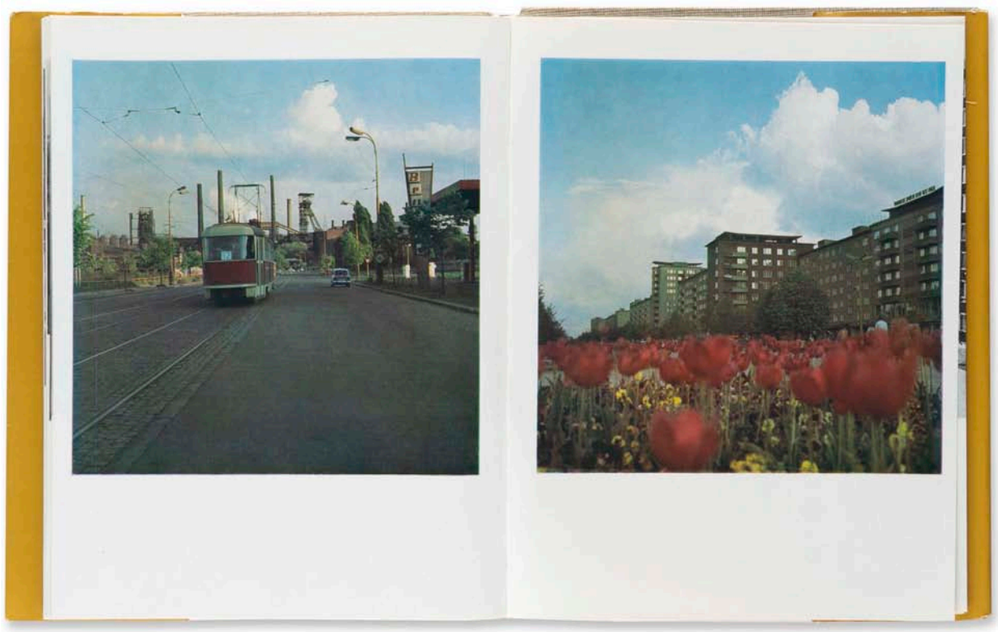

735 | *Ostrava. Sedm staletí města* | 1975

736 | *Ostrava. Sedm staletí města* | 1975

737 | *Ostrava. Sedm staletí města* | 1975

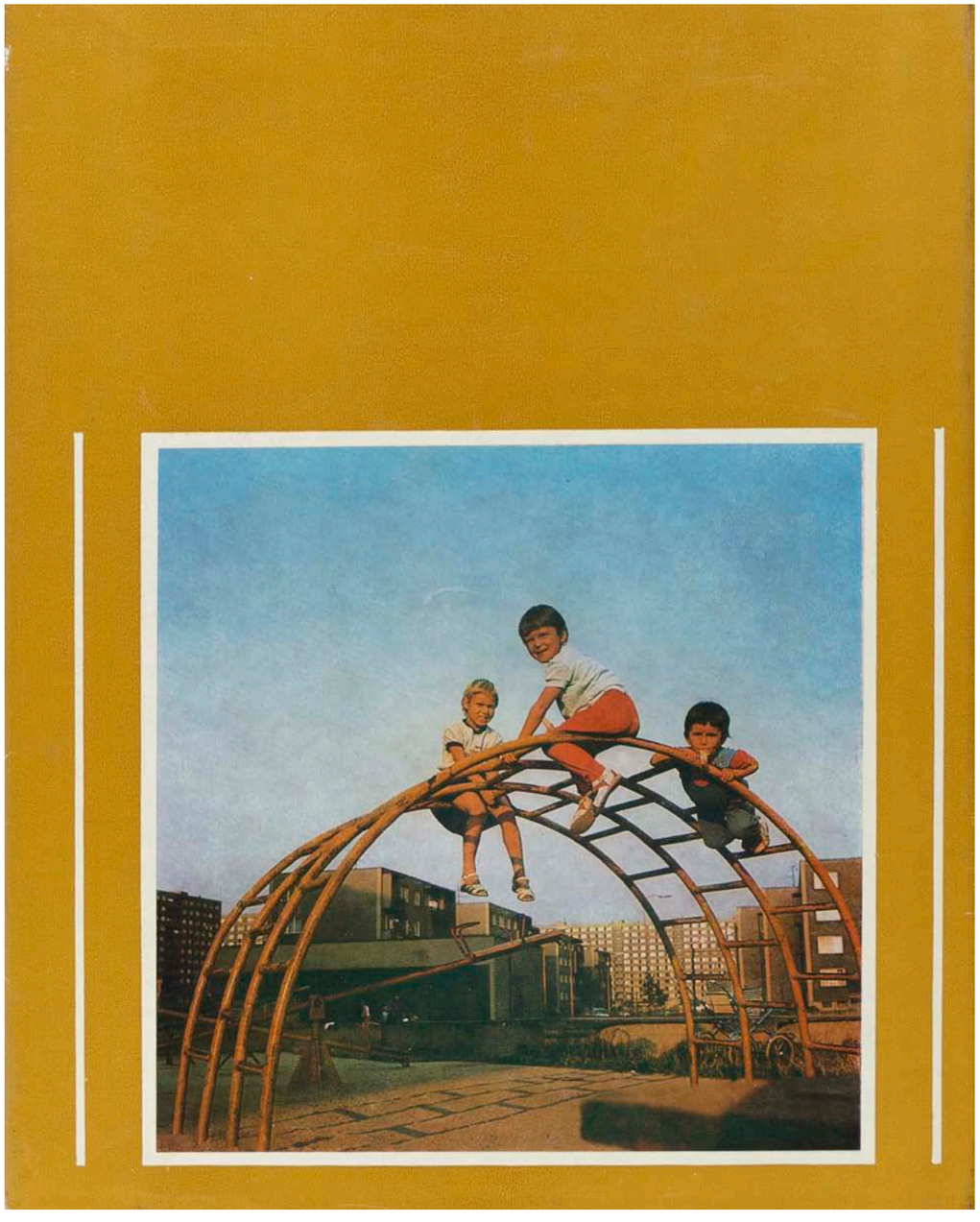

738 | *Ostrava. Sedm staletí města* | 1975

Prožitek z průmyslu

Ostrava (1978, 1980)

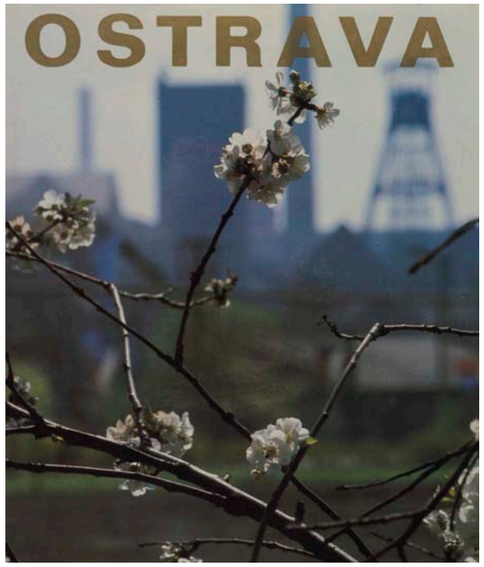

Oproti tvrdé propagandistické rétorice knihy *Severomoravský kraj* (1980) vydané nakladatelstvím Profil ve stejném období, představila kniha *Ostrava* z roku 1978 průmyslové město ve zřetelně lidštějším pojetí. Na rozdíl od knihy o celém kraji nebyla obrazová publikace o Ostravě zadána Krajským výborem KSČ, ale iniciována samotnými redaktory nakladatelství. V politicky tvrdých sedmdesátých a osmdesátých letech ukázala ulice města v autentickém a nestrojeném pojetí. Vlídnějšímu přístupu nasvědčuje například i respektování dějin města formou otištění seriózních historických fotografií v úvodu knihy. Řada snímků má zde oproti tradičním popisným obrázkům v jiných publikacích charakter živé dokumentární fotografie.

Podobně jako jiné fotografické regionální publikace se i *Ostrava* dočkala druhého upraveného vydání. Modifikace ve formě výměny fotografií proběhly právě v oblasti zmíněných odvážnějších dokumentárních snímků z ulic města. Původní osobité momentky lidí na ulicích byly zaměněny za informativní snímky bez uplatnění většího autorského pohledu fotografa. Porovnáním rozdílů původních a nově otištěných fotografií lze zcela průkazně zdůvodnit příčiny, proč tato změna proběhla. Snímky prvního vydání se zaměřují individuálně na jediného člověka ve shluku ostatních lidí spěchajících na ulici. Člověk na fotografiích jako by v tomto případě z davu vybočoval. Zodpovědný redaktor knihy Jiří Štefanides si však nevybavuje, že by po vydání první knihy v roce 1978 došlo k nějakým potížím s jejím obsahem.[267] Snímek 111 z prvního vydání ukazuje mladé chodce na tehdejším náměstí Vítězného února. Důvodem vyřazení z nové série druhého vydání mohl být světelný poutač na lampě veřejného osvětlení informující o XV. Sjezdu KSČ, který proběhl v polovině dubna roku 1976.[268] Jiný poutač se stejnou informací se objevuje i v barevném souboru na snímcích 86 a 87. Vyřazení dalšího snímku číslo 116 už žádný odkaz k instantnímu motivu neobsahuje. Možná se nehodí k předchozí sérii trojice snímků okolo ostravského výstaviště.

Po rozložení celé obálky zjišťujeme, že ji ilustruje jedna velká fotografie přerušená v polovině bílým pruhem knižního hřbetu a nápisem Ostrava. Obrazu dominuje zeleň a květy stromu. Teprve v pozadí lze mimo hloubku ostrosti vyčíst siluety těžní věže, komínu a dalších průmyslových objektů, nicméně bílé květy jarního stromu jsou symbolem čistoty a svěžesti, a tak tyto sice charakteristické, ale chladné motivy Ostravy trochu tlumí. Redaktor knihy Štefanides k obálce uvádí že *„je to tak optimistické, že ta příšerná, špinavá Ostrava za tím není vidět.“* V bílém kousku nebe se zlatými tučnými verzálkami rozpíná nápis Ostrava.

Pod přebalem se na plátěných deskách skrývá vepředu i vzadu detailní portrét havíře a přes něj zlatý titulek Ostrava. Stejný portrét jako na druhém frontispisu. První frontispis tvoří také portrét dělníka, ovšem oproti originální fotografii s výrazným ořezem, v důsledku něhož se vytratilo napětí spočívající v komparaci portrétovaného a hutního monumentu.

Předsádky jsou nepotištěné, mají jen zelenou barvu navazující snad na zeleň na obálce, Stejná barva se opakuje v názvu knihy na titulním listu a jsou jí podbarveny historické snímky v úvodu.

Hlavní text s titulkem *Potkávání Ostravy* napsal regionální básník a prozaik Josef Strnadel čerpající především z vlastních vzpomínek na město z dětských let. Na vítkovickou tramvaj „komárek“, na koksovnu Karolina, na tehdejší divadlo. Současně ale některé motivy z období svého dětství v souladu s tehdejší ideologií kritizuje jako kapitalistické – Rotschildy, Wilczky a Guttmany, dělnické kolonie nebo útlak dělníků.

Publikace je sestavena z fotografií čtveřice autorů Jana Byrtuse, Květoslava Kubaly, Miloše Poláška a Petra Sikuly,

k nimž jsou jejich snímky přiřazeny číslováním v tiráži. Fotografie, kterým dominuje architektura a urbanismus města, patří většinou Petru Sikulovi, zaměstnaném v letech 1969–1978 na pozici fotografa ve Stavoprojektu.[269]

Obrazová část knihy je tvořena třemi celky soudobých fotografií. Na první s téměř pěti desítkami černobílých snímků navazuje série 62 barevných fotografií komponovaných různě – na polovinu strany i přes celou dvoustranu. Snímky 109–144 jsou opět černobílé. Po obrazové kolekci pokračuje kniha historicko-politickým textem *Ostrava – minulost a současnost města* od Miloně Dohnala a za ním následuje zvláštně zařazená nečíslovaná série pěti snímků ostravských sídlišť. Kniha končí cizojazyčnými souhrny.

Série prvních asi 30 snímků představuje reálie města, pohled na jeho urbanismus, obytnou zástavbu i průmyslové závody (od obrázku 34). Barevná část knihy pokračuje průmyslem a přechází zase naopak na městský život, kulturu, sport a rekreaci. Druhá černobílá série je mnohem více než ta první oživená obyvateli města a zahrnuje také dokumentární fotografie. Pohotově je zařazena dvojice fotografií (135 a 136) nového hlavního nádraží v Ostravě dokončeného v roce 1975.[270]

Kniha nově přináší pohled na Ostravu z ptačí perspektivy. Tyto letecké záběry zdůrazňují monumentálnost města a rozsáhlou sídlištní výstavbu posledních let. Výsledky budování šedesátých a sedmdesátých let jsou hojně zastoupeny i na běžných záběrech města. Naopak staré kolonie a prvorepublikové domky na obrázcích 23, 49, 68, 133, 134 jsou v popiscích okomentovány jako staré nevyhovující bydlení nahrazované právě moderními domy.

Za klíčové lze považovat fotografie ostravského urbanismu a městských ulic usazené přes celou dvoustranu na spad.[271] Některé fotografie jsou obrazově prakticky totožné (67 a 71).

Zatímco černobílé záběry zachycují jen území města, v barevné sérii lze navzdory názvu knihy nalézt snímek ostravského letiště v Mošnově, golfového hřiště v Šilheřovicích a pět záběrů z Beskyd. Avšak nic dalšího. Tak malé množství záběrů mimo město nabízí otázku, zda vůbec bylo nutné je zařazovat a uprostřed knihy tak narušovat geograficky ucelený soubor.

Kniha začíná velikou dvoustránkovou leteckou fotografií na samotný střed města. Oblast určenou především pro pěší. Přesto je i tato zástavba obytných domů a prodejen, kostelů a náměstí, téměř černá. Z ptačí perspektivy je pak dalších sedm snímků.

Obrázek 24 ukazuje, jak lze v socialistickém pojetí obhájit narušení romanticky působící části městské krajiny souborem panelových domů. Snímek s popiskem *„Jaro přišlo i do 8. obvodu Poruby, za starými domy a domky vykvetlo nové, moderní, vzdušné sídliště“* ukazuje v popředí rozkvetlý strom, ve středním plánu staré rodinné domy a v pozadí monumenty sídliště. S obdobnou filozofií výstavby nového za cenu narušení stávající historické zástavby a často bez komplexní urbanistické koncepce se postupovalo i při dalších realizacích.

Pozoruhodný obraz města je na obrázku 42 *„Pohled z věžového domu na novou čtvrť Fifejdy a Vítkovické železárny.“* V popředí je těžní věž již nefunkčního dolu Jindřich, který přestal těžit v roce 1932[272] Pak několik činžovních domů, překladiště nákladních vlaků, na ním ony nově postavené panelové domy a v pozadí ještě koksovna a důl Jan Šverma a mohutný plynojem. Použití teleobjektivu způsobilo v obraze vysoké nahuštění těchto staveb, a tady zdánlivě jejich těsnou blízkost. Záběr byl pořízen pravděpodobně z věžového domu Na Jindřišce. Domov a život v něm je tak v těsném sevření těžkého průmyslu.

Kouzlem nechtěného je posloupnost barevných fotografií 84,87 a 89 každá na liché straně knihy. Na prvních dvou snímcích jsou tendenčně zařazené socialistické postavy – sousoší sovětského vojáka a dělníka, na další pomník Lenina[273] a hned po otočení listu žertovně vyhlížející obtloustlý muž, dlouhý myslivec a ošklivá žena – figury z ostravského divadla loutek. Nejvážnější a odlehčující motiv knihy zařazené těsně za sebou jsou možná rafinovanou a odvážnou rebelií redaktorů Profilu, kterou se kontrolním orgánům nepodařilo odhalit.

Kniha nebyla jen aktuální zprávou, ale do budoucna měla být i památkou. Na záložce knihy se uvádí, že publikace *„Je dokladem toho, jak vypadalo a jak žilo v druhé polovině sedmdesátých let jedno z největších měst Československa – Ostrava.“* Tento záměr se podařil naplnit, kniha nebyla zapomenuta a nedávno se k ní vrátil například sběratel Manfred Heiting a zařadil ji do svého výběru významných československých fotografických knih.[274]

739 | *Ostrava* | 1978

740 | *Ostrava* | 1978

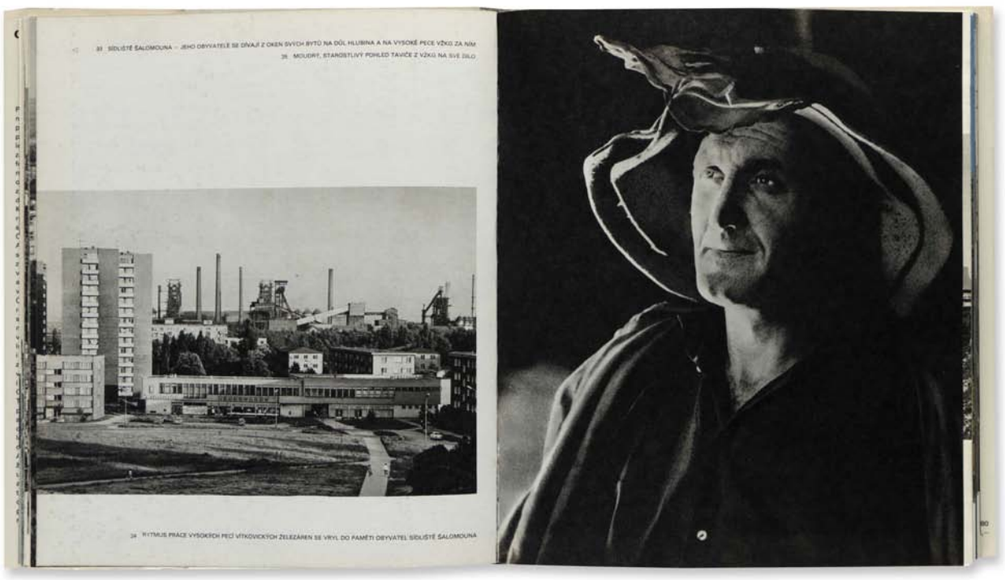

741 | *Ostrava* | 1978

742 | *Ostrava* | 1978

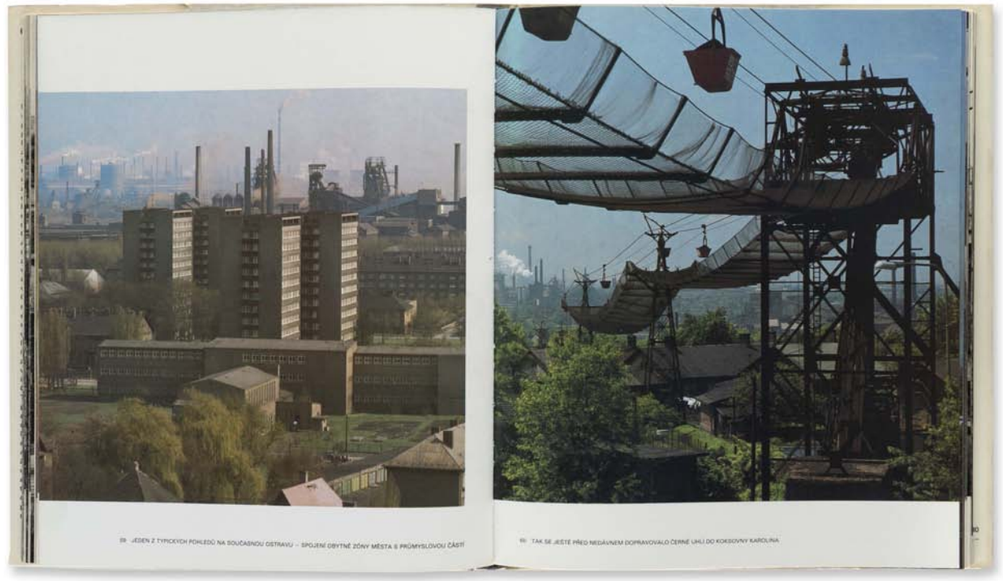

743 | *Ostrava* | 1978

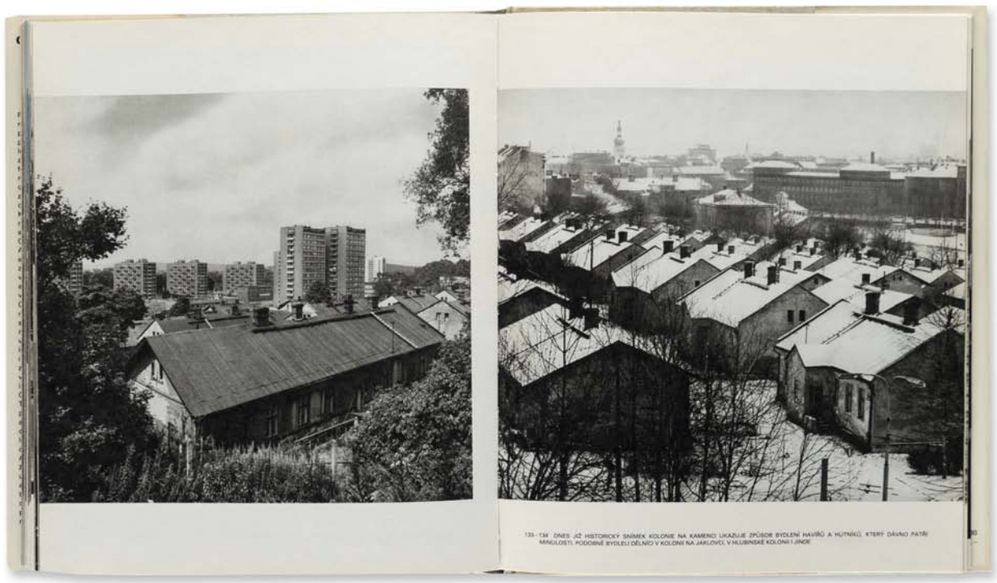

744 | *Ostrava* | 1978

745 | *Ostrava* | 1978

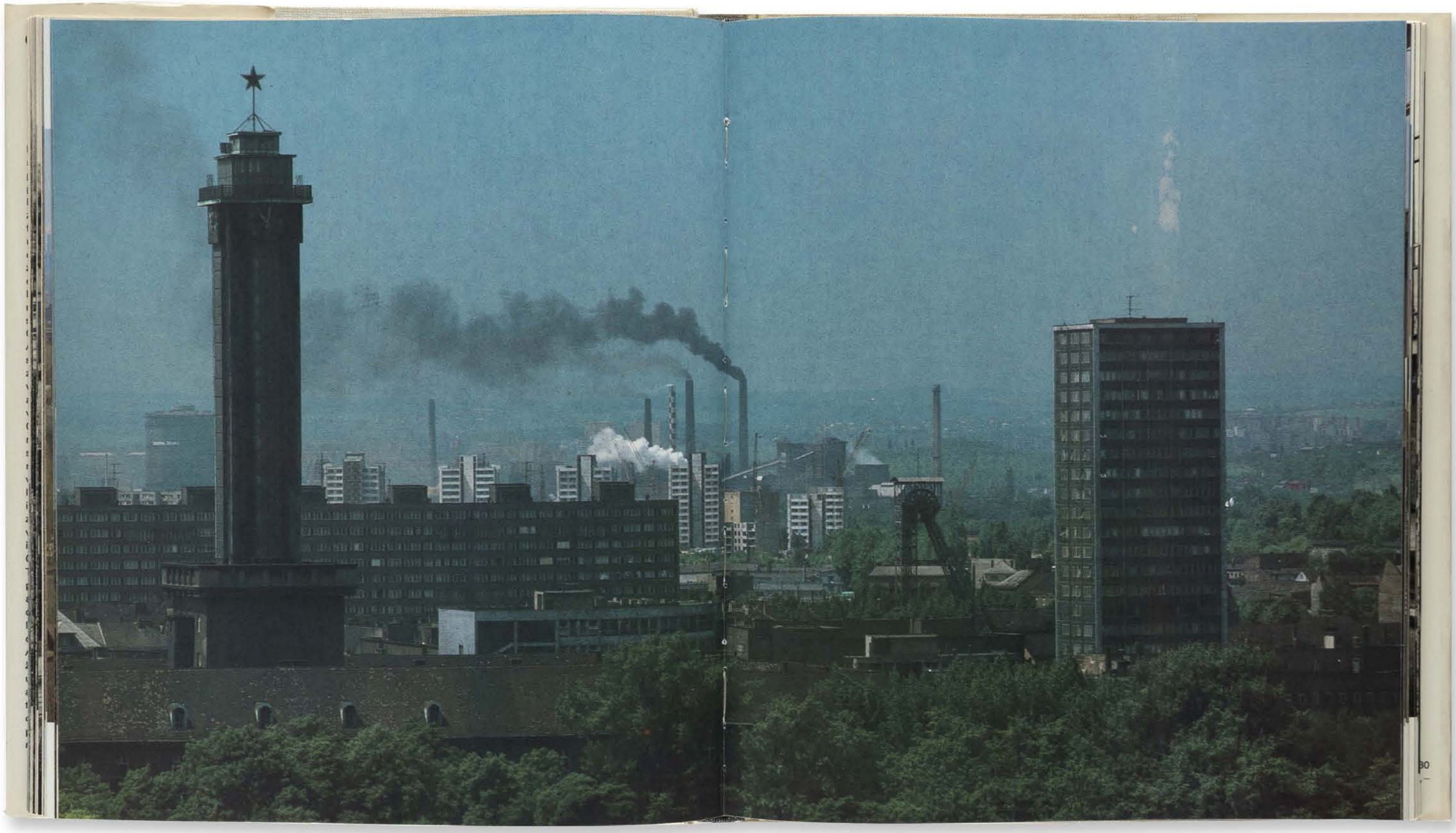

746 | *Ostrava* | 1978

747 | *Ostrava* | 1978

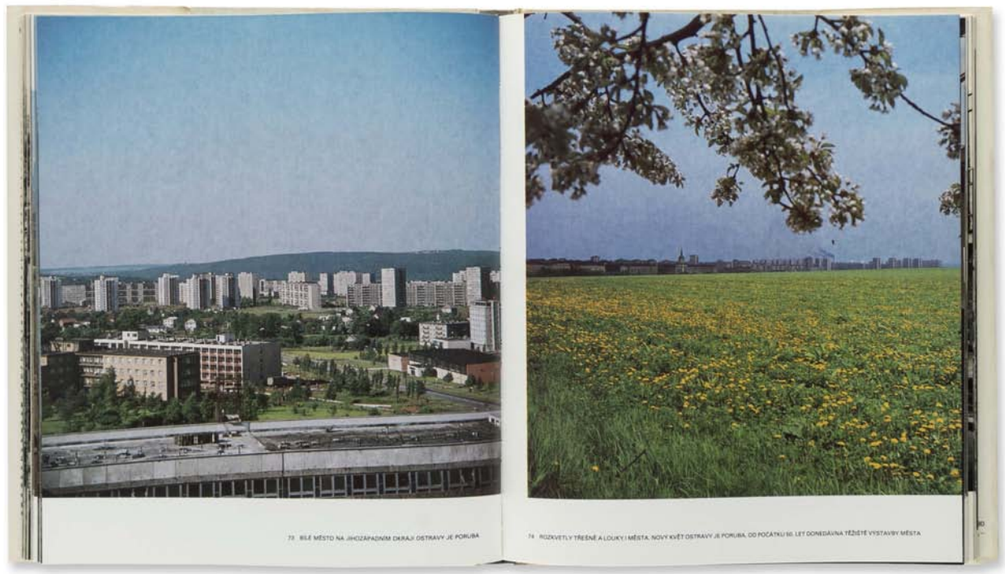

748 | *Ostrava* | 1978

Mezi komíny a stromy

Třinec (1981)

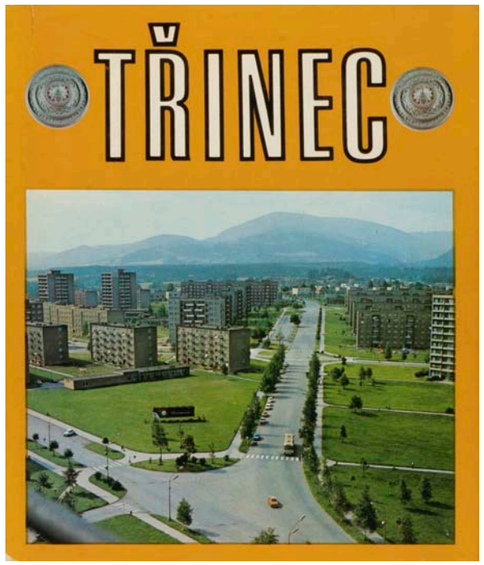

Nejvíce zastoupeným fotografem v počtu snímků je Rudolf Peřina, po něm pak Otto Szlauer, autorem dvou reprodukcí je Jan Byrtus. Kromě čtyř historických a dvou fotografií na předsádkách je zbylých 109 fotografií barevných. Grafickou úpravu včetně předsádek a obálky navrhl výtvarný redaktor Profilu Václav Beránek.

Náměty kniha nevybočovala z dobové osnovy jiných titulů: sídlištní architektura, noční záběry, politické slavnosti, třinecké železárny a další průmyslové závody, nemocnice, MNV, školky a školy, sport, zábava – estrády, folklorní slavnosti, lidové stavby, beskydská krajina, včetně anonymních stromů. Celobarevná fotografická kniha o průmyslovém městě měla ukázat především život, péči o obyvatele a možnosti jejich odpočinku.

Dominantní snímky přes celou dvoustranu jsou v knize jen dva – Třinecké železárny (s. 30–31) a dřevěné stavení, ovšem v popisku považováno za jednu z forem rekreace a odpočinku pracujících (s. 78–79)

Na přední straně obálky je optimistický pohled na sídliště se zelení a pohořím blízkých Beskyd. Nedaleko odtud vznikl ze stejného nadhledu také snímek 7, u něhož se pozadí mění na dýmavé komíny Třineckých železáren a z domova podhorského města tak stává bezútěšné místo k přežívání.

Ve stejném duchu jako ostatní knihy tohoto druhu je i Třinec dokladem významného socialistického města. Podle závěrečného textu fotografický soubor v knize *„svědčí o převratných změnách, o velké aktivitě třineckých pracujících a jsou dokladem epochy budování socialismu.“*[276]

Město Třinec je od roku 1960 součástí okresu Frýdek-Místek. Svého postavení v kraji a vzniku samostatné fotografické knihy dosáhlo díky zdejšímu ocelářskému závodu Třineckým železárnám.

Barva přebalu a úvodní strany knihy připomínají odstín surového železa při teplotě přibližně 1 600 °C. Tento jemný odkaz na místní průmysl převyšuje obálková fotografie sídliště s těšínskými Beskydami v pozadí. Celou zadní stranu přebalu zase vyplňuje motiv zasněžených hor. Nejlepší fotografie z celé knihy pocházejí od Jana Byrtuse a jsou otištěny na předsádkách. Siluety komínů a vysokých pecí v oblacích dýmu a proti nim na zadních předsádkách vnitřek hutního provozu, kde je zase v obrysu zachycen hrdina tohoto provozu. Tedy obálka a předsádky nesou na čtveřici fotografií klíčové motivy celé knihy.

Publikaci vydalo nakladatelství Profil v roce 1981 jako zájmový náklad Městského národního výboru v Třinci. Byla určena k prodeji a označena jako jubilejní publikace oslavující půl století od povýšení Třince na město v roce 1931.[275]

Před titulní stranou knihy jsou čtyři dvojice panoramatických fotografií komparující město na historických a soudobých snímcích. Úvodní slovo pochází od předsedy MNV Jana Kozielka. Veškeré texty jsou pouze v češtině.

749 | *Třinec* | 1981

750 | *Třinec* | 1981

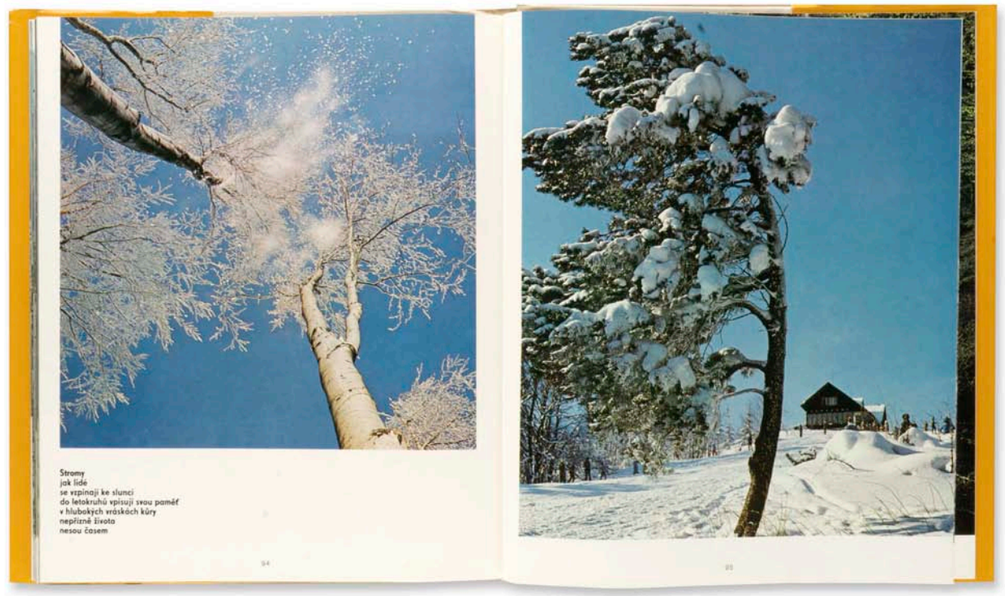

751 | *Třinec* | 1981

752 | *Třinec* | 1981

753 | *Třinec* | 1981

754 | *Třinec* | 1981

Naposledy socialistická Ostrava

Ostrava (1985)

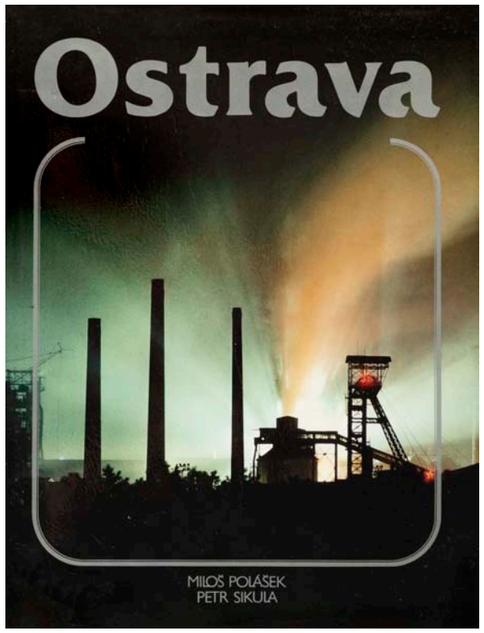

Atmosféra první poloviny osmdesátých let už se zdála být lehce volnější než období první dekády tzv. normalizace a v duchu určité tvůrčí svobody měla vzniknout i nová fotografická kniha o Ostravě.

Nápad pro její vznik přišel v první polovině osmdesátých let především od redaktora obrazových publikací Profilu Jiřího Štefanidese a jeho kolegy Jana Machače. Bylo to v době, kdy tito redaktoři v nakladatelství dokončili nejradikálněji politicky angažovanou knihu *Cesta družby* (1983), a snad i proto chtěli tentokrát publikaci zcela jinou. Původním požadavkem redaktorů bylo nezahrnovat do kolekce fotografií politické prvky, a naopak se prostřednictvím fotografií soustředit na neotřelé výtvarně orientované pohledy na Ostravu s využitím světelné atmosféry různé denní doby. Dále převládala snaha aplikovat v knize pohledy na moderní nebo rekonstruovanou architekturu a v neposlední řadě pracovat se zanikajícími průmyslovými stavbami coby památkami a svědky minulých časů. Snad také proto byl počet autorů fotografií omezen jen na dva – Miloše Poláška a Petra Sikulu, osvědčené místní autory, kteří Ostravu fotografovali také v rámci své volné tvorby. Sikula měl navíc výborné zkušenosti zejména v oblasti fotografie architektury a krajiny.

Redaktoři se snažili v knize prosadit nejaktuálnější ostravské motivy. S ohledem na dobu a vývoj ve spotřebním průmyslu byla nově v mnohem větší míře zobrazena odvětví služeb, prodejen nebo obchodních domů. Do té doby se podobné motivy v knihách o Ostravsku objevovaly jen sporadicky. Zřetelná proměna nastala také v nahlížení na průmyslové objekty. Ty byly, například v případě některých dolů, představeny už jako svědci starých časů, či jako budoucí muzea uhelného hornictví. Tento doposud nepoužitý pohled na staré industriální prvky města prosazovali redaktoři knihy v čele s Jiřím Štefanidesem. Vedla je k tomu znatelná proměna Ostravy v osmdesátých letech, kdy byla řada budov z minulých časů asanována. Proto tvůrci publikace cítili potřebu zaznamenat staré průmyslové budovy před jejich konečnou destrukcí a ukázat tak nejen stávající průmysl, ale i jeho dědictví.[277] Zažité koncepci většiny dosavadních obrazových knih se vymykaly také romantické zimní pohledy na průmyslové závody při zapadajícím slunci. Melancholicky až skličujícím dojmem působící fotografie byly více podřízené subjektivnímu pohledu fotografa než touze ukázat prosperující závod. Velmi často opakovaným obrazem v této knize byly fotografie průmyslových podniků v západu slunce, kdy zachycené komíny nebo těžní věže získaly plochý, zároveň však výtvarný dojem. Změna pohledu se projevila také ve fotografiích detailů průmyslových objektů, které v některých případech nebyly podle snímků vnímány jako užitné objekty, ale jako typické přívlastky města spíše v podobě skulptur. Novinkou bylo také fotografické zobrazení detailů architektury z konce devatenáctého století. Detailní snímky se jako jedny z prvních ve fotografických publikacích o Ostravsku představily také v tématu prvomájových oslav, což bylo zásadní změnou oproti fotografiím velkých celků zabírajících masy lidí. V reportážní fotografii jsou však v knize mnohem zajímavější například snímky z odpichu vysoké pece. Kolekcí reportážních záběrů na dvoustraně je ostatně ukončena každá kapitola či oddíl publikace. Jednou takovou sérií jsou záběry dětí hrajících si na dětském hřišti od sochaře Kurta Gebauera. Přestože měl autor tohoto díla s jeho dokončením politické problémy, redaktoři publikace si zařazení snímků s tímto motivem prosadili. Oproti povinným ideologickým tématům to byla jedna z věcí, která autory na knize těšila.

Na přední záložce je snímek dětí na hřišti a na zadní pak manželský pár v pokročilém věku. Snímky na klopách

přebalu tak naznačují začátek a konec fotografické kolekce, ale i života stráveného v průmyslové Ostravě. Je to úplně jiný životní příběh než třeba na venkově – v nepřetržitém ruchu a industriálním dramatu. Je to taková obrazová zkratka ohraničující celý obsah knihy. Redaktoři ji vyzkoušeli a prošla cenzurou, přestože by mohla vyvolávat určité negativní konotace o tragice života v Ostravě. Jiří Štefanides za tímto krokem viděl jakési symbolické vyjádření nelehkého života v ekologicky zdevastované Ostravě, které je navíc zdůrazněné předsádkou potištěnou vcelku bezútěšným pohledem na město. Byl to patrně také osobitý pohled na město od tohoto redaktora, který se s Ostravou za dobu svého působení v Profilu nikdy nesžil. Podobné metafory a skryté vý-znamy nedokázali politikové z krajského výboru KSČ rozklíčovat, čehož autoři přirozeně využívali.[278]

Práce na knize iniciované nakladatelstvím byla sice zdlouhavá, ale o to více radostná. Ovšem jen do okamžiku, kdy se o vzniku knihy dozvěděli představitelé KV KSČ. Okamžitě využili příležitosti a knihu převzali jako prostředek politické propagandy. Bylo rozhodnuto, že se kniha dokončí ke kulatému jubileu osvobození Československa Sovětskou armádou a na její koncepci bude přísně dohlíženo. V souladu s novou odpovědnou funkcí knihy jako významného prostředku politické propagandy museli redaktoři operativně modifikovat obsah. Změny proběhly ve dvou rovinách – doplnění požadovaných ideologických motivů a odstranění a prověření některých stávajících. Vůči takovým zadáním nebyli redaktoři ani fotografové schopni odporovat. Naděje autentické výtvarné fotografické knihy průmyslového města se rozplynula.

Střízlivé záběry architektury a života městských ulic tak byly narušeny neúnavně optimistickými scénami. Nově dosazenými motivy byl památník osvobození, socha milicionáře, portrét vedoucího tajemníka Severomoravského KV KSČ Mamuly, pionýrský slib, nástěnka s hrdiny práce, památník a mauzoleum Rudé armády a prvomájový průvod. Jeden z maximálně politických obrázků má označení 92 a ukazuje tří a půl metrovou bronzovou sochu Klementa Gottwalda před Domem kultury Vítkovických železáren. Byla vytvořena Stanislavem Mikuláštíkem v letech 1963–1965 a odstraněna v roce 1990.[279] Neobjevila se však ani v jubilejní knize k výročí vzniku města Ostravy z poloviny šedesátých let, ani v knihách *Ostravsko ve fotografii* (1972), *Ostrava* (1978, 1980), ale teprve dvacet let po jejím vzniku a pět let před jejím zánikem v této knize.

Poslední snímky jsou reakcí na nejnovější stavební realizace města. Obraz 178 je leteckým záběrem na nové Frýdlantské mosty, jejichž slavnostní předání se konalo v roce vzniku knihy, 30. dubna 1985.[280]

Vedle ideologických motivů narušují jinak poměrně střízlivý soubor některé technicky a esteticky nevydařené fotografie. Jde zejména o portréty z průmyslového prostředí. Řemeslným zklamáním jsou momentky z hutí ztrácející zcela atmosféru použitím blesku.

Jedním z důsledků převzetí řízení koncepce knihy krajským výborem byly cenzorské zásahy. Mezi konkrétními případy uvádí redaktor Jan Machač několik z nich. *„Zvláště u této publikace docházelo k naprosto obludným požadavkům, kdy jsme nejenom museli prověřovat vyfotografované lidi při nějakých shromážděních apod., ale navíc jsme museli prověřovat také průčelí domů. Oni nám totiž řekli, že v těch starých domech bývají modlitebny, tak jsme chodili barák od baráku a zjišťovali, jestli tam náhodou není nějaká modlitebna.“*[281] Kontrolu osob na snímcích podrobněji na příkladu jednoho snímku popisuje její odpovědný redaktor Jiří Štefanides. *„V knize je snímek zaměstnanců vycházejících ze závodu Dolu Petr Bezruč v Ostravě. Ředitel se vrátil z nějaké porady z KV strany a my už jsme měli na stole tyto diáky a on už věděl, co tam bude. Řekl mi, že dostávám stranický úkol, byť jsem byl nestraník, že všichni, kteří jsou na těch fotografiích budou prověřeni, že nemají příbuzné v zahraničí, případně nejsou vyloučeni ze strany atd. Když si vezmete, kolik je tady lidí…“*[282] Další změnou, kterou byli redaktoři nuceni provést v této publikaci, byla podle Machače retuš lahve od alkoholického nápoje, která se fotografovi dostala do záběru během fotografování schůze představitelů strany. Úpravy koncepce souboru knihy spočívaly také dofotografování některých ideologických motivů. *„Například snímek s paní před nástěnkou pracujících hrdinů zobrazuje ženu Petra Sikuly Helenu. Já se ho ptal, co tam dělá a on mi odpověděl, že se na ty nástěnky nikdo nedívá, a tak ji tam vzal, aby tam někdo byl. Dalším takovým případem bylo šátkování pionýrů a pak snímek s Mamulou. Takže ti soudruzi se tam sami sebereali-zovali a dokazovali si, jak ten kraj pod jejich vedením krásně vzkvétá.“*[283] Režírování politických momentek typické pro padesátá léta se tak nevytratilo ani v letech osmdesátých.

Zdlouhavý proces vzniku fotografických knih se projevil i ve fotografiích, kdy například na obrázku č. 138 je na sloupu veřejného osvětlení poutač s nápisem informujícím o výročí šedesáti let od vzniku KSČ.

Třicetitisícový náklad patří mezi regionálními obrazovými tituly kraje k těm nejvyšším a svědčí o záměru knihu rozšířit mezi široké publikum. Výsledkem byla celobarevná fotografická kniha, která se díky dodatečným zásahům zařadila mezi standard tohoto druhu knih nejen v regionu, ale i celém Československu. Prvotní nápad redaktorů tak pro ně skončil nešťastně. Jak se za několik let ukázalo, byla tato kniha naštěstí posledním politicky angažovaným dílem krajského města.

Vydání publikace k příležitosti kulatého jubilea osvobození Sovětskou armádou byl pro režim oblíbený prostředek, kterým bylo možno vyjádřit vděk a trvale uchovat přátelství se Sovětským svazem. Koncepce publikací byla většině případů už od počátku jejich vzniku formována oslavou výročí. V roce 1985 tak vyšla řada obrazových publikacích, které se pro vyjádření úcty k jinému státu východního bloku hodily pro svou mezinárodní platnost bez jazykové bariéry nejlépe. Řada měst tak směřovala vydání své reprezentativní fotografické publikace na roky končící číslicí pět. O vydání těchto knih se většinou starala krajská nakladatelství, pod která daná města geograficky spadala, ale významné výročí bylo impulsem pro vydání fotografické publikace také na úrovni MNV. Celorepublikově byla oslavou čtyřicetiletého výročí kniha *Na věčné časy* (Praha: Lidového nakladatelství, 1985).

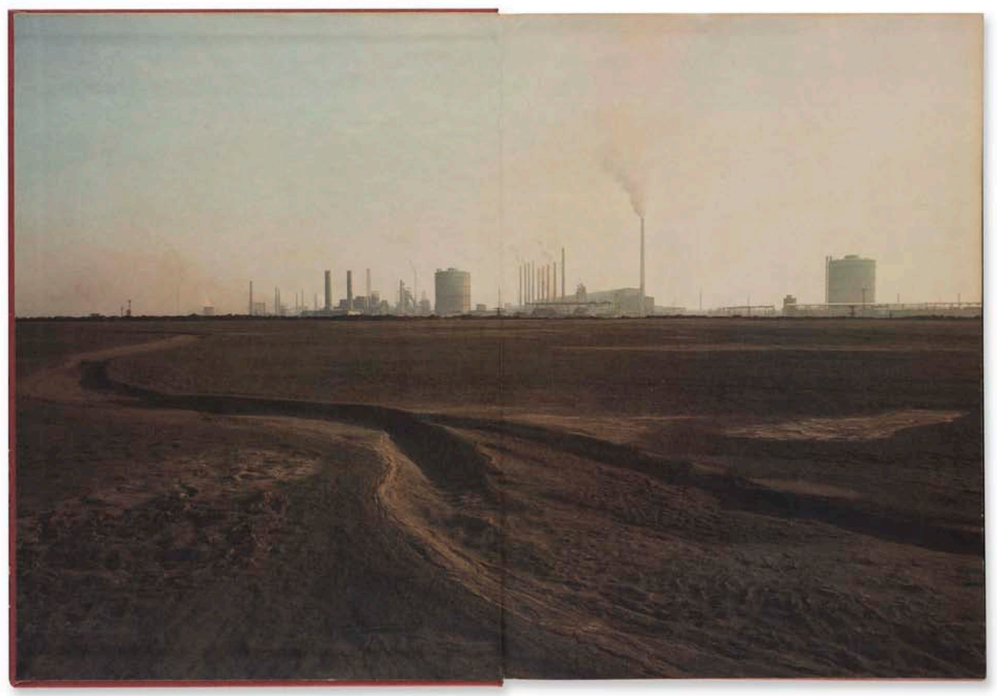

755 | *Ostrava* | 1985

756 | *Ostrava* | 1985

757 | *Ostrava* | 1985

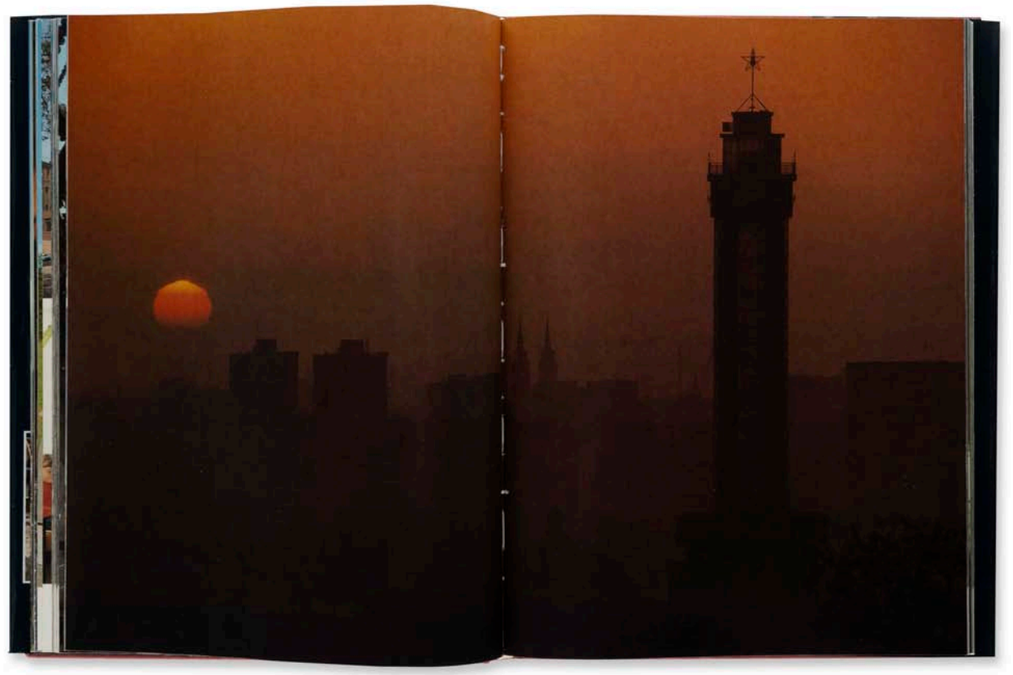

758 | *Ostrava* | 1985

759 | *Ostrava* | 1985

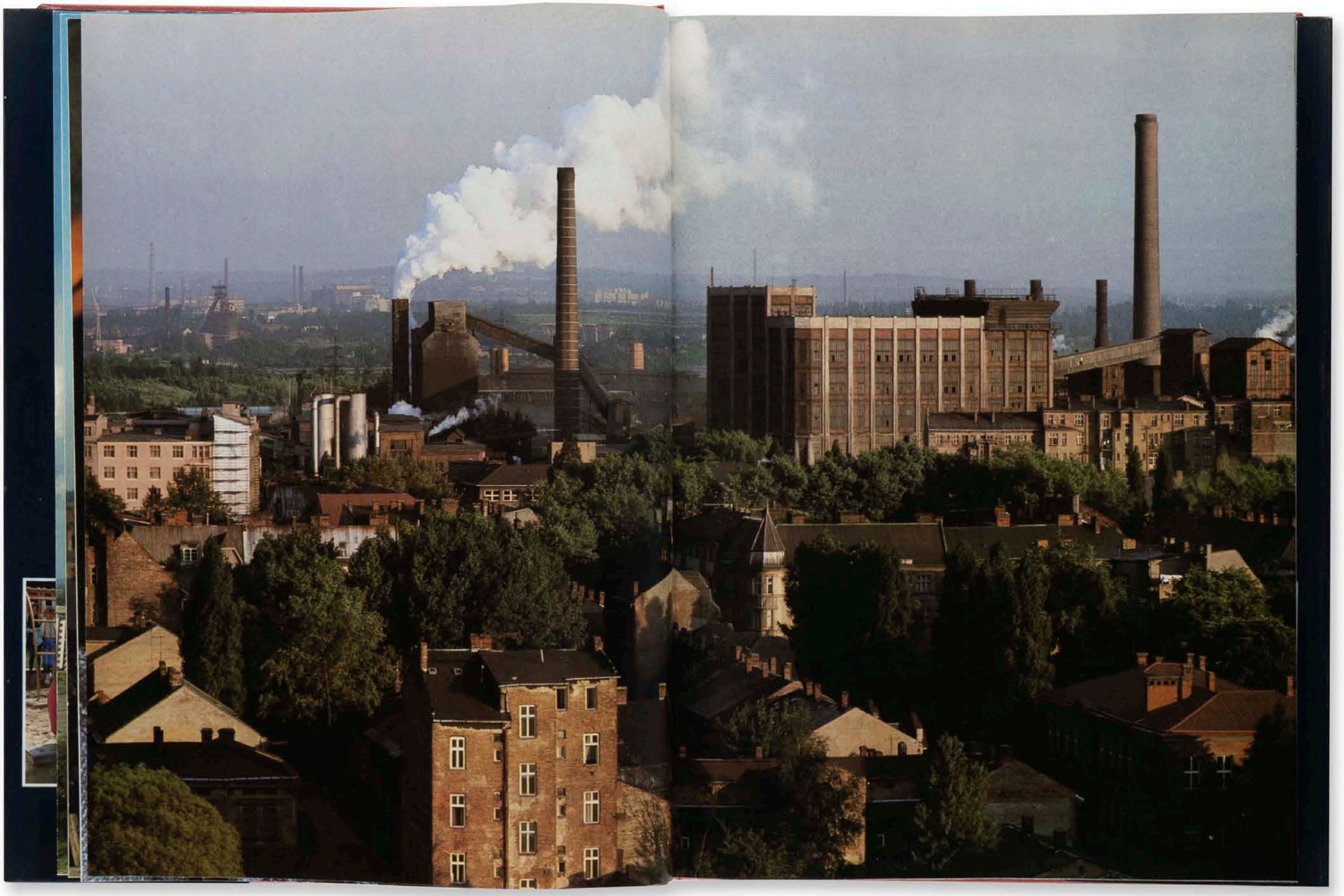

760 | *Ostrava* | 1985

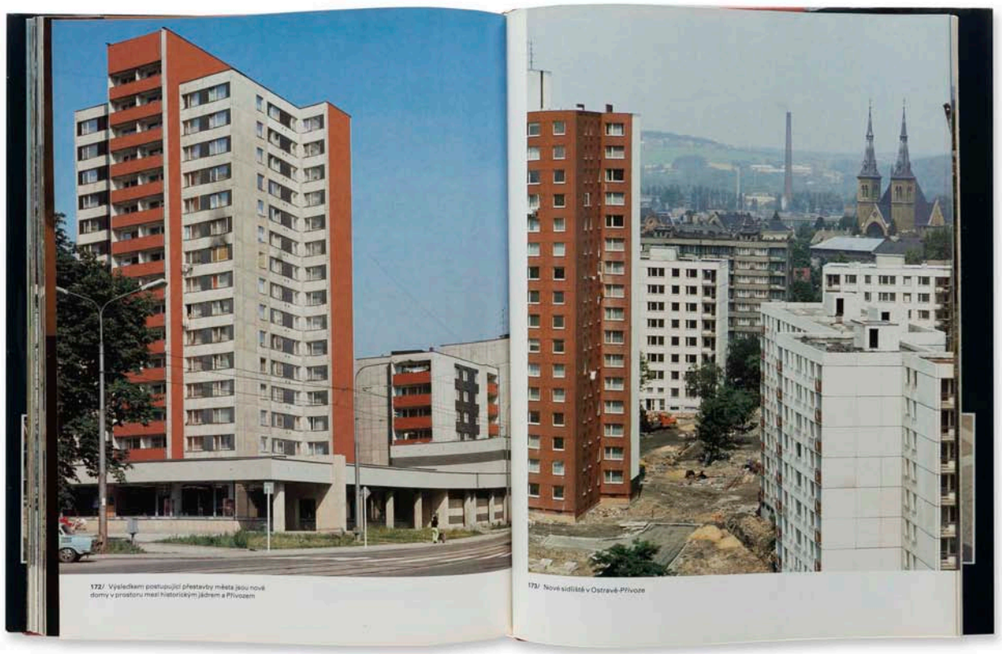

761 | *Ostrava* | 1985

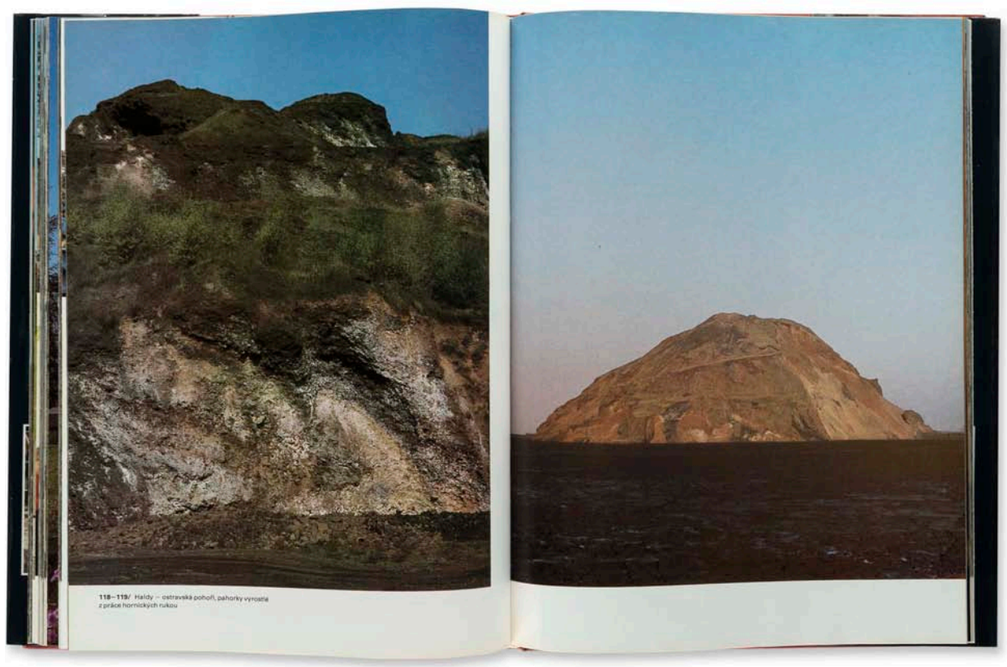

762 | *Ostrava* | 1985

Černočerná reprezentace

Ostrava. Obležené město (1995)

„Ta kniha není černobílá, ale černočerná.“[284]
Mgr. Petr Vaněk, bývalý mluvčí primátora města Ostravy

V celém sledovaném období a ze všech uvedených místopisných knih se *Ostrava. Obležené město* přibližuje očekávané formě a obsahu oficiální publikace úplně nejméně. Přesto právě tato kniha původně oficiálním prostředkem propagace města být měla. Místa, v nichž fotografie vznikaly, nejsou nijak reprezentativní, ani známá, přesto pro vyjádření atmosféry Ostravy příznačná. Také osobitý pohled autora fotografií, významného dokumentaristy Viktora Koláře, ukázal Ostravu jinak, než byli všichni doposud zvyklí. Dostal se svou kamerou na opačný pól od dosavadní ideologické a politické ódy, superlativů a krásy. Tato umělecky a sběratelsky úspěšná kniha definitivně zařadila Viktora Koláře mezi nejvýznamnější české dokumentární fotografy. Stala se ovšem také jedním z největších paradoxů v dějinách našich oficiálních fotografických knih.

Kniha vznikla z hlediska tradičního ostravského průmyslu paradoxně v jakémsi mezičase, kdy v Ostravě ukončil těžbu poslední důl (Důl Odra, 1994), ovšem kdy ještě fungovaly vysoké pece ve Vítkovických železárnách, než byly v roce 1998 zastaveny.

Mnohem více než samotný výtvarný pohled Kolářových fotografií v knize, vyvolaly mezi odbornou i laickou veřejností emoce okolnosti vzniku publikace a následné nakládání s ní. Zdálo by se, že zatímco předchozí totalitní režim dokázal Kolářovo fotografické stanovisko na Ostravu akceptovat, demokracie měla s ironizujícím pohledem na město paradoxně větší potíže. Nutno dodat, že přísná cenzura komunistického režimu patrně nedokázala nalézt v díle ony příznačné charaktery a rozklíčovat je do napadnutelného schématu, přestože Kolářovy fotografie mohou být lecčíms, jen ne idealizovaným pohledem. Kolářovy fotografie prezentované ve dvojici publikací, které vyšly v roce 1986 nebyly považovány za oficiální, propagandistickou nebo jinou formu dokumentu, ale jako ryzí osobitý výtvarný autorský pohled, který svým záměrem tvůrčího portfolia nepřitahoval tolik pozornosti. Tím nejpodstatnějším ovšem je, že kniha *Ostrava. Obležené město* měla být předmětem chlouby města a měla sloužit jako dar pro její oficiální návštěvy. Představy o podobě výsledné knihy se na straně autorů a vydavatele a pak vedení města zcela rozcházely a nedostatečná komunikace objednavatele a zhotovitele vyústila v dílo vysoké výtvarné kvality, avšak nulové použitelnosti pro zamýšlený účel. Vznikl tak výrazný paradox fotografického díla, které bylo ve dvou politických etapách zcela rozdílně přijato.

Ostrava propagovaná v knize *Obležené město* svými doly a havíři rok po uzavření poslední šachty na území města by ještě nemusela vyvolat u radních větší rozhořčení. Opilecké scény, povalující se lahváče, všudypřítomné cigarety, polonahé ženy už jsou ale těžko akceptovatelné i pro největší liberály. Jen stěží si tak lze představit, že by Ostrava skutečně knihu využila pro svůj původní záměr. Místo *Obleženého města*, hodilo by se spíše Obnažené město, jak v roce 1945 nazval americký fotograf Weegee svou fotografickou knihu o New Yorku. Ale raně porevoluční Ostrava zdaleka neměla jen tyto stinné partie. Pro Koláře přitom obrazy nejsou skepsí a ani je nepořizoval s nechutí k městu. Ironické obrazové glosování každodenní reality. Provokativní naturalistické fotografie však nemohou nikdy sloužit jako prostředek propagace žádnému městu, které musí zůstat důstojným orgánem veřejnosti.

Vznik publikace ze strany autora Viktora Koláře úzce souvisel s děním na ostravské kulturní a výtvarné scéně první poloviny devadesátých let 20. století. Inspirativní pro Koláře byla v této době setkání básníků a výtvarníků, později formovaná do tzv. Klubu otevřené kultury, v němž působili spisovatelé Balabán, Ovčáček nebo Žila. Setkání se soustředila v ostravském klubu Atlantik, v němž básníci četli k obrazovým projekcím svá díla. Mezi nimi měl prostor i ostravský

763 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

básník Jaroslav Žila (1961–2017). *„Jarda Žíla mě tenkrát velmi oslovil. Padaly mu papíry s texty a měl velkou trému. Ty básně mě ale velice chytly, protože byly ryzí a byly tady z hor, z Beskyd. A byla v nich i ta kronika, ten metafyzický faktor, i prostý furiantský život se všemi záhadami. Tak jsem si říkal, že bych zkusil dát k jeho veršům dohromady nějaké své fotografie.“*[285] Propojení poezie se surovými fotografiemi Ostravy poprvé dvojice tvůrců vyzkoušela v Olomouci prostřednictvím projekce a autorského čtení. Totéž následně opakovali v klubu Atlantik v Ostravě. Pro účely sestavení knihy dodal Žila Viktoru Kolářovi větší množství svých básní, k nimž pak Kolář vybíral své fotografie, až těchto podkladů sestavil maketu knihy.[286] Kolář a Žila se krátce nato setkali s Miroslavem Zelinským, který byl jejich záměru nakloněn. Kromě toho byl údajně členem grantové komise pro oblast kultury na magistrátu města. Zelinský byl v projektu vzniku knihy o Ostravě jakýmsi koordinátorem, přestože vize o podobě knihy byla Kolářem jasně daná. Jediný větší zásah Zelinského tak bylo odstranění jedné fotografie, kterou považoval za problematickou a což autor tohoto snímku respektoval. S čímž se už však Kolář nesmířil byl Zelinského návrh pro změnu koncepce publikace tak, aby básně knize dominovaly a fotografie měly pouze ilustrativní roli.

Dominantní postavení v koncepci knihy měl jednoznačně Viktor Kolář. S Žilou hledal Kolář společnou tvůrčí řeč. Rovněž sestavoval a kombinoval fotografie k veršům a hledal mezi nimi společný kontext. Kolářovi se na Žilových verších líbil humor, nadsázka.[287] Žila se s převládajícím významem fotografií nad verši postupně smiřoval, ale propojení mezi svou a Kolářovou tvůrčí výpovědí neviděl jako dokonalé. *„Texty běží jinudy než ty fotky, ale obojí hovoří o tom samém. A to je na tom, myslím si, to podstatné.“*[288]

Hotová maketa knihy byla dodána na magistrát města a podle Koláře komisi zaujala, díky čemuž se podařilo získat peníze na výrobu výsledné knihy. Po schválení vydání knihy ze strany magistrátu stáli autoři před otázkou, kdo publikaci vydá. Rozhodlo se pro ostravské nakladatelství Sfinga, které v té době bylo již krátce před zánikem. Redakční role byla značně omezená nejen hotovou koncepcí publikace, ale i grafickým řešením. To na přání Koláře provedla jeho žena Marta Roszkopfová (1947), přestože nebyla v této oblasti odborníkem. Oproti grafickému řešení se trochu ohrazoval básník a spoluautor Žila, kterému se zdálo, že jeho verše vedle fotografií v knize zanikají. Tento nepoměr viděl Žila v příliš malé velikosti písma vzhledem k fotografiím. Jako jistý problém se ukázalo polygrafické zpracování knihy, s nímž neměl větší zkušenosti Kolář a ostatně ani redaktoři nakladatelství, které se na vydávání obrazových publikací soustředili jen okrajově. Pro výrobu publikace s černobílými fotografiemi však nakladatelství doporučilo zvolit tiskárnu Exprint v Červeném Kostelci, která byla závodem tiskárny Helios Praha. Tiskárna disponovala kvalitními tiskařskými stroji Heidelberg a papírem vhodným pro obrazové knihy, v nichž převažují černé tóny. Komplikace však nastaly v zajištění dohledu nad tiskem, protože v nakladatelství Sfinga nebyl k dispozici kvalifikovaný pracovník. Kolář se tak před zhotovením publikace vydal do tiskárny sám, ačkoliv v kontrole tisku neměl doposud žádné zkušenosti. Původně zvolený a objednaný finský papír vysoké tloušťky se ukázal pro publikaci jako nepoužitelný. Kvůli své jemné struktuře

764 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

se na stranách publikace zalitých černou barvou objevovala bílá místa, která se z kovové tiskové desky nepodařilo na papír přenést. Pro zajištění dokonalejší reprodukce byl tak na místě vybrán křídový papír. Původně zvolený materiál nezajišťoval v černém pozadí takovou tmavost, jako tomu bylo v případě druhého papíru. To prospívalo nejen fotografiím na těchto černých stranách, ale i celkovému střídmějšímu výsledku. Kniha však s novým papírem nabyla na sytosti, kontrastu a tmavosti, což výrazně přispělo k jejímu dramatickému charakteru.[289] Ještě zřetelnější je to při srovnání tonálně střídmých reprodukcí Kolářových fotografií v jeho monografii nakladatelství Torst edice Fototorst z roku 2002.

Přičinění magistrátu města Ostravy pro vydání knihy Viktora Koláře o Ostravě bylo motivováno touhou reprezentovat raně porevoluční město prostřednictvím fotografické publikace. *„Do té doby existovala o Ostravě pouze kniha s rudými hvězdami a pionýry. Takže to měla být první porevoluční publikace a měla být jakousi vizitkou, jak vypadá město Ostrava. Tehdy toto zadávala a rozhodovala rada města Ostravy.“*[290] Pochybením ze strany magistrátu byla zcela evidentní neznalost tvorby Viktora Koláře. Podle slov tehdejšího mluvčího Petra Vaňka byl fotograf Viktor Kolář v polovině devadesátých let pro širší veřejnost málo známým autorem. Kdyby totiž znalo vedení města jeho fotografie aspoň zběžně, lze si domyslet, že by se o podobu knihy zajímalo v mnohem větší míře, než tomu bylo ve skutečnosti. Magistrát tak bohužel přenechal zodpovědnost pouze na tehdejším členu rady města, předsedovi kulturní a grantové komise a pozdějším předsedovi Poslanecké sněmovny, ministrovi zahraničních věcí a ministrovi kultury Lubomíru Zaorálkovi. Ten podle úvahy mluvčího Vaňka znal Koláře již z dřívější doby a na zasedání města jej prezentoval jako fotografa vysoké úrovně mezinárodního měřítka. Komunikace Koláře se Zaorálkem jako jediným zástupcem zadavatele se ukázala pro výslednou podobu knihy jako klíčová. Pochybení členů rady magistrátu a jeho vedení přiznává také sám Vaněk. *„Zajímavé je, že rada města Zaorálkovi tento úkol svěřila se vším všudy a nikdo nechtěl vidět nějaký náhled apod. To znamená, mezi zadáním a dodáním hotové knihy nikdo neviděl, co vlastně vzniká.“*[291] Zároveň však Vaněk dodává, že se nikdo další o chystanou publikaci nezajímal, protože právě Zaorálek byl představiteli města považován za velmi kvalifikovaného a takřka jediného odborníka v oblasti kultury a jak sám říká *„rada města neměla sebemenší důvod k nějakým pochybám, nebo podezření, že to nevyjde dobře.“*[292] Podceněna ovšem byla patrně Zaorálkova schopnost orientovat se v oblasti oficiálních propagačních prostředků města. Dalším důvodem v přenechání odpovědnost na jediném členu rady byla podle Vaňka snaha distancovat se od cenzorských postupů uplatňovaných při vydávání knih v éře socialismu. Asi nejextrémnější možností, která vyústila ve velké nedorozumění, může být podle Vaňka ta, podle níž Zaorálek tvorbu Koláře před vydáním knihy vlastně vůbec neviděl, ale pouze s autorem komunikoval slovně a na základě toho si vytvořil vlastní představu. Vaněk tak konstruuje podle toho, že by těžko Zaorálek přistoupil na výslednou podobu knihy, když ze zasedání členů rady magistrátu věděl o jejích představách a znal zadání toho, jak má publikace vypadat.[293] Této variantě nasvědčuje i to, že Viktor Kolář o Lubomíru Zaorálkovi v rozhovoru s autorem této práce v souvislosti s knihou *Ostrava. Obležené město* vůbec nemluvil.

765 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

Šéfredaktor nakladatelství Sfinga Lubomír Petr, který měl nad vydáním knihy kontrolu, podotýká, že se vedení magistrátu s obsahem knihy seznámilo a údajně knihu viděli před jejím odesláním do tisku. Zcela pak odmítá jakékoliv pochybení nakladatelství nebo jeho jednotlivých pracovníků. Z jejich strany došlo k odbornému redakčnímu posouzení knihy i z výtvarného hlediska, a protože získali i finanční prostředky na výrobu knihy, nic Sfinze nebránilo knihu vydat. Nespokojenost nad výsledkem ze strany magistrátu komentuje takto: *„Došlo tam zkrátka k omylu v tom smyslu, že nakladatelství usilovalo o uměleckou publikaci a magistrát usiloval o propagační komerční tisk. Toto nedorozumění bylo ovšem z jejich strany, protože všechny podklady měli k dispozici a schvalovali je.“*[294]

Události, které nastaly kolem knihy po jejím vydání se z různých zdrojů liší. Jasné je, že záměrem magistrátu města Ostravy bylo vydat z vlastních zdrojů publikaci, která by reprezentovala město. Viktor Kolář chtěl využít nabídnuté příležitosti a vydat vlastní monografii s texty básníka Jaroslava Žily. Nakladatelství Sfinga mělo spíše funkci zprostředkovatele mezi autorem a zadavatelem a následně také publikaci distribuovalo. Je evidentní, že podoba výsledné knihy s ohledem na rozdílné požadavky Koláře a nakladatelství Sfinga na jedné straně a magistrátu města na straně druhé nemohla uspokojit obě strany.

Jakmile byla smluvní část nákladu knihy *Ostrava. Obležené město* magistrátu dodána, zvedla se ze strany představitelů města vlna nevole, rozhořčení a zklamání. Protože se jednalo o první fotografickou publikaci o Ostravě po roce 1989, její očekávání bylo velké nejen ze strany veřejnosti, ale zájem budila kniha také u médií. Byla uspořádána tisková konference, na níž mluvčí Petr Vaněk tlumočil odmítavý postoj magistrátu. Vaněk se teprve zde osobně seznámil s Kolářem a tehdy hovořil o tom, *„že to není neúcta k dílu Viktora Koláře nebo že bychom se styděli za minulost Ostravy.“*[295] Problém knihy spatřoval v tom, že minulost Ostravy zachycená objektivem Koláře není pro město v polovině devadesátých let charakteristická. *„V knize jsou fotografie z rozpětí let 1963 až 1992. Z toho roku 1992 to navíc nejsou fotografie exteriérové, ale interiérové. Například nějaká striptérka nebo havíř na šachtě, jak se jde do koupelny umývat. Zkrátka fotografie, které stejně tak dobře mohly být nafotografovány v roce 1950. Ovšem o městě k roku 1995 nevypovídaly vůbec nic. Potom ty fotky, které ilustrují exteriér, jsou fotky z šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých let. Například vylévání strusky na haldu, což už se dávno nekonalo. To skutečně ukazovalo tu pochmurnou Ostravu šedesátých, sedmdesátých let a skutečně to morálně zdevastované město. Například, jak tam leží opilý člověk na chodníku. Zkrátka není to tedy knížka, kterou by bylo možné dát šéfovi krajské rady.“*[296] Za nespokojeností města s výslednou podobou knihy tak nemůže osobitý pohled Koláře, ale především stáří snímků. Pokud by nakladatelství bylo jen trochu seznámeno s požadavky města, asi by knihu nemohly tvořit snímky staré i několik desítek let. Základním předpokladem pro vytvoření reprezentativní publikace v polovině devadesátých let by měla být snaha vytvořit co nejaktuálnější fotografie. Přestože Kolářovo dílo v sobě přímo nezahrnuje typické viditelné totalitní prvky známé z předchozích knih o Ostravě, symbolika doby a určitá svízelnost režimu je zde jasně čitelná. V opozici

766 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

proti vedení města zůstal jedině Lubomír Zaorálek, jenž považoval způsob představení knihy Obležené město na úřadu Ostravy za nehorázný a ostře se ohradil proti tvrzení, že se jedná o publikaci, která nereprezentuje město. Reprezentativní význam viděl v její umělecké rovině.[297]

Druhá strana – autoři a nakladatelství – na tiskové konferenci k nově vydané knize hovořila o výtvarné stránce fotografií a vyzdvihovala její kvality. Zřetelně si však i oni uvědomovali názorový nesoulad nad vzniklým dílem. Ryze autorsky pojatý pohled na Ostravu ve formě fotografií a básní, v nichž je klíčová symbolika a jakési duševní znaky města, neměl v podstatě nic společného s moderní propagací města. *„A tam jsme na sebe narazili a bylo jasné, že spolu komunikují dva odlišné světy.“*[298] Média se před závěry magistrátu zastávala právě nakladatelství a autorů knihy, jak vzpomíná mluvčí Vaněk *„Novináři potom psali, že jsme asi chtěli Potěmkinovi vesnice a že Kolář nám předložil syrovou Ostravu a my jsme jí odmítli. My jsme nechtěli žádné Potěmkinovi vesnice, ale Ostrava v roce 1995 rozhodně nevypadala, tak jak je zobrazena v té knize.“*[299] Otištěné články ke knize pak přirozeně kromě její obrazové a textové složky věnovaly velkou pozornost také situaci okolo uvedení knihy. Autor knihy vzpomíná, že publikace byla diskutována na jednom ze seminářů na FAMU, kde Kolář od roku 1994 vyučoval. Kniha se však na této půdě setkala překvapivě s množstvím kritiky a zastání se jí dostalo jen od několika studentů.[300] Výstižně se ke knize vyjádřil také bývalý zaměstnanec nakladatelství Profil v Ostravě Vítězslav Bělovský, který se s tvorbou Koláře setkal ještě před vydáním knihy například z jeho výstav nebo osobního setkání. Pro Bělovského kniha nebyla nijak sporná a říká: *„Osud člověka v době a prostředí, do nichž se narodil a v nichž existuje, to je ohromné a věčné téma. Viz Aškenázyho: ‚…přišel jsem žít. Jsem tu dobře?…‘ Jsem ve slušném režimu, ve slušném městě, mezi slušnými lidmi? Jako by Kolář v tom ptaní pokračoval.“*[301]

Po vydání knihy a tiskové konferenci se nejvíce zloby ze strany magistrátu sneslo na komunikačně zodpovědného člena rady města Lubomíra Zaorálka. Petr Vaněk k tomu říká: *„Vzpomínám si, že primátor byl velmi rozzlobený a náměstek Lachnit* [pozn.: Petr Lachnit, nar. 1949] *hulákal sprostě jak dlaždič. Byli to zkušení politici a chápali, že budou v očích veřejnosti za pitomce, že vyhodili půl miliónu za něco, co je nepoužitelné.“*[302] Jeden z radních prý o Kolářově pohledu na město prohlásil, že Ostrava v něm vypadá jako ze země třetího světa.[303] Po této kauze se Zaorálek stáhl do ústraní.[304]

Zásadní problém rozdílného očekávání spočívá už v samotném osobitém pohledu dvou stran na charakter dostupných finančních prostředků. Zatímco Viktor Kolář a spolu s ním i šéfredaktor Lubomír Petr hovoří o poskytnutém grantu, tehdejší mluvčí primátora města Vaněk toto zcela zavrhuje a říká, že *„se nejednalo o grant. Tedy, že jsme dali grant na nějaké umělecké dílo, a pak se od něj distancovali. Tak to vůbec není. Tam se jednalo o tom, že si město Ostrava v roce 1995 nechá vyrobit reprezentativní publikaci, která bude vhodným dárkovým předmětem pro zahraniční delegace, když přijedou k nám nebo pro cesty do zahraničí a podobně. To bylo tedy hlavní zadání.“*[305] Ze strany magistrátu tak podle Vaňka měla suma sloužit k pokrytí zakázky. Že se jedná o grant se ostatně může dočíst čtenář i v samotné knize a to na několika místech. To, že tato informace není

pravdivá a že nebyla před tiskem upravena jen dokazuje fakt, že knihu před její výrobou viděl jediný nebo žádný zastupitel z magistrátu. Důkazem toho že se skutečně nejednalo o grant může být zásada s jakou je tato forma stipendia udílena. Podmínkou je totiž to, že výše uděleného grantu neodpovídá výši nákladů projektu. Je také třeba uvést, že charakter grantu, jak je známý dnes, v době vydání knihy prakticky neexistoval. Protože však šéfredaktor Lubomír Petr hovořil o tom, že z vlastních peněz knihu nakladatelství zaplatit nemohlo, museli spoléhat pouze na získané finanční prostředky. Město by pak muselo projekt financovat v plné výši, což není v případě grantu reálné. Navíc by postrádalo smysl, že nakladatelství Sfinga by do projektu vložilo vlastní peníze, když předem věděli, že pro komerční účely získají jen asi 100 kusů knihy.

Přestože je v publikaci uveden dok vydání 1995, ve skutečnosti byla kniha distribuována od poloviny ledna roku 1996. Publikace vyšla s přispěním města Ostravy částkou 520 000 Kč.[306] Je pravděpodobné, že tato suma pokryla všechny nebo aspoň většinu finančních nákladů v rozpočtu projektu. Celkový počet vytištěných knih činil 1 000 ks. Z tohoto celkového nákladu připadlo 750 ks knih pro potřeby prezentace magistrátu města a pouhých 100 ks se dostalo do distribuční sítě prodejen.[307] Autoru fotografií Viktoru Kolářovi se zdál tento počet příliš malý a u šéfredaktora nakladatelství Lubomíra Petra usiloval o zařazení většího množství knih do prodeje.[308] Tento požadavek byl ale v rozporu s původními nároky magistrátu města, protože kniha neměla být určena k prodeji vůbec. Autor fotografií Kolář získal z celkového nákladu přibližně dvacet až třicet kusů výtisků.[309] Jaký osud knih, jejichž vlastníkem byl magistrát, následoval dále je postaveno na pouhých úvahách, dohadech a domněnkách. Jisté je, že magistrát z celkového svého podílu třech čtvrtin nákladu knihy rozdal významným návštěvníkům z vlastní iniciativy pouze malou část. Kontroverzní okolnosti a mnoho zaujatých diskusí v odborných i laických kruzích vyvolaly zvýšenou poptávku po *Obleženém městě*. Zájem dokazuje i to, že v souvislosti se snahou zamlčet publikaci ze strany magistrátu, si o ni významní zahraniční návštěvníci říkali sami.[310] Podobně usilovali o vlastnictví knihy další zájemci. Trh byl nakonec v tomto smyslu podle vzpomínek ústředních postav kolem knihy přece jen aspoň zčásti uspokojen. Nejistě na osud knih magistrátu vzpomíná například mluvčí Vaněk, když říká, že se část nákladu prodala zpátky Sfinze.[311] Zda nakladatelství knihy skutečně odkoupilo a jak s nimi případně naložilo je věcí dohadů a nejasných vzpomínek. Jasnější už je Vaňkova vzpomínka na to, že určitá část nákladu byla prodána také antikvariátu.[312] Podle knihkupce Luďka Jičínského, který si otevřel prodejnu Artforum v roce 1989, mu byly jistým členem zastupitelstva magistrátu po pěti až deseti kusech tyto knihy v roce 1996 a 1997 dodávány a on je zákazníkům prodával. Tato dodávka publikací však prý nepřekročila počet sta kusů. Ne zcela standardní postup zaměstnance magistrátu byl kompenzován faktem, že se vlastně jednalo o určitou záchranu výtisků, které by za jiných okolností ležely na půdě úřadu. Takto se dostaly mezi zájemce a díky mediální kampani se vcelku dobře prodávaly.[313] Další díl výtisků byl rozdán mezi některé zaměstnance magistrátu. Namísto původně zamýšleného reprezentativního daru významným osobnostem tak knihu *Ostrava. Obležené město* získali zastupitelé města jako hmatatelnou vzpomínku na jeden velký omyl.[314] Část nákladu, která se do knihkupectví dostala, se prodávala za maloobchodní cenu 350 Kč za jeden výtisk.[315] Na základě zvýšené poptávky po knize stoupla její cena v knihkupectví Artforum na 390 Kč, přičemž průměrná měsíční mzda tehdy byla 8 307 Kč (1995).[316] Podle tohoto poměru by v roce 2020, kdy průměrná mzda činila 35 402 Kč,[317] stála taková knížka 1 662 Kč. Publikace tak byla nebývale drahá, přesto se díky mediálním ohlasům, malému nákladu a nepochybně i významu autora, rychle rozprodala. Své zájemce si tak našla, paradoxně ale úplně jiné, než kteří byli na počátku zamýšleni. Radní očekávali důstojný dar pro návštěvy za zvláštních příležitostí, namísto toho si ji narychlo kupovali, sběratelé, fotografové, místní nadšenci a snad i překupníci.

Zcela evidentně tak odpadá mnohdy opakovaná myšlenka, že knihy z vlastnictví magistrátu byly fyzicky zlikvidovány dáním do stoupy nebo že by magistrát usiloval o stažení knih z prodeje.

Krátce po uvedení potkal knihu kromě odmítnutí ze strany města ještě další problém, i když menšího měřítka. Záležitost se týkala už jen nakladatelství Sfinga, do jehož kanceláře krátce po uvedení titulu zavolala šéfredaktoru Lubomíru Petrovi právní zástupkyně svého klienta, jehož portrét se objevil v knize. Podle jejích slov se onen muž – horník, portrétovaný v publikaci na straně 46, dožaduje zadostiučinění ve formě finančního obnosu za zveřejnění své údajně dehonestující podobizny. Lubomír Petr jakoukoliv finanční náhradu odmítl. Nedlouho nato ještě přišel do nakladatelství od této právničky právní rozklad požadavku jejího klienta. Rovněž šéfredaktor Petr se za nakladatelství radil s právníkem, aby se ujistil o své pravdě. Ta se ukázala jako oprávněná, protože k podání žaloby na nakladatelství Sfinga už nedošlo. Podle Lubomíra Petra motivovala vyfotografovaného havíře k oslovení právníka vidina finančního příjmu.[318] Podle Viktora Koláře měl být jeho požadavek určitou kompenzací za snížení úcty na jeho osobě. Kolář přitom vzpomíná: *„Kamarádi mu říkali, že tam vypadá jako chuj. Takto ho polekali.“*[319] Podobně jako Lubomír Petr také Kolář ubezpečil právní zástupkyni tím, že portrétovaný s fotografováním souhlasil a že případná žaloba je tak bezpředmětná.[320] Přitom ten stejný havíř na fotografii navštívil krátce po vydání knihy knihkupectví Artforum, kde si knihu u majitele Artfora Luďka Jičínského vyžádal. V té době byl v prodejně zrovna básník Petr Hruška. Po nalistování stránky se svým portrétem byl onen havíř potěšen, že je jeho osobnost proslavena. Podobizu v knize mu pochválil také Hruška s Jičínským.[321]

Navzdory kontroverzního přijetí zadavatele neztrácela kniha na kvalitě svých fotografií a naopak těžkosti, které provázely její uvedení, výtvarně-surovou hodnotu publikace jen utužovaly. Podobně jako v předešlých titulech Viktora Koláře bylo zachováno rozmanité spektrum znaků, symbolů a momentů, jež dohromady tvoří vícevýznamové pohledy na průmyslovou metropoli. Výběr fotografií je tematicky vyvážený. Kolekce fotografií v knize je z doposud vydaných třech titulů Kolářových monografií největší, protože obsahuje celkem 72 obrázků. Zatímco předchozí dvě knihy měly společných mnoho fotografií, které lze považovat za Kolářovy významné, v knize z poloviny devadesátých let se tyto snímky prakticky neobjevují. Nejstarší fotografie v knize pochází z roku 1963, nejmladší vznikla roku 1992. Z období po sametové revoluci (od roku 1990 včetně) je v knize otištěno 10 fotografií. Ovšem ty se nijak neliší od zbytku série. Přívlastkem knihy se tak stává časová anonymita, obrázky nelze na pohled dobově zařadit. Jako nedopatření působí jediná fotografie pořízená mimo město Ostravu, které vymezuje název i obsah knihy. Přes dvoustranu 62–63 je otištěn snímek z Havířova nevěsty před budovu místního vlakového nádraží. Pevné opodstatnění ale ve zbytku série příliš nemá. Při porovnání dvou za sebou vydaných Kolářových publikací dospějeme k zajímavému faktu. Neexistuje pravděpodobně žádná shoda ve snímku ze sérií otištěné v Kolářově monografii nakladatelství Profil a jeho edice Podoby z roku 1986.

Tematické pojetí celku je ve srovnání s knihami z roku 1986 velmi odlišné. V knize edice Podoby je ve snímcích více ironie, groteskosti, humoru, hlavní motiv člověk. Nyní převládají smutné, pochmurné a melancholické snímky z periferií města se zdůrazněnou atmosférou. Nově se také objevuje mnoho zátiší a krajin, což vytváří znamenitý vyvážený celek, zvlášť oproti Kolářově publikaci z Profilu, která byla spíše humanistickým dokumentem. Sled snímků začíná od krajin a periferií města, postupně pak přichází přes interiéry domů, a končí zesílením na portréty.

V *Obleženém městě* Kolář skvěle dokázal své tvrzení, že se více než za dokumentaristu považuje za surrealistu. Tragika města ho přitahovala a že Ostravu jako žalostnou skutečně vnímal, dokazuje nejen fotografiemi, ale i vlastním textem na konci knihy, v němž píše: *„Naše knížka je koneckonců i vyznáním tomuto páchnoucímu koutu světa, je holdem všem bezejmenným, kteří tu doslova obětovali své životy.“* Ale hned pokračuje ujištěním, že tato tragika je důvodem k opakovaným návratům: *„Každý z nás, kdo zrovna tady spatřil světlo světa, se bude alespoň ve vzpomínkách často vracet. Není tak silných míst mnoho…“*[322]

Na kolekci je znát, že už na rozdíl od publikací předchozích nepodléhá ani v nejmenší míře žádným ideologickým požadavkům nebo autocenzuře. Časový rozsah použitých fotografií je doposud nejširší, což je jednak dáno tím, že kniha vyšla oproti předchozím o deset let později, ale i zařazením snímků už od roku 1963. Od tohoto roku do Kolářova odchodu do Kanady v roce 1968 se tak z tohoto období dostalo do knihy celkem 26 fotografií. Zato fotografie z první poloviny devadesátých let jsou v knize zastoupeny jen v deseti kusech. Úvodní text pochází z pera Richarda Svobody a Petera Zajace. Závěr knihy je kromě čtyřjazyčných (čeština, angličtina, francouzština a němčina) biografií Viktora Koláře a Jaroslava Žily tvořen stručným závěrem sepsaným Kolářem.

Životopisy autorů i závěrečný text jsou čtyřjazyčné – kromě češtiny jsou napsány také v anglickém, francouzském a německém jazyce.

Podobně jako předchozí Kolářova kniha vydaná v německém nakladatelství Ex pose v roce 1986 měl i titul *Ostrava: Obležené město* specifický, metaforický název. Jeho přívlastkem bylo, že byl mnohými často komolen do srozumitelnější podoby. Například chronologický periodický soupis nejvýznamnějších událostí ve městě Ostravské kalendárium uvedlo ve zprávě o prezentování nové Kolářovy knihy jako její jméno *Ostrava. Obložené město*.[323] Stejné chyby se dopustil i redaktor regionálního periodika *Svoboda*. Nejistotu nad názvem knihy v dobách jejího vzniku vyjádřil redaktor nakladatelství Sfinga, když se autora ptal, co tímto slovním obratem zamýšlel. Sám Kolář přiznává, že se nechal inspirovat modernistickými autory, „odcházením“ mnoha zahraničních měst, mizením jejich vnitřního života, z nichž se zachovala jen prázdná skořápka a naopak „nezůstala hlava na hlavě“, což autor vnímá jako analogii ke své knize.

Potenciál Ostravy byl vyčerpán a na její novou roli se čeká.[324] Kolář také přirovnával Ostravu k obleženému Leningradu.[325] Současně hovořil o tom, že když jdeme v Ostravě po trávě, je zamořená, v půdě jsou plynovody, výduchy uniká plyn, který dýcháme. *„Jsme jakoby obklíčeni. To město je v obležení. Je velice těžké a složité se z tohoto obklíčení dostat pryč.“*[326]

Do jisté míry to byla velmi reálná předzvěst budoucího nejistého směru bývalého průmyslového a postkomunistického města, které nalézá svou novou cestu teprve patnáct dvacet let po Kolářově knize. Knihu uvádějí texty literárních historiků Richarda Svobody a Petera Zajace. Ve druhém případě jde o výčet knižních a jiných ustálených pojmů vyjadřujících různé motivy v odstínech od černé přes bílou. Dále fragmenty připomínající reálie Ostravy.

Ve věci odpovědnosti za kontroverzní knihu podle očekávání každá ze stran vinu odmítá. Čas dvou desítek let od vydání knihy jen upevňuje působení jakéhosi filtru prostřednictvím něhož si nakladatelství, autor a na druhé straně bývalý mluvčí magistrátu města pravdu trochu přikreslují ve svůj prospěch. Je však třeba uvést, že obě strany o knize uvažovaly v dobré víře, že se dílo podaří ke spokojenosti všech. Úhel pohledu zúčastněných se však značně lišil.

Dnešní praxe ve vydávání oficiálních propagačních materiálů veřejnými i soukromými institucemi je velmi odlišná od specifického postupu, jakým vznikla kniha *Ostrava. Obležené město*. Významné propagační materiály jsou schvalovány podle jasně dané hierarchie soukromé společnosti nebo veřejné instituce.

Pokud se má jednat o srovnání díla Koláře vydaného v knihách před rokem 1989 s knihou *Ostrava. Obležené město*, narážíme na rozpor, který je dán účelem vzniku publikace. Nezáleží pak ani na politickém režimu. Rozdílnost názorů obou stran stála na dvou pojmech – propagace a subjektivní pohled. V případě Koláře a jeho *Obleženého města* se tato dvě pojetí nepodařila ani v nejmenším propojit. Kniha je tak extrémním střetem zájmů dvou stran. Bohužel nebo paradoxně spíše naštěstí se projekt nepodařilo zastavit či alespoň modifikovat ke spokojenosti obou stran. Je důležité si uvědomit, že nikdy nebyla ze strany magistrátu ani dalších stran zpochybněna kvalita tvorby Viktora Koláře. Díky výtvarné kvalitě knihy, jejímu malému nákladu a okolnostem jejího uvedení se dnes jedná o takřka nesehnatelný titul. Cena v antikvariátu se v případě jeho výskytu pohybuje v ceně nad 1 000 Kč.

Kolářova *Ostrava* nebyla první nepřijatou fotografickou knihou osobitého pohledu na město v Československu. Zcela odmítnuto, a ještě před distribucí zcela zničeno, bylo původní vydání publikace *Město* se snímky Vladimíra Birguse a Pavla Jasanského. Nová kniha byla připravená o rok později a mnohé fotografie byly nahrazeny snímky Miroslava Hucka.[327] Dochovaly se jen jednotky kusů, zachráněné pro další generace jedním z autorů přímo v tiskárně.

Kniha vyvolala silnou odezvu v médiích. Nejen díky své tvůrčí expresivitě, významu autora, statutu první porevoluční fotografické knihy o Ostravě, ale především kvůli konfliktu s městem se stala mediálně nejcitovanější fotografickou knihou Ostravska. Zájem u novinářů vyvolala pro svou osobitost, naprostou proměnu v uvažování o fotografické knižní prezentaci města a v neposlední řadě také díky okolnostem jejího přijetí. Řada novinářů se knihy k překvapení autora vůbec nezastala.[328] „(…) *je to vyznání lásky městu mého života s jeho člověčí drsnou, ba až ohyzdnou krásou, jedinečné místo na světě.*“[329] *„A o čem tedy naše kniha je? Je o Ostravě, o nás v Ostravě, o Ostravě v nás. Všichni, kteří zde žijeme, ať chceme nebo ne, ať jsme si toho vědomi nebo nejsme, vlečeme za sebou těžký balvan historie, tak těžký, že se jej nelze zbavit sebechytřejším trikem, pohrdavým gestem, předstíraným zapomněním.*“[330]

Státem kontrolované kulturní a tvůrčí postupy a jejich výsledky v totalitním období se pak s pádem režimu staly pro mnohé silnou motivací k nastavení prakticky neomezené svobody. Volnost projevu devadesátých let byla nebývalá, patrně už neopakovatelná a projevující se zejména v satiře a humoru. V letech 1993–1997 vysílala Česká televize pořad produkce Febio Česká soda, jehož nástrojem se stal mnohdy drsný černý humor, od roku 1995 se na prvních stránkách časopisu Reflex objevovala politická satira ve formě drsného komiksu Zelený Raoul. *Obležené město* však za humorný obraz města považováno být nemohlo. Nešlo totiž o nezávislý obraz pozorovatele zvenčí, ale naopak vlastní sebereflexi města určenou pro veřejnost. Kniha ukázala, že porevoluční svoboda není v raně postkomunistické Ostravě tak jednoznačná. Pravděpodobně by ale publikace pro účely, pro jaké byla pořízena, nebyla přijata v žádném městě.

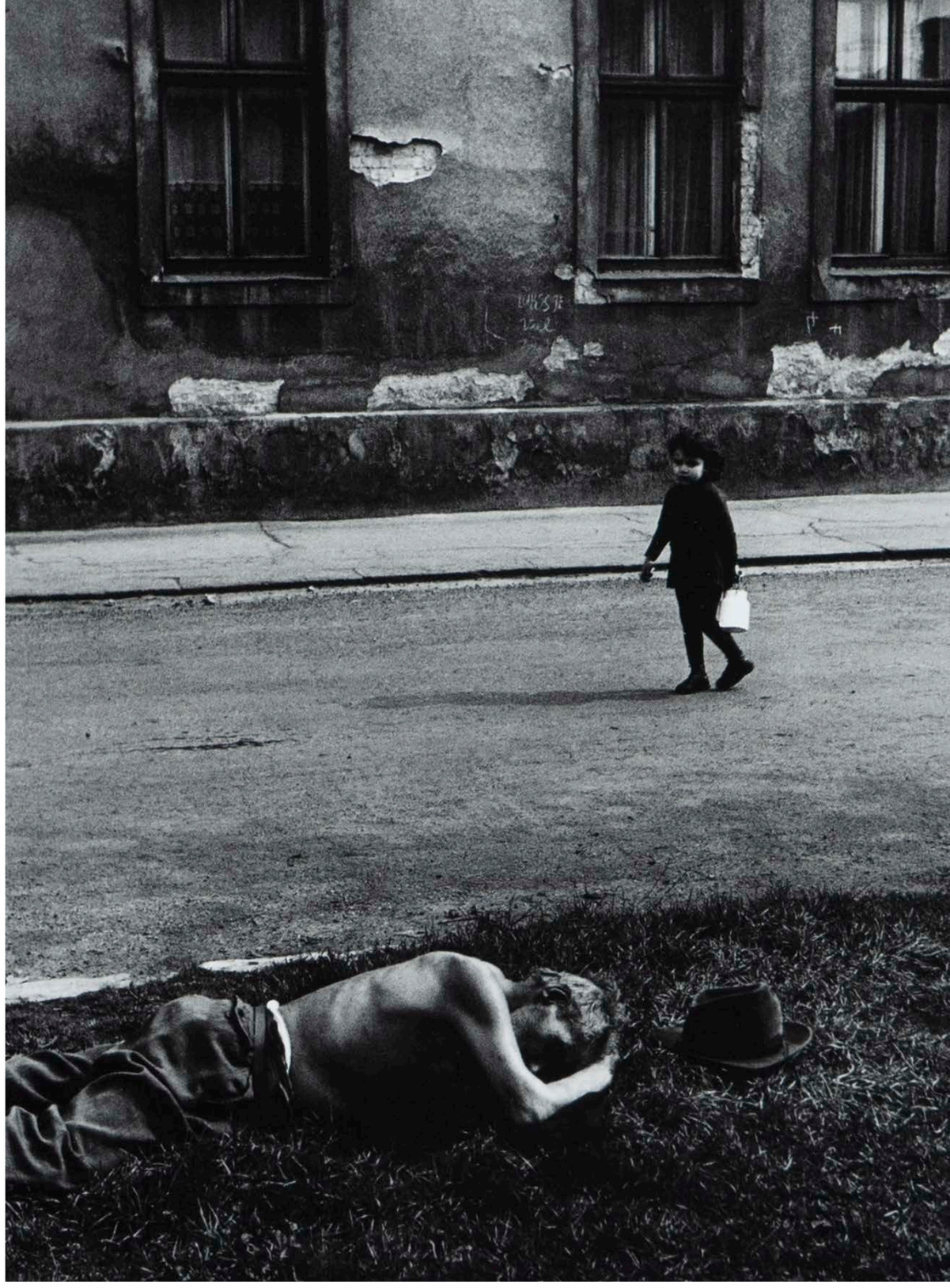

767 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

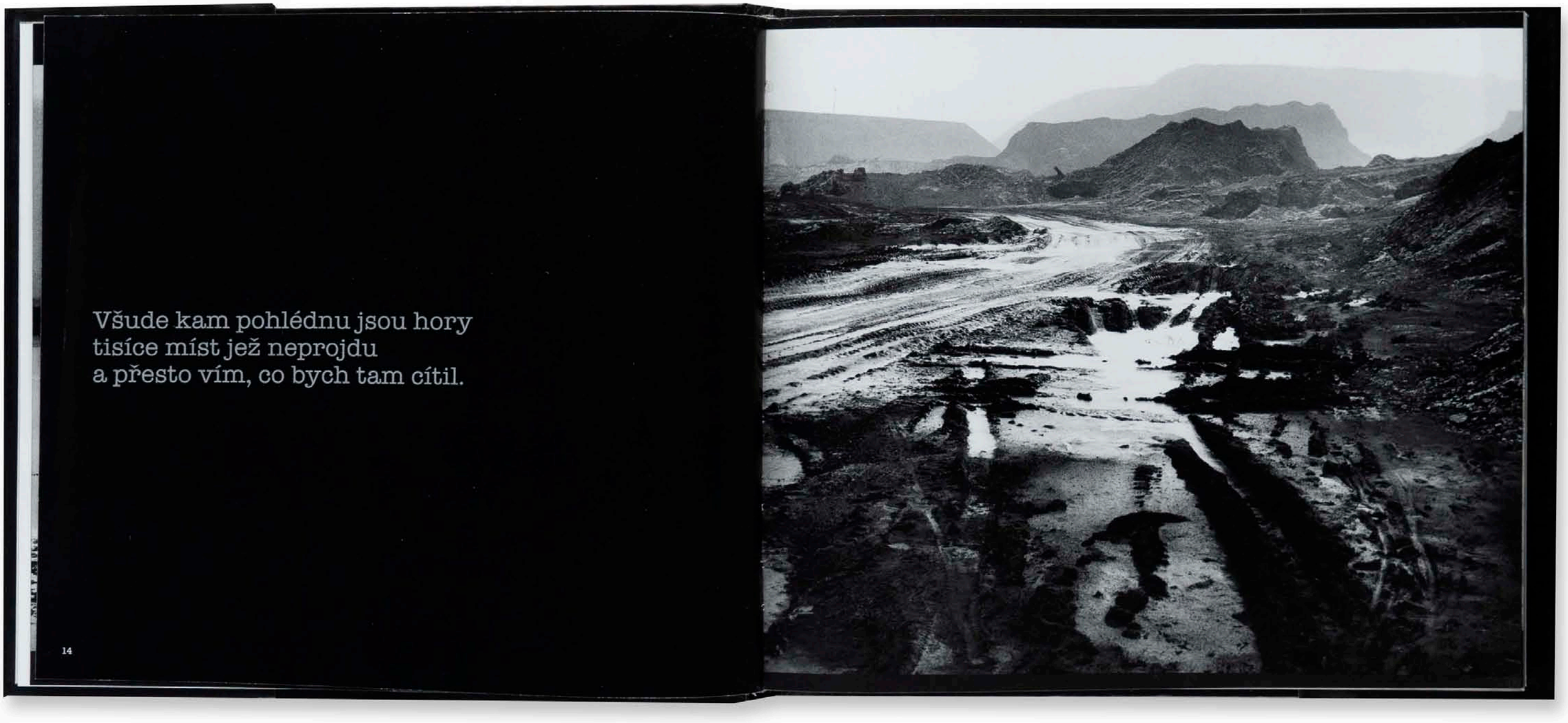

768 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

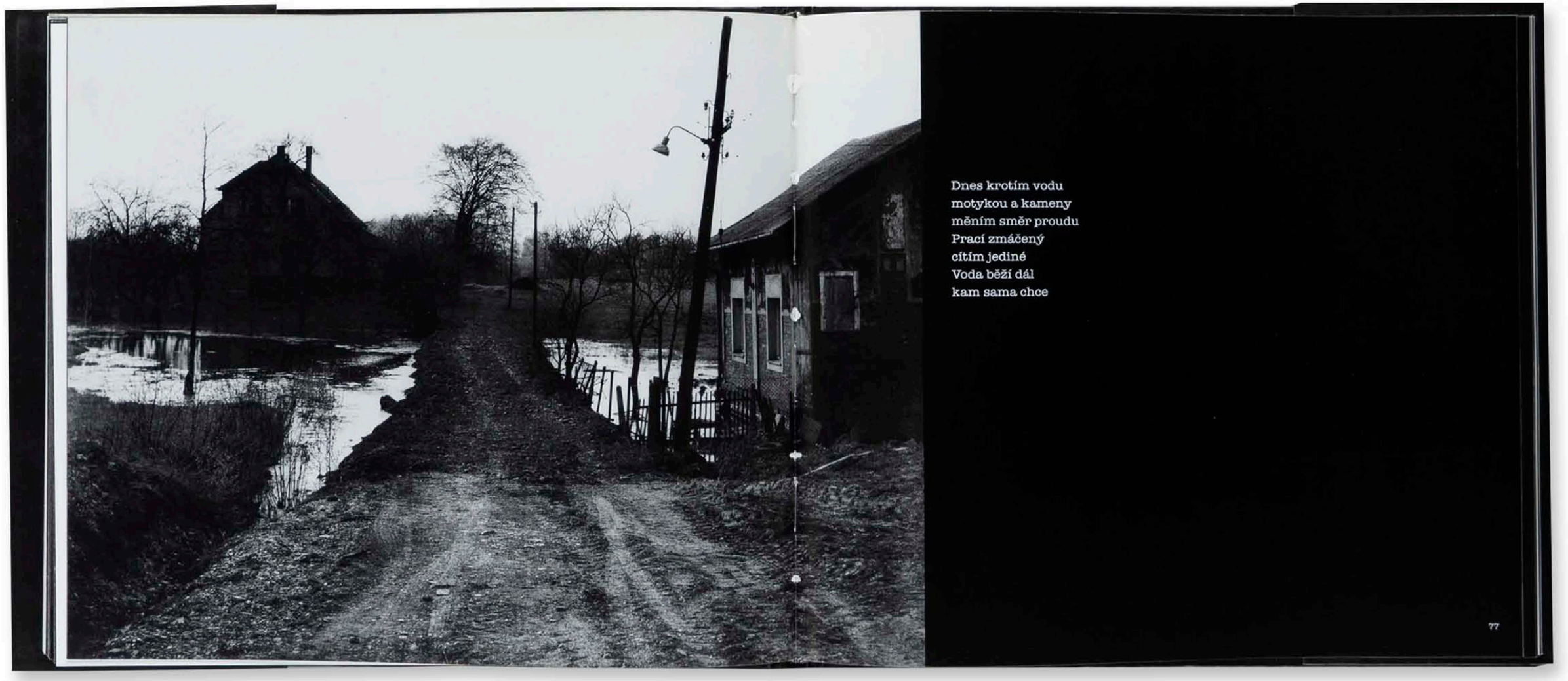

769 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

770 | *Ostrava. Obležené město* | 1995

Když svítí sluníčko

Ostrava. Portrét města (1996)

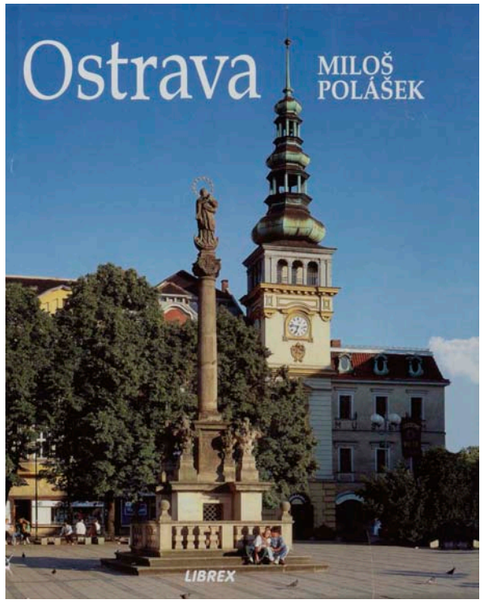

„Po listopadu 1989 se Ostrava začala zvedat z mrákot. Snad znovu najde sílu k takovému rozmachu jako v čase po skončení první světové války.“

Miroslav Stoniš, z úvodního textu knihy *Ostrava* (1996)

V sedmdesátých letech vytvářel Miloš Polášek volný soubor snímků průmyslových, světských i sakrálních dominant Ostravy formou izohélie.[331] později v dalším autorském cyklu Senzualita krajiny, Ostrava pracoval na městských periferiích a na okrajích průmyslových areálů s vysoko posazeným horizontem a výrazným popředím. V obou těchto výtvarných přístupech věnoval pozornost ostravským industriálním motivům a reagoval na negativní dopady v ekologii města. Krátce po roce 1989 zcela obrací a Ostravu formou zakázky fotografuje jako město života, zeleně, barev a sluníčka.

Publikace Miloše Poláška představuje titul srovnatelný svou formou a koneckonců i svými náměty s fotografickými knihami vydávanými v době tzv. normalizace, přirozeně však s vynecháním politického podtextu předešlého režimu. Jedná se o první porevoluční fotografickou knihu určenou široké veřejnosti, návštěvníkům a jistě ji lze považovat za důstojný pohled na město. Výrazným charakterem knihy je její idealistický pohled. Fotografie v publikaci zaujímají optimistické stanovisko na město, které je prezentováno jako místo zeleně, služeb a odpočinku. Knihu provází text Miroslava Stoniše.

Zatímco námětovou páteří poslední komunistické knihy o Ostravě z roku 1985 z nakladatelství Profil a se snímky Miloše Poláška a Petra Sikuly se stal průmysl začínající už na obálce obrysy jeho typických přívlastků – těžní věže a komínů – nová kniha Miloše Poláška měla být pravým opakem. Právě industriální minulost Ostravy tvůrci nové knihy spojovali nejvíce s totalitním obdobím, od nějž se chtěli distancovat tím, že průmysl ve fotografiích zcela vynechají. Pro člověka, který se prostřednictvím této knihy setkal s Ostravou poprvé, přitom bylo takové poznání města ochuzené o jeho nejdůležitější složku. To, co bylo dosud symbolem prosperity, bylo nyní považováno za stinné stránky Ostravy, bez ohledu na historii, ale i budoucí využití.

Industriální hospodářství města bylo v devadesátých letech 20. století ještě na poměrně významné úrovni. Především ale ve druhé polovině 20. století byla Ostrava průmyslovou metropolí a její dědictví zůstalo z velké části zachováno. To že se však téma průmyslu a práce přesunulo z dosavadního významného předmětu zájmu do pozadí byl určitý fenomén v porevoluční době nejen v Ostravě. Snad by se dalo očekávat, že tvůrci knihy se přiklonili k myšlence opomenout tento neoddělitelný přívlastek města z důvodu očekávání jeho blízkého konce.

Autorem fotografií v knize je Miloš Polášek, který se, na rozdíl od svých předchozích publikací o Ostravě, k obsahu této knihy přiznává a stojí za ním. Po dohodě s nakladatelem Petrem Becherem, s nímž knihu v nakladatelství Librex vytvářel, měl při fotografování volnou ruku také co se týká námětů a jejich fotografického zpracování. Přestože v závěrečné fázi vzniku knihy Becher určitým způsobem knihu koncipoval a doporučoval vyřadit některé fotografie, považuje sám Polášek knihu za autorské dílo. Zároveň však přiznává, že hned v počátku byla vymezena hranice fotografovaných motivů podle jeho slov nakladatelem asi takto: *„nechceme žádná politická, sociální témata, žádnou Ostravu, město uhlí a železa, žádné těžce pracující lidi. Chceme Ostravu barevnou, jásající, město zeleně a jinak si s tím dělej co chceš.“*[332] Publikace tak usilovala o odbourání veškerých dominant průmyslové výroby, které autor knihy a nakladatel dávali do úzké souvislosti s minulým režimem.

Taková klasifikace Ostravy coby zeleného města však musela být předem zkreslená. Kniha se díky zredukování pouze na vybrané motivy odchýlila od věcnosti a svým způsobem se vlastně přiblížila cenzorskému principu a účelovému výběru, na němž byly postaveny knihy vydávané před rokem 1989. Totiž zdůrazňovat prioritně na některá témata a jiným se záměrně vyhýbat. A právě jako na námětově osobité dílo je možné pohlížet na *Ostravu* Miloše Poláška.

Několik průmyslových motivů se přesto v knize objevuje. Je jim vyčleněno speciální místo a nejsou spojovány s porevolučním městem, ale připomenuty jako jakési pozůstatky staré Ostravy. Tato úvodní série nazvaná „minulost…“ přináší několik výtvarných i dokumentárních snímků ostravského průmyslu ze sedmdesátých a osmdesátých let. Byla tak vlastně obnovena metoda komparace starého a nového obrazu města používaná zejména v první polovině padesátých let. Tehdy šlo o srovnání kapitalismu a socialismu, ovšem v mnohem tvrdším dogmatickém pojetí. V pravicovém tónu se nese i úvodní text: *„Jakkoliv byl plán, aby Ostrava skončila sebezničením, nakonec jako nesmyslný odtrouben, město přesto kvapem postupovalo ke své zkáze.“*[333]

K intencím knih uplynulých dekád se Polášek s Becherem vrátili také konzervativním fotografickým i grafickým pojetím. Proměna obrazu Ostravy oproti totalitnímu období se projevila už na obálce. Do roku 1989 jsme na tomto místě vnímali Novou radnici s pěticípou hvězdou na jejím vrcholu. Nyní se tvůrci vrátili ke staré radnici, v té době již Ostravskému muzeu, a do záběru zakomponovali ještě morový sloup, který vystřídal sochu milicionáře.

Z fotografovaných míst v obsahu knihy věnoval Polášek pozornost nejvíce frekventovanému centru města. Dále se objevilo několik snímků z přilehlé Slezské Ostravy, ale naopak jen několika snímky byly zachyceny Vítkovice, Poruba, nebo jižní část Ostravy.

To, že kniha vznikla v silně optimistickém duchu, není náhoda. Na začátku roku jejího vydání byla poprvé veřejnosti představena městem podpořená kniha Viktora Koláře *Ostrava. Obležené město*. Zde byla Ostrava obležená opilci, ukazovala všechnu tu špínu města na desítky let starých fotografiích. Fotografie pro novou knihu byly staré většinou jen měsíce. Nutno tak přiznat, že odmítnutí *Obleženého města* ze strany zastupitelů Ostravy bylo adekvátní. Poláškova Ostrava se vrátila k optimistickému obrazu a mnozí ji tak považovali jakousi náplast reagující na *Obležené město*. Takové chápání dvojice knih potvrzuje nepřímo i sám autor fotografií, který říká, že Becherovou motivací k vydání knihy byla pravděpodobně snaha zavděčit se městu.[334] Jako by chtěla nová kniha podpořit prohru vedení Ostravy s Kolářovým *Obleženým městem*. Teprve Poláškovu *Ostravu* tak lze považovat za první porevoluční oficiální reprezentativní tiskovinu města.

Kdyby si nezasvěcený čtenář položil vedle sebe dvě tyto knihy o Ostravě, asi by hned nepochopil, že by mohlo jít o obrazy jednoho města. Kolářův je záměrně naturalistický, Poláškův zase účelně estetizovaný. V případě Koláře mělo vzniknout oproti dosavadním oficiálním knihám něco zcela nového, Poláškova kniha byla naopak návratem k bezpečným schématům starých knih.

Důkazem, že kniha skutečně určitým způsobem reaguje na potřebu vydání seriózní obrazové publikace o Ostravě po roce 1989 je fakt, že o jejím vzniku se začalo uvažovat krátce poté, co byla představena Kolářova kniha, která vyvolala značně rozporuplné reakce. Nakladatel Petr Becher patrně ucítil naléhavou potřebu po vydání nové obrazové publikace, která by svým způsobem napravila většinově vnímaný pesimistický pohled Kolářova díla. Poláškova *Ostrava* tak vznikala v neobvykle krátkém čase, kdy v jednom měsíci Becher Poláška oslovil a společně domlouvali koncepci a v následujících třech měsících, od dubna do června roku 1996, vznikaly fotografie.[335] Kniha se tak vymyká tradičnímu schématu řazení fotografií podle ročních období od jara do zimy. I tak jsou ale v publikaci na několika stranách zařazeny zimní motivy, a to nečekaně mezi letní záběry z ulic města. Konec publikace pak tvoří série podzimních snímků z prostředí parku. Ve všech těchto případech jde o archivní fotografie, které patrně vznikly v první polovině devadesátých let. Prokazatelně se však do knihy dostal také snímek, který vznikl do poloviny osmdesátých let minulého století a který byl v době vydání titulu již neaktuální. Jedná se o motiv koupaliště v Ostravě-Radvanicích, které bylo definitivně uzavřeno v polovině osmdesátých let. Dalším příkladem může být totožná fotografie otištěná už v předešlé Poláškově a Sikulově knize *Ostrava* z roku 1985[336] chlapců hrajících si u plastiky Kurta Gebauera. Vznik většiny nových fotografií v době nastupujícího letního období s sebou nesl jistý neduh. Jde o vegetaci, která je na velké části snímků ve své vrcholné fáze zeleně a v důsledku toho cloní mnoha zajímavým objektům. Pro fotografování městské krajiny se proto nejčastěji využívá zimních nebo jarních měsíců, čehož v případě této knihy z důvodu jejího urychleného vzniku nemohlo být dodrženo. S takto ztíženými podmínkami se ale dokázal Polášek velmi dobře vypořádat. Optimismus knihy podporují také stereotypní atmosférické podmínky světla. *„Publikace, která se dívá na Ostravu pouze tehdy, když svítí sluníčko…“* charakterizoval tuto knihu jeden z ohlasů.[337]

Zajímavou souvislostí fotografa Miloše Poláška a jeho fotografických publikací je to, že kniha *Ostrava* je jedinou, která byla po roce 1989 vydána mimo jeho nakladatelství En face. Důvodem byla finanční náklady při výrobě obrazové publikace, které mohl uhradit jedině vydavatel kompenzující ztrátu vydáváním méně nákladných titulů.

Snímky jsou tvořeny vesměs širokoúhle snímanými záběry na město, oživením jsou pak reportážní snímky z různých kulturních nebo sportovních akcí. Převážnou část námětů však tvoří velkým formátem fotografované záběry městské architektury.[338]

Kromě samotných fotografií vytvářel Miloš Polášek v rámci svého nakladatelství a studia En face pro nakladatelství Librex také grafickou podobu této obrazové publikace. Ta je odvedena vcelku svěže, moderně a dynamicky, až na drobné snímky detailů architektury, které na některých stranách zbytečně a rušivě zasahují do celostránkových fotografií. Naopak jako nápaditou novinku lze mezi fotografickými publikacemi uvést účelné řešení rozkládacích trojstranu celkových záběrů na Ostravu. Vlastním designem knihy se Polášek mohl vyvarovat zbytečných a nežádoucích ořezů fotografií, které v mnoha případech v minulých knihách jiných grafiků dokázaly změnit i kontext celého obrazu. Polygrafické zpracování publikace je rovněž na vysoké úrovni.

771 | *Ostrava* | 1996

772 | *Ostrava* | 1996

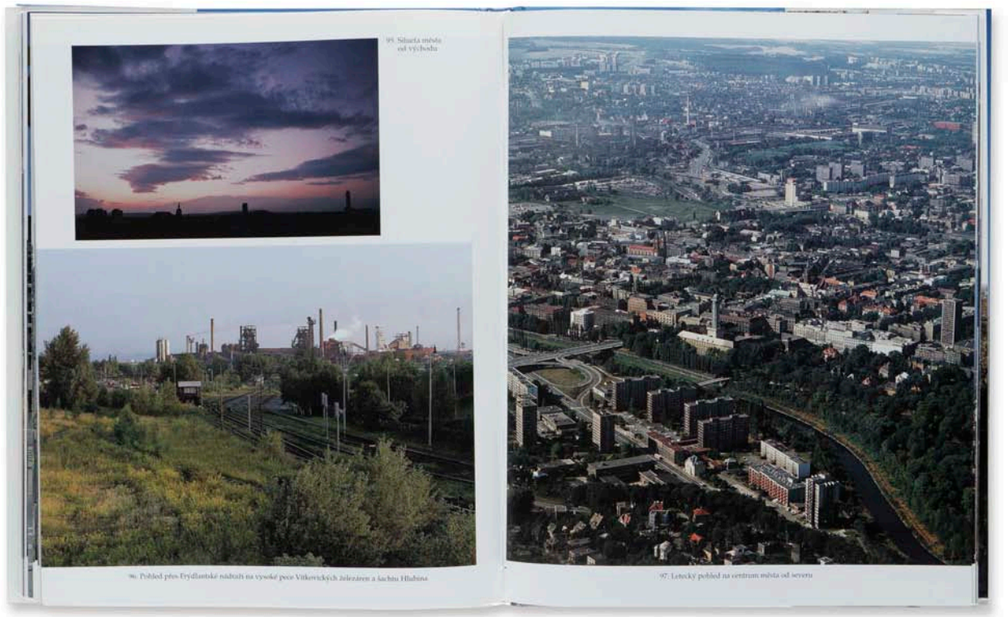

773 | *Ostrava* | 1996

774 | *Ostrava* | 1996

775 | *Ostrava*, zadní strana obálky | 1996

Čerpání z historických fotografií

Ostrava 1880–1939 (2000)

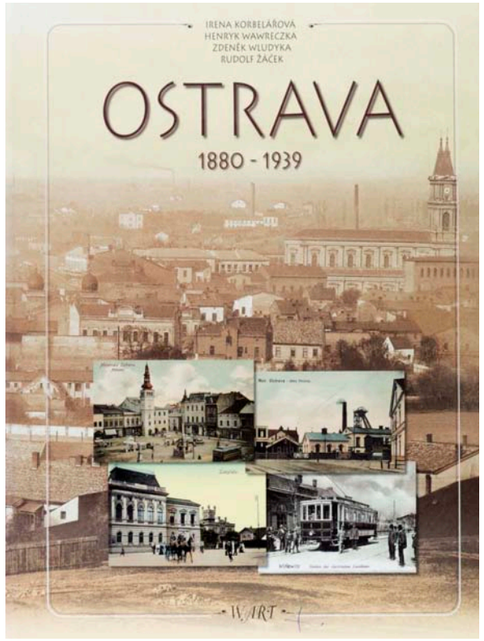

Po roce 1989 se začal rozvíjet nový obsahový trend obrazových místopisných publikací, založený na prezentování nedávné historie města prostřednictvím archivních fotografických materiálů, nejčastěji pohlednic. Publikace tohoto charakteru patří mezi zájemci o fotografické publikace k dlouhodobě nejvyhledávanějším. Jejich atraktivita i důležitost spočívá v možnosti poohlédnout se za místy, která už ve městě nebo sledované lokalitě neexistují nebo která byla obměněna do nové podoby.

Prvním takovým tiskem využívajícím historické pohlednice Ostravy byla útlá knížka malého formátu *Ostrava v dobových pohledech* z roku 1997. Obrazovou náplní knihy jsou pohlednice z přelomu 19. a 20. století a z období tzv. první republiky, tedy doby, která pro Ostravu znamenala výrazný průmyslový rozvoj, ale i vzestup počtu obyvatel, rozšíření územního celku vznikem tzv. Velké Ostravy v roce 1924 apod. O popularitě knihy mezi čtenáři svědčí to, že o rok později – patrně po rozebrání v prodejnách – vznikla ve druhém vydání. Navíc současně s prvním vydáním vyšla kniha samostatně také v anglicky psané verzi pod názvem *Ostrava in Period Postcards*.

Vrcholným knižním počinem v tomto směru se stala publikace *Ostrava 1880–1939* čerpající z fotografických pohlednic od konce 19. století do počátku druhé světové války.

Vymezené časové období bylo pro Ostravu příznačné prudkým rozvojem průmyslu i rozšiřováním územní struktury města. Tomu odpovídají také témata s doly, hutěmi a dalšími průmyslovými závody. Převážnou část motivů však tvoří architektonické dominanty a významné budovy.

Kapitoly knihy jsou tvořeny abecedně řazenými obrazovými soubory podle dnešních městských obvodů, čímž je vytvořeno schéma jakéhosi velkoryse pojatého průvodce. Nejobsáhlejší kapitolu tvoří tehdy nejvýznamnější Moravská Ostrava, Polská Ostrava a Vítkovice. Kolekce pohlednic každého z měst-ských obvodu je tematicky velmi dobře vyvážená a představuje stěžejní prvky kdysi samostatných obcí. Objevují se zde pohledy na náměstí, radnice, dělnické domy, hotely, divadla, obchodní domy, parky, výletní místa, dále pak výrobní podniky těžkého průmyslu, doly, vysoké pece aj. Celá kniha je tak výsledkem harmonie mezi ostravskými dominantami různých prvků moderního města.

Publikace pochází z produkce nakladatelství Wart, které později v regionu Ostravska, Těšínska a Beskyd vytvářelo další tituly se silným důrazem na moderní historii předkládanou především fotografiemi. Obliba takových knih mezi zájemci o region a sběrateli je mimořádná. Zásadní výhodou nejen knihy *Ostrava 1880–1939* je využívání obrázků se soukromých sbírek.

Vedle reprodukcí jsou důležité také jejich doprovodné stručné texty a úvody jednotlivých kapitol z pera erudovaných regionálních historiků Ireny Korbelářové a Rudolfa Žáčka.

Průvodcovský charakter publikace je zdůrazněn historickými mapami částí Ostravy velkého formátu otištěnými na předsádkách knihy. Publikace patří svou kvalitou a množstvím reprodukcí, vyvážeností motivů dodnes k velmi vyhledávaným, ale současně nedostupným, knihám regionu.

Patrně první rozsáhlejší publikací regionu severní Moravy a Slezska čerpající z archivních fotografií a pohlednic byla *Stará Opava* (Opava: Optys, 1994). Nejrozsáhlejší práci v množství publikovaných pohlednic jednoho města ve sledovaném regionu připravil se svými kolegy sociolog a pedagog Jiří Siostrzonek v trilogii knih o staré Opavě.

Druhým typem publikací, jejichž produkce se na našem území začala postupně rozvíjet teprve po roce 1989, ale

776 | *Ostrava v proměnách času* | 1997

777 | *Ostrava métamorphosée par le temps* | 1999

dynamického rozvoje co do množství vydaných knih dosáhla teprve v posledních deseti letech, byly knihy srovnávající místa s odstupem času. Čtenářsky i sběratelsky oblíbený typ fotografické publikace, která stojí na principu porovnávání fotografických záznamů jediného místa ve dvou odlišných dobových etapách. Dvojice takových záběrů pak umožňují pozorovat změny v městské krajině.

Pravděpodobně první knihou regionu z této skupiny titulů byly *Šumperské proměny* (Štíty: Veduta, 1992). Největšího vrcholu v obsahové a řemeslné rovině u nás dosáhla kniha *Letem českým světem* navazující po sto letech na fotografické vlastivědné a místopisné periodikum Josefa Vilímka z roku 1898. Čtveřice fotografů Jaroslav Bárta, Daniela Horníčková, Zdeněk Helfert a Ivan Lutterer vytvořili precizní fotografické, místopisné a vlastivědné dílo, jež se dočkalo nebývalého zájmu čtenářů a sběratelů.

V Ostravě v tomto zaměření knih vznikla jako první brožura *Ostrava v proměnách času* (1997). Vedle historických fotografií patřily soudobé snímky z poloviny devadesátých let fotografce Haně Kunzové, která dlouho dobu systematicky fotografovala město pro Archiv města Ostravy. Z iniciativy ostravské pobočky Alliance Française vznikla samostatná francouzská verze publikace.

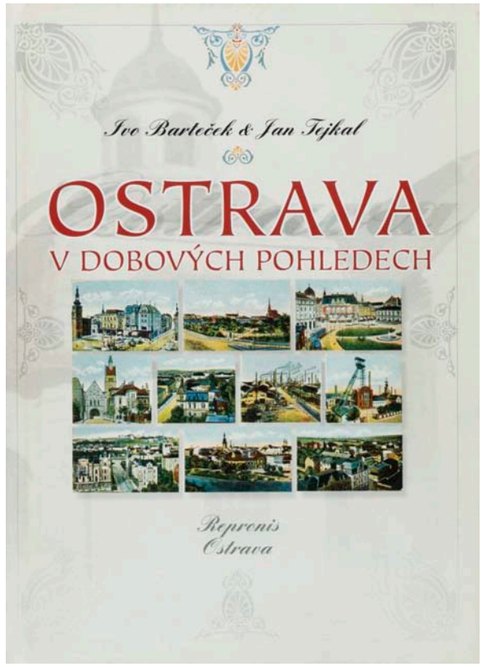

778 | *Ostrava v dobových pohledech* | 1997

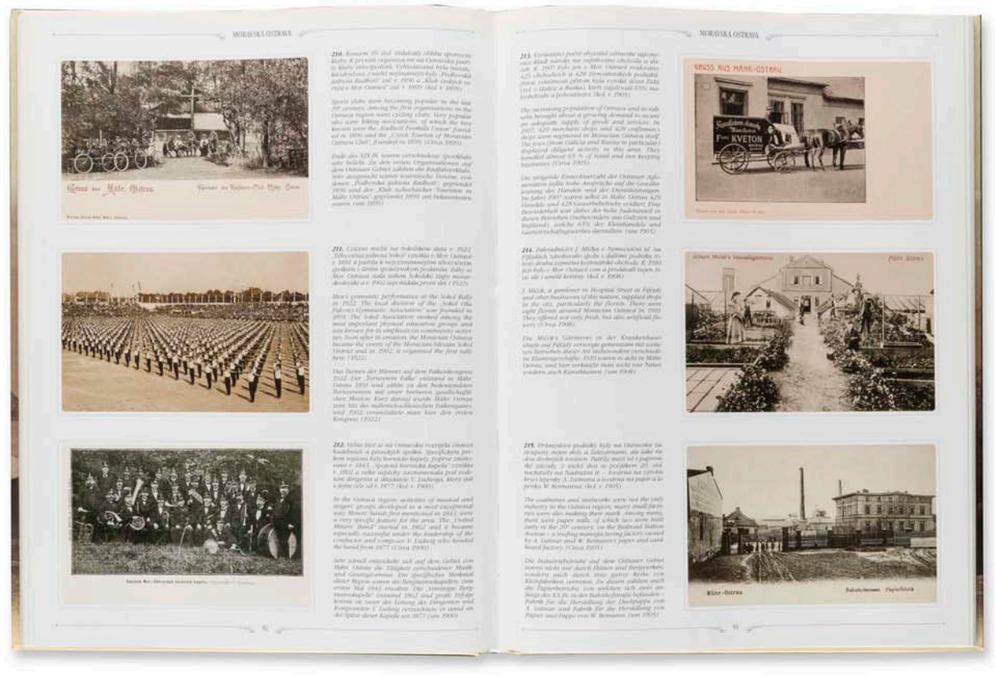

779 | *Ostrava 1880–1939* | 2000

780 | *Ostrava 1880–1939* | 2000

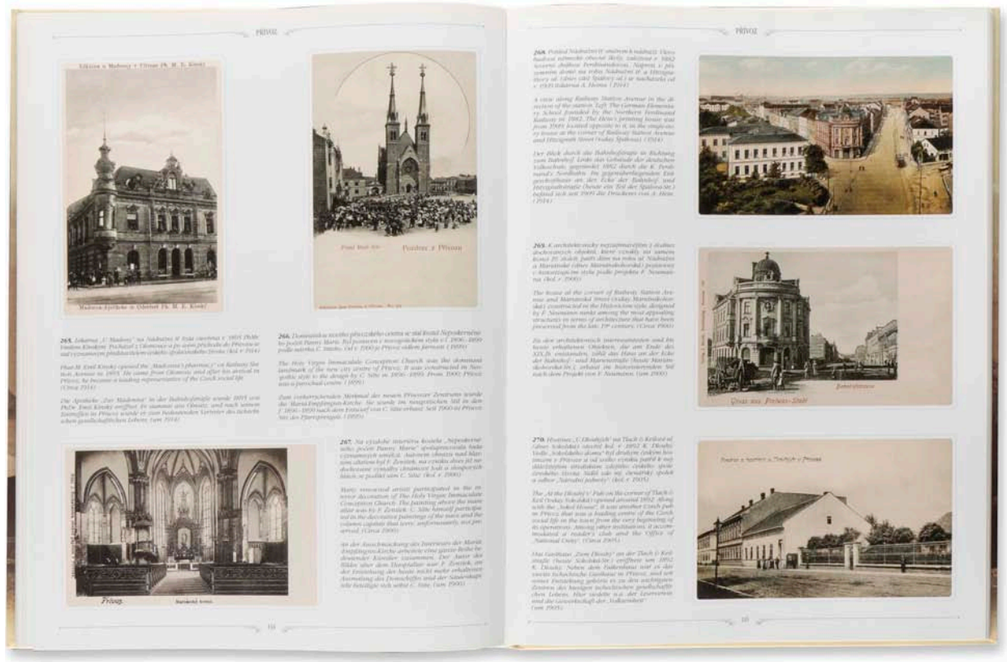

781 | *Ostrava 1880–1939* | 2000

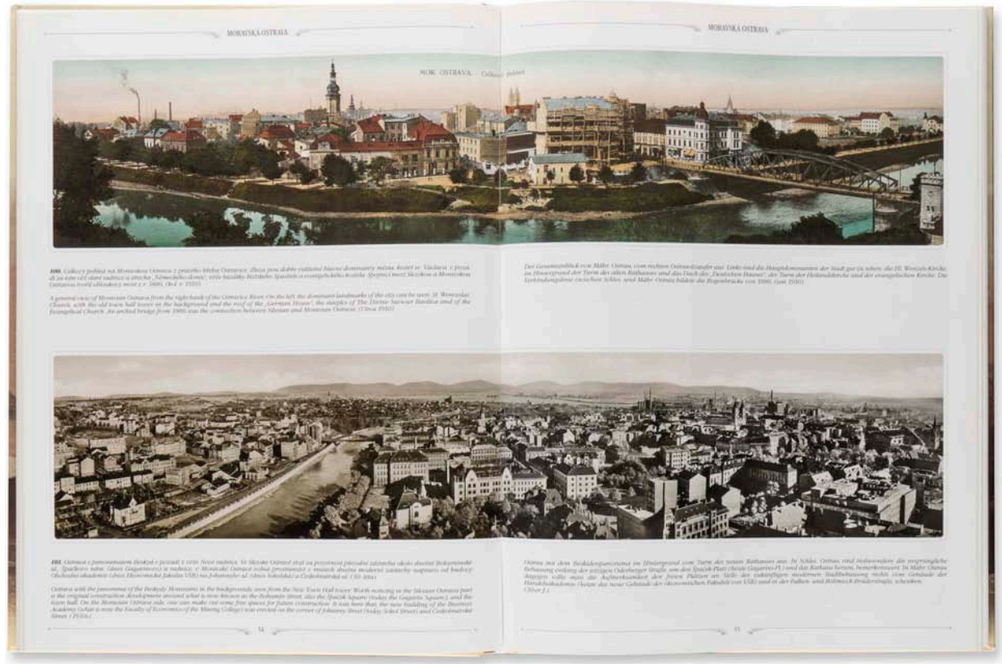

782 | *Ostrava 1880–1939* | 2000

Edice Zmizelá Morava a Slezsko (2007–2013)

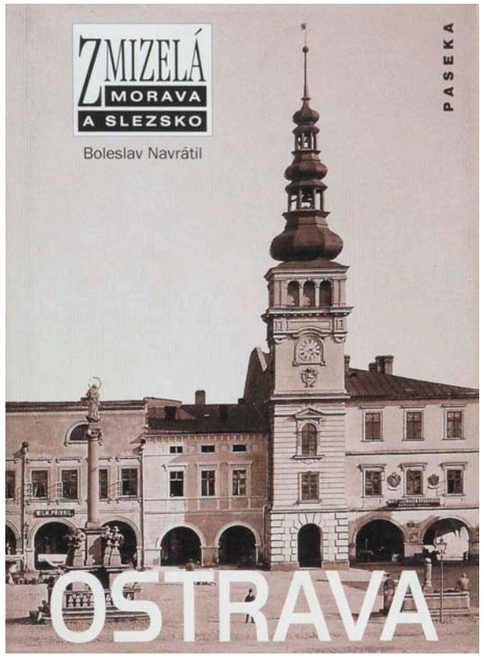

Specifický druh fotografických knížek o městech a jejich okolí vznikl v pražském nakladatelství Paseka v edici Zmizelá Morava a Zmizelá Morava a Slezsko. Každý z titulů knižnice je rozdělen na dvě části – odborný historický text o rozvoji města hovoří především o vývoji místního urbanismu, průmyslu, službách apod. Druhá část knihy je sestavena z historických fotografií.

Z edice Zmizelá Morava započaté v roce 2007 lze do oblasti bývalého Severomoravského kraje zařadit města z celkem 9 knih:

Ostrava (2007, text Boleslav Navrátil)
Hranice (2007, text Jiří J. K. Nebeský)
Jeseník (2008, text Květoslav Growka)
Šumperk (2009, text Hana Jarmarová)
Karviná (2009, text Irena Hajzlerová a Veronika Matroszová)
Opava (2010, text Karel Müller a Pavel Šopák)
Přerov (2010, text Jiří Lapáček)
Frýdek-Místek (2011, text Petr Juřák)
Olomouc (2013, text Pavel Zatloukal)

Dále do této edice o Moravě a Slezsku, ovšem mimo sledovanou oblast, patřily knihy *Prostějov* (2007, text Hana Bartková), *Zlín* (2008, text Zdeněk Pokluda), *Uherské Hradiště* (2008, text Jaromíra Čoupková a Blanka Rašticová), *Brno. I. díl, Město uvnitř hradeb* (2008, text Hana Jordánková a Ludmila Sulitková), *Vyškov* (2009, text Radek Mikulka), *Brno. II. díl, Historická předměstí a Staré Brno* (2010, text Hana Jordánková a Ludmila Sulitková), *Svitavy* (2010, text Radoslav Fikejz), *Brno. III. díl, Průmyslové město* (2014, text Aleš Vyskočil) a *Tělč a okolí* (2016, text Helena Grycová Benešová a Lubomír Procházka).

Několik desítek titulů o našich městech pak od roku 2004 vyšlo v tomto nakladatelství v podobné edici Zmizelé Čechy. Další monotematicky zaměřené knihy s archivními fotografiemi vznikaly v řadě Zmizelá Praha. U každé série jde mnohdy o unikátní a často do té doby nepublikované fotografie.

Hlavní náplní obrazové části každé z knih čítající přibližně od 160 do 180 fotografií jsou historické místopisné snímky a pohlednice datované zhruba od poloviny 19. století do období československých totalitních let.

Celou sérii knih Zmizelá Morava a Zmizelé Čechy si vzhledem k množství jejich svazků pořídí asi málokdo. Nejčastějším čtenářem knih o jednotlivých městech bude patrně ten, kdo má k místu blízký vztah, jako svému rodišti nebo místu svého života. Právě protože zná soudobé městské reálie, bude ho zajímat jejich původní podoba. Jak název knižnice napovídá, skutečně je většina motivů na fotografiích radikálně proměněných a často již neexistujících.

Náplň edice o zmizelých městech snad nejvíce platil pro město a jeho knížku *Karviná*, jejíž původní část skutečně postupně vymizela. Široce významná průmyslová oblast měla své centrum s kostely, radnicí, obchody, spořitelnou, nemocnicí obytnou zástavbou a dělnickými koloniemi, školou, koupalištěm, kinem, spolkovým domem, nádražím, úzkorozchodnou tramvajovou dráhou, a to vše bylo lemováno mnoha černouhelnými doly. Z této dnešní části Karviné 2 – Doly zbyl prakticky jen kostel a torza důlních závodů. Zánik městských fragmentů i celého urbanismu význam podobných publikací posiluje. Knížky malého typizovaného formátu na výšku jsou unikátním a patrně i historicky prvním edičním počinem tohoto druhu.

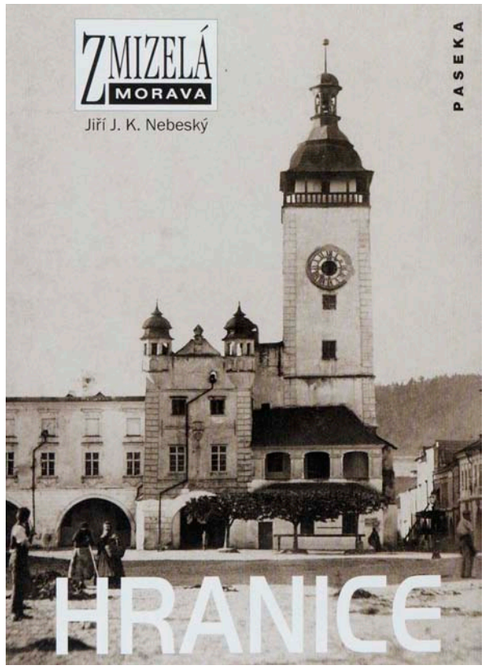

783 | *Hranice* | 2007

784 | *Jeseník* | 2008

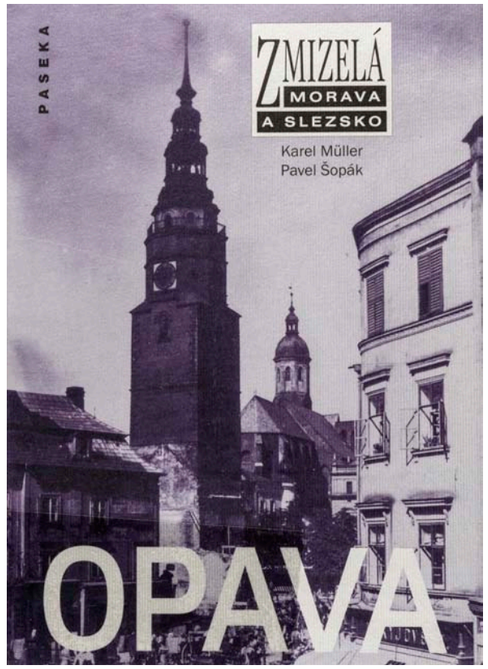

787 | *Opava* | 2010

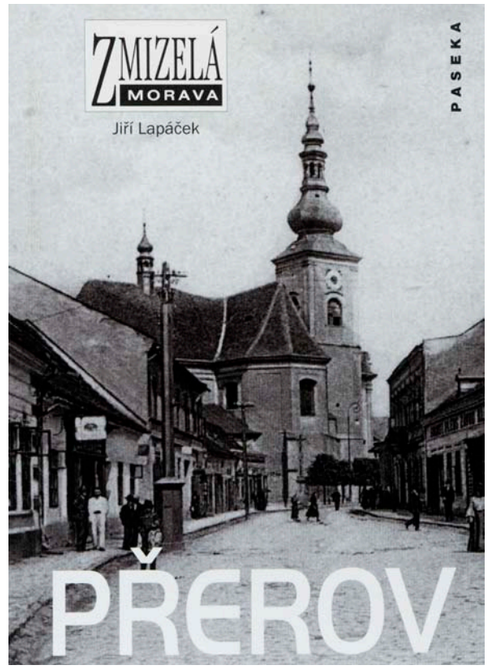

788 | *Přerov* | 2010

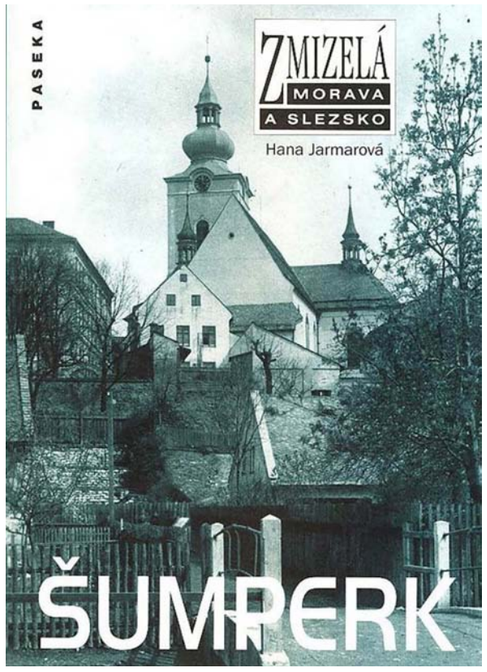

785 | *Šumperk* | 2009

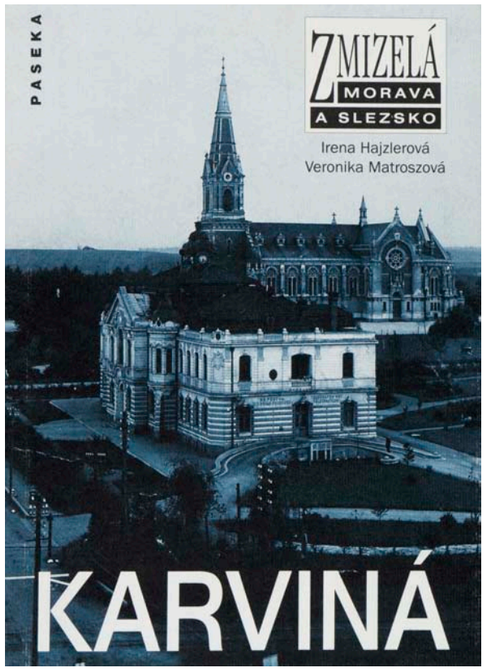

786 | *Karviná* | 2009

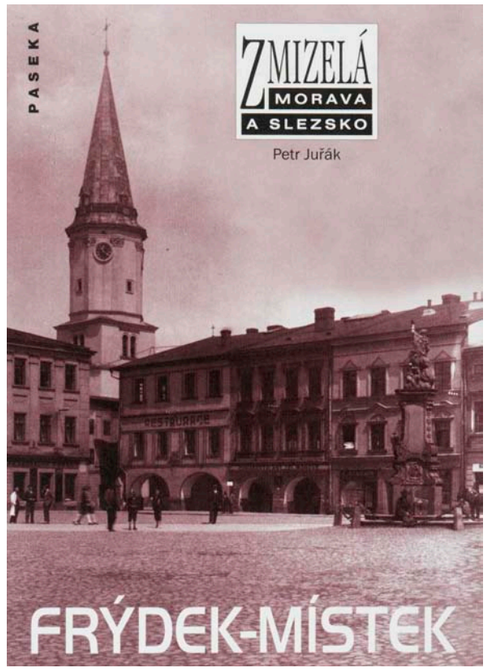

789 | *Frýdek-Místek* | 2011

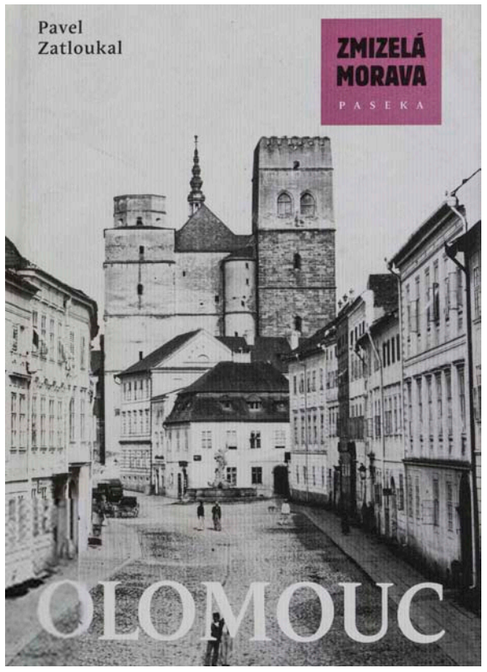

790 | *Olomouc* | 2013

Vyčerpávající pohled na starou Opavu

Pohlednice z Opavy (2016, 2017, 2018)

791 | *Pohlednice z Opavy 1893–1918* | 2016

Pedagog Institutu tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě, vizuální sociolog a spoluorganizátor stovek kulturních aktivit na Opavsku a Ostravsku Jiří Siostrzonek a jeho kamarád grafik a tiskař Pavel Kerlin se spojili ke spolupráci s jedním z největších středoevropských sběratelů starých místopisných pohlednic Opavska a okolí Rudolfem Dybowiczem, aby čerpáním z jeho rozsáhlé sbírky vytvořili několik obrazových publikací. Právě díky téměř nekonečnému množství obrazového materiálu si tvůrci mohli dovolit vytvořit obraz jednoho města na starých pohlednicích v tak širokém rozsahu, jakého se dočkala snad jen Praha a Brno, ale rozhodně ne žádné mimokrajské město.

Výsledkem editace tisíců pohlednic byla trojice formou sjednocených knih *Pohlednice z Opavy 1893–1918. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze* (2016), *Pohlednice z Opavy 1908–1945. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze* (2017) a *Zmizelá poezie opavských předměstí Jaktaře, Kateřinek a Kylešovic. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze* (2018). Je s podivem, že se podařilo tři takto rozsáhlé a redakčně náročné publikace vydat během pouhých tří let. I v množství stovek pohlednic lze díky Dybowiczovým sběratelským unikátům nalézt nejen reprezentativní městské stavby, ale i zapomenuté objekty a jejich ojedinělé obrazy.

Vadou nejen této série knih o historických pohlednicích Opavy, ale i dalších publikačních počinů kolektivu Jiřího Siostrzonka, je absence jakékoliv distribuce daná patrně smluvním závazkem nekomerčního využití knihy. Kromě darů ze strany města a kraje je kniha veřejnosti dostupná prakticky jen prostřednictvím zápůjčky v knihovnách. Takto populární tituly by rozhodně neměly končit jako tzv. šedá literatura. Zájem publika o knihy s reprodukovanými historickými místopisnými pohlednicemi je v posledních třech desítkách let mimořádný. Z oblasti severní Moravy a Slezska to dokazují knihy *Ostrava 1880–1939* (2000), *Morava a Slezsko na starých pohlednicích* (2001), *Album starých pohlednic – Jeseníky* (2002), které dnes nejsou dostupné ani v antikvariátech a pokud se náhodou objeví, jejich ceny jsou několikanásobkem původní částky.

Obrazové části každé z opavských knih předchází studie Jiřího Siostrzonka. Velmi čtivý a živý text seznamuje čtenáře s vybranými kapitolami z historie města oživený četnými citacemi a úryvky z dobových tiskovin.

Na trilogii o opavských historických pohlednicích volně navázala kniha o řece Opavě *Opava a její řeka. Fotografie a pohlednice do roku 1945* (2019) významná naprostou jedinečností ve vyčerpávajícím shromáždění snímků jednoho tématu v jednom místě, na druhou stranu díky tolik úzkému tématu také nebezpečím nízkého zájmu potencionálních čtenářů. Mimo místopis, ale se společným místem vzniku a technickými předpoklady reprodukovaných snímků představila kniha *Pozor, vyletí ptáček! Nejstarší fotografické ateliéry v Opavě 1860–1948* (2020) přehled opavských fotografických ateliérů v období podstatných dekád ve vývoji tohoto média. Knihu sestavil ve spolupráci s dalšími autory textů historičkou Jaromírou Knapíkovou a fotografem a pedagogem ITF Ondřejem Durczakem. Trojici nejvýraznějších Siostrzonkových knih z regionu Opavska ještě předcházel titul *Fotografické zápisky 1937–1967. Opava – město mezi poezií a tragédií. Doposud nezveřejněné práce anonymních opavských amatérských fotografů ze sbírky Rudolfa Dybowicze* (2016).

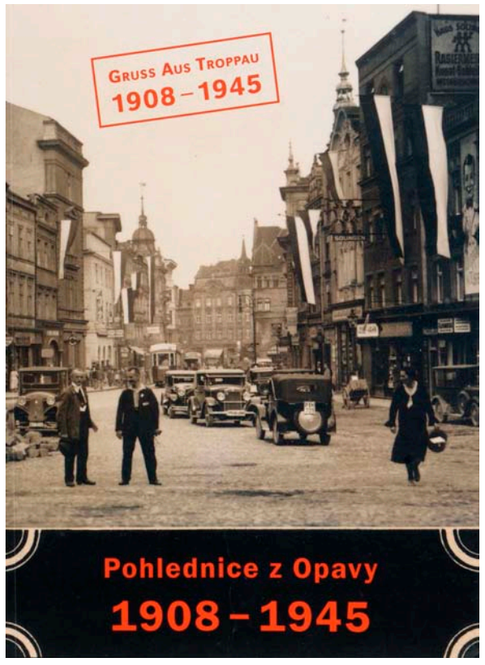

792 | *Pohlednice z Opavy 1908–1945* | 2017

793 | *Zmizelá poezie opavských předměstí Jaktaře, Kateřinek a Kylešovic* | 2018

Na hranici autorské a oficiální publikace

Hranice. Město a jeho památky (2016)

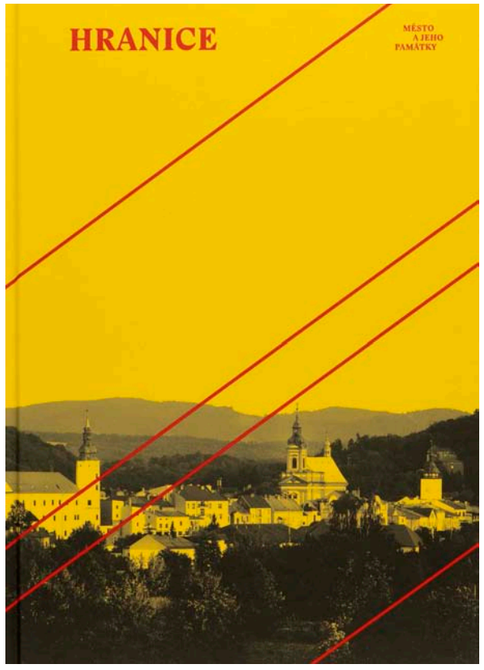

Osmnáctitisícové město Hranice ve východní části Olomouckého kraje se paradoxně díky prvotnímu nedorozumění, dále kvůli pevným kořenům svého rodáka, fotografa a historika umění Tomáše Pospěcha a přispění grafika Milana Nedvěda dočkala důstojné fotografické knihy, která je v kontextu jiných místopisných knih zcela jedinečná.

Vedle oboru fotografie na Institutu tvůrčí fotografie začal Tomáš Pospěch v polovině devadesátých let studovat dějiny umění v Olomouci a později v Praze a řadu prací publikoval na téma „svého“ Hranicka. Region jej velmi zajímal a byl s ním úzce propojen. Ve druhém ročníku školy se stal redaktorem místních novin.[339] Jeho historiografické a fotografické aktivity s místními tématy se pak od seminárních prací na škole a dílčích textů v novinách posunuly do celých knih. Fotografická kniha *Hranice. Město a jeho památky* je již několikátou knihou Tomáše Pospěcha na téma jeho rodného města. První pojmenovanou *Lidé v obrazech* (2001) věnoval prostřednictvím vlastních dokumentárních fotografií místnímu výrobnímu podniku obrazovek Panasonic. Mezi další jeho práce patří například *Pověsti z Hranicka. Fajermoni, věščáci, poseci a jiná uzřelá hlůza* (Hranice: Dost, 2007), *Orel, lev, svastika a hvězda. Historie bývalých vojenských škol v Hranicích* (Hranice: Dost, 2010) nebo *Hranice, Teplice nad Bečvou a okolí. Architektura 1815–2018* (Hranice: PositiF, 2018). Tentokrát šlo ale o publikaci s výraznou převahou fotografií a titul objednaný samotným městem jako předmět obdarování.

S nápadem vytvořit reprezentativní místopisnou fotografickou knihu oslovilo Tomáše Pospěcha vedení města dlouho před skutečným vznikem knihy. Jako jakýsi předobraz mu dokonce předložili fotografickou knihu spřáteleného města Hlohovec. *„Byla přesně tím typem publikací, které nemám rád. Občas, když takové dostanu, tak abych neurazil si ji vezmu, ale když pak vyjdu před městský úřad, tak se rozhlédnu a hodím ji do popelnice. Je to taková plevelná dárková kniha, kterou by sis sám nekoupil. Většinou má hroznou grafickou úpravu a stejně takové fotografie. Tak jsem řekl, že se omlouvám, a že do toho nejdu.“*[340]

V té době ale už Pospěch pracoval dvacet let na tématu hranické architektury, takže se nabídl, že místo navrhované knihy udělá titul koncentrovaný na místní významné stavby. Vedení města ale takové téma připadalo příliš intelektuální a odmítli jej. Asi za tři roky pak probíhala v Hranicích jakási soutěž, v níž byl Pospěch členem komice. Po skončení se na něj obrátil starosta a zajímal se o stav knihy, kterou si před lety přáli udělat. Nedorozuměním tak došlo k tomu, že starosta předpokládal, že kniha již roky vzniká a celá věc je autorem projednávána s místostarostou. Během těch tří let se pro knihu každoročně navyšoval finanční rozpočet. Nejenže tak zastupitelé města s knihou počítali, ale nashromáždili na ni i důstojnou částku. Pro Pospěcha to znamenalo silnou motivaci, protože už nyní věděl, že může oslovit dobrého grafika, nechat knihu vytisknout na kvalitní papír nebo realizovat nevšední vazbu. Do toho se hranickému autorovi narodila dcera Rozárka. Během návštěv Hranic tak spojil procházky s kočárkem s fotografováním. Současně navštěvoval svoji maminku a kamarády z dětství. A raného věku si současně připomínal na místech, která díky systematickému fotografování navštěvoval. Nechtěl se ale nechat unést romantikou a nechtěl vytvořit rozpačitou knihu.

Přestože to v knize není přímo řečeno, je jaksi, pro Pospěcha příznačně, zaměřena na architekturu. Rovněž úvodní text je stavební historií Hranic od počátku po dnešek. Jeho součástí jsou citáty, zmínky a úryvky textů, které si leta

shromažďoval. Fotografie jsou podle autora střídmé, věcné, ale zároveň fotografoval za dobrého světla.

S vedením města knihu konzultoval vždy po určitých fázích jejího vývoje. Tedy výběr snímků, řazení apod. Současně se ale zastupitelů příliš neptal, zda se jim to tak vyhovuje. Spokojený měl být hlavně autor. Měla to být tedy reprezentativní publikace hodnotná pro Hraničáky, ale i lidi, kteří město neznají. Když kniha vyšla, vzbuzovala v Hranicích velké kontroverze. Jsou tam například některé stavby z dob totality, které jsou některými považované za nereprezentativní, přestože jsou od dobrých architektů. Diváky si přesto titul našel. Polovina celého nákladu kolem 700 kusů byla určena k prodeji a rychle se rozebrala a na začátku roku 2021 se připravoval dotisk. Přitom problém prodeje těchto knih o malých městech spočívá ve velmi omezeném nebo chybějícím místním knihkupectví.[341]

Grafická úprava publikace včetně její barevnosti a kombinace s kartonovým obalem parafrázují městskou vlajku s trojicí barev červené žluté a modré a diagonální skladbou tvarů. Kniha se sekanou vazbou se vkládá do kartonového rukávu a je tak vlastně zabalena jako dárek.

Pospěchova kniha vychází tři dekády po poslední rozsáhlejší fotografické knize o Hranicích pojmenované *Hranice a okolí* (Profil, 1985) vydané ještě za éry tzv. normalizace v krajském nakladatelství Profil. Převážnou náplň dalších fotografických knih o Hranicích z posledních deseti let tvoří historické fotografie a pohlednice. Jejich autorem a editorem je historik Jiří J. K. Nebeský, který tak v edici Zmizelá Morava sestavil například knihu *Hranice* (Paseka, 2007), dále pak *Hranice na starých fotografiích* (Hranice: Tichý typ, 2010) nebo *Moje milé Hranice před lety 1 a 2* (Hranice: Tichý typ, 2013 a 2016).

794 | Vlajka města Hranic, z jejíž podoby vycházel grafik při navrhování knihy

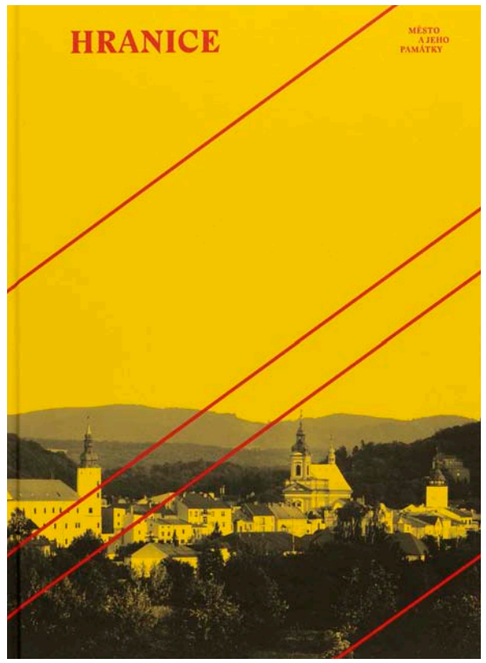

795 | *Hranice. Město a jeho památky*, obálka | 2016

796 | *Hranice. Město a jeho památky*, papírové pouzdro knihy | 2016

797 | *Hranice. Město a jeho památky* | 2016

798 | *Hranice. Město a jeho památky* | 2016

799 | *Hranice. Město a jeho památky* | 2016

Knihy o okresech a kraji severní Moravy a Slezska

Prakticky jedinou fotografickou publikací zahrnující více než jen jedno město sledované oblasti byl do roku 1948 titul *Moravská Ostrava a Ostravský kamenouhelný revír* (1930) vydaný v edici Výstavba a národní hospodářství evropských měst. Do roku 1960 zabíral největší plochu sledované oblasti Ostravský kraj, který se v tomto roce transformoval na Severomoravský kraj. Geografickému vymezení zpravidla odpovídalo i obsahové zaměření fotografických publikací.

Během první pětiletky byl obraz Ostravska soustředěn do budovatelsky a pracovně motivačních publikací, jejichž námětem byla výstavba průmyslu i bytů. *Ostravsko republice* (1949), *Výstavba Ostravska* (1950) nebo *Na stavbách Ostravska* (1953) měly k práci v průmyslu a výstavbě přesvědčit masy obyvatel nejen z regionu.

Další knihy z poloviny padesátých let pracovaly s principem srovnání tzv. buržoasně prohnilého kapitalismu a nového života v socialismu. *Ostravsko včera a dnes* (1954) a *Osvobozené Ostravsko buduje* (1955) tak přineslo na účelně vybraných snímcích ukázky bídy a nepořádku a vizuálním i obsahovým protipólem měly být šťastní dělníci, jejich ženy a děti v nově budovaném kraji.

U všech těchto titulů byla prakticky lhostejná obrazová i technická hodnota snímků. Důraz byl kladen jen na jednoznačnost sdělení. O obrazovou interpretaci celého kraje se v poválečném období poprvé pokusila teprve v roce 1958 kniha *Ostravsko ve fotografii*, jejíž kvalitativní řemeslně-estetické rozkolísanost obrazů učinila z tohoto díla jen výplň v maloobchodním trhu.

Největší důraz byl v totalitním období kladen na fotografické publikace přinášející obraz celého kraje. Celokrajské fotografické publikace patřily ve všech krajských nakladatelstvích k politicky nejangažovanějším, protože zpravidla vznikaly při příležitosti jubilea osvobození a jejich vznik byl přímo řízen krajským výborem KSČ. Především v období tzv. normalizace byly produkovány obrazově i námětově prázdné tiskoviny reflektující vedle prosté dokumentace kraje především oslavné motivy strany. Tomu se ještě stačila vyhnout obrazově i námětově svěží publikace *Ostravsko ve fotografii* (1971 a 1972) vycházející v bezčasí počínající normalizace. Z pohledu strany dosáhla naopak největšího významu publikace *Cesta družby* (1983), která však naopak připomínala skepsi a beznaděj z dobové politiky a společnosti. Politický význam těchto knih často v průběhu přípravy změnil nebo zastínil původně zamýšlené umělecké hodnoty publikací ze strany redaktorů nakladatelství. Mezi obrazově a obsahově tragické, zato pro kraj důležité oslavné publikace, lze zařadit *Třicet jar svobody* a *30 vítězných let Severomoravského kraje*, jež obě vznikly v roce 1975.

O trochu politicky střízlivější publikace se snažili redaktoři celonárodních nakladatelství při tvorbě knih v rámci edic obrazových knih. Právě v nich dostávaly v československých regionech prostor tituly o našich krajích nebo i užších oblastech. Z takových titulů lze jmenovat *Ostravský kraj* (1951), *Ostravsko* (1975), *Severní Morava* (1980) nebo *Severomoravským krajem* (1982).

Výběr knih je zakončen neúplnou fotografickou edicí o okresech Severomoravského kraje vydávanou na konci osmdesátých let, jejíž další svazky již nevznikly díky sametové revoluci. V porevolučním čase politické svobody vznikají celokrajsky zaměřené fotografické knihy teprve v poslední dekádě.

První obraz širšího území města

Moravská Ostrava a Ostravský kamenouhelný revír (1930)

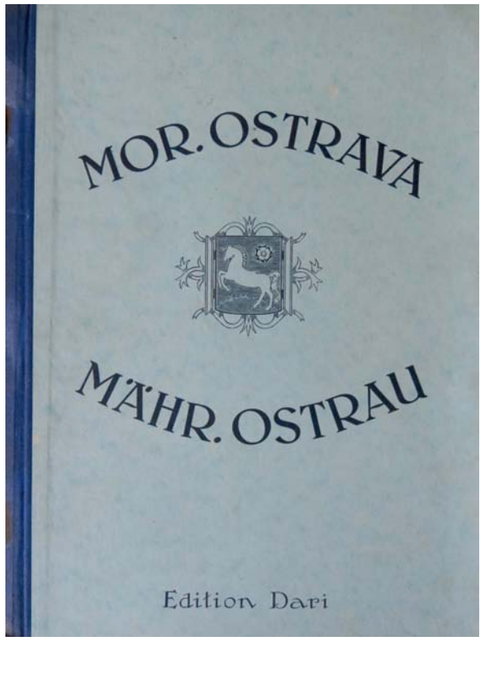

Kniha vyšla v berlínském nakladatelství Dari v rámci edice *Výstavba a národní hospodářství evropských měst* (*Europas Städtebau Volkswirtschaft*). Podle obdobného modelu vznikly v německém nakladatelství a městských radách příslušných měst tyto knihy:

Praha: Československá republika (1927)
Československá republika: Die Tschechoslowakische Republik (1929)
Plzeň / Pilsen (1929)
Moravská Ostrava a Ostravský kamenouhelný revír (1930)
Olomouc / Olmütz (1931)
Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem (1932)
Znojmo a okolí (1932)
Třebechovice pod Orebem [1934]

Publikace byly dvojjazyčné a podle údaje na titulním listu byly vydány z usnesení příslušného města. U mnohých těchto měst došlo od konce první světové války k jejich značnému geografickému a administrativnímu rozšíření. Vznikla tak Velká Olomouc (1919), Velká Praha (1922), Velká Plzeň (1924), Velká Ostrava (1924) nebo Velký Hradec Králové (během 2. světové války).

Moravská Ostrava se do selekce Československých měst dostala jako průmyslově výrazná metropole, vytvářející v naší zemi i v Evropě klíčovou složku hospodářského vývoje.

Kolekce fotografií podává vcelku všestranně obraz města především skrze jeho architektonické stavby. Rozhodujícím faktorem pro výběr obrázků bylo zachování aktuálnosti motivů. Hrdost na rozmach města a jeho průmysl vyžadoval z hlediska fotografií co obrazy nově vzniklých budov. V publikaci Moravská Ostrava se tak na snímcích objevuje například nová budova Městských jatek (1927), Jubilejní kolonie v Hrabůvce (1928), koupaliště v Hulvákách (1930)

Zařazení nejnovějších prvků města vyžadovalo pohotové jednání editorů knihy i fotografů. Publikace reaguje na přeměnu města také formou srovnání starého obrazu a nové fotografie. Obvykle se na stránkách objevuje podoba místa v osmdesátých nebo devadesátých letech 19. století, pod ní je pak fotografie shodného místa vytvořená v roce 1929. Kromě tradičního představení města prostřednictvím průmyslových podniků, institucí a míst odpočinku, bylo středem zájmu autorů knihy také poukázání na výraznou proměnu města v posledních desetiletích. Tato metoda prezentace srovnání architektonicko-urbanistických realizací průmyslové metropole je v publikacích o Ostravsku zaznamenána vůbec poprvé. Oproti předešlým průvodcům o Moravské Ostravě byla v této knize konečně představena finální kresba podoby právě dokončované Nové radnice.

Kromě statických fotografických záznamů architektury se v knize objevují i obrázky soustředěné na člověka. Horník s koněm v dole, dívky ve sprchách nebo pohled do dílen chlapecké školy jsou důkazem snahy o narušení jednotvárného souboru fotografií pomocí živého elementu. Nemálo významné jsou v souboru fotografií detaily, které se uplatňují v záběrech z interiérů.

Autoři fotografií jsou jako ve většině titulů první poloviny 20. století anonymní. Aspoň u některých snímků lze podle starších podepsaných fotografií bezpochyby identifikovat Karla Hůlka.

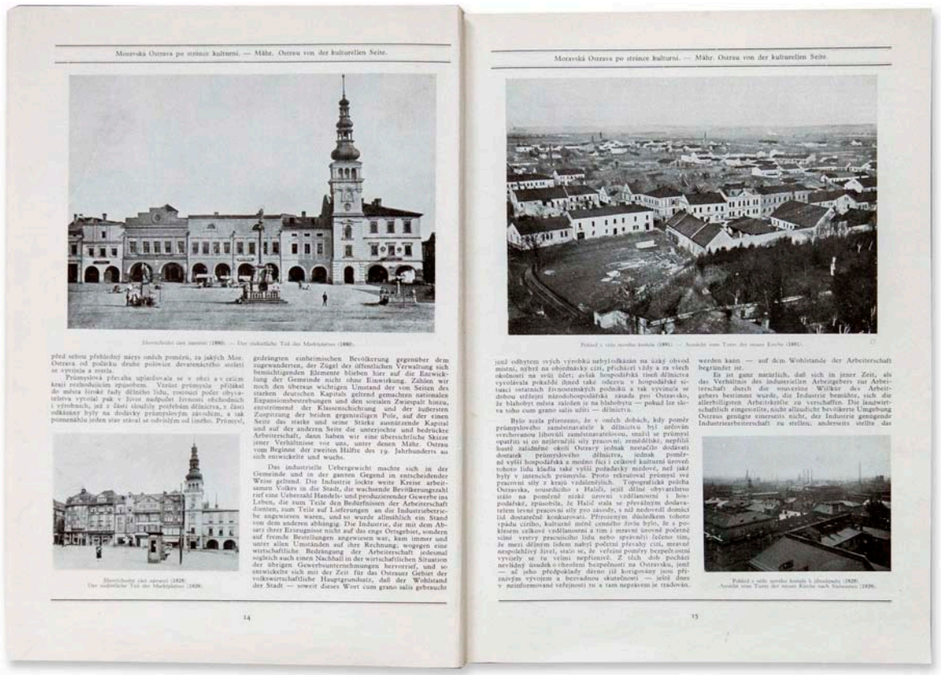

800 | *Moravská Ostrava a Ostravský kamenouhelný revír* | 1930

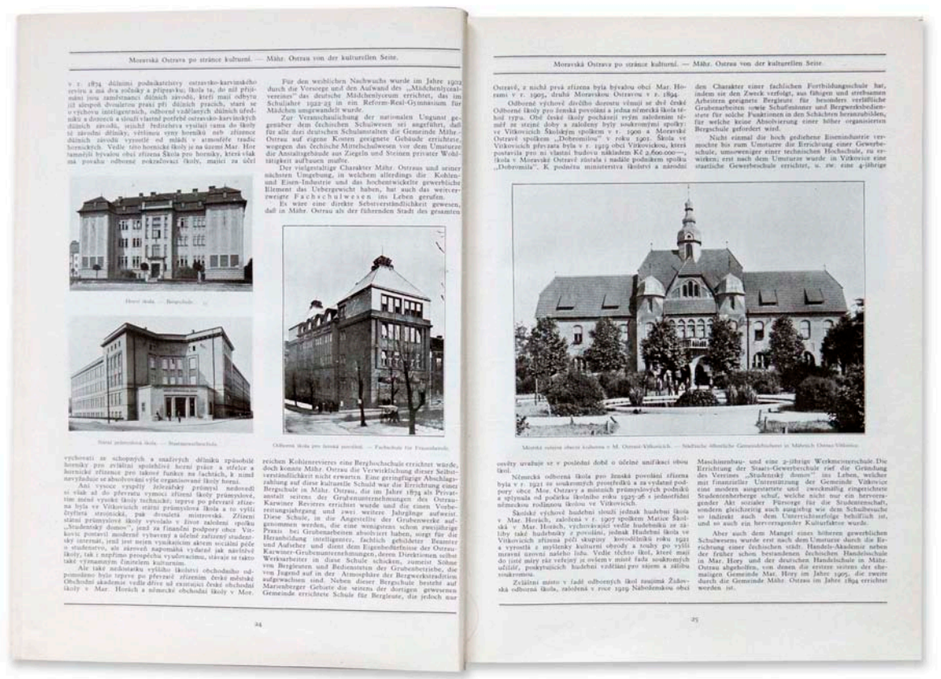

801 | *Moravská Ostrava a Ostravský kamenouhelný revír* | 1930

Ostrava k devátému sjezdu

Ostravsko republice (1949)

titul *Ostravsko republice*, vydaný na jaře roku 1949 pro hosty devátého sjezdu KSČ.

Římská číslice IX označující pořadí komunistického sjezdu, stuha s trikolórou, znak KSČ a pravoúhlý trojúhelník symbolizující strmý nárůst prosperity Ostravska. Tyto motivy tvořily obálku první poválečné fotografické publikace, která se věnovala širší oblasti kolem města Ostravy. Útlý sešit kromě mnoha textů a grafu znázorňujícího výrazné překročení výrobního plánu obsahuje tři desítky fotografií. Estetická kvalita obrázků je napříč celou kolekcí do jisté míry kolísavá. Vedle monumentálních fotografií z těžkých provozů se zde objevují také z tvůrčího i řemeslného hlediska o poznání méně kvalitní záběry. Jde patrně o výsledek nekoncipovaného skládání souboru z dostupných archivních fotografií. Na třicátá a čtyřicátá léta navázala publikace použitím fotografické koláže a stala se jedním z posledních projevů tohoto druhu úpravy fotografií do fotografické knihy ostravského regionu. Několik snímků je dynamicky řešeno využitím konstruktivistické diagonální kompozice. V motivech obrazů přirozeně převažuje prostředí průmyslu, jak v nehybných scénách, tak na portrétech pracujících v těžkém průmyslu. Ve světle oslav z budování nového života však nezůstali pozadu ani zemědělští a zaměstnanci lesního hospodářství. Snímky traktoru na poli nebo lesníků ovšem mohou vedle těžních kol, hutí a dalšího průmyslu působit v publikaci o Ostravě trochu křečovitě. Brožura *Ostravsko republice* byla vydána v době, kdy ideová funkce fotografie ještě neměla zcela jasný teoretický ani praktický rámec. Přesto titul poměrně zřetelně předpověděl směřování agitační fotografie v příštích letech.

První polovina padesátých let přinesla ve fotografických knihách typizované snímky opírající se o dogmatické schéma fotografií ve stylu socialistického realismu. Motiv města bez lidí se prakticky vytratil nebo se redukoval do podoby celkových záběrů na průmyslové oblasti. Ulice města a jeho architektura byly nahrazeny vesměs povrchními a strojenými snímky dělníků při práci nebo při odpočinku v závodních klubech a na rekreacích.

„Slyšíte soudruzi? Slyšíte, jak se zrychluje svist trasmisí, jak horečně dusají buchary, jak zpívají motory na vyšší a vyšší obrátky!

Jiskra z velkého Mannesmannu Vítkovických železáren Klementa Gottwalda zapaluje! Je příkladem a výzvou. Ostravské šachty, další vítkovické závody, Třinec, Kopřivnice, Slezské bavlnářské závody, Bohumín, Lískovec! Tisíce srdcí chytlo myšlenkou darů republice k IX. sjezdu strany, tisíce hlav promýšlí plány darů, tisíce rukou se chápe jejich uskutečnění. Vyšší, kvalitnější, levnější výrobu!“[342]

Začátkem roku 1949 byl v Ostravě zrušen stávající Zemský národní výbor v Ostravě a místo něj vznikl na základě zákona č. 280/1948 Sb. o krajském zřízení Krajský národní výbor v Ostravě a vedle měst Ostravy a Opavy jeho působnost zahrnovala okresy Bílovec, Český Těšín, Fryštát, Hlučín, Nový Jičín, Krnov, Místek a Opava-venkov. Současně vznikl okres Ostrava se sídlem v Ostravě.[343] Jedním z prvních projevů naplňování nové politické a společenské ideologie právě zřízeného Krajského národního výboru v Ostravě byl

802 | *Ostravsko republice* | 1949

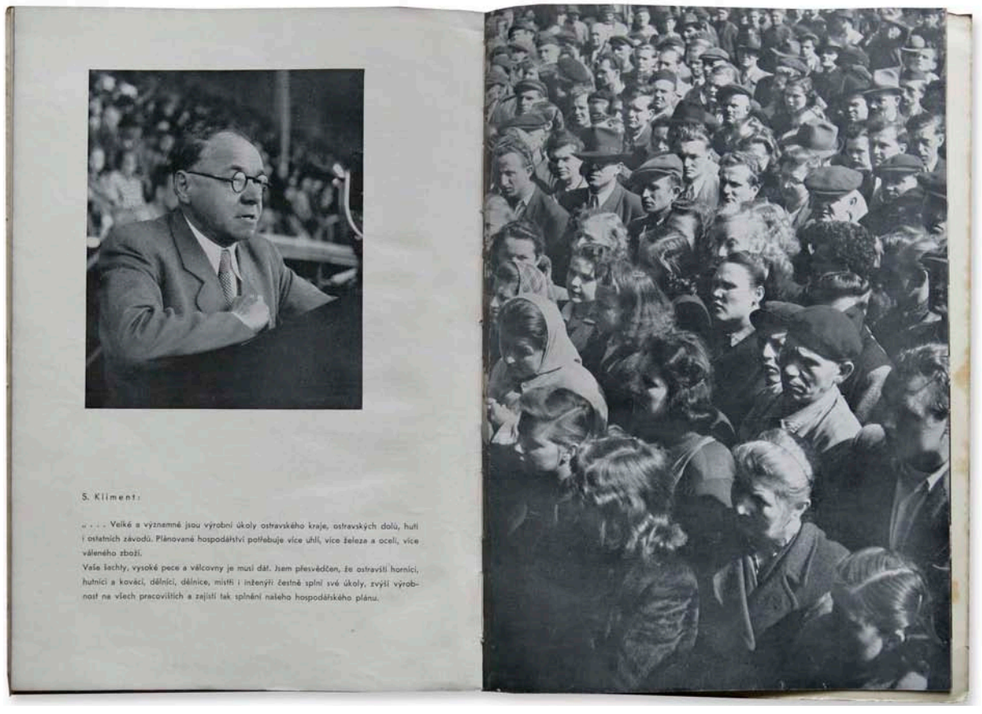

803 | *Ostravsko republice* | 1949

804 | *Ostravsko republice* | 1949

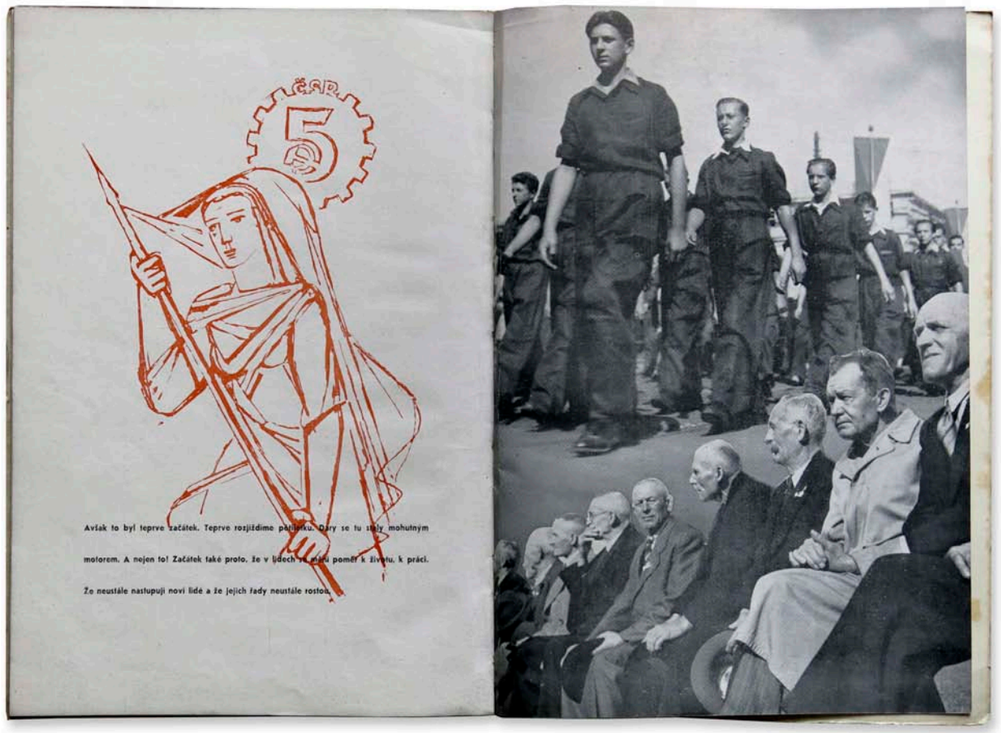

805 | *Ostravsko republice* | 1949

Pojďte pomoct budovat!

Výstavba Ostravska (1950)

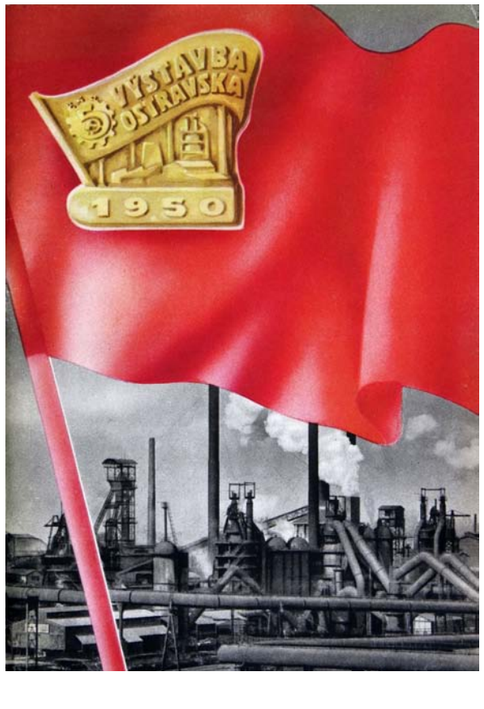

Následující rok po vydání titulu *Ostravsko republice*, vznikla ve stejném budovatelském duchu také *Výstavba Ostravska*. Tentokrát bylo jejím vydavatelem Ministerstvo informací a osvěty, které ve spolupráci s nakladatelství Orbis vyprodukovalo do roku 1953 stovky kulturně osvětových a ideologicky dogmatických publikací. Masový náklad 50 tisíc výtisků a tematika brožury o Ostravsku zřetelně dokazuje, že se stala jedním z nejvýraznějších prostředků k šíření socialistické ideologie. Vyšla na počátku první pětiletky jako její obrazová a edukativní podpora. Oproti titulu *Ostravsko republice* tato publikace z hlediska řemeslné kvality fotografií zaostává a ostatně ze všech raných publikací o Ostravsku je kvalitou snímků nejhorší. Technicky i řemeslně slabé fotografie, diletantské kompozice a výřezy snižují estetickou hodnotu celého díla. Na prvním místě totiž byla srozumitelnost a jednoznačnost. Veškeré snímky jsou především ilustrací k textům, které představují několik reportáží z různých oblastí a míst kraje. Většina obrázků svými nedostatky a chybami neodpovídala představám nové socialistické fotografie propagované například v tehdejších příručkách teoretika Františka Doležala. Na počátku padesátých let charakterizoval jiný teoretik agitační fotografii těmito předpoklady: musí přesvědčovat, být politická, pravdivá, systematická, aktuální, prostá a srozumitelná, budovatelská, radostná a bojovná.[344]

Soubor fotografií začíná už na obálce celkovým pohledem na vysokopecní závod Vítkovických železáren s nebem zahaleným rudým praporem. Pokračuje detailem na vysokou pec, otištěném na frontispisu, dále portrétem prezidenta Gottwalda a nakonec portréty úderníků. Masa lidí vyfotografovaná na shromáždění s popisem *Celá republika pomůže budovat Ostravu* měla být ilustrací k hromadně šířeným ideologiím i ke zdůraznění odpovědnosti Ostravy za budování republiky. Výrazně byla propagována strategie začlenění žen do výstavby a výroby. Na stránkách tak lze nalézt zedničky, radostné úsměvy dělnic nebo brigádnice vykládající z vagónů uhlí. Mrazivé pro-středí politických a společenských poměrů první poloviny padesátých let podtrhují v knize i detaily, jakým je třeba portrét bývalého generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského, na snímku ještě vesele hovořícího s dělníky ostravských staveb, rok po vydání knihy ovšem zatčeného a následně popraveného. Ostatně krátce před vznikem brožury byl k trestu smrti v procesu tzv. vedení záškodnického spiknutí proti republice v čele s Miladou Horákovou odsouzen Jan Buchal z Ostravy, jediný mimopražský účastník tohoto procesu. Následující měsíc bylo v procesu vedeném v Ostravě odsouzeno za velezradu a další činy 89 osob.[345] Podniky těžkého průmyslu Vítkovické železárny, Třinecké železárny, rodící se Nová huť a na druhé straně zničené Osoblažsko se staly obrazovými motivy, na kterých publikace ilustruje starou a špatnou dobu a vyzdvihuje tu novou. Kompletní dílo je výraznou snahou o získání co největšího počtu obyvatel pro nový život a nové smýšlení realizované především fyzickou prací.

806, 807 | Originální snímek a obálka publikace *Výstavba Ostravska* | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 171/7.

Alžběta Repecká, která se chce stát zedničkou

808 | *Výstavba Ostravska* | 1950

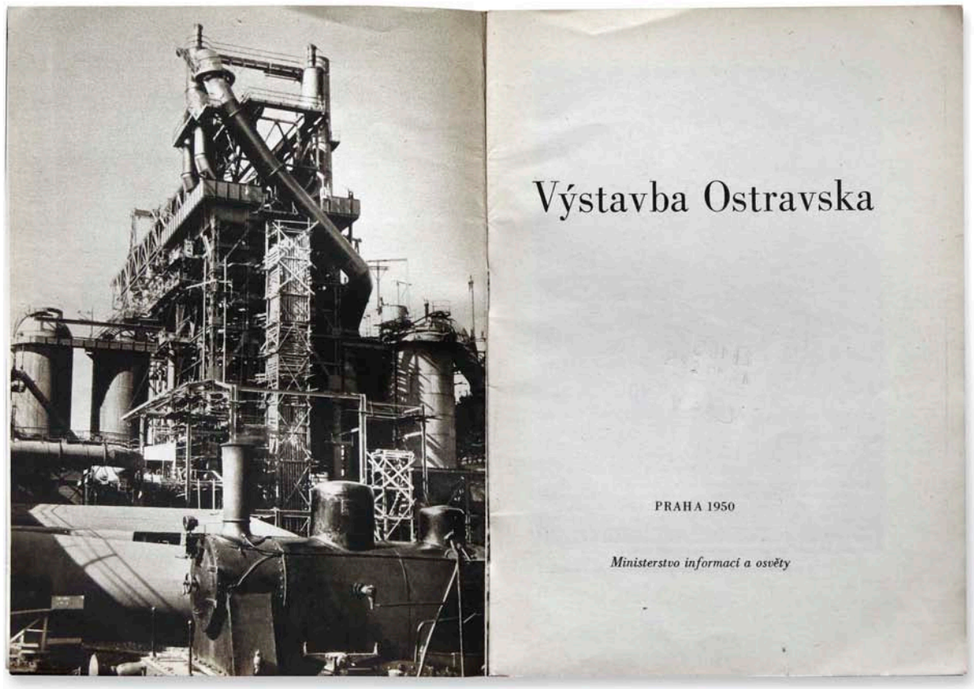

Výstavba Ostravska

PRAHA 1950

Ministerstvo informací a osvěty

809 | *Výstavba Ostravska* | 1950

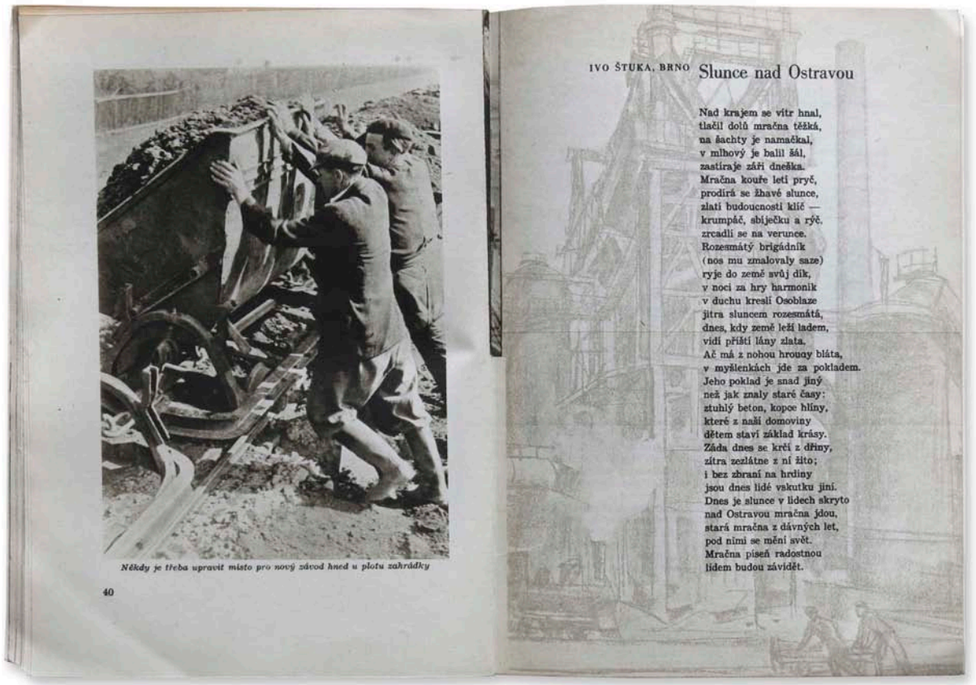

Někdy je třeba upravit místo pro nový závod hned u plotu zahrádky

40

IVO ŠTUKA, BRNO

Slunce nad Ostravou

Nad krajem se vítr hnal,
tlačil dolů mračna těžká,
na šachty je namačkal,
v mlhový je balil šál,
zastiraje září dneška.
Mračna kouře letí pryč,
prodírá se žhavé slunce,
zlatí budoucnosti klíč —
krumpáč, sbíječku a rýč,
zrcadlí se na verunce.
Rozesmátý brigádník
(nos mu zmalovaly saze)
ryje do země svůj dík,
v noci za hry harmonik
v duchu kreslí Osoblaze
jitra sluncem rozesmátá,
dnes, kdy země leží ladem,
vidí přísti lány zlata.
Ač má z nohou hrouby bláta,
v myšlenkách jde za pokladem.
Jeho poklad je snad jiný
než jak znaly staré časy:
ztuhlý beton, kopce hlíny,
které z naší domoviny
dětem staví základ krásy.
Zádá dnes se kříš z dřiny,
zítra zezlátne z ní žito;
i bez zbraní na hrdiny
jsou dnes lidé vskutku jiní.
Dnes je slunce v lidech skryto
nad Ostravou mračna jdou,
stará mračna z dávných let,
pod nimi se mění svět.
Mračna píseň radostnou
lidem budou závidět.

810 | *Výstavba Ostravska* | 1950

811 | *Dobový plakát vydaný Ministerstvem informací a osvěty ve vydavatelství Osvěta v listopadu 1951*

812 | *Výstavba Ostravska* | 1950

Krajiny a svářečky

Ostravský kraj (1951)

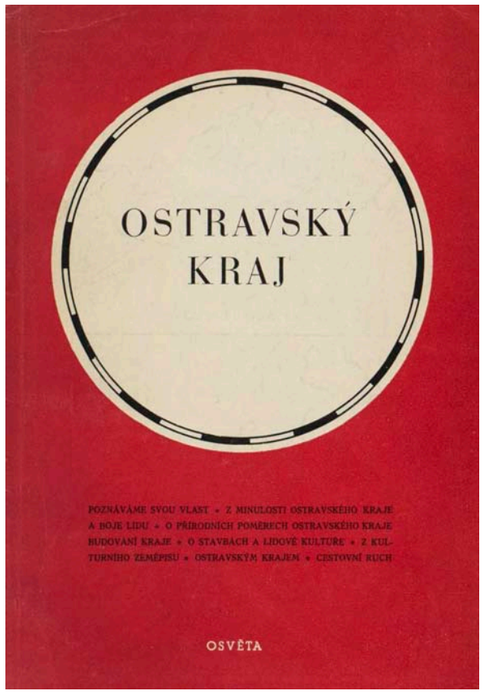

V roce 1951 byla jako 3. svazek edice Vlastivědná knihovna nakladatelství Osvěta vydána publikace *Ostravský kraj*. Knihovnička se věnovala nově zřízeným krajům, které fungovaly od roku 1948 a v tomto uspořádání zanikly v roce 1960. Jde současně o první poúnorovou místopisnou obrazovou publikaci z typizované edice celonárodního nakladatelství.

V úvodním textu knížky *Ostravský kraj* je podán stručný přehled minulosti regionu a boje jeho lidu. Následuje poměrně obsáhlý popis kraje z geologického a přírodopisného hlediska, krátce je naopak popsáno aktuální budování a hlouběji naopak historické stavby, dále národopisný a kulturní život kraje. Titul uzavírá místopisný průvodce všemi okresy Ostravského kraje. Editorem textů byl Miroslav Karlíček, známý jako autor brožovaných průvodců po Beskydech.

Černobílé fotografie soustředěné do dvou kolekcí po 12 a 10 snímcích svým nevelkým počtem pouze střídmě doprovázejí text. Jsou nepochybně vybírány z archivu, protože jsou v souboru stylově nesjednocené bez výraznější jednotící linky a jakoby náhodně nalezené.

Náměty obrázků odpovídají staré koncepci, která ještě nekoresponduje s ideály nové socialistické fotografie. Historická architektura, krajina se zvěří a hradem v pozadí, detaily lesa, rostliny, hrady, lidové stavby, osamocený turista v krajině nebo sakrální architektura se na stránkách tohoto průvodce objevila v době, kdy časopis *Československá fotografie* už ve svých reprodukcích i teoretických textech aktualizoval motivy především v oblasti práce, výstavby, portrétů dělníků a dětí, kolektivní rekreace. I takové obrázky se v *Ostravském kraji* objevily, ale šlo o násilné vsunutí portrétů soustružníka, svářečky nebo lesních dělnic do vlastivědně orientované kolekce. Podobná obsahová nesourodost fotografií byla příznačná i pro další brožury edice Vlastivědná knihovna.

Z výsledného díla je patrné, že průvodce po nově vzniklých krajích Československa byly nakladatelstvím Osvěta vydávány ukvapeně. Vzrůstala totiž potřeba, aby se návštěvník kraje zorientoval nejen geograficky, ale i ideologicky. *„Náš nový turista, rekreant, vzdělaný a ustavičně se dále vzdělávající bojovník za lepší zítřek nás všech, se dívá bystře a vnímavě ne na poutavý povrch, ale přímo do podstaty krajiny, do jejích přírodních dějin a hodnotí minulost i dnešní hospodářský, sociální a kulturní rozvoj kraje se znalostí vývojových zákonů společnosti. Pro tyto naše uvědomělé pracující vydává Osvěta nové průvodce.“*[346] Periodikum věnující se novým knihám podobně charakterizovalo celou edici: *„Vlastivědná knihovna usilující o vytvoření nového typu průvodce, který by mimo stavebních, přírodních a kulturních památek, byl i obrazem budovatelského nadšení v naší vlasti.“*[347] Ve skutečnosti se budovatelská ideologie projevovala v těchto knižních titulech jen okrajově.

Brožovaná knížka černobílých snímků byla jakýmsi průvodcem po Ostravě a okolí a zároveň ve fotografických knihách reprezentovala přechod mezi poválečnou dobou a ranou érou socialismu. Tento aspekt se projevil i v jejím obsahu. Divákovi představila obraz kraje reprezentovaný jak poetickými záběry krajin vlastivědného charakteru, tak portréty dělníků. Právě díky tomuto kontrastu působí cyklus fotografií v knize asi nejméně jednotným celkem ze všech fotografických publikací o Ostravsku. Jde tak o poměrně ojedinělý případ nesouladu staré koncepce s motivy a formami socialistického realismu.

Zavěšování na oběžné lano

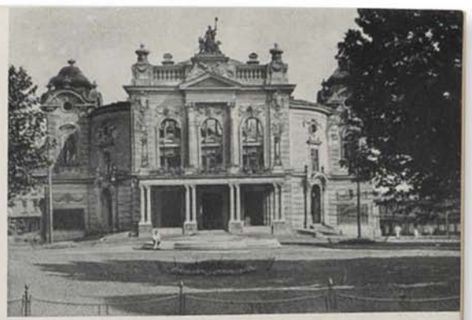

Ostrava — Státní divadlo Zd. Nejedlého.

Opava

813 | *Ostravský kraj* | 1951

Přesná práce

Bodové svařování

814 | *Ostravský kraj* | 1951

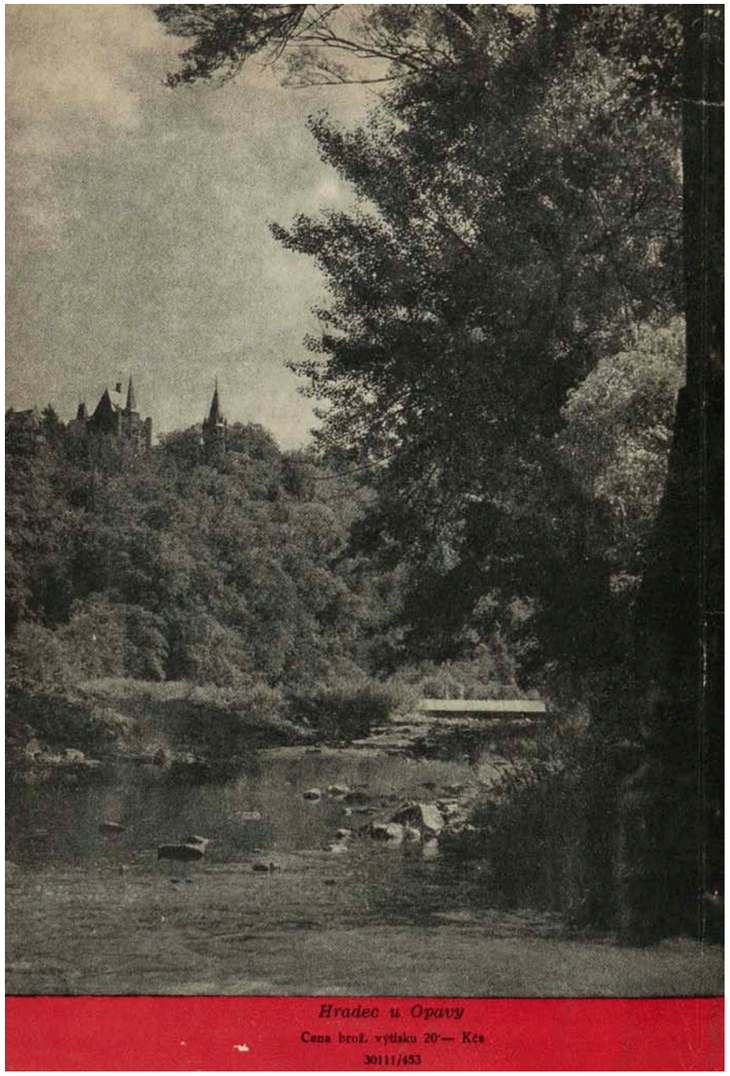

815 | *Ostravský kraj*, zadní strana obálky | 1951

Po práci rekreaci

Ostravský kraj. Kraj práce a rekreace [50. léta]

Propagační materiál Ostravského kraje fungujícího v letech 1948–1960 přináší stručné charakteristiky jeho okresů. Šestnáctistránkový prospekt je kombinací textu, grafiky a fotografií.

Obálku tvoří koláž fotografie a ilustrací a je nejdůležitějším obrazem tiskoviny. Na snímku jsou tři z celkové čtveřice soch dělníků – Horník, Hutník, Koksař a Důlní tesař vytvořených v koncem dvacátých let minulého století jako součást budovy tehdejší union banky.[348] Za nimi jsou domalovány siluety klíčových průmyslových oblastí – těžní věž, předehřívače vzduchu u vysokých pecí a kouřící komín a nakonec stojí před dělníky nedaleké beskydské kopce. Čtveřice pracujících je zachycena z podhledu a zezadu, což odpovídá prakticky jediné možné pozici, ze které ji mohl autor zblízka vyfotografovat. Ve čtvrtém podlaží budovy otevřel okno přibližně v úrovni jejich chodidel. Současně ale tato perspektiva díky dvé monumentálnosti zdůrazňuje heroické pojetí dělníka odpovídající tehdejší ideologii. Nyní je dělník skutečným hrdinou, i když ne živým pracovníkem, ale sochou postavenou ještě v kapitalistickém období. Do místa dělníkova pohledu byly domalovány lyrické krajiny beskydských hor. Za nimi naopak zůstává jejich práce. Tato obrazová skladba je současně zkratkou, kterou lze číst: Za odvedenou prací jste vy, pracující, a tohle je vaše odměna. Tomuto kontrastu odpovídá vedle obálkové fotografie i název sešitu *Ostravský kraj* s podtitulem *Kraj práce a rekreace*.

Snímky v obsahu už ale od takového kontrastu upouštějí a z průmyslu ukazují jen dva záběry z koksovny. Ty jsou ale výtvarně poměrně nevšední, zachycují dělníka a přibližují se souboru *Lidská práce v železárnách*. Dalších 33 ilustrací jsou pohledy na architekturu a krajinu. Představují okresy v tomto pořadí: Ostrava, Karviná, Český Těšín, Místek, Frenštát pod Radhoštěm, Nový Jičín, Hlučín, Bílovec, Vítkov, Krnov a Opava. Kromě toho je celá dvoustrana věnována Beskydám. Motivy hlubotiskových snímků jsou náměstí, lázně, hotel, Beskydy, hrady a zámky, horské chaty, lidová stavba, krajinné snímky, tedy převážně místopisné a vlastivědné pohledy. Přestože zve prospekt na rekreaci, rekreační střediska ROH ještě nebyla rozvinutá a nejsou tedy ani na snímcích. Fotografie zobrazují architekturu postavenou do roku 1948 (nejmladším motivem je památník Osvoboditelů v Komenského sadech postavený k prvnímu výročí osvobození Ostravy). Nová politická ideologie se tak ještě nestačila projevit.

Je pravděpodobné, že prospekt se nedochoval ve velkém množství. Na rozdíl od knih v pevné vazbě měl jen dočasnou hodnotu a byl patrně často likvidován. Nebyl datován, ale vznikl po zřízení Ostravského kraje v roce 1948. Většina obrázků pochází z archivu nakladatelství Orbis. Prospekt vydala komise Krajského národního výboru v Ostravě pro cestovní ruch. Texty jsou koncipovány jako vlastivědně-historický průvodce jednotlivými okresy. Výrazně převládá popis rekreační složky kraje. Autorem textu je Miroslav Karlíček.

OKRES KARVINÁ

Karvínský okres je uhelnou zásobárnou naší republiky, jsou v něm největší a nejvydatnější doly, k nimž se přidružují velké koksovny, elektrárny a plynárny. Je tedy hospodářský význam karvínského okresu velký. Také politicky je karvínský okres důležitý. Stýkají se v něm Češi a Poláci, kteří společnou prací vytvářejí předpoklady pro hospodářský, sociální a kulturní vzestup území, jež bylo kdysi jevištěm nejhrubšího vykořisťování a národnostních rozepří a útlaků.

Dnes, kdy nadvláda uhlobaronů byla zlomena a navždy odstraněna, mizí i národnostní rozbroje, protože veškerá snaha pracujících se upírá ke zdaru společného úsilí o lepší život. Zámky a parky dřívějších pánů, kteří do tohoto kraje zavítali ze svých přepychových velkoměstských a lázeňských sídel jen zřídka kdy, se staly majetkem lidu, jenž v nich zřizuje kulturní stánky, ozdravovny a domovy pro pracující mládež. Staré, hroutící se domky na poddolovaném území se bourají a staví se nová, moderní sídliště na pečlivě vybraných, zdravých místech. Spojením měst Karviné a Fryštátu v jednotnou Karvinou se vytvořily předpoklady pro cílevědomé budování moderního města pracujících. Památek z minulých dob se v karvínském okrese v rychlém vzrůstu průmyslu zachovalo velmi málo. Historicky nejvýznamnějším městem byl Fryštát – nyní Karviná 1 – který kdysi soupeřil s Těšínem, sídlem knížat těšínských. V renovovaném zámku je sídlo správy celé Karviné. Za zámkem se rozkládá velký park, vedle zámku je památný kostel. V nedalekém zámečku v Ráji je domov hornické mládeže. Státní jodobromové lázně Darkov, vzdálené půl hodiny, jsou umístěny v krásném parku. Nádherný park v Karviné 2 se zámkem je nyní věnován hornictvu. Na svazích nad rybníky je hlediště pro 70.000 diváků, kteří mohou přihlížeti o slavnostech Dne horníků nebo při jiných masových podnicích vystoupení na velkém jevišti. Městský ráz má také Orlová. Celé území karvínského okresu je hustě osídleno. Domky jsou seskupeny nejenom v dlouhých řadách podél potoků a silnic, nýbrž i roztroušeny po stráních. Lesy a háje dodávají kraji malebnosti. Horníky a dělníky k závodům dopravují úzkokolejné elektrické trati z Ostravy přes Orlovou do Karviné, z Karviné do Bohumína, z Orlové na Kopaniny a četné autobusové trati. Rychlíková trať z Bohumína do Žiliny jde Karvinou, trať z Bohumína do Polska vede severním okrajem okresu přes Petrovice do Zebrzydowic.

I když není karvínský okres obdařen zvláštními krásami přírodními a nemá mnoho historických památek, je jeho návštěva poučná, protože nám přinese poučení o budovatelském úsilí dneška a o řešení národnostních otázek.

- Karviná
- Koksaři
- Lázně Darkov – sanatorium

OKRES ČESKÝ TĚŠÍN

Okres Český Těšín zasahuje na severu do uhelného revíru ostravskokarvínského, na jihu vystupuje až na hřebeny Beskyd. Celým územím protéká od jihu k severu řeka Olza, jež je v jižní, horské části zeměpisným středem Jablunkovského údolí, dál k severu tvoří pak hranici s Polskem, která do údolí sestupuje s východního hřebene Beskyd.

Historie těšínského okresu je zajímavá. Jeho územím procházela již za dob římských důležitá dopravní stezka mezi Jaderským a Baltickým mořem, t. zv. jantarová stezka. Později se Jablunkovským průsmykem valily nájezdné hordy Tatarů a Uhrů, proti nimž byly vybudovány v Jablunkovském průsmyku ochranné šance, jejichž zbytky jsou ještě patrny. O Těšínsko se vedly časté spory mezi sousedními zeměmi. Obyvatelstvo je národnosti české i polské, národnostní hranice není přesná, obě národnosti se vzájemně prolínají a prostupují.

Sídlo okresu, Český Těšín, vyrostl na levém břehu Olzy z předměstí bývalého Těšína, jehož hlavní část s historickými památkami zůstala na pravém břehu Olzy v polském Czieszyně. Tam je starobylý zámek knížat těšínských, jehož nejstarší částí je věž Piastů ze XIII. století, a chrám sv.Václava, který pochází z prvotních křesťanských dob. Český Těšín se může pochlubiti moderními školními budovami a pěknými stavbami soustředěnými poblíž nádraží rychlíkové trati z Bohumína do Žiliny. Středem Jablunkovského údolí je Jablunkov s kostelem z r. 1620. V chráněné poloze nad městem je velké plicní sanatorium. Mezi Č. Těšínem a Jablunkovem je Třinec s velkými železárnami V. M. Molotovova. Jižní část okresu je obklopena věncem hor. Na východě vyniká z hřebenu Velká Čantoryja a Velký Stožek s chatou, jež je na polském území. Zajímavé jsou vesnice v údolích.

Na východ od Jablunkovského průsmyku je Girová s chatou, k západu vystupuje Velký Polom s chatou. Turistická chata je i na Skalce. S Girové i s V. Polomu je krásný rozhled na Slovensko. Hranice okresu vede pak dál k západu k Malému Polomu, kde se otáčí k severu a jde hřebenem přes Slavíč a Ropicu k Bezručové chatě na Ropičce. Hřeben končí Prašivou s památným poutním kostelem a s chatou. Na východní straně údolí Olzy je Javorový s chatou, Ostrý a Kozubová s chatou. Mezi výběžky členitého hřebene jsou malebná údolí, do nichž se dostaneme z měst autobusy. Nejdelší je údolí Lomné pod Velkým Polomem, v němž je sokolské výcvikové středisko a hotel Salajka. Do Horní Lomné jezdí autobus z Jablunkova. Můžeme tedy poznati při návštěvě okresu Český Těšín mnohé pěkné, dosud málo navštěvované horské oblasti.

- Český Těšín – Třída Klementa Gottwalda
- Moravskoslezské Beskydy – Hotel Řeka
- Kučerova chata na Velkém Polomu

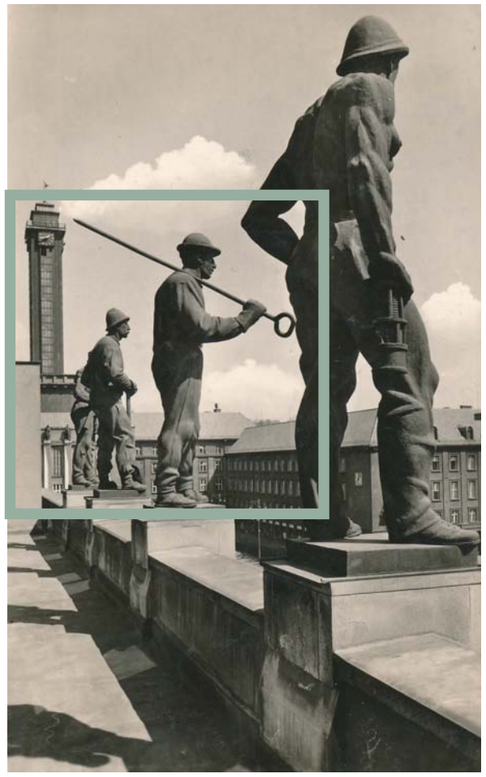

817, 818 | Originální snímek, z jehož výřezu byl použit ústřední motiv na obálku publikace *Ostravský kraj. Kraj práce a rekreace* | Soukromá sbírka Zdeňka Wludyky

Na stavbách socialismu

Na stavbách Ostravska (1953)

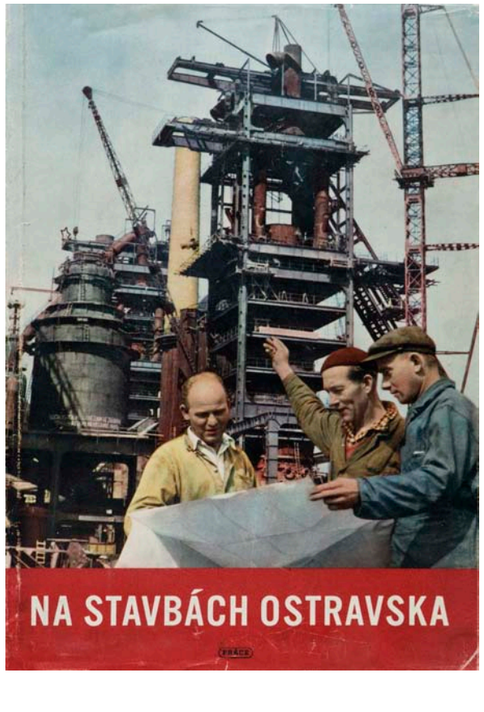

„Jsme žáky sovětských lidí. Po jejich vzoru i u nás vybudujeme socialismus. Náš vděk moudrému a milovanému generalissimu Stalinovi vyjadřujeme tím, že každý den uskutečňujeme smělé plány pětiletky, že stavíme nové školy, vysoké pece a nová sídliště, že dáváme vyrůstat šťastné generaci socialistických hospodářů.“[349]

V posledním měsíci roku 1951 vyšel na první straně časopisu *Československá fotografie* stručný článek Propagace výstavby Ostravska. V něm pisatel informoval o tom, že v tehdejší době největší výstavby na Ostravsku, vzniká fotografická poradní skupina pro záznam budování Nové huti Klementa Gottwalda. *„Tvůrčí fotografické zachycení průběhu stavby* (…) *bude znamenat velmi mnoho pro účinnou propagaci výstavby Ostravska.“* Fotografové se při práci měli řídit potřebami výrobních svazů a pro výsledné snímky měly vzniknout jakési trvalé nástěnky.[350] Na Ostravsku vzniká něco velikého a fotografové musí být u toho. O půl druhého roku později byla vydána fotografická publikace reflektující hlavní myšlenku článku. Ukázala budování Ostravska prezentované především prostřednictvím výstavby Nové huti Klementa Gottwalda.

Nejvýraznějším snímkem publikace *Na stavbách Ostravska* je nepochybně ručně kolorovaný snímek na obálce a mohl by být výstižným obrazem budování nejen Ostravska, ale i celého československého socialistického průmyslu a symbolickým obrazem boje za práci, svobodu a socialismus. Archetypální obrazová stylizace ukazuje trojici dělníků hledících do stavebního plánu. Prostřední z nich vztyčenou pravicí ukazuje směrem k rozestavěným vysokým pecím a pomyslně tak propojuje nejen onen plán, ale v podstatě humanizuje ocelovou masu. Ta tvoří pozadí a vlastně i celou plochu snímku. Nechybí ocelové jeřáby jako symbol výstavby a budování. Na vrcholu nedokončené pece už je posazena rudá hvězda. Zrežírovaná scéna je procesem cesty k budoucí době, která měla být díky těžkému průmyslu a práce šťastnou jako nikdy předtím.

Pod přebalem je na plátěných deskách knihy vyraženo stylizované počáteční písmeno Ostravy – znak „O“. V jeho nejširších tazích na dvou místech po jedné pěticípé hvězdě a v písmenu silueta vysokých pecí.

Na prvním snímku knihy je československý prezident Klement Gottwald s úryvkem svého novoročního projevu z roku 1952, na posledním Josif Vissarionovič Stalin na závěsném obraze nad pionýry malujícími velkými literami „STALIN – MÍR“. Dle podrobné dobové normované tiráže byla kniha sázena 20. února 1953 a tištěna 21. března 1953. Mezi těmito dny zemřeli oba tito komunističtí vůdci, kteří knihu svými portréty uvádějí a uzavírají. S jejich smrtí, a později s Chruščovovou kritikou kultu Stalina, postupně upadala také nejtvrdší komunistická ideologie, a v kultuře pak socialistický realismus, tedy oba aspekty, které tato kniha dokonale reprezentuje.

Úvodní text Zdeňka Novosada dopsaný 9. září 1952 je oslavou soudobého a budoucího života průmyslové metropole s frázemi typu *„Vidíte, soudruzi, ty továrny? To všechno je vaše* (…) *“*.

Dosavadní kapitalistický průmysl je prezentován dvojicí starých rytin, tedy účelově vybraných obrazů s tehdejšími primitivními technickými a technologickými podmínkami, nikoliv moderními rozvinutými v meziválečných závodech těžkého průmyslu. Negativně pojatý obraz prvorepublikového, politicky i společensky neuspokojivého, období pokračuje i na následujících čtyřech stranách. Nevyhovující bydlení v koloniích, domy zaplavané povodněmi, chudý život

sběračů uhlí na haldách, sociální nejistota vysloužilého havíře, ruiny starého hradu ve Slezské Ostravě, jež byl útočištěm lidí bez přístřeší. Nechybí ani dopady nacismu prezentované vybombardovanými obcemi a městy v příhraničních oblastech a na Ostravsku. Poté následují jako očista společnosti symboly osvobození – autentický snímek tanku v ulicích Ostravy i památník, hromadné manifestace. Publikace je tak jedním z posledních, přesto pro padesátá léta typických, příkladů fotografických knih o Ostravsku, které se ve svém úvodu charakterizovaly období kapitalismu vykořisťováním dělnické třídy.

Většina obsahu knihy patří již budování nejen stavebnímu, ale symbolicky též budování nové společnosti. Převážná většina snímků je zachycena v prostředí výstavby těžkého průmyslu a mezi nejvýznamněji zastoupené podniky patří tradičně Ostravsko-karvinské doly, Vítkovické železárny a Nová huť Klementa Gottwalda, které svou monumentalitou dokázaly nejúčinněji reflektovat masivní celorepublikovou výstavbu. Poslední sekce fotografií se věnuje odpočinku lidí po práci, zdraví obyvatelstva a bydlení, kdy jsou zobrazeny především závodní kluby ROH, sport a výstavba zdravotních zařízení a sídlišť.

Z obrazů je čitelná snaha začlenit do snímku dělníka a vytvořit tak dojem stavby pro člověka, ovšem právě ten je potlačen vůči dominantním ocelovým konstrukcím. Záměr se tak nejlépe podařil u obálkové fotografie. V případě větších celků je výjimečně je zachycena i osamocená stavba.

Jednotlivé fotografie v knize *Na stavbách Ostravska* nejsou vzájemně technicky ani výtvarně srovnatelné, což je patrně dáno větším množstvím autorů a jejich tvůrčích kvalit. Vedle ryze popisných, mnohdy zmatených a nic neříkajících snímků, se zde objevuje i celá řada technicky a řemeslně velmi precizních fotografií. Kvalita těchto snímků se projevuje vyrovnáním svislých linií, oproštěním od rušivých elementů, dokonalou ostrostí či skvělou prokresleností polotónů. Obrazy jsou na stranách publikace usazeny těsně bez odstupu. Řada snímků je příliš chaotických a přispívají tak k obrazové roztříštěnosti celku. Fotografie doprovází poměrně obsáhlé texty, v nichž je porovnávána stará a nová doba.

Jeden z nejočekávanějších motivů z budování Ostravska nalézáme na jedné z posledních stran. Tzv. Nová Ostrava, zamýšlená výstavba rozsáhlého sídliště v Ostravě-Porubě, tedy jakéhosi samostatného socialistického města určeného výhradně pro život, je v knize reprezentována fotografií pole doplněnou pouhými náčrty projektů budoucích staveb. Jde však o obraz utopické budoucnosti, protože v takovém rozsahu sídliště nikdy nebylo dokončeno. Reálný snímek zachycující výstavbu nebo aspoň částečně realizované domy ovšem v knize o výstavbě Ostravska paradoxně chybí. Přitom na konci roku vydání této publikace předal podnik Stavby sídlišť Ostrava v Porubě do užívání celkem 365 hotových bytů. V současnosti jde o jeden z nejcennějších příkladů tzv. stalinistické architektury socialistického realismu.[351]

Publikaci vydalo nakladatelství Práce, působící v letech 1945–1999. Mezi jeho další odborářské obrazové knihy patřil titul *Zdraví a krása: Obrazová publikace o rekreaci pracujících* (Praha: Práce, 1960) nebo vcelku fotograficky nápaditá a politicky střízlivá publikace oceňovaného fotoreportéra Viléma Kropa *V proudu života* (Praha: Práce, 1961). Mezi knižními novinkami se na stránkách *Literárních novin* objevuje kniha dne 23. května 1953 s cenou 104 Kčs.[352]

Knihu *Na stavbách Ostravska* zařazuje do svého výběru nejpozoruhodnějších československých fotografických knih sběratel Manfred Heiting.[353] I mezi dalšími zájemci je velmi hodnotná, o čemž svědčí například její cena v pražském antikvariátu Valentinská, který ji s přebalem na začátku roku 2021 prodával za 3 240 Kč.

Kvalitní hlubotisk tónovaný do chladného odstínu modrošedé nebo na spad sázené obrázky a jejich jasná převaha nad texty jsou znaky dynamického přechodu od střídmých obrazových alb k moderně pojaté reprezentativní knize.

819 | Stylizovaný znak „O“ na obálce knihy pod přebalem

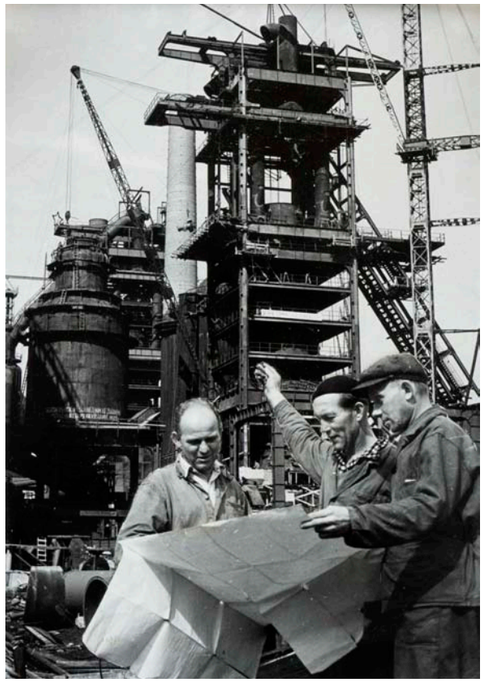

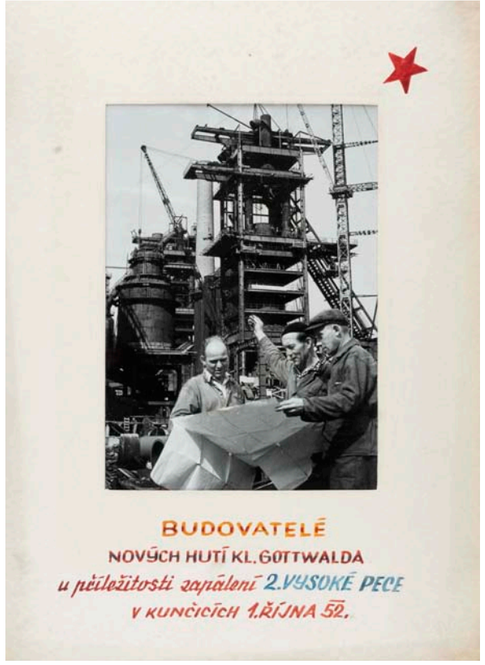

820–822 | Původní koláž dvojice fotografií, která byla následně kolorována a graficky upravena pro obálku knihy *Na stavbách Ostravska*. Pamětní list. | Soukromá sbírka Romana Mrázka

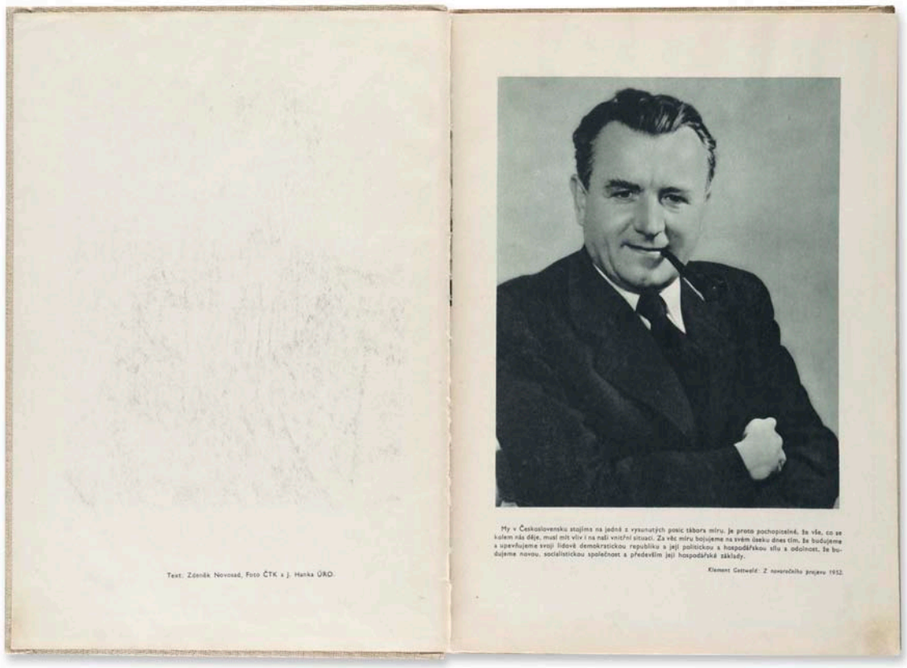

My v Československu stojíme na jedné z vysunutých povic tábora míru. Je proto pochopitelné, že vše, co se kolem nás děje, musí mít vliv i na naši vnitřní situaci. Za věc míru bojujeme na svém úseku dnes tím, že budujeme a upevňujeme svoji lidově demokratickou republiku a její politickou a hospodářskou sílu a odolnost, že budujeme novou, socialistickou společnost a především její hospodářské základy.

Klement Gottwald: Z novoročního projevu 1952

Text: Zdeněk Novosad, Foto ČTK a J. Hanka ÚRO.

823 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

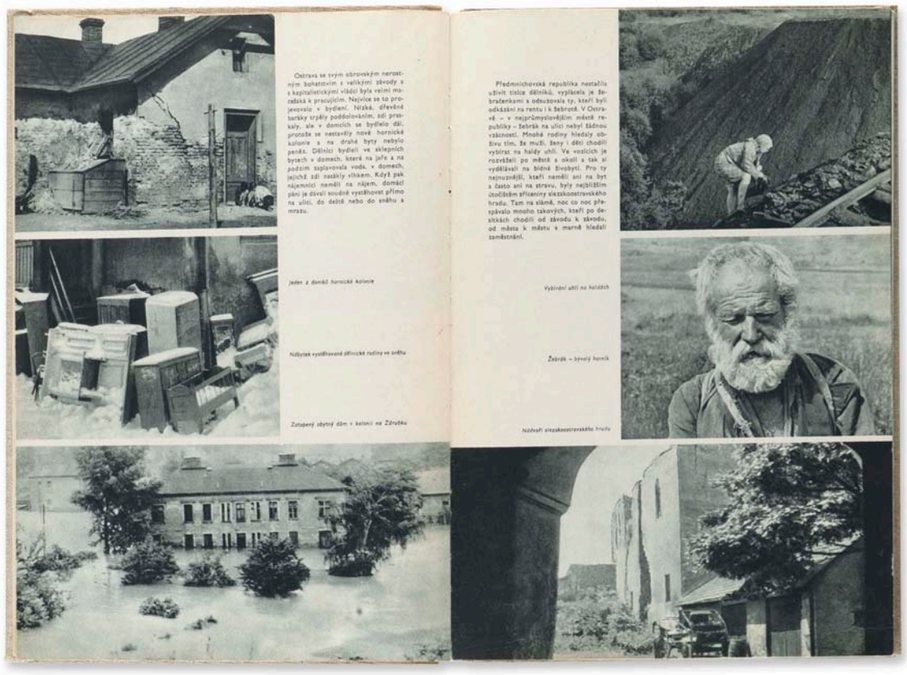

Ostrava se svým obrovským nerostným bohatstvím a velikými závody a s kapitalistickými vládci byla velmi mačkává k pracujícím. Nejvíce se to projevovalo v bydlení. Nízké, dřevěné baráky vyrůstaly poddolovaným, zdi praskaly, ale v domcích se bydlelo dál, protože se nestavěly nové hornické kolonie a na druhé byty nebylo peněz. Dělníci bydleli ve sklepních bytech v domech, která na jaře a na podzim zaplavovala voda, v domech, jejichž zdi naskrz vlhkem. Když pak nájemníci neměli na nájem, domácí pán je dával soudně vystěhovat přímo na ulici, do deště nebo do sněhu a mrazu.

Jeden z domků hornické kolonie

Nábytek vystěhované dělnické rodiny ve sněhu

Zatopený obytný dům v kolonii na Zárubku

Předmnichovská republika nestačila uživit tisíce dělníků, vyplácela je žebračenkami a odsuzovala ty, kteří byli odkázáni na rentu i k žebrotě. V Ostravě – v nejprůmyslovějším městě republiky – fabrik na ulici nebyl žádnou vzácností. Mnohé rodiny hledaly obživu tím, že muži, ženy i děti chodili vybírat na haldy uhlí. Ve vozících je rozvážели po městě a okolí a tak si vydělávali na bídné živobytí. Pro ty nejnuznější, kteří neměli ani na byt a často ani na stravu, byly nejbližším útočištěm přístavky slezskoostravského hradu. Tam na slámě, noc co noc přespávalo mnoho takových, kteří po denních chodili od závodu k závodu, od města k městu a marně hledali zaměstnání.

Vybírání uhlí na haldách

Žebrák – bývalý horník

Nádvoří slezskoostravského hradu

824 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

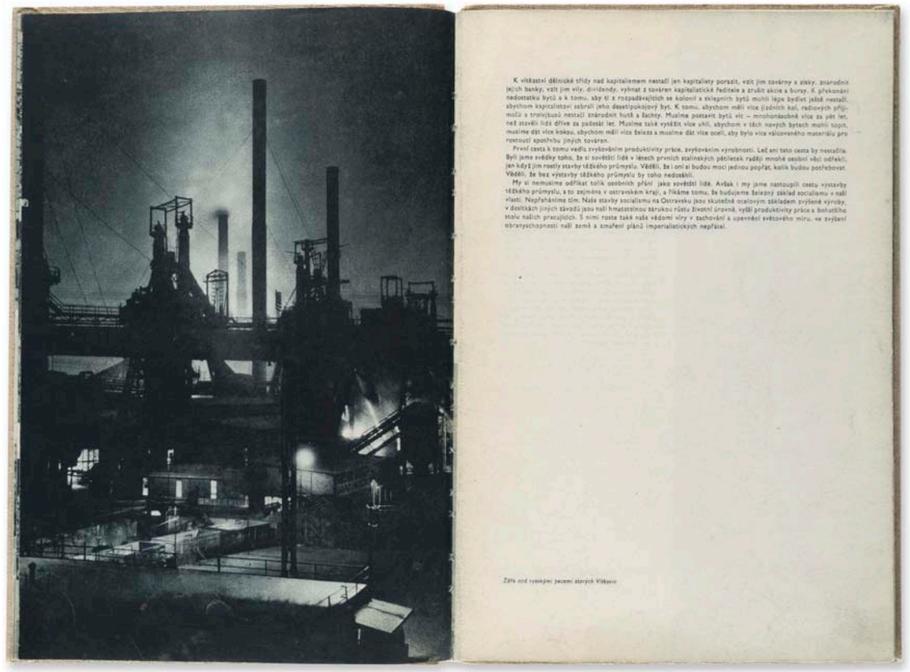

K vítězství dělnické třídy nad kapitalismem nestačí jen kapitalisty porazit, vzít jim továrny a závody, znárodnit jejich banky, vzít jim vily, dividendy, vyhnat z továren kapitalistické ředitele a ztužit akcie a burzy. K překonání nedostatku bytů a k tomu, aby tí z rozpadávajících se kolonií a sklepních bytů mohli lépe bydlet jaběž nestačil, abychom kapitalismus odstranili jeho desetiposchodový byt. K tomu, abychom měli více jídelních kol, radiových přijímačů a trojnožkou nestačí znárodnit hutě a šachty. Musíme postavit bytů víc — mnohonásobně více za pět let, než stavěli lidé dříve za padesát let. Musíme také vyrábět více uhlí, abychom v těch nových bytech mohli topit, musíme dát více koksu, abychom měli více železa a musíme dát více oceli, aby bylo více válcovaného materiálu pro rostoucí spotřebu jiných továren.

První cesta k tomu vede zvyšováním produktivity práce, zvyšováním výrobnosti. Leč ani tato cesta by nevedla. Byli jsme svědky toho, že si sovětští lidé v letech prvních stalinských pětiletek raději mnohé osobní věci odřekli, jen když jim rostly stavby těžkého průmyslu. Věděli, že i oni si budou moci jednou popřát, kolik budou potřebovat. Věděli, že bez výstavby těžkého průmyslu by toho nedosáhli.

My si nemusíme odříkat tolik osobních přání jako sovětští lidé. Avšak i my jsme nastoupili cestu výstavby těžkého průmyslu, a to zejména v ostravském kraji, a říkáme tomu, že budujeme železný základ socialismu v naší vlasti. Nepřeháníme tím. Naše stavby socialismu na Ostravsku jsou skutečně ocelovým základem zvýšené výroby, v dalších jiných závodů jsou naší hmatatelnou oporukou růstu životní úrovně, vyšší produktivity práce a bohatšího statu našich pracujících. S nimi roste také naše vědomí síly v zachování a upevnění světového míru, ve zvýšení obrannyschopnosti naší země a zmaření plánů imperialistických nepřátel.

Zátiší nad vstupní jeskyní starých Vítkovic

825 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

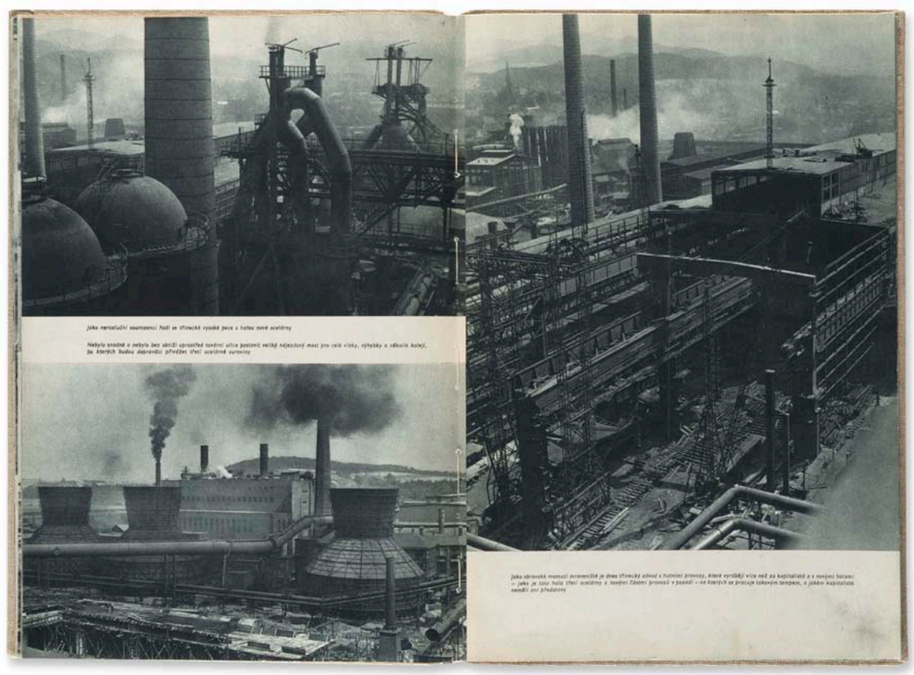

Jako nervalační soustavou hadí se ocelnaté vysoké pece s tratěmi nové ocelárny

Nebylo snadné o nebylo bez obtíží upravit úzkou ulici postavit velký nákladový most pro celé vlaky, výtahy a několik kolejí, po kterých budou dopravovat předměty třetí ocelárné surovinu

Jako obrovské mamuti mravenčili se dnes čtvrtečky odvod z hutního provozu, které vyrábějí více než za kapitalismu a v novými halami – jako je tato hala třetí ocelárny s novými částmi provozů v pozadí – na kterých se pracuje takovým tempem, v jakém kapitalisté nemůžeme ani představovat

826 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

827 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

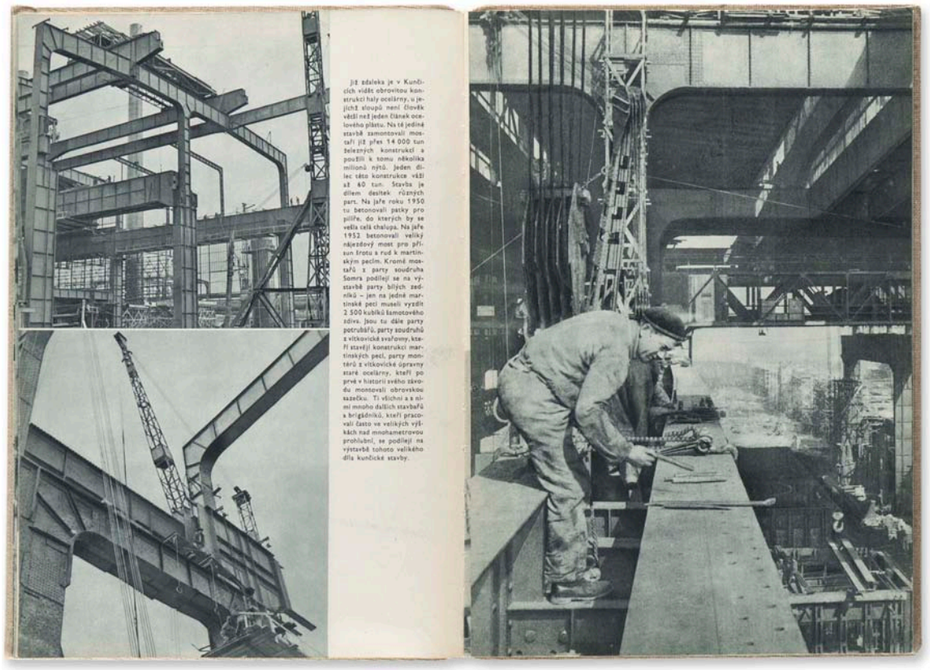

828 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

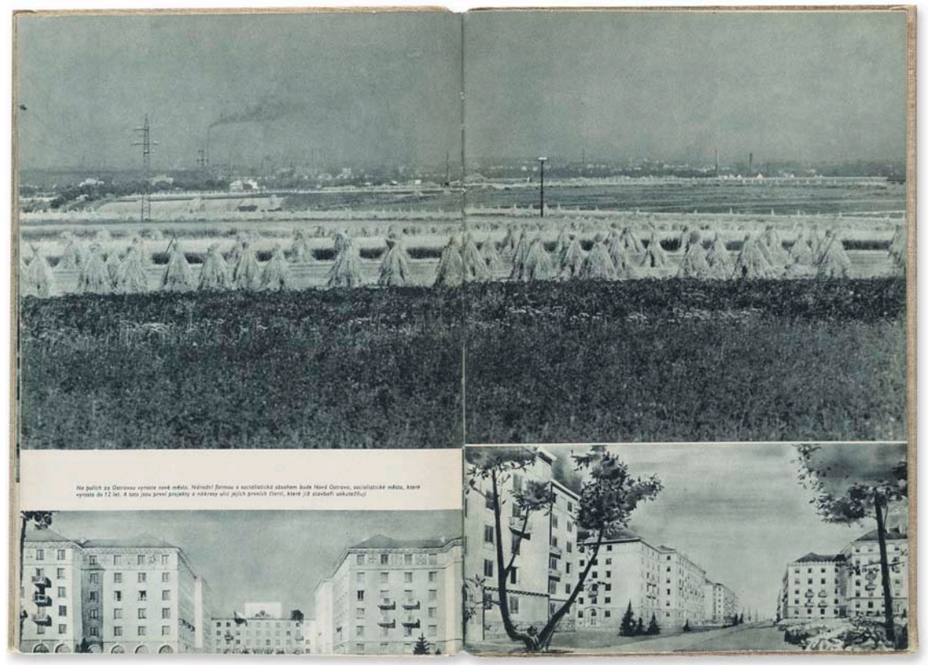

829 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

830 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

Napravují i dědictví kapitalistické minulosti péčí o lidi, o jejich stravování, zdraví a ubytování. Postavili novou velikou závodní kuchyň, v bývalé kapitalistově vile zřídili zubní ambulatorium, staví nová sídliště pro hutníky, postavili nové veliké internáty pro hutnické učně – internáty s ústředním topením, dílnami, koupelnami, tělocvičnou, novou školu pro hutnické učně, sály pro čtenářské a recitační kroužky. Postavili novou, světlou závodní kantinu uprostřed těch dosavadních dřevěných a zčernalých bud, ve kterých se vydávalo jídlo a prodávalo mléko. Protože uprostřed závodu již nebylo místo – museli rozložité vodní hospodářství šesté vysoké pece postavit na druhém břehu Olše, mimo závod.

Výstavba třineckých hutí neskončila. Staví se dále. Přistavují se nové chemické provozy ke koksovně, v plánu je stavba největšího plynojemu na Ostravsku, který pojme 300 000 kubometrů plynu a řada dalších staveb.

Třinecké hutě byly dříve vlastnictvím akcionářů Báňské a hutní společnosti – kšeftařů ve Francii a v Anglii. Dnes jsou vlastnictvím těch, kdož v nich pracují, a proto s hrdostí nesou jméno jednoho z předních představitelů světového tábora míru a pokroku, Vjačeslava Michajloviče Molotova.

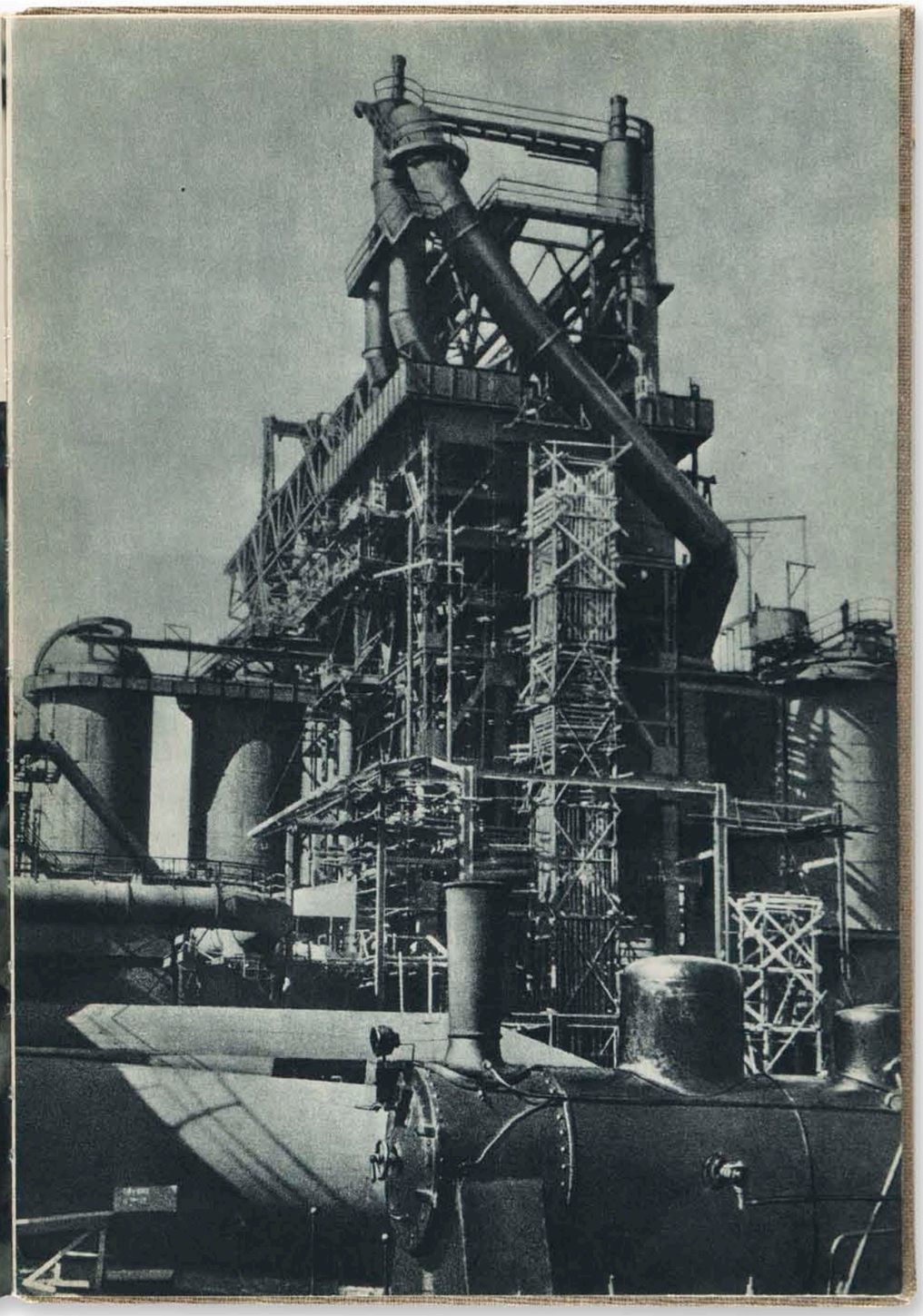

831 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

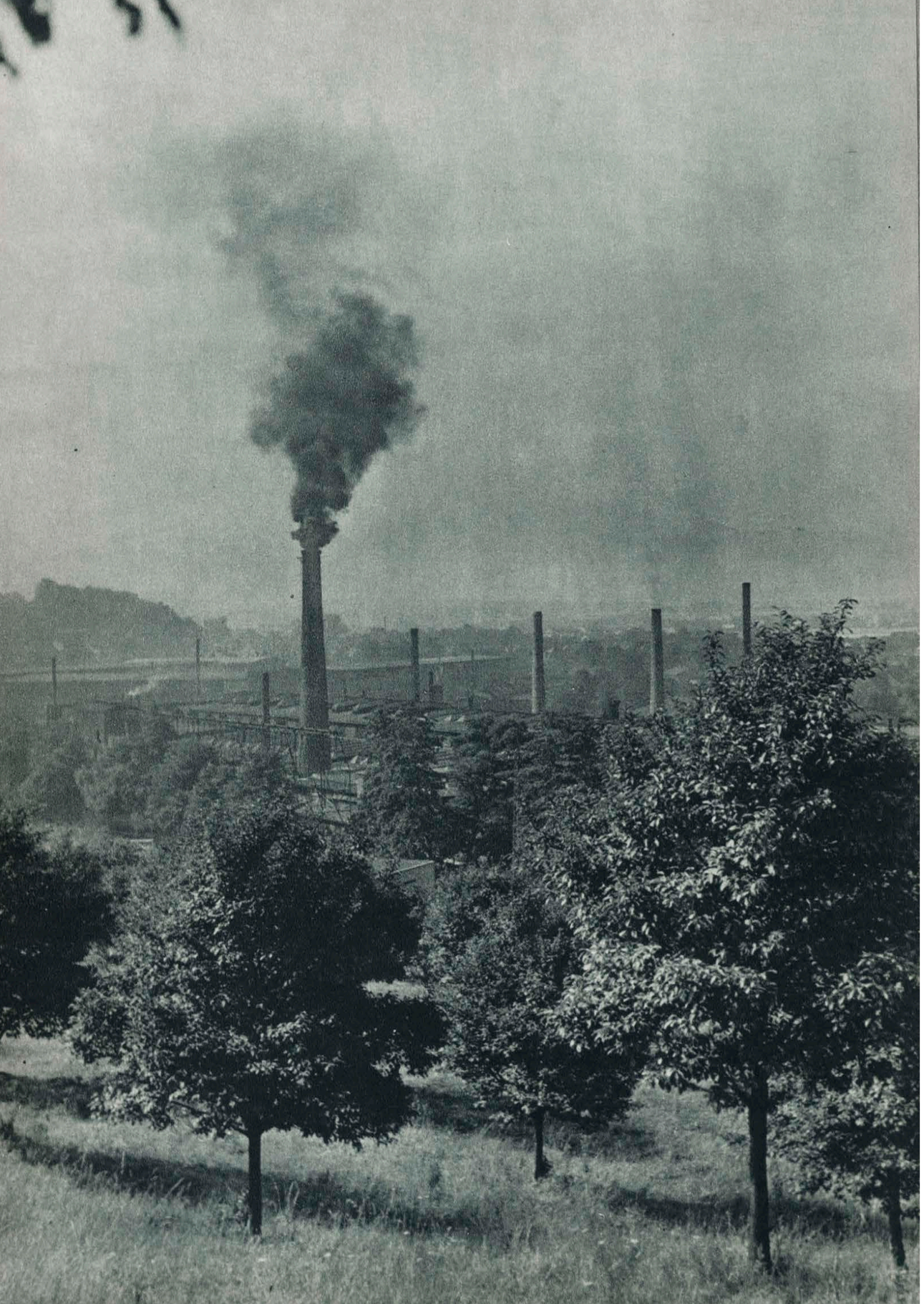

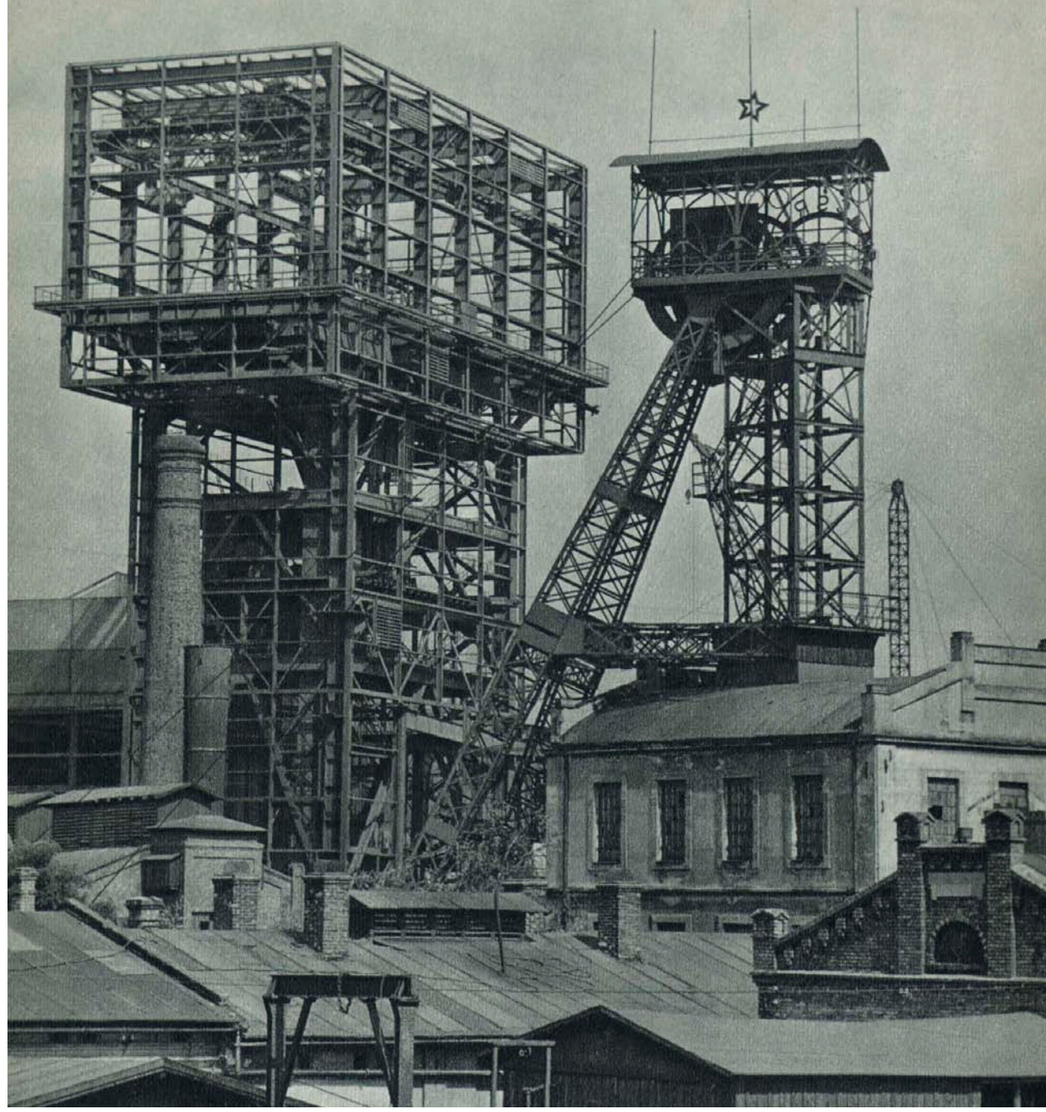

832, 833 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

834 | *Na stavbách Ostravska* | 1953

Včera bída, dnes radost

Ostravsko včera a dnes (1954)

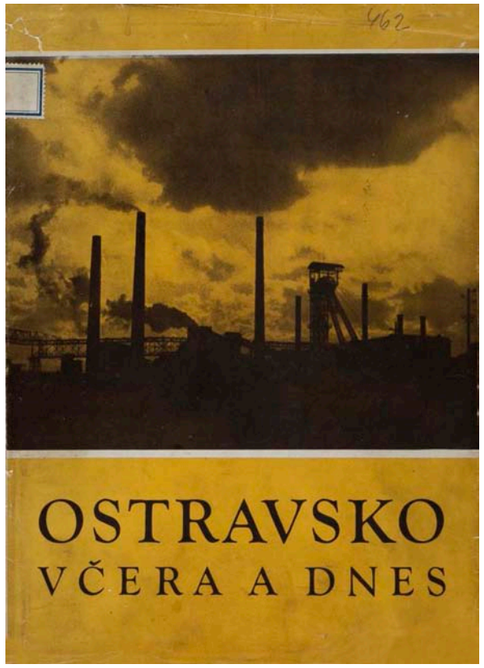

Širší oblasti Ostravska se věnoval také fotograficky bohatě ilustrovaný sborník *Ostravsko včera a dnes* z roku 1954. Přestože tato kniha obsahuje ve srovnání s jinými fotografickými publikacemi nejmenší počet stran fotografií vzhledem ke svému rozsahu, snímky otištěné v přední části publikace na speciálním křídovém papíře jsou natolik přesvědčivé a vypovídající o době svého vzniku, že bylo vhodné do výběru tento titul zařadit. Publikace stojí obsahem svých 69 fotografií a několika grafik na hranici mezi nápaditě a promyšleně řešenými agitačními fotografiemi prvních let po nástupu totalitní moci a pozdními padesátými léty – dobou částečného uvolňování totalitního tlaku. Právě v tomto mezidobí byly již opuštěny veškeré pozůstatky předválečné fotografie a nové tendence poetických fotografií plných atmosféry se ještě neprojevily. *Ostravsko včera a dnes* se tak omezilo vesměs na strohé reportážní obrázky novinářského typu. V zájmu věcného pohledu je třeba zmínit i několik nezvykle pojatých fotografií, které do této koncepce nezapadaly a měly naopak i romantickou atmosféru. Tyto obrázky jakoby se do knihy dostaly náhodou, protože například snímek osamoceného parku v protisvětle zapadajícího slunce příliš neodpovídal dogmatismu a především schematickému řešení tehdejší oficiální fotografie.

Celá kniha se nejen fotografiemi, ale i textem opírala o fabulované představy srovnání špatné měšťácké meziválečné doby s vítěznými zítřky socialistického života. V obrazové části se tento trend první poloviny padesátých let projevil otištěním historických fotografií nebo zdokumentováním starých a nevyhovujících podmínek pro pracující občany. Dále kolekce snímků přechází přes těžký průmysl, zemědělskou produkci, služby lidu k motivům rekreace a sportu. Dominující textová část je souborem příspěvků různých autorů a je tvořena sedmi hlavními kapitolami: Výstavbou průmyslu k socialismu, Zemědělství Ostravského kraje, Sociální poměry dříve a dnes, Vzorná výživa – spokojenost lidu, Péče o bydlení pracujících, Cesta ke zdraví, Za nového socialistického člověka. Titul vydal Krajský národní výbor v Ostravě, jehož předseda Jan Buchvaldek byl také šéfredaktorem knihy.

Obálce dominuje fotografie těžní věže a komínů v protisvětle, průmyslová scéna dramatizovaná mraky vlastně propojuje starou i novou dobu. Nový život byl ilustrován na pečlivě vybraných vzorových příkladech pseudoautentických fotografií vytvářených podle dobových schémat a klišé. Jednou z nich je inscenovaná fotografie z domácího prostředí jednoho z ostravských havířů. Ničím esteticky zajímavý snímek je podstatný jen tím, co zobrazuje. Pohled do obytné místnosti na otce – havíře, matku – hospodyňku a dceru – školačku sedící u stolu nad domácími úkoly. Staré nádobí v sekretáři nebo květiny tvoří atmosféru domova. Tu ovšem v novém socialistickém životě doplňuje také litá soška dělníka a hlavě obrázek s fotografií Klementa Gottwalda s již přidanou černou páskou. Ikonická fotografie první poloviny padesátých let je komentována textem konkretizující scénu *„Spokojená rodina, výsledek budování socialismu. Nositel vyznamenání ‚Za zásluhy o výstavbu' Emil Běgoň z dolu Ludvík v Radvanicích s rodinou ve vlastním domku postaveném za pomoci státu v roce 1952."* Univerzálně zamýšlený výjev z domácího prostředí měl pomáhat vytvářet pozitivní vztah k nové ideologii a ukazovat, že takto šťastnou rodinu může mít každý pracující. Šlo o poslední regionální fotografickou knihu vydanou v tendencích moralizující ideologie na počátku období tzv. chruščovovského tání.

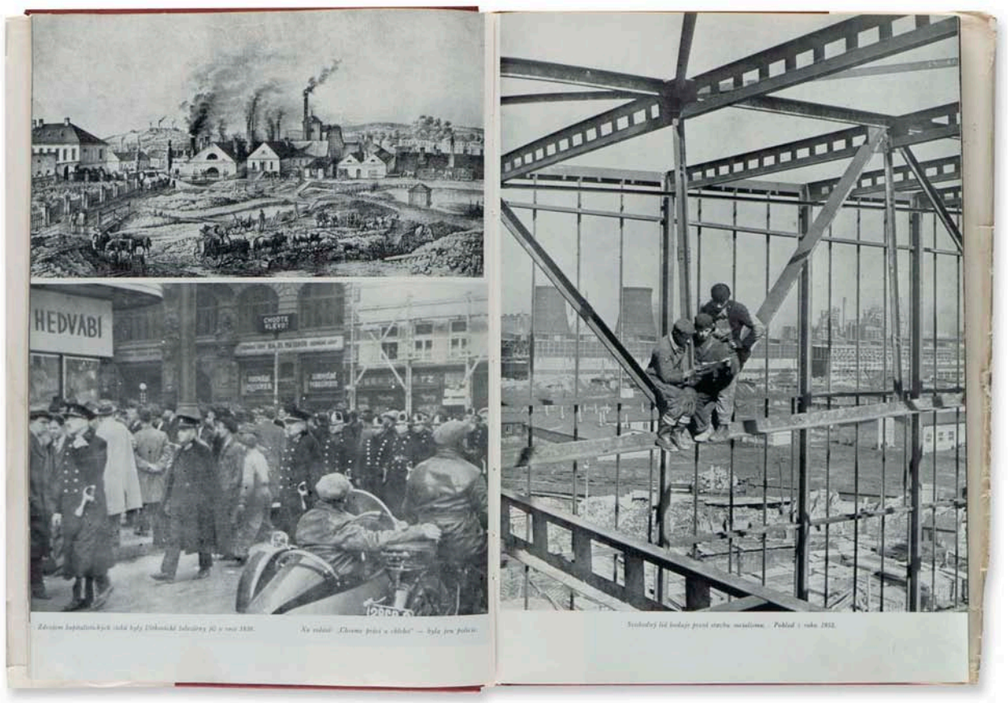

835 | *Ostravsko včera a dnes* | 1954

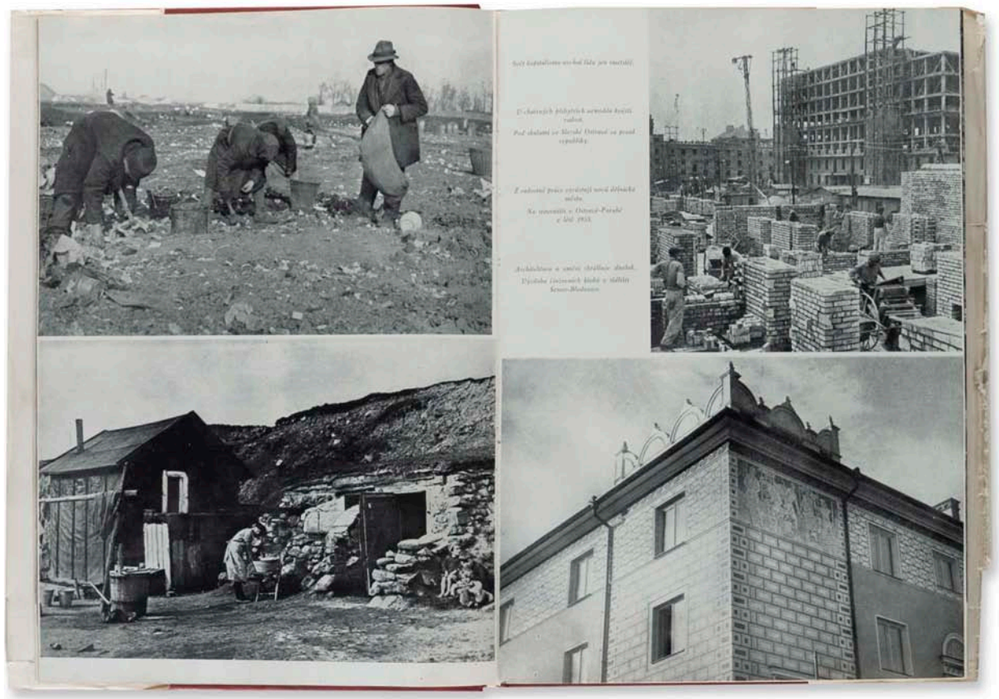

836 | *Ostravsko včera a dnes* | 1954

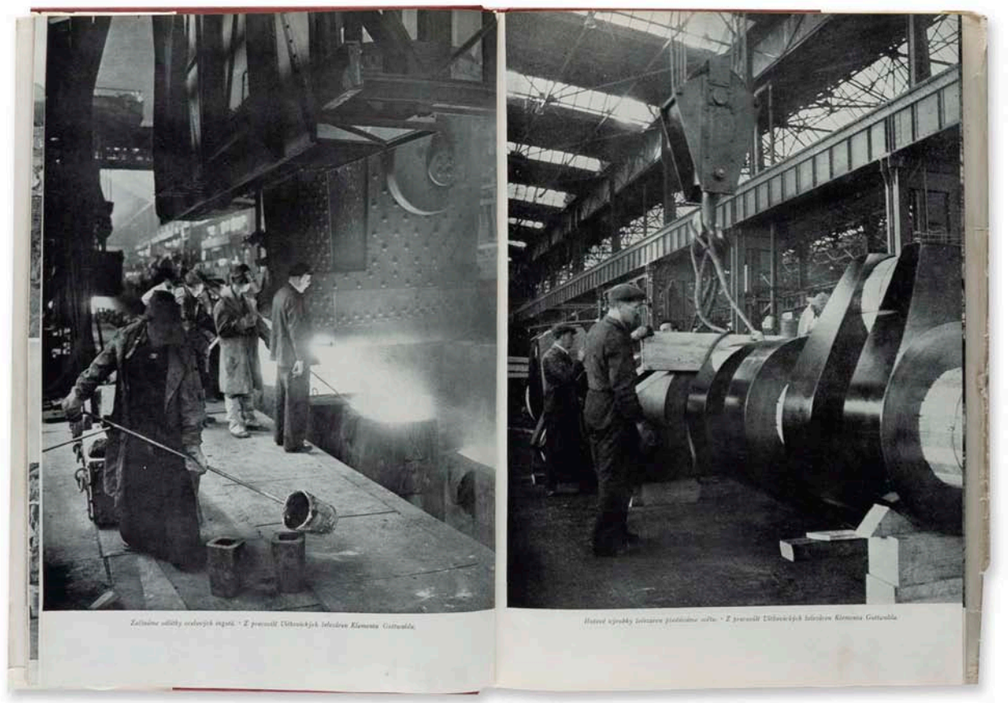

837 | *Ostravsko včera a dnes* | 1954

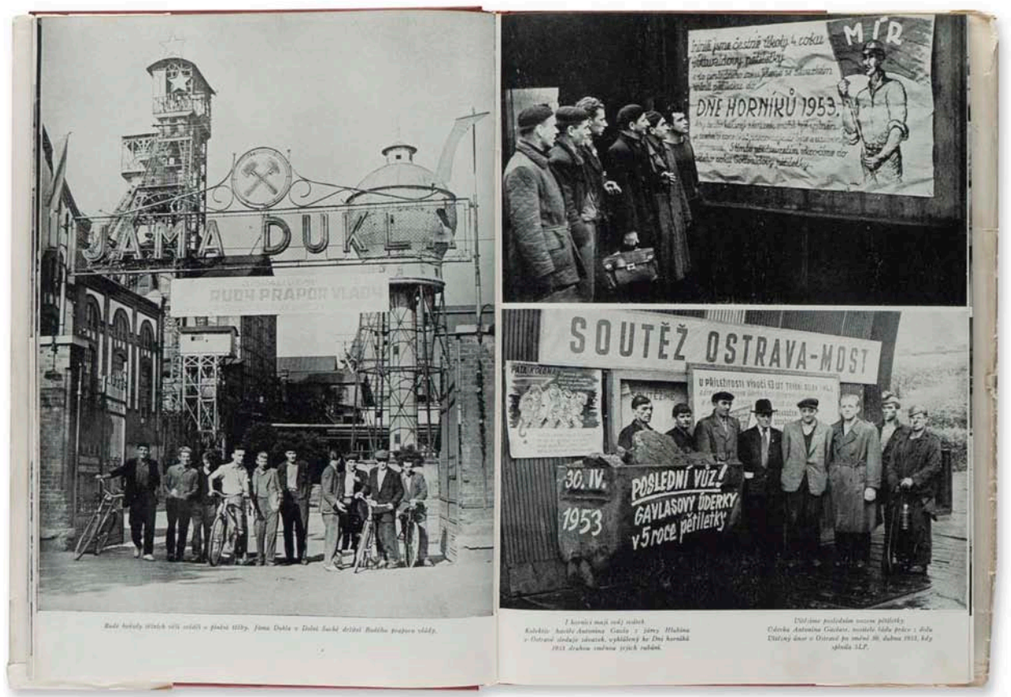

838 | *Ostravsko včera a dnes* | 1954

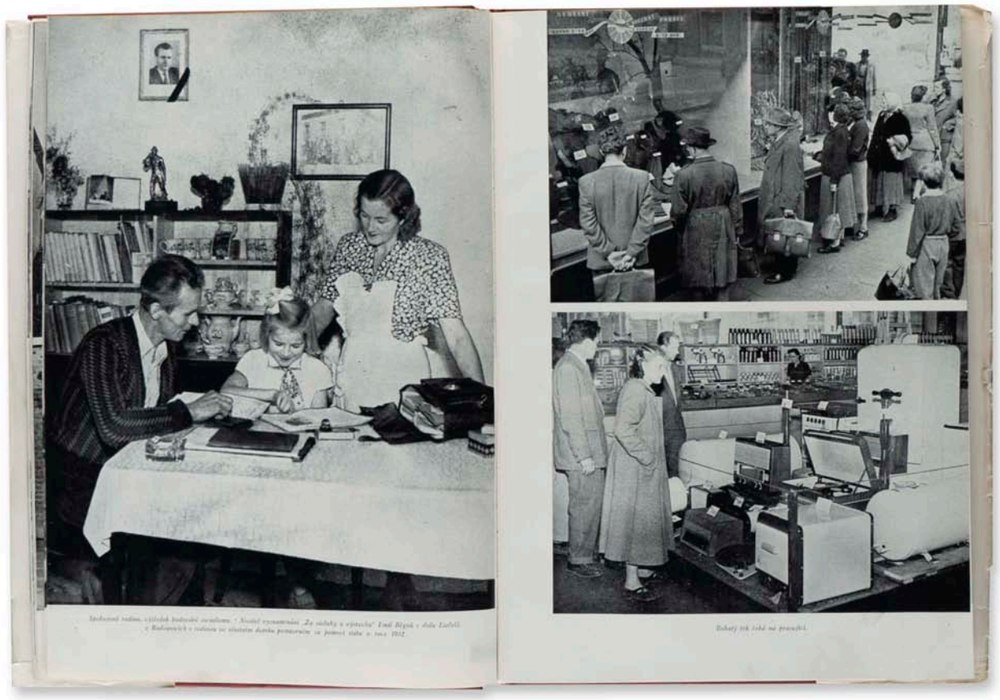

839 | *Ostravsko včera a dnes* | 1954

840 | *Ostravsko včera a dnes* | 1954

Soudružky a soudruzi!

Osvobozené Ostravsko buduje (1955)

Publikace představuje jakousi brožuru, jejíž listy bylo možno vytrhnout a podle pokynů na poslední straně titulu jimi vyzdobit nástěnky pracovišť, vestibulů MNV nebo kulturních institucí. Součástí souboru byl informační a instruktážní text: *„Přičiňme se všichni o to, aby skříňky, výklady, nástěnky, chodby na MNV, pracoviště, kanceláře, vestibuly před divadlem a kinem byly vkusně vyzdobeny, abychom i tak důstojně oslavili 10. výročí osvobození naší krásné vlasti.“*[354] Nejde o publikaci trvalého archivního významu, ale o instantní materiál, který měl sloužit k okamžitému použití. Fotografie ze složky měly být na místě svého vystavení rozšířeny o lokální materiály podniku nebo obce Ostravska.[355] Naléhavá výzva k zapojení se do proměny kraje je reprezentována souborem listů vydaným oddělením agitace a propagandy Krajského výboru KSČ u příležitosti desetiletého výročí osvobození Sovětskou armádou.

Na obálce se v perokresbě objevuje rudá vlajka a trikolora, srp a kladivo. Panorama s vysokými pecemi, Novou radnicí, plynojemem, haldou, komínem a těžní věží dolu. Obilný klas, sloupy vysokého napětí, obytné domy, hutě, kozlíková těžní věž, porubské sídliště ve stylu socialistického realismu, trolejbus, přehradní hráz. Tedy symboly nové Ostravy a Ostravska padesátých let.

Soubor černobílých reprodukcí na jednostranně potištěných listech čítá 28 fotografií a dva texty. Všechny fotografie i jejich reprodukce jsou velmi nízké řemeslné úrovně. Obsahově jsou popisné a výkladově prosté, ostatně tak, jak bylo požadováno. Vedle úvodního textu o Datyňské tragédii je druhá strana je věnována veršům S. K. Neumanna „Poděkování Sovětskému svazu“.

Motivy souboru jsou tank z května roku 1945, příjezd sovětských vojáků, škola pro družstevníky JZD v Lukavci na Bílovecku, dětské jesle v Třinci, kojenecký ústav v Krnově, výstavba sídliště v Ostravě-Porubě, nemocnice ve Frýdku-Místku, závodní jídelna NHKG, stavba přehrady Kružberk, prvomájová manifestace v roce 1954, pracující si na den horníků přebírají motocykly, předávání pionýrských šátků dětem cikánského etnika, Nová huť Klementa Gottwalda, sovětský kombajn, nová škola v Šenově, léčebna v Paskově, prvomájový průvod v Ostravě v roce 1954, rekreace ROH, pionýrský dům v Ostravě, výstavba dolu, divadelní představení nebo pěvecký soubor Tonak Nový Jičín. Zkrátka z několika oblastí kraje byly vybrány ty nejprogresivnější a dobově nejlepší motivy a místa a pomocí nich měla vzniknout iluze o podobných úspěších v celém kraji.

Naproti tomu byly na archivních obrázcích účelově předloženy záporné motivy minulé éry jako žebrák, žena vybírající kontejner, kočovní hudebníci, toulavé dítě, děti žebrající a hrající na hudební nástroje, pouliční hudební skupina. Tyto postavičky, coby antihrdinové nové doby, se měly stát silnými protiklady k socialistickému člověku. Navíc i motivy nových snímků vytvořené po roce 1945 byly v komentářích konfrontovány se starou dobou. Ideologickým prostředkem bylo nastavení kontrastu účelově vybraných obrazů Ostravska za první republiky a nové budovatelské úspěchy posledních deseti let. Kolekce fraškovitých scén je důkazem o přetrvávající politicky dusné atmosféře ještě v polovině padesátých let.

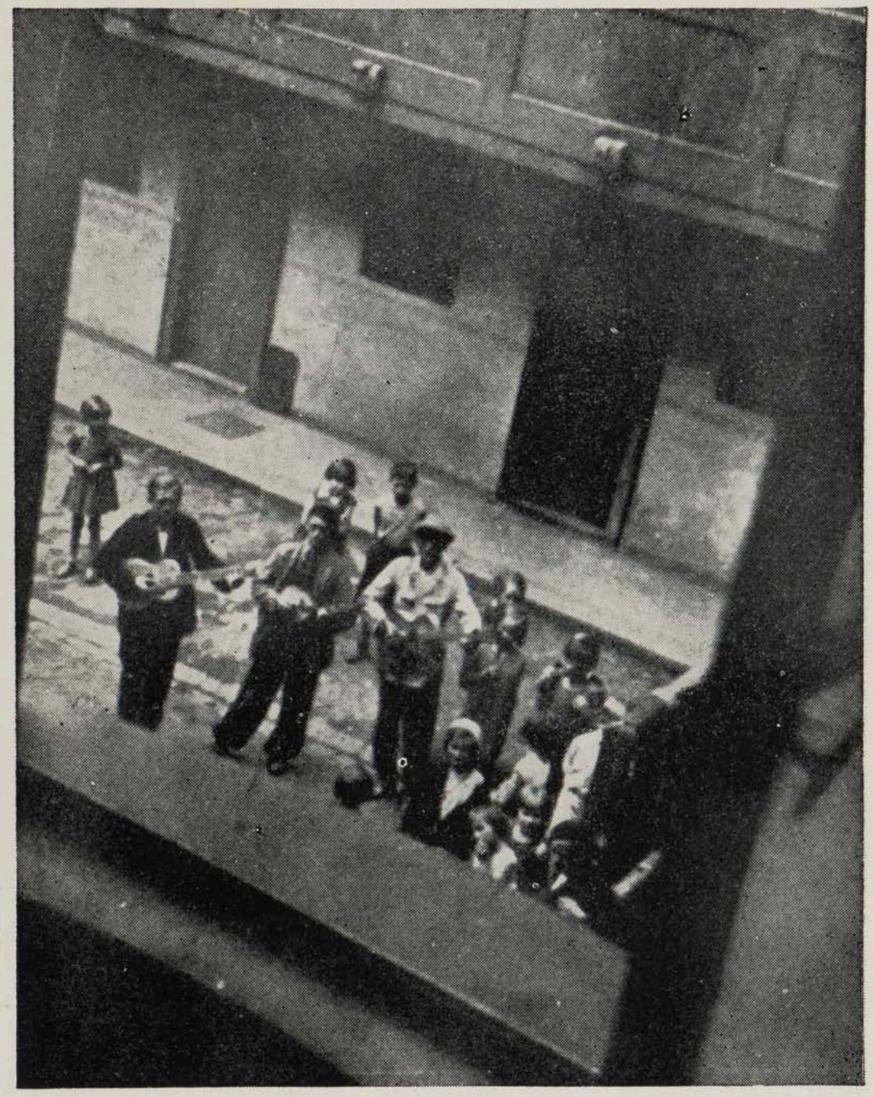

Kdysi . . .

Jíst se chtělo a práce ani peněz nebylo. Kytara a housle, chodit dům od domů, jiné východisko mnozí neměli.

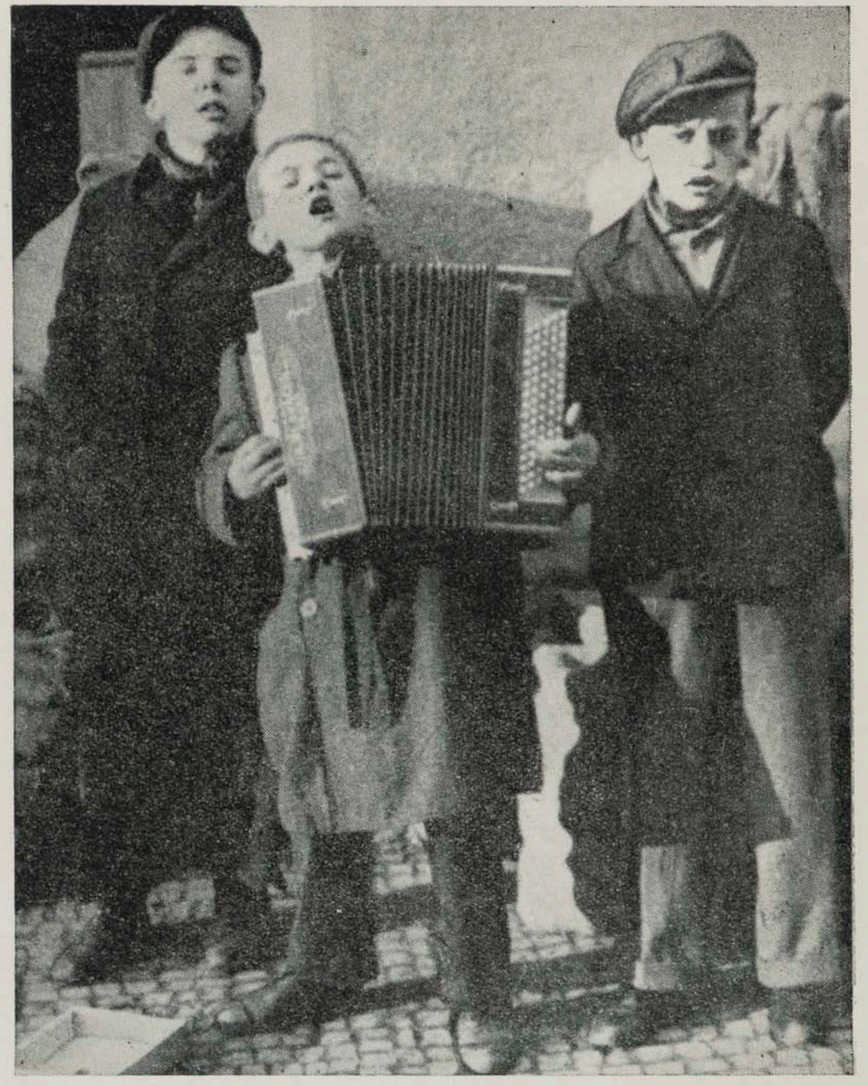

Kdysi . . .

I děti místo do školy musely jít na »výdělek«.

Za prvé republiky

Otrhaných a hladových cikánských dětí se toulalo po našich městech a vesnicích tisíce ... cikán, to nebyl pro kapitalistu ani člověk.

Tak kdysi ...

Vzpomínáte si ... Takových žebráků byly na poutích na Prašivé, v Hrabyni, Plesné a jinde celé desítky.

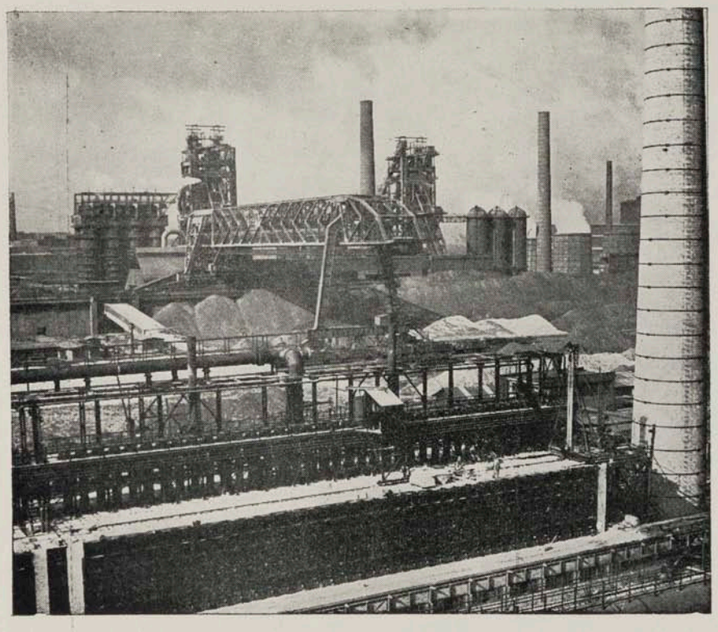

Nová huť Klementa Gottwalda

Za pět let vyrostla chlouba našeho těžkého průmyslu, Nová huť Klementa Gottwalda, naše první stavba socialismu — zatím co kapitalisté budovali Vítkovické železárny celé desítky let. Dík bratrské pomoci SSSR a obětavé práci našich pracujících vybudovali jsme železný základ socialismu navzdory našim nepřátelům.

1. máj 1954 v Ostravě

Radostně a odhodlaně kráčí náš lid pod vedením strany a vlády za bratrské pomoci SSSR a zemí lidové demokracie za dalšími úspěchy při výstavbě socialismu.

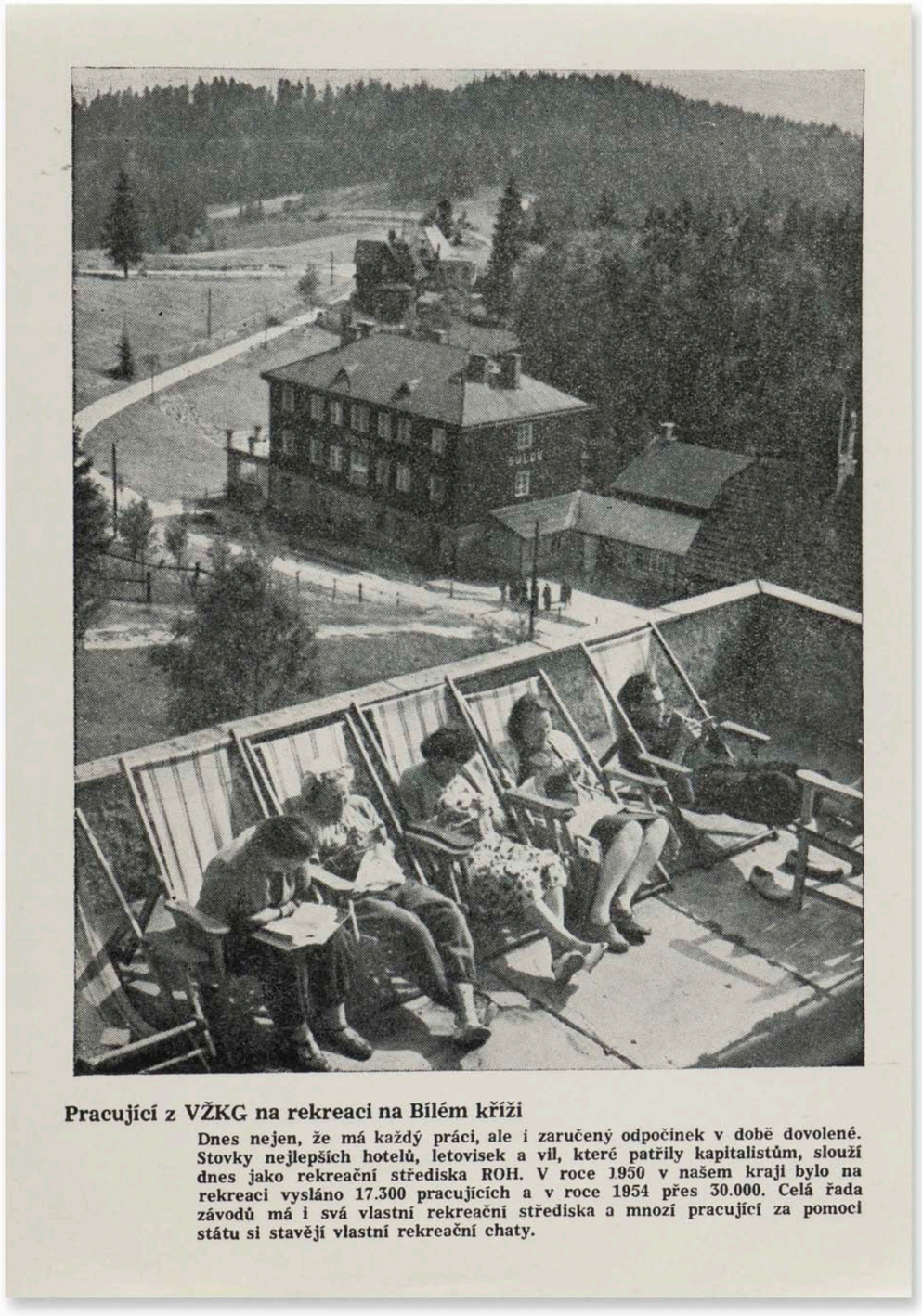

Pracující z VŽKG na rekreaci na Bílém kříži

Dnes nejen, že má každý práci, ale i zaručený odpočinek v době dovolené. Stovky nejlepších hotelů, letovisek a vil, které patřily kapitalistům, slouží dnes jako rekreační střediska ROH. V roce 1950 v našem kraji bylo na rekreaci vysláno 17.300 pracujících a v roce 1954 přes 30.000. Celá řada závodů má i svá vlastní rekreační střediska a mnozí pracující za pomoci státu si stavějí vlastní rekreační chaty.

847 | *Osvobozené Ostravsko buduje* | 1955

Konečně obrazová kniha!

Ostravsko ve fotografii (1958)

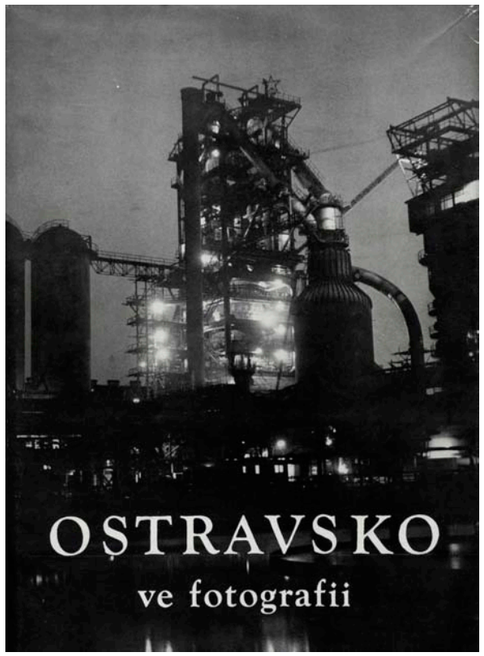

Po deseti letech od převzetí vlády komunistickou stranou se tehdejší klíčový československý kraj konečně dočkal rozsahem a formátem důstojné obrazové publikace, která vyplnila mezeru na trhu. *Ostravsko ve fotografii* představovalo první fotografickou publikaci Krajského nakladatelství v Ostravě a současně jeho teprve 13. knihu.[356]

Očekávání fotografické publikace dokazuje pisatel článku v regionálním kulturním měsíčníku *Červený květ* otištěném rok před vznikem *Ostravska ve fotografii*. Stěžuje si na nedostatek místopisných a vlastivědných fotografických publikací a podotýká, že jediným uspokojením obrazové památky tak návštěvníkům měst a krajů zůstávají pohlednice. Údajný nízký odbyt obrazových publikací si autor textu vysvětluje špatnou kvalitou koncepce a uspěchaným sestavením obrazového souboru dosavadních fotografických knih. Současně kritizuje příliš velký formát fotografických knih. Pro udržení větší pečlivosti takových knih navrhuje založit speciální knižnice.[357] Právě tyto problémy ale paradoxně u nové knihy zůstaly nevyřešeny.

Kniha byla vydána krátce před vznikem územně rozsáhlého Severomoravského kraje, odpovídala tedy ještě vymezení Ostravského kraje existujícího v letech 1949–1960 a zahrnujícího okresy Bílovec, Český Těšín, Frenštát pod Radhoštěm, Hlučín, Karviná, Krnov, Místek, Nový Jičín, Opava, Ostrava, Vítkov s centrálním městem Ostrava.

Úvodní text Ladislava Bublíka (1924–1988) představuje kraj v daleko poetičtějším spektru než dosavadní knihy, přestože se nevyhne kritice kapitalismu. Úvodní text a popisky na konci knihy jsou vedle českého jazyka zopakovány v ruštině, angličtině, francouzštině a němčině. Dále knihu doprovází básně Viléma Závady (1905–1982).

Kniha je rozvržena do pěti kapitol, z nichž první se věnuje krajskému městu Ostrava. Druhá pak hornickému, hutnickému, strojírenskému, energetickému a hospodářskému průmyslu a zemědělství. Tématem třetí kapitoly jsou historické architektonické památky a přírodní krásy kraje. Čtvrtá kapitola obsahuje snímky z odvětví kultury, například portréty významných umělců, záběry z divadla, filharmonie a galerie. Poslední kapitola se zabývá dětmi, mládeží, rekreací a sportem. S výjimkou počáteční kapitoly jsou záběry pořízené prakticky po celém území tehdejšího Ostravského kraje. Výčtem témat je *Ostravsko ve fotografii* první knihou, která obsáhla v podstatě všechny běžně uplatňované motivy publikací vydaných v letech 1948–1989. Přístup k nim je však v mnoha případech lyričtější a fotograficky zajímavější než v dosavadních či v období tzv. normalizace vydaných fotografických knihách o Ostravsku. Kromě malebných krajin Beskyd se volnější tvůrčí pojetí vyskytuje zejména u snímků z ulic Ostravy, kde je kladen důraz na zajímavé světlené řešení. Většina fotografií je také velmi dobře komponována, což je jednoznačnou změnou oproti celé řadě bezmyšlenkovitých výřezů obrazů u ostatních knih sledovaného období. Volenými náměty se kniha více než o propagaci socialismu snažila tentokrát o přiblížení významu regionu, pojetí jeho krás a kulturních možností. V tomto ohledu tak lze *Ostravsko ve fotografii* mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku považovat za první, jejíž obsah vznikal v reakci na částečné uvolnění politicko-společenské situace druhé poloviny padesátých let.

Na obálce je v tehdejší době nejmladší a největší průmyslový podnik Československa – Nová huť Klementa Gottwalda, zopakovaný pak na snímku 31. Knihu otevírá na místě frontispisu rozevíratelná dvoustrana s monumentální panoramatickou fotografií pořízenou z věže Nové radnice

v centru Ostravy. Oproti obálce je na tomto snímku Ostrava spíše místem k životu než průmyslovou metropolí.

Z městských záběrů byla poměrně velká pozornost, v podobě posledních sedmi fotografií první kapitoly o Ostravě, věnována novému modernímu porubskému sídlišti postavenému ve stylu socialistického realismu. Rok před vznikem knihy, 13. července 1957, se tyto nově dokončené obytné domy staly jedním z míst návštěvy sovětské vládní delegace v čele s prvním tajemníkem ÚV KSSS Nikitou Chruščovem. Ten ale o architekturu Poruby příliš zájem neprojevil.[358] Několik motivů staré zástavby dělnických kolonií bylo v popiscích označováno jako symbol minulé éry určený k odstranění.

Mezi výtvarně nejzdařilejší fotografie patří ty s motivy těžkého průmyslu v Ostravě. Mnohem hůře na tom jsou popisné záběry z různých strojíren. Vedle tradičních ideologických motivů dělníků, mládeže a dětí, rekreací se zde naopak nevyskytuje žádný záběr z prvomájových oslav. Obrazově tragická je série esteticky nezajímavých portrétů rodáků kraje charakteristická různorodostí fotografií i nízkou kvalitou jednotlivých snímků.

Každé z celkem 157 fotografií je vždy věnována jedna strana. Využitím jejího plného formátu jsou pak v důsledku toho fotografie orientované na šířku často otočeny o devadesát stupňů, což znepříjemňuje plynulost prohlížení a vyžaduje manipulaci s touto rozměrnou knihou. Zvláště když se poměrně nestandardně na jedné dvoustraně kombinuje svislá i vodorovná orientace.

Řemeslná i obsahová roztříštěnost v kvalitě obrazů je dána patrně sběrem fotografií z různých institucí a od různých autorů, z nichž jsou mnozí pro regionální fotografii neznámí. Tucet autorů a další snímky ze SZM nebo ČTK tvoří skutečně sborníkovou knihu. Kniha je tak spíše prostým albem fotografií rezignujícím na hlubší estetickou propojenost jednotlivých obrazů v jedno ucelené dílo.

Oproti jiným obrazovým publikacím padesátých a šedesátých let nebyl v tomto případě použit pro zpracování hlubotisk, což se negativně projevuje zejména ve stinných partiích snímků, kterým chybí sytější černá. Nízká kvalita reprodukcí se ostatně stala předmětem kritiky obou článků. Slabý křídový papír gramáže 100 g na tak velkém formátu působí lacině a při otáčení stran je nepraktický.

V padesátých letech v Československu zesílily snahy o vydání monumentálních fotografických knih nově vznikajících krajských nakladatelství. Fotografickou publikaci jediného fotografa, avšak k ostravské knize příbuznou charakterem lokálního nakladatelství a oblastním zaměřením motivů, naproti tomu vydalo ve stejném roce Krajské nakladatelství v Brně. Šlo o titul *Jižní Morava* se snímky Karla Otto Hrubého zahrnujícími krajinné motivy, historické památky, práci, folklorní slavnosti, ale i budovatelské portréty, to vše ale s řemeslnou zručností a kvalitní reprodukcí. O sedm let dříve vydalo stejné nakladatelství knihu věnovanou centrálnímu městu jižní Moravy *Brno* (1. vyd. 1951, 2. vyd. 1955) rovněž od K. O. Hrubého.

Mnohem poetičtější a snad i nejkrásnější místopisnou knihou roku 1958 byl pro zahraniční diváky určený titul Ericha Einhorna *Prager Alltag* československého nakladatelství Artia s množstvím romantických záběrů našeho hlavního města, brilantním využitím světelné atmosféry a koncentrací autora na detaily městského života. Rok po ostravské knize se hlavní město Československa dočkalo jedné z nejkrásnějších místopisných knih – Sudkovy *Prahy panoramatické* kombinující romantiku i smutek historických i okrajových části Prahy. Sudkův soubor vycházel ze soustředěného, systematického a dlouhodobého fotografování. S *Ostravskem ve fotografii* byla nesrovnatelná. Krajské nakladatelství Ostrava naopak vycházelo z fotografií sesbíraných od různých autorů za účelem efektivního začlenění všech očekávaných klíčových motivů a posílení role průmyslového města.

První poválečná kniha tohoto druhu vyšla v nevelkém nákladu 6 000 kusů. Komerční úspěch, podíl knih v maloobchodním prodeji a pro účely propagace města a kraje zůstávají tak jako u jiných titulů neobjasněny. Jisté ovšem je, že jeden z exemplářů byl několik let po svém vydání objeven v soukromé knihovně jistého Mitka Ivanova v bulharském městě Dimitrovgrad.[359] Osudy a putování knih jsou tak nevyzpytatelné. Pro svou obrazová paměť přetrvává nebo vzrůstá hodnota této knihy i dnes. Svědčí o tom její zařazení sběratelem Manfredem Heitingem mezi pozoruhodné československé fotografické knihy.[360]

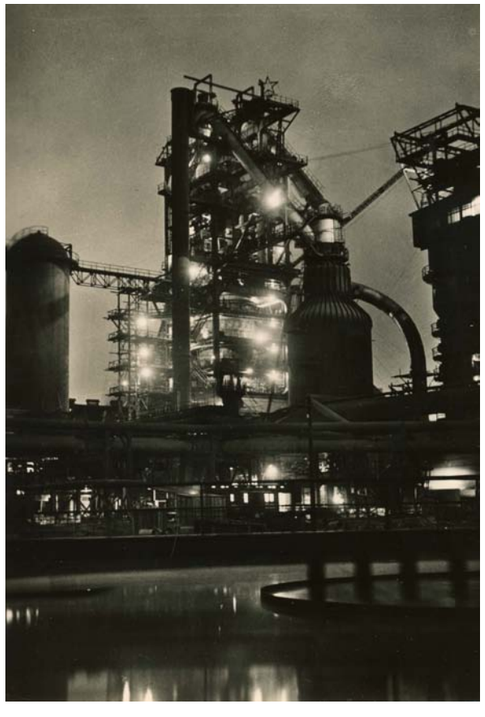

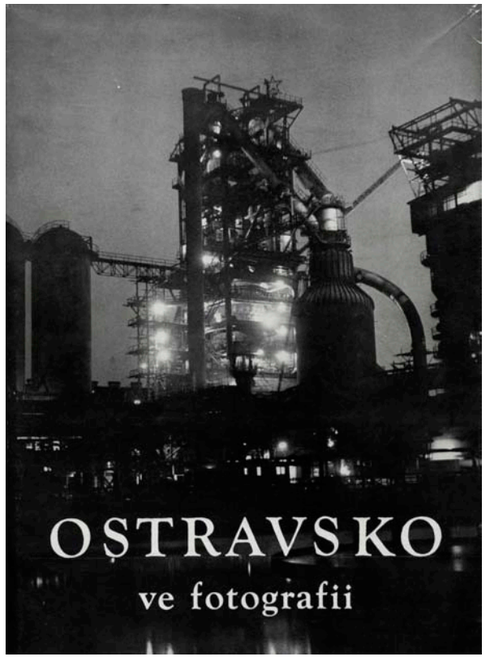

848–850 | Původní fotografie, která vyšla v souboru propagačních pohlednic NHKG v roce 1962 v nakladatelství Orbis. Stejný snímek byl otištěn již na zadní straně obálky časopisu *Československá fotografie* č. 10 v roce 1956. Druhá reprodukce je obálkou knihy *Ostravsko ve fotofrafii*. Třetí obrázek s použitím totožné fotografie je obálkou časopisu *Architektura ČSR* číslo 10 / 1960. | Pohlednice – soukromá sbírka Zdeňka Wludyky

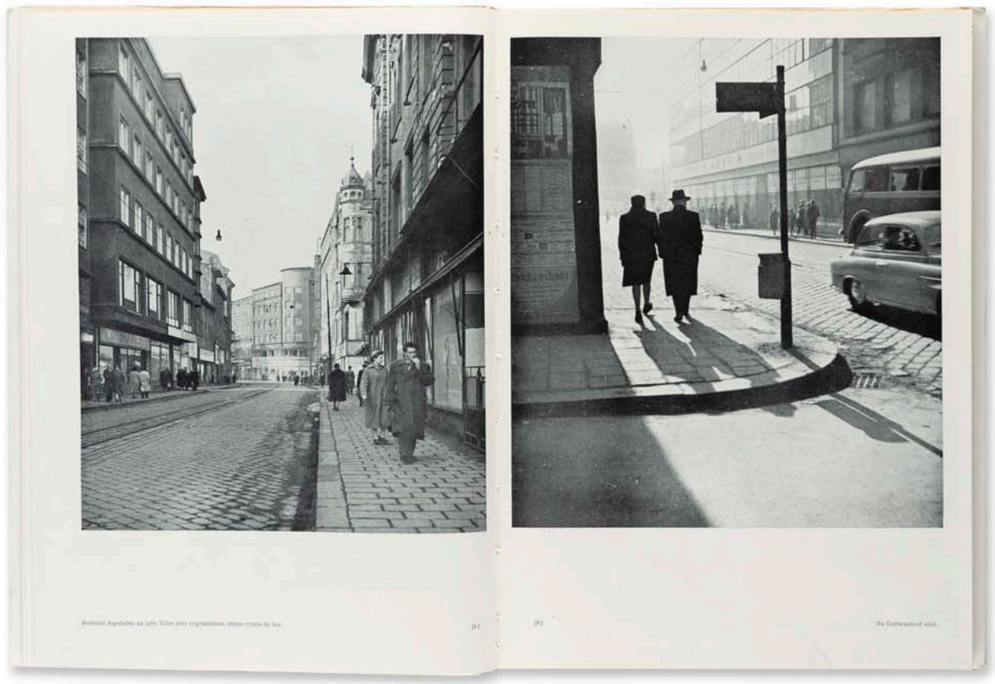

851 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

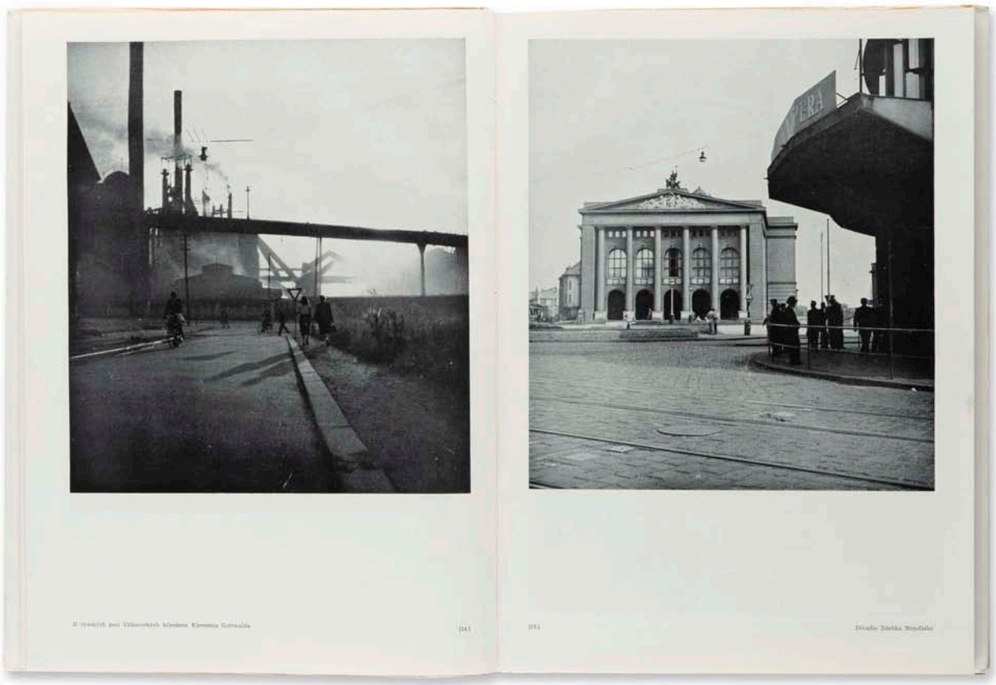

852 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

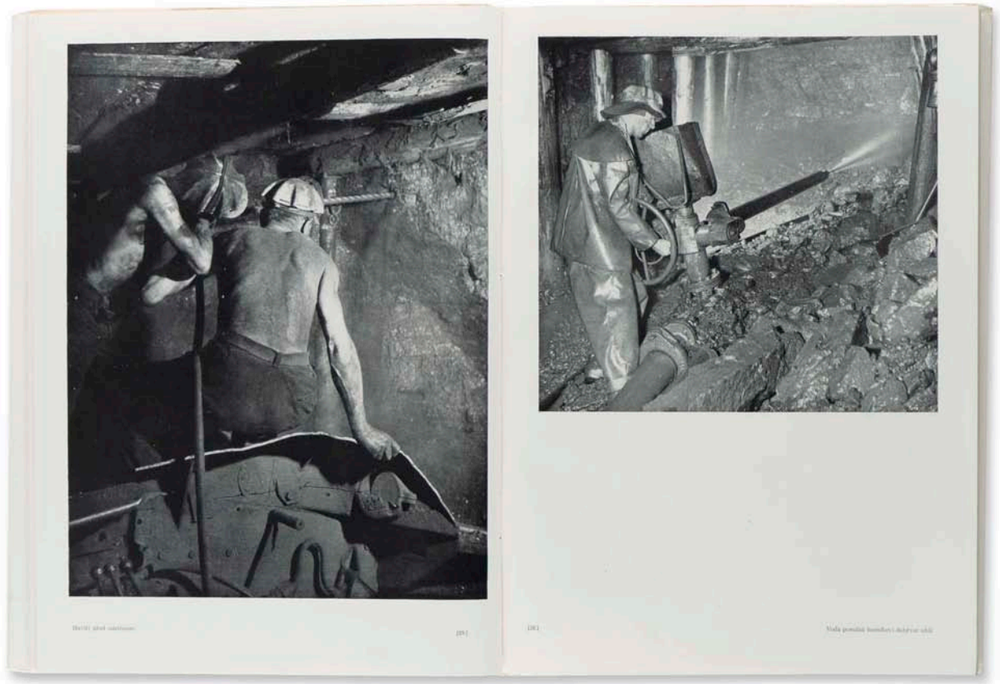

853 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

854 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

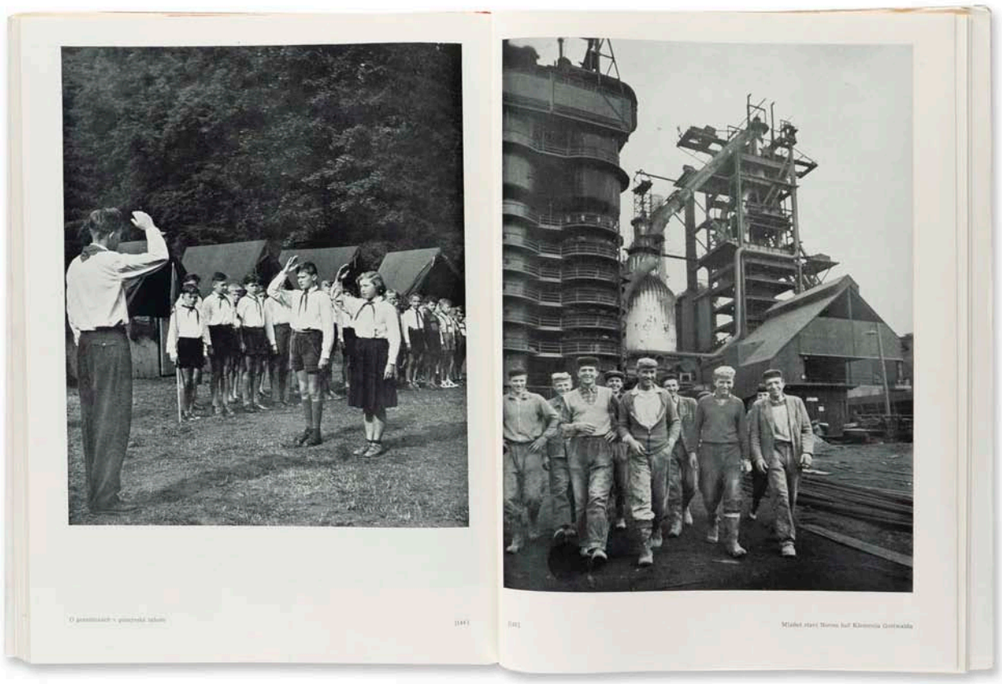

855 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

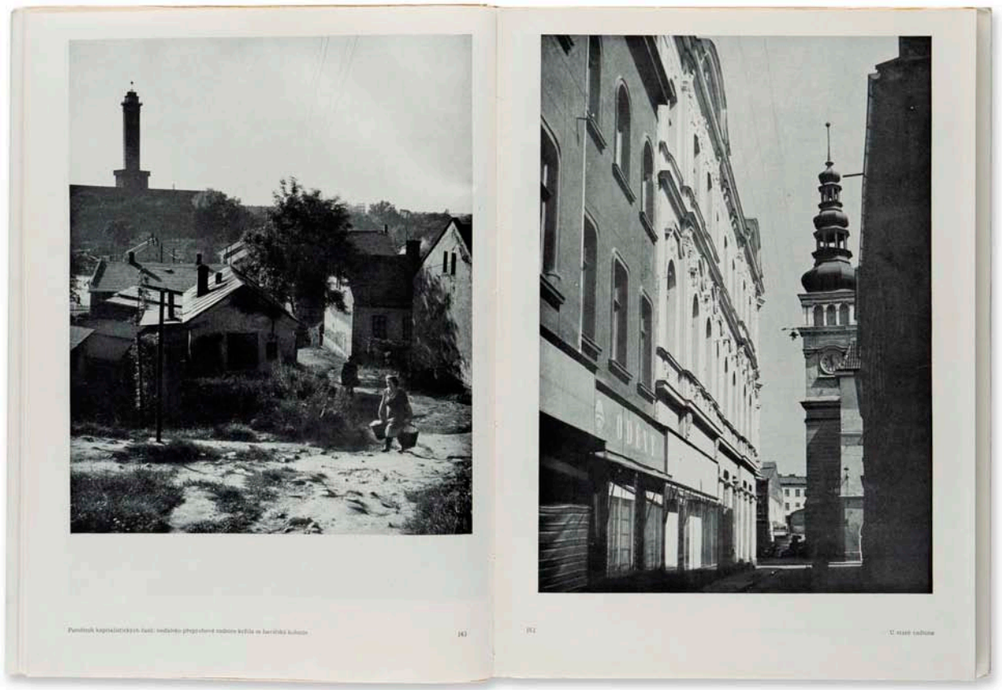

856 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

857 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

Potoky uhlí plynou do koksových baterií železáren [2.]

[3.] Střechy starého města

OSTRAVA, MĚSTO ŽELEZA A UHLÍ

859 | *Ostravsko ve fotografii* | 1958

Dvojí reprezentace Opavy v polovině šedesátých let

Opavsko 1945–1965 a *Opava 1945–1965* [1965]

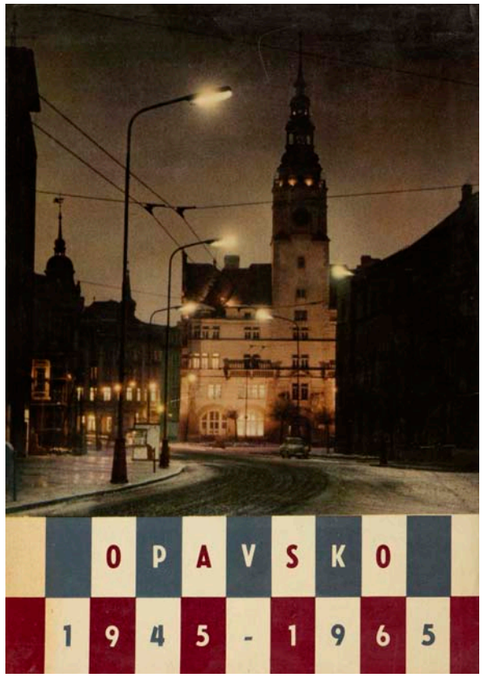

Nakladatelství Profil vydalo v roce 1965 fotografickou publikaci o městě Opavě. O krajském městě a klíčovém centru průmyslu Ostravě přitom v jubilejním roce osvobození Československa žádná kniha nevznikla. Snad proto, že o dva roky dříve byla Ostravě věnována Kraslova *Ostrava barevná* a sedmisetleté výročí vzniku města v roce 1967 nebylo oslaveno fotografickou knihou z ediční činnosti nakladatelství Profil, ale pouze díky Městskému národnímu výboru v Ostravě.

Kniha o nedaleké Opavě obsahuje barevné přílohy ve formě jednostranně potištěných listů, 40 stran textu, především ale 80 stran černobílých fotografií. Mezi motivy patří osvobození Opavy, vybombardované město a jeho okolní obce, průmyslové podniky a dělníci u strojů, zemědělství, kultura, děti, slavnosti, sport, okolí Opavy prostřednictvím celkových záběrů na obce nebo jejich architekturu. Jejich autoři nejsou uvedeni. Jde patrně o sběr snímků z různých míst, čemuž odpovídá i jejich různorodá kvalitativní úroveň. Snímky postrádají jakoukoliv nápaditost, v mnoha případech i základní řemeslné principy fotografie. Opakující se měřítko, výřez, bez dynamiky. Většinou jsou v knize usazeny dva snímky na stranu. Tisková kvalita reprodukcí je velmi slabá. Z celé knihy tak zůstala nápaditá snad jen obálka. Večerní snímek na opavskou dominantu, šachovnicový vzor a barevné písmo.

Pozoruhodné na publikaci je, z kolika míst pochází její výroba. Barevné přílohy a obálku tiskli v Moravských tiskařských závodech Olomouc, pobočce Opava, barevnou obrazovou část ve stejném podniku, ale závodě Ostrava a vše svázal Tisk Brno v pobočce v Českém Těšíně. Tento postup ilustruje extrém technické a časové náročnosti při výrobě obrazových knih.

Dvě dekády po osvobození byly některými redakcemi československých nakladatelství chápány jako prostor pro vytvoření jubilejní knihy kraje, okresu nebo města. Přesto se jednalo o období poměrně liberálních šedesátých let a jubileum osvobození Československa nebylo propagováno tak výrazně jako v dobách pozdější a nepoměrně tvrdší normalizace.

Oslavnými místopisnými knihami vydanými při příležitosti jubilea dvou dekád od osvobození Československa bylo například *Děčínsko. Dvacet let svobody a krásy* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965), *Plzeň v obrazech*

(Západočeské nakladatelství v Plzni, 1965), *Louny* (Louny: Městský národní výbor, 1965), *20 let Sokolovska* (Sokolov: Odbor školství a kultury ONV v Sokolově, 1965) nebo vysoce výtvarně řešený titul *Ústí nad Labem mladýma očima* (Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1965). V témže roce vyšly i pozoruhodné tituly celostátních nakladatelství, kde ovšem nebyla přímo uvedena poznámka, že vychází k jubileu osvobození Československa: *Telč* (Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1965, foto Dalibor Kusák), *České středohoří* (Praha: Orbis, 1965, foto Miroslav Peterka), *Šumava* (Praha: STN, 1965, foto Josef a Marie Erhartovi), *Československo* (Praha: Orbis, 1965, foto Josef Prošek), *Prahou včerejška i dneška* (Praha: Orbis, 2. vyd., 1965, foto Josef Ehm), *Československé variace* (Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965) nebo *Sázava* (Praha: Orbis, 1965, foto Ota Zouplna). Zatímco většina místopisných knih z tohoto výčtu je doprovázena kvalitními snímky a často i výtvarným řešením stránek a obálky, *Opavsko 1945–1965* je v tomto ohledu zklamáním.

V tomtéž roce jako *Opavsko* vyšla v jiném nakladatelství krajské úrovně pozoruhodná kniha o tehdejším jihočeském sídelním městě *České Budějovice zblízka* s nápaditými snímky Františka Dvořáka a dalších členů fotografické skupiny Fotos, o níž i stručné zmínky mimo odborný tisk psaly, že *„Je to i příklad ostatním krajským nakladatelstvím, jak vypravit obrazovou publikaci kraje.“*[361] nebo, že formátem nevelká kniha černobílých snímků *„využívá fotografie dynamické a usiluje především o zachycení moderního rytmu v městě, jeho života, obyvatel, jeho zvláštností, zákoutí a charakteristických partií.“*[362]

Nadějné politicko-společenské období šedesátých let v Československu poskytlo prostor pro nápaditou tvorbu ve filmu, užitém umění, literatuře nebo fotografii. Bohužel mnoho obrazových knih nechalo potenciál tohoto liberálního i výrazně kulturně bohatého období bez odezvy. Jedním z takových titulů je i *Opavsko 1945–1965* krajského nakladatelství Profil.

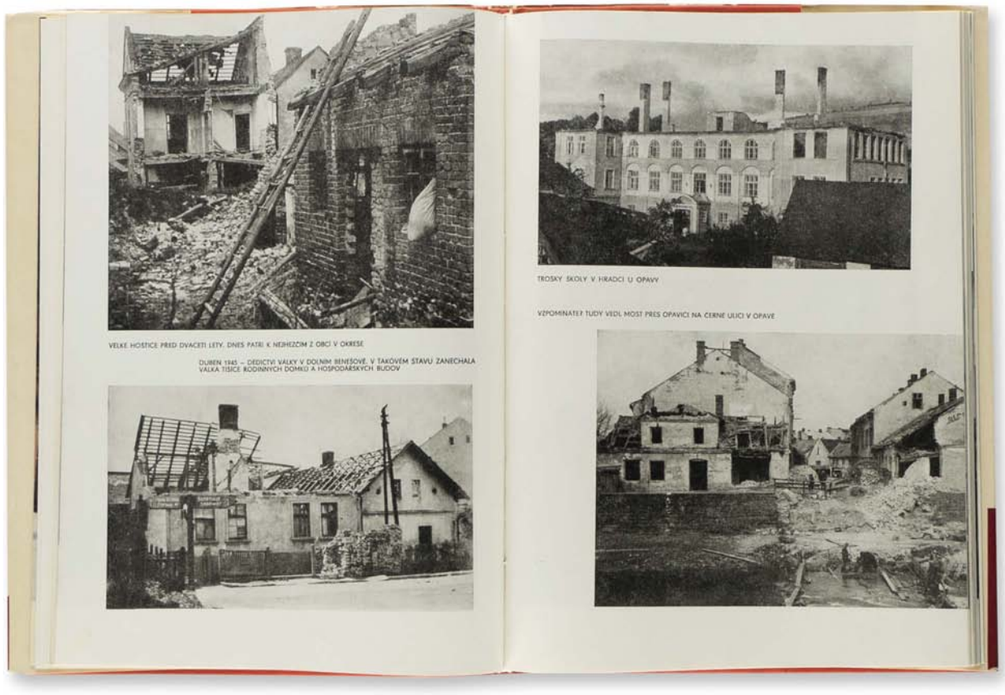

860 | *Opavsko 1945–1965* | [1965]

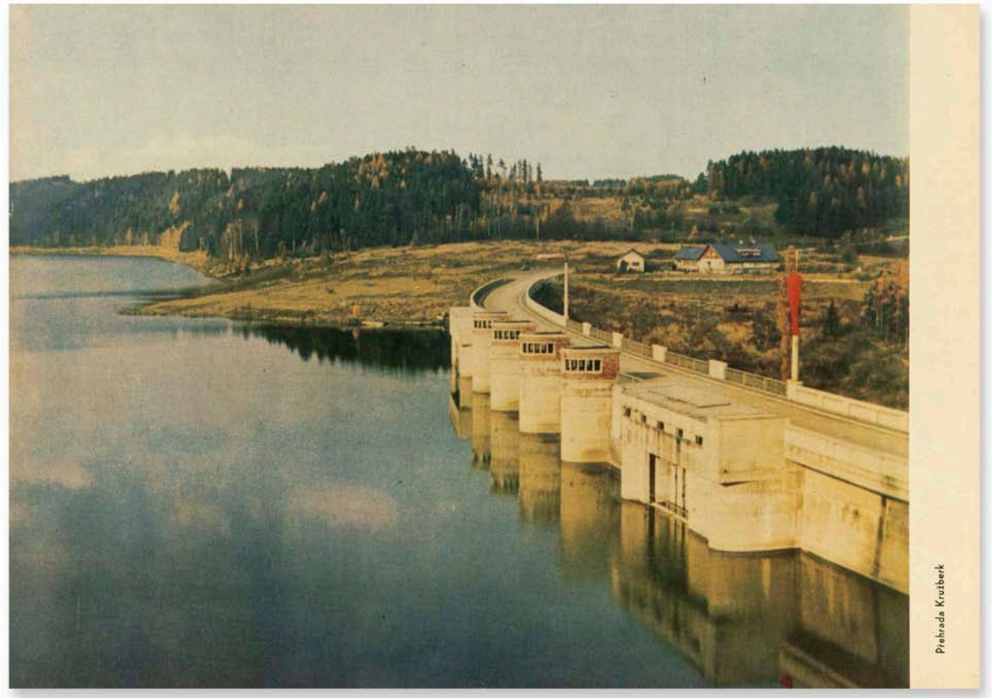

861 | *Opavsko 1945–1965* | [1965]

862 | *Opavsko 1945–1965* | [1965]

863 | *Opavsko 1945–1965*, zadní strana obálky | [1965]

Všechny možné motivy

Severomoravský kraj (1971)

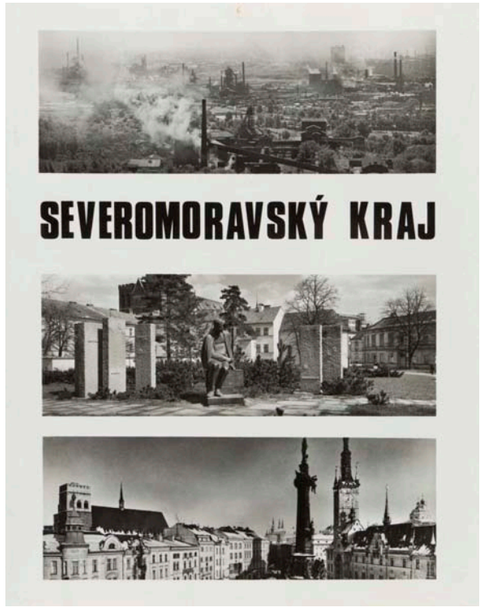

Kolekce pětadvaceti samostatných černobílých fotografií vyšla pod názvem *Severomoravský kraj* při příležitosti padesátého výročí založení KSČ. Publikace v nákladu pouhých 1000 kusů byla neprodejná a určená jen pro potřeby zdejšího Krajského národního výboru v Ostravě.

Přední strana papírové složky s trojicí panoramatických pohledů na okresní města Ostravu, Opavu a Olomouc otevírá tematicky různorodý soubor útržků kraje, který je v období tzv. normalizace svým počtem nejužší fotografickou kolekcí. Severomoravský kraje je zde reprezentován památníkem s tankem jako symbolem osvobození města Ostravy, celkovým pohledem na Ostravu, výtvarným pohledem na Novou huť Klementa Gottwalda, výtvarným snímkem na ostravskou haldu s uhelnou lanovkou, dále popisnými pohledy s pomníkem Klementa Gottwalda v Opavě, zámkem Kravaře, pomníkem Petra Bezruče v Opavě, městským koupalištěm v Opavě, zámkem Hradec nad Moravicí, kružberskou přehradou, lázněmi Karlova Studánka v Jeseníkách, Pradědem v Jeseníkách, lesem v Jeseníkách, zámkem Velké Losiny, výtvarným pohledem na památník Frývaldovské stávky v Lázních Lipová, a dalšími formálními pohledy s interiérem hradu Šternberk, náměstím v Olomouci, výrobní halou v Přerovských strojírnách, Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kopce Beskyd, celkovým pohledem na Štramberk v Pobeskydí, hradem Hukvaldy, bratrským sborem ve Fulneku, sídlištěm v Orlové a celá kolekce končí výtvarným pohledem na siluetu vysoké pece Třineckých železáren.

Autory snímků jsou zkušení regionální fotografové Jan Byrtus, Fedor Gabčan, Antonín Gribovský, Arnošt Pustka, Vilém Reichmann, Petr Sikula a Josef Solnický. Obrazové pojetí snímků zdaleka není jednotné. Zatímco snímky Gabčana, Jandy a Byrtuse představují výtvarnější pojetí, Pustka či Sikula jsou zastoupeni popisnými fotografiemi. Taková kvalitativní rozkolísanost, kdy za dynamickým snímkem mraků s komíny a fotografií výtvarného pojetí haldy přichází na dalším obrázku portrét Gottwalda, dojem celku do jisté míry zhoršuje.

864 | *Severomoravský kraj* | 1971

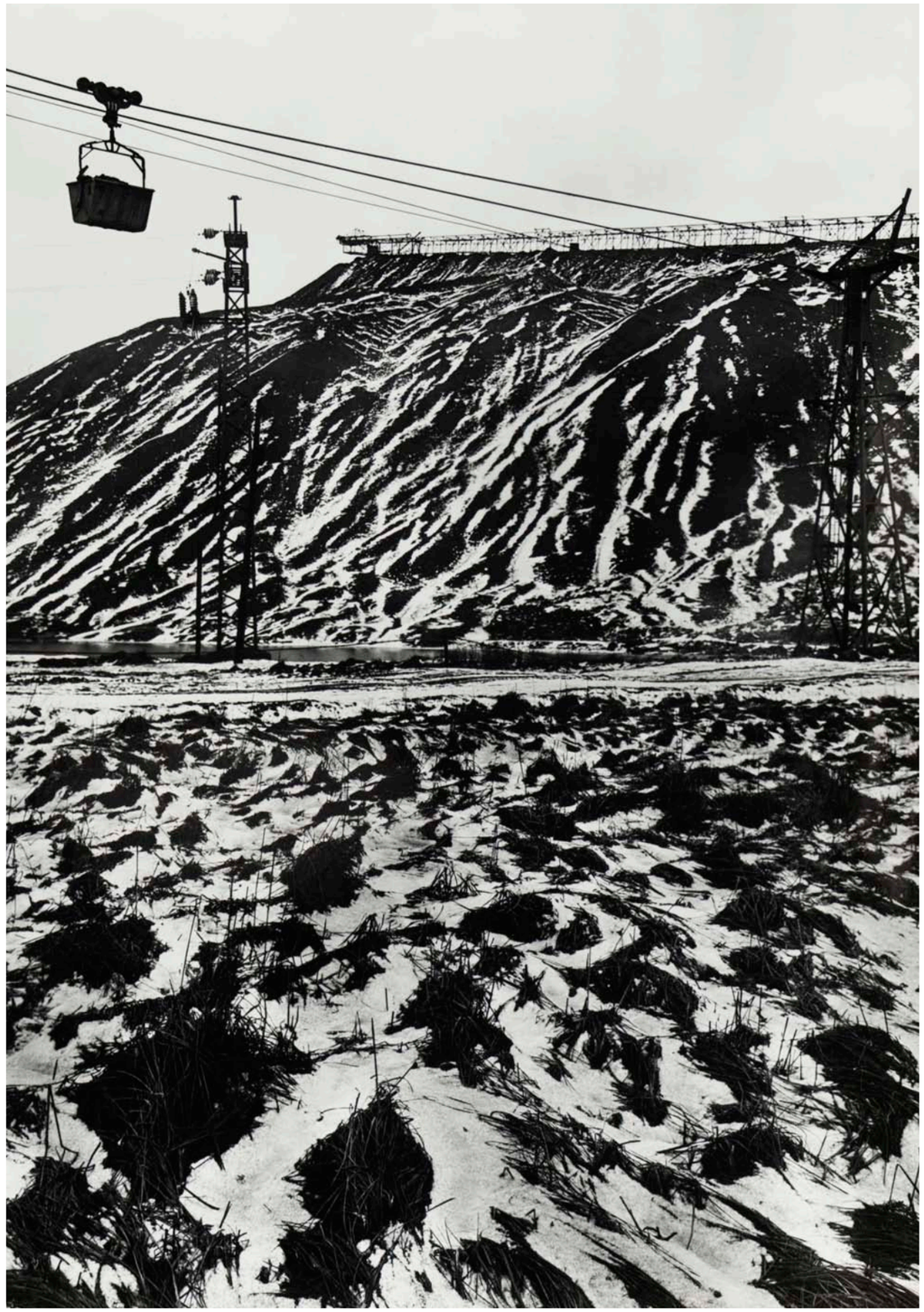

865 | *Severomoravský kraj* | 1971

868 | *Severomoravský kraj* | 1971

869 | *Severomoravský kraj* | 1971

Poslední slušná kniha totality

Ostravsko ve fotografii (1971, 1972)

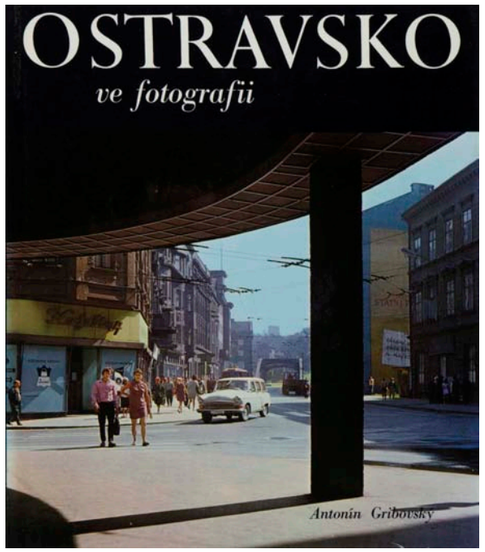

První fotografická kniha o Ostravsku z období tzv. normalizace získala stejný název jako první velká poválečná fotografická kniha regionu – *Ostravsko ve fotografii*. Oproti první stejnojmenné knize z roku 1958 už ale ta nová pojednávala o mnohem rozsáhlejším vymezení kraje, tedy po přeměně z Ostravského kraje na kraj Severomoravský. Na rozdíl od knihy z konce padesátých let, sestavené ze snímků tuctu fotografů a dalších obrázků z archivů, vznikal titul z roku 1971 jen z fotografií Antonína Gribovského. Tato volba měla nepochybně příznivý dopad na kvalitu dílčích obrazů, ale i ucelenost souboru. Gribovský měl jako olomoucký fotograf do roku 1971 zkušenost jako samostatný autor s místopisnou publikací *Olomouc* (Ostrava: Profil, 1968). *Ostravsko ve fotografii* a vyšlo krátce po sobě ve dvou vydáních.

Ostravsko ve fotografii vychází jen několik let po jubilejní knize města *Ostrava* (Ostrava: MNV, [1967]), přesto od jejího vydání a během této krátké doby došlo k razantní politicko-společenské proměně atmosféry, která znamenala hluboký propad estetických snah ve fotografiích, odklon od civilnější volby motivů a celkovou snahu dostat pod kontrolu ediční činnost nakladatelství. Obvykle tyto změny znamenaly zhoršení celkové estetiky fotografických publikací v celém Československu. Při porovnání těchto dvou knih od Květoslava Kubaly a Antonína Gribovského tomu ale bylo naopak. Ostrava byla ve stejnojmenné knize z druhé poloviny šedesátých let charakterizována nereprezentativním výběrem motivů, řemeslně nízkou úrovní fotografií a jejich potácivým sledem a v neposlední řadě i slabým tiskem, což z této publikace učinilo nevýznamný propagační prostředek. Antonínu Gribovskému a redaktorům nakladatelství se podařil pravý opak.

Gribovský byl zkušený a talentovaný fotograf a jeho soubor v knize patří k tomu nejlepšímu, co o Severomoravském kraji v období 70. a 80. let vzniklo. Jak pochvalně uváděla dobová recenze fotografického časopisu, Gribovského snímky z města *„se vždy vyznačovaly pochopením atmosféry prostředí, charakteristických rysů fotografovaných objektů, smyslem pro historické památky a rovněž uceleným výtvarným pojetím nejen kompozic jednotlivých snímků, ale i osobitým pojetím uzavřeného cyklu.“*[363] Kolekce *Ostravska ve fotografii* z více než dvou set fotografií je díky střídavému počasí a charakteru světla, roční době nebo variování měřítek pohledu mimořádně dynamická. K nebývalé kultivovanosti přispívá rámování ústředního motivu stromy nebo částmi budov.

Na obálce knihy je podle očekávání krajské město Ostrava, ovšem oproti dosavadním i pozdějším tiskovinám nezvykle prezentované bez průmyslové dominanty. *Ostravsko ve fotografii* (1958) ukázalo vysoké pece Nové huti, *Ostrava barevná* (1962) zase vylévání strusky, Ostrava ([1967]) vagony surového železa, teprve Gribovského *Ostravsko* přichází s prosluněnou ulicí s obchody, moderním automobilem a mladým párem. Průmysl se v knize objevuje ve formě výtvarné stylizace izohélií teprve na přední a pak i zadní předsádce.

Úvodní text napsal Vilém Závada. Prvních čtyřicet snímků pochází z Beskyd, pak následuje Novojičínsko, Příbor, Hukvaldy, Fulnek, Bílovec, Klimkovice, Stará ves nad Ondřejnicí, Paskov, Brušperk, Frýdek-Místek, po bezmála stovce fotografií potom jako centrum kraje město Ostrava, pokračuje Třinec, Havířov, Kravaře ve Slezsku, Hlučín, Karviná, Český Těšín a Jablunkovsko. Ze samotné Ostravy bylo do knihy zařazeno pět desítek fotografií, tedy necelá čtvrtina z celé kolekce. Naopak z území vymezeného Severomoravským krajem chybí oblasti Opavska, nízkého i hrubého Jeseníku.

Kniha začíná a končí klidnými krajinnými záběry z Beskyd. Tedy nikoliv významnými průmyslovými dominantami,

jako v jiných tiskovinách, ale na začátku horou v Beskydech a pak na konci knihy lyrickým záběrem se zasněženým kopcem a s malým domkem.

Obsah tvoří celkem 182 černobílých a na speciálním křídovém papíře pak 31 barevných fotografií rozmístěných různě v knize. Mimořádně tak v tomto díle zvolili tvůrci úzkou provázanost černobílých a barevných fotografií. Volba barevné fotografie je z hlediska motivu opodstatněna jen v několika případech, paradoxně ale tyto obrazy nepůsobí rušivě, ale naopak monochromatičnost většiny obrazů oživí.

Na jaře roku 1971, v době, kdy byly podklady ke knize v tiskárně, byla v Ostravě završena počáteční fáze tzv. normalizace. Došlo k razantní očistě ostravské stranické organizace a tehdejší vedoucí tajemník městského výboru KSČ Karel Mátl ocenil vstup vojsk Varšavské smlouvy do Československa nebo hovořil o infekci ideologického oddělení městského výboru KSČ. Z tohoto orgánu a v této souvislosti bylo odvoláno 15 pracovníků.[364] Tzv. normalizační čistky proběhly také v krajem řízeném nakladatelství Profil.

Noví lidé ve vedení města a nová doba tvrdších politických dohledů předpokládala vysoké politické angažování. Paradoxně je ale kniha oproti jiným titulům té doby politicky velmi střízlivá. Najdeme zde sice památníky osvobození, tedy tank a letadlo, ale to je taky vše. Žádné prvomájové průvody, sochy politiků, pionýrů nebo ryze budovatelské portréty. Naopak historická architektura, sakrální motivy a přírodní scenérie se staly četnými náměty, kterými kniha umocnila romantickou a hřejivou tvář tehdejšího Severomoravského kraje. Zemědělství a lesní hospodářství zase připomíná staré obyčeje a mechanickou práci venkova nebo periferií měst. Každodenní život měst kraje byl osvěžen začleněním chodců do snímků. K těm nejkrásnějším motivům i jejich řemeslné interpretaci patří lidové stavení u říčky v Beskydech (8), sněhem zasypaný les na Radhošti (16), pohled do krajiny pod Červeným Kamenem (30), krajina s pahýly stromů na Jičínsku (41), pamětní deska (52), hukvaldský les (58), lesní zátiší (80), staré domy v Brušperku (90), pohled na Ostravu z Hošťálkovic (102), zátiší s havířskými kahany (103), zimní pohled na autobusové nádraží v Ostravě s dominantou Žofinské huti (112), koupání dětí v ostravském kališti (113), průmyslový motiv (130), zimní scenérie s dolem Zárubek v Ostravě (XXII), krajina u Hošťálkovic (146), motiv z Hlučínska (159), krajina Karvinska (160), předjaří (161, 162), socha v Chotěbuzi (169), Třinec (170), křížek (179) nebo poslední čtyři záběry. Tyto fotografie jako by se vracely k základním životním idejím, věčným tématům života a smrti a prostému životu. Gribovskému se tak podařilo na počátku politicky tvrdých dvou dekád něco, co se někdy nepovedlo ani v liberálnějších šedesátých letech. Ukázal mnohotvárnost kraje klidnými motivy, ale dynamickým souborem. Totalitou skloňované pojmy mír, svoboda, práce z knihy nezmizely, ale byly předloženy zcela jinak.

Publikace byla krátce po svém dokončení vydána ve druhém vydání s menšími obměnami textu i fotografií. Kromě drobných technických změn snímků (i k horšímu) například ve formě gradace obrazu se u většiny fotografií změnily jejich slovní popisky. U druhého vydání z roku 1972 se tyto texty u snímků zkonkretizovaly a upřesnily v datech, místech vzniku apod. V případě popisků u motivů města Ostravy se například aktualizoval název náměstí, u dalšího snímku se opravil chybný údaj[365] z prvního vydání. Výměna původních fotografií za jiné proběhla celkem v deseti případech: (chronologicky) obrázek 1, 18, 30, 46, 70 (prakticky totožný záběr na budovu bratrského sboru ve Fulneku, v 1. vydání je ovšem brána a ohrada v popředí snímku v rekonstrukci – fotografováno v letním období, ve 2. vydání již opravená – fotografováno v zimním období), 76, barevný snímek XXV, 152, 153 a 175. Jednou z takových úprav obrazu 175 bylo nahrazení snímku Třinec-Lyžbice za snímek Třinecké železárny Velké říjnové socialistické revoluce. Problém první fotografie ukazující pohled na městské sídliště z okna bytu skrz vzorovanou záclonu spočíval patrně v jejím příliš osobitém až naturalistickém pojetí. Snad chtěl Gribovský nebo redaktoři oživit jinak z principu spíše popisné fotografie jiným pohledem a možná to byla i drobná revolta. Experimentální nebo výtvarný přístup nebyl v místopisné a politicky angažované fotografické knize v období normalizace tolerován, zvlášť když fotografie mohla vyvolávat skličující pocity jako v tomto případě. Hrozilo by, že si čtenář bude do takového pohledu dosazovat negativní výklady. Nový ryze informativní snímek na tomto místě ve druhém vydání knihy byl již zcela jednoznačný.

Je velmi nepravděpodobné, že se někdejšímu čtenáři sešla v knihovně obě vydání nebo že oba tituly vzájemně stranu po straně porovnával. Pak si jen stěží mohl někdo povšimnout, že z obrazu 49 byl v novém vydání oproti tomu prvnímu vyretušován chodec (na novém snímku zůstal jeho vržený stín) procházející atriem Žerotínského zámku v Novém Jičíně.

Ruský, německý a anglický text včetně popisků obrázků byl v 1. vydání samostatnou a snadno vytratitelnou přílohou, ve 2. vydání už pevnou součástí knihy.

První kniha vyšla v rámci edice Fotografických vlastivědných publikací ve slovenském nakladatelství Osveta, kde si ji k výrobě objednal Severomoravský krajský národní výbor.

Vedoucím a editorem fotografických knih této edice byl Eugen Lazišťan, jež se autorsky podílel na mnoha titulech orientovaných nejen na oblast Slovenska, ale i českých měst. Na prvním vydání knihy *Ostravsko ve fotografii* pracoval kromě našeho olomouckého fotografa Antonína Gribovského také tým slovenských zaměstnanců Osvety. Stejná sestava tvůrců knihy zůstala zachována i ve druhém vydání, který už však vydal s Osvetou také ostravský Profil. Jako jedna z mála fotografických publikací nevzniklo první ani druhé vydání Gribovského knihy u příležitosti žádného výročí nebo jiné politické události.

Dlouhý časový úsek výroby knihy dokazuje neefektivní funkčnost socialistického výrobního hospodářství. Hlavními brzdnými momenty realizace knihy byl zdlouhavý systém schvalování, nedostatek papíru a neuspokojivá kapacita tiskáren. Dobře to ostatně ilustruje údaj z tiráže publikace, kde je uvedeno, že kniha byla do tisku zadána v prosinci 1970 a vyhotovená byla až v listopadu 1971. Na knižním trhu se však podle reakce v tisku objevila teprve po novém roce.[366]

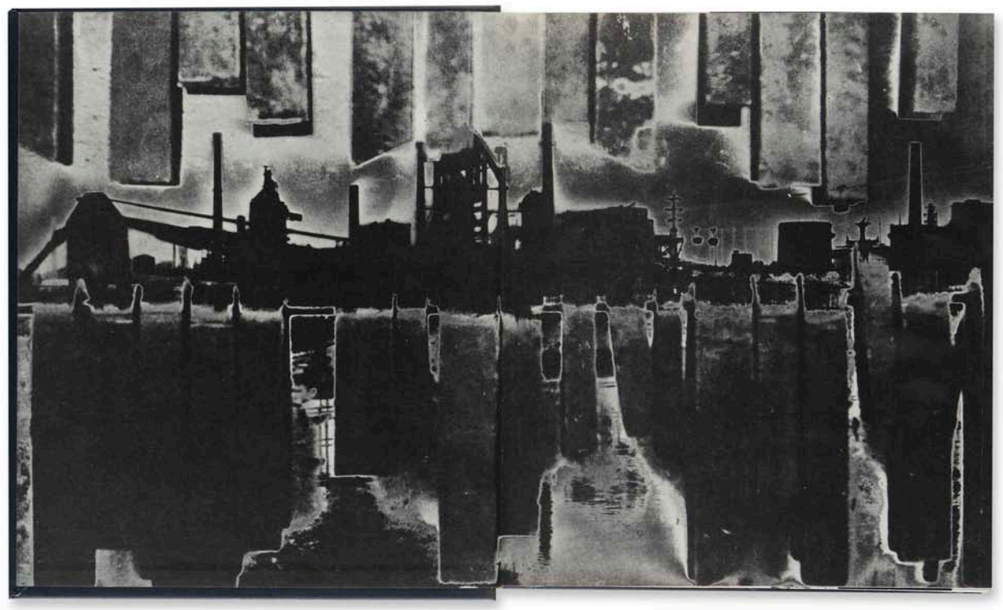

870 | *Ostravsko ve fotografii*, předsádky | 1971

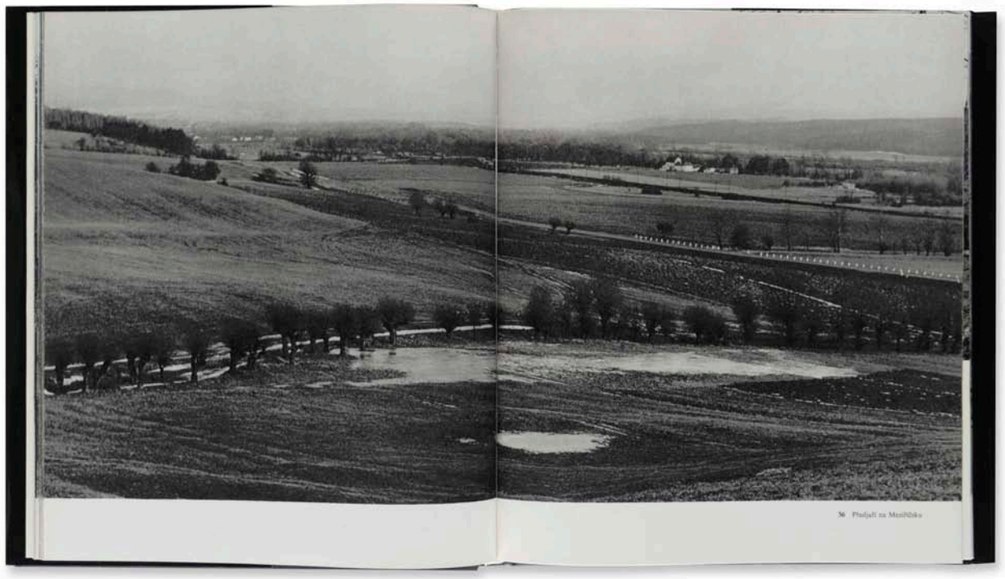

871 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

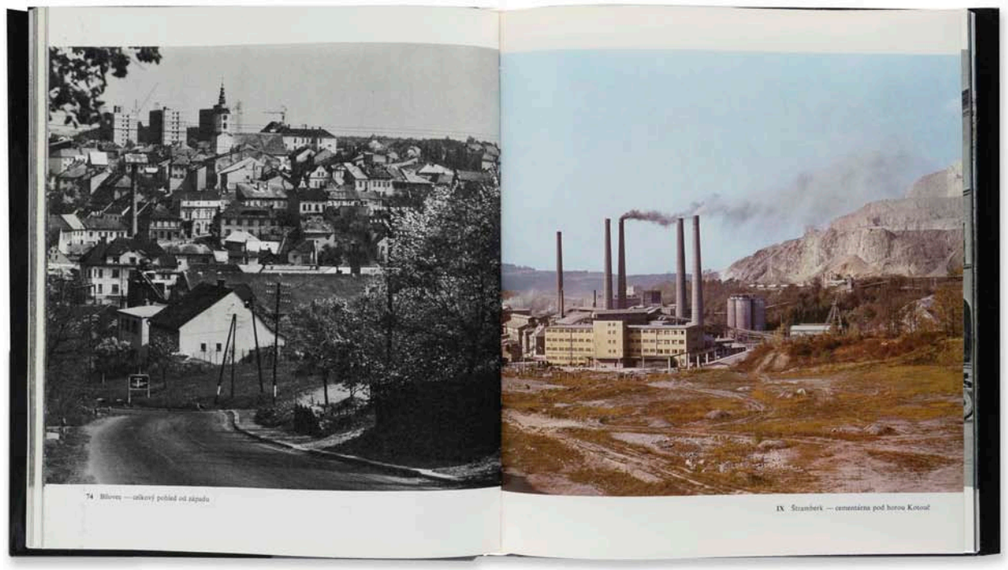

872 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

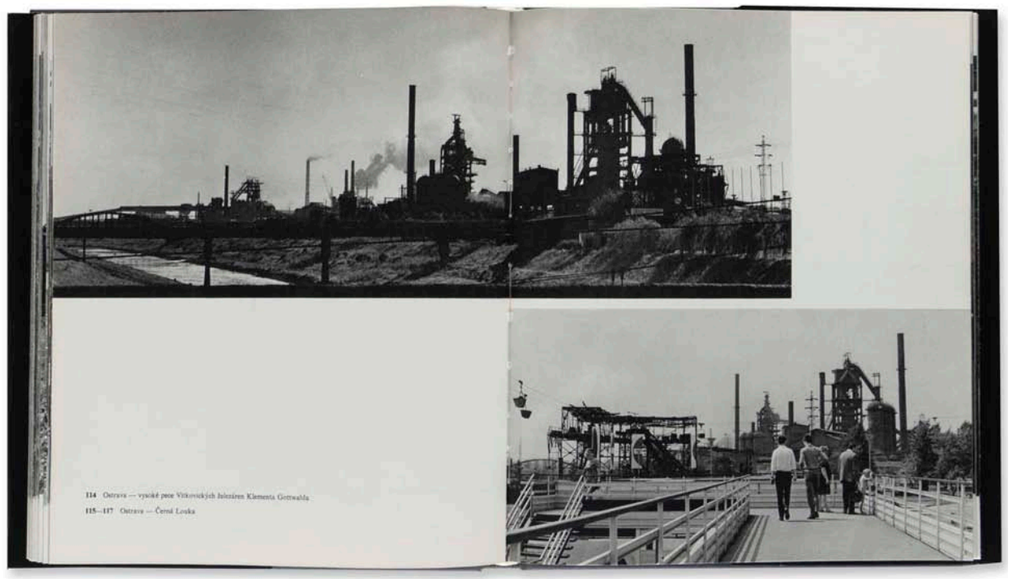

873 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

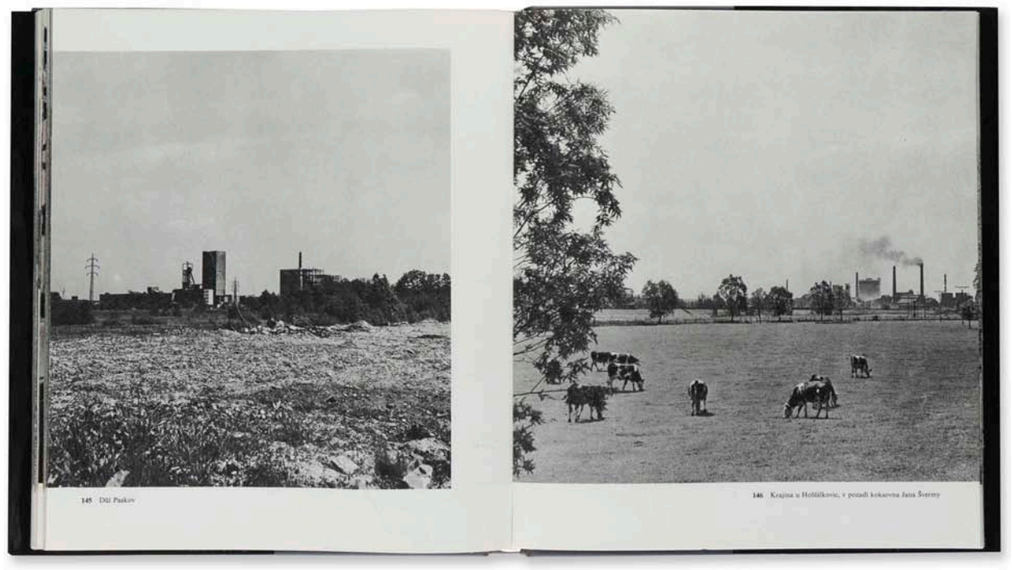

874 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

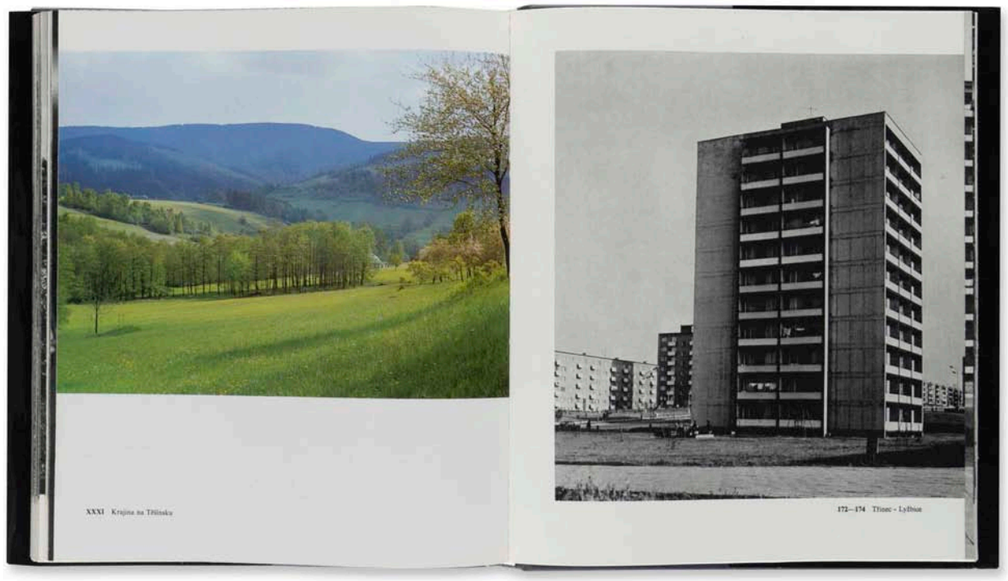

875 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

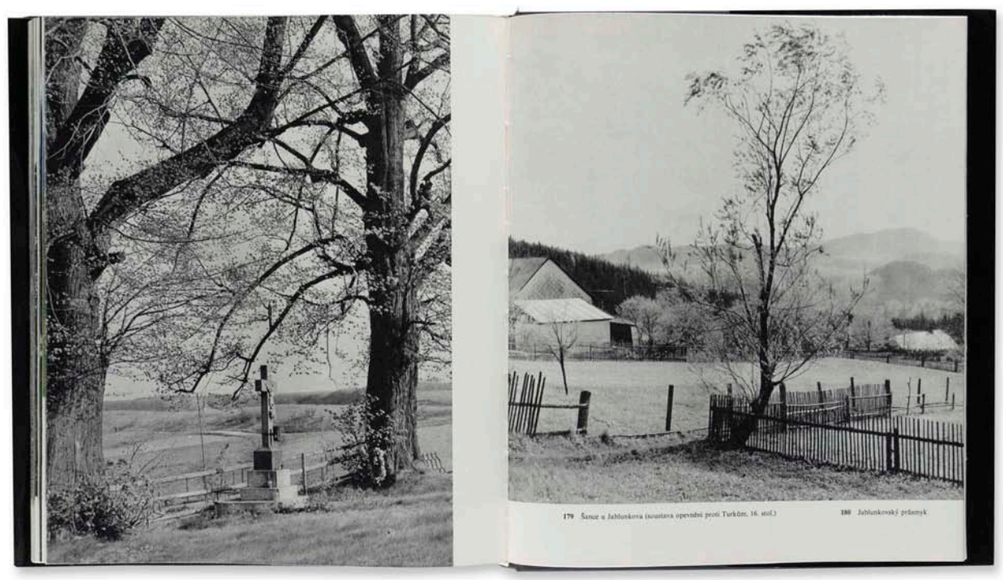

876 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

877 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

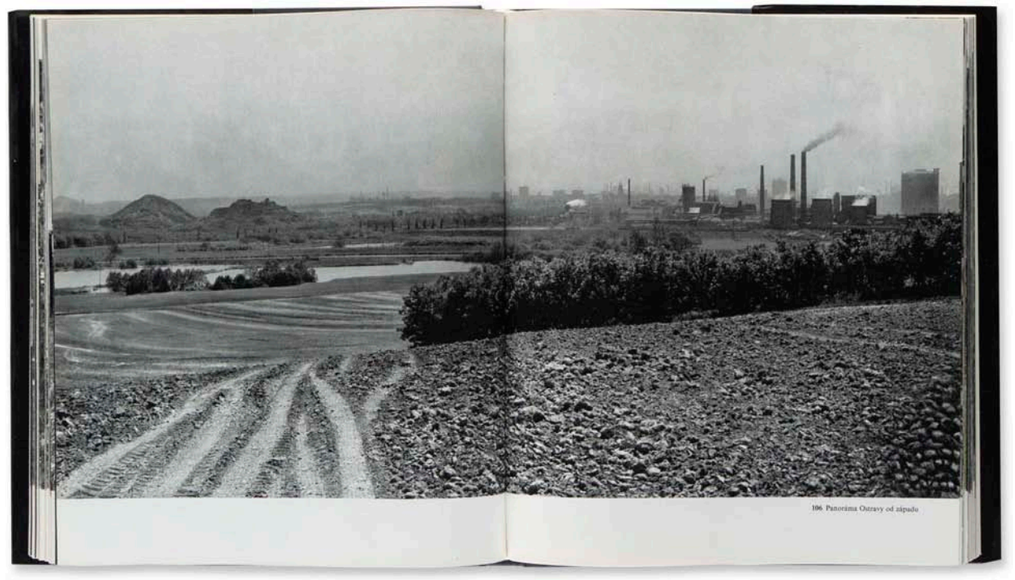

878 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

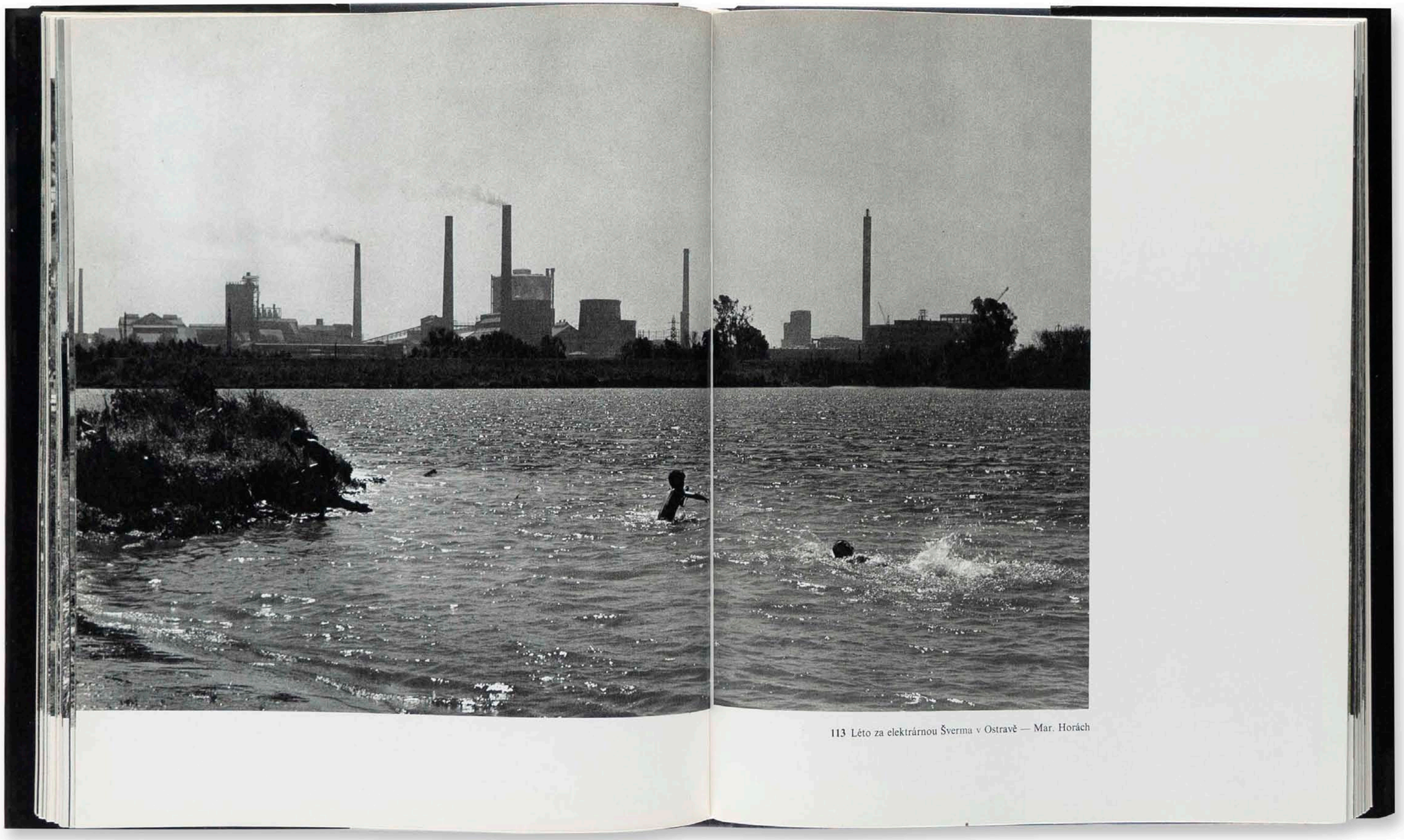

113 Léto za elektrárnou Šverma v Ostravě — Mar. Horách

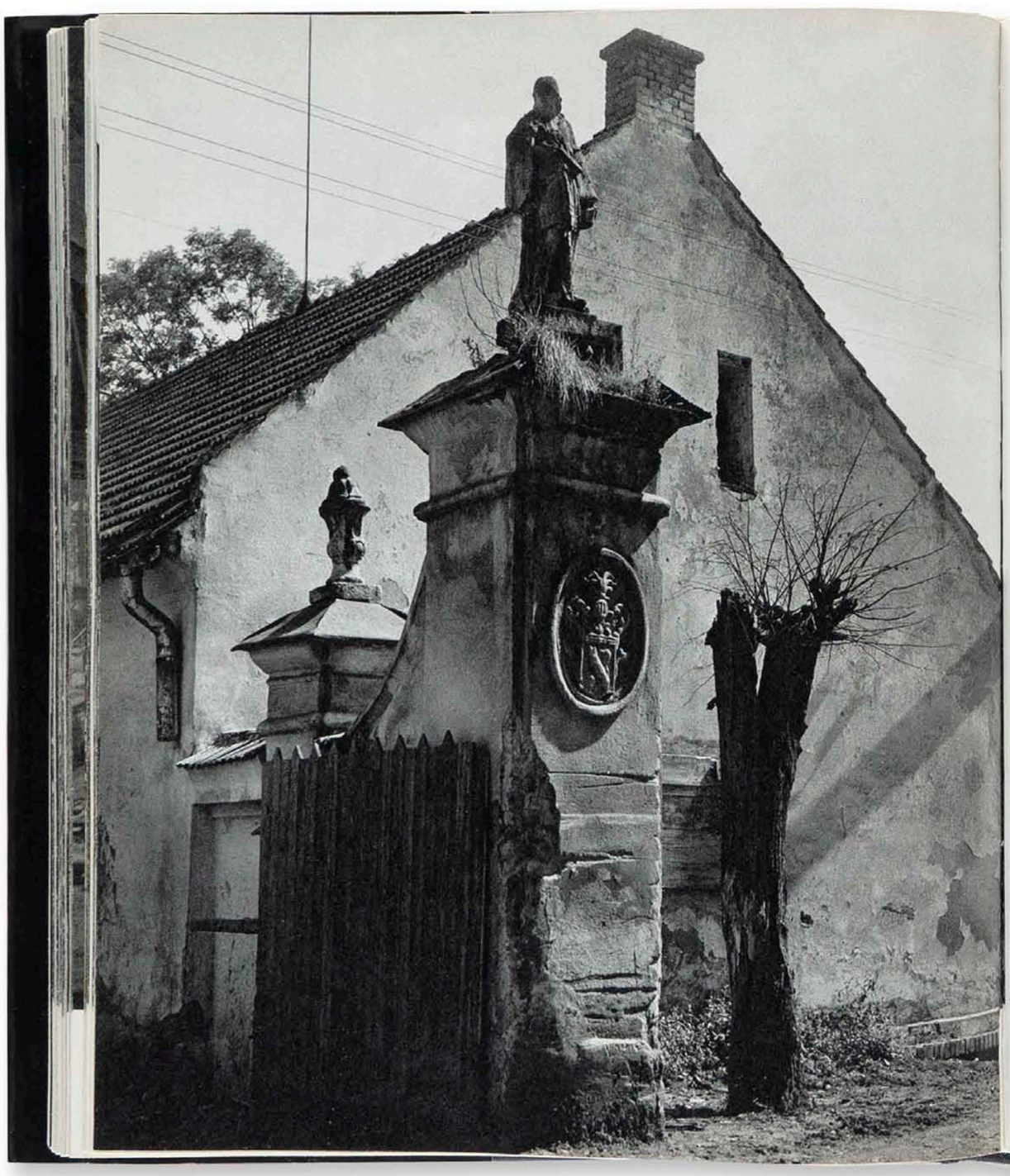

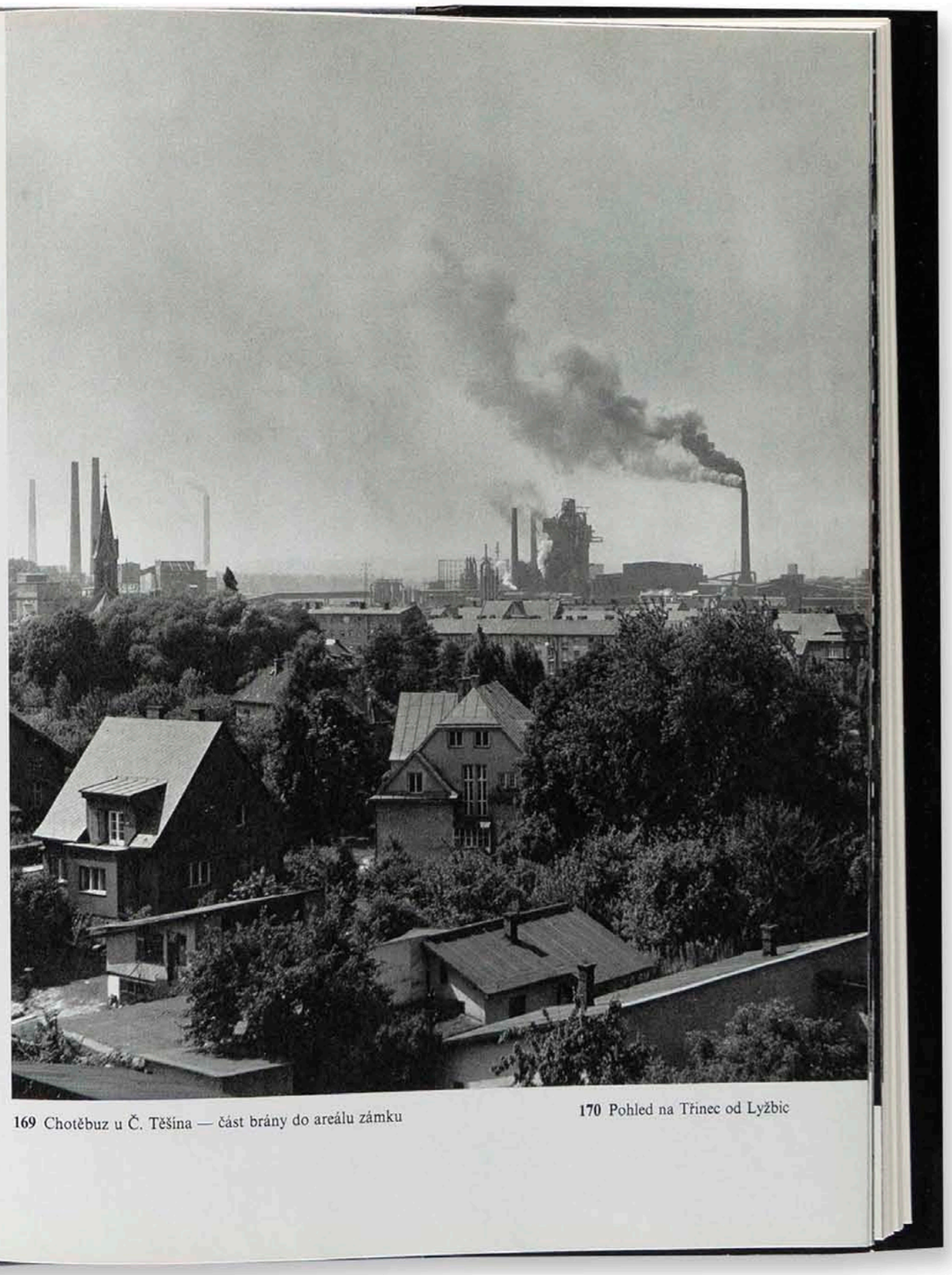

169 Chotěbuz u Č. Těšína — část brány do areálu zámku

170 Pohled na Třinec od Lyžbic

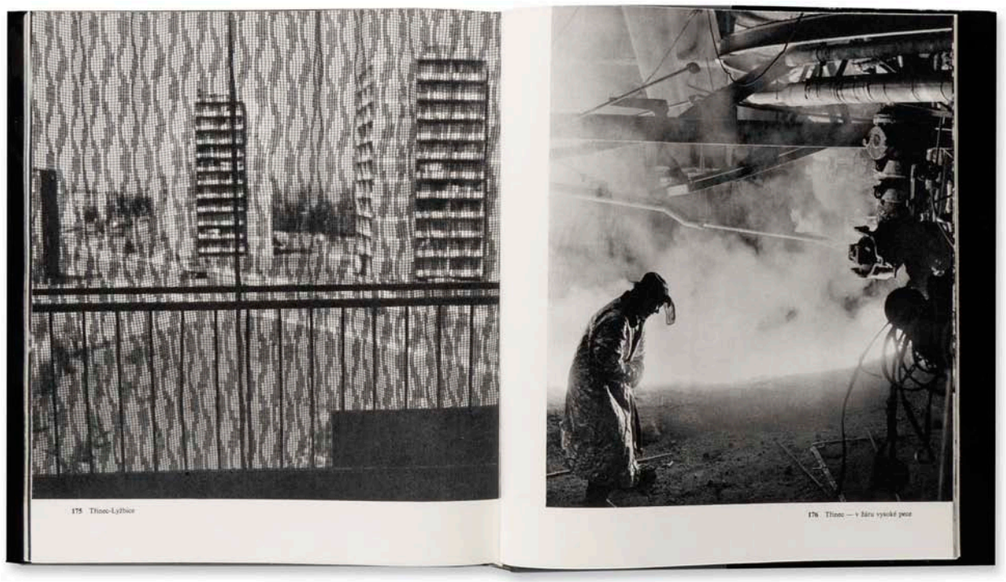

881 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971 (1. vydání)

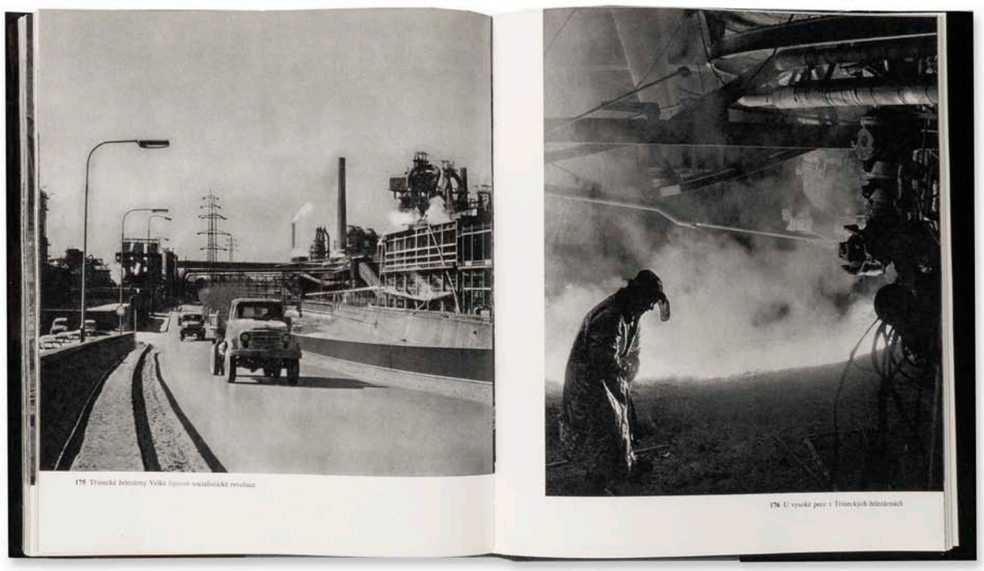

882 | *Ostravsko ve fotografii* | 1972 (2. vydání)

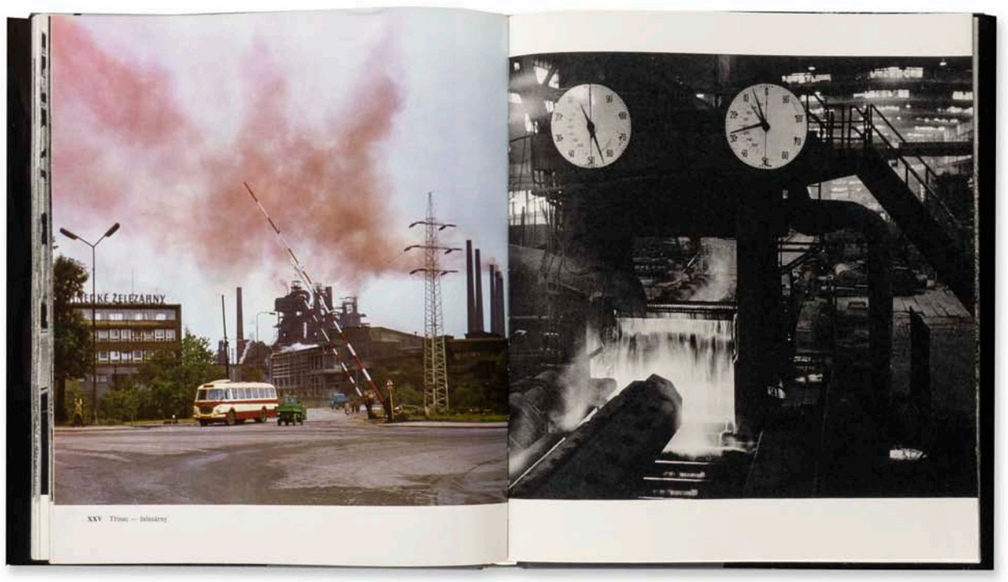

883 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

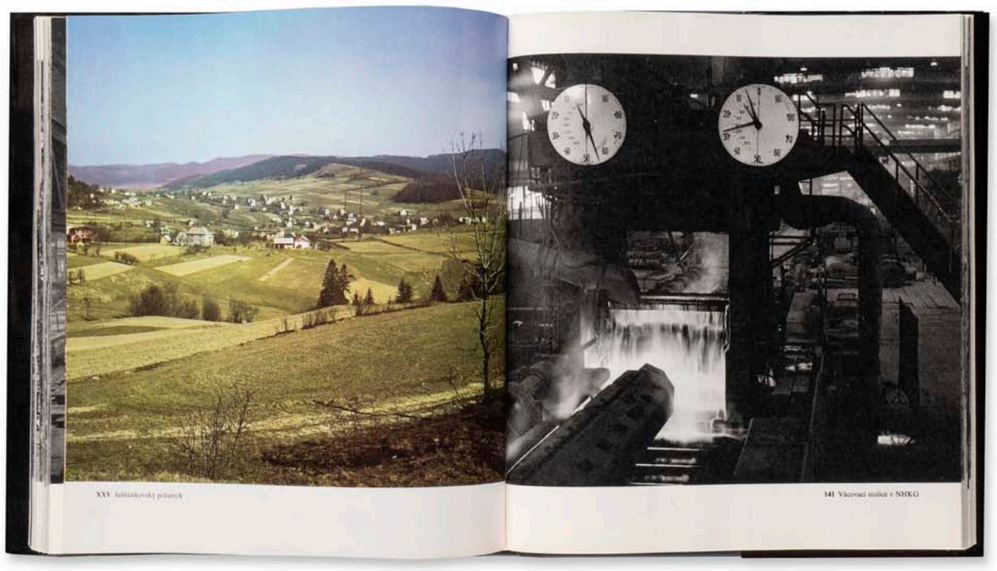

884 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

885 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971 (1. vydání)

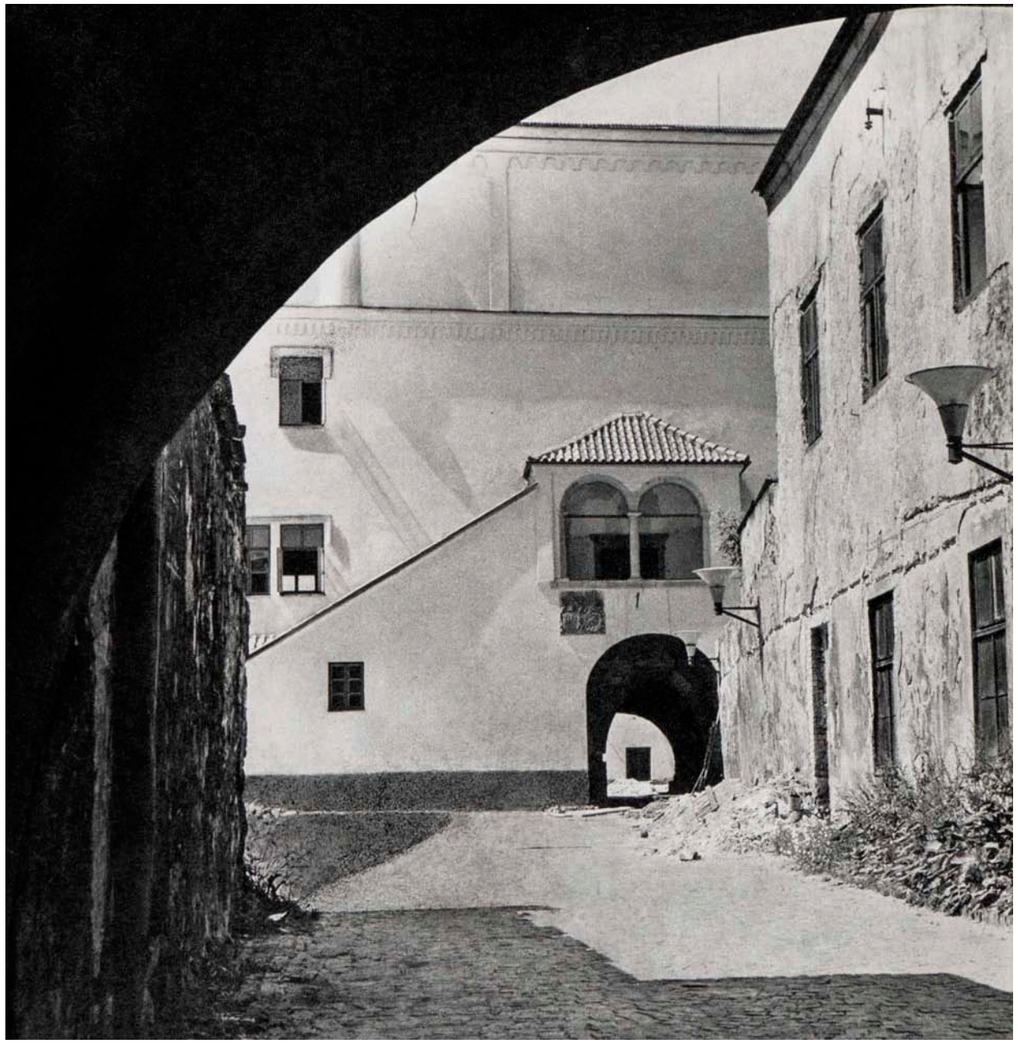

886 | *Ostravsko ve fotografii*, po retuši chodce | 1972 (2. vydání)

887, 888 | *Ostravsko ve fotografii* | 1971

889 | *Ostravsko ve fotografii*, zadní strana obálky | 1971

Mistrova nepodařená kniha

Ostravsko (1975)

Od sedmdesátých let vzrůstala snaha sdružovat místopisné publikace o krajích a významných oblastech Československa do edicí celorepublikových nakladatelství. Další knihu Františka Krasla pojmenovanou *Ostravsko* tak lze zařadit mezi několik málo fotografických publikací o Ostravsku, které byly součástí určité místopisné série. Právě tento titul zahájil svým vydáním v roce 1975 řadu B edice *Má vlast* nakladatelství Pressfoto. Patrně kvůli snaze udržet jednotný formální přístup a stylovost fotografií volilo Pressfoto v této knižní řadě pouze jednoho fotografa, avšak právě toto úsilí se u *Ostravska* nepodařilo naplnit. Počáteční kniha edice byla oproti později vydaným titulům v mnoha ohledech rozdílná. Výjimečná byla už tím, že se snažila podat obraz průmyslového města, na rozdíl od zbytku řady čítající dalších 17 místopisných knih orientovaných ovšem na historické památky, rekreační a přírodní lokality a jen výjimečně na město a jeho okolí. Zřejmě měla být Ostrava a její okolí prezentována jako město průmyslové práce a výroby, jako vzor socialistických měst. Také proto byly do jejího obsahu podbízivě začleněny politicky orientované fotografie prvomájového průvodu nebo rudých vlajek. Až na několik výjimek se ze záběrů vytratila tradiční Kraslova poetika a osobitý pohled, a naopak tato subjektivní povaha jeho obrazů je v mnoha případech nahrazena účelovými záběry. Ty měly vyvolat iluzi spokojeného a příkladného kraje. V knize *Ostravsko* jako by Krasl zcela popřel své dosavadní zkušenosti s výtvarnou interpretací reality. Více než svobodným autorem byl tentokrát jakousi loutkou svázanou nejen v rovině estetiky, ale především námětu. Po předem vytipovaných motivech měl autor v případě této knihy také nejmenší možnost zasáhnout do jejich finálního výběru a ocitl se při sestavování publikace jen v roli pozorovatele. Navíc v obrázcích, v nichž se Krasl snaží o zvláštní úhly pohledu, je kompozice jeho pohledů degradována pravděpodobně dodatečným výřezem při sazbě na stranu. Potenciál Kraslových nočních záběrů s dramatickou atmosférou byl v tomto případě razantně snížen nedokonalým tiskem, který si s tmavými partiemi nedokázal poradit. Projevuje se to zejména u černobílých fotografií, navíc bohužel chaoticky prostoupených střídavě s barevnými obrázky. Právě snímky ve stupních šedi tvoří celou polovinu obrazové kolekce, což je snad zvláštní snaha redakce o zamezení jednotvárnosti cyklu nebo nutnost z důvodu nedostatku barevných záběrů, v každém případě je to tápavá a pro Krasla nezvyklá obrazová výpověď.[367]

Na obálce jsou zachyceny Třinecké železárny, což se čtenář z knihy sice nedozví, ale pozitiv této fotografie a s tímto popiskem lokace je uložen ve Slezském zemském muzeu v Opavě. Volba námětu z této části regionu byla nezvyklá, protože v jiných publikacích kraje byla hlavním motivem souboru umisťovaným na obálku knihy Ostrava, jako centrum celého kraje.

Patrná snaha všestranně charakterizovat tehdejší Severomoravský kraj přerostla v přílišnou obsahovou různorodost, tematickou tříštivost i formální nesjednocenost. Shrnutí obrazu kraje v šesti desítkách fotografií se Kraslovi podařilo jen v některých motivech. Byla to opět prostředí průmyslu i periferií města, která patřila v knize i v celé Kraslově tvorbě fotograficky k těm nejlepším. Naopak městské ulice nebo historické památky kraje i krajinné záběry byly často všedními obrázky bez vyšších ambicí autora. Snad nejvíce ale knize ublížila skladba po sobě jdoucích fotografií, kdy spolu sousedily obrázky zcela teritoriálně i tematicky odlehlé. Mnohá nedopatření na této knize však pravděpodobně nemohou být přičítána autorovi snímků.

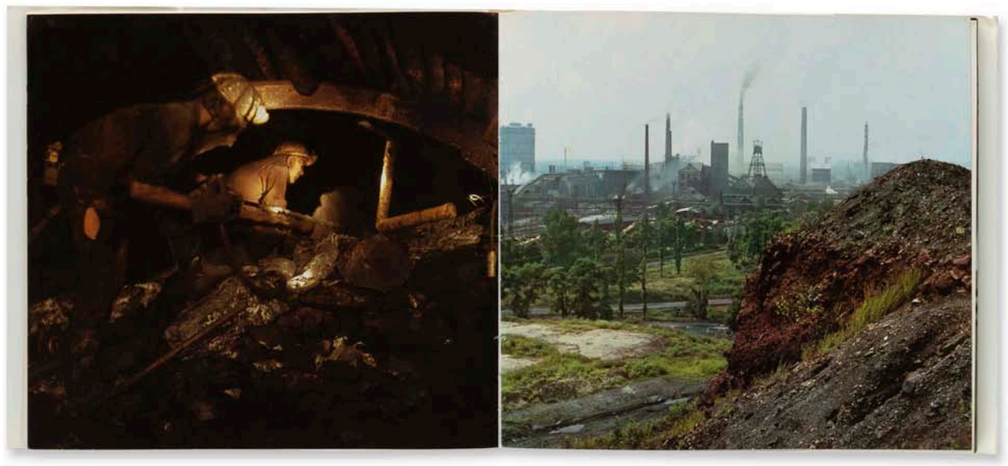

890 | *Ostravsko* | 1975

891 | *Ostravsko* | 1975

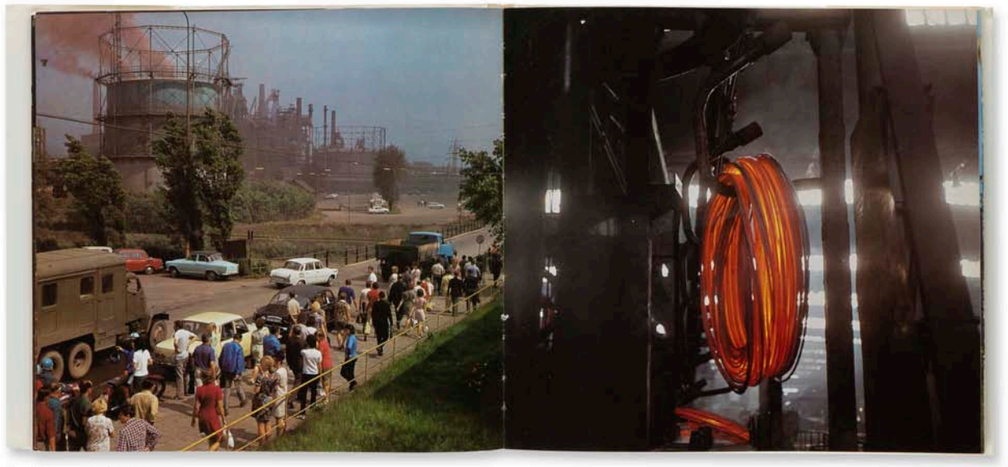

892 | *Ostravsko* | 1975

893 | *Ostravsko* | 1975

894 | *Ostravsko* | 1975

895 | *Ostravsko* | 1975

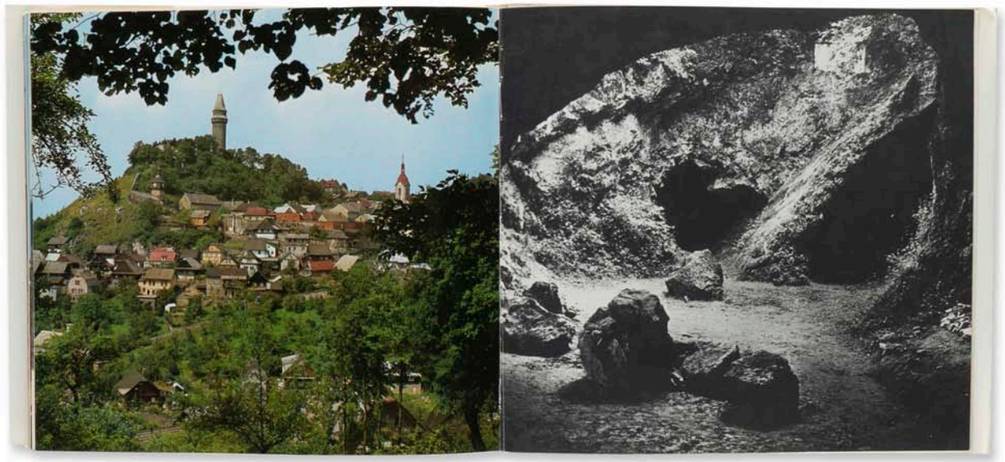

896 | *Ostravsko* | 1975

Tragika propagace kraje

Třicet jar svobody (1975)

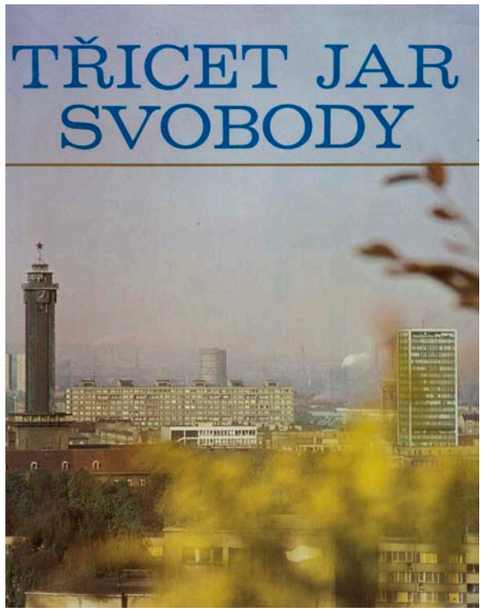

V období tzv. normalizace vznikla řada fotografických publikací k příležitosti osvobození Československa Sovětskou armádou. Vydání knihy mělo být hmatatelným a vizuálně reprezentativním obrazem, který měl upevňovat povědomí o prosperitě socialistického Československa a komunistické strany. Ke kulatému jubileu v roce 1975 vyšly o Severomoravském kraji hned dvě takové publikace. Jednu vydala redakce Nové svobody pod názvem *30 vítězných let Severomoravského kraje* a druhou pojmenovanou *Třicet jar svobody* ostravské nakladatelství Profil. Společný měly obě publikace nejen formát a motiv obálky, ale především politicky angažovaný obsah bez sebemenších výtvarných a estetických kvalit.

Kniha *Třicet jar svobody* s podtitulem *Život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje* nebyla z hlediska fotografické kolekce ničím překvapivým. Zajímavé však byly okolnosti jejího vzniku, na kterých lze ilustrovat tehdejší nelehké personálně-politické aspekty. Kniha patřila k těm, které nakladatelství Profil nevydávalo z vlastní iniciativy, ale na přímý pokyn nadřízeného orgánu – Krajského výboru KSČ. Pro sestavení knihy a její koncepci byl v nakladatelství vybrán Lubomír Petr a Eva Sobková. Rozhodnutí právě pro tuto dvojici redaktorů nebylo náhodné a naopak úzce souviselo s jejich politickou minulostí, kdy se Sobková, Petr a Ota Filip pokoušeli v srpnu roku 1968 protestovat v Ostravě proti setkání starých členů komunistické strany. Díky těmto zásahům pak byla trojice neustále pronásledována tajnou bezpečností. Přesto Petr i Sobková mohli i v době tzv. normalizace dále v nakladatelství Profil pracovat, zatímco Ota Filip v polovině sedmdesátých let emigroval to Mnichova. Práce na knize *Třicet jar svobody* měla Lubomíru Petrovi a Evě Sobkové umožnit dále pokračovat v pozicích redaktorů Profilu. Obsah knihy, její texty a koncepce byly připraveny a řízeny výhradně Ferdinandem Radvanským, který se jako mladý dostal do popředí politicky činných representantů KV KSČ v Ostravě a názorově souzněl s nově dosazenými a konzervativně smýšlejícími komunisty. Později se stal osobním tajemníkem a tiskovým mluvčím vedoucího tajemníka KV KSČ Miroslava Mamuly. Redaktoři Petr a Sobková se podřizovali názorům Radvanského, protože, jak sám Petr uvádí, tento významný představitel strany využíval strachu svých podřízených a výrazně dával najevo své postavení. Navíc právě dvojice odpovědných redaktorů Petr-Sobková byli neustále negativně konfrontováni se svými zásahy na shromáždění v srpnu 1968. Přestože se s obsahem knihy tito redaktoři neztotožňovali, netroufli si jakkoliv odporovat a jejich výtky se týkaly převážně technické oblasti knihy. Pod vlivem autocenzury vybírali redaktoři takové fotografie, o nichž už předem věděli, že nevyvolají pochyby o svém námětu a jeho fotografickém pojetí a nebudou tedy odstraněny. Poslušnost ještě prohlubovali dosazováním výrazně agitačních a ideologických záběrů. Se samotnými fotografy pravděpodobně na této knize nespolupracoval Radvanský, ale grafik Profilu Václav Beránek. Ten také vytvářel výtvarné uspořádání knihy a podobně jako redaktoři Petr a Sobková si i on získával prací na této knize přízeň režimu, protože byl předtím vyloučen ze strany. K výsledné kolekci fotografií se dospělo standardním způsobem, při němž byly fotografie tříděny a vybírány ty nejvhodnější. Neposledním článkem v týmu tvůrců knihy, kteří si podílem na knize napravovali svou pověst vůči straně, byli fotografové. Například ústřední autor fotografií Květoslav Kubala fotografoval v srpnu roku 1968 vojska Varšavské smlouvy přijíždějící do Ostravy. Většina tvůrců knihy *Třicet jar svobody* si tak uvědomovala, že povinně vydávaná publikace má sloužit jako propaganda strany, má být významnou výroční publikací, ale především

že má stabilizovat jejich další profesní i osobní působení. Proto se ani nesnažili jakkoliv oficiální charakter publikace narušit osobitými zásahy, přestože si byli vědomi povrchního obsahu knihy.[368]

Z pohledu politiků, tedy Krajského výboru strany a jím řízeného nakladatelství Profil, byly publikace označovány za umělecké, jak dokazuje například úryvek z článku o činnosti nakladatelství Profil z první poloviny sedmdesátých let: *„Bez nadsázky je možno aspoň dvě publikace – 30 jar svobody i Smahelovu Olomouc zařadit mezi skvosty umělecké fotografie a knižní tiskařské techniky.“*[369] Tento falešný postoj ke knize byl ovlivněn především politickými aspekty a byl prakticky jediným oficiálně přijímaným označením. Odpovědný redaktor výroční knihy se k tomuto problému vyjadřuje zcela výstižně: *„Kontaminace až vulgárně pojaté propagandy a ideologie se křížila s jejich* [politických představitelů KV KSČ] *pojetím umělecké publikace. Protože všeho, co mohlo mít přívlastek umělecké, se lekali. To jim přišlo nebezpečné tím, co je za tím asi schované. Jsou to hajzlíci, kteří na nás chtějí vyzrát. To byla teze těch starých komunistů, kteří to vysloveně takto formulovali. Ono měli v sobě takovou tezi, že je chce někdo dostat. Což byla svým způsobem pravda.“*[370] Jak redaktor Lubomír Petr zmiňuje, naopak skutečně osobité fotografické pohledy na město v knihách, které za umělecké považujeme dnes, byly pro tehdejší režim zpravidla nepřípustné.

Knihu uvádí téměř bezvýhradně politický text Ferdinanda Radvanského. Všechny texty včetně popisků obrázků jsou kromě češtiny také v ruštině, polštině, němčině a angličtině.

Motivy fotografií jsou památníky a symboly vítězství, město Ostrava, 1. máj, volný čas, bydlení, průmysl, služby a dále různá města Severomoravského kraje s tématy v souladu s prvními kapitolami, poté pokračuje sport, kultura, historické památky, příroda a rekreace. Podíl fotografů na knize je různý. Květoslav Kubala je s počtem 108 snímků nejvíce zastoupeným autorem, naopak je zde i autor se dvěma snímky.

V dobovém mediálním ohlasu uvádí pisatel článku Arnošt Pustka v *Ostravské kulturním měsíčníku* jeden technický postřeh. Po Kraslově *Ostravě barevné* jde o druhou skutečně celobarevnou fotografickou publikaci v regionu.[371] Srovnáním obou knih můžeme sledovat tragický úpadek oficiální fotografie v knize, kdy se zejména proměnou politické situace staly z atmosféry plných snímků jen nicneříkající diletantské reprodukce.

Z dalších tematicky různorodých titulů a fotografických souborů oslavujících třicetileté výročí osvobození Československa Sovětskou armádou to byly například *30 let Československého uranového průmyslu* (SNTL, 1975), *30 mladých let* (Mladá fronta, 1975), *30 vítězných let* (Albatros, 1975), *Československo země sportu: 30 let československé tělesné výchovy a sportu* (Olympia, 1975), *30. výročie oslobodenia ČSSR Sovietskou armádou* (SÚTI v ČSTK, [1975]), *30 let socialistické výstavby kroměřížského okresu* (ONV v Kroměříži, 1975), *Třicet let hornického Sokolovska* (Západočeské nakladatelství, 1975). Mezi místopisnými fotografickými knihami z roku 1975 lze uvést například *Pardubice 1945–1975* (REFO-ČTK, 1975), ČSSR (Orbis, 1975), *Brno a okolí* (Olympia, 1975), *Srdcem přítele*. [*Praha-Moskva*] (Orbis, 1975), *Praha v barevném reliéfu* (Orbis, 1975), *Ostravsko* (Pressfoto, 1975).

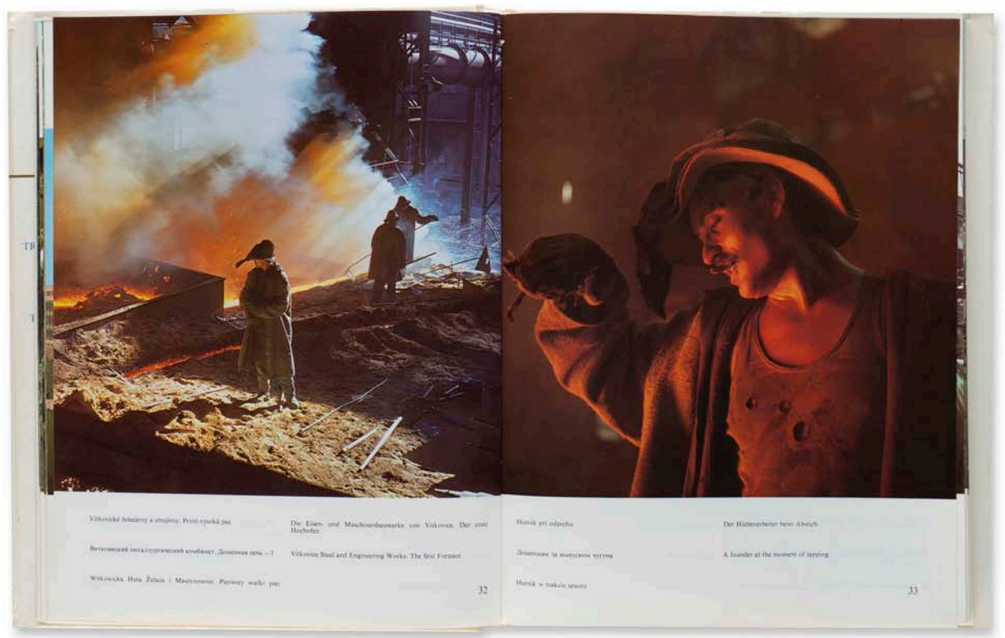

897 | *Třicet jar svobody* | 1975

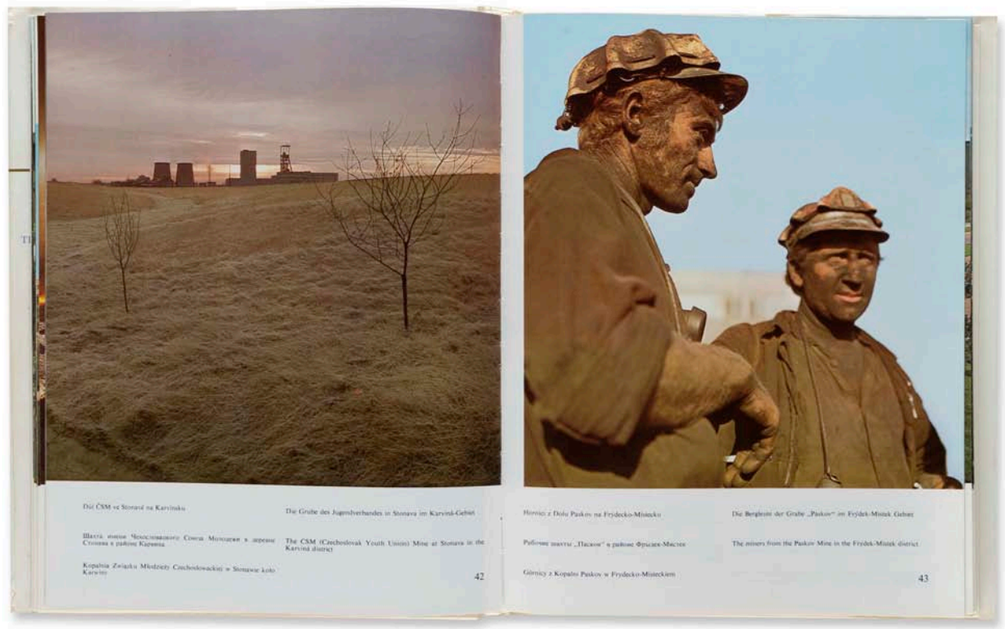

898 | *Třicet jar svobody* | 1975

899 | *Třicet jar svobody* | 1975

900 | *Třicet jar svobody* | 1975

901 | *Třicet jar svobody* | 1975

902 | *Třicet jar svobody* | 1975

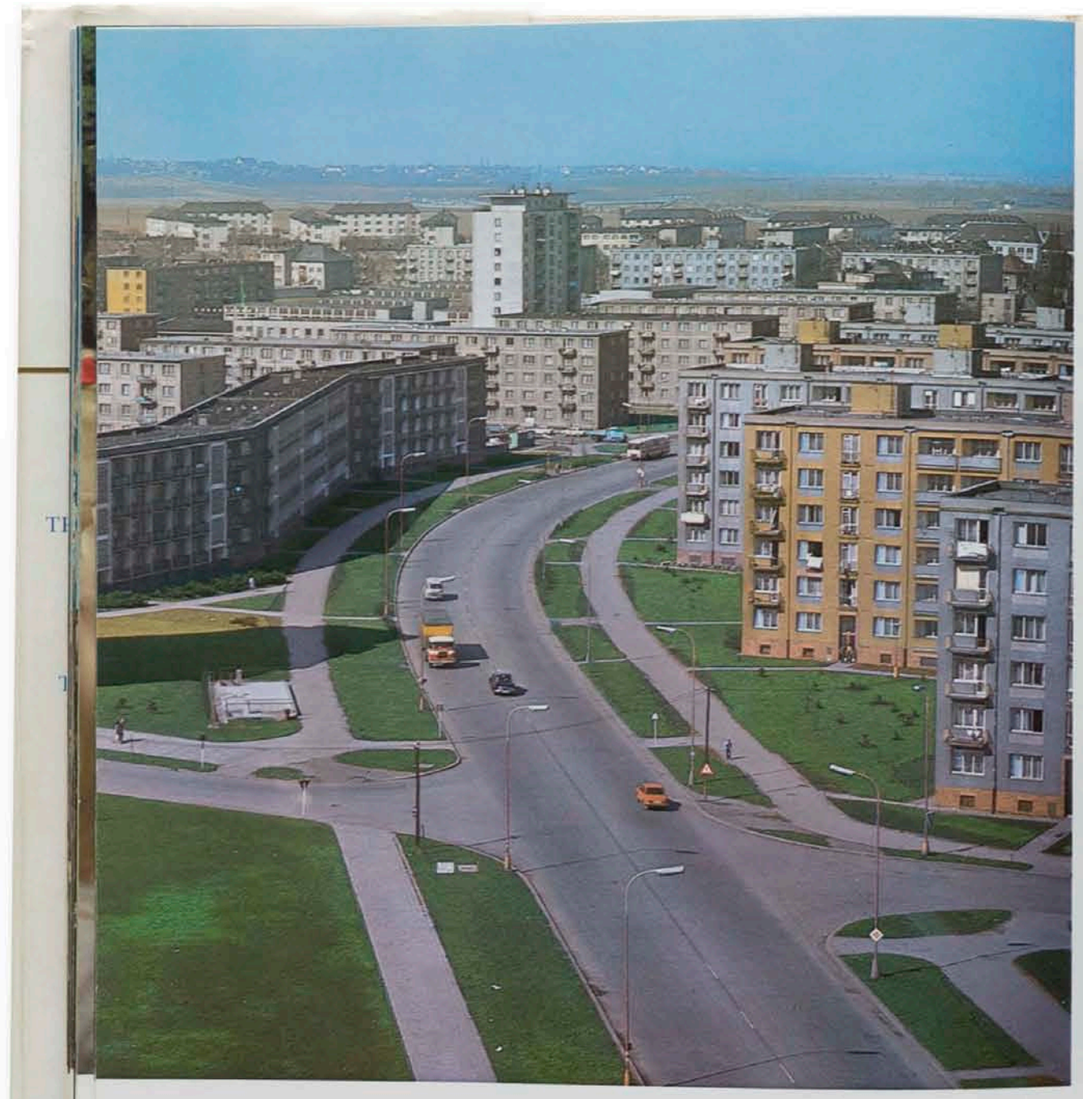

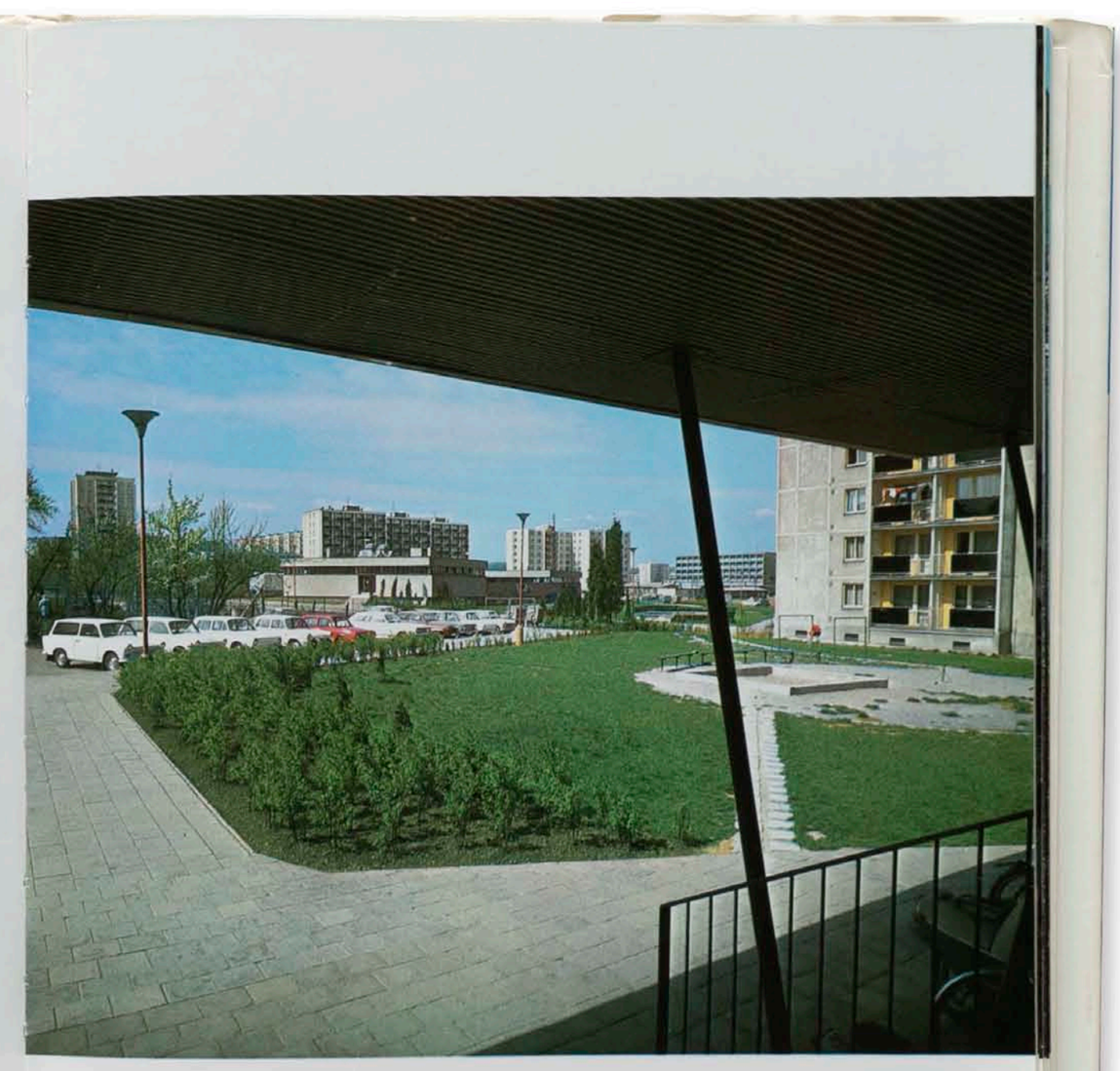

Sídliště Třetí pětiletky v Olomouci

Die Wohnsiedlung „3. Fünfjahrplan" in Olomouc

Микрорайон имени Третьей пятилетки в г. Оломоуц

The Third Five-Year Plan Housing Estate in Olomouc

Osiedle Trzeciej Pięciolatki w Ołomuńcu

86 / 87

903 | *Třicet jar svobody* | 1975

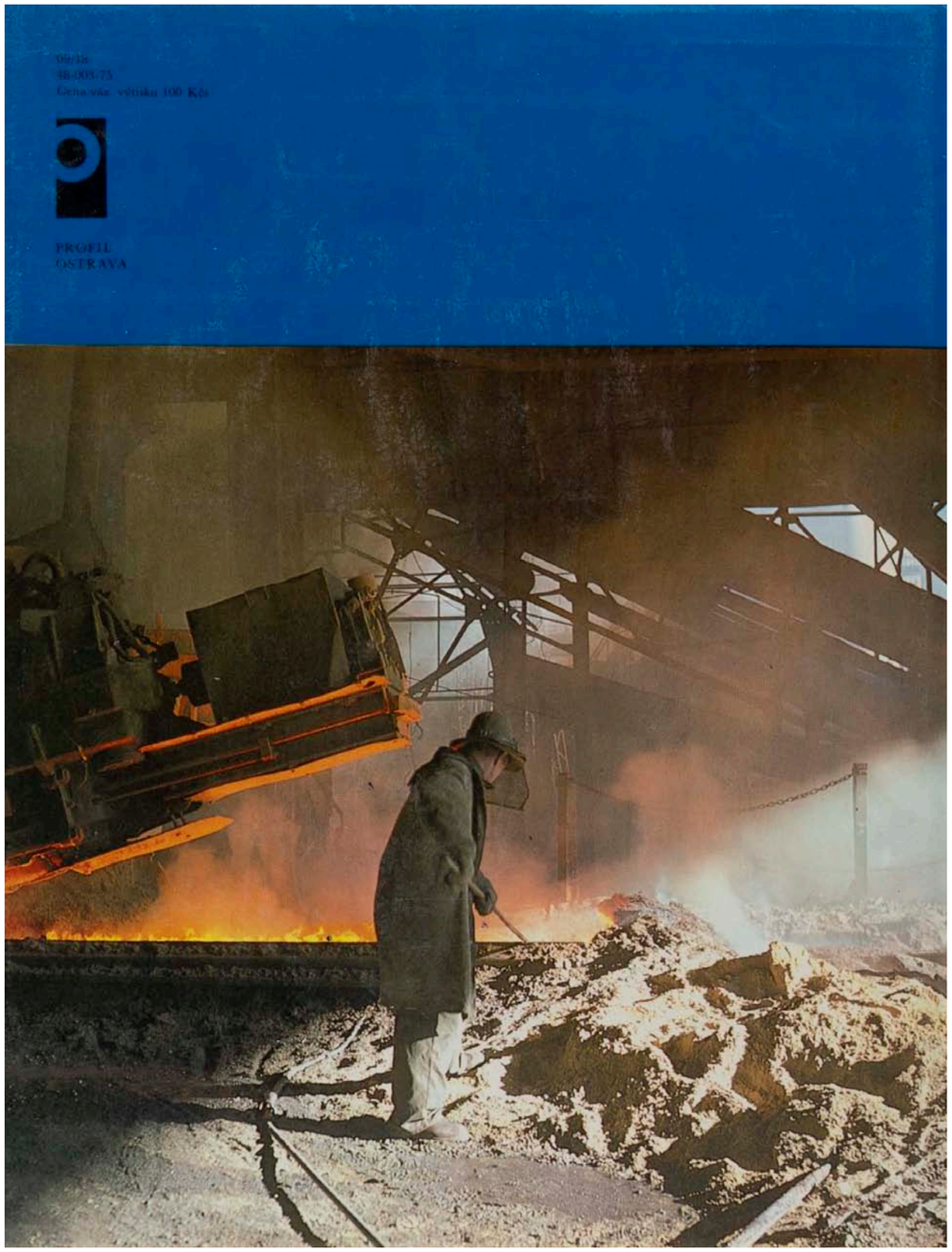

904 | *Třicet jar svobody*, zadní strana obálky | 1975

Oslava diletantských momentek

30 vítězných let Severomoravského kraje (1975)

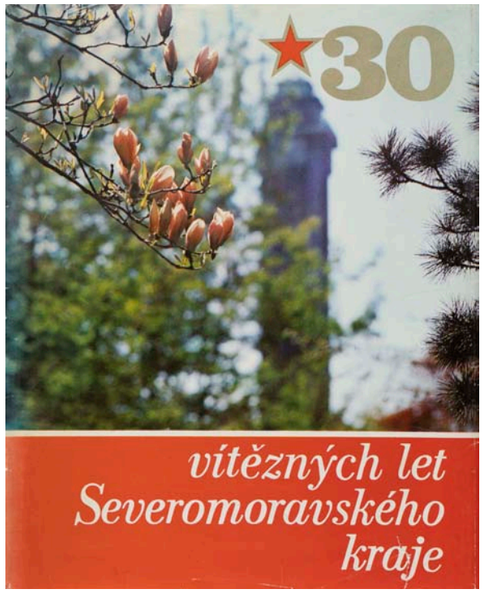

„Revolučnost dnešní doby tkví především v každodenní, houževnaté, byť i drobné práci pro stranu, pro naši socialistickou společnost, ze které se skládá velké dílo socialistické výstavby. V letošním roce oslavíme velký svátek. Třicáté výročí osvobození Československa Sovětskou armádou chceme pozdravit vynikajícími výsledky, dalšími úspěchy, obětavou prací. To bude dar Severomoravského kraje jubilejní republice.“

RSDr. Miroslav Mamula
vedoucí tajemník Sm KV KSČ
z úvodního textu knihy

V polovině sedmdesátých let minulého století vzniklo patrně nejvíce fotografických publikací, které oslavovaly kulaté výročí osvobození Československa rudou armádou. V bývalém Severomoravském kraji to byly hned dvě knížky. Svým posláním, obsahem a koncepcí je příbuzná k titulu *Třicet jar svobody* oslavující stejné jubileum. Ten však vyšel v krajském nakladatelství Profil a byl určen také do maloobchodní distribuce. Publikace *30 vítězných let Severomoravského kraje* sloužila výhradně jako účelový náklad komunistických krajských novin *Nová svoboda* a jejich řídícího orgánu Krajského výboru KSČ. Byla tak pravděpodobně určena jako dar pro významné představitele strany a díky textům v ruském a německém jazyce také pro zahraniční návštěvy.

Knihu uvádí ideologicko-statistický text o Severomoravském kraji tehdejšího vedoucího tajemníka Sm KV KSČ Miroslava Mamuly. Každá z kapitol je doprovázena textem a celá kniha je ukončena stručnými charakteristikami výrobních podniků SM kraje.

Obálka obsahuje dvě typizované ikonické fotografie, každá se dvěma obrazovými plány. Její přední strana představuje detail květů. Mimo hloubku ostrosti je ale stále čitelná věž Nové radnice v Ostravě s uměle doplněnou rudou hvězdou na jejím vrcholu. Zadní stranu obálky tvoří sklizené pole s hutěmi v pozadí a reprezentuje tak široké rozpětí krajského hospodářství.

Páteřním motivem knihy je těžký a lehký průmysl podniků Severomoravského kraje. Ten doplňuje jen několik fotografií v posledních kapitolách Doprava, Služby pro obyvatelstvo, Zdravotnictví a Občané sobě a společnosti užitné a kulturní zařízení kraje.

Nejen obrazová, ale i řemeslná kvalita snímků v publikaci patří k nejhorším svého druhu v celém totalitním období. Chaotické kompozice i dodatečné výřezy svědčí o rezignaci na jakékoliv nápaditější řešení a forma obrázků podléhá námětové rovině. Fotografie byly dodány jednotlivými podniky a organizacemi, čímž se předem vytratila kontrola nad vizuální koncepcí souboru. Obrazově-estetickým protipólem fotografických knih byly soubory jednoho nebo dvojice autorů.

30 vítězných let Severomoravského kraje je obsahem i formou jeho zpracování tou nejhorší fotografickou knihou, která ve dvacátém století v kraji vznikla. Po všech stránkách zpackaná publikace ovšem nepochybně splnila politiky očekávanou intenci – stala se reprezentací úspěchů socialistické politiky, hospodářství a každodenního života Severomoravského kraje.

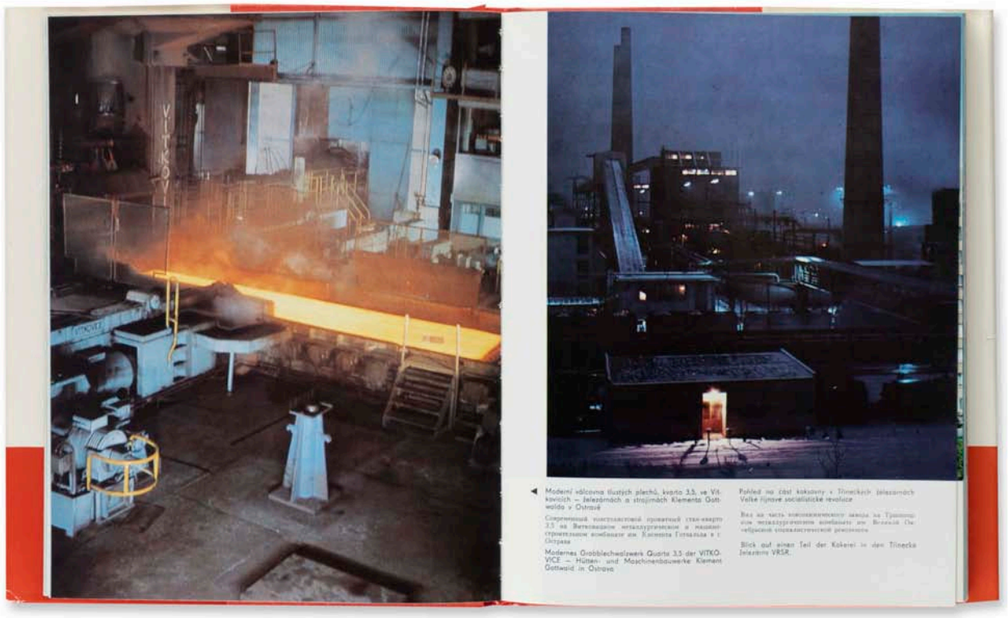

905 | *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

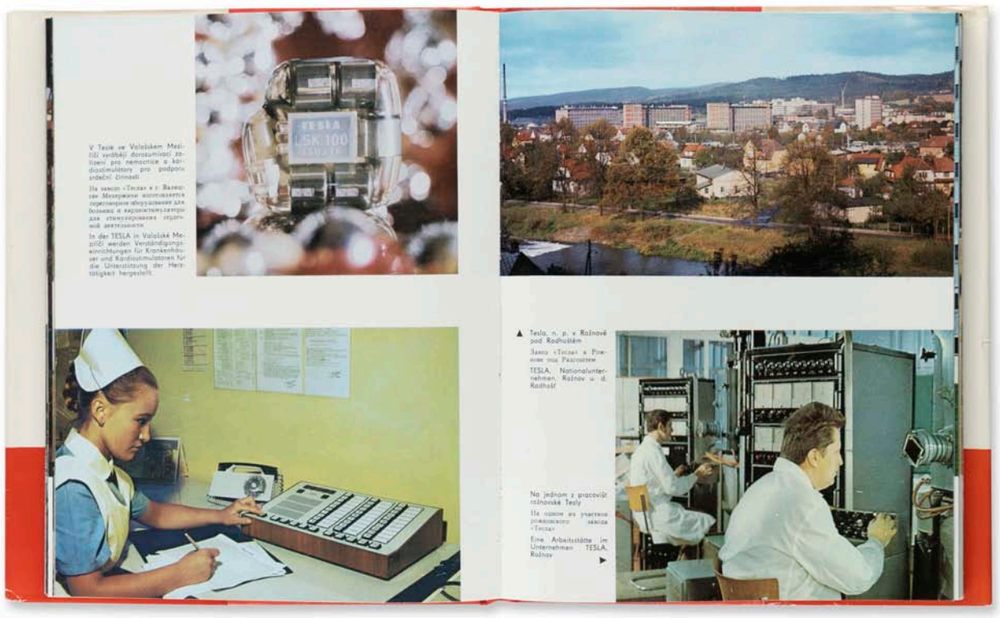

906 | *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

907 | *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

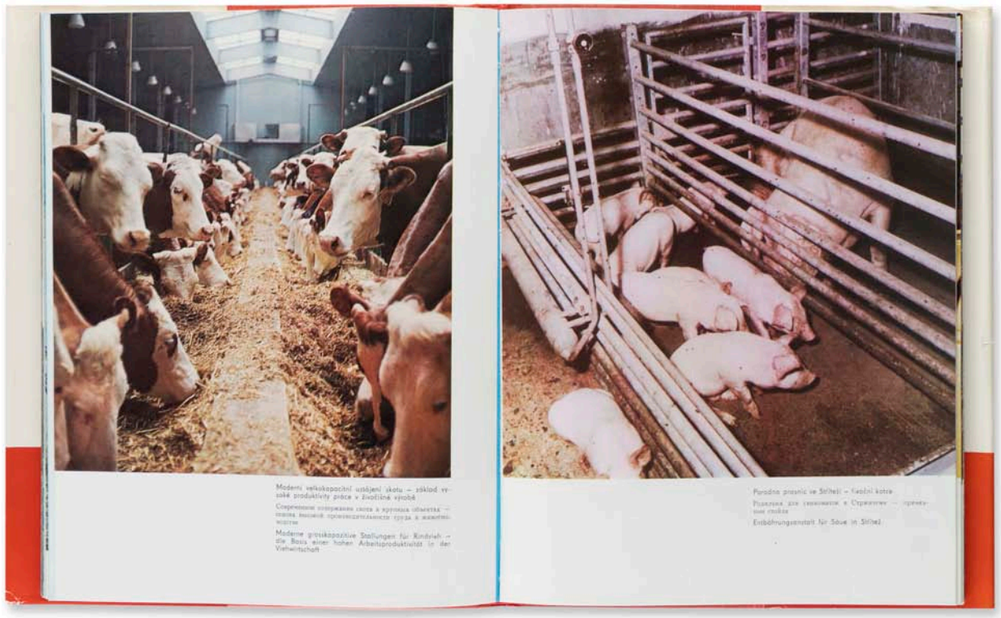

908 | *30 vítězných let Severomoravského kraje* | 1975

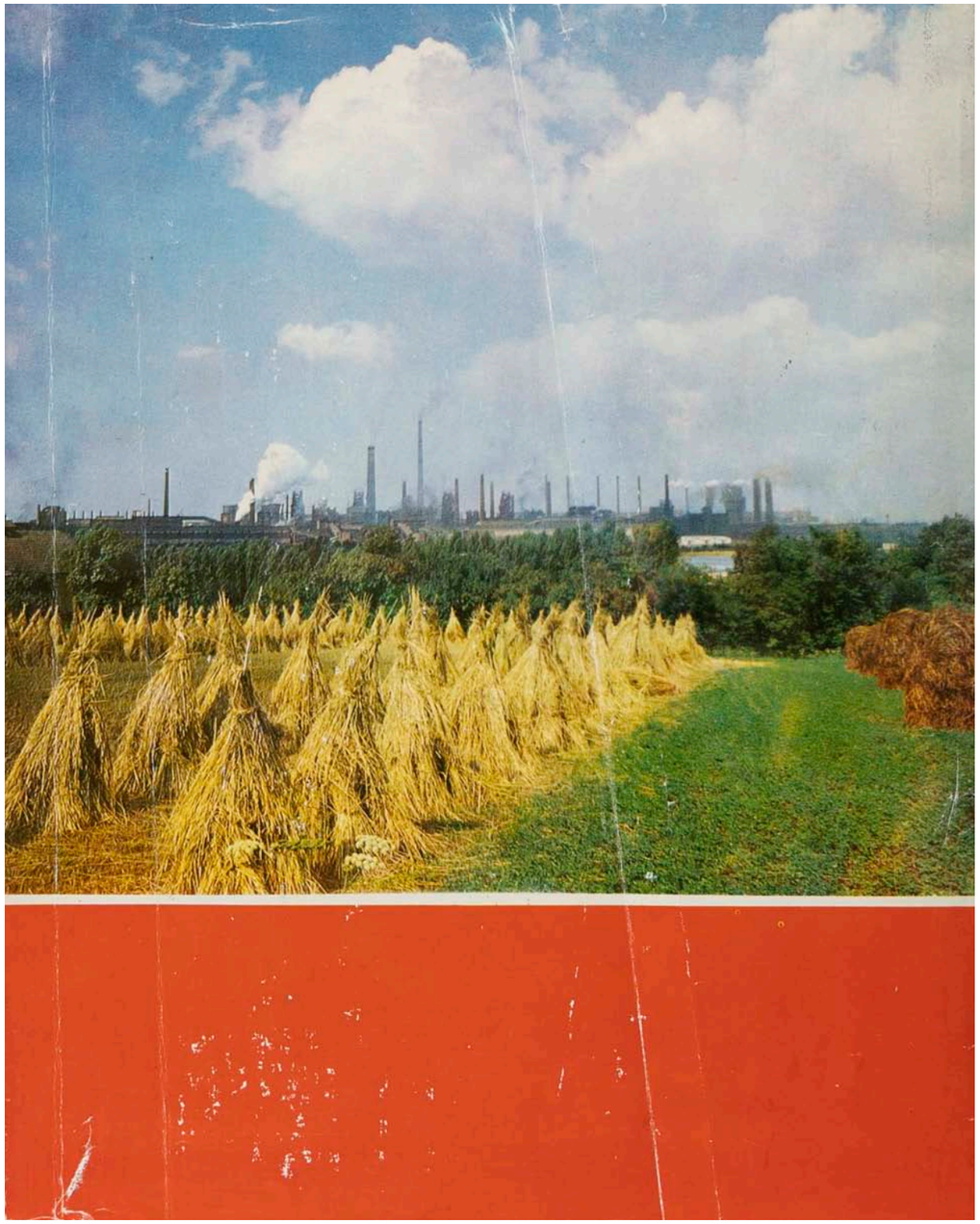

909 | *30 vítězných let Severomoravského kraje*, zadní strana obálky | 1975

Další výročí, nové zadostiučinění straně

Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus (1980)

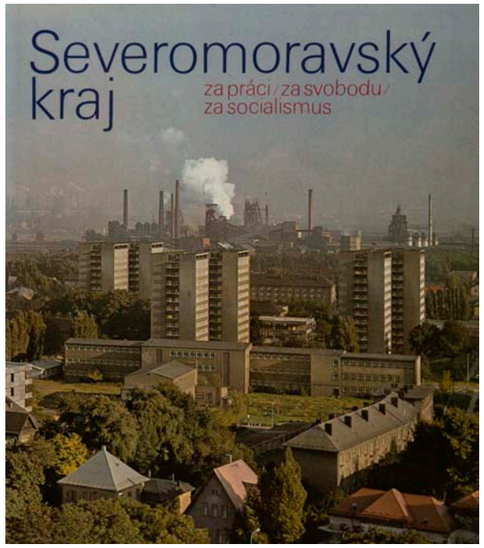

„Za socialismus v osvobozené republice bojoval pod vedením komunistické strany náš pracující lid. V průběhu jeho budování měl náš kraj obzvlášť významnou úlohu. Vždyť uhlí, energie, výrobky těžkého strojírenství tvoří základ nového hospodářství. Pracující našeho kraje stáli u zrodu socialistického soutěžení, náš kraj měl jako jeden z prvních své hrdiny práce. A je na nás, abychom tento odkaz dále cílevědomě naplňovali.“

RSDr. Miroslav Mamula a Ing. František Skácel
vedoucí tajemník KV KSČ a předseda Sm KNV

S dvojicí jubilejních fotografických knih o kraji z roku 1975 byl celkovým zaměřením velmi příbuzný titul *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus*. Také tomto případě se jednalo o výroční knihu, která vznikla v roce 1980, tedy na počest 35. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Už tímto účelem titul ilustruje tvrdé období tzv. normalizace, která se vyznačovala silnou propagandou a prosazováním ideologie nejen v Severomoravském kraji jako v regionu práce a budování socialismu, ale prakticky v celém Československu. Kniha je výrazným příkladem díla, které v nakladatelství Profil vzniklo povinně na základě příkazu KV KSČ. Jejím odpovědným redaktorem byl Jan Machač, kterému podle slov jeho kolegy Štefanidese byly svěřovány právě obrazové a jiné publikace se silnějším politickým podtextem. V tomto ohledu se Machač jevil jako kádrově spolehlivější pracovník Profilu, snad také proto, že jeho otec pracoval jako funkcionář u státních drah.[372] Machač se však při své práci v Profilu snažil uplatňovat povinné ideologické prvky v co nejmenší míře a pokud to jen trochu šlo, usiloval o prosazení lidštějších prvků. Jeho primárním záměrem bylo, aby aspoň zčásti prosadil knihu, která by byla zajímavější také pro běžného čtenáře. Ideologický charakter publikace je snáze vnímatelný při faktu, že titul *Severomoravský kraj* byl účelovým nákladem a do maloobchodní prodejní sítě se tak ani nedostal.

Kniha je rozdělena do tří kapitol, které jsou vždy na dělící dvoustraně s celoplošnou fotografií pojmenovány v souladu se podnázvem celé knihy *Za práci, Za svobodu, Za Socialismus*. Nejvíce místa získala třetí část, v níž se definitivně vytratilo kreativní řešení fotografií. Jestliže ještě v roce 1972 byly Beskydy v Gribovského *Ostravsku ve fotografii* divákovi představeny ve vší důstojnosti jako malebná krajina podpořená poetickými snímky, v tomto titulu byly v této horské oblasti kraje ukázány slavnosti výročí Slovenského národního povstání, socha partyzána či rekreační středisko pracujících. I tak ale nelze opomenout zařazení rekreačních oblastí Beskyd, Jeseníků a Hané na začátek publikace. Toto gesto však z pohledu autorů nelze vnímat jako pozitivní chápání krajinných oblastí, protože byly zařazeny na samý úvod knihy a zcela se tak distancovaly od hlavních kapitol. Publikace se stala jedním z nejangažovanějších titulů socialistické propagandy přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.

Technická tiráž přináší výčet několika autorů fotografií, oproti tomu v autorské tiráži je jako jediný autor barevných fotografií uveden Květoslav Kubala. Lze tak vyvodit, že do knihy byly zařazeny výhradně jeho snímky.

Fotografie 29 je jednou z posledních, která zachycuje památník osvobození s tankem 051 ještě v Komenského sadech. U příležitosti výročí osvobození Ostravy se totiž 30. dubna 1980 konal pietní akt a tento památník byl přesunut na Zámostí ve Slezské Ostravě.[373]

Článek otištěný v regionálních novinách *Nová svoboda* dokládá až směšné přijetí publikace. Titulek recenze Pravdivý obraz našeho kraje ilustruje politicky diktovaný postoj vůči takovému druhu knih. Scény v knihách považovali kra-

jští politici za pravdivé, ve skutečnosti to ale byla jen jejich verze pravdy. Oslavné formulace ke Kubalovým fotografiím, které prý ve spojení s tiskovou kvalitou dosahují *„mistrovské podoby, a to svým nekašírovaným výrazem,* (...) *současným ztvárněním a* (...) *bystrým a vnímavým pohledem“*[374] jsou důkazem vzájemné ideové soudržnosti oficiální publikace a stranického tisku, v obou případech řízených krajským výborem KSČ.

910 | *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus* | 1980

911 | *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus* | 1980

912 | *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus* | 1980

913 | *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus* | 1980

914 | *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus* | 1980

915 | *Severomoravský kraj: za práci / za svobodu / za socialismus* | 1980

Obvyklá normalizační kniha od mistra fotografie

Severní Morava (1980)

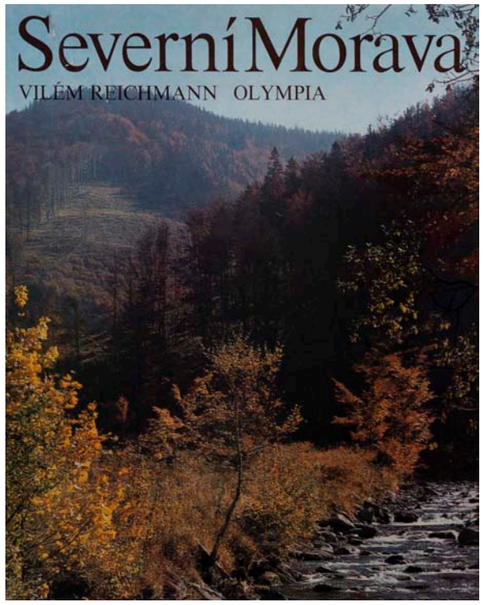

Do série typizovaných místopisných fotografických knih krajů, měst a pohoří je na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let přidán i obraz Severomoravského kraje. Nakladatelství Olympia oslovuje již v důchodovém věku klasika moravské fotografie i v oblasti publikování fotografií v knihách zběhlého Viléma Reichmanna. Po zkušenostech s autorsky samostatnými fotografickými knihami *Pod Pálavou* (Orbis, 1970) a *Řeka Morava* (Orbis, 1976) nyní pracuje v geograficky nejrozsáhlejší oblasti Moravy. Kniha zahrnuje motivy celého Severomoravského kraje. Beskydy (příroda, krajina, lidová architektura, světská), města kolem Beskyd, pak Olomoucko, Bruntálsko, Jeseníky, Opavsko, Ostravsko (především průmysl, ale i Poruba) a Třinecko.

Prvních 32 fotografií je barevných na lesklém křídovém papíře. Až na několik snímků v podzimním období nemají tyto fotografie pro barevnou reprodukci prakticky žádné opodstatnění. Narušují navíc celek tím, že kopírují tematickou osnovu hlavního černobílého souboru – od krajin, přes stavební památky po průmysl. Reichmann barevnou fotografii neměl rád a respektoval ji jen jako nevyhnutelný posun v užité fotografii. Byla pro něj příliš naturalistická a postrádala tak určitou abstrakci černobílého snímku.[375]

Dalších 152 fotografií je už černobílých a tištěných kvalitním hlubotiskem.

Osobitost záběrů je velmi omezená. Už to není autorův pohled uplatněný před patnácti lety ve *Valašské suitě* a v polovině období tzv. normalizace vlastně ani nemůže být. Přesto v knize vidíme i náznaky netradičních kompozic a pohledů – 51–52, 143, 172–173. A několik dalších záběrů 34, 37, 138, 147 přibližuje charakteristickou atmosféru hor a čisté přírody. Od záběru 165 přechází fotografie k ryze průmyslové Ostravě s doly, ale i životem v nové obytné zástavbě.

Prostor pro celou dvoustranu dostalo v celé knize osm fotografií, především s motivem čisté krajiny. Krajina U Dolní Lomné, krajina U Zděchova, Oderské rybníky u Jistebníka, krajina a v pozadí Tovačov, krajina u Hrabišína, Podlesí a Rychlebské hory v pozadí, pohled z Pradědu, záběr na kaliště a Novou huť Klementa Gottwalda.

Umělecko-faktografický úvodní text pochází od beskydského spisovatele Josefa Strnadela. Poslední strany tvoří heslovitý seznam zeměpisných pojmů kraje. Kromě češtiny jsou veškeré texty také rusky, německy a anglicky.

916 | *Severní Morava* | 1980

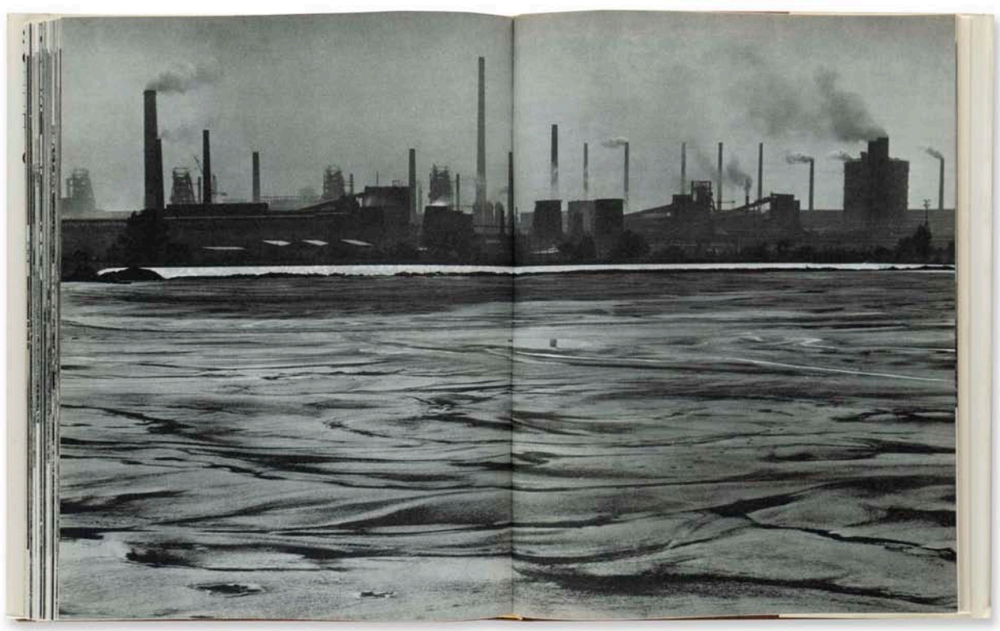

917 | *Severní Morava* | 1980

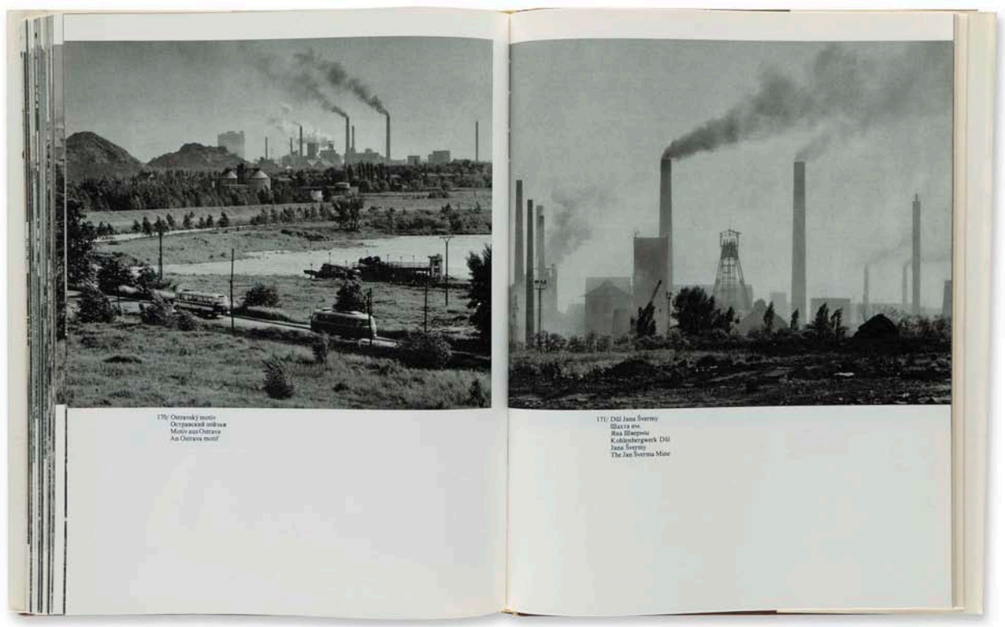

918 | *Severní Morava* | 1980

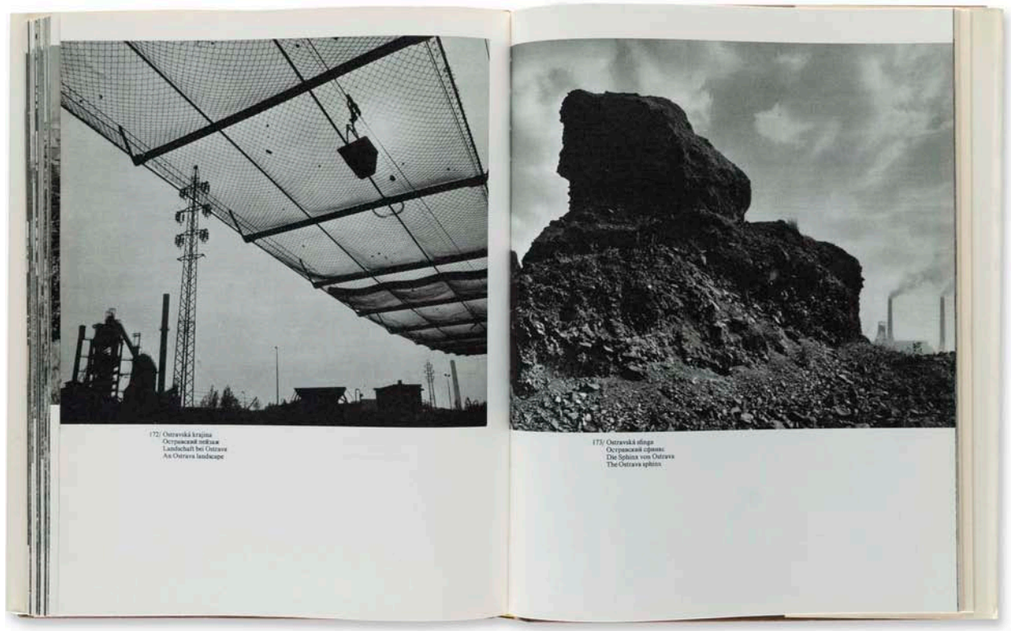

919 | *Severní Morava* | 1980

51–52/ Prales Mionši
Дремучий лес Мионши
Urwald Mionši
The Mionši virgin forest

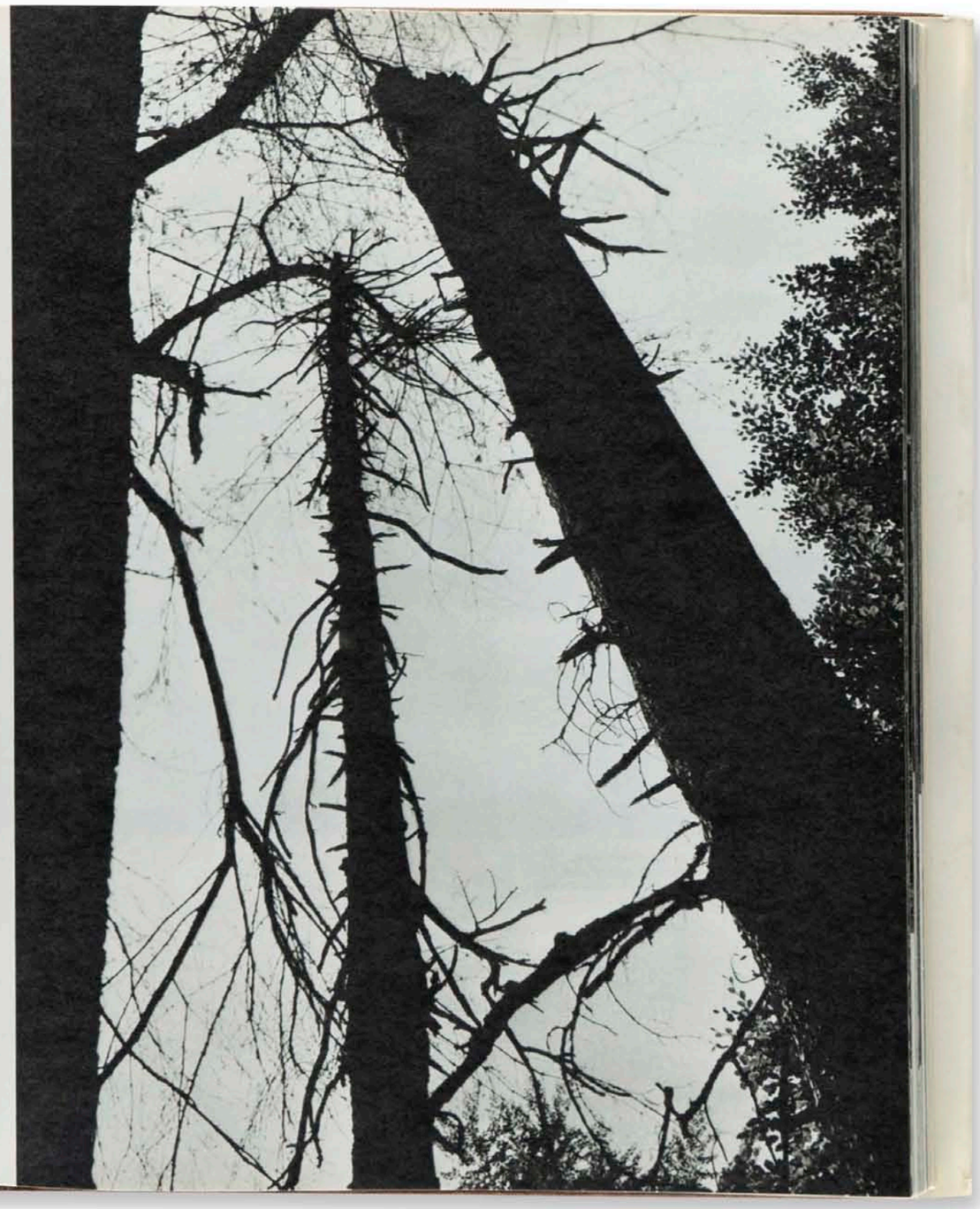

921 | *Severní Morava* | 1980

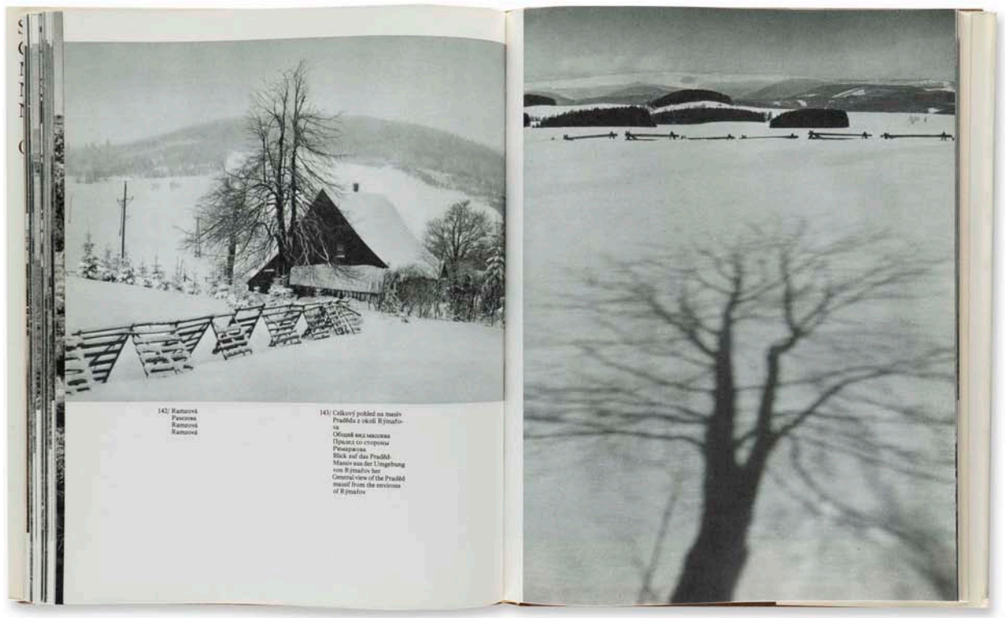

142: Ramzová
Пасека
Ramzová
Ramzová

143: Celkový pohled na masiv Pradědu z okolí Rýmařova
Общий вид массива Праадед со стороны Рымарова
Blick auf das Pradědmassiv von Rýmařov her
General view of the Praděd massif from the environs of Rýmařov

922 | *Severní Morava* | 1980

Z edice fotografických průvodců

Severomoravským krajem (1982)

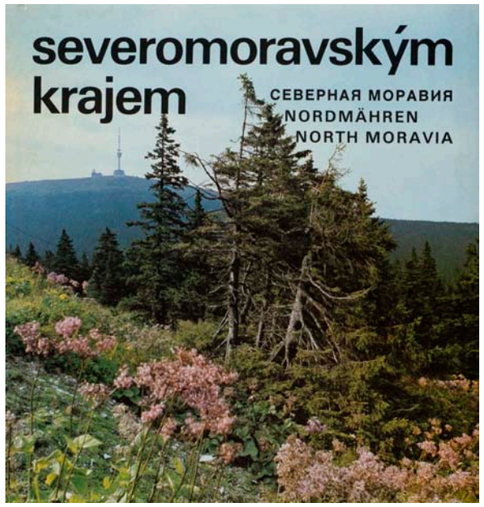

Publikace drobného formátu vyšla v rámci celorepublikové řady Má vlast nakladatelství Pressfoto. Oproti jiným fotografickým knihám, které se také zaměřily na oblast Severomoravského kraje, má tato knížka nejméně ideologických a politických podtextů jak v textu, tak v obrazové složce. Vznikla totiž především jako obrazový průvodce pro návštěvníky kraje.

Svými náměty je kniha skutečné místopisnou knihou, živé snímky nebo portréty se zde téměř neobjevují. Naopak jsou to historické a umělecké památky, přírodní motivy, dva obrázky symbolu osvobození. Průvodcovský charakter obrazové publikace se tak soustředí na turisticky atraktivní místa kraje, tedy přírodní a historické zajímavosti. Průmysl je poprvé otištěn na 63. obrázku a v celém souboru jsou industriální motivy zastoupeny jen 6 snímky z celkových 85. Fotografie pořídil Miroslav Krob, úvodní text pochází od Ivana Witze. I za cenu použití drobného písma nebo zmenšení snímku měly být popisky pro přehlednost otištěny ihned u obrázků, nikoliv na zvláštních stranách. Texty ke snímkům od Evžena Veselého jsou historického a naučného charakteru. Veškeré texty jsou v češtině, ruštině, němčině a angličtině.

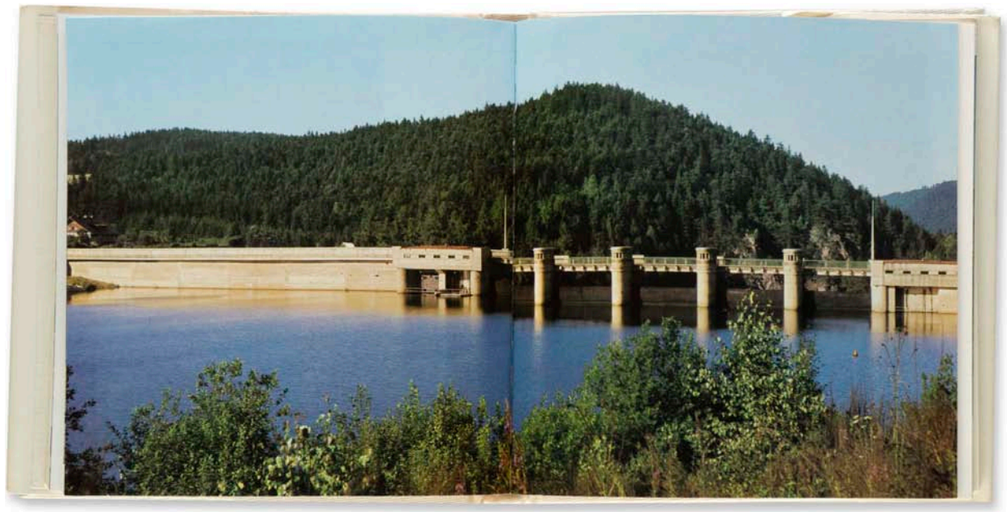

923 | *Severomoravským krajem* | 1982

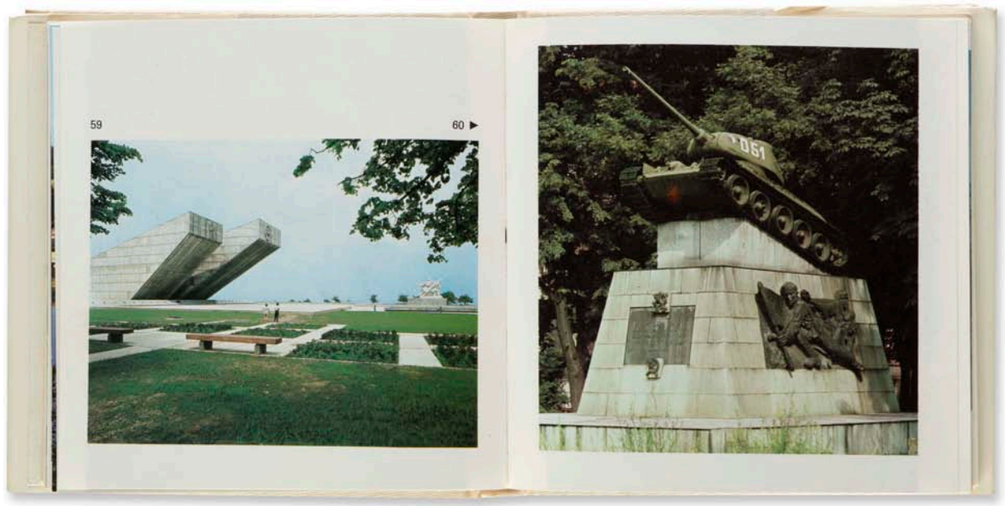

924 | *Severomoravským krajem* | 1982

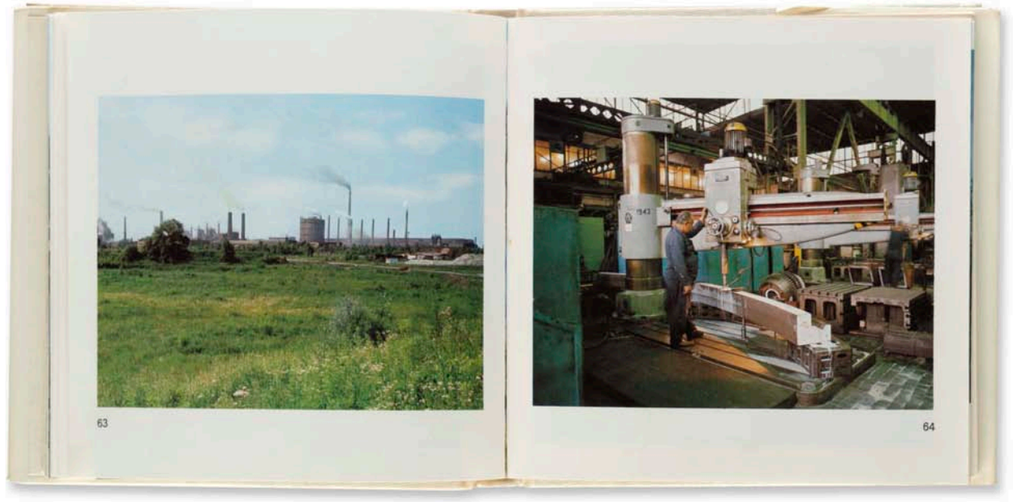

925 | *Severomoravským krajem* | 1982

926 | *Severomoravským krajem* | 1982

927 | *Severomoravským krajem* | 1982

Směrem k Sovětskému svazu

Cesta družby (1983)

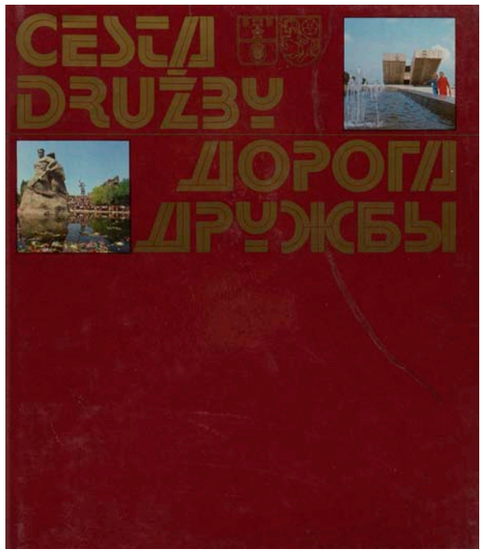

„Měl jsem takovou zásadu – i ze sraček udělat dobrou knížku. A to mě vlastně drželo v tom zaměstnání.“

PhDr. Jan Machač
odpovědný redaktor knihy *Cesta družby*

Ze všech fotografických knih Severomoravského kraje se největší míra komunistické propagandy projevila v titulu *Cesta družby* z roku 1983. Kniha byla vydána ve spolupráci Nakladatelství Profil v Ostravě a Nižně-volžského nakladatelství ve Volgogradě. Středem zájmu knihy se stalo přátelství dvou krajů – v Sovětském svazu Volgogradského a v Československu Severomoravského interpretované fotografiemi, které byly v jiných místopisných knihách nejméně populární. Motivy manifestací, schůzí, gratulací, pomníků a soch, dělníků a pionýrů ale místo šťastného socialistického života symbolizovaly spíše bezvýchodnou realitu Husákovy éry.

Šéfredaktor publikace Jan Machač se přesto snažil v publikaci prosadit aspoň minimální a čtenářsky zajímavější prvky. *„My jsme jim navrhli takovou koncepci, aby to přece jen k něčemu bylo. Tak jsme tam vždycky dali okres proti okresu vedle sebe. Hlavně jsme tam ale dali historickou část, která se týkala osvobození Vologogradu a osvobození Ostravy.“*[376] Přínosem redaktorů Profilu bylo zařazení do té doby nepublikovaných fotografií z archivu ruského muzea Velké vlastenecké války. Silný ideologický charakter však nebylo možné vyrovnat ani těmito koncepčně zajímavými pasážemi knihy. Publikace *Cesta družby* je proto příkladem knihy, kterou redaktoři vnímali výhradně jako povinnou, a proto na vlastní zásahy v knize určitým způsobem rezignovali. *„Byly knížky, se kterými nešlo absolutně nic dělat. Tak jsem je pustil, jen ať je to proboha pryč.“*[377] Díky této publikaci, do níž zařadil fotografie mnoha ruských fotografů, kteří mimo svou zemi nepublikovali, dosáhl její šéfredaktor určitého zadostiučinění při několika cestách do spřáteleného města Volgogradu. Tam při svých pobytech dostával například potraviny nedostupné v tehdejším Československu. Machač rovněž s ruskými kolegy z nakladatelství navázal spolupráci, která vyvrcholila vydáním knihy В области облаков (*V kraji oblaků*).[378]

Kniha byla zadána a řízena Krajským výborem KSČ. Prvotní pokyn přišel do nakladatelství Profil jen několik měsíců před jejím očekávaným vydáním, což bylo u ideologických knih běžné. Práce na publikaci tak musela být mimořádně efektivní od sesbírání historických fotografií z archivů, přes rychlou spolupráci s fotografy po sestavení koncepce celé knihy. Naopak práce na knihách vznikajících z vlastní iniciativy nakladatelství byla zdlouhavá, ale pečlivá.[379]

Ačkoliv dnes kniha může díky svému agitačnímu charakteru působit úsměvně a může být považována vesměs jen za razantní propagandu komunistického režimu, v době svého vzniku bylo její téma a zpracování přátelství vzdálených krajů stranickými špičkami u nás i v zahraničí vnímáno jako cosi nezbytného. Dokazuje to například i ocenění, které kniha v roce 1983 získala na mezinárodní knižní výstavě v Moskvě. Velký optimismus při hodnocení knihy se projevil také v jejím uvedení v některých periodikách. Například komunistické regionální noviny *Nová svoboda* nad touto publikací nešetřily chválou. Zatímco o jiných fotografických knihách byli čtenáři tohoto periodika informování většinou stručným článkem uvedeným v kulturní rubrice, význam titulu *Cesta družby* byl novináři, ale především stranickými činiteli vnímán natolik vysoce, že knižní novinku představili zcela nezvykle hned na titulní straně *Nové svobody*. Kromě toho byla knize *Cesta družby* v roce jejího vydání věnována celá jedna strana novin, na níž několik soudruhů po zhlédnutí titulu psalo oslavné reakce. Podobné nadšení významných

osobností z nové knihy bylo formou stručných textů v několika číslech otištěno také na stránkách politicky střídměji pojatého Kulturního měsíčníku. Takový věhlas a pozornost oficiálních tiskovin věnovaná jedné knize je jednoznačným důkazem toho, že publikace *Cesta družby* představuje agitačně a propagandisticky nejvýraznější titul ze všech knih zařazených do této práce.

V podobném duchu u nás vznikly fotografické knihy oslavující sovětsko-československou družbu celých těchto států. Mezi takové patřila publikace *ČSSR-SSSR. Velká kniha družby* (Praha: Lidového nakladatelství, 1982). O pět let později vznikla ve stejném nakladatelství kniha *ČSSR-CCCP: Nová velká kniha družby. Novaja kniga velikoj družby* (Praha: Lidového nakladatelství, 1987). Na 15. výročí navázání družby mezi Severočeským krajem a Vladimirskou oblastí v SSSR odkazovala fotografická kniha *U přátel. U druzej* (Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství 1981). Dalším příkladem může být titul jiného krajského nakladatelství *Družba. Střední Ural-Západní Čechy, Západní Čechy-Střední Ural. Srednij Ural. Zapadnaja Čechija, Zapadnaja Čechija-Srednij Ural* (Sverdlovsk: Sredne-Ural'skoje knižnoje izdatel'stvo a Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985). Družbě hlavních měst byla věnována kniha *Srdcem přítele. Praha-Moskva* (Praha: Orbis, 1975).

928 | *Cesta družby* | 1983

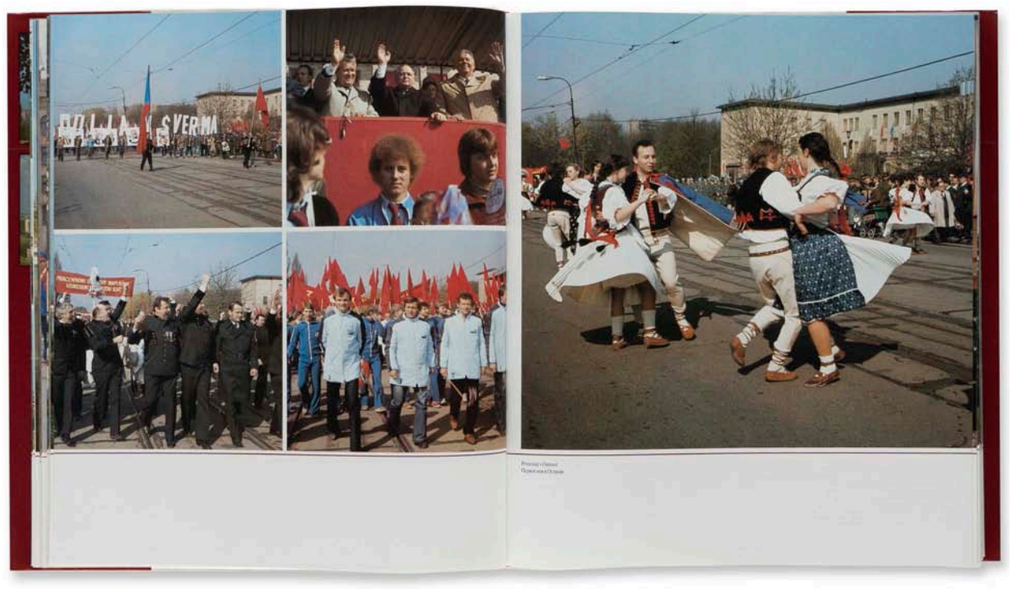

929 | *Cesta družby* | 1983

930 | *Cesta družby* | 1983

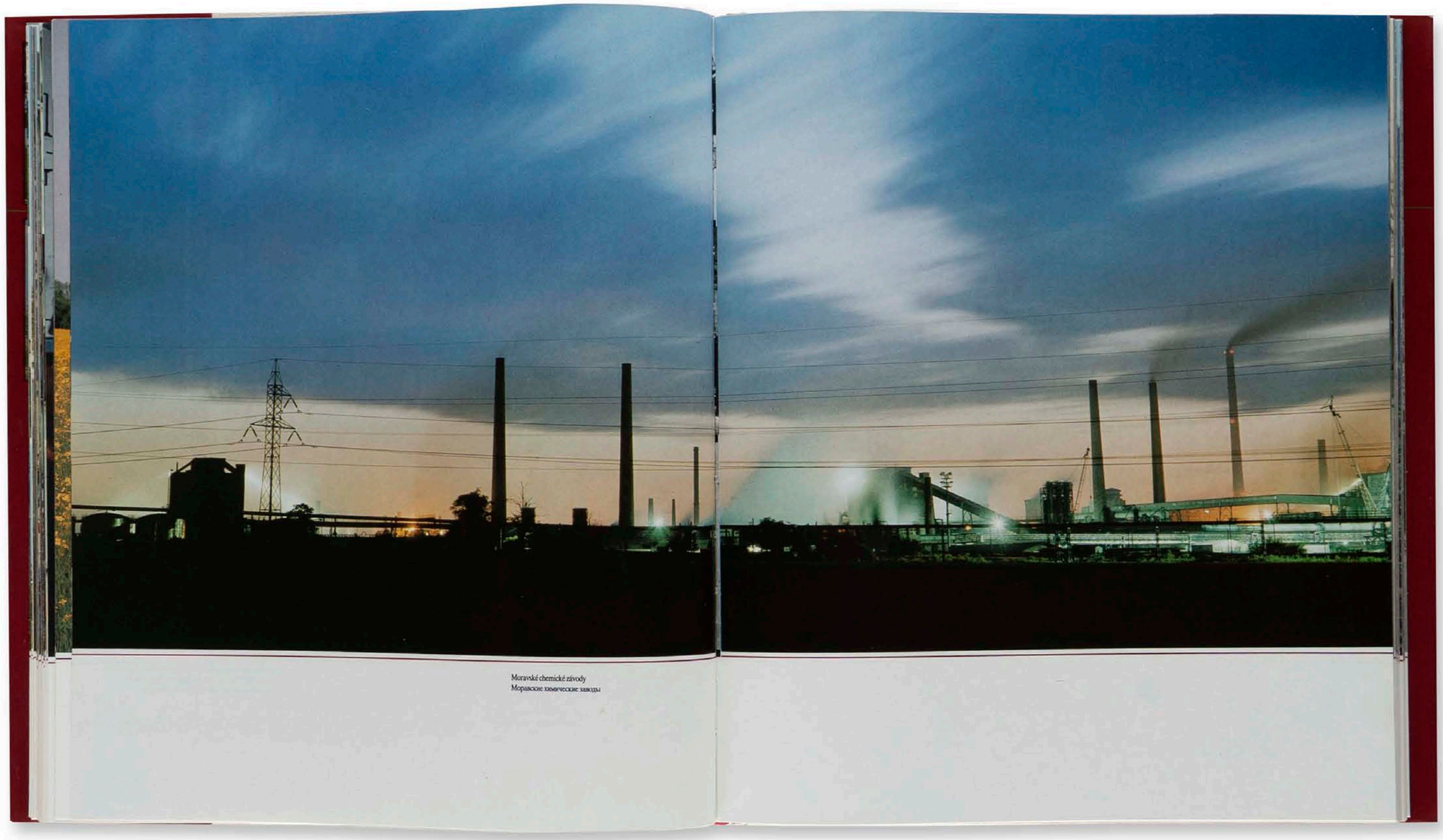

Moravské chemické závody
Моравские химические заводы

931 | *Cesta družby* | 1983

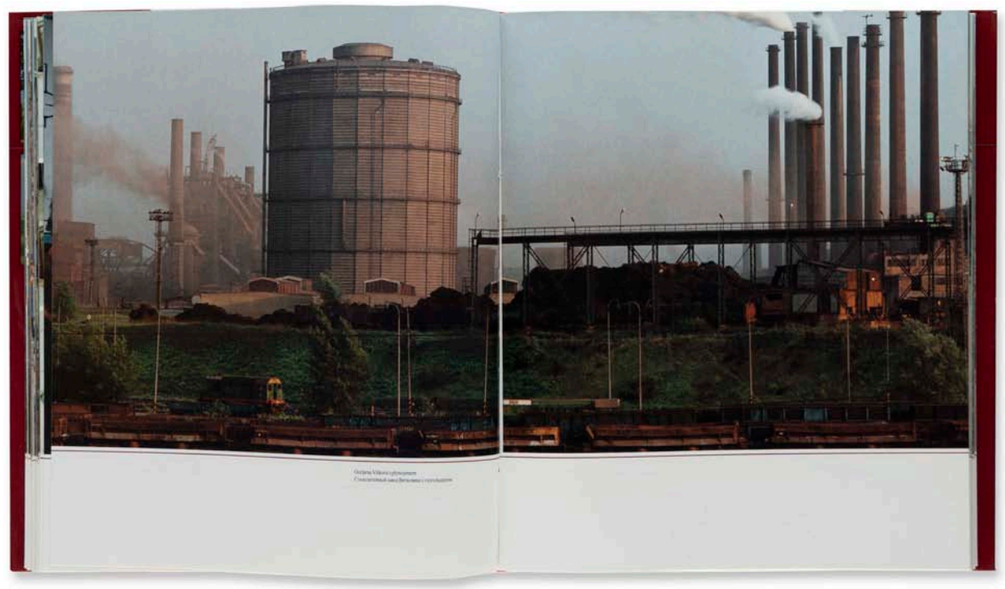

932 | *Cesta družby* | 1983

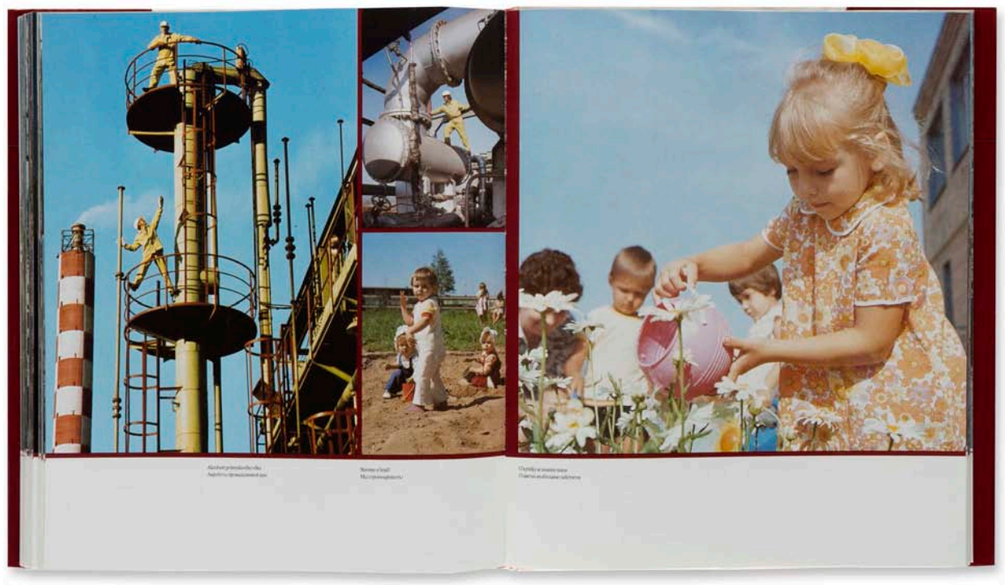

933 | *Cesta družby* | 1983

Nedokončená edice Profilu

Za výraznější pozornost stojí edice fotografických publikací okresů bývalého Severomoravského kraje. Podobný ediční počin totiž nebyl v redakcích československých krajských nakladatelství realizován. Vedle ostravského Profilu ale bylo výjimkou Východočeské nakladatelství kruh, které v knižnici *Východočeský kraj*. Okresy vydalo v následujícím pořadí *Svitavsko* (Hradec Králové: Kruh, 1980, sv. 1), *Semilsko* (Hradec Králové: Kruh, 1984, sv. 2, Pardubicko (Hradec Králové: Kruh, 1985, sv. 3), *Ústeckoorlicko* (Hradec Králové: Kruh, 1984, sv. 4), *Trutnovsko* (Hradec Králové: Kruh, 1988, sv. 5), *Chrudimsko* (Hradec Králové: Kruh, 1989, sv. 6). Podobně jako v případě Profilu vycházely i tyto obrazové knihy okresů Východočeského kraje v období celých osmdesátých let minulého století a s příchodem sametové revoluce tato edice zanikla.

Vznik edice ostravského Profilu inicioval a její koncepci předložil redaktor Vítězslav Bělovský. Knižní tituly edice se na prvních několika desítkách textových stran zabývaly historií, druhá část knihy pak byla prostřednictvím fotografií věnována soudobému obrazu měst a obcí okresu. Tato koncepční rozpolcenost titulu však byla předmětem obav několika redaktorů Profilu už v počátcích vzniku edice. Snad nejvýrazněji proti realizaci těchto knih stál Jiří Štefanides. Podobný názor měl také jeho kolega Jan Machač, který zpětně přiznává, že kniha může vzbuzovat rozčarování právě svojí tematickou diferencí, byť jsou obě části – historická i současná – zpracovány poměrně kvalitně.[380]

Jednotné grafické zpracování, počáteční označení okres v názvu titulu a celkové pojetí knihy byly společným pojítkem ke komplexnímu knižnímu zpracování všech tehdejších okresních měst bývalého Severomoravského kraje. V názvu titulu nesla kniha vždy před jménem města slovo Okres a bylo plánováno vydání všech tehdejších okresních měst Severomoravského kraje. Jednalo se o okres Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Ostrava, Přerov, Šumperk a Vsetín. Ve skutečnosti však byla naplněna jen polovina původního záměru. Po sobě tedy následovaly tituly těchto okresů:

Okres Olomouc (1981)
Okres Opava (1983)
Okres Karviná (1984)
Okres Vsetín (1987)
Okres Přerov (1988)

Kterým okresem měla edice pokračovat není jasné. Podle fotografa Miloše Poláška však vznikla koncem osmdesátých let celá fotografická kolekce pro knihu okresu Nový Jičín. Dokonce pro její účely byly Poláškem zhotoveny diapozitivy.[381] Podle vzpomínek Jana Machače měl edici završit okres Ostrava, jako nejvýznamnější oblast tohoto druhu v celém kraji. Další díly slibně rozběhnuté edice ukončilo samotné působení nakladatelství Profil, ale především zásah redaktora Jana Machače.[382]

Recenze nově vzniklých knih se věnovaly především textové historiografické sekci knihy, obrazové části jen okrajově. Snad také proto, že fotografický obraz okresu nebyl ve srovnání s dosavadními tituly Severomoravského kraje ničím v zásadě novým, na rozdíl od systematické historické studie soustředěné na danou oblast.

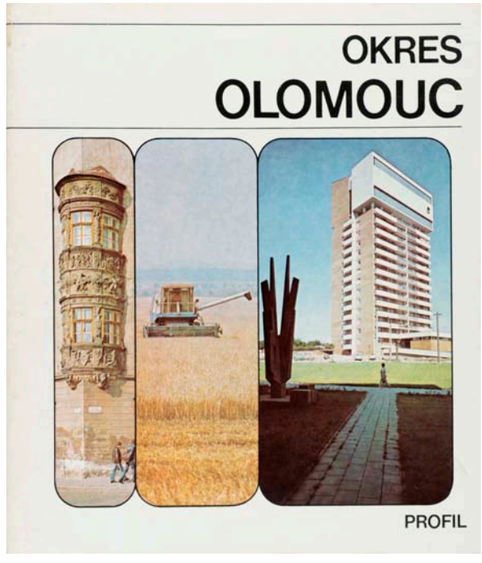

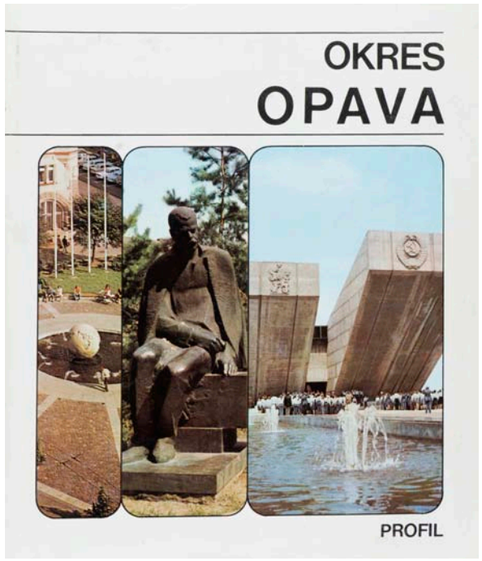
OKRES
OPAVA
PROFIL

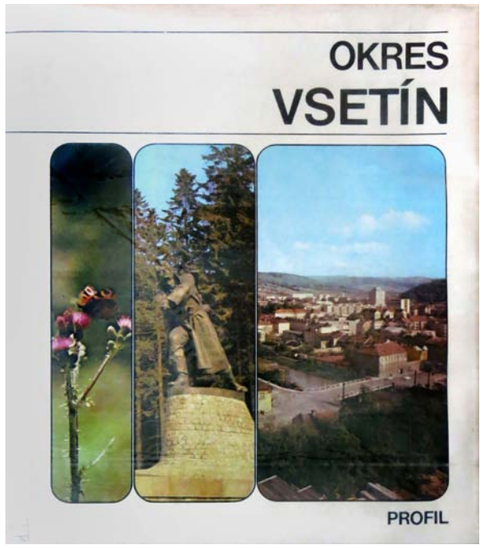
OKRES
VSETÍN
PROFIL

OKRES
KARVINÁ
PROFIL

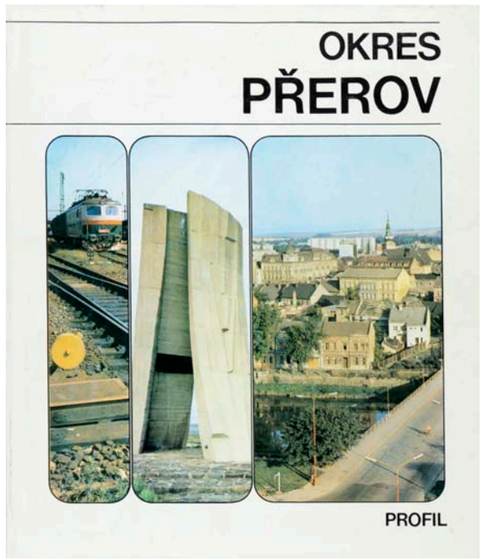
OKRES
PŘEROV
PROFIL

Průmysl ve fotografických knihách severní Moravy a Slezska

Fotografické publikace, jejichž ústředním tématem se stala průmyslová výroba, její prostředí a lidé, hotové výrobky nebo sekundární oblast sociálních prostředků zaměstnancům, se jako jeden z prostředků propagace začaly rozvíjet od konce 19. století. Většina publikací, které jsou předmětem této kapitoly, pochází z iniciativy samotného závodu.

V množství i kvalitě produkovaných knih na toto téma celorepublikově jednoznačně vyniká ostravský podnik Vítkovické železárny. Proto je mu také v této kapitole věnována hlubší pozornost. Rozšiřující se fotografická dokumentace ocelových mostů a konstrukcí, těžních věží a spolu s ní publikování ve fotografických knihách prohlubovala estetické působení technického díla. V progresivních publikacích se už v meziválečném období dostává mezi tyto objekty také dělník nebo i prostředí výroby, a tak se z původních fotografický ilustrovaných katalogů stávají postupně výtvarná díla s autorskými fotografickými soubory autentického prostředí průmyslové výroby. Některé knihy lze dokonce zařadit k vrcholným dílům propagace průmyslu. Například do dějin české fotografie průmyslu významně přispěla a z této kapitoly lze za nejkvalitnější považovat publikaci *Lidská práce v železárnách* (1938) Oskara Federera. Přitom, aniž by to její tvůrce věděl, měl jako Žid poslední možnost tuto publikaci vydat. Šlo současně patrně o poslední fotografickou publikaci Ostravska z období předmnichovské republiky. Její význam spočívá v opuštění katalogového způsobu propagace hotových produktů, ale naopak využívá dramatické atmosféry železáren, ale hlavně se bezprostředním dokumentárním způsobem soustředí na dělníka a stává se tak vlastně předobrazem socialistického hrdiny práce. O podobně novátorský přístup ve využití autentické atmosféry hutí a strojařské výroby se o čtvrtstoletí dříve pokusily Vítkovické železárny, když dokumentaci svěřili specialistovi na industriální fotografii a výsledkem se pak stala publikace *Eisenwerk Witkowitz* [1914]. V době estetické stagnace v oficiálních tiskovinách se podařilo výtvarnou publikaci ve Vítkovických železárnách zpracovat severomoravskému fotografu Františku Kraslovi. Patrně posledním fotografem, který ještě zachytil ve větším rozsahu autentickou výrobu tohoto železářského podniku byl Jinřich Štreit, jehož kniha *Vítkovice* (2008) vyšla při příležitosti 180 let trvání podniku.

Žádný další podnik severní Moravy a Slezska nedosáhl tak rozsáhlé produkce svých propagačních tiskovin. Přesto kapitola zmiňuje ještě další tituly, které se více než propagací výroby staly spíše hmatatelným důkazem a posílením socialistické role průmyslového podniku. Mezi takové v regionu patří Ostravsko-karvinské doly a Nová huť Klementa Gottwalda. V jednotlivých publikacích pak vystupuje silně ideologický titul *Veliké dílo*, v němž se jeho námět v podobě výstavby ostravské Nové huti Klementa Gottwalda stal propagací výstavby celého československého průmyslu, ale i budování socialistického státu.

Fotografické publikace Vítkovických železáren

Kapitola se věnuje fotografickým knihám a okrajově i tiskovinám s fotografickými soubory, které vznikaly jako propagační materiály Vítkovických železáren od první zjištěné publikace po tu poslední. Vítkovické železárny byly pro účely této práce vybrány jako reprezentativní příklad protože sídlily v Ostravě a protože produkce těchto materiálů byla i v kontextu celého našeho území velmi rozsáhlá.

Stručný vývoj Vítkovických železáren

Vznik a vývoj Vítkovických železáren patří vedle nálezu a těžby černého uhlí a napojení tehdejší Moravské Ostravy na Severní dráhu císaře Ferdinanda k nejvýznamnějším událostem, které v 19. století určily budoucí charakter města.

Vítkovické železárny byly založeny 9. prosince roku 1828 v tehdejší vsi Vítkovice jako pudlovací huť pro zpracování surového železa z frýdlantských železáren. Z původně pobočného závodu arcivévody Rudolfa se z iniciativy Franze Riepla už koncem roku 1829 začal budovat závod rozšířený o vysokopecní, kovářské a soustružnické provozy. Již krátce po založení podniku usiloval o jeho odkoupení vídeňský bankéř Salomon M. Rothschild, což se mu podařilo v roce 1843. Od poloviny třicátých let byl pak řízením podniku pověřen zkušený technik a manažer Josef Gross. Železárny se v tomto období soustředily na výrobu kolejnic a dalších drážních komponentů, které byly uplatněny zejména pro dokončovanou stavbu Severní dráhy. Aby podnik obstál v komplikovaných hospodářských podmínkách, byl nucen investovat do těžby uhlí a rovněž vložit značné prostředky do rozšiřování výrobních oblastí. Od poloviny 19. století produkce Vítkovických železáren postupně vzrůstala a bylo potřeba najít silného partnera v dodávání základní suroviny – černého uhlí. Stali se jím bratři Guttmannové. K rozšiřování produkce surového železa přispělo vybudování Žofinské hutě na území Moravské Ostravy. V roce 1873 došlo ke spojení kapitálů Rothschildů a Guttmannů a vzniklo Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Hospodářská krize v polovině sedmdesátých let sice znamenala výrobní propad, avšak brzy nato s přispěním nového ředitele Vítkovických železáren Paula Kupelwiesera došlo k prudkému zvýšení produkce všech složek. V období Kupelwieserova vedení vzrostl objem výroby na dvacetinásobek a počet zaměstnanců na čtyřnásobek. Roku 1883 byla zahájena výstavba válcovny trub, o pět let později začala výroba v nové ocelárně a koncem osmdesátých let došlo ke spuštění mohutného lisu ve vítkovické kovárně. Již v období vedení Paula Kupelwiesera postupně docházelo k výraznému zvýšení výroby pro armádní účely, k čemuž také od roku 1893 přispívala iniciativa nového ředitele Emila Holze. Produkce vojenských výrobků ostatně tvořila od konce 19. století pro železárny největší zisk. Od počátku 20. století docházelo v podniku k rozsáhlým investicím do obnovy stávajících výrobních sekcí, ale i do výstavby zcela nových. V letech 1906–1908 vznikly nové vysoké pece a Siemensovy-Martinovy ocelářské pece, byla rozšířena válcovna a formovna oceli, dále modifikována slévárna, kotlárna, strojírenská dílna a mostárna. V následujících pěti letech byla postavena nová válcovna, dále pak ocelárna s pecemi Talbotova typu, která se zaměřovala především na pancéřové desky pro vojenské účely. Od roku 1910 vznikal závod těžké mechaniky pro produkci železničního materiálu a zalomených hřídelí, později pro lodní a strojní součásti. Rozšiřování závodu si vyžádalo překročení stávajícího území Vítkovic také do Zábřehu a Hulvák. Před první světovou válkou byly Vítkovické železárny největším hutním a strojírenským kombinátem habsburské monarchie s nejmodernější ocelárnou v Evropě. V době první světové války tvořil podnik klíčovou součást výroby pro vojenské účely. Nově podřízená produkce ve všech odvětvích v sobě zahrnovala dělostřeleckou munici, dělové hlavně, štíty a zátarasy. Dále pokračovala výroba železničních soukolí, kolejnic nebo mostních konstrukcí. Rok před koncem války pracovalo ve Vítkovických železárnách 26 tisíc zaměstnanců. Nedostatek zaměstnanců byl výrazně doplňován válečnými zajatci.

Se vznikem Československé republiky tvořily Vítkovické železárny vedle Báňské a hutní společnosti a Pražské železářské společnosti kapitálově nejsilnější podnik u nás. Majiteli podniku nadále zůstávali Rothschildové a Guttmannové, vedení podniku se přesunulo do Vítkovic a v Praze byla zřízena obchodní kancelář. Od roku 1916, kdy do čela podniku nastoupil Adolf Sonnenschein, opět docházelo k novým výstavbám a modernizacím stávajících provozů. Kromě toho si finanční náklady vyžádaly také vnitropodnikové dopravní, energetické a spotřební složky. Postupně se uplatňovalo zužitkování odpadních zbytků. Mezi lety 1923 a 1928 došlo k výrazné stavební modifikaci vítkovických vysokých pecí a pecí Žofinské huti. Ve druhé polovině dvacátých let bylo například investováno do továrny na litou ocel, v níž byl roku 1930 vybudován největší lis v Československu. Mezi lety 1926–1936 byly finanční prostředky vkládány do strojového vybavení kotlárny, mostárny, strojírny a šroubárny. Novinkou ve výrobním programu bylo zavedení produkce vysokotlakých kotlů typu Löffler, v roce 1932 se začala vyrábět disková kola pro automobily. Pro československou železniční dopravu vznikaly odolné lokomotivy nebo ocelové pražce. Velkou pozornost vzbuzovaly v roce 1932 konstrukčně inovativní plynojemy v Praze-Michli a v Praze-Libni. Vítkovické železárny jako největší československý výrobce mostních konstrukcí dodával své montáže i nadále nejen do tuzemska, nýbrž do celé Evropy. Dopady hospodářské krize na začátku třicátých let měly za následek propuštění

deseti tisíc zaměstnanců, na druhou stranu se dařilo získávat objednávky pro zbrojní průmysl, které Vítkovické železárny ani nestačily uspokojovat. Produkci tvořila poměrně pestrá řada ocelových komponent pro obchodní, administrativní i soukromé stavby. Pro průmysl vznikaly ocelové konstrukce pro těžní věže, třídírny uhlí a uhelná prádla, dále potom stožáry, hangáry, střešní krytiny aj. Pro dopravu a další odvětví to byly jeřáby, výtahy, těžní stroje, železniční soukolí nebo lahve na stlačený plyn.

Od roku 1932 byl ředitelem podniku Oskar Federer, který přispěl k získávání nových obchodních vztahů. Velká část výrobků železáren byla určena pro export, a to nejen na území Evropy. Přesto byla od roku 1923 necelá polovina exportní produkce prodávána do sousedního Německa. Mezi další obchodní partnery patřil od dvacátých let Sovětský svaz, který byl největším odběratelem produkce v době hospodářské krize. Podobně jako za předchozího vedení bylo i ve třicátých letech investováno do nevýrobních složek. V roce 1936 byl pořízen letoun a postaven hangár na novém letišti v Hrabůvce a v roce 1938 postavil podnik na území Vítkovic sportovní stadion.

Válečná léta 1939–1945 znamenala pro Vítkovické železárny těžké období z hlediska čerpání finančních prostředků a převodu veškerého výrobního sortimentu pro válečné potřeby Německa. S počátkem německé okupace byl do vedení podniku dosazen Karl Kuchinka a Vítkovické železárny se staly součástí koncernu Hermann Göring Werke. Během nacistické okupace se zvýšil počet dělníků z 19 tisíc v roce 1938 na 29 tisíc v roce 1943 a na konci války až na 37 tisíc, především díky snaze zvýšit také produkci dolů a hutí. Klíčová investice do ostravského průmyslu byla v době druhé světové války zahájena výstavbou tzv. Jižního závodu Vítkovických železáren, později modifikovaného na Novou huť Klementa Gottwalda (NHKG).

Poválečná obnova výrobních kapacit byla komplikovaná, a to v důsledku odsunu dělníků i inženýrů německé národnosti a vyčerpáním finančních prostředků. Přesto se v poválečném uvolnění podařilo podnik poměrně rychle rozjet, což při návštěvě Ostravy potěšilo i tehdejšího prezidenta Beneše. Znárodnění původního podniku Vítkovické horní a hutní těžířstvo se na základě vyhlášky ministerstva průmyslu datuje k 27. prosinci 1945, kdy vznikl Národní podnik Vítkovické železárny. Od roku 1949 přibylo k názvu jméno tehdejšího prezidenta a Vítkovické železárny Klementa Gottwalda získaly v prvním pětiletém hospodářském plánu a tzv. „ocelové koncepci“ zásadní celonárodní úkoly směřující k razantnímu zvýšení výroby surového železa a oceli. V polovině padesátých let zaměstnávaly Vítkovické železárny celkem 33 tisíc pracovníků a v roce 1956 se historicky poprvé podařilo vyrobit více než milion tun válcované oceli. Plnění požadovaných plánů ovšem brzdily zastaralé provozy a stroje. Ve druhé polovině padesátých let už výrazněji začal k produkci surového železa a oceli v Ostravě přispívat podnik NHKG. Rozsáhlou stavební realizací v první polovině šedesátých let bylo vybudování tzv. nové aglomerace, která měla zefektivnit vsázku železné rudy do vysokých pecí. Velký objem výroby obou závodů se příznivěji plnil zejména od druhé poloviny šedesátých let, kdy došlo k reformním opatřením směřujícím k větší kvalitě i zisku. V pětiletých plánech připravovaných pro roky 1971–1985 se počítalo se zvýšením investic. V tomto období vzrostla výroba Vítkovických železáren o třetinu. Od 1. ledna 1973 byl podnik přejmenován na Vítkovické železárny a strojírny Klementa Gottwalda (VŽSKG). V sedmdesátých letech byla postavena válcovací trať Kvarto 3,5, došlo k rozšíření výroby zalomených hřídelí a podnik zahájil program jaderné energetiky, současně zanikaly staré provozy, například Žofinská huť.

V důsledku politických změn po roce 1989 docházelo k transformaci ostravského průmyslu. Stávající název Vítkovické železárny a strojírny Klementa Gottwalda byl od 23. února 1990 změněn na Vítkovice. Vítkovické železárny byly také na počátku roku 1990 přeměněny na státní podnik a v roce 1992 na akciovou společnost zahrnující 34 organizačních celků. Podnik se nově musel vyrovnávat se ztrátou odbytišť v bývalém Sovětském svazu a později i na Slovensku. Roku 1998 byla po 162 letech ukončena výroba surového železa. Přelom let 1999 a 2000 znamenal pro podnik další komplikace zejména v důsledku nevhodně provedené restrukturalizace. V tomto období byla z asi 12 tisíc pracovníků propuštěna pětina lidí. V roce 2001 byla ze součásti tzv. nové ocelárny vytvořena firma Vítkovice Steel, později začleněná do těžařské skupiny Evraz Group, S. A. Novým majitelem společnosti Vítkovice, a. s. se roku 2003 stala skupina Lahvárna Ostrava, a. s. s předsedou představenstva Janem Světlíkem. Na nové koncepci vznikala firma čítající přes 30 vyčleněných menších firem a nesoucí od roku 2008 název Vítkovice Machinery Group. Mimo různorodou strojní výrobu se firma v čele s Janem Světlíkem zaměřovala také na přeměnu bývalých průmyslových ploch a objektů v tzv. dolní oblasti na kulturní a společenské objekty. Podle návrhů architekta Jana Pleskota vznikl na území prvovýroby Vítkovických železáren prostor pro konání společenských akcí, byla otevřena populárně naučná centra techniky, z bývalého plynojemu vnikla multifunkční aula Gong a došlo ke zpřístupnění první vysoké pece.[383]

Fotografie průmyslu v českých zemích

Díky svému úzkému vztahu k realitě se fotografie brzy po svém vzniku stala dokonalým prostředkem k poměrně věcné vizualizaci krajiny a architektury. Z nich se pak vyčlenila specifická oblast – fotografie průmyslu. Ta měla vysoký potenciál v reklamní a propagační fotografii, jejímž úkolem bylo především informovat diváka. Většina tematicky ucelených souborů fotografií vztahujících se k jednomu průmyslovému podniku vznikala jako zakázka. Další varianta tvorby autorských obrazových kolekcí s industriální tematikou na území našeho státu spočívala v systematickém dokumentování průmyslových podniků stejného zaměření. I na vzniku tohoto druhu souborů se zpravidla podílely jednotlivé podniky.

V důsledku nedokonalé techniky a záznamových materiálů byli autoři až do dvacátých let minulého století omezeni na prostou katalogizaci výrobních budov a jejich interiérů. Často používané statické stafáže tvořené postavami dělníků a inženýrů spíše dotvářely obraz chodu podniku. Z dnešního pohledu mohou fotografie tohoto typu sloužit jako významná obrazová svědectví o tehdejší hospodářské a průmyslové situaci a jejích proměnách. Teprve s rozvojem pohotovější techniky a citlivějších fotografických materiálů pronikly i do oficiální průmyslové reklamní fotografie žánry reportáž a dokument.

Mezi první české fotografy pracující v oblasti průmyslové fotografie patřil Anton Carl Pitzek, který vytvářel snímky v oblasti Krkonoš a následně je prezentoval například v albu *Industrie Album vom Riesengebirge* (1868). Podobně také Josef Löwy u nás v letech 1870–1871 komplexně fotograficky dokumentoval železniční dráhy. Mnoho snímků mostních konstrukcí nebo prvků elektrických drah vytvořil všestranný fotograf Jindřich Eckert. Význam fotografie v průmyslu byl potvrzen v roce 1891 na samostatné fotografické expozici průmyslové fotografie, která byla součástí Zemské jubilejní výstavy. Ve svých fotografických začátcích vytvořil náš přední fotograf a experimentátor František Drtikol kolekci fotografií z příbramských dolů. Výtvarně působivý pohled na elektrárnu Esso v Kolíně přinesli v letech 1930–1932 meziváleční fotografové Josef Sudek, Jaromír Funke, Eugen Wiškovský a Jindřich Koch.[384]

Velký podíl na vzniku obrazového svědectví o výstavbě, proměnách a podobě našeho průmyslu na přelomu 19. a 20. století měl fotograf Rudolf Bruner-Dvořák. Ten také fotograficky přispěl do obrazové knihy *Český průmysl textilní slovem i obrazem* vydané kolem roku 1909 a jednotnou formou prezentující specializované výrobní podniky.[385]

V oblasti lehkého průmyslu dospěla asi nejdál s propagací vlastního podniku v meziválečném období zlínská firma Tomáše Bati. Velkou motivaci pro zajištění kvalitní reklamy nacházeli majitelé kromě odbytu hromadných objednávek ve státech celého světa také v cílení na drobné spotřebitele na domácím trhu. Ty se snažil podnik oslovit mimo jiné také prostřednictvím moderního reklamního filmu. Získal přitom novátorsky směřující autory, kteří mu po vybudování reklamního filmového studia zajišťovali experimentální realizace a osobité pohledy na prezentaci výrobku. Pro obrazové zmapování zlínské městské krajiny, vnější podoby vlastních výrobních budov, dělnických kolonií a dalších objektů si v polovině třicátých let zvolil Baťa velmi významného fotografa Josefa Sudka, jehož autorské práce se vyznačovaly spíše harmonickým a melancholickým pojetím. Vytvářel ale také reklamní snímky drobného zboží nebo fotografie detailů architektury. Pro Baťův podnik tehdy zhotovil na šest desítek fotografií soustředěných nejčastěji na moderní architekturu.[386]

Od druhé poloviny třicátých let 20. století se fotografií průmyslu intenzivně zabýval architekt Vladimír Hipman, když fotografoval pro podniky Báňská a hutní společnost nebo Pražská železářská společnost. Velkou pozornost vzbudila například jeho rozsáhlá expozice Ocel ve fotografii konaná v roce 1938 v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Ještě před realizací této výstavy také několikrát prokazatelně zavítal do Slezska, kde fotografoval v Třineckých železárnách, ovšem s výjimkou ojedinělých snímků není známá užší spolupráce s Vítkovickými železárnami. Jeho nejznámějším a nejrozsáhlejším knižním dílem je dnes sběratelsky ceněný titul *Práce je živá* (1945), v němž přinesl různorodé obrazové varianty nově znárodněného průmyslu v Československu. Vedle obrazově pestrých záběrů s využitím konstruktivistických tendencí, odkazu na styl nové věcnosti nebo i řemeslně precizních záběrů na městské a průmyslové krajiny, byly součástí publikace také výtvarně mnohem slabší levicově orientované portréty korespondující s poválečnou politickou a hospodářskou náladou. Kolektivní myšlenku transformace průmyslu do prostředku budování socialistického Československa Hipman po roce 1948 ještě prohloubil v teoretické rovině v publikaci *Fotografie v těžkém průmyslu* (1952).

Idea znárodnění a zobecnění jednotlivých podniků pod jeden hospodářský celek osvobozeného Československa se poprvé promítla právě do koncepce Hipmanovy publikace *Práce je živá*, kde jednotlivé fotografie nebyly námětově ani pomocí popisků svázány s konkrétním místem vzniku. Kro-

mě toho se tím tvůrci knihy vyhnuli jistě nevyváženému obrazovému zastoupení jednotlivých podniků, protože jediný autor by v tak krátkém čase pravděpodobně nemohl věnovat všem podnikům stejnou pozornost. Fotografická kolekce téměř 180 celostránkových snímků je sestavena převážně z autorových starších prací. V podobných tendencích budovatelského úsilí podpořeného politickými vlivy totalitního režimu pokračovala publikace *Československo v práci* (1949). Oficiální průmyslová fotografie se stala na dlouhou dobu nástrojem komunistické ideologie a vydávané knižní soubory s industriální tematikou od jediného autora po roce 1948 na téměř čtyři desítky let prakticky vymizely a nahradily je kolekce sestavené z fotografií mnoha autorů.

Podobně jako Vítkovické železárny cítily i další průmyslové podniky v naší zemi silný význam propagace pomocí fotografické publikace. Pro velké firmy znamenaly obrazové sešity nebo knihy upomínkový předmět významným obchodním partnerům nebo atraktivní ilustrovaný katalog produktů. Produkce reprezentativních tištěných materiálů probíhala v několika jazykových mutacích, kromě tuzemského trhu také pro ten zahraniční.

Původní plzeňská strojírenská firma Škoda vydala v meziválečné době publikaci *Pětadvacet let akciové společnosti dříve Škodovy závody v Plzni* (Praha: Akciová společnost dříve Škodovy závody v Plzni, 1925). Pracovala přitom s totožnou koncepcí textu a obrazu i s obdobným fotografickým záběrem jako Vítkovické železárny, takže v knize dominovaly informativní a ilustrativní pohledy do výrobních hal nebo architektonické snímky účelových budov. Stejný podnik pak vydal jubilejní knihu *Škodovy závody. 1869 –1919–1929* (Praha: Škodovy závody, [1929]),[387] *Škoda* (Plzeň: Škoda, 1936).[388]

Více než čtyři desítky fotografií se objevily v převážně textově koncipované publikaci *Menschen und Werk* (Zlín: Publishing-department of the Baťa Co., 1935)[389] vydané v roce 1935 zlínskými Baťovými závody. Šlo však převážně o informativní záběry z různých druhotných sfér podniku. Z meziválečného období lze pak ještě jmenovat například titul *50 let Poldiny huti 1889–1939. Vývoj, nynější stav, pracovní pochody, výrobky* (Praha: Poldina huť, 1939).[390]

Z raně poválečného období patří mezi fotografické knihy nově zestátněných podniků například titul *Znárodněné severočeské hnědouhelné doly* ([Praha-Smíchov: V. Neubert a synové, 1946).[391]

V období mezi lety 1948 a 1989 naplňovaly výrobní instituce vydáním fotografické knihy především agitační úkoly vůči tehdejší československé politice. Hodnoty výrobních úspěchů tyto reprezentativní knihy oslavovaly zpravidla až po svém znárodnění a vůbec byly vydávány k příležitosti osvobození Československa nebo k jubilejnímu sjezdu strany. Obrazové publikace určené pro Československo se soustředily především na obraz člověka v socialistickém podniku, avšak téměř bez výjimky zkreslený. Publikace pro jednotlivé zaměstnance pak měly v zásadě výchovnou roli.

Po roce 1989 se ke kolekci fotografických publikací průmyslových podniků ve velké míře přidaly knihy ilustrující historické proměny podniku. Obsah dosavadních rozsáhlejších fotografických knih tak byl postupem času namísto nových záběrů vystřídán archivními obrázky. Aktuální reklamní snímky produktů nadále vycházely zpravidla v útlých brožurách, jejichž vznik nevyžadoval velké množství času pro přípravu a bylo možné se efektivněji přizpůsobovat technologickým i organizačním změnám. Naopak rozsáhlé historicko-populární knihy sloužily jako dar k výročí podniku. Do ediční činnosti v oblasti knih o průmyslu lze zařadit tituly soustředící se současným pohledem na industriální dědictví a mapující tyto památky po celé republice nebo v regionu.

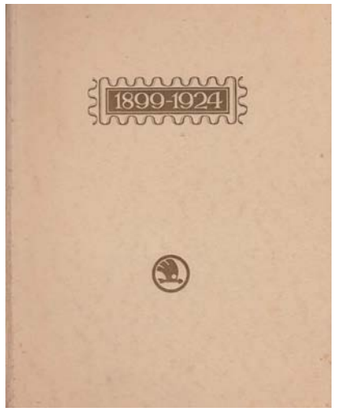

934 | *25 let Škodových závodů Škoda 1899–1924* | 1925

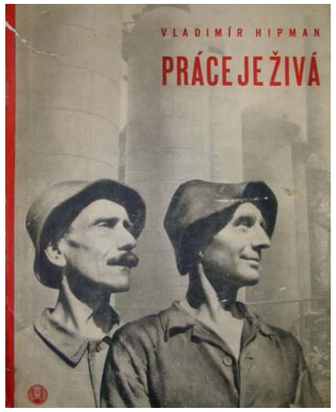

935 | *Práce je živá* | 1945

936 | *Československo v práci* | 1949

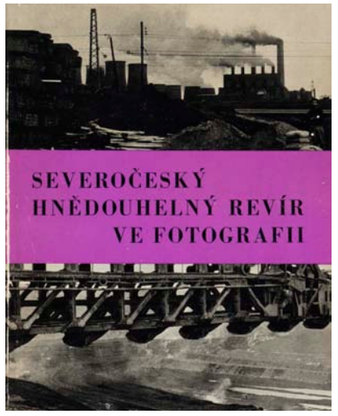

937 | *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* | 1966

938 | *Hutní projekt 1951–1976* | [1976]

939 | *Královopolská strojírna Brno* | 1979

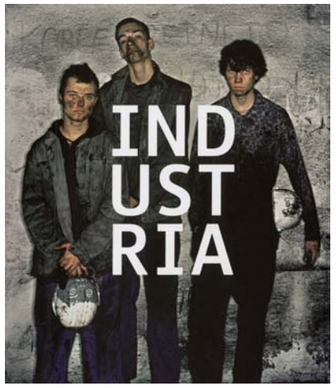

940 | *Industria* | 2006

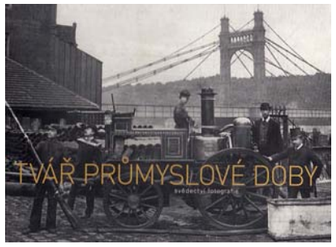

941 | *Tvář průmyslové doby. Svědectví fotografie* | 2007

942 | *Industriál_paměť_východiska* | 2007

943 | *150 let společnosti Škoda ve fotografiích a dokumentech* | 2009

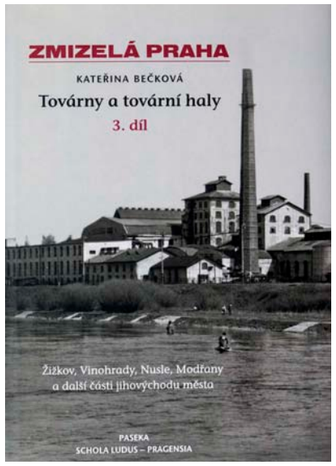

944 | *Továrny a tovární haly. Žižkov, Vinohrady, Nusle, Modřany a další části východu města* | 2014

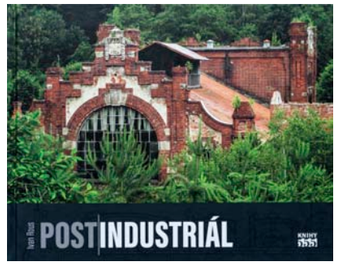

945 | *Postindustriál* | 2016

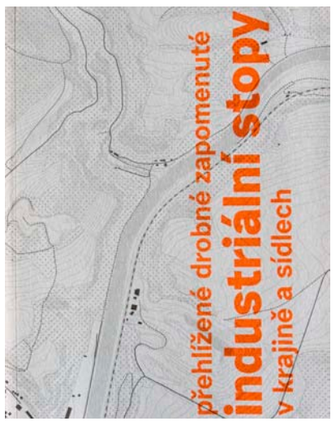

946 | *Přehlížené drobné zapomenuté industriální stopy v krajině a sídlech* | 2017

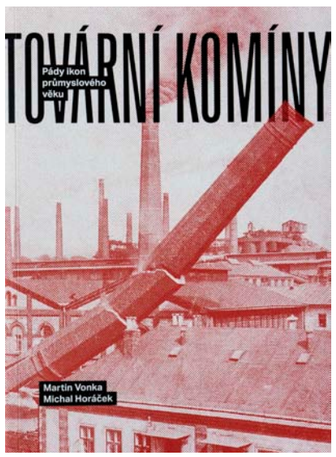

947 | *Tovární komíny* | 2018

948 | *Tvář průmyslové doby. Poldi – lidé a jejich továrna* | 2020

Obraz Vítkovických železáren v cizích publikacích

Pro získání představy o významu Vítkovických železáren je vhodné nahlédnout do jejich zastoupení v obrazových souborech cizích fotografických publikací, které nevycházely z produkce samotného podniku. Na rozdíl od vlastních titulů Vítkovických železáren mohlo být začlenění tohoto a dalších podniků do knihy motivováno dvěma stranami. Rozhodující roli při tvorbě obsahu knihy měl vydavatel, redaktor, editor nebo její iniciátor a na straně druhé o zařazení do knihy usilovaly samotné podniky a instituce, které zmínku i rozsáhlejší prezentaci vnímaly jako prostředek k vlastní propagaci. Široký význam Vítkovických železáren pro československý průmysl v celém dvacátém století přirozeně vyvolával zájem samotných tvůrců knih pojmout takto rozsáhlý podnik textem i obrazem. Zpravidla se jednalo o souhrnné publikace lišící se spektrem svého tematického záběru. Typicky šlo o místopisné knihy o Československu, regionu a o městě Ostravě, sloužící jako reprezentativní výpravná a vlastivědná obrazová kolekce. Další skupina publikací úzce zaměřených na československý průmysl a jeho specifická odvětví měla zpravidla katalogizační funkci poskytující čtenáři určité srovnání mezi podniky stejného zaměření.

Knihy Ostravského regionu

Největší podíl obrazových i textových partií v knize z cizí produkce patřil Vítkovickým železárnám v titulech ostravského regionu. Před rokem 1945 doplňovaly obrázky celkových i interiérových záběrů železáren obsahově zcela odlišné pohledy na kulturní památky a ulice Ostravy. Zařazení fotografií z prostředí Vítkovických železáren do obrazových místopisných publikací a knižních průvodců o tehdejší Moravské Ostravě odráželo snahy o co nejatraktivnější obrazovou propagaci ostravského průmyslu jako neoddělitelné součásti městské identity. Vítkovické železárny dokázaly svým prostředím zajistit dokonalý obraz nejvýznamnějšího výrobního procesu od těžby uhlí přes výrobu surového železa po produkci ocelových výlisků. Začlenění této firmy do obrazových knih před rokem 1945 proto bylo počtem obrázků oproti jiným institucím a podnikům nadstandardní.

Obraz Vítkovických železáren měl významnou roli také v publikacích a brožurách o budujícím Ostravsku v první polovině padesátých let 20. století. Fotografie podporovaly ideologický, politický a hospodářský význam průmyslové Ostravy. Jednotlivé snímky většinou nebyly rozlišovány popisky podle místa vzniku, ale pouze ilustrovaly rozvíjející se průmysl. Před budováním Nové huti Klementa Gottwalda v první polovině padesátých let měly Vítkovické železárny v Ostravě v oblasti těžkého průmyslu prakticky monopolní pozici. Se vznikem Krajského nakladatelství v Ostravě, pozdějšího nakladatelství Profil, a jeho následnou ediční činností fotografických publikací o Ostravě a Ostravsku se postupně fotografie z průmyslových závodů začaly označovat textovými popisky s konkrétním místem vzniku. Tento postup, stejně jako význam obrazu pro výchovu pracujících a posilování povědomí o důležitosti průmyslu, přetrval i v období tzv. normalizace.

Po roce 1989 se zastoupení snímků Vítkovických železáren v knihách Ostravska poměrně redukovalo, někdy právě pro nadužívání těchto motivů v minulých desetiletích a jejich spojení s totalitní ideologií. Vizuálně nejatraktivnější závod vysoké pece byl od konce devadesátých let po ukončení své výroby prezentován jako významná dominanta města, o několik let později už jako kulturní skanzen.

Souborné knihy o průmyslu a místopisné publikace

Prostor pro prezentaci dostávaly Vítkovické železárny do zahájení druhé světové války i v knihách soukromých nakladatelů. Šlo převážně o místopisné a vlastivědné knihy snažící se poskytnout úplný obraz státu zahrnující městské, krajinné nebo historické fotografie včetně průmyslových podniků a průmyslových staveb. Variace motivů podle charakteru kraje a měst bylo možné nalézt v jednotně koncipovaných edicích obrazových publikací, které začaly vznikat ještě před první světovou válkou, mnohem více se ale rozšířily teprve po roce 1970. Jinou skupinu tvořily publikace různých měřítek specializované na průmysl českých zemí.

Se znárodněním velkých podniků v Československu po roce 1945 se v souborných knihách pracujících v celostátním kontextu změnil také pohled na hierarchické uspořádání závodů. Výrobní soutěživost mezi jednotlivými soukromými institucemi podpořená zřetelným členěním podniků byla smazána státem řízeným hospodářstvím. Snaha o rovnocenné postavení všech podniků znamenala v obrazových knihách jejich anonymitu a začlenění coby součástí do společného obrazu Československa. Jejich zastoupení v tiskovinách je pak jednou ze složek pro tvorbu ideologického obrazu československého budování, komunistické politiky a práce. Raným příkladem těchto proměn může být monumentál-

ně pojatá kniha Vladimíra Hipmana *Práce je živá* (1945), snažící se s budovatelským optimismem podat komplexní obraz raně poválečného průmyslu v Československu a v níž je obrazově-námětový podíl Vítkovických železáren nejasný. Lokalizace a identifikace podniků se opět začala objevovat v knihách druhé poloviny padesátých let.

Vlastní fotografie z prostředí Vítkovických železáren se v cizích publikacích ničím nelišily od záběrů v domácích propagačních titulech. Zpravidla se totiž jednalo o stejné obrázky, které byly nakladateli knih zaslány přímo z ředitelství nebo reklamního oddělení podniku. Reprezentativní a mnohdy spíše místopisný charakter knih předurčoval i povahu požadovaných fotografických ilustrací. Na stránkách se objevovaly celkové záběry na podnik včetně interiérů jednotlivých provozů, které nejlépe podpořily divákovu představu o podobě závodu. Naopak se téměř nevyskytovaly fotografie hotových produktů vznikající od počátku především pro obchodní komunikaci.

Mimo propagační a reklamní oblast se od šedesátých let minulého století objevovaly fotografie z vnějšího prostředí Vítkovických železáren také v souborech a uměleckých knihách výtvarných regionálních fotografů Ostravska. Vznik fotografií pramenil bez vědomí podniku výhradně ze zájmu autora a byl součástí jeho volné tvorby. Zveřejnění fotografií bylo zpravidla omezené, podléhalo ve velké míře fotografově autocenzuře, ovšem stávalo se taky, že schvalovací kulturní komise četly tyto fotografie povrchně a jejich kritický význam nerozkličovaly. Autoři vytvořené snímky nespojovali primárně se značkou Vítkovických železáren, ale své obrazové reflexe komínů, pecí či struskových hald chápali jako obecnou a neoddělitelnou součást identity města. Od sedmdesátých let tvořily dominanty podniku jakousi kulisu v expresivních a velmi často ekologicky orientovaných krajinných snímcích Miloše Poláška, Petra Sikuly nebo Fedora Gabčana. Tito autoři často otevřeně poukazovali na náročné pracovní podmínky a jejich fotografie byly v mnoha významech vzdálené od publikovaného ideálu. Průmyslové fragmenty do svých fotografií začleňoval také dokumentární fotograf Viktor Kolář, který ve všední realitě Ostravy hledal vztah člověka k industriálnímu údělu města. Jeho surrealistická a provokativní interpretace přinášela často groteskní výjevy, bizarní komparace Ostravanů a jejich nelehkých životních podmínek. Zejména v období „normalizace“ to byl zcela opačný fotografický pohled a obrazový význam, než jaký nabízely idealizované, podbízivé, otřelé a výtvarně bezcenné snímky oficiálních tiskovin. Po roce 1989 využil prostředí Vítkovických železáren jako lokaci pro své portrétní fotografie dělníků například fotograf Václav Jirásek v projektu Industria.

949

950

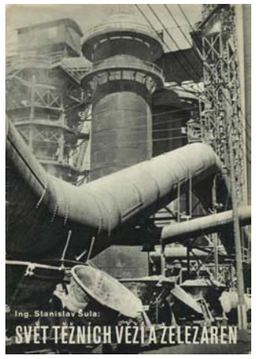

951

952

953

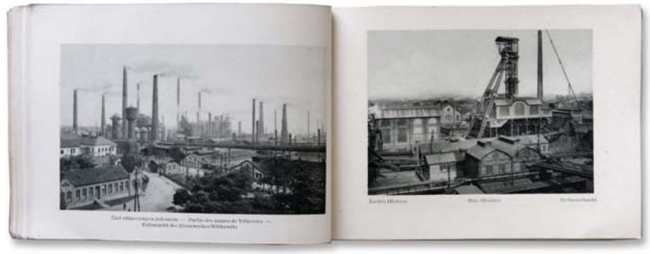

954

Obraz Vítkovických železáren v cizích publikacích

949, 950 | *Československo v obrazech* (1927) je místopisným obrazovým dílem se 180 fotografiemi. Prostřednictvím obrazů a stručných popisků se snažilo charakterizovat tehdejší Československo. Kniha obsahuje snímky krajin, historických a architektonických památek, měst, rekreačních lokalit, ale i průmyslových motivů. Z tehdejší Moravské Ostravy pocházejí celkem 3 snímky – celkový pohled na město, záběr na koksovnu a pohled na odpich vysokých pecí ve Vítkovických železárnách.

951, 952 | *Svět těžních věží a železáren* (1940) je z hlediska fotografií společnou publikací dvou nejvýznamnějších průmyslových podniků tehdejšího Československa – Pražské železářské společnosti a Vítkovických železáren. Podniky nejsou v populárně naučném textu inženýra Stanislava Šuly konkretizovány, snímky jsou pouhou ilustrací a jejich místo pořízení a autor jsou uvedeny až v tiráži publikace. Vítkovické železárny jsou zastoupeny osmi snímky původně otištěnými v publikaci *Lidská práce v železárnách* (1938). Jako autor je zde označen Lerch. Zbylých jedenáct fotografií z podniku Pražská železářská společnost pochází od fotografa Vladimíra Hipmana.

953, 954 | *Mor. Ostrava* [2. polovina 20. let 20. stol.] představuje knížního průvodce po tehdejší Moravské Ostravě sestaveného z fotografií. Album kapesního formátu pochází z produkce fotografického ateliéru regionálního fotografa Karla Hůlka. Obsah je tvořen celkem 31 snímky, z nichž 13 zachycuje doly, hutě a strojní průmysl, 9 fotografií pochází přímo z Vítkovických železáren. Knížka je formátem i úpravou podobná titulu *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* [1928] (VŽ019) a společně se shodují ve dvou totožných snímcích.

955

956

957

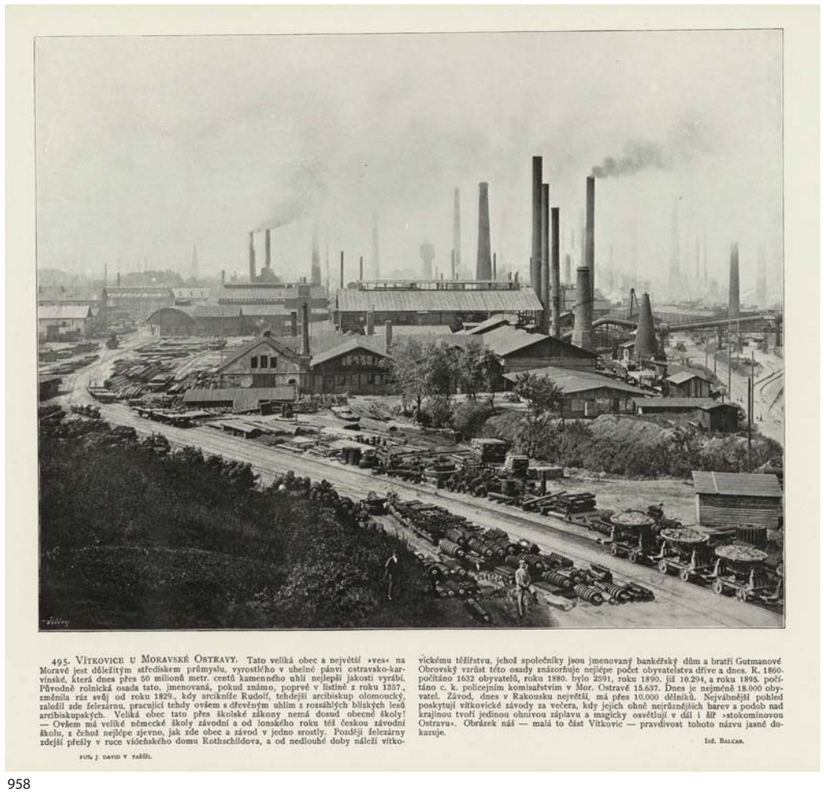

495. Vítkovice u Moravské Ostravy. Tato veliká obec a největší »ves« na Moravě jest důležitým střediskem průmyslu, vyrostlého v uhelné pánvi ostravsko-karvinské, která dnes přes 50 milionů metr. centů kamenného uhlí nejlepší jakosti vyrábí. Původně rolnická osada tato, jmenovaná, pokud známo, poprvé v listině z roku 1357, změnila ráz svůj od roku 1829., kdy arcikníže Rudolf, tehdejší arcibiskup olomoucký, založil zde železárnu, pracující tehdy ovšem s dřevěným uhlím z rozsáhlých blízkých lesů arcibiskupských. Veliká obec tato přes školské zákony nemá dosud obecné školy! — Ovšem má velké německé školy závodní a od loňského roku též českou závodní školu, z čehož nejlépe zjevno, jak zde obec a závod v jedno srostly. Později železárny zdědí přesly v ruce vídeňského domu Rothschildova, a od nedlouhé doby náleží vítkovickému těžířstvu, jehož společníky jsou jmenovaný bankéřský dům a bratří Gutmanové. Obrovský vzrůst této osady znázorňuje nejlépe počet obyvatelstva dříve a dnes. R. 1860. počítáno 1632 obyvatelů, roku 1880. bylo 2691, roku 1890. již 10.294, a roku 1895. počítáno c. k. policejním komisařstvím v Mor. Ostravě 15.637. Dnes je nejméně 18.000 obyvatel. Závod, dnes v Rakousku největší, má přes 10.000 dělníků. Nejvábnější pohled poskytují vítkovické závody za večera, kdy jejich ohně nejrůznějších barev a podob nad krajinou tvoří jedinou ohnivou záplavu a magicky osvětlují v dál i šíř »stokominovou Ostravu«. Obrázek náš — malá to část Vítkovic — pravdivost tohoto názvu jasně dokazuje.

Ind. Balcar.

Fot. J. David v Zábřh.

958

Obraz Vítkovických železáren v cizích publikacích

955 | *Album Vítkovic* | 1906 | 12 obrázků, ve stejném poměru se střídají záběry na ulice a městskou architekturu se snímky z prostředí železáren | ze sbírky Zdeňka Wludyky

956 | *Moravská Ostrava* | 1911 | publikace je 14. svazkem 2. ročníku edice Vlastivědných průvodců Josefa Bělohlava, výrazný obrazový podíl v této publikaci patřil Vítkovickým železárnám a jejich závodům

957 | *Výstavba Ostravska* | 1950 | na obálce záběr na Vítkovické železárny. Šlo o poslední titul o Ostravsku, kde na obálce dominovaly Vítkovické železárny. Zejména v padesátých letech se pozornost obracela na vznikající Novou huť Klementa Gottwalda. Od šedesátých let výrazný průmyslový motiv na obálkách knih již ustupoval novým námětům.

958 | *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska*, 2. díl | 1898 |

Motivy fotografií v publikacích Vítkovických železáren

Vítkovické železárny začaly oproti jiným podnikům využívat fotografické médium pro účely vlastní propagace poměrně brzy. Vedení železáren si uvědomovalo potenciál fotografie v její silné vypovídající schopnosti a chápalo ji jako prostředek k obchodní i společenské komunikaci.

Fotografie z publikací Vítkovických železáren propojují z obrazového hlediska hned několik fotografických žánrů. Prostředí vzniku deklaruje dominující průmyslovou fotografii, která je poměrně pestře propojena s oblastmi městské krajiny, architektury, zátiší, ale i reportážní a dokumentární fotografie. Svým poselstvím se bez výjimky jedná o reklamní a propagační fotografii a mezi lety 1948–1989 navíc i o fotografii agitační a propagandistickou. Zastoupení jednotlivých oblastí fotografie se měnilo s technickým vývojem média, dobovým vkusem a s aktuální potřebou z hlediska zaměření publikace. Přestože větší část motivů zůstala během celého dvacátého století zachována, výrazněji se měnil význam obrazů. Na výběr motivů v publikacích mělo bezpochyby vliv také to, zda byl titul určen obchodnímu partnerovi, zaměstnanci železáren, potencionálnímu uchazeči o práci apod.

Fotografické motivy před rokem 1948

Většina snímků fotografických publikací první poloviny 20. století vycházela z dlouho používaných konvencí stavějících na instruktivním charakteru obrazů. Fotografický snímek Vítkovických železáren měl ještě ve třicátých letech převážně informativní funkci a byl příznačný nejen pro katalogy výrobních součástí Vítkovických železáren, ale i pro reprezentativní publikace. Ojedinělé experimentálnější pojetí fotografií se objevilo teprve koncem třicátých let 20. století. Snaha o estetizaci průmyslového prostoru pro reprezentativní účely byla podporována řemeslně precizní fotografií.

Statické motivy

Nehybné motivy tvořily na snímcích hlavní náplň ve většině publikací první poloviny 20. století. Jejich záznam byl spojen s použitím velkého formátu negativních desek, což bylo podmíněno užitím stativu. Neobratná fotografická technika v podstatě předurčovala motivy snímků, které byly ve většině případů nehybné nebo zastavené v době expozice. Publikace těžily z estetického působení technického díla.

Objevovaly se nejen ve specializovaných katalozích výrobků s převažujícím množstvím tabulek a technických rysů, ale i v příležitostných reprezentativních publikacích. Tyto knižní tituly obsahovaly širokoúhlé interiérové záběry na provozy, dále na monumentální ocelové konstrukce a detailnější pohledy na hotové výrobky.

Nejčastěji byly v publikacích zastoupeny snímky z jednotlivých provozů pořizované z vyvýšeného stanoviště. Při jejich dokumentaci volily Vítkovické železárny převážně konzervativnější formu fotografického zpodobnění založenou na opakování obdobného měřítka a výřezu snímku a mnohdy spíše na popisném pojetí. Identické skladebné prvky a světelné podmínky na několika po sobě jdoucích záběrech způsobují ztrátu dynamiky celého souboru. Tyto typizované široké záběry spolu s malým formátem obrázku v knize a její nedokonalou polygrafickou kvalitou zapříčinily v mnoha případech nečitelnost záběru a přílišnou homogenitu celého cyklu. Mechanické opakování obdobných výřezů záběrů vnitřků vzájemně velmi podobných výrobních hal vybízelo diváka k hledání detailů, které by jednotlivé pohledy individualizovaly. Byly to pečlivě aranžované roury, kolejnice, ocelové pláty nebo kotle. Živosti záběru bylo dosaženo promyšlenou kompozicí obrazu kladoucí do popředí monumentální ocelový prvek, a také využitím výrazných linií ubíhajících do pozadí.

Atraktivnější a záběrem široce pojaté snímky čerpající především z různých druhů a podoby motivů byly pořizovány v exteriéru železáren. Jedním z nejlépe charakterizujících námětů byl pro železárny pohled na celou výrobní strukturu prvovýroby od těžní věže dolu přes přilehlé objekty přípravy vsázky a konečně na vysoké pece.

Většina venkovních záběrů však nesouvisela přímo s produkcí surového železa nebo ocele. Přestože výstavba sociálních a bytových fondů byla příznačná už od konce 19. století, předmětem snímků se domy úředníckých a dělnických kolonií, rekreační chaty, ozdravovny, závodní nemocnice a její oddělení staly teprve ve dvacátých letech 20. století. Tehdy totiž docházelo k výstavbě reprezentativních domů a zejména koncepce zástavby i jednotlivé součásti tzv. Jubilejní kolonie se opakovaly v mnoha knižních titulech.

Lokalita pořízených snímků v kolekci nebyla spojena jen s domácím prostředím Vítkovic nebo Ostravy. Především mimo tuzemsko byly realizovány a následně fotografovány rozsáhlé ocelové stavby mostů, nádražních hal nebo těžních věží. Snímky zahraničních realizací byly jedním z důkazů klíčové exportní strategie.

Přes silný vizuální a emoční potenciál, který nabízelo exteriérové prostředí železáren a jejich produktů, se tvůrcům

fotografických publikací a autorům fotografií bohužel až na výjimky nepodařilo do tiskovin zařadit fotografie v tendencích fotografických avantgardních stylů vznikající ve stejné době. Přitom právě jejich autoři mnohdy pracovali se stejnými motivy, jaké byly k dispozici ve Vítkovických železárnách. Zájem o průmyslové náměty byl jedním z charakterů avantgardních stylů, zejména konstruktivismu a fotografické nové věcnosti. I tyto směry se uplatnily v reklamní fotografii, především v produkci nakladatelství Družstevní práce. Nejoriginálnější samostatné fotografie i celé tematicky zaměřené cykly propojující avantgardní styly a průmyslově orientovanou fotografii vznikaly v tvorbě Eugena Wiškovského, Jana Lauschmana, Jaromíra Funkeho a Josefa Sudka. V jejich dílech se vyskytovaly netradičně kompozičně řešené snímky exteriérů továrních hal s komíny, dále motivy mostních konstrukcí, detailů rour i výrobních strojů. Prostor pro atraktivní, dramatické i výtvarně orientované průmyslové fotografie profesionálních i amatérských fotografů přinášely nakonec i odborné fotografické časopisy. I zde redaktoři zařazovali jednotlivé fotografie v moderním konstruktivistickém stylu, doplněné navíc snímky zachycujícími atmosféru oblaků kouře, šlehajících jisker a rozžhaveného železa.

Při srovnání s těmito mnohem originálnějšími snímky téhož prostředí je prokazatelné právě konzervativní pojetí fotografií Vítkovických železáren. Rozdílné obrazové zpracování stejného motivu lze ilustrovat například pomocí snímků nově zhotovené dvojice plynojemů v pražské Michli a v Libni v první polovině třicátých let minulého století. Vítkovické železárny dlouhou dobu v tiskovinách opakovaly tentýž snímek každé stavby s vizuálně věcným pohledem, který teprve v raně poválečném období oživily v tiskovinách fotografickou montáží, stejné dva plynojemy nafotografovali krátce po jejich dokončení fotografové z agentury Press Photo Service. Ti však uplatnili moderní přístup navazující na fotografickou novou věcnost nebo konstruktivismus. Využili diagonální pohledy, pracovali se specificky směrovaným světlem a soustředili se především na detaily. Obě obrazové koncepce přitom byly určeny pro oficiální reprezentativní publikování. O autorský pohled na dvojici plynojemů se pokoušelo mnoho našich fotografů ve své volné fotografické tvorbě. Soustředili se především na libeňský plynojem kulovitého tvaru a začleňovali jej do svých snímků periferií Prahy. Zde už autoři transformovali objekt do nových souvislostí, hledali různé tvarové asociace a přikládali stavbě nové významy.[392]

Redukování pohledů do detailů nebo experimentálních a zvláštních, světlem podpořených kompozic zpravidla snižuje divákovy představy o skutečných proporcích ocelové stavby nebo výrobku, avšak na druhou stranu bývaly tyto obrazové informace v knihách a katalozích doplňovány přesnými číselnými hodnotami a nákresy. Výtvarně hodnotné fotografie tak mohly sloužit jako atraktivní ilustrační materiál k podrobnému popisu. Prosté, ale technicky dokonalé ofotografování skutečnosti, které naopak volily Vítkovické železárny, zase nutilo diváka vnímat obraz motivu téměř jako motiv samotný. K tomu dopomohla centrální kompozice, difúzní světlo a dokonalá technická kvalita snímání. Měřítko bylo v případě kulovitého plynojemu odhaleno díky postavě člověka stojícího poblíž. Na podobném principu fotografování později pracovali němečtí manželé Bernd a Hilla Becherovi, kteří se také soustředili na plynojemy, vodojemy, těžní věže, vysoké pece a senážní věže, ovšem význam jejich fotografií byl zřejmý teprve při mnohonásobném opakování stejného principu záznamu jedné ze skupin objektů.

Vhodnou strategií pro narušení poměrně strnulé obrazové formy bylo oslovení jediného fotografa, jehož výsledný soubor se od běžné produkce podnikových fotografií lišil především zaznamenanou atmosférou. Vzniklo několik ucelených knižních souborů čerpajících například z ústředního motivu dělníka, ale i z nefigurativních motivů v podobě nalezených průmyslových prvků, přirozených světelných podmínek těžkého průmyslu a vizuálních jevů při výrobě. Kromě trvalého zaznamenání podniku obrazově hodnotným tvůrčím pohledem sloužily tyto knižní materiály stejně dobře jako propagační tiskovina.

Pracovník železáren

Snahou většiny autorů snímků i publikací bylo humanizovat jinak chladné a odosobněné prostředí těžkého průmyslu. Často uplatňovanou složkou obrazu ve fotografických náměty Vítkovických železáren byl portrét pracovníka zachycený v úzkém kontaktu s produkty a prostředím železáren. Tento způsob komparace dvou stěžejních prvků podniku měl v zásadě dvě podoby. Tou první, využívanou přibližně od desátých let prakticky do konce třicátých let 20. století, bylo pečlivé inscenování postavy nebo skupiny postav v blízkosti hotového výrobku. Druhý způsob spočíval ve fotografování zaměstnanců a jejich okolí přímo v pracovním chodu a byl zpravidla realizován prostřednictvím živé fotografie.

Pracovník jako měřítko

Do celkových pohledů na výrobní závody, záběrů vnitřků továrních hal, ale nejčastěji do snímků rozměrných výrobků byl často začleněn dělník nebo inženýr. Statická a pevná pozice těla naznačovala jasnou připravenost celého záběru. Fotografie inscenovaného typu měla nejen funkci měřítka, ale byla i obrazem hrdosti realizovaným v autentickém provozním prostředí.

Postava dělníka zdůrazňovala především monumentalitu ústředních námětů ve všech typech záběrů. Navíc v případě snímku finálního výrobku zabraňovala tato strategie případnému znejistění diváka nad velikostí fotografovaného motivu. Fotografování rozměrných ocelových výrobků s postavami dělníků mělo určitý rituální charakter. Fotografie vybraného výrobku spolu s jeho dělníkem byla vytvořena po dokončení technického díla.

Dělníky ve výrobních halách občas vystřídali inženýři v oblecích a s buřinkami na hlavách. Pro ně byl snímek hmatatelným důkazem o realizaci jejich konstrukčních návrhů. Hrdé postoje naznačovaly přesvědčení o kvalitě a preciznosti zpracování.

Dělník jako klíčová součást podniku

Dalším typem fotografického záznamu pracovníka bylo zachování jeho přirozeného pracovního místa a činnosti a do roku 1948 se týkalo výhradně dělnických pozic. Dělník mezi mohutnými ocelovými výlisky a rourami byl ve většině případů snímán autenticky při práci. Zpočátku byli pracující v provozu zachycováni s větším odstupem, aby ústředním motivem zůstal monumentální prostor.

Zásadní obrazové potvrzení významu dělnické pozice se objevilo s vydáním fotografického alba *Lidská práce v železárnách*. Jeho autor namísto dosavadních snímků solitérních strojů a provozů železáren nalezl novou hodnotu v osobnosti zaměstnance ve výrobě tím, že se k němu přiblížil na krátkou vzdálenost a využil sociální živou fotografii. Poprvé se tak i ve fotografickém dokumentování podniku dostal dělník do pozice nenahraditelného článku ve výrobním procesu. Přestože se tento druh sociální fotografie podle dobových reakcí osvědčil, vlivem politických změn už v podobném duchu žádný soubor do roku 1948 nevznikl. Zejména závěrečným podhledovým snímkem detailního portrétu dělníka však autor naznačil budoucí směr fotografie ve stylu socialistického realismu.

959 | Provozní součást Vítkovických železáren – Koksovna | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-25, 182/7

960

961

962

963

964

Pohled na vysokopecní závod Vítkovických železáren

960 | 1924 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, alba, karton č. 27
961 | 1925 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, alba, karton č. 28
962 | 1926 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, alba, karton č. 28
963 | 1936 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 274/50
964 | 1936 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 171/7

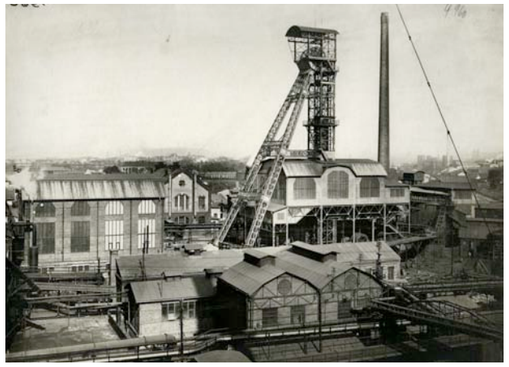

965

966

967

968

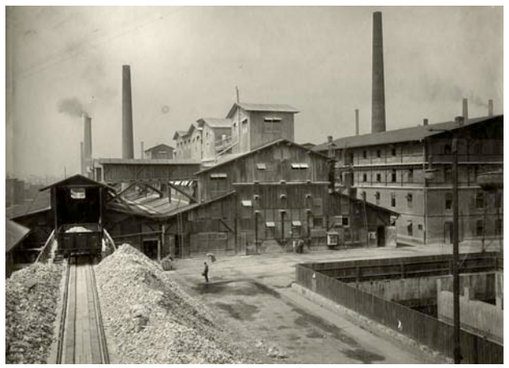

969

Pohledy na provozní součásti Vítkovických železáren

965 | Důl Hlubina | [polovina dvacátých let 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 212/11
966 | Žofinská huť | [první polovina dvacátých let 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
967 | Elektrocentrála IV. | [do roku 1926] | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
968 | Mostový jeřáb k překládání železné rudy | [po roce 1928] | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 191/8
969 | Továrna na šamotové zboží | [polovina dvacátých let 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 269/15

970

971

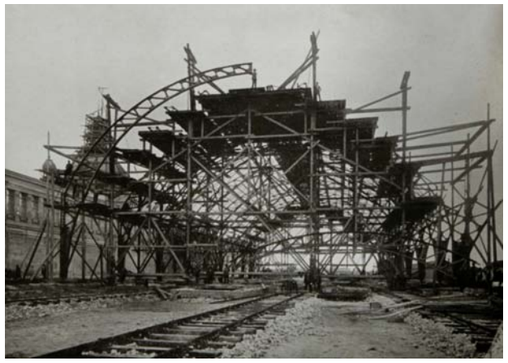

972

973

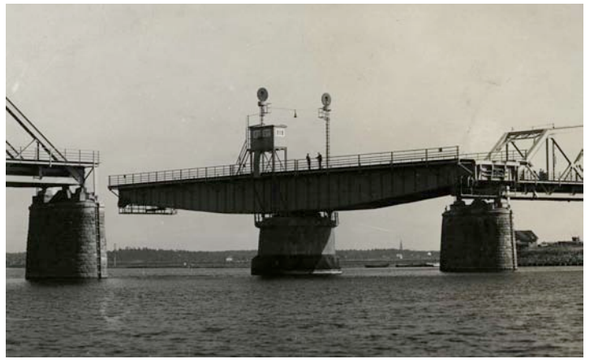

974

Realizace v zahraničí – výrobky mostárny

970 | Železniční most ve Štýrsku | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
971 | Most Františka Josefa ve Vídni | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 113/5
972 | Nádražní hala ve Lvově | [počátek 20. století] | reprodukce z publikace *Brückenbauanstalt. Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft* | VŽ002
973 | Viadukt na Slovinsku | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 112/5
974 | Otáčivý železniční most přes řeku Milgravis v Lotyšsku | 1936 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 114/5

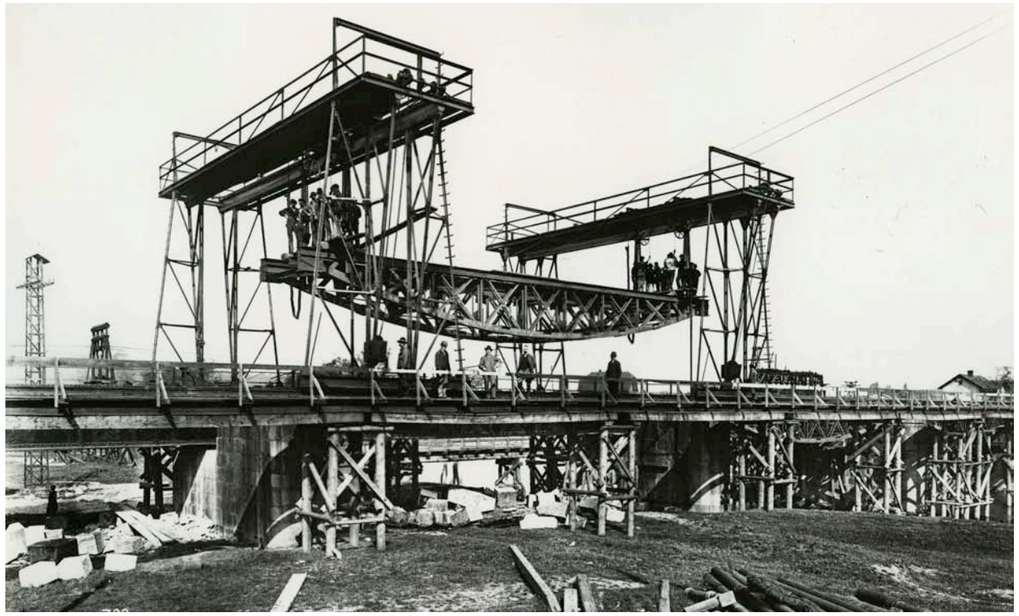

975 | Realizace v tuzemsku – výrobky mostárny, demontáž mostového nosníku přes Ostravici, dnešní městská část Moravská Ostrava a Přívoz | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)

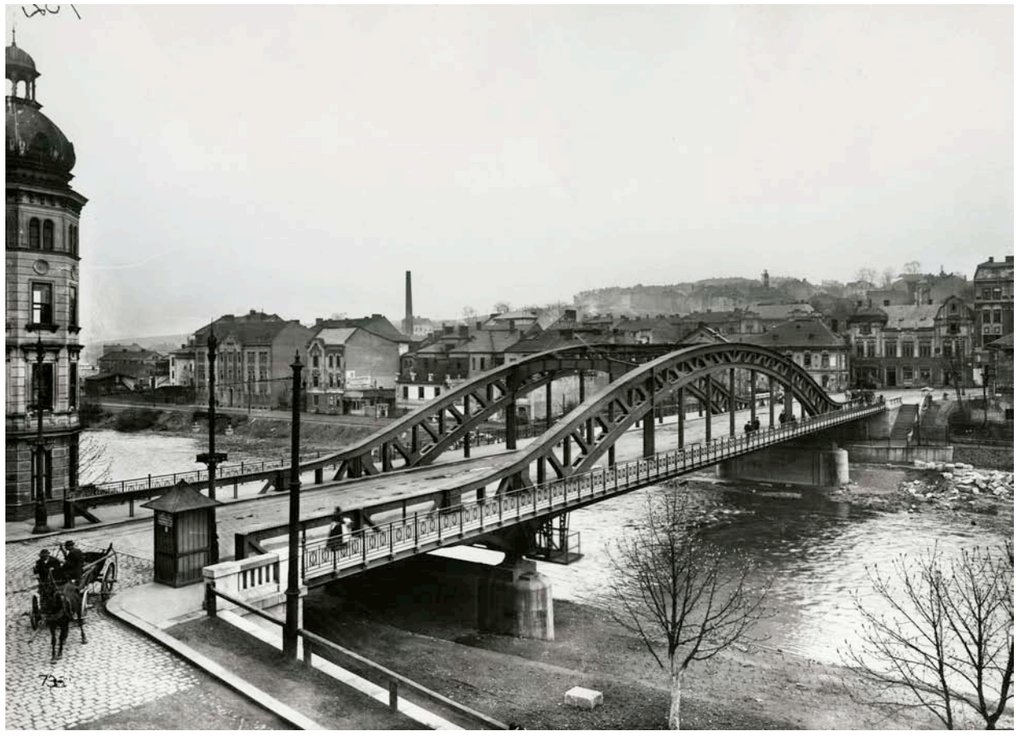

976 | Realizace v tuzemsku – výrobky mostárny, Říšský most (později Most M. Sýkory) přes Ostravici, dnešní městská část Moravská Ostrava a Přívoz | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)

977

978

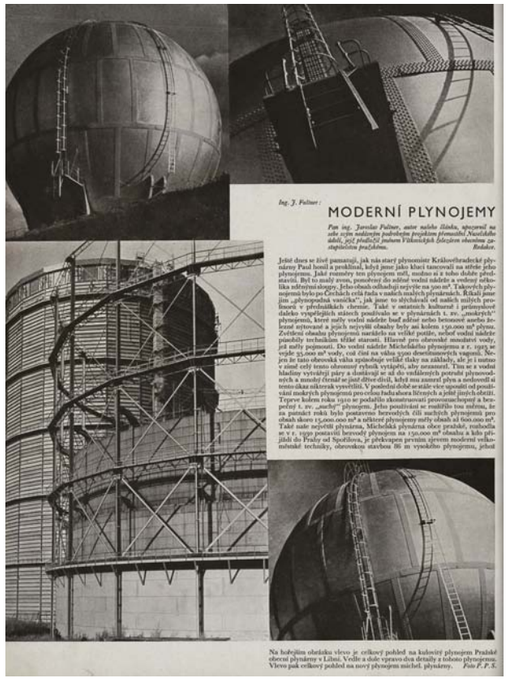

979

980

Realizace v tuzemsku – výrobky kotlárny (plynojemy)

Často opakovaným motivem, který se objevoval v publikacích Vítkovických železáren od první poloviny třicátých let až do roku 1948, byl unikátní liberský plynojem kulovitého tvaru o průměru 20 metrů a válcový plynojem Pražské obecní plynárny v Praze-Michli s průměrem 53, 8 metru a výškou 85 metrů. Vítkovické železárny se postaraly o jejich výrobu a montáž.

Vítkovické železárny využívaly obrazy plynojemů ve svých propagačních publikacích více než patnáct let, tedy i v době, kdy už kulová varianta jednoho z nich nebyla v důsledku válečného poškození v provozu. Válcový vodojem fungoval do roku 1961, kdy došlo k jeho požáru.

Kulovitý i válcový plynojem byl po celé období zastoupen jen jednou variantou snímku, která byla řešena poměrně konzervativně a kladla důraz na informativní charakter.

Moderní průmyslové objekty vzbudily ve své době četnou pozornost médií. S velkou mírou výtvarných prvků se fotografie obou plynojemů objevily krátce po jejich dostavbě například na dvoustraně ilustrovaného týdeníku Světozor. Kolekci snímků plášťů, celkových pohledů i vnitřních částí obou zařízení vytvořila agentura Press Photo Service. Vizuální krása fotografií byla výsledkem propojení tendencí nové věcnosti ve fotografii nesoucí v sobě promyšlenou práci s nízkým světlem, diagonálními kompozicemi nebo důrazem na strukturu a detail.

977 | Válcový plynojem v Praze-Michli z roku 1933, snímek používaný Vítkovickými železárnami | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 274/50
978 | Kulovitý plynojem v Praze-Libni z roku 1932, snímek používaný Vítkovickými železárnami | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 176/7
979, 980 | Snímky obou plynojemů v týdeníku Světozor pořízené fotografy agentury Press Photo Service | *Světozor*, ročník 33, číslo 3, dne 19. ledna 1933
981–983 | Snímky z vnitřní části válcového plynojemu od fotografů agentury Press Photo Service | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 510/102

981

982

983

SVĚT V OBRAZECH • TÝDENÍK MINISTERSTVA INFORMACÍ • Č. 40 • R. III. • 4. X. 1947 • 9 Kčs • S PŘÍLOHOU NÁRODNÍ VÝBORY VE VÝSTAVBĚ

XXVII 2.1

Svět v obrazech

POJĎTE S NÁMI

Uhlí, více uhlí - volají naše továrny i elektrárny. Nikdo z nás nemůže nedbat příkazu doby, nikdo nemůže zůstat lhostejným k společnému problému nedostatku uhlí. Přijďme všichni pomoci našim horníkům, nebude podniku, který by nevytvořil uhelnou brigádu! Pomůžeme tam, kde národ pomoci potřebuje nejnaléhavěji - pojďte s námi! Foto: Hájek

NOVÝ BEZVODÝ PLYNOJEM PRAŽSKÉ PLYNÁRNY V MICHLI

V minulém roce byl dán do provozu největší plynojem v Československé republice. Jest to bezvodý plynojem plynárny města Prahy v Michli, jehož montáž trvala celé dva roky. Jest to skutečný obr, který svou výškou 76 m převyšuje o 11 metrů rozhlednu na Petříně. Jeho průměr jest o 3.6 metru větší než šířka Václavského náměstí, neboť činí 53.6 m. Při úplném vyplnění pojme michelský bezvodý plynojem 150.000 m³ plynu.

Tato nejdůležitější součást plynárny má trojí úkol: Především vyrovnává rozdíly mezi výrobou a odběrem plynu. Odběr plynu jest podle denní doby podroben značnému kolísání, kdežto naproti tomu povaha pecí, v nichž se plyn vyrábí, vyžaduje stejnoměrný a nepřetržitý provoz. Dále umožňuje promísení plynu, čímž se dosáhne stejnoměrné výhřevnosti, která jest v době odplynování plynových pecí velmi různá. Konečně představuje obsah plynojemu určitou zásobu plynu, potřebnou pro zajištění nepřetržité dodávky plynu při případných poruchách v provozu plynárny.

Michelská plynárna má sice nedávno postavený nový, dosti velký plynojem, který však nestačil k nashromáždění potřebné zásoby plynu pro provoz. Jest to plynojem tak zv. „mokrý", u něhož těsnění jest provedeno 22.000 m³ vody. Právě toto vodní těsnění jest příčinou mnohých nevýhod mokrých plynojemů. Voda se v létě vypařuje a nasycuje plyn vodními parami, takže jej znehodnocuje, v zimě pak zamrzá a jest nutno ji ohřívati parou, aby se tomu zabránilo; jest tu ještě mnoho jiných nevýhod, působených vodním těsněním.

Všechny uvedené nedostatky lze vyloučiti postavením plynojemu bez vodní nádrže.

Takovým plynojemem jest bezvodý plynojem MAN, vynález fy Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg, od níž získaly provozovací právo pro Československo Vítkovické železárny, které michelský bezvodý plynojem podle systému MAN také postavily.

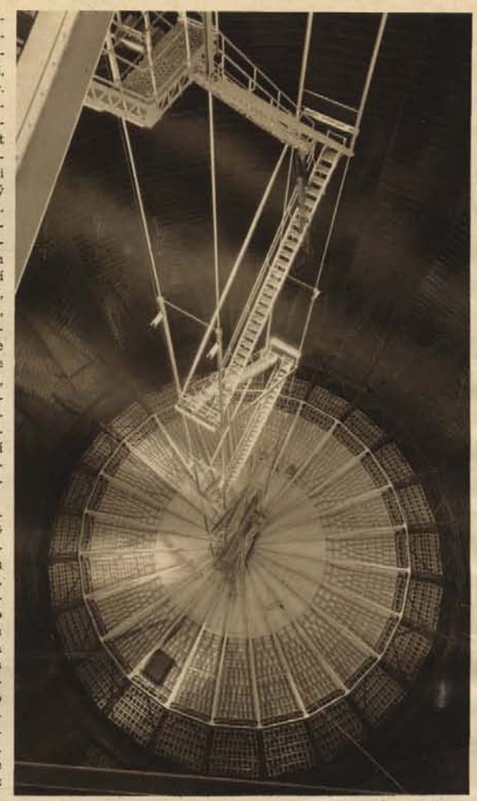

Pohled dovnitř bezvodého plynojemu na vnitřní schodiště směrem k pístu. (Vítkovické železárny.)

Plynojem MAN jest mnohoboké, uzavřené těleso, v němž se pohybuje nahoru a dolů píst. Okraj pístu jest utěsněn lištou z plochého železa, přitlačeného na hladkou stěnu plynojemu. Nad lištou jest okružní žlábek, naplněný dehtovým olejem, který stéká po stěně plynojemu, shromažďuje se ve žlábku na dně a jest pak samočinně čerpán opět nahoru. Prostor nad pístem jest úplně prost plynu, jest osvětlován okny a pohyblivé schodiště, umístěné v tomto prostoru, umožňuje sestoupení až k pístu a častou kontrolu celého zařízení. Dovnitř plynojemu jest možno sestoupiti se střechy, na kterou vede osobní výtah.

Bezvodý plynojem jest mnohem lehčí, než plynojem mokrý, neboť odpadá zde váha vodní nádrže a jest tedy možno provésti základy plynojemu mnohem lehčí a levnější. Plyn jest suchý a jeho tlak jest stejnoměrnější, neboť jest působen vahou pístu. V zimě nehrozí nebezpečí zamrznutí vodního těsnění a plynojem pracuje za každých okolností bezvadně a bezpečně.

Jednoduchá konstrukce bezvodých plynojemů umožňuje stavěti i největší plynojemy, jako jest na př. plynojem v Chicagu, který má obsah 566.000 m³, průměr 85 m a výšku 114 m. Plynojemy tohoto systému docházejí stále větší obliby, zejména v Americe. Do ledna minulého roku byl postaven, resp. objednán 251 bezvodý plynojem o celkovém obsahu 18,884.400 m³. B.

Snímky Press Photo Service, Praha.

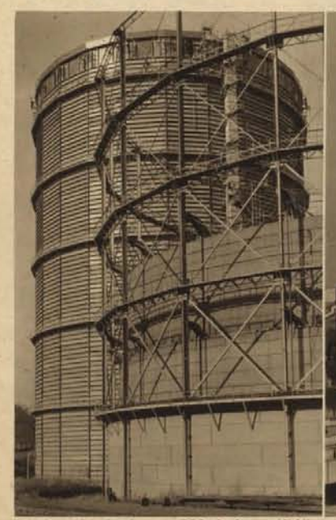

Pohled na obě plynojemy pražské plynárny v Michli. Vpravo mokrý plynojem o obs. 70.000 m³, vlevo bezvodý plynojem o obs. 150.000 m³. Dodaly Vítkovické železárny.

Bezvodý plynojem pražské plynárny v Michli o obs. 150.000 m³. Celkový pohled. (Vítkovické železárny.)

Pohled na vnější schodiště a osobní výtah na bezvodém plynojemu. (Vítkovické železárny.)

22

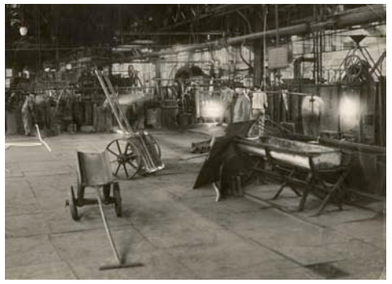

986

987

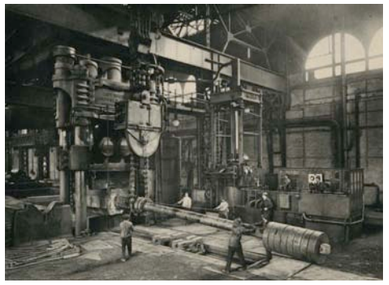

988

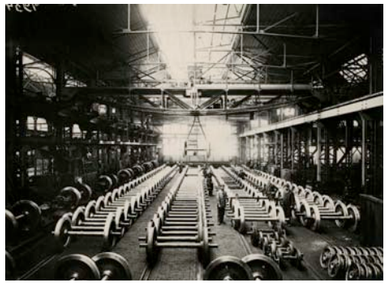

989

990

991

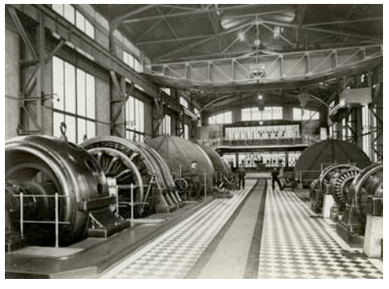

992

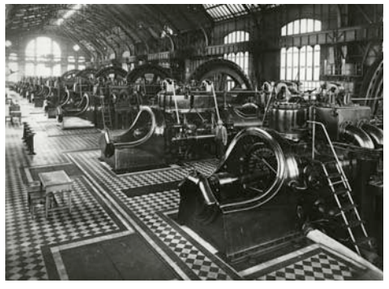

993

Pohledy do provozů Vítkovických železáren

986 | Válcovna u vysokých pecí | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 166/7
987 | Válcovna plechů, obracení pancéřové desky | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 274/16
988 | Kovárna | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 148/5
989 | Strojírna, železniční soukolí | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 218/11
990 | Pražírna rud | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, karton 15
991 | Továrna na výhybky | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 279/16
992 | Nová válcovna, měnírna | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 278/16
993 | Plynová ústředna IV | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 219/12
994 | Nová válcovna, válcovna plechů | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 274/16
995 | Hala strojírny | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 274/50
996 | Strojírna, opracování ozubeného kola | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
997 | Rourovna, trubkové stěny | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 257/14
998 | Nová válcovna | 1913 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 271/15
999 | Lisovna, lis 1 500 tun | 1927 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 274/50
1000 | Válcovna trub | 1926 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 253/14

994

995

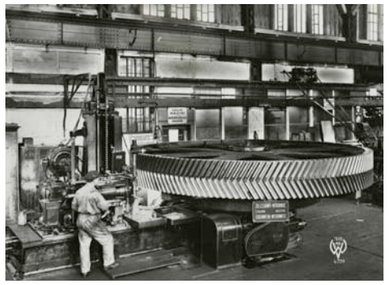

996

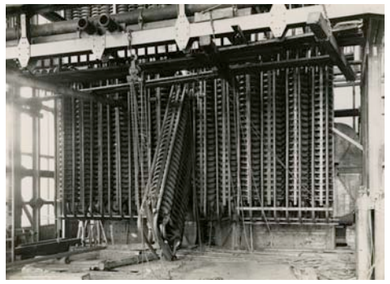

997

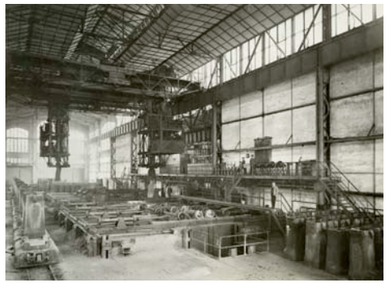

998

1000

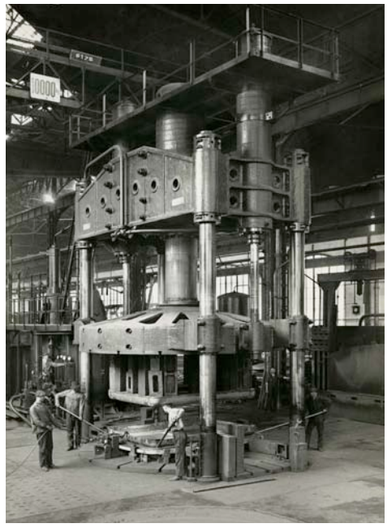

999

1001

1002

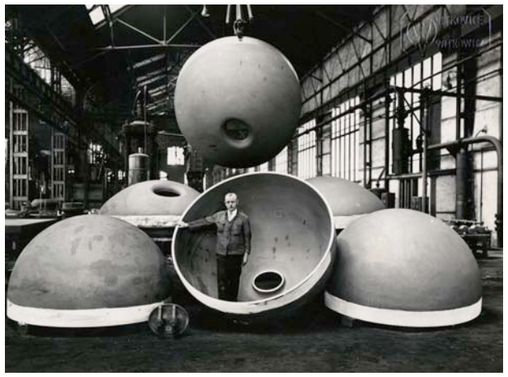

1003

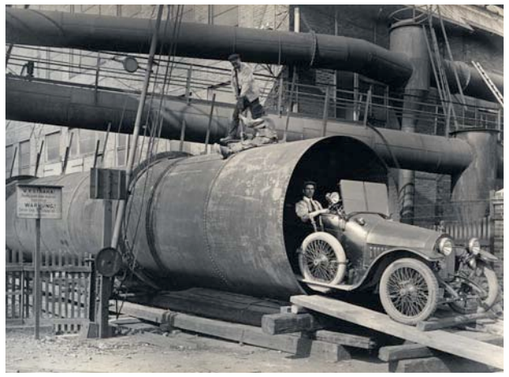

1004

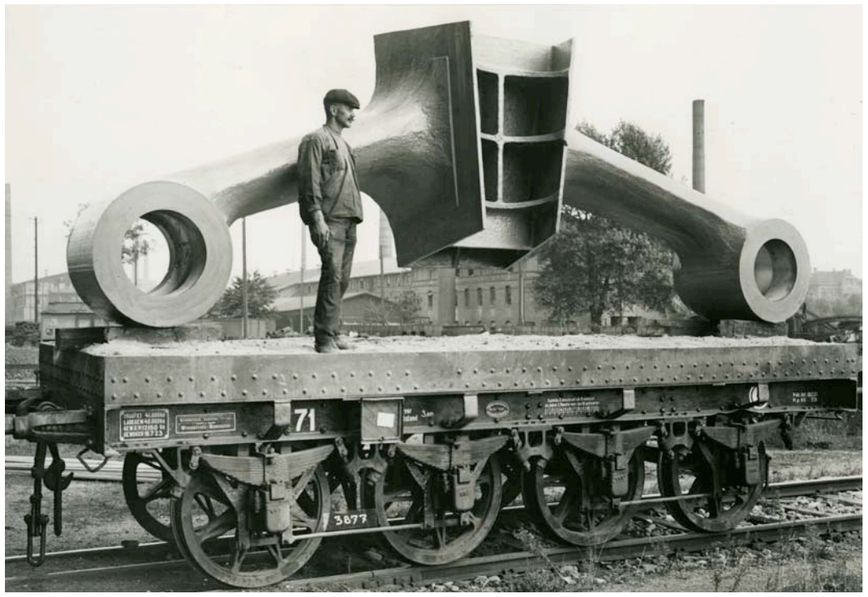

1005

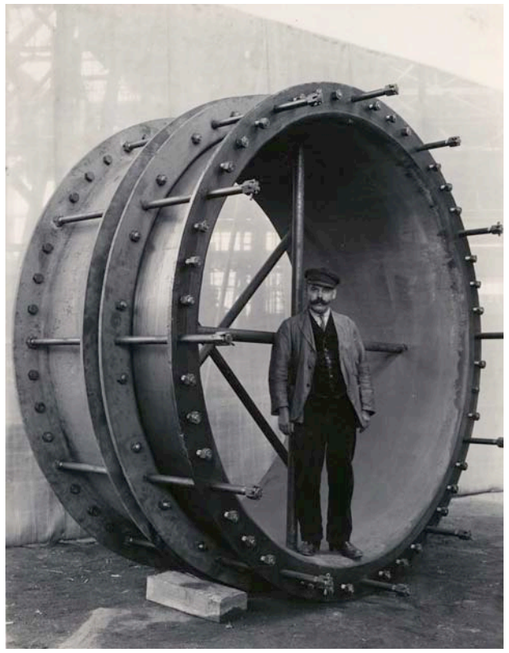

1006

1007

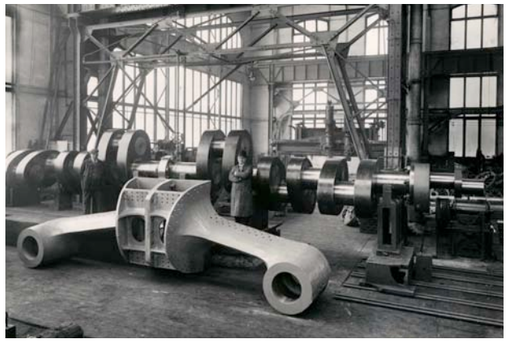

1008

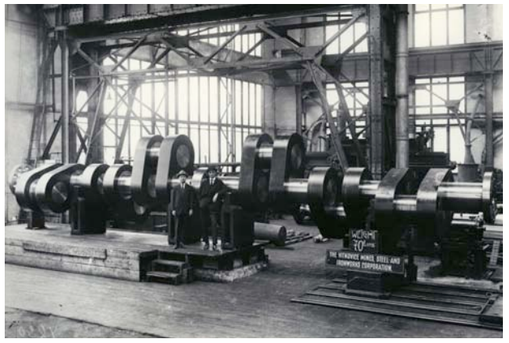

1009

Zaměstnanec Vítkovických železáren jako měřítko k výrobku

1001 | Kotlárna | [do roku 1914] | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 175/7
1002 | Továrna na litou ocel, lisovna | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 151/6
1003 | Kotlárna, kotlová dna | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 175/7
1004 | Kotlárna, potrubí pro rozvod plynu o průměru 2 500 mm | 1924 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, alba, karton č. 27
1005 | Továrna na litou ocel, součást pro lodě (nosič) | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
1006 | Továrna na litou ocel, součást pro lodě (nosič) | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6
1007 | Továrna na litou ocel, součást pro lodě (zalomená hřídel) | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
1008 | Válcovna trub | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 256/14
1009 | Továrna na litou ocel, součást pro lodě (lodní vaznice) | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 330/20

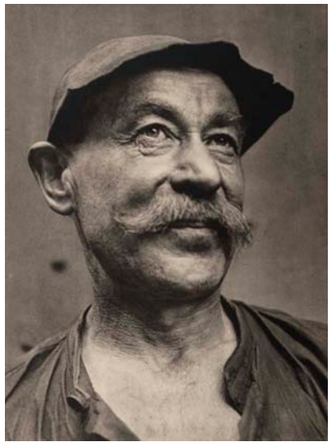

1010

1011

1012

1013

1014

Zaměstnanec a žák učiliště Vítkovických železáren na snímcích z publikací mezi lety 1938–1948. V obrazech je uplatněn výrazný budovatelský charakter realizovaný zasněnými pohledy, úsměvy nebo i podhledovým záběrem vůči portrétovanému. Snímky ve stylu tzv. socialistického realismu byly v období mezi lety 1945–1948 zařazovány nejčastěji na poslední strany publikace.

1010 | Z publikace *Lidská práce v železárnách* z roku 1938
1011 | Z publikace *Vítkovické železárny, národní podnik* z roku [1948]
1012 | Z publikace *Vítkovické železárny, národní podnik* z roku [1948] a *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* z roku [1948]
1013 | Z publikace *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* z roku [1948]
1014 | Z publikace *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* z roku [1948]

Fotografické motivy po roce 1948

Z celého sledovaného období docházelo právě v letech 1945–1948 k postupným modifikacím fotografických námětů a ke změnám postojů, které gradovaly k nejvýraznější proměně obsahu a významu fotografií i celých publikací. Oficiální charakter propagačních materiálů podniku s sebou nesl podřízení se novým fotografickým námětům a způsobu jejich zaznamenávání.

Fotografické náměty byly úzce propojené s aktuální politickou ideologií, která se nejsilněji projevovala do poloviny padesátých let minulého století. Směr oficiální, tzv. nové, fotografie byl částečně a alespoň v prvních letech padesátých let vytyčen v extrémně ideologicky tendenční příručce budovatelské povahy *Thema v nové fotografii* (1952). Text knihy od Františka Doležala spolu s obrazovým doprovodem vnímal fotografii jako nástroj k oslovení masového počtu fotografických amatérů i profesionálů a edičních pracovníků. Zásadně zredukoval námětové spektrum a jako klíčovou součást fotografické produkce předepisoval pracujícího člověka. Ve stejné ediční řadě pojmenované *Socialistická fotografie* vyšla také útlá knížka Vladimíra Hipmana *Fotografie v těžkém průmyslu* (1952), která měla především seznamovat autory s fotografickou praxí v tomto prostředí. Podobně jako předchozí kniha přinesla i tato mnoho ukázek reportážních a portrétních snímků. Kromě diktovaných nových zásad byly některé dosavadní fotografické formy i žánry zavrhnuty. Typicky šlo o fotografickou montáž, abstraktní fotografii a ostatně veškeré výtvarné tendence, které byly považovány za kýč. K rehabilitaci meziválečných fotografických směrů a přístupů docházelo postupně od druhé poloviny padesátých let, avšak výhradně ve výtvarné fotografii.

Společnou ideou oficiálních tištěných médií v podnikových propagacích bylo celospolečenské budování v širokém slova smyslu. Veškeré náměty z oblasti československých výrobních podniků směřovaly ke kolektivní oslavě lidské práce. Hlavním námětovým zdrojem fotografických publikací byl pracovník zastoupený v nejrůznějších situacích a fázích průmyslové produkce. Nově se stal nástrojem a symbolem optimistického směřování socialistické společnosti. Způsob jeho záznamu byl pevně určený a jeho základem byla jednoduchost – pro zachování jednoznačnosti v divákově výkladu.

Také strategie nově zřízeného samostatného propagačního oddělení Vítkovických železáren byla úzce propojena s novými politickými a společenskými vizemi. Díky zásadnímu podílu v produkci ocelových výrobků pro československé hospodářství se od tohoto podniku očekávala stejně rozsáhlá angažovanost v propagaci práce a života dělníka v socialismu. Fotografické publikace představovaly vhodný prostředek k šíření společenské hodnoty práce. Vedle dočasných nástěnek, plakátů nebo podnikových časopisů se navíc fotografická publikace stávala zpravidla trvalým nositelem obrazu.

Silné ideologické pojetí fotografie se i přes postupnou liberalizaci fotografického média a jeho námětů usadilo nejvíce právě v oficiální fotografii z pracovního prostředí. V případě fotografických publikací Vítkovických železáren k tomu navíc přispělo téma těžkého průmyslu a v neposlední řadě i levicově orientovaný region Ostravska. Podnik také jako jeden z vůbec prvních u nás přijal nové pojetí i význam fotografií. Předepsané motivy i způsob jejich záznamu pronikl do fotografických publikací Vítkovických železáren už krátce po znárodnění podniku.

Smysl propagačních fotografií se v průběhu let 1948–1989 modifikoval. I nadále přetrvávala potřeba prezentovat výrobky na zahraničním trhu. Centrálně plánované hospodářství Československa neschopné v tuzemsku uspokojit požadovanou poptávku, tudíž nevyžadovalo podporu odbytu pomocí reklamních prospektů v tak velké míře. S budováním socialistického Československa ovšem vzrůstala poptávka po dělnících. Reklamní tiskoviny s fotografiemi tak měly proniknout a oslovovat i obyčejné lidi, kteří by se do práce v těžkém průmyslu zapojili. V souvislosti s tím se výrazně rozšířilo námětové spektrum fotografií, především pak v období „normalizace“.

Náměty fotografické produkce se jasněji rozdělily mezi dva typy fotografických publikací. Redukování obrázků na motivy strojů, výrobních hal, ale zejména výrobků přetrvávala v publikacích určených pro zahraniční i tuzemské odběratele, jejichž zájem byl výhradně obchodní. Současně odpadala jinak tolik proklamovaná hesla v textových částech publikací.

Nový typ fotografických motivů se objevoval v publikacích určených jednotlivým skupinám dělníků, úředníků, nebo mládeži. Ten byl charakteristický zcela nezastíranou výchovnou a agitační povahou reflektovanou prostřednictvím běžných výjevů z podnikového prostředí. Klíčovými motivy fotografií byly jakési benefity a služby, které podnik zaměstnancům nabízel. Způsoby stravování, organizované rekreace, kulturní dům, zdravotnická zařízení, hromadná doprava, panelová sídliště, to vše se stalo obecným motivem většiny rozsáhlejších tiskovin. Ostatně život zaměstnanců v typizovaných dějových momentech byl příznačný pro

veškeré propagační publikace československých podniků socialistické éry. Teprve druhotnou součástí kolekce se staly fotografie z provozů a snímky zařízení, které stávající pracovníci vesměs znali.

Při srovnání s běžnými archivními snímky Vítkovických železáren z někdejších provozů i druhotných oblastí lze vidět, že se v případě publikované fotodokumentace jednalo o iluzivní reflexi reality. V podnikovém Archivu Vítkovice, a. s. se totiž nacházejí desítky tisíc negativů, autentických momentek, u nichž nebylo možné scénu předem připravit nebo estetizovat veškeré motivy. Zde se pak odhaluje, že provozy byly temnými a skličujícími monumentálními prostory nebo že mnohé závodní kantýny byly tmavými místnostmi bez oken a s minimální nabídkou sortimentu.

Výraznější proměny doznala forma a technika fotografií. Statické motivy postupně po roce 1948 vystřídaly dynamičtější snímky s postavami dělníků. Dovolovala to fotografická technika malých a snadno přenosných fotoaparátů. V padesátých a šedesátých letech se mnohdy udržela nejen řemeslná kvalita fotografií, ale u jednotlivých fotografií lze hovořit i o snaze o estetický účinek obrazu. I ten byl bezpochyby východiskem k zaujetí diváka pro socialistický průmysl.

Období „normalizace“

Období československé „normalizace“ se ve většině propagačních oddělení podniků projevilo personálními čistkami a proměnou hlediska na propagační politiku oproti společensky a kulturně nadějnému období šedesátých let. Navázalo se na ideologické podmínky první poloviny padesátých let a pevně se utvrdil obraz dělníka jako klíčové součásti socialistické společnosti. Kromě toho byla prohloubena potřeba zachycovat další politické motivy. Ve snaze potvrdit společenskou a budovatelskou roli podniku byly záběry s politickými a výchovnými motivy průvodů, kolektivních schůzí a (portréty) nejvýkonnějších dělníků ještě více frekventované. Od počátku sedmdesátých let se také mimo primární výrobní sféru rozšířila produkce účelových záběrů z kolektivních rekreací a kulturních domů, majících zdůraznit blahobyt zaměstnanců.

Mnohem menší pozornost byla oproti předchozímu období věnována řemeslné stránce fotografie. Byť minimální vizuální vkus mnoha stávajících publikací byl nyní ještě potlačen lhostejností vůči fotografickému zpracování předepsaných motivů. Vztah fotografa k motivu, o němž už měl předem představu, byl založen na popisnosti. Snímky dokazují, že nezáleželo na řemeslné kvalitě fotografie, ale pouze na obsahu sdělení. Otřelé a mnohdy bezcenné fotografie tak nemohly přinášet žádné estetické potěšení. V myšlení tehdejších editorů a propagačních zaměstnanců to snad bylo považováno za zachování „objektivity“ fotografie. Ona věcnost však díky inscenování a výběru určitých motivů v těchto knihách nikdy neexistovala.

Po roce 1989

Zásadní uvolnění v politice a společnosti po roce 1989 přineslo také svobodu v obrazové charakterizaci podniku. Fotografie dokázaly bezprostředně reagovat na rychlý technologický vývoj spojený například s intenzivnějším zapojením výpočetní techniky do řízení výroby. Byly hledány nové účinné reklamní postupy založené především na nápaditosti fotografie. Námětový základ zůstal stejný a společný byl mnohdy i způsob záznamu podniku, jeho zaměstnanců a reálií. Největší rozdíl nastal ve významu obrazů.

1015

1016

1017

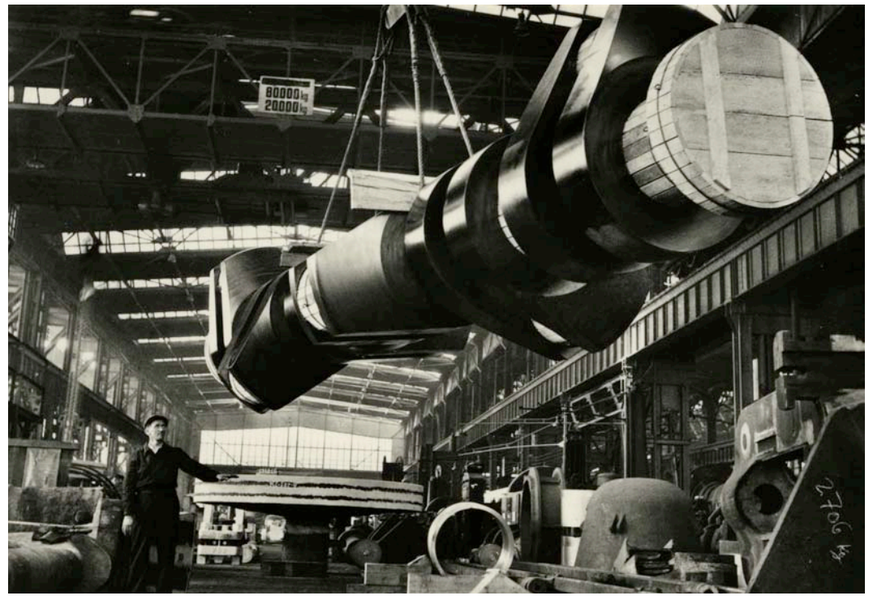

1018

Pohledy do provozů Vítkovických železáren | ze souboru pohlednic | [padesátá až šedesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1649/287 | popisky převzaty z rubu jednotlivých pohlednic

1015 | *U hlubinných pecí*
1016 | *Kování zalomených hřídelí*
1017 | *Svařování pláště pro hrudkovny*
1018 | *Zalomená hřídel – specialita VŽKG*

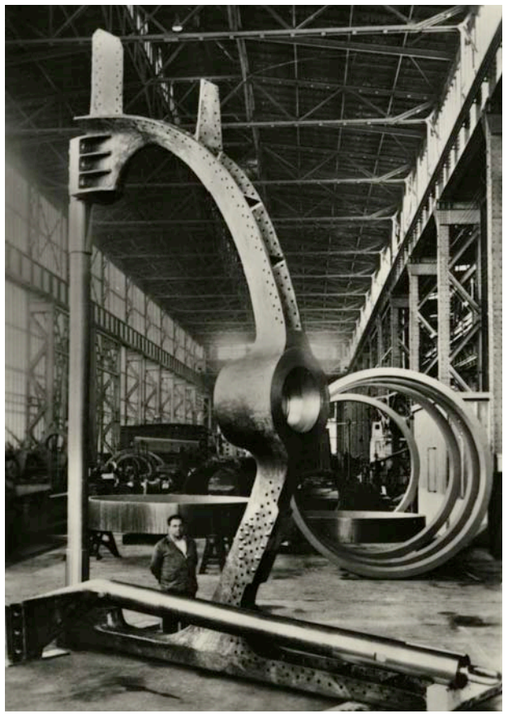

1019

1020

Pohledy do provozů Vítkovických železáren | ze souboru pohlednic | [padesátá až šedesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1649/287 | popisky převzaty z rubu jednotlivých pohlednic

1019 | *Lodní materiál*
1020 | *Výroba ozubených kol*
1021 | *Vertikální a horizontální stolice, prům. 600 mm*
1022 | *Olejování trubek*
1023 | *V ocelárně*
1024 | *Kování kruhů*
1025 | *Lisování kotlových den*

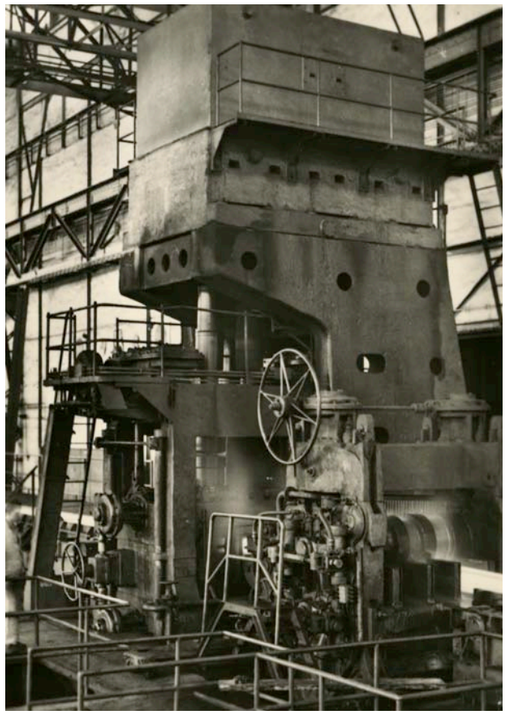

1021

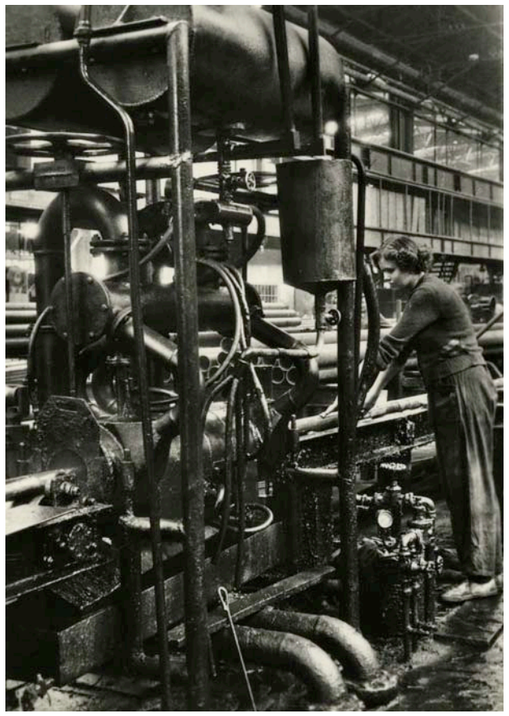

1022

1023

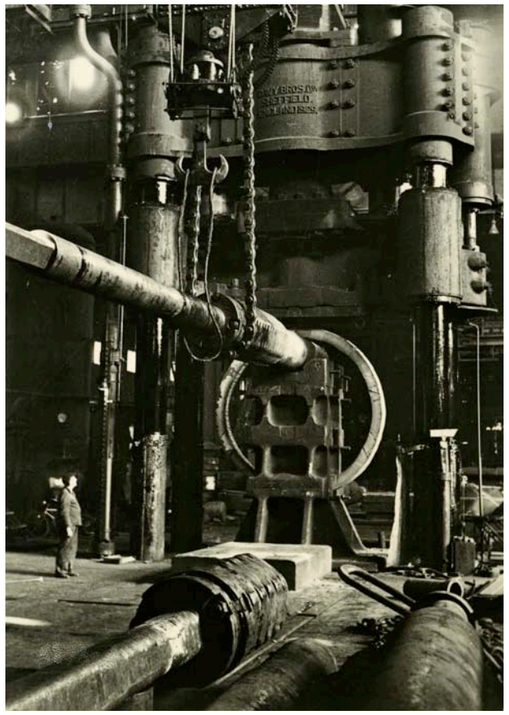

1024

1025

1026

1027

1028

1029

1030

1031

1032

1033

1034

1035

1036

1037

Fotografické motivy v publikacích Vítkovických železáren – soubor snímků pro mládež, 12 obrázků | [1978] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1654/288

1026 | *1.* [bez názvu, Vítkovičtí učni, pozn. autora]

1027 | *2. Letecký pohled na jeden ze stěžejních vítkovických provozů – těžkou mechaniku*

1028 | *3. Opracování tzv. prstence, jednoho z dílů zařízení jaderných elektráren*

1029 | *4. V dílnách učiliště i v závodech mají mladí možnost úspěšně zvládnout zvolenou profesi*

1030 | *5. Odborné učiliště VÍTKOVIC patří svou kapacitou i vybavením k největším a nejlepším v republice*

1031 | *6. Krytý bazén na učilišti je jen málokdy takto v klidu jako na snímku*

1032 | *7. Dům kultury pracujících VÍTKOVIC – těžiště kulturního a společenského života vítkovák*

1033 | *8. Na letním koupališti v areálu rekreačního střediska vítkováků – v Kostelci u Gottwaldova*

1034 | *9. V letním tréninkovém táboře vítkovických učňů na Hadince na Vítkovsku*

1035 | *10. Odbíjená patří v letním táboře vítkováků ke sportům číslo jedna*

1036 | *11. Na tartanové dráze vítkovického stadiónu*

1037 | *12. Pro zimní rekreaci a sportování mladých vítkováků jsou Beskydy jako stvořené*

1038

Fotografické motivy v publikacích Vítkovických železáren – reprodukce celého souboru 9 ks pohlednic | [osmdesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 559/74 | popisky převzaty z rubu jednotlivých pohlednic

1038 | *Plavecký bazén na Středním odborném učilišti VÍTKOVIC*
1039 | *Vítkovický stadión při umělém osvětlení*
1040 | *Ve skleníku vítkovického zahradnictví*
1041 | *Rekreační středisko „VÍTKOVICE" v Kostelci u Gottwaldova*
1042 | *ATOM – interiér*
1043 | *Na brouzdališti u rekreačního střediska vítkováků v Kunčicích pod Ondřejníkem*

1039

1040

1041

1042

1043

1044

1045

1046

Fotografické motivy v publikacích Vítkovických železáren – reprodukce celého souboru 9 ks pohlednic | [osmdesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 559/74 | popisky převzaty z rubu jednotlivých pohlednic

1044 | *Dům kultury pracujících VÍTKOVIC*
1045 | *O děti vítkováků je dobře postaráno v jeslích a školkách*
1046 | *Letecký pohled na VII. obvod v Ostravě-Porubě*

Přípravy fotografických publikací

Do roku 1948 byla realizace veškerých propagačních materiálů přičleněna ke správní oblasti ředitelství podniku, které mělo specializovanou reklamní a grafickou kancelář. Teprve v první polovině padesátých let bylo pro tyto účely zřízeno samostatné oddělení pojmenované Výrobně technická propagace, které převzalo zodpovědnost nejen za návrhy propagačních tiskovin, ale i za politickou a pracovní výchovu zaměstnanců. Po roce 1989 spolupracoval podnik s ostravskou reklamní firmou Pro Market působící v letech 1990 až 1996.

Pro většinu fotografických publikací před rokem 1948 nebyly fotografické soubory vytvářeny účelově, ale koncepce obrazové složky byla sestavena z již dříve vzniklých snímků. Toto pohodlné, ale nepříliš originální řešení mělo dopad především na slabou aktuálnost obrázků používaných mezi více tiskovinami.

Jak dokazuje shoda obrazových reprodukcí s dochovanými negativy uloženými v Archivu Vítkovice, a. s., byla většina obrázků otištěných v publikacích do roku 1948 zhotovována na skleněné desky formátu 18 × 24 cm. Iniciátoři a autoři snímků vycházeli z předpokladu, že reklamní a propagační fotografie a snímky jednotlivých závodů musí být zhotoveny dokonalou fotografickou technikou velkého formátu. S ohledem na nákladnost celého fotografického procesu byly výsledné fotografie používány opakovaně.

Nejrozsáhlejší fotografická dokumentace Vítkovických železáren do konce druhé světové války pochází z let 1923–1931. Tehdy totiž vznikala každoročně pro potřeby podniku fotografická alba Neubauten (Nové budovy)[393] dokumentující meziroční stavební přírůstky provozů, ale i dalších interiérů a exteriérů budov pro nevýrobní účely. Jednokusově a periodicky vyráběná alba poskytovala nejen přehled o provozním rozvoji podniku, ale zajišťovala také bohatý obrazový materiál použitelný také pro propagační knihy.[394]

Nové technické prostředky se ve fotografické propagaci Vítkovických železáren podařilo prosadit teprve po roce 1948. Zdokonalování fotografické techniky i chemických technologií potřebných ke zpracování materiálů mělo vliv na častější aktualizaci fotografických záznamů a zvyšování kvantity obrazového archivu. Podobně jako v redakcích periodik a v nakladatelstvích byly i zde používány fotoaparáty středního formátu.

Úpravy snímků

Především pro statické snímky s motivem vlastních výrobků využívaly Vítkovické železárny ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století různé modifikace a úpravy původních fotografií. V daném odvětví propagace šlo o celkem běžné zásahy, které měly v konzumentovi reklamy vyvolávat dojem řemeslně kultivovaného sdělení. Nejběžnějšími postupy uplatňovanými grafickým oddělením Vítkovických železáren byly retuš stříkáním barvy, nanášení barvy štětcem a ojediněle i fotomontáž. Prakticky bez výjimky bylo cílem těchto postupů oprostit obrazově komplikovaný snímek od rušivých elementů, optimalizovat ho k tisku a přimět tak diváka, aby se soustředil jen na hlavní motiv v podobě výrobku. Úpravy se staly nevyhnutelnou součástí předtiskové přípravy snímků, protože tehdejší nedokonalá autotypie svým hrubým rastrem a v neposlední řadě i použitým savým papírem některé partie a detaily obrazu potlačovala.

V období československých totalitních let převažoval v oficiální propagační fotografii socialistický realismus, který podobné postupy při přípravě fotografických knih z principu zavrhoval. Častými redakčními transformacemi originálně pořízeného snímku byl jeho dodatečný výřez. Zásadní úpravy tak přetrvávaly především v zásahu a optimalizaci scény ještě před pořízením snímku.

Po roce 1989 přispěl k zásahům do vytvořených snímků dynamický rozvoj v polygrafickém průmyslu a později i v digitální fotografii, která byla upravována výhradně v počítačových softwarech.

Retuše

Rozměry a hmotnost produktů železáren nedovolovaly jejich přenesení do fotografických ateliérů, kde by mohl fotograf optimalizovat světelné podmínky, zamezit nežádoucím reflexům apod. Také pro charakter materiálu fotografovaného předmětu a pro následnou přípravu k otištění se jako jedna z nejčastějších a nejpozoruhodnějších úprav fotografií pro reklamní tiskoviny uplatňovala americká retuš, pomocí níž bylo možné zásadně modifikovat původní fotografii. Od první poloviny dvacátých let byla tato moderní forma přípravy obrázků pro tisk používána především pro snímky s motivy drobných i velkých strojů a dalších ocelových zařízení. Týkala se tedy výhradně produktů, které sloužily k prodeji.

Šlo o poměrně komplikovanou metodu stříkání barvy vlasovým proudem barvy z tenké trubičky na jednotlivé plochy fotografovaného motivu. Veškeré struktury byly vyhlazeny a nahrazeny téměř sametovým vzhledem. Z originálního snímku bylo zachováno rozložení hran a stran jednotlivých strojů. Retušér pak všechny tyto složky nahradil barvami

různých odstínů. Jejich střídáním v neutrální barvě od světlé po nejtmavší bylo možné vytvářet a měnit uměle přidané odlesky světla a vlastní stíny předmětu. Tento druh úpravy fotografického materiálu dovoloval nahrazení prvotní fotografované vrstvy novou vrstvou barvy, a bylo tak možné zakrýt například původní část snímku. Technickým cílem postupu bylo odstranění hrubého vzhledu fotografovaného materiálu, zvýšení světelné dynamiky a plastičnosti předmětu. Myšlenkovým záměrem náročné úpravy byla co nejdůstojnější a nejdokonalejší prezentace výrobku. Do jisté míry se jednalo o iluzi, která jen částečně korespondovala s předpoklady reklamní fotografie, jež má od svého základu diváka pravdivě informovat. Retušovaný snímek působil spíše jako výsledek grafické techniky a s původním předmětem fotografie měl společné prakticky jen tvarové obrysy.

Technika vyžadovala velkou zkušenost. Nešlo přitom o samotné nanášení jemného prášku, ale i o zručnost ve vyřezávání šablon, které musely být zhotoveny speciálně pro každou část obrazu. Námět upravovaný americkou retuší byl zpravidla přenesený na nové neutrální pozadí a byl tak vyčleněn z původního pevného stanoviště ve fabrice.

Tvůrci tištěných propagačních materiálů Vítkovických železáren uplatňovali americkou retuš pro snímky strojních součástí závodů, ale i pro vlastní finální ocelové odlitky. Díky náročnosti celého procesu bylo obvyklé, že se stejně upravený snímek používal v několika titulech opakovaně.

Z dochovaných sbírek není možné identifikovat, kdo pro Vítkovické železárny konkrétní snímky americkou retuší upravoval nebo zda podnik pro tento postup disponoval technickým a personálním zajištěním. Minimálně v jednom případě je však hotový snímek na rubu označený pražskými retušéry Josefem Hofrajtrem a Arnoštem Dittrichem. Během okupace upravila několik obrázků tímto způsobem také brněnská firma Foto Orth, zabývající se kromě americké retuše například také fotomontážemi a zhotovováním fotografií pro průmyslové podniky. Specifická úprava postupně ztrácela význam při zdokonalování fotografických materiálů a tiskových výstupů. Motivy strojů a zařízení upravené americkou retuší však byly otištěny ještě v šedesátých letech v katalozích pro zahraniční trh.[395]

Další úprava snímku určeného pro tisk spočívala v jasovém utlumení některých obrazových partií a naopak pomocí štětce a barvy zvýraznění jiných. Typicky se takto upravovaly snímky hotových ocelových výlisků nebo strojů pořízených ve výrobní hale. Toto přirozené místo podporovalo ústřední motiv, současně ale technické hranice nedovolovaly jeho zdůraznění hned při pořizování fotografie. Na původní fotografii klíčový motiv často splýval s pozadím, které mělo díky rozložení světel různou jasovou hladinu a bylo členité. Podobně jako v případě americké retuše se i zde pracovalo s šablonou kopírující obrys předmětu. Pozadí za výrobkem bylo utlumeno nanesením ředěné světlé barvy, čímž získalo jakýsi mlhavý opar. Ocelový produkt se tím podařilo oddělit od rušivého pozadí a divák se pak mohl soustředit na hlavní motiv fotografie. Plasticita předmětu byla navíc podpořena domalováním světlých linek na jeho hrany.

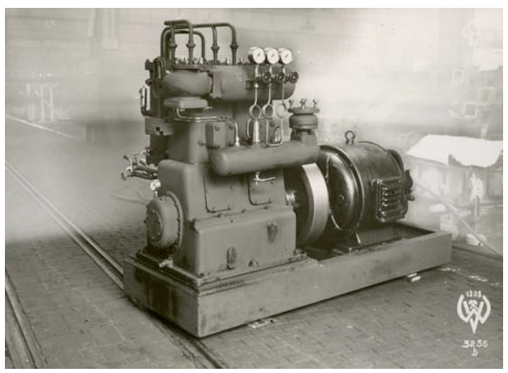

1047

1048

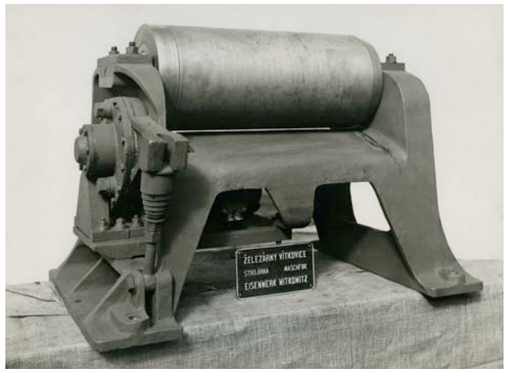

1049

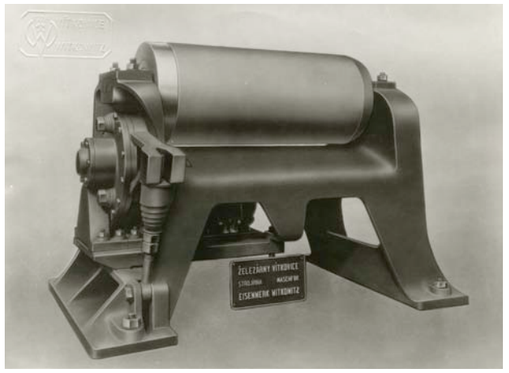

1050

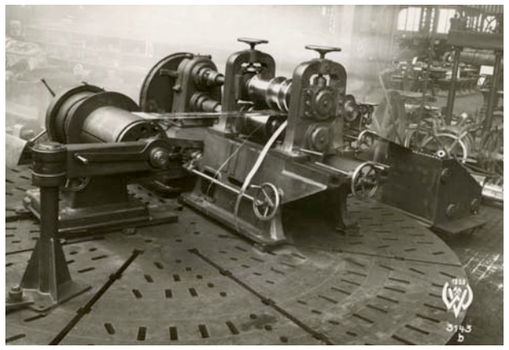

1051

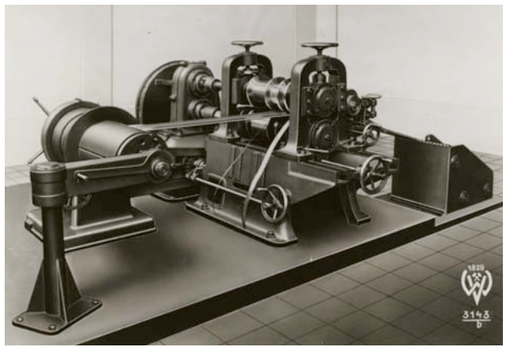

1052

Americká retuš prováděná výhradně pro tiskoviny

1047 | Původní snímek výrobku strojírny – kompresor | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 202/10
1048 | Původní snímek 1047 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 247/13
1049 | Původní snímek výrobku strojírny – elektroválec | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 247/13
1050 | Původní snímek 1050 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 247/13
1051 | Původní snímek výrobku strojírny – cirkulační nůžky pro 600 mm široké pásy zhotovené pro válcovnu zinku v Ostravě-Přívoze | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 237/13
1052 | Původní snímek 1051 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 237/13

1053

1054

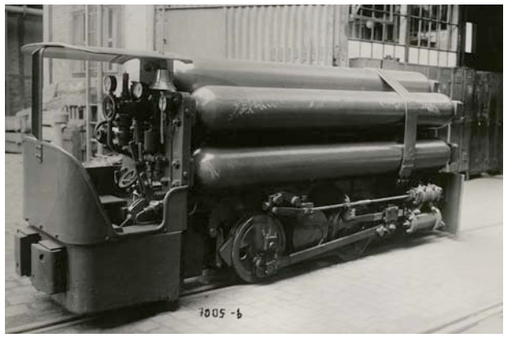

1055

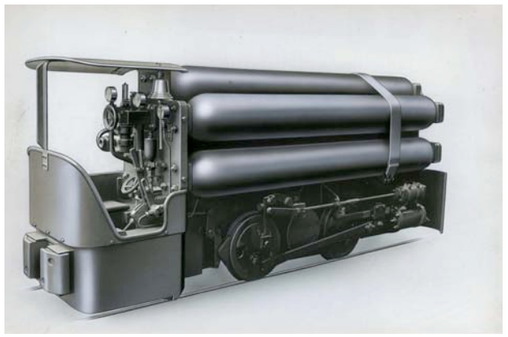

1056

1057

1058

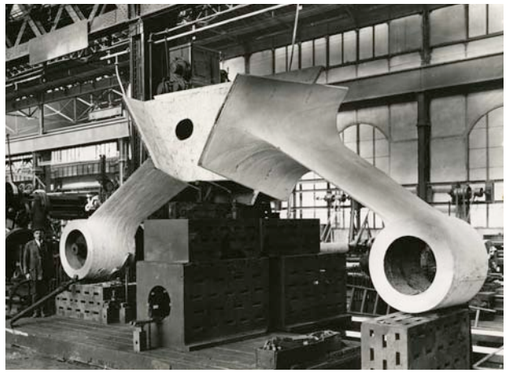

1059

1060

Americká retuš

1053 | Původní snímek výrobku strojírny – žlab | období protektorátu Čechy a Morava | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 227/13
1054 | Původní snímek 1053 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 227/13
1055 | Původní snímek výrobku strojírny – důlní lokomotiva na stlačený plyn | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 220/12
1056 | Původní snímek 1055 po úpravě americkou retuší od firmy Hofrajtr a Dittrich, Praha | 1949 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 220/12
1057 | Původní snímek výrobku strojírny – šramačka na stlačený vzduch | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)
1058 | Původní snímek 1057 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 195/9
1059 | Původní snímek výrobku továrny na litou ocel – lodní součást | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6
1060 | Původní snímek 1059 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6
1061 | Původní snímek 1059 po úpravě americkou retuší | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6

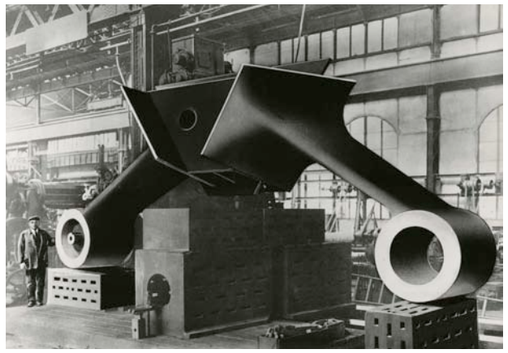

1061

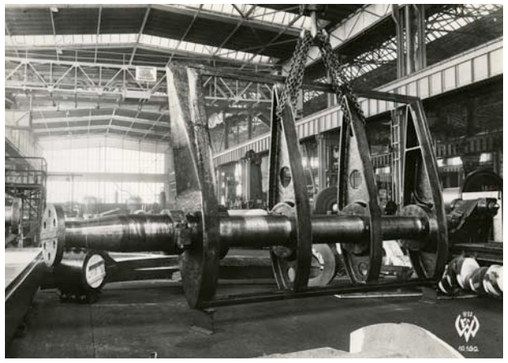

1062

1063

1064

1065

Zesvětlení pozadí

1062 | Původní snímek výrobku továrny na litou ocel – lodní součást | asi 30. léta 20. století | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6
1063 | Původní snímek 1062 po úpravě americkou retuší a zesvětlení pozadí | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6
1064 | Původní snímek výrobku továrny na litou ocel – lodní součást | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6
1065 | Původní snímek 1064 po úpravě americkou retuší a zesvětlení pozadí | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 160/6

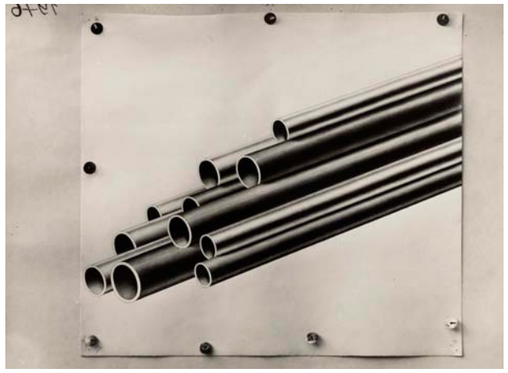

1066

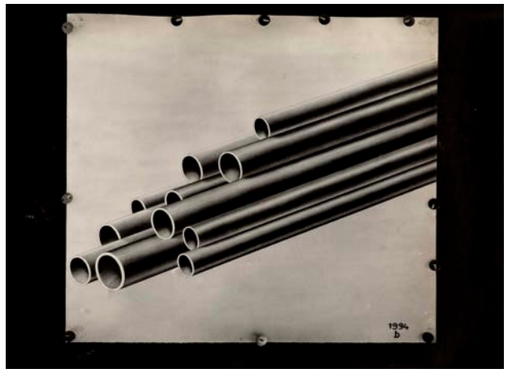

1067

1068

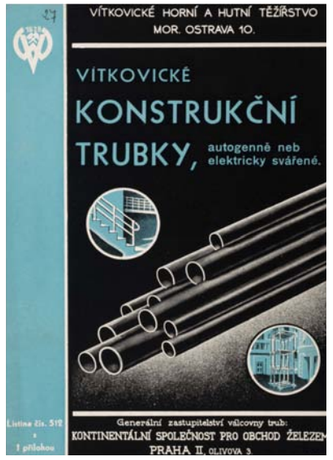

1069

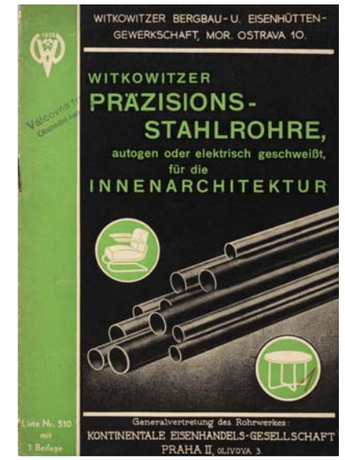

1070

Zdůraznění odlesků na různých místech trubek z jednoho výchozího snímku

1066 | Snímek trubek upravený americkou retuší a připravený pro tisk | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962
1067 | Snímek trubek upravený americkou retuší a připravený pro tisk | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962
1068 | Výsledná tiskovina | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962
1069 | Výsledná tiskovina | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962
1070 | Výsledná tiskovina | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962

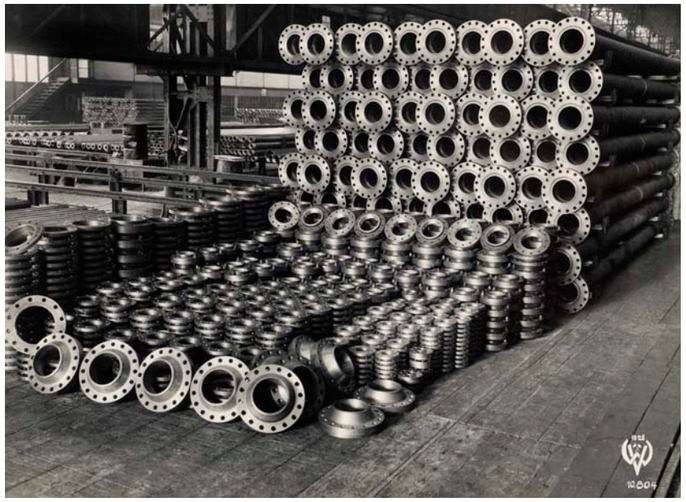

1071

Ořez snímku

1071 | Snímek bez výřezu, části přírubových vysokotlakých trubek pro jihoafrické zlaté doly | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962
1072 | Snímek upravený ořezem a následně otištěný, došlo ke změně kompozice původního snímku | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962

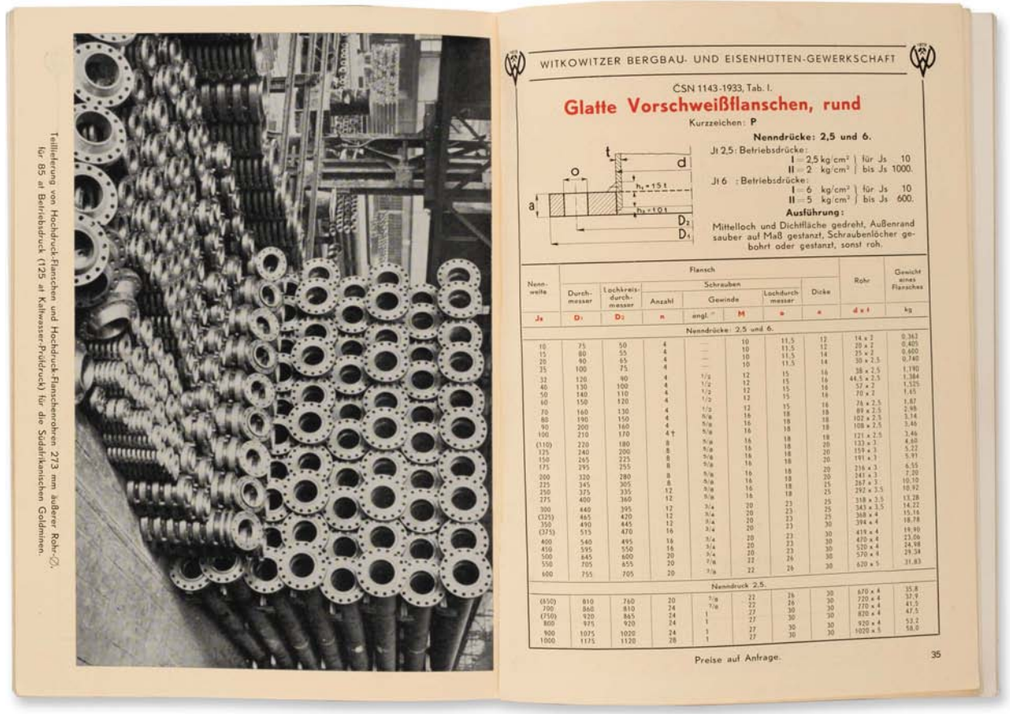

1072

1073

Ořez snímku

1073 | Původní snímek s naznačenou hranicí ořezu | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962
1074 | Snímek upravený ořezem a následně otištěný, došlo ke změně kompozice původního snímku | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-29, 7065/1962

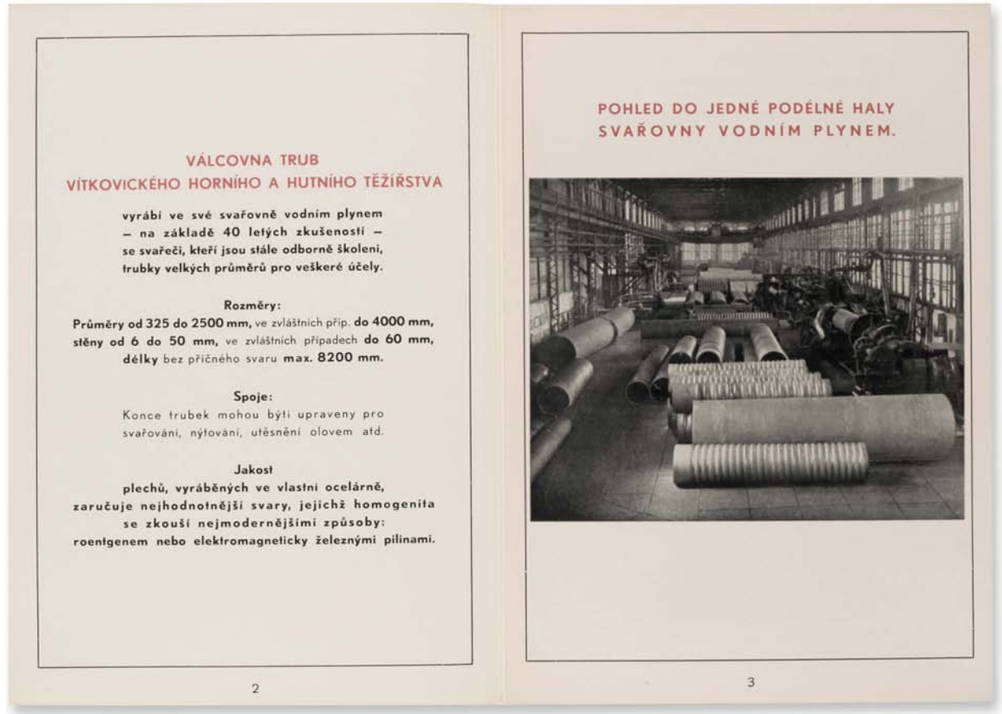

1074

Fotomontáže a koláže

Fotografická koláž se v československé fotografii uplatňovala poprvé na začátku dvacátých let 20. století ve výtvarných projevech skupiny Devětsil, především v obrazových básních a dalších dílech poetismu, později ji jako skvělý prostředek k vyjádření osobitých vizí využili surrealisté. Krátce po prvních realizacích ve volné tvorbě oživila fotomontáž také reklamní a propagační fotografii. Vítkovické železárny byly jedny z prvních podniků v Československu, které prostřednictvím koláže otiskly na jedné ze stran své jubilejní publikace z přelomu let 1928 a 1929 soubor snímků výrobků nejrůznějších měřítek a spojily je v kompaktní a dynamický obraz.[396] Nejednalo se však o první publikovanou fotokoláž průmyslového podniku. Například levicově orientovaný deník Prager Presse přinesl už 11. září 1927 na dvaceti stranách fotografickou zprávu o zlínském podniku Baťa, jejíž součástí byla hned na titulní straně kombinace mnoha snímků ve formě fotografické koláže.[397] Ve stejných novinách vyšla koláž o rok a čtvrt později u příležitosti otištění článku o stoletém jubileu Vítkovických železáren.

Výtvarně orientovaná fotografická koláž z konce dvacátých let byla v meziválečném období pro tiskoviny Vítkovických železáren ojedinělá. S mnohem menším rozsahem použitých dílčích snímků vznikaly kombinace různých fotografií teprve o deset let později v reklamní publikaci vydané za protektorátu a pak v propagačních sešitech nově znárodněného podniku. Slibný potenciál výtvarnější koncepce publikací byl ale zastaven plošně uplatňovaným socialistickým realismem prosazovaným v první polovině padesátých let a trvajícím prakticky do roku 1989. Pro fotografické montáže se takřka bez výjimky používaly jen obrázky výrobků, protože členitost a dynamika mnohaprvkových výsledných koláží dovolovala využít jen výřezy prostých tvarů.

Největší zastoupení měly v tiskovinách fotomontáže skládající se pouze z dvojice snímků. Tento druhý typ montáže spočíval v prostém výřezu hlavního motivu z původního pozadí a jeho následném vsazení na jednolitou stránku reklamní tiskoviny nebo na nové fotografické pozadí. Popsané úpravy byly realizovány především ve čtyřicátých letech 20. století a měly spíše účelový, méně pak výtvarný, charakter. Vyčleněním produktu došlo k jeho zdůraznění a obrazy napomáhaly k jasnému diváckému čtení.

Přestože fotografická koláž nebo i montáž dvojice obrázků výrazným způsobem přispěla ke grafické kvalitě tiskoviny, samotný montovaný obraz se k silnější výtvarné hodnotě přiblížil jen částečně. Potenciál koláže z průmyslových motivů byl sražen poměrně konzervativními výchozími fotografiemi, ale také nízkou tvůrčí invencí při kompletaci těchto snímků v jeden celek.

K fotografickým kolážím se Vítkovické železárny ve svých propagačních materiálech vrátily až v devadesátých letech minulého století. Aktualizovaly přitom původní náměty, které většinou oživily postavami zaměstnanců. Obrazová estetika byla zvýšena použitím barevných snímků a specifickými světelnými podmínkami z barevných zdrojů.

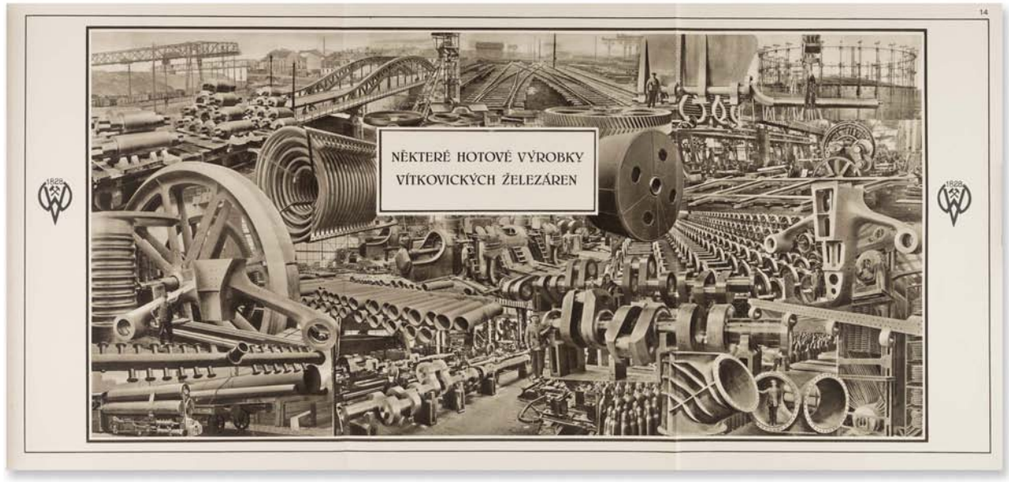

1075 | Fotografická koláž ze strany číslo 14 z jubilejní publikace *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928* | [po roce 1928] | VŽ020

1076 | Stejná fotografická koláž otištěná v Prager Presse v obrazové zprávě o jubileu Vítkovických železáren | *Prager Presse*, ročník 8, číslo 50, dne 9. prosince 1928, strana 2–3 | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 266/49

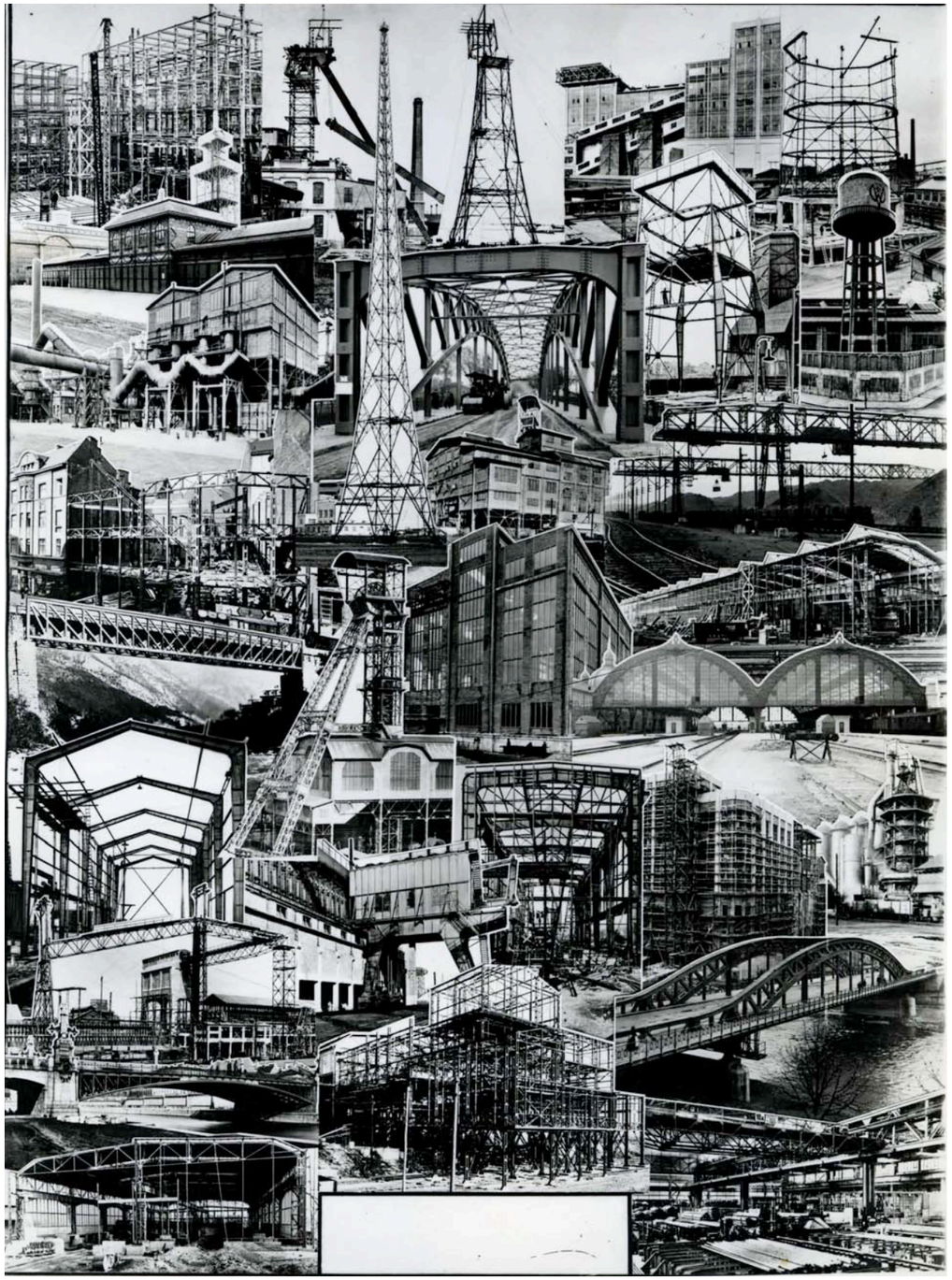

1077 | Nepublikovaná fotografická koláž mostárenských výrobků Vítkovických železáren | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, pozitiv (černá krabice)

1078

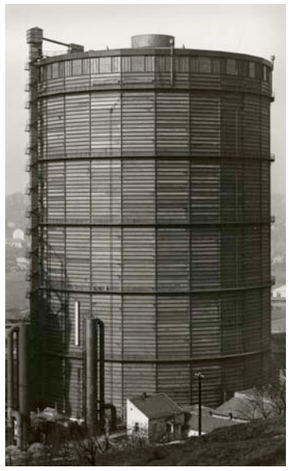

1079

1080

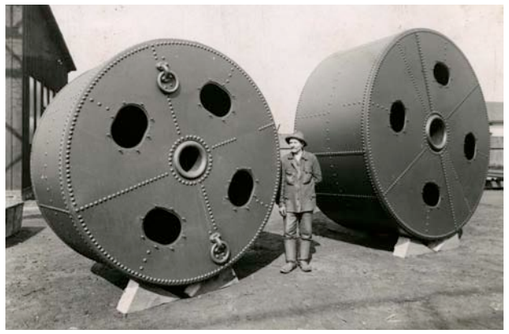

1081

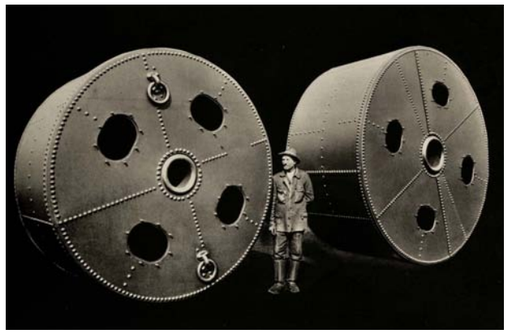

1082

Fotografická montáž

1078 | Původní snímek kulovitého plynojemu v Praze-Libni | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 176/7

1079 | Původní snímek válcového plynojemu Pražské obecní plynárny v Praze-Michli | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-10, 274/50

1080 | Fotografická montáž obou snímků 1078 a 1079 v jeden celek, reprodukce celé strany publikace *Eisenwerk Witkowitz* (VŽ029–VŽ030)

1081 | Původní snímek výrobku kotlárny – námořní bóje | Archiv Vítkovice. Fond VHHT-foto, 180/7

1082 | Výřez hlavního motivu z původního snímku 1081, reprodukce z publikace *Witkowitz Schiffsbaumaterial* (VŽ028)

1083

1084

1085

Fotografická montáž obdobného motivu z prostředí mostárny ve třech publikacích Vítkovických železáren

1083 | Fotografická montáž v publikaci *Vítkovické železárny, národní podnik* z roku [1948]
1084 | Fotografická montáž v publikaci 120 let *Vítkovických železáren, národního podniku* z roku [1948]
1085 | Fotografická montáž v publikaci *Strojexport* z [šedesátých let 20. století]

Koncepce knihy

Skupina obsahově nejrozsáhlejších fotografických publikací reprezentativního charakteru se pokoušela o sestavení komplexního obrazu podniku. Pořadí jednotlivých kapitol nebo sekcí podléhalo chronologii výrobního procesu. Úvodní text se vztahoval k nejvýraznějším a nejaktuálnějším proměnám Vítkovických železáren nebo k jednotlivým provozům. Z obrazového souboru přinášel začátek publikace obvykle celkový pohled na vysoké pece nebo detailní snímky vysokopecního procesu, pokračovalo se v ocelárně a dalších specializovaných závodech. Druhá část kolekce fotografií představila nejmodernější podmínky pro bydlení úředníků a dělníků.

Jinému pojetí podléhaly katalogy jednotlivých provozů nebo výrobků, které měly námětovou rovinu redukovanou do snímků provozů nebo hotových výlisků.

Grafické úpravy publikací

Většina tiskovin vydaných do konce třicátých let vycházela svou skladbou obrazů z fotografického alba sestavovaného podle pevně daných forem. Jednotlivé obrázky nebo celé listy byly lemované zdobnými rámečky. Fotografie měly v rámci jedné publikace obvykle pevné umístění.

Odvážnější grafické úpravy z dílny Hugo Steinera se dočkala publikace *Lidská práce v železárnách*, která poprvé využila plný prostor strany pro samostatný fotografický snímek a kromě hlavního titulu knihy neobsahovala žádný text. Další publikace s fotografiemi tzv. na spad vycházely ve čtyřicátých letech minulého století. Šlo převážně o souhrnné velkoformátové brožované sešity, které se od těch dosavadních lišily vysokou frekvencí fotografií otištěných na všech stranách přes celou jejich plochu. Důsledněji tak bylo třeba řešit nejen samostatné stránky, ale především dvoustrany. Rozsáhlý prostor pro obraz vyvolával bezpochyby silný divácký účinek.

Po celé dvacáté století prakticky nedocházelo v tiskovinách Vítkovických železáren k výraznější práci s typografií. Výtvarná interakce písma a fotografie, známá například z tehdejších tiskovin Sovětského svazu, se u nás prakticky neobjevila a nejčastější spojení textu a fotografie bylo realizováno prostřednictvím drobného popisku. K vizuálnímu prolnutí krátkého textu, fotografie a grafiky docházelo jen ojediněle.

Za samostatnou skupinu designu rozsáhlejších fotografických publikací lze považovat podobu knižní obálky. Ta až do konce druhé světové války prakticky neobsahovala fotografii a nekorespondovala tak s obsahem titulu. Do poloviny třicátých let 20. století opatřoval podnik obálky a vazby některých významných publikací specifickými knihařskými úpravami. Jednalo se především o ražbu liter a grafických prvků nebo zlacení textových titulků knihy.

Po roce 1948 ztratila většina publikací ve své úpravě jakoukoliv individualitu a jejich podoba zapadala do rámce oficiálních propagačních nebo místopisných fotografických knih v Československu. Na druhou stranu byla na obálky fotografických i nefotografických titulů pevně prosazena fotografie jako atraktivní prostředek k oslovení diváka.

Od první poloviny šedesátých let a s pokračováním v sedmdesátých letech se autoři několika propagačních materiálů pokusili o experimentálnější formy grafické úpravy. Ta se ve svázaných podmínkách socialistického výrobního podniku projevila alespoň částečným odkazem na bruselský styl. Poutavost publikace byla podpořena různými geometrickými tvary pestrých barev prostupujícími do textu a fotografií.

Tiskárny

Informace o polygrafickém původu tiskoviny byla až do roku 1989 uváděna téměř ve všech fotografických publikacích Vítkovických železáren. Byl to tak jeden z mála údajů, který se v improvizované tiráži účelového tisku vůbec objevil.

Pro zhotovování některých stručných katalogů, ale především pro tiskovou realizaci fotografických pohlednic, volily Vítkovické železárny nejčastěji místní tiskárnu Amende & Holaň. Podnik dále spolupracoval s tiskárnou a knihařstvím Ernsta Heblinga.

Největší počet publikací ovšem vznikl v ostravském tiskařském podniku Julius Kittl, který také patřil k největším a nejvytíženějším závodům tohoto druhu na Ostravsku. Tiskárna vznikla v tehdejší Moravské Ostravě v první polovině osmdesátých let 19. století. K její největší pravidelné nakladatelsko-výrobní produkci patřilo vydávání německých novin Ostrauer Zeitung vycházejících v letech 1889–1939. Ve dvacátých letech minulého století byla tiskárna s několika filiálkami nejmodernějším polygrafickým závodem na Moravě a nesla název Společnost pro nakladatelství časopisů a tiskařský průmysl, nástupci Julia Kittla, Keller a spol. v Moravské Ostravě. Tiskárna byla v roce 1945 zestátněna a začleněna k podniku Svoboda, která měla pobočku také v Českém Těšíně.[398]

V československých totalitních letech byly publikace Vítkovických železáren i dalších průmyslových závodů

zhotovovány v monopolním regionálním podniku Moravské tiskařské závody (MTZ) se závody v Olomouci, Opavě a Ostravě. Realizace tiskoviny v kvalitní tiskárně, jaká se nacházela například ve slovenském městě Martin, byla pro podnik Vítkovické železárny prakticky vyloučena, protože byla většinou podmíněna koprodukcí se slovenským nakladatelstvím Osveta. To se v regionálním měřítku jen stěží dařilo ostravskému nakladatelství Profil.

Kvalita polygrafického zpracování publikací Vítkovických železáren byla po celé sledované období různorodá, především v důsledku použité technologie. Největší hodnotou se v tomto směru vyznačovaly publikace zhotovené hlubotiskem poskytujícím zpravidla velmi dobré vyvážení tonality snímku. Hlubotisk se uplatňoval v knihách s dominujícími fotografiemi oproti textu. Slabší kvalitu měl obvykle tisk s autotypickým bodem. Odlišné výsledky v kvalitě výsledných obrázků přinášely také různé druhy papírů od matných po lesklé křídové.

Autorství fotografií

Jednoznačnou identifikaci autora kolekce fotografií v publikacích Vítkovických železáren komplikuje hned několik faktorů. Fotografické publikace Vítkovických železáren nebyly prakticky po celé období až na ojedinělé výjimky opatřovány jménem fotografa. Ten byl považován spíše za řemeslníka, kterému byl svěřen úkol technicky dokonale zaznamenat podnik bez ohledu na vlastní významný autorský podíl.

Archivace a katalogizace obrazových fotografických kolekcí podniku nebyla do poloviny 20. století patřičně důsledná z důvodu neexistujícího podnikového archivu. Správě fotografické činnosti se věnovalo reklamní a grafické oddělení, jehož hlavní náplň spočívala v plnění aktuálních potřeb propagace. Se založením samostatného archivního oddělení v roce 1954 přibylo ke zpracovávání stávajícího fondu fotografií množství práce na stále vzrůstající fotografické produkci. Mnohé starší fotografie byly opatřeny pouhými odhady v dataci nebo o místě pořízení.

V podnikovém Archivu Vítkovice, a. s. se bohužel nedochovala ucelená kolekce fotografií, k níž by se jednoznačně vázalo jméno autora a v níž by se daly dohledat snímky otištěné v reklamních prospektech a publikacích. Systém třídění obrazové sbírky fotografií upřednostňoval tematické členění podle jednotlivých závodů, takže i původní autorské soubory byly rozčleněny do mnoha oblastí podle výrobních i nevýrobních součástí železáren. Jen ve zlomcích pozitivních zvětšenin lze na jejich rubu nebo paspartě nalézt ražbu nebo razítko se značkou a jménem autora. Tyto snímky se však téměř neobjevily v tištěných propagačních materiálech.

K určení podílu jednoho nebo více autorů může dopomoci jednotná forma záběrů a technická ucelenost. Originálním a primárním nosičem většiny snímků v publikacích vzniklých do konce druhé světové války je skleněná deska stejného formátu. Lze usuzovat, že tyto fotografie otištěné v publikacích do roku 1945 byly zhotoveny podnikovým fotografem, jehož jméno se však zatím nepodařilo dohledat.

Mezi lety 1948–1989 byl původ fotografií shrnut pod označení Archiv Vítkovických železáren nebo kolektiv pracovníků propagačního oddělení nebo bylo několik autorů vypsáno v tiráži publikace.

Výjimku v signování fotografa tvořily soubory profesionálních fotografů vytvářené pro propagační knihy na zakázku. Zde mělo uvedení významného autora smysl pro obě strany. V celém sledovaném období došlo jen výjimečně k tomu, aby do uzavřeného chodu podniku pozvalo jeho vedení cizího fotografa. Přesto z každého dějinného období Československa a podniku pochází aspoň jeden titul, který lze považovat za autorsky zcela samostatný. V době těsně před první světovou válkou navštívil Vítkovické železárny německý fotograf Willi Roerts, v šedesátých letech pak regionální fotograf František Krasl a po roce 2000 dokumentární fotograf Jindřich Štreit.

Z fotografů, kteří byli současně i zaměstnanci Vítkovických železáren, lze soubor jediného autora nalézt v publikaci *Lidská práce v železárnách* a v jubilejní publikaci *120 let Vítkovických železáren, národního podniku*.

Fotografické publikace Vítkovických železáren

Povědomí o podniku bylo mimo další prostředky posilováno produkcí tištěných propagačních materiálů. Právě Vítkovické železárny patřily v tomto směru a ve smyslu množství produkce k nejaktivnějším průmyslovým podnikům v celém Československu. Fotografické knihy Vítkovických železáren nebyly na rozdíl od jiných druhů obrazových publikací určeny běžně pro veřejnost a vycházely v tzv. uzavřených nákladech. Nesloužily ani k jakémukoliv prodeji, způsob jejich získání byl spojen výhradně s darem určeným nejčastěji obchodním partnerům nebo významným návštěvám.

Při mapování nalezeného obrazového materiálu a posuzováním jeho kvality by se v mnoha případech mohlo zdát, že aktivity podniku na poli propagace mohly být v mnoha ohledech pestřejší. I přes možnou svobodu v tvorbě fotografických publikací nebyli jejich tvůrci ochotni inspirovat se v meziválečném období atraktivnějšími fotografickými a vizuálními formami knih ze zahraničí. Fotograficky i výtvarně nápaditější tituly tak o ostravském průmyslovém podniku vznikly teprve v období let 1938–1948. V úzkém výběru podrobněji popsaných titulů se v této práci objevují nejdůležitější a nejoriginálnější publikace Vítkovických železáren po roce 1900 z hlediska jejich výrazné estetiky, aktuálního významu (jubilejní publikace), nebo naopak silného vlivu totalitního režimu.

Jubilejní publikace

Hlavní náplň připomenutí kulatého jubilea Vítkovických železáren spočívala v uspořádání masivních společenských oslav pro zaměstnance podniku i veřejnost spojených s různorodými akcemi a událostmi, jakými byly výstavní expozice, hudební produkce, dramatická umění, ale i otevření nových obytných, sportovních a kulturních staveb. Snad nejrozsáhlejší oslavy byly připraveny k příležitosti dosud nejvýznamnějšího jubilea sta let od vzniku Vítkovických železáren v roce 1928. O dvacet let později už byly oslavy nástrojem k masovému šíření budovatelského nadšení ze socialistického průmyslu.

Za významný a trvalý způsob podpory oslav výročí podniku byl považován právě vznik obrazové publikace. Po dekádách produkované tituly byly jakousi fotografickou pamětí uchovávající stav železáren v daném období. Speciální jubilejní a reprezentativní knihy se snažily podat komplexní obraz podniku, vyznačovaly se převahou fotografické části a text obsahovaly zpravidla jen ve svém úvodu a v popiscích obrázků. K získání elementárního přehledu o Vítkovických železárnách pomáhaly prostřednictvím komplexní kolekce snímků jednotlivých závodů od vysokých pecí přes specializované provozy až po druhotná zařízení závodních nemocnic, bytových objektů, rekonvalescenčních středisek apod. Byly určeny širšímu publiku včetně laiků, nejčastěji významným osobnostem a návštěvám. Darem je získávali nepochybně také obchodní partneři, přestože tiskovina nesloužila k přímému obchodnímu sdělení.

Pravděpodobně první jubilejní knihou byla česky psaná fotografická brožura vydaná patrně roku 1919, tedy v období, kdy se ještě za datum vzniku Vítkovických železáren považoval rok 1829. Monumentální česká a německá publikace ke stu letům podniku věnovala poprvé větší pozornost také sociálním podmínkám bydlení dělníků a úředníků. Publikace připravovaná k výročí v roce 1938 se patrně v důsledku komplikované politické a národnostní situace v Československu nedočkala svého vzniku a dochovala se pouze v návrhu. Toto vynechání bylo ovšem suplováno fotografickou novoročenkou *Lidská práce v železárnách* zhotovenou na začátku jubilejního roku. Nastupující vliv levicově orientovaného směru propagace železáren, ale i socialistického budování se projevil v sešitu vydanému ke 120. výročí v roce 1948. K dalšímu jubileu v roce 1958 vyšla již z velké části barevná publikace utvrzující politický i hospodářský význam Vítkovických železáren v československé socialistické společnosti a v těžkém průmyslu. Pravděpodobný výpadek fotografické knihy nastal opět v politicky a společensky náročném roce 1968, kdy byly zrušeny také jubilejní oslavy a z původních plánů byla uspořádána jen fotografická výstava v Praze. Většina publikací se v obrazové části neohlížela za dosavadní historií, ale naopak podávala obraz podniku prostřednictvím aktuálních motivů. To se změnilo v roce 1978, kdy vyšla kniha čerpající poprvé z archivních materiálů železáren jak v obrazové, tak v textové sekci. V následujících dvou jubilejních letech v roce 1988 a 1998 nevyšla žádná samostatná fotografická publikace mapující komplexně Vítkovické železárny. Teprve u příležitosti 180 let trvání podniku v roce 2008 vznikla rozsáhlá autorská kniha fotografa Jindřicha Štreita.

1086

1087

1088

1089

1090

Jubilejní značky používané v propagačních materiálech daného roku

1086 | Jubilejní značka ke 120 letům podniku v roce 1948
1087 | Jubilejní značka ke 130 letům podniku v roce 1958
1088 | Jubilejní značka ke 140 letům podniku v roce 1968
1089 | Jubilejní značka ke 150 letům podniku v roce 1978
1090 | Jubilejní značka ke 160 letům podniku v roce 1988

Fotografické publikace Vítkovických železáren před rokem 1948

Fotografické publikace Vítkovických železáren vydané do roku 1948 tvořily v tehdejší Moravské Ostravě téměř polovinu všech fotografických regionálních titulů. Spolu s ilustrovanými knižními průvodci, fotografickými alby místopisného charakteru nebo dalšími obrazovými tituly regionálních podniků pomáhaly reflektovat obraz tehdejšího města.

Během první poloviny 20. století lze u obrazových publikací Vítkovických železáren zaznamenat nejen zřetelný vývoj v obraze, ale i v jeho poslání.

Odborné katalogy

Za první skupinu fotograficky ilustrovaných publikací Vítkovických železáren vycházejících až do konce třicátých let 20. století lze považovat fotografiemi doprovázené katalogy výrobků určené nejčastěji specialistům v oboru. Byly zasílány jako obchodní katalogy. Vydávaly se zpravidla samostatně pro vybrané provozy, jako rourovny, kotlárny, mostárny apod.

Katalogy kombinovaly různé formy sdělení. Kromě fotografií obsahovaly také informace o produktu s jeho vlastnostmi, rozměry včetně nákresů a číselných hodnot katalogizovaných do tabulek. Fotografie v tomto případě plnila úlohu dokumentačně-informativního prostředku, který měl obchodnímu partnerovi ilustrovat přibližnou podobu produktu. Snímky produktů těchto pracovišť byly doplňovány ilustrativními záběry z provozů. Tento typ propagačních materiálů obsahoval také obrázky hotových ocelových produktů v podobě monumentálních staveb v různých evropských metropolích.

Specializované katalogy patří ve výčtu fotografických publikací Vítkovických železáren k obrazově nejméně atraktivním titulům. Byly dlouho chápány jako album s pevným sazebním zrcadlem. Konzervativní byl nejen obsah fotografií, ale i jejich pevné umístění na straně katalogu. Polygrafické zpracování nebylo díky autotypickému tisku s výraznějšími rastrovými body tolik dokonalé jako v případě hlubotiskové technologie použité u jiných knih. Výraznou výjimkou v obrazové atraktivitě těchto titulů byla dvojice reklamních katalogů z období protektorátu respektující vlivy moderního reklamního sdělení.

Popularizační podnikové publikace

Povědomí o podniku a jeho zaměření bylo posilováno předložením jeho komplexního obrazu. Souborné reprezentativní publikace určené nejen odborníkům, ale i laikům s diváky a čtenáři komunikovaly poutavějším způsobem než ilustrované produktové soupisy. Kolekce fotografických námětů byla divácky atraktivnější, mimo jiné také kvůli výrazně převažujícím obrázkům oproti textu. I přes svou řemeslnou ucelenost však soubor ztrácel díky jednotnému měřítku a popisnosti záběrů větší dynamiku. Do této skupiny tiskovin patřily i publikace vydané k jubileu podniku.

Souborné fotografické knihy se mnohdy spíše než na obrazovou kvalitu fotografií soustředily na jejich kvantitu, aby postihly veškerá výrobní odvětví podniku. Přes nižší obsahovou hodnotu se fotografie vyznačovaly velmi dobrou řemeslnou a technickou jakostí snímků. Polygrafickým zpracováním a nápaditostí ve skladbě dílčích obrazů vynikají publikace vydané ve druhé polovině třicátých let minulého století. Nově pracují s montáží fotografií a vrací se ve větší míře k využití měřítka člověka. V těchto titulech se Vítkovické železárny prezentují prostřednictvím již hotových produktů, případně v menší míře pohledy na výrobní areál a závody. Vrcholem fotografické propagace železáren je kniha *Lidská práce v železárnách*. Ta sleduje trend tehdejší fotografie a přináší ryze dokumentární snímky sociálního charakteru. Soustředí se výhradně na dělníka a výrobu a na rozdíl od předchozích publikací neukazuje divákovi ve větší míře pečlivě inscenované finální produkty. Tato poslední kniha s hlubší výtvarnou rovinou se také nejvíce odchyluje od běžně používaných principů reklamní publikace.

Společným charakterem publikací Vítkovických železáren první poloviny 20. století je časté opakování fotografických snímků ve více titulech. V tomto ohledu působí nepřesvědčivě například výroční album vydané ke stoletému jubileu podniku, které kompiluje již jednou nebo vícekrát publikované fotografie. Těžko dnes hledat odpověď na to, proč Vítkovické železárny nevkládaly do fotografického zpracování svých závodů větší finanční prostředky.

Znárodněním podniku v roce 1945 získaly Vítkovické železárny celospolečenskou a hospodářsky významnou úlohu v celém Československu. Příkladnému směřování po válce osvobozeného a od kapitalismu rehabilitovaného hutního a strojního závodu se podřídila i tvorba vlastních propagačních fotografických tiskovin. Jenom mezi lety 1945 a 1949 vznikly tři fotografické publikace s poměrně vysokým počtem výtisků. Mnohem více než k vlastní propagaci posloužily poprvé jako součást prezentace celého československého průmyslu a byly určeny nejširší veřejnosti.

První fotografická série podniku *Werksalbum* [*Album závodů*] [1900]

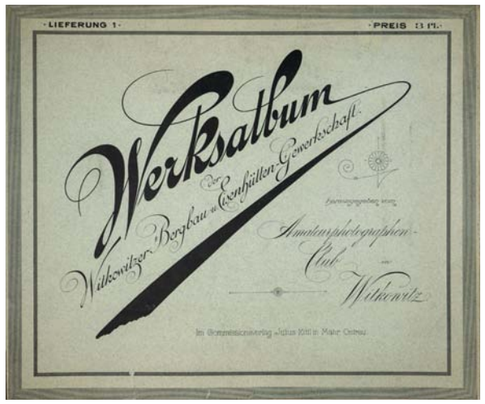

Jde pravděpodobně o první realizaci fotografického projektu uzavřeného do reprodukovaného a publikovaného souboru z prostředí Vítkovických železáren. Německy psané fotografické album vznikalo jako portfolio vítkovického Klubu amatérských fotografů tvořeného zaměstnanci Vítkovických železáren a zároveň tomuto podniku sloužilo jako reprezentativní prostředek. Oboustranná spolupráce se projevila propojením řemeslně precizních průmyslových fotografií a současně orientací na výrobní produkci a lokalizací jednotlivých závodů v popiscích.

Svěřit fotografickou kolekci pro oficiální propagaci města nebo podniku fotoamatérům není v dějinách československé fotografie příliš obvyklé. V meziválečném období vznikla například *Praha stará i moderní* komparující ze dvou stovek fotografií členů Českého klubu fotografů amatérů v Praze obrazy historické a moderní architektury. Album neobsahuje rok vydání,[399] podle ohlasu v dobovém tisku je ale patrně vydáno na konci roku 1932.[400]

Text v úvodu jednoho ze svazků vymezuje organizační a obsahové poslání zamýšlené ediční činnosti. *„Laskavě vezměte na vědomí, že album vítkovických závodů bude vycházet v nepravidelných vydáních po šesti listech a bude tak postupně představovat ta nejpřednější zařízení závodů. V přiměřené době bude vydán také pořadač, vždy pro 30–40 listů* (…). *V dalším svazku, jehož vydání je předběžně stanoveno na dobu za přibližně dva měsíce, budou (nezávazně) vyobrazeny následující: Válcovna, Vysoká pec, Válcovna rour, Besemerizace, Těžba uhlí, Krajina.“* Album bylo první a na více než sto let také poslední fotografickou publikací Vítkovických železáren, kterou bylo možné v době jejího vzniku zakoupit.

Práce na společném projektu realizovaném ve spolupráci s vedením Vítkovických železáren byla bezpochyby pro členy klubu poctou a vysokým naplněním jejich zájmu. Spolek fotografů a současně i zaměstnanců železáren měl blízko k oběma oblastem – k předmětu obrazového motivu i k jeho fotografickému záznamu. Postavení každého fotografa bylo v tomto případě mimořádné. Byl řadovým dělníkem, přesto se mohl podílet na propagaci podniku. Album tak přináší hrdý pohled na vlastní závod, pořízený díky volnočasové zálibě. Nebylo by nakonec zvláštností, kdyby autor snímku byl zároveň i tvůrcem fotografovaného výrobku. Jde o jedinou tištěnou fotografickou kolekci skupiny autorů, v níže je u každého obrazu uvedeno fotografovo jméno.

Znamenitá technická kvalita a vizuální úroveň je důsledkem edukačních kvalit fotografického klubu, který rozvíjel nejen řemeslo, ale i další schopnosti autorů – smysl pro vnímání světelné atmosféry, vytříbené kompozice a zachycení dějových okamžiků. Nejde tak jen o mechanické fotografování provozů, jak bylo zvykem i desítky let poté. Naopak *Werksalbum* přináší svěží pohled do výroby oživený i momentními snímky hutníků u vysoké pece. K dynamice souboru přispívá střídání globálních pohledů na exteriér s interiérovými záběry z hal. I obrazy pořizované podle tehdejších zvyklostí se silnou informativností neztrácejí na atraktivitě díky početnému zastoupení figur hutníků a dělníků.

Už na konci předminulého století si tvůrci publikace uvědomovali pravdivou, reprezentativní a důstojnou povahu fotografického záznamu. Chápali jej jako moderního zprostředkovatele obrazu podniku. Album je zároveň obrazovým svědectvím výrazného rozmachu těžkého průmyslu, ale i fotografické dokumentace. Kromě toho pak soubor vznikající na přelomu 19. a 20. století vytváří jeden z nejpozoruhodnějších dobových fotografických záznamů regionu Ostravska.

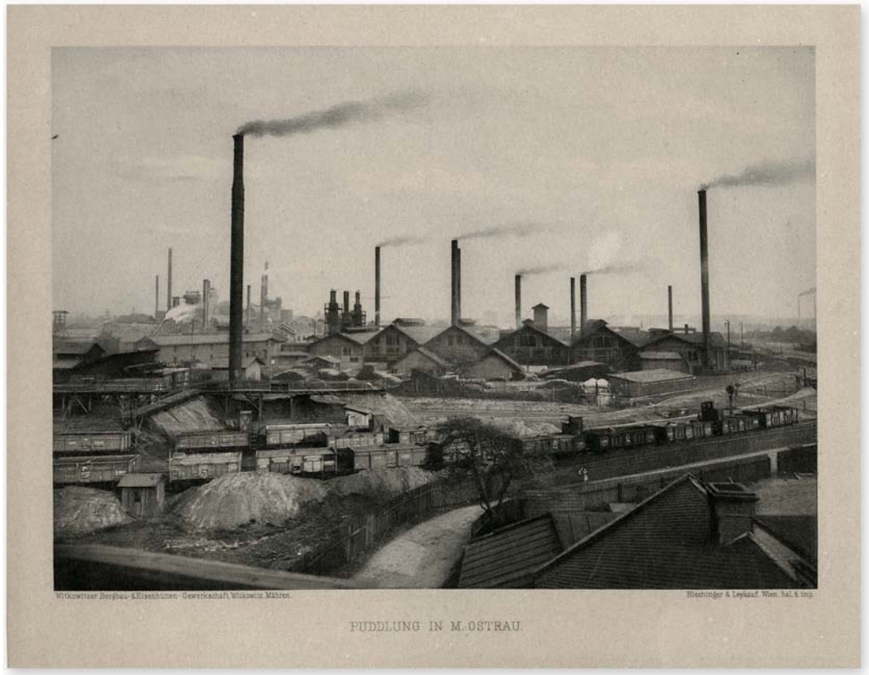

1091 | *Werksalbum* | [1900]

1092 | *Werksalbum* | [1900]

1093 | *Werksalbum* | [1900]

1094 | *Werksalbum* | [1900]

1095 | *Werksalbum* | [1900]

1096 | *Werksalbum* | [1900]

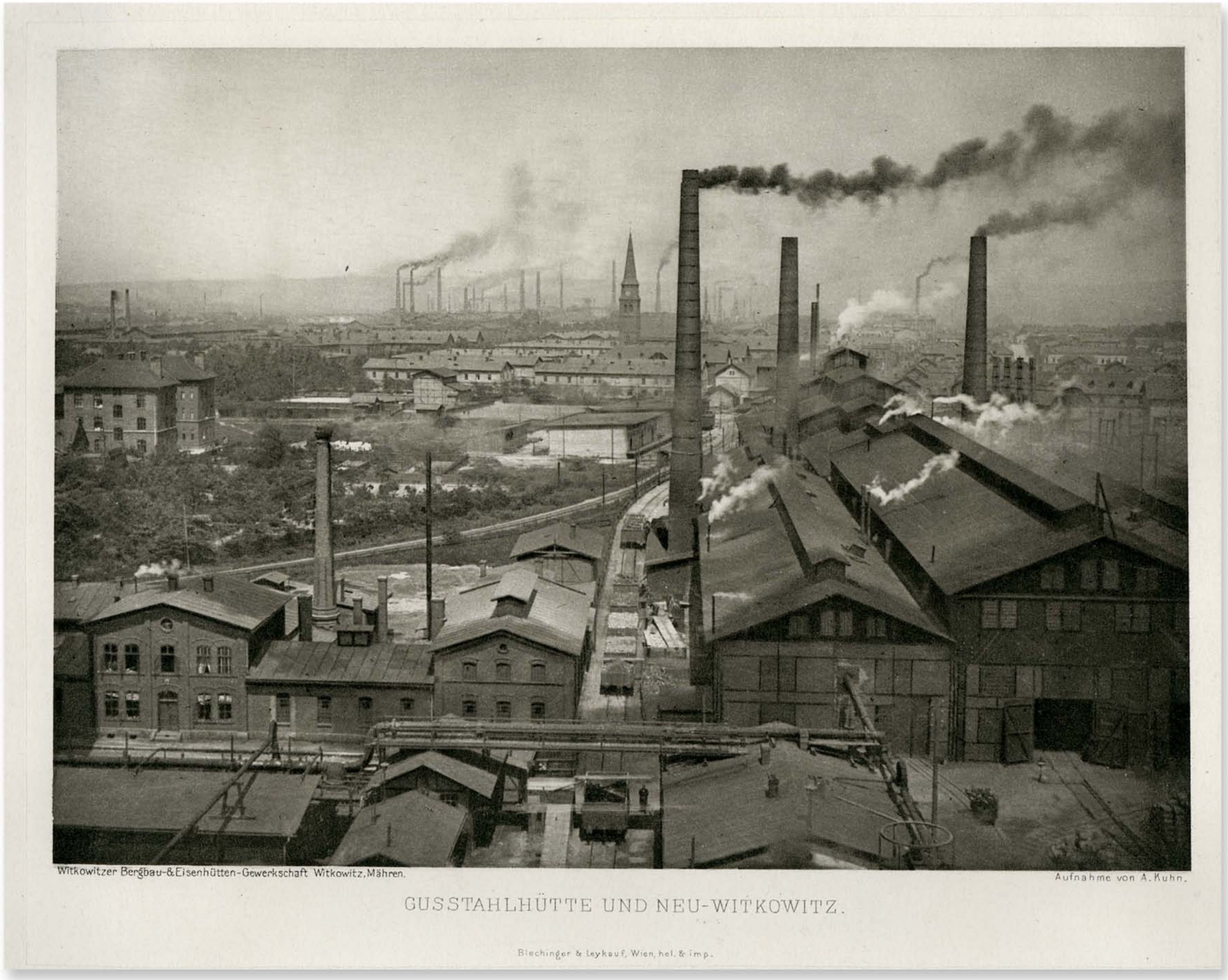

1097 | *Werksalbum* | [1900]

Witkowitzer Bergbau-&Eisenhütten-Gewerkschaft Witkowitz, Mähren.

Blechinger & Leykauf, Wien. hel. & imp.

SOFIENHÜTTE.

1098 | *Werksalbum* | [1900]

Katalog trubek a zaměstnanců

Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen (1914)

[*Válcovna trub Vítkovických železáren: Ceník a rozměrové tabulky*]

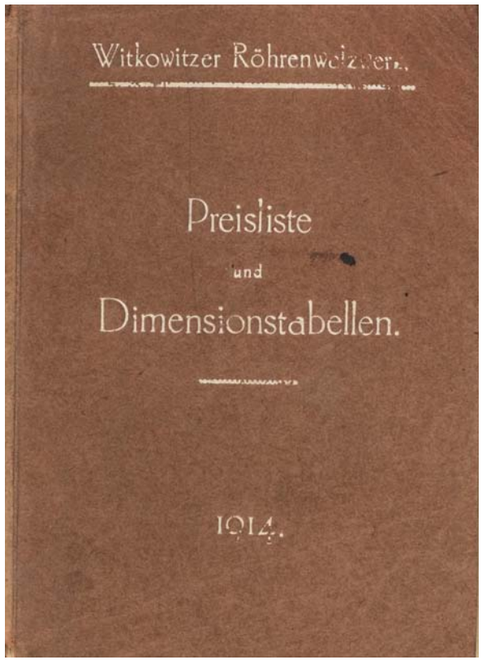

Fotograf volbou záběru podporuje kouzlo prostých cylindrických tvarů ohromných rour.

Grafická úprava knihy s použitím červených linek kolem snímků podtrhuje komorní formát knížky a přibližuje ji k podobě alba. Jedná se patrně o jednu z prvních specializovaných publikací Vítkovických železáren, v níž byla jako ilustrace použita fotografie.

Fotograficky ilustrovaná publikace specializovaná na jeden ze závodů Vítkovických železáren vyšla v roce 1914 a byla určena obchodním partnerům a odběratelům výrobků. Přestože tato knížka kapesního formátu představuje z větší části soupis produktů rourovny a jejich technických parametrů, vyskytuje se zde několik zajímavých fotografických kompozic. Ty slouží obchodnímu partnerovi jako ilustrace obdivuhodných tvarů a velikostí výrobků a oživují tak tabulkové soupisy a grafické nákresy.

Poprvé se zde například objevují detailnější motivy pózujících dělníků u hotových produktů. Jde o určitý symbol zlidštění masy ocelových rour, komparace člověka a megalomanského výsledku jeho práce. Neméně podstatnou roli zde zaměstnanec hraje jako přibližné měřítko.

Většina výrobků je fotografována ve venkovním prostředí a představuje náklad připravený k expedici, zdánlivě nakupený na hromadě, ve skutečnosti však pečlivě aranžovaný.

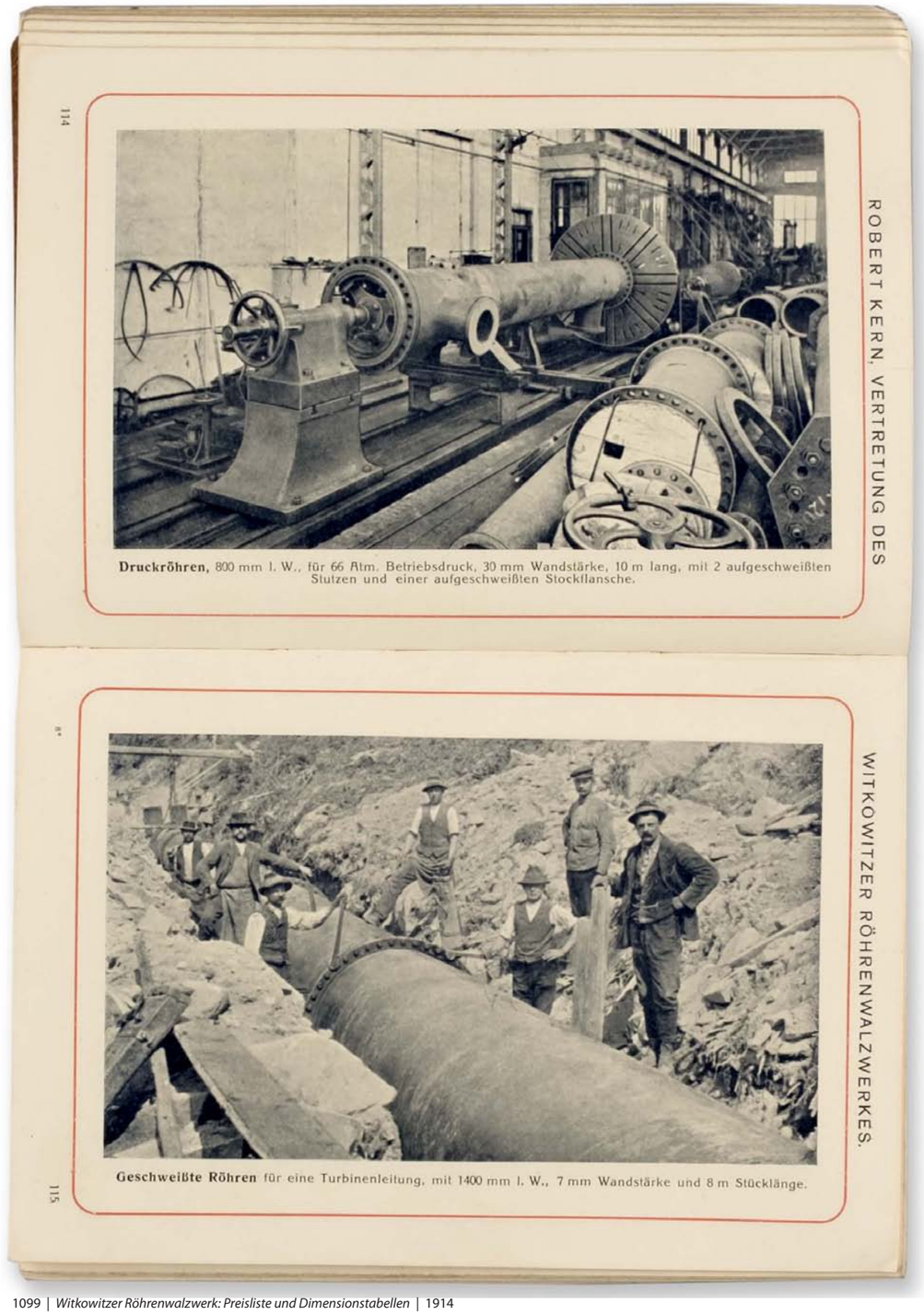

1099 | *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* | 1914

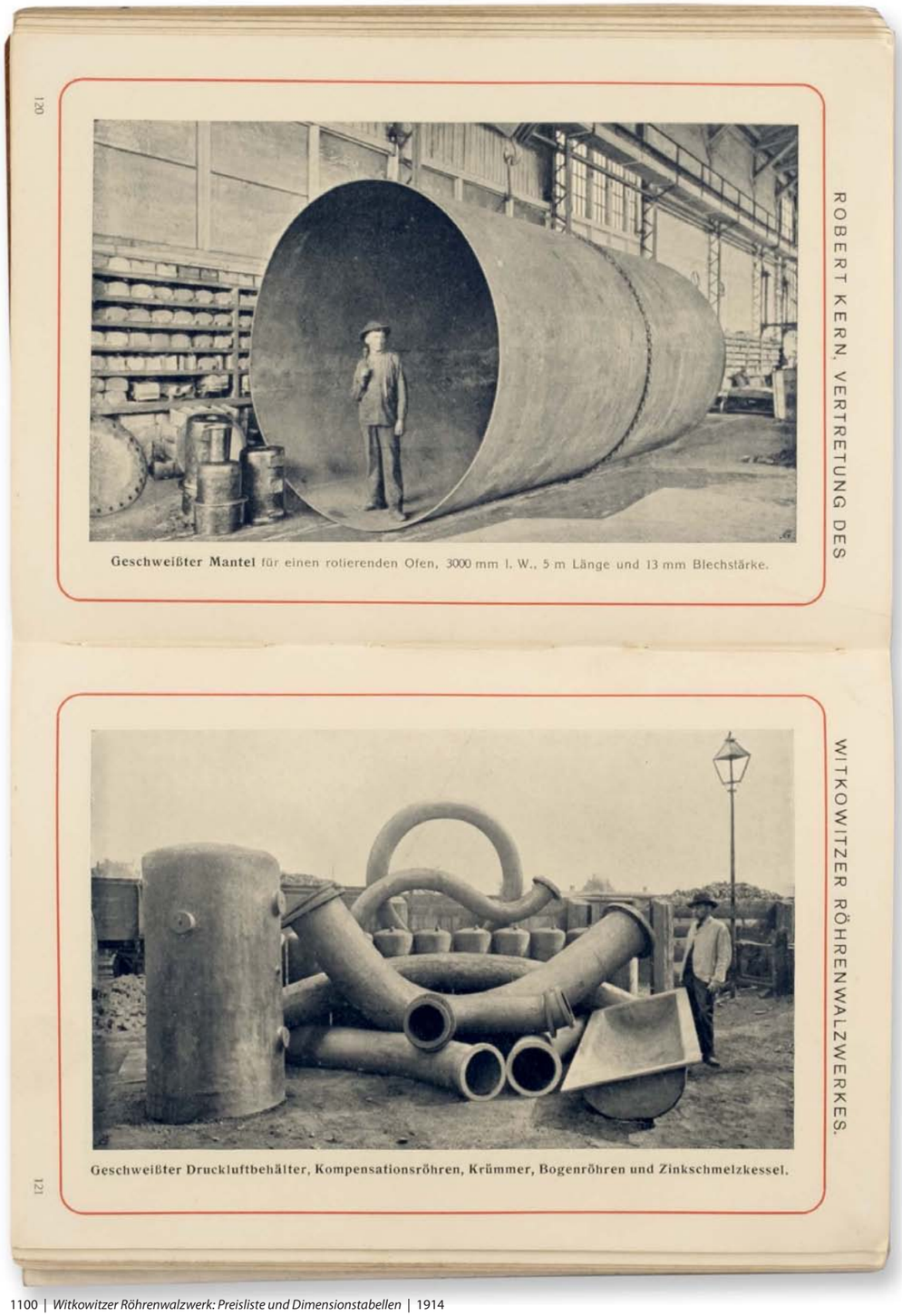

1100 | *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* | 1914

První autorský soubor železáren

***Eisenwerk Witkowitz* [1914]**

***Vítkovické železárny* [1919]**

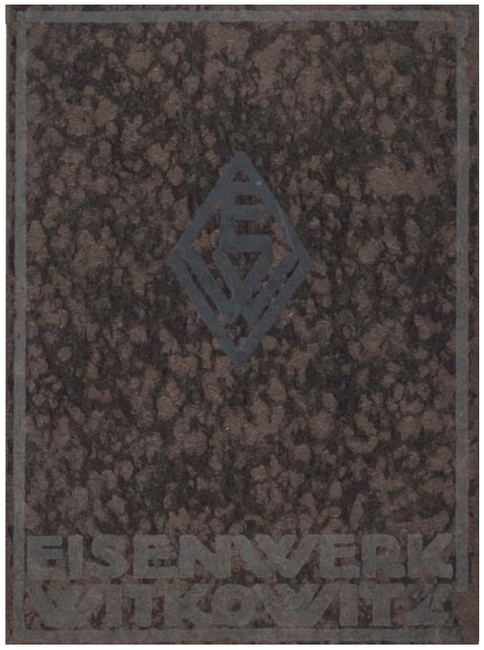

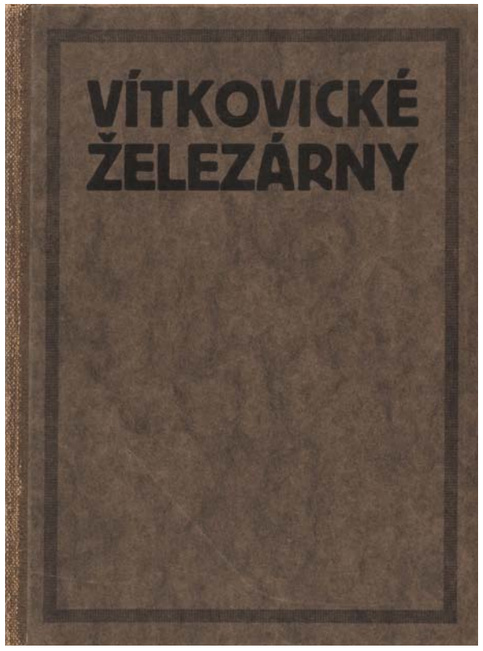

Originální fotografická kniha o Vítkovických železárnách je prvním knižním souborem jediného autora. Za stručným slovním úvodem doplněným chronologicky seřazenými stěžejními mezníky ve vývoji Vítkovických železáren přichází kolekce jednaosmdesáti fotografií. Všestranně, dynamicky a svěže působící soubor je důsledkem hned několika faktorů.

Ve velké míře se zde střídají záběry pořizované v interiéru a exteriéru. Ani v jednom z prostředí navíc nejde o prosté a popisné dokumentování, autor naopak hledá zajímavé objekty, které klade do popředí a s použitím širokoúhlé optiky fotoaparátu zdůrazňuje hloubku záběru. Pečlivost fotografa se projevuje právě v komponování obrazů plných vertikálních a horizontálních linií, válcových tvarů, které autor mnohdy usazuje do diagonály, aby podpořil jejich monumentalitu a zdůraznil dynamiku obrazu. Se stejnou brilancí je využíván také detail. Světelně jsou podpořeny struktury a pravidelný rytmus zářezů ozubených kol nebo náprav kolejových vozidel v dlouhé řadě za sebou.

Na většině snímků se jako ústřední motiv, jakoby mimochodem, ne však náhodně, objevuje člověk – hutník, slévač i další pracovníci. Vedle velkých ocelových konstrukcí trub, masivních nádob, vodojemů a hřídelí působí malá postava člověka zdánlivě zanedbatelně. Dělníci však tvoří doplnění celkových exteriérových pohledů na hutní komplex. Paradoxem takto důrazného poměru člověka a továrny je ovšem fakt, že strůjcem těchto staveb je právě lidská ruka.

Je zřejmé, že vyšší umělecká úroveň fotografií v knize je z velké části důsledkem atraktivity prostředí, na druhou stranu bez fotografova využití a zdůraznění monumentality a krásy atmosféry železáren by těžko takto působivá kniha mohla vzniknout. Fotograf znamenitě využívá nevšední světelné variace pronikající do provozních hal, jejichž směrové světlo shora vytváří téměř chrámovou atmosféru. Rovněž lokálně zářící rozžhavené objekty jsou silnými dominantami temné haly. Často je využito plastického protisvětla, některé záběry zachycují jen siluety hutníků s jejich výraznými plášti a klobouky. Prostá fotografická informace o místu je záměrně ignorována a do popředí se dostává genius loci továrny. Atmosféra záběrů je navíc obohacena o jakýsi všudypřítomný dým vyskytující se nejen nad venkovními komíny, ale i ve

výrobních halách. Imprese záběrů je umocněna fotografováním i v temnou denní dobu, ráno a večer.

Kolekci doplňují fotografie sekundárního prostředí Vítkovických železáren, tedy prvky sociálního a zdravotního zabezpečení pracovníků Vítkovických železáren. Tyto lokace však na fotografiích viditelně ztrácí dosavadní poutavost, především díky popisnému pohledu, a stávají se spíše nutným dodatkem knihy.

Publikace existuje minimálně ve dvou formách z hlediska otištění reprodukcí. V jedné z dostupných knih byly fotografie zhotoveny tiskem na speciálním matném křídovém papíře a lepeny za horní hranu podkladového kartonu, který tvoří listy knihy. V jiném exempláři titulu jsou obrazy přímo natištěny na papíře společně s textem. Publikace obsahuje také rozkládací barevnou mapu Vítkovic.

Autor fotografií v knize uveden není, na snímcích se však v jednom ze spodních rohů objevuje značka R v kosočtverci a pod ním na některých fotografiích také čitelný nápis ROERTS. Šlo o německé nakladatelství Willi Roerts z Hannoveru, které se zabývalo vydáváním tiskovin spojených s tematikou těžkého průmyslu. Roerts si už v době první světové války uvědomoval velký význam uměleckého aspektu v reklamní tvorbě. To byl také asi hlavní důvod, proč si tohoto autora pozvaly právě Vítkovické železárny pro výtvarné zpodobnění svých závodů. Kniha patří fotograficky i polygraficky mezi jedno z nejkvalitnějších propagačních děl Vítkovických železáren.

Krátce po první světové válce a vzniku samostatného Československa vyšla z produkce Vítkovických železáren také první česky psaná publikace s fotografiemi, která z většiny svého obsahu vycházela právě z Roertsova alba. Modifikovaná verze německé knihy z produkce Pražské akciové tiskárny zachovala formát a většinu fotografií. Rozdílem byla grafická úprava, sazba fotografií a zvolený papír knihy – původní matný nahradila pololesklá křída. Především se ale kniha oproti té německé lišila doplněním nových, ne však příliš vizuálně atraktivních fotografií. Jde o sérii monotematických, kompozičně obdobných, ale později velmi frekventovaných záběrů z výrobních hal. Z takto popisných záběrů interiérových celků se vytrácí hloubka a dramatická atmosféra, mnohokrát uplatněná v německé verzi knihy. Vložená série devatenácti snímků už není výsledkem práce agentury Roerts, ale zhotovil ji zřejmě podnikový nebo regionální fotograf cíleně do nového vydání knihy. Viditelným rozdílem mezi stávajícím souborem snímků německé verze a českou kolekcí je barevná tonalita obrázků. Rozšířením staršího souboru došlo k rozpadu obrazové formy celé knihy a k narušení původního záměru.

1101 | *Eisenwerk Witkowitz* | [1914]

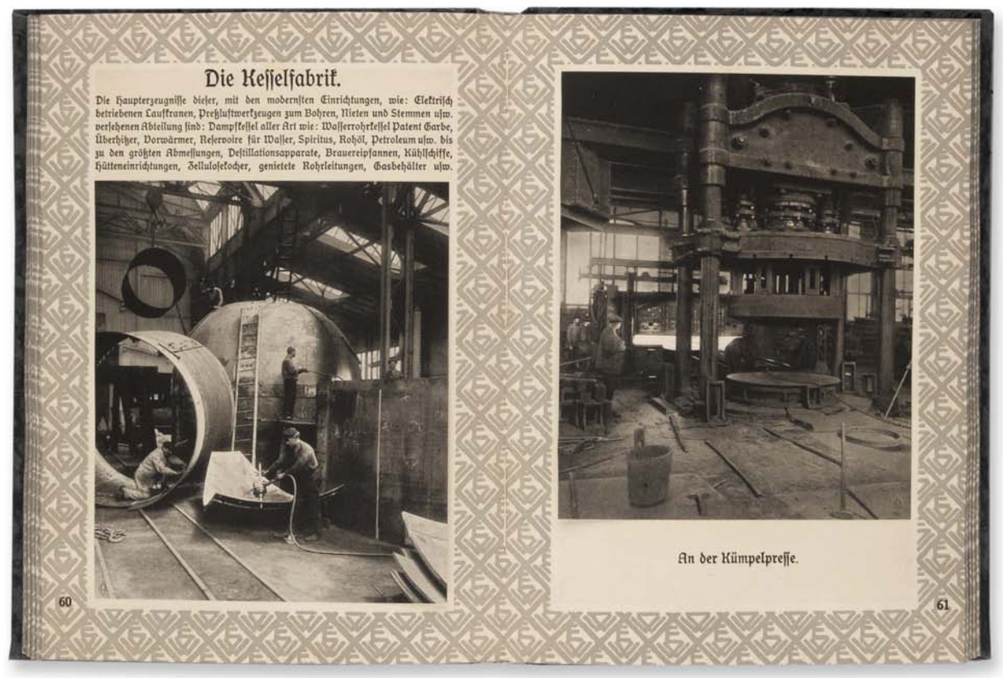

1102 | *Eisenwerk Witkowitz* | [1914]

Die Martinhütte besteht aus einer Bessemereianlage und einer angeschlossenen Martinofenanlage, welche beide Anlagen einen ineinandergreifenden Betrieb bilden, in dem Stahl nach einem kombinierten Verfahren, dem sogenannten Duplexverfahren, hergestellt wird. Die Bessemerei enthält zur Verarbeitung des hierfür erblasenen Roheisens zwei Konverter für je 10½ Tonnen Einsatz. Die Martinofenanlage, in welcher das in den Konvertern zum Mittelprodukt erblasene Material zu fertigem Flußstahl verarbeitet wird, enthält 5 Martinöfen zu je 22 Tonnen flüssigem Einsatz. Eine unweit der Gußhalle gelegene neuere Martinofenanlage enthält 2 Martinöfen für 30 bezw. 36 t festen Einsatz nebst Gußhalle und Geleiseanlage. Beide Martinofenanlagen werden von einer nahegelegenen Blockgeneratorenanlage mit dem erforderlichen Generatorengas versehen.

In der alten Bessemerei.

In der Bessemerei.

1103 | *Eisenwerk Witkowitz* | [1914]

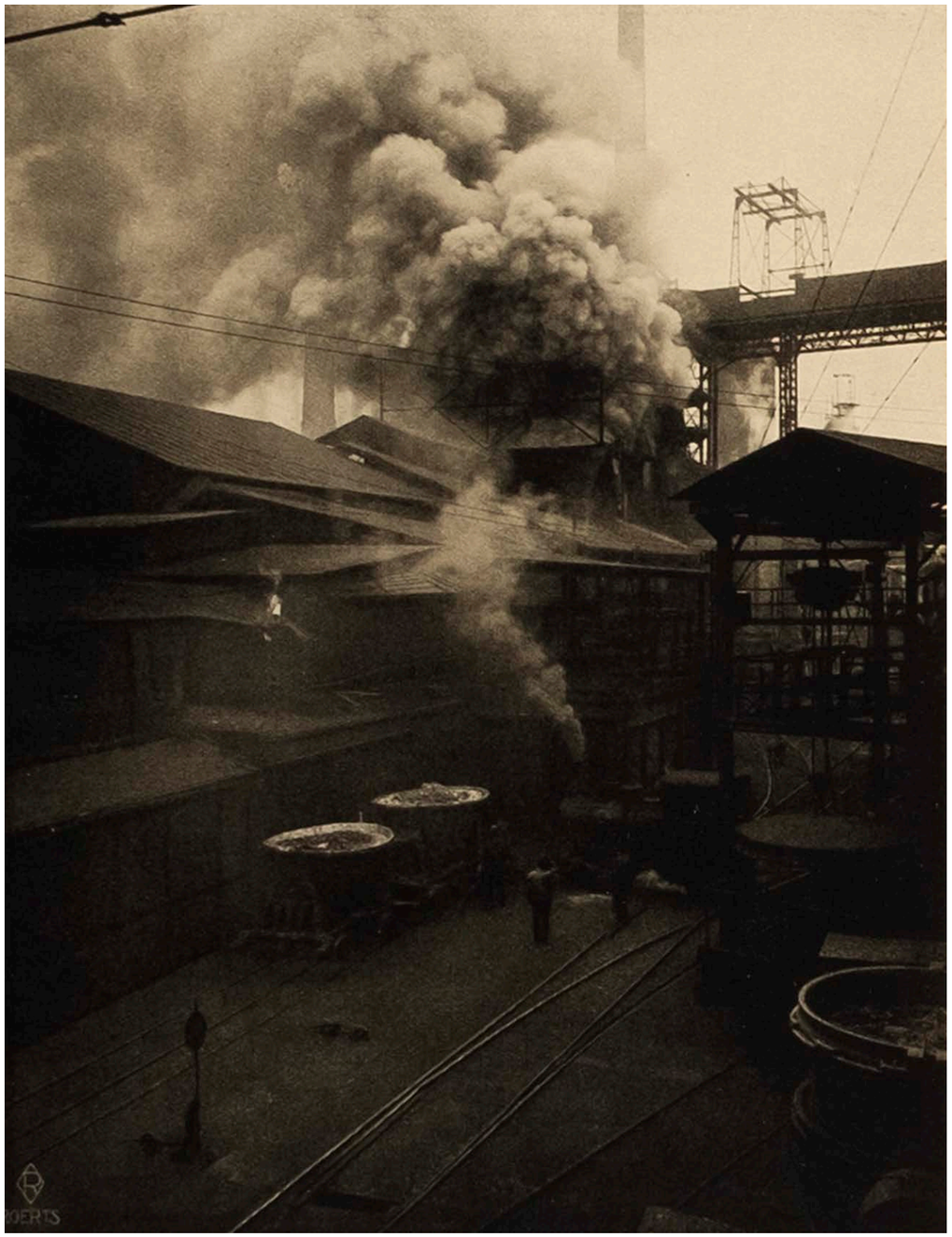

1104 | *Eisenwerk Witkowitz* | [1914]

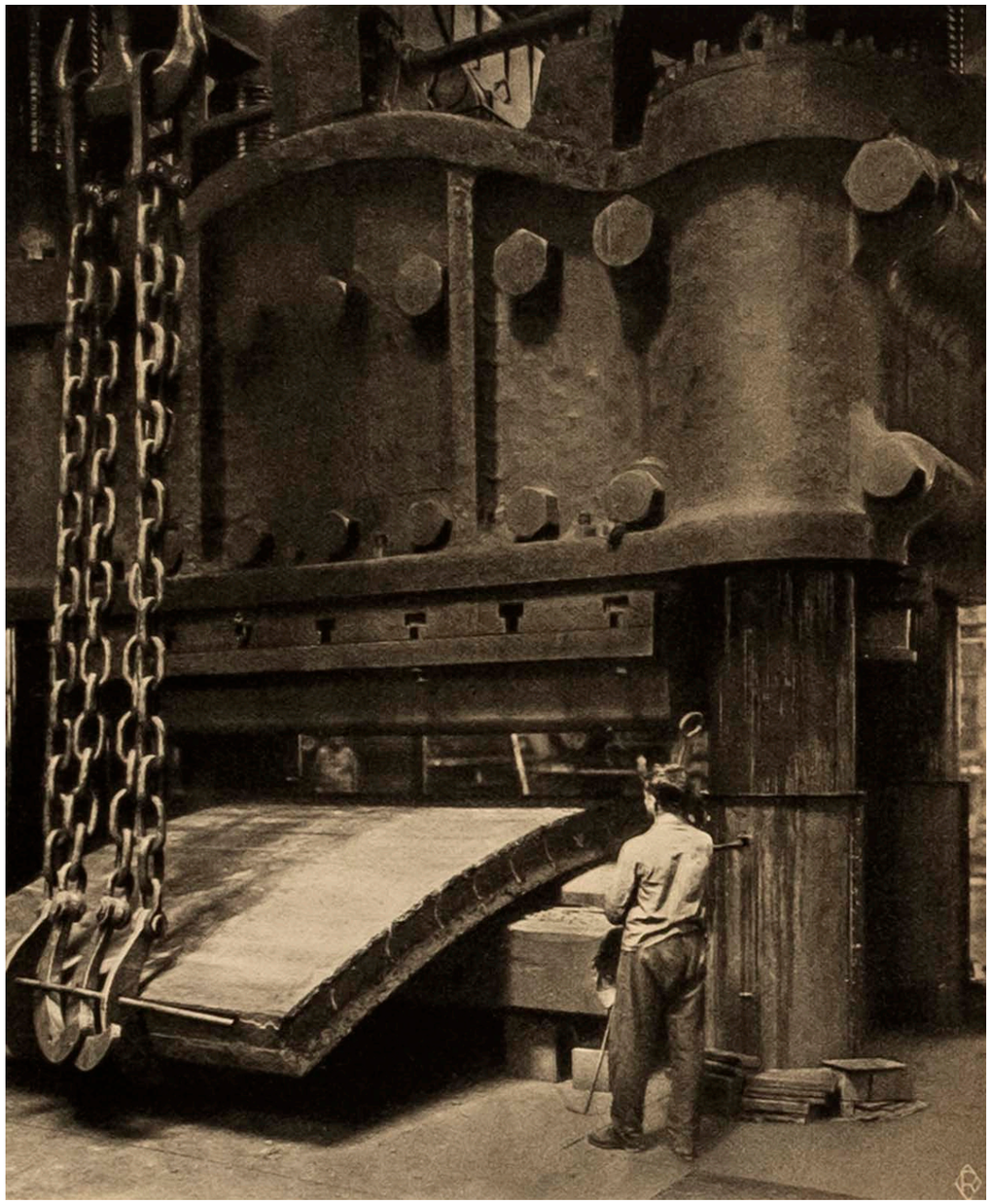

1105 | *Eisenwerk Witkowitz* | [1914]

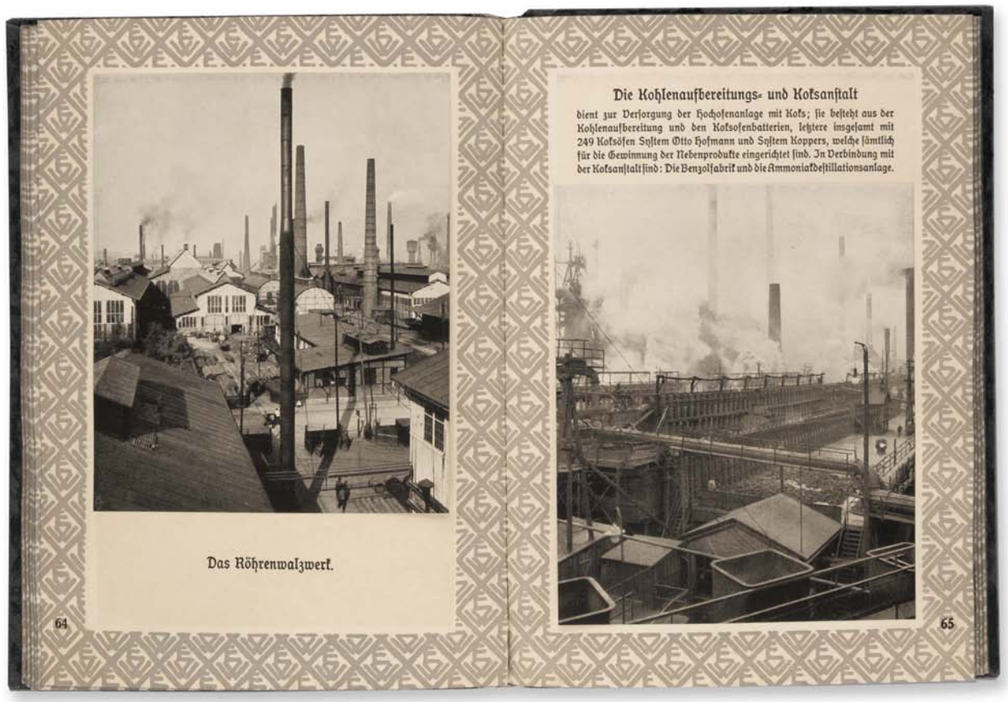

1106 | *Eisenwerk Witkowitz* | [1914]

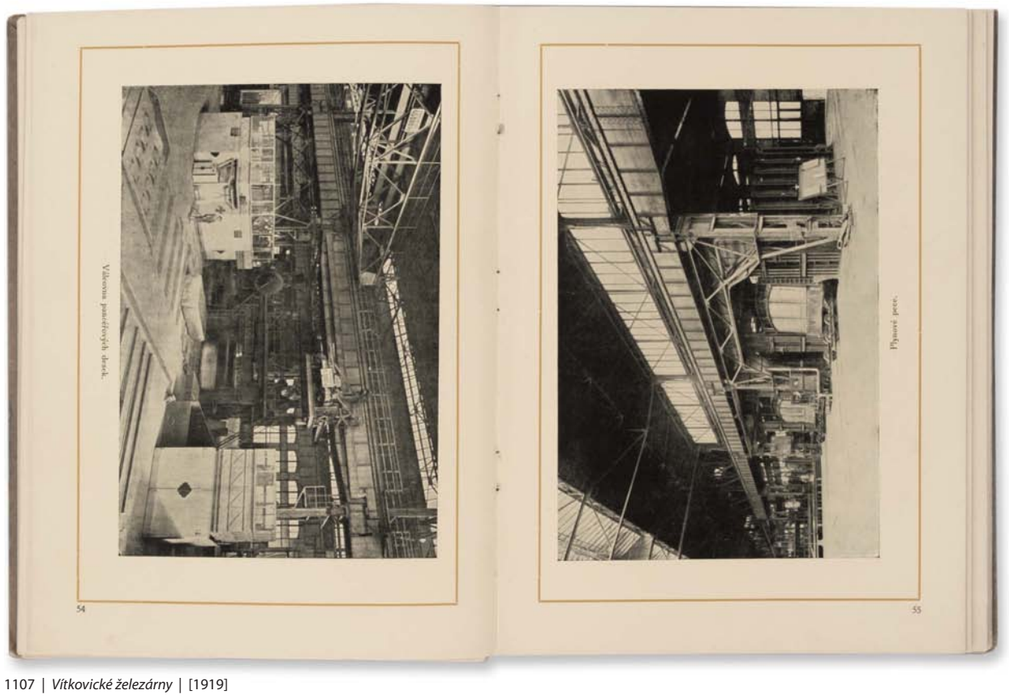

1107 | *Vítkovické železárny* | [1919]

Provozy železáren i realizace výrobků

Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft (1926)

Vítkovické horní a hutní těžířstvo

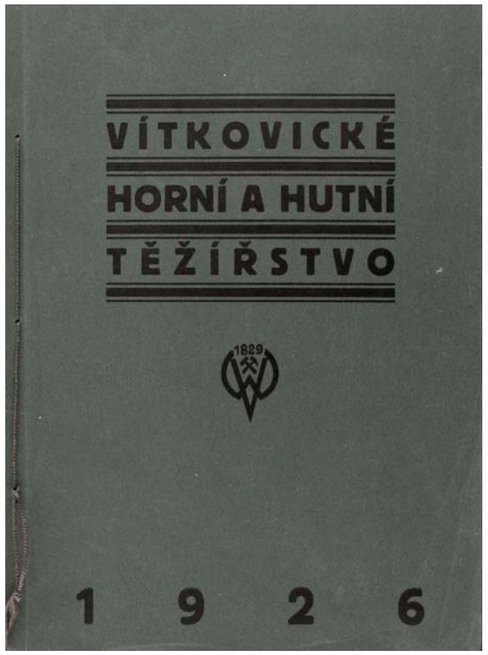

Fotografická publikace připravená samostatně v české i v německé jazykové mutaci se kromě textů lišila pouze barvou obálky, fotografie zůstaly v obou verzích zachovány v počtu 78 kusů.

Soubor snímků technicky velmi dobře dokumentuje výrobní haly Vítkovických železáren, avšak esteticky vysoce hodnotné kolekci fotografií z německé knihy hannoverského Roertsova nakladatelství vydané v době první světové války nemůže zdaleka konkurovat. Jejím klíčovým nástrojem při pořizování fotografií bylo světlo, brilantní kompozice, úhel pohledu a téměř dokumentární přístup, v knize *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* může emoce vyvolat nanejvýš samotný námět, jen těžko chybějící atmosféra snímků. Odchýlení se od výtvarnějšího pojetí starší knihy lze ilustrovat na záběrech stejných námětů. V knize převažují obdobně komponované celkové záběry z výrobních hal, čímž se soubor stává jakýmsi ilustrovaným seznamem výrobních oddělení. Obsah zde bohužel vítězí nad slabou formou, jejímž výsledkem je příliš jednotvárná kolekce. Několik z těchto interiérových celků už bylo otištěno v knize vydané železárnami asi o deset let dříve. Detaily jsou zastoupeny také informativními snímky drobných ocelových výlisků fotografovaných na neutrálním pozadí. Chybí rovněž dramatičnost některých fotografií, které jsou jindy oživené například hutníky u vysokých pecí, zachycením činnosti v podobě lití surového železa apod. Znatelná je absence blízkého kontaktu fotografa s prostředím. Většina záběrů z interiérů fabriky je snímána z velkého nadhledu.

Čistší a zajímavě kompozičně řešené jsou až záběry mostních konstrukcí fotografované v exteriéru. Snímky jsou ve velké většině pořízené mimo hranice Československa, s Ostravou jsou spojeny pouze instalovaným ocelovým mostem. Ostatně i zde je několik záběrů přenesených ze starší knihy železáren.

Jindy uplatňované fotografie z oblasti sociální péče o zaměstnance nebyly do rozsáhlého souboru vůbec zařazeny a patrně by ani k celkovému technicky chladnému vyznění titulu nijak nepřispěly.

Slabinou knihy je především její polygrafické zpracování, které díky až příliš střídmé tonalitě a světlosti snímků nedává produktům železáren vyniknout obrazem v celé jejich škále. Pokud má dojít ke srovnání s předešlým počinem z produkce německého nakladatelství z první světové války, pak je publikace *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* příkladem snížení výtvarné a vizuální úrovně propagačního fotografického materiálu podniku.

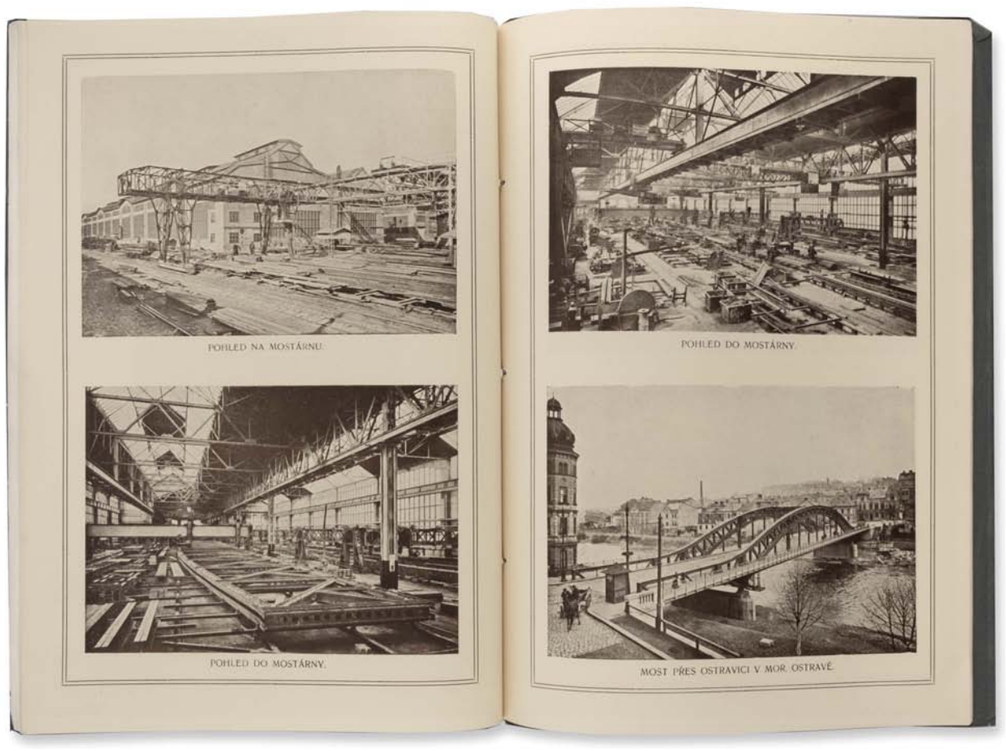

1108 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

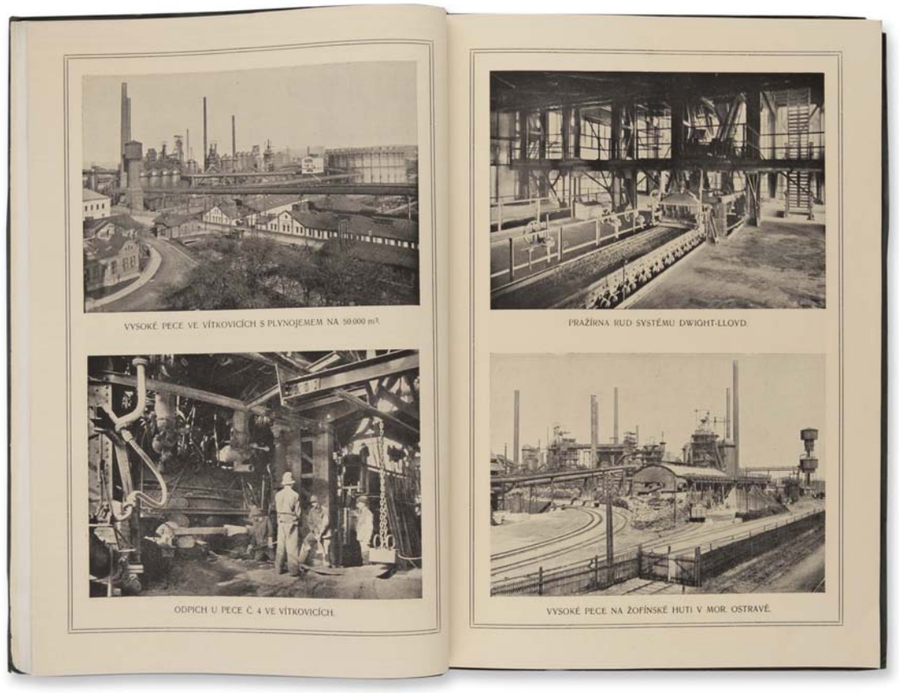

1109 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

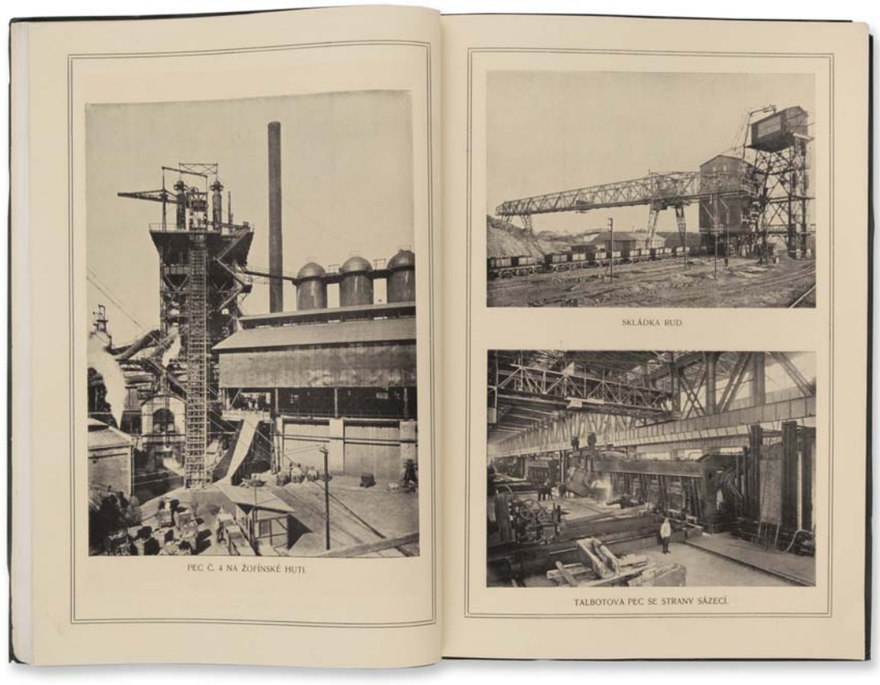

1110 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

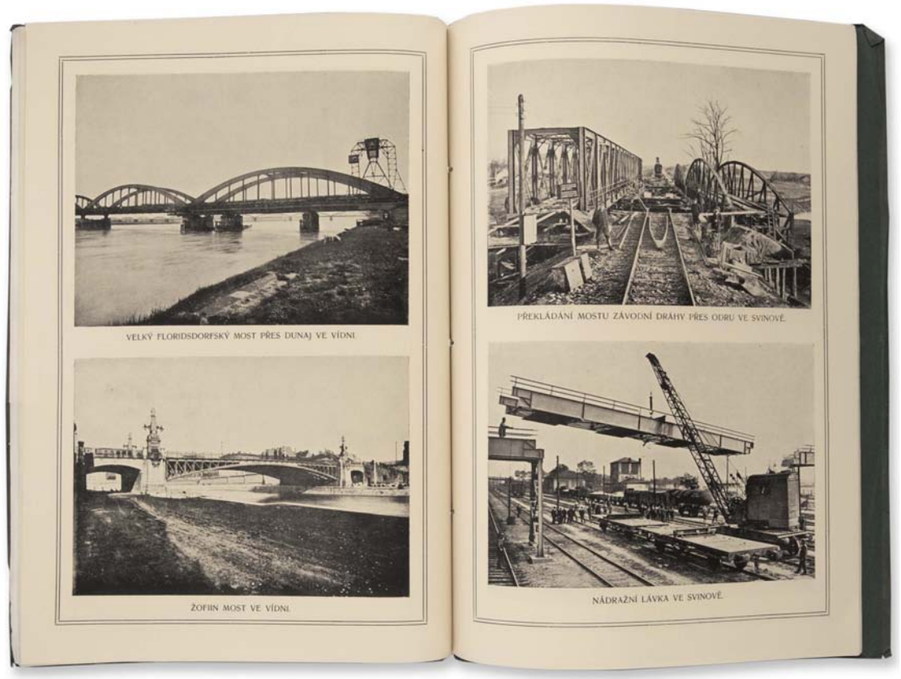

1111 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

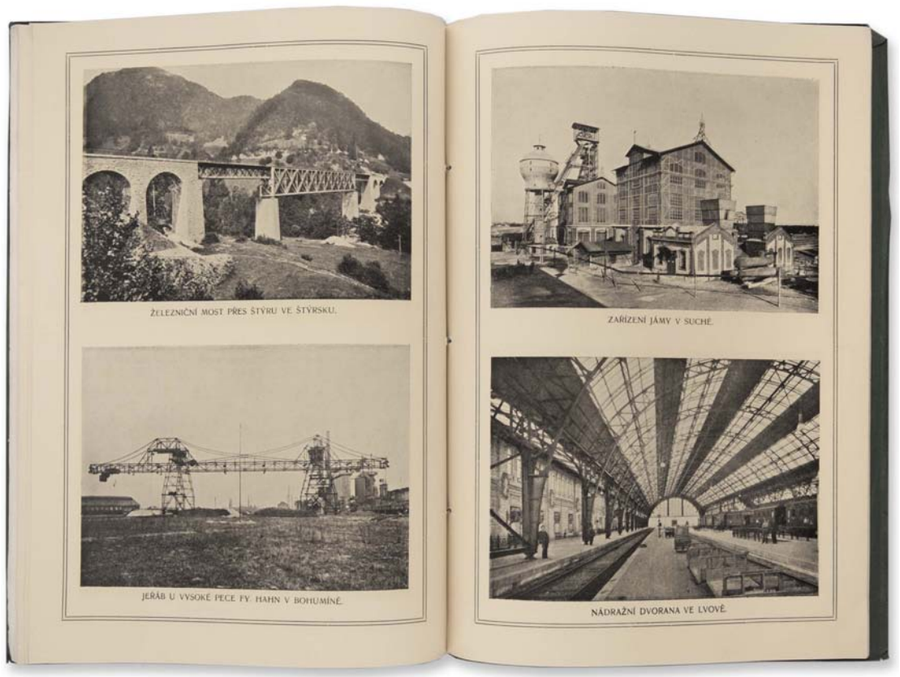

1112 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | 1926

Kapesní obrazový průvodce železárnami

Vítkovické horní a hutní těžířstvo [1928]

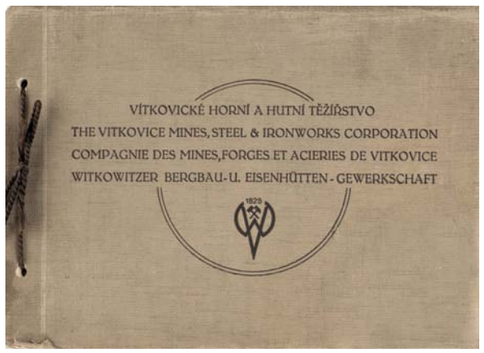

V Archivu Vítkovice, a. s. je publikace *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* zařazena mezi jednokusově produkovaná alba Nových staveb vydávaná mezi roky 1923 až 1932. Konkrétně je ve fondu spojována s rokem 1928, což by vysvětlovalo její mimořádně navýšený náklad oproti dalším albům, související nepochybně s významným výročím podniku.

Malý, téměř kapesní formát publikace, či spíše tištěného alba fotografií, nasvědčuje tomu, že tento výtisk sloužil železárnám jako předmět upomínky, daru nebo pozornosti věnované významným návštěvám. Třicet fotografií přináší pohled do nitra ocelového světa vcelku popisně, avšak řemeslně velmi kvalitně.

Další publikace Vítkovických železáren podávající informace převážně pomocí fotografie a popisů toho, v jakém prostředí byla vytvořena. Na rozdíl od předchozích publikací byla jen dvojice snímků z prostředí výroby železáren pořízena v exteriéru, totiž mnohokrát ze stejného místa zhotovený celkový záběr na vysoké pece a pohled na koksovnu. Převažující část souboru se vztahuje tradičně k výrobním halám. Kolekce mnoha celků však působí atraktivně díky různorodým materiálům aranžovaným do popředí. Interiéry byly nově použity i v případě nevýrobního prostředí podniku. V albu se tak objevují snímky z nemocničních sálů nebo jiných místností zdravotního ústavu. Ty však nejsou od chladných továrních prostor pro dnešního diváka žádným odlehčením a naopak působí tyto místnosti s bílými obklady a kovovými nástroji stejně neútulným dojmem. Tím spíš ale celé obsahové spektrum zapadá do jednotné tematické linie. Člověk-dělník se opět jako v mnoha jiných propagačních materiálech železáren stává pouze stafáží a jen ve dvou případech je klíčovým motivem snímku. Kolekce fotografií v zásadě nepřináší oproti jiným propagačním obrazovým materiálům podniku nic nového, ovšem předností alba je jeho kvalitní tisk.

Publikace Vítkovických železáren se díky obdobnému formátu a výrobě v totožné tiskárně Kittl podobá místopisnému albu o tehdejší Moravské Ostravě, které vyšlo ve druhé polovině dvacátých let 20. století. Obsahovalo 31 fotografií a bylo na zadní straně obálky signované fotografickým ateliérem Karel Hůlek. Kromě záběrů na ulice města bylo v albu otištěno několik snímků z prostředí Vítkovických železáren. Při porovnání obou titulů lze nalézt shodu ve dvou snímcích právě z tohoto podniku. Díky systematickému přístupu fotografa ke všem záběrům, technické i řemeslné celistvosti obou souborů je možné se domnívat, že i zde byl autorem snímků fotograf Karel Hůlek.

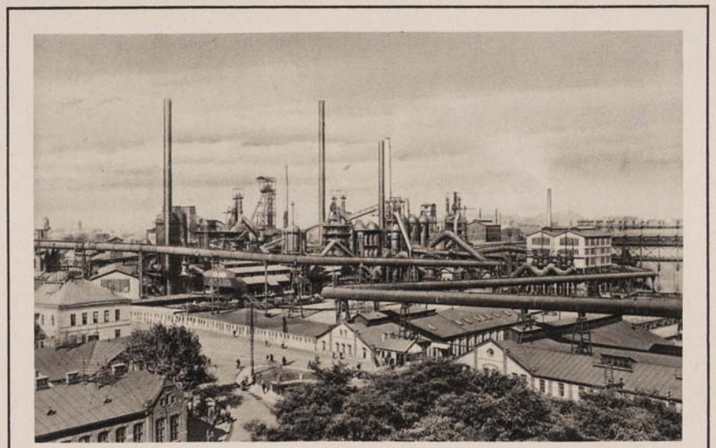

Vysoké pece ve Vítkovicích s plynojemem na 50.000 m³.
Blast furnace plant „Vítkovice" with 50.000 cu. m. gasometer.
Hauts-fourneaux à Vitkovice avec gazomètre de 50.000 m³.
Hochofenanlage „Witkowitz" mit 50.000 m³ Gasbehälter.

1113 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

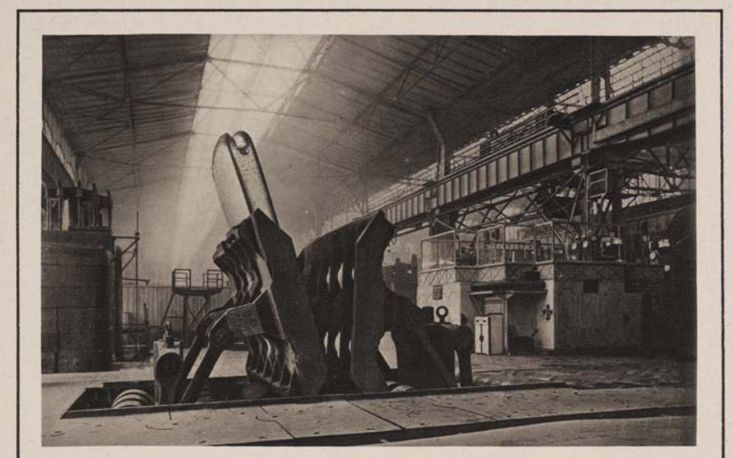

Válcovna.
Rolling mills.
Laminoir.
Walzwerk.

Pancéřová trať.
Armour plate mill.

Train à blindages.
Panzerplattenstrecke.

1114 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

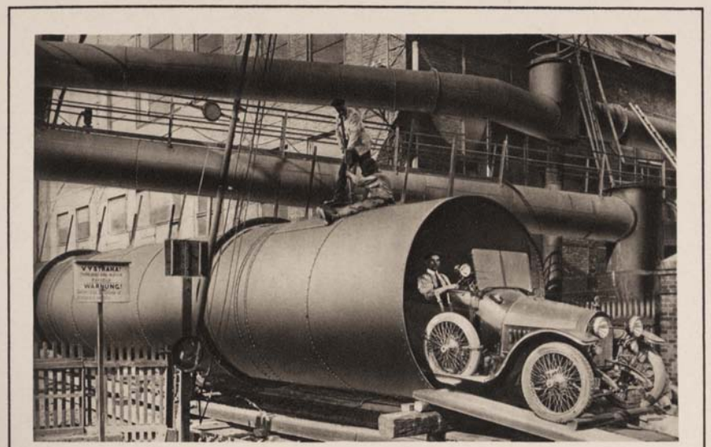

Potrubí kychtového plynu o průměru 2'5 m a délce 1.200 m.
Blast furnace gas main line 2'5 m dia., 1.200 m long.
Conduite de gaz de haut-fourneaux de 2 m et ½ de dia. 1.200 m de longueur.
Hochofen-Gasleitung 2'5 m Dm., 1.200 m lang.

1115 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

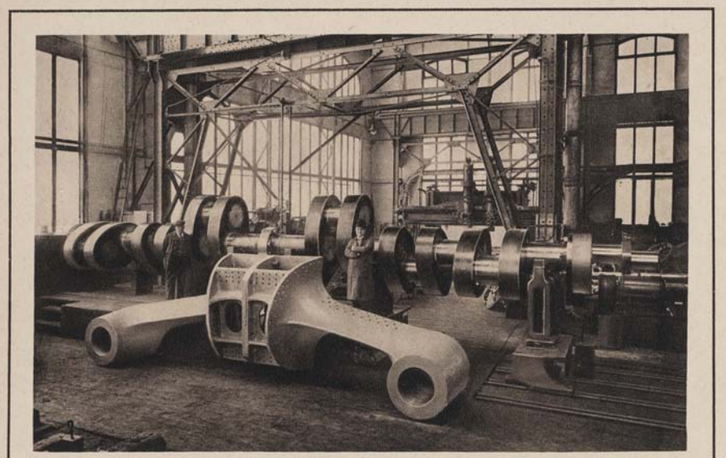

Továrna na litou ocel. (Velká úpravna.)
Open-hearth dept. No. 1. (Mechanical shops.)

Zalomený hřídel 43.000 kg nosič hřídelů 8.000 kg.
43-ton crankshaft, 8-ton propellerbrackets.

Aciérie No. I. (Atelier de finissage.)
Gusstahlfabrik. (Groß-Appretur.)

Arbre vilebrequin de 43.000 kos, support d'arbres de 8.000 kos.
Kurbelwelle 43.000 kg, Wellenträger 8.000 kg.

1116 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

Nově zřízená koksovna ve Vítkovicích.
New Coke plant at Vítkovice.
Nouvelle cokerie à Vítkovice.
Neu errichtete Koksofenanlage in Witkowitz.

1117 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

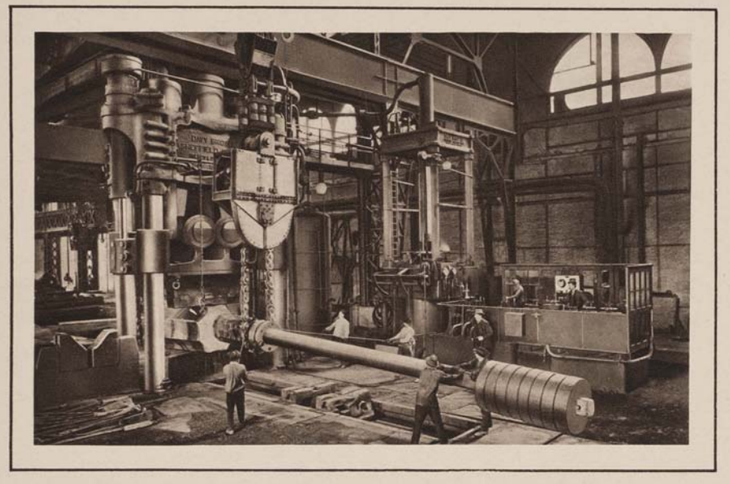

Kovací lis o 4.500 tunách.
4.500-ton forging press.

Lisovna I.
Press-shop No. I.
Atelier d'emboutissage No. I.
Preßwerk I.

Presse à forger de 4.500 t.
4.500-t Schmiedepresse.

1118 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

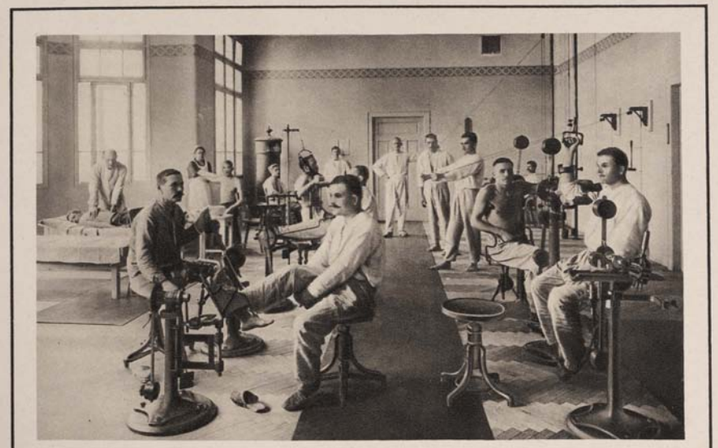

Therapeutický ústav.
Therapeutic Institute.
Institut thérapeutique.
Therapeutisches Institut.

1119 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

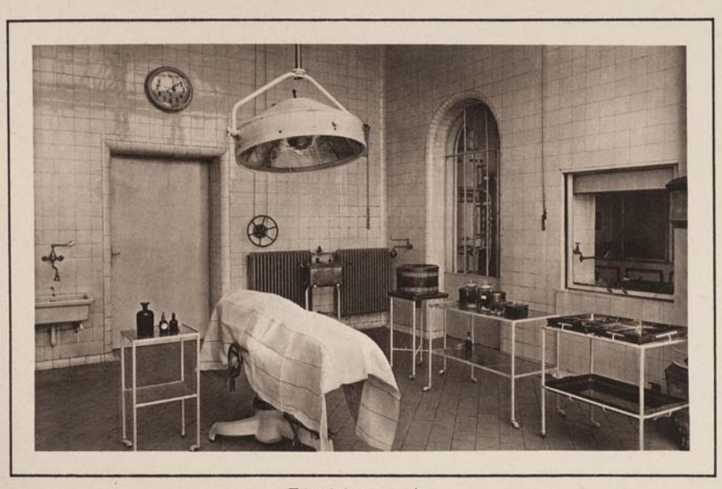

Vnitřek.
Interior.

Závodní nemocnice.
Works hospital.
Hôpital.
Werkspital.

Intérieur.
Innenansicht.

1120 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

1121 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

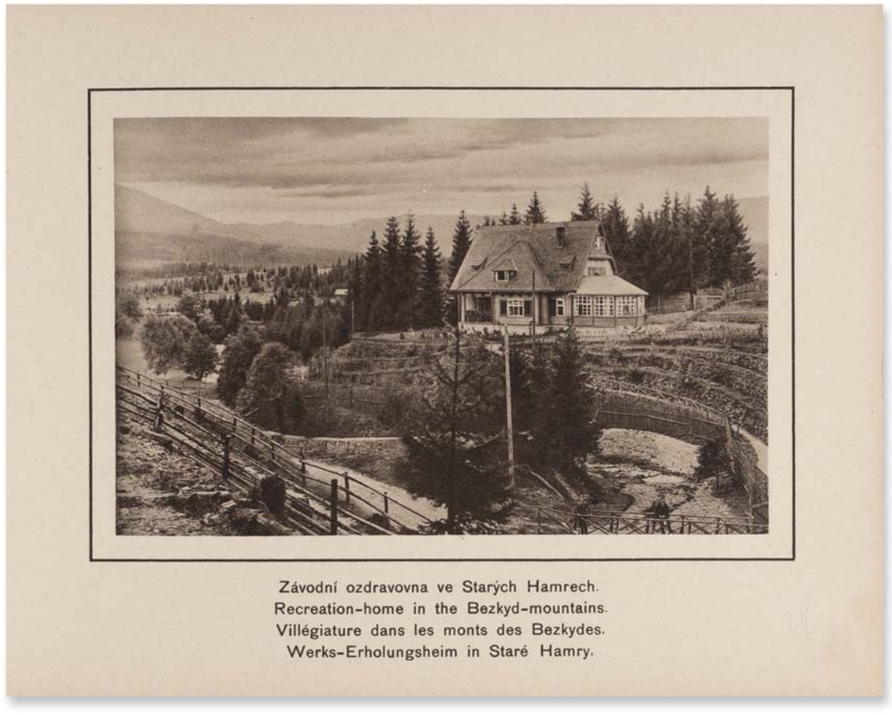

1122 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928]

Jubilejní album

100 let Vítkovických železáren: 1828–1928

100 Jahre Eisenwerk Witkowitz: 1828–1928

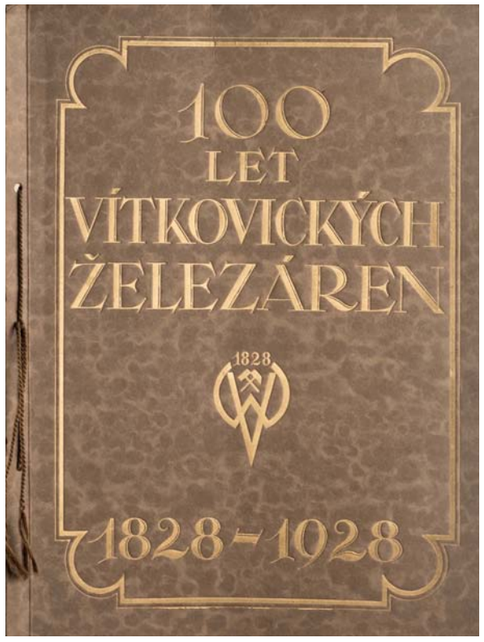

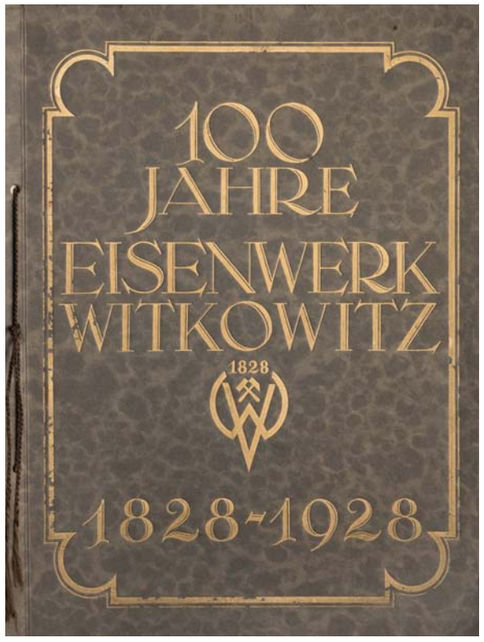

Monumentálně pojatá publikace, jejímž úkolem bylo všestranné představení významného ocelářského a strojního podniku, vyšla u příležitosti jeho staletého jubilea. V publikaci není tradičně uveden rok jejího vydání. Její tematické spojení s jubilejním rokem však napovídá, že by mohla vyjít k příležitosti prosincových oslav v roce 1928. Na obálce knihy se vyskytuje první ochranná známka Vítkovických železáren registrovaná v této grafické podobě sice už v roce 1925, ovšem s tehdy ještě nesprávně myšlenou datací založení podniku v roce 1829. Na obálce se objevuje již aktualizovaná datace 1828, která byla do původní značky registrována teprve 23. května 1929, používaná ale už v jubilejním roce.

Koncepce knihy stojí na srovnávání minulosti a současnosti podniku, a to jak formou statistických grafů, tak obrazovou kolekcí. Na stránce uvedené velkým nadpisem se obvykle objevuje jedna či dvě drobnější perokresby historických výjevů jednoho ze závodů, celku pak dominuje jedna nebo více aktuálních fotografií.

Publikace vznikla hned v několika modifikacích. Byla vydána česká i německá jazyková verze, každá z nich ještě ve dvou verzích tloušťky, resp. gramážích, papíru použitého na knižní blok. Kniha je zhotovena formou 22 rozkládacích stran velkého formátu, z nichž první tvoří úvodní text, poslední přehledný plán podniku a zbytek je vyplněn grafy, kresbami a v největší míře fotografiemi. Prvních sedm listů nese značku A. G. M. S. P., která se vyskytuje rovněž na různých starých pohlednicích. Úvodní text seznamuje čtenáře s nejvýznamnějšími mezníky ve vývoji Vítkovických železáren.

Album je dokladem významu ostravského podniku a jeho širokého pole působnosti v oblasti těžkého průmyslu. Každá z obrazových stran zastupuje jeden závod. Začíná se grafikou širokého teritoria železáren, pokračuje se přes závody a jejich produkci, prezentována je i psychofyzická laboratoř, preventivní opatření proti úrazovosti v podobě plakátů a posledních pět stran se věnuje sociální problematice zdravotní a rekonvalescenční péče a bydlení úředníků a dělníků.

Zatímco se většina obrazů knihy váže k prostředí, v němž železářské produkty vznikají, na jediné, zato vizuálně nejsilnější straně, může divák zhlédnout i výsledky vzešlé z tohoto

prostředí. Výtvarně nejpozoruhodnější obraz je otištěn na straně 14. Jde o kompozičně pečlivě volenou skladbu fotografií nejrůznějších hotových produktů železáren vzájemně prostupujících a vytvářejících jeden skladebně vyvážený celek. Harmonie obrazu je způsobena rovnovážným zastoupením různých měřítek předmětu s uplatněním pravidla, v němž jsou drobnější produkty soustředěny do spodní části obrazu a největší výrobky se zachováním oblohy ve snímku jsou posazeny zase k hornímu okraji. Dynamice obrazu výrazně napomáhají úběžníky tvořené řadou naskládaných náprav kol, trubek, kolejnic nebo i jednotlivými kotli. To vše včetně dělníků je přes sebe jakoby ledabyle vrstveno, ve výsledku však mozaika tvoří promyšlenou účelnou reklamu s odkazem k avantgardním uměleckým a fotografickým tendencím. O podobnou montáž obrazů se pokusili zaměstnanci oddělení výrobně technické propagace Vítkovických železáren při vzniku publikace *Cestou technického pokroku* z roku 1956. Na dvojici předsádek se snažili ilustrovat fragmenty produktů, tentokrát i s výrobními procesy. I přes nápaditější zadní předsádku zkazil estetický dojem dvojice hned první obraz v úvodu se spoustou chaotických částí, ale celkový účinek byl potlačen také díky velmi nekvalitnímu tisku. Fotografická koláž v jubilejní knize *100 let Vítkovických železáren* tak zůstává jediným kvalitním publikovaným obrazem tohoto typu.

Zbývající soubor snímků už nepředstavuje oproti dosavadním fotografiím v knihách Vítkovických železáren žádnou změnu ani překvapení. Naopak, nejnovější fotografie v knize nejsou připraveny právě pro ni. Z celkového počtu 59 fotografií, které vznikly od první světové války do roku 1928, se několik objevilo již v dřívějších publikacích. Největší shoda fotografií je pozorovatelná při srovnání s o dva roky mladší publikací Vítkovických železáren.

Většina pohledů do výrobních hal je podána řemeslně kvalitními snímky, které však nepřerůstají rámec informativního charakteru. V obdobném technickém duchu jsou na obrázcích představeny také zdravotní, sociální a obytné budovy pro zaměstnance. I tyto snímky se ale v pěti případech shodují s obrázky v knize o budovách sociálního zabezpečení vydané v roce 1915. Novinkou výročního alba je fotografická série nově postavené Jubilejní kolonie v Hrabůvce.

Vyzdvihnout je třeba kvalitu hlubotisku provedenou ostravskou tiskárnou Julia Kittla. Díky matnému tónovanému papíru je stupnice barvy redukována na střední tóny a zcela chybí černá a bílá. Teplý hnědý odstín papíru tlumí motivy chladné oceli. Polygrafické zpracování knihy plně respektuje obsah a snímky svou tiskovou kvalitou předčí předchozí publikaci vydanou železárnami v roce 1926. Titulu se ale bohužel nevyhnula tisková chyba v podobě vynechání cifry 21 při číslování stran. Knihařská vazba se zlacenou ražbou na obálce je v poměrech tiskovin Vítkovických železáren netradiční. Jubilejní album bylo svým specifickým řešením skládaných velkoformátových stran určeno k příležitostnému a vlastně i slavnostnímu prohlížení.

Protože se většina snímků objevila již v předešlých tiskovinách, nejedná se bohužel z hlediska fotografického souboru o nijak mimořádné knižní dílo, jak by se asi dalo očekávat od jubilejní publikace vydané ke sto letům podniku. Nelze jí však upřít výraznou technickou a řemeslnou kvalitu, monumentálnost a námětovou všestrannost.

Publikaci uvádí ve svém výběru pozoruhodných československých fotografických knih sběratel Manfred Heiting.[401]

1123 | *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928* | [1928]

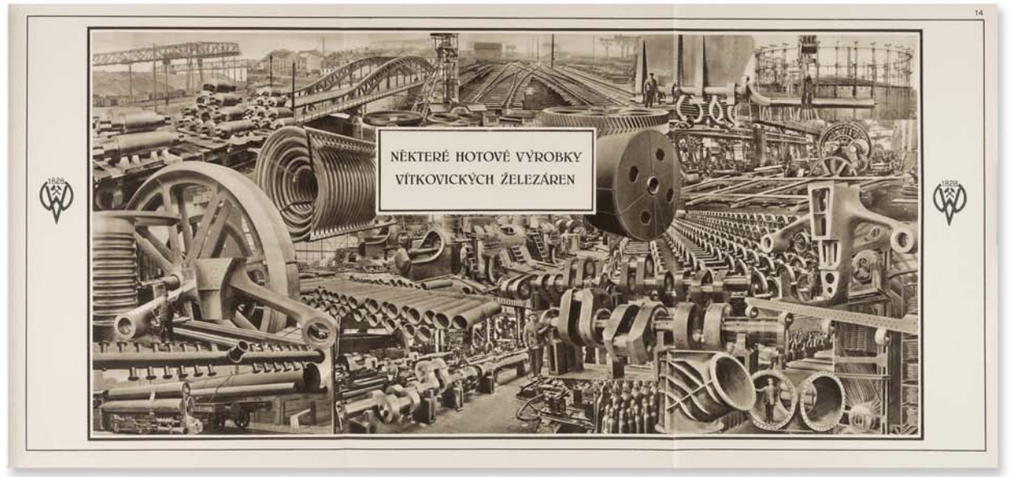

1124 | *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928* | [1928]

1125 | *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928* | [1928]

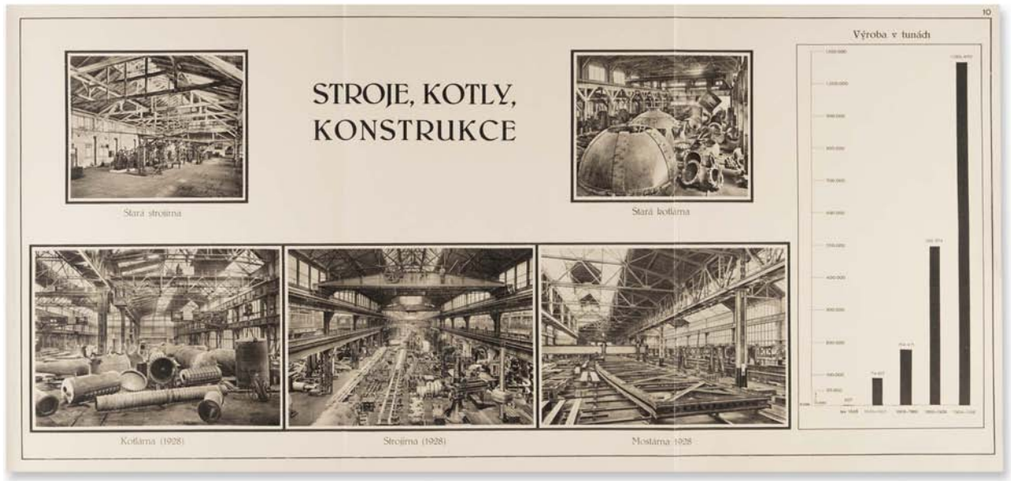

1126 | *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928* | [1928]

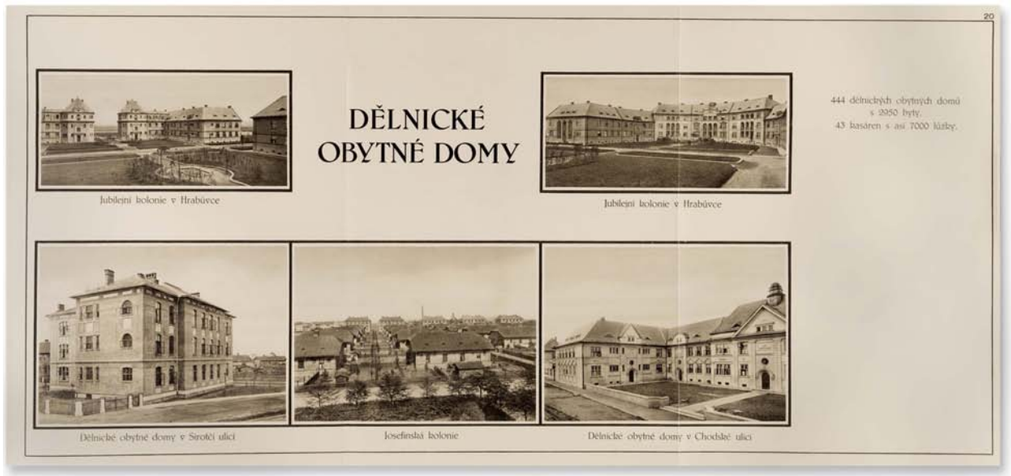

1127 | *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928* | [1928]

Nadčasová propagace

Lidská práce v železárnách (1938)

Menschen Arbeit im Eisenwerke

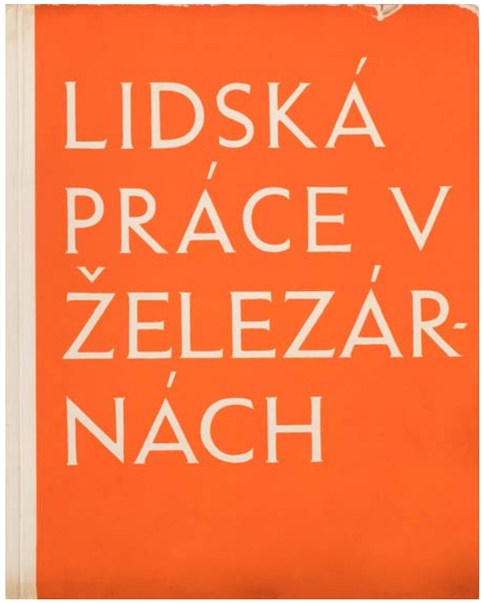

Před více než osmdesáti lety vydaly Vítkovické železárny mimořádně kvalitní fotografickou publikaci, která dodnes vzbuzuje pozornost a oprávněný obdiv mnoha sběratelů a milovníků dokumentární a průmyslově orientované fotografie. Titulu *Lidská práce v železárnách* je v této práci věnována největší pozornost, jde totiž nejen o nejvýznamnější publikaci v rámci celé produkce železáren, ale i o výrazný počin v kontextu našich fotografických knih vydaných během celého 20. století. Právě tato kniha totiž jako jedna z prvních nedokumentovala pouze prostředí továrny, ale především člověka, který zde pracuje. Výstižný název *Lidská práce v železárnách* je současně jednou z mála textových informací, která doprovází jedinečnou knihu vydanou na počátku roku 1938 jako novoročenku. V publikaci nenajdeme zmínku o Vítkovických železárnách a přesto mělo jít o moderní a velkolepou propagaci tohoto podniku. Nedozvíme se nic ani o výrobcích. Že Vítkovické železárny vyrábí surové železo, mají válcované výrobky i strojírnu lze z fotografií jen odhadovat. Na začátku onoho století se podnik ve svých tiskovinách chlubil desítkami tabulek se stovkami a tisíci čísel značících míry, v jakých lze dodat zboží odběrateli. Tehdejší generální ředitel Oskar Federer posunul propagaci svého podniku zcela odlišným směrem.

Kniha vydaná krátce před druhou světovou válkou přinesla například v médiích poměrně velké vzrušení a stala se již ve své době příkladným vzorem pro fotografické zpracování dalších podniků. Regionální periodikum Moravská orlice si kromě dělníků na fotografiích všímalo také technických prostředků, když napsalo, že obrazová kolekce představuje *„zajímavé dělnické typy, způsob práce i podobu strojů v železárnách. Kniha je zajímavým fotografickým zrcadlem nejen lidské, ale i mechanické práce v hutích.“* Noviny Národní listy zmínily nakladatelský počin průmyslového podniku v souvislosti s výstavou fotografa a architekta Vladimíra Hipmana Ocel ve fotografii, prezentovanou na podzim roku 1938 v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Napsaly, že knižní dílo *„udalo nové směry a přispělo k zpopularizování a přiblížení těžkého průmyslu širokým masám více, nežli se domníváme.“* Nejobsáhleji se knize věnoval článek otištěný v Lidových novinách. Pisatel v něm mimořádnou důležitost knihy spatřoval především v orientování snímků na člověka v době, kdy se pozornost podobných tiskovin upínala spíše na mechanické a neživé

1128 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

1129 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

prvky továren. *„Ať se tu otvírá vysoká pec a teče z ní bílá láva čistého železa, ať je tu oslňující slunce jisker ze stříkajícího kovu, ať jsou tu mamutí háky, stroje, jeřáby, ohromné pece a veliká potrubí, kadluby a vany s nejžhavější lázní, ať se tu odvádí žhavá struska nebo spájejí se za jásání jisker veliké pláty, vždycky je tu člověk, pán těch věcí, vládce nad tou velikostí a mohutností, jeho paže, jeho hák, jeho chráněné oko, vždycky jsou tu ti, kteří rozkazují strojům.“*

Sociologicky orientovaná dokumentární fotografie se zkrátka předtím i dlouho potom objevovala spíše ve volné tvorbě autorů. *Lidská práce* je silná právě tím, že je svobodnou tvorbou použitou pro oficiální propagační účely. I tak se v tomto směru objevily výjimky. Zajímavou fotografickou reportáž z ČKD otištěnou v polovině roku 1945 v obrazovém týdeníku Svět v obrazech přinesl Karel Hájek.[402]

Největší diskusi kolem titulu *Lidská práce v železárnách* vyvolává touha po určení autora snímků. V knize totiž není výslovně otištěno, kdo snímky vytvořil. Důvodů, proč autor nebyl uveden, se nabízí hned několik. Vítkovické železárny a spolu s nimi i další podniky a instituce kladly důraz především na prezentaci svého podniku, zajímaly je motivy snímků, nikoliv kdo je vytvořil. Autor ve většině případů ani neuplatňoval a neměl uplatňovat svůj osobitý pohled na danou věc. Navíc v Ostravě neexistoval prestižní fotograf, jehož jméno by bylo známé v celém Československu a jímž by se mohl podnik chlubit. Jednalo se nadto o zakázku, propagační práci, při jejímž vzniku nebyl autor většinou respektován.

V důsledku absence jména autora knihy se dodnes s jistotou nedá říci, kdo jím je. Z dostupných, ale kusých informací lze jen s neurčitostí konstruovat. V prvním bodě hypotézy lze předpokládat, že autorem všech snímků je jediný fotograf. K tomuto tvrzení svádí fakt, že kniha je vysoce reprezentativní a stylově sjednocená. Žádná z fotografií se téměř s jistotou neobjevila v předchozích titulech vydaných Vítkovickými železárnami a lze si tak domýšlet, že zakázka byla určena jednomu autorovi, jehož úkolem bylo zdokumentovat dělníky a jejich práci.

Historikové se v označení tvůrce fotografií v *Lidské práci v železárnách* ve svém tvrzení či úsudku rozcházejí. Mnoho z nich označuje za autora snímků architekta a fotografa Vladimíra Hipmana. Toto tvrzení ostatně vůbec není nezajímavé, protože Hipman proslul ve třicátých, čtyřicátých a padesátých letech v Československu právě jako industriální fotograf. Jeho snímky se nacházejí také v celé řadě knih a souborů, například *Ocel ve fotografii* (1938), *Práce je živá*[403] (1945), *Země z kovu* (1946) nebo v příručce *Fotografie v těžkém průmyslu* (1952). Rok po *Lidské práci v železárnách* přišla Báňská a hutní společnost s týdenním kalendářem ilustrovaným Hipmanovými fotografiemi kombinujícími celky závodu i detaily ocelových výlisků za použití výtvarných prostředků odkazujících k nové věcnosti nebo konstruktivismu. Soubor fotografií v knize *Lidská práce v železárnách* tomuto autorovi připisuje i celá řada sběratelů. Nejspornějším bodem, který stojí proti tomuto autorství v souvislosti s knihou Vítkovických železáren, je nezmínění takto významného jména v knize. Pokud by jím měl být Hipman, těžko si lze představit, že by se jeho jméno přinejmenším v tiráži neobjevilo. Navíc jeho fotografická činnost byla soustředěna spíše na Pražskou železářskou společnost, v regionu Slezska pak na Třinecké železárny. Navíc, kdyby Hipman skutečně soubor Lidksá práce v železárnách vytvořil, pak by byla s velkou pravděpodobností některá z fotografií otištěna ještě v jeho později vydaném souborném díle *Práce je živá*, podobně jako v případě snímku Ostravský koksař, který se objevil poprvé na výstavě Svazu výtvarných umělců v roce 1936 a v této monumentální knize byl v pořadí pátým obrazem.

Jako druhou konkrétní osobu lze označit Franze Lercha, úředního zaměstnance Vítkovických železáren. K jeho autorství v publikaci nasvědčuje jeden zdánlivě nezpochybnitelný fakt, který však, jak se ukazuje, může být vyvrácen. V publikaci *Svět těžních věží a železáren* z roku 1940 jsou kromě převážné většiny fotografií Vladimíra Hipmana z Pražské železářské společnosti otištěny také snímky ze společnosti Vítkovice, u nichž je v tiráži uvedeno jméno „Lerch“. Jeden snímek z této brožury, kde je tedy autorství přiznáno, se shoduje s fotografií z *Lidské práce v železárnách* a jiná fotografie je jednomu obrazu z vítkovické kolekce nápadně podobná. Problém s určením autora podle tohoto vodítka ovšem nastává při zjištění, že v publikaci *Svět těžních věží a železáren* se objevuje minimálně jeden starší snímek otištěný už v publikacích z dvacátých let. Údaj v tiráži této brožury je tedy nesprávný. Lerchovo autorství v publikaci naznačuje ještě jeden neexplicitní, zato zvláštní a pozoruhodný prvek. V jednom z výtisků knihy, uloženém v Archivu města Ostravy, je nad údaje o grafické úpravě a tisku vepsána ručně tužkou informace: *„Foto Frant. Lerch,Vítkov. želez. účtárna“*. V Archivu Vítkovice, a. s. je skutečně záznam o Franzi Lerchovi, který byl zaměstnancem železáren a pracoval v době vzniku knihy v účtárně. Poznámka o tom, že by měl cokoliv společného s fotografií, ale chybí. Lerchovo autorství v probírané knize vyvrací také ostravský historik a fotograf Jiří Hrdina. Na základě svého bádání v novinách vydaných za druhé světové války označil snímky tohoto autora za triviální, amatérské a bez jakékoliv řemeslné, natož tvůrčí ambice.

1130 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

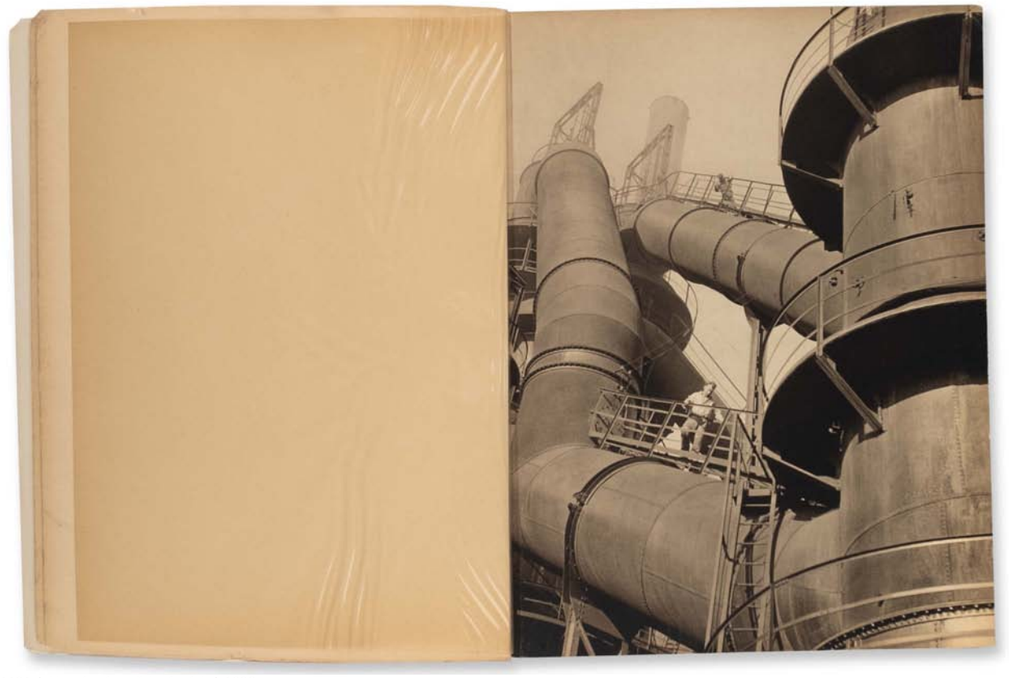

1131 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

Za třetího uvažovaného fotografa souboru lze považovat tehdejšího ředitele Vítkovických železáren a vášnivého sběratele umění Oskara Federera (1884–1968). Myšlence nasvědčuje jediné výrazné uvedení jména Oskar Federer na titulním listu publikace. Protože jsou v knize prakticky jen fotografie, mohlo by být pravděpodobné, že jméno patří jejich autorovi a že nejde pouze o naléhavé prezentování nejvyššího představitele podniku. K úvaze o řediteli železáren jako autoru fotografií přispívají také články z novin, které o *Lidské práci v železárnách* píší jako o knize Oskara Federera. Ať byl autorem Lerch nebo Federer, pohyboval se při fotografování v sobě známém teritoriu, což se projevilo také oddaností k prostředí i v zaznamenání stěžejních okamžiků. Mohl si vybrat fotogenické situace z výroby, navštívit libovolná místa v jakoukoliv dobu.

Ať je autorem fotografií kdokoliv, jde v každém případě o Federerovu novoročenku k poslednímu předválečnému roku. A je posledním pour féliciter, které mohl Federer v takovém rozsahu v rámci podniku publikovat. Vyšla jen několik měsíců před jeho nuceným odchodem z funkce, ale především před jeho útěkem před hrozbou nacistického Německa. Přitom ještě vznikala v době, kdy byly dopady hospodářské krize třicátých let zažehnány, kdy se Vítkovické železárny opět navracely k plné produktivitě. Dělník železáren mohl zase pracovat, práce bylo dostatek. Práce byla naplněna optimismem. *„Šedé a pochmurné dny krise zanechaly hodně ran v ostravském těžkém průmyslu. Tisíce lidí stálo s rukama skleslýma před hutěmi a čekalo, až sirény zase zahučí: je zas pro vás práce. Bylo to sedm strádajících let, sedm let nuceného odpočinku, kdy z pěti ostravských vysokých pecí pracovala jen jedna. Neplály ohně u šachet, nehořely martinské pece, rudá zář na ostravském nebi zbledla. Proměnila se v šedý stín, který šeptal: krise – krise. Koncem roku 1936 a začátkem roku minulého vrátil se však do hutí zase život. Otevřely se brány fabrik, svítí ohně nad koksovnami, hučí kola a jeřáby, sirény volají k dílu, rozjasnily se tváře tisíců dělníků – to je hymnus práce. Ostravské hutě zase pracují v plném rozsahu. Jejich produkce dosáhla loni úrovně roku 1929, kdy ještě se necítil zásah hospodářské stagnace. Ožilo znovu česné město nad Ostravicí, kladiva buší a v duších všech se rozhostila posvátná radost – z práce.“*[404] Kniha vyšla jen měsíc před otištěním článku. Nikdo nemohl tušit, že od podzimu téhož roku a Mnichovské dohody přijde pro lidi v železárnách krize zcela nová.

Publikace je albem fotografií tištěných jednostranně na tvrdý karton. Jednotlivé listy jsou od sebe děleny plastovou fólií. Prakticky ve shodné podobě vyšlo samostatně také německé vydání. Volba dvojí jazykové varianty lišící se prakticky jen obálkou snad vycházela z Federerovy snahy vyhnout se kritice pro upřednostňování českého nebo německého národa, už tak silné díky někdejším personálním změnám v podniku.

O polygrafické zhotovení *Lidské práce v železárnách* se technikou hlubotisku postarala společnost Neubert a synové z pražského Smíchova, přední podnik i v oblasti barevného tisku z hloubky. O rok později zhotovila Firma Neubert a synové[405] dalšímu československému hutnímu závodu knihu *50 let Poldiny huti 1889–1939* s rozsáhlým textovým doprovodem a méně nápaditými a dramatickými snímky než v případě vítkovického podniku. Z fotografických publikací vydalo nakladatelství Neubert a synové po Lidské práci v železárnách ještě například *Chrám sv. Víta v obrazech Jiřího Jeníčka* (1. vydání, Praha: V. Neubert a synové, 1947).

Přestože v publikaci *Lidská práce v železárnách* hovoří o podniku prakticky jen fotografie, ani minimum textu se neobešlo bez formální nejasnosti či spíše chyby. Čtenáře na obálce nepochybně dráždí vysázený název titulu, který je rozdělen tak, že na konci řádku zůstává jednoznaková předložka. Znak „V“ na konci řádku není začátečnickou chybou anonymního grafika, ale naopak provokativním úmyslem zkušeného tvůrce. Ona grafická úprava publikace pochází z dílny věhlasného pražského grafika a ilustrátora Huga Steinera (1880–1945). Soubor obrázků je zabalen do oranžové obálky, která společně s písmem v knize může evokovat barvu surového železa při teplotě kolem 1 000 °C. Další práce grafika se projevila příhodně pouze v tom, že plně nechává prostor fotografiím, které na stránky umisťuje tzv. na spad.

Prvenství publikace spočívá především v jejím jednoznačném zaměření na člověka – dělníka a jeho práci. V souboru neexistuje fotografie, na níž by lidský prvek nebyl přítomný. Ve tvářích mužů se zrcadlí odhodlání, soustředění, dřina, ale i radost z ovládnutí masy oceli. Přestože mnohdy nevidíme postavám do obličeje, tyto přívlastky lze vnímat i podle pevně rozkročeného postoje. Kniha je dobrým ilustrativním příkladem přechodu od propagace materiálu a produktů fabriky směrem k sociálnímu tématu. Tyto tendence byly ostatně při vzniku publikací podniků jinde v Evropě prosazovány již od počátku třicátých let. S trochou nadhledu tak lze označit *Lidskou práci v železárnách* za jakousi předzvěst sociálně orientované a později i budovatelské fotografie první poloviny padesátých let. K této oblasti směřuje zejména poslední fotografie – záběr na dělníka s pohledem vzhůru. Soubor tak reflektuje značný posun od předchozích titulů vydaných Vítkovickými železárnami směrem k humanisticky a levicově orientované fotografii, která se začala těšit velké

popularitě. Nasvědčuje tomu také četné využití fotografií z této knihy nejen v období druhé světové války, ale v titulech vydaných i po roce 1948. Oskar Federer chtěl podat obrazové svědectví o tom, čím je člověk v podniku těžkého průmyslu. Strategie oslavy heroického dělníka se uplatnila v komunistické ideologii padesátých let a její fotografické výsledky byly adresovány osvětovým pracovníkům a dělníkům. Sloužily jako propagace k masovému náboru pracovních do těžkého průmyslu. Význam *Lidské práce* byl ale jiný. Byl směřován k Federerovým přátelům a obchodním partnerům jako moderní reprezentativní materiál jeho podniku

Výběr samotného prostředí a témat se oproti předešlým obrazovým knihám Vítkovických železáren zúžil pouze na výrobní procesy. Technické reálie provozů svou velikostí kontrastují s drobnými postavami dělníků, kteří s nimi pracují. Střídají se zde obrovské ocelové drapáky, mohutná kola nebo řetězy, a to vše v rozsáhlých halách s vysokými stropy. Vyváženost kolekce obrazů je však dána také detailními záběry na drobné strojařské práce. Přes větší výřez snímku však divák spolu se soustředěným dělníkem upíná pozornost na detail obráběcího procesu. V tomto případě hrají důležitou roli ruce či spíše prsty pracovníka. Jeho potřebný smysl pro detail je výrazným protikladem k uplatnění hrubé síly hutníka manipulujícího s těžkými a objemnými břemeny. Nezanedbatelným prvkem je v předmětech snímků oděv pracovníků. Primitivní pláště, klobouky nebo rozhalené košile by v dnešním modelu bezpečnosti práce v těžkém průmyslu neobstály. Drapérie pokrčených límců, kovové přezky nebo dlouhé lesknoucí se pláště přispívají autenticitě atmosféry pracovního prostředí. Podoba hotových produktů podniku zůstává oproti dosavadním publikacím železáren na okraji zájmu. Ústředním motivem fotografií se stává proces, při němž tyto prvky vznikají.

Kniha představuje kolekci specifických směrů a zdrojů světla ve fotografii. Měkké rozptýlené světlo dává vyniknout materiálům a tvarům závodu nebo výrazu v obličeji dělníka. Proti tomu rozžhavené tekuté železo zářící směrem zdola nahoru osvětluje tváře hutníků až mysteriózně. Krásu nalezl fotograf také v kuželech záře z vysoko posazených oken. Déšť jisker, kouř a pára jsou dalšími prostředky vytvářejícími nezaměnitelnou atmosféru provozů těžkého průmyslu.

Fotografiím lze v celé kolekci vytknout snad jen často užívaný obdobný výřez, který je patrně motivován snahou dostat do snímku kromě ústřední postavy pracovníka také kus jeho prostředí. Oproti tomu se ale v publikaci vyskytují snímky, které zachycují výrobní prostory v širším měřítku, nebo naopak které se zaměřují jen na dělníkovu tvář a mimo pracovní oděv zůstává jeho prostředí v anonymitě. Takto je koncipován hned úvodní a také závěrečný snímek kolekce.

Přestože se někdy po boku hutníka nebo strojníka objevuje i muž v saku coby inženýr, hlavní důraz je kladen na dělníka. Některé záběry těchto pracovníků u mohutných kol jako by byly momentkami z Chaplinovy o dva roky mladší filmové grotesky Moderní doba (1936).

Námětově je soubor fotografií vyvážený. Úvodní snímky představují hutní oblast, zbylá část se věnuje okruhu strojní výroby. Převaha interiérových záběrů je občas vystřídána záběrem z venkovního prostředí továrny. Snímky z metalurgické výroby a z práce se surovým železem ostře kontrastují mezi bodovým světlem a zbytkem tmavých partií v obraze.

Dnešní finanční hodnota této fotografické publikace se v antikvariátech a v aukcích pohybuje v řádu několika desítek tisíc korun a řadí se tak k našim nejvzácnějším titulům tohoto druhu. Velký zájem ze strany sběratelů fotografických knih dokazuje i to, že byl titul ukraden z Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě a nahrazen pouze bezcennou reprodukcí na nejlevnějším papíře.

Přestože fotografické album bylo určeno významným obchodním partnerům, jeho pojetí nezahrnovalo technicky dokonalé snímky produktů. Publikace je kromě svých fotografií v podání informací o podniku velmi skromná, jisté ovšem je, že se v plné míře podařilo naplnit její název. Jde tak o moderní uvažování o prezentaci podniku. Lze bez nadsázky konstatovat, že publikace *Lidská práce v železárnách* patří v celém dvacátém století nejen k nejkvalitnějším a nejosobitějším fotografickým publikacím Vítkovických železáren, ale také k nejvýznamnějším knižním titulům české dokumentární fotografie orientované na pracovní prostředí a pracujícího člověka.

I více než 80 let od vydání novoročenky je album stále populární a v posledních letech je na něj stále více odkazováno. Byla prezentována v rámci výstavy Černá slunce odvrácená strana modernity v Galerii výtvarného umění v Ostravě a současně zařazena do stejnojmenného katalogu.[406] Redaktorka Lucie Křížková z České televize, televizního studia Ostrava připravila spolu s kurátorkou Galerie výtvarného umění v Ostravě Renátou Skřebskou o této publikaci i samostatnou zpravodajskou reportáž.[407] Publikaci zařazuje do svého výběru Manfred Heiting ve svém díle o československých fotografických knihách.[408]

1132 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

1133 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

1134 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

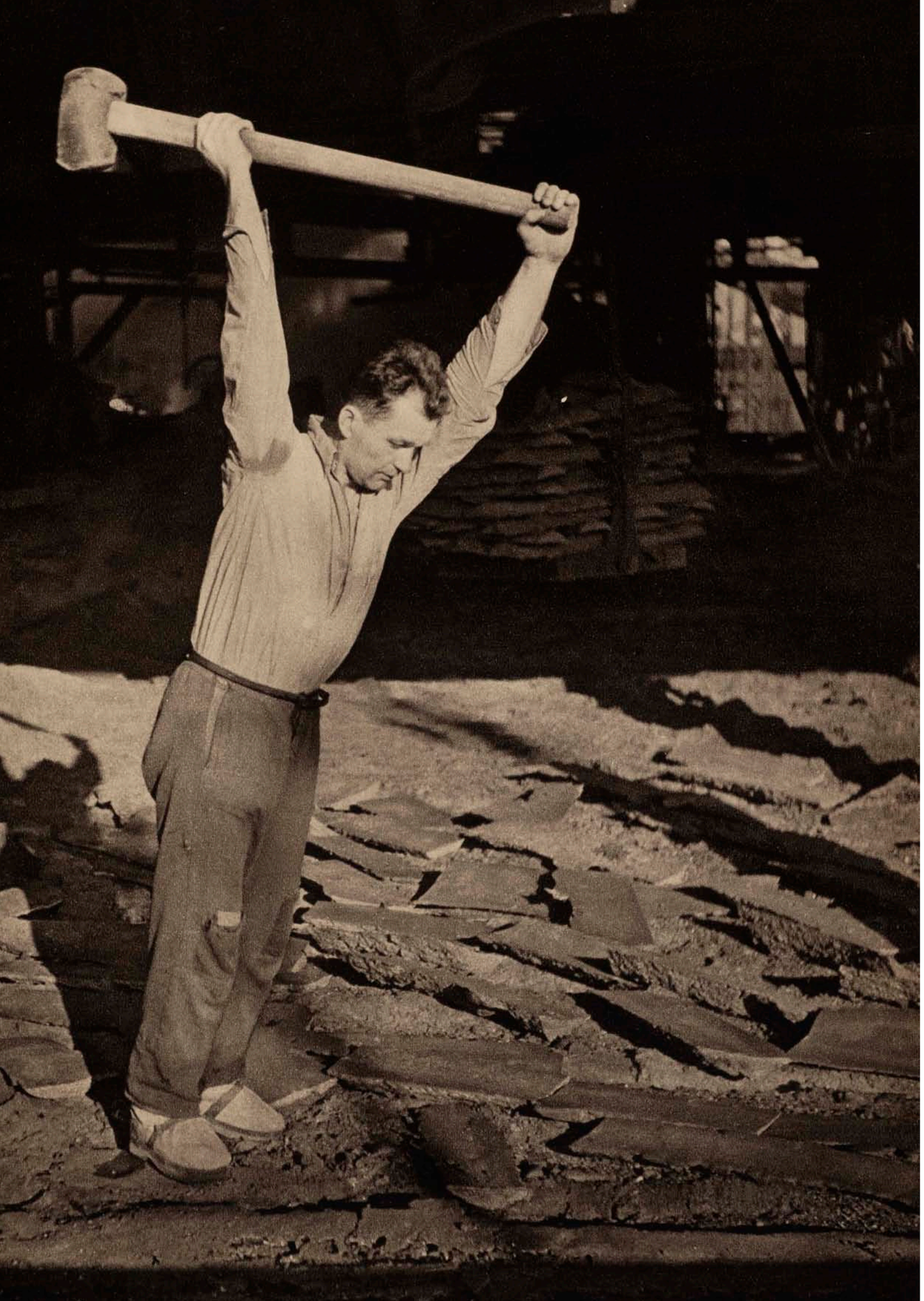

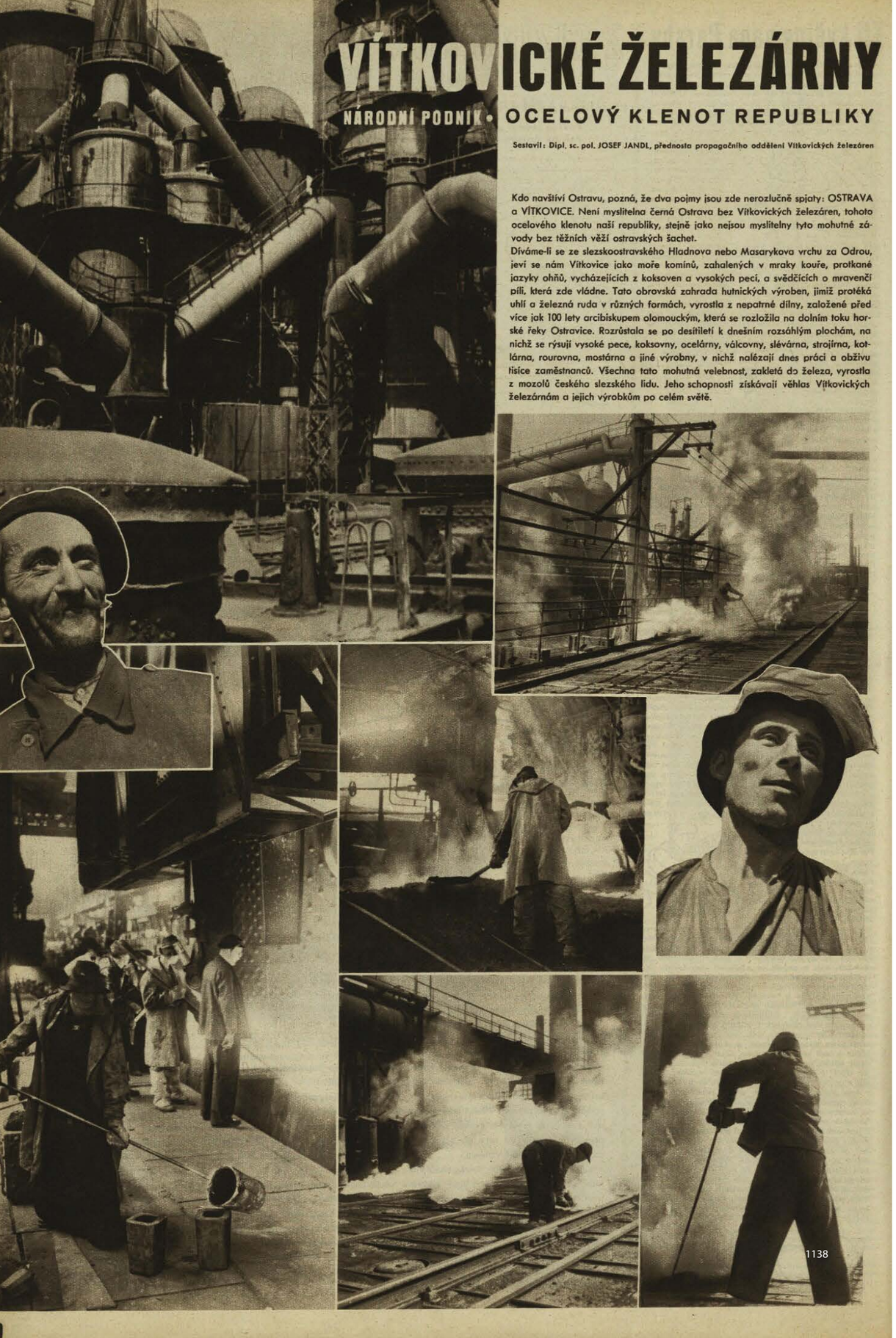

1138

1139

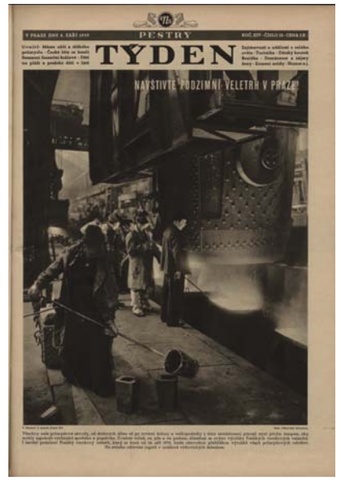

1140

1141

1142

1143

Popularita fotografického souboru otištěného poprvé v novoročence *Lidská práce v železárnách* byla natolik velká, že Vítkovické železárny jednotlivé snímky používaly ve vlastních i cizích tiskovinách ještě několik let po roce 1938. Jednotlivé fotografie nebyly uplatňovány jen pro propagační účely, ale sloužily i jako obrazový doklad rozvoje znárodněného průmyslu v Československu po roce 1945. Ukázala možnosti sociálně orientované fotografie práce využívané pak zejména od padesátých let jako klíčový ideologický prostředek. Snímky se několikrát objevily v ilustrovaném týdeníku Pestrý týden, který vydávaly Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, tedy také zhotovitelé samotné fotografické novoročenky.

1138 | Strana číslo 20 týdeníku Svět v obrazech | Svět v obrazech, ročník 3, dne 10. května 1947, s. 20
1139 | Titulní strana týdeníku Pestrý týden, pod snímkem je uvedeno Foto: F. Lerch | *Pestrý týden*, ročník 14, číslo 4, dne 28. ledna 1939
1140 | Titulní strana týdeníku Pestrý týden, tento snímek nebyl otištěn v knize *Lidská práce v železárnách*, ale patrně pochází ze stejné série | *Pestrý týden*, ročník 14, číslo 35, dne 2. září 1939
1141 | Strana číslo 11 týdeníku Pestrý týden se dvěma snímky z publikace, pod obrázky je uvedeno Foto: F. Lerch | *Pestrý týden*, ročník 14, číslo 5, dne 4. února 1939
1142 | Inzerce v knižním průvodci o Ostravsku *Adress- und Branchenbuch für das nordostmährische Industriegebiet* | 1943 | Jedná se o výřez původního snímku
1143 | Titulní strana časopisu Člověk a příroda. Měsíčník pro žactvo středních škol | 1952 | *Člověk a příroda. Měsíčník pro žactvo středních škol,* ročník 3, číslo 7, dne 8. března 1952

1144 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

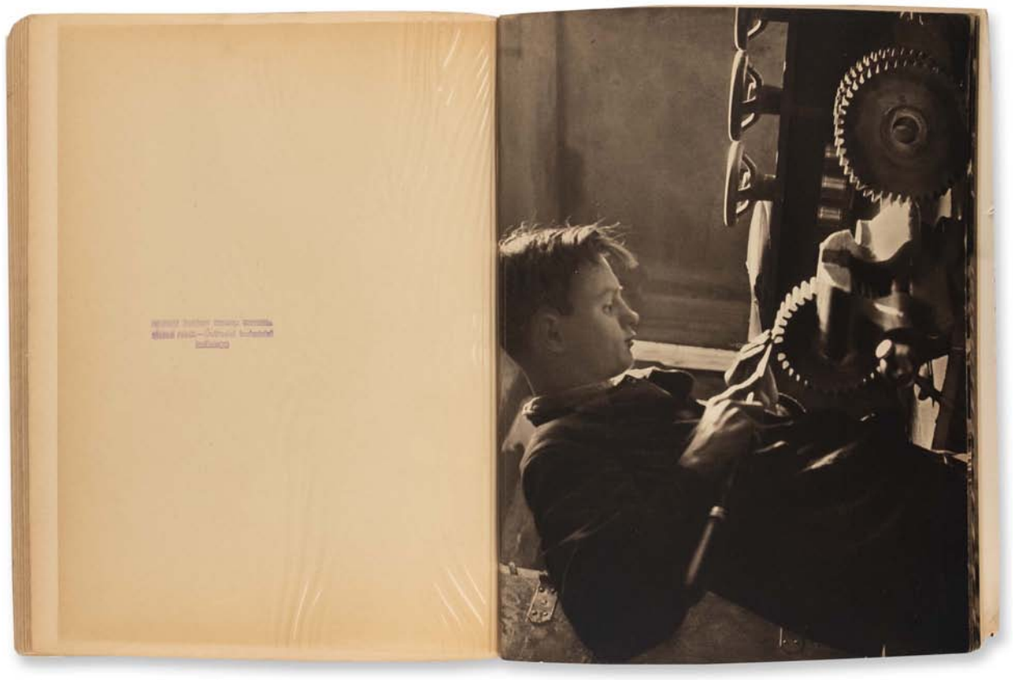

1145 | *Lidská práce v železárnách* | 1938

1146 | Obě jazykové mutace – *Lidská práce v železárnách* / *Menschen Arbeit im Eisenwerke*. Kniha se stala oslavou kapitalistického průmyslu těsně před jeho obsazením nacisty a několik let před jeho znárodňováním.

TAK PRACUJE NÁRODNÍ PODNIK

Dr. Ing. Antonín Bechný, nově jmenovaný generální ředitel Vítkovických železáren před mikrofonem při slavnostním prohlášení Vítkovických železáren národním podnikem 28. III. 1946

Náš vládní program, který slaví v těchto dnech své prvé výročí, stává se z pouhého programu den ode dne velkolepým činem. Ano, stává se činem, živoucím organismem a jako takový roste, bohatne prací kladných sil naší republiky, nabývá přesných a bohatých forem — je životadárný. Proti pochybám mnohých, proti kritikám a pesimistickým předpovědím škarohlídů, uskutečňuje důsledně předpoklady tvůrců. Téměř denně přicházejí o tom nové, pádné důkazy. Takovým novým mohutným kamenem ve výstavbě naší republiky se stávají v duchu vládního programu Vítkovické železárny, veliký ocelový kloub naší republiky. Vítkovické železárny se staly 28. III. 1946 národním podnikem. Není to jen znění firmy, je to skutečnost. Jsou opravdu národním podnikem, podnikem celého národa — pracujícího lidu. Co celé generace našich dělníků a inženýrů budovaly, právem přechází jako výsledek jejich práce opět do jejich rukou a řízení. Již nikdy nebudou těžit z nadhodnot pracujícího lidu kořistní jednotlivci.

Dnešní naše budovatelská práce je neobyčejně těžká a složitá, neboť nejen že je nutno budovat, ale především odstraňovat trosky a nahrazovat za každou cenu to nezbytné, co nám bylo okupanty ukradeno. Dr. Ing. Ant. Bechný, jako nově jmenovaný generální ředitel Vítkovických železáren — Národní podnik, ve svém projevu proneseném u příležitosti svého slavnostního uvedení v úřad tuto okolnost zdůraznil. Vítkovické železárny byly vydrancovány. Kdo však zůstal v podniku byli čeští zaměstnanci, kteří jako svobodní občané se obořili do práce s takovým úsilím, že již v březnu t. r. překročila výroba surové oceli 50.000 tun, což je více nežli měsíční průměr v předválečných letech. Tomu se říká dnes, kdy je celá Evropa ještě v chaosu, výkon téměř nadlidský.

Téhož dne, kdy Vítkovické železárny byly prohlášeny národním podnikem, předávala jejich výhybkárna státní železniční správě rekordní počet 25 výhybek, zhotovených v posledním týdnu. Je to nejlepší výsledek, jaký kdy byl v tomto oboru u nás dosažen. I zde byl překročen předválečný výkon o celých 50%.

Říká se, že práce kvapná je málo platná. Zde však toto staré české pořekadlo, bohudík, zklamalo. Kvapná stachanovská a úsilovná práce dělníků vítkovických železáren je nejen platná, ale i dokonalá. Říká to sám inženýr priěmščik z obchodního zastupitelství SSSR Ing. Milenin, který přejímá některé výrobky vítkovických oceláren pro sovětské železnice. Tito sovětští přejímači odborníci jsou prasluli svojí přísností při přejímání zboží. Říká doslova, že je spokojen a že výrobky, které odbavuje, jsou nyní skoro vesměs bez vady. Tento posudek je nejlepším vysvědčením našemu národnímu průmyslu.

Přejeme Vítkovickým železárnám — Národnímu podniku dalších úspěchů v činnosti. Přejeme to vlastně sobě, neboť je to podnik náš.

Ing. V. Čermák - Fr. Rachlík

orovská lodní hřídel před dokončením. Dílo má dokonalost výrobků, jaké vznikaly v dobách míru, použití všech technických vymožeností. Dnešní nedostatky nahrazuje práce a pečlivost našich lníků

nové stachanovské montážní čety dokončují poslední z rekordního počtu 25 výhybek, vyrobe- v jediném týdnu. Jejich práce je nejen úžasný výkon v čase, ale i dle úsudku znalců, vyzna- se pečlivostí a přesností • Dole: Hutníci při práci

1147 | *Svět v obrazech*. Ročník 3. Číslo 19. Datum 10.05.1947, strana. 20 | Spodní snímek z knihy Lidská práce v železárnách

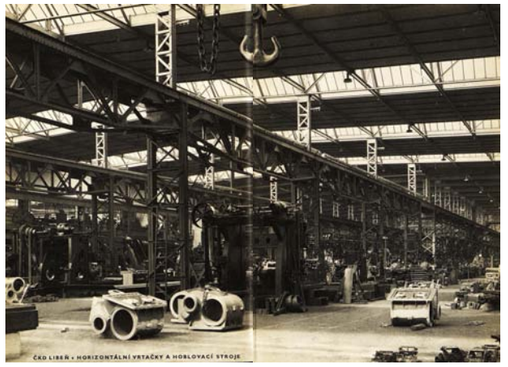

ČKD LIBEŇ • HORIZONTÁLNÍ VRTAČKY A HOBLOVACÍ STROJE

1148

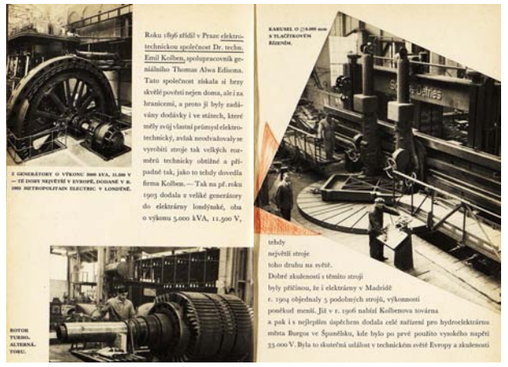

Roku 1896 zřídil v Praze elektrotechnickou společnost Dr. techn. Emil Kolben, spolupracovník geniálního Thomas Alwa Edisona. Tato společnost získala si brzy skvělé pověsti nejen doma, ale i za hranicemi, a proto jí byly zadávány dodávky i ve státech, které měly svůj vlastní průmysl elektrotechnický, avšak neodvažovaly se vyrobiti stroje tak velkých rozměrů technicky obtížné a případně tak, jako to tehdy dovedla firma Kolben. — Tak na př. roku 1903 dodala z velké generátory do elektrárny londýnské, oba o výkonu 5.000 kVA, 11.500 V,

KARUSEL O ⌀ 9.000 mm S TLAČÍTKOVÝM ŘÍZENÍM.

tehdy největší stroje toho druhu na světě. Dobré zkušenosti s těmito stroji byly příčinou, že i elektrárny v Madridě r. 1904 objednaly 5 podobných strojů, výkonnosti poněkud menší. Již v r. 1906 nabízí Kolbenova továrna a pak i s nejlepším úspěchem dodala celé zařízení pro hydroelektrárnu města Burgos ve Španělsku, kde bylo po prvé použito vysokého napětí 33.000 V. Byla to skutečná událost v technickém světě Evropy a zkušenosti

1149

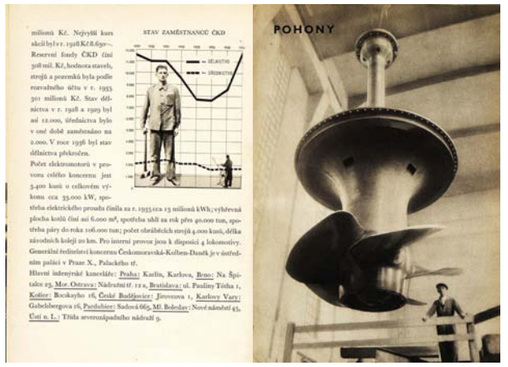

STAV ZAMĚSTNANCŮ ČKD

POHONY

milionů Kč. Nejvyšší kurs akcií byl v r. 1928 Kč 8.650—. Reservní fondy ČKD činí 308 mil. Kč, hodnota staveb, strojů a pozemků byla podle rozvahového účtu v r. 1935 301 milionů Kč. Stav dělnictva v r. 1928 a 1929 byl asi 12.000, účetnictva bylo v onu době zaměstnáno na 2.000. V roce 1936 byl stav dělnictva překročen.

Počet elektromotorů v provozu celého koncernu jest 3.400 kusů o celkovém výkonu cca 33.000 kW, spotřeba elektrického proudu činila za r. 1935 cca 23 milionů kWh; výhřevná plocha kotlů činí asi 6.000 m², spotřeba uhlí za rok přes 90.000 tun, spotřeba páry do roka 108.000 tun; počet obráběcích strojů 4.000 kusů, délka závodních kolejí 20 km. Pro interní provoz jsou k dispozici 4 lokomotivy.

Generální ředitelství koncernu Českomoravská-Kolben-Daněk je v ústředním paláci v Praze X., Palackého tř.

Hlavní inženýrské kanceláře: Praha: Karlín, Karlova, Brno: Na Špitálce 23, Mor. Ostrava: Nádražní tř. 12a, Bratislava: ul. Pauliny Tótha 1, Košice: Bocskayho 18, České Budějovice: Jirsíkova 1, Karlovy Vary: Goethebergova 16, Pardubice: Sudová 665, Ml. Boleslav: Nové náměstí 43, Ústí n. L.: Třída sv. Františka 9.

ZUBOLÉKAŘSKÉ PŘÍSTROJE

UNIVERZÁLNÍ ZUBOLÉKAŘSKÝ STOJAN ČKD.

DOPRAVA

1150

1151

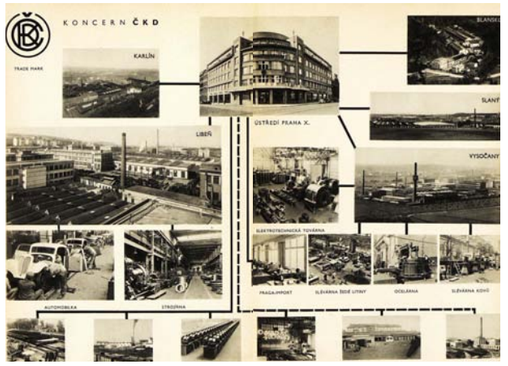

KONCERN ČKD

TRADE MARK

KARLÍN

ÚSTŘEDÍ PRAHA X.

LIBEŇ

VYSOČANY

ELEKTROTECHNICKÁ TOVÁRNA

PRAGA-EXPORT

SLÉVÁRNA ŽELEZNÝCH LITIN

ODLÉVÁRNA

SLÉVÁRNA KOVŮ

AUTOMOBILKA

STROJÍRNA

1152

Dva roky před *Lidskou prací v železárnách* vydal jiný tuzemský strojírenský podnik fotografickou publikaci *Českomoravská-Kolben-Daněk* (Praha: ČKD, 1936). Znamenala jakýsi přechod mezi dosavadními a moderně pojatými propagačními publikacemi. Využívala konzervativní vesměs statické fotografie, ovšem kombinované s moderní a nápaditou grafikou.

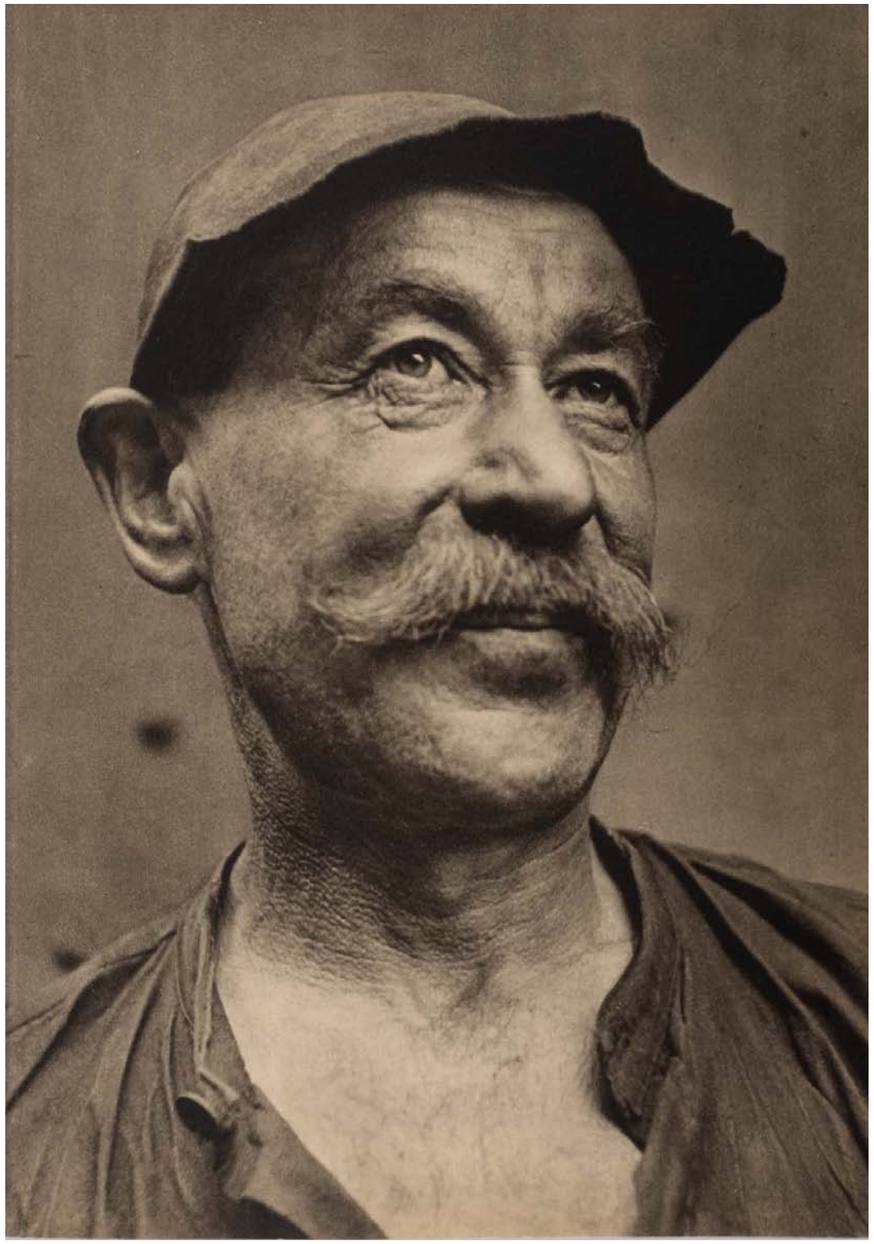

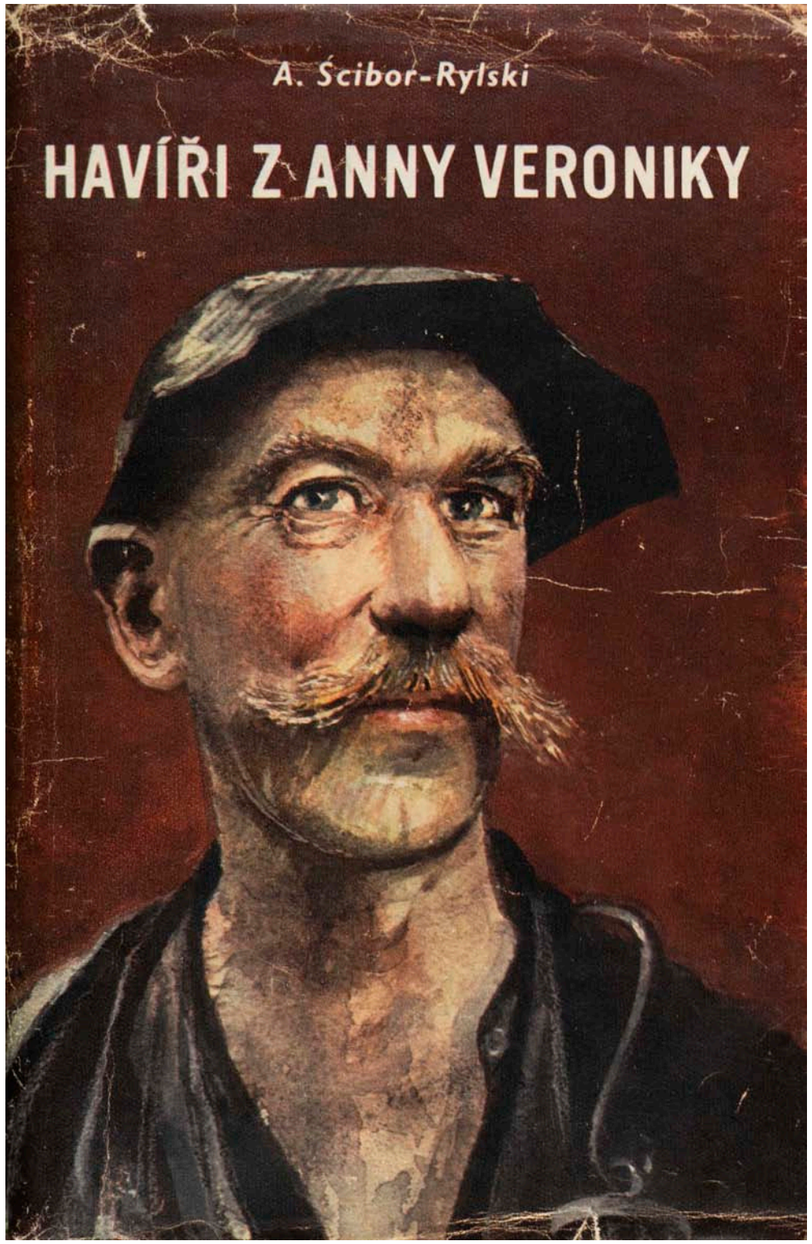

1153, 1154 | *Lidská práce v železárnách* a obálka knihy *Havíři z Anny Veroniky*. V roce 1952 vydalo nakladatelství Práce jako 30. svazek Knižnice románů doby budovatelský román *Havíři z Anny Veroniky* od Aleksandera Ścibora-Rylského (1928–1983), spisovatele a scénáristy Wajdových filmů Člověk z mramoru (1977) a Člověk ze železa (1981). Autor grafické úpravy Karel Teissig si jako předlohu pro ilustraci obálky zvolil fotografický portrét koksaře či hutníka, otištěný poprvé právě ve Federerově publikaci. Tento výběr však není příliš šťastný, protože děj románu spadá do hornického prostředí polského uhelného revíru. Teissig tento problém vyřešil přimalováním háku s lucernou na dělníkovo rameno, ovšem neuvědomil si, že havíř oblečený v dělnickém úboru by měl obličej zčernalý od uhelných sazí a místo měkké čepice by měl pevnou přilbu.

Prosazování avantgardy

Eisenwerk Witkowitz [1939–1945]

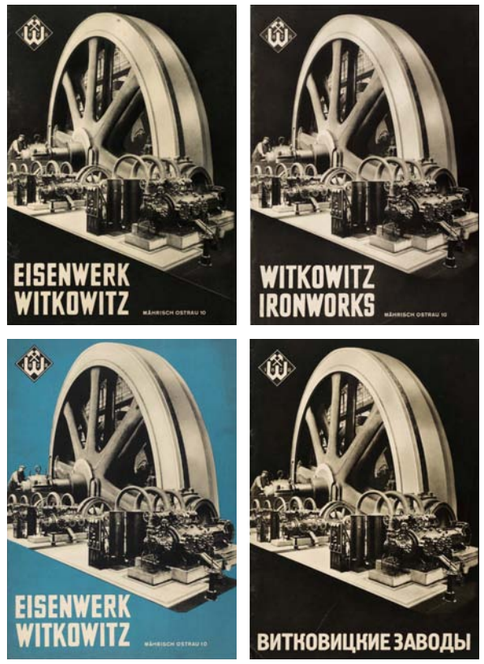

Publikace vyšla ve čtyřech jazykových mutacích pro německy, anglicky, rusky a španělsky hovořící země, tedy především za účelem podnikové prezentace mimo tuzemsko. Podle tehdejší podoby znaku na obálce byla reklamní brožura vyrobena během protektorátu Čechy a Morava.

Pokud lze považovat dvojici předchozích fotografických katalogů pro francouzský a anglický trh za standardní, i když konzervativní fotografickou propagaci produktů Vítkovických železáren, pak byla tato publikace dovedena téměř k dokonalosti. Oproti předchozím titulům jednoznačně dominuje fotografie nad textem a prostorově zabírá maximum využitelného pole knižní strany.

Kolekce technicky dokonalých fotografií v publikaci je skládankou záběrů archivních i zcela nových nebo nově modifikovaných. Obraz na obálce je složen ze dvou snímků, z nichž jeden (kolo s dělníkem v pozadí) se objevuje o několik desetiletí dříve v publikaci Williho Roertse z počátku první světové války. Dále bylo využito fotografií ze starších jubilejních alb z roku 1928 a také několika snímků z knižního souboru *Lidská práce v železárnách* z roku 1938.

Převzetí podniku německým vedením v době okupace českých zemí mělo snad za následek hledání inspirací v domácích průmyslově orientovaných fotografických knihách. Tematicky podobná publikace od Alberta Renger-Patzsche *Eisen und Stahl* (1931) například čerpala ze samostatných esteticky silných fotografií průmyslových motivů s využitím fotografické nové věcnosti, sazba obrázků v knize však podléhala spíše tradičnímu řešení obrazového alba.

Celkové pohledy do exteriérů i interiérů evokují podobu fantastických technických lunaparků a podivuhodných paláců ocelové krásy. S trochou nadsázky by fotografie a montáže v publikaci mohly dobře posloužit jako ilustrace románového světa Julese Verna. Některé ocelové roury a kotle vyvolávají svými nepravidelnými perforacemi divákovu touhu po jejich personifikaci. Mnohé strany publikace jsou díky postavám dělníků postaveným vedle masy oceli až surrealistickými výjevy. Tiskovinu lze vnímat jako katalog produktů, ale stejně tak dobře jako bizarní reflexe vztahů člověka a techniky.

Často opakovaným elementem skladby fotografií i celého prospektu je úhlopříčka. Do ní jsou vměstnány koleje, roury nebo traverzy. Výrazně uplatňovaným prvkem je také princip rytmu – poskládání stejných produktů do řady symbolicky násobí jejich význam a divák je sleduje s větším zaujetím. Dříve frekventovaně používané prosté fotografie válcového a kulového plynojemu jsou najednou semknuty do jednoho montovaného obrazu, aniž by oba monumenty utrpěly na krásе, naopak skvěle se doplňují. V jedné obrazové montáži se rovněž střetává velký celek mostu s jeho výrazným detailem. V publikaci se pestře střídají náročnější košaté pohledy do útrob závodů s produkty zasazenými na jednolité pozadí. Drobné produkty díky osvětlení či retušérské zdatnosti grafiků získávají téměř sametový povrch.

Lidský prvek je zde druhotný. Význam má především v tradičním porovnání s velikým strojem, který sám člověk vytvořil. Kromě dělníků se tentokrát na jednom snímku objevují také páni inženýři v klobouсích a tmavých kabátech. Nově se dvojice konstrukce-člověk vyskytuje před prázdným černým nebo bílým pozadím, člověk je najednou osamocen, odtržen od fabriky. Takové vyčlenění pracovníka z kontextu závodu může působit trochu groteskně.

Přestože by se mohlo zdát, že je titul osobitou skladbou fotografií, obrazy naopak v plné míře respektují zásadní

poslání reklamní fotografie. Publikace je důkazem, že lze i chladnému světu těžkého průmyslu propůjčit v jistém smyslu poetickou tvář a reflektovat v něm estetické obrazy. Soubor je dynamickým seskupením technicky kvalitních pohledů, mozaikou celého spektra produktů, kvalitní reklamou, ale především dokumentem vysoké výtvarné hodnoty.

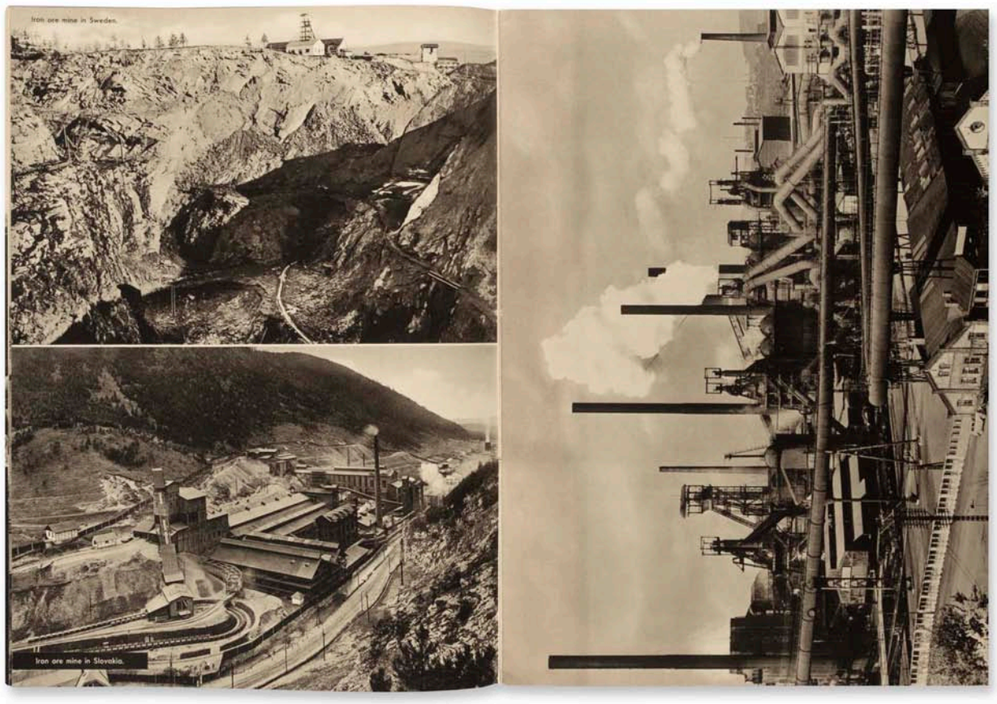

1155 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

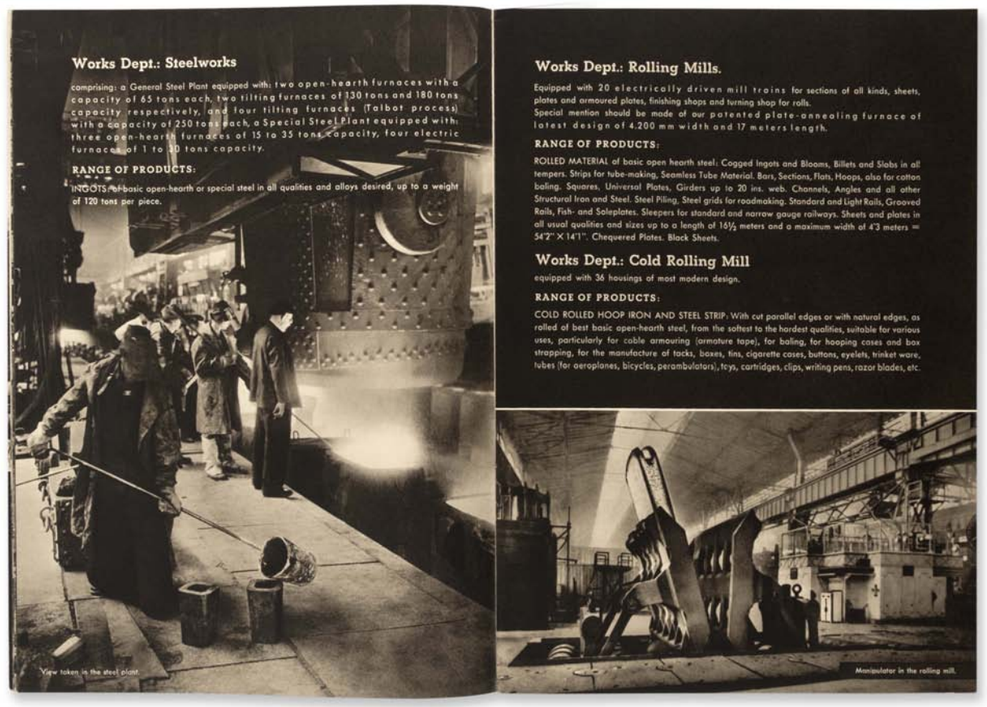

1156 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

1157 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

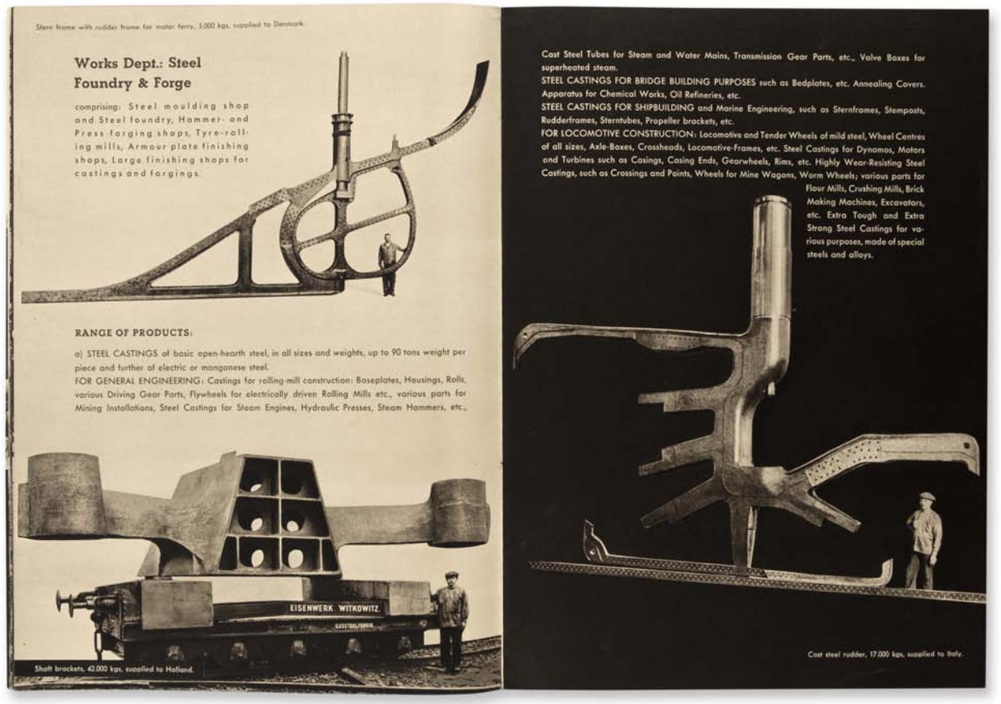

1158 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

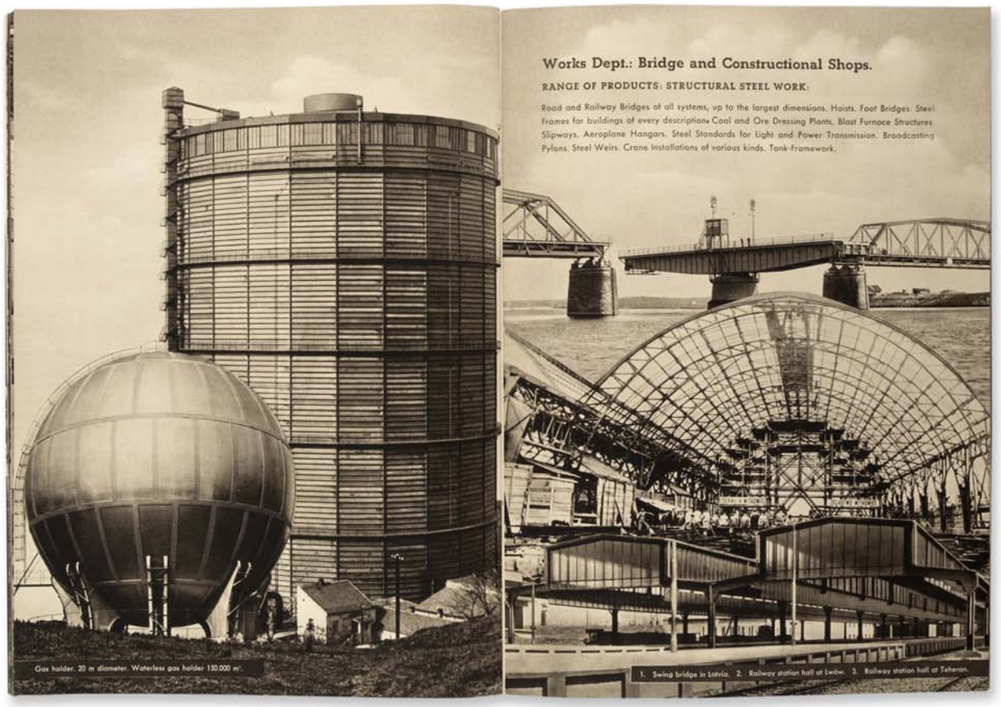

1159 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

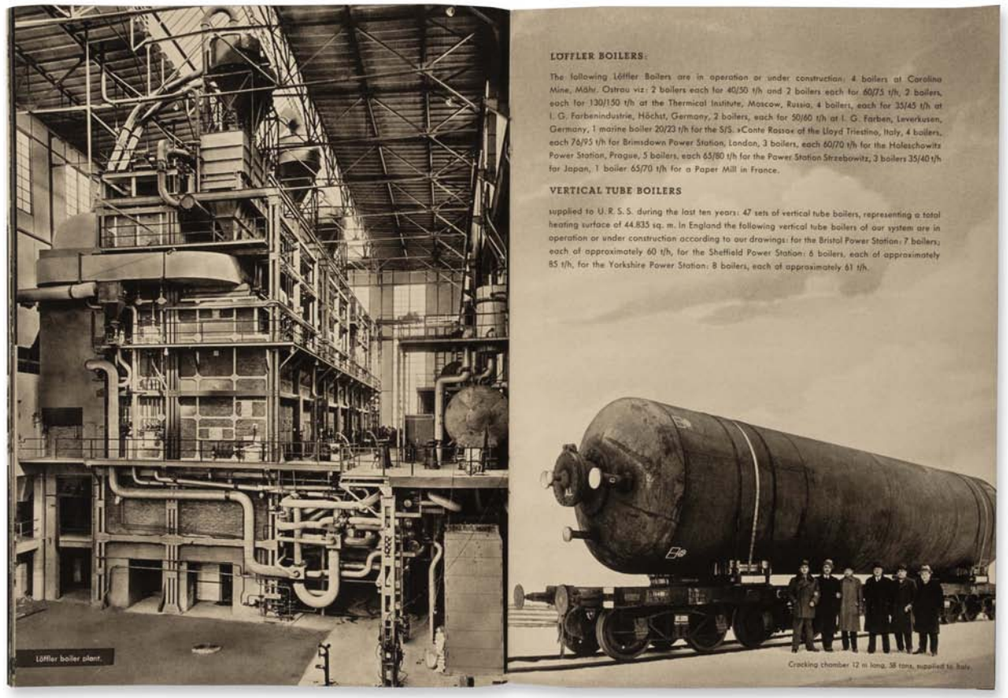

1160 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

1161 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

1162 | *Witkowitz Ironworks* | [1939–1945]

Znárodněné železárny

Vítkovické železárny na výstavbě republiky (1946)

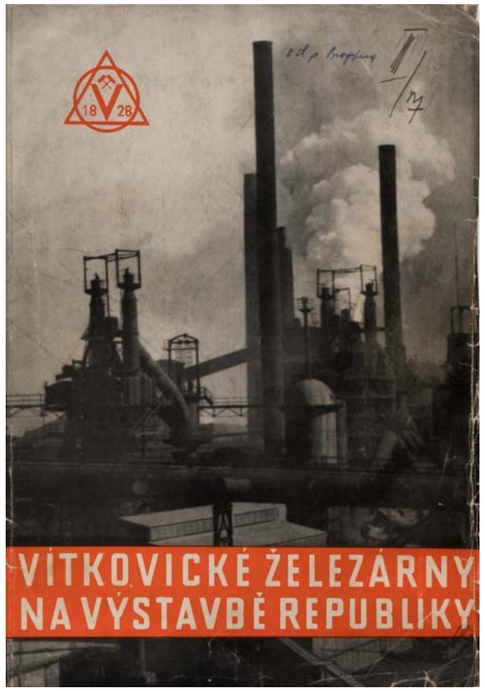

Idealistickou myšlenku tehdejšího ředitele Vítkovických železáren Antonína Bechného z druhé poloviny roku 1945 o tom, že *„Očistu železáren neprovedeme rychlostí rychlíku, ba ani rychlostí letadla, nýbrž rychlostí blesku.“* dokonale přebírá celá publikace. První titul nově znárodněných Vítkovických železáren byl vydán k příležitosti návštěvy tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše a jemu byla publikace o nejvýznamnějším průmyslovém podniku Československa také věnována. V tříletém období od konce druhé světové války do nástupu československého komunismu k moci se jedná o výrazně levicově orientovaný propagační materiál, který svou otevřenou ideologií nepředčil ani tituly vydané v roce 1948. Jeho heslovitý název a konečně i celkové nadšeně budovatelské pojetí brožury je zřetelným náznakem prostředků uplatňovaných o několik let později komunistickým režimem.

Přestože se publikace výběrem fotografií neliší od předešlých tiskovin Vítkovických železáren, poválečný optimismus a touha po budování vlasti prostřednictvím znárodněného podniku jsou výrazné zvláště v textové části. Hlavní náplní stránek jsou básnické texty a seznamy odsouzených a zavražděných zaměstnanců, tabulky personálního a národnostního složení a výrobní produkce. Hluboká politická angažovanost byla vedle textů podpořena také kresbami Jana Obšila a Jaroslava Vacka. Četně opakovaná oranžová barva v krátkých textech i grafikách odkazuje k surovému železu – symbolu železáren.

Úvodní listy publikace se s výraznějším pesimismem věnují podniku od jeho založení po začátek druhé světové války a ve stejném duchu dále pokračují tématem okupace. Do této části se publikace snaží čtenáře přesvědčit o dosavadním komplikovaném osudu železáren. Teprve od kapitoly Stalinův rozkaz se naplno projevují sympatie vůči Rudé armádě, která se v Československu i v dalších masově sdělovacích prostředcích už rok těšila velké popularitě. Záměrně výrazné zastoupení výrobních hodnot ilustruje rychlou obnovu práce továren už několik dní po osvobození.

Archivní fotografie Vítkovických železáren použité v této publikaci mají ilustrativní úlohu. Jsou tištěny na zvláštním křídovém papíře a na zbylý papír publikace nalepeny na samostatně vyhrazené stránky bez textu. Kolekce šesti nejnovějších snímků podává pohled na detaily z provozů Vítkovických železáren. Jen jeden z těchto obrazů je věnován portrétu dělníka, charakteristického tematického prvku pozdějšího socialistického realismu. Soubor ilustrací doplňuje historická litografie souhrnného pohledu na závod a jeden snímek válkou zničené části Ostravy.

Celá publikace svým obsahem představuje v kolekci jiných podnikových tiskovin prakticky jediné srovnání dvou etap Československé republiky a Vítkovických železáren v době před rokem 1945 a krátce po něm. Ta první odkazuje pouze k těžké době válek a nespokojenosti dělníků, druhé období je zdánlivě plné rozkvětu, očisty a výrazné produkce. Předkládaná komparace je tak silným a zkresleným kontrastem kapitalismu a znárodněného Československa.

Publikaci do svého výběru významných československých fotografických knih zařazuje sběratel Manfred Heiting.[411]

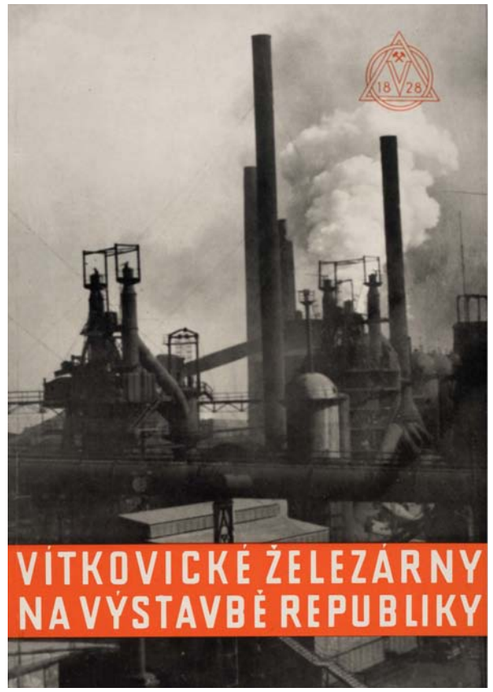

1163 | Shodná publikace s rozdílným řešení obálky, resp. umístěním a typem značky. Výskyt této verze je ojedinělý a mohlo se jednat o prototyp. | Ze sbírky autora

1164 | Speciální vazba v pevných deskách bez fotografické obálky. Uloženo v Archivu Vítkovice, a. s.

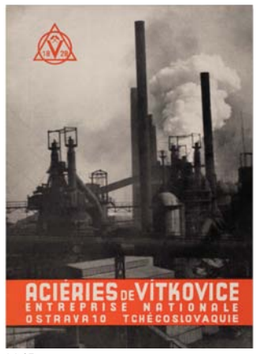

1165

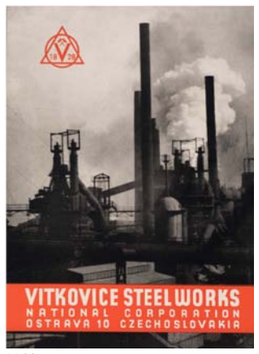

1166

1167

1165–1167 | Totožné grafické řešení titulního listu bylo použito u reklamních prospektů s francouzským, anglickým a ruským textem. Tato tiskovina má čtyři strany včetně obálky.

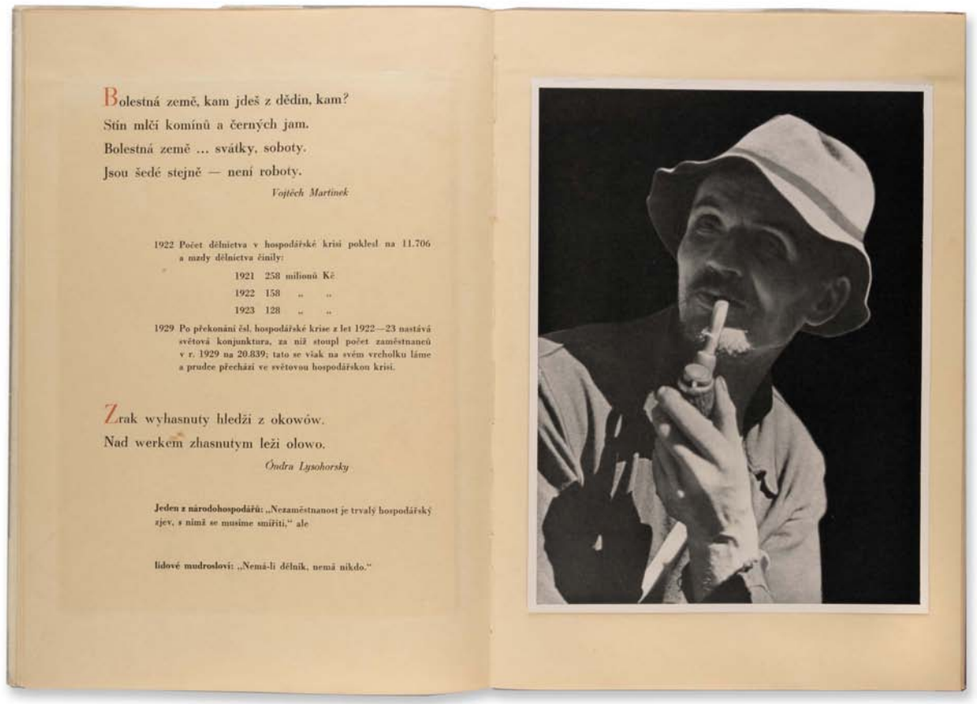

Bolestná země, kam jdeš z dědin, kam?
Stín mlčí komínů a černých jam.
Bolestná země ... svátky, soboty.
Jsou šedé stejně — není roboty.

Vojtěch Martinek

1922 Počet dělnictva v hospodářské krisi poklesl na 11.706 a mzdy dělnictva činily:

1921 258 milionů Kč
1922 158 „ „
1923 128 „ „

1929 Po překonání čsl. hospodářské krise z let 1922—23 nastává světová konjunktura, za niž stoupl počet zaměstnanců v r. 1929 na 20.839; tato se však na svém vrcholku láme a prudce přechází ve světovou hospodářskou krisi.

Zrak vyhasnutý hledí z okowów.
Nad werkem zhasnutym leží olowo.

Ondra Lysohorsky

Jeden z národohospodářů: „Nezaměstnanost je trvalý hospodářský zjev, s nímž se musíme smířiti," ale

lidové mudrosloví: „Nemá-li dělník, nemá nikdo."

1168 | *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

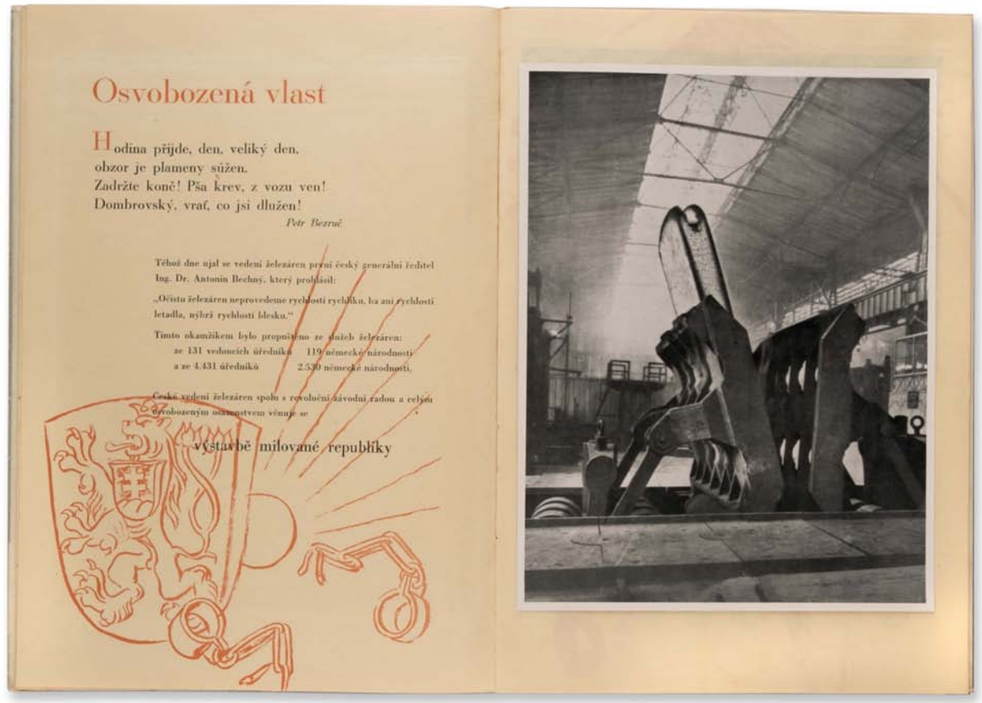

Osvobozená vlast

Hodina přijde, den, veliký den,
obzor je plameny sužen.
Zadržte koně! Pša krev, z vozu ven!
Dombrovský, vrať, co jsi dlužen!

Petr Bezruč

Téhož dne ujal se vedení železáren první český generální ředitel Ing. Dr. Antonín Bechný, který prohlásil:

„Očistu železáren neprovedeme rychlostí rychlíku, ba ani rychlostí letadla, nýbrž rychlostí blesku."

Tímto okamžikem bylo propuštěno ze služeb železáren:
ze 131 vedoucích úředníků 119 německé národnosti
a ze 4.431 úředníků 2.530 německé národnosti.

České vedení železáren spolu s revoluční závodní radou a celým osvobozeným občanstvem věnuje se

výstavbě milované republiky

1170 | *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

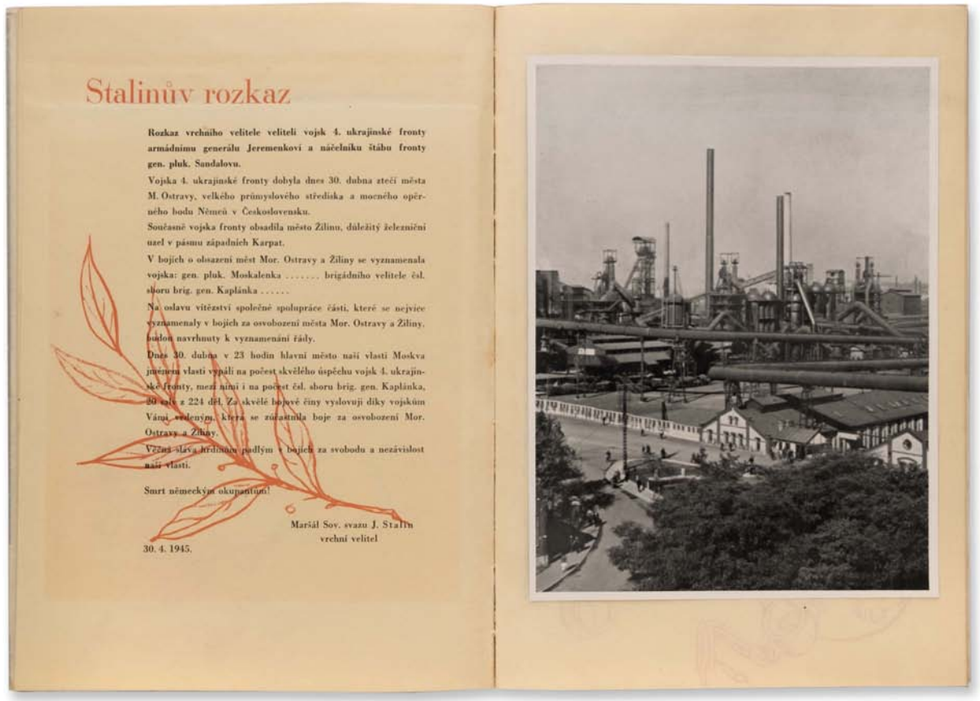

Stalinův rozkaz

Rozkaz vrchního velitele velitelí vojsk 4. ukrajinské fronty armádnímu generálu Jeremenkovi a náčelníku štábu fronty gen. pluk. Sandalovu.

Vojska 4. ukrajinské fronty dobyla dnes 30. dubna ztečí města M. Ostravy, velkého průmyslového střediska a mocného opěrného bodu Němců v Československu.

Současně vojska fronty obsadila město Žilinu, důležitý železniční uzel v pásmu západních Karpat.

V bojích o obsazení měst Mor. Ostravy a Žiliny se vyznamenala vojska: gen. pluk. Moskalenka ..... brigádního velitele čsl. sboru brig. gen. Kaplánka .....

Na oslavu vítězství společné spolupráce části, které se nejvíce vyznamenaly v bojích za osvobození města Mor. Ostravy a Žiliny, budou navrhnuty k vyznamenání řády.

Dnes 30. dubna v 23 hodin hlavní město naší vlasti Moskva pozdraví vlasti vypálí na počest skvělého úspěchu vojsk 4. ukrajinské fronty, mezi nimi i na počest čsl. sboru brig. gen. Kaplánka, 30 salv z 224 děl. Za skvělé bojové činy vyslovuji díky vojskům Vámi vedeným, která se zúčastnila boje za osvobození Mor. Ostravy a Žiliny.

Vzpomínka hrdinům padlým v bojích za svobodu a nezávislost naší vlasti.

Smrt německým okupantům!

Maršál Sov. svazu J. Stalin
vrchní velitel

30. 4. 1945.

1169 | *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

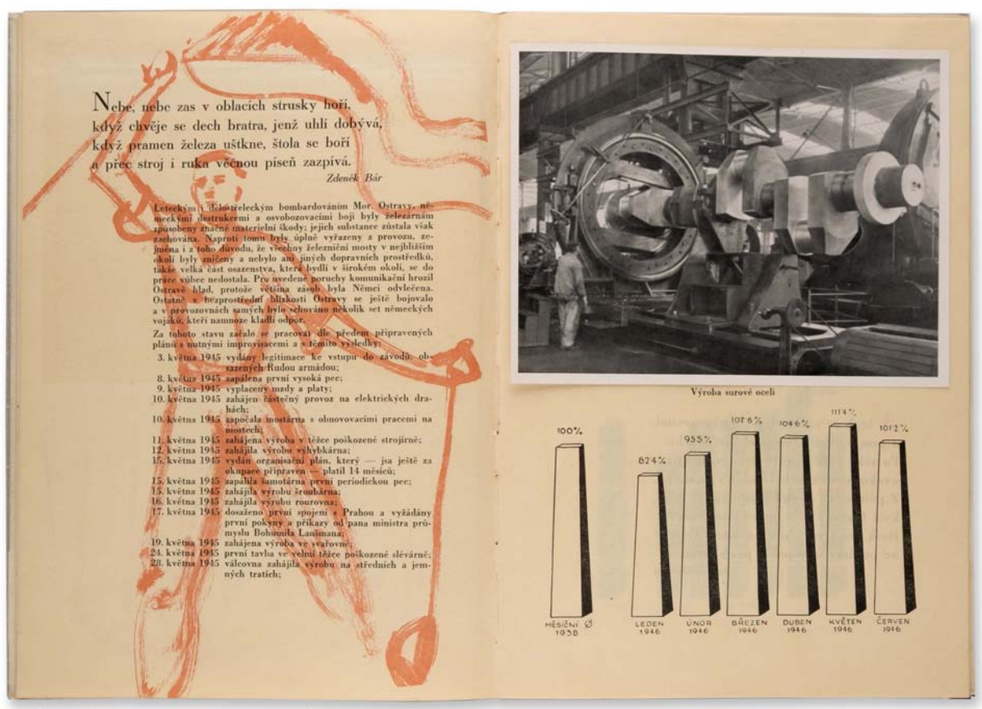

Nebe, nebe zas v oblacích strusky hoří,
když chvěje se dech bratra, jenž uhlí dobývá,
když pramen železa uštkne, štola se boří
a přec stroj i ruka věčnou píseň zazpívá.

Zdeněk Bár

Leteckými i dělostřeleckými bombardováními Mor. Ostravy, německými destrukcemi a osvobozovacími boji byly železárnám způsobeny značné materiální škody; jejich substance zůstala však zachována. Naproti tomu byly úplně vyřazeny z provozu, zejména i z toho důvodu, že všechny železniční mosty v nejbližším okolí byly zničeny a nebylo ani jiných dopravních prostředků, takže velká část osazenstva, které bydlí v širokém okolí, se do práce vůbec nedostala. Pro uvedené poruchy komunikační hrozil Ostravě hlad, protože většina závodů byla Němci odvlečena. Ostatek v bezprostřední blízkosti Ostravy se ještě bojovalo a v provozovnách samých bylo sčítáno několik set německých vojáků, kteří nanuže kladli odpor.

Za tohoto stavu začalo se pracovat dle předem připravených plánů a nutnými improvisacemi a vzájemné výpomoci:

3. května 1945 vydány legitimace ke vstupu do závodů obsazených Rudou armádou;
8. května 1945 zapálena první vysoká pec;
9. května 1945 vyplaceny mzdy a platy;
10. května 1945 zahájen částečný provoz na elektrických drahách;
10. května 1945 započala mostárna s obnovovacími pracemi na mostech;
11. května 1945 zahájena výroba v těžce poškozené strojírně;
12. května 1945 zahájila výrobu vývěvkárna;
15. května 1945 vydán organisační plán, který — jak ještě za okupace připraven — platil 14 měsíců;
15. května 1945 zapálila šamotárna první periodickou pec;
15. května 1945 zahájila výrobu šroubárna;
16. května 1945 zahájila výrobu rourovna;
17. května 1945 dosaženo první spojení s Prahou a vydány první pokyny a příkazy od pana ministra průmyslu Bohumila Laušmana;
19. května 1945 zahájena výroba ve válcovně;
24. května 1945 první tavba ve velmi těžce poškozené slévárně;
28. května 1945 válcovna zahájila výrobu na středních a jemných tratích;

Výroba surové oceli

1171 | *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946

Chronologický přehled fotografických publikací před rokem 1948

1172 | *Werksalbum. Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft* [*Album závodů. Vítkovické horní a hutní těžířstvo*] | [1900] | 334 × 277 mm | **VŽ001**

1173 | *Brückenbauanstalt. Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft* [*Mostárna. Vítkovické horní a hutní těžířstvo*] | 1906 | 284 × 206 mm | [56] stran | 26 fotografií | **VŽ002**

1174 | *Eisenwerk Witkowitz* [*Vítkovické železárny*] | [1914] | 170 × 230 mm | 94 stran + mapa | 81 fotografií | **VŽ003**

1175 | *Eisenwerk Witkowitz. Abteilung Maschinenfabrik. Schwimmbagger. Trockenbagger* [*Vítkovické železárny. Strojírna. Bagry. Suchá rýpadla*] | [10.–20. léta 20. stol.] | 228 × 299 mm | [10] stran | 12 fotografií | **VŽ004**

1176 | *Eisenwerk Witkowitz. Abteilung Maschinenfabrik. Hebezeuge und Krane, Beförderungs Einrichtungen* [*Vítkovické železárny. Strojírna. Kladkostroje a jeřáby, Beförderungs Einrichtungen*] | [10.–20. léta 20. stol.] | 228 × 298 mm | [8] stran | 12 fotografií | **VŽ005**

1177 | *Eisenwerk Witkowitz. Abteilung Maschinenfabrik. Fördergerüste. Förderschalen* [*Vítkovické železárny. Strojírna. Těžní věže. Těžní výtahy*] | [10.–20. léta 20. stol.] | 230 × 296 mm | [4] strany | 5 fotografií | **VŽ006**

1178 | *Eisenwerk Witkowitz. Abteilung Maschinenfabrik. Fördermaschinen* [*Vítkovické železárny. Strojírna. Těžní stroje*] | [10.–20. léta 20. stol.] | 229 × 295 mm | [12] stran | 4 fotografie | **VŽ007**

1179 | *Železárny Vítkovice. Strojírna. Těžné stroje*; samostatná německá verze *Eisenwerk Witkowitz. Maschinenfabrik. Fördermaschinen* | [10.–20. léta 20. stol.] | 235 × 304 mm | [12] stran | **VŽ008**

1180 | *Železárny Vítkovice. Strojírna. Sloupové šramačky*; samostatná německá verze *Eisenwerk Witkowitz. Maschinenfabrik. Säulen-Schrämmaschinen* | [před rokem 1928] | 235 × 304 mm | [16] stran | **VŽ009**

1181 | *Železárny Vítkovice. Oddělení strojírna. Důlní ventilátory* | [10.–20. léta 20. stol.] | 235 × 304 mm | 8 stran | **VŽ010**

1182 | *Eisenwerk Witkowitz. Maschinenfabrik. Grubenventilatoren* | [10.–20. léta 20. stol.] | 235 × 304 mm | 8 stran | **VŽ011**

1183 | *Železárny Vítkovice. Strojírna. Ocelové láhve;* samostatná německá verze *Eisenwerk Witkowitz. Maschinenfabrik. Stahlflaschen* | [10.–20. léta 20. stol.] | 235 × 304 mm | [10] stran | **VŽ012**

1184 | *Železárny Vítkovice. Strojírna. Ozubená soukolí*; samostatná německá verze *Eisenwerk Witkowitz. Maschinenfabrik. Zahnrad-Getriebe* | [10.–20. léta 20. stol.] | 235 × 304 mm | [12] stran | **VŽ013**

1185 | *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen* [*Válcovna trub Vítkovických železáren: Ceník a rozměrové tabulky*] | 1914 | 113 × 161 mm | 224 stran | 30 fotografií | **VŽ014**

1186 | *Wohlfahrtseinrichtungen des Eisenwerkes Witkowitz* [*Sociální zařízení Vítkovických železáren*] | 1915 | 280 × 365 mm | 178 stran | **VŽ015**

1187 | *Vítkovické železárny* | [1919] | 165 × 224 mm | 126 stran | 81 + 19 fotografií | **VŽ016**

1188 | *Eisenbahnmaterial. Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft in Witkowitz* [*Železniční komponenty. Vítkovické horní a hutní těžířstvo ve Vítkovicích*] | [10.–20. léta 20. stol.] | 237 × 309 mm | 44 stran | **VŽ017**

1189 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo*; samostatná německá verze ze stejného roku *Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft* | 1926 | 212 × 301 mm | 32 + 2 rozkládací mapy + [38] obrazových příloh | 78 fotografií | **VŽ018**

1190 | *Vítkovické horní a hutní těžířstvo* | [1928] | 210 × 153 mm | 31 listů | 30 fotografií | **VŽ019**

1191 | *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928*; samostatná německá verze *100 Jahre Eisenwerk Witkowitz: 1828–1928* | [1928] | 240 × 305 mm | 22 stran + mapa | **VŽ020**

1192 | *Jeřáby. Zdvihadla. Dopravní zařízení*; samostatná německá verze *Krane. Hebezeuge. Beförderungs Einrichtungen* | po roce [1928] | 208 × 296 mm | 16 stran | 18 fotografií | **VŽ021**

1193 | *Compagnie des Mines Forges et Aciéries de Vitkovice* [*Společnost dolů, hutí a oceláren Vítkovic*] | [po roce 1928] | 221 × 274 mm | 48 stran + 10 stran fotografií | 10 fotografií | **VŽ022**

1194 | *Rolling Mills. Walzwerke* [*Válcovna*] | [anglicky a německy] | [po roce 1928] | 210 × 298 mm | 20 stran | 24 fotografií | **VŽ023**

1195 | *Material für den Bau von Kesseln aller Art, Kochern, Behältern, usw.* [*Materiál pro výstavbu kotlů všeho druhu, sporáků, kontejnerů, atd.*] | 1935 | 209 × 298 mm | 108 stran | **VŽ024**

1196 | *Vítkovice* | [anglicky] | [po roce 1932] | 213 × 298 mm | [50] stran | **VŽ025**

1197 | *Vítkovice* | [francouzsky] | [po roce 1932] | 210 × 295 mm | [56] stran | **VŽ026**

1198 | *Lidská práce v železárnách*; samostatná německá verze ze stejného roku *Menschen Arbeit im Eisenwerke* | 1938 | 184 × 209 mm | [25] stran + 1 vstupní a 1 závěrečný list | 25 fotografií | **VŽ027**

1199 | *Witkowitz Schiffsbaumaterial* [*Vítkovický lodní materiál*] | [1939–1945] | 205 × 286 mm | 20 stran + oboustranně potištěná obálka | **VŽ028**

1200, 1201 | *Eisenwerk Witkowitz* (německá verze, modrá obálka); samostatná anglická (*Witkowitz Ironworks*), španělská (*Eisenwerk Witkowitz*) a ruská (*ВИТКОВИЦКЕ ЗАВОДЫ*) verze | [1939–1945] | 205 × 285 mm | 36 stran + oboustranně potištěná obálka | **VŽ029**– **VŽ030**

1202 | *Vítkovické železárny na výstavbě republiky* | 1946 | 299 × 213 mm | [34] stran | 7 fotografií | **VŽ031**

1172

1173

1174

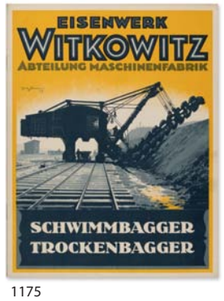

1175

1176

1177

1178

1179

1180

1181

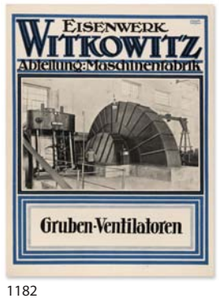

1182

1183

1184

1185

1186

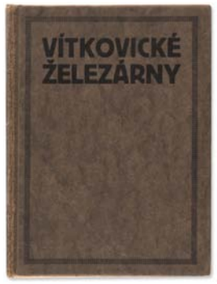

1187

1188

1189

1190

1191

1192

1193

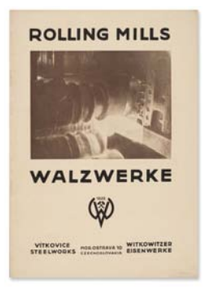

1194

1195

1196

1197

1198

1199

1200

1201

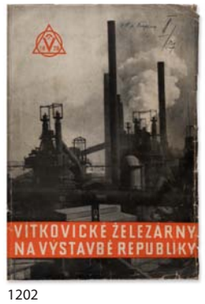

1202

Fotografické publikace Vítkovických železáren po roce 1948

Nově vzniklé samostatné oddělení Výrobně technické propagace Vítkovických železáren se na přelomu čtyřicátých a padesátých let etablovalo na nový směr socialistického realismu a postupně přijímalo nejaktuálnější agitační a výchovná zaměření. Počátky ediční činnosti tohoto oddělení jsou ale paradoxně spojeny s tvorbou méně rozsáhlých tiskovin. Naopak rozvoj v množství produkce propagačních materiálů nastal po roce 1969.

Od začátku padesátých let minulého století se pozornost politiků a masových médií obracela na nově vznikající moderní průmyslový podnik Nová huť Klementa Gottwalda, původně budovaný jako tzv. Jižní závod Vítkovických železáren. Ten se v Ostravě i v celonárodním měřítku stal symbolem nové socialistické výstavby. Zájem o podnik vznikající z iniciativy tehdejšího komunistického režimu se přirozeně promítal do tvorby propagačních materiálů. V případě nově budovaného železářského závodu měly být fotografické publikace masově šířeny mezi nejširší vrstvy publika. Účelově vznikající obrazové reportáže objevující se nejen v knihách, ale i novinách a časopisech, sloužily jako prostředek k získávání pracovníků pro těžký průmysl i k výchově stávajících zaměstnanců. Protože si Nová huť v období své výstavby ještě nemohla zajistit vznik jakýchkoliv propagačních materiálů, ujala se jejich redigování a vzniku celostátní nakladatelství. První publikací o ještě nedostavěném závodu byla hlubotiskem zhotovená obrazová kniha *Veliké dílo* (1952) celostátního nakladatelství Orbis. Nová huť Klementa Gottwalda se stala ústředním motivem snímků v neméně budovatelsky orientované publikaci *Na stavbách Ostravska* (1953) nebo v celé kapitole Ocel v Kraslově knize *Ostrava barevná* (1962, 1963).

Vítkovickým železárnám se přitom podobně rozsáhlá pozornost celostátního ani krajského nakladatelství nikdy nedostala a v tvorbě propagačních materiálů se podobně jako v předchozích letech spoléhaly na vlastní specializované oddělení. V důsledku stoupající poptávky po výrobcích a s ní spojené potřeby zvyšovat personální zabezpečení byla v padesátých letech 20. století hlavní náplní propagačního oddělení tvorba náborových plakátů a letáků. V nejvýrazněji budovatelském období mezi lety 1949 a 1958 tak nevznikla o Vítkovických železárnách žádná fotografická publikace.[409] Nákladná výroba a údajný nedostatek papíru způsobil stagnaci v produkci rozsáhlejších propagačních knih nejen ve Vítkovických železárnách, ale i v mnoha krajských nakladatelstvích. Situace se výrazněji nezměnila ani v částečně uvolněných šedesátých letech, které mnohdy znamenaly pro tvorbu fotografických tiskovin v Československu uplatnění výtvarných trendů grafického řešení publikací včetně nápaditých fotografických přístupů. V tomto období byly fotografie Vítkovických železáren publikovány nejčastěji prostřednictvím nástěnných i stolních fotografických kalendářů, ale i ve formě katalogů a reklamních brožur.

Výtvarný potenciál druhé poloviny šedesátých let vystřídalo období tzv. normalizace, které pro mnohá tvůrčí odvětví znamenalo razantní úpadek v estetice fotografií i v knize jako celku. Silně politicky orientované fotografické publikace sedmdesátých a osmdesátých let, označované mnohdy za umělecké, byly obrazem ideologického smýšlení. Jejich tvůrci byli vlastně podřízeni politické diktatuře a tiskoviny vytvářeli především proto, aby projevili sympatie vůči stranickým orgánům. Nejinak tomu bylo v případě Vítkovických železáren, které v aktualizovaných tvrdých politických podmínkách výrazně rozšířily produkci agitačních fotografických tiskovin určených pro vlastní zaměstnance. Zvyšující se dostupnost materiálů a přístup k polygrafickému zpracování způsobil členění obrazu podniku na publikace s úzkým zaměřením. Samostatně tak nevznikaly už jen brožury o specializovaných výrobních závodech, ale celé knihy o závodním zdravotnictví, rekreačních střediscích, agitaci na pracovištích nebo náborové katalogy pro mládež. Barevné brožury s vysokým podílem fotografií byly alternativním způsobem propagace práce a života v socialistickém státě. Vycházely přitom bez ohledu na to, zda je obdarovaný ocenil. Jejich prostřednictvím plnily Vítkovické železárny úlohu angažovaného socialistického podniku.

Po politickém uvolnění v roce 1989 tvůrci fotografických publikací navázali na původní reklamní prostředky kapitalistického trhu. Důraz byl opět kladen na tuzemský i zahraniční prodej v celosvětovém měřítku a odpadly politické agitační fotografie. Fotografické publikace Vítkovických železáren byly zredukovány do několika stran, produkovány v menším rozsahu, ale zato se během roku zvýšila kvantita výtisků různých oblastí. Častá produkce fotografických letáků, skládaček nebo reklamních složek se mohla lépe přizpůsobit aktuálním technologickým i provozním změnám. Rozsáhlejší obrazové knihy v devadesátých letech zanikly.

Produkce reprezentativních souhrnných fotografických knih byla obnovena teprve po roce 2003, kdy se vedení

podniku ujal Jan Světlík. Od jeho působení pokračovala nejen produkce obrazových reklamních katalogů aktuální výroby, ale navíc, ve spolupráci s fotografem Milošem Poláškem nebo historikem umění Petrem Pavliňákem, inicioval vznik reprezentativních knih pro čtenáře se zájmem o region a průmysl. Nacházel tak při tvorbě knih široký význam i v historických fotografiích z fondů podnikového archivu. V tomto období se knihy z produkce Vítkovických železáren vůbec poprvé dostaly do maloobchodního prodeje. Doposud nejrozsáhlejší fotografická publikace připravená k výročí 180 let Vítkovických železáren vznikla díky oslovení dokumentárního fotografa Jindřicha Štreita. Ten také ve firmě vytvořil autorsky nejoriginálnější soubor publikovaný po roce 1989.

Poslední avantgardní publikace

Vítkovické železárny, národní podnik [1948]

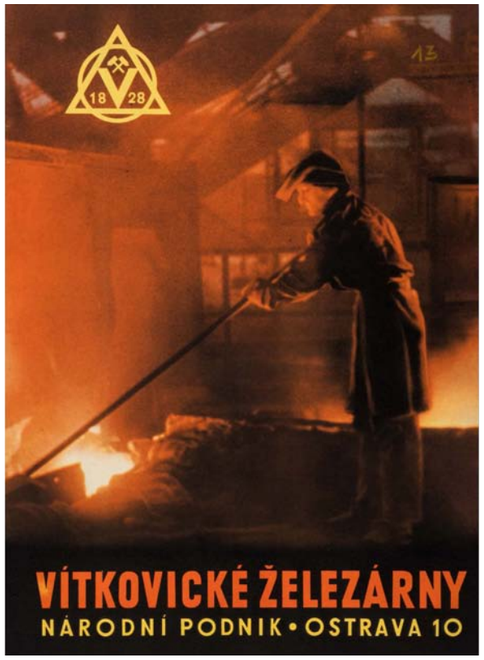

Mezi obrazově progresivními tituly vydanými ve čtyřicátých letech 20. století patří *Vítkovické železárny, národní podnik* k výtvarně nejpoutavějším. Publikace zřetelně ilustruje přechod mezi obdobím kapitalismu a socialismu.

Jde o jednu z mála publikací, v níž její autoři smysluplně pracují s celou dvoustranou knihy, většinou věnovanou jednomu závodu. Přestože jde o jeden ocelářský a strojírenský podnik, fotografie jsou tematicky různorodé, což je dáno výběrem motivů, kdy můžeme sledovat železárny od velkých celků koksovny až po detaily ocelových šroubů. Publikace ve větší části používá dosavadní fotografie vytvořené už v meziválečné době, avšak zcela nově je modifikuje a kombinuje do fotografických montáží. Velmi dobře uplatňují autoři fotografií i knižní koncepce diagonální kompozice, kterými vytváří svěží dynamiku. Na snímcích také vyniká světlo, kromě prostorově modelujícího protisvětla dávají boční jasy skvěle vyniknout struktuře kovových výrobků. Publikaci tak lze považovat za hodnotné přispění avantgardních tendencí do průmyslové a užité fotografie.

Až na vstupní a závěrečné strany se titul prakticky neliší od obrazově a esteticky progresivních válečných fotografických brožur. Průmyslově orientované dvoustrany o koksovně, vysokých pecích a struskárně, slévárně šedé litiny, nové ocelárně, staré ocelárně, válcovně za tepla, válcovně trub, válcovně za studena, strojírně, kotlárně, svařovně, elektrodovně, mostárně, výhybkárně, šroubárně, šamotárně, lomech, elektrárně a plynárně, závodní dráze, výzkumných a zkušebních ústavech a oddělených závodech jsou až na konci publikace doplněny trochu nesourodými sociálními fotografiemi s rekreací a portrétem dělníků. První potištěná strana brožury s verši Petra Bezruče a fotografií vysokých pecí a hutníka naznačuje nově nastupující námětové vlivy. Teprve na začátku a na konci publikace se tak poprvé prostřednictvím fotografií a hesla projevuje naplno budovatelský étos. Několik prvních a posledních fotografií souboru je praktickou realizací budoucích ideologických i formálních tendencí socialistického realismu. Závěrečný, ale současně nejvýraznější text publikace *„Dokonalou prací účastni se Vítkovické železárny, národní podnik, budování lepšího života.“* otevírá naléhavou myšlenku o dalším směřování podniku. Do samotného titulku publikace také poprvé proniká označení národní podnik jako plnohodnotná součást názvu.

Vítkovické železárny se začaly v propagačních publikacích přizpůsobovat novým podmínkám poměrně pozvolna a zpočátku spíše rozpačitě. Nově vznikající tiskovina z roku 1948 se od meziválečných a protektorátních materiálů lišila nikoliv ideovostí celku, ale pouze dílčím začleněním nových fotografických pojetí dělníka na několika stranách.

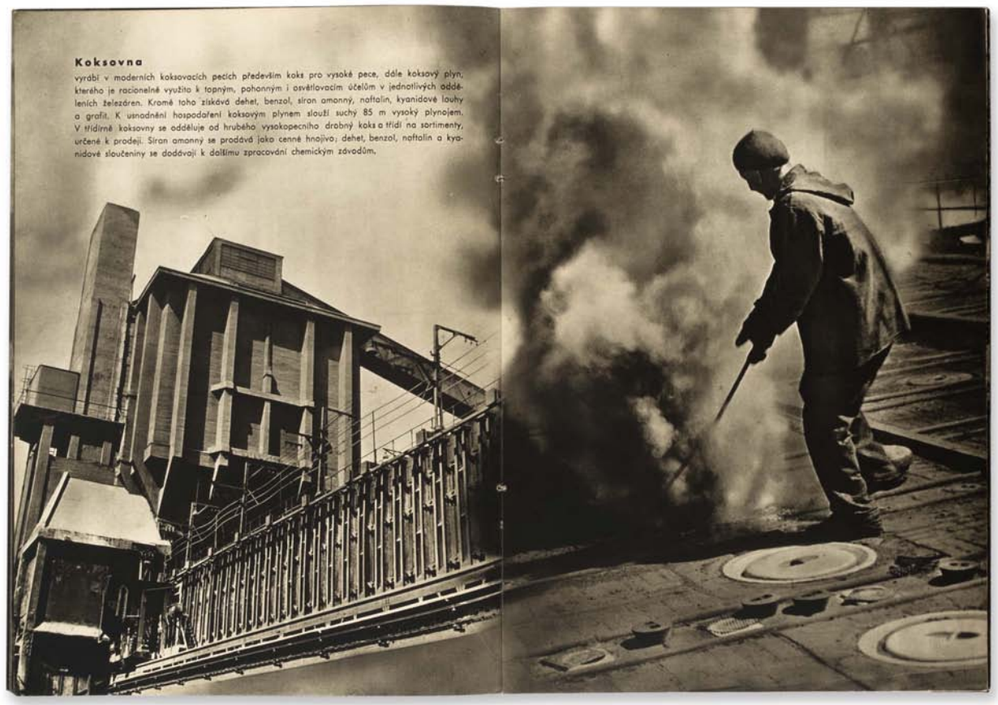

1203 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

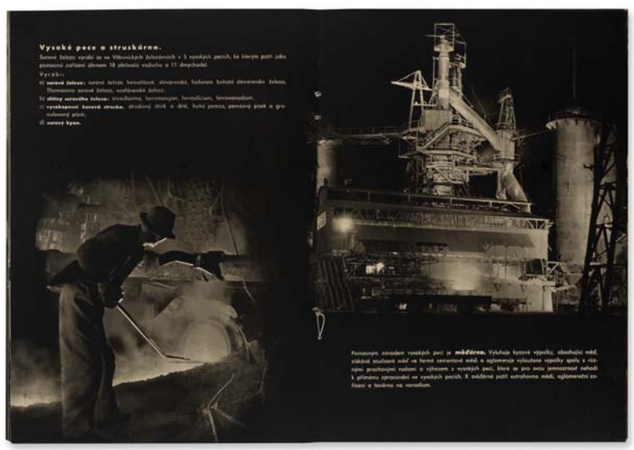

1204, 1205 | Noční snímek vysokých pecí z publikace *Vítkovické železárny, národní podnik* se stal titulním snímkem obálky příručky *Statut národních podniků průmyslových* (Praha: Průmyslové vydavatelství, 1950).

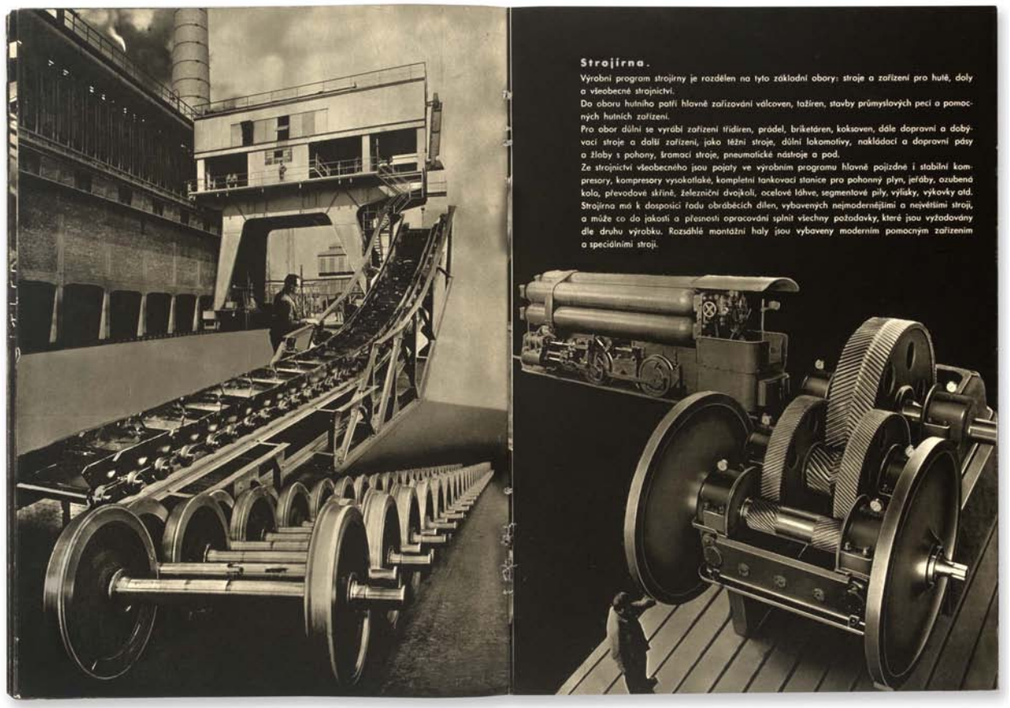

1206 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

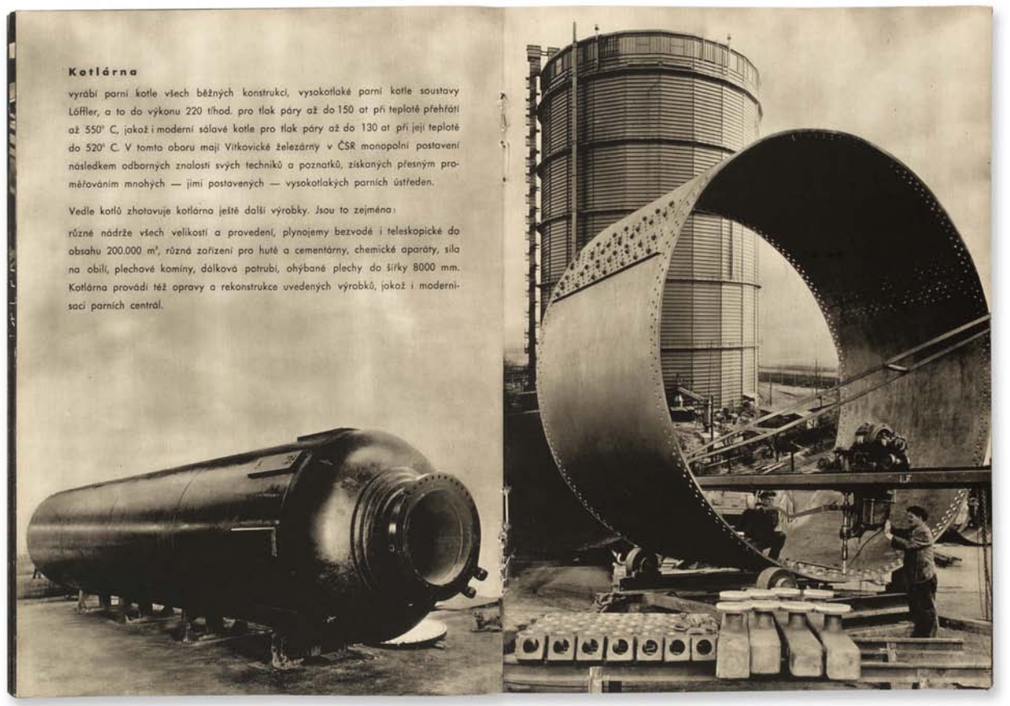

1207 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1208 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1209 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1210 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1211 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1212 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

Šroubárna.

Výrobní program tohoto oddělení zahrnuje všechny černé, lesklé a leskle lisované šrouby, nýty, spojovací materiál pro železniční svršek, isolátorové podpěry, podložky, závlačky a jiné menší lisované součástky.

Černé druhy šroubů jsou vyráběny v lisovně za tepla, lesklé v lisovně za studena. Řezání závitů a vnější úprava se provádí v mechanické úpravně. Všechny tyto dílny jsou vybaveny dokonalým automatickým strojním zařízením.

Hotové výrobky jsou konservovány, baleny a uskladňovány v účelně zařízených provozovnách a skladech.

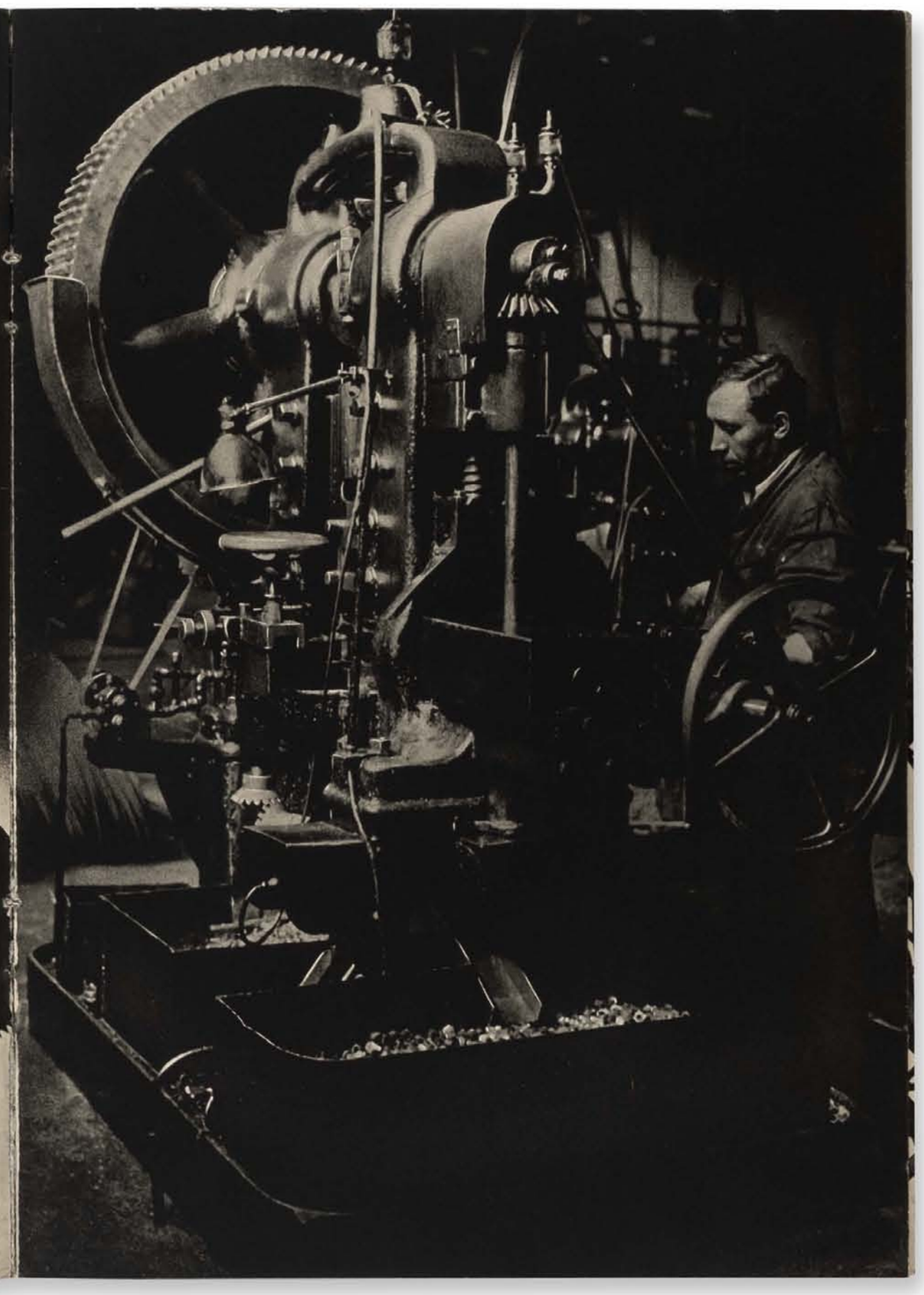

1213 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1214 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

1215 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948]

Počátky nové ideologie

120 let Vítkovických železáren, národního podniku [1948]

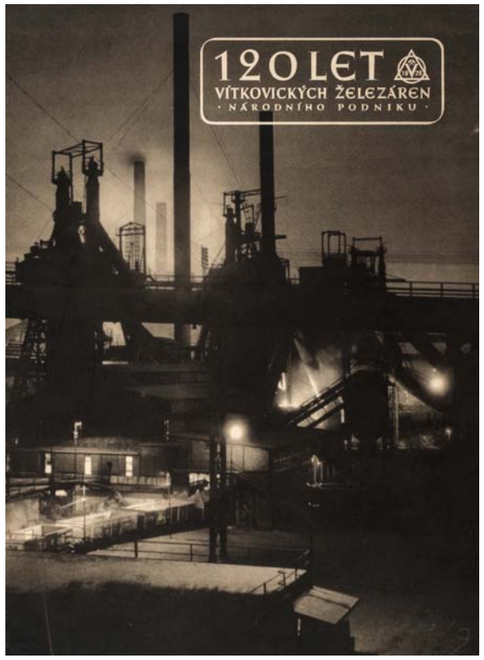

Dlouho připravované oslavy 120. výročí trvání podniku se měly poprvé stát nástrojem nejen k propagaci podniku, ale především k budování socialismu. Program trvající od 11. do 19. září 1948 zahrnoval řadu akcí a zvláštní den oslav byl pak věnován žákům podnikového učiliště. Součástí materiálních darů nejvýznamnějším politikům byla i tato brožovaná fotografická publikace. Podle dochované korespondence byla rozesílána současně s pozvánkou na výroční oslavy. Publikace tak primárně nebyla cílena na obchodní partnery, ale snažila se zavděčit celospolečensky nastaveným představám o významu těžkého průmyslu pro komunistickou politiku.

Díky delší přípravě tiskoviny a opožděnému prosazení myšlenky nového nazírání na fotografované objekty a motivy byla publikace, podobně jako předchozí, z větší části v obrazové sekci osvobozena od později uplatňovaných ideologických tendencí. Kvalitou většiny fotografií se publikace shoduje s titulem ze stejného roku, i když v případě této ubylo montovaných stránek z několika fotografií a naopak několik přímých fotografických záběrů reaguje na nově zaváděný styl socialistického realismu. Fotografie ale přitom čerpají z přirozené světelné atmosféry a využívají diagonální kompozice. Zvláště poslední tři sociálně zaměřené snímky jsou potvrzením nové orientace fotografie, která není podpořena estetickými prostředky, ale jednoznačně instruktivní motivací. Shodně jako u předešlého titulu byla ideově zaměřena závěrečná dvoustrana s fotografií mládence a instruktora nebo mladých chlapců plných energie. Zadní straně obálky dominuje dvojice mužů hledících vstříc obloze, otištěná také v předchozí publikaci. Mladí učni jsou symbolicky propojeni s nově vzniklým socialismem a znárodněným podnikem a naopak nejsou ovlivněni proklamovanou a údajně zlou kapitalistickou dobou. Zároveň jsou ale vychováváni autoritami v podobě starých mistrů, kteří jdou dalším dělníkům příkladem a rovněž se zapojují do budovatelského směřování Československa.

Postupné dobové proměny priorit a vkusu lze ilustrovat i na popiscích obrázků. Vedle zcela konkrétních, ale ideologicky neovlivněných popisů obrazového děje nebo místa vzniku snímku lze u některých fotografií číst i stručné texty typu: Neustále vpřed, Výsledky poctivé práce, Vstříc šťastné budoucnosti Vítkováků. Ideologické fráze jsou tak aplikovatelné na libovolný obraz.

Propagačnímu materiálu se v kontextu podobných tiskovin nezvykle věnovalo odborné periodikum Československá fotografe, když ve svém stručném článku ocenilo otištěné fotografie slovy: *„Mají výtečná světla, průzračné stíny, osobitou perspektivu, vzduch, prostor, jsou tvarově plastické, obsahově hutné.“*[412]

Autor fotografií není, jako již tradičně, v publikaci uveden. Podle citovaného článku však jde o Karela Kaniu pracujícího ve Vítkovických železárnách od roku 1942.

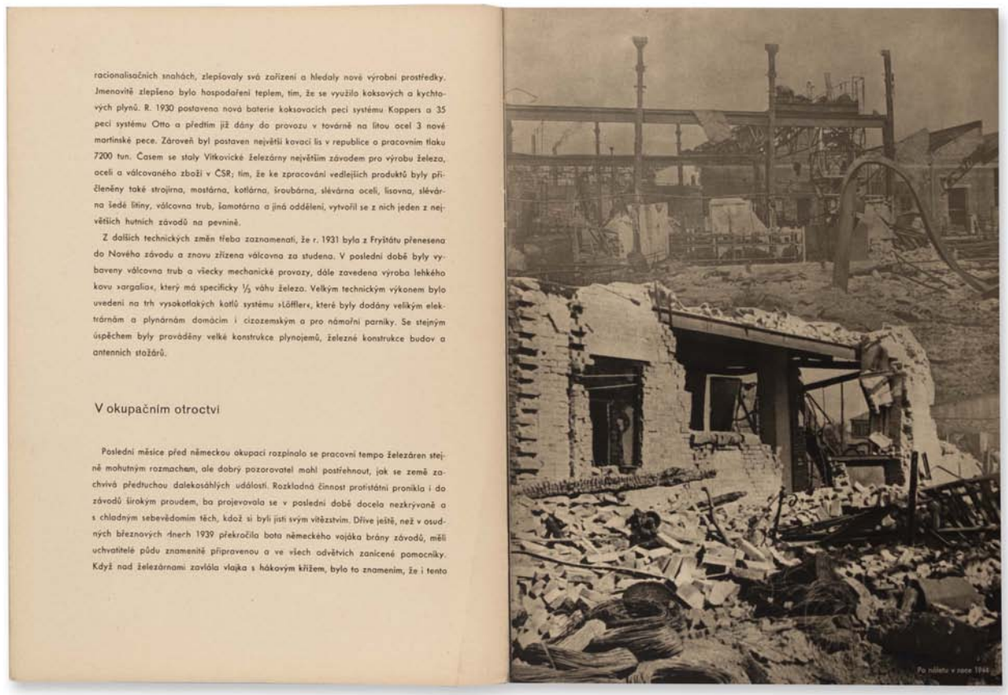

racionalisačních snahách, zlepšovaly svá zařízení a hledaly nové výrobní prostředky. Jmenovitě zlepšeno bylo hospodaření teplem, tím, že se využilo koksových a kychtových plynů. R. 1930 postavena nová baterie koksovacích pecí systému Koppers a 35 pecí systému Otto a předtím již dány do provozu v továrně na litou ocel 3 nové martinské pece. Zároveň byl postaven největší kovací lis v republice o pracovním tlaku 7200 tun. Časem se staly Vítkovické železárny největším závodem pro výrobu železa, oceli a válcovaného zboží v ČSR; tím, že ke zpracování vedlejších produktů byly přičleněny také strojírna, mostárna, kotlárna, šroubárna, slévárna oceli, lisovna, slévárna šedé litiny, válcovna trub, šamotárna a jiná oddělení, vytvořil se z nich jeden z největších hutních závodů na pevnině.

Z dalších technických změn třeba zaznamenati, že r. 1931 byla z Frýdlátu přenesena do Nového závodu a znovu zřízena válcovna za studena. V poslední době byly vybaveny válcovna trub a všecky mechanické provozy, dále zavedena výroba lehkého kovu »argaliax«, který má specificky ⅓ váhu železa. Velkým technickým výkonem bylo uvedení na trh vysokotlakých kotlů systému »Löfflerc, které byly dodány velkým elektrárnám a plynárnám domácím i cizozemským a pro námořní parníky. Se stejným úspěchem byly prováděny velké konstrukce plynojemů, železné konstrukce budov a antennich stožárů.

V okupačním otroctví

Poslední měsíce před německou okupací rozpínalo se pracovní tempo železáren stejně mohutným rozmachem, ale dobrý pozorovatel mohl postřehnout, jak se země zachvívá předtuchou dalekosáhlých událostí. Rozkladná činnost protistátní pronikla i do závodů širokým proudem, ba projevovala se v poslední době docela nezkrývaně a s chladným sebevědomím těch, kdož si byli jisti svým vítězstvím. Dříve ještě, než v osudných březnových dnech 1939 překročila bota německého vojáka brány závodů, měli uchvatitelé půdu znamenitě připravenou a ve všech odvětvích zanícené pomocníky. Když nad železárnami zavlála vlajka s hákovým křížem, bylo to znamením, že i tento

Po náletu v roce 1944

1216 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

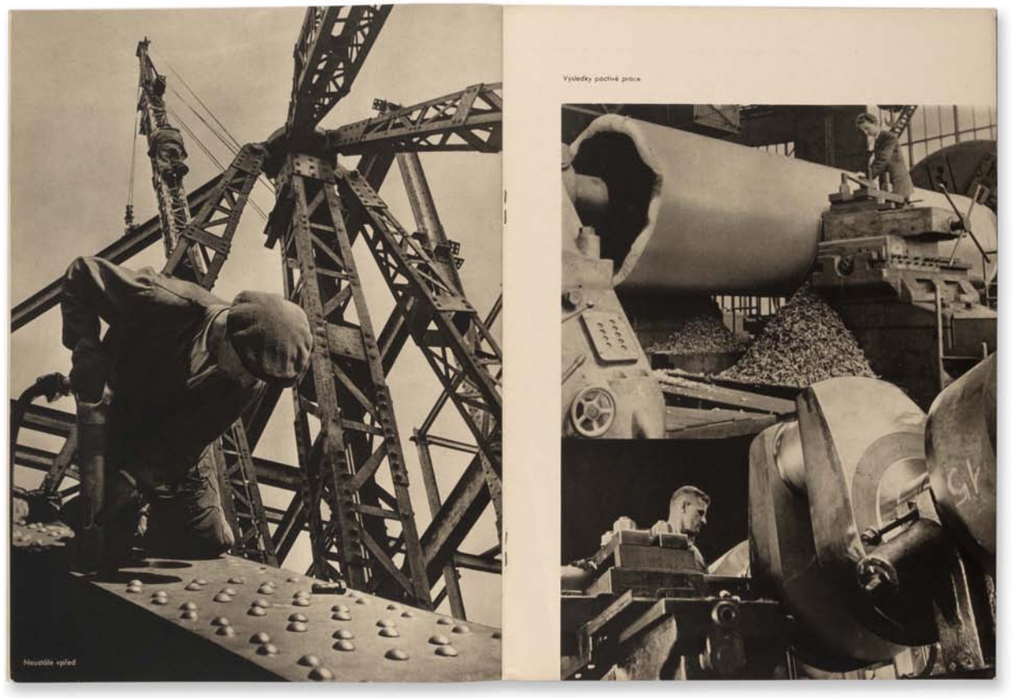

Výsledky poctivé práce

Neustále vpřed

1218 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

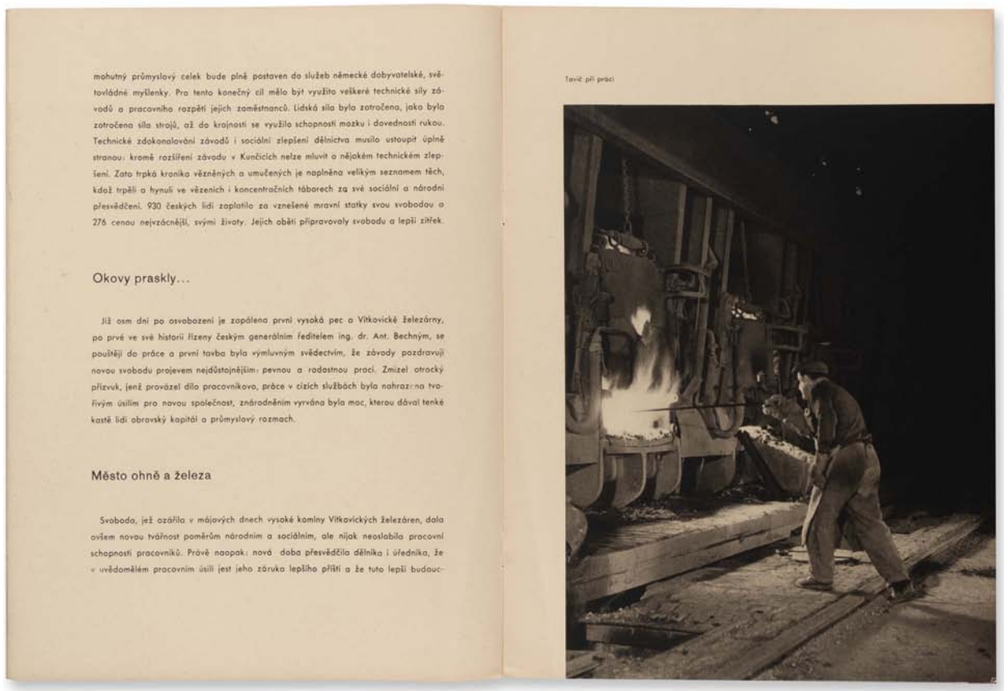

mohutný průmyslový celek bude plně postaven do služeb německé dobyvatelské, světovládné myšlenky. Pro tento konečný cíl mělo být využito veškeré technické síly závodů a pracovního rozpětí jejich zaměstnanců. Lidská síla byla zotročena, jako byla zotročena síla strojů, až do krajnosti se využilo schopnosti mozku i dovednosti rukou. Technické zdokonalování závodů i sociální zlepšení dělnictva musilo ustoupit úplně stranou; kromě rozšíření závodu v Kunčicích nelze mluvit o nějakém technickém zlepšení. Zato trpká kronika vězněných a umučených je naplněna velkým seznamem těch, kdož trpěli a hynuli ve věznicích i koncentračních táborech za své sociální a národní přesvědčení. 930 českých lidí zaplatilo za vznešené mravní statky svou svobodu a 276 cenou nejvzácnější, svými životy. Jejich oběti připravovaly svobodu a lepší zítřek.

Okovy praskly...

Již osm dní po osvobození je zapálena první vysoká pec a Vítkovické železárny, po prvé ve své historii řízeny českým generálním ředitelem ing. dr. Ant. Bechným, se pouštějí do práce a první tavba byla výmluvným svědectvím, že závody pozdravují novou svobodu projevem nejdůstojnějším: pevnou a radostnou prací. Zmizel otrocký přízvuk, jenž provázel dílo pracovníkovo, práce v cizích službách byla nahrazena tvořivým úsilím pro novou společnost, znárodněním vyvrána byla moc, kterou dával tenké kastě lidí obrovský kapitál a průmyslový rozmach.

Město ohně a železa

Svoboda, jež zazářila v májových dnech vysoké komíny Vítkovických železáren, dala ovšem novou tvářnost poměrům národním a sociálním, ale nijak neoslabila pracovní schopnosti pracovníků. Právě naopak: nová doba přesvědčila dělníka i úředníka, že v uvědomělém pracovním úsilí jest jeho záruka lepšího příští a že tuto lepší budouc-

Tavič při práci

1217 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

Odpich v vysoké peci

kého obyvatelstva stále ubývala a Vítkovice se stávaly obcí aspoň podle litery a nářečí německou.

Po té stránce ani první převrat neprovedl pronikavou změnu; arci se provedlo několik národních ústupků a odstranily nejkřiklavější křivdy, ale stále bylo mnoho příčin k stížnostem.

Věrni práci

Vítkovický hutník byl vždycky značně inteligentní a uvědomělý, dokázal znamenitě svou pracovní vytrvalost a schopnost a přilnul pevně ke svému namáhavému, odpovědnému, ale i významnému zaměstnání.

Svědčí o tom nejlépe to, že se dnes v nejedné rodině zachovává věrnost hutnickému povolání. Do šlépějí dědových a otcových se staví syn a stejně jako oni pracuje poctivě v království železa a ohně. Není také řídký zjev, že další generace zaujímají místa odpovědnější: dělnický syn se stává mistrem a jeho syn závodním inženýrem.

Všecky slučuje jedna veliká myšlenka: že svou prací vytvářejí důležité hodnoty, posilují stát a zpevňují široké společenství nové doby.

Aby se žilo lépe...

Má-li národní podnik v duchu nové doby plniti své veliké úkoly a býti zdárnou a zdravou hospodářskou silou, nemůže se starat jen o technické zdokonalení, o lepší stroje a výhodnější pracovní methody, ač i toto všecko je podmínkou zdaru, ale musí rovnoměrně pečovat o člověka, starat se o jeho lepší sociální postavení, o jeho slušné bydlení, o bezpečnost v práci, stejně jako o zabezpečení v nemoci a invaliditě. Takto stojí před železárnami mnoho naléhavých úkolů, zejména že třeba napravovat nedostatky, které zbyly z předešlého vývoje, a navazovat na prospěšná zařízení, jež se uskutečnila za první republiky. Třeba vzpomenout přitom třebas na novou jubilejní kolonii, na instituce zdravotní, bytové, rekreační a vůbec na všecky snahy, aby byla

1219 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

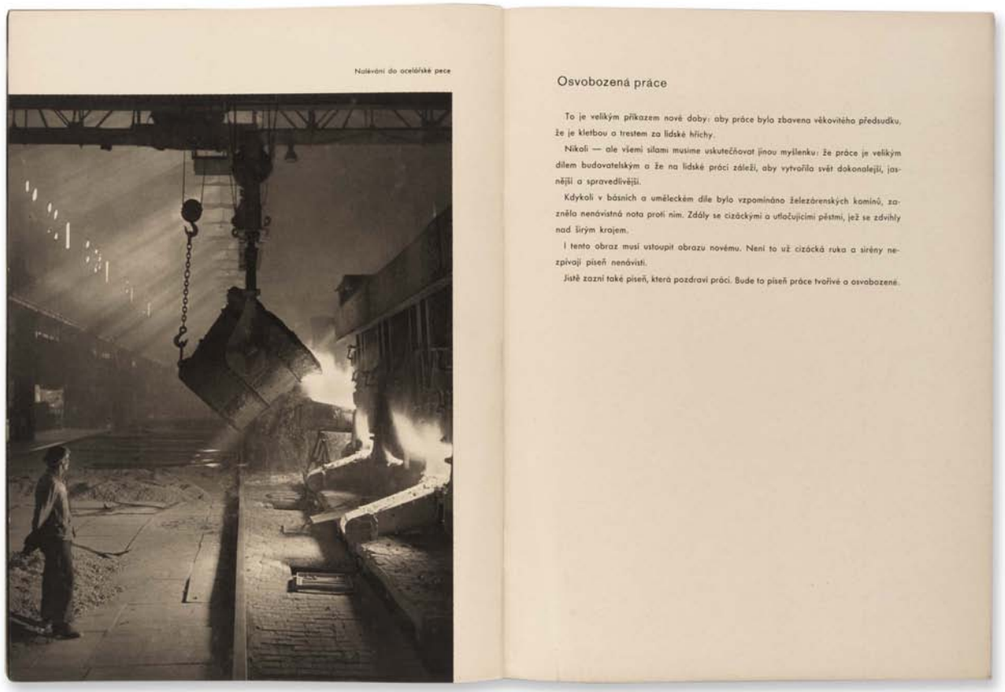

1220 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

1221 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

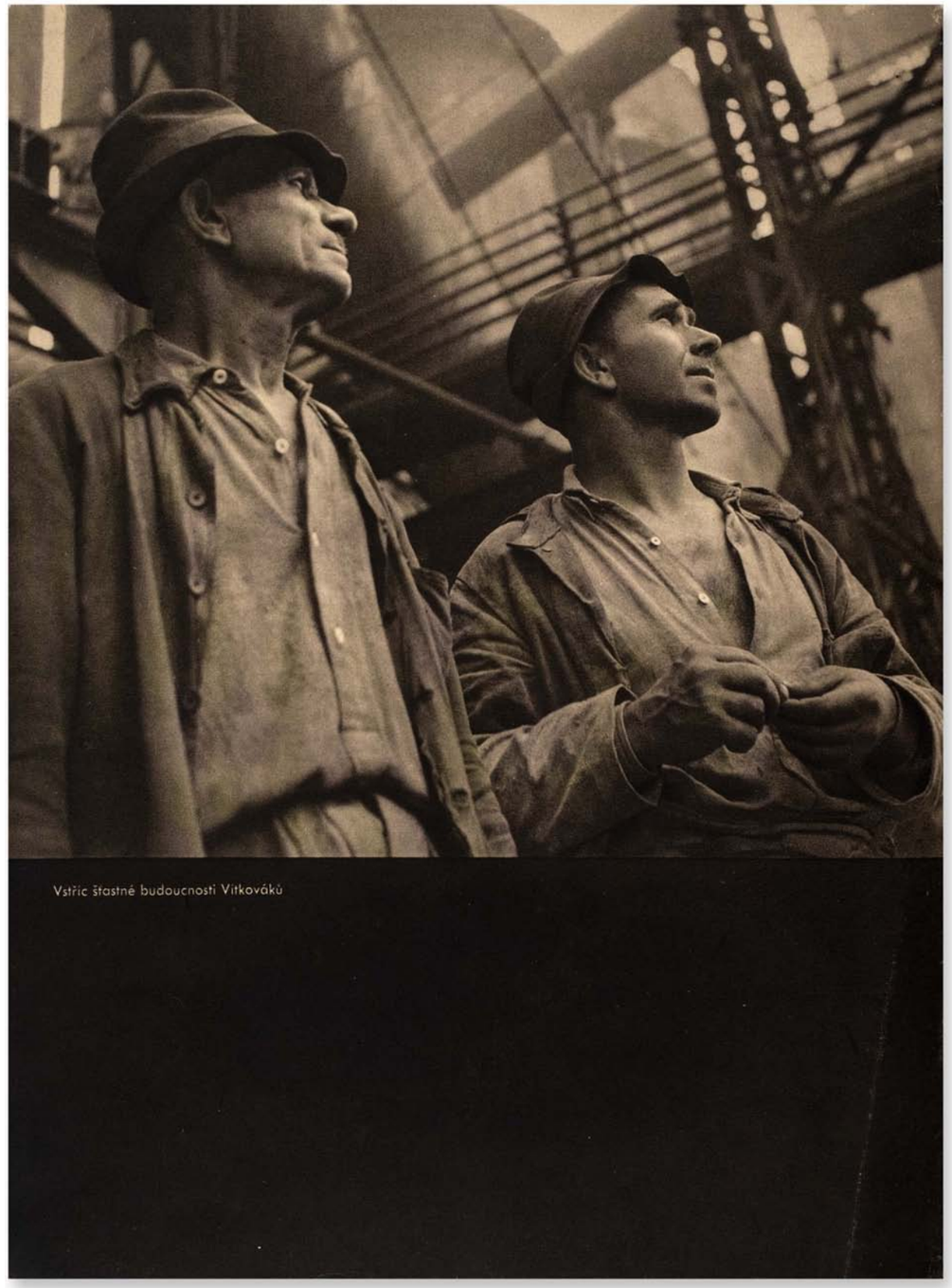

1222 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948]

120 let Vítkov

Při odpichu

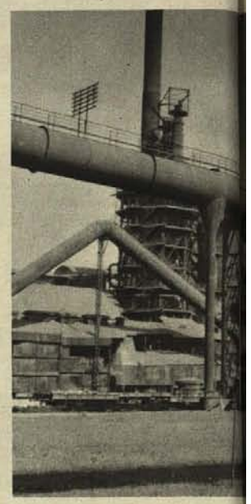

Při pohledu na dýmající kominy a pece, spletí rour a ohromných továrních objektů, tvořících mamutí podnik Vítkovických železáren, mně přichází na mysl dívčí i dělníku, denně kvačícímu do vrat tohoto železářského kolosu, myšlenka na dny, kdy v nocích se ještě nerozhořívala vítkovická obloha rudou září vylévaných pecí. Lidstvo rychle buduje pro svoji potřebu nové, promyšlenější a dokonalejší výrobní prostředky, také samo se zase podle nich přeměňuje jak ve způsobu osobního života, tak i celé společnosti. Zvyká si na ně, proto i existence Vítkovických železáren je mu denodenní neodmyslitelnou skutečností. Jsou tak mohutné, že by v člověku vznikl dojem, že jsou odvěké a přece před sto dvaceti lety na podzim v dvacetičlenné obci Vítkovice nastalo velké vzrušení, že se něco děje, a záhy tam stála pudlovna.

Uhlí, železo a železnice byly tři hospodářské předpoklady, které daly základ k neobyčejnému průmyslovému vzrůstu celého ostravského kraje. Vítkovice začaly ze skromných začátků, rok co rok však vzrůstaly. Železárny se setkávaly s obtížemi běžnými v liberalistickém společenském řádě, avšak podnik, který kapitálově ovládl také blízké uhelné a rudné doly i na Slovensku a později dokonce i rudný důl ve Švédsku, obstál v krisích a nalezl pro své výrobky rovněž odbytiště na zahraničních trzích. Stal se jedním z prvních v Evropě.

Výroba byla neustále zvyšována nejen co do množství, ale především se rozšiřovalo množství vlastních vyráběných předmětů a zužitkovávaly se vedlejší produkty. Bez přestání se Vítkovické železárny modernisovaly podle posledních poznatků a vedení závodů zdravě výrobu specialisovalo. Díky těmto opatřením stojí zde dnes podnik, na který můžeme být a jsme právem hrdi.

Když před sto dvaceti lety nastoupili dělníci na první směnu ve vítkovické pudlovně, vládla ještě feudální závislost člověka na člověku. Bylo to v době roboty. Avšak i v pozdějších dobách dělníci — vlastní tvůrci hodnot, které učinily z Vítkovických železáren světový podnik — byli kořistícími majiteli vysávání a udržovali se při životě jen za velmi nuzáckých podmínek. Dělnické snahy po nápravě poměrů byly potlačovány velmi radikálně. S pokračujícím růstem železáren také mohutněla a sílila v kraji expanse německého vlivu. Násilná germanisace pronikala i mezi zaměstnance. Všichni vedoucí, včetně ředitelů, byli Němci. Železárny vydržovaly německé školy, a kdo chtěl dosíci vyššího postavení v zaměstnání, musel ovládat němčinu a své děti posílat do německých škol. Dokonce i po dosažení samostatnosti byly Vítkovické železárny státem ve státě.

Teprve po revoluci stojí v čele podniku po prvé české vedení a netvoří ho jen ing. dr Bechný se svými nejbližšími spolupracovníky, ale jsou jím všichni zaměstnanci Vítkovických železáren. Znárodnění průmyslu a revolučně změněná sociální skladba naší společnosti vnesla do závodu jiný duch, vzájemný poměr ve spolupráci rovný s rovným. Vítkovické železárny plně budují ve prospěch nás všech a skvělý vývoj v prvních sto dvaceti letech jejich závodu bude nyní korunován mohutným rozvojem, který jediný může umožnit lidově demokratická republika.

Jiří Nožka

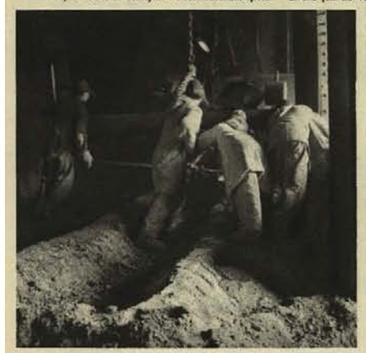

Přípravy před odpichem

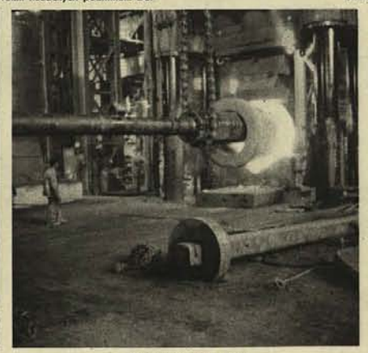

Kování pod velkým šrotem

Na nádvoří železáren

kých železáren

Pohled na vysoké pece

Výroba vařiče celulosy

Kokovací pece

Výroba autokol

Hutníci

Obrazový týdeník ministerstva informací a přílohou pro školy Školám a světu a se vládní přílohou ČSR • Odpovědný zástupce listu šéfredaktor: František Kožík • Grafická úprava: Vilém Ambrosi • Redakční kruh: F. Hájek, E. K. Jelínek, Jiří Šerých, I. Šnejl • Vydává nákl. a obrazového, nakladatelství spol. r. o., vydavatelství min. informací • Tisk z hlubotisku: Grafické uměl. závody V. Neubert a synové, nár. správa, Praha XVI, Kotrbova 1646, tel. 470 31-32-33 • Adresa redakce a administrace Praha II., Národní tř. 10, tel. 270 46-47, 234-35, 253-63 • Cena Kčs 9.— • Předplatné na ½ roku Kčs 115.—, na ¼ roku Kčs 230.— na celý rok Kčs 460.— • Číslo účtu Poštovní spořitelny 52.460 Praha • Úřední ověřovací známka povolena • Dohlédací úřad Praha 25

1223 | Fotografiemi doprovázený článek o jubileu 120 let Vítkovických železáren | *Svět v obrazech*. Praha: Novinář, 18. září 1948. Ročník 4. Číslo 38, s. 6–7

Nový design s Gottwaldem

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda [1958]

Jde o jednu z vůbec prvních barevně tištěných fotografických publikací regionu Ostravska. Ve své době nákladné polygrafické zpracování dokazuje maximální snahy vedení podniku působit na své zaměstnance i uchazeče novým a moderním způsobem. Další skupinou konzumentů titulu měli být politici, kterým podnik jasně vyjadřoval oddanost v plnění hospodářských plánů.

Obálka navázala na konzervativní typy předchozích knih, využila zkratky grafických prvků, ale už ne potenciál fotografií z vnitřku. Československá vlajka na obálce knihy symbolizuje propojenost socialistické republiky se znárodněným průmyslovým podnikem.

Jak bylo v oficiálních místopisných nebo podnikových obrazových publikacích padesátých let zvykem, je i zde první snímek vyhrazen portrétu politika a jeho oslavnému textu na protější straně. V případě této publikace šlo o snímek a dopis v té době již nežijícího Klementa Gottwalda. Publikace oslavuje nejen 130 let trvání podniku, ale současně 10 let od nástupu komunistické moci v Československu.

Úvodní historiografický text má jasně vyhraněný a zkreslený postoj odsuzující dosavadní kapitalistické vedení podniku, které údajně přispívalo k rozvoji podniku a k péči o dělníky jen v nejnutnějším měřítku. Naopak pisatel nezastírá obdiv k Sovětskému svazu. *„Osvobození naší vlasti Sovětskou armádou a znárodnění průmyslu postavilo Vítkovické železárny do služeb světového pokroku a míru.“* V podbízivém duchu této věty vyčleněné z úvodního textu byla formována celá publikace. Texty v obsahu brožury přinášejí v heslech přehled o produkci, mnohem rozsáhlejší ucelené statě pak rozvádějí péči věnovanou zaměstnancům.

Námětový prostor pro obrazy je soustředěn především na výrobu Vítkovických železáren. Jak se zdá, některé záběry z provozů jakoby vzdorovaly prostým a popisným fotografiím viděným v jiných předchozích tiskovinách. Naopak v sobě nesly specifickou světelnou atmosféru doprovázející výrobu. Publikace představuje kolekci jedenácti celostránkových fotografií podpořených zdařilou prací s barvou. Autor například využil bezprostřední blízkosti různých teplot chromatičnosti nebo dramatické záře žhavých materiálů. Snímky povahy momentek však byly ve skutečnosti promyšlenými kompozicemi. Estetické obrázky měly vyvolávat dojem, že práce je působivá nejen vizuálně, ale že její realizace naplňuje a těší i samotné dělníky. Slabou úroveň však měly veškeré černobílé obrázky pořízené patrně jiným autorem a do publikace jen doplněné.

Za pozornost naopak stojí šestice černobílých snímků stojících samostatně na jedné z posledních dvoustran. Na polovině z těchto záběrů jsou zachyceny fragmenty městské čtvrti Vítkovice, na jejímž území byly situovány i závody, a další tři snímky zachycují Ostravu. Jde tak o obrazový projev úzkého propojení průmyslového podniku s předpokládaným zajištěným a komfortním životem ve městě.

Chybějící počet dělníků byl v padesátých letech řešen masivním oslovováním žen a jejich začleňováním do výrobního procesu. V katalogu se tak objevuje žena nejen jako pečovatelka o děti v mateřské škole, ale i jako dělnice, tedy nový a příkladný typ pracovníka v těžkém průmyslu.

Jednoznačně dané schéma publikace začínající vůdcovským portrétem autority je ukončeno rovněž samostatnou podobiznou tváře dělníka s úsměvem hledícího do dalších šťastných let v socialistickém Československu. Fotografická zkratka příznačná prakticky pro celé období let 1948–1989.

1224 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958]

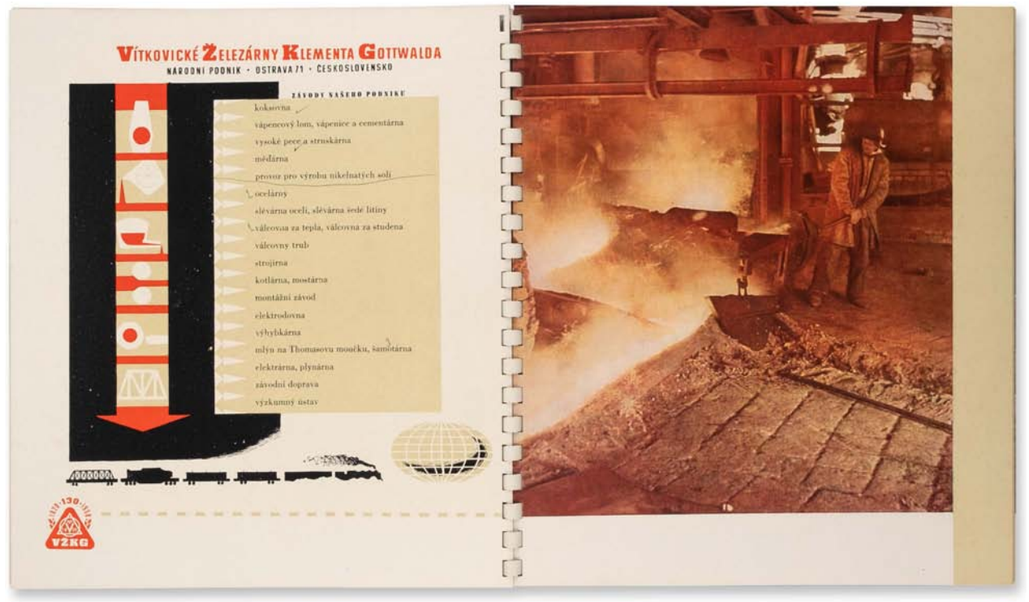

1225 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958]

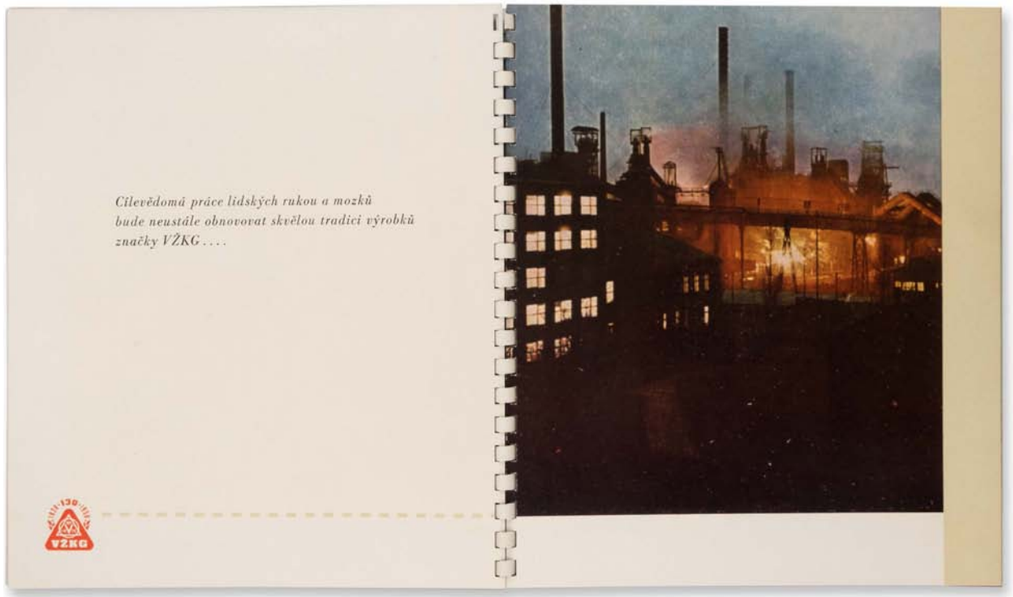

1226 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958]

1227 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958]

1228 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958]

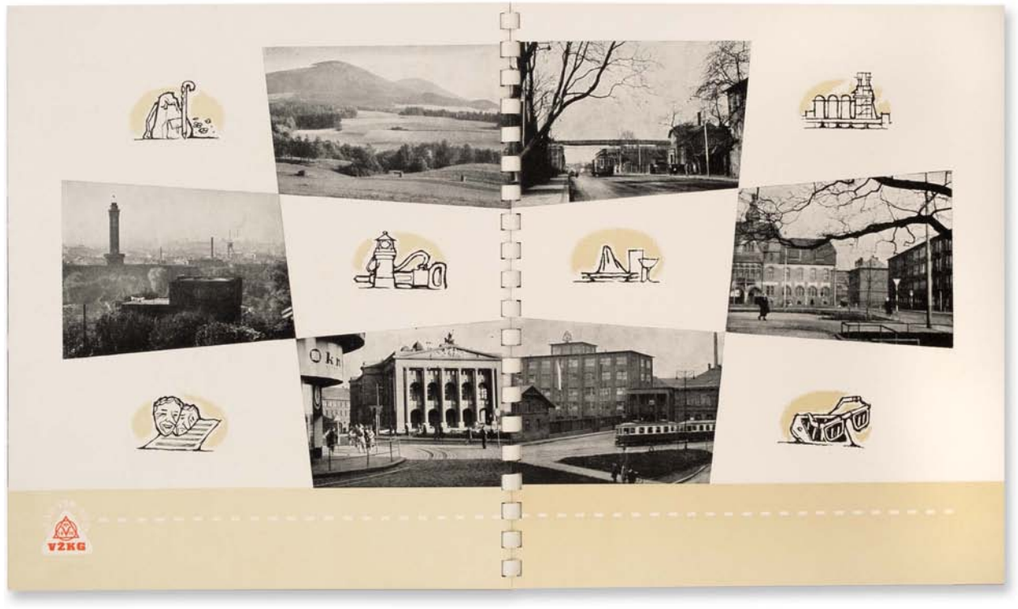

1229 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958]

Výtvarná reportážní fotografie

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda (1966)

Titul zastupuje jednu z mála tiskovin šedesátých let. Tehdy byly publikovány jen rozsahem omezené soubory fotografií situované do nástěnných kalendářů, souborů pohlednic nebo několika svázaných listů.

Publikaci z roku 1966 výrazně dominovalo 24 celostránkových fotografií, obsahovala úvodní text a popisky obrázků v anglickém, německém, francouzském a ruském jazyce. Samostatná mutace v českém jazyce patrně vůbec nevznikla a obrazový katalog tak byl určen výhradně pro zahraniční obchodní partnery. To pak tvůrce vedlo k záměru reflektovat Vítkovické železárny jen obrazy z výroby.

Soubor představuje výčet někdejší produkce. Překvapivě není uveden tradičním motivem vysokých pecí a jejich odpichem, přesto zůstává součástí této sekce hned třemi snímky ze závodu aglomerace, tj. přípravy vsázky rudy pro vysokou pec. Šlo o podnikovou část se silnými dopady na zdraví obsluhujících zaměstnanců i na ekologii okolní krajiny. Vítkovické železárny však zařazením těchto obrázků reagovaly na nový závod dostavěný v první polovině šedesátých let. Dalším málo publikovaným a nereprezentativním provozem byla zde otištěná koksovna.

Kolekce je na obálce otevřena detailním portrétem hutníka a uzavírá ji naproti tomu široký pohled na monumentální závod vysokých pecí. Významově pak oba obrazy, tedy člověka a masy ocele, spojuje náplň publikace. Exportní pozice propagační brožury z obsahu vyčlenila snímky druhotných sfér podniku a politicky agitační výjevy.

Vedle několika obrazově nadějných fotografií s kompozičně zajímavými podhledy, nadhledy a průhledy, dramatickou obrazovou skladbou nebo protisvětlem je většina snímků pouhým výtvarně a obrazově bezcenným popisem provozních součástí. Plané fotografie mohutných rypadel, záběrů na výrobní haly nebo stroje sráží vyšší hodnotu předešlých obrázků. Nejasné také zůstává důrazně informativní pojetí portrétu hutníka na obálce odrážející křečovitý styl socialistického realismu. Přitom ostatní postavy ve vnitřku publikace přes svou ústřední roli z hlediska obrazu jen citlivě dokreslují děj. Dochází tak k rozpadu celku a současně to dokazuje lhostejnost vůči zachování kompaktní koncepce publikace. Nepatřičná různorodost ve fotografických přístupech je snad dána skládáním snímků od trojice autorů Pavla Čajky, Josefa Flama a Bedřicha Bárty.

Tento vázaný soubor výjimečně nepochází z produkce podnikového propagačního oddělení, ale byl objednán v celostátním nakladatelství Orbis. S tím také souviselo tiskařské zpracování realizované tentokrát v Polygrafii. Stejné podniky ostatně pro Vítkovické železárny vydávaly a zpracovávaly soubory pohlednic, kterým se tato publikace tiskařsky úzce přibližuje.

1230 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

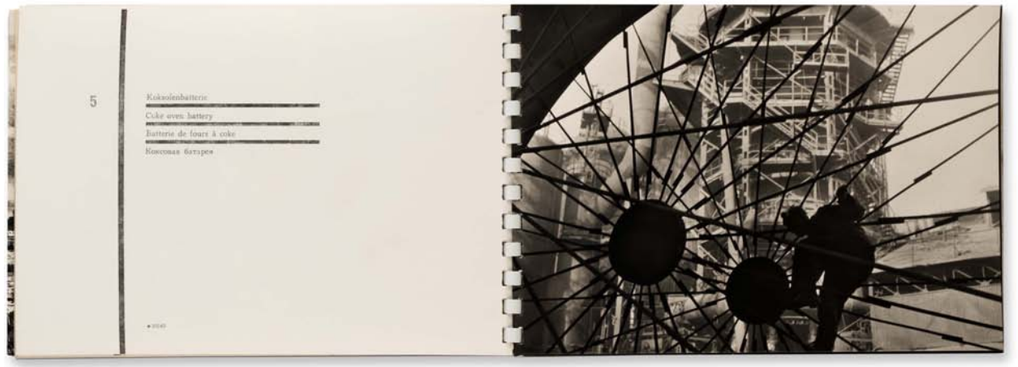

1231 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

1232 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

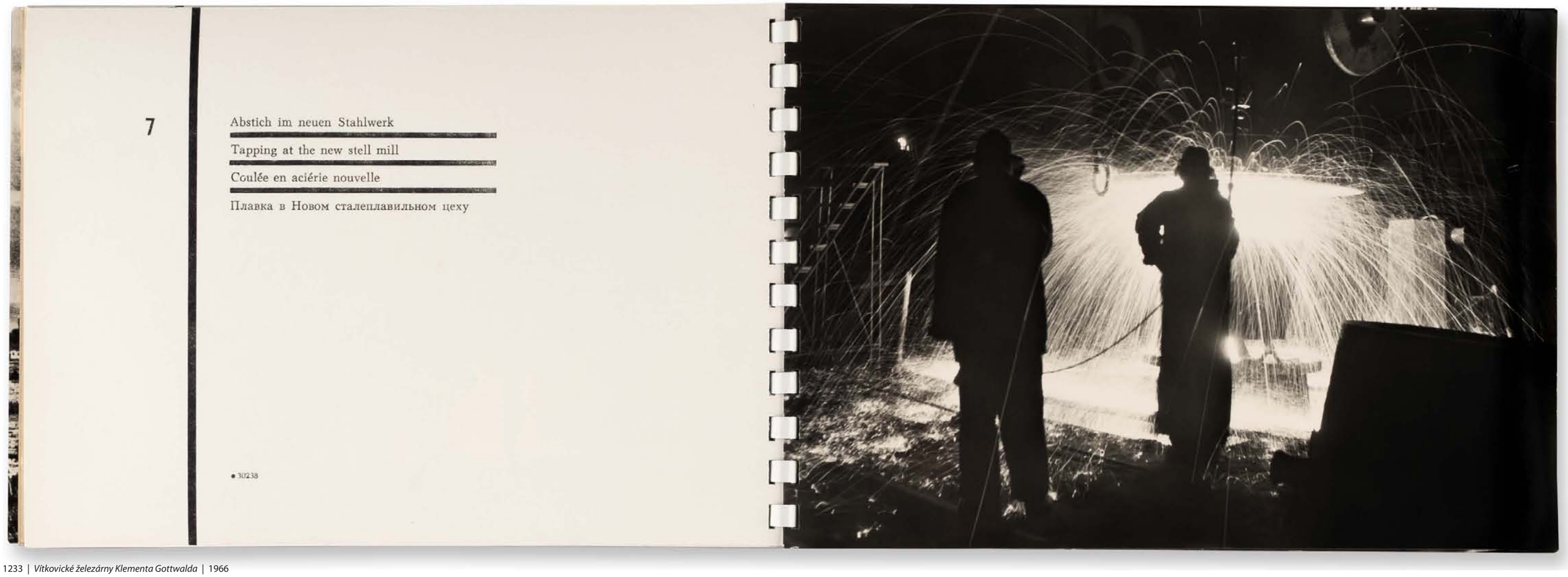

1233 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

1234 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

1235 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

1236 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966

Brusel v reklamě

Mostárna Frýdek-Místek

Dobývací a zakládací stroje

Strojexport

Zatímco tematika a přístup k fotografiím použitým do těchto katalogů zůstaly shodné s dalšími publikacemi, trojice tiskovin byla jako jedna z mála podpořena výraznou grafickou úpravou.

Jeden z nejhodnotnějších výtvarných vlivů v totalitním Československu za sebou zanechala účast našeho státu na světové výstavě Expo 58 v Bruselu. Moderní pojetí užitého designu bylo aplikováno do mnoha oblastí od architektonických realizací přes věci denní potřeby po tiskoviny nejrůznějších typů. K volnějšímu zpracování přispělo také poněkud liberálnější období šedesátých let.

V tomto společensky a výtvarně příznivém období vzniklo ve Vítkovických železárnách několik publikací reagujících na moderní grafické trendy v užitém průmyslu. Šlo přitom výhradně o katalogy výrobků, určené navíc spíše pro podporu exportní propagace a prodeje.

Stávající konzervativní fotografie byly v těchto brožurách obohaceny poloprůsvitnými barevnými geometrickými tvary, linkami nebo výrazným monochromatickým tónováním. Informativní charakter fotografie nahradila ilustrativní role bez důrazu na konkrétní podobu výrobků. Ty byly ve většině případů stylizované a k jejich exaktnější představě odkazovaly číselné tabulky.

Odvážnější estetické formy zlikvidovala po roce 1969 nastupující „normalizace“ s předepsanými propagačními koncepcemi. K podobně pestrým realizacím se podnik po zbytek československé totality už nevrátil. Teprve po roce 1989 se do katalogů výrobků opět dostal důraz na barevné výtvarné složky, realizované tentokrát přímo v samotných fotografiích pomocí barevných fotografických filtrů a světel.

1237 | *Dobývací a zakládací stroje*

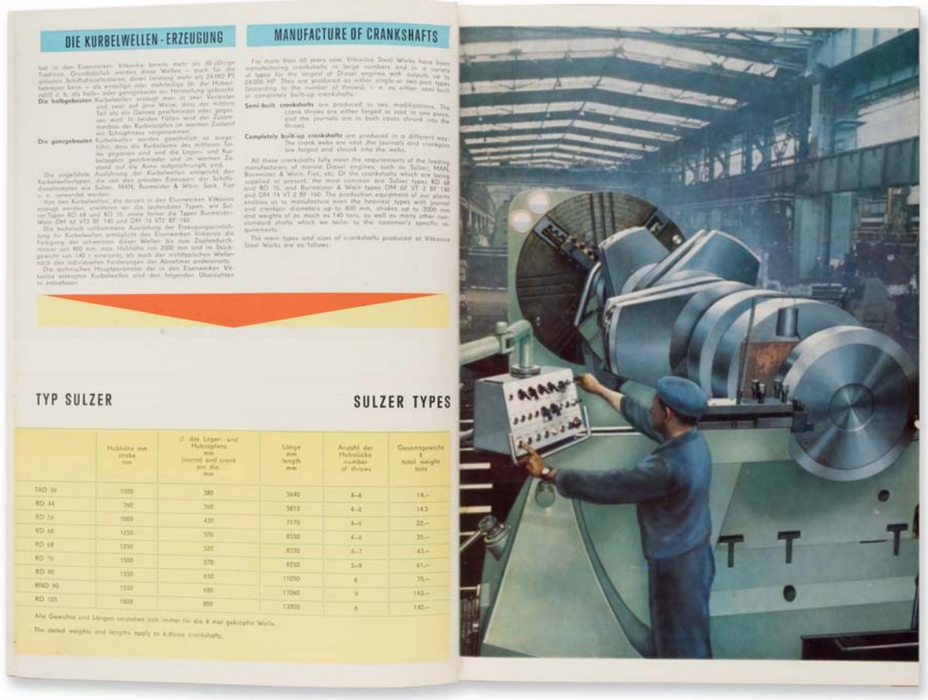

1238 | *Mostárna Frýdek-Místek*

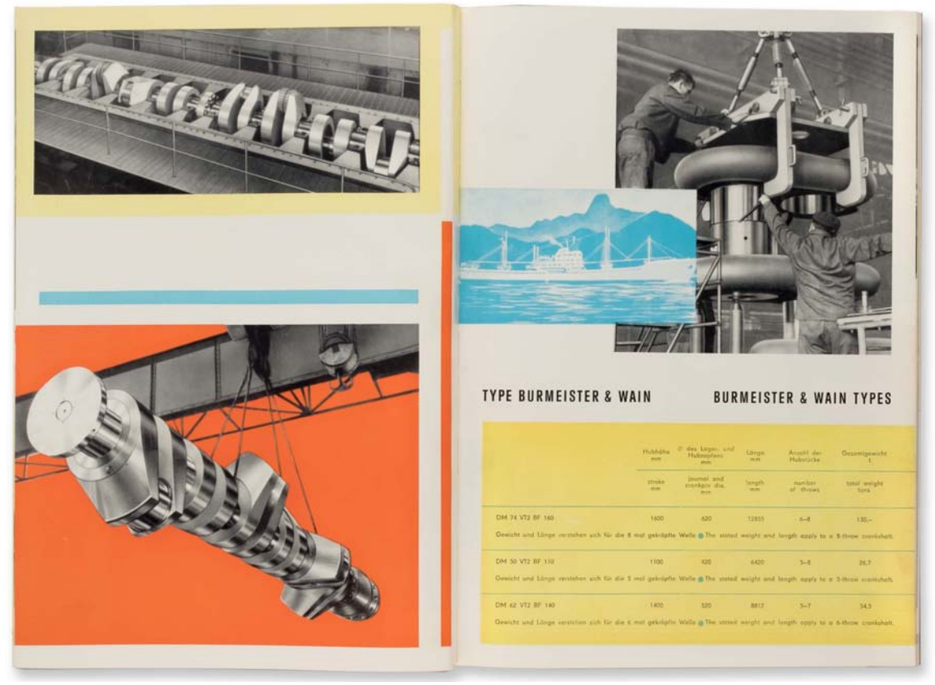

1239 | *Dobývací a zakládací stroje*

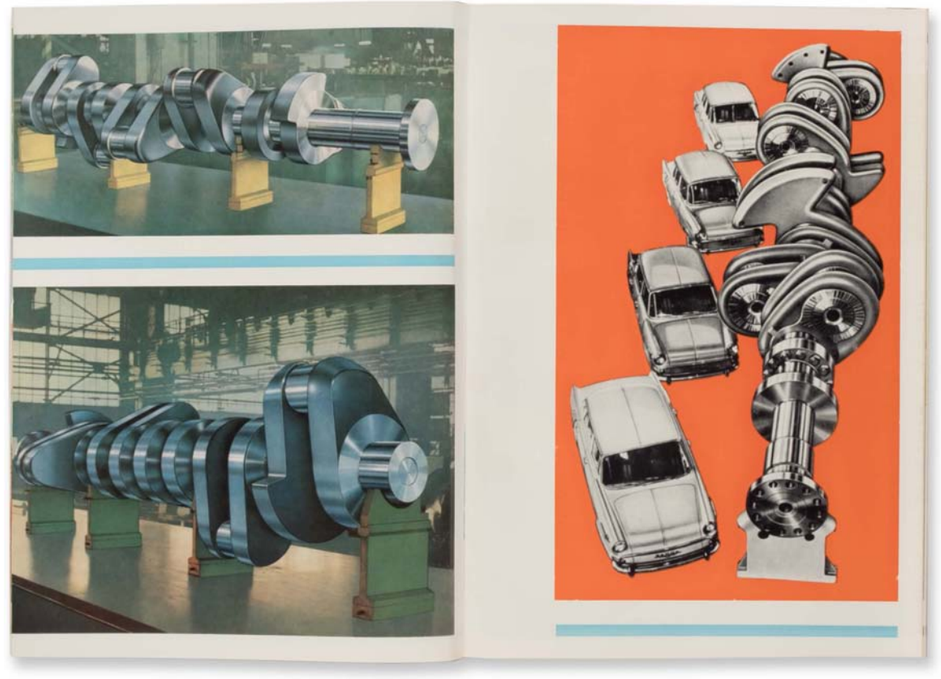

1240 | *Mostárna Frýdek-Místek*

1241 | *Dobývací a zakládací stroje*

1242 | *Mostárna Frýdek-Místek*

Nejosobitější pohled

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda [1972]

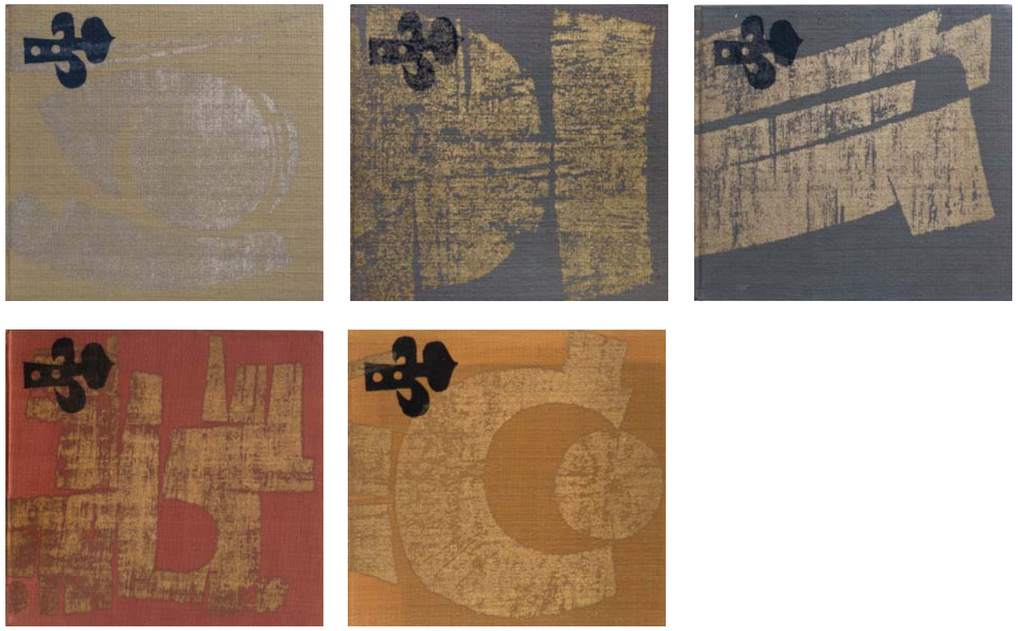

V polovině šedesátých let přizvalo propagační oddělení Vítkovických železáren ke spolupráci regionálního fotografa Františka Krasla, který už do té doby díky autorství snímků v knihách *Horehronie* (1959), *Ostrava barevná* (1962 a 1963), *Roháče v Západných Tatrách* (1963), *Loviti žraloky dovoleno* (1964) nebo *Dopravní podnik města Ostravy* (1969) získal bohaté zkušenosti pro tvorbu fotografických knižních souborů.

Dosud nejvolnější a nejvýtvarnější fotografický cyklus jak pro samotného Krasla, tak i pro Vítkovické železárny vznikl na přelomu šedesátých a sedmdesátých let v autorském titulu *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*.[410] Publikace byla obsahovým i formálním přístupem fotografií oproti zbytku knižní produkce podniku poměrně neobvykle koncipována. Jako jediná povýšila barvu na tvůrčí prostředek a prakticky v celé kolekci pracovala s abstraktním obrazem. Touto formou pracoval autor nejčastěji v sekci výroby surového železa. Barevnou reflexí průmyslových motivů navázal Krasl na svou nejznámější regionální knihu *Ostravu barevnou*, soustředil se však více na detail a obrazovou symboliku. Zcela přetvořil, abstrahoval a obrazově stylizoval ocelové výlisky, roury a kotle ve vlastní tvarové a světelné interpretace a přitom neopustil fascinující atmosféru železárenského prostředí.

Kromě české verze vyšla kniha samostatně také v anglickém, německém, francouzském a ruském jazyce s odlišnými barevnými odstíny plátěného potahu desek a sloužila jako pozornost zahraničním návštěvám. Respektováním svobodné práce Františka Krasla je knize předurčen upomínkový charakter.

Odvážným vydáním samostatné výtvarné knihy odbočil podnik od standardu vlastních konzervativně pojatých informativních a politických knih. Kraslovo fotografické zpracování obrazu pracovního prostředí těžkého průmyslu bylo pro vedení podniku bezpochyby novou výzvou. Osobitý pohled ovšem Krasl realizoval pouze na politicky bezpečných neživých motivech. Výtvarné pojetí portrétů dělníků by totiž mohlo snadno sklouznout k divácky nejasně interpretovatelným reflexím autora. Kolekci nalezených zátiší lze i tak považovat za vrchol reprezentativního fotografického zpracování socialistického podniku.

1243 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [přelom šedesátých až sedmdesátých let]

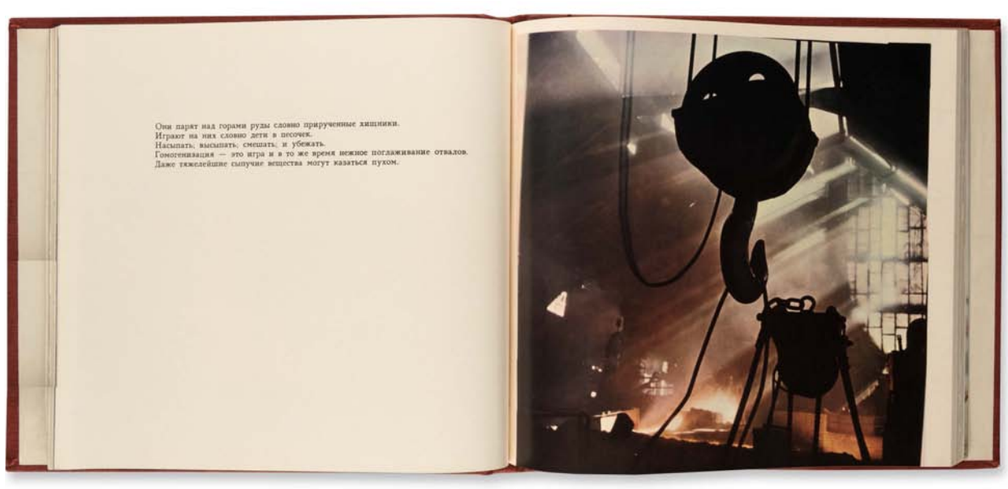

1244 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [přelom šedesátých až sedmdesátých let]

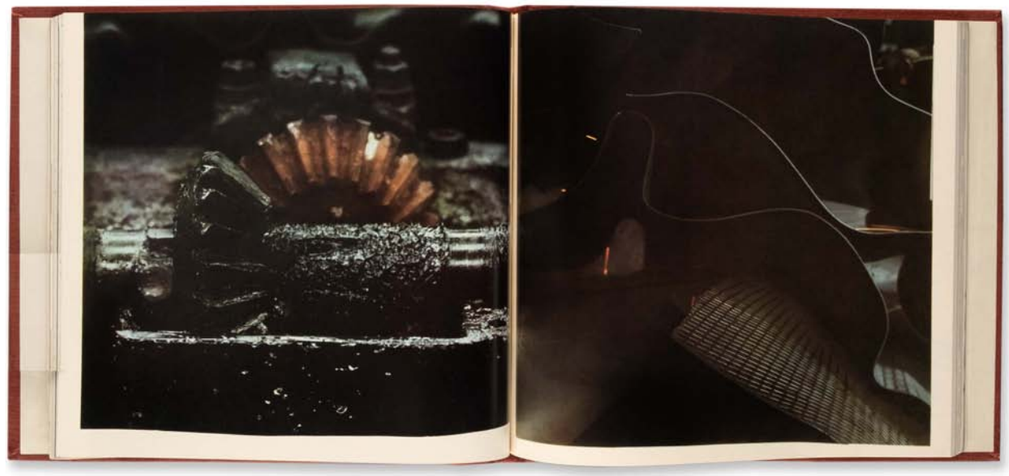

1245 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [přelom šedesátých až sedmdesátých let]

1246 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [přelom šedesátých až sedmdesátých let]

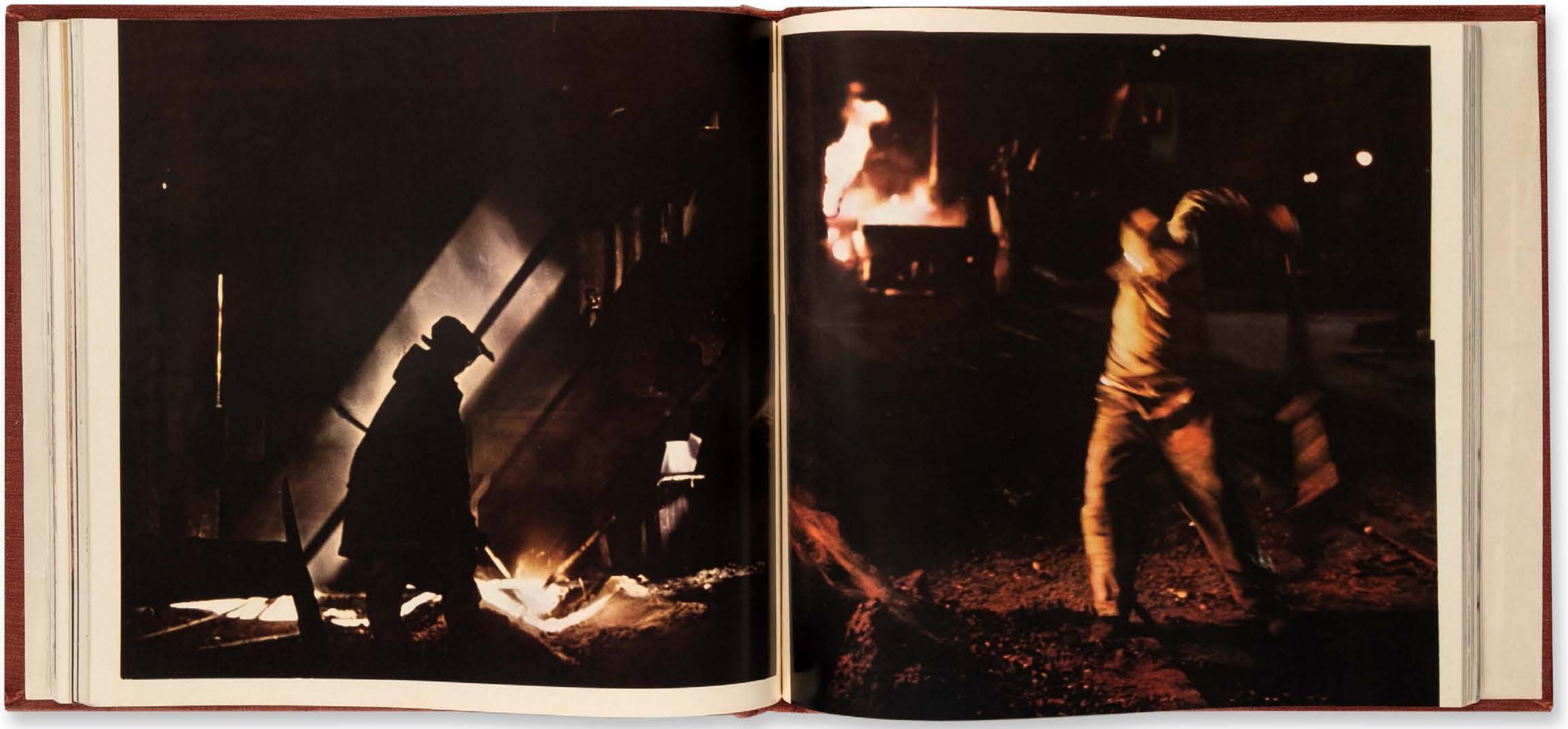

1247 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [přelom šedesátých až sedmdesátých let]

Komplexní péče o zaměstnance

Vítkovice (1978)

Prostředkem k získání kontroly nad výchovou a kvalifikací svých dělníků a úředníků mohlo být i oslovení potencionálních pracovníků pro socialistický průmyslový podnik už v jejich raném věku. Představou odborných škol československých průmyslových podniků bylo žákovo absolvování vzdělání a výchovy a následné navázání na pracovní proces s cílem udržet člověka v trvalém zaměstnaneckém poměru.

Teprve v období „normalizace“ se podnik začal intenzivněji zaměřovat na nábor nových zaměstnanců pomocí propagačních tiskovin. Oproti dosavadním letákům a plakátům zvolil strategii rozsáhlejších brožur s množstvím obrazového materiálu.

Agitační bezejmenná brožura Odborného učiliště, n. p. Vítkovice – železárny a strojírny Klementa Gottwalda z roku 1978 shrnuje patnáct let trvající vzdělávání v prostředí nové školní budovy. Oproti katalogům náborářského typu pro starší uchazeče jde v tomto případě o alternativu příruček pro mládež. Pojetí propagační brožury tak mohlo ovlivnit směřování absolventa základního vzdělání.

Potencionální učně se podnik snažil získat idealistickými texty s mnoha frázemi a předepsanými fotografiemi. Text doprovázející celou publikaci má nadřazený charakter a moralizující tón. Klíčovým přesvědčovacím prostředkem byla proklamovaná budoucnost. Ideově vzorové fotografie a texty jsou nástrojem k získání žáků pro komunistickou ideologii.

Učiliště je prezentováno způsobem, jakým jej chtělo vidět vedení a politické složky, nikoliv na základě jeho reálných charakterů. Pomocí povrchních fotografií byla demonstrována cesta k domnělé šťastné budoucnosti. Široké spektrum motivů fotografií má ilustrovat velký rozsah mimopracovních možností. Ve skutečnosti se jedná o kolektivní, předem určené a kontrolované aktivity. Z dnešního pohledu působí groteskně zejména scény s výraznými politickými aspekty. Obdiv k podniku měly u mládeže vzbuzovat mimo jiné například portréty významných osobností, které Vítkovické železárny navštívily. Politicky spolupracující i vyzdvihované osoby, jako kosmonaut Andrijan Nikolajev nebo zpěváci Helena Vondráčková a Václav Neckář, vyplňují několik úvodních stran. Předposlední snímek mužů středního věku v prvomájovém průvodu nesoucích portréty Gottwalda zřetelně symbolizuje politické směřování publikace.

Podle záměru publikace by sdílená radost učňů na snímcích měla být přenesena i na nové uchazeče. Mladý člověk by měl také porozumět tomu, že zapojením do výroby bude nejen ekonomicky zajištěn, získá ale navíc i možnost naplnění volného času.

Otázka vnímání textů a obrazů mladým divákem byla individuální. Patrně se ale při čtení obou složek snažil přirozeně filtrovat politické prvky a symboly a naopak se soustředil na jemu blízké motivy v podobě záběrů z rekreace, sportu, ale i provozů a dílen. Interpretace politických motivů byla zřejmě vykládána jako nevyhnutelná ilustrace dobového myšlení.

Snaha o bohaté variace námětů se vymyká ediční kontrole, když na některých dvoustranách brožura směšuje zcela odlišná témata. Jsou zde ale i případy, kdy má dvojice, na první pohled spolu nesouvisejících snímků, zcela uvědomělou a účelovou spojitost. Snímek vysokých pecí, symbolu Vítkovických železáren, je umístěn naproti obrázku prvomájového průvodu, symbolu socialistické angažovanosti.

Publikace nezasvěcuje potencionální žáky jen do individuálních vnitřních struktur podniku, ale představuje především idealistický život v socialistickém podniku a státě. Ideové pojetí této brožury představovalo jednu z možností pro oslovení nových žáků. Jiné střízlivější koncepce publikací pak měly katalogizační rámec a předkládaly mladým uchazečům především výčet učebních oborů.

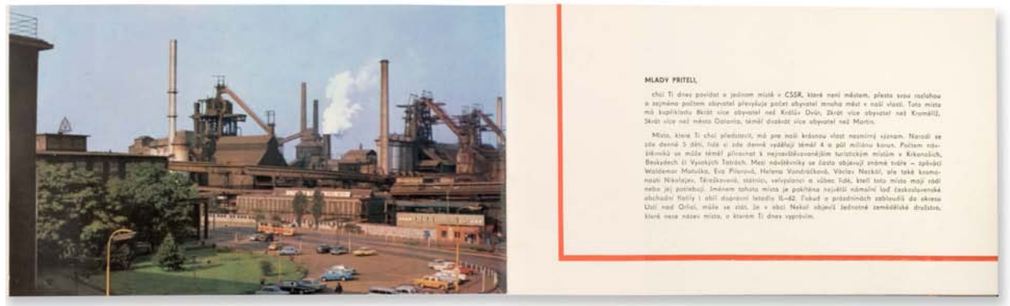

1248 | *Vítkovice* | 1978

1249 | *Vítkovice* | 1978

1250 | *Vítkovice* | 1978

1251 | *Vítkovice* | 1978

1252 | *Vítkovice* | 1978

1253 | *Vítkovice* | 1978

Půldruhé století železáren

Vítkovice: Ohnivá řeka (1979)

Jubilejní fotografická kniha vydaná k 150 letům trvání Vítkovických železáren se poprvé v československých totalitních letech pokusila zdánlivě věcnou optikou vrátit ke kapitalistickému období závodu. Rozdělila tak fotografickou sekci i celou tiskovinu na dva samostatné celky, které spojovalo snad jen grafické řešení obálek a jazykové varianty českého, ruského a německého textu. Zatímco část titulu s archivními snímky kopíruje svými náměty i rozvržením obrázků staré katalogy a alba, nová celobarevná sekce nabízí podbízivé záběry typické pro toto období. Hrdost dosavadní historie tak z tehdejšího pohledu začíná teprve rokem 1948.

Podobou fotografií i náměty se kniha *Vítkovice* ničím nelišila od archetypálních podnikových tiskovin sedmdesátých a osmdesátých let. Představila tradiční obrazové spektrum široce reflektující sekci rozsáhlé výroby a hotových inženýrských konstrukcí, včetně zajištění pohodlí a služeb zaměstnancům. Výrazný kontrast barevných monumentálních fotografií a naproti tomu malých černobílých snímků druhé brožury má vzbuzovat dojem o zásadní odlišnosti nejen obrazu podniku dvou období, ale i jeho všestranného významu v dobách soukromého vlastnictví a znárodněného podniku.

Kniha, která se zabývá historií Vítkovických železáren, obsahuje významná data společnosti, především je ale bohatě doprovázena jednašedesáti snímky z předválečné a meziválečné doby. Fotografie nesou náměty o podobě tehdejších továrních hal, výrobků i dalších součástí souvisejících s výrobou – jde například o prezentaci požární ochrany, dopravy apod. Soubor doplňují dobové fotografie z oblasti služeb pro zaměstnance podniku, jako bydlení, zdravotnictví apod. Potenciál starých fotografií je ovšem hluboce potlačen nedůslednou přípravou k tisku. Světlé odstíny díky výrazně krémovému papíru vlastně neexistují a tmavé jsou na většině obrázků slité do celých ploch.

Neobvyklé řešení dvojice brožovaných knih chráněných pevnými deskami zasazenými v pouzdře je tak jedinou příznivě estetickou formou jinak stereotypní publikace.

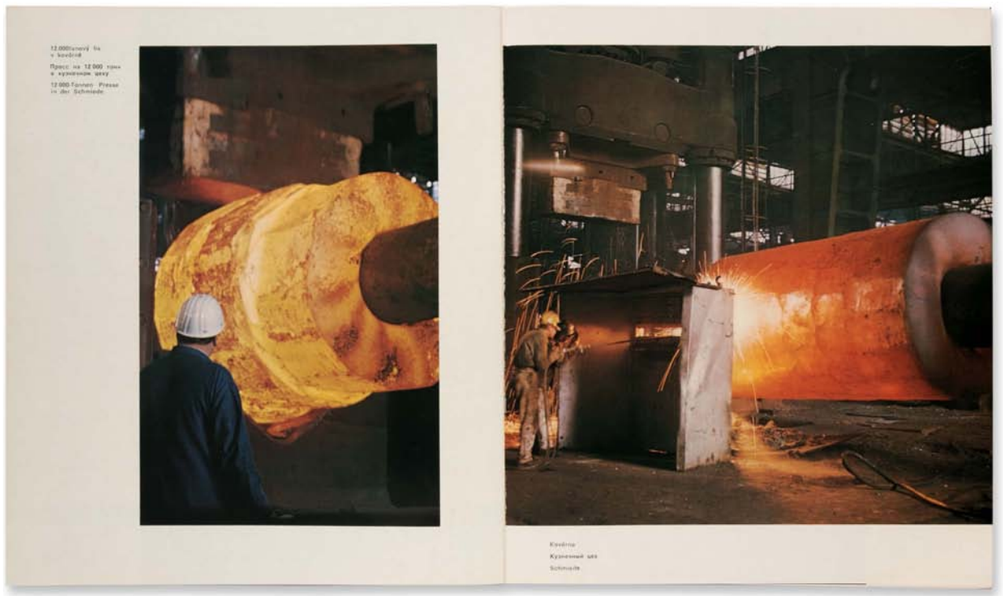

1254 | *Vítkovice: Ohnivá řeka* | 1979

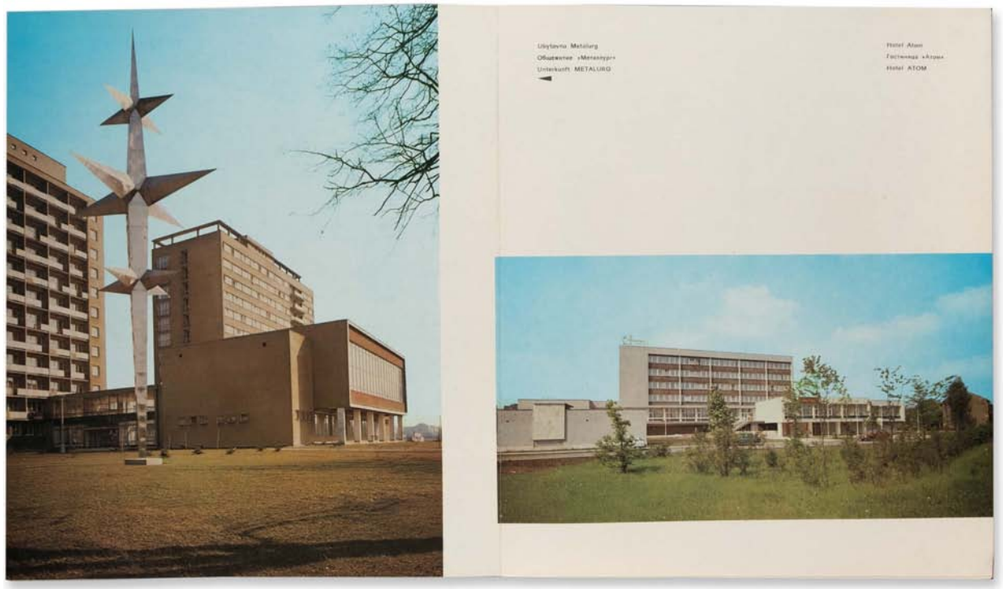

1255 | *Vítkovice: Ohnivá řeka* | 1979

1256 | *Vítkovice: Ohnivá řeka* | 1979

1257 | *Vítkovice: Ohnivá řeka* | 1979

Poslední ideologická publikace železáren

Člověk v socialistickém podniku (1989)

Publikace čtvercového formátu zastupuje skupinu tiskovin soustřeďujících pozornost výhradně na pracujícího člověka a současně jde o titul vrcholného období tzv. normalizace a jeho politických projevů. Ostatně název díla *Člověk v socialistickém podniku* byl použit ve více tištěných propagačních materiálech sedmdesátých a osmdesátých let. Onen optimistický obraz pracovníka těžkého průmyslu je však zkreslený přehnanou politickou ideologií, vyzdvihující pracovní prostředí a kolektivní trávení volného času. Stranická funkce brožury je uplatněna v maximální míře.

Křiklavě rudá obálka a pozadí vybraných textových stran publikace jakoby odkazovalo k ideálu Sovětského svazu. Neumělé piktogramy černých figur otištěné na obálce zastupují jednotlivé kapitoly a opakují se v každém úvodu do knižní části. Podstatné je sledovat nejen téma kapitol a jim odpovídající názvy, ale i jejich posloupnost. Podle ní lze zřetelně vyčíst důležitost jednotlivých tematických celků. Názvy kapitol jsou v knize řazeny takto: Hrdinové socialistické práce, Výpočetní technika ve VŽSKG, Pracovní a životní prostředí, Ochrana zdraví, Rekreace vítkováků, Stravování pracujících, Byty a ubytovny, Jesle a školky, Společenský život vítkováků, Sport ve Vítkovicích, Budoucnost Vítkovic. Je tak patrné, že větší pozornost je věnována odvětvím mimo výrobu.

Kolekce obrazů hovoří o podmínkách pracovního prostředí. Obraz podniku je však silně idealizovaný. Představuje, jaký by měl být, nikoliv jaký ve skutečnosti je. Ukazuje kontinuitu a úzké propojení výrobního procesu s péčí o zaměstnance. Náměty z oblasti odpočinku a kultury se stávají součástí kolekce, aby přesvědčily diváka o tom, že děje a činnosti na fotografiích je možné realizovat prostřednictvím zaměstnaneckého poměru.

Publikace má hovořit k širokým masám. Stejně otevřeně vyjadřuje sympatie vůči politice socialistického Československa. Jejím vznikem utvrzovaly Vítkovické železárny politickou roli socialistického podniku.

Snímky podléhají ustáleným konvencím podobných typů oficiálních fotografických knih té doby. Řemeslně banální a zřetelně inscenované shluky zaměstnanců i jednotlivců jsou prezentovány jako bezprostřední záběry. Na stránkách mají bohaté zastoupení snímky usměvavých dělníků, ovšem s mnohdy předstíraným radostným postojem k práci.

Zdálo by se, že politicky zkreslené obrazy představující způsob komunikace s divákem mají význam jen v levicově orientovaných zemích. Přesvědčení o významu prezentace socialistického podniku i pro anglicky hovořící země podporuje existence anglické mutace této publikace.

Brožura vyšla v roce 1989 a je tak jedním z posledních agitačních obrazových projevů Vítkovických železáren vůči socialistickému režimu. Dokazuje naléhavou angažovanost podniku i na sklonku totality.

1258 | *Člověk v socialistickém podniku* | 1989

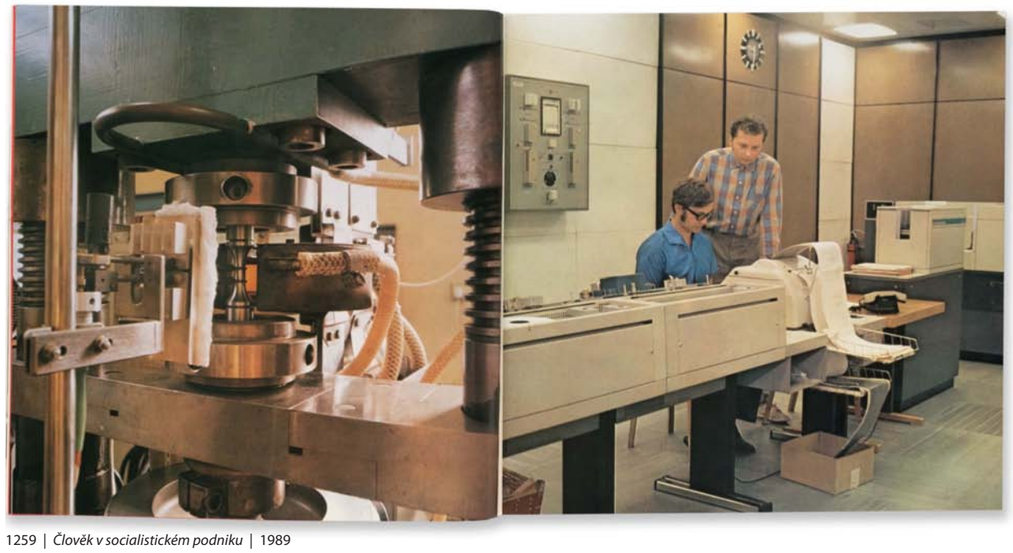

1259 | *Člověk v socialistickém podniku* | 1989

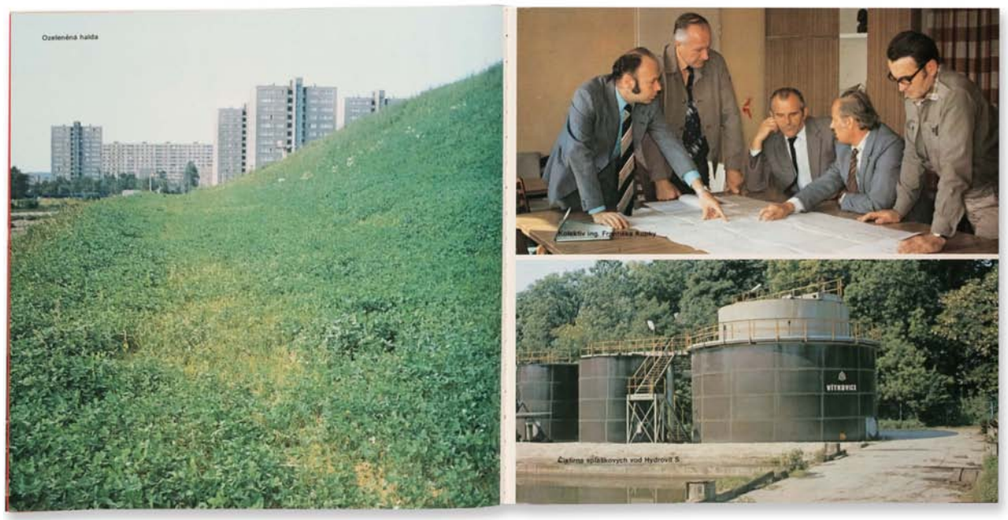

1260 | *Člověk v socialistickém podniku* | 1989

1261 | *Člověk v socialistickém podniku* | 1989

Poslední kniha před úpadkem železáren

Vítkovice (2008)

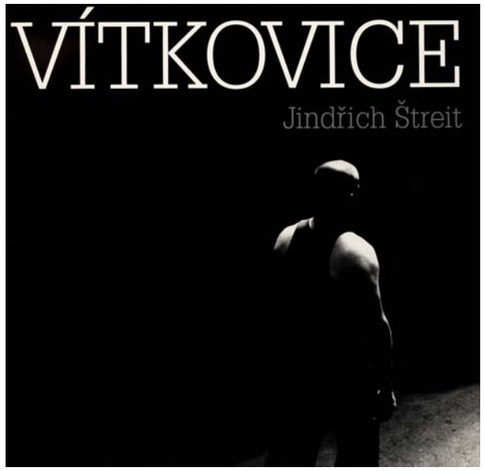

Kolekci veškerých publikací o Vítkovických železárnách výrazně oživila kniha s osobitým pohledem fotografa Jindřicha Štreita. Jde o jeden z nejobsáhlejších souborů ve fotografických knihách Vítkovických železáren. Jeho vznik inicioval generální ředitel Jan Světlík. Oslovení dokumentárního fotografa výhradně subjektivního stylu u něj pramenilo z vlastní orientace ve výtvarném umění a fotografii. Publikace byla vydána k příležitosti jubilea 180 let od založení Vítkovických železáren. Poprvé distribuci a realizaci knihy přebírá soukromé nakladatelství, v tomto případě pražský KANT, specializující se na fotografické monografie českých autorů.

Štreitův pohled zprostředkovává realitu železáren bez příkras. Autentické fotografie nestylizovaných lokací provozů se liší od dosavadních exaktně upravených scén. Zároveň ale podniku zachovávají jeho důstojnost. Tvrdou tonalitou s ostrými kontrasty černé a bílé a hledáním tvarových symbolů autor divákovi přibližuje podmínky těžkého průmyslu.

Nejdůležitější a nejpřesvědčivější portréty dělníků vynikají hlubokou psychologií. Jak je ostatně autorovi vlastní, soustředí se na výraz tváře a komunikuje s fotografovanými očima. Prostřednictvím osob a jejich výmluvných výrazů nachází subjektivní obraz podniku.

Nezaměřuje se ale jen na tváře a postavy zaměstnanců. Druhotným podnětem jsou pro fotografa struktury ocelových plátů, rytmy tvořené hromadami výrobků nebo světelné variace umělého i přirozeného světla. Nalezená zátiší autora strhávají natolik, že se rozhodne je také fotografovat a v knize následně zařadit na sudé, tedy méně důležité strany publikace. Tím neoslabuje rozměrově ani významově dominující portréty, ale naopak je ve většině případů drobnějšími obrázky upevňuje. Štreit nachází vizuální i významové asociace nejen v dějích jednotlivých obrazů, ale také v uspořádání obrázků po dvojicích na dvoustranách.

Přestože autor zůstává převážně v sekci výroby, kolekce je obsahově vyvážená. Funkční celek je tvořen dynamickým střídáním různých měřítek a výřezů, kompozic i světelných podmínek v autorově pohledu. Svébytný jazyk fotografií Jindřicha Štreita dává prostor pro zdánlivé technické nedokonalosti. Neostrost portrétů nebo příliš kontrastní světlo však ještě více zdůrazňují autenticitu fotografovaných postav a prostředí.

Knižní soubor autor uzavírá snímkem zcela odlišným oproti zbytku obrazů. Proniká do vnějšího prostředí a zaznamenává malého chlapce se psem, tedy dva živé motivy, které by v podniku nenalezl.

Dramatickým Štreitovým fotografiím prospívá v knize klidná grafická úprava Otakara Karlase a zachovává jim plný prostor pro působení na diváka.

Štreitova osobitost fotografického vyjadřování pro něj byla současně podmínkou pro zahájení spolupráce se soukromou firmou. Jeho práce nepodléhala předem vymezeným tématům – mohl se svobodně pohybovat po různých lokacích jednotlivých provozů a navštěvovat závody i během nočních směn. Vítkovice byly pro autora prostorem k realizaci vlastních vizí života člověka.

Generální ředitel Světlík zamýšlel projekt jako formu osobité propagace podniku. Oba společně sdělili přesvědčivou a výtvarně hodnotnou zprávu o aktuálním stavu podniku. Otevřeně v projektu přiznávají i zdánlivě nepublikovatelné projevy zaměstnanců, například odpočinek dělníka v mohutné rouře. Fotografova autonomie v nejširším slova smyslu byla nejlepší variantou pro vznik subjektivního, přesto oficiálního a reprezentativního souboru o Vítkovických železárnách.

Fotografický obraz železáren sestavený do monumentální knihy je doplněn hudebním diskem, který se přilepený na zadní předsádce skrývá za klopami přebalu. Jde o skladbu Vozes de aço (Hlasy ocele) od Petry Oliveira-Bachraté, v tomto případě interpretované Štreitovou dcerou Monikou.

Součástí autorovy spolupráce s podnikem byla také rozsáhlá fotografická výstava situovaná v bývalém prostoru

galerie Plato, multifunkční hale Gong sloužící dříve jako plynojem. Doposud jde o nejrozsáhlejší a značně populární výstavu autora, jejíhož slavnostního uvedení se v dubnu roku 2013 zúčastnily stovky návštěvníků.

Je zřejmé, že Štreit zaznamenal podnik ve stavu před jeho razantnějším organizačním i hospodářským rozpadem. Jde tak patrně o poslední fotografickou jubilejní knihu sestavenou z obrazů aktuální podoby podniku.

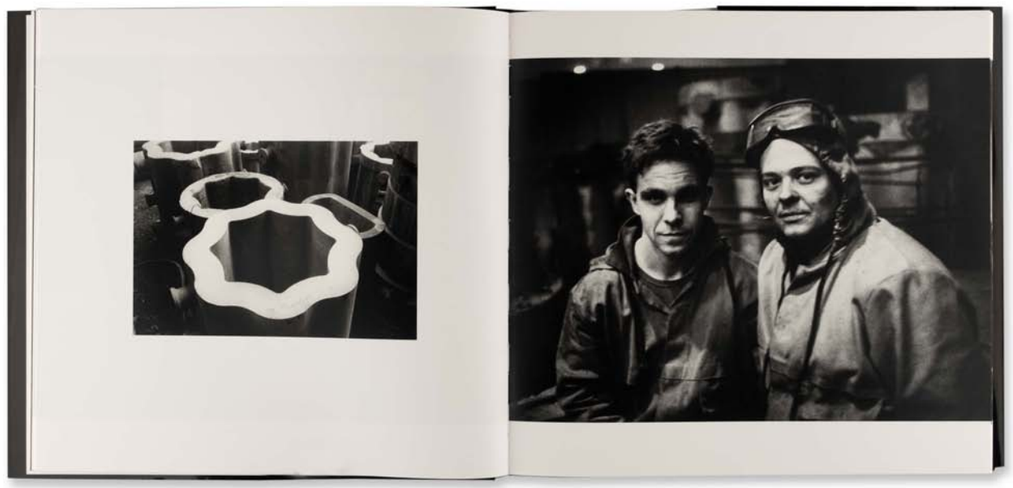

1262 | *Vítkovice* | 2008

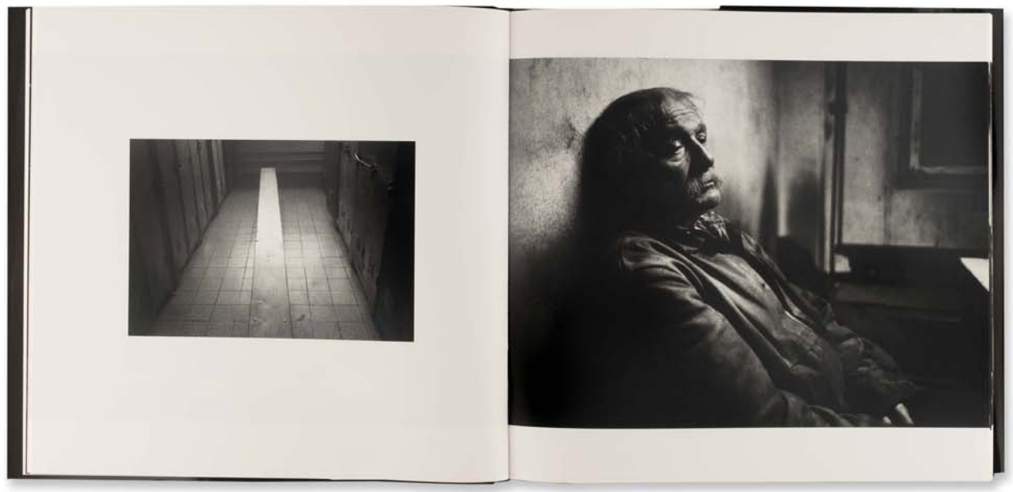

1263 | *Vítkovice* | 2008

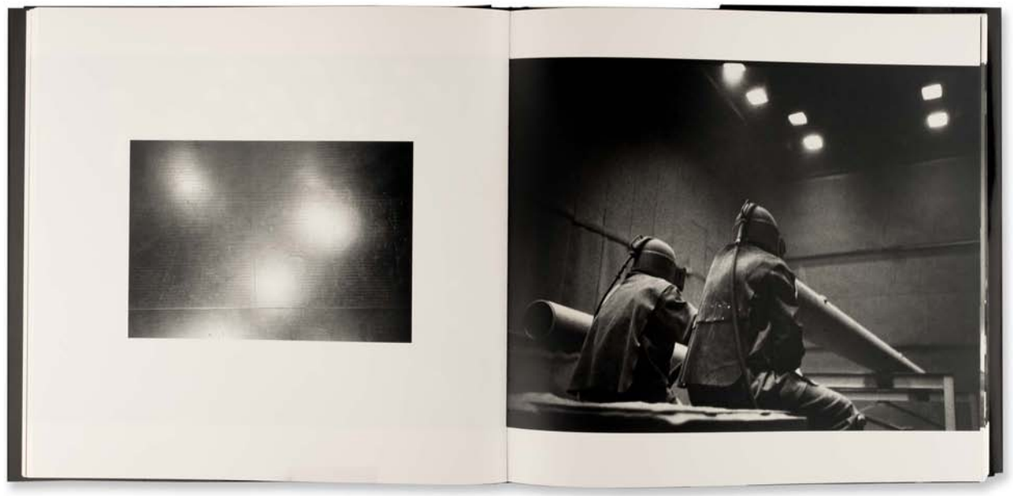

1264 | *Vítkovice* | 2008

1265 | *Vítkovice* | 2008

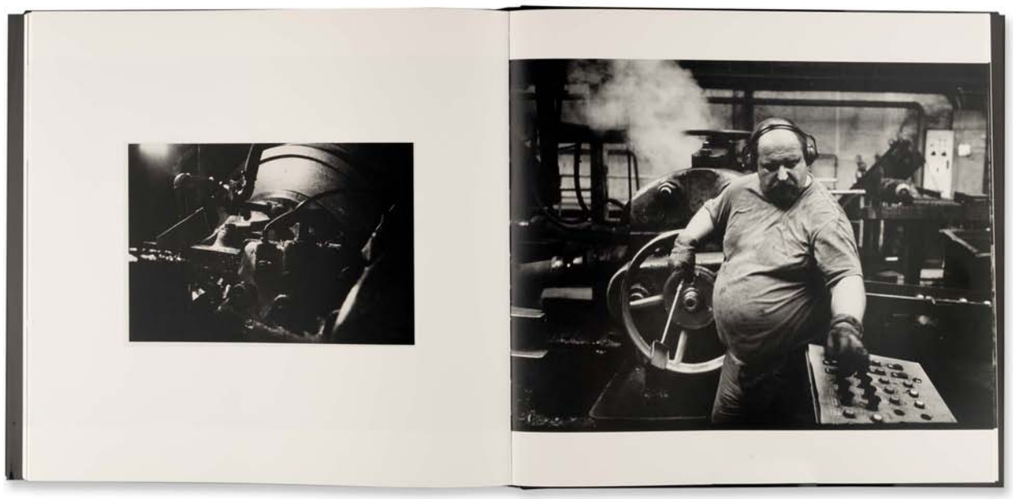

1266 | *Vítkovice* | 2008

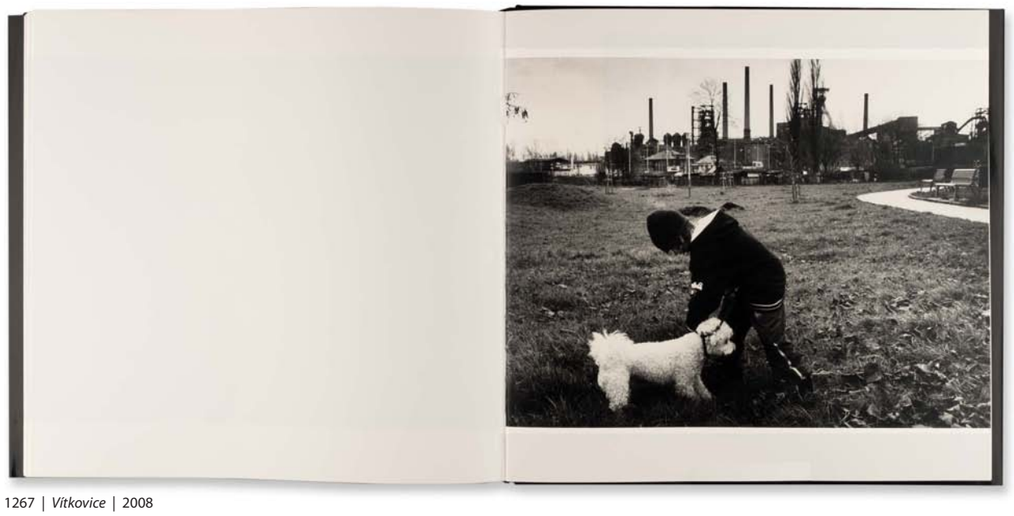

1267 | *Vítkovice* | 2008

Nová funkce železáren

1492. Příběh Dolních Vítkovic (2013)

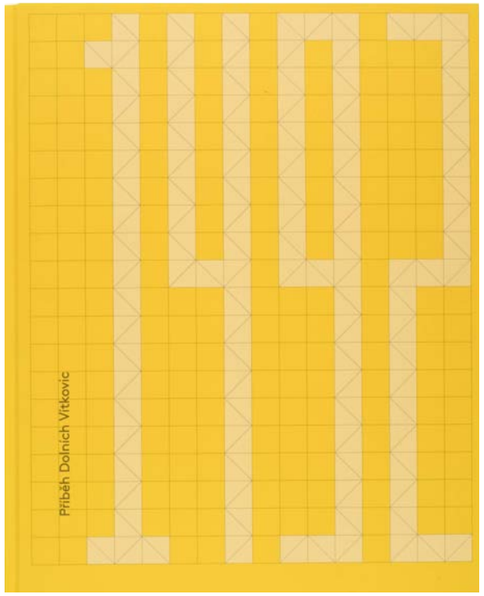

Díky atraktivnímu grafickému a knihařskému zpracování z dílny Petra Štěpána ze Studia Najbrt jde o nejosobitější postkomunistickou publikaci o Vítkovických železárnách. Obálka bez fotografie odkazuje ke starým fotografickým knihám. Také další informační vizuální prostředky z vnitřku publikace navazují na desítky let staré knihy. I zde jsou totiž otištěny mapy areálu a textové strany protínají sítě linek podobné tabulkám. Technicky precizní fotografie architektury se vrací k popisné povaze média. Vše je ovšem v knize řešeno moderně. Dva druhy kvalitních papírů nebo desky zařízнuté s knižním blokem. Obsahově navazuje titul *1492* na rok starou publikaci *Dolní Vítkovice dnes*, ovšem s mnohem kultivovanějším fotografickým i knižním designovým projevem a střízlivějším výběrem motivů.

Neotřelé grafické řešení v kontextu dalších tuzemských publikací soukromých podniků však nevyrovnává slabší obrazovou sekci knihy. Většině stran v publikaci dominuje nově zhotovený fotografický soubor s důrazem na dokonalé řemeslné hledisko. Nelze se ubránit pocitu, že některé fotografie působí až příliš chladným dojmem a jako by byly vytrženy z katalogů prostých interiérových vizualizací a následných realizací. Jde hlavně o fotografické záznamy betonových ploch, interiérových pohledů, ale i venkovních celků. Snad by publikaci prospělo větší množství archivních historických snímků, ale především současných reportážních záběrů z mnoha festivalů, hudebních produkcí a divadelních představení.

Kniha je určená především návštěvníkům průmyslového skanzenu a kulturních akcí pořádaných v tomto prostoru. Z této skupiny je třeba vyčlenit úzký počet těch, kteří si poměrně konkrétně zaměřenou publikaci skutečně koupí.

Číslice v názvu označuje hodnotu výšky v centimetrech, do níž byl vyzvednut zvon bývalého plynojemu. Tento objekt je ostatně stěžejní stavbou nejen v celém areálu Dolních Vítkovic, ale stává se i ústředním motivem knihy. Dosaženým výškovým bodem byla dokončena nejnáročnější fáze rekonstrukce a zároveň byla aspoň symbolicky dovršena modifikace účelu stavby.

Hlavním znakem mapovaného prostředí je proměna, kterou závod vysokých pecí, včetně dolu Hlubina, ústředen, plynojemu, vodojemu a dalších objektů, prošel během dvou dekád. Dělníky nahradili návštěvníci a identita místa se změnila od provozu trvajícího do devadesátých let minulého století přes tzv. brownfield po revitalizaci tohoto prostoru. Kniha reflektuje především nový obraz podniku a nevrací se k nostalgickým vzpomínkám předešlých desítek let.

1268 | *1492: Příběh Dolních Vítkovic* | 2013

1269 | *1492: Příběh Dolních Vítkovic* | 2013

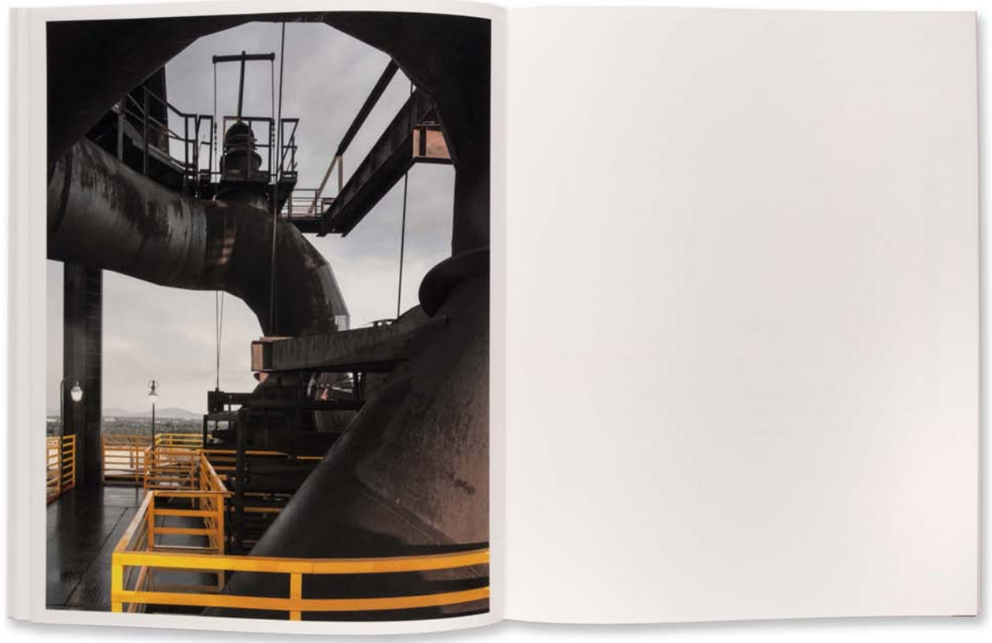

1270 | *1492: Příběh Dolních Vítkovic* | 2013

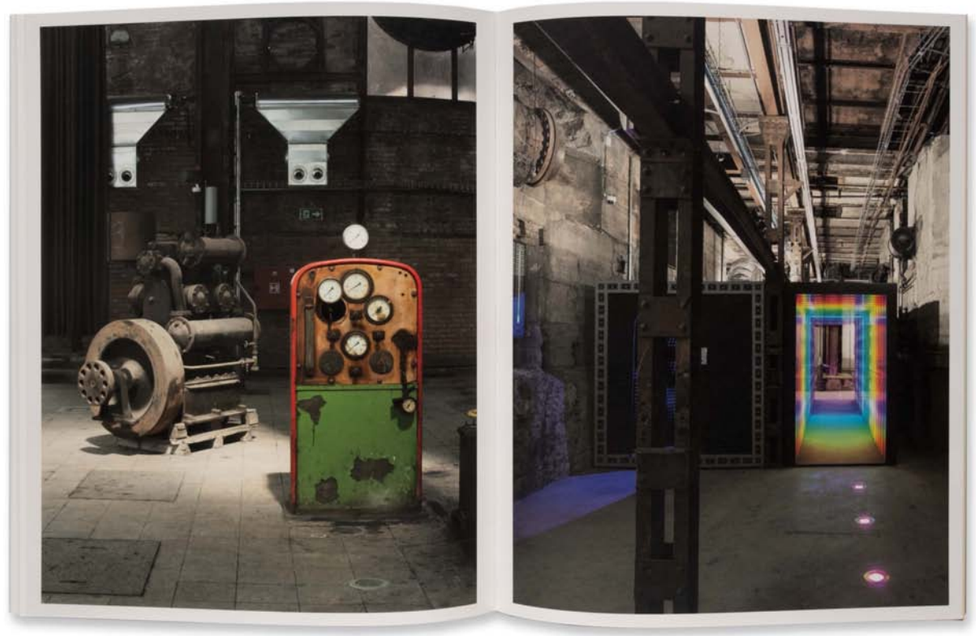

1271 | *1492: Příběh Dolních Vítkovic* | 2013

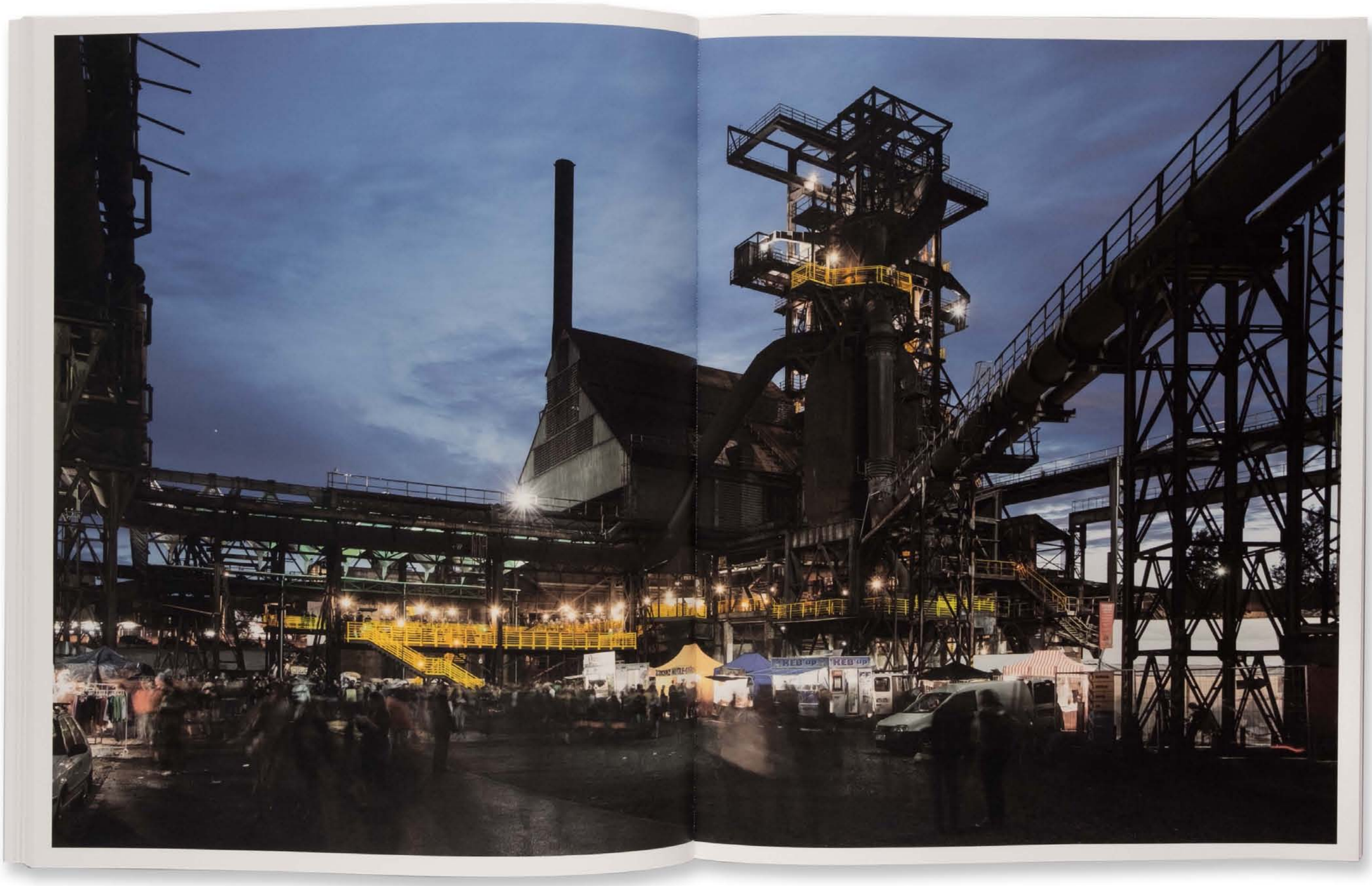

1272 | *1492: Příběh Dolních Vítkovic* | 2013

Chronologický přehled fotografických publikací po roce 1948

1273 | *Vítkovické železárny, národní podnik* | [1948] | 204 × 286 mm | [24] stran | **VŽ032**

1274 | *120 let Vítkovických železáren, národního podniku* | [1948] | 205 × 279 mm | [24] stran | fotografie Karla Kanii | **VŽ033**

1275 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [1958] | 215 × 245 mm | [40] stran | 11 barevných + 33 černobílých fotografií | **VŽ034**

1276 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | [rusky] | [po roce 1961] | 220 × 298 mm | **VŽ035**

1277 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* | 1966 | 215 × 148 mm | 24 fotografií s popisky na zadní straně | vydalo nakladatelství Orbis Praha | **VŽ036**

1278 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda;* samostatná anglická, německá a italská verze | [60. léta 20. stol.] | 246 × 133 mm | [18] stran | 16 fotografií | **VŽ037**

1279 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda. Závod 65. Mostárna Frýdek-Místek* | [1972] | 210 × 300 mm | [10] stran | **VŽ038**

1280 | *Dobývací a zakládací stroje* | [český a ruský text] | [60. léta 20. stol.] | 210 × 302 mm | [32] stran | **VŽ039**

1281 | *Strojexport* | [anglický a francouzský text] | [60. léta 20. stol.] | 210 × 294 mm | [48] stran | **VŽ040**

1282 | *Vítkovice. Schiffsmaterial. Shipbuilding Material* [*Materiál ke stavbě lodí*] | [německý a anglický text] | [60. léta 20. stol.] | 209 × 295 mm | **VŽ041**

1283 | *Vítkovické železárny Kl. Gottwalda. Vysoké pece. Koksovna. Aglomerace. Vanadovna. Údržba* | [1966] | 130 × 189 mm | 32 stran + 2 plány | 20 fotografií Karla Kanii | **VŽ042**

1284 | *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*; samostatná německá, anglická a ruská verze | [přelom 60. a 70. let 20. stol.] | 273 × 254 mm | [192] stran | fotografie Františka Krasla | **VŽ043**

1285 | *Vítkovice. Uhelné úpravny* | [český a ruský text] | [60.–70. léta 20. stol.] | 209 × 298 mm | **VŽ044**

1286 | *Mostárna. Závod 65. Frýdek-Místek* | [po roce 1977] | 209 × 294 mm | [16] stran | 31 fotografií | **VŽ045**

1287 | *Man in a Socialist Corporation* [*Člověk v socialistickém podniku*] | [anglicky] | [po roce 1970] | 180 × 110 mm | [46] stran | **VŽ046**

1288 | *Vítkovice* | po roce [1971] | 200 × 118 mm | **VŽ047**

1289 | *Co napsal čas* | [český, ruský a německý text] | [po roce 1973] | 206 × 126 mm | [64] stran | **VŽ048**

1290 | *Co napsal čas* | [český, ruský a německý text] | [po roce 1982] | 209 × 294 mm | [60] stran | **VŽ049**

1291 | *70 let výroby výlisků v lisovně závodu 3* | [1975] | 214 × 201 mm | [48] stran | **VŽ050**

1292 | *Vítkovice* | [ruský, německý a anglický text] | [po roce 1984] | 215 × 303 mm | [156] stran | **VŽ051**

1293 | *Člověk v socialistickém podniku* | [80. léta 20. stol.] | 207 × 207 mm | [56] stran | **VŽ052**

1294 | *Člověk v socialistickém podniku* | [český, ruský a německý text] | [1978] | 202 × 116 mm | [80] stran | **VŽ053**

1295 | [*Vítkovice*] | 1978 | 210 × 124 mm | [64] stran | **VŽ054**

1296 | *Velkostroje z Vítkovic*; samostatná česká, ruská, anglická a německá verze | 1981 | 180 × 120 mm | 48 stran | **VŽ055**

1297 | *Vítkovice. Pod vítkovickou značkou* | [český, ruský, německý a anglický text] | [po roce 1984] | 215 × 301 mm | 136 stran | **VŽ056**

1298 | *Mostárna Vítkovice. 120. 1958–1978* | 1978 | 211 × 296 mm | [50] stran | **VŽ057**

1299 | *Vítkovické aktuality* | [1978] | 147 × 210 mm | **VŽ058**

1300 | *Vítkovice. Ohnivá řeka. 1828–1978* | [český, ruský a německý text] | 1979 | 230 × 265 mm | [54] + [62] stran | **VŽ059**

1301 | *O ekonomické propagandě* | 1979 | 148 × 210 mm | 32 stran | **VŽ060**

1302 | *Státní vyznamenání Vítkovákům k 1. 5. 1979* | [1979] | 110 × 155 mm | **VŽ061**

1303 | *35 let národního podniku Vítkovice. Železárny a strojírny Klementa Gottwalda. Podnik s tradicí a perspektivou* | 1981 | 210 × 200 mm | **VŽ062**

1304 | *Vítkovice. Železárny a strojírny Klementa Gottwalda* | [Publikace československo-sovětské obchodní komory] | 1976 | 210 × 266 mm | 52 stran | **VŽ063**

1305 | *Dobro došli u Vítkovice!* | [chorvatský text] | [1980] | 210 × 200 mm | 18 stran | **VŽ064**

1306 | *Jak na to v politicko-ekonomické propagandě?* | [70.–80. léta 20. stol.] | 150 × 210 mm | **VŽ065**

1307 | *Jak na to? Propagace komplexní socialistické racionalizace ve VŽKG* | 1973 | 214 × 200 mm | [32] stran | **VŽ066**

1308 | *Nové perspektivy spolupráce* | [1981] | 110 × 200 mm | **VŽ067**

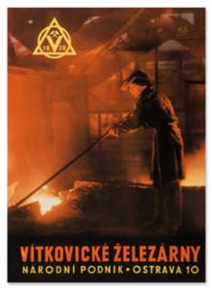

1273

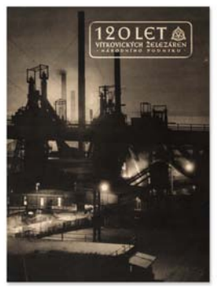

1274

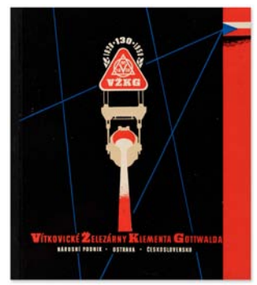

1275

1276

1277

1278

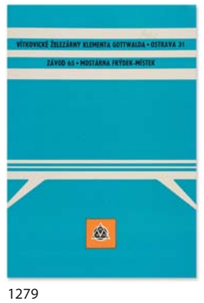

1279

1280

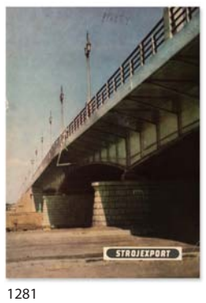

1281

1282

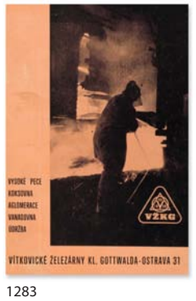

1283

1284

1285

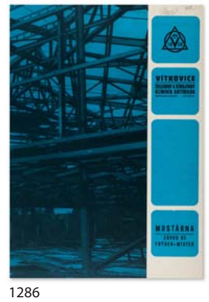

1286

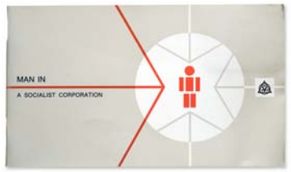

1287

1288

1289

1290

1291

1292

1293

1309 | *40 let osvobozených Vítkovic* | [český, ruský a německý text] | [1985] | 210 × 200 mm | **VŽ068**

1310 | [*Palác kultury a sportu, Hotel Atom*] | [samostatná německá a francouzská verze] | [po roce 1987] | 199 × 199 mm | [18] stran | **VŽ069**

1311 | *Vítkovice. Transporta. Koncernový podnik Chrudim* | 1987 | 210 × 205 mm | [48] stran | náklad 5000 výtisků | **VŽ070**

1312 | *Naše rekreační střediska* | [český, ruský a německý text] | po roce [1973] | 210 × 150 mm | [48] stran | **VŽ071**

1313 | *Vítkovice. Zotavovna 50. výročí rudých odborů. Kostelec u Gottwaldova* | [český, ruský a německý text] | 1978 | 211 × 148 mm | [40] stran | **VŽ072**

1314 | *Vítkovice. Zotavovna 50. výročí rudých odborů. Kostelec u Gottwaldova* | [český, ruský a německý text] | 1974 | 209 × 149 mm | [40] stran | **VŽ073**

1315 | *Vítkovické závodní zdravotnictví* | [český, ruský a německý text] | 1980 | 215 × 205 mm | 72 stran | fotografie Pavla Čajky | **VŽ074**

1316 | *Vítkovické závodní zdravotnictví* | [1988] | 215 × 205 mm | 48 stran | fotografie Josefa Mikloše a archivní snímky | **VŽ075**

1317 | *Hotel Atom* | [český, ruský, německý, anglický a francouzský text] | [1978] | 161 × 234 mm | 31 stran | 24 fotografií | **VŽ076**

1318 | *Vítkovice. Ocelové konstrukce* | [český, ruský, anglický a německý text] | 1982 | 210 × 298 mm | 200 stran | **VŽ077**

1319 | *100 let těžké mechaniky* | 1991 | 210 × 298 mm | [24] stran | **VŽ078**

1320 | *Vítkovice. Mostárna Frýdek-Místek* | [70.–80. léta 20. stol.] | 209 × 291 mm | [30] stran | **VŽ079**

1321 | *Vítkovice. Jaderná energetika* | [po roce 1978] | 210 × 297 mm | **VŽ080**

1322 | *Jaderná energetika. Vítkovice. 10 let. 1978–1988* | [1988] | 210 × 298 mm | 32 stran | **VŽ081**

1323 | *Výpočetní technika ve Vítkovicích* | [1987] | 305 × 220 mm | 112 stran | **VŽ082**

1324 | *Člověk v socialistickém podniku* | [text Drahomír Blažej] | [samostatná česká, ruská a německá verze] | 1989 | 215 × 215 mm | [62] stran | **VŽ083**

1325 | *První dotek*; samostatná anglická verze *First Touch* | [leporelo] | [1995–1996] | 130 × 210 mm | **VŽ084**

1326 | *Vítáme Vás v a. s. Vítkovice* | [1994] | 210 × 298 mm | [16] stran | vydalo oddělení Reklama a práce s veřejností | **VŽ085**

1327 | *Výrobní program*; samostatná anglická verze *Production Range* | 1996 | 130 × 200 mm | 76 stran | **VŽ086**

1328 | *Profil firmy* | [90. léta 20. stol.] | 208 × 296 mm | **VŽ087**

1329 | *Nové Vítkovice. 1876–1914* | [text Miloš Matěj, Irena Korbelářová, Pavla Levá] | 1992 | 246 × 220 mm | 56 stran | vydal Památkový ústav Ostrava | **VŽ088**

1294

1295

1296

1297

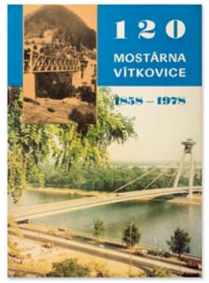

1298

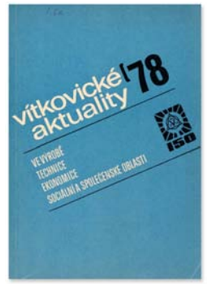

1299

1300

1301

1302

1303

1304

1305

1306

1307

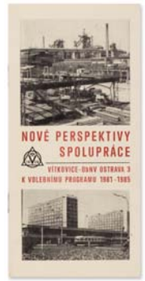

1308

1309

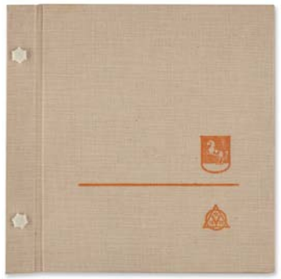
1310

1311

1312

1313

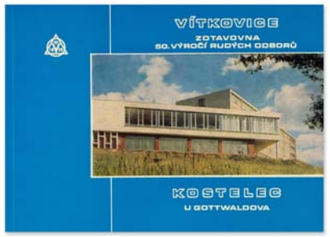

1314

1315

1316

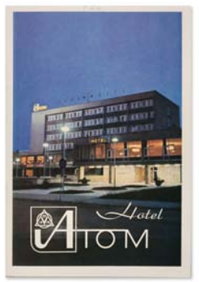

1317

1318

1319

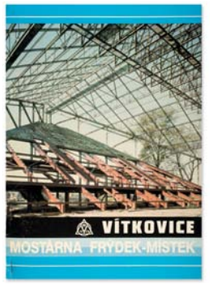

1320

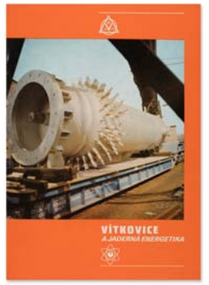

1321

1322

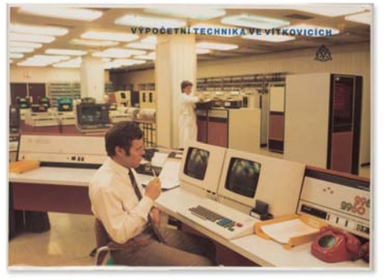

1323

1324

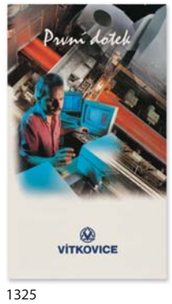

1325

1326

1327

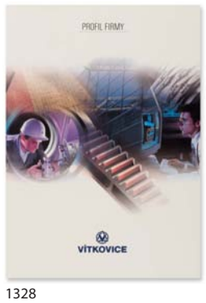

1328

1330 | *Vítkovice Industria. Ostrava. Vítkovické vysoké pece 1836–2007* | [text Jana Machotková] | [český a anglický text] | 2007 | 238 × 221 mm | 120 stran | vydalo nakladatelství En Face, Ostrava | fotografie Miloš Polášek, Radim Polášek | **VŽ089**

1331 | *Významné ocelové konstrukce Vítkovic. Publikace ke 150. výročí výroby ocelových konstrukcí* | [text Jana Machotková a Jaroslav Kozák] | [český a anglický text] | 2008 | 238 × 221 mm | 142 stran | vydalo nakladatelství En Face, Ostrava | **VŽ090**

1332 | *Vítkovice* | 2008 | 300 × 290 mm [180] stran | vydalo nakladatelství Kant, Praha | fotografie Jindřich Štreit | **VŽ091**

1333 | *Vítkovický zámek* | [text Petr Pavliňák] | 2010 | 245 × 221 mm | 228 stran | **VŽ092**

1334 | *Dolní Vítkovice dnes* | [text Petr Pavliňák] | 2012 | 237 × 221 mm | 148 stran | **VŽ093**

1335 | *Dolní Vítkovice* | [po roce 2000] | 239 × 239 mm | **VŽ094**

1336 | *Současnost 2×10* | [po roce 2000] | 239 × 239 mm | [100] stran | **VŽ095**

1337 | *Společenská odpovědnost*; samostatná anglická verze *Corporate Social Responsibility* | [po roce 2000] | 239 × 239 mm | [22] stran | **VŽ096**

1338 | *Historie* | [po roce 2000] | 239 × 239 mm | [48] stran | **VŽ097**

1339 | *1492. Příběh Dolních Vítkovic*; samostatná anglická verze *1492. The Story of Dolní Vítkovice* | 2013 | 219 × 271 mm | 200 stran | **VŽ098**

1329

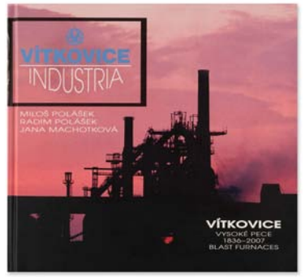

1330

1331

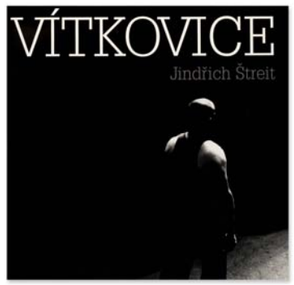

1332

1333

1334

1335

1336

1337

1338

1339

Další propagační materiály s fotografiemi

Jednostránkové letáky, plakáty a prospekty s použitou fotografií vznikaly v prvních desítkách let 20. století ve Vítkovických železárnách prakticky se stejnou ideovou motivací i formální úpravou jako rozsáhlejší publikace a katalogy. V důsledku své specifické povahy neměly tak trvalou hodnotu jako knihy, a většina výtisků se tak ani nedochovala.

Mezi podnikové tiskoviny s fotografiemi se od druhé poloviny padesátých let zařadily fotografické kalendáře. Největší počet z nich lze nalézt v Archivu Vítkovice, a. s., kvůli chybějícím rokům je ale možné hovořit jen o zlomkovitých exemplářích. Fotografický soubor o dvanácti monumentálních fotografiích se některé roky soustředil na charakterizaci podnikové produkce, pro jiná léta bylo zvoleno zase lidovější téma. To zpravidla s hutním a strojírenským odvětvím vůbec nesouviselo, naopak zahrnovalo oblast kultury, rekreace a volného času. Nutno dodat, že takto tematicky orientované tiskoviny přinášely ve většině případů kvůli samotnému výběru motivů i jejich zpracování nešťastné výsledky. Důvodem byla obsahová i technická nesjednocenost, která se ještě více projevila na nevelkém počtu snímků. Kompaktní soubory jednoho tématu zase bývaly obrazově příliš stereotypní. Zejména nástěnné kalendáře přitom poskytovaly formátem rozsáhlý prostor pro velkoformátové barevné fotografie přímo z prostředí hutní a strojní výroby, které i přes svou ideologii vyznávající práci v těžkém průmyslu byly výtvarně nejatraktivnější.

Samostatnou skupinu pak tvořily soubory vzájemně nesvázaných pohlednic a obrázků sloučených do speciální skládané obálky. Vedle ojedinělých pohlednic, které Vítkovické železárny nechávaly různými tiskárnami vydávat zejména do roku 1945, se tato forma obrázků mnohem více blížila charakteru fotografických publikací. Hlavním společným znakem byla kromě celého souboru obrázků také ideová sjednocenost. Soubory malých formátů lze považovat za určité obrazové zkratky o podniku s minimem doprovodného textu.

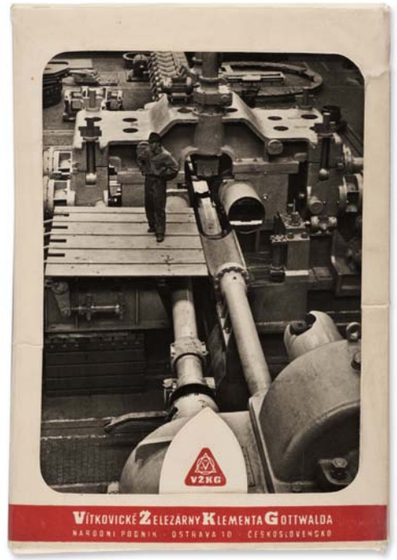

1340 | Soubor pohlednic | [padesátá až šedesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1649/287

1341

1342

1343

1344

1341 | Rozložená obálka pro soubor 9 kusů barevných pohlednic | [osmdesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 557/74

1342 | Rozložená obálka pro soubor 11 kusů barevných pohlednic z oblasti sportu | [osmdesátá léta 20. století] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 557/74

1343 | Rozložená obálka pro soubor barevných pohlednic, pro Vítkovické železárny vydalo nakladatelství Pressfoto | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 557/74

1344 | Rozložená obálka pro soubor 15 barevných pohlednic | [po roce 1978] | Ze sbírky autora

1345 | Obálka pro soubor 24 černobílých fotografií | [1978] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1652/288

1346 | Rozložená obálka pro soubor 15 barevných pohlednic s fotografiemi Františka Krasla, vydáno k příležitosti 150 let od založení podniku, pro Vítkovické železárny vydalo nakladatelství Pressfoto | [1978] | Ze sbírky autora

1347 | Obálka svázaného souboru 12 černobílých fotografií, vydalo nakladatelství Orbis | [po roce 1966] | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., karton č. 287

1348 | Obálka pro soubor 12 číslovaných černobílých snímků | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1654/288

1345

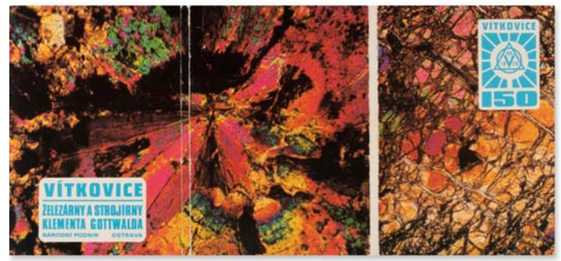

1346

1347

1348

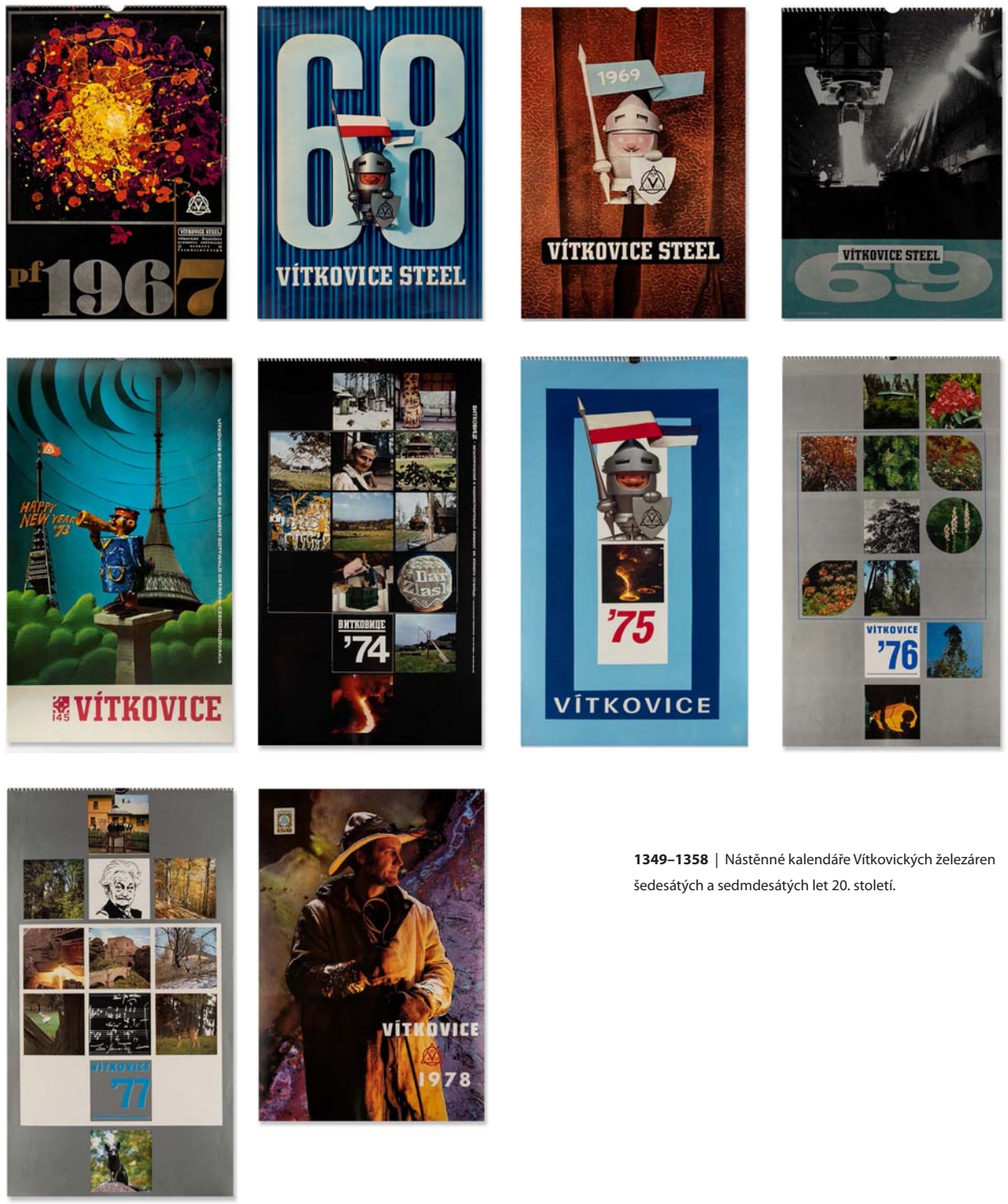

1349–1358 | Nástěnné kalendáře Vítkovických železáren šedesátých a sedmdesátých let 20. století.

Fotografické kalendáře

Obsáhlou skupinu propagačních fotografických tiskovin Vítkovických železáren tvořily nástěnné kalendáře velkého formátu vydávané podnikem od počátku šedesátých let. Pro realizaci jejich obrazového souboru byl zpravidla osloven jeden autor. Pro celobarevné třináctilisté kalendáře roků 1962 a 1964 to byl podnikový fotograf Karel Kania, kterému se v těchto dvou vydáních podařilo podat obraz podniku se současným zařazením žánrových výjevů z ulic Ostravy velmi kvalitně. Větší množství kalendářů tohoto typu ovšem nafotografoval ostravský autor František Krasl. Všechny dohledané exempláře s vepsáním jeho jména byly celobarevné a obsahovaly dle svého charakteru 12 nebo 13 celostránkových fotografií. Mnohé Kaniovy a Kraslovy výtvarné fotografické pohledy i fotografické prostředky uplatňované v dílech ze stejného období byly vzájemně podobné. Pravděpodobně první spolupráce Krasla a Vítkovických železáren v tomto druhu tiskoviny proběhla při přípravě kalendáře pro rok 1965. Na zdařilé Kaniovy kalendáře však tato tiskovina navázala jen částečně, především v důsledku využití snímků tří různých autorů. I když byl mezi nimi Krasl zastoupen pěti fotografiemi, tak snaha propojit různorodé pohledy každého autora, byť se společným základem oficiálního charakteru fotografie, se v tomto případě nepodařila a kalendář tak působí obrazově nejednotně. Další celobarevný a a autorsky nesignovaný kalendář, v němž ale byly patrně využity Kraslovy snímky, vyšel pro rok 1969. Prostředí podniku bylo v tomto případě nahrazeno jevištěm tehdejšího Státního divadla v Ostravě, z čehož se dá usuzovat Kraslovo autorství, který pro tuto instituci fotografoval. Propojení divadelního dramatu a vítkovické ocele ovšem zůstalo ve fotografiích čistě užitého významu nejasné. Výraznější svoboda tvorby byla prokazatelná teprve u umělecky hodnotného kalendáře k roku 1970, kde František Krasl jako samostatný autor modifikoval náměty v podobě portrétu hutníka, dále potom detailů ocelových rour, masivních plátů, lití surového železa i strusky do výrazně expresivních vizuálních poloh evokujících pointilistické malby. Zde si v plné míře dovolil využít razantní zrnitost negativu a jeho barevné transformace. Od takto slibného pojetí zakázky se zcela odklonila trojice kalendářů pro roky 1974, 1976 a 1977. Tentokrát se zde Krasl fotograficky zaměřil na Rožnov pod Radhoštěm, Arboretum Nový Dvůr u Opavy a Hukvaldy. Povrchní, podbízivé, nezajímavé a odosobnělé fotografie rostlin, historických památek a líbivých krajin v těchto kalendářích jasně ilustrovaly, že Krasl neměl opouštět brány vítkovických závodů nebo aspoň území Ostravy. Tyto tisky lze vnímat jednoznačně jako zakázku iniciovanou zadavatelem, v níž se obě strany ani nepokusily o jakoukoliv výtvarnou hodnotu. Svou tvůrčí jistotu v provozech Vítkovických železáren Krasl opět potvrdil při sestavení následujícího monumentálního kalendáře pro rok 1978. V něm vsadil na technickou preciznost, obrazový detail a pouze neživé motivy v podobě rozpracovaných nebo finálních produktů oceláren.[413]

Stolní kalendář pro rok 1957

Kalendář s více než 50 fotografiemi zaměřenými především na sociální problematiku pracujících. Čtyřjazyčný text (český, anglický, ruský a německý). Vytištěno v Ostravských tiskárnách, provozu 08, Český Těšín. | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 671/90

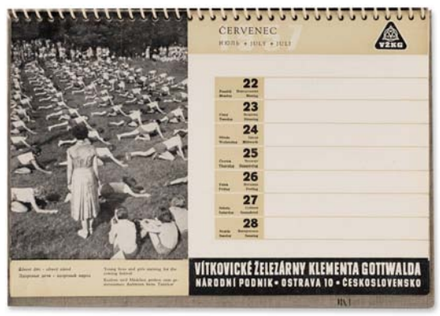

Nástěnný kalendář pro rok 1964

Chronologické řazení podle měsíců v roce. Pětijazyčný text (český, ruský, anglický, německý a francouzský). Vydal Export a obchodní propagace VŽKG. Fotografie Karel Kania, grafická úprava Jan Emresz a Zdeněk Žáček, obálka Jan Iška. Vytiskly Obchodní tiskárny, Kolín. | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1734/9491/2

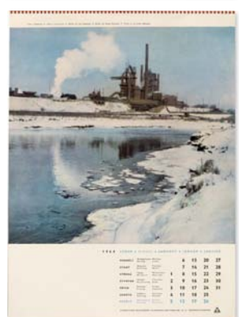

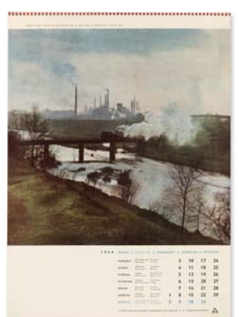

Nástěnný kalendář pro rok 1965

Chronologické řazení podle měsíců v roce. Pětijazyčný text (český, ruský, francouzský, anglický a německý). Vydal Export a obchodní propagace VŽKG. Fotografie František Krasl (leden, květen, červen, srpen, říjen), Josef Flam (březen, červenec, prosinec), Bedřich Bárta (únor, duben), LDI fotografie Brno (září), SHD Most (listopad); grafická úprava Jan Emrész; obálka Zdeněk Žáček. | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1734/9491/2

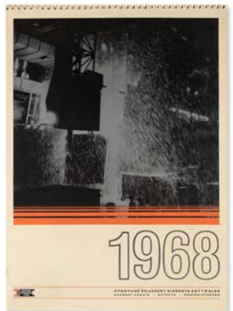

Nástěnný kalendář pro rok 1968

Chronologické řazení podle měsíců v roce. Dohledaný exemplář je jen v českém jazyce a bez tiráže. Vydán k příležitosti výročí 140 let od založení podniku. K jubilejnímu roku 1968 vyšel s fotografickými ilustracemi ještě stolní kalendář se snímky Josefa Flama a Pavla Čajky a nástěnný kalendář s inscenovanými výjevy drobných figurek od V. Hnízda. | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1734/9491/2

Nástěnný kalendář pro rok 1970

Chronologické řazení podle měsíců v roce. Trojjazyčný text (ruský, anglický a německý). Fotografie František Krasl, grafická úprava Zdeněk Žáček. | Archiv Vítkovice. Fond Vítkovice, s. p., 1734/9491/2

Fotografické publikace dalších podniků a institucí

Kapitola obsahuje chronologicky řazený výběr fotografických knih severní Moravy a Slezska, jejichž tématem se stal průmyslový podnik nebo jiná instituce. Jde tedy o reprezentativní a propagační podnikové knihy.

Masná chlouba města

Ústřední jatky [1915–1935]

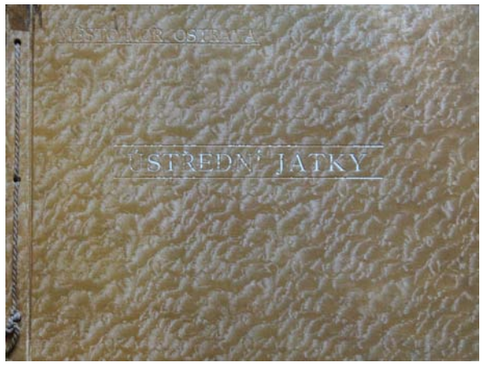

Realizací městských jatek v osmdesátých letech 19. století získala tehdejší Moravská Ostrava jeden z nejmodernějších závodů na zpracování masa na našem území. Dominantní objekt s věžičkou chladírenské haly včetně budovy porážky vepřů, sušárny, skladů hovězích kůží byly postaveny v letech 1902–1903. Další a v historii jatek nejdůležitější modernizace proběhla ve formě realizace nových staveb ve druhé polovině dvacátých let minulého století. Činnost jatek byla ukončena roku 1965 a nahrazena novým závodem v Ostravě-Martinově. Stará jatka pak sloužila jako sklady. V polovině devadesátých let je včetně jejich přilehlých pozemků odkoupila prodejna stavebních a zahrádkářských potřeb Bauhaus, aby zde postavila svou prodejnu. Po zrušení hobbymarketu provázela jatka komplikovaná majetková vypořádání. Dnes jsou objekty patřící městu přestavovány na galerii současného umění PLATO Ostrava.[414]

Publikace obsahuje celkem 17 fotografií shodného formátu. Více než klasickou knihu připomíná spíše fotografické album obalené, příznačně k obsahu, kůží a stažené zdobným provazem. Zážitek z prohlížení alba je umocněn originálními fotografiemi, nikoliv jen jejich reprodukcemi. V titulu zcela chybí úvodní text, jednotlivé obrázky ale mají česky psané vysvětlivky. Náklad takto vydaného alba lze jen těžko odhadovat, ale vzhledem k postavení Ústředních jatek v Moravské Ostravě v té době se dá předpokládat, že album mohlo být významným předmětem chlouby moderního závodu i celého města.

Kromě dvou snímků – úvodního celkového pohledu na jatky a snímku ze strojovny – má každý záběr své, ve fotografiích z průmyslových podniků často uplatňované, měřítko v podobě zaměstnanců jatek. Tomuto modelu odpovídá i kompozice. Pracovníci jsou v obraze často umisťováni v poměrně velké vzdálenosti od fotoaparátu a stavěni podél zdí nebo k hlavnímu neživému motivu. Zkrátka tak, aby svou přítomností nenarušovali prioritní motiv snímku a aby nechali vyznít jeho velikost a význam. V případě publikace o městských jatkách v Moravské Ostravě je tím hlavním prvkem obrazu na většině snímků zvíře. I to však ve své živé podobě působí jako měřítko k prostoru a budovám jatek. Na rozdíl od statických záběrů dělníků v továrně z meziválečného období tak v případě jatek oživují motivy továrny na maso ještě koně, prasata nebo skot. Toto oživení je však jen symbolické, protože většina zachycených zvířat je po porážce. Tmavé exteriéry i interiéry jatek společně s háky ověšenými vepři působí na dnešního diváka nepochybně skličujícím dojmem.

Kolekci fotografií z výrobního sektoru doplňuje na začátku a konci alba obrázek správní budovy a záběr z interiéru výzkumné laboratoře. Podstatné je také zařazení motivů zajišťujících chod jatek, kterými jsou pohledy do strojovny a kotelny. Jednotlivé sekce zpracování masných výrobků jsou v albu rovnoměrně zastoupeny. Z pohledu velikosti výřezů je soubor dynamický a různorodý. Ukazuje totiž jatka z celkového záběru včetně okolní zástavby až po detaily z vnitřního zařízení závodu. Kolekce se i přesto formou nijak neodchyluje od propagačních obrazových materiálů jiných podniků. Své specifikum si ale získává originalitou motivů. Mnohem častěji se lze setkat s obrazovými publikacemi firem těžkého průmyslu, prezentace potravinářského průmyslu byla před rokem 1948 ojedinělá.

Zajímavé je sledovat osoby, které zejména podle oděvu vytvářejí napříč celým albem spektrum snad všech pracovních pozic tehdejších jatek. Objevují se zde šéfové výroby, zvěrolékaři, trhovci, zaměstnanec údržby, řezníci i tovaryši. Ze všech snímků zaujme jeden interiérový označený jako Vepřová porážka (obr. 1360). Představuje pohled na řadu prasat zavěšených na hácích v různých stupních zpracování. Úběžníky vedené rytmickou skladbou vepřových nožek zavádí divákovo oko ke trojici mužů, z nichž prostřední pózuje s vnitřnostmi v náručí. Mafiánský vzhled muže ve středním plánu symbolizuje prosperitu závodu.

Album není datováno, ovšem podle úvodního celkového pohledu ještě bez nové přístavby z let 1927–1928, je zřejmé,

že bylo vydáno do poloviny dvacátých let. Zdobná značka na konci alba odkazuje k fotoateliéru značeného M. Hůlek, a za autora fotografií tak lze označit fotografa Karla Hůlka, který toto označení svého fotografického ateliéru používal od roku 1914. Přestože není známo, ve kterém roce publikace o městských jatkách vyšla, je pravděpodobné, že to bylo ještě před Hůlkovou drobnou obrazovou publikací o Moravské Ostravě, která vznikla asi v polovině dvacátých let 20. století. Že byla publikace o jatkách Hůlkovým prvním rozsáhlejším dílem lze usoudit snad i podle nižší řemeslné kvality fotografií oproti snímkům v publikaci o celém městě Moravské Ostravě. Na některých snímcích se lze v případě jatek setkat se zmatenou kompozicí, v níž například v interiéru dominuje v popředí nosný sloup. Přesto je album důležitým svědectvím všestranného rozvoje a rozšíření města v době vzniku Velké Ostravy v roce 1924.

Vedle fotografického alba vznikl v meziválečném období o ostravských městských jatkách ještě poutavější propagační materiál – dokumentární film premiérově promítaný po poslední velké modernizaci jatek na zasedání městské rady Moravské Ostravy 19. října 1928. Film se v původní délce nedochoval, ovšem před několika lety se objevilo několik záběrů v rodinném dědictví. V Národním filmovém archivu v Praze je možné dohledat jen poznámku Vzorná moderní jatka pro uvádění do kin.[415]

Jiné pozoruhodné fotografické album na téma zpracování masa vytvořil československý Masný průmysl. Zatímco ostravská jatka vytvořila dokumentaci z fází příprav porážky skotu a prasat, československý Masný průmysl se o půl století později prezentoval hotovými výrobky. V roce 1973 publikoval *Katalog masných výrobků* zahrnující přes pět desítek barevných aranžovaných fotografií uzenin i konzervovaných výrobků od Jiřího Putty soustředěných do plastikových omyvatelných krvavě červených desek. Publikace je natolik bizarní, že je zahrnuta v knize Martina Parra a Garry Badgera *The Photobook: A History, Volume III* (London: Phaidon, 2014, s. 35) Podobná tiskovina *Katalog masných výrobků a konzerv* vyšla už v roce 1956.[416]

1359 | *Ústřední jatky* | [1915–1935]

1360 | *Ústřední jatky* | [1915–1935]

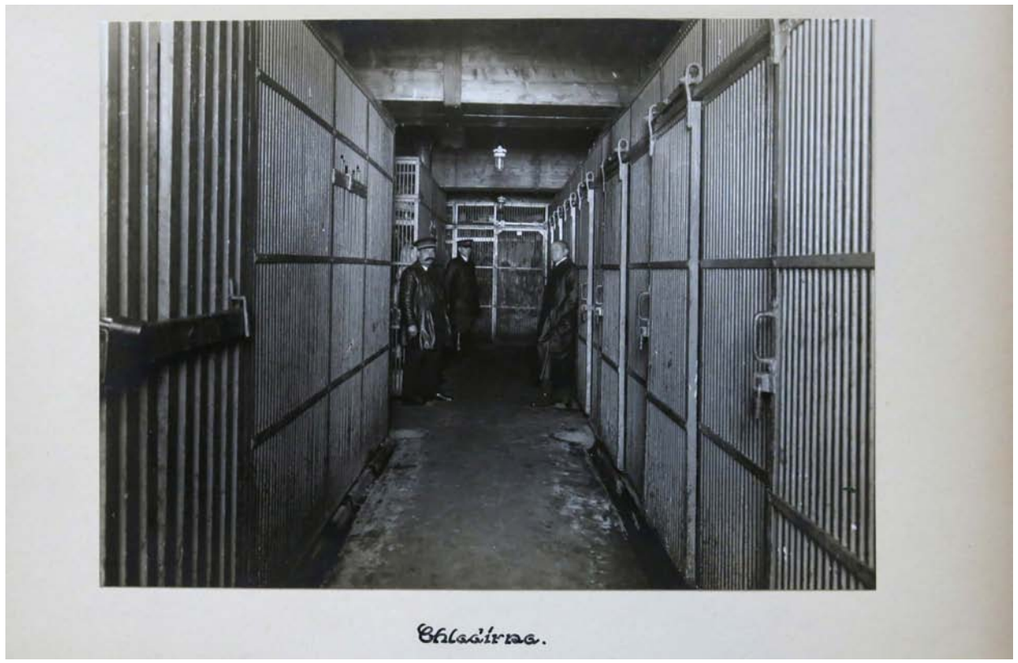

1361 | *Ústřední jatky* | [1915–1935]

1362 | *Ústřední jatky* | [1915–1935]

1363 | *Ústřední jatky* | [1915–1935]

1364 | *Ústřední jatky* | [1915–1935]

Oslava první stavby socialismu

Veliké dílo. Fotografická reportáž o první československé stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích (1952)

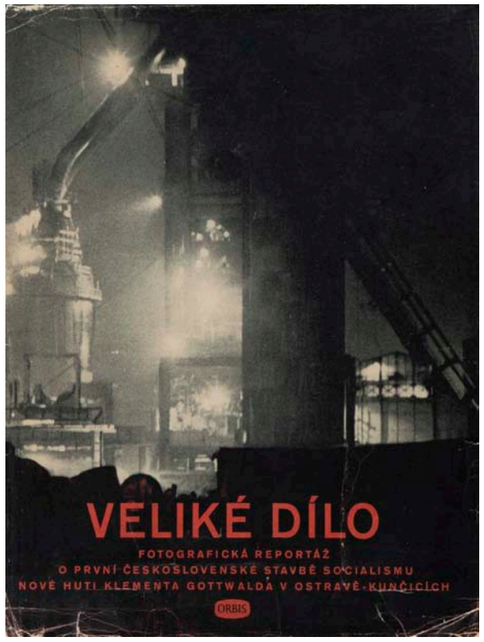

„Vybudujeme veliké dílo, nezapomenutelný památník pro všechna naše budoucí pokolení, dílo, které bude výsledkem a svědectvím spolupráce tisíců dělníků, techniků, mistrů, politických činitelů.“

Antonín Zápotocký, v Ostravě 10. června 1951

Teprve v první polovině padesátých let minulého století se ve fotografii začaly hlouběji prosazovat nové ideové tendence. Typickým představitelem publikace s takto orientovanými fotografiemi s tématem budování gigantického průmyslového podniku byla kniha *Veliké dílo* s podtitulem *Fotografická reportáž o první stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích* z roku 1952. Kniha svými náměty i svou koncepcí úzce koresponduje s o rok starším dílem *Na stavbách Ostravska* (1953). Silný ideologický podtext, stejně jako v této knize, se ve *Velikém díle* projevuje fotografickými náměty z prostředí schůzí, budovatelskými portréty, portréty Klementa Gottwalda i mladých brigádníků. Kniha o Nové huti Klementa Gottwalda byla v podstatě propagandou budování socialismu ilustrovanou prostřednictvím výstavby mohutného průmyslového závodu. Stavba byla ještě před nástupem totalitní moci projektovaná jako tzv. Jižní závod Vítkovických železáren. Kniha už je svědectvím první fáze výstavby Nové huti Klementa Gottwalda.

Jedním z klíčových prostředků politické agitace se měla na počátku padesátých let stát právě kniha. Očekávalo se rozšíření lidových i podnikových knihoven především o romány. *„Literatura, jak učí Lenin, sjednocuje city, myšlenky, vůli mas – pozvedá je. Podle hluboké, výstižné definice soudruha Stalina jsou spisovatelé inženýry lidských duší.“*[417]

K rozšíření budovatelských románů aloužilo masové předčítání vybraných partií v závodních klubech, na schůzích nebo školeních doplněné také projekcemi filmů.[418] Obdobným edukačním materiálem propojujícím oba výchovné prostředky mohla být fotografická kniha.

Nová huť Klementa Gottwalda nebyla intenzivně sledována jen kvůli očekávání výsledku, ale především kvůli procesu jejího budování. *„A zde se ukázala nesmírná revoluční síla pracujícího lidu. Ostrava se proměnila v mraveniště budovatelů z celé republiky. Již v polovině léta 1951 vyrůstaly v Kunčicích u Ostravy obrovské haly, chladící věže, předehřívače vzduchu, válcovací trati atd. A již 1. ledna 1952 zář tekoucí oceli oznámila celému kraji, že socialistické srdce republiky začalo bít za jeho šťastný a radostný život.“*[419]

První stavba socialismu musela být gigantická, průmyslová a plná budovatelů. To vše plnila Nová huť Klementa Gottwalda. Výstavba tak velkého hutního podniku se stala symbolem pro budování, rozvoj těžkého průmyslu, brigády mladých, zapojení žen do výroby apod. Vzorová stavba hutě ve spojení se svou účelovou propagací koncentrovala hlavní směry ideologie a výchovy. Byla nazývána první stavbou socialismu, Gottwaldovou hutí, stavbou mladých budovatelů socialismu, ostravským Donbasem nebo nejdůležitější stavbou pětiletky.[420]

Na počátku roku 1950 dal Ústřední výbor Československého svazu mládeže popud ke vzniku hnutí Staveb mladých budovatelů socialismu. První takto označovanou stavbou byla právě Nová huť Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích, kam 26. ledna 1950 přijela první brigáda.[421]

Brigádníci byli naléhavě svoláváni z celé země. *„Ostrava uvítá s otevřenou náručí všechny ty, kteří se zde chtějí aktivně zapojit do radostné, budovatelské práce v kterémkoli pracovním oboru.“*[422] vyzýval pro stavbu kunčické hutě jeden z inzerátů. Na řadě fotografií v knize se tak objevili právě příkladní brigádníci reprezentování často mladými lidmi. Jejich náboru měla pomoci akce Milion hodin pro výstavbu Nové hutě Klementa Gottwalda zahájená v srpnu roku 1951.[423]

Výstavba NHKG patřila v první polovině padesátých let v mnoha dílech k nejcitovanějším průmyslovým motivům Československa a zastínila tak propagaci a tvůrčí interpretaci jiných průmyslových motivů. Vznik Nové huti Klemnta Gottwalda v Ostravě oslavovalo ve svých dílech první poloviny padesátých let mnoho spisovatelů a výtvarníků. Například báseň Nová huť v Kunčicích od Bohumila Marka (*Soudružka Ostrava: Básnická sbírka*. Ostrava: Krajský národní výbor, 1954). Budování huti se věnovala také samostatná povídková kniha regionálního autora Josefa Filgase *Za mrazivých dnů* (Ostrava: Krajský národní výbor, 1954) nebo beletristický sborník S*pisovatelé Ostravsku: Sborník básní, povídek a reportáží* (Praha: Československý spisovatel, 1953). Na gigantickou stavbu však bezprostředně reagovala i lidová tvořivost, například v básni Proměněný kraj od kuchaře kunčické závodní jídelny R. Šimka[424] Řadu pohledů z výstavby Nové huti vytvořili akademičtí malíři Josef Veselý nebo Bohumír Krystyn.[425]

Kniha *Veliké dílo* vznikla pro potřeby státu. Nebyla to jen stavba hutě, ale i stavba nových zítřků. Byla výchovným prostředkem poplatným novým ideálům. Byla určena pro maloobchodní prodej, ale stala se i předmětem daru. Určitou část nákladu mělo k dispozici podnikové ředitelství NHKG pro obdarování svým hostům. Například v prosinci roku 1952 ji při návštěvě Ostravy dostali darem sovětští vzpěrači.[426] Ten, kdo tuto knihu dostal jako dárek a současně nevěřil novým ideálům režimu, ji musel nenávidět. Zejména v posledních letech ale došlo k reinterpretaci významu tohoto druhu budovatelských knih a stávají se naopak ceněným sběratelským artiklem. Publikaci například zařazuje do svého výběru pozoruhodných československých fotografických knih Manfred Heiting.[427] Podobné ediční pozornosti od celostátního ani krajského nakladatelství už se Nové huti nikdy nedostalo a samotný podnik se v oblasti propagace na rozdíl od Vítkovických železáren soustředil spíše na útlé brožurky.

Úvodní text byl souhrnem dosažených úspěchů a šťastných vizí nového díla. Popisky snímků přibližovaly jeho děj, častěji se však zabývaly obecnějšími politickými souvislostmi, číselnými údaji o výkonu práce apod.

Protože kniha vyšla v době, kdy nebyla zdaleka dokončena ani první etapa výstavby, její fotografie zachycují prakticky jen staveniště. To představuje v případě tak velké realizace vizuální chaos projevující se především v celkových pohledech, které byly paradoxně do knihy využity v největší míře. Změť horizontál a vertikál tvořených jeřáby, ocelovými konstrukcemi, síty, rourami, lešením, kolejemi, zeminou, hromadami materiálu nedokázali fotografové využít jako přednost, ale staly se naopak překážkou. Husté změti stavebních prvků tvoří na staveništi chaos a rovněž obrazová interpretace je neuspořádanou kompozicí nejen v dílčích obrázcích, ale i v celých dvoustranách. Některé z nich tvořené dvěma a více snímky a jejich vzájemnou blízkou sazbou díky tomu splývají v jeden obraz, jiným dvěma stranám zase ubírá na dvou snímcích prakticky stejný výřez i motiv. Až příliš dynamický sled mnoha nahodilých snímků ukliďuje aspoň třikrát v celé knize jedna monumentální fotografie protažená na celou dvoustranu. Nadějná a výtvarně odvážnější dvoustrana drobných siluet a kostry vodojemu je narušena křečovitě vloženým informativním snímkem.

Esteticky zajímavé fotografie se vyskytly jen zřídka a jsou charakteristické například využitím diagonální kompozice, podhledů a nadhledů nebo průhledů mohutnou rourou. Málo jsou v knize zastoupeny také detaily, které by narušily stereotypně se opakující celky. Jednoduchost a srozumitelnost díla ovšem zůstala základním předpokladem, s nímž autoři k fotografování přistupovali a potom i editor fotografií.

Přední i zadní straně obálky dominuje noční fotografie, díky jejíž temnotě je zobrazená vysoká pec jen neurčitou siluetou. Noc ale zase zvyšuje dramatičnost a signalizuje, že stavba vznikala nepřetržitě. Z úvodního snímku tak nepoznáme, že huť je teprve ve výstavbě a není tedy dokončená žádná z jejich součástí.

Odpočinku po práci a péči o pracující, jako neodmyslitelné součásti propagace tehdejší ideologie, byly věnovány jen čtyři fotografie v závěru knihy.

Kniha ukazuje fabulační proces zapalování vysoké pece, jehož ústřední postavou je předseda vlády Zápotocký uvádějící do provozu ještě nedokončenou vysokou pec. Tento moment uskutečněný 1. ledna 1952, se stal pro vznik Nové hutě, Ostravu i celý československý průmysl zcela zásadním. O měsíc později byla kniha předána k sazbě a tištěna byla 23. dubna 1952.[428]

Ohlasy v tisku byly stručné, o to více vůči snímkům pochvalné. *„Autoři fotografií přinesli tu často víc něž věcný pohled. Je to řada obrazů, v nichž se podařilo realisticky zachytit i monumentalitu těchto objektů, jejich zvláštní krásu i dramatičnost toho všeho, co se na staveništi socialismu děje.“*[429]

Jako u mnoha jiných knih spočívá problém jejího vyznění v editaci fotografií – jejich výběru, sledu a kompozici na stránce. Jednou z okolností takového chaosu mohla být potřeba urychleného dokončení knihy a jejího rychlého využití jako významného propagačního prostředku socialistické výstavby. Na publikaci se muselo spěchat, měla být osvětovým materiálem pro výstavbu dalších průmyslových podniků v raném období budování. Tisk tak bezprostředně po vydání uvádí, že *„Kniha Veliké dílo přichází včas jako svědek nadšení a obětavosti budovatelů ocelového srdce republiky.“*[430] Kniha možná byla vydána včas, ovšem za cenu hektické koncepce jejího obsahu. Editorem fotografií a autorem jejich popisků byl Vladimír Rýpar (1903–1969), za války redaktor *Pestrého týdne*, v letech 1955–1968 šéfredaktor týdeníku *Svět v obrazech*.[431] V Orbisu editoval obrazové knihy politiků, jako *Poslední cesta TGM* (Praha: Orbis, 1947), *Klement Gottwald ve fotografii* (Praha: Orbis, 1949), *Lenin v obrazech* (Praha: Orbis, 1951), ale například taky politicky neutrální *Krásy myslivosti* (Praha: Orbis, 1953, fotografie Karel Hájek). Autorem úvodního textu je Jiří Marek. Průběžně jsou do knihy vloženy úryvky projevů předsedy vlády Zápotockého a prezidenta Gottwalda.

Výstavba NHKG byla klíčovým politickým a společenským tématem celého Československa, o čemž svědčí i to, že knihu o tomto tématu zařadilo do své ediční činnosti celorepublikové nakladatelství Orbis a nikoliv dva roky fungující Krajské nakladatelství Ostrava. Standardně se fotografické místopisné knihy Orbisu soustředily na celorepubliková témata nebo na Pragensii, na regionální oblasti Československa teprve později. V oblasti severní Moravy a Slezska takto například vznikla kniha *Beskydy* (1971, 1974).

V roce vydání *Velikého díla* připravil Orbis mezi fotografickými tituly například 2. vydání publikace obdobného formátu a rozsahu *Poesie rodné země* s fotografiemi Oldřicha Straky stojící však tematicky na zcela opačném pólu než *Veliké dílo* zobrazující v silně propagandistickém duchu chladnou ocel, mechanizaci, práci a budování doprovázenou fakty, statistikami a ustálenými politickými hesly. Naopak s verši našich básníků a se snímky v duchu poezie, vlastenectví, lásky k domovu, vnitřního klidu byla *Poesie rodné země* jednou z posledních knih s hlavním důrazem na přírodní krásy a vlastenecké vnímání krajiny. Přesto mají tyto dvě publikace něco málo společného, avšak velmi důležitého. Po desítkách krajinek se teprve poslední čtyři z celkových 127 fotografií souboru knihy *Poesie rodné země* výrazně náměto-vě i ideologicky odlišují, když ukazují hutníka, práci v zemědělství, výstavbu sídliště a mladé brigádníky u vysokých pecí. V témže roce vyšlo v Orbisu také 2. vydání podobně zaměřené knihy objevující krásy prastarých československých lesů s fotografiemi Rudolfa Jandy *Naše pralesy*.

Titul *Veliké dílo* byl v nakladatelství Orbis zařazen do edice Obrazové publikace, která v letech 1951–1959 v 18 svazcích měla *„prostřednictvím uměleckých fotografií a populárně-naučného textu přiblížit různé úseky domácího politického, hospodářského a kulturního života* (…). “[432] Mezi další tituly knižnice patřily například knihy *Lenin v obrazech* (1951), *Antonín Zápotocký ve fotografii* (1951), *Rudý šátek* (1951, foto Evald Lederer), *Božena Němcová v obrazech a v dokumentech* (1951), *Dravci peřejí* (1951, foto Sláva Štochl), *Krásy myslivosti* (1953, foto Karel Hájek), *Naše pralesy* (1953, foto Rudolf Janda), *Státní hrady a zámky* (1953), *Macocha a Moravský kras* (1953), *Tvář Československa* (1953), *Dravci tůní* (1953, foto Sláva Štochl), *Maďarsko v obrazech* (1953), *Za cirkusem* (1953, foto Miroslav Pešan), *Praha ve fotografii* (1955, foto Karel Plicka), *Tatry, naše Tatry* (1955, foto Erich Tylínek), *Jan Evangelista Purkyně* (1955), *Naše hory* (1956, foto Vilém Heckel), *Umění čtyř světa dílů* (1957). Ve výčtu tak lze nalézt i tituly významných fotografů s obsahově i řemeslně kvalitními snímky.

O možnost ideologií vysněného potěšení z významné stavby raných socialistických let prostřednictvím fotografické reportáže podobné *Velikému dílu* neměly přijít ani děti a mládež. Výstavba Nové huti Klementa Gottwalda se totiž stala ústředním motivem obrazového edukativního materiálu *Naše stavby socialismu* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952) vydaného dokonce v tomtéž roce jako hlavní knižní dílo o budování tohoto kolosu.

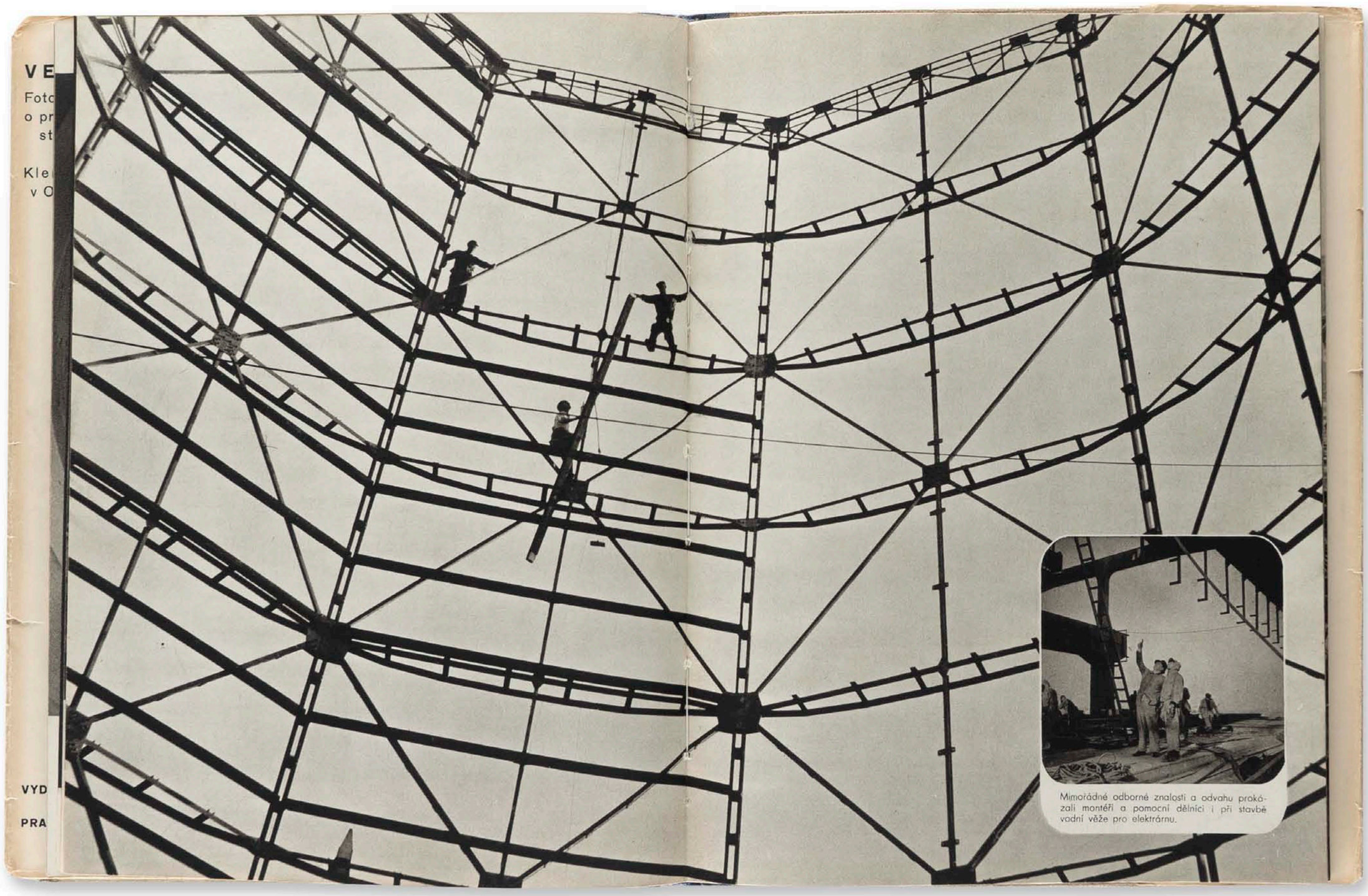

1365 | *Veliké dílo* | 1952

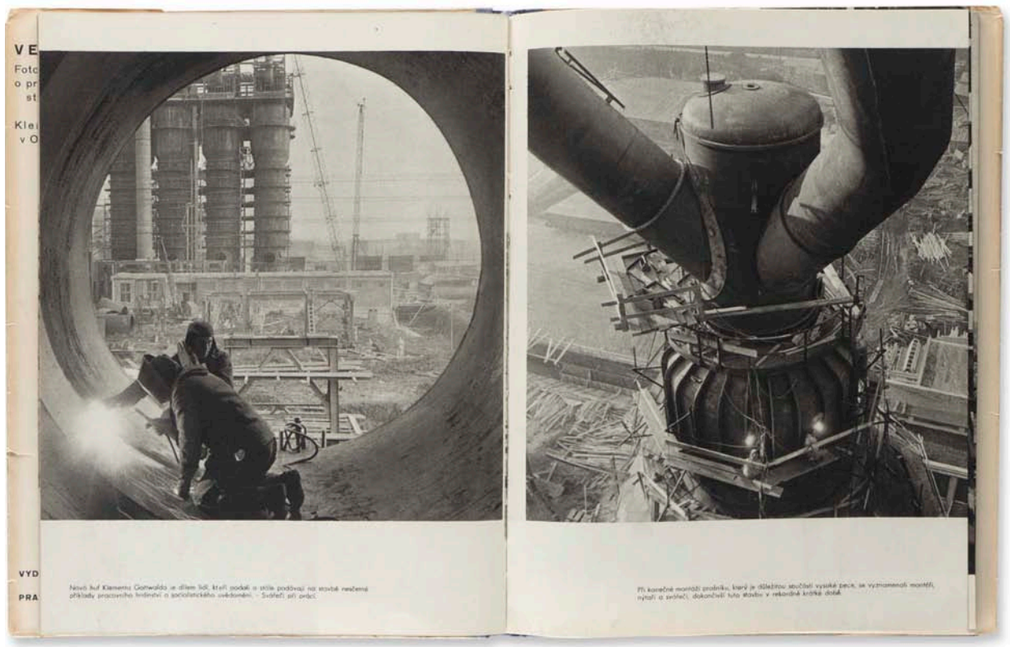

1366 | *Veliké dílo* | 1952

1367 | *Veliké dílo* | 1952

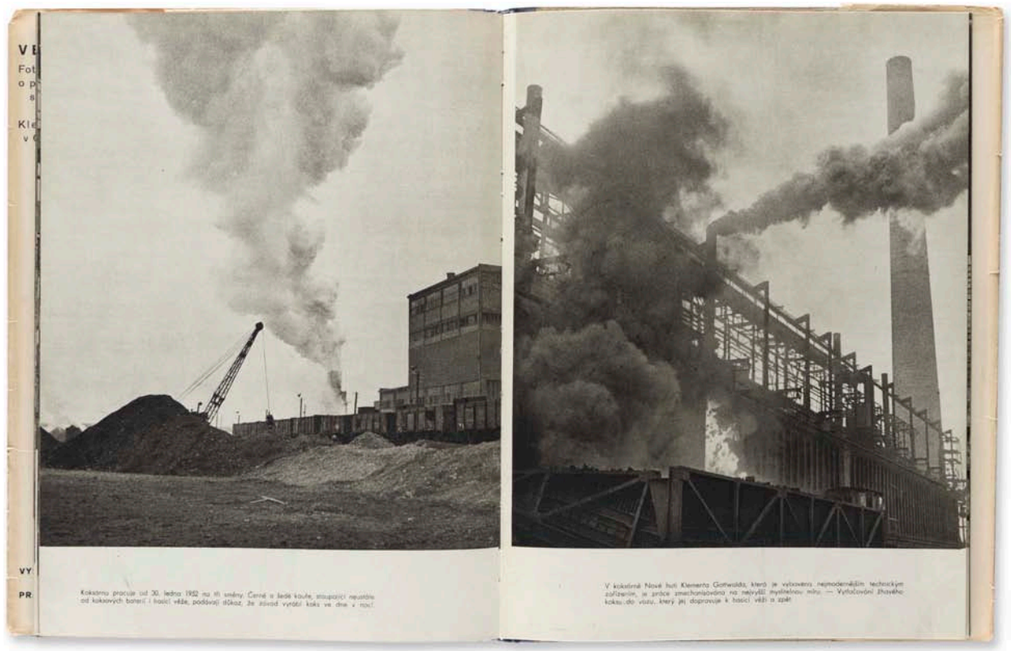

1368 | *Veliké dílo* | 1952

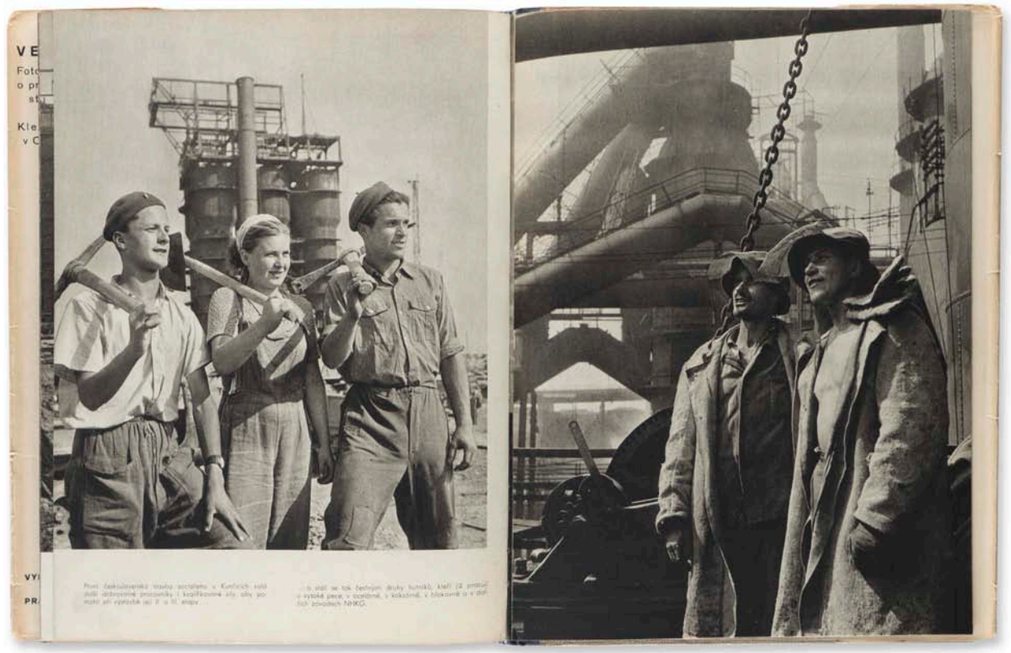

1369 | *Veliké dílo* | 1952

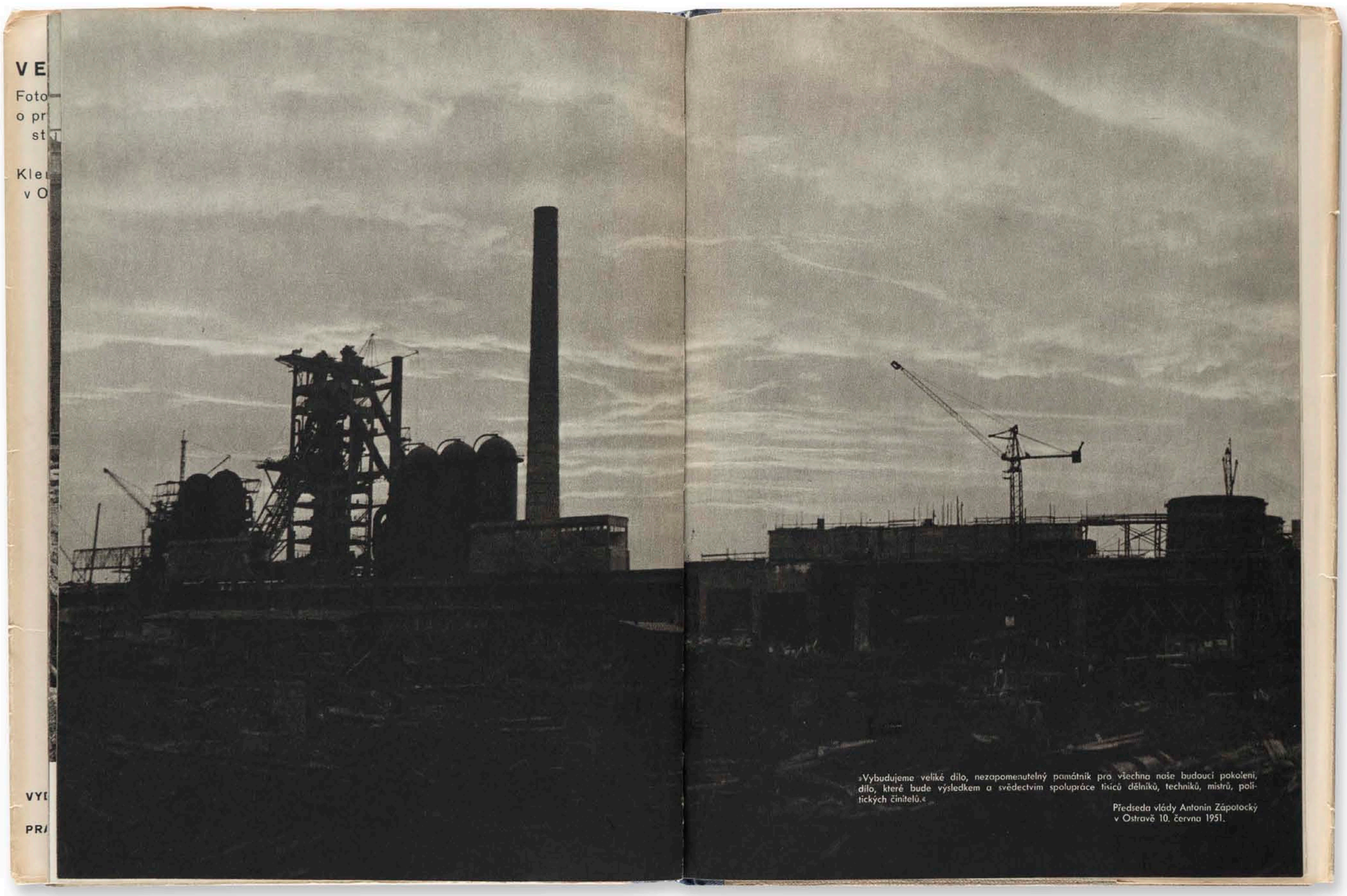

1370 | *Veliké dílo* | 1952

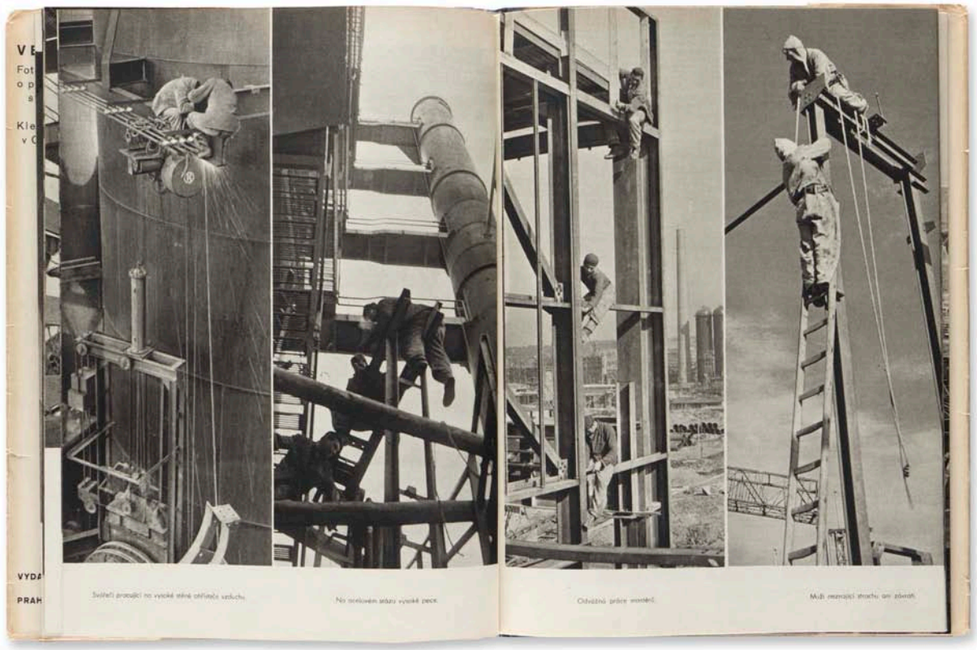

1371 | *Veliké dílo* | 1952

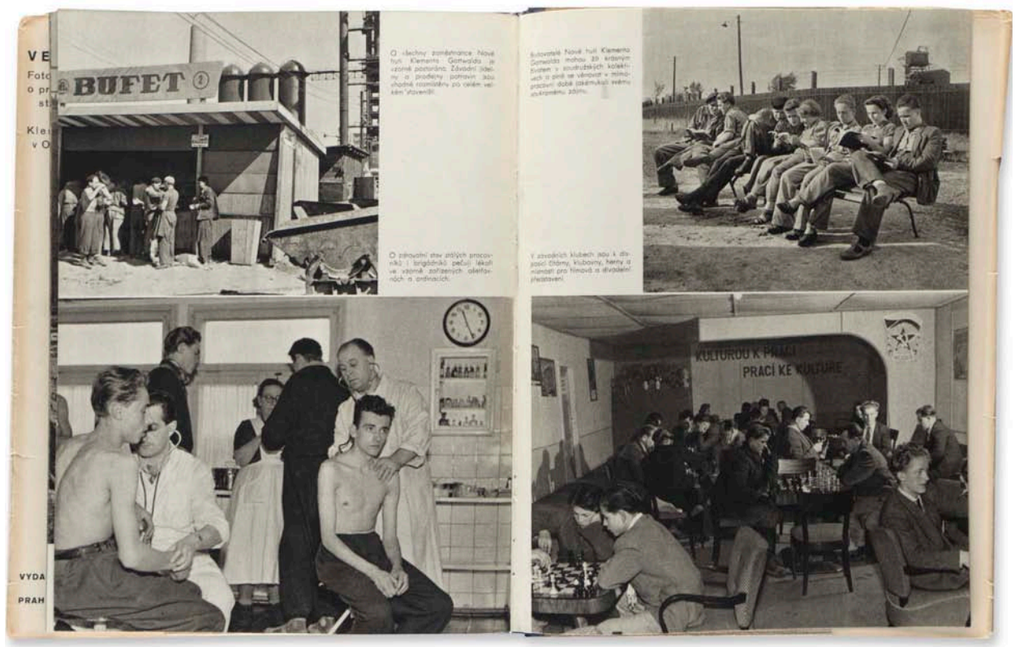

1372 | *Veliké dílo* | 1952

1373 | *Veliké dílo* | 1952

1374, 1375 | *Veliké dílo* | 1952

KVĚTY

V PRAZE DNE 28. ŘÍJNA 1951 ROČNÍK 1 • ČÍSLO 43 • 5 Kčs

VE VÍTĚZSTVÍ SVOBODNÉ PRÁCE V ZNÁRODNĚNÝCH ZÁVODECH VYRŮSTÁ ŠŤASTNÁ BUDOUCNOST VŠEHO LIDU

FOTO F. LEDERER

1376, 1377 | Obálka časopisu *Květy*. Ročník 1. Číslo 43. Dne 28. října 1951 a snímek z publikace *Veliké dílo*

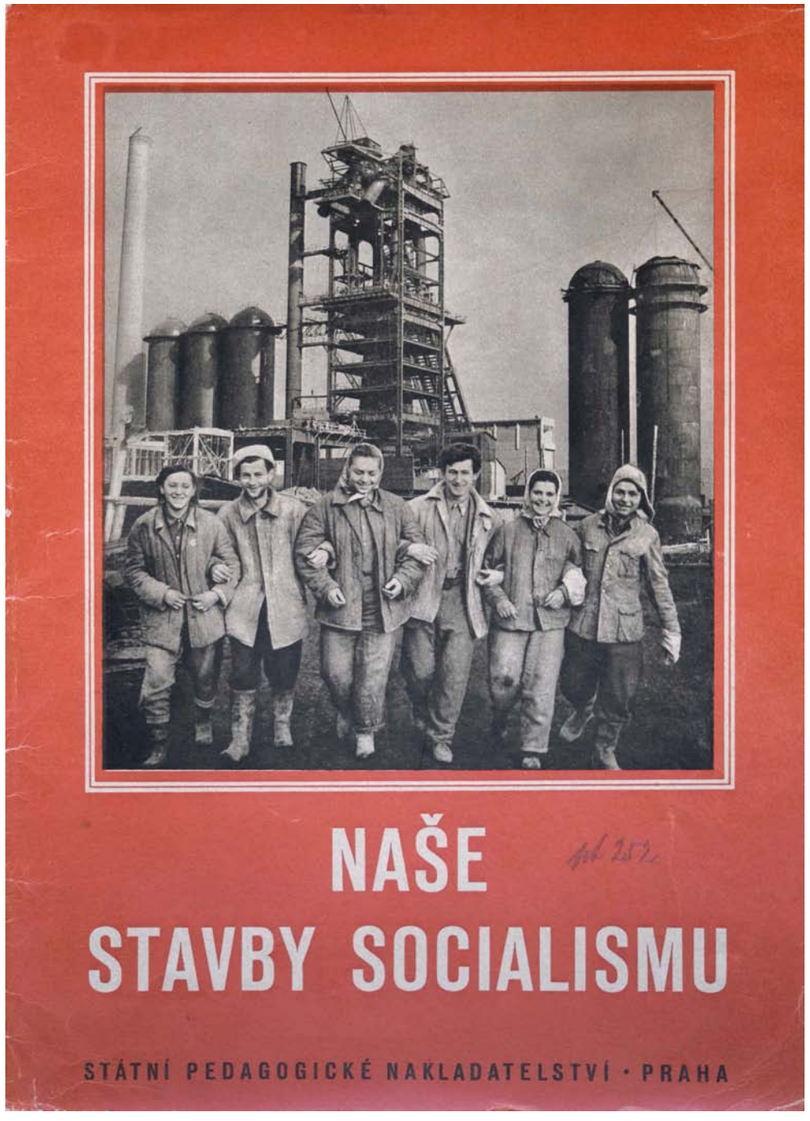

1378 | Ve stejném roce jako *Veliké dílo* byla připravena obdobná publikace pro děti pojmenovaná *Naše stavby socialismu* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952).

Pokus o obnovu důvěry k hornictví

Ostravsko-karvinské doly (1966)

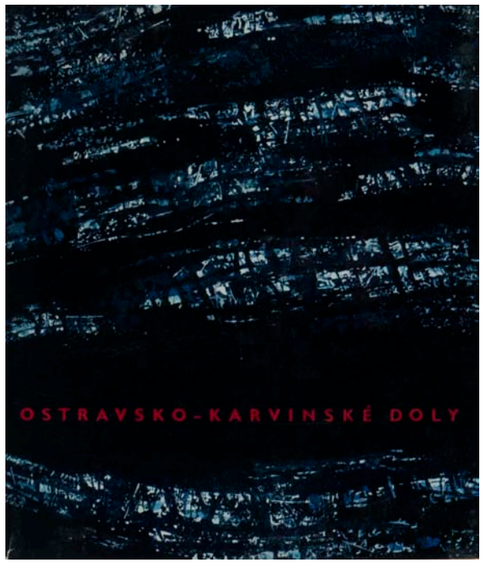

Zeměpisný termín Dukla znamenal v československých totalitních letech symbol velkého protinacistického povstání, stal se mýtem vítězství, byl zneužíván k ideologii, v boji za mír a osvobození Československa. Přitom na tomto místě zahynuly desítky tisíc sovětských i československých vojáků. Od léta roku 1961 znamenalo stejné slovo na Ostravsku a Karvinsku i v celém Československu symbol smrti v černouhelném hornictví. Publikace tak vychází pět let po největší důlní katastrofě místního revíru od začátku 20. století a největší důlní katastrofě druhé poloviny 20. století u nás. K neštěstí došlo v roce 1961 v dole Dukla v Havířově, kde při požáru způsobeném omylem spuštěným pásovým dopravníkem, zemřelo 108 horníků.[433] Událost měla negativní vliv na pracovní morálku dalších horníků Ostravsko-karvinských dolů. Snad právě tato publikace měla přispět ke znovuobnovení důvěry v bezpečnost a hodnoty uhelného hornictví. V knize je onen osudný Důl Dukla zobrazen na barevné fotografii na straně 21.

V úvodu knihy se píše: *„Řekneš-li někomu, že Ostravsko je krásné, možná se usměje. Vzpomene na desítky střízlivých šachetních věží, na stovky hektarů, kde se usídlily haldy, na stovky kouřících komínů, tuny prachu a popílku – a marně se vytře z oka zalétlou slzu.“* A skutečně. Uhelné hornictví a jeho dopady a činnosti byly důvodem k pláči. Bolestí z tvrdé dřiny, zánikem důlního díla, na němž havíři strávili desítky let, ztrátou kamarádů a rodiny svých otců při důlní katastrofě. Fyzicky nejtěžší, ale nejmilovanější práce potřebovala mladé muže, když se na Ostravsku a Karvinsku otevíraly nové a současně poslední šachty revíru. To byl další důvod k propagaci místního hornictví.

Třetí strategií takové knihy bylo naplnění politicko-výchovného programu prostřednictvím snímků rekordů, vyznamenání, hornického učiliště, ale i sportu, rekreace a rehabilitace.

Jde o první ryze fotografickou knihu o Ostravsko-karvinském uhelném revíru. Do té doby sice vyšlo několik monumentálních publikací, u nich ale fotografie zdaleka nepřevyšovaly strany potištěné texty. V polovině dvacátých let vyšlo obrazové album 32 perokreseb Gustava Kafky *Z uhelných dolů Ostravských*. Zejména potom v sedmdesátých a osmdesátých letech si produkci vlastních propagačních tiskovin menšího rozsahu organizovaly samy jednotlivé důlní závody revíru.

Dle titulního listu byla kniha vydána při příležitosti 700 let od vzniku města Ostravy. Vydalo ji Oborové ředitelství Ostravsko-karvinských dolů v nakladatelství Svoboda v Praze. To se orientovalo především na odbornou, společensko-vědní a filozofickou literaturu.[434] Ve stejném nakladatelství vyšla v roce 1948 fotografická kniha *Praha* se snímky Josefa Sudka.

Abstraktní obálka naznačuje výtvarné pojetí řezů uhelných struktur. Tím ale bohužel i končí jakékoliv další osobitější pojetí knihy. Trojici regionálních fotografů – Josefu Řežábkovi, Květoslavu Kubalovi a Věňku Švorčíkovi – se sice nepochybně podařilo naplnit obsah požadovanými motivy, ovšem zcela bez tvůrčího nápadu. Jakákoliv atmosféra se vytratila ze snímků havířů při práci. Naopak silnější jsou podvečerní záběry na šachty. Koncepce knihy zůstala v několika sekcích nedořešena. Do kolekce celkových pohledů na doly a snímků pod povrchem dolu se například znenadání dostává fotografie nové obytné zástavby, kulturního domu nebo učiliště. Kniha *Ostravsko-karvinské doly* všestranně dokumentuje všechny oblasti podniku – doly nad i pod povrchem, a druhotné sektory, jako opavský podnik Ostroj, výstavy a veletrhy, bydlení havířů, rekultivace, výstavba nových dolů, rekreace, sport, kulturní produkce, zdravotní péče i prvomájový průvod. Celkem 120 fotografií, z toho

106 černobílých a mezi ně průběžně citlivě zařazených 14 barevných snímků. Ty jsou vždy tištěné jednostranně na jeden list a umístěny na lichou stranu. Za souborem fotografií jsou připojeny tři grafy znázorňující vysoký vzrůst těžby v posledních letech.

Československá šedesátá léta přitom pro mnoho tiskovin znamenala dobu tvůrčí svobody. V témže roce vzniku knihy *Ostravsko-karvinské doly* vznikla na opačném konci republiky kniha *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* (Most: Dům techniky SHD v Mostě v Severočeském nakladatelství v Liberci, 1966). Příbuzné téma povrchové těžby hnědého uhlí ovšem dokázal jediný fotograf O. Novák na mnoha snímcích interpretovat bezprostředně s výrazným využitím temné atmosféry podvečerních záběrů, detailními pohledy nebo kultivovanými krajinářskými scénami.

Kniha o Ostravsko-karvinských dolech má dnes význam především v historickém odkazu. Do svého výběru pozoruhodných československých fotografických knih ji zařazuje Manfred Heiting.[435]

V době vzniku této práce už byly Ostravsko-karvinské doly jediným naším producentem černého uhlí s těžbou na dvou dolech, která by měla skončit do roku 2030.[436]

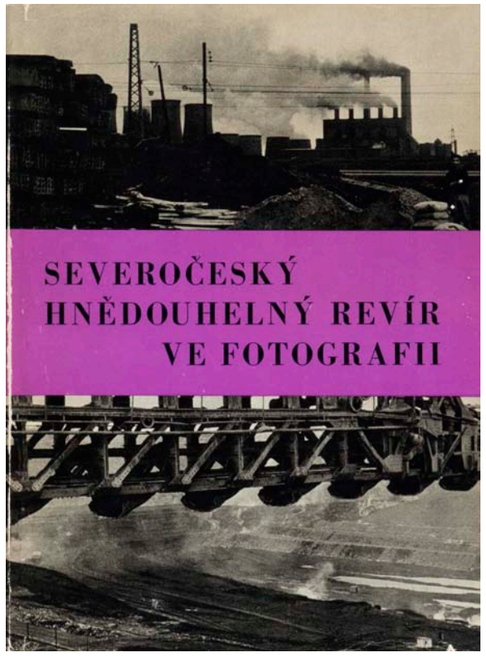

1379 | Kniha příbuzného tématu *Severočeský hnědouhelný revír ve fotografii* (Most: SHD v Mostě v Severočeském nakladatelství v Liberci, 1966) vydaná ve stejném roce jako *Ostravsko-karvinské doly*. Oproti té ale byla fotografická kniha o povrchové těžbě výtvarně mnohem progresivnější.

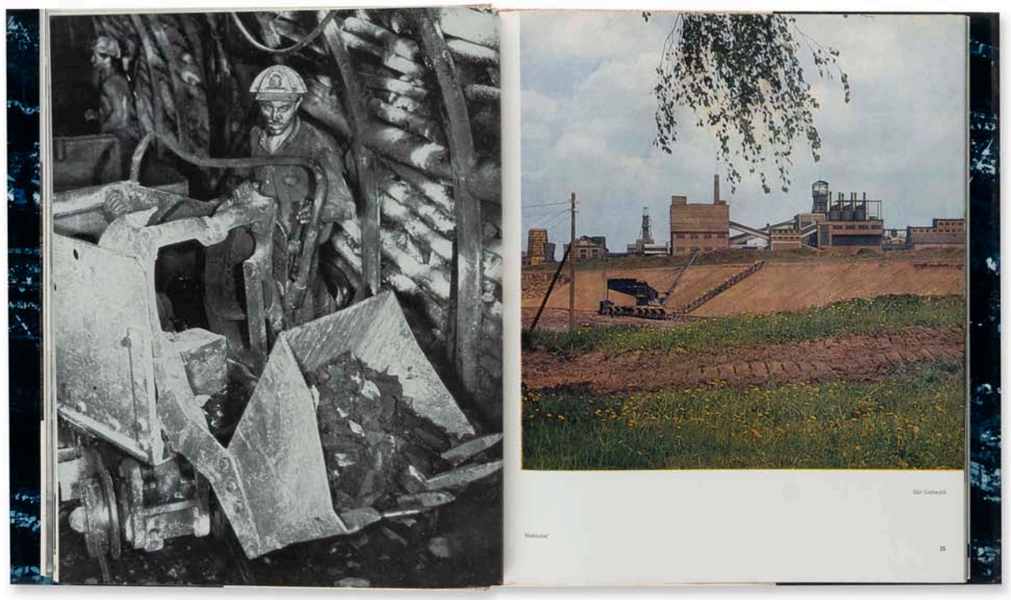

1380 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

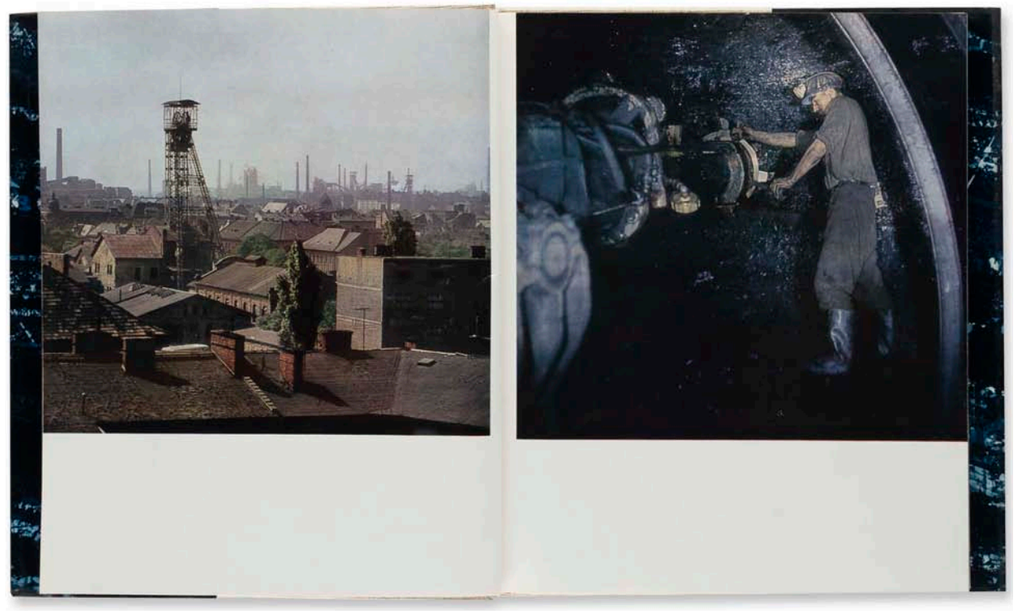

1381 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

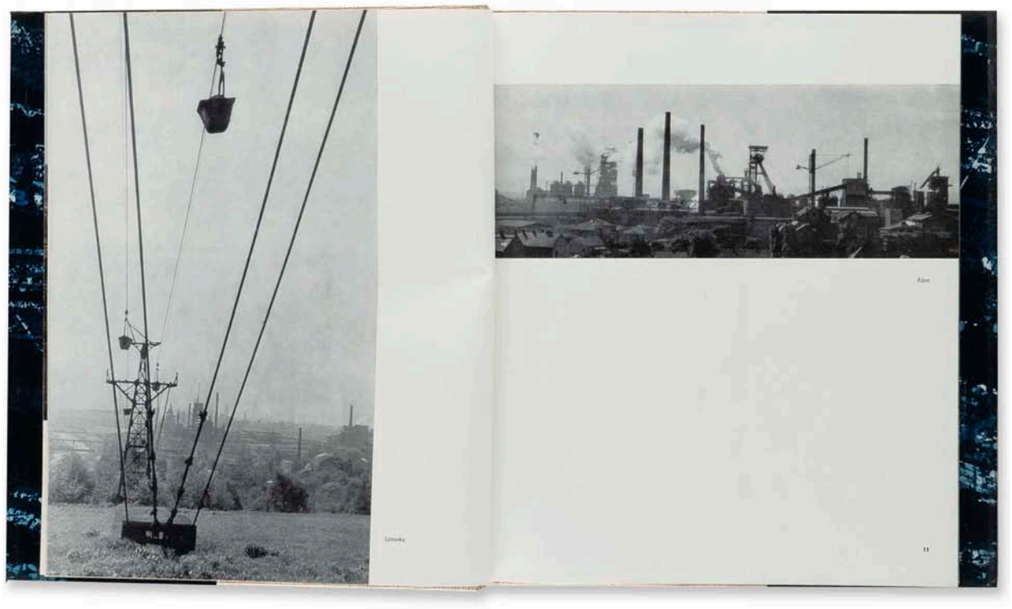

1382 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

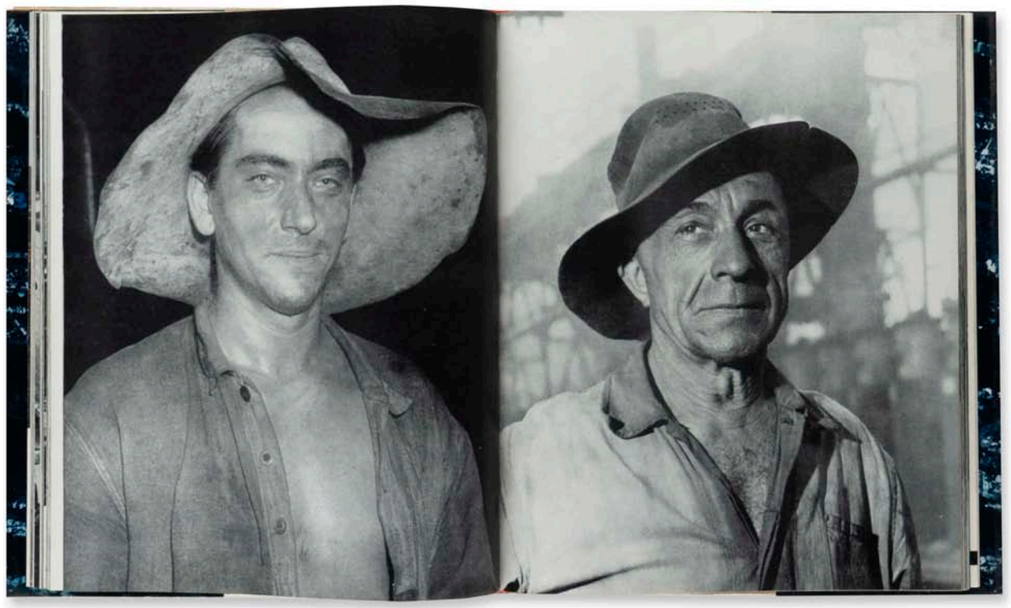

1383 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

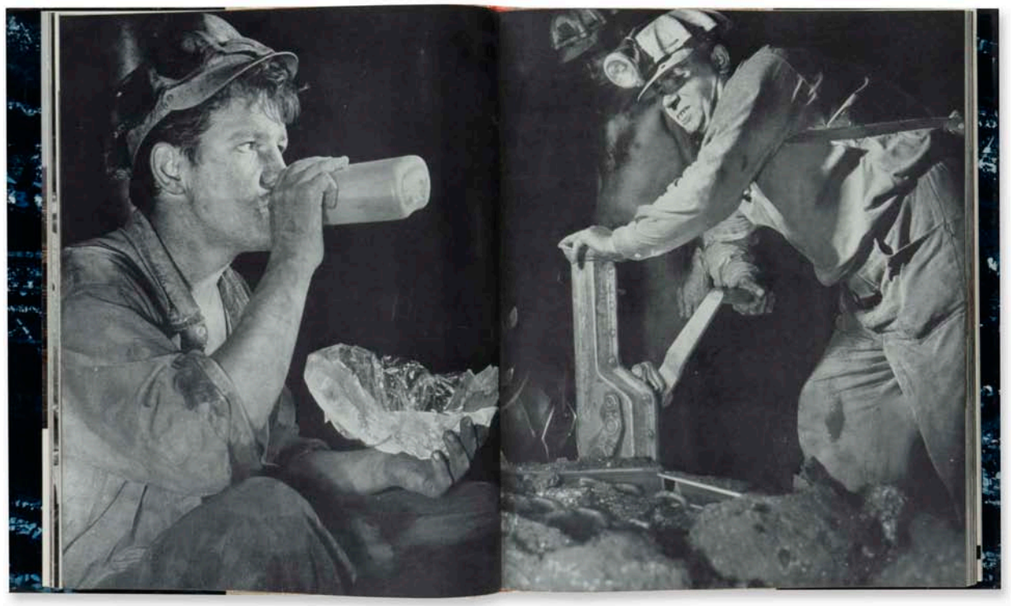

1384 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

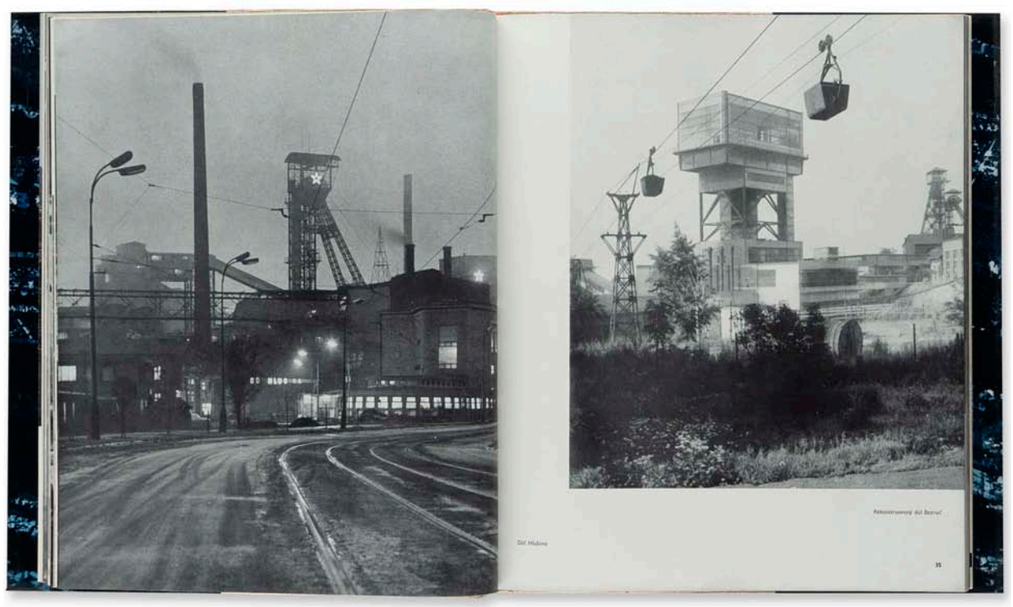

1385 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

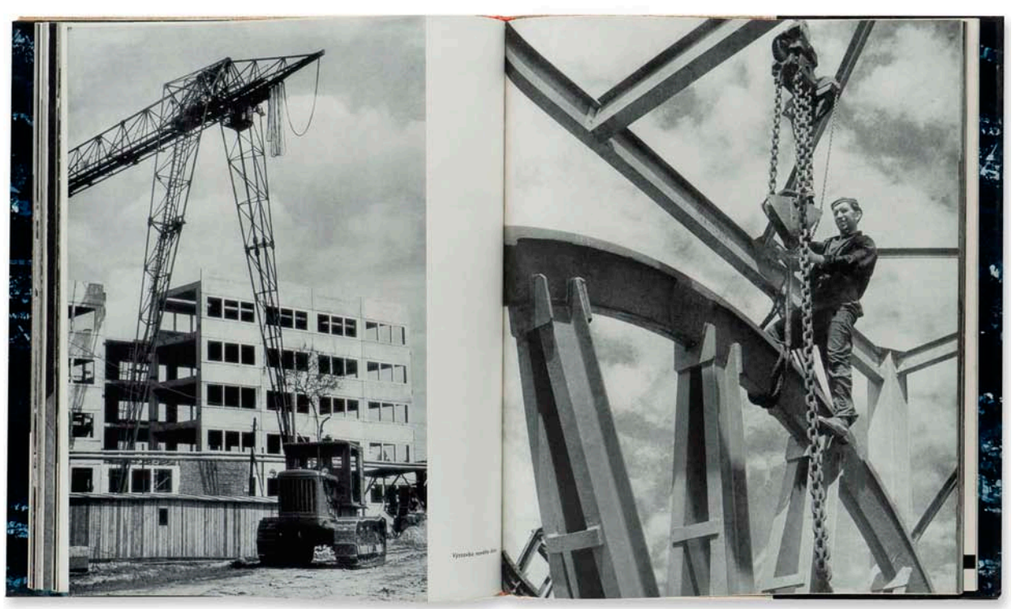

1386 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

1387, 1388 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

1389 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

Brusel v Kopřivnici

Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice (1967)

Vedení kopřivnické Tatrovky se rozhodlo vydat propagační jubilejní publikaci právě v dekádě, která je v oblasti československé architektury, designu, výtvarného umění, užité grafiky, fotografie, filmu a dalších odvětvích považována za jednu z nejprogresivnějších a v totalitním období jednoznačně za nejvýraznější a politicky poměrně svobodnou.

Publikace *Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice* vychází při příležitosti sedmdesáti let od vzniku kopřivnické automobilové fabriky v roce 1967. Ve stejném roce vydala kopřivnická Tatra ke svému jubileu první díl čtyřsvazkového (1967, 1970, 1975 a 1990) sborníku[437] Jubileum vyvrcholilo oslavami uspořádanými na začátku července roku 1967 v závodech v Kopřivnici. Na programu byla výstava o dějinách automobilky, projekce filmů a dojezd závodu z Vídně.[438]

Knížku vydalo Nakladatelství dopravy a spojů a vedle češtiny existuje také v anglicko-německé jazykové mutaci pod názvem *70 Years Motor-Cars of the Tatra / 70 Jahre Tatra-kraftwagen*. Samostatně vyšla také ve francouzštině – *70 Annés des Automobiles Tatra 1897–1967* a ruštině – *Avtomobili marki Tatra vypuskajutsja uže 70 let*.

Grafická úprava Vladimíra Bidla odkazuje k tzv. bruselskému výtvarnému stylu. Využívá kombinace písma, grafických ikonek, kresebných skic, technických rysů, vystřižených automobilů, i jejich částí včetně reálných fotografií. Bohatě přitom střídá barvy, využívá koláže a montáže, poloprůsvitné obrazy, které pak na sebe vrství.

První část shrnuje sedmdesátiletou historii výroby a druhá, téměř poloviční, část knížky je věnována tehdy vyráběným modelům – nákladnímu vozidlu Tatra 138 a osobnímu vozu Tatra 603, který je ostatně také považován za produkt navržený v bruselském stylu. Do této části jsou také poprvé zařazeny barevné fotografie z výrobních hal, ale také reklamní fotografie nebo autentické snímky z terénu. Některé z těchto obrazů jsou neatraktivní, jiné zase, patrně zásahem grafika při sazbě a radikálním ořezu na stranu, nezvládnuté kompozicí obrazu. I tak se ale jedná o velmi progresivní propagační tiskovinu, které v bývalém Severomoravském kraji může konkurovat jen velmi málo podnikových knih. Publikaci ostatně zařazuje do svého výběru pozoruhodných československých fotografických knih sběratel Manfred Heiting.[439]

O dvě desetiletí dříve oslavil tehdy již znárodněný podnik Tatra své půlstoleté jubileum knihou *Od kočáru k automobilu: 50 let automobilky Tatra v Kopřivnici* (Praha: Tatra, národní podnik, 1947) shrnující slovem a obrazem období let 1897–1947. I tuto publikaci uvádí ve svém výběru sběratel Manfred Heiting.[440] Šlo totiž také o obrazově a fotograficky velmi progresivní reklamní knihu.

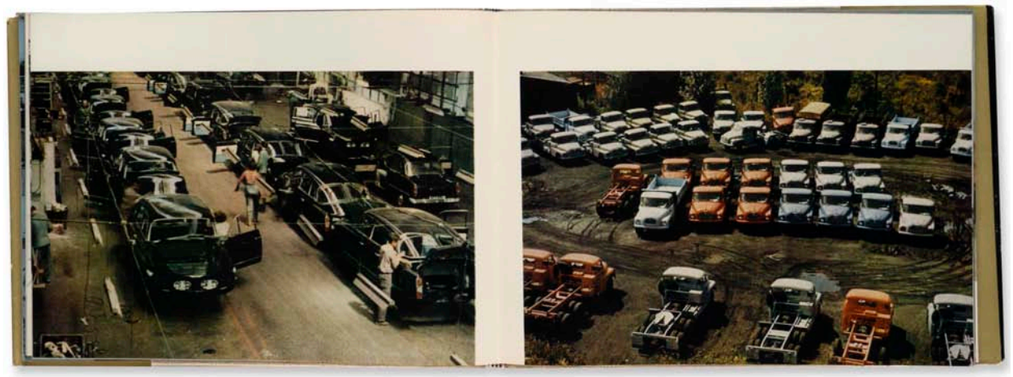

1390 | *Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice* | 1967

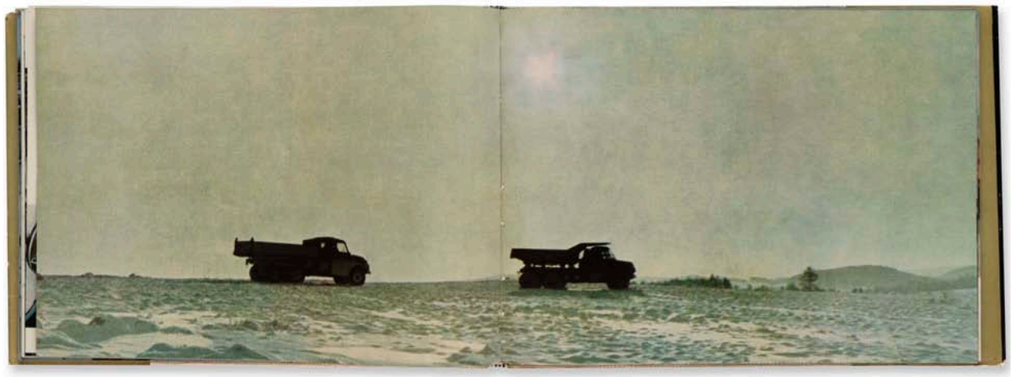

1391 | *Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice* | 1967

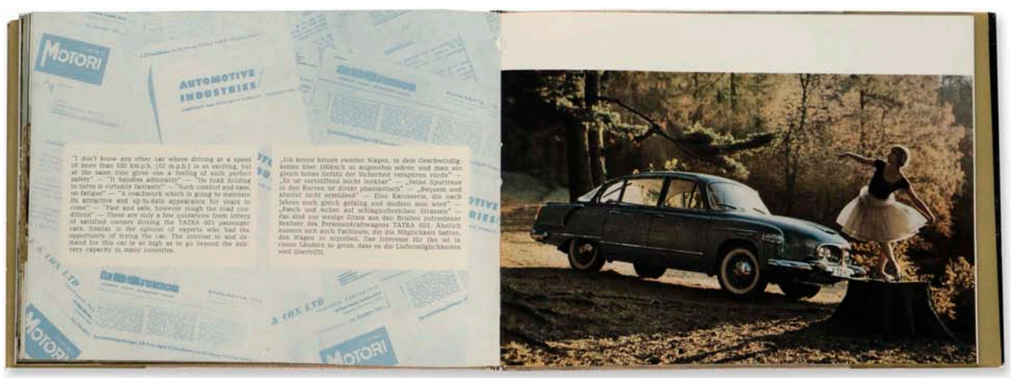

1392 | *Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice* | 1967

Reprezentace ostravské dopravy

Dopravní podnik města Ostravy (1969)

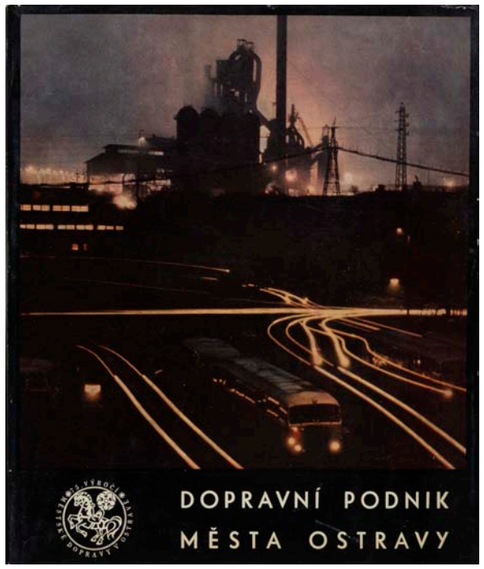

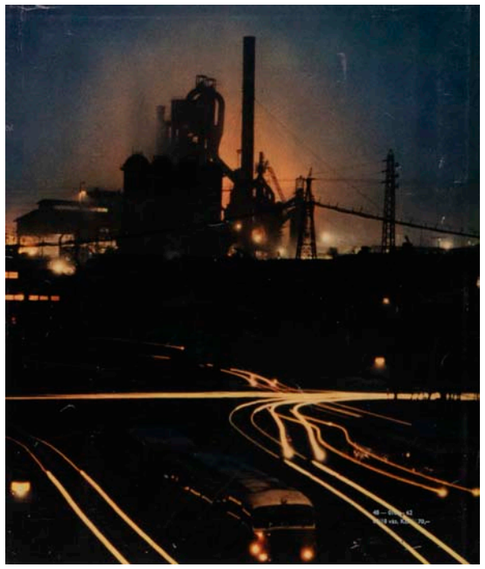

1393 | Zadní strana obálky Kraslovy knihy *Ostrava barevná* (1962, 1963)

Totožný snímek, který na zadní straně obálky Kraslovy *Ostravy barevné* (1962, 1963) titul ukončil, zahájil na přední straně přebalu knihy *Dopravní podnik města Ostravy* z roku 1969 sérii nových obrazů. Fotografie na obálce svědčící o tom, že Ostrava v minulých dekádách nikdy nespala a dopravní prostředky nepřetržitě vozily dělníky na nové směny. Noční pohled na centrální autobusové nádraží za tehdejším Divadlem Zdeňka Nejedlého a v pozadí huť Žofinka. Ani jedno dnes neexistuje. Dramatický snímek pořízený dlouhým expozičním časem, díky němuž se podařilo Kraslovi získat grafické prvky jako trajektorie reflektorů pohybujících se autobusů.

Obrázky pocházejí z fotografických přístrojů několika autorů, avšak konkrétní snímky z publikace jim kvůli chybějící informaci přiřadit nelze. Jednotvárnost tématu dopravních prostředků v městských ulicích je svěžím způsobem doplněna snímky průmyslové Ostravy, jejichž autorství patrně náleží právě Františku Kraslovi. Ten navíc dokázal téma veřejné dopravy skvěle zařadit do kontextu průmyslové Ostravy, takže například tramvaje a autobusy vytvářejí společně s pozadím vysokých pecí pro město charakteristickou interakci (s. 21, 40, 41 57, 72).

Reprezentativní kniha dopravního podniku vydaná v srpnu roku 1969 k příležitosti oslav 75. výročí městské dopravy v Ostravě[441] nevznikala patrně jako systematická kolektivní práce více autorů, ale byla složena z archivních snímků DPMO a pětice autorů. Bohužel hodnota většiny snímků je díky řemeslné a technické nedokonalosti nanejvýš informativní. František Krasl tak byl mezi autory zařazen díky bohatému archivu barevných snímků dopravních prostředků v ulicích Ostravy, které získal už prací na *Ostravě barevné*.

Texty včetně seznamu popisů obrázků jsou v ruštině, angličtině a němčině. Fotografie jsou doprovázeny perokresbami ostravských motivů – vysokých pecí, těžní věže, vozidel hromadné dopravy apod. a vedle nich na šířku stránky panoramaty představujícími moderní město budoucnosti. Výraznou slabinou knihy je její polygrafické zpracování. Precizní noční záběry na městskou dopravu zhotovené barevným hlubotiskem v *Ostravě barevné* jsou nyní nahrazeny nevzhlednými ofsetovými obrázky z podniku Moravských tiskařských závodů.

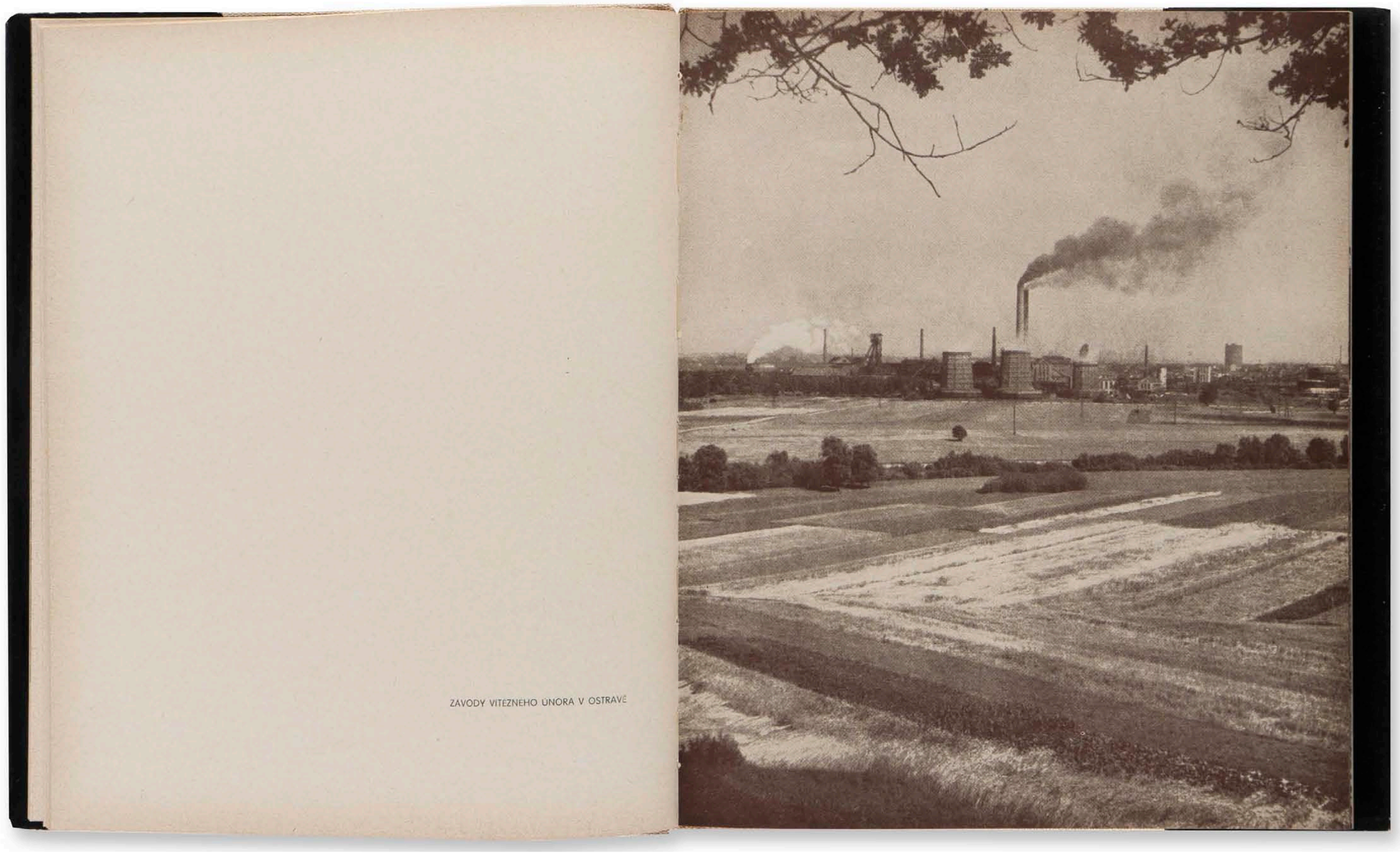

1394 | *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

1395 | *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

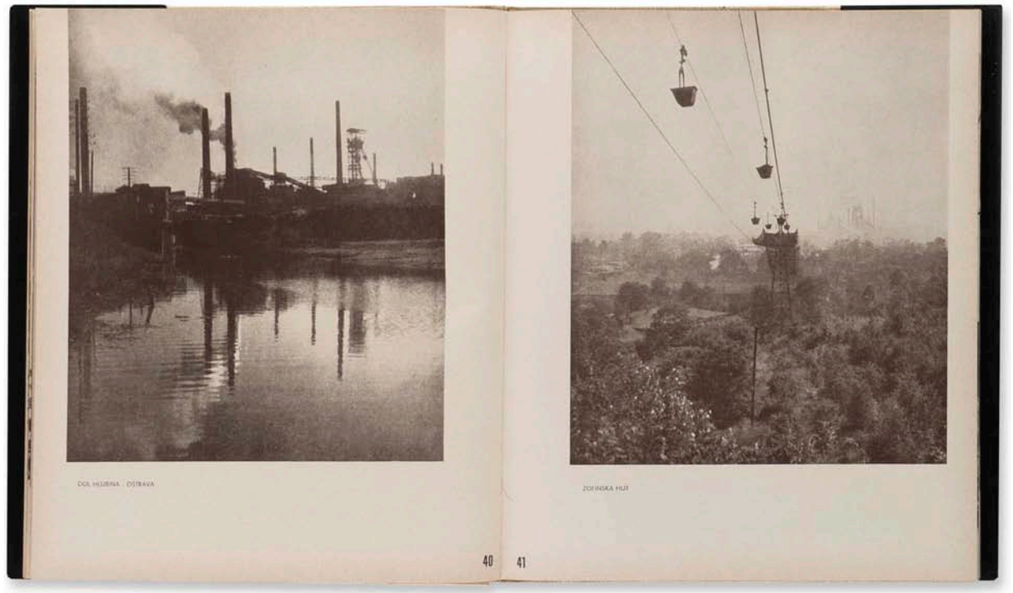

1396 | *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

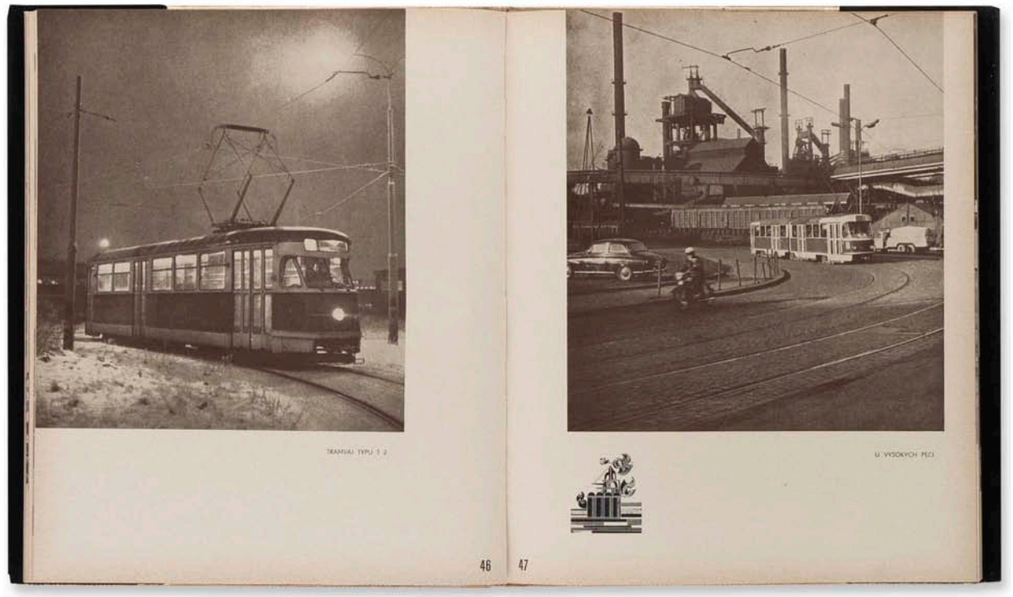

1397 | *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

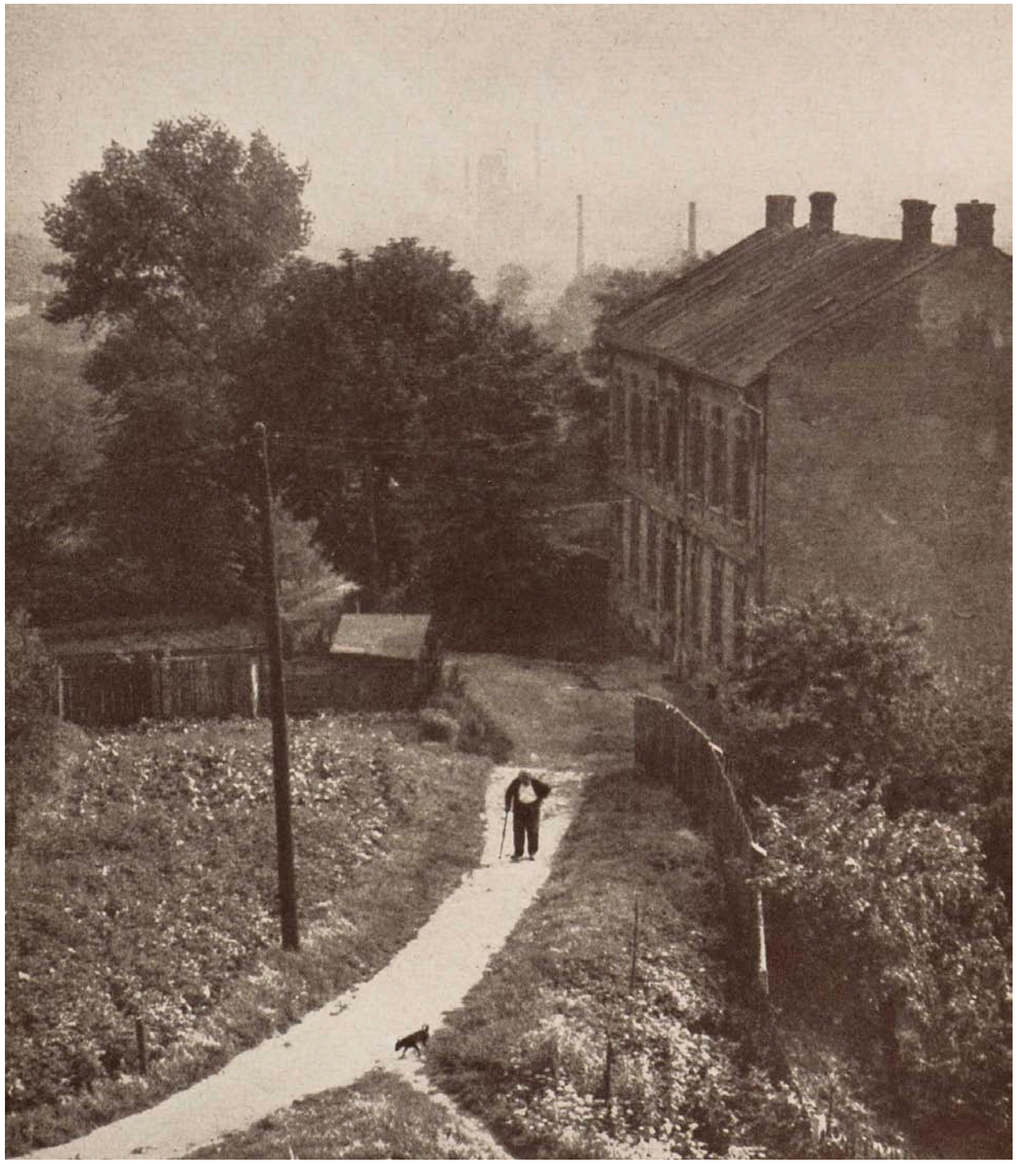

1398 | *Dopravní podnik města Ostravy* | 1969

Jsem havíř, kdo je víc?

Uhlí a lidé (1974)

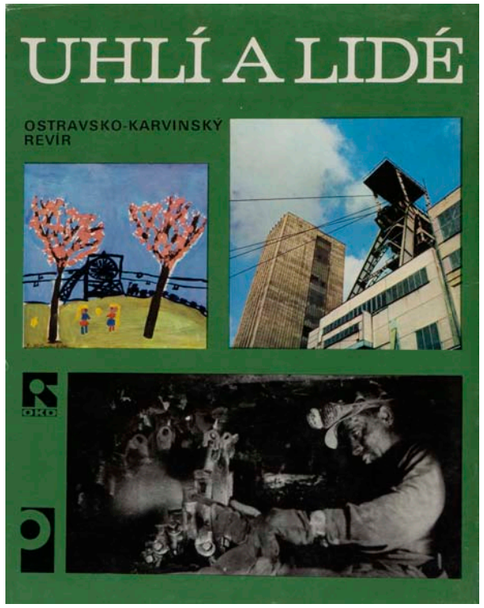

Při příležitosti 30. výročí osvobození Československa vydalo krajské nakladatelství Profil jako účelový náklad objednaný Ostravsko-karvinskými doly fotografickou knihu *Uhlí a lidé*. Název *Uhlí a lidé* znamenal oslavu havíře jako hlavního hrdiny těžby černého uhlí. Poprvé si to v knižní propagaci těžkého průmyslu na Ostravsku uvědomil Oskar Federer, tvůrce knihy *Lidská práce v železárnách* vydané o pětatřicet let dříve, kde byli klíčovými postavami hutníci a strojaři. Hlavním rozdílem byla ale kvalita obrazů. Ostravsko-karvinský revír, uvedený na obálce, je patrně také podtitulem knihy, ovšem na titulní straně je zase psáno Ostravsko-karvinské doly.

Publikaci *Uhlí a lidé* vydalo nakladatelství Profil a podle údaje v tiráži ji redigoval redaktor Lubomír Petr. Vydání účelové knihy mimo ediční plán nakladatelství nebylo příliš časté. Také asi proto si její vznik redaktor Petr příliš nevybavuje. Podle jeho slov se k redigování titulu dostal náhodou, pravděpodobně v době, kdy se v Profilu střídali ředitelé a pro vedení koncepce knihy chyběl redaktor. Redigování knihy *Uhlí a lidé* však bylo Petrovi přiděleno spíše formálně, protože pravděpodobně už formu a obsah knihy mělo na starost propagační oddělení Ostravsko-karvinských dolů, pro něž byla kniha určena. To asi také do nakladatelství přišlo s takřka hotovou maketou knihy a její úpravy byly minimální. OKD tak chtělo po Profilu profesionální nakladatelský servis a případnou distribuci knihy. V takovém případě si podnik zadal u nakladatelství objednávku, a to mu vystavilo vyúčtování na služby a výrobu knihy v tiskárně. Každý podnik měl tehdy vyčleněnou určitou sumu na zhotovení propagačních materiálů nebo zájmových publikací. Mohlo se jednat o rozpočet z fondu kulturních a sociálních potřeb, který byl však primárně určený pro zaměstnanecké rekreace, půjčky, mimořádná finanční ohodnocení apod. Po výrobě knihy už bylo zadavatelem předem určeno, jakým způsobem s ní bude nakládáno. Většina podniků si celý náklad publikací nechala pro své interní účely – jako dárkový předmět, pro prodej svým zaměstnancům apod. Některé firmy však knihu nechaly distribuovat také do maloobchodní sítě.[442]

U převážné většiny snímků nelze hovořit o nějaké estetické hodnotě, tím méně výtvarné. Nejhůře jsou na tom, podobně jako u příbuzných knih na stejné téma, snímky z podzemí dolů. Většinu z nich lze označit za technicky nekvalitní a prvoplánové. Řada portrétů havířů se přibližuje prostým podobenkám bez nápaditějšího využití světelné atmosféry a kompozice. Takový přístup je však přirozeně v souladu s tehdejší koncepcí fotografií, která upřednostňovala jednoduchost a informativnost. Námětově se dílo drželo zažité formy fotografických publikací o Ostravsku a především tematiky uhelného hornictví. Nebyla vynechána obecná témata socialistických fotografických knih, jakými byly lidová zábava či prvomájové průvody. Nově byly v souvislosti s jejich rozšířenou výstavbou zobrazeny také motivy nákupních středisek a veškerých služeb pro pracující občany. Snad poprvé byla mezi fotografickými publikacemi o Ostravsku na dvou snímcích v knize zobrazena rekreace mimo Československo – u moře. Příjemným narušením úzce vymezeného pojetí fotografií v knize bylo otištění čtveřice snímků krajiny s haldami, kalištěm a doly, které se vyznačovaly hlubším výtvarným uvažováním autora. Všechny tyto snímky jsou pravděpodobně od Petra Sikuly.

Zelená barva na obálce je vedle černé symbolem uhelného hornictví. Jedna z nejtvrdších prací, ale současně havíři milovaná. *„A všude lidé, davy lidí, ráno i za večerní tmy. Tento kraj snad nikdy nespí. Neumí být tichý a klidný. Jeho dechem je ruch a pohyb.“*[443] Charakterizuje úvodní text nepřetržité dolování a dynamiku těžby.

Publikaci černobílých i barevných snímků tvoří tři sekce. První z nich *Rozhlédnutí po revíru* s motivy těžních věží a dolů v krajině, hald a rekultivace. Druhá, pojmenovaná *Uhlí a lidé* přináší portréty horníků i reportážní záběry. Poslední oddíl *Vše pro člověka socialismu* ukázky sociálních jistot, jako bydlení, služby, kultura nebo rekreace. Popisky obrázků se objevují jen zřídka a na neopodstatněných místech a mnohdy jen všeobecnými poetickými úryvky. Úvodní text a doslov napsal Miloš Fojtík. Poslední strany jsou čtyřjazyčným textovým pojednáním o Ostravsko-karvinském revíru a jeho činnosti především v posledních třech dekádách.

Dětské kresby zahajující každý ze tří oddílů knihy a doprovázející fotografie pocházejí z výtvarných oborů základních škol v Ostravě a Havířově, dvou měst sousedících v těsné blízkosti šachet. Dětské kresbičky s fotografiemi nakonec docela dobře korespondují, protože většina fotografií bohužel vypadá, jako by je vytvořil dětský amatérský fotograf. K neumělým malůvkám se občas připojila až dětinská naivita v prostotě popisků: *„Šachta je jako člověk – rodí se, stárne, umírá.“*

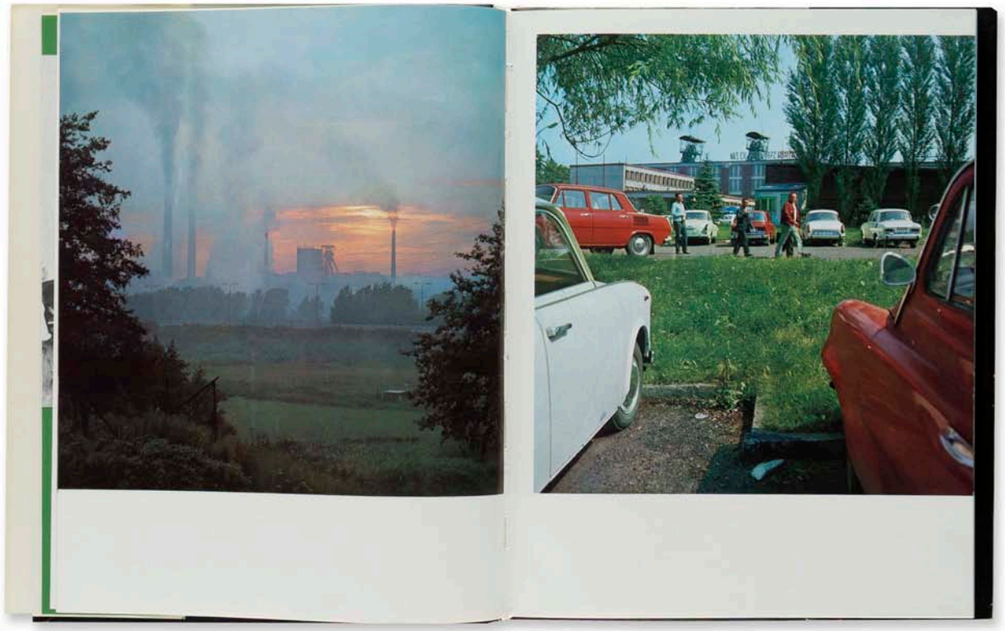

1399 | *Uhlí a lidé* | 1974

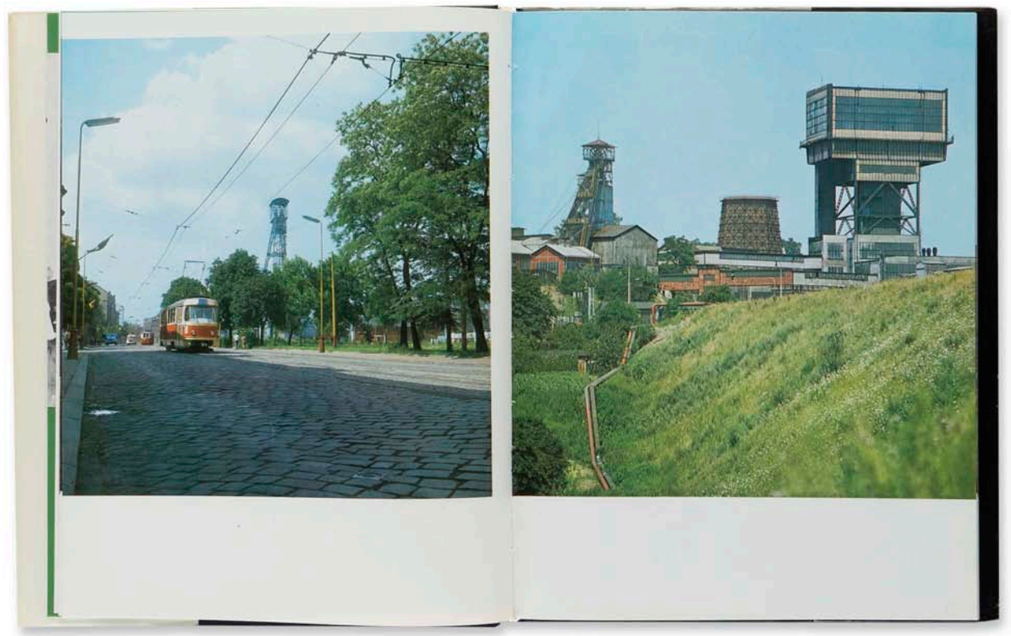

1400 | *Uhlí a lidé* | 1974

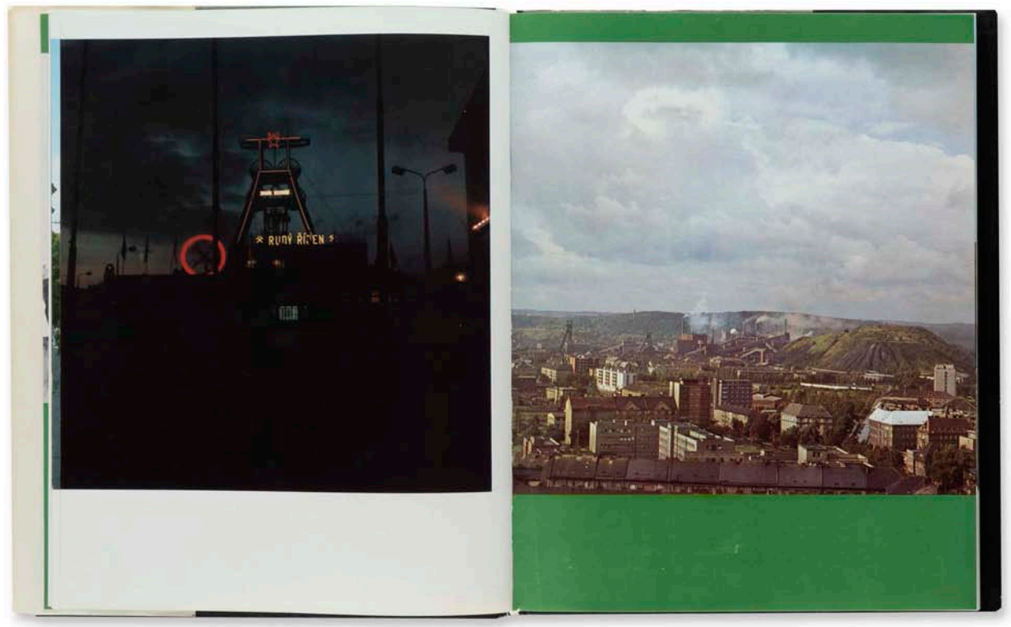

1401 | *Uhlí a lidé* | 1974

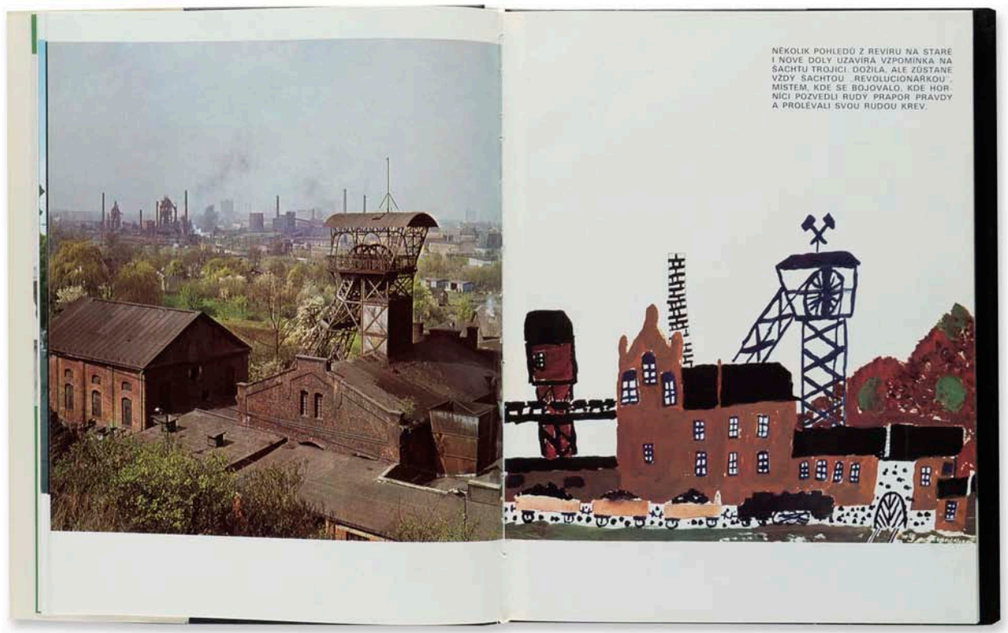

1402 | *Uhlí a lidé* | 1974

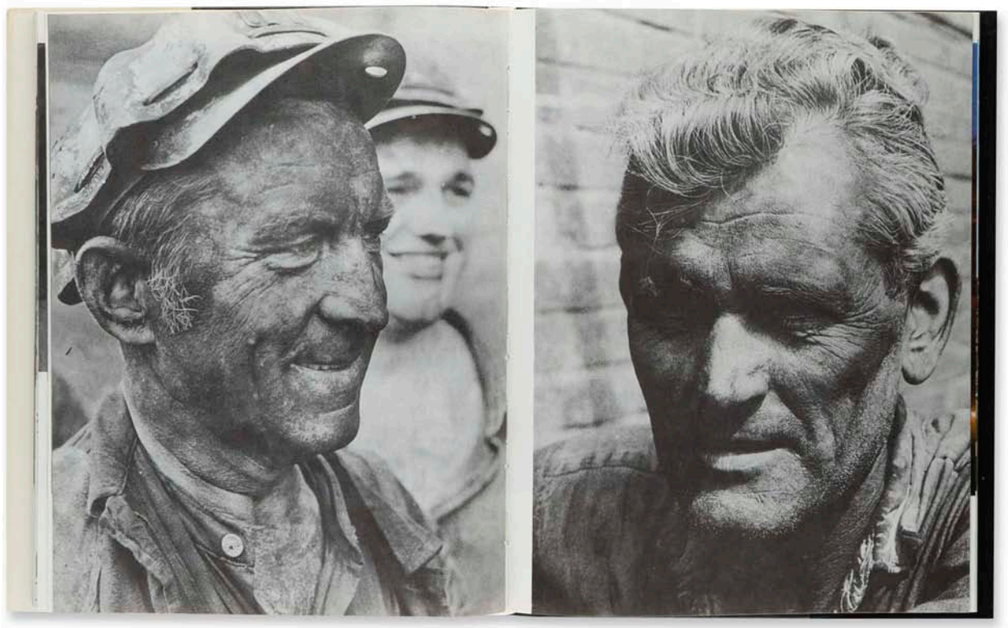

1403 | *Uhlí a lidé* | 1974

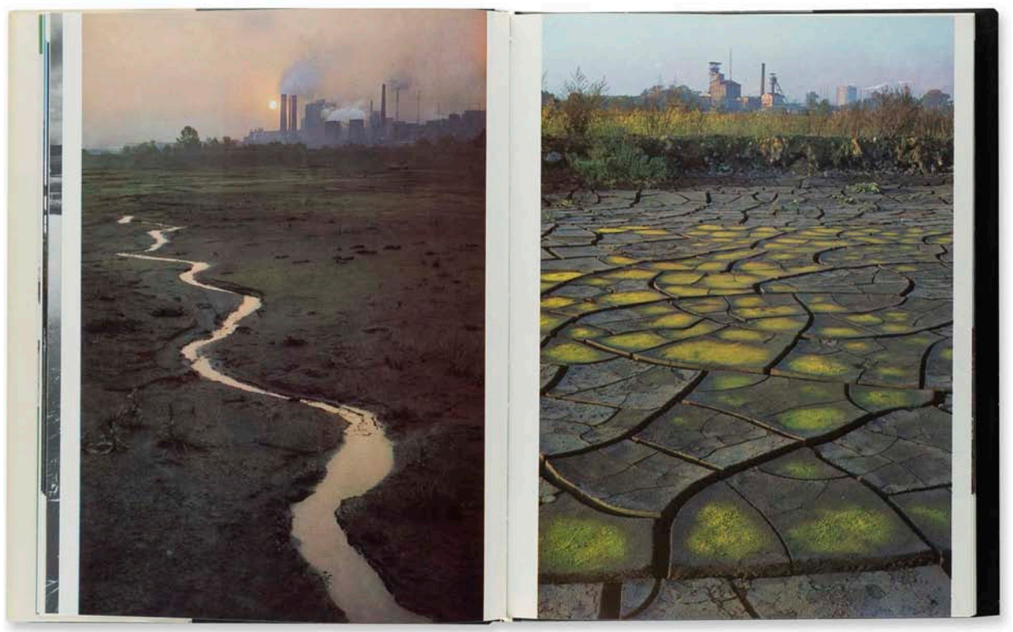

1404 | *Uhlí a lidé* | 1974

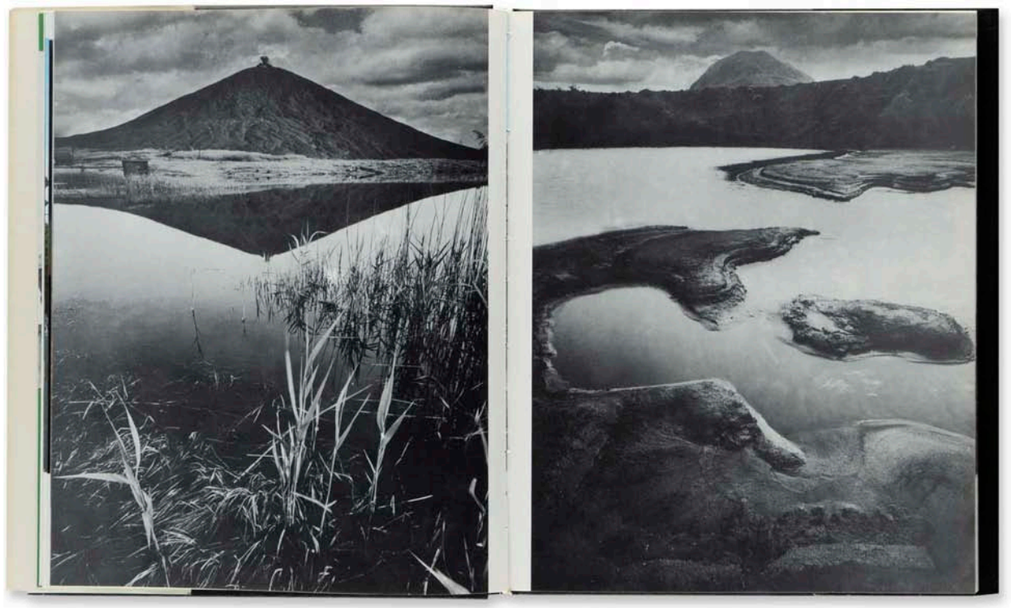

1405 | *Uhlí a lidé* | 1974

1406 | *Uhlí a lidé* | 1974

1407, 1408 | *Uhlí a lidé* | 1974

1409 | *Uhlí a lidé* | 1974

Do třetice o havířích

Ostravsko-karvinský revír [1977]

Kniha podniku Ostravsko-karvinské doly, koncernu Ostrava o černouhelné těžbě v Ostravsko-karvinském revíru je poslední z trojice rozsáhlejších fotografických publikací této společnosti vydaných během let 1966–1977.

Na tyto předešlé tituly *Ostravsko-karvinské doly* z roku 1966 a *Uhlí a lidé* z roku 1974 kniha námětově navázala, ovšem nově se v tomto titulu objevilo více snímků z měst sousedících s šachtami.

Angažovaná témata ve formě prvomájových oslav, gratulací předáků, a usměvavých horníků se již staly přirozenou součástí knih o Ostravsko-karvinském revíru, a ani *Ostravsko-karvinský revír* nebyl v tomto směru výjimkou.

Mezi soudobými snímky se občas objevuje kresba s historickým vyobrazením. Kniha je pak doprovázená dalšími devíti celostránkovými perokresbami Arnošta Sasína. Ty vytvářejí jakýsi předěl mezi jednotlivými tematickými celky knihy. 1) město (Ostrava a Karviná) 2) šachty v Ostravsko-karvinském revíru zvenku 3) záběry havířů ve slojích 4) další provozy podniku 5) krajina po těžbě 6) hornické školy 7) sport, zábava, volný čas 8) rekreace a služby 9) průvody, gratulace, 1. máj. Každá z těchto sekcí je ještě uvedena několika pseudouměleckými, historickými a oslavnými větami.

Melancholické záběry zimních krajin s těžní věží s. 36, 37, 111 a 112 nebo další výtvarně nadějné snímky naznačily určitý estetický posun oproti předešlým dvěma podnikovým knihám.

Obálka je atypicky bez fotografie. Hned první a jediný dvoustránkový snímek je mnohokrát opakovaným záběrem na ostravské sídliště s dominantami Vítkovických železáren a Nové huti Klementa Gottwalda v pozadí zachycený patrně ze střechy Domu kultury Vítkovických železáren. Prakticky totožný snímek se objevil například na obálce knihy *Severomoravský kraj, za práci, za svobodu, za socialismus* z roku 1980.

Kniha není datována. Podle snímku na straně 44 s pohledem na Důl 9. květen, na jehož administrativní budově je jubilejní poutač 60 let VŘSR (poutač se sejným výročním také na snímku na straně 45 s dolem ČSM), byla knihy vydána po roce 1977.

Většinu fotografií pořídil ostravský fotoreportér Květoslav Kubala. Celkem je sestavena ze snímků osmi autorů, ovšem polovina z nich má v knize jeden nebo dva obrázky.

Poslední strany jsou věnovány slovnímu shrnutí činností OKD v češtině, navíc spolu se seznamem popisků obrázků také v ruštině a angličtině. Koncepci knihy, úvodní a další texty provedl Lubomír Tomis.

1410 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

1411 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

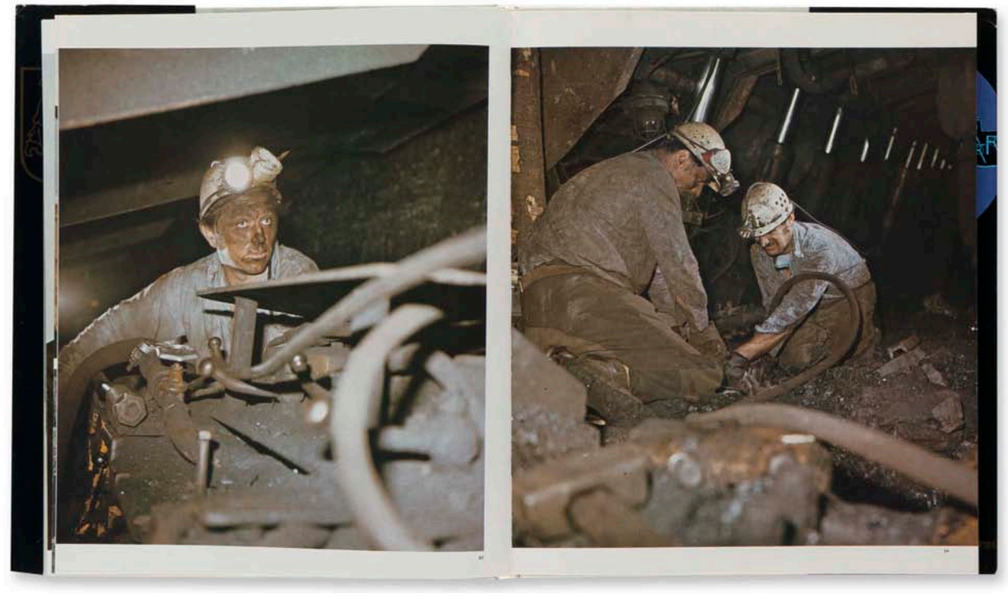

1412 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

1413 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

1414 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

1415, 1416 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

1417 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

Originální propagace dolů

Zpěv uhlí (1986)

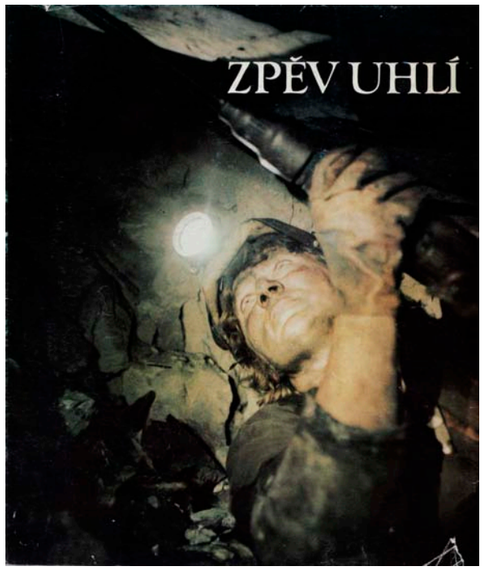

V roce 1986 vznikla jedna z nejosobitějších fotografických knih sedmdesátých a osmdesátých let vydaná pro propagační účely. Titul *Zpěv uhlí* s fotografiemi Františka Krasla navázal výtvarným pohledem na jeho o čtvrt století mladší *Ostravu barevnou* (1962, 1963).

Knihu vydalo Federální ministerstvo paliv a energetiky ve spolupráci s redakcí týdeníku Ostravsko-karvinský horník[444] jako neprodejný výtisk určený pro propagaci resortu a současně k příležitosti XVII. sjezdu Komunistické strany Československa. Přáním autorů bylo *„že zaujme nejen všechny horníky a pracující resortu paliv a energetiky, ale bude i naším skromným dárkem pro všechny, kteří si uvědomují, že hornická práce i nadále zajišťuje základní předpoklady šťastného a spokojeného života naší socialistické společnosti.“*[445] Jinou fotografickou publikaci podobného rozsahu toto ministerstvo během totalitních let v Československu už patrně nevydalo.

Při letmém listování se nabízí vytknout knize její přílišnou námětovou jednostrannost už tak úzce vymezeného tématu, jakým je hlubinné uhelné hornictví. Tato oblast skýtá pro fotografické zobrazení nepřeberné možnosti, kniha se však bohužel ve vysoké míře omezila na snímky v podpovrchovém sektoru důlních závodů. V Kraslově zpracování jistě patří tato oblast k nejzajímavějším, nicméně knihu pokrývá až příliš vysoké 85% zastoupení pod povrchem země vytvořených fotografiích, což se projevuje na mnohdy opakovaném podobném záběru jak formou, tak obsahem. S ohledem na fotograficky pestře pojaté téma dolů v knize Ostrava barevná je až s podivem, proč se Krasl v tomto případě soustředil především na snímky horníků pod povrchem. Vysvětlením může být skutečnost, že sám autor nezasahoval do výsledného výběru fotografií pro knihu do té míry, aby udržel vzájemnou různorodost a zároveň kompaktnost všech obrazů v souboru. Racionálním důvodem ze strany Ministerstva paliv a energetiky sdružujícího všechny důlní lokace Československa mohla být také potřeba zachovat anonymitu důlních provozů, protože s ohledem na Kraslovu vytíženost byly patrně všechny snímky fotografovány v Ostravsko-karvinském revíru. Nejlépe se totiž práci horníků dařilo obrazově zobecnit hluboko pod zemským povrchem. Otázkou pak zůstává závěrečné začlenění dvojice obrázků nadzemních objektů, které jsou oproti temným záběrům z vnitřků dolů fotograficky interpretovány zcela jinak, tedy s výraznou barevnou pestrostí. Navíc díky záběru na ostravskou Novou radnici a důl s nápisem Stařič prozrazují jinak neurčenou lokalitu. Homogenita prostředí byla kompenzována vysokou výtvarnou hodnotou podzemních fotografií, zejména ve srovnání se zpracováním stejného tématu v jiných publikacích o Ostravsku, kde se autoři omezili na prosté dokumentační pohledy s použitím zábleskových zařízení.[446] Krasl naopak využívá přirozené světlo prostředí – svítilen havířů, světel důlních lokomotiv apod. Velkým kladem fotografií, které jsou zde prokazatelným posunem směrem od prostého řemesla k tvůrčí fotografii, je časté používání téměř abstraktních fotografií. Silný osobitý pohled se projevil u nalezených zátiší, ale i u portrétů horníků, k jejichž vizuální modifikaci uplatňoval autor záměrně či nezáměrně pohybovou neostrost. František Krasl se po celé období své tvorby při fotografování havířů vyhýbal užití fotografických blesků, a naopak se snažil o vystižení drsného charakteru prostředí, k čemuž využíval i minimální zdroje světla z důlních lamp nebo i cigaret. Nedegradoval temnou atmosféru a zvýšil tím expresivitu a subjektivní pohled. Dramatické snímky v důlních chodbách však mohly vyvolávat také pochmurnou atmosféru, která se zcela lišila od povrchnějších, zato optimističtějších, obrázků jiných autorů. Tento přístup byl na základě dobové fotografické ideje kritizován publicistou Ladislavem

Křivánkem už mnohem dříve v souvislosti s Kraslovou první rozsáhlejší výstavou v roce 1960. *„Doufejme, že tyto temné oblasti nebudou již Krasla, když si zde ověřil svoje možnosti, dále lákat. Je v nich totiž skryto nebezpečí, které by mohlo vyústit v nezdravý naturalismus; některé obrazy, např. Horník s cigaretou, ukazují už tímto směrem.“*[447] Snad právě pro vytrvalou přímost ve fotografování horníků uplatňovanou více jak čtvrt století si Ministerstvo paliv a energetiky vybralo právě fotografa z Ostravska, navíc v polovině osmdesátých let, kdy bylo osobité pojetí v oficiální knize oproti šedesátým letům asi více tolerováno.

Kraslovo využívání různých fotografických přístupů v podzemních prostorách představovalo vysoký potenciál, který byl ovšem znehodnocen technickou kvalitou tisku. Shrnutí knihy v jejím závěru tak vybízí k hodnocení polygrafického zpracování. *„Mistrné zvládnutí techniky barevné fotografie, vynikající v autentických světelných podmínkách prostředí důlních pracovišť, se tu snoubí s lidským poselstvím díků a obdivu k lidem tvrdé chlapské práce. Symfonie barev tu zní jako Kraslovo přihlášení se k pokrokovým tradicím českého umění, které vždy do středu svého zájmu vyzvedávalo aktivní tvůrce nových hodnot.“*[448] Pečlivé zvládnutí barevného procesu v případě této knihy končí bohužel v momentě, který ještě mohl ovlivnit sám autor vlastním zpracováním nafotografovaných materiálů. Problém ale zjevně nastal při tisku knihy, takže zmíněná symfonie barev není v tomto případě symbolickým souzvukem, ale naprostou disharmonií a odklonem od reálných barev. Mnoho snímků má nepatřičný zelený nádech a tmavé důlní prostory jsou v některých případech nepřiměřeně zesvětleny jakousi falešnou září. Barevné posuny oproti realitě jsou v ryze autorských, navíc abstraktních, pojetích Krasla jistě tolerovatelné a i příhodné, zde se však bezpochyby jedná o chybu. Sám Krasl vnímal výslednou knihu tragicky a považoval ji za nejhorší knižní reprodukci svých barevných fotografií. Nejistého výsledku se obával už předem a inicioval prý tisk v osvědčené slovenské tiskárně v Martině. Nakonec však byla zhotovena v brněnském podniku Tisk.[449] Oproti tomu historik a teoretik Ludvík Baran považoval knihu *Zpěv uhlí* z hlediska tiskové úrovně nejen za nejlepší Kraslovu publikaci, ale i za vrcholný počin československé polygrafie.[450] Je přitom zjevné, že nechyboval sám Krasl, například v nově pořizovaných důlních záběrech, protože minimálně jedna fotografie brilantně otištěná už v *Ostravě barevné* má zde barevné zkreslení. Například fotografie detailu kahanu a rukou horníka, která je v publikaci *Ostrava barevná* prvním obrazem z celé série, je i zde úvodním snímkem z podpovrchového prostředí.

Portrét usměvavého havíře z knihy *Zpěv uhlí* se objevuje také v souborné fotografické knize *Národní fronta ČSSR* (1987). Porovnání reprodukcí stejného snímku ve třech knihách opět potvrzuje, že Kraslovy technicky náročné fotografie byly nejlépe reprodukovány barevným hlubotiskem.

Z obsahového hlediska ale Krasl titulem *Zpěv uhlí* vytvořil jednu z nejexpresivnějších účelových publikací oficiálního směru za celé období československých totalitních let.

Fotografie doprovázejí verše Zbyška Malého (1938–2000), pro něhož bylo toto dílo knižní prvotinou.[451] O deset let dříve napsal text k nejslavnější písni ostravské zpěvačky Věry Špinarové Jednoho dne se vrátíš.[452]

Personifikační výraz Zpěv uhlí byl použit už v roce 1979 jako název skladby ostravského skladatele, violoncellisty, dirigenta, rozhlasového režiséra a organizátora hudebního života Rudolfa Kubína (1909–1973).[453] Přirovnání fotografického obrazu k hudbě se stalo základem pro název knihy *Valašská suita* vydané společně nakladatelstvím Blok a Profil v roce 1966.

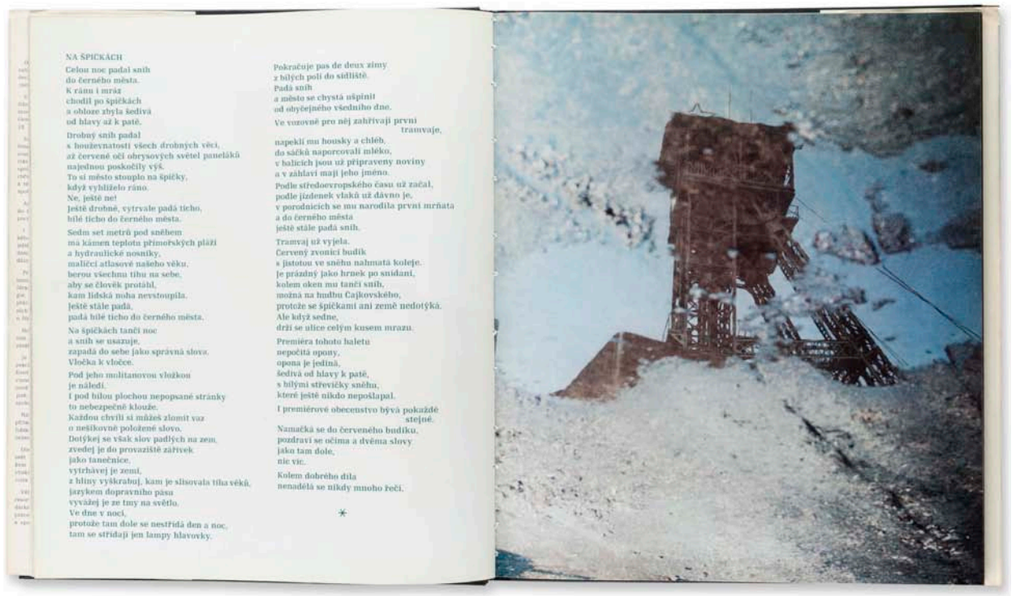

1418 | *Zpěv uhlí* | 1986

1419 | *Zpěv uhlí* | 1986

1420 | *Zpěv uhlí* | 1986

1421 | *Zpěv uhlí* | 1986

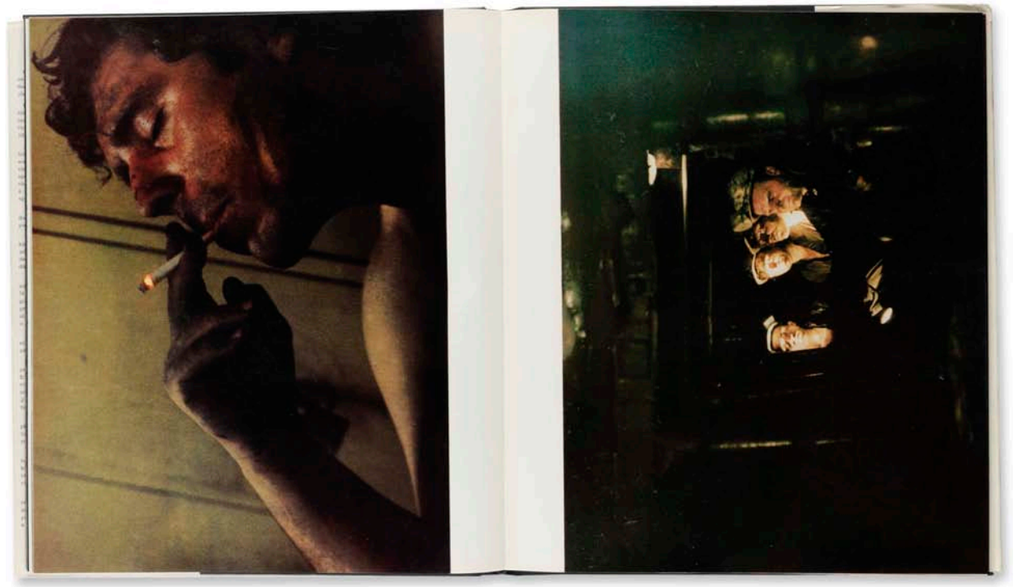

1422 | *Zpěv uhlí* | 1986

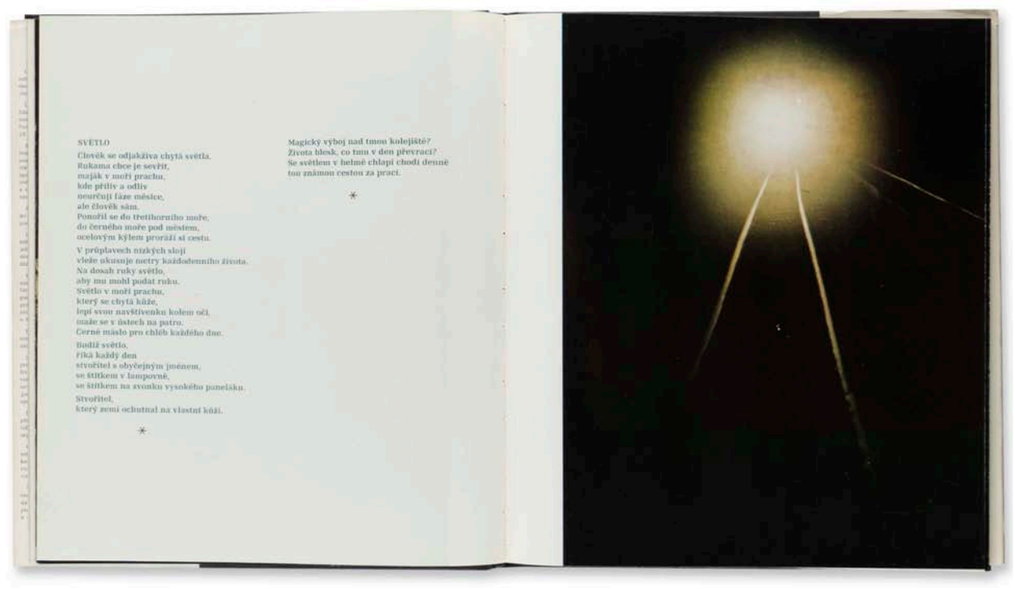

SVĚTLO

Člověk se odjakživa chytá světla.
Rukama chce je sevřít,
mráček v moři prachu,
kde přílivy a odlivy
ovrčují fáze měsíce,
ale člověk sám.
Ponořil se do třetihorního moře,
do černého moře pod městem,
ocelovým kýlem prorážel si cestu.

V průplavech nízkých vlojí
vleže ukusuje nectry každodenního života.
Na dosah ruky světlo,
aby mu mohl podat ruku.
Světlo v moři prachu,
který se chytá kůže,
lepí svou navštívenku kolem očí,
maže se v ústech na patro.
Černé máslo pro chléb každého dne.

Budíž světlo.
Říká každý den
strůjcům a obyčejným jménem,
se štítkem v lampovně,
se štítkem na zvonku vysokého panelováku.

Stvořiteli,
který zemi ochutnal na vlastní kůži.

✳

Magický výboj nad tmou kolejiště?
Života blesk, co tmu v den převrací?
Se světlem v helmě chlapi chodí denně
tou známou cestou za prací.

✳

1423 | *Zpěv uhlí* | 1986

1424 | *Zpěv uhlí* | 1986

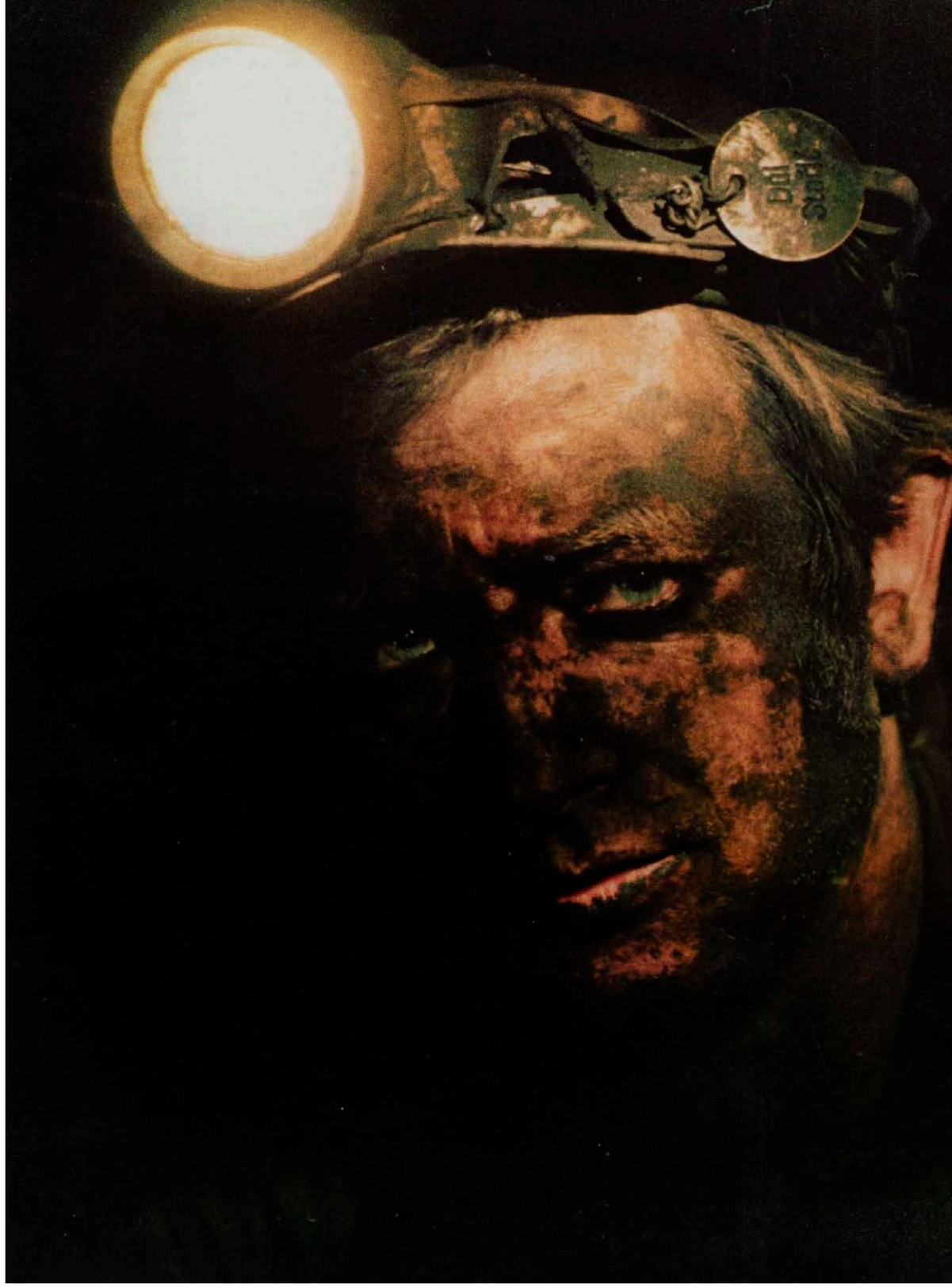

1425, 1426 | *Zpěv uhlí* | 1986

Fotografické publikace Ostravsko-karvinských dolů

Kapitola představuje chronologický přehled vybraných fotografických publikací významného průmyslového regionálního podniku Ostravsko-karvinské doly. Jednotlivé tituly jsou zpravidla jubilejními a propagačními katalogy malého rozsahu a byly zpravidla vydávány přímo v propagačních odděleních příslušných dolů. Publikace vycházely výhradně v uzavřených nákladech, byly neprodejné a měly velmi omezené tirážové údaje. Rok vydání byl uváděn jen výjimečně. Nejvýznamnější a nejrozsáhlejší trojice publikací, které se komplexně věnovaly propagaci celého podniku, vyšly v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století pod názvy *Ostravsko-karvinské doly* (1966), *Uhlí a lidé* (1974) a *Ostravsko-karvinský revír* [1977].

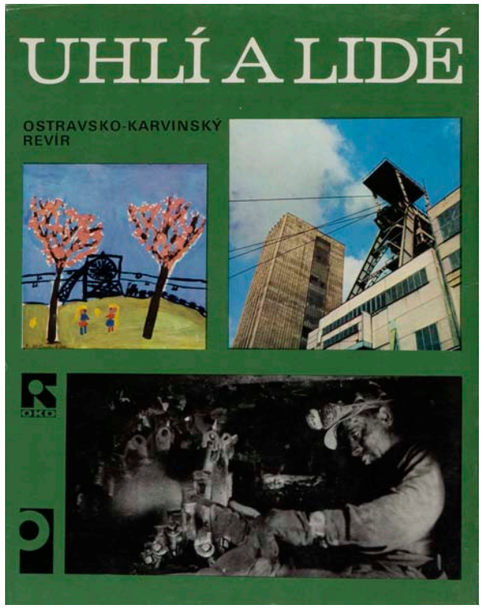

1427 | *Uhlí a lidé* | 1974

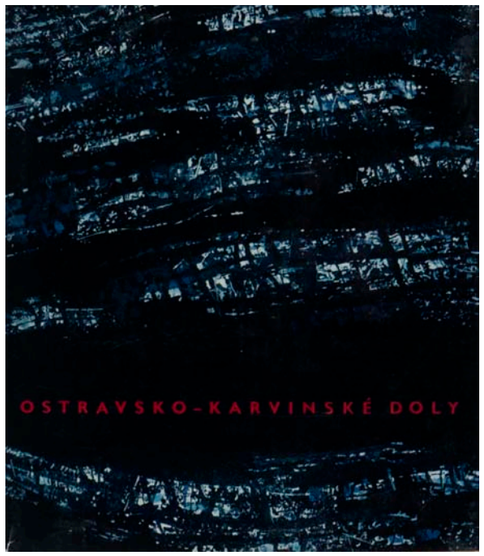

1428 | *Ostravsko-karvinské doly* | 1966

1429 | *Ostravsko-karvinský revír* | [1977]

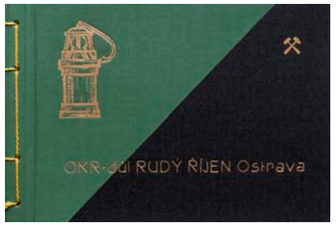

1430 | *Důl Rudý Říjen Ostrava* | 1962

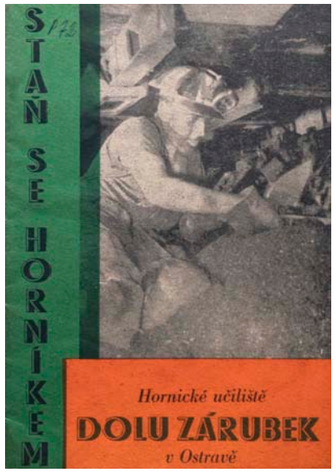

1431 | *Staň se horníkem Dolu Zárubek* | 1963

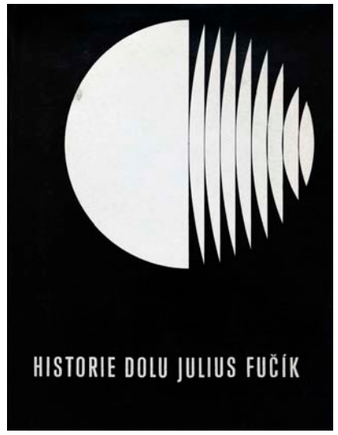

1432 | *Historie Dolu Julius Fučík* | [1968]

1433 | *...a kdo je víc?* [publikace Dolu 1. máj v Karviné] | 1969

1434 | [publikace Dolu President Gottwald v Horní Suché] | 1969

1435 | [publikace Dolu 1. máj v Karviné] | 1971

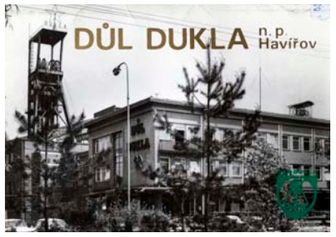

1436 | *Důl Dukla, n. p. Havířov* | [1971]

1437 | *Důl Rudý Říjen Ostrava-Heřmanice* | 1972

1438 | *Důl Paskov* | 1973

1439 | *Ostravskokarvinské koksovny* | [1975]

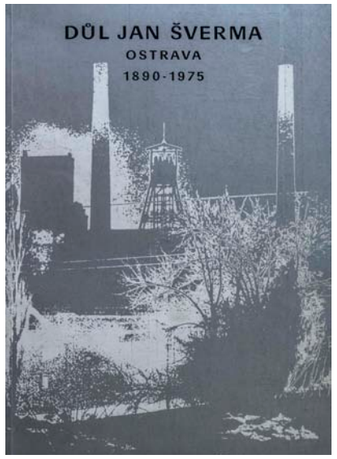

1440 | *Důl Jan Šverma Ostrava* | [1975]

1441 | *OKR Doprava 25 let. 1952–1977* | [1977]

1442 | *Důl 1. máj Karviná* | 1978

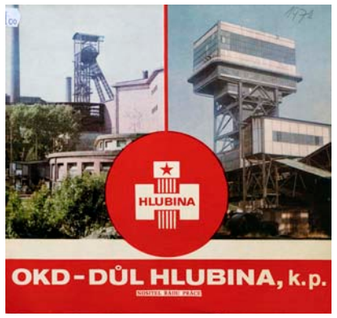

1443 | *Důl Hlubina* | [1978]

1444 | *Mládí Dolu ČSM* | 1979

1445 | [publikace Dolu Dukla v Havířově] | 1979

1446 | *Ostravsko-karvinský revír od A do Z* | 1979

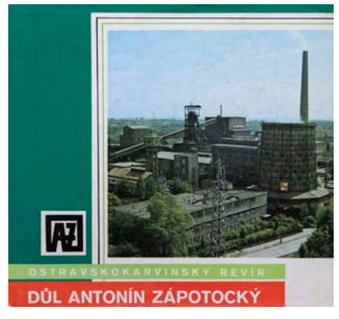

1447 | *Důl Antonín Zápotocký* | 1980

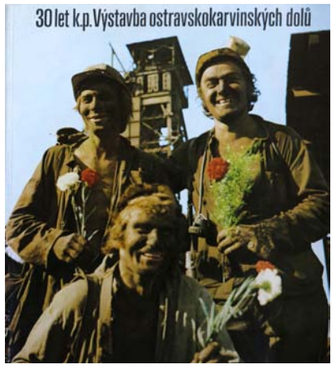

1448 | *30 let k. p. Výstavba ostravskokarvinských dolů* | 1981

1449 | *Mládežnická brigáda* [publikace Dolu President Gottwald] | 1981

1450 | *Důl 9. květen, k. p. Stonava* | [1982]

1451 | *Jitro Dolu ČSM* | 1983

1452 | *Důl ČSM. 25* | 1983

1453 | *20 let Úpraven uhlí. Důl 9. květen* | [1984]

1454 | *75 let Dolu President Gottwald* | 1985

1455 | *Důl 9. květen* | [1985]

1456 | *Důl Hlubina* | [1985]

1457 | *Důl Doubrava. 165 let* | 1987

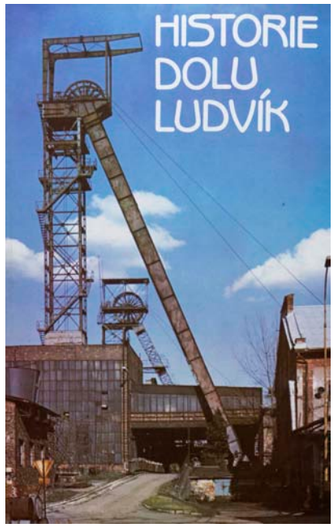

1458 | *Historie Dolu Ludvík* | 1988

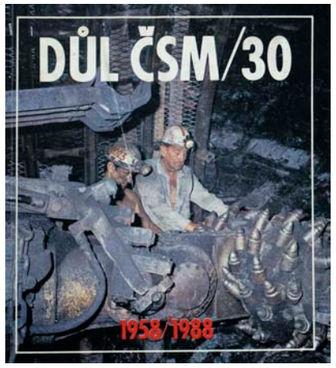

1459 | *Důl ČSM. 30* | [1988]

1460 | *Ostroj Opava* | [1988]

1461 | *Důl 9. květen* | [1990]

1462 | *Důl Rudý Říjen Ostrava-Heřmanice* | nedatováno

1463 | *Volají vás Ostravskokarvinské koksovny* | nedatováno

1464 | *Tvoje budoucnost je v OKR* | nedatováno

1465 | *Ostravskokarvinský revír Ostrava* | nedatováno

1466 | *Staň se horníkem Dolu Stalin v Ostravě-Heřmanicích* | nedatováno

1467 | *Důl 1. máj Karviná* | nedatováno

1468 | *Karel v říši divů* [publikace Dolu 1. máj Karviná] | nedatováno

1469 | *Důl 1. máj* | nedatováno

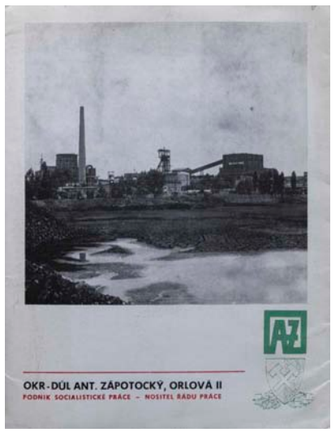

1470 | *Důl Ant. Zápotocký Orlová* | nedatováno

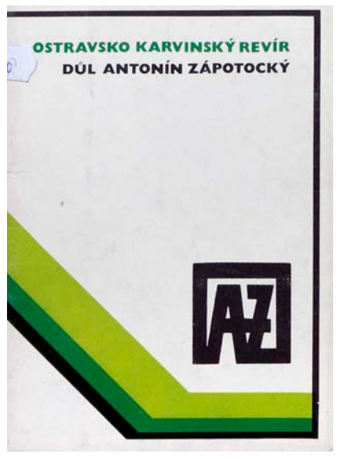

1471 | *Důl Antonín Zápotocký* | nedatováno

1472 | *Důl Prezident Gottwald Horní Suchá* | nedatováno

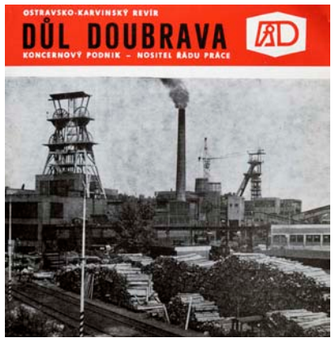

1473 | *Důl Doubrava* | nedatováno

1474 | *OKR – Správa sídlišť* | nedatováno

Fotografické publikace Třineckých železáren

Dnešní Třinecké železárny patří k nejvíce prosperujícím podnikům těžkého průmyslu u nás. Nejmodernějším podnikem svého druhu byly ostatně i v meziválečném období. Současně měly to štěstí, že jim byla věnována pozornost špičkového fotografa průmyslu Vladimíra Hipmana, v poválečném období výtvarného fotografa Jana Byrtuse a na přelomu milénií dokumentárního fotografa Jindřicha Štreita. Následující kapitola tak přináší několik ukázek fotografické dokumentace původního podniku Báňské a hutní společnosti v Třinci a později Třineckých železáren. Většina jubilejních publikací tohoto průmyslového podniku nebyla výhradně obrazových. Z nich lze jmenovat *Dějiny Třineckých železáren VŘSR: 1839–1979* (Praha: Práce, 1979), *150 let Třineckých železáren VŘSR: podniku socialistické práce a československo-sovětského přátelství* (Bratislava: Pravda, 1989), *160 let železáren v Třinci* (Třinec: Třinecké železárny, 1999) nebo *170 let Třineckých železáren: 1839–2009* (Vendryně: Beskydy, 2009).

Nejmodernější československé železárny

Celkový pohled na třinecké železárny.

ING. S. ŠULA:

Pohled na železárny býv. těšínské komory, nejmodernější v Československu

Ta noc, za které na obzoru zahořela zář vysokých pecí a náš dech se zatajil před mohutnou písní práce, již odnášely kotouče dýmu do tmy a k nebi, nás zastihla na cestě z Českého Těšína k Jablunkovu, když jsme přijížděli k železárnám Báňské a hutní společnosti v Třinci.

Jen se podívejte! Zrovna se provádí odpich: bílé, tekuté železo se vypouští z vysokých pecí. Obloha hoří. Tma, zachvácená požárem, pomalu, spálená, padá a tlí na zářích, ve které se železárny každého dne s večera hali. Daleko ukazují svou mohutnost, hrůzu, užitečnost a krásu.

Staneme před nejvyšší vysokou pecí v Československu. Tato obrovská nádoba, armovaná a vykládaná ohnivzdorným materiálem, pohlti denně sta vagonů koksu, železných rud, vápence a jiných hmot, aby tyto neforemné hmoty proměnila v tekuté, žárem bílé železo, jehož vyrábí až 65 vagonů denně.

U vysoké peci stojí charakteristické cowpery, s těžkými sice, ale přece jen koketně nasazenými kloboučky; konají užitečnou práci: v nich se předehřívá vzduch, jehož je k výrobě železa ve vysoké peci třeba. „Čtyřka", jak hutníci tuto pec č. IV. nazývají, není sama; je tu ještě jednička, dvojka a trojka. Všechny vysoké pece dohromady vyrobí do roku více jak půl milionu tun surového železa.

Tekuté, do běla rozžhavené železo se napouští do zvláštních vagonů a odváží se v tekutém stavu do oceláren a sleváren. V ocelárnách se surové železo dále zpracuje v Martinských pecích: žárem se mění jeho chemické složení, nabývá nových vlastností, jichž křehké surové železo nemělo. Hotová ocel se odlévá do tvaru t. zv. ingotů, které — v rozžhaveném stavu — dopraví mohutné kleště jeřábů přes hlubinné peci k válcovacím stolicím, kde se z nich válcují nejrůznější tvary výválků, od půl centimetrových drátů až k velkým kusům se složitými průřezy. Zvláštností válcoven je velká průběžná válcovací trať, která je z nejmodernějších v Evropě. Hotové výválky se posílají jiným závodům společnosti ke zpracování.

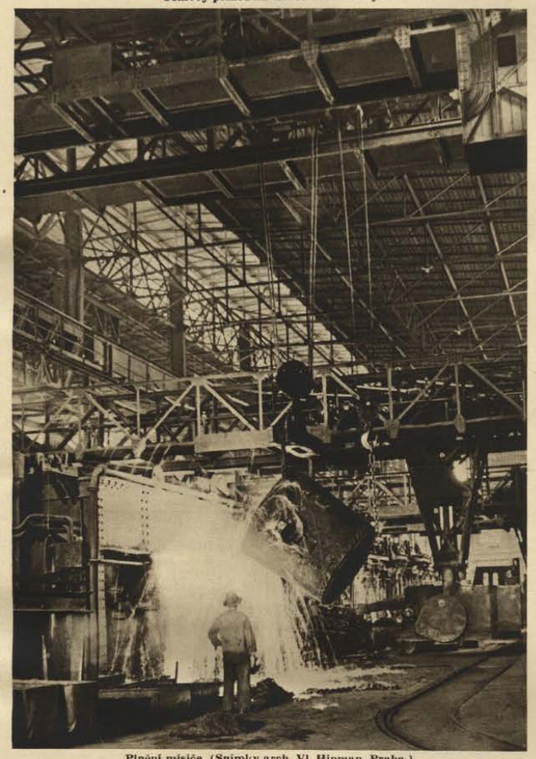

Plnění misiče. (Snímky arch. Vl. Hipman, Praha.)

Zde, v této spleti železných konstrukcí, v ruchu důmyslně organisovaných pohybů, jimž lidská vůle dává směr, v organisované harmonii myšlenek a rukou skupí a přeskupují se částice hmoty, která mění svůj špinavý a drsný zevnějšek a pod živelným náporem energie se transformuje v krásné, zušlechtěné tvary leskl ých ocelí.

Této oceli nepoužívá se jen k účelům válečným, nýbrž především v boji za lepší byti člověka na zemi. Vždyť z produktů válcoven se vyrábějí kolejnice, které nám přibližují vzdálené země, z válcovaných drátů se vyrábějí dráty telefonní a telegrafní, z válcovaných desek (platin) plechy na karoserie automobilů, z válcovaných profilů staví se mohutné budovy a mosty, stožáry elektrických vedení, a v slevárnách neodlévají se jen jednoduché rošty, nýbrž i důležité součásti strojů a výrobních zařízení pro průmysl. Z železa zde vyrobeného dělají se též jeřábové a kotevní řetězy pro velké obchodní lodi, které nám z dalekých krajin dovážejí, nač si naše vysoká životní úroveň zvykla a zase naopak vozí do zámořských států výsledky naší práce. Když doma sedíme u radia, ani si neuvědomíme, že v těchto závodech byl vyroben stavební materiál pro smělou konstrukci elegantního vysílacího stožáru liblické vysílačky, která dosahuje výškou Eiffelovu věž v Paříži, a ani nás nenapadne, že v těchže závodech se vyrábí speciální materiál pro velká lana, právě tak jako jemné dráty strunové a dráty k dětským hračkám a k vázání květin.

Lidé, kteří tu pracují, zejména ti nejmladší, se pilně připravují na svou práci. Učni mají svou vlastní školu, svá hřiště, kde se sportem vychovávají k zdravému pojetí života a k vůli bojovati.

Opouštíme železárny a cítíme, že s těmito hutníky, s nimiž jsme se seznámili, spolupracujeme na díle, jímž je lepší život nás všech. Cítíme, že důmyslně organisovaná práce, jichž výsledků bylo dobře použito, nás nevědomky nese dál, daleko přes zamračené a zlomyslné oči, které s tolika stran na nás v životě číhají, a odnášíme si radost a víru v hodnotu lidského snažení.

Část třineckých železáren v noci.

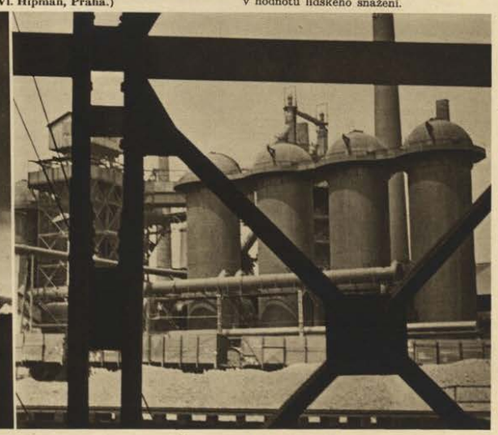

Část baterií vysokých pecí.

Dojmy z československé »Black Country«

Ty formy krásy, která vytvořila lidská vůle ve svém přirozeném hladu po zdolání cílek, mocí a ve svých touhách po nebi, nás nelákají, ač člověk soustředil svůj životní elán k místům, kde na štědré přírodě vyrostly z drobných dílen a z útulných forem obchodování průmyslové kolosy, mezinárodní obchodní cesty a s nimi organisovaná účelnost a krása.

Jedeme k Ostravě.

Rýchlík rve z atmosféry, v níž visí mraky kouře, úsek za úsekem, jeho kola, v tomto kraji vyrobená, lnou ke kolejnicím a výhybkám, v železárnách tohoto kraje stvořeným. Jeho ocelová masa řítí se kolem těžních věží. V miliardových násobcích jeho pohonné síly leží tu pod zemí utajená energie ve formě obrovských vrstev uhlí, s nimiž se hlad naší civilisace rve, vyzbrojen odvahou a strojí, o každý balvan hluboko pod zemí, kde záludné plyny hrozí každou chvíli, při nejmenší nepozornosti, vybuchnouti a zničiti výsledky dlouholetého a odvážného pronikání do srdce země.

Z šachet a štol vozí se tu na povrch země tisíce vagonů černého uhlí denně a hodnoty v černých balvanech soustředěné, se rozvážejí jak do vlastních závodů těžařstev, tak do závodů cizích. Funící lokomotivy plazí se se svým vzácným nákladem na všechny světové strany a rozvážejí ostravské uhlí nejen po Československu, ale též do ciziny: celá polovina prodaného množství jde do Rakouska, Maďarska, Italie, Jugoslavie, Německa a v menších množstvích i do jiných států.

Jen malá část tohoto uhlí je určena pro otop v domácnostech. Prodávané ostravské uhlí náleží především výrobě pohonné síly, ať už třetina železnicím, druhou třetinou průmyslu, třetí pak elektrárnám a plynárnám.

V tomto kraji šumí Ostravice, Odra a Oiza, přehlušované burácejícím tepem života ve varu, neboť tudy proudí mnoho chlouby našeho průmyslového tvoření v nejrůznějších formách do celého světa. Tu lidem nevadí vůbec přítomný sirovodík z koksoven, dávno se již smířili s hučením sirén a s hořícím nebem nad žhavou hrůzou vysokých pecí. Pouliční dráhy, nákladní vlaky, bicykly a luxusní automobily jezdí za svitu světelných reklam.

Uhlí a koks, ať živí vysoké peci nebo slévárny, nebo uvádí do varu obsahy kotlů; železo a ocel, od hrubých profilů k jemné taženým drátům, obrovské odlitky a jemné stroje, všechno to vyrůstá na této křižovatce.

Množství koksu, která se ve vysokých pecích spotřebují, nejsou malá. Vždyť 40% celkové výroby reviru se spotřebuje v jeho železárnách. Z ostatku celé ⅔ projdou žhavým jícnem vysokých pecí jiných železářských oblastí, zbytek pak připadá na otop a průmysl. Nákladní vlaky odvezly do ciziny z této oblasti i v letech největší krise průměrně přes 250 vagonů uhlí denně, roku 1929 přes 400 vagonů denně a roku 1926, kdy v Anglii vypukla velká hornická stávka a cizina se musela ve větší míře zásobovati u nás, téměř 650 vagonů denně.

Tu v Karvinné vyhnalo zápolení o nejlepší kvalitu dodávaného uhlí do výše několika desítek metrů téměř 5.000 vagonů oceli ve formě důmyslné konstrukce uhelného prádla, jehož stavbou si Báňská a hutní společnost na další léta zajistila svůj středoevropský primát.

Na této vzácné uhelné základně vyrostlo největší průmyslové středisko ve střední Evropě a sice středisko uhelné a železářské. Ač vzdáleno od mořských přístavů a rudných ložisek, poskytuje velikou možnost vývoje výroby, od surového železa a oceli až k hotovým výrobkům, jejichž výrobu zařazují zdejší průmyslové závody do kruhu svých zájmů, aby tak našly nejvýhodnější a nejvyrovnanější odbyt pro své polotovary. A tak ze surové oceli pak vyrůstají konstrukční profily pro stavbu budov a strojů, kvalitní plechy, dráty, hřebíky, řetězy a mnoho jiných výrobků.

Za Českým Těšínem hoří pod zasněnými siluetami Beskyd, za tichých nocí z daleka viditelná, obrovská zahrada světel, velkých a krásných, za jejichž svitu buráci v železárnách Báňské a hutní společnosti v Třinci velká moderní bitva, vědecky řízená, v níž není válečných hrůz, ale žárem se mění ve vysokých pecích ruda, koks a přísady v surové železo, v ocelárnách surové železo v surovou ocel a ve válcovnách surová ocel v důležité polotovary pro všechny stroje v nejširším slova smyslu.

Z vysoké peci se zrovna vyřítil dravý proud žhavého železa a v zápětí rozprášil hořící žár spálenou tmu do záludných siluet střech a kominů. Tento výbuch světla přehlušuje houkání sirén, signalisační pískání lokomotiv a bušící tep života obrovské ocelové masy třineckých železáren, představující hodnotu 1½ miliardy Kč.

Krásná je podívaná na koksovací baterie těchto železáren, v nichž se mění kvalitní karvinské uhlí ve vysokopecní koks, jenž je nezbytnou surovinou pro výrobu železa a tvůrcem hospodářské a technické slávy celého moravsko-slezského severovýchodu. — Zrovna přijel výtlačný stroj. Pohyb pákou a již se plíží široká ocelová plocha do rozežhaveného nitra koksárenské pece a mohutná vrstva do červena rozpáleného koksu hrouti se s rachotem do zvláštního vagonu, stojícího na vedlejší koleji. Ještě ani nedohasl svitící žár, který rozežhavený koks povídil do ocelových stínů železáren, a již se valí z ohromné věže kotouče bílého dýmu k nebi: je to pára z vody, jíž byl žhavý koks pokropen, aby vychladl a mohl býti roztříděn a odvezen k vysokým pecím.

Automatické zařízení dopravuje okov se železnou rudou na kychtovací plošinu vysoké peci.

Moderní ocelárny tohoto obrovského komplexu hutnických výroben hoří. Po jejich osvětlených oknech roztančily se strašidelné stíny: to se totiž uvnitř obrovské kleště jeřábu zakously do žhavého ingotu a nesou jej do hlubinných pecí.

Stojíme před zdánlivým, hořícím a dýmajícím chaosem, v němž lidská vůle podepřela své chladné úvahy a své tužby oceli a žárem, aby ze špinavých rud a koksu vyrobila ocel, nejdůležitější to materiál naší moderní civilisace. Vidíme moderní, vědecky řízenou bitvu fysických a chemických vlastností prvků se žárem, v níž nemřou lidé, ale v níž vzniká ohromná latentní síla, která, dobrými vlastnostmi oceli podmíněná, projeví se v dokonalých výrobcích od jemných ocelových drátů k obrovským profilům stavebním, od dětských hraček k obrovským turbinám, od jehel k vysokým věžím a elegantním mostům, klenoucím se nad řekami a údolími.

Jsme v srdci výroby Báňské a hutní společnosti a jejího koncernu.

Železářská výroba tohoto kraje je velmi významná; vždyť z celkové produkce surového železa v Československu, pohybující se mezi 45.000—164.000 vagony ročně, připadá na tento kraj 75%. Válcovny československé republiky vyváží ročně přes 40 tisíc vagonů válcovaných výrobků; z toho připadá na válcovny tohoto reviru 80%.

Opouštíme kraj honosící se ohromnou výhřevností svého uhlí, dosahující téměř 8.000 kalorií, což jest asi dvojnásobná výhřevnost hnědého uhlí.

Když se pak doma díváme na krátký, téměř nesvítivý plamen pomalu hořícího ostravského koksu, jehož chloubou jest jeho pevná struktura, malý obsah popelu a síry, takže nekazí ani vzduch ani otopných zařízení, když se na něj díváme, jak se dobře spaluje a vydává stejnoměrné a výdatné teplo, rádi na Ostravsko vzpomínáme. Vzpomínáme na kraj, kde hodiny, směny a dni jsou vyplněny odpovědnými okamžiky. Jsme šťastni, že doby, kdy „kvít" (název kořalky v tamnějším nářečí) tu byl jediným odpočinkem po těžké práci, jsou dávno prý.

Opouštíme naši největší průmyslovou oblast, která je na cestě z Českého Těšína do Žiliny mohutně zakončena modernimi železárnami v Třinci, v nichž na 7.000 lidí, v spolupráci s ostatními závody Báňské a hutní společnosti, tvoří důležitý podíl na světoznámé československé kvalitě, již obchodní, finanční a organisační odbornost generální ředitelství společnosti v Praze s úspěchem uplatňuje na trzích nejenom evropských, ale i v dalekém zámoří.

A když odjíždíme, přejeme celému kraji a zvláště třineckým železárnám, které v tomto roce oslaví století výročí zapálení své první vysoké pece, aby zůstaly mladé a zachovaly si svou tvůrčí sílu, ať už organisují svou technickou a hospodářskou dokonalost, svou výrobu a práci, nebo péči o zdraví, odpočinek a spokojenost všech, kteří pracují na společném díle.

Ing. Stanislav Šula.

Odpich vysoké peci zapálil tmu a rozvěsil intensivní záře nad slevacím polem.

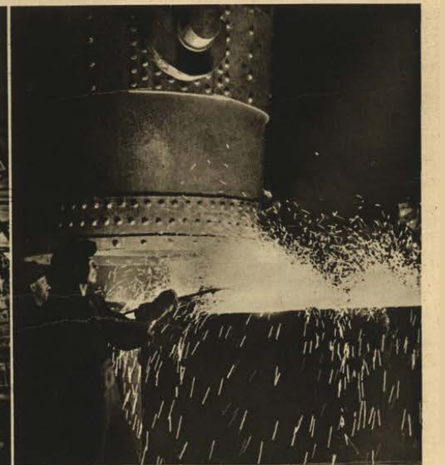

Tisíce žhavých jisker zasyčelo při odlévání ingotů.

(Snímky ze železáren Báňské a hutní společnosti v Třinci. - Foto arch. Vlad. Hipman, Praha.)

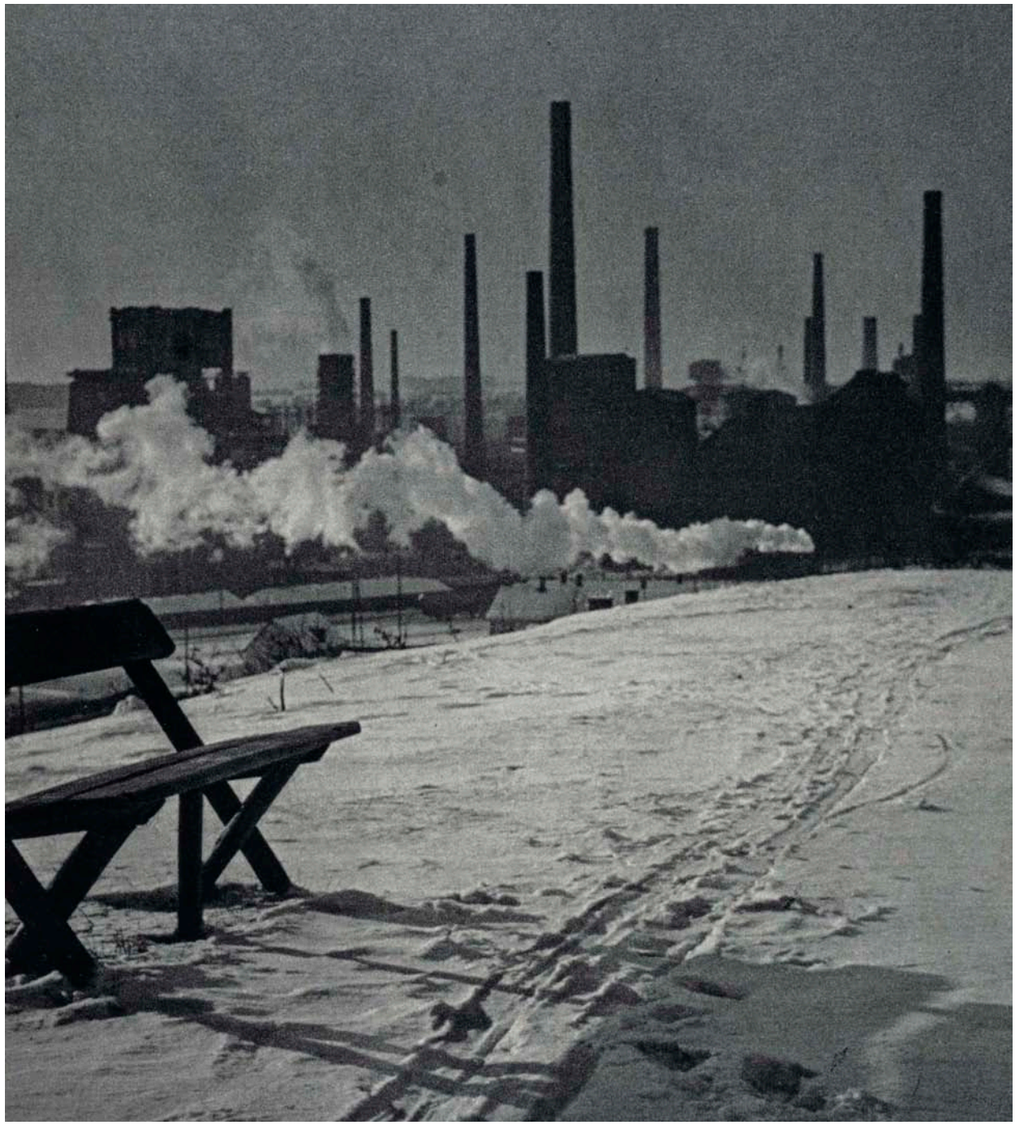

1477 | *Třinecké komíny*, foto Jaroslav Němec | *Česká fotografie 1939*. Číslo IX., s. 13

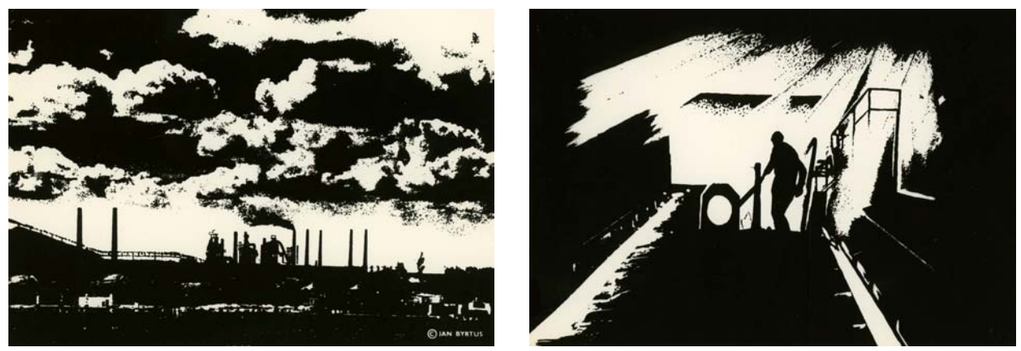

1478–1485 | *Třinecké železárny*, série propagačních pohlednic, pro TŽ vydalo REFO, foto Jan Byrtus, nedatováno

Krajiny ve fotografických publikacích severní Moravy a Slezska

Nejvýznamněji zastoupenými krajinnými oblastmi ve fotografických publikacích severní Moravy jsou dvoje horské oblasti – Beskydy a Jeseníky. Přesto se svých komplexněji zpracovaných fotografických publikací dočkaly teprve v sedmdesátých letech. Hojně fotograficky dokumentovanou oblastí bylo také Valašsko se svou specifickou folklorní identitou, která přitahovala fotografy už od konce 19. století.

V žánru krajinných fotografických publikací vznikly dva tituly nabízející hluboký prožitek z krajin severní Moravy. Plastický herbář prastarých stromů v knize *Prales v Beskydách* (1943) a intimně lyrická *Valašská suita* (1966) patří k našim nejkrásnějším československým místopisným knihám 20. století. Fragmenty valašských vesnic, krajiny a měst dokonale doplňují celistvý obraz tehdejšího venkova s jeho lidmi, řemesly a tradicemi. Upřímné zpovědi nechybí ani do té doby nevídané motivy náboženství, stáří místních lidí i mementa smrti. V knize se podařilo dokonale propojit vztah tradice ve svém námětu a modernity ve fotografické přístupu. Záznam beskydského Mionší ve druhé knize *Prales v Beskydác*h je zase poklonou prastarému lesu, který fotograficky poprvé dokumentoval Rudolf Janda a později jej navštěvovalo mnoho dalších autorů. Region severní Moravy a Slezska má to štěstí, že jej o svůj tvůrčí pohled obohatil fotografickými publikacemi i Josef Sudek, když se svou deskovou kamerou navštěvoval právě prales Mionší a také nedaleké Hukvaldy i celé Beskydy. Z jeho fotografií této oblasti pak vzniklo několik fotografických knih.

Beskydy

Beskydy se staly vyhledávanou turistickou oblastí již na přelomu 19. a 20. století. Mimo psané knižní průvodce však první fotografická publikace mapující komplexněji celé Beskydy a Pobeskydí přišla teprve počátkem tzv. normalizace. Do té doby vznikly pouze dvě umělecky zaměřené knihy ilustrované fotografií.

Zatímco v průmyslové Ostravě, Karviné nebo Třinci se odehrávalo drama u vysokých pecí a dolů, Beskydy a Jeseníky byly místem klidu a odpočinku. Jim věnované fotografické knihy tvořily protipól k pracovnímu a budovatelskému charakteru bývalého Severomoravského kraje. Dnešní význam těchto knih spočívá v uchování obrazu tradičního venkovského života v horách. Technicky i obrazově dobře zvládnutá a v neposlední řadě i tematiky důstojná byla dvojí vydání Beskyd od Rudolfa Smahela. Naopak nejméně atraktivní fotografické knihy o Beskydech a Jeseníkách vyšly v typizované řadě odborářsky a politicky zaměřených knih pražského nakladatelství Práce. Názvy titulů začínaly slovy *Na shledanou…* a autory fotografií byli manželé Milada a Erich Einhornovi. V kraji vyšly tituly *Na shledanou, Jeseníky* (1977), *Na shledanou, Beskydy* (1979) a *Na shledanou v Jeseníkách* (2., aktualizované a rozšířené, vydání, 1984). Vedle trojice fotografů Richarda Burdy, Rudolfa Smahela a Jana Byrtuse, kterým během dvou normalizačních dekád v Československu vyšly níže uváděné fotografické knihy, se na tyto hory fotograficky zaměřoval také Rudolf Janda nebo experimentálně též Bohumil Bělica.[454]

Většina autorů věděla, že Beskydy nejsou jen horské krajiny, ale i lidé a jejich obydlí. Takový komplexní obraz se podařilo prosadit ve většině obrazových knih.

V posledních letech vycházejí o horách sledované oblasti fotografické knihy dvojího typu. Současné fotografie jsou orientovány převážně na obraz turisticky atraktivních míst s velkou převahou přírody, lesů a jen minimálními zásahy člověka. Druhou skupinu pak tvoří tituly s historickými fotografiemi a pohlednicemi pořizovanými převážně do konce prvorepublikového období. Mezi ty nejkvalitnější z oblasti Beskyd a jejich obrazu na historických snímcích je třeba zmínit tituly vydávané místním sběratelem Henrykem Wawreczkou a jeho nakladatelstvím Wart *Beskydy a Pobeskydí 1895–1939* (Třinec: Wart, 2001), *Beskydy, hory a lidé* (Třinec: Wart, 2003), nebo rozsáhlé a formátem typizované publikace *Beskydy: stavby a život v nich* (Třinec: Wart, 2011), *Beskydy: zdroj práce a obživy* (Třinec: Wart, 2012), *Beskydy: dny všední i sváteční* (Třinec: Wart, 2013), *Beskydy turistický-mi stezkami* (Třinec: Wart, 2015). Jmenované knihy čerpající z rozmanitých obrázků krajin s lesy, polnostmi a pastvinami, podhorských vesniček a městeček, lidových staveb, portrétů venkovanů jsou mezi čtenáři velmi populární.

Naopak v Jeseníkách, tedy oblasti bývalých Sudet, byl rozvoj turismu a rekreace oproti jiným naším horským oblastem velmi opožděný. Také proto se fotografické knihy s historickými snímky vyskytují jen ojediněle. Mezi nejvýraznější knihy patří titul *Horské chaty v Jeseníkách na starých pohlednicích a fotografiích* (Štíty: Pavel Ševčík – Veduta, 2017) nebo z historických fotografií zkomponovaná a divácky velmi nápaditá p ublikace *Čti Jeseníky* (Jeseník: [Abt Lukáš], 2021).

Zakázaná krása

Prales v Beskydách (1943)

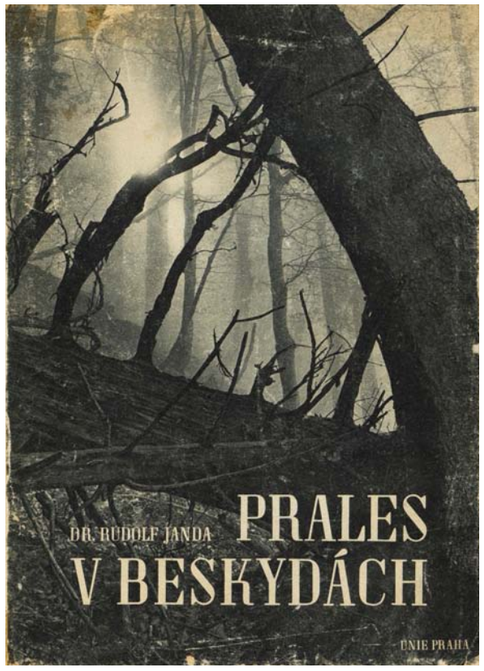

Ve válkou zužovaných letech vyšla pozoruhodná fotografická kniha o malém kousku Beskyd, která se stala jednou z nejmonumentálnějších fotografických knih této oblasti, jednou z nejkvalitněji připravených tiskovin a současně byla inspirací pro návštěvy onoho místa dalším fotografům včetně Josefa Sudka. Šlo o první publikované fotografické dílo mladého právníka Rudolfa Jandy, který měl mimořádný zájem nejen o fotografii, ale i přírodu nebo poezii.

Rudolf Janda se narodil ve Frenštátě pod Radhoštěm dne 15. září 1907. Studoval na střední škole ve francouzském Dijonu, kde ho jeho spolužák a pozdější herec Jiří Voskovec inspiroval k fotografování. Také on toužil fotografovat na různých výletech své kamarády. Prvními scenériemi se mu stala městská krajina Prahy fotografovaná během jeho studia práv na Karlově univerzitě. Po absolvování školy, když pracoval ve Frýdku-Místku, pomyslné bráně malebných Beskyd, se už motivem jeho fotografií stala příroda. Pak objevil i beskydský prales Mionší a opakovaně se do tohoto nepřístupného prastarého lesa po příkrém svahu vydával.

Do Beskyd později jezdíval z nedaleké Ostravy, kam se přestěhoval a kde pracoval ve Vítkovických železárnách. I tuto průmyslovou metropoli od první poloviny třicátých let fotografoval a v Severomoravském kraji byl pravděpodobně prvním fotografem, který se soustředil na dopady těžkého průmyslu na krajinu.[455]

Amatérský fotograf Rudolf Janda měl shodou okolností několik společných životních směrů a cest se slovenským fotografem Martinem Martinčekem. Oba byli právníky, žili prakticky ve stejném období (Janda 1907–2000, Martinček 1913–2004), dožili se téměř stejného věku a oba milovali a fotografovali přírodu. Jejich první fotografické knihy jsou doprovázeny verši a obě obrazem pojednávají o tom stejném – lese a stromu. Ovšem Martinčekovi vychází tato první fotografická kniha pojmenovaná *Nezbadaný svet* (Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964) teprve deset let po poslední Jandově publikaci.

Janda se proslavil knihou *Prales v Beskydách*, přitom jeho původním snem bylo vytvořit knihu o vyhlášených světových městech – Londýně nebo Paříži, která jej během jeho pobytu okouzlila svou atmosférou. Jeho sny ale překazila druhá světová válka. Místo lidnatých metropolí tak navštěvuje starý a zapomenutý les, kde je zcela sám.[456]

Rudolf Janda celoživotně hledal spojitosti mezi krásou života, přírody a myšlenek. Smyslem jeho tvorby nebyla estetika, ale hledání harmonie mezi přírodou a člověkem. Chtěl u lidí prohloubit vztah k lesu a krajině.

O knize

V bolestných letech druhé světové války nalézalo nebo znovuobjevovalo mnoho fotografů krásy naší vlasti. A na toto téma také během války vznikly dvě monumentální fotografické knihy – Plickova *Praha ve fotografii*, vydaná poprvé v roce 1940, a Jandův *Prales v Beskydách*.[457] Ostatně právě místopisný fotograf a kameraman Karel Plicka (1894–1987) se na začátku druhé světové války seznamuje s Jandovými fotografiemi Beskyd a doporučí mu z nich udělat knihu. Sám Janda se ale pak rozhoduje udělat knihu jen z beskydského pralesa.[458] Plicka mu zajistí vydání v nakladatelství Česká grafická unie, kde sám připravoval svou *Prahu*, a pomáhá mu s editací fotografií. V té době už totiž měl zkušenosti se sestavením vlastních knih *Slovensko* (1937) nebo *Praha ve fotografii* (1940), jež obě vyšly v mnoha dalších vydáních. Plicka poskytuje Jandovi také první kvalitní krajinářskou kameru Linhof 9 × 12.[459] Pro Plicku se stala fotografická kniha

1486 | Fotografie Rudolfa Jandy na pohlednici Orbis

celoživotním prostředkem k prezentaci vlastních fotografií svým divákům. Naopak první samostatnou výstavu fotografií *Lid Československa* měl až ve svých 81 letech.[460] Také proto usiloval, aby i Janda vydal výsledky svých fotografických výletů knižně.

Pro knihu měl Janda připravené stovky snímků pořízené údajně jen z půl druhého roku fotografování.[461] Kniha vznikala intuitivně, okamžitými dojmy. Nic jiného taky autorovi a editorovi Karlu Plickovi nezbývalo, protože oba tušili, že kniha v kritickém politickém období nemusí vzniknout vůbec. Byla sestavena za velkého spěchu, ale ukvapená přesto není. Finální podobu obsahu získala kniha doslova přes noc. Začali večer a skončili s ní ráno, kdy s její maketou jel Janda do nakladatelství. Byl to údajně den, kdy mohla být naposledy přijata před nacistickým zákazem podobné knihy vydávat. Už při sestavování ale věděli, že je lhostejné, kolik papíru se na knihu použije. Díky tomu mohla být velkoformátová a rozsáhlá.[462]

Knihu napsal a nafotografoval Rudolf Janda a vedle Karla Plicky byl také editorem jejího obsahu. Lze ji tak považovat za Jandovu autorskou knihu. Úvodní jednostránkovou předmluvu napsal rostlinný fyziolog, ekolog, etnograf a filozof Vladimír Úlehla (1888–1947). Ten čtyři roky po vzniku Pralesa v Beskydách vydal svou poslední knihu *Napojme prameny: O utrpení našich lesů* (1947). Publikace sedmi rozhlasových přednášek premiérově uvedených na podzim roku 1945 nesla na obálce totožnou fotografii, jakou použil i Rudolf Janda ve svém *Pralese v Beskydách*.

Vladimír Úlehla psal v předmluvě o starobylém lesu jako o „Jandově pralese“. Částečně je toto přivlastnění na místě. Byl to totiž právě Rudolf Janda, který v pralese fotografoval poprvé a který jej poprvé představil v takovém rozsahu veřejnosti.

Následuje rozsáhlý, téměř desetistránkový, Jandův text. V něm nám autor přibližuje aspoň zčásti pocity, které sám zažíval při návštěvách Mionší. *„Neseni pocitem volnosti a oproštění brodíme se vysokou travou a klasy zatíženými jiskřivou vodou a vposloucháváme se do zvuků pralesa* (…) *Stačí se zaposlouchat do sebe a do pralesa a víme, že jsme tu v jiném řádu než v městě* (…) *V tichu složeném z šelestů trav, listí a větví, šumění korun, překotného klepání datla i zpěvu ptáků si nejnaléhavěji uvědomujeme, jak složitý je život pralesa.“*[463]

V poslední větě knihy děkuje Rudolf Janda své ženě. Tu pak v dalších svých dvou knihách povyšuje na pozici spoluautora. Ostatně na jedné z pohlednic Orbisu mu jeho partnerka vytváří živý motiv v pozadí.

Za titulním listem je pak vepsáno: *„Příroda – vše co není člověk – lidstvo ji oplakává a volá zpět.“* A tak Janda

fotografuje to, co ještě není v přírodě člověkem zničeno, ale možná brzy bude. Pak následuje úryvek Janáčkovy a Vášovy moravské lidové:

Horíčka jedlová,
kdybys byla moja,
dal bych ťa já zakút,
železem dokola.

Různé básně si Janda recitoval také když procházel pralesem a veršem je doprovázena každá fotografie v knize. Přestože jsou psány drobným písmem pod fotografiemi, mají mít stejnou hodnotu jako fotografie *„Citáty z českých básníků mají tu funkci, aby vyzvedly všeobecný, takřka absolutní význam jednotlivých konkrétních záběrů.“*[464]

Poetiku pralesa na svých fotografiích prohlubuje verši našich i cizích básníků. Mezi nimi Janda vybral fragmenty z děl těchto autorů: Antonín Sova (1864–1928), Karel Toman (1877–1946), Otokar Březina (1868–1929), František Halas (1901–1949), Jaroslav Vrchlický (1853–1912), Petr Křička (1884–1949), Jaroslav Durych (1886–1962), Viktor Dyk (1877–1931), Rubén Darío (1867–1916), Josef Hora (1891–1945), Góngora (1561–1627), Maurice Maeterlinck (1862–1949), František Nechvátal (1905–1983), Jan Zahradníček (1905–1960), Petr Bezruč (1867–1958) a Juan Ramón Jiménez (1881–1958). V době vydání knihy deset z nich žijících. Mezi nimi byly i úryvky poezie levicových básníků S. K. Neumanna (1875–1947) nebo Vítězslava Nezvala (1900–1958), kteří ale nemohli být v období nacistické okupace uvedeni. Verše Janda nevybíral k hotovým snímkům, jak by se dalo očekávat, ale naopak mu zněly v hlavě už při putování pralesem. Příjemně ovlivněn poezií tak vlastně vytvářel fotografické ilustrace. Přestože bylo výsledné dílo přirozeně přijato jako fotografická kniha, Janda později přiznal, že chtěl primárně vytvořit literární dílo ilustrované fotografií.[465]

Tím hlavním přesto zůstává obrazová část knihy s více než dvěma sty celostránkovými fotografiemi. Posloupností obrazů se Janda snaží vytvářet určitý příběh soustředěný do 18 pomyslných kapitol sestavených z jednoho až 28 snímků. Názvy oddílů jsou poetické: *Příchod do pralesa; Zimní bouře, vichřice; Po bouři; Podjaří; Rašení; Jaro; Od jitra do západu; Mezihra; Smrt stromů stářím. Sucháry. Jich rozpad; Plnost letního života; Růst stromů. Překážky. Cizopasníci; Nepřátelství živlů, hmyzů, rostlin. Zmlazování; Krása a mohutnost stromů; Kácení pralesa; Podzimní mlhy; První sníh; Zánik; Pohled zpátky*. Kniha je uspořádána chronologicky podle čtyř ročních období. Na prvních 29 obrazech je krajina pokrytá sněhem. Pak přichází jaro, léto, podzim a posledních 12 fotografií je zase zimních (200–211).

Úvodním snímkem je celkový pohled směrem k pralesu. Zachycenými chalupami se liší od všech ostatních záběrů. Na první pohled asi neobjevíme ve spodní polovině snímku parní vlak, jehož pára je sice monumentální, ale zaniká se sněhem. Takovým vlakem k pralesu Janda pravidelně jezdíval.

Člověk se na fotografiích zapomenutého pralesa objevuje přirozeně jen střídmě, konkrétně na sedmi fotografiích (obrazy 2, 5, 91, 179, 180, 181, 183). Přesto je v knize důležitý, protože právě člověk ovlivnil prales před i po vzniku knihy. Například mladý muž v kulatých brýlích (obrazy 5, 179) je snad sám mladý Janda zachycený na autoportrétu. Dalším z živých lidských motivů jsou dřevorubci (obrazy 180–183), na které si musel Janda trpělivě počkat, aby je vůbec zachytil. Jejich zařazení do souboru ale například autor diplomové práce o Rudolfu Jandovi Jaroslav Malík považuje za nadbytečné, připomínající mu pozdější ideologicky a politicky koncipované nástěnky dřevařských závodů.[466] Opak je ale pravdou. Dřevaři naopak ukazují jinou než přírodní součást života pralesa. Navíc snímky pocházejí z doby, kdy těžká práce ještě zdaleka nebyla zneužita budovatelskou ideologií. Navíc na motivu kácení stromů vytváří autor skutečně jeden z mála fotopříběhů knihy (180–185). Vedle samotných figur lze v souboru starých stromů nalézt ještě jednu stopu člověka, která se stala populární i pro všechny pozdější fotografy. Ve středu pralesa dodnes stojí lovecká chata postavená na začátku minulého století Bedřichem Habsburským. Objevuje se v knize na obrazech 12 a 13, 84 a 85.

Kromě srnky na obraze 54 se naopak na fotografiích prakticky neobjevují zvířata. Přitom prales vytvářel dobré podmínky jelenům, srncům i tetřevům. Kromě toho bylo možné nalézt prakticky neznámé druhy drobných plazů a měkkýšů. Podle kroniky blízké obce Horní Lomná zde ještě v roce 1858 zastřelil místní obyvatel medvěda.[467]

Zbytek obrazové kolekce tvoří už jen rostliny. Autor si všímá charakteristických pralesních motivů: pahýlů prastarých stromů nebo i detailů hub a chorošů na kmenech stromů.

Knihu oživují i makrosnímky květů (obrazy 38 a 39, 110 a 111, 112 a 113).

Mnoho výrazně plastických fotografií v knize nenajdeme. Janda je vytvářel komponováním drobnějších prvků do popředí (obrazy 33, 96, 97, 127, 142, 155, 188, 211). Jiné fotografie jsou naproti tomu ploché a připomínají abstraktní strukturální grafiky Vladimíra Boudníka nebo Pollockovy

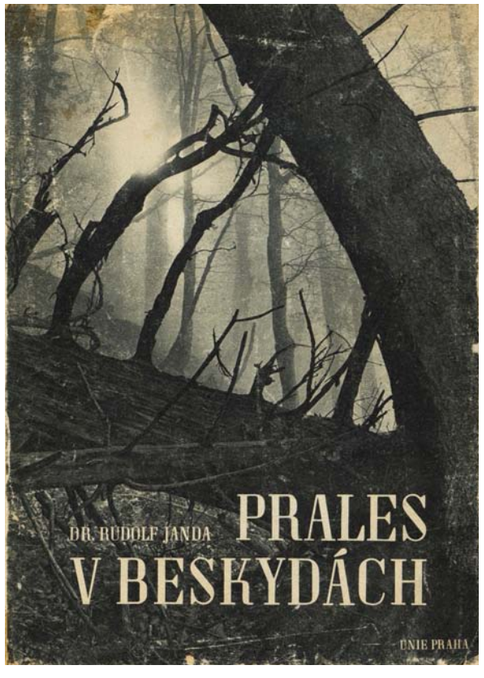

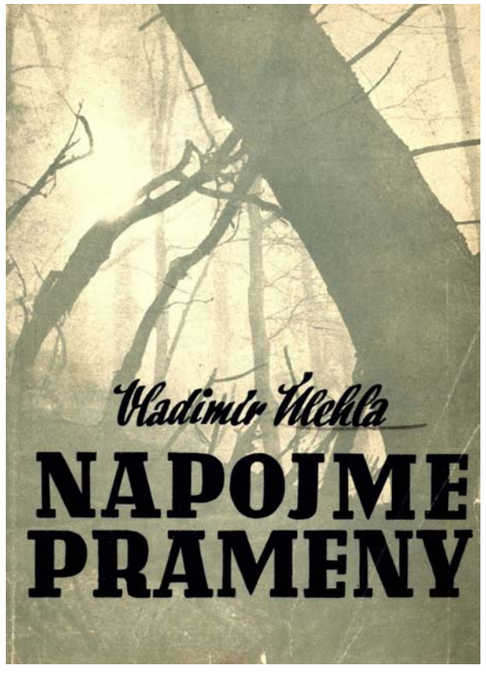

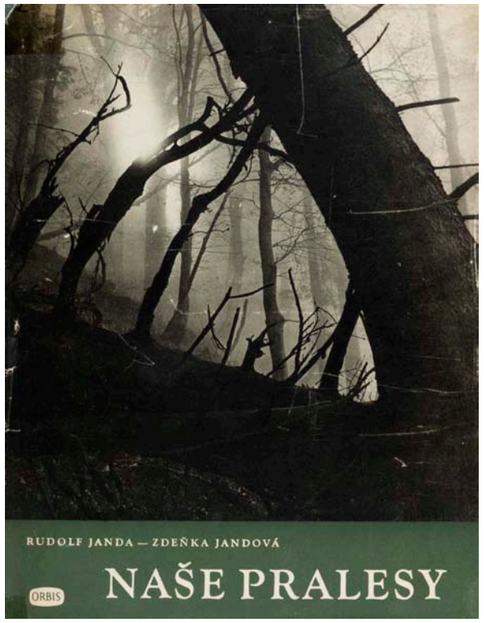

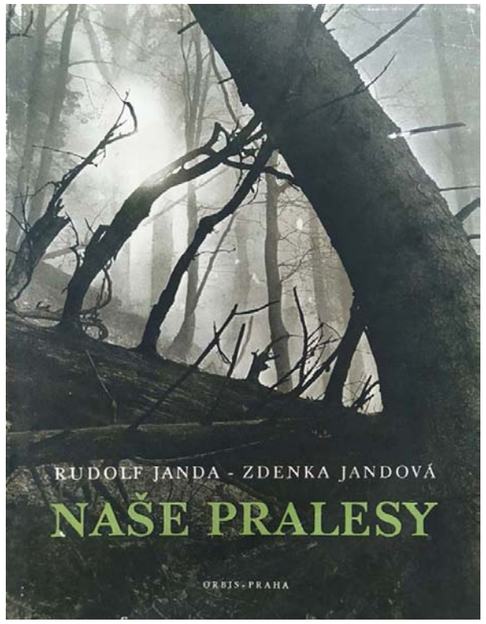

1487–1490 | Čtveřice knih s využitím stejné fotografie na obálce – *Prales v Beskydách* (1943), *Napojme prameny* (1947), *Naše pralesy* (1950) a *Naše pralesy* (1953, 2. doplněné vydání)

malby vytvořené drippingem (obrazy 41, 44, 51, 101, 120, 159, 202) Nevnímáme u nich prostor, pouze struktury nebo rytmus sotva rozpoznatelných listů. Nevšedním a minimalistickým pohledem je například nízký horizont a dramatické mraky (obrazy 66 a 67).

Všechny fotografie v knize jsou celostránkové. Z toho je 29 fotografií (obrazy 18, 19, 22, 23, 50, 51, 54, 55, 82, 83, 142, 143, 144, 145, 150, 151, 152, 153, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 184, 185, 198, 199) orientovaných na šířku a otočených oproti zbytku fotografií. S výjimkou jednoho snímku jsou takto orientované fotografie vždy ve dvojici na jedné dvoustránce umístěny pod sebou. Tím je zajištěn lepší komfort diváka při prohlížení.

Některé fotografie nejsou zaostřené, ale to jejich atmosféře nic neubírá. Pro Jandovy fotografie je důležitá střídmá tonalita. V celém souboru je použito velmi podobné měřítko celků. Jen občas měřítko příjemně naruší detail rostliny.

Na posledních čtyřech stranách nacházíme přehled všech otištěných snímků s charakteristikami jejich motivů. Je to užitečná informace a dobré rozhodnutí, že Janda přímo k fotografiím zařadil úryvky veršů a nerušil fotografie komentáři o lokaci, atmosférických podmínkách apod.

Dobové ohlasy na publikaci byly nadšené. Například botanik prof. Josef Podpěra končil svůj článek slovy: *„kniha je krásná, jakých jsem viděl málo: svaté nadšení, s kterým autor vedl svou kameru a hluboké pochopení pro tep pralesa činí jí tím cennější.“*[468] V odborném měsíčníku o fotografii se mohli čtenáři dočíst o knize toto: *„Dokonale vystižené nálady podtrhují všecku tu krásu.* (…) *Je to tedy kniha, která zaujme milovníka přírody i fotografa amatéra a Dr. Jandovi musíme být vděčni, že nám ukázal, jaké krásy máme v naší vlasti. Dostalo se nám tím díla velké ceny.“*[469]

Během okupace na sledovaném území severní Moravy a Slezska vyšlo jen několik fotografických knih. *Prales v Beskydách* znamenal vizuální i duchovní protipól oproti nacistické publikaci z nedaleké Ostravy vydané o rok dříve. Ta měla být svědkem pokroku, prosperity průmyslové metropole. Janda vytvořil návrat k pramenům přírody.

Do té doby vycházely o Beskydech jen turistické příručky a průvodci s minimem obrázků a fotografií. Přestože nebyla o celých Beskydách, ale o jejich specifické části, stala se první výhradně fotografickou publikací z těchto hor. Zájem ale nevyvolala jen u místních obyvatel, naopak i díky pražskému vydavateli byla známá po celém území Protektorátu a pak i republiky.

Hodnoty díla v jeho citlivosti, niternosti a poctě k přírodním krásám si čtenáři zvláště v době nacistické okupace všimli okamžitě. Nakladatelství krátce po vydání prodalo celý náklad.[470] Třicet autorských výtisků nedopatřením dostalo Ministerstvo školství a mládeže, takže si pak Janda musel knihu sám kupovat.[471]

Po válce byla vytvořena literární anketa o nejoblíbenější knihu. První místo obsadil Bassův román *Cirkus Humberto* a na druhém místě se umístil *Prales v Beskydách*.[472]

Počet výtisků není v knize uveden. Jaroslav Malík však ve své diplomové práci o Rudolfu Jandovi uvádí ke knize v jakési tirážové struktuře mezi dalšími údaji také počet výtisků 5 000 ks,[473] který snad mohl získat z rozhovoru s autorem.

Na knižní dílo *Prales v Beskydách* prakticky dodnes odkazují mnohé odborné články a studie nejen z oblasti fotografie, ale i vlastivědy, ekologie nebo botaniky. Například v knize *Krajina a lidé* cituje profesor Emil Hadač v kapitole Krajinné typy Československé republiky hned několik odstavců z úvodu Jandovy knihy.[474] Sborník odborných statí *Člověk a les*[475] zařazuje na závěr publikace kapitolu Fotograf pralesů Rudolf Janda, kde připomíná *Prales v Beskydách*. Přestože byla kniha primárně fotografickým dílem, okouzlila hned po svém vydání i přírodovědce. Také nedávno zařadil knihu do výběru nejpozoruhodnějších československých fotografických knih sběratel Manfred Heiting.[476]

Knihu vytiskla a vydala Česká grafická Unie, z jejíž produkce čtyřicátých let pochází řada významných, ale dnes již často zapomínaných, fotografických knih. I mimo toto nakladatelství vzniklo u nás během války několik pozoruhodných fotografických titulů. Ty se v těžkém období nacistické okupace orientovaly na politicky a společensky neutrální témata, a obracely se k elementárním krásám kolem nás. Velkou pozornost u všech generací vzbudily o zvířátkách a přírodě tematizované knihy zoologa, mykologa, botanika, fotografa a filmaře doktora Jana Václava Staňka (1907–1983) *S kamerou za zvěří v našich vodách* a *S kamerou za zvěří v našich lesích* nebo dětská pohádková kniha *O lvíčku Simbovi*. Rovněž pro děti byl určen naučný titul *Zvířátka ve fotografii* s textem a snímky od Josefa Segeta (Praha: nákladem Občanské knihtiskárny, 1944). Fotografickými tituly byl také posilován vztah ke krásám přírody a k jejich florálním motivům. V tomto směru měla s Jandovým *Pralesem v Beskydách* mnoho společného knížka *Naše květena ve fotografii* (1940) se stovkami hlubotiskových reprodukcí detailů rostlin. Její autor Josef Mikeš (1889–1964) byl, podobně jako v případě tvůrce *Pralesu v Beskydách*, autorem textu i fotografií. O hlubotiskem vytištěné knize připomínající částečně Blossfeldtovo dílo *Pratvary umění* se psalo, že *„Fotografie jsou nádherné, jako živé.* (…) *Krásně vypravená*

knížka schopna je mnohé naučiti. Především lásce k přírodě a její ochraně. Věnována je významně ‚Krásе našich květů a krajin, kde vykvetly.‘“[477] Jaroslav Petrbok s Josefem Nerudou vytvořili v roce 1944 fotografický atlas našich vybraných rostlin *Kytička Jos. Nerudy* (Praha: Lad. Janů, 1944) Nebo přírodovědec a akademik Silvestr Prát ve stejném roce publikoval fotograficky ilustrovanou a populárně-naučnou knížku *Příběhy kaštanu*. (Praha: Česká grafická Unie, 1944)

Z místopisných publikací České grafické Unie byla roku 1940 poprvé vydána monumentální obrazová pragensie *Praha ve fotografii* od Karla Plicky zopakovaná do roku 1991 ve více než třech desítkách vydání u nás i ve světě. Z dalších fotografických publikacích České grafické Unie vydaných v době okupace lze zmínit obrazovou kolekci snímků pohybových kreací *Tanečnice ve fotografii* (1944). Krátce po osvobození vznikl rozsáhlý obrazový titul o oslavě znárodněného československého průmyslu *Práce je živá* od Vladimíra Hipmana nebo sugestivní dokumentární soubor v knize *Abeceda duševního prázdna* od Zdeňka Tmeje.

S koncem druhé světové války už Rudolf Janda předpokládal, že fotografování v beskydském pralese ukončí. Pak ale navštívil slovenský prales Dobroč, čímž získal silný impuls k dokumentaci dalších československých pralesů. Ale šel i za hranice Československa, když fotografoval v Bulharsku, Rumunsku, Španělsku nebo Kolumbii.[478] Výběr z těch československých pralesů se pak stal obsahem další Jandovy fotografické knihy.

Zatímco jeho první publikace vyšla v období nacistické okupace, druhá a třetí zase v nejtvrdších československých totalitních letech. Druhá Jandova kniha pojmenovaná *Naše pralesy* vznikla v nakladatelství Orbis v roce 1950 (168 fotografií) a potom v roce 1953 ve 2. doplněném vydání (188 fotografií). Vedle Beskyd byla kniha složena ze záběrů pralesů Šumavy, Jeseníků, Karpat, Tater a Slovenského Krušnohoří. Kniha o československých pralesech byla v knihkupectvích okamžitě rozebrána.[479] Další knihy už Janda nevydal. Všeobecně nebyl spokojen s polygrafickou i grafickou úrovní obrazových publikací normalizace.[480] Všechny tři Jandovy publikace byly vyrobeny hlubotiskem, což je prakticky jediné polygrafické zpracování, které koresponduje s jeho tonálně náročnými fotografiemi. K poslednímu rozsáhlejšímu publikování Jandova díla tak dochází bezmála půl století před jeho smrtí.

Jinou fotografickou knihu na téma pralesa pak nakladatelství Orbis vydalo v edici Vědění v roce 1965 pod názvem *Život pralesa*. Fotografie z různých československých pralesů dodal a text napsal Zdeněk Mráček. V něm mimo jiné komparuje prales s novodobým světem *„Pralesy patří k nejkrásnějším koutům zbytků neporušené přírody v naší vlasti. Moderní člověk, unavený světem přesyceným technikou, se bude stále častěji vracet k přírodě, aby v jejím prostředí osvěžil unavenou duši a načerpal nových tvůrčích sil.“*[481]

Všechny tři Jandovy publikace mají jedno společné – zcela proti edičním a marketingovým zvyklostem byla na obálku použita vždy stejná fotografie (v knize *Prales v Beskydách* je to obraz číslo 195). Mezitím navíc ještě vychází fotografie na obálce teoretického spisu Vladimíra Úlehly *Napojme prameny* (1947). Nejde přitom o tu nejlepší Jandovu fotografii pralesa. Atmosféra tvořená protisvětlem vycházejícího slunce v mlze proti spadaným kmenům stromů je sice silná, ovšem šikmo zkosené kmeny stromů by kompozici lépe a dynamicky utvářely při stranovém převrácení snímku. Zprava doleva by tak vznikla výrazná diagonála, která by přispěla k dynamice obrazu.

Patnáct let po *Pralese v Beskydách* vydává pražský Orbis ročenku uměleckých fotografií *Fotorok 1958*, kde je na straně 87 otištěn romantický Jandův snímek zasněženého stromu z cyklu *Prales v Beskydách*. Ten však v jeho stejnojmenné knize nenacházíme.

Staré fotografie beskydského pralesa pro publikum aktualizovalo až nakladatelství KANT, když v roce 2009 vydalo knihu *Prales Mionší* s fotografiemi Josefa Sudka, Rudolfa Jandy, Herberta Thiela, Jana Byrtuse, Romana Burdy, Vladimíra Bichlera a Petra Helbicha. V témže roce vyšlel v nakladatelství Torst pod stejným názvem v jiné knize také Sudkův soubor tohoto lesa.

Kniha je tím nejkrásnějším fotografickým obrazem specifického kousku Beskyd, i když ve skutečnosti nejde o opravdový prales, který by nebyl nějak zasažen člověkem. Ty už z Evropy dávno zcela vymizely ještě před začátkem Jandova fotografování.[482] Janda chodil do Mionší fotografovat ještě volně. Ale už v době vydání knihy podléhal les přísnému utajení a zvažovalo se jeho uzavření pro veřejnost,[483] protože už tehdy nebyly zákazy v rezervacích respektovány.[484]

Význam knihy nespočívá jen v kráse jejího fotografického obrazu. Z dobu od jejího vydání došlo k proměně celého kusu krajiny i jejích dílčích prvků. Zaznamenal přírodniny, které už dnes na onom místě zanikly.[485]

O pralese

Na začátku 18. století docházelo v Beskydech k rozsáhlému kácení lesů, které byly později za účelem těžby dřeva obnovovány Těšínskou komorou. Jedním z původních lesů je prales Mionší zahrnující okolo 400 let staré buky lesní, jedle

bělokoré nebo javory kleny. Iniciátorem pro zachování starého lesa pro budoucí generace lesníků byl Antonín Haunold, který se na konci 19. století za podpory revírního správce Františka Ambrose přimluvil u posledního majitele Těšínské komory Bedřicha Habsburského za zachování lesa. Haunold lesy vnímal velmi citlivě a nazýval je svatyněmi. V roce 1904 nechal na jednom z palouků postavit vášnivý lovec Bedřich Habsburský údajně dodnes stojící lovecký srub a v Mionší se věnoval lovu tetřevů. Prales byl chráněný od roku 1933 a od roku 1954 byl označen jako státní přírodní rezervace. Ještě v době vydání Jandovy knihy *Prales v Beskydách* nebyl jako jediný důvod ochrany pralesa před hospodářskou těžbou dřeva uváděna jeho původnost, ale současně jeho složitá přístupnost nebo přestárlost stromů. Tato nejznámější a nejpopulárnější rezervace tehdejšího Severomoravského kraje, ale i současných Beskyd, byla běžnému návštěvníku zpřístupněna v roce 1968[486] otevřením naučné stesky. Její návštěva po jedné ze tří prohlídkových tras byla možná výhradně s průvodcem. Ve druhé polovině osmdesátých let, kdy se rozšířil turistický ruch a rekreační objekty v údolí řeky Lomné, navštěvovalo prales po této stezce stále více zájemců (ročně kolem 2 500), což způsobilo škody na porostech v okolí vyznačené trasy. Mezi tím došlo i k úmyslným nevratným destrukcím – sešlapání nebo utrhání rostlin, polámání větví nebo oloupaní stromových kůr. Proto bylo rozhodnuto, že od počátku roku 1989 bude prales na deset let pro veřejnost zcela uzavřen. Od roku 2005 lze v létě navštívit sedm kilometrů dlouhou stezku s průvodcem, která ovšem vede jen kolem pralesa. Rezervace má necelých 170 ha a leží ve výšce 950 m. n. m.[487]

Stáří pralesových stromů v Mionší není dle literatury jednotné a jeho určování je jistě ovlivněné úbytkem starých stromů i růstem nových. Nejmladší hodnota v určování stáří nejstarších stromů je uváděna v řádu 250–300 let.[488] Mionší tak patří k posledním odkazům ke skutečné přírodě. Mezi další podobné beskydské lesní rezervace patří Mazák, Mazácký Grúnik, Kněhyně-Čertův Mlýn, Salajka a další.[489]

Jako regionální zajímavost zmiňuje prales v roce 1923 popularizátor turistiky Adolf Podroužek v článku ilustrovaného časopisu *Český svět*. Píše, že pod Trojačkou najdeme „staletý prales se stromy 500–600 let starými.“ A zde také asi nejpozoruhodnější přírodní prvek: *„Z projektované chaty je několik kroků ku 600 let staré jedli zvané Tonča, která bude jistě předmětem pozornosti.“*[490] Tlustá nebo také hrubá Tonka neunikla ani pozornosti fotografa Rudolfa Jandy. Tento nejstarší, největší a nejznámější strom v Mionší s obvodem kmene u paty 7,25 metru a výškou 37 metru se v současnosti blíží stáří okolo 600 let. V roce 1942 však byla vlivem vichřice ve své spodní části přelomena.[491] Rudolf Janda ji zmiňuje v doslovu své knihy a představuje na obrázku 177, kde je prastarý strom opatřen naučnou tabulkou.

V době vzniku publikace Rudolfa Jandy byl prales ještě bezejmenný,[492] autoři knihy tak v názvu titulu zvolili prostý Prales a k němu ženský rod jména Beskydy.[493] Název pak převzal po vrchu Mionší, na kterém se nachází. Takto pojmenovaný prales se začal v odborné literatuře objevovat v první polovině padesátých let.[494] Pojmenování vrcholu těšínských Beskyd nebo i prales samotný měly ovšem různé modifikace – Menší nebo i Mniší.[495]

O fotografování pralesa

Rudolf Janda se stal patrně prvním fotografem pralesa Mionší.[496] Objevil jej ve svých pětadvaceti letech, v roce 1932[497] a o rok později byl prales označen za chráněný.[498] Ještě na přelomu třicátých a čtyřicátých let znali prales snad jen lovci.[499] Janda byl prvním, kdo tam chodil s uvědoměním vzácnosti toho místa. Aniž by byl odborníkem na lesní porosty, nadšeně je pozoroval.[500] Prales však nejen viděl, ale i prožíval. Začal jej fotografovat, aby o tom podal důkaz.[501] Snažil se zachytit soulad dvou rovin – přírodní a lidské.[502] Během opakovaných výletů si ale prales nastudoval i jako botanik. Systematičnost a sečtělost mu ostatně byla vlastní ve všem co dělal. V jeho domově dominovala knihovna. Neměl televizor, ale ani fotografie na stěnách.[503]

I bez statusu chráněné krajiny si ale Janda od prvních návštěv uvědomoval vzácnost a potřebnou ochranu lesa. Byl členem sdružení TIS, Svazu pro ochranu přírody a krajiny. Jeho úsilím bylo, aby přírodní krásy nezůstaly jen na fotografiích.[504] Naučil se zde ohromné úctě ke stromům, které jsou charakteristické vzrušujícím, a přesto tak pomalým životem, který nelze sledovat jen zachytit a po desítkách let porovnávat změny.[505]

Janda byl skeptický k proměnám Beskyd v turistickou oblast. Vyhýbal se hotelům a penzionům a raději si ustlal pod širákem nebo v nějakém srubu.[506] Díky tomu také mohl daleko více fotografovat za různých světelných podmínek.[507] Janda byl beskydskou krajinou zcela zasažen a přizpůsobil fotografování život. Vstával dlouho před východem slunce nebo v lese rovnou přespával.[508] V mládí prožil v beskydských lesích dramatický zážitek. Se svou partnerkou nocoval ve srubu, když se nad nimi spustila silná bouřka. K ránu už byla jasná obloha a sluneční paprsky dopadaly na mokrou zem, ze které se kouřilo.[509] Sám takto silné srážky v pralese popisuje v úvodu knihy. Během

1491 | Beskydské pralesy. *Pestrý týden*. Datum 13. 7. 1940. Ročník 15. Číslo 28, strana 16–17. Fotografie a text Rudolf Janda.

fotografování nachodil stovky kilometrů a nerespektoval přitom nepřízeň počasí.[510]

Každá návštěva pralesa musela pro Jandu znamenat silný prožitek znásobený a zopakovaný pak ještě při vyvolávání fotografického filmu. Při procházkách a vnímání té krásy si pro sebe recitoval Halasovy a Březinovy verše a spolu s dalšími úryvky poezie českých básníků je pak použil jako doprovod svých fotografií. Básněmi nebo i rituálními modlitbami nacházel hlubší interakci s přírodou.[511]

Deset let po vydání Jandovy první knihy začíná s fotoaparátem prales Mionší navštěvovat také náš fotograf světové úrovně Josef Sudek. Vzájemně se v něčem obdivovali. Sudek si vážil Jandovy vytrvalosti v dlouhodobém dokumentování Beskydské krajiny, Janda zase obdivoval Sudkovu hlubokou poetičnost.[512] Oba v něm ale nacházeli harmonii a přenesli ji každý po svém do svých obrazů. Petr Helbich, asistující při fotografování Jandovi i Sudkovi, na oba mnohokrát vzpomínal. Janda prý využil celého dne k fotografování, zatímco Sudek půl dne prospal a pak teprve vyrazil. Janda chodil nepřístupným terénem, prolézal houštiny a Sudek chodil po vyšlapaných stezkách. Janda pátral a hledal a Sudek se podřídil náhodnému setkání se svými motivy. Sudek chodil do pralesa vždy v doprovodu, Janda naopak sám. Sudek nevěděl, jaké stromy fotografuje, tak všem říkal borovice. Janda znal veškeré stromy onoho pralesa a vše si o nich nastudoval. To však mohlo být překážkou při citlivém vnímání a zachycení na fotoaparát. Janda nebyl nijak okouzlen romantičností Sudkových fotografií. Jeho snímky z Mionší považoval za smutné. Janda chtěl být maximálně věcný, jakoby za fotoaparátem nestál člověk.[513] Vracel se tak vlastně k pojetí a zachycení krásy rostlin, jako to udělal německý fotograf Karl Blossfeldt ve své knize *Pratvary umění*.

Neměl rád stylizování fotografie směrem ke grafice. Podstatu fotografie vnímal v jejím realistickém pojetí. V takovém, které ostatně uznával Plicka, když fotografoval Slovensko, nebo Sudek při fotografování krajiny.[514] Fotografoval nejen pro sebe, ale i pro lidi a své fotografie z beskydských pralesů publikoval Janda pravděpodobně poprvé v ilustrovaném časopise *Pestrý týden* tři roky před vydáním *Pralesa v Beskydách*.[515] Za půl století, po které prales Mionší fotografoval, shromáždil na 15 tisíc záběrů.[516]

Prales Mionší se od začátku Jandova fotografování před devadesáti lety výrazně proměnil a ztratil svou nedotčenou podobu. Ostatně už během oné dekády fotografování se ledacos změnilo. *„Jenom v několika částech o nepatrné rozloze má beskydský prales původní nedotčený ráz* (…) *“* poznamenává autor v doslovu knihy a pokračuje *„Tato kniha je vlastně nekrologem, protože mnohé záběry, pořízené před několika lety, loni, či dokonce letos, budeme marně hledat už napříští rok, a v dohledné době zmizí i poslední zbytky docela.“*[517] Janda tak vlastně nevytvořil jen esteticky hodnotné fotografie, ale zaznamenal i mizející podobu kusu horské krajiny.

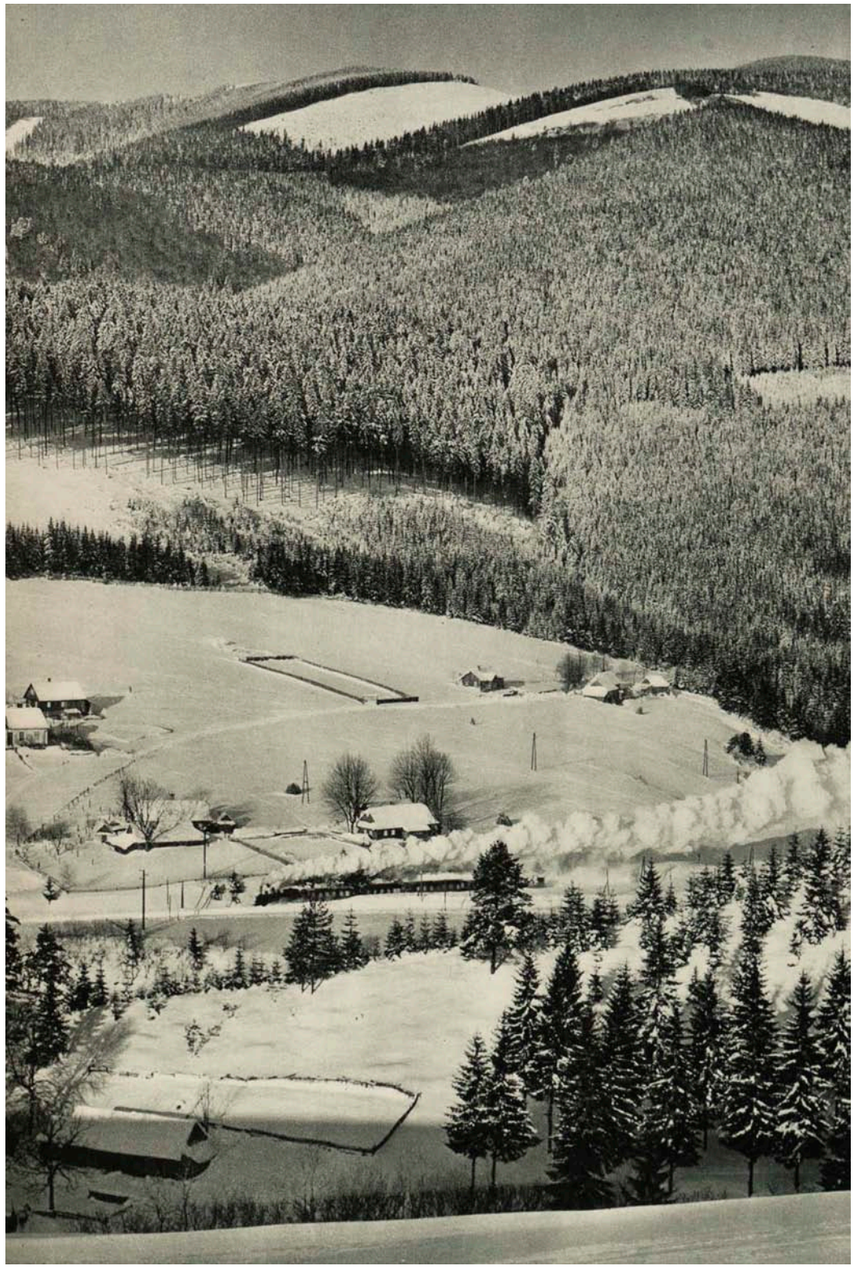

1492 | *Prales v Beskydách* | 1943

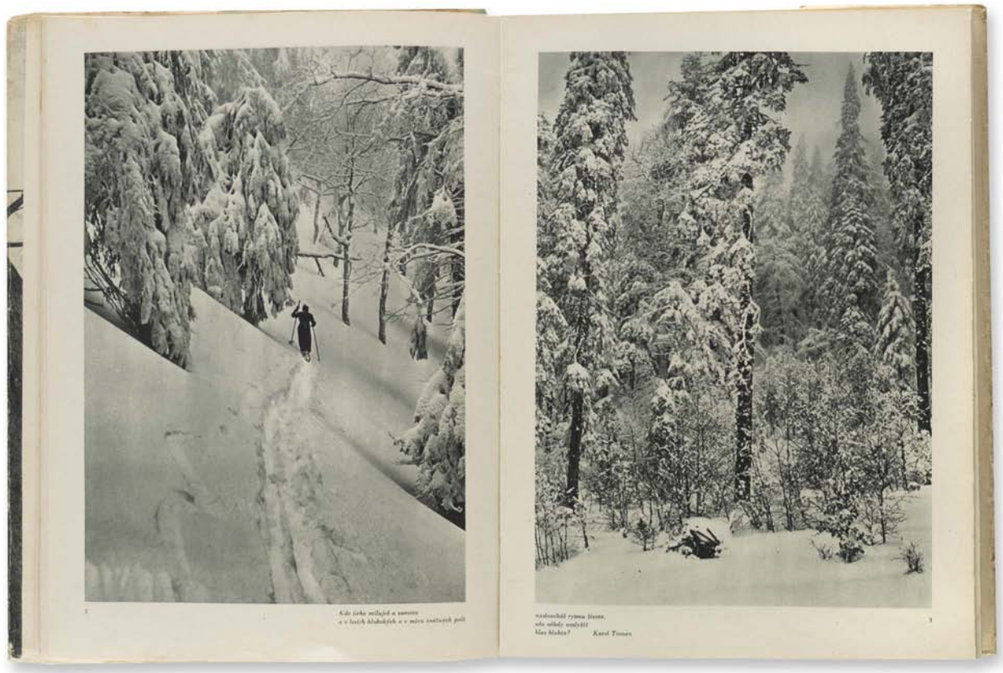

1493 | *Prales v Beskydách* | 1943

1494 | *Prales v Beskydách* | 1943

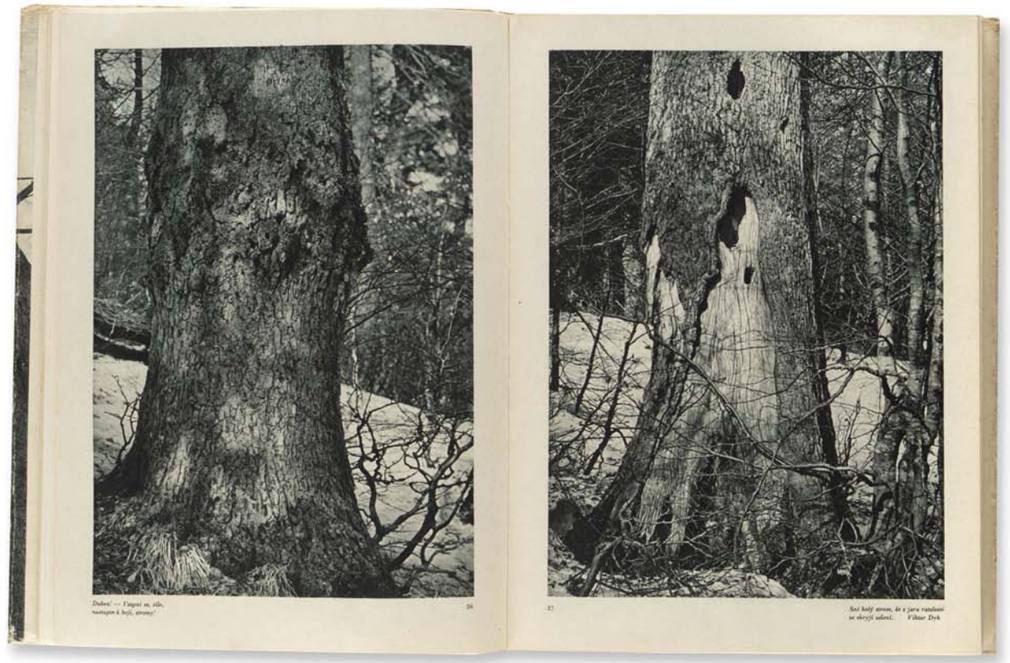

1495 | *Prales v Beskydách* | 1943

1496 | *Prales v Beskydách* | 1943

. . . bez kůry stromy mrou — odraní odsouzenci. *František Nechvátal*

86

87

— trčící paže, ústa bláznivá —
vyráží křik nesmírně napjatý
v budoucí čas.

1497 | *Prales v Beskydách* | 1943

1498 | *Prales v Beskydách* | 1943

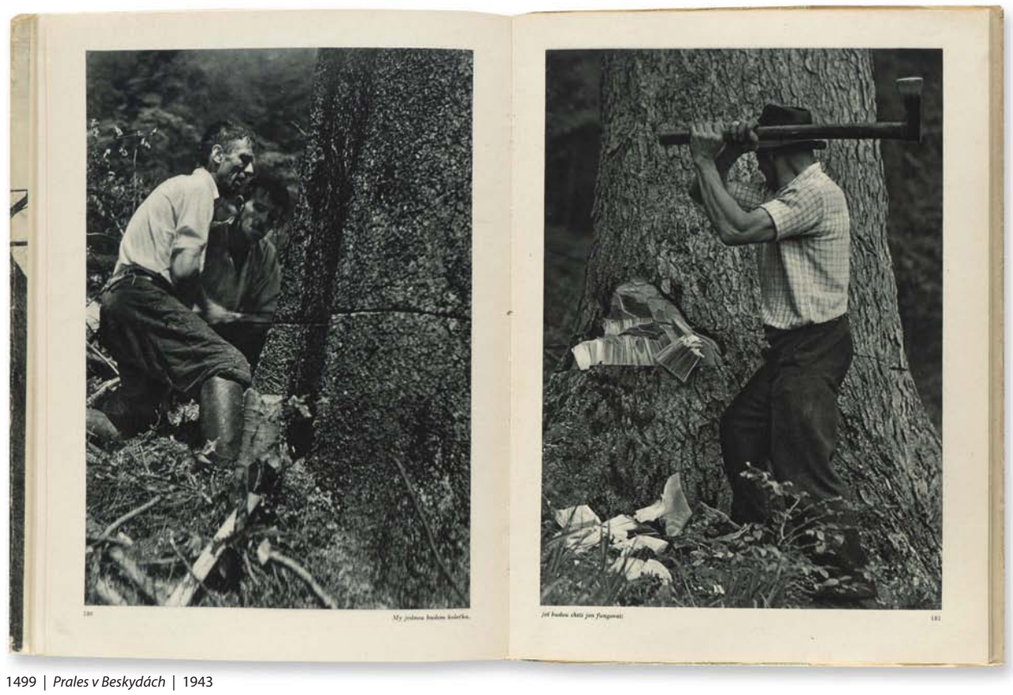

1499 | *Prales v Beskydách* | 1943

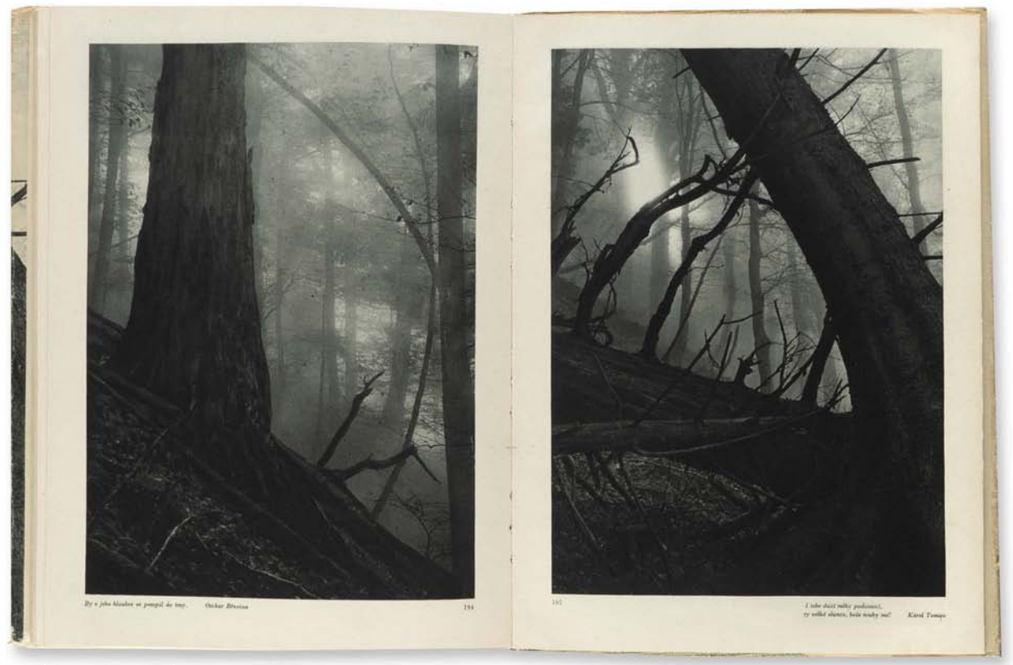

1500 | *Prales v Beskydách* | 1943

1501, 1502, 1503 (→) | *Prales v Beskydách* | 1943

Laskaká knížka pro děti

Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček (1963)

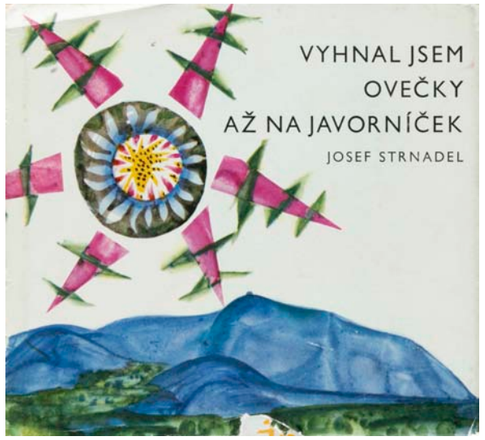

Místopisné fotografické knihy určené dětem odrážely motivy, které se ve stejné podobě objevovaly i v obrazových titulech pro dospělé diváky. Kostru dětské knihy tak obyčejně tvořily texty případně kresebné ilustrace. O aspoň částečné ilustrování fotografiemi se pokusilo Státní nakladatelství dětské knihy v knize Josefa Strnadela *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*. Knížka je jednou z nejkrásnějších možností, jak se může dítě mimo vlastní návštěvu seznámit s krajem Beskyd a Pobeskydí. Podle tiráže je určená dětem od 12 let.

Soubor próz pro děti a mládež *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* od beskydského rodáka, prozaika a básníka Josefa Strnadela je jedním z nejcitlivějších a nejkrásnějších uměleckých textů o Beskydech. Nejde primárně o fotografickou knihu, dominuje zde text a vedle snímků jsou zařazeny ilustrace dvojího druhu – perokresby a barevné malby autorova bratra Antonína a snímky fotografa Josefa Sudka.

Už titul knížky *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* je vlastně samostatným mikropříběhem. Javorníčkem je v knize označen vrchol Velký Javorník v Beskydech. Především je to ale místo dětství autora a jeho bratra ilustrátora. Josef Strnadel nám v knížce ukazuje hluboký význam domova, a že jde o místo ukryté v každém z nás. *„Domov je střed světa. Je to nejsladší a nejkrásnější končina na zemi.“*[518] Uprostřed knihy pak píše, že *„Člověk nosí obraz svého domova, jak se mu vtiskl do paměti v dětských letech* (…) “[519] A skutečně jsou vzpomínky z jeho dětství základním materiálem knihy. Pod Mjaším je zahrádečka, Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček a Beskyde, Beskyde, kdo po tobě ide jsou tři hlavní části knihy. Autor v textu vzpomíná na kdysi běžné věci a momenty, v době psaní knihy už však zaniklé nebo proměněné.

Malíř a grafik Antonín Strnadel byl v době vzniku knihy už zkušeným autorem s ilustracemi více než dvou desítek knih pro děti. Společně se svým bratrem Josefem už předtím vydali dětskou knihu *Rok pod horami* (1945 a 1954), autobiograficky laděný román o prožitcích a zážitcích během dětství v Beskydech.[520] Společné knihy bratrů se staly rodinnou kronikou nejen jim, ale nepochybně vyjádřili to, co se při vzpomínkách na dětství odehrává v srdcích mnoha z nás.

Mezi fotografické publikace v této práci byla zařazena především díky významu textu, specifiku fotografie jako ilustrace dětské knihy a samozřejmě vztahu k místu. Ve výběru pak jde o knihu s nejmenším podílem fotografií vůči jejímu rozsahu, přesto je díky zastoupení jednoho z našich nejvýznamnějších fotografů její rozbor na místě. Ostatně publikaci zařazuje do své knihy nejpozoruhodnějších fotografických publikací Československa také sběratel Manfred Heiting.[521]

Vedle barevných obrázků Antonína Strnadela by mohly černobílé krajinné snímky Josefa Sudka působit na děti trochu nečitelně. Ale Sudkovým laskavým, klidným a harmonickým fotografiím musí rozumět každý včetně dětí. Sudek ilustroval dětskou knihu poprvé a poprvé tak fotografie směřuje přímo nedospělému publiku. *Javorníček* doprovodil celkem 22 místopisnými fotografiemi tradičního charakteru. Osobitějším obrazem v knize je až poslední Sudkův snímek s detailem ostružin na pařezu. Fotografie zde mají být pomůckou k vytváření představy o kraji Beskyd. Obsah fotografické kolekce tvoří sedm panoramatických fotografií krajinných celků komponovaných v knížce přes celou dvoustranu. Dále starý dřevěný kostelík, zřícenina hradu Hukvaldy, prales, ale především lesy, pole, louky a pastviny. Pokud je na dvoustraně jen jedna fotografie, je pak vždy umístěna na lichou stranu, která je z oné dvojice považována za tu významnější. Fotografie tak dostávají jedinečný prostor. Na straně, kde jsou otištěny, již není text ani stránková číslice. Jednou z posledních fotografií bez označení autora otištěnou na listu předsádek je pohled z okna rodné chalupy Strnadelů do hustě zasněžené krajiny skrz větvičky stromu na další dřevěné stavení. Pohled z teplé světnice do zimní krajiny je hřejivým symbolem domova.

Přírodní nehlazený papír knihy velmi tlumí už tak střídmou gradaci Sudkových fotografií. Tentokrát ale nejde

o nedostatek, ale o přednost. Nejedná se přece o obrazovou knihu. Předsádky potištěné fotografiemi různých autorů přinášejí informativní podobenky významných osobností a s nimi provázaných motivů spjatých s Beskydami. Tyto ilustrace se pro svůj naučný a encyklopedický charakter odklánějí od všech dalších obrázků a narušují čistotu celku.

Zatímco bratři Strnadelové byli beskydskými rodáky, Sudek pouze návštěvníkem. Jeho obraz Beskyd jako by byl ale také usazen hluboko v jeho nitru. Josef a Antonín znali Beskydy od narození, Sudek fotografoval poprvé v blízké Kopřivnici v roce 1934, do Beskyd začal pravidelněji jezdit v roce 1947. Vztah si k nim ale vytvořil podobně vřelý.

Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček nebyla jedinou knihou pro děti ilustrovanou dvojicí Sudek a Antonín Strnadel. Oba autoři přispěli do učebnice Oldřicha Duzbaby a Jana Budíka *Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy* vydané Státním pedagogickým nakladatelstvím poprvé v roce 1965 (1. vyd.) a do roku 1979 v celkem 13 vydáních se stejným autorským kolektivem jak v písních, tak v ilustracích.[522] Antonín Strnadel v této učebnici publikoval barevné ilustrace krojovaných hudebníků. Výraznou obrazovou dominantou knihy jsou také podobenky slavných skladatelů, které jsou sice hodnotné jako edukativní materiál, ale estetickou ilustrativnost knížky pro svou oficiálnost spíše narušují. Mezi 14 Sudkovými fotografiemi různých žánrů a motivů převažují panoramatické záběry přes dvě strany zachycující jihočeské krajiny, České Středohoří, Beskydy, ale i novou zástavbu Mostu. Tyto místopisné obrazy se snaží komplexně postihnout různorodost tuzemské krajiny. Vedle písně „Na trubku“ je umístěna Sudkova celostránková fotografie starých vrb u potůčku nebo na jiné dvoustránce je naproti písni „Rosička“ Sudkovo zátiší mnohoúhelníkové sklenice s chlebem. Ve srovnání se Strnadelovou knihou o Beskydech jsou fotografie v Duzbabově Hudební výchově osobitější, intimnější a mnohem hlubší. Všechny vzájemně odlišné formy ilustrace jsou průběžně střídány nejen s texty o písních a jejich notami, ale i vzájemně mezi sebou.

Strnadelovým kamarádem byl jeden z nejvýznamnějších spisovatelů knížek pro děti František Hrubín,[523] jehož třetí vydání knihy *Hrajte si s námi* (1960) bylo ilustrováno autentickými fotografiemi dětí fotografky Dagmar Hochové. Ke kráse slohu Strnadelovy knížky na záložce jejího přebalu mimo jiné poznamenává „(…) *jako by každé slovo omyl a zasadil do věty* (…)“.

V roce 1975 vyšla kniha o *Javorníčku* ve druhém vydání, ovšem už bez fotografií Josefa Sudka. Aktualizovány ale byly také ilustrace Antonína Strnadela, který v roce vydání knihy zemřel. Za ilustrace v tomto vydání knihy i za celoživotní tvorbu získal cenu ministerstva kultury.[524]

Tři roky po *Javorníčku* připravilo nakladatelství Profil Josefu Strnadelovi knížku pro dospělé *Černá slza*, v níž autor opět vycházel z vlastních vzpomínek soustředěných do intimních příběhů a interpretoval tak základní aspekty života a smrti. Knížku ilustroval vlastními fotografiemi s pohledy rozhodně ne nezkušeného autora jakoby čerpajícími ze Sudkových beskydských motivů. Krajina, detail rostlin, pohled skrz okno chaloupky se staly poetickými ilustracemi podobně jako v jeho dětské knížce.

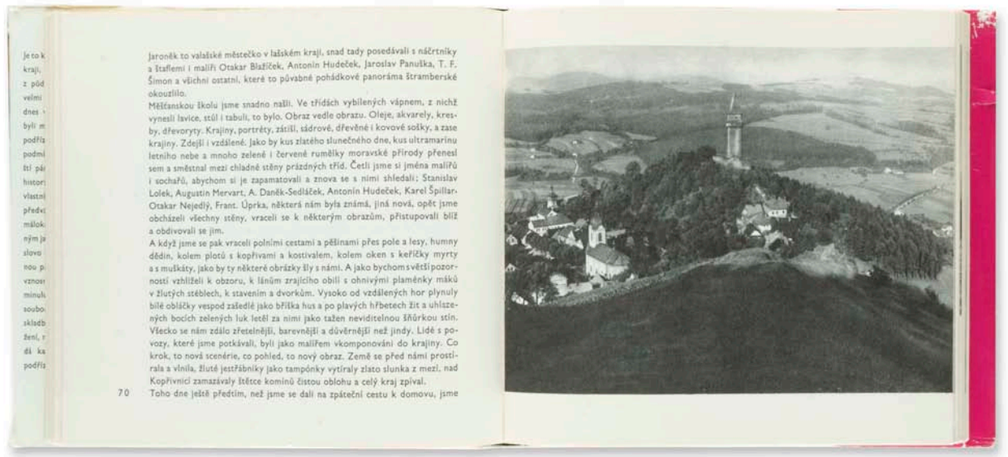

1504 | *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* | 1963

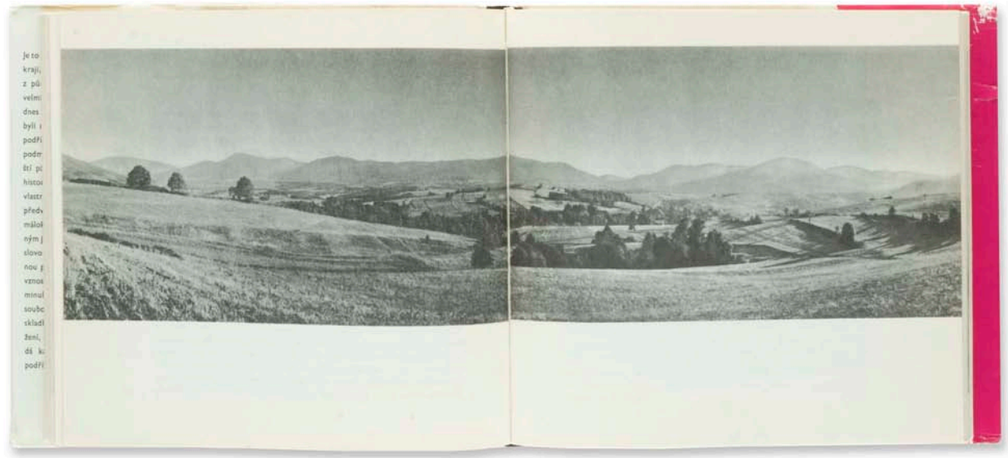

1505 | *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* | 1963

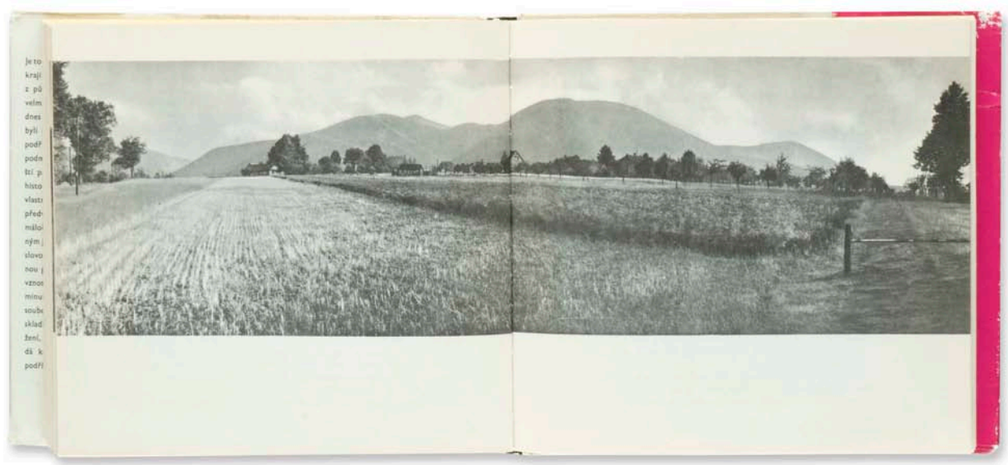

1506 | *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* | 1963

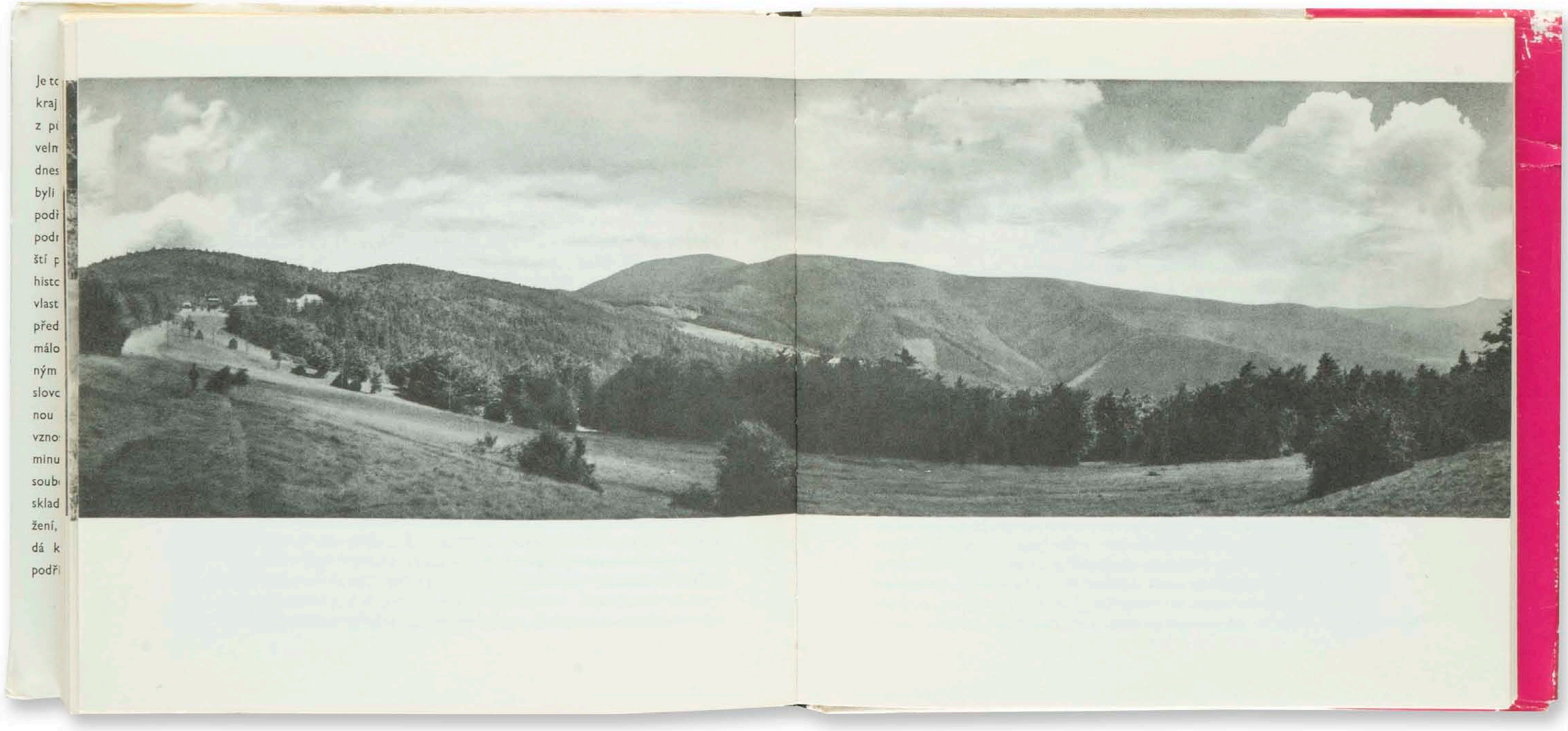

1507 | *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* | 1963

Čtyři knihy o Beskydech

Beskydy (Burda, 1971), _Beskydy_ (Smahel, 1974, 1978) a _Beskydy_ (Byrtus, 1988)

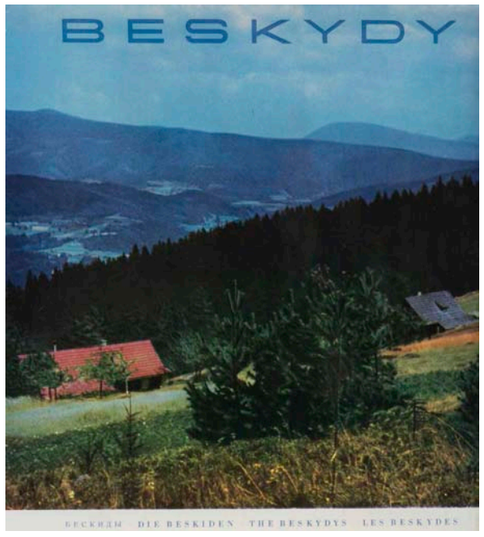

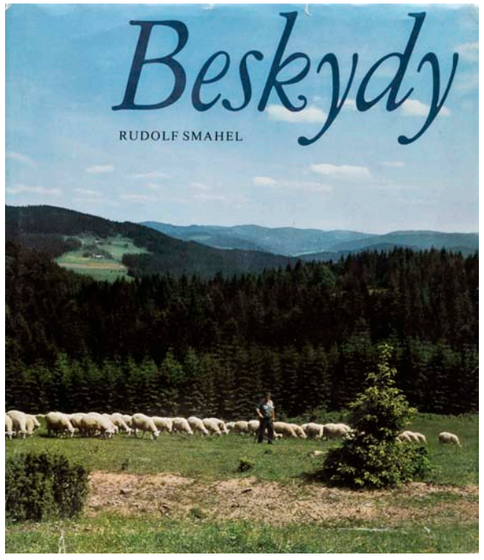

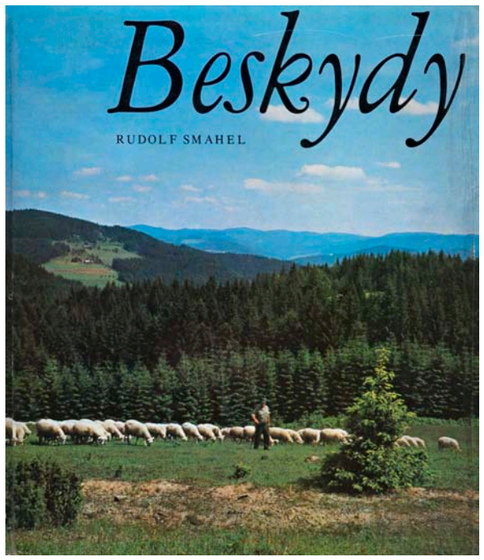

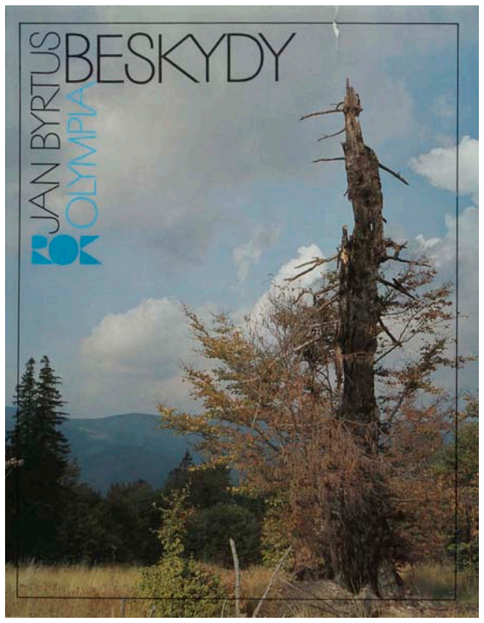

Beskydy Richarda Burdy (1971)

S výjimkou pohlednic, obrázkových leporel kapesního formátu a střídmě fotograficky ilustrovaných knižních průvodců je kniha Richarda Burdy z roku 1971 vůbec první poválečnou fotografickou publikací zahrnující komplexněji téma Beskyd.

Přesto Richard Burda představil své fotografie Beskyd už na výstavě Beskydy ve fotografii v červenci roku 1966 v Městském muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm.[525] Snímky pak publikoval v některých ilustrovaných periodikách, v roce 1969 například několik portrétů dětí ve *Zlatém máji* (kritická revue umělecké tvorby pro mládež). V letech 1976–1977 publikoval v týdeníku *Květy* několik barevných celostránkových fotografií z Beskyd a Tater. Byl členem Fotografického kroužku při Městském domu osvěty ve Frenštátě pod Radhoštěm.[526] Od roku 1980 žije v kanadském Torontu.[527]

Kniha je dle textu na záložce přebalu určena *domácím i zahraničním milovníkům přírodní krásy a turistiky*. Fotografie však nejsou geografickým ani turistickým pohledem, ale údajně autorským pohledem fotografa. Ten se snaží o vlastní interpretace beskydských lesů, strání, polí a kopců pomocí detailních fotografií nebo důmyslnou prací se světlem.

Největším problémem knihy byla velmi nízká kvalita reprodukcí. *„kontrasty černé a bílé jsou nezřídka změkčovány zásahy méně výrazné šedi a u barevných snímků nebylo vždy dosaženo harmonie v podání barev.“*[528] Některé snímky zcela postrádají černou (46) a jiné jsou naopak velmi kontrastní (12, 14 aj.). Kupodivu se technicky nepodařily ani barevné fotografie, kterým oproti černobílým snímkům chybí ostrost a bez výjimky jsou chaoticky komponované. Kromě polygrafické zpracování postrádá kniha důslednější editační kontrolu.

Vedle češtiny obsahuje kniha ruský, německý, anglický a francouzský text. Úvodem je umělecko-historický text Antonína Horáka. Hlavním motivem 80 fotografií (z toho 72 černobílých a 8 barevných snímků) je prakticky bez výjimky krajina a příroda.

Kniha *Beskydy* byla součástí poměrně rozsáhlé polytematické edice nečíslovaných a převážně obrazových publikací Naše vlast nakladatelství Orbis. Tituly zde vycházely od roku 1959 a jejich ediční činnost pokračovala i po vyčlenění specializovaného nakladatelství Panorama až do roku 1990. Mezi nejpozoruhodnější publikace této knižnice patřilo *Československo* Josefa Proška (1965), *Krásy myslivosti* Karla Hájka (1965), *Putování Československem* (1960) nebo *Vltava Karla Plicky* (1959). Beskydy Richarda Burdy ovšem z hlediska obsahu i formy fotografií nebyly nijak mimořádným počinem, a naopak lze knihu označit za jeden z nejméně atraktivních titulů této edice. Z dnešního pohledu se kniha ztrácí v množství dalších a kvalitnějších obrazových titulů sedmdesátých a osmdesátých let. V regionálním kontextu se stala nevyužitou příležitostí první fotografické publikace totalitních let o Beskydech.

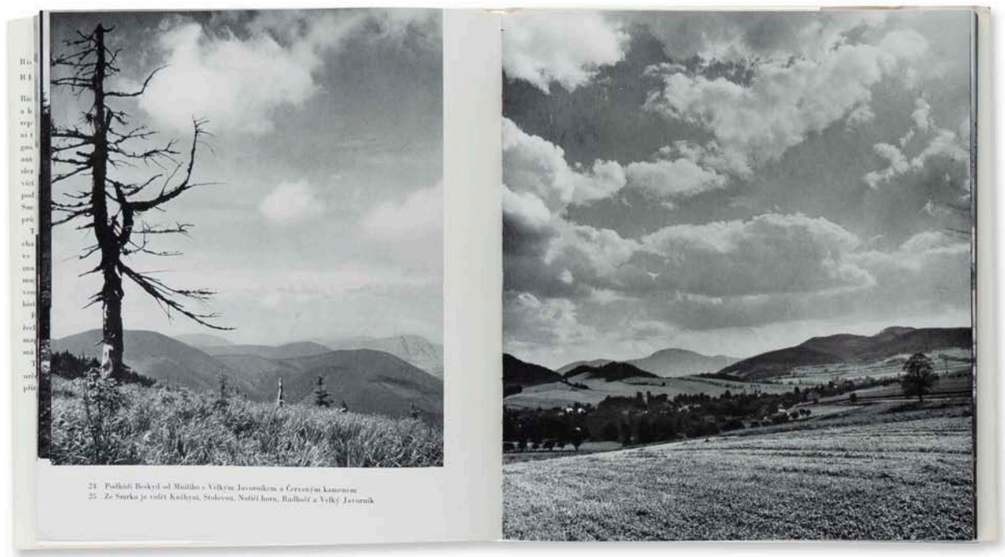

1508 | *Beskydy*, Richard Burda | 1971

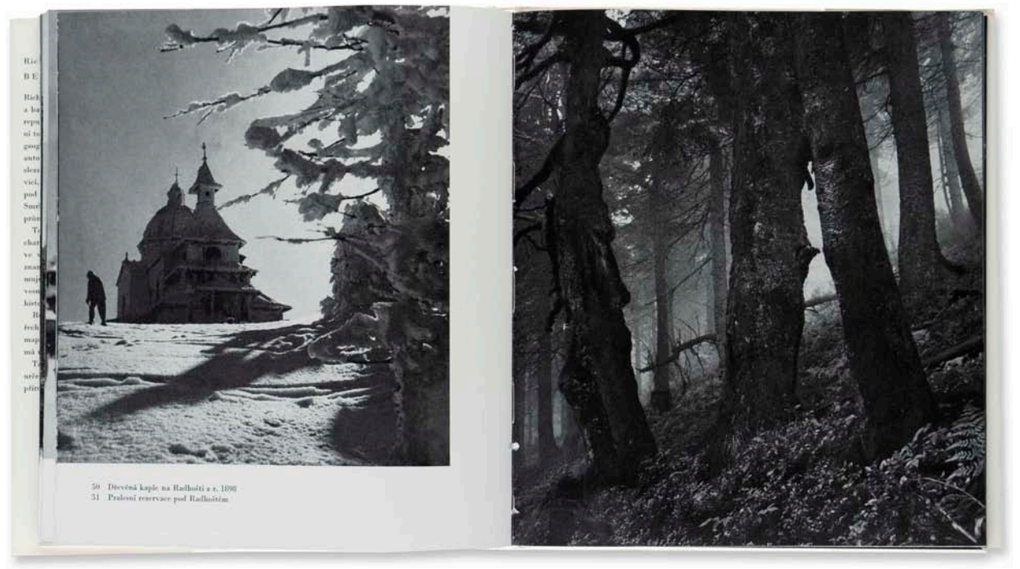

1509 | *Beskydy*, Richard Burda | 1971

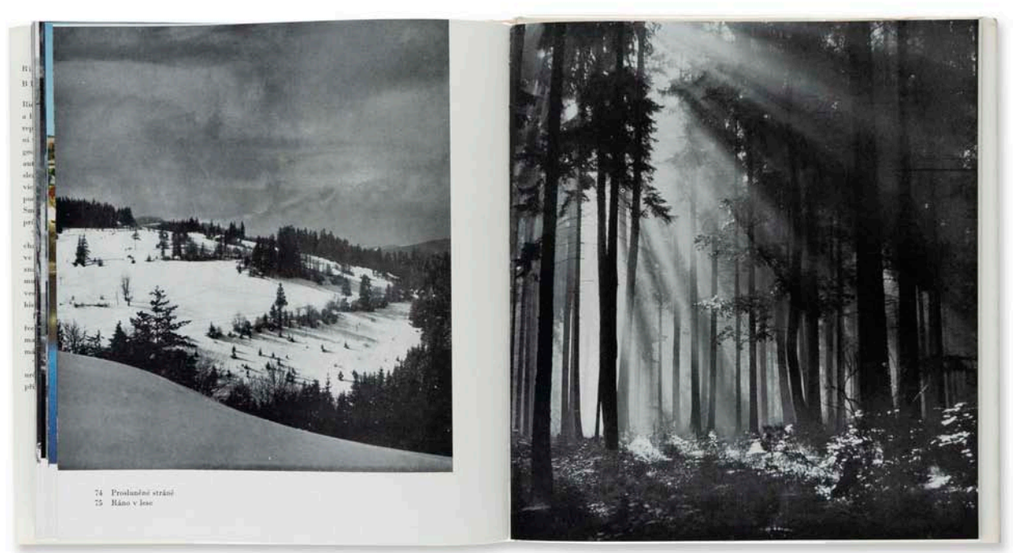

1510 | *Beskydy*, Richard Burda | 1971

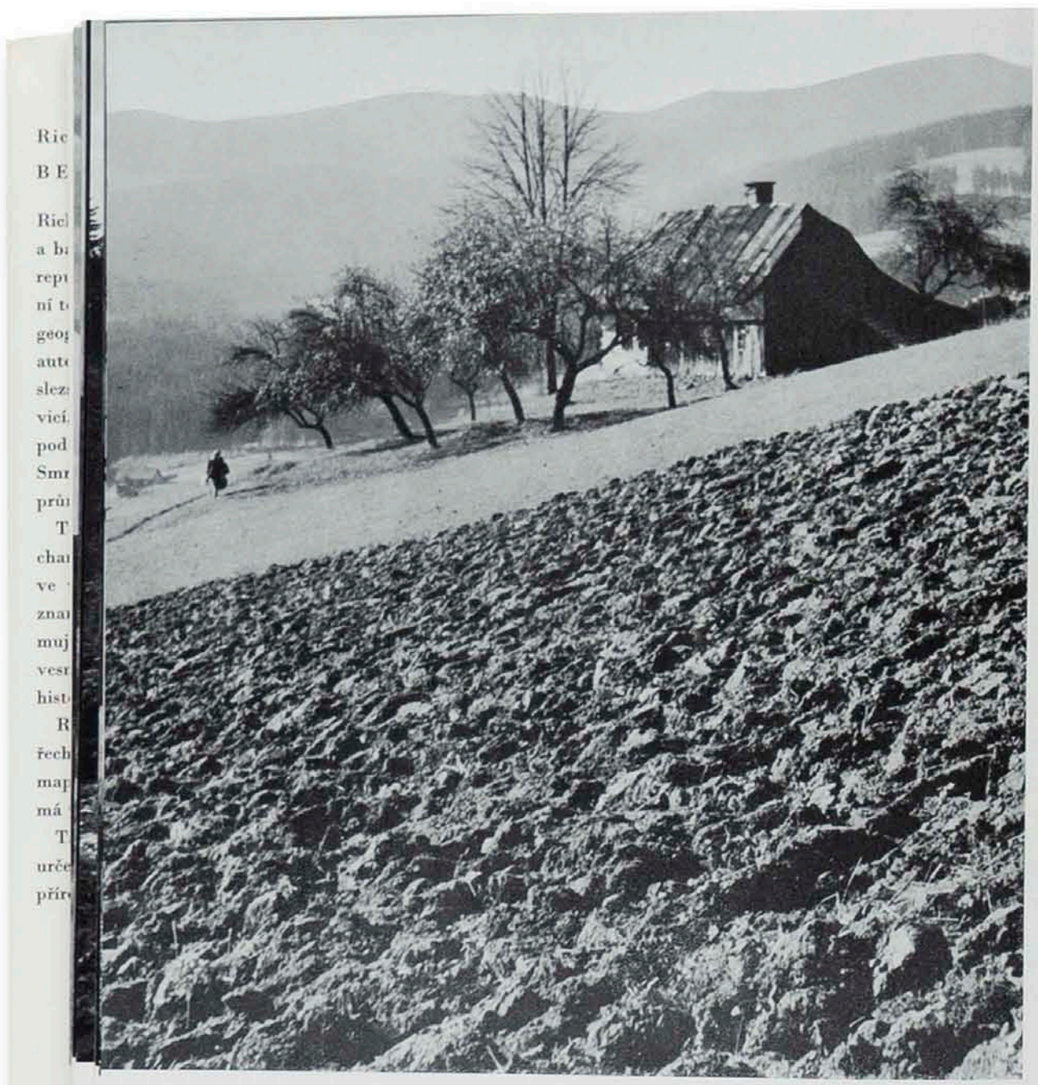

26 Podzimní stráně nad Starými Hamry
27 Vrásčitá tvář horala

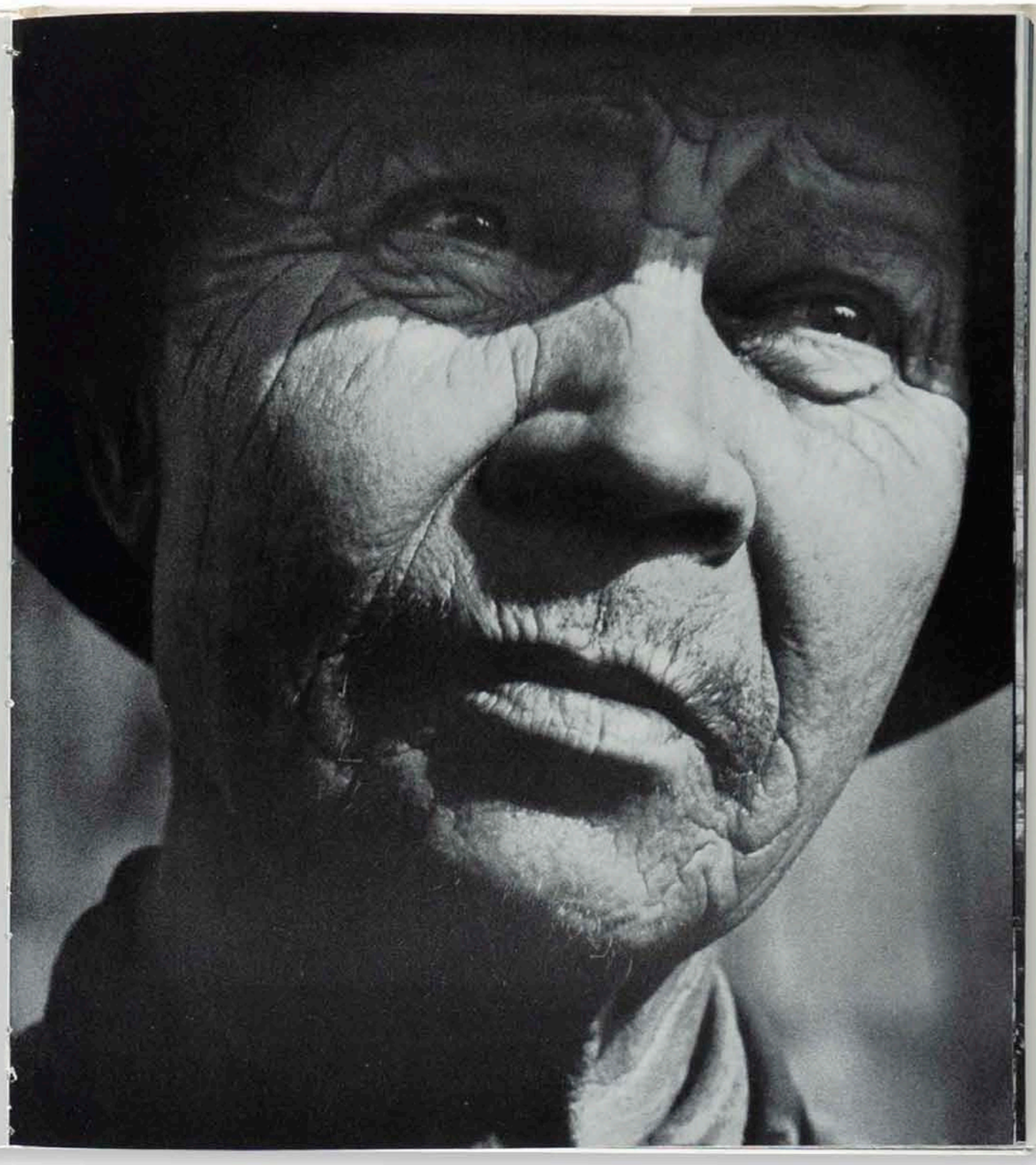

1511 | *Beskydy*, Richard Burda | 1971

Beskydy Rudolfa Smahela

Po třech letech od vydání publikace Richarda Burdy se nakladatelství Orbis rozhodlo ve stejné ediční řadě aktualizovat motiv Beskyd ve fotografické knize nového autora. Tentokrát vznikla větší i rozsáhlejší publikace. Kniha Orbisu vznikla v roce 1974 v edici Naše vlast. Ve stejné knižnici, ale již v nově vyčleněném nakladatelství Panorama, pak vyšlo v roce 1978 druhé vydání.

Autorem lyricky orientovaných textů v knize je beskydský rodák a spisovatel Josef Strnadel. Pro pořízení obrazového souboru byl osloven Rudolf Smahel, autor nejvydávanější fotografické publikace v tehdejším Severomoravském kraji. Celkem pětkrát vytištěná *Olomouc ve fotografii* byla monumentálním albem historických architektonických a uměleckých památek. Fotografickou a ediční zkušenost z oblasti místních hor získal také při vytváření dvojice knih o Jeseníkách (1970 a 1979).

Kniha měla čtenáře inspirovat k objevování kouzelných beskydských míst. Její tematickou náplň tvoří kapličky, kříže, zvoničky, dřevěné chalupy a jejich interiéry, lidové výtvory, kroje, tradiční řemesla, národopisné slavnosti, ale především pohledy do krajin a detaily zdejší přírody. Naopak a snad i ku prospěchu celkového dojmu se moderní turistická centra, tedy hotely a rekreační střediska objevují jen výjimečně. Průběžně se střídají všechna roční období, což svědčí o dlouhodobém fotografování. Rudolf Smahel u svých předešlých, ale i následujících knih dokázal, že je dovedným krajinářem a fotografem architektury. Vedle řemeslně silných krajin ovšem postrádají výraznější fotografickou zručnost a bezprostřednost portréty, dokumentace lidových slavností a řemesel. Technicky i obsahově jsou nejslabší uměle svícené portréty lidových umělců.

Nový knižní obraz Beskyd tvoří celkem 169 černobílých a 19 barevných snímků. Právě barevné fotografie ale knihu spíše narušují. Většinou nemají ani opodstatnění pro barevnou škálu a v případě první číslované fotografie stařička u kříže a rozcestníku hledícího do kopců by tradiční a klasická černobílá fotografie lépe korespondovala s duchovním obsahem. Kvalita převažujícího černobílého souboru je vynikající a v období roků 1948–1989 je to nejlépe vytištěná publikace o Beskydech. Kniha byla vyrobena v německém GG Interdruck Leipzig, který pro tiskoviny tohoto druhu nakladatelství Olympia využívalo. Druhé vydání knihy už bylo tištěno v pražské tiskárně Svoboda.

Kniha se jako řada jiných nevyhnula edičním chybám nebo nejasnostem. Například mezi mýtinou uprostřed říček, rekreační chatou, pohledem do údolí a pasáčkem krav se znenadání objevuje moderní panelová výstavba v průmyslovém Třinci (obr. 9). Záběry z Frýdku-Místku, Frýdlantu nad Ostravicí nebo Frenštátu pod Radhoštěm jsou do knihy umístěny k historické architektuře. Nové stavby, byť připomínané jediným snímkem, byly v souboru fotografií nevyhnutelné, i když bylo předem jasné, že naruší tematickou sjednocenost. Nedochází k příjemnému kontrastu proměn podoby domova, ale naopak k napětí z narušení jinak logického sledu obrazů.

O čtyři roky později vznikla kniha ve druhém upraveném vydání v nově vyčleněném sektoru Orbisu specializujícím se na obrazové místopisné publikace, v nakladatelství Panorama.

Knihy se od sebe liší hned podobou obálky. Barva písma v názvu se změnila z tvrdé černé na jemnější modrou a aktualizována byla i fotografie na zadní straně přebalu – výtvarně nevkusné obláčky v zapadajícím slunci vystřídal motiv zasněžené krajiny s lidovým stavením. Jemně žluté předsádky prvního vydání nahradila mapa beskydských pohoří, totožná vepředu i vzadu. Liší se také plátěný potah desek ukrytý pod přebalem. V úvodním textu se vyměnily fotografie na straně 9, 13, 15. Odlišně se nově pracovalo s barevnými snímky. Z původních 19 stoupl jejich počet na 29. Vložení barevných listů s fotografiemi se u prvního a druhého vydání shoduje jen u vstupních stran, kde zůstaly i stejné fotografie. Další barevné snímky značené už římskými číslicemi se v prvním vydání objevují bezprostředně za úvodním textem a mezi černobílými snímky 48 a 49. Ve druhém vydání jsou barevné snímky mezi černobílými obrazy 30 a 31 a dále 117 a 118. Ve druhém vydání bylo ovšem z první knihy zachováno pouze 8 barevných fotografií – Hukvaldy, Nový Jičín, Štramberk, Bezručova chata, Valašské Meziříčí – gobelínový stav, Krajina u Nového Hrozenkova, Velké Karlovice, Podzim pod Soláněm a všechny ostatní motivy byly aktualizovány. Přibylo například zimních motivů a jedna fotografie Frýdecko-místeckého sídliště. Naopak už nebyla opakována ani jedna ze dvou fotografií krojovaných dětí a mladíků nebo snímek stařík sedícího u kříže.

Ve srovnání s jinými tituly a jejich opakovaným vydáním došlo v této knize k poměrně výrazným proměnám i v černobílé kolekci fotografií. Snímky i jejich sazba a pořadí zůstaly u mnoha dvoustránek zachovány, jindy byly fotografie odstraněny a nahrazeny novými. Ve druhém vydání přibyly oproti tomu prvnímu dvě černobílé fotografie.

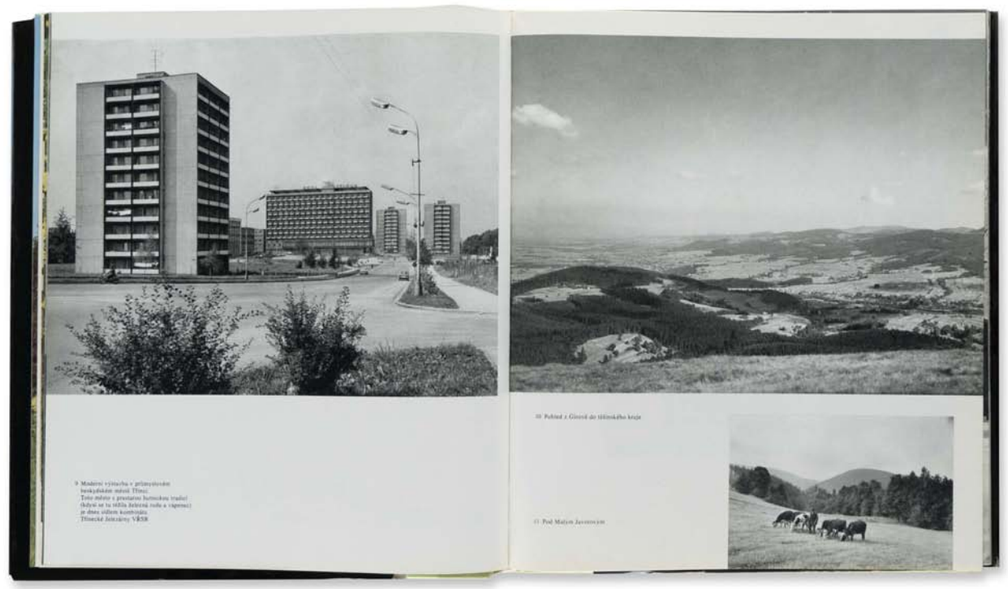

1512 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

1513 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

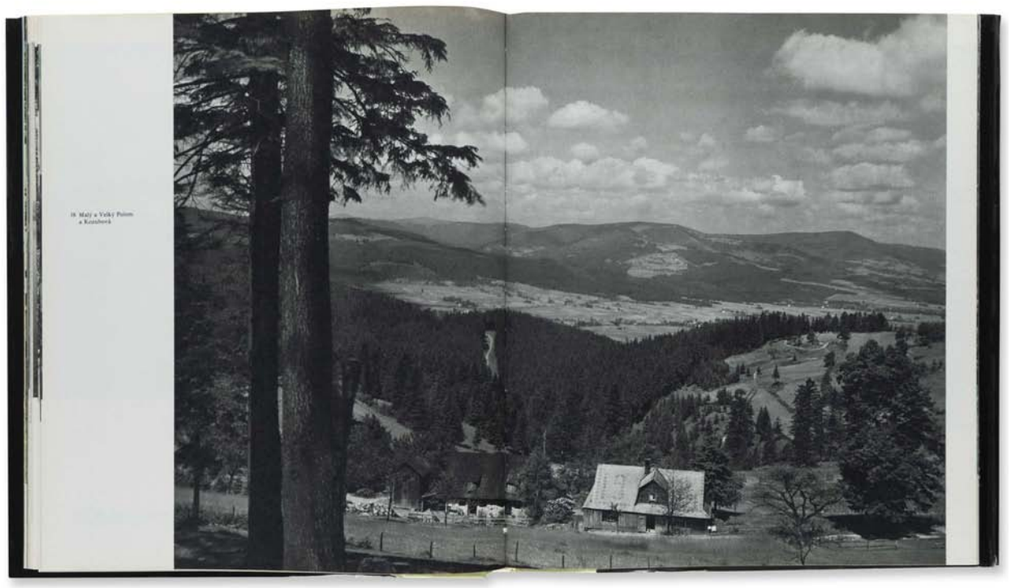

1514 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

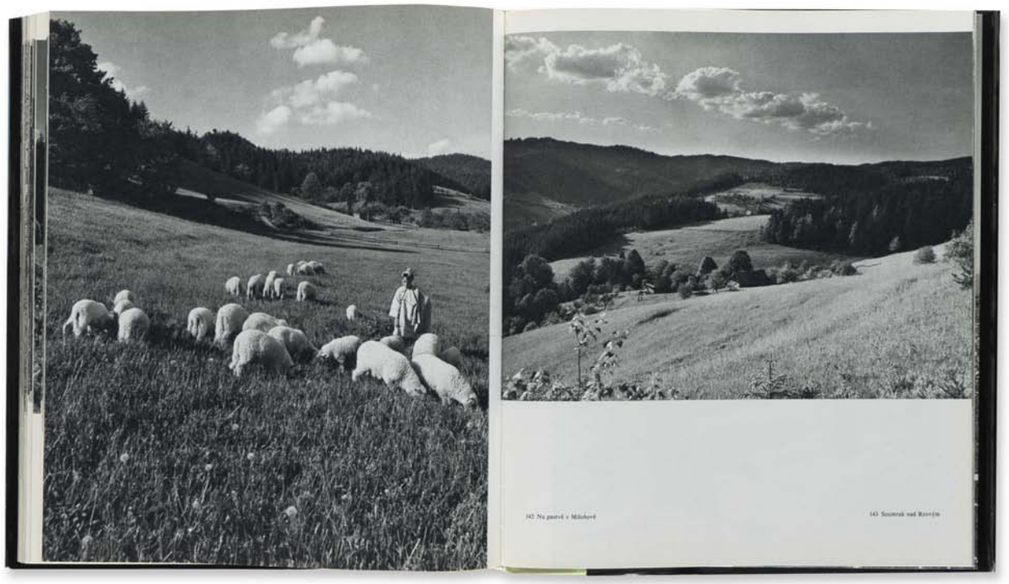

1515 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

1516 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

1517 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

1518, 1519 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

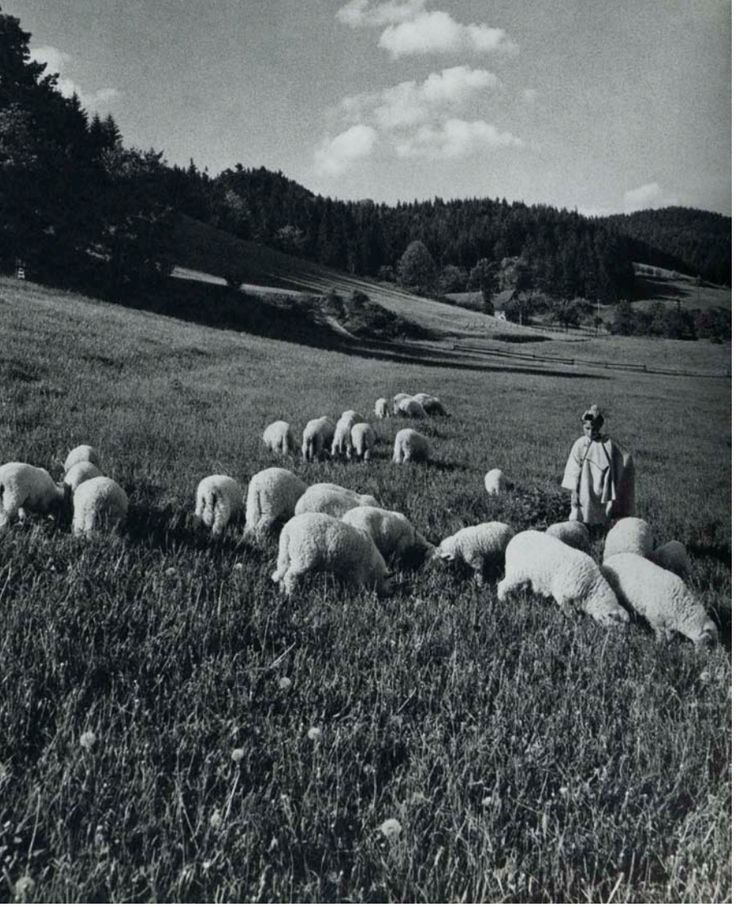

1520, 1521 | *Beskydy*, Rudolf Smahel | 1974

Beskydy Jana Byrtuse

Knihu vydalo celostátní nakladatelství Olympia jako třetí svazek edice Rodné kraje existující v letech 1986–1990. Pod charakteristickou značkou stylizovaných liter „ROK“ tehdy vyšlo jen sedm titulů: *Krkonoše* (1986, sv. 1, foto Jiří Havel), *Český ráj* (1987, sv. 2, foto Siegfried Weiss), *Beskydy* (1988, sv. 3, foto Jan Byrtus), *Bílou stopou: Lyžování v Československu* (1988, sv. 4, foto Oldřich Karásek), *Praha mého mládí* (1989, sv. 5, foto Ladislav Sitenský), *Přírodní krásy Československa* (1989, sv. 6, foto Martin Čihař) a *Praha poetická* (1990, sv. 7, foto Jiří Macht). Asi nejpozoruhodnějším titulem této řady byla kniha fotografií Ladislava Sitenského *Praha mého mládí*.

Už podle názvu edice provází *Beskydy* text zdejšího rodáka a spisovatele Josefa Strnadela. V Pobeskydí se narodil také autor fotografií Jan Byrtus. Ten do té doby vytvořil volné soubory průmyslových témat jako Hutní proměny (1968), Hutě a hutníci (1973), Člověk a ocel (1978)[529] a nyní se z prostředí Třineckých železáren vydává do čisté přírody nedalekých Beskyd.

V knize pak v některých svých detailních záběrech přírodních motivů rehabilituje výtvarně laděný soubor Třpyt v trávě (74, 93, 102, 139). Další méně obrazově výrazné makroskopické snímky hmyzu a rostlin (39, 46, 77, 85, 102, 107, 126, 146, 164, 190) lze chápat jako příjemné narušení jinak širokého měřítka záběrů. Ze souborů v jiných fotografických knihách o československých horách vybočují minimalistické krajiny (53, 68, 109, 140, 162, 187) nebo abstraktní zátiší nalezená v zasněžených kopcích (162, 164).

Tradiční lidová řemesla (78), portrét starého rolníka (115) i každodenní život, kdy se ještě chodilo pěšky (69) signalizují autorovu citlivost k nalézání těchto posledních situací. Na druhé straně stojí nevyhnutelné zásahy do krajinného rázu v podobě elektrických sloupů (41, 49, 131), které Byrtus netají, ale naopak je přiznává jako přirozenou součást nové krajiny.

Detail trámu dřevěného domu (19), melancholický motiv ochozených prostých bot (103) pod názvem Minulost, detailní výřez krájení chleba (108), za chalupou nalezené ruční nástroje (99, 100) tvoří nejkrásnější záběry nejen této knihy, ale vůbec nejsilnější fotografie mizení tradičního života Beskyd.

Byrtusem často navštěvovaný prales Mionší se objevuje na obálce knihy a četně také v celém knižním souboru (15–17, 30, 43, 44, 104–106, 126, 132, 133, 136, 138).

Invenci i atmosféru ovšem postrádají snímky beskydských měst a obcí (33, 34, 52, 54, 55, 60, 88), průmysl ve Třineckých železárnách a paskovské celulózce (63–65), politické motivy s památníky (71 a 72) nebo moderní způsoby rekreace (79, 80, 112, 158, 159, 166, 178, 179, 188). Naopak fotografie sídliště v Českém Těšíně (67) obrazově velmi dobře reflektuje kontrast průmyslového a obytného města s blízkostí hor.

V celkem 100 černobílých a 90 barevných snímcích ukázal všestranný pohled na Moravskoslezské Beskydy a jejich proměnu. Knize ovšem rapidně ublížila volba tehdy moderního lesklého křídového papíru, který se pro přírodní motivy černobílých snímků nehodí.

1522 | *Beskydy*, Jan Byrtus | 1988

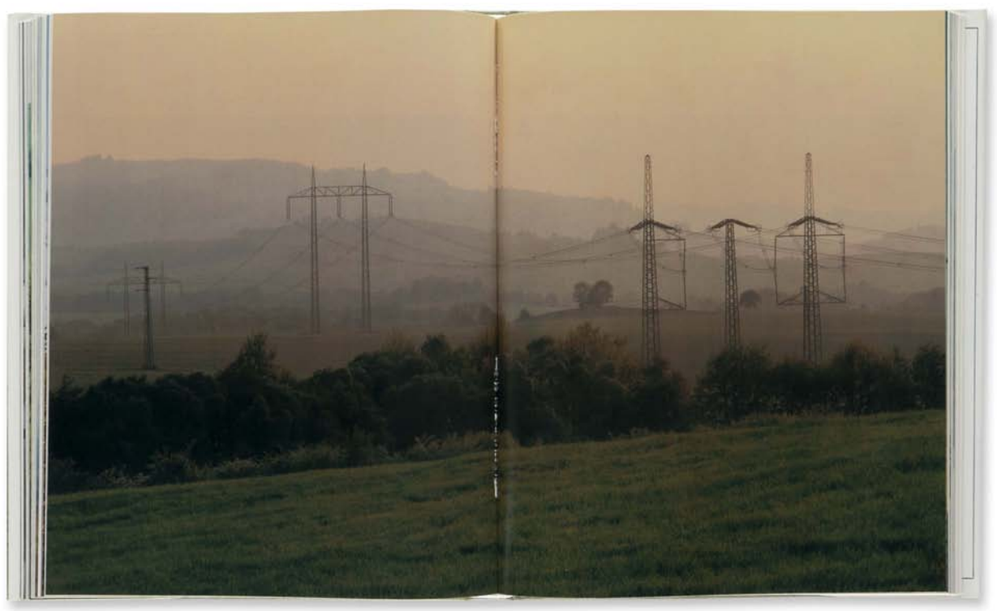

1523 | *Beskydy*, Jan Byrtus | 1988

1524 | *Beskydy*, Jan Byrtus | 1988

1525 | *Beskydy*, Jan Byrtus | 1988

Beskydy dětem

Pod Lysou horou (1981)

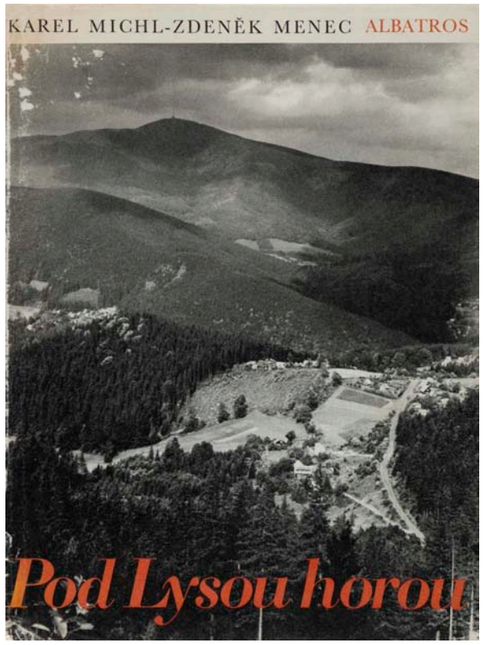

Sto roků v šachtě žil, mlčel jsem,
sto roků kopal jsem uhlí,
za sto let v rameni bezmasém
svaly mi v železo ztuhly.

V polovině sedmdesátých let 20. století přišlo dětské nakladatelství Albatros s myšlenou nabídnout mladým čtenářům poznání kraje prostřednictvím obrazových knih doprovázených verši místních básníků. Od roku 1976 do první poloviny osmdesátých let tak vznikla pětice knih. První z nich *Babiččino údolí* (1976) představila podle románové předlohy *Babička* od Boženy Němcové místa kolem Starého bělidla, mlýna, ratibořického zámku, hradu Riesenburku, Boušína nebo českoskalické školy. Následující kniha *U nás* (1978) s podtitulem *Putování za historií a krásami Jiráskova kraje* zavedla děti do regionů Hronovska, Policka, Broumovska, Náchodska a Orlického podhoří především snímky hradů a zámků, lidových staveb a další historické architektury. V další dekádě pak vyšel titul *Pod Lysou horou* (1981) věnovaný Severomoravskému kraji. Publikace *Krajem bratří Čapků* (1983) představila z oblasti Podkrkonoší záběry z Malých Svatoňovic, Úpice nebo kolem řeky Úpy. Poslední publikací byl titul *Krajem Fráni Šrámka* (1984) s pohledy ze Sobotky a z okolí kolem hradů a zámků Humprecht, Kost a Trosky. Poezii prvních tři publikací editoval a vlastními texty pak doprovázel knihy bývalý venkovský učitel a vlastivědný spisovatel Karel Michl (1898–1982).[530] Po jeho smrti na něj navázal František Buriánek (1917–1995). Autorem fotografií ve všech jmenovaných titulech byl Zdeněk Menec. Hodnota těchto edukativních knih spočívala v progresivním využití lyrizující místopisné fotografie kombinované s básněmi o rodných krajích našich významných autorů. Byly zamýšleny jako alternativní výukový materiál literatury i vlastivědy. Navíc jde o bravurně polygraficky zvládnuté tiskoviny.

V oblasti bývalého Severomoravského kraje bylo vybráno dílo Slezské písně od Petra Bezruče soustředěné do publikace *Pod Lysou horou: Putování za krásami Bezručova kraje* (1981). Východočeští autoři Michl a Menec však u této třetí knihy edice literárně-místopisných obrazových publikací stáli před nelehkým úkolem propojení veršů s fotografiemi. *„Zatímco u Němcové, Jiráska, případně i dalších autorů má sepětí s jejich krajem většinou lyrický, či vzpomínkový charakter a jestliže velice těsně spojuje už v povědomí s jejich dílem místa zevrubně známá, pak u Bezruče je situace poněkud jiná. Je tu jistě opět ono těsné sepětí s krajem, je však naplněno čímsi podstatně jiný: básnickou dynamikou výzvy k činu, doširoka se rozléhající ozvěnou revolty, společenské vzpoury, boje ujařmeného a násilím pouta trhajícího barda, stojícího v čele svého lidu.“*[531]

Autor textu a editor Bezručových veršů Karel Michl ovšem použil nikoliv Bezručovo uspořádání jeho *Slezských písní*, ale sled podle Jana Herbena publikovaný v roce 1903. Toto odvážné pojetí bylo od počátku 20. století obnoveno až v tomto vydání knihy nepochybně také díky fotografiím tvořícím v knize dominantní místo nad texty. Od literární předlohy se pak odvíjela obrazová kolekce zaměřená převážně na Beskydy.

Již dříve vydanou dětskou knihou s fotografickými ilustracemi z prostředí Beskyd byl titul *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* od Josefa Strnadela. Vzniklo v roce 1963 ve Státním nakladatelství dětské knihy a kromě Strnadelových ilustrací obsahovala také 22 fotografií Josefa Sudka. Jestliže tato něžně poetická knížka čerpající z dětských prožitků

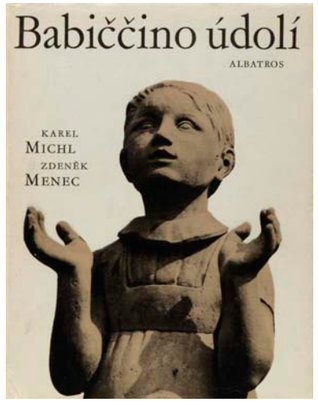

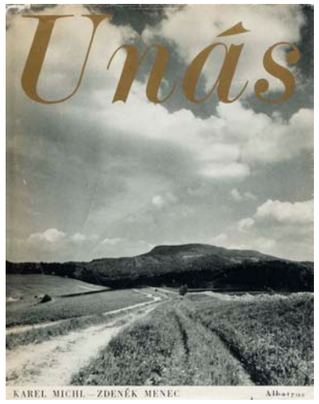

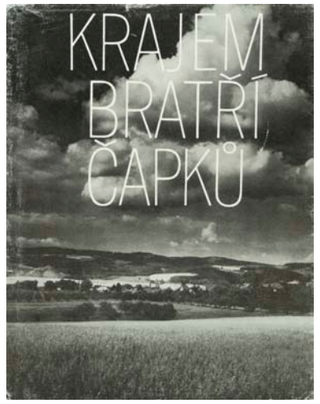

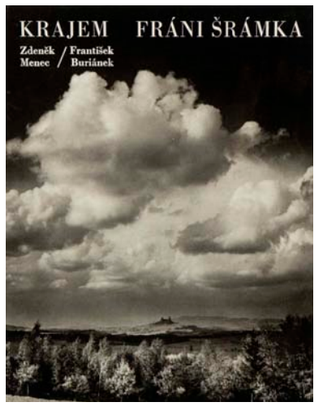

1527–1530 | Edice obrazových knih dětského nakladatelství Albatros. Kromě knížky *Pod Lysou horou* (1981) se jednalo o publikace *Babiččino údolí* (1976), *U nás* (1978), *Krajem bratří Čapků* (1983) a *Krajem Fráni Šrámka* (1984).

v Beskydech byla určena čtenářům od 12 let, pak podle tiráže je kniha *Pod Lysou horou* určena už pro devítileté děti. Přitom při prvním srovnání by se dal očekávat opak. Místopisná dětská kniha *Pod Lysou horou* v podstatě kopírovala styl tohoto druhu publikací pro dospělé, a i po opakovaném prolistování nijak krajinnými a naturalistickými fotografiemi těžkého průmyslu nenaznačuje cílovou věkovou skupinu čtenáře.

Zdeněk Menec, rodák z Podkrkonoší a zkušený fotograf, byl autorem stovek místopisných pohlednic Čech, Moravy a Slezska včetně průmyslové Ostravy šedesátých let. Fotografoval převážně ve východních Čechách a na Moravě. Řemeslnou zručnost v krajinářské fotografii se naučil od Karla Plicky, který se stal jeho celoživotním přítelem. Poznal ho už v pěti letech, když u jeho babičky Plicka v době své pedagogické činnosti v Novém Městě nad Metují bydlel. Na konci třicátých let pak Menec pomáhal Plickovi se sestavením jeho knihy o Praze a asistoval mu i při koncepci dalších publikací a výstav. Mnoho zážitků i zkušeností s putováním v krajině pak získal ve dvanácti letech, když s ještě o rok mladším kamarádem vyrazil na několikatýdenní fotografování po Čechách.[532]

Slezské písně líčí krásu Beskyd, ale oslavují i průmyslovou Ostravu. Také fotografie ukazují obě podoby Bezručova kraje. Knihu tvoří šest částí: Básník v cizině (s. 9–26), Návrat do vlasti (s. 27–89), Putování Těšínskem (s. 91–122), Mezi kovkopy (s. 125–149), Na Opavsku (s. 151–164) a Básník (s. 163–191). Na straně 86 je na nízko posazeném horizontu v siluetě proti dramatickým mrakům oráč se svým koněm, fotografie nápadně připomínající obálku knihy Jana Lukase *Země a lidé* (1946) o prostých životních podmínkách lidí na venkově. Tento Menecův snímek je součástí oddílu Návrat do vlasti, který patří v porovnání dalšími oddíly k těm nejkrásnějším. Především celkové pohledy do beskydských krajin nebo v další kapitole pak kostely, kříž, kaple, hrad, folklorní motivy a detaily rostlin vytváří v citlivých snímcích laskavou tvář prapůvodních Beskyd. V části nazvané Mezi kovkopy se dětský čtenář seznamuje s těžkým průmyslem kraje, jehož jsou Beskydy součástí. Doly a hutě a jejich hrdinové – hutníci a havíři – jsou v tomto případě symboly budování a vzory práce.

Děti, které jsou většinou zvyklé vnímat kreslené knižní ilustrace v barvené formě, dostávají nyní černobílé a mnohdy gradací tvrdé snímky. Navíc v kontextu doby vzniku knihy na tento problém při příležitosti kritiky starší sesterské knihy Babiččino údolí poukazuje pisatel takto: *„Zvykli jsme si v poslední době – pravda – na publikace honosnější, hýřící barvami, ohromující čtenáře už na první pohled technikou, papírem – možná i cenou. Babiččino údolí k nim nepatří. Je daleko skromnější v tomto ohledu. Kniha by se dala přirovnat skutečně k jediné prosté básni, která neohromí na první pohled, ale vyžaduje čas k zamyšlení, k tomu, aby se k ní čtenář*

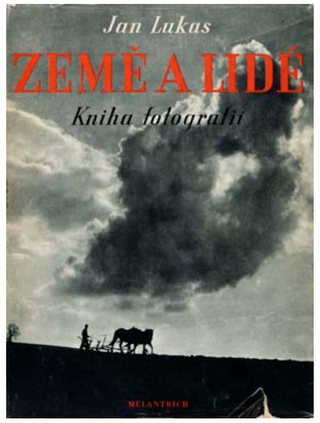

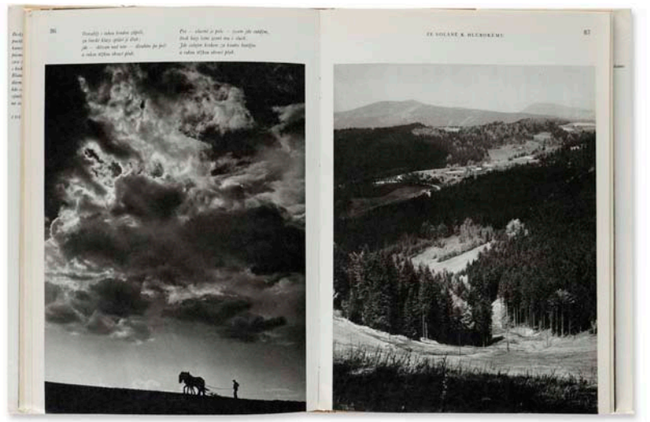

1531 , 1532 | Obálka knihy *Země a lidé* a fotografie v knize *Pod Lysou horou*

v klidu vrátil a znovu se dal okouzlit jednoduchou krásou černobílé fotografie (...) “[533] Argumentace jistě pravdivá, ne ale když je kniha směřována dítěti. Dramatičnost černobílé škály se u severomoravské knížky zvyšuje ještě více u průmyslových motivů. Zřetelný kontrast mezi horským venkovem a průmyslovým městem ukazuje různorodost kraje. Velmi četné využití jedné fotografie přes celou dvoustranu nechává vyznít obraz v celé šíři knihy. *„Ke krajině i architektuře patří nezbytně i lidé, kteří ji přetvářejí.“*[534] říkal Menec několik let po vydání knihy, přestože oživení souboru člověkem je v této publikaci výjimečné. Na několika stranách nacházíme detailní portréty tváří nebo postav (strany 21, 76, 100–101, 132–133, 136, 147), jinak je člověk spíše měřítkem v krajině. Poslední část knihy tvoří fotografie Petra Bezruče pořízené pro jeho odpor z fotografování skrytou kamerou. Žánrový i stylový nesoulad s předchozími snímky lze tolerovat právě pro unikátnost zachycení reálné podoby tohoto básníka.

Je velmi pravděpodobné, že knížka *Pod Lysou horou* znamenala pro dítě první bližší seznámení se s fotografiemi mimo rodinné snímky. O série dětských vlastivědných publikací o Československu se pokoušeli redaktoři a autoři v tehdejším SNDK už ve druhé polovině padesátých let. Hned první edice Má vlast (1956), ale skončila pouze u jednoho svazku *Ohně pod Pálavou* (1956). V letech 1959–1963 následovala se šesti svazky knižnice Obrázky z domova[535] s tituly *Známá neznámá* (sv. 1, 1960), *Tudy chodíval Ječmínek* (sv. 2, 1959), *Mezi dvěma řekami: návštěva v Polabí* (sv. 3, 1960), *Zbojnickým krajem* (sv. 4, 1960), *Na černé hodince* (sv. 5, 1961) a *Řeka na dně jezera* (sv. 6, 1963). Mezi fotografickými publikacemi určenými pro děti a mládež byl místopisný žánr výjimečný a objevil se prakticky až v Albatrosu. Do té doby to byly například knihy *Dvanáct měsíčků* Marie Majerové s fotografiemi Jaroslava Krupky, přírodní, rostlinné, živočišné motivy kombinované s portréty dětí přinesla knížka Ferdinanda Bučiny *Co děti viděly na louce* (1953) nebo *Plátěná osada* (1956). Jinak převažoval motiv jednoho zvířátka, jako hrdiny celého příběhu (fenka Dášeňka, pes Raf, kočka Pudlenka, ptáček Frkos či lvíče Simba), nebo dětí samotných *Hrajte si s námi*, *Zajíček v své jamce* aj. Ze všech fotografických knih Albatrosu patří místopisné knihy mezi ty řemeslně a polygraficky atraktivnější. To se bohužel nedá říct například o fotograficky ilustrovaných knížkách zvířecích příběhů tohoto období, které paradoxně výrazně oproti titulům vydaným do šedesátých let, ztratily řemeslnou, tím spíše i výtvarnou kvalitu a nápaditost. Tituly jako *Povídání s liškou* (1978), *Osamělá vlčice* (1980), *Seznámení u vody* (1981), *O rezaté veverce* (1982), *Kůň pro Krakonoše* (1984), *Den bílého jelena* (1985), *Labutě, labutě* (1986), *Život je pes* (1988), *Zaječí romance* (1988), *Rytíři hlubokých lesů* (1988) nebo *Ryby zblízka* (1989) jsou bohužel obrazově stereotypními monotematickými kolekcemi a ani jednotlivé snímky nelze považovat za nijak významné.

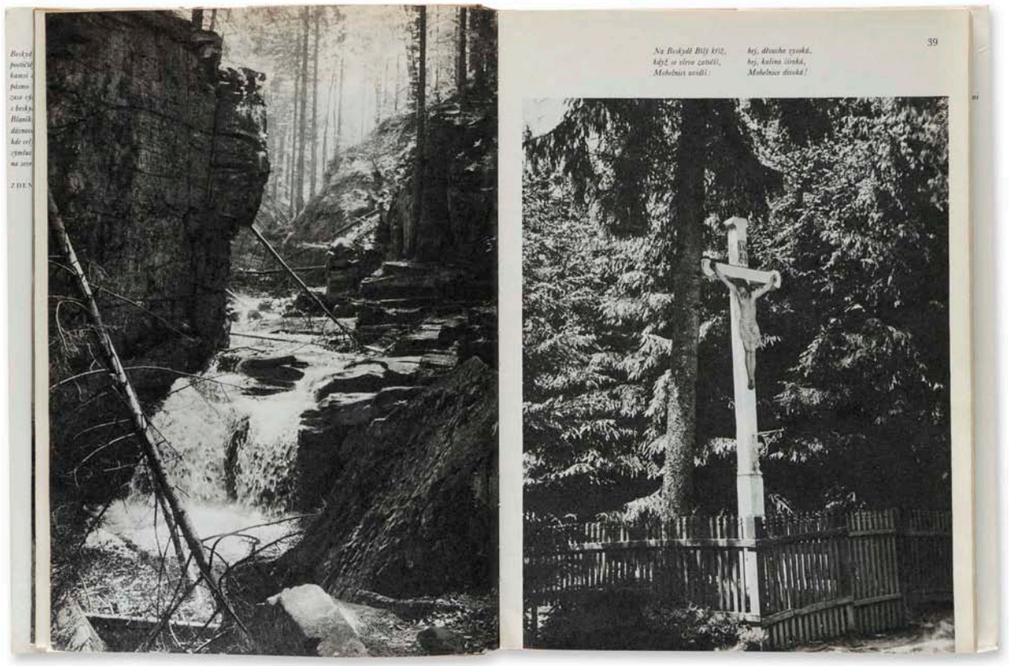

1533 | *Pod Lysou horou* | 1981

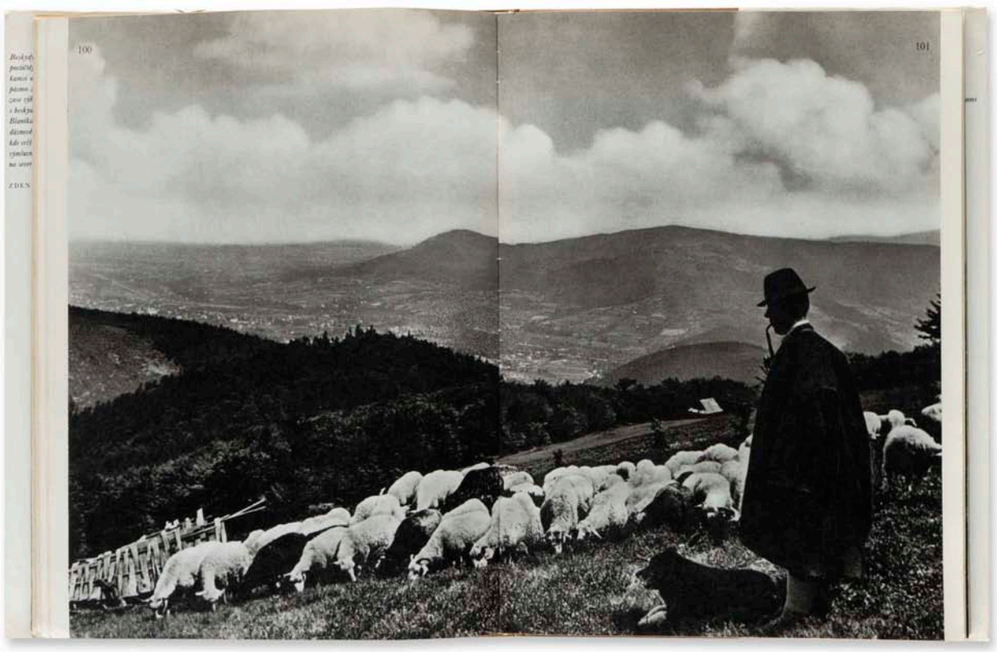

1534 | *Pod Lysou horou* | 1981

1535 | *Pod Lysou horou* | 1981

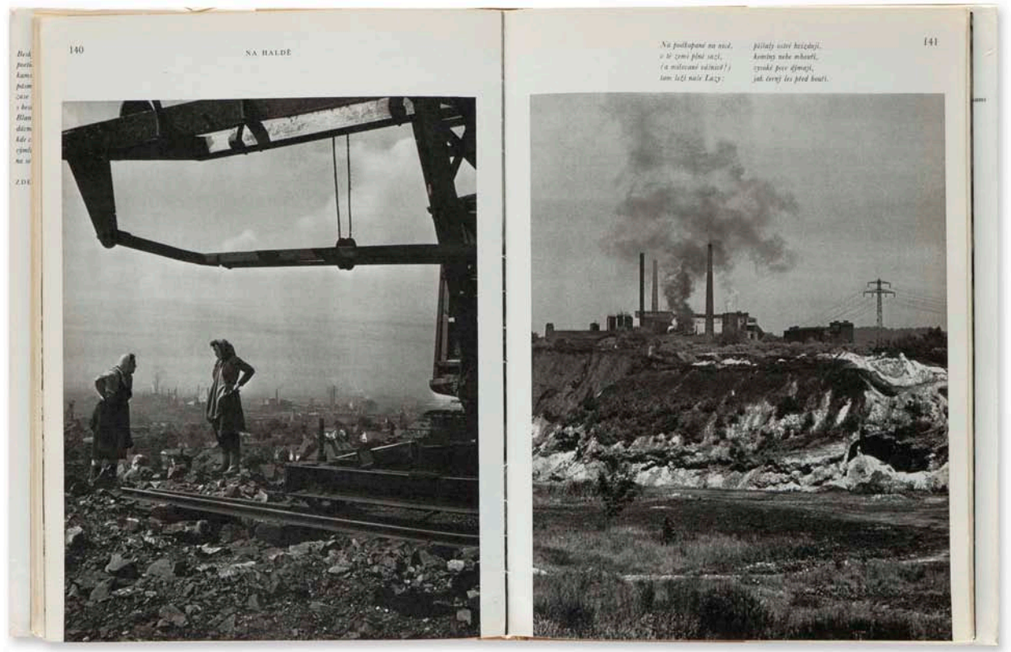

1536 | *Pod Lysou horou* | 1981

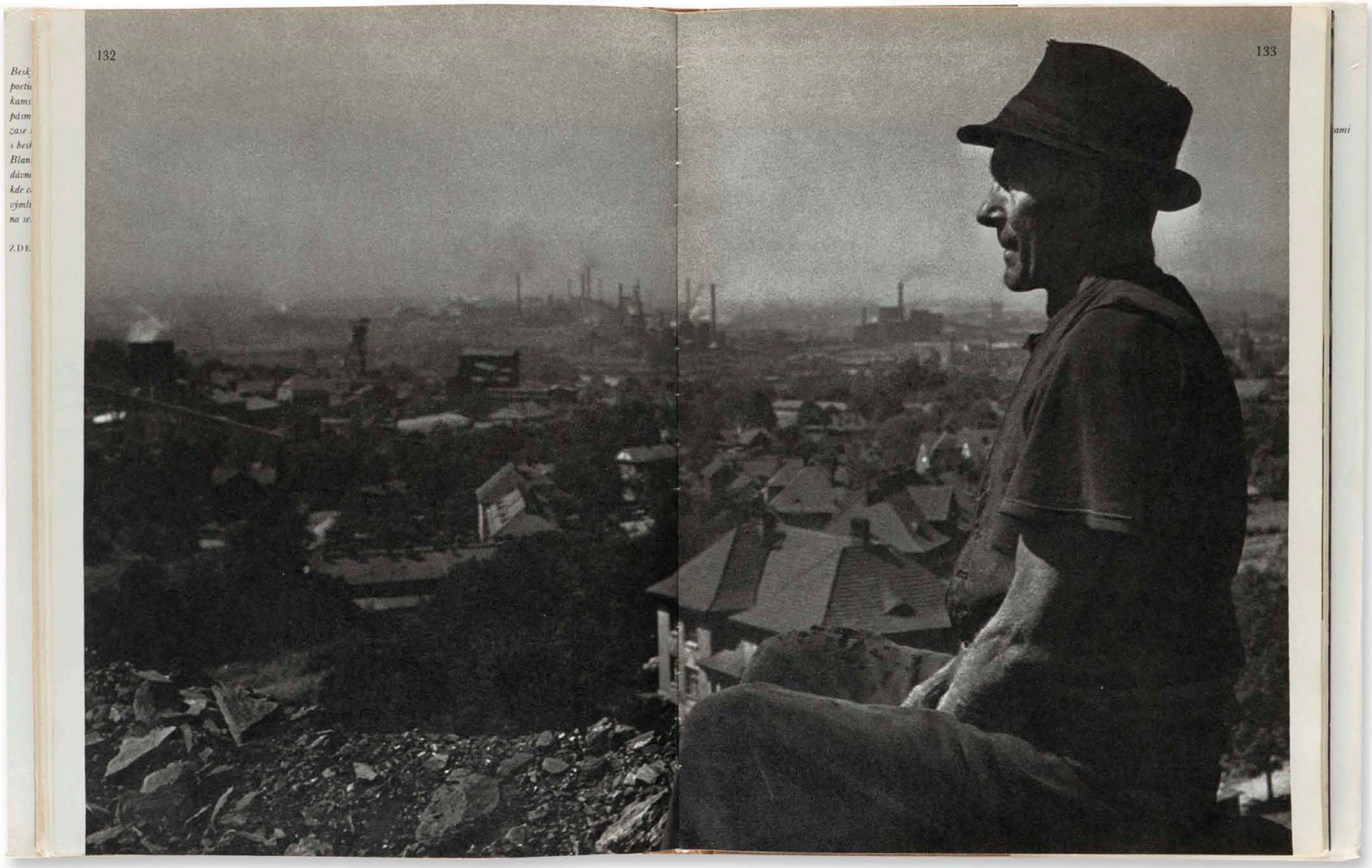

1537 | *Pod Lysou horou* | 1981

1538, 1539 | *Pod Lysou horou* | 1981

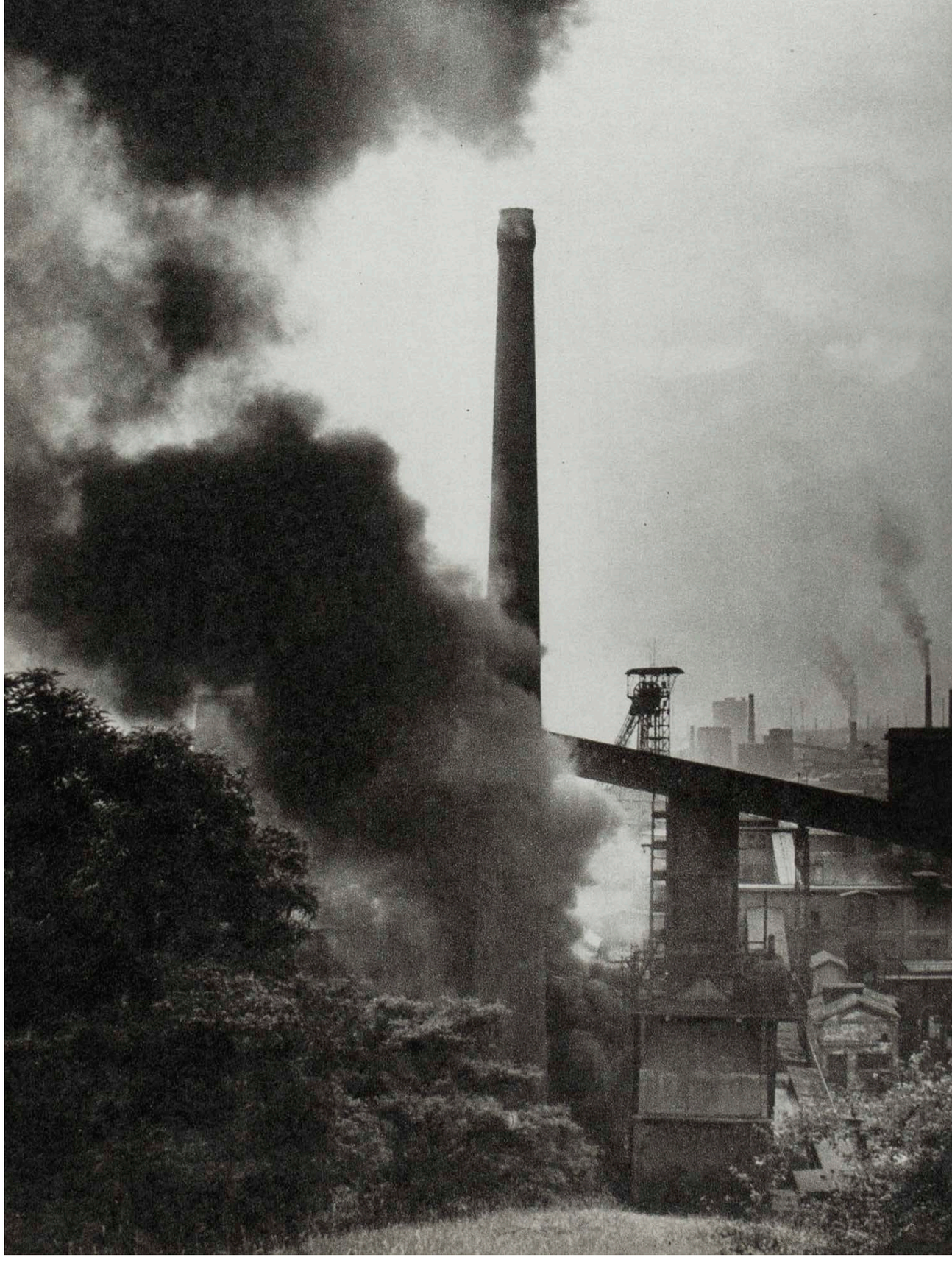

Jeseníky

Na rozdíl od Beskyd nebyly Jeseníky dlouho považovány za turistickou oblast. To se projevovalo i v jejich propagaci prostřednictvím fotografických publikací. Pokud ale nebereme v úvahu Jandův *Prales v Beskydách* nebo dětskou fotograficky ilustrovanou knížku *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*, dočkaly se paradoxně Jeseníky své komplexněji orientované fotografické knihy dříve než Beskydy. První kniha o těchto horách a jejich podhůří *Jeseníky* (1964) byla autorskou fotografickou knihou původně uměleckého autora v té době již místopisného a krajinářského fotografa Otakara Lenharta. Další fotografické knihy věnované Jeseníkům od Rudolfa Smahela a Josefa Solnického již vyšly v umělecky strnulých sedmdesátých a osmdesátých letech. Po roce 1989, ale zejména v posledních letech, produkce fotografických knih na toto téma vzrostla a přidaly se knihy využívající staré pohlednice a fotografie Jeseníků.

Objevování hor

Jeseníky (1964)

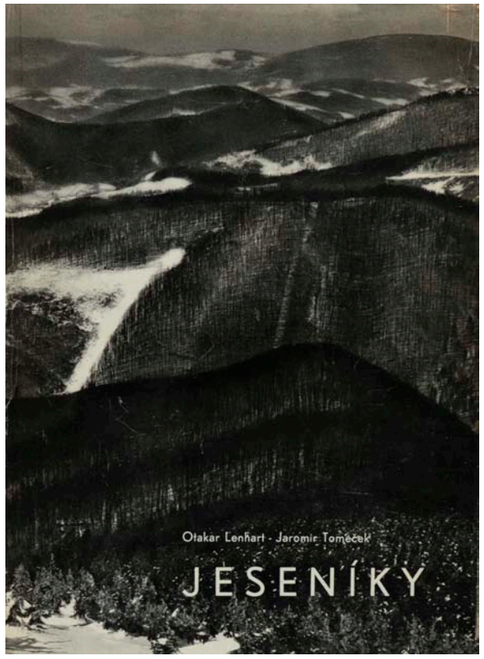

Už lodě s bavlnou předhonit nemám síly,
ve vašem stesku spíš, ó vlny, utonu,
ani plout nádherou vlajek a mířit k cíli
sledován hroznýma očima pontonů!

To jsou závěrečné verše Rimbauova *Opilého korábu*, jež fotograficky ilustroval Otakar Lenhart (1905–1992), a vytvořil tak svůj nejvýraznější soubor, který však spolu s básní nebyl nikdy publikován. První a vlastně jedinou publikací tohoto olomouckého fotografa a filmaře tak zůstává publikace *Jeseníky* vydaná Krajským nakladatelstvím v Ostravě v roce 1964. Ta paradoxně nereprezentovala jeho celoživotní tvůrčí snahy a její fotografie vznikaly v době, kdy jeho zájem o fotografii dávno neznamenal to, co za mlada.[536]

Otakar Lenhart, známý svými meziválečnými avantgardními výtvarnými a reklamními fotografiemi, byl v dějinách fotografie reprezentován vedle ilustrací *Opilého korábu* často ještě svým Autoportrétem z roku 1935. Výtvarné fotografie i civilní portréty v té době publikoval na stránkách časopisu *Světozor*,[537] nebo *Fotografický obzor*.[538] Místopisné fotografii se věnoval teprve v období nástupu totalitní moci v Československu a v duchu tohoto fotografického žánru také společně s redakcí Krajského nakladatelství v Ostravě vytvořil knihu *Jeseníky*. Teprve tehdy tak vyšla nejen první kniha autora, ale i první skutečně fotografická publikace o Jeseníkách. Do té doby totiž byly tyto severomoravské hory známé spíše turistickými útulnami divokými lesy a obyvateli podhorských obcí. Zdejší lidovou architekturu v té době opouštěli poslední sudetští Němci.

Ostatně i obrazové publikace o horských územích Československa se na přelomu padesátých a šedesátých let teprve rozvíjely. Byla to doba rostoucího zájmu o fotografické zpodobnění přírody, jak to například vytyčil článek nejznámějšího krajinářského fotografa Viléma Heckela Fotografujme krajinu v příznačně pojmenovaném měsíčníku *Za krásami domova*, kde se psalo o fotografovi krajiny *„Musí ji milovat – jinak nemůže a nedojde cíle. Jen silný cit, vyzbrojený fotografickou dovedností a poctivostí, je schopen zachytit krásu, charakter, duši krajiny ve světlech a stínech.“*[539]

Kromě turistiky a horských chat nepatřily Jeseníky, na rozdíl od Beskyd, ještě v šedesátých letech ani zdaleka k rekreačně vyhledávaným cílům obyvatel severomoravského regionu. Zatímco se krátce po skončení druhé světové války psalo ve *Světě v obrazech* o Beskydech jako o krajině, *„kde tvůrce nešetřil krásou a rozdával ji plnýma rukama.“* ve stejném textu byly naopak Jeseníky charakterizovány jako *„mohutné horské hřbety s rozsáhlými lesy a hluboká údolí s divokými horskými potoky. Jejich ráz je zasmušilejší – jako hradby tu od věků stojí. Celé hodiny tu můžeš putovat neoživeným lesem, tmavým a vážným. Zde je poskrovnu horských jásavých dnů v létě a zima je dlouhá, mnohdy velmi tuhá, se spoustami sněhu, v němž tonou hory i údolí.“*[540] O dvacet let později vznikla o těchto horách první obrazová publikace, která měla v Jeseníkách posílit cestovní ruch nejen v rámci Československé republiky, když se o ní psalo že *„je vhodným dárkem pro zahraniční návštěvníky, přicházející objevovat půvaby naší vlasti.“*[541]

Poměrně rozsáhlý doprovodný text otištěný na stranách 7–13, 38–40, 82–84, 110–112 a 150–152 napsal spisovatel Jaromír Tomeček (1906–1997), moravský autor knížek pro děti i dospělé vycházející často z motivu přírody.

Jeseníky byly prostřednictvím Lenhartových fotografií a jeho knihy uvedeny do nového kontextu fotografické propagace. Čtenáři se zde setkali s tradiční orbou (127) a

sklizní (86), dřevěnými kostelíky (56 a 57) nebo pralesem (58 a 59). Že nejsou Jeseníky pouze krajinou lesů a pastvin a tradičních kulturních projevů, ale že jsou také součástí socialistického hospodářství, politiky a společnosti dokazují fotografie lesního a dřevařského průmyslu (49–55), hutí a výstavby (144–146), hromadné rekreace (22–27), pionýrského tábora (98), sportu (170 a 171) nebo pomníku frývaldovské stávky (147). Vedle otištěných zámků chybí jesenické hrady, ale především aspoň několik záběrů na místní města a zástavby fotografované v kontextu krajiny z jejich periferie.

Otakar Lenhart při fotografování evidentně využil vlastní filmařské zkušenosti předpokládající ve sledu obrazů, jakým může být i soubor fotografické knihy, střídání celků s polodetaily a detaily. Publikaci tak oživují detailní záběry, mezi které patří například portrét lesního dělníka (52), jeřáb s dřevem (55), pstruh (90), pomník rudoarmějců (106), Jeskyně na Špičáku (143) nebo detailní portrét rekreanta (167).

U několika obrazů se význam jejich nevšední kompozice ztrácí tonální nečitelností ústředních motivů – například téměř neviditelný proud sněhu (161) nebo snadno přehlédnutelná husa v potoce (190).

Krajinné celky jsou harmonicky přerušeny téměř abstraktními obrazy představovanými v knize například strukturou přírodních motivů (45, 67, 121 a 143) nebo minimalistickými záběry (124). Tímto obrazovým pojetím reality místních hor jakoby se vracel ke svým meziválečným tvůrčím postupům fotomontážím, pseudoreliéfům, sabbatierovu efektu nebo malbě.[542] Občas také svůj fotoaparát naklonil o úhel pětačtyřiceti stupňů (obraz č. 45) a oživil tak dříve používanou konstruktivistickou kompozici.

Některá dvojice snímků na dvoustraně spolu nekoresponduje, přitom by například u snímku detailu kapradiny a protější fotografii z výroby brokátové látky v Rýmařově velmi pomohlo, kdyby editoři snímek vyřízli na detail látky nebo použili jinou fotografii, čímž by získali zajímavou komparaci přírodniny a jejího umělého obrazu. Největším překvapením pro čtenáře ale patrně bude vložení diletantského, přímým bleskem svíceného, záběru dětí ve školních lavicích mezi dvojici snímků drobných postaviček v krajině (113 a 115).

Autoři publikace určitě mohli zařadit více snímků moderních materiálních motivů někdejší společnosti, jako v případě snímků zájezdového autobusu a osobního automobilu s turisty nebo hráze nedaleké a nedávno dostavěné Kružberské přehrady obrazově oživujících záběry čisté přírody, ale především zachycující jeden z klíčových významů horských oblastí i jejich propagace.

Lenhart využil do kolekce všechna čtyři roční období a z takové koncepce pak vycházely další fotografické knihy zejména rekreačních a horských oblastí.

Celý přebal je tvořen jedním snímkem, otištěným v souboru knihy pod číslem 154. Trochu chybný je ovšem výřez celé fotografie s malou částí zasněžené stráně u spodního okraje, která působí dojmem vytržené části papírového přebalu.

Mezi nejlepší fotografie z díla Otakara Lenharta patřily jeho meziválečné reklamní snímky. I v případě knihy o Jeseníkách vlastně plnil zakázku pro Krajské nakladatelství v Ostravě. Zatímco ale kdysi tvořil zcela volně a využíval vlastních tvůrčích postupů, v totalitních letech se musel podřizovat námětově i rámcově místopisné knize. I tak se mu podařilo propojit seriózní obrazové dílo s romantickými i naturalistickými autorskými pohledy.

Kniha vznikla v době, kdy bylo vydávání výhradně fotograficky ilustrovaných knih o našich horách teprve na svém začátku. V roce vydání *Jeseníků* vznikla například ve Sportovním a turistickém nakladatelství o československých horách také fotografická publikace proslulého fotografa a horolezce Viléma Heckela *Hory a lidé*, s textem Oty Pavla. Jedna s nejkrásnějších knih tohoto druhu přinesla kromě fotografických obrazů z Šumavy, Orlických hor, Krkonoš, Malé Fatry, Velké Fatry, Beskyd, Nízkých Tater, Vysokých Tater, Roháčů také tucet fotografií z Jeseníků. V roce 1967 vyšla v rozšířeném a pozměněném druhém vydání. Z prvních fotografických knih o československých horách, pohořích a krajinných oblastech lze jmenovat například tituly *Šumava* (STN, 1965, foto Josef a Marie Erhartovi), *Krkonoše* (Orbis, 1964, foto Zdenko Feyfar), *Macocha a Moravský kras* (Praha: Orbis, 1953, foto Vladimír Stehlík). Ze slovenské části pak *Malá fatra a Martinské hole* (Osveta, 1956, sestavil Eugen Lazišťan a Milan Šaradin), *Vysoké Tatry* (2. vyd., Osveta, 1957, foto Vladimír Koštial), *Tatranský pozdrav* (Šport, 1959, 1960, 1965, foto Vladimír Koštial), *Nízké Tatry* (Osveta, 1962, sestavil Miroslav Kukačka) a *Tatranský národný park* (Osveta, 1964, sestavil Milan Hirš).

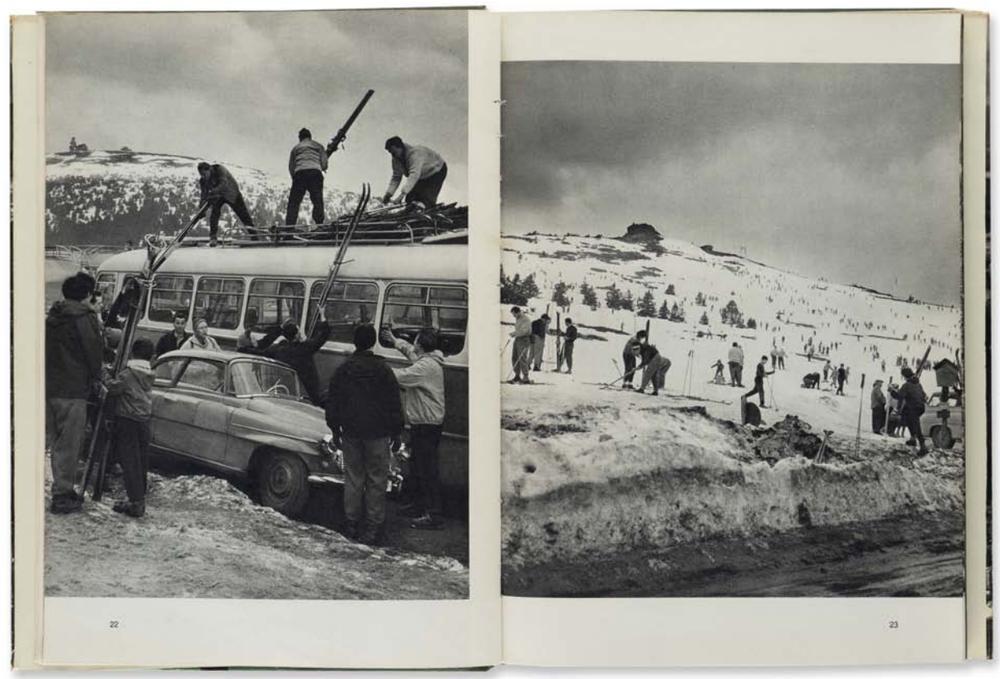

1540 | *Jeseníky* | 1964

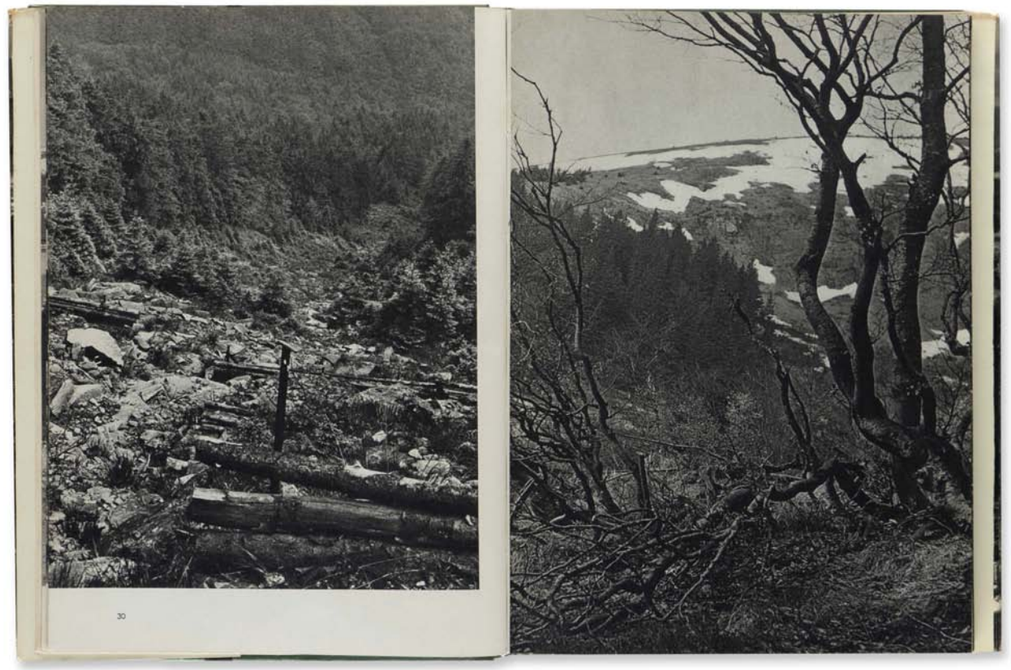

1541 | *Jeseníky* | 1964

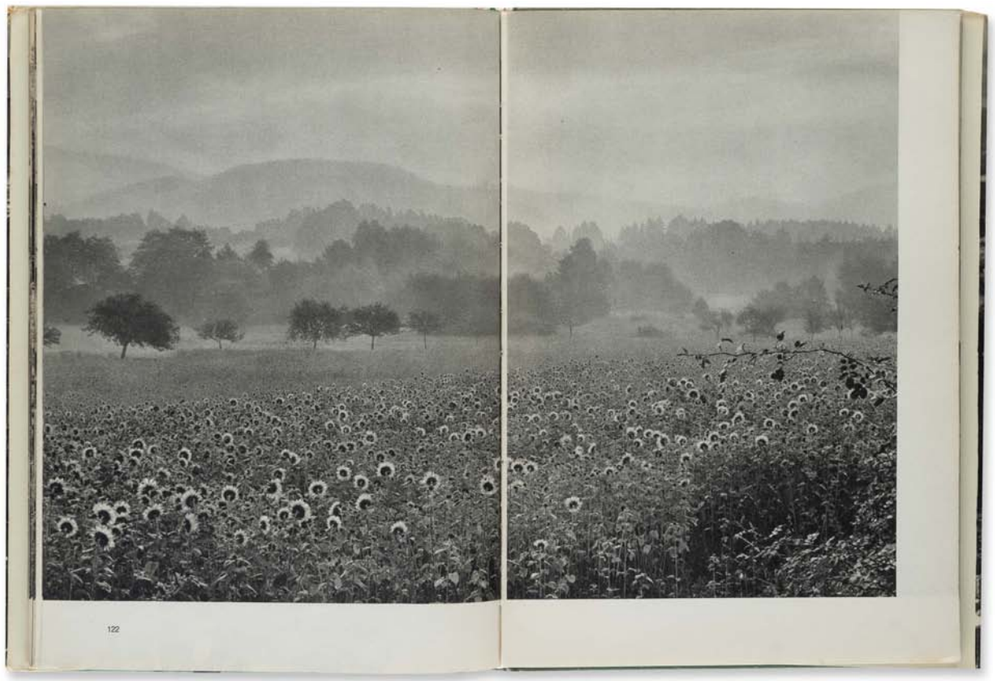

1542 | *Jeseníky* | 1964

1543 | *Jeseníky* | 1964

1544 | *Jeseníky* | 1964

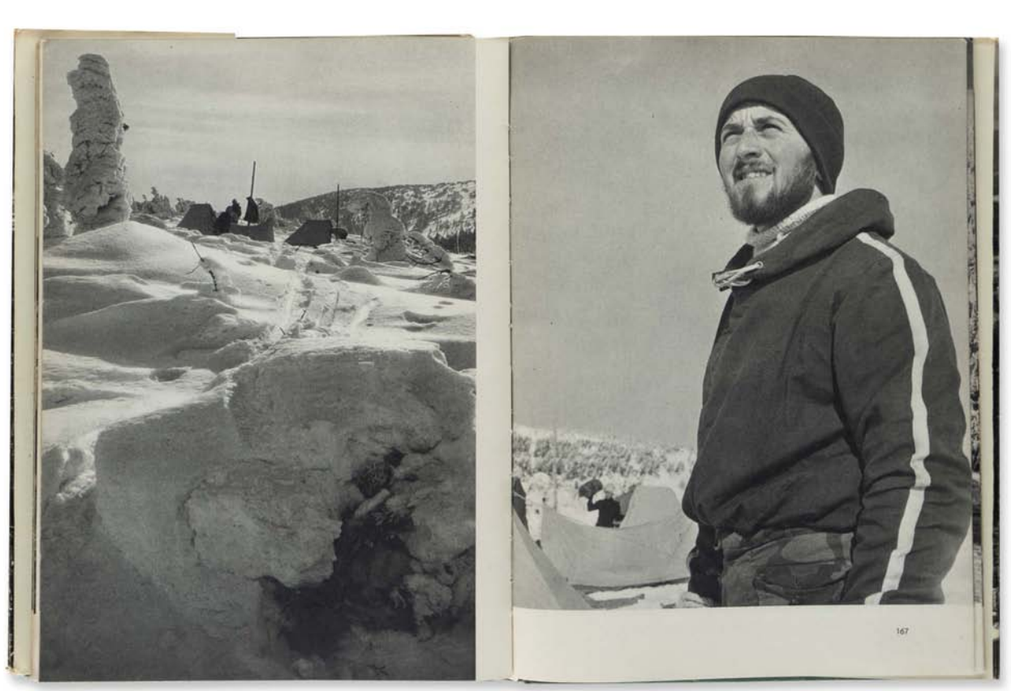

1545 | *Jeseníky* | 1964

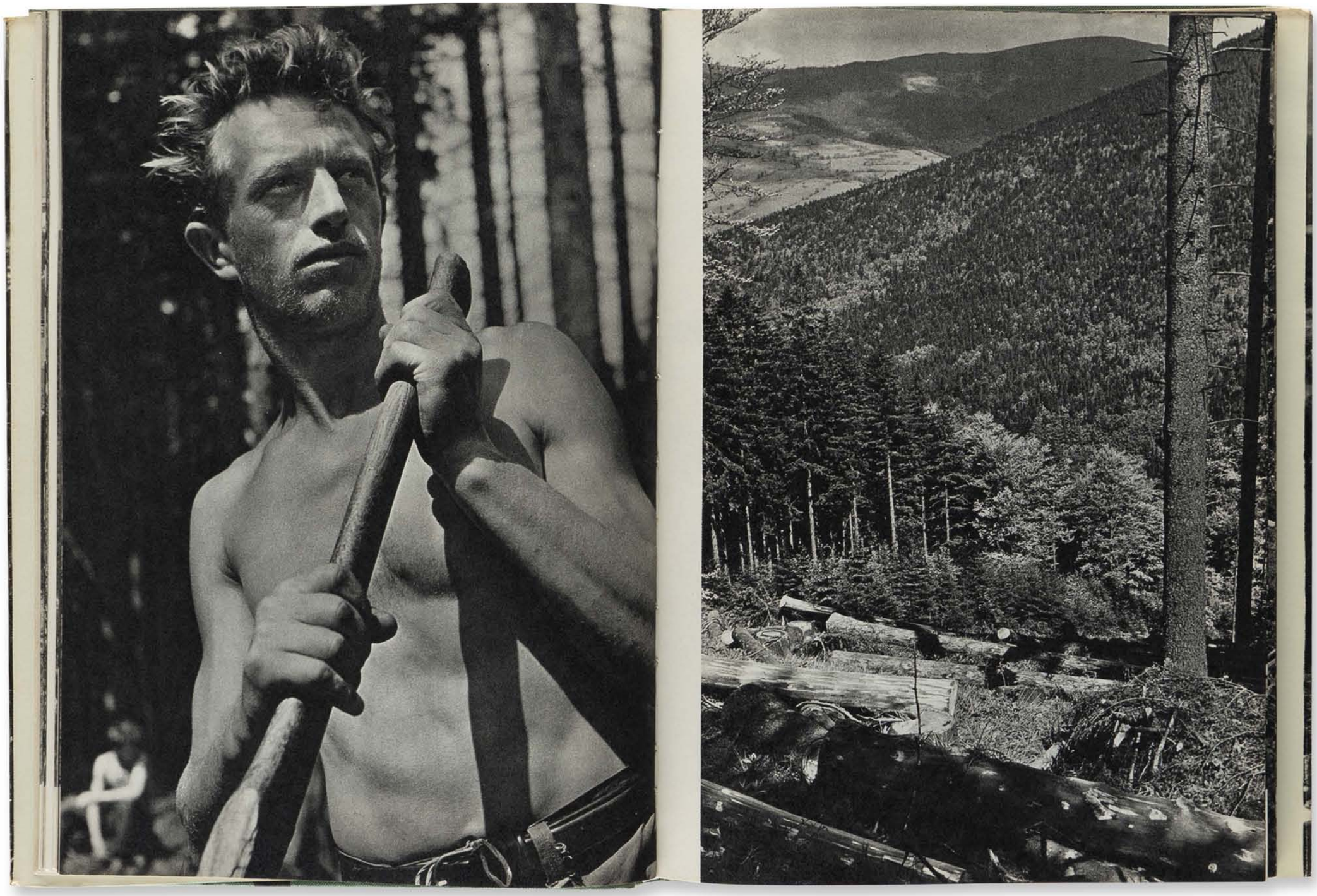

1546 | *Jeseníky* | 1964

1547, 1548 | *Jeseníky* | 1964

1549, 1550 | *Jeseníky* | 1964

1551 | *Jeseníky*, zadní strana obálky | 1964

Jeseníky v době normalizace

***Jeseníky* (Smahel, 1970), *Jeseníky* (Smahel, 1979), *Jeseníky* (Solnický, 1981)**

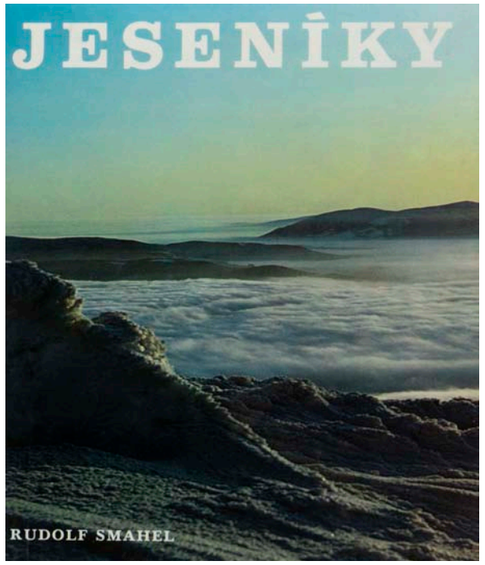

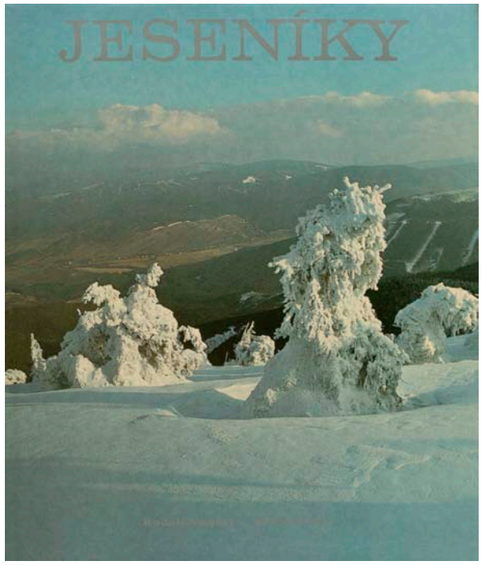

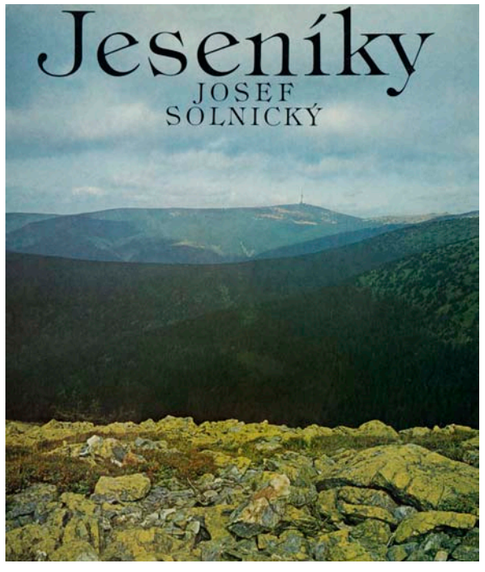

Jeseníky Rudolfa Smahela

Šest let po Lenhartově fotografické knize o Jeseníkách vzniká podobně poetická publikace, vydaná v edici Obrazových publikací nakladatelství tentokrát slovenskou Osvetou pro Severomoravský krajský národní výbor.

Na přední straně obálky se objevuje netypická fotografie. Více než tuzemské hory připomíná pohled do oblak z okénka letadla. Na zadní straně obálky je zase záběr na Praděd s ještě starou rozhlednou, která se v důsledku dlouhodobého chátrání v roce 1959 zřítila.

V úvodu vystihuje sám autor své putování po Jeseníkách *„Unešen nádherou jesenické přírody chodil jsem cestami a stezkami, lesem i pralesem, přes bystřiny, dravé říčky a sbíral jsem perly přírody do tajemné skříňky fotoaparátu, viděné mýma očima.“* Na něj navazuje zevrubnější geograficko-historický text Stanislavy Šprincové (1924–2014), v té době docentky na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.[543]

Obrazová část knihy začíná sérií 16 celostránkových barevných fotografií s motivy krajinných celků vytvářených ve všech čtyřech ročních obdobích. Pak následuje 197 černobílých snímků. Krajiny, pohledy na města, sakrální architektura, detaily oltářů, makrofotografie rostlin, prales, turistické chaty, lázně Jeseník, detaily v jeskyních, zřícenina hradu, zimní krajina s celky i detaily. Postavy lze na snímcích najít jen okrajově a objevují se většinou jako lyžaři na zasněžených svazích. Kniha podává obraz ještě klidných Jeseníků s osamocenou krajinou v době, kdy se zde ještě nerozšířil cestovní ruch. Na ten odkazuje jen několik snímků z lázní, rekreačních chat a táborů.

Poslední roky politicky volnějšího období dokládají snímky se sakrální tematikou. Mnohým celkovým pohledům na obce dominují kostely, na jiných stranách zase detaily křesťanských památek. Chlapec klečící před jedním ze zastavení křížové cesty v Rudě ukazuje na silný duchovní život podhorského venkova.

Smahelovi se podařilo do mnoha záběrů především díky nízkému a bočnímu světlu nebo protisvětlu dostat silnou atmosféru. Tu ale zase naopak zcela postrádají uměle dosvěcované snímky z interiérů kostelů. Na dlouhá desetiletí se knih stala poslední tvůrčí a řemeslně kvalitní fotografickou tiskovinou věnovanou Jeseníkům a současně se stala se příkladem fotografických titulů vydaných v přechodné době mezi tvůrčími šedesátými léty a politicky a kulturně tvrdou tzv. normalizací. Dle tiráže byla kniha zadána do tisku v prosinci roku 1969, vyhotovena až v listopadu roku 1970.

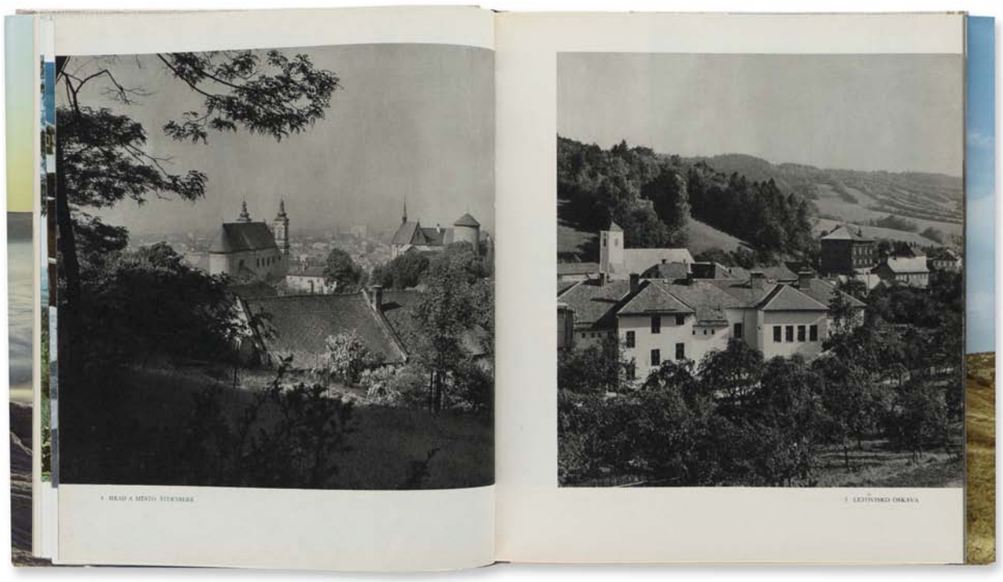

1552 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

1553 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

1554 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

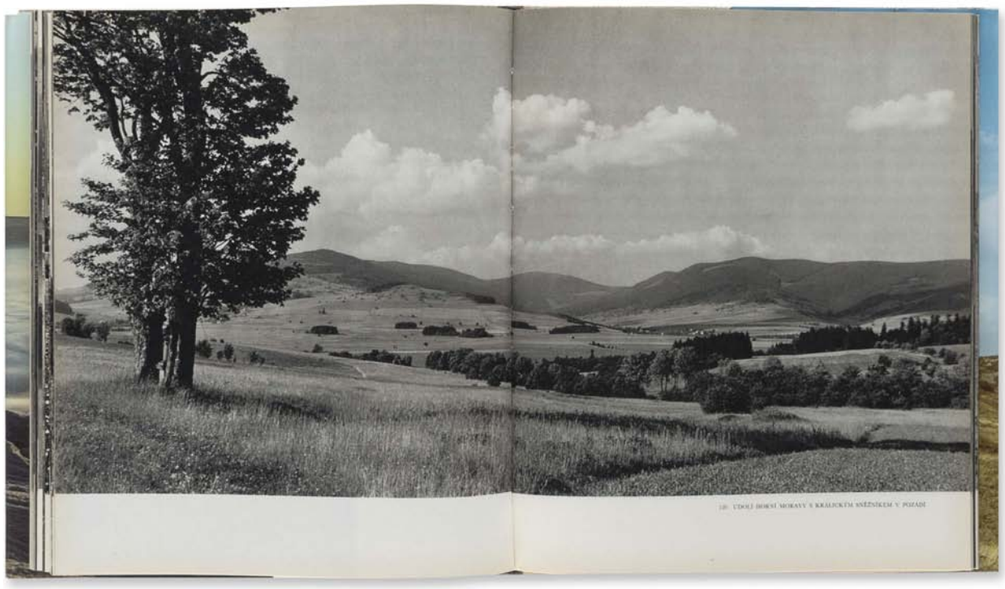

1555 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

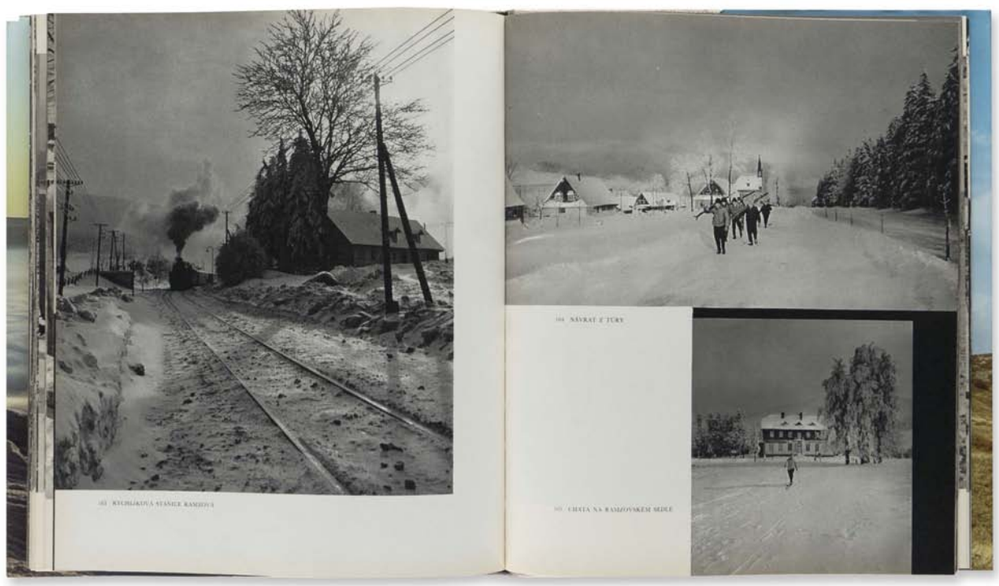

1556 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

1557 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

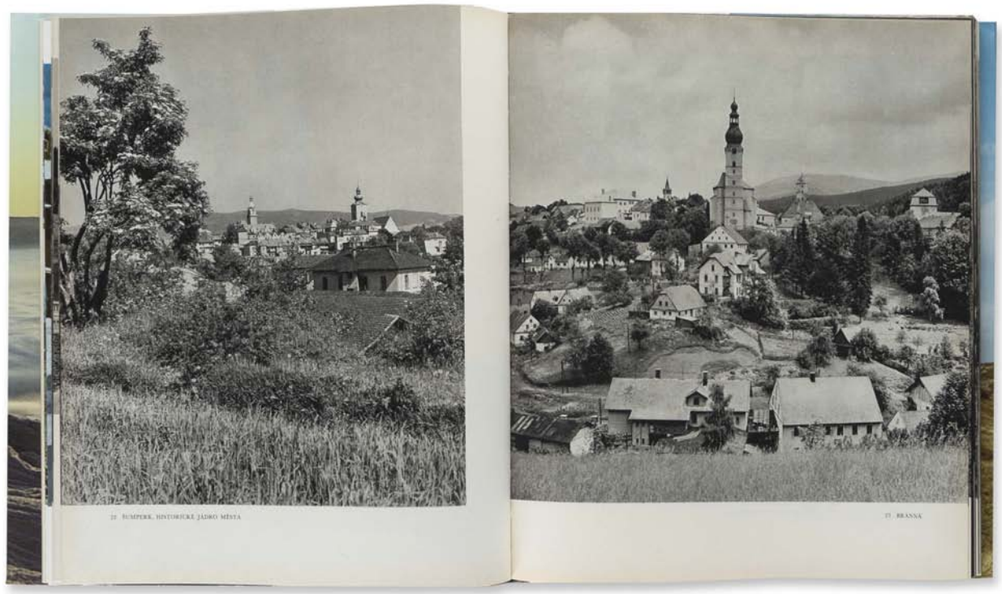

1558 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

1559–1562 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1970

Jeseníky Rudolfa Smahela

Jeseníky od Rudolfa Smahela vyšly v edici Fotografických vlastivědných publikací nakladatelství Osveta v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě v roce 1979. Kniha doprovázená textem Bohumila Šuly (1920–2001) nebyla považována za druhé vydání Smahelových *Jeseníků* z roku 1970, i když má společného nakladatele, název, formát, přibližně i rozsah, a přesto jde o zcela novou publikaci. Tentokrát je celobarevná, ale hlavně se zcela vytratil výtvarný pohled.

Na obálce se, tak jako v případě první knihy o Jeseníkách, opakuje zimní snímek. Nejde už ale o tajemný a nejednoznačný pohled, ale o mnohem popisnější záběr na zamrzlé smrčky. A ve stejném duchu prošla kniha proměnou i v celém svém obsahu. Vytratila se atmosféra kvalitních hlubotiskových černobílých obrazů, které se k motivům přírody lépe hodily. V nové knize vnímáme mnohem méně světlo, tvary, struktury, které podporovaly zachycené stromy, krajiny i osamocené stavby v předchozí knize. Fotografie nepodporují krásu krajiny, přestože mají mít realitě blíže než černobílé snímky. Barevné snímky tištěné ofsetem jsou v tomto případě příliš syté a více než na klidné krajiny Jeseníků se proto hodí spíše pro fotografickou reflexi moderního města. Akceptovatelné by snad byly v dočasné tiskovině, jakou je například kalendář, ale méně snesitelné jsou v knize, která má mít trvalou hodnotu.

Nejméně povedené jsou fotografie řemeslníků a pracovníků průmyslu, jejichž atmosféru kazí bleskové světlo, ale i laická kompozice – 84, 87, 89, 94, 95, 97, 99. Jde vidět, že Smahel uměl řemeslně zvládnout kompozici krajiny, nikoliv však momentku. Ale i detaily rostlin (129–133) nejsou ničím více než prostou a nezajímavou ilustrací naučného herbáře.

Druhá Smahelova kniha o Jeseníkách je plochým obrazem těchto hor. První kniha byla prožitkem, nyní jde o komerční turisticky atraktivní obraz, motivovaný snahou zvýšit povědomí o horách. Rezignace na romantickou atmosféru fotografií byla ostatně častým jevem knih normalizačního období.

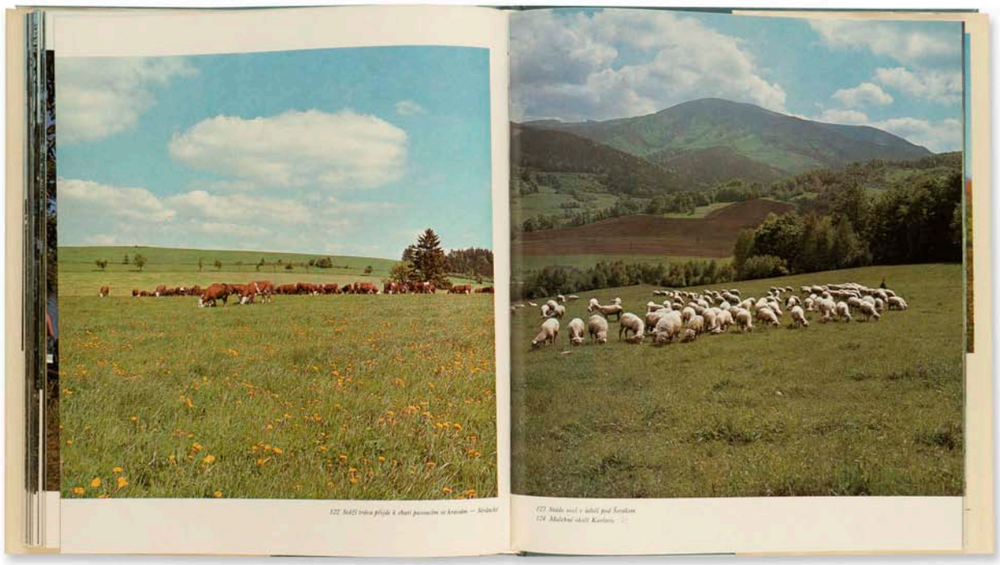

1563 | *Jeseníky*, Rudolf Smahel | 1979

Jeseníky Josefa Solnického

Krátce po druhé Smahelově knize na téma Jeseníků vychází o těchto severomoravských horách další publikace s texty Jaromíra Tomečka a Jaromíra Demka a fotografiemi Josefa Solnického.

Mnoho záběrů je výtvarně velmi nadějných, ale divák na ně při listování ihned zapomíná pod tíhou fotograficky omšelých a kvalitativně znehodnocených snímků. Několik barevných záběrů knihu nijak neoživuje. Solnický se pokouší abstrahovat nebo obrazově minimalizovat realitu detailními a prostými záběry struktur a tvarových rytmů (18, 19, 29, 40, 44, 48, 51, 57, 66, 70, 71, 76, 83, 90, 105, 111, 116, 147), ale pro odlehčení jinak popisných snímků to nestačí. Největším úskalím je nízká kvalita reprodukcí, především jejich časté přeexponování nebo nedoostření. Mlhavé pohledy nebo snímky v protisvětle jsou znehodnoceny nedostatečnou černí a lesklým křídovým papírem.

Ve srovnání se sériemi fotografií z knih Otakara Lenharta a Rudolfa Smahela pořízených v šedesátých letech se obraz Jeseníků proměnil. V místních městech byla postavena sídliště, rozšířil se průmysl a zvýšila se turistická atraktivita. Těmito motivy ale autoři knihy paradoxně šetřili. Zcela se vytratilo náboženství a razantně ubylo lidových staveb. Důraz byl kladen na přírodní motivy, přesto se chaotickým výběrem a podceněním polygrafického zpracování stal z knihy jeden z nejhorších knižních obrazů Jeseníků.

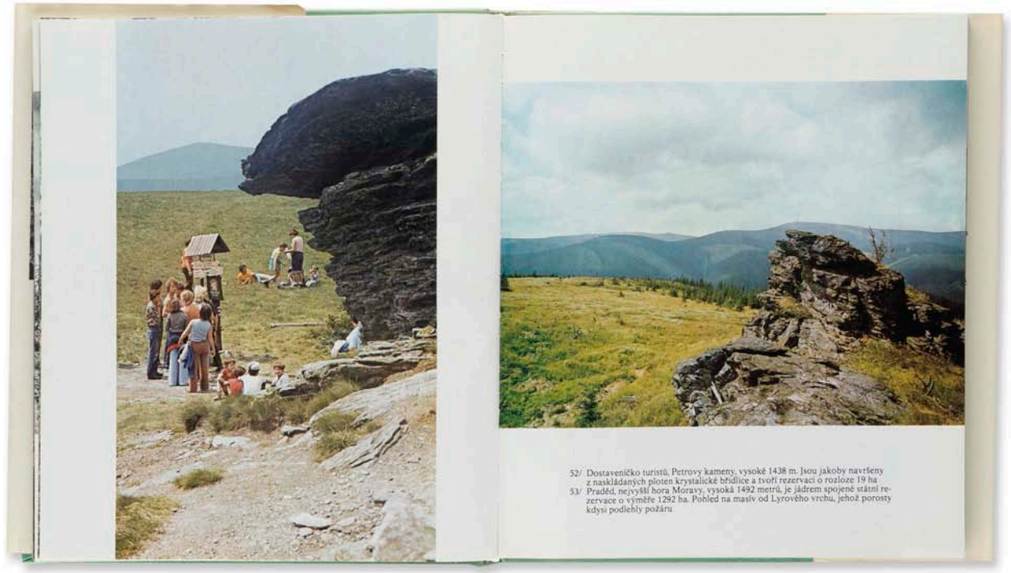

1564 | *Jeseníky*, Josef Solnický | 1981

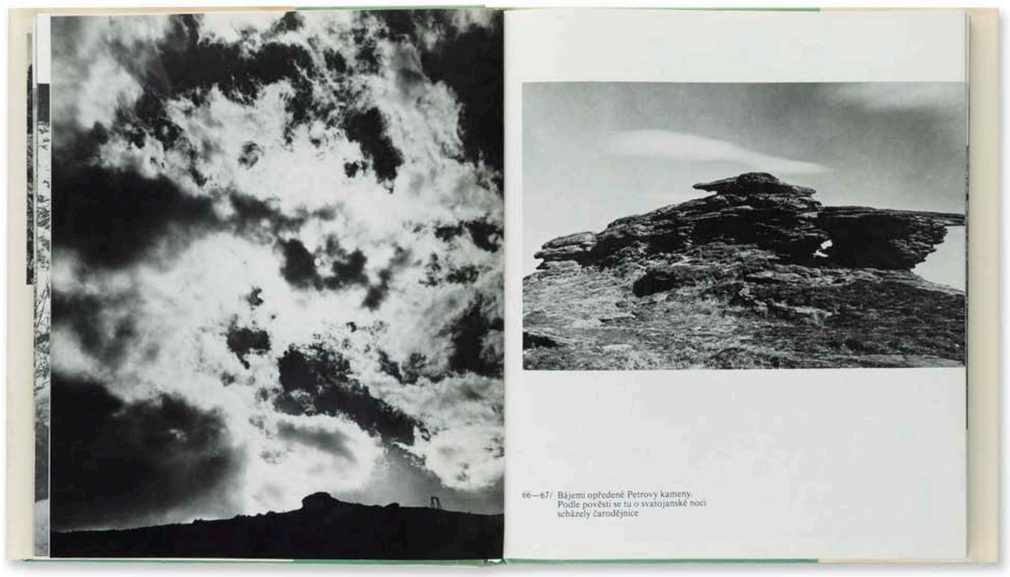

1565 | *Jeseníky*, Josef Solnický | 1981

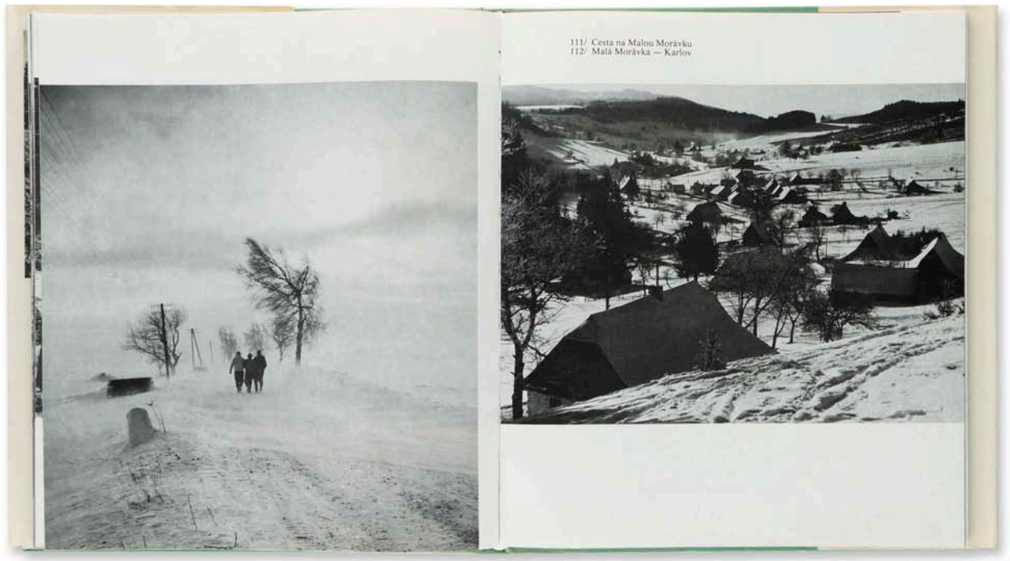

1566 | *Jeseníky*, Josef Solnický | 1981

Národopis, folklór a jiné krajiny

Mimo Beskydy a Jeseníky byly z oblasti severní Moravy a Slezska, resp. v částech jejich území v žánru místopisné, vlastivědné, fotografické literatury vydány pozoruhodné knihy jako *Album Valašska* (1898), *Valašská suita* (1966), *Janáček – Hukvaldy* (1971) nebo *Na pomezí Moravy a Slovenska* (1983). Předmětem jejich zájmu je folklor a tradice, lidové stavby, zvyky nebo přírodní krajina.

První obraz místního folklóru

Album Valašska (1898)

V roce 1898 vychází v pražském vydavatelství Josefa Vilímka pozoruhodné fotografické album naší země *Letem Českým Světem, Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska*, které se o sto let později stalo pro čtveřici fotografů Jaroslava Bártu, Danielu Horníčkovou Zdeňka Helferta a Ivana Lutterera inspirací pro vydání nové stejnojmenné knihy porovnávající tehdy zachycená místa s jejich soudobou podobou. Původní album představilo naši zemi prostřednictvím fotografií vycházejících z malířských vedut, pohledů na architektonické památky, ale i žánrových výjevů a ukázalo tak naše náměstí, městské monumenty, přírodní scenérie, středověké hrady i moderní stavby, sakrální i světské budovy. V roce vydání tohoto prvního monumentálního fotografického alba vychází vázaný soubor fotografií také o Valašsku, ležícím částečně ve sledované oblasti.

Album Valašska bylo vydáno v roce 1898 při příležitosti staletého jubilea od narození Františka Palackého, patrně tak jde o nejstarší dohledanou fotografickou tiskovinu sledovaného regionu. Obsahuje přes 40 nečíslovaných stran a stejně tolik fotografií. Vedle památky k výroční Palackého narození mělo album přispět k propagaci Valašska.[544]

Sestavení alba měl na starosti Adolf Hrstka (1864–1931), štramberský lékař a propagátor umění na východní Moravě. Ve Štramberku vlastnil skromné muzeum umění, orientoval se na lidové výšivky, ale i keramické a geologické sbírky. Zasloužil se o popularizaci Štramberka coby turisticky atraktivní obce. Jako lékař znal dobře místní obyvatele včetně jejich domovů a věděl i o jejich folklorně cenných předmětech. Nejvíce si však cenil Štramberské trůby, kolem níž zamýšlel vytvořit národní park. Zval k ní malíře a pak je hostil vepřovou pečení a nechal je u sebe nocovat. Jejich štramberské scenérie pak rozprodával.[545]

Album vydal Odbor Klubu českých turistů ve Štramberku právě v době, kdy se výrazně rozvíjela spolková činnost a turismus. Místní sekce teprve desetileté organizace tak touto tiskovinou výrazně přispěla k povědomí o národopisné oblasti Valašska a nepochybně přilákala pozornost dalších turistů.

Prvních několik obrázků alba je věnováno Františku Palackému – vedle jeho podobizny v posmrtném rámu je to celkový pohled na jeho rodnou obec Hodslavice, rodný domek a rodnou jizbu. Vedle Palackého rodiště jsou do alba začleněny pohledy na Vsetín, Frenštát pod Radhoštěm, Štramberk, Starý Jičín, Rožnov pod Radhoštěm a Valašské Meziříčí, které jsou součástí severní části Valašska.

Že si autoři uvědomovali pomíjivost některých valašských reálií dokazuje snímek staré chátrající zvoničky s křížkem nebo pohled na lidové stavení na náměstí v Rožnově vměstnané mezi novostavby měšťanských domů.

Pohled na město s hradem Štramberk je pozoruhodný tím, že Trúbě ještě chybí střecha postavená teprve během rekonstrukce hradu na začátku 20. století.[546]

Mnohé pohledy do krajin oživují lidské stafáže. Album reflektuje i žánrové výjevy valašské kultury – svatbu a portréty trojice krojovaných žen a dvou párů. Právě začlenění člověka do obrazu působí velmi svěže a vyvažuje fotografie vytvořené dle klasické krajinářské malby. I když v některých případech jde nepochybně o zvědavé pozorovatele vzniku fotografického snímku, na většině obrazů jde o cílené fotografování specifické skupiny lidí zastupující místní práce a řemesla – pastevec s ovečkami, šindeláři, dřevorubci, oráči nebo rybáři zachycení přímo v pracovním prostředí oživují moderní dobovou kroniku. Záznam obyvatel a jejich práce v podhorské oblasti je nadčasovým odkazem pro budoucí generace, který má minimálně poznávací význam.

Ve stejném období vzniku valašského fotografického souboru vzniká podobné album také v nedalekých Vítkovických železárnách. Ani Valašsko nezůstává v oblasti propagace rozvíjejícího se průmyslu pozadu a v kolekci tak nacházíme pohled na hamry v Čeladné.

Dva obrazy turistických chat, dřevěný kostelík, národní dům nebo valašská chalupa reprezentují místní stavby v několika skupinách – rekreační, sakrální, veřejné a obytné.

Album je doplněno romantickými motivy anonymními pohledy na řeku nebo na rozcestí prašné cestičky.

Na dobu vzniku šlo o velmi živé album profesionálního zpracování. Nejen řemeslná preciznost, ale také komplexní obraz této národopisné oblasti přispívají k mimořádné historické hodnotě tohoto neprávem zapomenutého alba.

1567 | Pohled na Štramberk v publikaci *Letem Českým Světem. Půl tisíce fotograf. pohledů z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska*, které vyšlo ve stejném roce jako *Album Valašska* | 1898

1568 | *Album Valašska* | 1898

1569 | *Album Valašska* | 1898

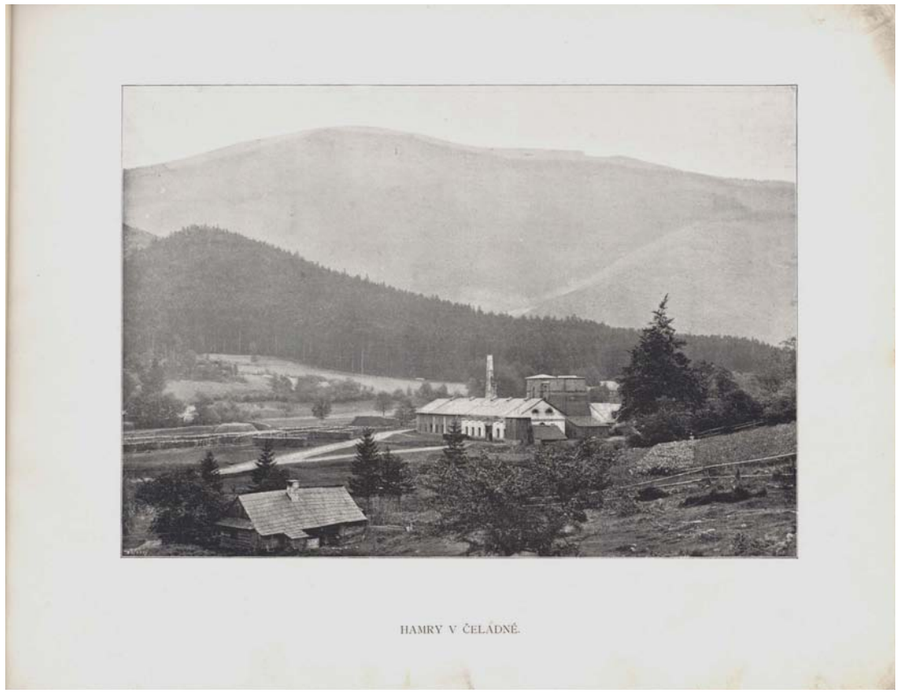

1570 | *Album Valašska* | 1898

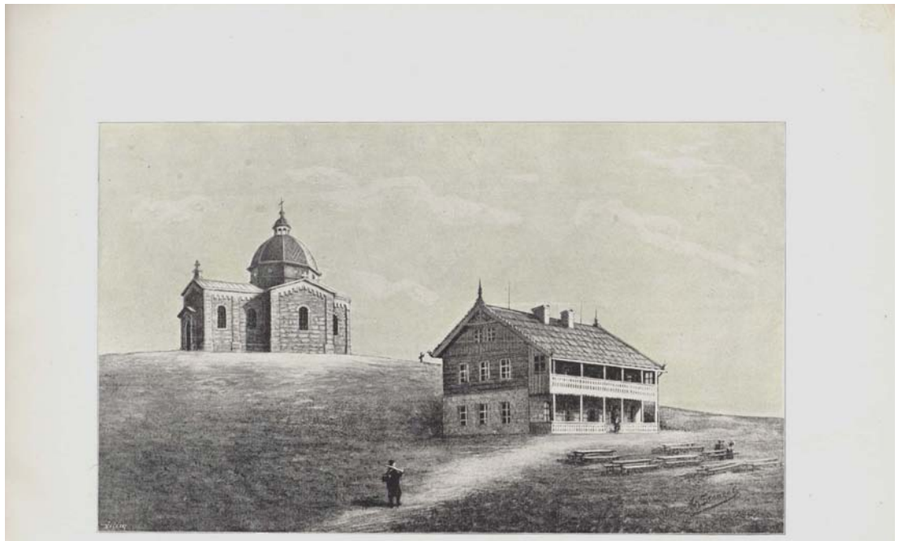

KAPLE A TURISTSKÁ ÚTULNA NA RADHOŠTI.

1571 | *Album Valašska* | 1898

MĚSTO A HRAD ŠTRAMBERK.

1572 | *Album Valašska* | 1898

STARÝ MĚŠTANSKÝ DŮM V ROŽNOVĚ.

1573 | *Album Valašska* | 1898

STARÁ ZVONICE NA DOLNÍ BEČVĚ.

1574 | *Album Valašska* | 1898

1575 | *Album Valašska* | 1898

1576 | *Album Valašska* | 1898

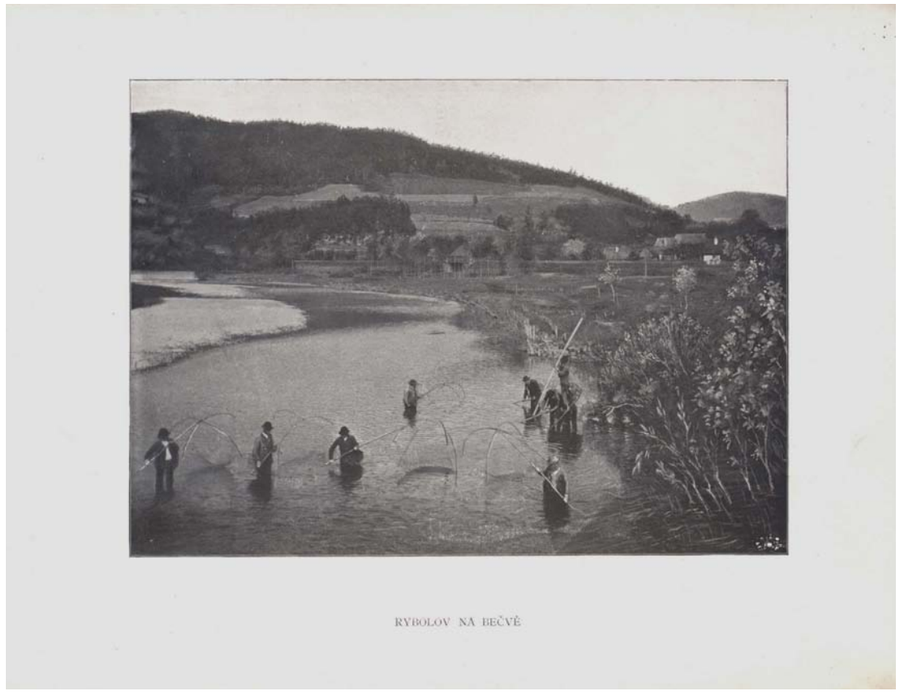

1577 | *Album Valašska* | 1898

1578 | *Album Valašska* | 1898

1579 | *Album Valašska* | 1898

Nejkrásnější kniha na pomezí dvou krajů

Valašská suita (1966)

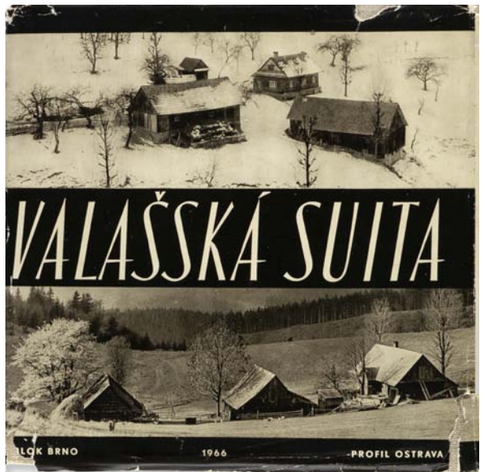

V šedesátých letech docházelo v redakcích některých krajských i státních nakladatelstvích k dokonalé proměně myšlení o knižní fotografické prezentaci měst a jejich okolí, přešlo se od statického reprodukování historických památek k živé a atmosférou naplněné dokumentární fotografii a postupně se opouštělo od politických motivů a směřovalo se ke každodenním událostem. Nejvýraznějším příkladem fotografické knihy z této skupiny progresivních tiskovin se ve sledované oblasti stala kniha černobílých fotografií *Valašská suita*. Patří k nejkrásnější a nejosobitější regionální knize totalitního období v Československu. Odlišuje se od všech dosavadních i následujících titulů nakladatelství Profil, které knihu vydalo v koprodukci s brněnským krajským nakladatelstvím Blok. Ona suita je instrumentální skladba a jejími tóny jsou v případě této knížky jednotlivé snímky tvořící libozvučnou skladbu v podobě díla vysoké umělecké kvality.

Tématem knihy se stalo Valašsko, tedy *„specifický etnografický region na východní Moravě, odlišující se charakterem lidové kultury, dialektem i geografickými poměry od ostatních území.“*[547] Ve středu Valašska leží město Vsetín. Shora je ohraničeno Frenštátem pod Radhoštěm, západně linií spojující Valašské Meziříčí a Zlín, nejjižnějším městem je Brumov-Bylnice a odtud až po vrchol Vysoká (1024) jeho hranice lemuje státní hranici se Slovenskem.[548] Oblast částečně zasahuje do bývalého Severomoravského kraje a nachází se na hranici s bývalým Jihomoravským krajem.

Také proto knihu vydala dvě krajská nakladatelství, což bylo mezi takovými nakladatelstvími u nás neobvyklé.

Pro zpracování fotografického souboru byly osloveny dvě výrazné osobnosti brněnské fotografie a obě už v době vzniku *Valašské suity* měli s místopisnou fotografií pro knihy bohaté zkušenosti. Prvním autorem byl K. O. Hrubý, fotograf samouk, zpočátku fotoreportér deníku *Rovnost*, pak fotograf Státního divadla v Brně, v letech 1952–1977 pedagog fotografie na SUPŠ v Brně a publicista.[549] V poválečném období byl považován za jednoho z prvních autorů živé fotografie kombinující fotoreportérský a výtvarný přístup. V jeho tvorbě výrazně převažuje reportážní a dokumentární fotografie, intenzivně se věnoval například fotografování průmyslu.[550] Ona suita mu nebyla blízká jen coby transformace do fotografických obrazů v knize o Valašsku. Hudbě rozuměl a před válkou se jí dokonce krátce živil.[551]

Jeho první autorsky samostatná fotografická kniha *Brno* (Krajské nakladatelství KNV v Brně, 1951) vyšla patnáct let před obrazovou knihou o Valašsku. Šlo o vůbec jednu z prvních fotografických místopisných publikací, jejímž hlavním jazykem byla fotografie otištěná ve velkém rozsahu a formátu. Knize bylo v souladu s tehdejší ideologií vytýkáno přehnané množství snímků kostelů v sekci o historii města, ovšem oproti tomu bylo kladně hodnoceno zařazení snímků tehdejšího města údajně *„plného nového budování, nadšení a úsilí o lepší zítřky.“*[552] Ve druhém doplněném vydání vyšla pod totožným titulem a ve stejném nakladatelství v roce 1955. Zde Krajské nakladatelství v Brně přidalo nebo vyměnilo oproti první knize téměř 40 fotografií a v dobovém článku byla opakovaně vytýkána technická nedokonalost ve vyrovnání svislých linií architektury a naopak byly pochvalovány živé Hrubého fotografie.[553] V politicky poměrně volnějším období, tedy o šest let později, vytvořil autor o jihomoravské metropoli novou publikaci *Brno: fotografie* (1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1961), jež vyšla samostatně také v ruštině *Brno v fotografijach* (Praga: Artia, 1961). Sousednímu kraji věnoval snímky do půvabné publikace *Vysočinou po řece Jihlavě a dál od jejích břehů* (Brno: Krajské nakladatelství, 1962). Ve svém regionu pak fotograficky ilustroval knihu *Hodonínsko, malovaný kraj* (Brno: Jihomor. kraj. nár. výbor, 1962). Jako spoluautor se podílel na fotografické publikaci věnované hospodářské výstavě v Jihomoravském kraji *Život a krásu* (Krajské nakladatelství Brno, 1952).

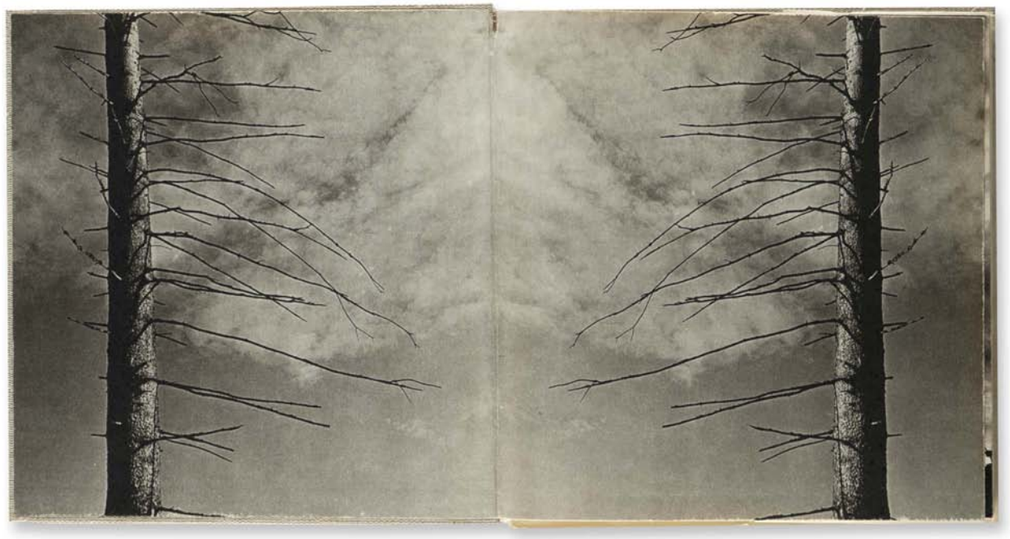

1580 | *Valašská suita*, předsádky | 1966

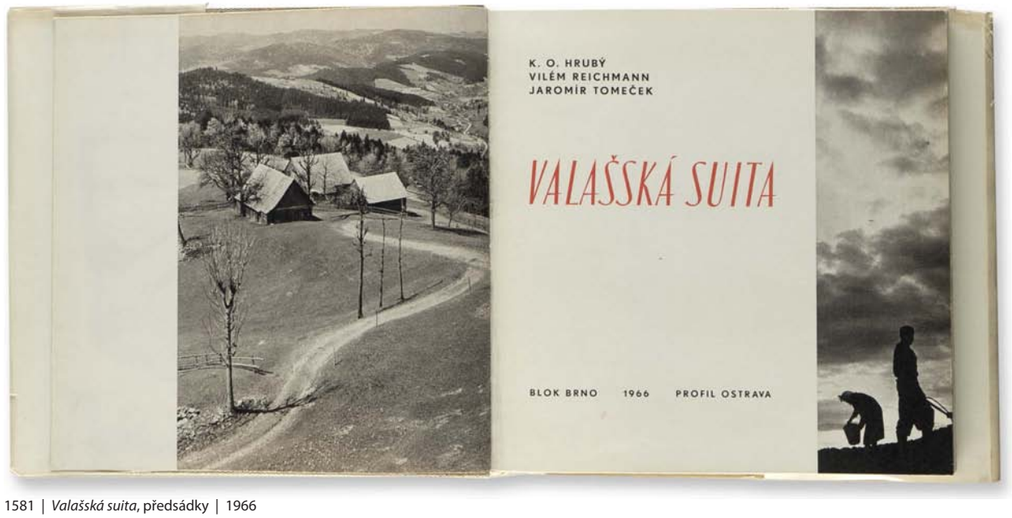

1581 | *Valašská suita*, předsádky | 1966

V období sedmdesátých a osmdesátých let společně s dalšími fotografy spolupracoval na knihách *Kraj plný slunce* (Brno: Blok, 1977) a *Brno: proměny města* (Brno: Blok, 1982), které se ani zdaleka neblížily jeho poeticky a atmosféry plným titulům z padesátých a šedesátých let. S Antonínem Hinštem v tomto období sepsal teoretickou příručku *Krajinářská fotografie* (Praha: Orbis, 1974).

I po vydání *Valašské suity* se v sedmdesátých letech K. O. Hrubý na Valašsko pravidelně vracel na závěrečné letní konzultace pro posluchače Institutu výtvarné fotografie Svazu českých fotografů,[554] jež v roce 1971 spoluzaložil a stal se jeho vedoucím.[555]

Druhým fotografem podílející se na vzniku obrazové kolekce *Valašské suity* byl Vilém Reichmann, původním povoláním inženýr-architekt. Od studentských let a po celoživotní volnou tvorbu tvořil v duchu surrealismu. Pracoval v cyklech. Mezi jeho první soubory, vytvářené během druhé světové války, lze označit Metamorfózy a Podvojnosti.[556] Ostatně některé snímky z knihy *Valašská suita*, jakoby byly širším výřezem nebo pracovním materiálem právě Reichmannova nejvýraznějšího cyklu Metamorfózy (14, 18, 26, 34, 41, 46, 47, 58, 62, 81, 116, 117, 138). V případě Reichmanna se fotografie v tomto duchu vyhranily *„od prosté dvojvýznamnosti objektů (něco je zároveň to i ono, osciluje na ostří dvou realit) k prolínavé mnohovýznamnosti: věci jako by trvale komíhaly mezi několikerými podobami a polohami, odhalujíce tak přeludnou tvář reality.“*[557] V padesátých letech se věnoval především kresbám a karikaturám a k fotografování a publikování snímků se vrátil až v šedesátých letech. Tehdy fotografoval hlavně krajinu a architekturu a tyto žánry uplatňoval v užité fotografii. Inspiraci nacházel například u Josefa Sudka.[558]

Samostatně poprvé knižně publikoval své snímky v titulu *Kunštátské akordy* (Brno: Blok, 1966), dále pokračoval v knize *Pod Pálavou* (Praha: Orbis, 1970) nebo *Řeka Morava* (Praha: Orbis, 1976) a *Severní Morava* (Praha: Olympia, 1980). V období tzv. normalizace byly, podobně jako v případě dalších autorů, jeho fotografie v místopisných knihách mnohem prozaičtější a popisnější, blížící se pohlednicovému nebo kalendářovému stylu. V roce 1961 mu jako devátý svazek edice Umělecká fotografie ve SNKLHU vyšla monografie s textem Václava Zykmunda.[559]

Dvojice fotografů Hrubý-Reichmann pracovala kromě *Valašské suity* také na obrazové knize *Brno* (Brno: Propagační tvorba, 1969) a pak po určité proměně politické a společenské situace v Československu na publikaci *Jižní Morava: krajina, historie, umělecké památky* (Praha: Orbis, 1977). Oba autoři společně ještě s fotografem Milošem Budíkem vytvořili sérii fotografií pro knihu *Brno* (Brno: Blok, 1964), jednu z nejkrásnějších a trvale nejhodnotnějších československých fotografických místopisných knih. Později ještě společně pracovali na titulu *Brno* (1. vyd. Brno: Blok, 1968).

Podíl v počtu snímků v knize *Valašská suita* dvojice fotografů je vcelku vyvážený. K. O. Hrubý zde má 109 fotografií a snímek na zadní předsádce, Vilém Reichmann 86 fotografií a je autorem snímku na přední předsádce. Oba se přitom skvěle doplňovali. Reichmann se vyhýbal reportážní, a především pohybové fotografii a Hrubý ji se zkušenostmi reportéra skvěle ovládal. Přesto i Reichmann je v knize reportážními snímky zastoupen, měl totiž mimořádně lidský přístup k fotografovaným.[560] Autorská dvojice Hrubý-Reichmann však neskončila jen u fotografování. Společně totiž své snímky do publikace i graficky usadili a knihu upravili včetně její vazby a obálky. Výběr fotografií a jejich uspořádání provedla Ludmila Klimešová. Intimní čtvercový formát a živá moderní sazba obrázků tištěných hlubotiskem jsou vyvrcholením radostného čtenářova zážitku.

Autorem čtivého literárně, historicky i osobitě zaměřeného textu je Jaromír Tomeček, spisovatel knih pro děti i dospělé, mimo jiné také autor podobně rozsáhlých textů ve fotografické knize Otakara Lenharta *Jeseníky* vydané o dva roky dříve. Ve stejném roce a v regionu Moravy pak v nakladatelství Blok publikoval lyrický cestopis *Zemí révového listu*, ilustrovaný fotografiemi Jindřicha Grepla. Z fotografických publikací v období tzv. normalizace texty doprovodil knihy *Pod Pálavou* (1970), *Brno a okolí* (1973) a *Zelené ticho* (1980). U celého díla *Valašská suita* je pak znát těsné spojení trojice autorů s valašským regionem.

Valašská suita je v kontextu všech místopisných publikací nejen totalitního období, ale prakticky celého 20. století, zcela nevšedním obrazem všednosti lidského života na venkově. Nápaditost fotografické formy je dána mimořádným výtvarným talentem a řemeslnou zručností obou autorů, především skvělým využitím mnoha fotografických prostředků stavby a skladby obrazu – struktur, rytmů, linií, kontrastů, ale i minimalismu, promyšlené kompozice, vyváženou kombinací detailů i celků, různých charakterů světla, a to vše v silných výtvarných fotografiích. Autoři přitom využili rozličných žánrů od krajiny, přes nalezená zátiší po portréty. Významnou roli v celkové kvalitě díla hrál hlubotisk v kombinaci s hmatově příjemným papírem, tedy přívlastky, které měly v československé polygrafii brzy skončit.

Ke všem jmenovaným kvalitám musela nepochybně přispět tvůrčí svoboda autorů poskytnutá oběma krajskými nakladatelstvími. Je to dílo z konce relativně svobodného období, vydané dva roky před okupací Československa vojsky varšavské smlouvy. Znamenalo to plodné období pro československé tvůrce a výtvarníky, paradoxně ale obě nakladatelství dokázala na tvůrčí volnost mimo zmiňovanou knihu reagovat jen velmi omezeně. *Valašská suita* nebyla vydána pro politické potřeby a nevyšla ani k žádnému jubileu. Žádný snímek není mechanicky zachycený, jako tomu bylo u jiných místopisných knih. Naopak silně estetické, a přitom tolik opravdové fotografie jsou v tomto případě spíše obrazovými básněmi. Je to jedna z mála fotografických knih s příběhem. Vypráví s křehkostí a intimitou o drsném venkovském životě pod horami.

Kniha kombinuje dva ústřední motivy – valašskou krajinu a místní obyvatele. To také naznačuje přebal knihy vepředu ilustrovaný krajinkami s domečky a vzadu zase postavou kráčející krajinou. Podobně je koncipována další důležitá část knihy – hlavní titul s frontispisem.

Místem vzniku většiny fotografií je venkov, který se krátce po roce 1948 stává politickým symbolem největších

proměn v Československu. Lidová a náboženská kultura a individuální hospodářství ustupuje výstavbě drůbežáren, kravínů, vepřínů, později taky obilných sil, kulturních domů a prodejen Jednot. Kniha jakoby se ohlížela zpět a hledala prazáklad původního života na vesnici.

První ústřední motiv vychází z krajinného žánru. V tomto případě obrazové lyrizace kousků dvou československých krajů. Hlavně pro ten Severomoravský, vnímaný v totalitních letech jako průmyslový, to byl zcela nový pohled. Kromě přírody složené zde z pastvin, luk a lesů je to i krajina městská. Kontrast Valašska je ostatně naznačen na dvou snímcích předních a zadních předsádek ohraničujících celý fotografický soubor dvou stovek fotografií. První část předsádek tvoří dvojice detailních fotografií kmenů stromů, už podle směru světla zrcadlově proti sobě otočených. Druhá část s podobným principem zrcadlení je záběrem na obytný dům místního sídliště. Snímky z valašských měst jsou autorsky originální reflexí moderního města, jaká se nepodařila ukázat ani knihám soustředěným výhradně na město. Fotografie jako by nebyly pro diváka jen reprodukcemi, ale prožitky z opravdových míst.

Zbytky prastarých stromů, čistých krajin, pak osamělé stavení na valašských kopcích a nakonec pohled do hustě zastavěného Zlína, to je všestranná charakterizace tváře místní národopisné oblasti.

Začlenění osamělé postavy do krajinného celku jako by naznačovalo konec kolektivní rekreace vyžadující, aby i procházky v přírodě byly skupinové. Portréty jednotlivců jsou ostatně hlavním doplňkem krajinných snímků.

Hrdinou v případě této knížky ovšem není dělník, jako v knihách předešlých i následujících dekád totalitního režimu, ale prostý člověk z venkova. V jiných místopisných knihách byl v portrétních snímcích kladen důraz na děti a mladou generaci, naopak zde se setkáváme se starousedlíky, stařík a babičkami v šátcích ve výjevech tradičního způsobu života a práce. V očích mnoha portrétovaných jako bychom mohli číst jejich nelehké osudy posledních dekád. Bídu hospodářské krize, strach německé okupace a bezmoc zestátněného hospodářství.

A tak tito lidé nalezli veškeré životní hodnoty v prostých a každodenních činnostech – zasetí políčka, pohlazení koníčka nebo zazpívání písničky. Kniha je takřka beze slov, a přesto čtenáři může povědět hodně, například mu pomoci, aby poznal sebe sama. Mezi dalšími obrazovými tiskovinami je v ní nejvíce pravdy. Život plyne a po něm zůstanou děti, chaloupka a snad i zasazený strom. Fragmenty jsou poskládány do celistvého proudu času a ten zase tvoří jakousi osu knihy.

Život na Valašsku je doprovázen obyčeji, zvyky, slavnostmi, svátky. Tím hlavním ale zůstává fyzicky těžká práce, která naplňuje většinu denního času a přesto dny jakoby plynuly pomaleji než dnes. Může za to ztišená atmosféra dávných časů na pastvinách a v chalupách. Organickou součástí životů místních byla hospodářská zvířata a spolu s krajinou také způsob obživy. Tak jako jiné oficiální publikace ukazuje i *Valašská suita* lidskou práci na polích i ve fabrikách. Ovšem nabádá přitom diváka k přemýšlení a stojí tak na opačném pólu od moralizujících a podlézavých knih. Laskavý přístup autorů a nemanipulování scény byly zřejmě podmínkou k získání takto přirozených silných portrétů. Na rozdíl od většiny fotografických knih regionu tak nezůstala na povrchu věcí, ale naopak ukázala život v maximální hloubce obrazů. Je to krystalická ukázka úcty k základním hodnotám, na které dnešní doba často zapomíná. Pomocí specifického regionu jde o návrat k základním životním myšlenkám a k tradičním hodnotám. Frekventovanými motivy ukrytými lyrických fotografiích jsou štěstí, poznání, láska, víra, skromnost, pokora, svoboda, touha, ale současně také ticho, tma, samota, bolest, prázdnota. Tedy něco z obou životních rovin.

Oba ústřední žánry pak ještě s nalezenými zátišími skvěle spojují v jeden stejnorodý celek. Komparace obojího na jedné dvoustraně a dvou snímcích – obrazově například vrásčitá tvář staršího muže a torzo prastarého stromu (80 a 81). Ale i na jiných dvoustranách autoři jemně upozorňují na neoddělitelný vztah člověka a krajiny s jeho domovem. K dominantní fotografii tak přidávají malý snímek podobenky (88 a 89, 100 a 101, 104 a 105, 114 a 115, 126 a 127, 128 a 129, 136 a 137, 144 a 145).

To, co se v místní krajině a v lidech zdálo fotograficky neuchopitelné, dokáží Reichmann a Hrubý znamenitě interpretovat. Zobrazují to, co se odehrává v nás. Privátní prožitek každodennosti i to, co skutečně znamená domov.

Fotografovali jistě dlouhodobě a zaznamenali tak na Valašsku čtvero ročních období. Znamenitě začlenili každodenní předměty. Dnes už relikviemi starých časů jsou například trakař, kolovrátek, skleněná láhev, ptačí budka, hrábě, kosa nebo šátky na hlavách místních obyvatel. Stejně tak zaniklé činnosti jako pastevectví (60, 61, 97), spřádání vláken na kolovratu (33), snášení sena (79), nebo draní peří (33), ruční orba (94) ale i dnešnímu městskému a mladému člověku vzdálené zabijačky (150, 151), sklářství (146, 147) nebo pálení listí (52, 53).

Oproti jiným publikacím totalitních let v Československu znamenala *Valašská suita* návrat k původní a skutečné podobě života a kraje. Melancholická témata, která se v jiných oficiálních fotografických knihách totalitního období neobjevily. Tady byl příběh ze života lidí a kraje kompletní. Smrt je tíživou, ale neoddělitelnou součástí života, a tak doplňuje i kolekci obrazů v knize. Pomyslné memento mori je zde reprezentováno pohřebním průvodem. Ostatně smrt je mnohem více vidět na venkově než ve městě. Bohužel se v totalitních letech patrně nepodařilo do obrazové kolekce prosadit to, co k životu na venkově neodmyslitelně patří. Totiž víra, která se naopak okrajově objevila i ve mnohem konzervativnějších knihách sedmdesátých a osmdesátých let. Zde zůstala jen skrytá a naznačená prostřednictvím panenky Marie jakoby zapomenuté za oknem chalupy (49) nebo kostelů jako monumentů celkových pohledů na města (132, 133).

Kniha se orientovala na tradici, ale i soudobý život ve městech. Skvěle interpretovaný obraz civilizačních proměn je jednou z nejsilnějších hodnot knihy. Promyšlená práce s jednotlivými obrazy komparuje zvyklosti a modernu. Například na straně 68 se na snímku na vrcholu torza stromu objevuje anténa pro příjem signálu. Rozpadající se dřevěný srub se stožáry vysokého napětí (107). Nakonec i celou knihu na jejích předsádkách obepíná kontrast dvou podob životního prostředí – kmenů stromů a rytmus domovních oken. A v celku pak kniha přechází od čisté přírody směrem k velkému městu.

Nejen místní usedlíci, ale i další lidé živící se rukama, chápali svou každodenní činnost jako samozřejmost a museli se podivovat nad tím, že se staly předmětem zájmu fotografů. Dnes jsme za jejich někdejší zpodobnění vděčni a díváme se na tyto výjevy zcela jinýma očima než lidé před půl stoletím. Jde o výtvarnou fotografii, přesto to není jen vlastní výpověď dvojice fotografů. Kniha přinesla nejen romantický a fotograficky silný obraz soudobého kraje, ale její poznávací a dokumentační význam ve folkloristice, národopisném studiu a obrazové charakteristice kraje bude stále významnější. Podařilo se jí tak naplnit například smysl článku Význam fotografie v národopise otištěném téměř dvacet let před vydáním knihy, ve kterém jeho autor Ludvík Baran zdůraznil fotografii jako doplněk k orální a psané historii nebo proměnlivost tématu. Za klíčové atributy fotografického záznamu považoval možnost vlastního osobitého pojetí, prohloubení povědomí o životě, práci lidu, o duchovní podstatě a psychologii prostého člověka o sociálních vazbách ke společnosti, v neposlední řadě také estetickou hodnotu pořízených fotografií.[561] Kniha je důležitou obrazovou historiografickou a sociologickou studií. Je pamětí hospodářských, ekonomických, politických proměn. Může se snadno stát inspirací pro častější trávení času na venkově. A nejen to. Poznání prostých lidských potřeb. Jedna z mála regionálních fotografických knih, která může čtenáře skutečně obohatit.

Knížku tvoří celkem tři sekce rozdělené titulky z hudebního světa. První z nich, nazvaná *Balada* (s. 6–85), začíná zimními scenériemi a pokračuje létem a je uzavřena podzimem. Tesknivé obrázky sněhem zasypaných kopců a chaloupek za tuhých zim pokračují neméně smutnými snímky pohřebního průvodu a osamělých postav putujících zimní krajinou. Návratem do života je ale příchod optimistického předjaří s tajícím sněhem a později také sluníčkem.

Romance (s. 86–153) je v hudbě charakterizována jako volná hudební skladba a v literatuře jako báseň o lásce. V této knížce je prostřednictvím převážně letních polí, luk a pastvin zobrazen skutečně optimistický obraz Valašska. Součástí jeho života se postupně stali i rekreanti, kteří jsou zde zobrazeni na lyžích opět v zimním období a v témže čase si zase místní děti hrají na ledoborce. Od doby výraznějšího rozvoje turistiky v Československu se Beskydy proměnily v místo nedělních výletů a zájezdů. Symbolem turistiky a rekreace a četným motivem místopisných pohlednic Valašska se od první světové války stala místní přehrada Bystřička, která je přirozeně i zde (118), ale i lokalitou anonymní pohledy na relaxaci návštěvníků (108, 111).

Živostí a mimořádnou dynamikou je charakterizováno hudební *Scherzo*. Stejným termínem byla v knize pojmenována poslední a nejstručnější kapitola představující moderní civilizaci rozšiřujících se zdejších měst prostřednictvím průmyslu a moderní architektury (s. 154–197). Zde se také čtenáři poprvé setkají s politickým podtextem otištěných obrázků. Soudobé motivy včetně pomníku partyzána nebo socha Gottwalda byly pro totalitní knihy nevyhnutelné a měly v tomto případě ukázat postupnou proměnu kraje, kdy i v krajině pastvin, polí, lesů, podhorských obcí a tradičního venkova vznikají novodobé zástavby, služby a průmysl, a i tyto jsou politicky angažované. Fotografická interpretace těchto motivů je ale mimořádně kvalitní díky zachování osobitého pohledu a netradičních výtvarných a dokumentárních záběrů. Na pomník partyzána hledí divák zezadu (169). Gottwald je pouze tmavým akcentem utopeným ve vlastním stínu před průčelím moderní budovy (176). Z obuvnického gigantu Svit nevidíme naivní portréty lidí u strojů, ale principem rytmu oživené celkové pohledy do závodů (186 a 187) nebo budovy baťovské architektury (164). Snad lze takové pojetí chápat i jako metaforu autorského zápasu s požadavky režimu. V každém případě bylo zařazení takových motivů

velmi citlivé a jejich politické vyznění výrazně utlumené řemeslně dokonalou a esteticky zdařilou fotografií. Zcela tak vynechala jinak běžný prvoplánový patos, jehož hlavním cílem byla bezmyšlenkovitá reprodukce ústředních politických témat. Reichmannovi a Hrubému se naopak podařilo nalézt poetiku moderního města. Původní individuální setba malých políček se v socialistickém Československu proměnila v kolektivní a národní zemědělské podniky. Přesto v knize nenalezneme jednotná zemědělská družstva. Obsahově i technicky velmi jemnou práci s novými tématy paradoxně kritizoval komunistický deník *Rudé právo*, kde se objevila na tuto partii knihy odvážná kritika. *„chápu snahu autorů po zobrazení celého života kraje a chápu touhu dojít v knize až do dnešního technického, průmyslového konce. Mohl bych však závěrečnou část suity beze škody postrádat.“*[562] Nepostradatelnými ale byly politické motivy pro krajské a republikové představitele strany. Na druhou stranu nabízí v tomto ohledu kniha až baladický závěr, když poslední fotografie ukazuje tehdejší město Gottwaldov zahalené do tmy. Na samém vrcholu je silueta rudé hvězdy, která ovšem na rozdíl od mnoha oken i mnoha jiných míst v jiných továrnách nezáří, ale zůstává zhasnutá.

Hned po vydání knihy asi všichni aspoň trochu zasvěcení pochopili, že v kontextu soudobé tvorby fotografických knih se jednalo o nadprůměrné dílo a také kritikou byla publikace příznivě přijata. Odborné fotografické periodikum *Československá fotografie* konfrontovalo ve stručném článku novou knihu s dosavadní tvorbou autorské dvojice Hrubý-Reichmann: *„Mnoho snímků svědčí o vyspělé kultuře vidění této dvojice; zejména je zajímavé, jak i pro účel vytvoření obrazové knihy pro širší veřejnost lze úspěšně využít některé zkušenosti a objevy získané z experimentální fotografické tvorby, čímž rozhodně značně získala výtvarná hodnota celé publikace.“*[563] Autor jiné recenze zase píše o uceleném spojení obou fotografů, přestože každý k dílu přistupoval se svou interpretací, takže ocenit můžeme *„u Reichmanna onu zvláštní, vždy básnivou atmosféru, v níž kontrast prostých věcí nalézá obyčejně nový smysl. Fotografie K. O. Hrubého je v podstatě mnohem prostší, objektivnější, aniž by ovšem i ona byla zbavena účinu ryze poetického. K. O. Hrubý vidí v detailech jednoduché, ale umocněné znaky a míří jimi víc do přítomné chvíle. Vilém Reichmann vydává svůj částečně nadčasový pohled na pospas fantazii, spoléhá na ni, těží z ní.“*[564]

K souzvuku trojice autorů *Valašské suity* autor další recenze psal *„A jako celá kniha je dobře vymyšlena a výtvarně komponována, tak i Tomečkův doprovod do ní zapadá jako citlivě souznící sólový part. Dobře volili autoři fotografií svou flétnu do tria a správně se rozhodli, když výrazným snímkům neubírali na působnosti vysvětlujícími texty, ale dali tu možnost spisovateli vybásnit se v samostatných zpěvech.“*[565] Hned po vydání knihy bylo zkrátka jasné, že vznikla jedna z nejkrásnějších obrazových místopisných publikací. Však také právem získala kniha cenu svého nakladatelství Blok.[566] Oceňována je i dnes, o čemž svědčí, že ji německý sběratel Manfred Heiting zařadil do své knihy o československých fotografických knihách.[567] Náklad byl tvořen pouhými 6 800 výtisky, což byl v tomto období pro regionální knihu standardní počet, na druhou stranu je to také důvod, proč je kniha dnes velmi těžko dostupná a když už se objeví, její cena se pohybuje nad 1 500 korun.

O jiných národopisných oblastech našeho státu vznikly po druhé světové válce do roku 1989 fotografické publikace *Haná* (Praha: Orbis, 1972, foto Antonín Gribovský), *Pojizeří* (Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1976, fotografie Jaroslav Hajfler a Lubomír Václavek) nebo *Posázaví* (Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1982, fotografie Ivan a Jiří Doležalovi). Zdaleka však nebyly atmosférou srovnatelné s *Valašskou suitou*, a naopak spíše zapadaly do rámce obrazových místopisných knih těchto dvou dekád. Za zřejmě nejkrásnější naši folklorní fotografickou knihu 20. století lze označit titul Ferdinanda Bučiny *Lidé z Javorníka* (Praha: Politika, 1941) národopisné oblasti Slovácko a její podoblasti Horňácko charakterizující kraj především portréty a žánrovými scénami místních lidí. Fotografiemi byla doprovázená také kniha *Horňácko ve zpěvu, hudbě a tanci* (Zlín: Tisk, spol. s r.o., 1942). Bohatě fotograficky ilustrovanou knihou zaměřenou rovněž na Slovácko byl titul Martina Ševely *U Žúdra* (Brno: Brněnská tiskárna, nakl. Petrov, 1944) čerpající z folklorních tradic obcí Mistřín a Svatobořice a zobrazující místní krojované i v civilu oděné obyvatele při slavnostech, tradičních řemeslech a doplněné fotografiemi lidové architektury a krajiny. O polském Horním Slezsku vyšla dva roky po *Valašské suitě* fotografická publikace *Suita śląska* (Katowice: Śląsk, 1968).

Ve výčtu všech publikací, které se staly předmětem této práce, působí *Valašská suita* jako zjevení, výtvarné dílo, morální očista a tesknivý příběh kousku krajiny a jeho obyvatel. Ještě větší hodnotu získává při pomyšlení, že vyšla v totalitních letech, kdy byla většina oficiálních knih zneužita k účelné propagaci politických témat. Dva brněnští fotografičtí básníci Vilém Reichmann a K. O. Hrubý dokázali skvěle autorsky a fotograficky ztvárnit vztah mezi tradicí a modernitou, a využili tak bezezbytku liberálnější období totalitních let. Nevznikla ve prospěch režimu, a o to více poukázala na základní hodnoty lidského života prostřednictvím obrázků z jedné národopisné oblasti.

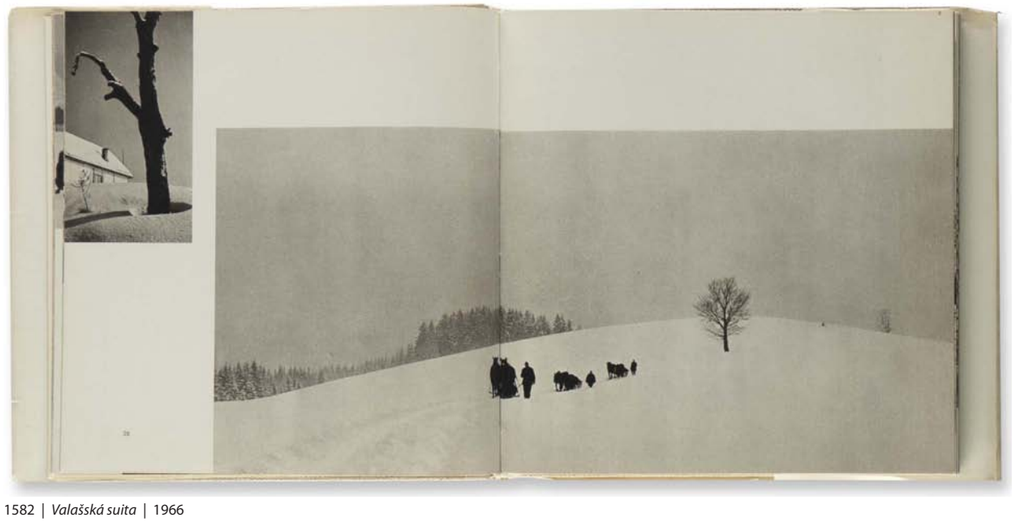

1582 | *Valašská suita* | 1966

1583 | *Valašská suita* | 1966

1584 | *Valašská suita* | 1966

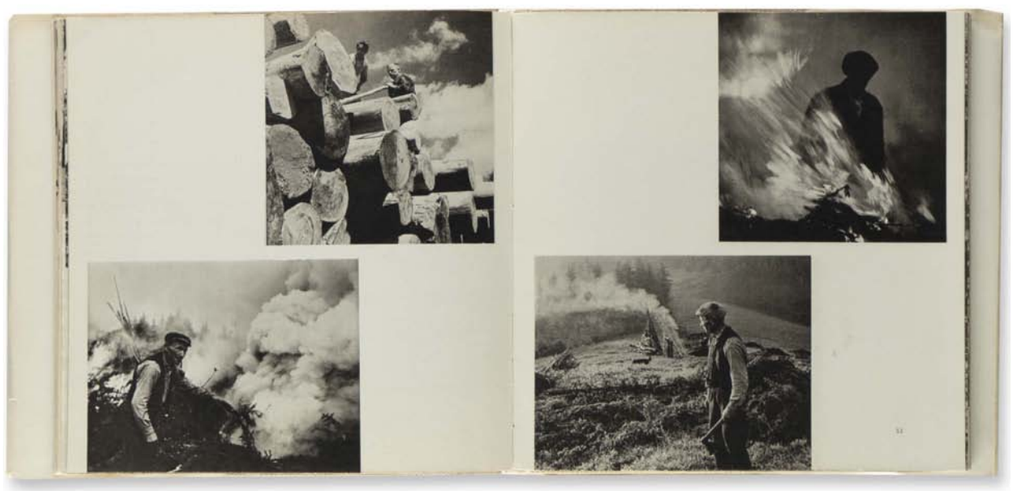

1585 | *Valašská suita* | 1966

1586 | *Valašská suita* | 1966

1587 | *Valašská suita* | 1966

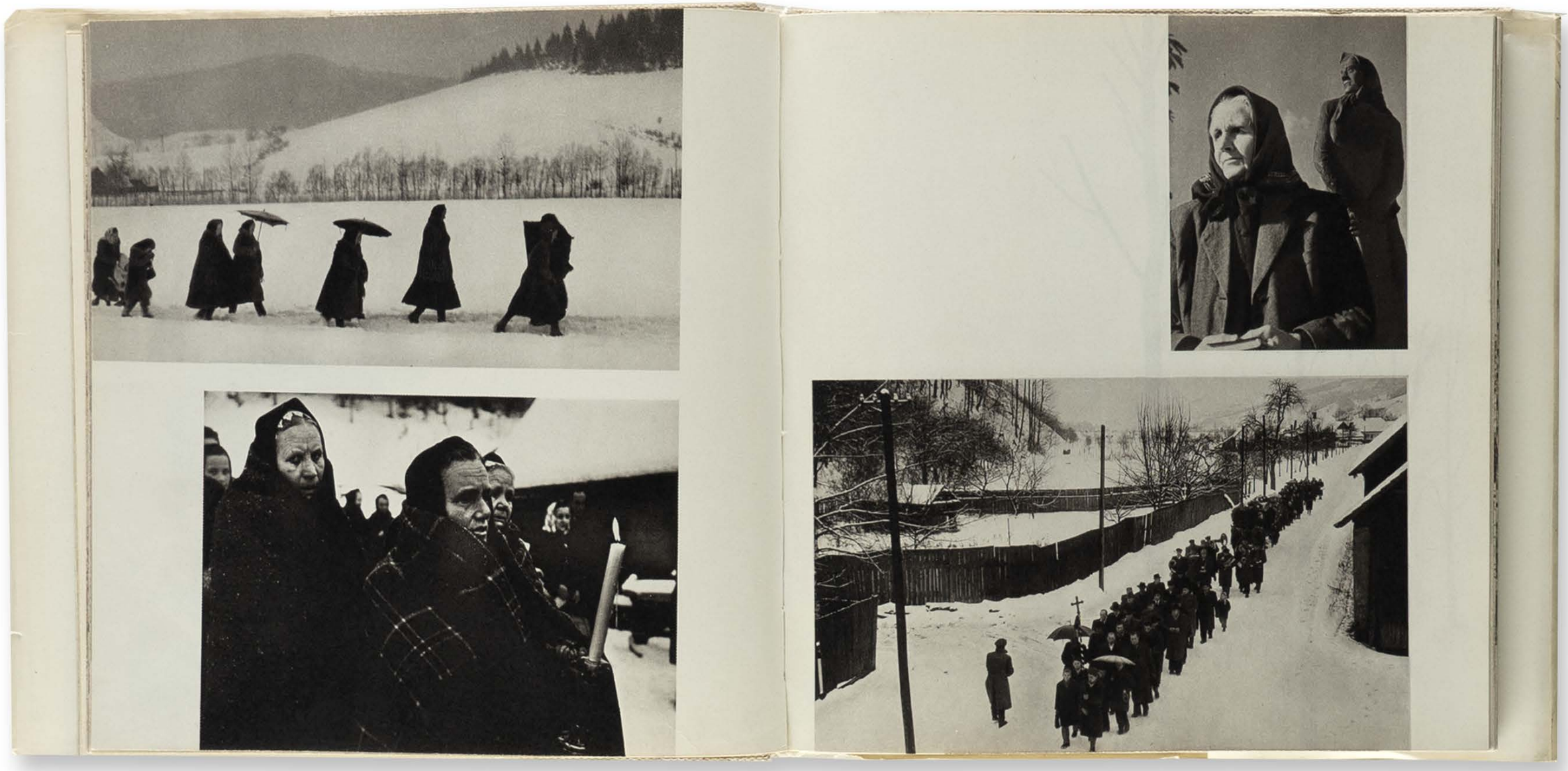

1588 | *Valašská suita* | 1966

1589 | *Valašská suita* | 1966

1590 | *Valašská suita* | 1966

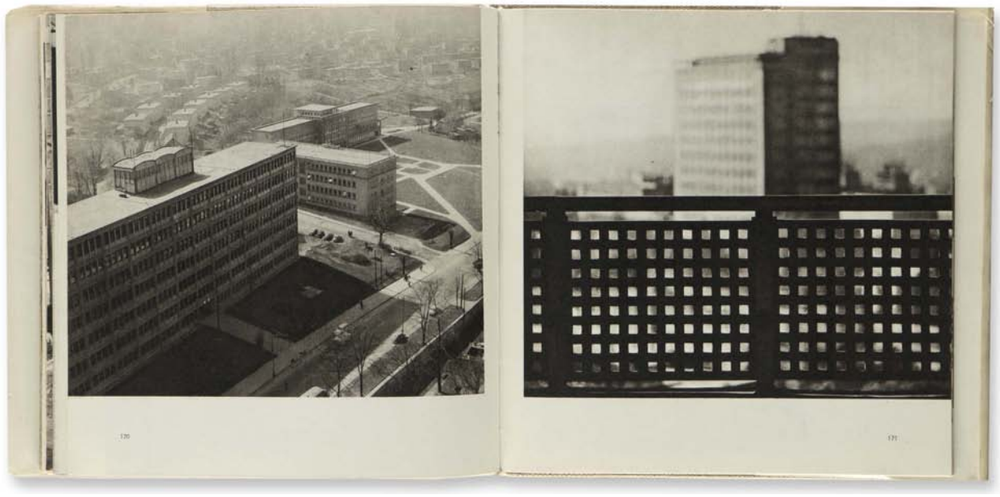

1591 | *Valašská suita* | 1966

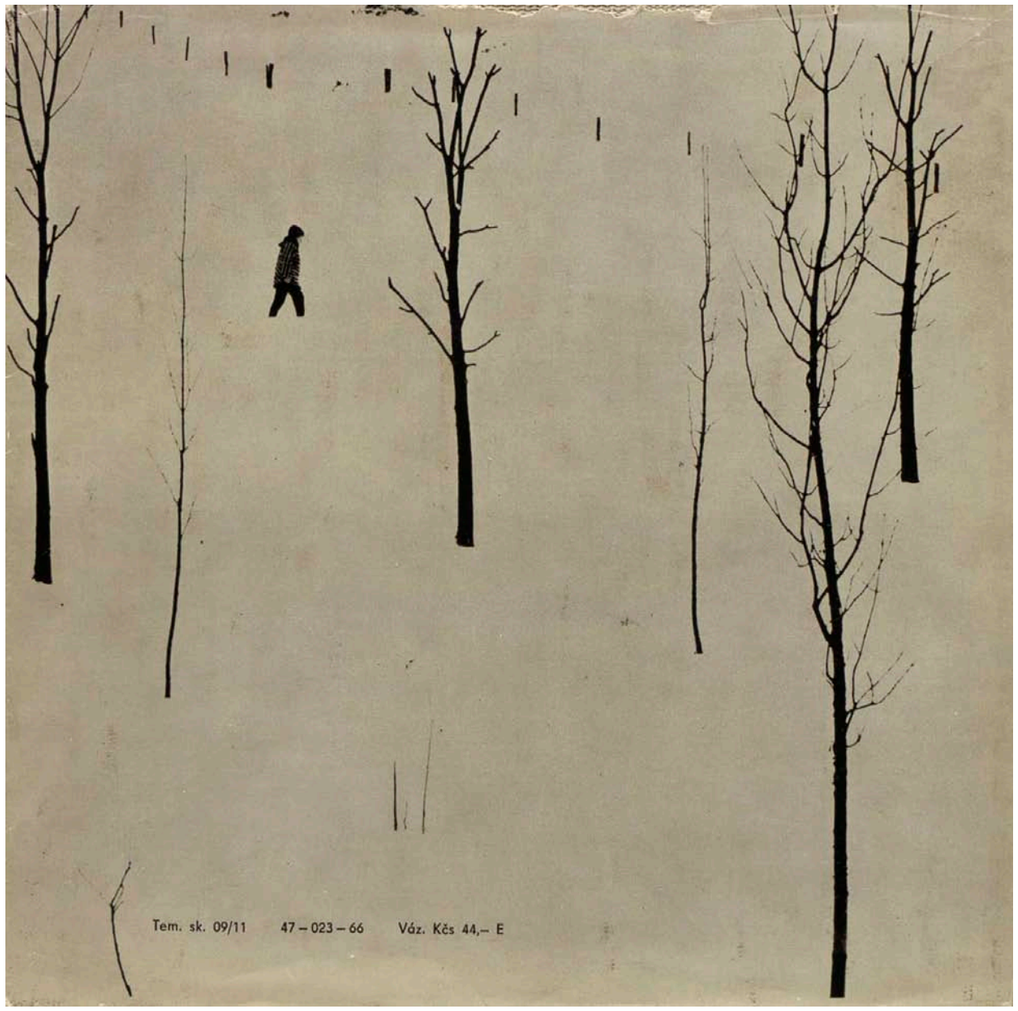

1592 | *Valašská suita*, zadní strana obálky | 1966

1593 | *Valašská suita*, předsádky | 1966

1594 | *Valašská suita* | 1966

Po stopách světového skladatele

Janáček – Hukvaldy (1971)

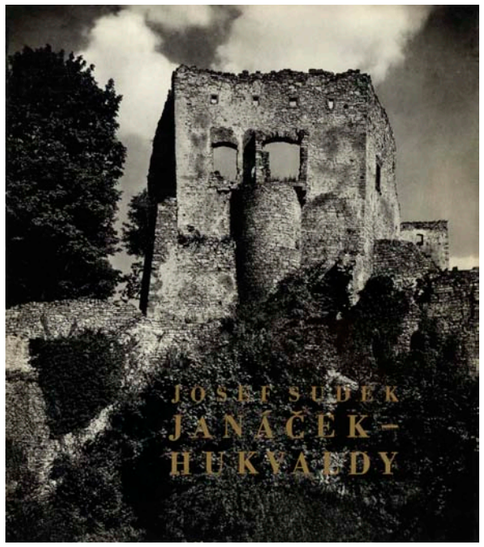

Na počátku období tzv. normalizace vyšla poslední fotografická kniha Josefa Sudka a jedna z nejlepších fotografických knih těchto dvou dekád totalitního období, kterou lze označit nejen za uměleckou monografii autora, ale také za místopisnou fotografickou knihu.

Impulsem pro Sudkovy návštěvy Beskyd a v podhůří Beskyd situované obce Hukvald bylo seznámení se s tvorbou zdejšího rodáka, světově významného hudebního skladatele Leoše Janáčka (1854–1928). Na setkání s jeho osobností a tvorbou Sudek vzpomínal tak, že *„Po první světové válce, když jsem se vrátil z vojny domů, tak slyším úspěch Pastorkyně od pana Janáčka. Řekl jsem si, sakra, to musíš slyšet. Tak jsem na to šel. Tak trochu jsem z toho byl spíš vyplašenej. Trochu zpívali – jakoby, trochu mluvili – jakoby, muzikanti trochu jakoby hráli. Tak jsem z toho prvního představení neměl nic. Až po osmý najednou v druhým jednání, jako když kouzelným proutkem se dotkne – aha, tak tady je ten Janáček. Tak jsem si řekl, sakra, tak bych chtěl vidět taky tu krajinu.* (…) *Že by z toho ale byla knížka, to jsem nikdá nepomyslel. Vůbec ne.“* Hovoří Josef Sudek ve filmu Fotograf a muzika s podtitulem Janáčkovské inspirace Josefa Sudka, jednom z nejkrásnějších filmových portrétů o jeho osobnosti.[568] Sudka Janáčkova opera náhle oslovila a jak sám říkal byl rázem tímto skladatelem doslova posedlý.[569] Chtěl proto poznat Hukvaldy, které pro Janáčka tolik znamenaly.[570] Začal v jeho kraji fotografovat a později vznikla jako projev přátelství také kniha.[571] Hudba zůstala pro Sudka jeho celoživotní vášní. Když už myslel, že se mu nedaří ve fotografii, sedl ke gramofonu a poslouchal.[572] Vztah k ní získal už v dětství, když si jeho maminka doma prozpěvovala. Bydleli v Nových Dvorech u Kutné Hory a dům měli u panské zahrady, kam se do korun kaštanů slétávali ptáci a zpívali. Jako malý pod těmi stromy sedával a tento přírodní koncert poslouchal. Jezdíval také do zahradní restaurace na Kačině, kde každou neděli pořádali kolínští vojáci hudební koncerty. Později poslouchal Bethovena, Haydna, Händela nebo Bacha.[573]

Právě kniha *Janáček – Hukvaldy* je nejvýznamnějším přímým propojením jeho lásky k hudbě a fotografii. *„Fotografická monografie o Hukvaldech je fotografickým ztvárněním Janáčkovy hudby, kterou tady Sudek přímo vidí. Nejen v památkách na velkého skladatele, ale i v krajině, ve stromech, prostě všude.“*[574]

Věděl ale, že se podle hudby nedá fotografovat. *„Muzika ve vás může jen navodit nějakou atmosféru nebo pocit. A vy ten pocit pak někde najdete. Náhodou. Půjdete venku s aparátem a najednou si všimnete krajiny, jejího detailu, stromu, prostě něčeho, co vás fotograficky zaujme. A když se na to zadíváte pozorněji, připomene vám to třeba malý hezounký koncert od Vivaldiho. Jenže obráceně to nejde.“*[575]

Josef Sudek téměř nikam nejezdil. Vedle snad jediné návštěvy Slovenska[576] pro něj návštěva Beskyd znamenala jednu z nejdelších cest z Prahy.[577] Tam mu nic nechybělo, své nejlepší fotografie pořídil na stole s prostými rekvizitami, skrze zamlžené okno do své zahrádky nebo v ulicích Prahy. V beskydské krajině přesto nacházel Sudek klid, a tak patří velké množství snímků v knize lesům, krajinným celkům i krajinám v obcích.

Úplně poprvé se Sudek do podhůří Beskyd vydal, aby splnil fotografickou zakázku pro místního knihkupce Jana Křižana. V roce 1934 tak nafotografoval sérii deseti pohlednic Kopřivnice a jejího okolí včetně panoramatických pohledů na město nebo blízký Štramberk. Sudek se pak po válce opakovaně do Beskyd vracel, aby v domku zaníceného amatérského fotografa Václava Bartoše, ve Frenštátě pod Radhoštěm, trávil až do konce šedesátých let svou letní dovolenou. Seznámil se se členy místního fotoklubu a v roce 1948 také s Petrem Helbichem, který mu dělal průvodce

po pralese Mionší. Na hrad Hukvaldy jezdíval autobusem společně s partou kolegů autobusem do Kozlovic a odtud pak alejí stromů chodíval na hrad nebo do rodné vsi Leoše Janáčka. Navštěvoval a fotografoval jeho rodný dům a zahrádku a v hlavě mu zněly Janáčkovy skladby. Byl na vrcholu harmonie a radost z dalšího fotografování mu nezkazila ani dobou ovlivněná příhoda, kdy mu byly zabaveny negativy a kdy byl vyslýchán na místním oddělení veřejné bezpečnosti kvůli podezření na špionáž.[578] Na Hukvaldy jezdíval se svou kamerou dvanáct let.[579]

Poetická intimní zátiší jakoby navazovala na Sudkův Pohled z okna mého ateliéru nebo Kouzelnou zahrádku. Vždyť i Janáček tady miloval zahrádku u svého domu nebo zahrádku u Sládečků.[580] Tu Sudek představuje čtveřicí svých fotografií (41–43, 46). Janáčkovu zahrádku včetně domu a jeho interiérů zase na úvodních fotografiích.

Fotografie jsou putováním po hukvaldských památkách – hukvaldský kostel, náměstí, pivovar nebo skromně upravené místo původního posledního odpočinku Janáčkových rodičů. Dominantou souboru v knize se nejen na její obálce stává místní zřícenina hradu Hukvaldy.[581] Snad nejvíce ale působí krajiny hukvaldského okolí. Na rozložitelných stranách nalézáme několik panoramatických krajinných fotografií.

Sudek měl z roční doby nejraději jaro, potom docela i léto a naopak říkal, že *„Zima je pro děti do deseti patnácti let.“*[582] Proto v knize nenajdeme krajinu s již opadaným listím ze stromu a vlastně vůbec scény bez rozvinuté vegetace, tím méně zimní krajiny.

Fotografie jsou v obrazové části doprovázeny citáty z literárního díla Leoše Janáčka. V zadní části knihy je pak ještě seznam fotografií s upřesňujícími popisky fotografovaných míst. Texty jsou vedle češtiny také v němčině a angličtině. Výběr citátů provedl a úvodní text o Janáčkovi napsal popularizátor hudby, publicista, organizátor a muzikolog Jaroslav Šeda.

Knihu vydalo hudební vydavatelství Supraphon v roce 1971, tedy v době, kdy Sudek vytvářel vůbec své poslední publikované fotografie.[583] V té době už měl za sebou několik knih. Z těch nejvýznamnějších například: *Pražský hrad: výtvarné dílo staletí v obrazech Josefa Sudka* (Vyd. 1. Praha: Sfinx, 1945), *Praha* (Praha: Svoboda, 1948), *Fotografie* (Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1956), *Praha panoramatická* (1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1959), *Karlův most ve fotografii* (1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961). Hukvaldy se staly Sudkovou poslední rozsáhlejší publikací vydanou za jeho života. Větší část knih o tvorbě tohoto autora vznikla teprve po jeho smrti. V jeho životní monografii z roku 1956 vydané Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění (SNKLHU) se beskydská krajina včetně tří snímků z pralesa objevuje na osmi obrázcích s čísly 116–122.

Sudek si přál vydat Janáčkovy *Hukvaldy* na křídovém papíře a hlubotiskem. Od oslovení nakladatelství po vydání knihy uběhly tři roky. Autorovy požadavky ale nebyly naplněny.[584] Grafickou úpravu Sudkově knize provedl výtvarník Václav Sivko. Spojovala je společná láska ke starým stromům. Sudek je fotografoval a Sivko maloval a kreslil.[585]

Z fotografických knih dále nakladatelství Supraphon vydalo knihu *Kamera v dur* (1974) s fotografiemi dirigentů a členů orchestru během koncertů od Bohumila Beníčka (nar. 1927), *Symfonie pro sto věží* (1988) s fotografiemi Oldřicha Karáska (1939–2006) nebo publikaci obrazových variací Smetanových symfonických básní *Má vlast* (1989) s fotografiemi československé krajiny, jejích detailů i nebo historické architektury od Jana Šimona Fialy (1936–2004).

Za fotografickou knihu lze považovat také titul *Janáček a Hukvaldy* (Česká hudební společnost, 1984) s mnoha černobílými fotografiemi Miloslava Budíka a dále několika snímky Josefa Sudka a Filipa Horyla. Oproti autorsky samostatné Sudkově knize je však obrazově méně ucelená a postrádá v mnoha snímcích silnější atmosféru.

Kniha *Janáček – Hukvaldy* byla v dobovém článku pochvalně přijata. Tak jako Janáček díky své rodné krajině Beskyd zanechal v české hudbě významné dílo, tak také Sudek chápající hluboce Janáčka jde v jeho stopách *„a právě proto je celá dramaturgie jeho knihy tak cenná a objevná. Také půvabné a rázovité citáty (…), navozují pocit, jako by se Sudkovou kamerou díval po kraji Janáček sám.“*[586] Význam knihy je trvalý a potvrzuje to její zařazení do Heitingova soupisu nejpozoruhodnějších československých fotografických knih.[587]

1595 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

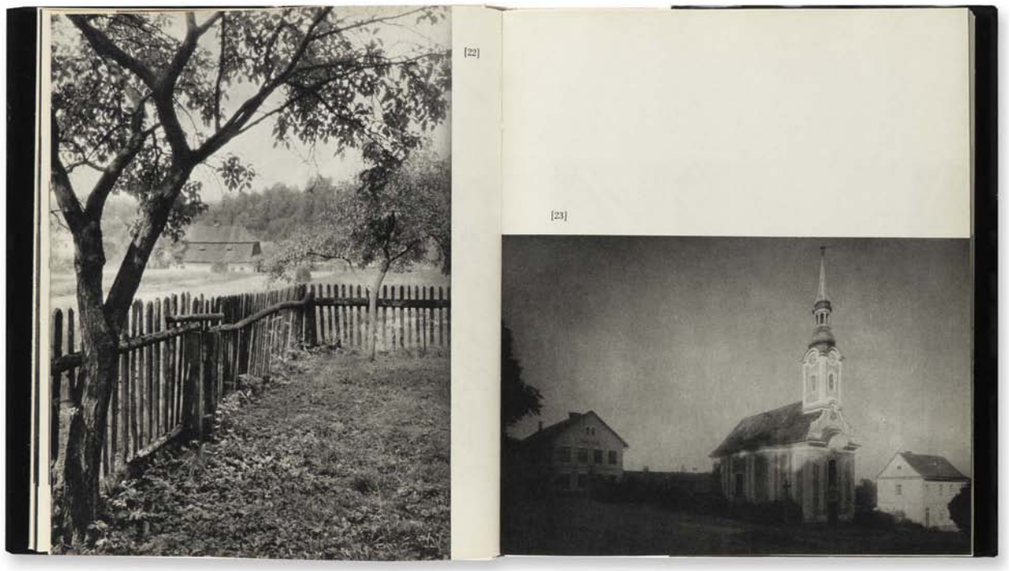

1596 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

1597 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

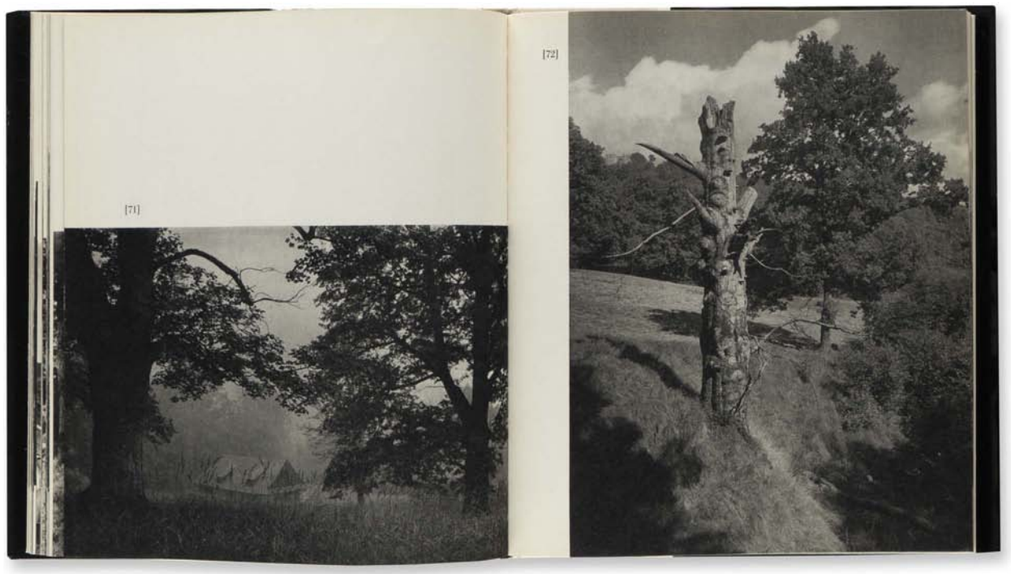

1598 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

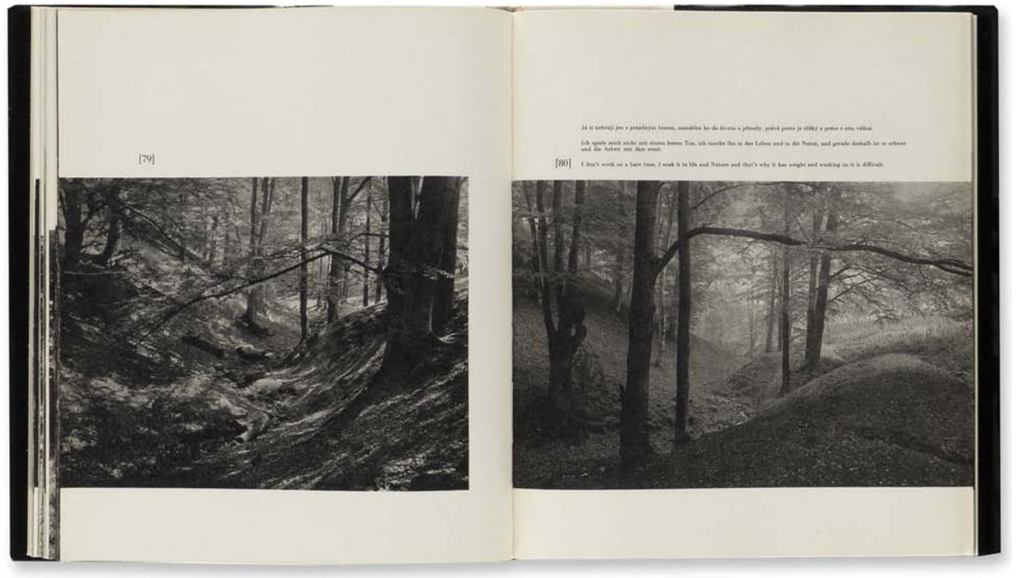

1599 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

1600 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

[60]

Večer stíny staletých stromů hustě se rozložily po mezích, jež přímo sedly ku kostelu tam dole!

Abends fielen die dichten Schatten der hundertjährigen Bäume auf die Feldraine, die sich direkt dort unten zum Kirchlein setzten.

The shadows of the centuries' old trees in the evening densely lining the paths leading straight to the church down there!

[61]

Vzpomínám ještě u rychaltické věže hřbitůvku, v němž leží i srdce matčino.

Ich erinnere mich noch beim Rychalticer Turm an den Friedhof, in dem auch das Herz meiner Mutter liegt.

At Rychaltice Tower I still remember the little cemetery where my mother's heart lies.

1601 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

1602, 1603 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

1604, 1605 | *Janáček – Hukvaldy* | 1971

Na hranici

Na pomezí Moravy a Slovenska (1983)

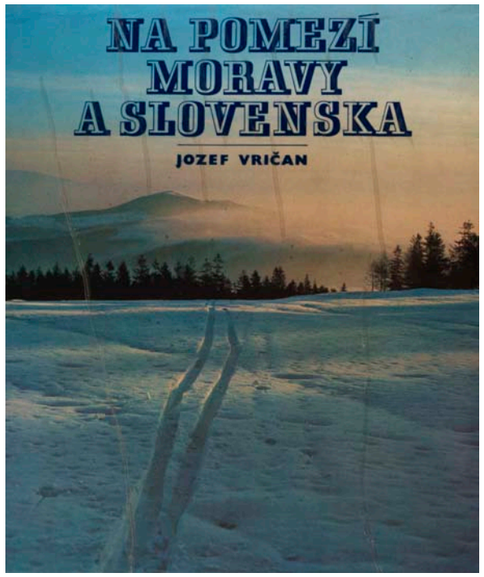

Vedle dříve vydané regionální fotografické knihy *Valašská suita* zasahuje také obsah tohoto titulu do území bývalého Severomoravského kraje jen částečně. Tentokrát se tematicky dělí se slovenskou oblastí a jejím Středoslovenským krajem. Pomezí Moravy a Slovenska je v tomto případě chápáno jako oblast podél společné státní hranice vymezené shora od státní hranice s Polskem po řeku Vláru.[588] Tedy přibližně od města Mosty u Jablunkova po město Brumov-Bylnice. Motivací pro vymezení takové oblasti byla podle autora především krása zdejší krajiny s množstvím lesů a pralesů, skal, zapomenutých hradů i turistických středisek.

Jako u mnoha jiných knih období 70.–80. let se i v tomto případě jedná o koedici slovenského nakladatelství Osveta v Martině a ostravského nakladatelství Profil. Tentokrát však tato spolupráce nebyla motivována pouze zabezpečením kvalitní tiskárny ve prospěch Profilu, ale současně reprezentací obrazu společného území. Český a slovenský podíl na koncepci knihy je vcelku rovnoměrný. Text včetně popisků je například výhradně český, autorem fotografií i textu je slovenský fotograf Jozef Vričan.

Se slovenskou částí oblasti Beskyd měl autor zkušenost s již předchozí knihou sestavenou poprvé výlučně z jeho fotografií *Po stredných Beskydách* (Martin: Osveta, 1981). O rok dříve se pak několik jeho fotografií objevilo v knize *Kysuce* (Martin: Osveta, 1980).

Prvních devatenáct fotografií je barevných, zobrazujících především krajinné celky kolem celé oblasti ve všech čtyřech ročních dobách. Na většině motivech je volba barevné reprodukce sice opodstatněná, ovšem i tak je možné tuto část kolekce vnímat spíše jako nepatřičnou barevnou přílohu. Barevné fotografie jsou totiž oproti černobílým snímkům příliš popisné a narušují tak intimnější zbylou část knihy. Dalších 139 fotografií je černobílých.

Kapitola *Letní krajina* (1–25) představuje záběry krajiny a krajinných detailů od jara do léta. Nejobsáhlejší část *V objetí lesů a strání* (26–84) interpretuje města a obce v údolích horské a podhorské krajiny, roubenky, zvoničky, kapličky. Zde je poprvé oblast na pomezí Slovenska a Moravy prezentována jako místo pro život nejen obrazy obydlí, ale i portréty obyvatel samotných. Nejútlejší sekce *Proměny kolem zemské hranice* (85–101) ukazuje Beskydy jako cíl turistů a rekreantů. Kapitola *Zima* (102–139) se navrací k přírodním motivům první kapitoly, ovšem již v zimním hávu.

Mezi nejkrásnější a nejintimnější záběry patří nepochybně detaily – Pampeliškové opojení (19), Rostl ze skály (25), Příprava na zimu (34), Stáří (41), Sklep pod chalupou – Kysuce (51), Kysuca, Kysuca, studená vodička… (56), Opuštěná chalupa (81), Ledová krása (101). Minimalistický až abstraktní pohled autor využil na obrázcích 6, 56, 57, 70, 108 a 137.

Tradiční motivy venkova – majitel dřevěnky si svépomocí vyrábí šindele (35), stařeček štípe dříví (53), kosení horské louky (54), snášení sena (55), svatba na samotě (74), žena na borůvkách (75) nám připomínají harmonický soulad člověka a přírody.

Staří zde není obrazem něčeho negativního, jako tomu bylo před třiceti lety, ale naopak místem, kam se vryla krása mnoha dekád. Pomníky, sakrální i lidové stavby i všechny předchozí jmenované záběry dokazují, že náboženství a blízký vztah k přírodě je ve Slovácích hluboko zakořeněný.

Zřejmě povinně zařazené téma rekreace se naštěstí podařilo interpretovat především pomocí záběrů na objekty rekreačních středisek jež se v záběrech celků staly součástí horské krajiny. Několik záběrů ukazuje individuální turistiku.

Náměty jsou především krajina, lidská obydlí, řemesla, obyvatelé, ale i moderní rekreační střediska. Naopak se zde

neobjevuje klíčový politický motiv práce a průmyslu. Jak autor v úvodu píše: *„Nehledejte v knize průmyslové závody ze Vsetína, Považské Bystrice nebo Čadce, kam lidé z pomezí jezdí pracovat. To všechno už bylo naší veřejnosti mnohokrát představeno.“*[589] Uvolnění od zavedeného ideového schématu je tak příjemnou změnou. Práci v knize nereprezentuje dělník rozsáhlého průmyslového závodu, ale individuální rukodělné činnosti starousedlíků.

V poměrech oficiálních obrazových knih tzv. normalizace patří publikace *Na pomezí Moravy a Slovenska* k těm nejkrásnějším. Vysoký kontrast fotografií a křídový papír vytvářejí jednu z nejlépe vytištěných obrazových publikací sedmdesátých a osmdesátých let.

1606 | *Na pomezí Moravy a Slovenska* | 1983

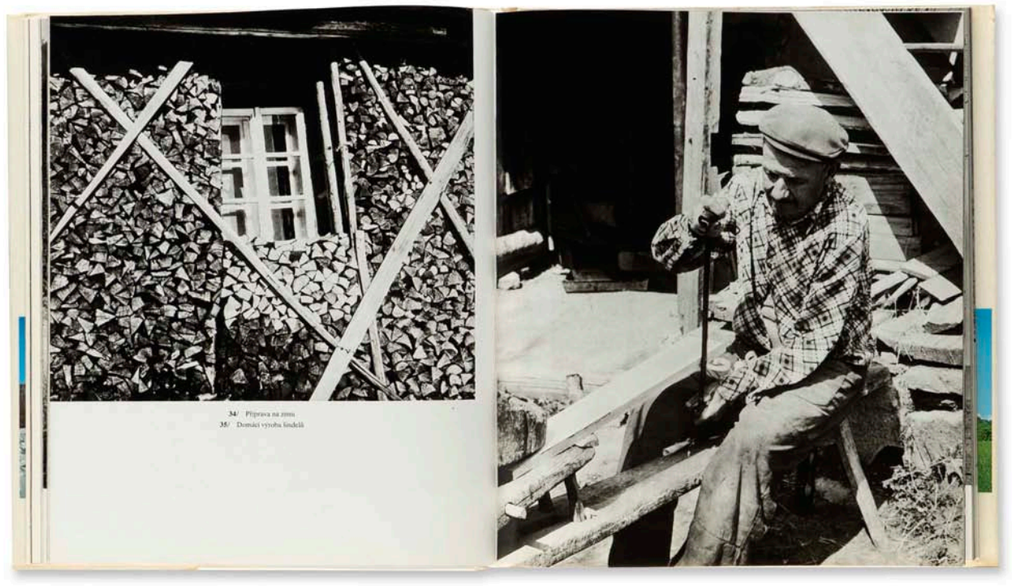

1607 | *Na pomezí Moravy a Slovenska* | 1983

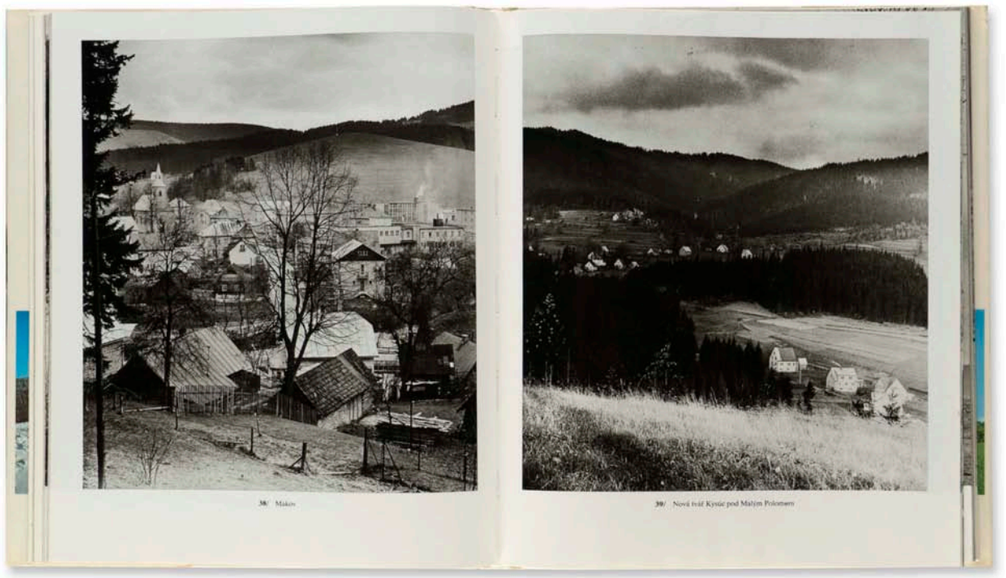

1608 | *Na pomezí Moravy a Slovenska* | 1983

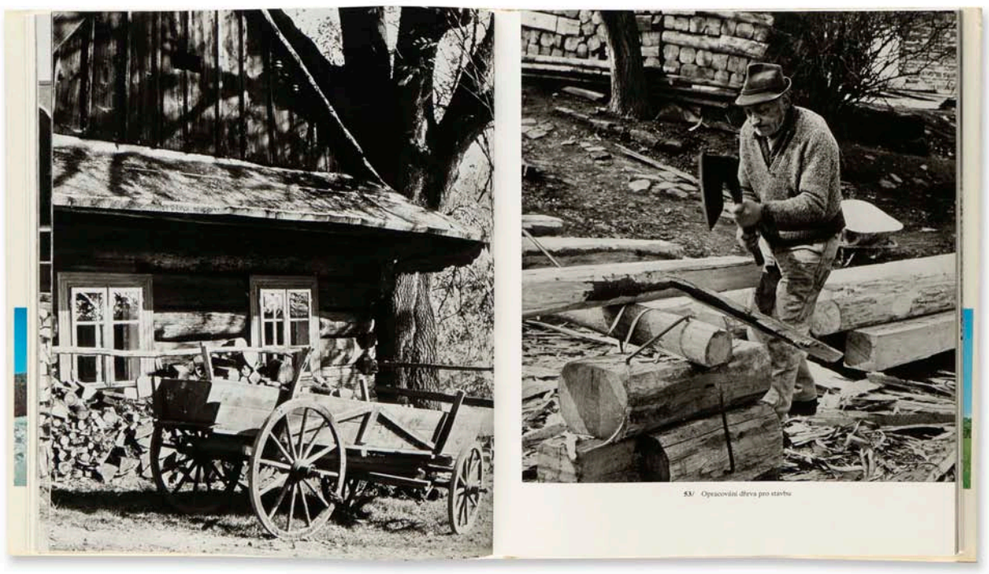

53/ Opracování dřeva pro stavbu

1609 | *Na pomezí Moravy a Slovenska* | 1983

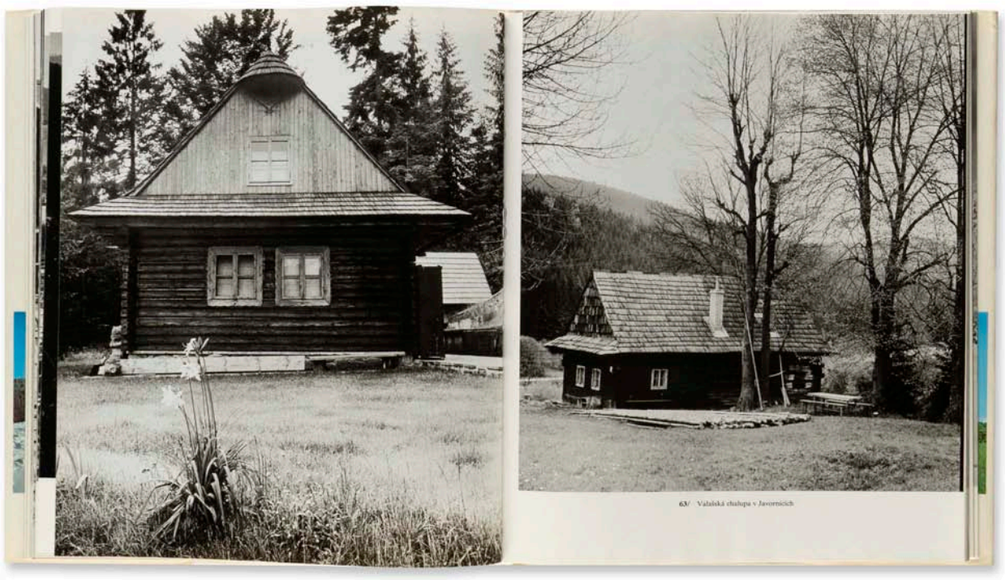

63/ Valašská chalupa v Javorníčích

1610 | *Na pomezí Moravy a Slovenska* | 1983

Umělecké fotografické publikace a katalogy severní Moravy a Slezska

Obraz kraje a jeho měst nepochybně pomáhá utvářet také umělecká fotografická publikace. Je zpravidla dílem jednoho autora a současně jeho volnou tvorbou. Na rozdíl od oficiálních místopisných knih mají tyto umělecké tiskoviny zpravidla výrazný čtenářský úspěch a potencionálními kupujícími jsou nejen regionální patrioti, ale také zájemci o tvůrčí fotografii. Pro umělecké fotografické publikace, které přispívají k vizuální identitě sledované oblasti, je příznačné, že vznikaly teprve v politicko-společensky svobodném období po listopadu 1989. Snímky oficiálních místopisných knih před i po roce 1989 se zpravidla soustředily na věcný záznam místa a událostí s důrazem na reprezentativní dominanty, v tomto případě jde spíše o autorské pojetí prostoru a místních lidí v prostředí, v němž autoři žili a které dobře znali.

Častým motivem takových knih je člověk – místní občan – snímaný autenticky a osobitě v souladu s žánrem dokumentární fotografie. Přestože knihy dokumentují konkrétní lidské osudy, byť náhodně potkaných lidí, dají se výsledky zobecnit na osobitý pohled na vybrané skupiny lidí nejen kraje, ale i naší země. Pro přispění těchto knih k obrazovým regionálním knihám je však podstatné, že obrazové soubory vznikají v reálném prostředí a s často jinde neopakovatelnými reáliemi.

Zajímavým, a ještě předrevolučním, edičním pokusem byla fotografická řada edice uměleckých publikací pojmenovaná Podoby ostravského nakladatelství Profil, v němž vyšly monografie Viktoru Kolářovi, Miloši Poláškovi nebo Petru Sikulovi.

V této skupině titulů vzniklo několik nepřehlédnutelných děl, které významně doplňují československé a české fotografické autorské monografie. Mezi ně jednoznačně patří Štreitova *Vesnice je svět* (1993) nebo jeho životní monografie *Jindřich Štreit, Fotografie 1965–2005*. Tyto Štreitovy fotografie osudů lidí z podhůří Jeseníků, dnešního Moravskoslezského a Olomouckého kraje prokazují snahu pátrat po elementárních hodnotách, na které se zapomínalo už v době vzniku fotografií v sedmdesátých a osmdesátých letech. Úspěšný byl také jeho knižní soubor o zdánlivě vyčerpaném tématu lidí bez přístřeší *Kde domov můj* (2016), který však Štreit dokázal posunout na vysokou výtvarnou i dokumentární hodnotu. Dále v tomto směru vyniká Kolářova surrealisticky laděná *Ostrava* (2010). Mouchovo ironizování rituálů v československé armádě v knize *Válka za studena* (2017) nebo graficky moderně i edičně svěže sestavená Aulehlova *Sudetská kronika* (2020).

V množství publikací, ale především v jejich kvalitě, vyniká jednoznačně dílo ostravského fotografa Viktora Koláře, jehož tvůrčí pozornost se od konce padesátých let soustředí především na Ostravu.

Fotografická řada edice Podoby nakladatelství Profil

V letech 1982–1988 vycházela v ostravském nakladatelství Profil edice fotografických monografií autorů ostravského regionu. Vznikla vyčleněním z edice Podoby, jejíž první kniha v nakladatelství Profil vyšla v roce 1971.[590] V období osmdesátých let byla formou menších brožovaných knih čtvercového formátu s typicky černou obálkou představena výtvarná tvorba celkem sedmi regionálních fotografů. Chronologicky za sebou následovaly tituly: *Miroslav Bílek* (1982), *Jan Byrtus* (1982), *Milan Borovička* (1984), *Miloslav Stibor* (1984), *Viktor Kolář* (1986), *Miloš Polášek* (1987), *Petr Sikula* (1988). Podle informace z poslední vydané publikace mělo v této edici následovat portfolio Rudolfa Jandy. Koncepce knihy byla plánována s autorem fotografií a redaktorem Jiřím Štefanidesem společnými debatami nad obsahem titulu. K realizaci této knihy však nakonec z důvodu sametové revoluce nedošlo. Podle Štefanidese se ale vydání odkládalo také pro neatraktivnost titulu. Pohled na Prales Mionši, který měl v souladu s regionem tvořit hlavní náplň publikace, byl údajně příliš jednostranný a všední. S podobným názorem na knihu se ztotožnil také ředitel nakladatelství.[591] V edici se nedostalo také na regionálního fotografa Fedora Gabčana, který však zařazení do kolekce sám odmítl, protože se domníval, že nemá dostatek materiálu pro vytvoření důstojného díla.[592] Podle vedoucího řady Jiřího Štefanidese však o Gabčanově monografii ani neuvažovali a nebyla tedy zařazena do edičního plánu.[593]

Kolekce monografií fotografů nebyla nakladatelstvím speciálně pojmenována, ale obecně byla označována jako fotografická řada již existující edice Podoby. Každá kniha obsahovala na hlavním titulu číselné označení svazku. Počet výtisků jednotlivých titulů nebyl jednotný, ale v průměru se pohyboval kolem 5 000 ks. Monografie Miroslava Bílka a Jana Byrtuse však byla vydána jen v nákladu 2 000 ks a oproti tomu Stiborova kniha se dočkala počtu 10 000 ks. Vyrábělo se ve slovenské Neografii, čemuž odpovídá i vyšší kvalita tisku oproti jiným obrazovým publikacím Profilu. Knihy edice Podoby byly zařazeny do literární tematické skupiny uměleckých knih 09/18, do které patřila také produkce oficiálních ideologicky zabarvených fotografických titulů.

Informace o tom, kdo přišel s nápadem zavést fotografickou řadu do edice Podoby, se názorově liší. Autorství si například přisuzuje fotograf Miloš Polášek, který v době vzniku publikace působil v redakci *Kulturního měsíčníku*, který vydávalo nakladatelství Profil v Ostravě. Polášek později sám sebe jako autora monografie zařadil až ke konci edice, protože že dozvěděl o jejím plánovaném ukončení.[594] Objektivnější pohled na tvůrčí myšlenku edice má redaktor Jan Machač, který označuje za autory redaktora obrazových publikací Jiřího Štefanidese a fotografa a historika fotografie Vladimíra Birguse.[595] Spolu začali na knihách spolupracovat, přičemž Birgus připravil publikace dvou autorů – Miroslava Bílka a Milana Borovičky. Založení řady fotografických monografií bylo důsledkem myšlenky redaktorů Profilu o nedocenění fotografů, kteří vesměs všichni s nakladatelstvím spolupracovali a měli ambice prezentovat také svoji volnou tvorbou. Redaktor obrazových knih Jiří Štefanides se proto o založení fotografické sekce Podob radil s výtvarným redaktorem Václavem Beránkem.[596] Společně pak dospěli k formě, která byla v Československu realizována už o několik desítek let dříve u fotografických monografií menšího formátu a v edici Umělecká fotografie Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, později Odeon. Štefanides pak práci na knížkách fotografů hodnotí takto: *„Byla to jedna z mála věcí, která mě* [v nakladatelství] *opravdu bavila. Do toho nám skoro nikdo nemluvil. Knihy vycházely opravdu od nás. Záviselo jen na nás, koho si vybereme a co v knize bude. Byla to autorská monografie, založená tak, že pro ideologii byla nezajímavá.“*[597]

Publikace se věnovaly především volné tvorbě jednotlivých autorů bez ohledu na vztah k regionu severní Moravy a Slezska. Charakteristickým znakem otištěných souborů věnujících se Ostravě a zbytku sledované oblasti je jejich výtvarné autorské pojetí oproti oficiálním snímkům ve fotografických publikacích o Ostravsku. Podrobněji budou uvedeny publikace, v nichž se jako jeden z námětů objevovalo město Ostrava nebo jiná část tehdejšího Severomoravského kraje, jeho průmysl a lidé. Jde tedy o monografie *Jan Byrtus* (1982), *Viktor Kolář* (1986), *Miloš Polášek* (1987) a *Petr Sikula* (1988).

Jan Byrtus **(1982)**

Jedním ze dvou souborů monografie Jana Byrtuse je cyklus s názvem Člověk a ocel fotografovaný dlouhodobě v Třineckých železárnách.

Na rozdíl od běžně vídaných obrázků ve fotografických publikacích o Ostravsku ze stejného prostředí pojímá Byrtus toto téma zcela subjektivně a výtvarně. Jestliže se divák v oficiálních fotografických publikacích (zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech) setkával s povrchními informativními snímky lidí této profese, Byrtus zaznamenával hutníky naturalisticky, bez příkras a představil divákovi především nezaměnitelnou atmosféru tohoto prostředí. Významným činitelem formujícím jeho soubor se stává světlo, linie a tvary. Podobně jako jiní jeho regionální kolegové uplatňuje i Byrtus speciální fotografické techniky. Fotografuje lidi v pohybové neostrosti, využívá jen jejich siluet nebo je fotografuje zády ke kameře. Podobný přístup používá i u neživých motivů. Zátiší nalezená ve výrobních halách a u vysokých pecí nejsou dokumentem procesu vzniku surového železa, ale abstraktními obrazy fantastického světa.

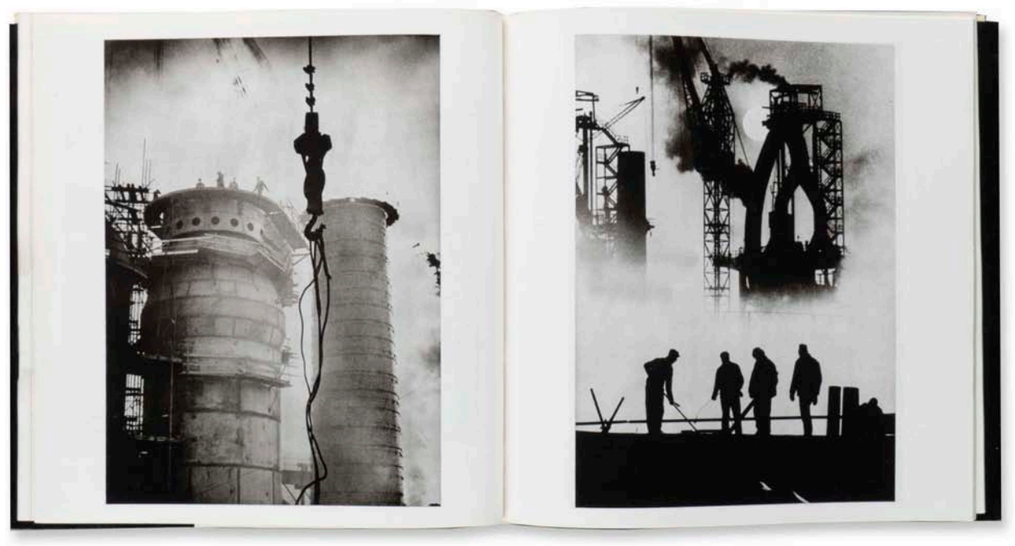

1611 | *Jan Byrtus* | 1982

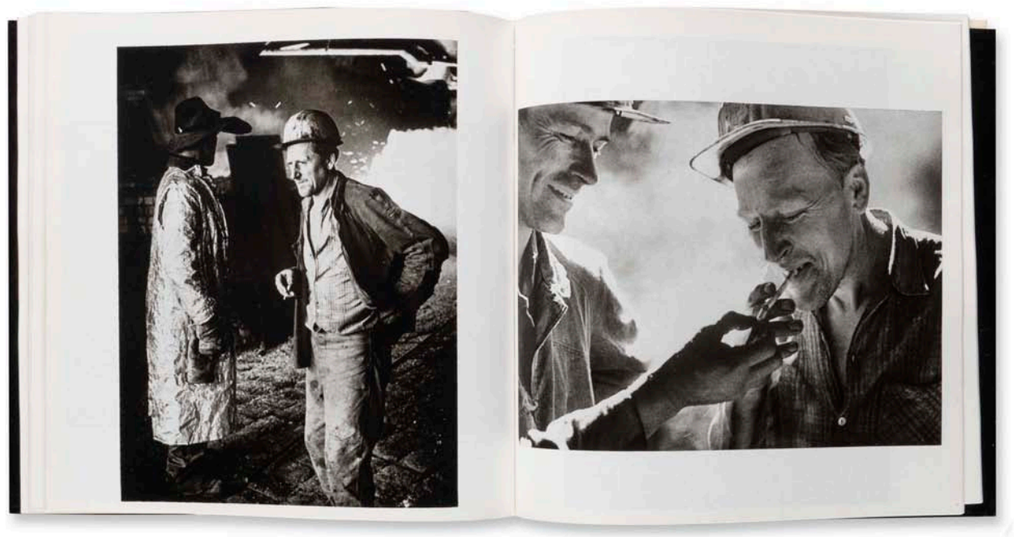

1612 | *Jan Byrtus* | 1982

Viktor Kolář (1986)

Za zřejmě nejlepší ze sedmi titulů edice Podoby nakladatelství Profil je považována výtvarná monografie Viktora Koláře. Jejím obsahem byla kolekce fotografií z let 1967–1983, a jde současně o Kolářův knižní debut. Předmětem zájmu Kolářových snímků se stal člověk, jehož způsob života se od poloviny šedesátých let proměňuje. Autor ve fotografiích vystihl hledání únikových cest člověka z nově obnoveného režimu s příchodem tzv. normalizace. Ztráta nadějí znamenala pro obyvatele růst individuality, která se projevovala v materiální touze vlastnit majetek, rozvíjet kutilství a v dalších možnostech trávení volného času. Mnoho z takových cest znamenalo nepoctivost, která však na druhé straně řadu lidí přiblížila k tomu vlastnit chatu, automobil apod. *„Útěk veřejnosti do soukromé sféry, jeho tolerování a přímá podpora vládnoucí mocí byly významným činitelem, podivuhodné stability komunistického režimu po dobu téměř dvaceti let.“*[598]

Viktor Kolář představuje od počátků své tvorby Ostravu prostřednictvím jejích obyvatel. Tyto lidi však nezachycuje při práci v těžkém průmyslu, ani v očekávatelných situacích každodenního života, jak to měly ve zvyku oficiální propagační fotografické publikace o Ostravsku, ale naopak hledá metaforické motivy a děje. Vychází přitom z triviálních a náhodných okamžiků v ulicích města a zdá se, že jeho momentky charakterizují město a jeho obyvatele v mnohem větší míře než kašírované momentky usměvavých horníků při práci nebo během trávení volného času.

Na rozdíl od oficiální produkce snímků ve fotografických publikacích o Ostravsku, Kolář ve své monografii zobrazuje lidi vždy v nějaké souvislosti s dobovými atributy, jeho obrazy nejsou prvoplánové, jsou svědectvím o životě člověka ve městě těžkého průmyslu. Pojmem, ke kterému by mohly být jeho snímky z Ostravy přirovnávány, je bezútěšnost, individualita člověka nebo absurdita socialistické éry a života v ní. Tedy protipóly politických obrazových knih. Zatímco v nich je tovární hala monument a chlouba budování socialismu, v Kolářově snímku je tento objekt měřítkem dítěte a megalomanské průmyslové architektury. Motivy jsou tedy shodné, jsou však zasazeny do jiných, spíše duchovních vztahů. I na snímcích Viktora Koláře se objevují agitační hesla socialismu, nejsou však zobrazena v souvislosti s prvomájovými oslavami, ani v pracovním prostředí či na schůzích, ale na prázdném místě na periferii města. Stejně tak průvod na 1. Máje, který je v Kolářově monografii představen na posledním snímku, zde není kolektivní oslavou komunismu, ale smutným svědectvím samoty. Důl Ostrava, který se zejména v době tzv. normalizace objevil snad na každé fotografii v publikacích o Ostravsku, byl většinou prezentován na barevných fotografiích spolu se zaměstnanci vždy v optimistickém duchu. U ostravského dokumentaristy vede ke stejné šachtě bahnitá a mlhavá cesta. Podobně také rudá hvězda na domku v kolonii nepředstavuje prostřednictvím stařík ova pohledu s bicyklem oslavu symbolu Sovětského svazu a komunismu, ale nepatřičný prvek stavby. V díle Koláře je oproti formálním fotografickým publikacím zaznamenán humor i smutek, groteskno st, ironie, psychologie, lidský život, zkrátka atributy, které se v oficiálních publikacích ve sledovaném období prakticky nepodařilo postihnout.

Oficiální fotografické knihy o Ostravsku jsou především obrazově věcným zachycením účelově připravených motivů, jako práce, života a vybudovaných prostředků. Nejde o způsob pohledu na danou věc, ale o předmět samotný. Kolářovo zaměření je naopak zcela opačné. Dívá se na Ostravu a její lidi subjektivně, bez příkras, nestrojeně, ale o to více zachycuje její pravdivost. V jedné fotografii jsou skryty malé příběhy, které dohromady sestavují mozaiku charakteru města.

Samotná publikace je složena z pětašedesáti černobílých fotografií z Ostravy, především ze sedmdesátých let. Text Daniely Mrázkové, kromě jiného, pojednává o přístupu Viktora Koláře k fotografii lidí, srovnává jej se světovými i tuzemskými autory. O jakékoliv spojitosti Kolářových fotografií s komunistickou idejí není v knize zmínka.

Od počátku provázely vznik knihy určité obavy ze zamýšlených motivů. Ty pramenily právě z podoby Kolářových fotografií, které by se nepochybně daly interpretovat jako kritické a ironické metafory režimu. Přestože se jednalo o monografii autora, která měla představit jeho osobitý pohled, vedoucí edice Jiří Štefanides dnes až s podivem vzpomíná na to, že kniha ve své době vůbec vyšla. Velké pochybnosti o tom, že by bylo možné snímky Koláře v této formě publikovat měla v době tvorby knihy jeho žena Marta Rozkopfová, která upozorňovala svého manžela a redaktora Štefanidese, že kniha pravděpodobně neprojde schválením.[599]

Samotné vydání knihy bylo dlouhou dobu odkládáno, přestože fotografické podklady a rámcové schéma knihy bylo vytvořeno už mezi let 1981–1982. Obsahová problematika knihy byla velkou měrou zastřena kvalifikovanou odbornicí v oboru fotografie Danielou Mrázkovou, která byla i v osmdesátých letech uznávanou kritičkou tohoto média. Dalším expertem, který přispěl k tomu, aby kniha vyšla, byl tehdejší profesor na FAMU a v Brně Ludvík Baran, jež na knihu napsal kladně hodnotící posudek. V hodnocení knihy však Baran separoval fotografie pořízené za slunečného počasí a fotografie vzniklé v difúzním světle, čímž zdůraznil určitou symboliku v ostravských fotografiích Viktora Koláře a zároveň naznačil, které fotografie nejsou příliš útešné z hlediska života ve městě. Největší překážkou, která stála proti vydání Kolářovy publikace v edici Podoby, byla dvojice osob z KV KSČ. Jednalo se o Petronelu Čarvášovou a Ladislava Brumka, konzervativně smýšlející osoby, pragmatiky bez větších schopností respektovat osobité vyjádření autora. K vydání knihy Kolářovi dopomohl fakt, že se v roce 1984 stal fotografem ve svobodném povolání a živil se fotografováním pro ostravské divadlo a Janáčkovu filharmonii, kde se seznámil s jejím ředitelem Františkem Konečným. Ten si získal ke Kolářovi sympatie, mimo jiné také díky Konečného známosti s Kolářovým otcem. Právě Konečný se pak za Koláře u Čardášové přimluvil a ta přislíbila, že kniha skutečně vyjde.

Koncepci knihy navrhoval sám Viktor Kolář a tento způsob práce na své knize uplatnil i u svých dalších titulů v následujících letech. Dozor nad tím měla přirozeně teoretička Mrázková, avšak v případě Koláře nedokázala uhlídat vše podle své představy. Po vydání knihy se silně proti Kolářovi ohradila, protože bez jejího schválení vyměnil pořadí některých snímků a narušil tak původní formu, kterou měla pod kontrolou. Kolář však na své úpravě trval. Ještě před vydáním knihy chtěl drobné změny v kolekci fotografií provést také redaktoři nakladatelství Profil, především jeho vedení. Konkrétně se mělo jednat o vyřazení snímků těhotné dívky u kolotoče, hry kuželek s mužem s holou hlavou a také snímku ohnutého chodce v konfrontaci s puškou zabalenou v krabici. Až na posledně jmenovanou fotografii se Kolářovi podařilo tyto problematické obrázky do knihy prosadit.[600]

1613 | *Viktor Kolář* | 1986

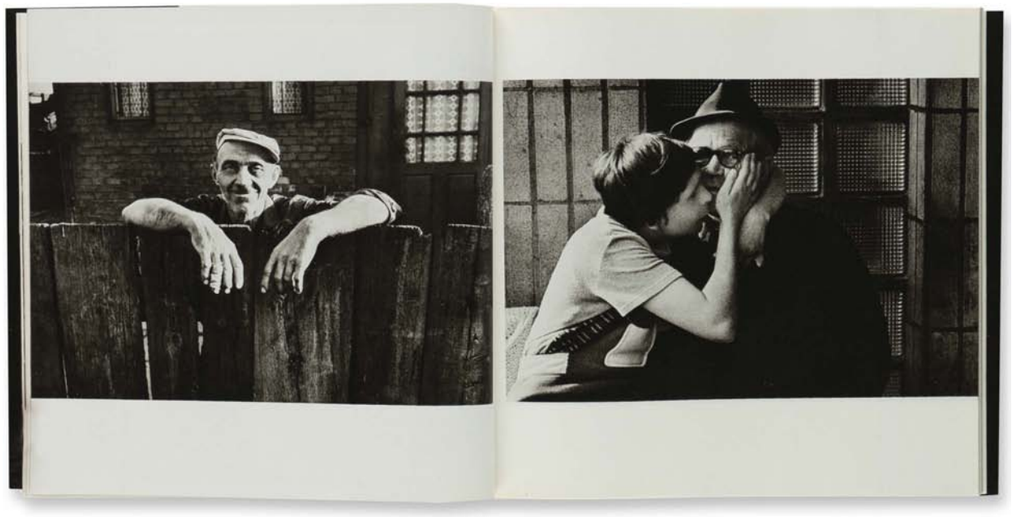

1614 | *Viktor Kolář* | 1986

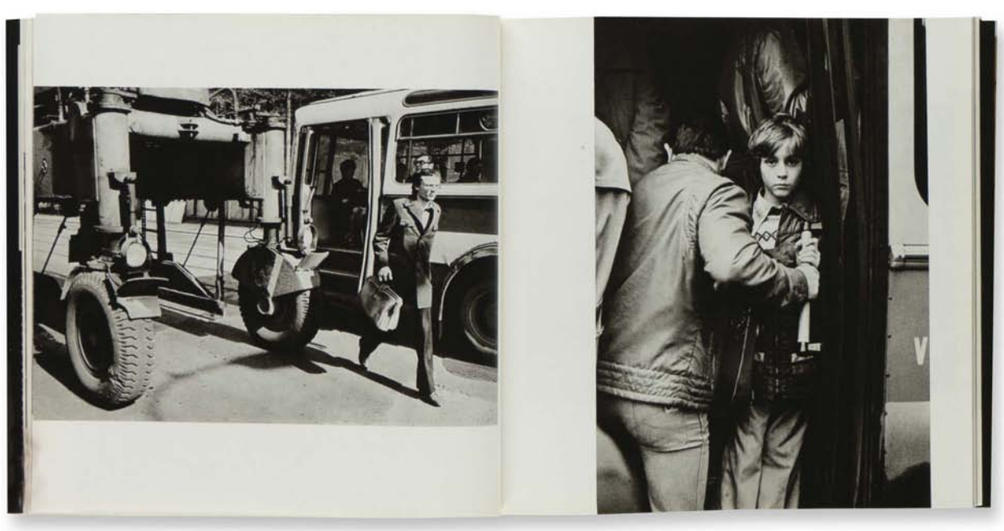

1615 | *Viktor Kolář* | 1986

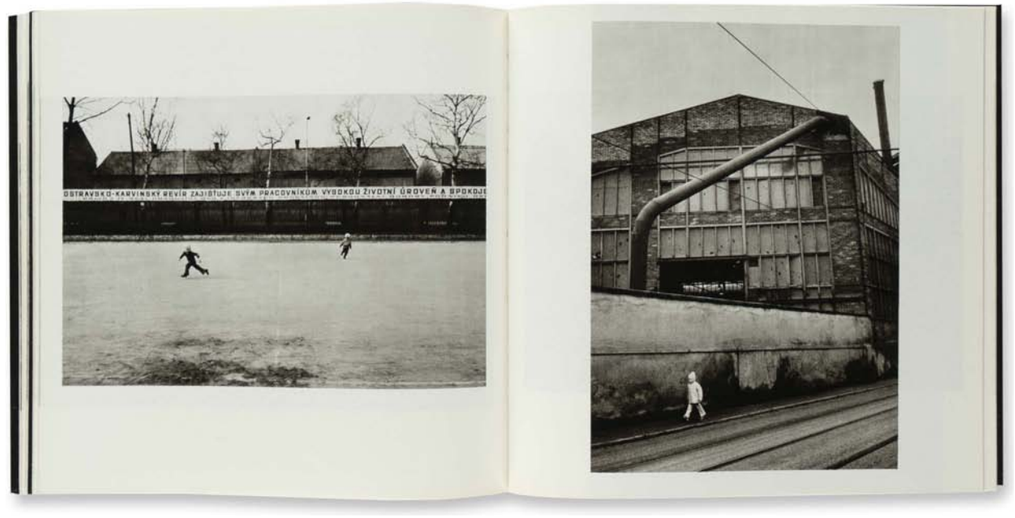

1616 | *Viktor Kolář* | 1986

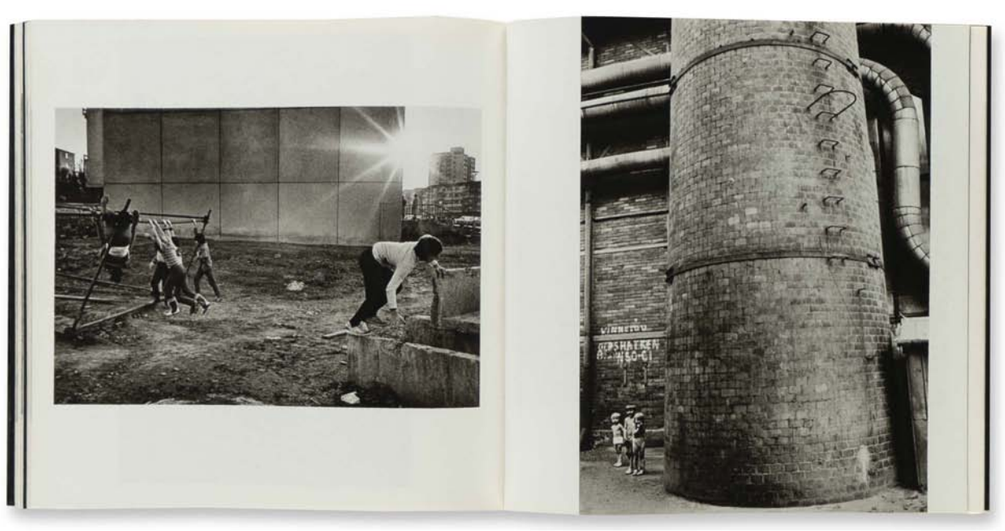

1617 | *Viktor Kolář* | 1986

1618 | *Viktor Kolář* | 1986

Miloš Polášek (1987)

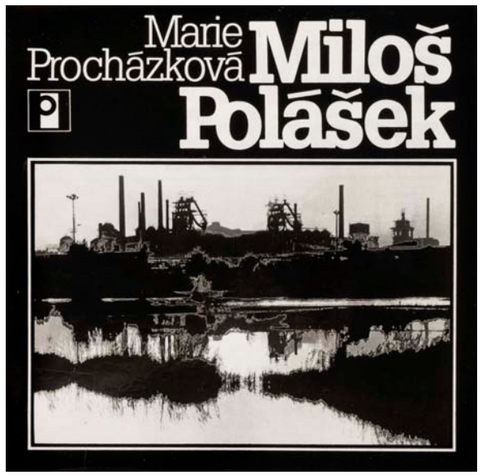

Po autorských monografiích Bílka, Byrtuse, Borovičky, Stibora a Koláře vyšla ve fotografické edici Podoby nakladatelství Profil také publikace s portfoliem Miloše Poláška.

V souvislosti s městem Ostravou představila publikace dva Poláškovy cykly. Bohužel na okraji zájmu zůstal jeho soubor dokumentárních fotografií vytvořených v Ostravě, který nebyl začleněn do obrazové části knihy, ale posloužil pouze jako ilustrace úvodního textu. Z Poláškova humanistického dokumentu bylo vybráno celkem šest obrázků, převážně z cyklu Spoluobčané. Tyto fotografie vznikaly většinou ve druhé polovině šedesátých let a s odstupem času je lze považovat za to nejlepší z Poláškovy tvorby. Jeden z takových snímků byl sice otištěn v oficiální místopisné knize *Ostrava* (1978), ovšem byl reprodukován s radikálním výřezem, který zcela ztratil svou původní komparaci dělník a masy ocelových konstrukcí nad ním. Zde se mu dostává prostor v původním měřítku, ovšem podle jedné z literárních kritik ani tak nemá v umělecké monografii místo: *„Šestici reportážních momentek, rozmělňujících textovou část, korunuje fotografické klišé non plus ultra – zasmušilý ocelář v přilbě na pozadí nezbytných vysokých pecí.“*[601]

Stěžejním souborem Poláškovy monografie se stal cyklus Senzualita krajiny, Ostrava. Autor se v jeho výtvarně orientovaných, expresivních a naturalistických obrazech zaměřoval na periferie města, kaliště, haldy nebo průmyslem silně ovlivněnou krajinu. Využitím detailů rozpraskané hlíny, bažin apod. zasahoval i do abstraktní fotografie. Ale ani zde nevytváří Miloš Polášek anonymní obrazy, ale naopak osobité reflexe místní krajiny, když do horizontu zasazuje typické průmyslové stavby Ostravy – těžní věže, komíny aj. Atmosféru některých snímků posouvá ještě různými speciálními fotografickými technikami. Je to tedy silný kontrast oproti formálním krajinám oficiálních fotografických publikací, které mnohdy zobrazovaly stejné náměty (haldy apod.), ovšem s cílem zobrazit průmyslové dominanty v kontrastu s líbivými motivy – západem či východem slunce, květy nebo obytnými domy. Miloš Polášek svým pojetím dosáhl nové tváře Ostravy, v kontextu jiných zpodobnění Ostravy v dobových publikacích, ovšem v souvislosti s regionálními fotografy ke zdevastované krajině nebo aktu v plenéru této krajiny přistupovalo podobně několik dalších autorů: Fedor Gabčan, Petr Sikula, Antonín Válek, Vladislav Galgonek, Petr Vomela nebo Ivan Straňák.[602]

Vášně vyvolala Poláškova publikace na stránkách odborného periodika *Československá fotografie*. Poprvé byla otištěna recenze kritizující některé aspekty titulu: *„Výběr osmi desítek snímků je jednotvárný* (...)*; Jednotlivé kapitoly* (...) *ilustrují sice zaměření Poláškovy tvorby, vyjevují však tematickou bezradnost, průhledně zakrývanou prvoplánovou ‚ekologičností‘* (...)*; V Ostravě tedy vznikla kniha* (...) *málo inspirativní, mdlá, bez hlubšího estetického názoru.“*[603] Načež o několik čísel dále *Československá fotografie* zveřejňuje reakci samotného autora otištěnou na jeho vlastní přání. V ní reaguje na původní recenzi a konkrétně například, že „místo rozboru jsou v ní jen nepodložené odsudky. Skutečné argumenty vůči kritice ale Polášek neuvádí.[604]

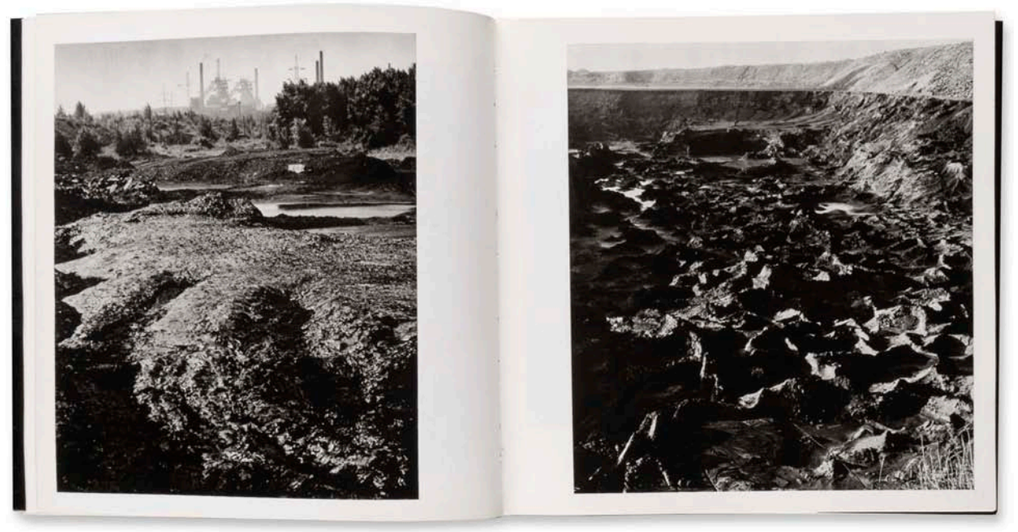

1619 | *Miloš Polášek* | 1987

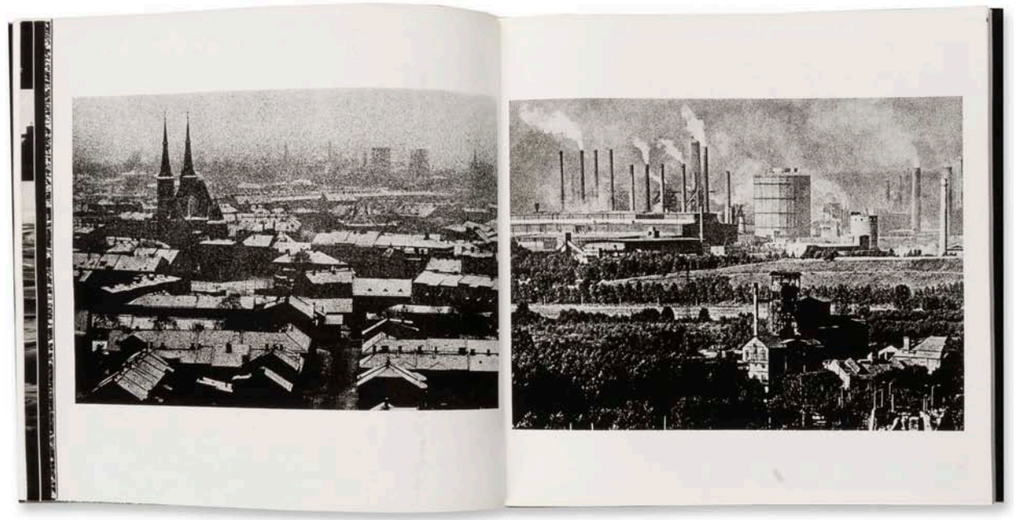

1620 | *Miloš Polášek* | 1987

Petr Sikula (1988)

Sikulovy krajiny bylo možné vykládat jako jeden z obrazů postmoderní průmyslové společnosti. Výstižně jeho krajinářskou tvorbu charakterizoval Vladimír Richtrmoc, který také zpracoval Sikulovu monografii v teoretické rovině a napsal k ní úvodní text. V časopise *Československá fotografie* psal několik let před vydáním této publikace. *„Snad právě proto utkvěl nejvíce v povědomí fotografické veřejnosti soubor ostravských krajin spojovaných se jménem autora nejčastěji a označovaný velmi obecně a nepřesně jako devastace krajiny. Problém, který se prostřednictvím sdělovacích prostředků stal předmětem široké odborné i občanské diskuse, kulminoval shodou okolností právě v té době, kdy Sikula dospěl ke krystalizaci a završení všech dosud realizovaných cyklů. Všechny, od idylických a romantických až po průmyslovou krajinu Ostravska, spojovala jedna myšlenková linie – vztah přírody a člověka, jejich osudové, existenční podmíněnosti a nevyhnutelnosti. Sikulovy krajiny z té doby je jedno, zda postihují klady či zápory civilizace – jsou z rodu těch, které se dotýkají našeho srdce, vstupují do něj naráz a bez výhrad. Vytrženy z kontextu času a prostoru, působí na nás svou vnitřní silou a krásou, baladickou tajemností hlubokých tónů, tušených osudů, přesvědčivostí autorského poznání, obrazového i citového souznění. V pojetí prvních cyklů, zachycujících místa ještě ne-dotčená rytmem civilizace, dynamikou vývoje a jen vzácně oživená přítomností člověka v obraze, přesunuje Sikula časovou identitu zdánlivě o celá desetiletí zpět, přestože jde o krajinu současnou. Majestát ticha, plynoucí v jeho krajinách, nás okouzluje a unáší, zároveň však dovádí k poznání, že jsme schopni ho dosud vnímat. Avšak objevovat ho daleko za hranicemi naší pohodlnosti, chránit pro sebe i pro generace, které přijdou po nás, je nám už příliš zatěžko.“*[605]

Poslední publikace fotografické řady edice Podoby představila několik Sikulových fotografických souborů od dokumentárních a krajinných záběrů z Liptova, série dokumentárních snímků Romů Lidé z hliněné vesnice a Cesty do zahraničí, cyklus aktů Žena či téměř abstraktní krajinné fotografie z Jižní Moravy. Nejpozoruhodnějším souborem z hlediska tématu této práce však byla Sikulova Ostravská krajina, jejíž vznik je datován do období let 1971–1974. Ke zobrazení průmyslem zasaženého prostředí v Ostravě přistupoval autor obdobným způsobem jako jeho místní kolega Miloš Polášek. Na rozdíl od něho však Sikula konkretizuje ostravskou krajinu začleněním charakteristických motivů do každého snímku. Nepracuje jen vysokými pecemi a fabrikami, ale jako motiv si bere i typickou stavbu doby tzv. normalizace – panelový dům. S hlubokou ostrostí snímku po vzoru americké skupiny f/64 si autor výrazně pohrává s vizuálními kontrasty půdy, její strukturou, výborně vystihuje dusivou atmosféru města. Na jeho obrazech lze najít rozpraskanou zem, ostrůvky ve špinavé stoce nebo zamlžení. Tyto atributy by mohly vzbuzovat představu o bezútěšné době, ve které snímky vzniky. Jsou naprostým opakem raných sluncem zalitých fotografií krajiny z celých totalitních let. Sikulovy krajiny jsou zahalené do temna, jsou tvrdé, naturalistické, plné dramatické atmosféry. Zde, v cyklu Ostravských krajin, jakoby jejich autor předvídal zánik nejen průmyslu v Ostravě, ale i konec režimu. Symbolika a mysticismus se objevují ve dvou posledních otištěných fotografiích tohoto cyklu, kde autor zapojuje do fotografie také akt ženy. I přestože taková forma pohledu na ostravskou krajinu nezapadala do standardní koncepce snímků v propagačních fotografických publikacích o Ostravsku, dvojice obrazů z této série se objevila už v knize *Uhlí a lidé* (1974).

1621 | *Petr Sikula* | 1988

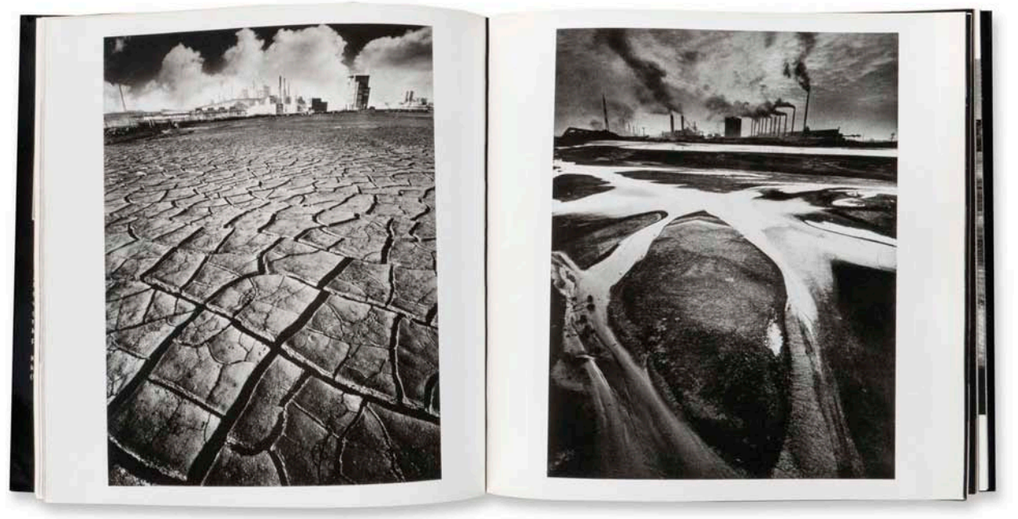

1622 | *Petr Sikula* | 1988

Kolářova první Ostrava

Baník Ostrava (1986)

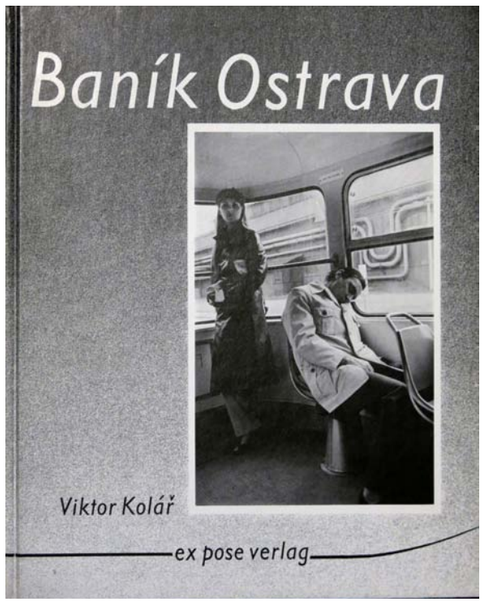

Fotografická tvorba Viktora Koláře ovlivnila mnohé zdejší i vzdálené autory. Častý návštěvník Ostravy, německý nakladatel a Kolářův přítel Hansgert Lambers (1937), vyhledával v ulicích města podobně bizarní scény a nalezená zátiší a začleňoval do scén kolemjdoucí postavy. Kolářova tvorba nepochybně ovlivnila i ostravského teoretika, pedagoga a fotografa Bořka Sousedíka, vyhledávajícího a tvořícího podobně expresivní až surreálné scény s využitím tvarové distorze pomocí širokoúhlých objektivů a s důrazem na figurální kompozice.[606]

Iniciátorem vydání knihy Viktora Koláře byl právě Hansgert Lambers, který krátce před vznikem této publikace založil v Západním Berlíně nakladatelství Ex pose. To se zaměřovalo především na produkci autorských monografií fotografů. Ještě před Kolářovým *Baníkem Ostrava* vyšla v roce 1986 trojice fotografických monografií shodného formátu a obdobné grafické úpravy, z nichž první patřila samotnému zakladateli Ex pose. Lambers měl k Ostravě poměrně vřelý vztah a dobře ji znal. Před založením nakladatelství pracoval u společnosti IBM a v Ostravě se řadu let podílel na konstrukci výpočetní techniky v hutním gigantu Nové huti Klementa Gottwalda. S fotografiemi Viktora Koláře se setkal prostřednictvím přátel, které v Ostravě poznal. Snímky ho zaujaly natolik, že se s autorem rozhodl vytvořit z kolekce jeho monografii. Pro její vydání však Lambers usiloval o oficiální povolení krajským a jinými úřady, což bylo, na základě sepsaného posudku nakladatelem, těmito orgány povoleno. Další žádosti o souhlas s vydáním knihy o Ostravě zajišťoval sám Kolář. Přes nesnadný proces spojený s nelehkou politickou situací té doby se vše podařilo udržet v rovině nižších úředních složek a nebylo například vyžadováno povolení žádného ideologického útvaru.[607]

Viktor Kolář nabídku německého fotografa a nakladatele bez váhání přijal, přestože mu krátce předtím vyšla publikace v rámci fotografické edice Podoby nakladatelství Profil v Ostravě. Kromě prezentování své tvorby i mimo hranice Československa byla pro Koláře klíčovým momentem rozhodnutí nakladatelem nabídnutá možnost vlastního sestavení publikace včetně selekce fotografií. Volnou ruku získal Kolář také při tvorbě úvodního textu publikace, do něhož už však Lambers mírně zasáhl odstraněním některých pasáží. Nakladatel také přidal básně Viléma Závady. Po dokončení knihy byl údajně Kolář mírně znepokojen amatérskou grafickou úpravou knihy a některými Lambersovými zásahy do koncepce publikace.[608] Grafický design knihy však působí vcelku dobře, přestože je řešen střídmě. Publikace má důstojný formát na výšku, což na rozdíl od publikace z edice Podoby dává snímkům větší prostor. Problematická je snad jen obálka knihy, s níž díky použitému písmu není zcela spokojen ani Kolář.[609]

Kniha svébytného souboru fotografií o průmyslovém městě nese rovněž specifický název *Baník Ostrava*. Ten vymyslel nakladatel Lambers a vycházel přitom z osobního poznávání Ostravy, jejímž výrazným charakterem pro něj byl fotbalový klub Baník Ostrava. Název je tak v určité symbióze s obsahem knihy – oba totiž zastírají povrchnost, a naopak nechají vyznít určitou tajemnost a osobitost pohledu dvou citlivých fotografů na průmyslovou Ostravu. Metaforické a alegorické je ostatně i pojmenování Kolářovy následné knihy *Ostrava. Obležené město* vydané o deset let později.

Snahou berlínského nakladatele bylo zviditelnit tvorbu Koláře i nakladatelství prostřednictvím publikování recenzí knihy *Baník Ostrava*. Psalo se o ní v kulturních rubrikách německých nebo holandských novin a časopisů. V jednom z nich například recenzent uvádí: „Pozoruhodné fotografie Viktora Koláře ukazují tristní skutečnost města Ostravy

v melancholickém tónu, ne bez nádechu ironie, zcela bez kouzla, zcela bez kýče.“[610]

Publikace byla distribuována převážně v Německu. Pokrytí poptávky v samotné Ostravě vyřešil Lambers dodáním knihy jen v malé míře. Přestože kniha vyšla zcela oficiálně, patrně s ohledem na svůj subjektivní tón a specifičnost se ale nedostala do širší distribuční sítě, a tak ji oficiálně prodávalo jediné knihkupectví v Ostravě. Tím byla prodejna Artforum otevřená už v létě roku 1989 jako první soukromé knihkupectví v Československu. Do té doby u nás nebylo možné publikaci zakoupit. V Německu měla kniha údajně špatnou distribuci a byla málo prodejná.[611]

Protože *Baník Ostrava* vyšel téhož roku, jako Kolářova knížka edice Podoby nakladatelství Profil, vybízí tato dvě díla ke srovnání. Knížka Profilu obsahuje 65 černobílých fotografií, *Baník Ostrava* jich obsahuje 93. Obě publikace mají třicet společných fotografií a jde o snímky, které se i v pozdějších Kolářových publikacích vyskytují nejčastěji. V obou knížkách také připadá jeden snímek na stranu. Kromě jednoho případu jsou společné fotografie pro obě publikace vůči sobě řazeny ve dvojici publikací odlišně, čímž vznikají mezi každou dvojicí obrázků nové vztahy. Zatímco v publikaci nakladatelství Profil je klíčovým motivem snímků celé kolekce člověk, do knihy berlínského nakladatelství zahrnul Kolář také od člověka osamocené obrázky ostravských reálií. Jan Bezucha k problematice srovnání dvojice knižních titulů píše: *„Proti výběru z Profilu je v této* [Baník Ostrava – pozn. autora] *mnohem více obsahově nesmlouvavých a kritických fotografií, které ještě nebyly v předchozí fotografické tvorbě tak silně zastoupeny, neboť nemohly být z ideologických důvodů publikovány.“*[612] Fotografickou tvorbou přitom asi myslí kolekci výběru, protože jednak knihy vyšly v tomtéž roce, a navíc obě zahrnují Kolářovu tvorbu přibližně ze stejného časového období – v nakladatelství Profil z let 1967–1983 a v nakladatelství Expose z let 1968–1986.

1623 | *Baník Ostrava* | 1986

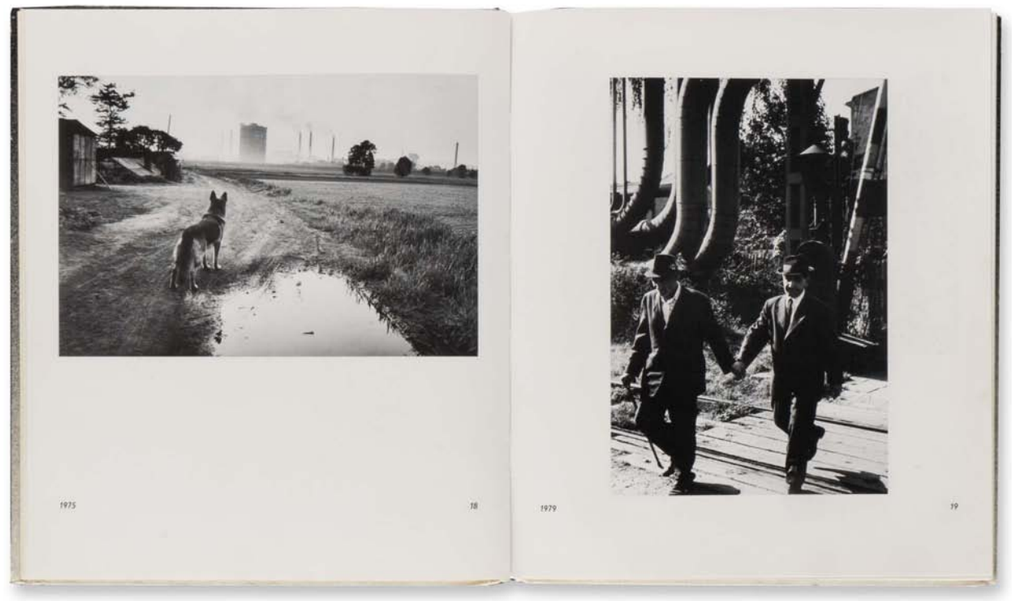

1624 | *Baník Ostrava* | 1986

1625 | *Baník Ostrava* | 1986

1626 | *Baník Ostrava* | 1986

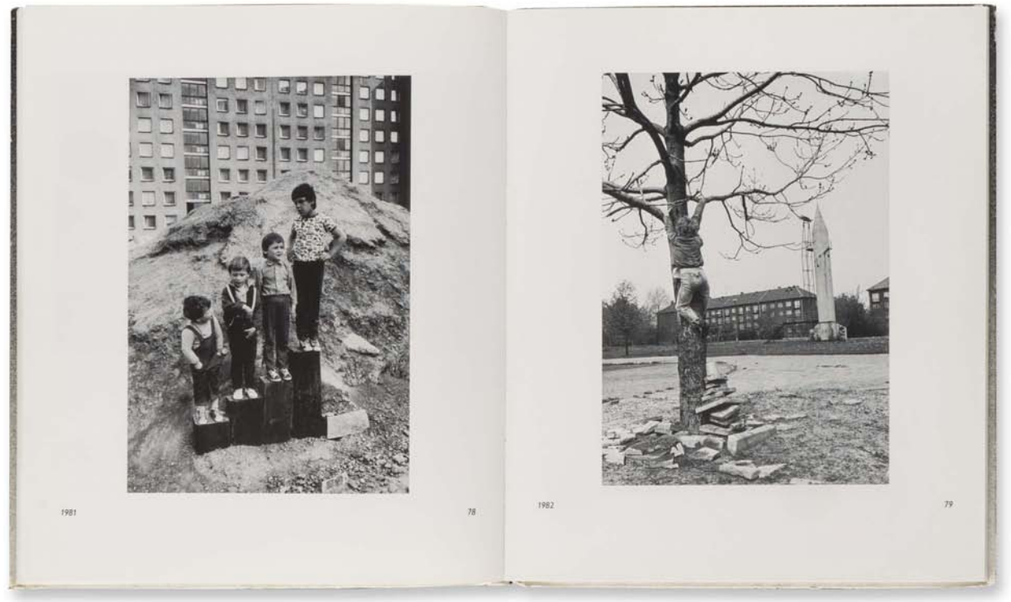

1627 | *Baník Ostrava* | 1986

1628 | *Baník Ostrava* | 1986

Světový portrét venkova. Knihy Jindřicha Štreita o venkově Bruntálska a Olomoucka a regionálních podnicích

1629 | *Vesnice je svět* (1993)

1630 | *Lidé olomouckého okresu* (1995)

K obrazu sledované oblasti svým osobitým pohledem výrazně přispěl mezinárodně uznávaný dokumentární fotograf a pedagog na Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě Jindřich Štreit. Ve své tvorbě a v knihách se svými originálními fotografickými příběhy soustředil na životy lidí a jejich prostředí na severní Moravě a ve Slezsku. Vedle fotografických projektů o různých podnicích a institucích kraje nejvíce s nejdéle pracoval na svém systematickém a dlouhodobém dokumentování vesnic Bruntálska a Olomoucka. Chronologický přehled knih vztahujících se k regionu severní Moravy a Slezska začíná vůbec první fotografickou knihou Jindřicha Štreita **Vesnice je svět** (1993), jež svým obsahem i názvem parafrázujícím McLuhanův slogan Svět je jedna vesnice charakterizuje své celoživotní fotografické téma. Vznikla dva roky po Špátově filmu Mezi světlem a tmou, dosud jednom z nejlepších filmových dokumentů o tvorbě Jindřicha Štreita, kde byla rehabilitována jeho osobnost a tvorba a poprvé v porevolučních časech také patřičně doceněna. Štreitův knižní debut povyšuje téma prostého venkova a náročného života zdejších obyvatel na vysokou uměleckou úroveň a zdánlivě bezvýznamné obce chudého kraje Bruntálska se tímto dostávají do světa. Ale nikoliv poetikou, jakou nalézáme třeba u jihočeských vesniček, zde se jedná o obraz tvrdé dřiny v hospodářství, bezútěšnost a často i ošklivost okolních měst a naplňování základních životních potřeb. Na „Štreitův“ venkov se pak v podobně groteskní a osobité vizuální interpretaci zaměřil ještě blízký rodák Bohdan Sláma ve filmu Divoké včely, když prostředí hlavních postav situoval do malé vesničky Jiříkov, kde Štreit kdysi vyučoval. Ale to je taky všechno. Málokdo se do zdejších obcí odváží, aby zaznamenával obrazy místních obyvatel. Ti totiž chápou výsledné snímky jako kritiku a reflexi tragiky vlastního života. Stydí se. Štreita však tolerují. Je jedním z nich – žije zde, pomáhá s prací, pořádá kulturní zájezdy do okolních měst a vždy k fotografovaným přistupuje s laskavostí a důvěrou. Výstižně to na sklonku totality vyjádřila autorka stručného článku o tehdejší Štreitově výstavě: *„Z obrázků jako by vystupuje pokora a neúprosnost kulminující právě v okamžiku, kdy se mačká spoušť. I radost je na nich syrová. Za záblesk úsměvu cítíme jeho křehkost, zranitelnost, jiskří z něj nehraná potřeba komunikace, jedno z nejohroženějších poznávacích znamení lidství v člověku.“*[613] Přes konzervativní, ale v době svého vzniku pro fotografické knihy obvyklou, obálku knihy *Vesnice je svět*, na níž nezasahuje text do fotografie, nebo potom grafickou úpravu s jednostranně potištěnými stranami od architekta výstav Emila Zavadila a v neposlední řadě i velmi slabou úroveň tisku, jde o první hmatatelné a trvalé setkání publika s tvorbou tohoto autora. Text, výběr a editaci fotografií provedl Antonín Dufek. Kniha byla vydána pražským nakladatelstvím Arcadia. Později pak Štreit publikoval snímky z blízkosti jeho domova v katalogu *Zabavené fotografie* (1999).

Do oblasti bývalého Severomoravského kraje geograficky zasahovala místa, v nichž vznikal soubor vydaný v knize

1631 | *Cesta ke svobodě* (1998)

1632 | *Lidé Třineckých železáren* (2000)

Lidé olomouckého okresu (1995). Při příležitosti stejnojmenné výstavy vznikala prakticky ve stejném týmu autorů a pod vydáním Okresního úřadu Olomouc.

Název knihy **Cesta ke svobodě** (1998) je jakoby odkazoval k příručce pomocí níž lze dosáhnout volnosti. Opak je ale pravdou a dramatické a zrnité záběry, sugestivní portréty křečovitých gest a pokřivené obličejové mimiky divákovi ukazují maximálně negativní stránku lidské společnosti a dobrovolné sebedestrukce. Její příčinou jsou drogy, jejichž dopady se snažil Štreit dokumentovat přímo v prostředí těžkých narkomanů. S texty několika odborníků v oblasti narkotik, pěti desítkami Štreitových fotografií knihu vydala Společnost přátel umění v Sovinci. Na okrajovou hranici společnosti se po téměř dvou dekádách vrátil, když na území sledované oblasti pořídil mnohé fotografie v rámci svého projektu a soubor samostatných obrazů v lepenkové krabici **Kde domov můj** (2016). Už to ale nejsou syrové dramatické záběry jako v případě obrazů drogově závislých. Zdánlivě vyčpělé téma lidí bez přístřeší dokázal Štreit interpretovat do silných psychologických portrétů s maximálním důrazem na prostředí a mimořádně silnou atmosféru modelovanou světlem a tlumenými barvami. Přitom jde o harmonické fotografie soustředící se jemným pohledem na psychologickou stránku alternativního způsobu živobytí.

Koncem devadesátých let začal Jindřich Štreit poprvé pracovat na projektu objednaném soukromou firmou a soustředěném pak do knihy **Lidé Třineckých železáren** (2000). Podobně jako před desítkami let pozval tento podnik do svých hal průmyslového fotografa Vladimíra Hipmana, tehdejší vedení usilovalo o obraz svých hutí zprostředkovaný fotografiemi svých pracovníků od Jindřicha Štreita. Manažer mu zavolal krátce po tom, co samotného Štreita napadlo nafotografovat nějaký podnik těžkého průmyslu. Podmínkou autora bylo zachování absolutní svobody ve fotografování, přestože se v tomto případě mělo jednat o zakázku a vlastně i předmět propagace proniku.[614] Během půlročního fotografování navštěvoval třísměnný výrobní proces hutí v různorodou denní dobu včetně nočních směn, na kterých Štreita zaujala jistá únava dělníků,[615] projevující se pak uvolněnou mimikou a odevzdanějšími pohledy do kamery.

Na téma těžkého průmyslu pak navázal v roce 2008 pro podnik Vítkovické železárny jubilejní knihou **Vítkovice** (viz kapitolu Fotografické publikace Vítkovických železáren), která se stala autorovou nejobsáhlejší monotematicky zaměřenou publikací. V knize autor uplatnil zcela nový přístup k dokumentaci prostředí, když kromě portrétů zařadil také snímky nalezených zátiší. Štreit chápal fotografování pro Vítkovice jako velkou příležitost i výzvu, kterou přijal i díky předchozí zkušenosti získané fotografováním Třineckých železáren.[616]

V čele vůbec všech Štreitových fotografických knih zůstává nepochybně jeho životní monografie **Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005** (2006), z jejíž kolekce pochází většina fotografií ze sledované oblasti. Byla vydána k příležitosti autorových šedesátin v pražském nakladatelství KANT. Stručný úvodní text Pavla Zatloukala z Muzea umění Olomouc je jeho vzpomínkou na setkání se Štreitem. Rozsáhlejší studii o autorovi napsal Antonín Dufek z Moravské galerie v Brně. Závěr knihy patří textu Ohlédnutí od Jindřicha Štreita, soupisu jeho bibliografie a seznamu výstav. Kniha je vedle češtiny psaná též anglickým jazykem.

Všední scény vesnic v knize jsou pro autora reflexí celého života. Radost i smutek jsou alfou a omegou jeho projektů

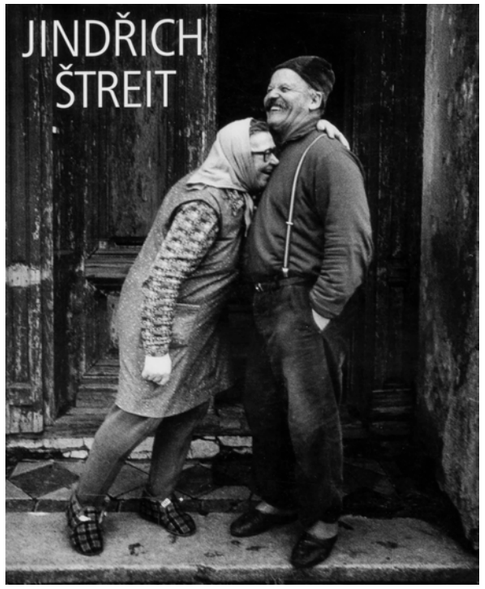

1633 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* (2006)

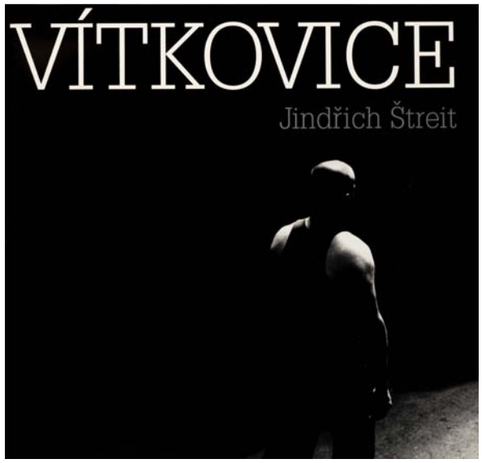

1634 | *Vítkovice* (2008)

a znamenitě zachycený obraz lidské psychologie v očích portrétovaných je základním znakem autorovy poetiky. Lidé a jejich prostředí neznámých vesnic na pomezí dnešního Moravskoslezského a Olomouckého kraje jsou přitažlivé nejen pro odbornou, ale i pro širokou veřejnost. Důvodem je neuvěřitelná lidskost, pochopení a pokora, se kterou Štreit k fotografovaným přistupuje a která současně prohlubuje důvěru fotografovaných. Při pozorování množství fotografií Bruntálska to vypadá, že autor čelí zázraku ze scén, které jakoby náhodně potkal. Ve svém životním projektu ale dlouhodobě osudy portrétovaných sleduje, vrací se k nim opakovaně a usilovně fotografuje. Odhalení skutečného života vesnic a obcí orientovaných na zemědělství a další hospodářství přinesl autor vedle svých knih také prostřednictvím fotografických autorských výstav.

Hned po sametové revoluci se Štreit se svým fotoaparátem přesouvá se svými projekty do zahraničí. Fotografie z vesnic Francie, Rakouska, Anglie, Polska nebo Japonska, Číny a Ruska jsou v knize citlivě vmíchány mezi vesnice blízké Štreitově bydlišti.[617]

Editorem fotografií v knize byl Štreitův kolega a původně jeho žák na Institutu tvůrčí fotografie Tomáš Pospěch. Ten ke knize připravil text, který ale nakonec nebyl otištěn. Text měly doprovázet malé fotografie datované od poloviny šedesátých let. Ty se totiž od pozdější Štreitovy tvorby odlišovaly, proto se neměly stát součástí hlavní obrazové sekce, ale jen určitou ilustrací v úvodu knihy. S vynecháním textu se vytratil i záměr ilustrativních snímků z rané Štreitovy tvorby. Kniha má ve svém podtitulu vymezeno období od roku 1965, ale ve skutečnosti je v celé knize otištěna jen jedna fotografie právě z tohoto roku, pak z dalších třinácti let už žádná a datace pokračuje až rokem 1978. Vznikla tedy určitá chyba, kterou pak Pavel Vančát v periodiku *Art + antiques* zveličil. Systematicky se tedy Jindřich Štreit fotografování vesnice věnoval teprve od roku 1978. Do té doby pracoval na ucelených souborech jako Romové bez romantiky nebo na dokumentaci divadla. Do roku 1993 byla vesnice pro autora dominantní téma.[618]

Žlutý tón předsádek s tlumenou fotografií husího a pohřebního průvodu doslova prosluní celou publikaci, protože výrazně oživí jinak černobílou škálu. Tato fotografie otištěná na předsádkách vepředu i vzadu je vlastně úplně první fotografií celé série a také jednou z vůbec prvních publikovaných Štreitova vesnického projektu. Vznikla v roce 1965, tedy dlouho předtím, než Štreit vůbec vesnici začal systematicky fotografovat. Přesto dokonale zapadá do autorova rukopisu. O barevné oživení knihy formou grafického zásahu usiloval Tomáš Pospěch a požádal o to grafika této knihy Otakara Karlase. Ten vytvořil několik návrhů obálky s barevným textem, tedy jménem a příjmením autora. Žádný z nich se ale Pospěchovi nezamlouval, proto obálka nakonec zůstala ve stupních šedi.

Asi největší výzvou pro editora i grafika byla volba knižního formátu na výšku, nejen proto, že dosavadní Štreitovy knihy byly šířkové, ale Pospěch považuje tento tvar knihy za důstojnější. Sazba fotografií na dvoustranách je poměrně

1635 | *(Ab)normalizace* (2009)

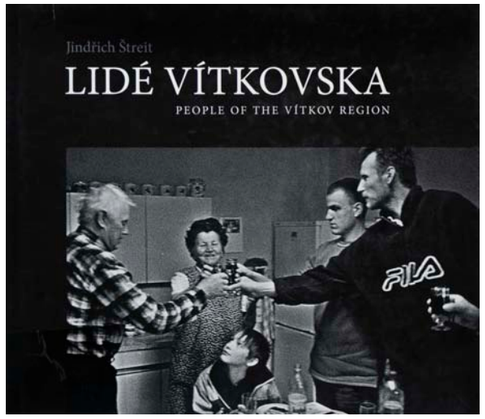

1636 | *Lidé Vítkovska* (2010)

dynamická pracující s různým umístěním od spodního a horního okraje strany. Tím editor a grafik vyrovnávají nesoulad poměru stran snímků a knižní strany. Fotografie ani v jednom případě nejde přes knižní hřbet, což byla Štreitova podmínka.

Kniha byla brzy vyprodána. Pospěch proto s Kerlickým zvažoval dotisk, kde by se také objevil jeho původně zamýšlený text se snímky. Kerlický sehnal holandského nakladatele s úmyslem vydat českou a zahraniční verzi. V důsledku krize ale od edičního počinu nakladatel ustoupil. V roce 2013 přišel Kerlický znovu s nápadem knihu vydat, to už ale Pospěch pracoval na novém titulu. Podali tehdy žádost o grant, ale Štreit v té době připravoval s Bárou Baronovou knihu o bezdomovcích a Štěpánka Bieleszová s ním dokončovala publikaci *(Ne)známé fotografie 1978–1989*. [619]

V roce 2020 vznikla o Štreitově venkově kniha **Village People: 1965–1990** v berlínském nakladatelství Buchkunst a pražském KANTu, Také tato kniha věnující se kromě jediného snímku výhradně lidem na vesnicích Bruntálska naráží na problém se svou datací, která je rovněž podtitulem knihy. Ta je vymezena lety 1965–1990. Čtenář asi nepředpokládá vyvážené zastoupení vzniku fotografií napříč všemi dekádami, ale ani ne zcela okrajové. Ze druhé poloviny šedesátých let lze v knize podle seznamu otištěném vzadu nalézt dvě fotografie. Z celé dekády sedmdesátých let pouze tři fotografie z roku 1979. Z roku 1990 je pak osm fotografií. Z celku 137 fotografií a vymezeného čtvrtstoletí jsou tak ve výrazné většině snímky z let osmdesátých. Fotografie nejsou číslované, takže i v seznamu obrázků jsou označeny čísly stran. Na druhou stranu asi takové vymezení nelze považovat přímo za chybu, ale spíše za jakousi zvláštnost. Vždyť podle samotného obrazu téměř nelze rozeznat šedesátá léta od raně porevolučního období. Naopak velkým kladem v nejnovější knize o Štreitově vesnici je využití nové digitalizace původních fotografií. Projevuje se to zejména na výřezech, ke kterým na rozdíl od autorovy životní monografie tentokrát nedošlo. Divák tak nepřichází o nezanedbatelné prvky rámující scénu. Lze porovnat například *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* (2006) s. 24 a *Village People: 1965–1990* (2020) s. 9, dále s. 43 a s. 14, s. 120 a s. 56 aj. V knize Village People je mnoho dosud nepublikovaných, a přesto skvělých fotografií. O její kvalitě svědčí ocenění 3. cenou v soutěži nejlepších fotografických knih vydaných v Německu za rok 2020. Knihu z tisíců negativů zapůjčených v autorových šanonech sestavil Thomas Gust a Anna Druga z nakladatelství BUCHKUNST v Berlíně, kteří s nápadem na knihu přišli a oslovili Vladimíra Birguse jako autora textu a spoluautora výběru fotografií. Oba němečtí spolueditoři se po vydání intenzivně věnovali propagaci knihy. V roce 2021 například na fotografickém festivalu v Arles připravili po celý úvodní týden ve Fondation Manuel Rivera-Ortiz samostatnou projekci fotografií z této knihy, výstavy ke knize proběhly v Galerii Anzenberger ve Vídni a v galerie Forum für Fotografie v Kolíně nad Rýnem Knihu si z několika nabídek vybrali členové jednoho amerického knižního klubu, pro něž pak v Kolíně Birgus se Štreitem podepsali celkem 450 výtisků.

S velkým zastoupením míst bývalého Severomoravského kraje, v kulisách a s motivy dvou totalitních dekád v Československu připravil Jindřich Štreit publikaci **(Ab)normalizace** (2009). Vznikla u příležitosti jubilea sametové revoluce, byla doprovázena textem Antonína Dufka a Ludvíka Vaculíka a vydalo ji Muzeum Kroměřížska. S publikací uspořádal Štreit také několik stejnojmenných výstav. Tentokrát již fotografie nebyly časově nezařaditelné jako dosavadní Štreitovy snímky, ale záměrně zachycovaly dobové reálie i drobné

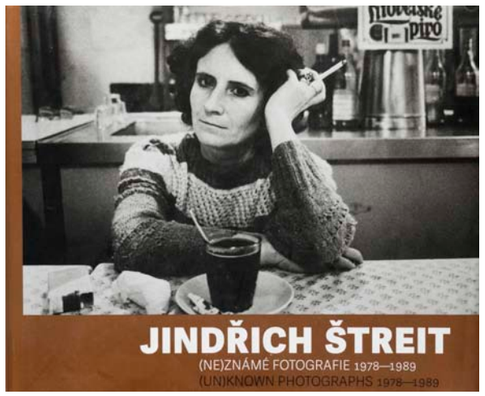

1637 | *Jindřich Štreit: (Ne)známé fotografie 1978–1989* (2016)

1638 | *Kde domov můj* (2016)

prvky veřejného i vlastního prostředí fotografovaných. Výstižně pak soubor charakterizoval Antonín Dufek: *„Mohly by se stát vítanou kořistí sociologů. Proslulé Štreitovy náměty – a zároveň charakteristiky minulého režimu – jako civilní obrana, režimní oslavy, schůze, nevkusné kanceláře, devastované objekty a hesla, vysedávání u televize či všudypřítomné kouření mají dnes snad ještě větší výpovědní hodnotu.“*[620]

Další kniha **Lidé Vítkovska** (2010) představila lidi z města, které nemá ve svém regionu v posledních letech dobrou pověst vlivem přírůstku romského etnika a do paměti obyvatel celé republiky se neblaze zapsalo v souvislosti se závažným rasovým žhářským útokem z roku 2009. Rok nato si město nechalo vypracovat obraz svých obyvatel prostřednictvím autorských fotografií Jindřicha Štreita.

Kniha **Jindřich Štreit: (Ne)známé fotografie 1978–1989** (2016) čerpá z dosud nepublikovaných fotografií vystavených však už v roce 1989 ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Snímky zde pak byly uloženy až do doby, než je v roce 2016 doktorka Šimková odcházející do důchodu předala Štěpánce Bieleszové, která pak vytvořila k výstavě doprovodnou knihu. Druhým zdrojem neznámých fotografií se staly několikametrové role papíru s necelými dvěma stovkami fotografií vystavené kdysi v kině Pohraničník v Bratislavě, kde Štreit v období tzv. normalizace vystavoval, když měl zakázáno vystavovat na území Česka.[621]

Jedna z nejnovějších publikací autora má název **50 let rýmařovských domů očima Jindřicha Štreita** (2019) a je propagační knihou zhotovenou na zakázku pro podnik RD Rýmařov (dříve Rudné doly Rýmařov, dnes Rodinné domy Rýmařov) vyrábějící typizované montované domy zvané Okal. Jejich základem je dřevo, které i ve fotografiích tvoří ústřední tematickou linii. Příběh tak nezačíná ve fabrice, ale v lese při kácení stromů, kompenzovaný ale i výsadbou nových dřevin. Momentky pracovních procesů rýmařovského závodu doplňuje Štreit i odpočinkem dělníků. Na úvod knihy přidali autoři ještě tucet černobílých fotografií z roku 1993, kdy v podniku Štreit fotografoval poprvé. Vznik domku od výsadby stromu na jeho základy po hotové dílo s jeho majiteli tvoří komplexní obraz podniku dokumentovaný ještě světově významným fotografem. Jedna z tisíců českých výrobních firem tak získala ke svému půlstoletí unikátní propagační materiál.

Mnohem méně podařená publikace z výběru Štreitových regionálních titulů vznikla o opavských obyvatelích žijících v trojici obytných domů z poloviny šedesátých let situovaných u řeky Opavy ve stejnojmenném městě. **Paměti tří paneláků: život jedné komunity** (2019) je publikace iniciátorky a spoluautorky Ivety Júsové, motivována nepochybně vlastními emocemi a prožitky, tedy faktem, že se v jednom z domů narodila a vyrůstala. Soužití v bytovém družstvu, individuální řešení domácnosti, různorodost lidských typů obyvatel domu nabízejí nepochybně silný potenciál. Informačně hodnotná a často vizuálně zajímavá jsou nalezená zátiší a městské krajiny, to se paradoxně nedá říci o dokumentárních a portrétních fotografiích obyvatel domů. Ty jsou naopak velmi povrchní, spíše konstatující motiv nijak zvláštního života v sídlištní zástavbě.

Kraj a města, to jsou především jeho lidé. Proto i knihy s humanisticky orientovanou dokumentární fotografií dokáží vedle tradičně pojatých místopisných knih charakterizovat určitou oblast. Jindřichu Štreitovi se za téměř půlstoletí podařilo podat vypovídající, i když výrazně osobitou, zprávu o regionu. Přitom jmenované publikace tvoří jen část Štreitova rozsáhlého díla.

1639 | *Paměti tří paneláků: život jedné komunity* (2019)

1640 | *50 let rýmařovských domů očima Jindřicha Štreita* (2019)

1641 | *Village People: 1965–1990* (2020)

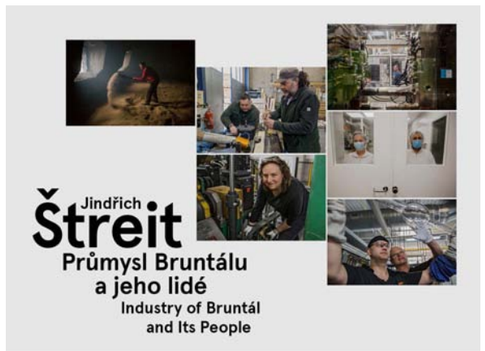

1642 | *Průmysl Bruntálu a jeho lidé* (2022)

1643 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* | 2006

1644 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* | 2006

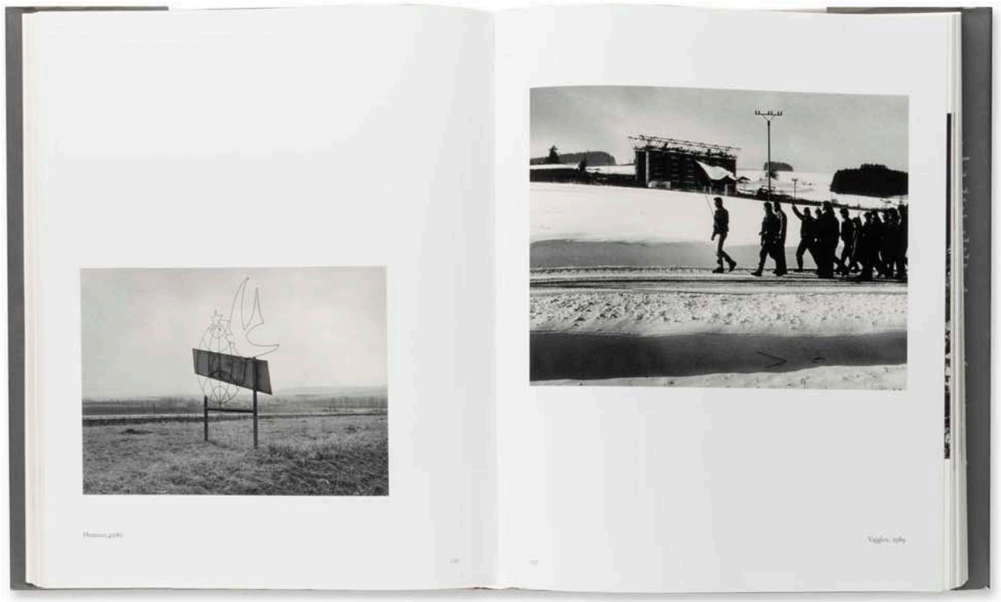

1645 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* | 2006

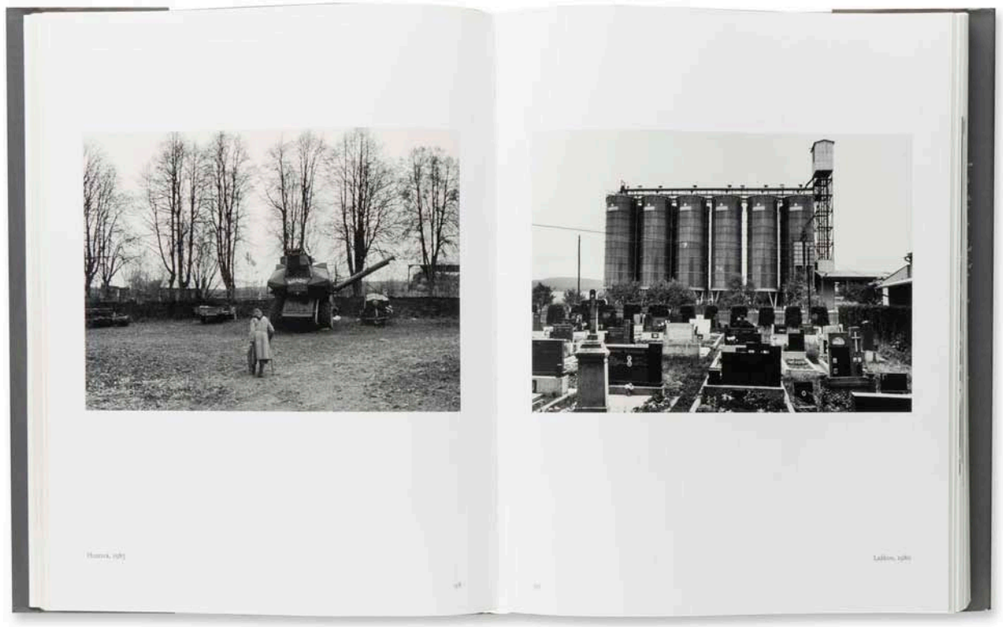

1646 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* | 2006

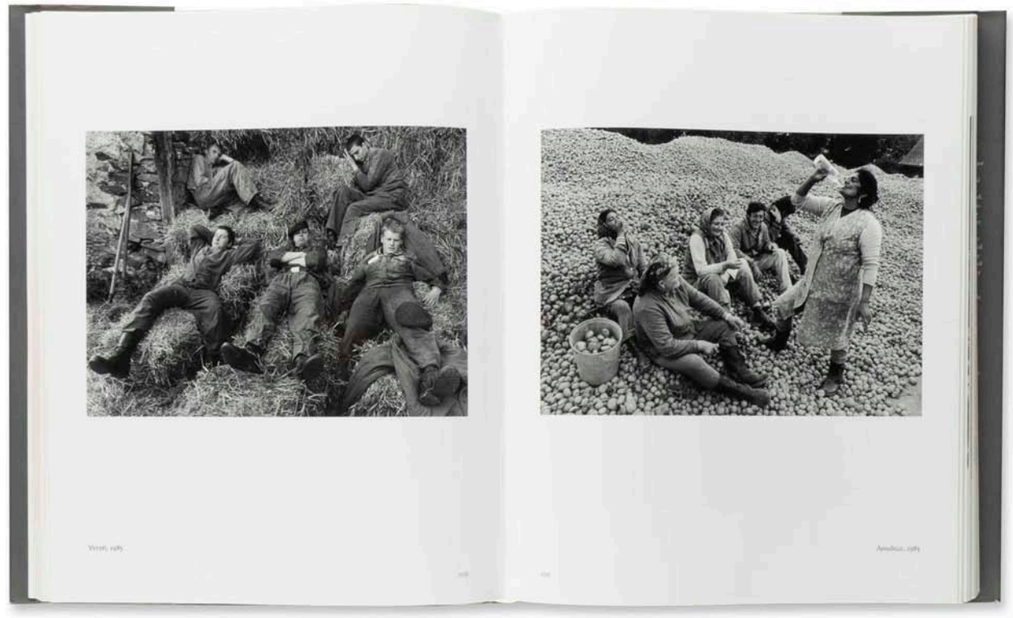

1647 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* | 2006

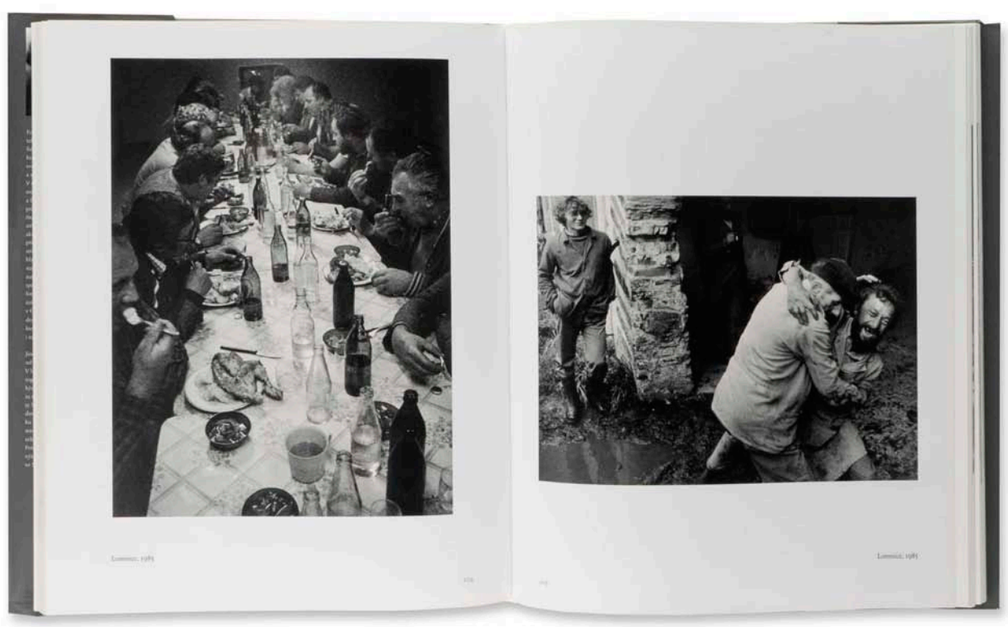

1648 | *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* | 2006

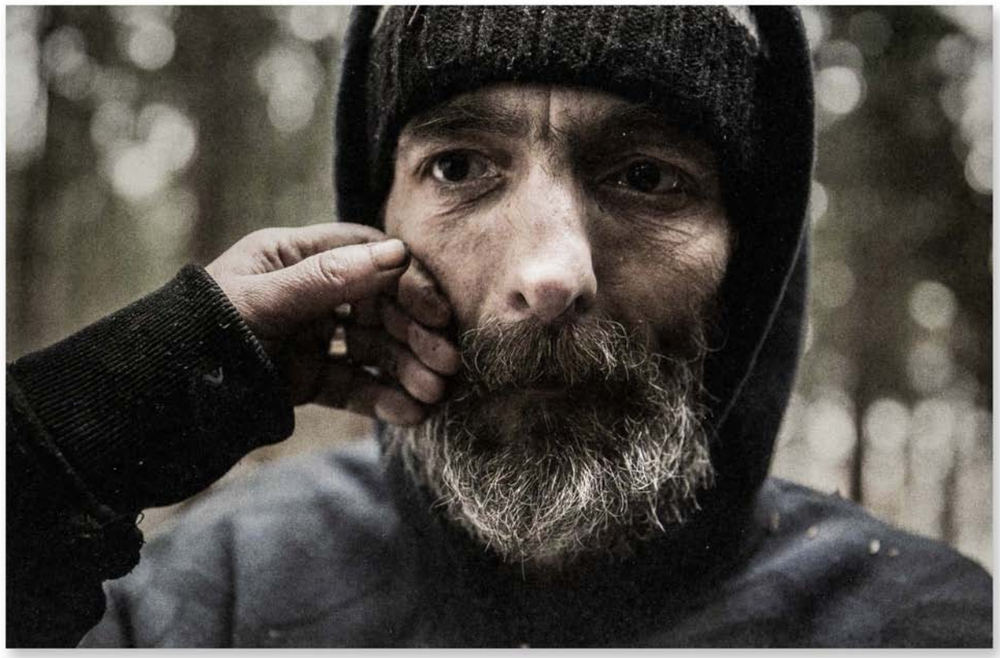

1649 | *Kde domov můj* | 2016

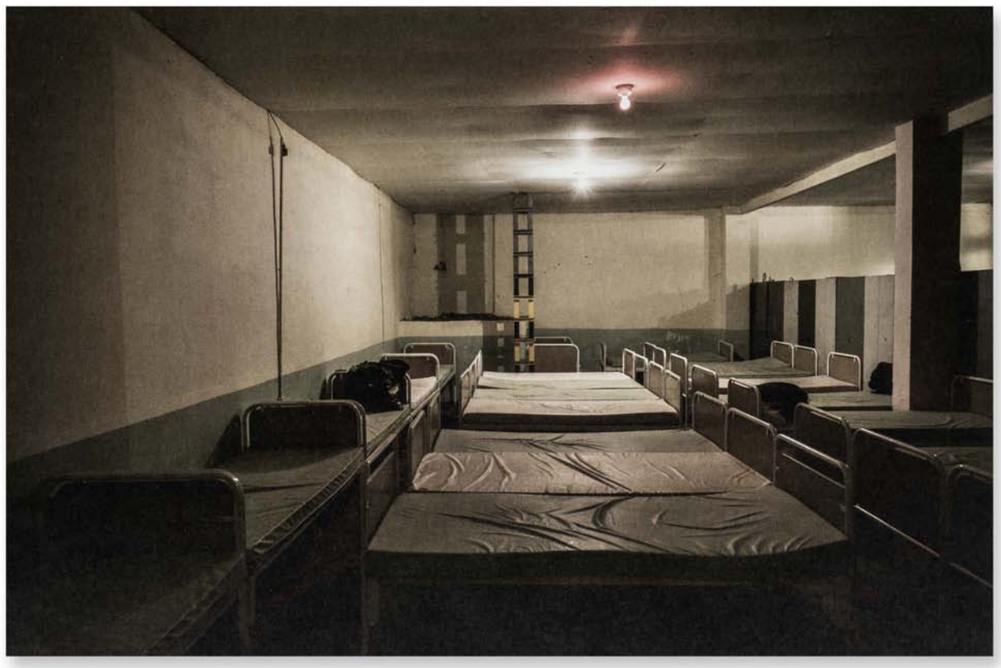

1650 | *Kde domov můj* | 2016

1651 | *Kde domov můj* | 2016

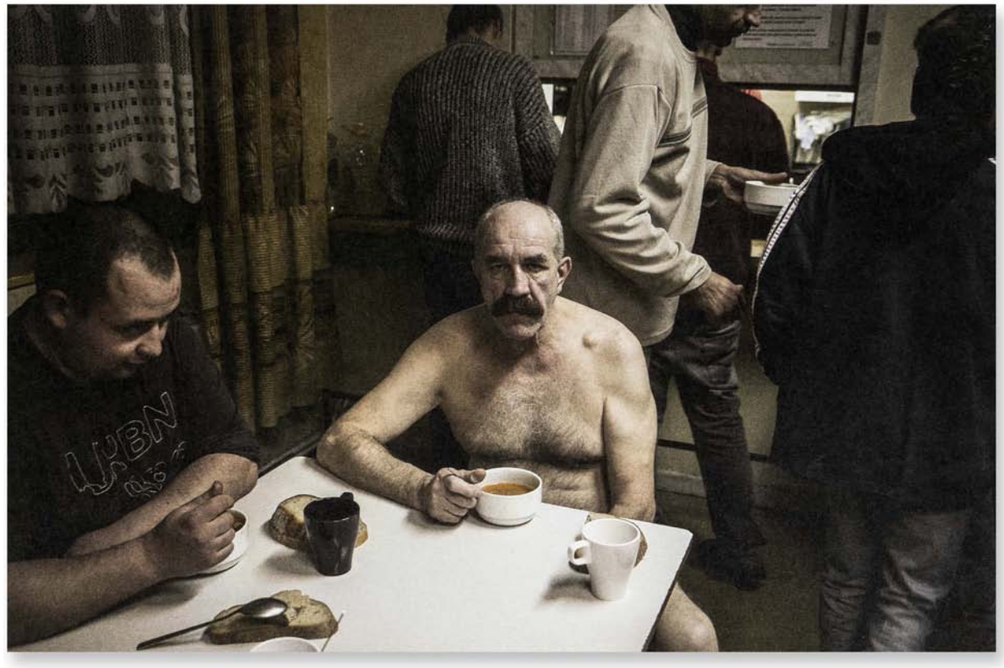

1652 | *Kde domov můj* | 2016

18

19

1653 | *Village People: 1965–1990* | 2020

56

57

1654 | *Village People: 1965–1990* | 2020

98

99

1655 | *Village People: 1965–1990* | 2020

Očima studentů fotografie

Ateliér Jindřicha Štreita (1996), *Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století* (1999)

Kromě vlastní fotografické tvorby tento nestor české dokumentární fotografie vychovával od roku 1991, kdy začal vyučovat na obou tehdejších československých vysokých školách s oborem fotografie, mladou generaci fotografů. K dokumentaci života a osudů lidí severomoravského regionu zval pravidelně Jindřich Štreit své studenty přímo do jeho domovských vesnic.

Prvním katalogem doprovázejícím výstavy v letech 1996 a 1997 v Uherském Hradišti, Chebu, Dolním Benešově a v polské části Těšína byl titul *Ateliér Jindřicha Štreita*. Na fotografování a jeho vzniku se podíleli studenti Filmové akademie múzických umění v Praze a Institutu tvůrčí fotografie SU v Opavě Petr Karola, Martin Popelář, Tomáš Pospěch, Evžen Sobek, Lucie Škvorová, Petr Vilgus, Pavla Hrachová, Vukašin Latinović, Zdeněk Stolbenko, Elke Schulze-Bisping a Daniel Šperl. Textem knižní soubor a projekt představil Miroslav Vojtěchovský a Vladimír Birgus. Celkem 46 fotografií uvádí zákulisní Štreitova fotografie na obálce. Snímky z Bruntálska a Opavska zobrazují místní obyvatele v prostředí obcí, ale i v jejich domácnostech.

Součástí tohoto Štreitova ateliéru byl projekt studentů a pedagogů Institutu tvůrčí fotografie *Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století*, který byl dále rozvíjen a završen výstavami v Opavě a Ostravě, ale především katalogem vydaným v roce 1999. Fotograficko-sociologická dokumentace probíhala pod vedením pedagogů Jindřicha Štreita, zajišťujícího tvůrčí rovinu projektu, Jiřího Siostrzonka, který měl na starosti sociologickou stránku a organizace celku připadala na Vojtěcha Bartka. Na rozdíl od jiných podobných projektů se dařilo v devadesátých letech získávat prostředky, jiné to ale bylo v případě katalogu *Lidé Hlučínska*. Přesto šlo o jeden z největších českých fotografických projektů vůbec. V největší míře fotografovali studenti Tomáš Pospěch, Evžen Sobek a Martin Popelář a s nimi další dvě desítky studenů včetně organizátorů Bartka, Štreita a Siostrzonka.[622] Po čtvrtstoletí od vzniku fotografií lze říci, že projekt měl v české porevoluční dokumentární fotografii nemalý význam. Pomohl prohloubit povědomí o příhraničních obcích Opavska a Hlučínska a především zobrazit život lidí této specifické oblasti.

Úspěšným projektem ukončeným výstavou v opavském Domě umění a katalogem *Opava na prahu nového tisíciletí* (2006) byla dokumentace domovského města Institutu tvůrčí fotografie a Slezské univerzity v Opavě. Katalog sestavili Vladimír Birgus s Tomášem Pospěchem z prací 19 studentů ITF. Kombinoval mnoho kreativních pohledů na město a jeho obyvatele – letecké snímky, portréty, dokumentární fotografie i fragmenty městské krajiny.

Mimo sledovanou oblast kraje vznikalo se studenty Institutu tvůrčí fotografie ještě několik dlouhodobých dokumentárních fotografických projektů. Všechny byly završeny nejen výstavami, ale i katalogy – *Zlín a jeho lidé: fotografický projekt 1997–2001* (2002) a rozsáhlé publikace se dočkaly po deset let shromažďované a koncepčně různorodé individuální soubory účastníků fotografické dílny v jihomoravském Mikulově – *Mikulov: fotografická dílna: 2009–2018* (2018).

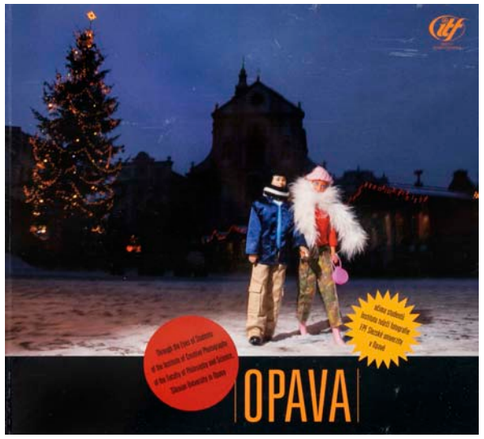

1656 | *Opava na prahu nového tisíciletí* | 2006

Beskydy klasika místní fotografie

Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa (2000)

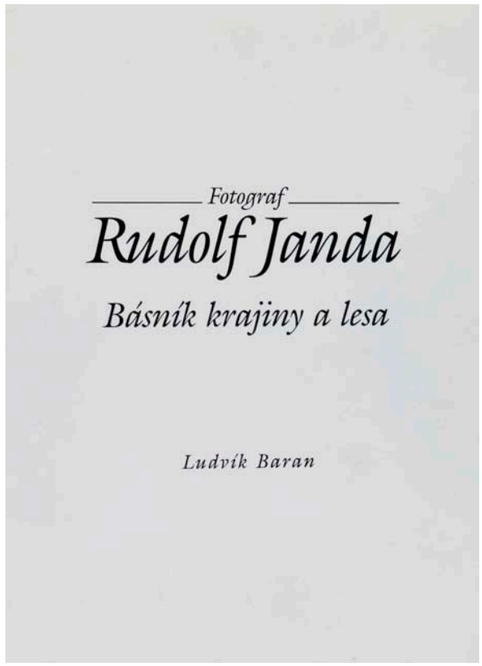

Tři životní fotografické knihy Rudolfa Jandy vyšly ve velkých nakladatelstvích a všechny se věnovaly tématu pralesa. Vedle toho ale Janda fotografování rodné Beskydy, z čehož vzešla výstava a katalog s textem teoretika a historika fotografie Ludvíka Barana teprve v roce autorova úmrtí. Přitom o několik let dříve byla Jandova autorská monografie s Baranovým textem zařazena do edičního plánu fotografické řady edice Podoby brožovaných publikací regionálních fotografů tehdejšího Severomoravského kraje nakladatelství Profil.[623] K jejímu vydání už ale nedošlo.

Rudolf Janda studoval práva na Karlově univerzitě v Praze, ovšem rok strávený přípravou na rigorózní zkouškou trávil doma ve Frýdku. Studium v přírodě u řeky Olešné jej přinutilo fotografovat – potoky, les a stromy. Krajina Beskyd pro něj znamenala soulad dvou rovin – přírodní a lidské. Měl za to, že člověk sice do krajiny zasahuje, ale neškodí ji. Harmonii lidských obydlí a krajiny vnímal Janda jako umělecké dílo.[624]

V blízké průmyslové Ostravě zase Jandu nejvíce uchvátily haldy připomínající vlastně kopce jeho rodných hor. Vedle toho řadu let zachycoval proměny řeky Odry. Výtvarnou fotografii nikdy nedělal, mnohem více chtěl zaznamenat to, co podléhá proměně a zániku. K tomu říkával: *„Já se na své fotografie nedívám jako na umění, pro mne je to služba – služba přírodě.“*[625]

Podobně jako se pro Zdenko Feyfara staly celoživotním tématem Krkonoše, Janda zase sedmdesát let fotografoval Beskydy. Během této doby zřetelně vnímal proměnu v krajině, likvidaci polí, luk, pastvin a lesů. Fotografoval také proto, aby si i ostatní lidé uvědomili, co všechno už ztratili.[626]

Ve třicátých a čtyřicátých letech fotografoval v Beskydách především prales, místo zcela osamocené od civilizace. Vedle toho však zachycoval také soužití beskydské krajiny s lidmi. Beskydy fotografoval od Valašského Meziříčí po Babí horu, Pobeskydí od Starého Jičína po Frýdek, Štramberk, Hukvaldy, Tichou.[627]

Katalog tvoří volné listy s dvanácti vlepenými reprodukcemi. V nákladu 250 kusů jej vydala Muzejní a vlastivědná společnost ve Frenštátě pod Radhoštěm. Kromě toho vyšlo album stejného obsahu, jen většího formátu, s vintage printy fotografií v nákladu pouhých 30 kusů.

Publikace je zatím poslední tiskovinou Jandových fotografií. Autor se bohužel doposud nedočkal monografie, která by komplexněji představila jeho dílo včetně jeho snímků dramatické, a přesto obrazově klidné Ostravy.[628]

— 2 —
Pohled z Konečné na Moravskoslezské Beskydy, 1964

1657 | *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa* | 2000

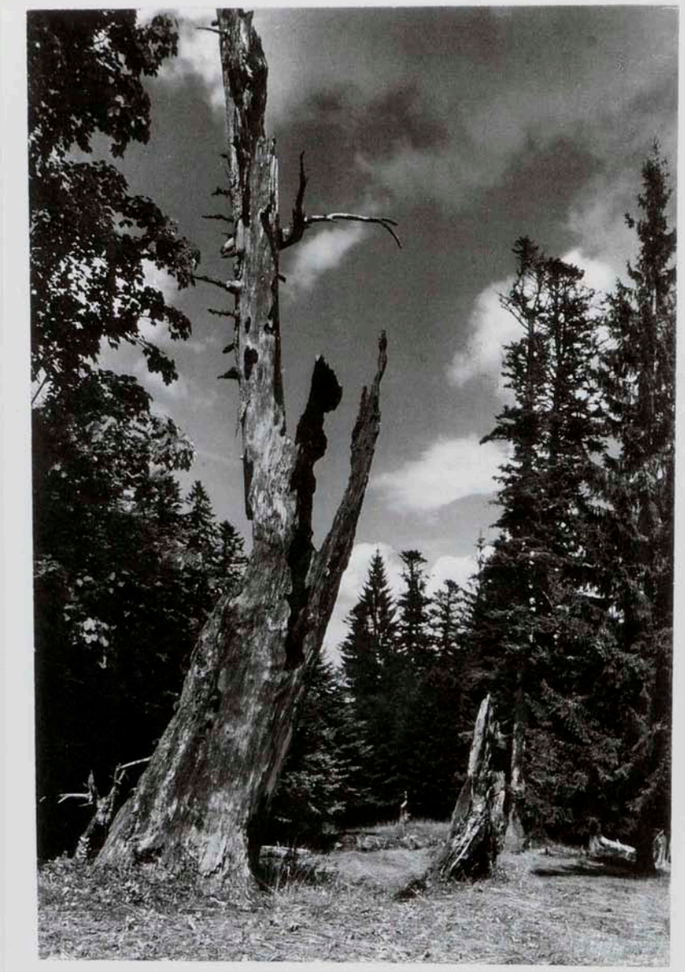

— 5 —
Z pralesa Mionší, 1945

1658 | *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa* | 2000

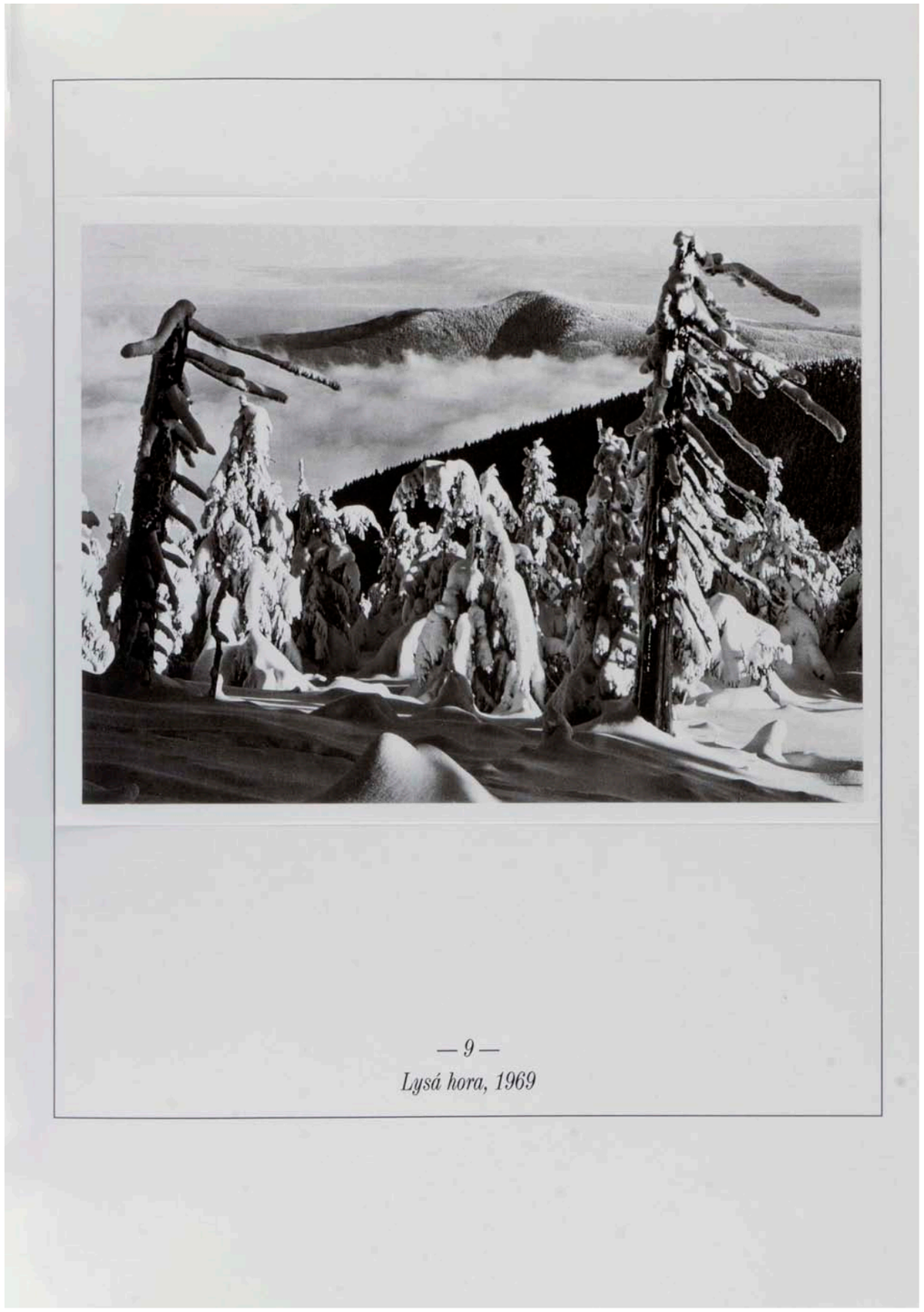

— 9 —
Lysá hora, 1969

1659 | *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa* | 2000

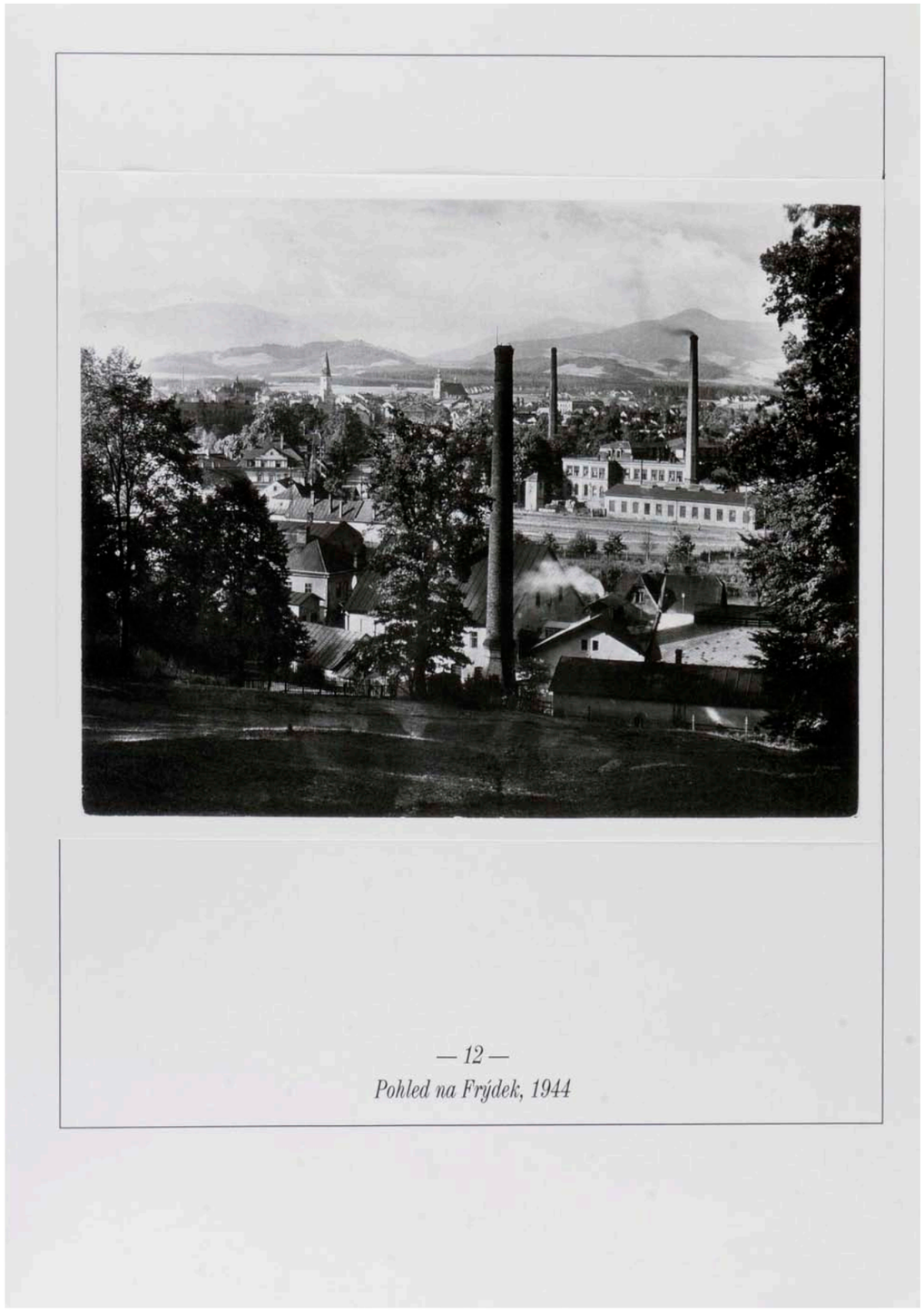

— 12 —
Pohled na Frýdek, 1944

1660 | *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa* | 2000

Ostrava jako život a tvorba

Viktor Kolář (2002)

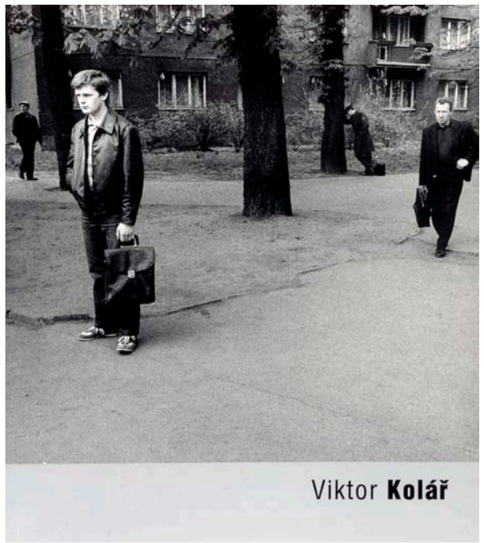

Monografií fotografa a filmaře Alexandra Hackenschmieda zahájilo pražské nakladatelství Torst v roce 2000 edici Fototorst zahrnující do roku 2013 fotografické monografie celkem 38 našich autorů. Navázalo tak částečně na podobnou řadu monografií světových a tuzemských fotografů Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (později Odeon), které v letech 1958–1991 vydalo 43 titulů. V pořadí devátým svazkem Fototorstu byla publikace ostravského fotografa Viktora Koláře s textem filmového a literárního kritika Jiřího Cieslara. Vedle jeho úvodní studie o Kolářově tvorbě je uveden rozhovor s autorem a jeho dosavadní fotografické aktivity a životopis.

Jde o první Kolářovu publikaci od osudového *Obleženého města*, které sice nebylo přijato městem, pro které bylo původně vydáno, o to větší zájem ale vzbudilo u publika. Ostrava se v pojetí Koláře stala mimořádně populární, což vytvořilo dobrý předpoklad pro vznik jeho další monografie s výrazným zastoupením Ostravy. Z celkem 90 otištěných fotografií je jen několik vytvořených mimo „Kolářovo“ město, mimo jiné také proto, že Kolář fotografoval jinde jen výjimečně. Pouze po jednom snímku nacházíme motivy nedalekých měst a obcí Frýdek-Místek, Mošnov, Havířov, Bohumín, dva snímky z Orlové, dva z Karviné, tři snímky z Paskova nebo vzdálenějšího Mostu nebo slovenských Malých Karpat.

Publikace charakterizuje tvorbu Viktora Koláře fotografiemi pořízenými mezi lety 1965 a 2000, tedy z jeho prakticky celé dosavadní fotografické tvorby. Oproti jeho předchozí knize *Ostrava. Obležené město*, kde město v očích jeho vedení zesměšnil a diskreditoval, zde optimistickému vyznění výrazně pomáhá černí nezalitý papír nebo z hlediska motivů vypuštěné úzkostlivé pohledy do smutných krajin ostravských periferií.

Autoři knihy Fototorstu sice vypouští dosavadní na zemi ležící postavy (*Obležené město*, s. 78 a 101), ale nahrazují je zase novými (obr. 55 a 58). V ulicích města nechybí ani další mátožné figury (obr. 56, 62, 74, 76), zvláštní interakce dvou kolemjdoucích (obr. 14, 28, 38, 41, 57, 67) nebo setkání s průmyslovými monumenty (obr. 5, 16, 25, 27, 39, 40), hospodské neřesti (obr. 61, 71 a 72), podivná setkání s koněm (obr. 24), psem (obr. 50) nebo labutí (obr. 40) jen přispívají k nevšednosti obrazu Ostravy. Nová kniha se zdá být více optimistická, jejími motivy jsou kromě čtveřice snímků neživých městských reálií už jen lidé. Tragika města se v novém pojetí mění spíše na satirický a ironický obraz. Dnes již z morálně-společenského hlediska nepublikovatelnou fotografií je pohled na jezero, jehož ústředním motivem je však detail aktu malé dívenky snímaný od jejího pasu (obr. 19). Ta byla mimochodem otištěna také jako ilustrativní snímek recenze Kolářovy výstavy v roce 1998.[629] V polovině osmdesátých let, kdy snímek vznikl, byl snad symbolem nevinnosti, dnes ale vlivem pečlivé sociální korektnosti důvodem k znepokojení a hrozby vyvolání touhy některých diváků. Na protější straně je pak ještě postavena fotografie muže drsného vzhledu třímajícího v jedné ruce panenku miminka – gesto mohutné mužovy ruky a poloha hračky dítěte ukazují na jeho bezbrannost. Patrně nenáhodná dvojice tak umocňuje fakt, že dnes by tato dvojstrana asi v knize otištěna nebyla.

Ostatně celá Kolářova tvorba je mnohovýznamová a v kniha nám nabízí ještě další interpretace díky výběru snímků do souboru, a jejich bezprostřední blízkosti na knižní dvoustraně.

Malou monografii edice Fototorst mi Viktor Kolář signoval a před datum věnování napsal jako místo pouhé „O.“ jako Ostrava. Jakoby pro něj bylo toto město vším – rodným a životním místem a tvorbou, samozřejmostí, každodenností, zkrátka jedním a jediným vypovídajícím znakem.

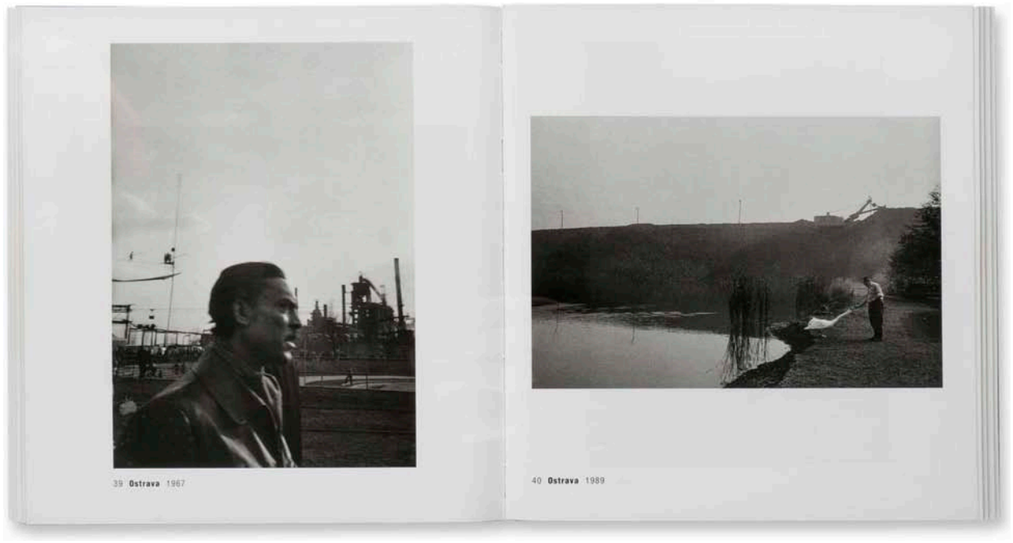

1661 | *Viktor Kolář* | 2002

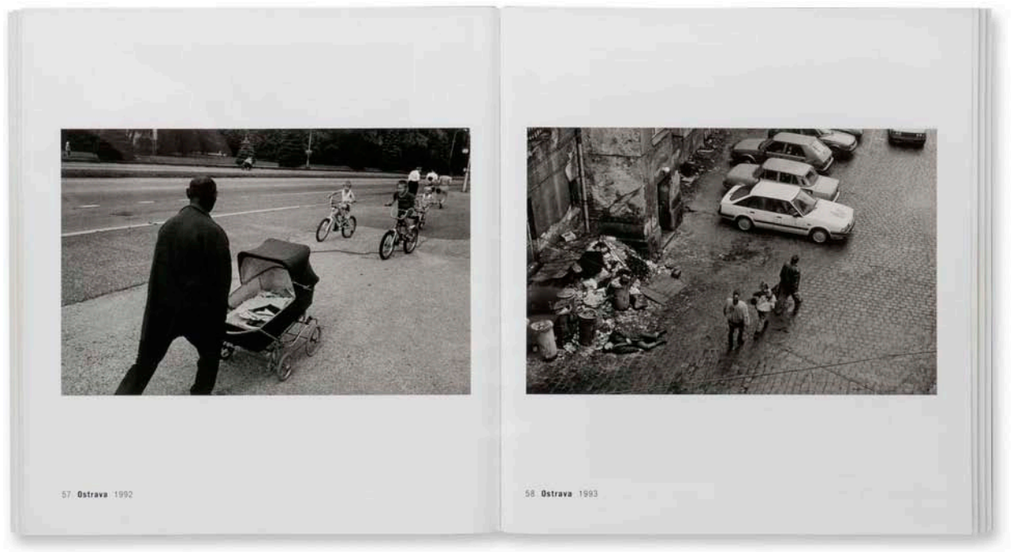

1662 | *Viktor Kolář* | 2002

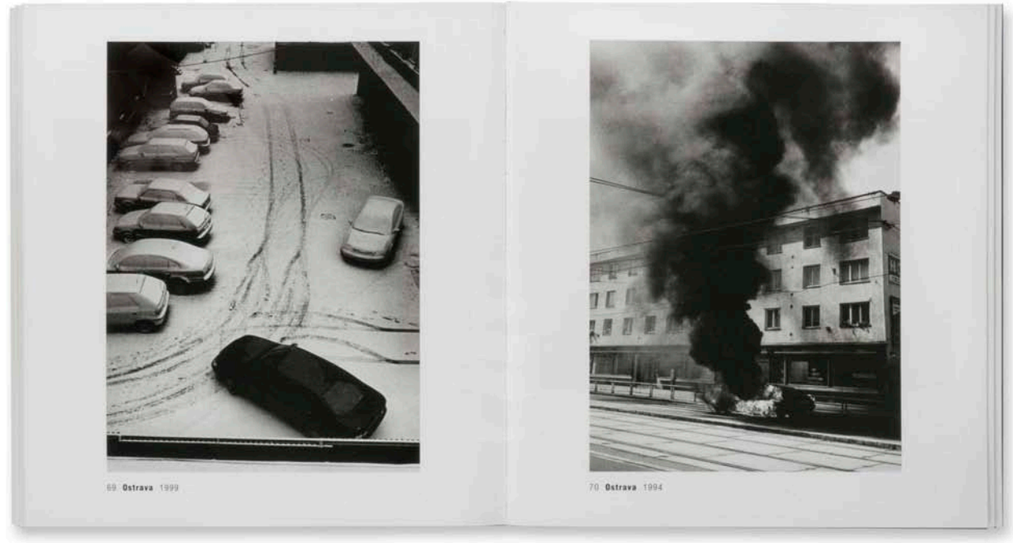

1663 | *Viktor Kolář* | 2002

1664 | *Viktor Kolář* | 2002

Optikou cizinců

Ostrava, periferie nebo co?! (2005)

Mezinárodní fotografický projekt *Ostrava, periferie nebo co?!*, jehož výsledkem byl stejnojmenný katalog, znamenal soustředěné fotografování Ostravy pozvanými autory v letech 2003–2005. Tehdy uspořádalo občanské sdružení Za starou Ostravu 5 workshopů, jichž se zúčastnilo celkem dvacet fotografů. Katalog vydaný v roce 2005 byl pak složen z prací těchto fotografů: Jan Adamec, Pavel Baňka, Kim Bouvy, Milan David, Ladislav Drezdowicz, Kai-Olaf Hesse, Bohdan Holomníček, Miloslav Klimeš, Kateřina Knappová, Juraj Lipscher, Andreas Mader, Josef Moucha, Peter Oehlmann, Roland Schmid, Christian von Steffelin, Pavel Šmíd, Luděk Vojtěchovský a Bertram Weisshaar. Na podzim roku 2004 proběhla v prostorách kulturní památky Dolu Michal v Ostravě a v Galerii Mlejn v Ostravě výstava Ostrava, periferie nebo co?! Shrnující výsledky druhého ročníku tohoto workshopu.

Katalog přispívá k fotografickému obrazu města, rozhodně ale nejde o vyčerpávající dokumentaci Ostravy z hlediska městských částí nebo výběru motivů. Fotografové se soustředili na obvody Michálkovice, Vítkovice, Kunčičky, Přívoz, Svinov a Třebovice, Centrum. Předmětem zájmu autorů se stala průmyslová památka Důl Michal, prostředí vysokopecního závodu Vítkovických železáren, obytné čtvrti Vítkovic a další městská infrastruktura a centru města potom architektura obchodních domů a dalších služeb. Žánrově katalog pracuje s různorodými autorskými přístupy, takže město dokumentuje na jedné straně přísně deskriptivním přístupem a na druhé straně subjektivním naturalistickým černobílým dokumentem. Výsledkem tak je originální dokumentace postprůmyslového města na počátku nového milénia.

Publikace je poměrně zevrubně doprovázena texty Josefa Mouchy, Olgy Slámové a Martina Strakoše v češtině, angličtině a němčině.

1665 | *Ostrava, periferie nebo co?!* | 2005

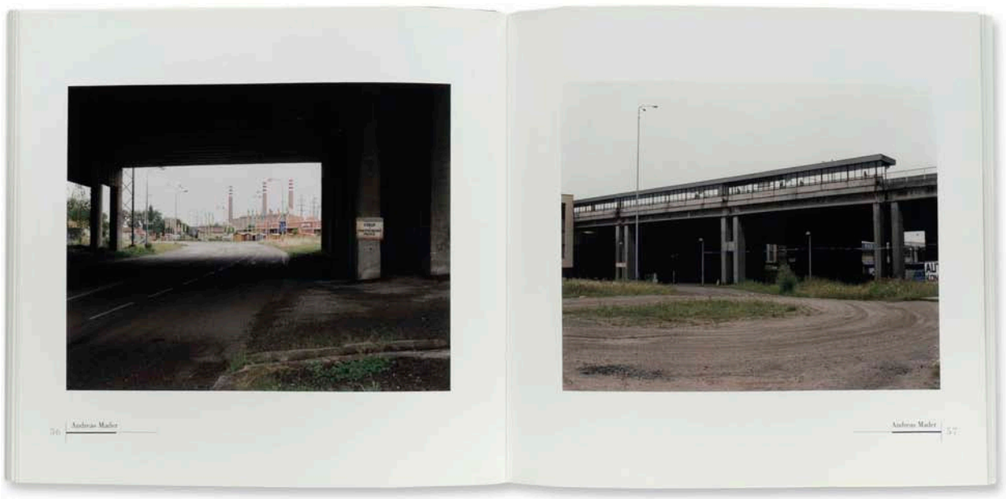

1666 | *Ostrava, periferie nebo co?!* | 2005

1667 | *Ostrava, periferie nebo co?!* | 2005

1668 | *Ostrava, periferie nebo co?!* | 2005

Po vzoru Koláře

Opravená panenka vrátí radost (2006)

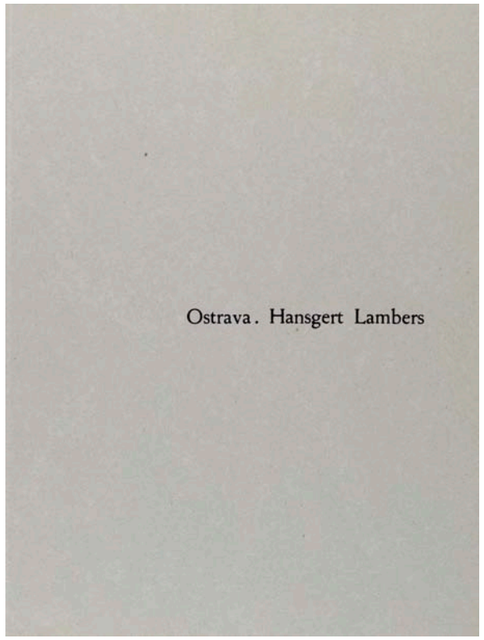

V roce 2006 vyšla pozoruhodná útlá fotografická publikace o Ostravě s více než třemi desítkami dokumentárních fotografií od německého fotografa a nakladatele Hansgerta Lamberse. Dostala zvláštní název *Ostrava: Opravená panenka vrátí radost*. I přes svůj potenciál se ke stávající kolekci podobných autorských knih fyzicky nezařadila a zůstala pro většinu ostravských nadšenců a fotografů neznámou publikací.

Vedle oficiální produkce novinářské a propagační fotografie zaznamenávali tvář průmyslového města Ostravy také další autoři, kteří přes minimální možnosti publikování svých fotografií přistupovali k tématu osobitě. Mezi fotograficky dokumentující autory poválečné a normalizační Ostravy lze zařadit například Viktora Koláře (1941), Miloše Poláška (1939–2017), Petra Sikulu (1941), Fedora Gabčana (1940), Květoslava Kubalu (1939–2017), Bořka Sousedíka (1946) nebo Vojtěcha Bartka (1942–2013). Specifičnost reálií Ostravy přitahovala pozornost i mimoostravských autorů, kteří se příležitostně, ale přesto s jistou systematičností, do města vraceli. Jednotlivé snímky i celé soubory vytvořili Gustav Aulehla (1931–2021), Milan Pitlach (1943), Vladimír Birgus (1954) nebo Josef Moucha (1956). Tito čtyři fotografové odkryli svá svědectví o návratech do Ostravy po mnoha letech od pořízení prvních snímků. Podobně tomu bylo i v případě německého autora Hansgerta Lamberse. Ten přišel do Ostravy poprvé v roce 1972, aby se podílel na montáži výpočetních systému pro hutní gigant Novou huť Klementa Gottwalda. Už po krátké době pobytu jej místní přátelé seznámili s tvorbou fotografa Viktora Koláře, která Lamberse silně zaujala a podnítila ho k jeho vlastnímu fotografování Ostravy. S Kolářem se pak pravidelně stýkal a v roce 1986 mu ve vlastním čerstvě založeném nakladatelství Ex pose v Západním Berlíně vydal monografii s názvem *Baník Ostrava*. Lambersova iniciativa pro vznik této publikace v zahraničí byla prakticky jedinou možností, jak vydat samostatnou fotografickou knihu silně osobitého charakteru. Německý nakladatel byl také editorem Kolářových fotografií a autorem názvu titulu, který ilustruje jakýsi pohled zvenčí, optiku diváka, pro něhož je synonymem průmyslové Ostravy její fotbalový klub. Tato Kolářova první fotografická monografie vznikla v době, kdy už Lambers sám vytvořil řadu snímků. Prezentoval je také v podobě fotografické publikace, avšak vydané ve vlastním nakladatelství teprve v roce 2006. Obdobně jako Kolářova kniha *Baník Ostrava* nese i ta Lambersova tajemný podnázev. *Ostrava* s podtitulem *Opravená panenka vrátí radost* a dodatkem *Fotografien 1973–1989*, vychází v případě oné panenky z konkrétního snímku dokumentujícího pohled do výlohy opravny hraček, kde mezi parapletem a nápisem ona klíčová dětská figurka sedí. Pro pozdější porevoluční charakterizování celého souboru o Ostravě snad autor spatřoval v rozbité panence symboliku celého města. Panenka na snímku nemá podle očekávání šaty, naopak je nahá, podobně se mohla Lambersovi v době fotografování zdát i Ostrava obnažená, drsná a bez příkras.

Publikace obsahuje celkem 35 fotografií, což už je dost obsáhlý soubor pro rozpoznání Lambersova pohledu na Ostravu. Vlivy jeho přítele Viktora Koláře jsou nepřehlédnutelné. Oba jsou trpělivě čekajícími pozorovateli v ulicích města. Zatímco Kolářův fotografický projev je více dramatický, přináší bizarní výjevy, novou symboliku a sám autor se považuje více za surrealistu, Lambersův výraz je střídmější a dokumentárně-humanisticky orientovaný. Normalizační éru zaznamenal s vlastní poetikou. Oproti svému fotografickému mentorovi je však obrazově méně osobitější, ovšem jeho snímky jsou

řemeslně a kompozičně kultivované. Lamberův individuální pohled stojí na specifickém výběru a myšlenkovém názoru na normalizační reálie Ostravy. Nevytváří z nich monumenty, jako tomu bylo u oficiálních snímků. Hledá nové významy, posunuje identitu ostravských sídlišť, prodejních výloh, těžních věží, různých pouličních nápisů. Klíčovým atributem jeho fotografií jsou lidé. Na jedné straně vytvářejí anonymní postavy na snímcích měřítko k architektuře, jindy Lambers zastihuje fotografované v nečekaném okamžiku a s nejistým výrazem ve tváři. Nejde o groteskní zachycení života ve městě, ale současně nevytváří reprezentativní pohledy. Pracuje se symbolikou plynutí času, Lambersovo fotografování v Ostravě skončilo přelomovým rokem 1989.

Publikace *Opravená panenka vrátí radost* je střídmě řešená a podléhá charakteru obsažené dokumentární fotografie tak, aby měl divák možnost soustředit se jen na samotný obraz. Vychází z grafické koncepce většiny publikací nakladatelství Ex pose. Obálku a potištěné strany odděluje vepředu i vzadu červený list. Předmluvou jsou pouhé dvě věty autora v češtině, němčině a angličtině.

Nejzvláštnější na celém edičním počinu Lamberse je náklad publikace, který je tvořen těžko uvěřitelnými 40 ks číslovaných titulů. V důsledku toho a s přispěním sídla zahraničního nakladatele se kniha bohužel v naší zemi prakticky neobjevila. Fotografická publikace o třetím největším městě republiky tak není dostupná ani v žádné z našich veřejných knihoven, čímž se dostala do skupiny tzv. šedé literatury. Podobně je na tom publikace Lambersova přítele Viktora Koláře *Human* vydaná v roce 2015 v Berlíně.[630] Pravděpodobně byla samotným autorem darována jeho ostravským přátelům, jak je ostatně uvedeno už v dedikaci. Díky malému počtu výtisků kniha o panence Ostravě se svým zrozením vlastně umřela.

Vzácná publikace o Ostravě přináší podstatnou obrazovou zprávu o městě, zachycuje skvěle jeho povahu v období tzv. normalizace a neposlední řadě doplňuje specifické fotografické knihy regionu.

1670 | *Opravená panenka vrátí radost* | 2006

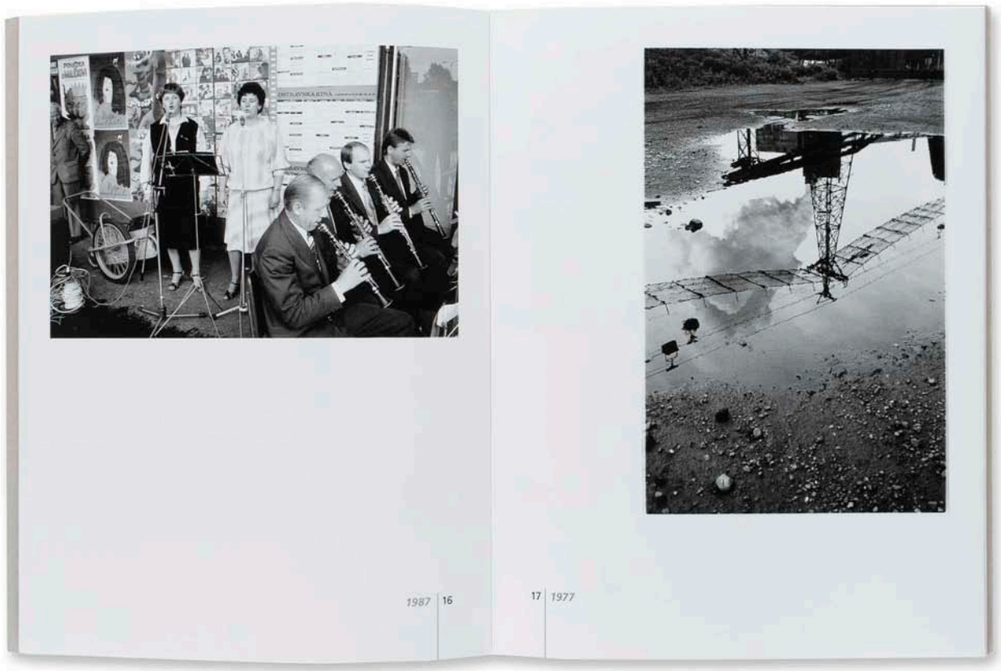

1669 | *Opravená panenka vrátí radost* | 2006

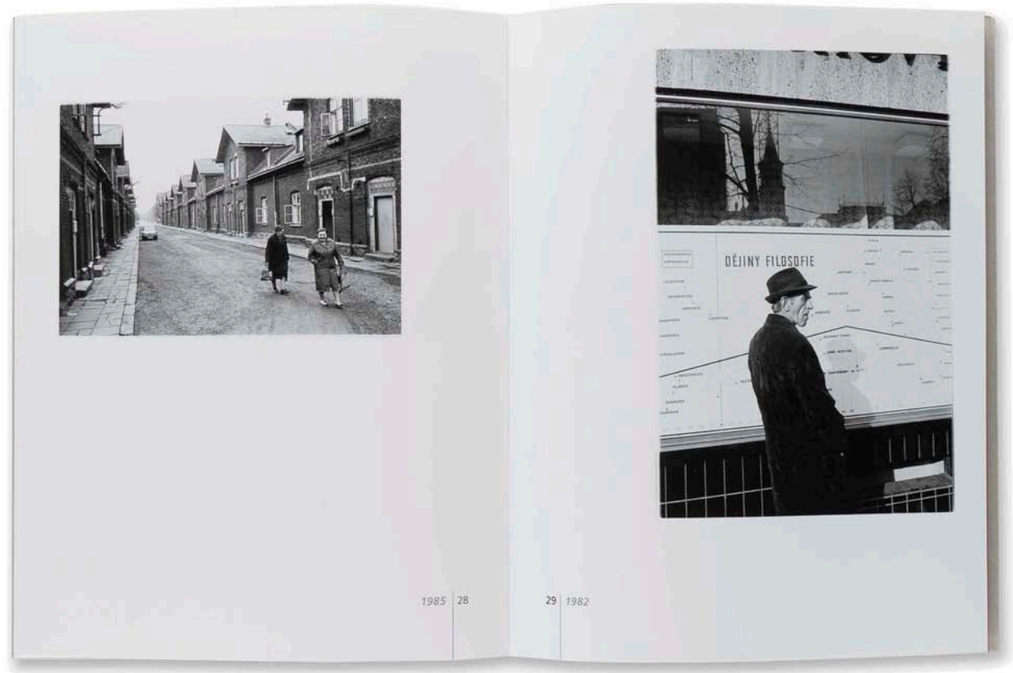

1671 | *Opravená panenka vrátí radost* | 2006

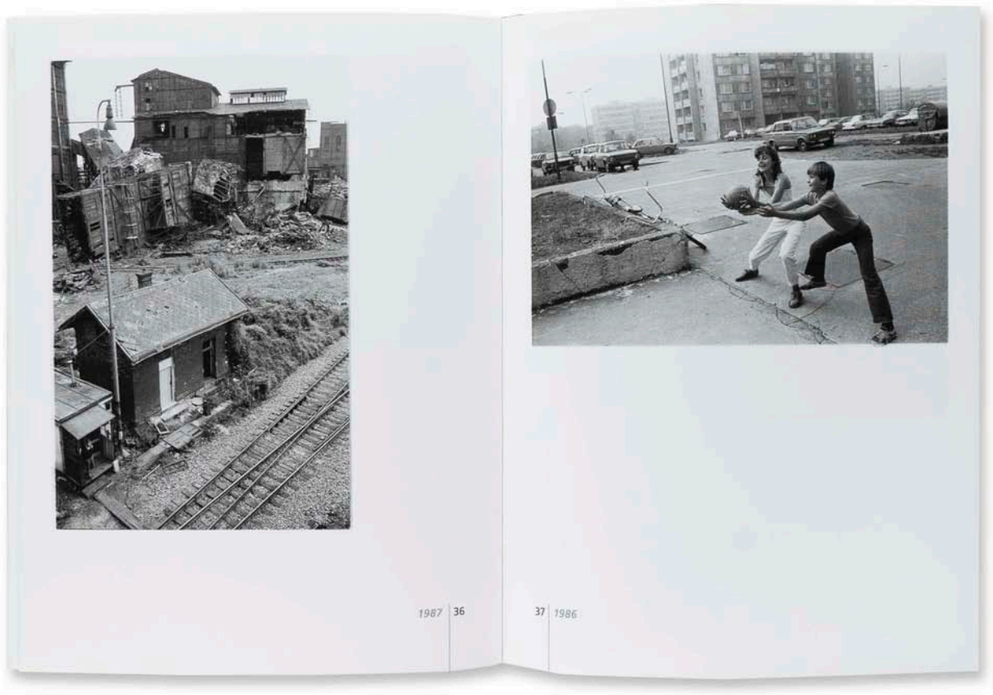

1672 | *Opravená panenka vrátí radost* | 2006

Malíkovo snění o Ostravě

Matička Ostrava, město měst (2007)

Stejnojmenný katalog k Malíkově životní výstavě Matička Ostrava, město měst, která měla premiéru ve fotografické galerii Fiducia v Ostravě v lednu roku 2007. Její vernisáž spojil autor s oslavou svých padesátin, takže přizval kapelu, navařil guláš a přišlo 300 lidí, dosud nejvíce návštěvníků při otevření výstavy z dvou set uspořádaných expozic této kulturní instituce.

Jaroslav Malík je v Ostravě známou tvůrčí osobností patřící neodmyslitelně ke skupině navštěvující legendární klub Černý pavouk. Do Ostravy přišel koncem devadesátých let z jesenických Zlatých Hor. V té době už měl v první skupině absolventů magisterského studia vystudovaný Institut tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě. Začal také vyučovat na Střední umělecké škole v Ostravě na oboru Užitá fotografie a média. Sám se nazývá fotografem, učitelem, cyklistou, kaktusářem, apod... O víkendech ho lze minout při jeho jízdě na kole. Bicykl používal také k přesunům při fotografování Matičky Ostravy, protože pěší putování je příliš pomalé a autem nebo autobusem lze zase leccos přehlédnout a málokam se dostat.

Než se Jaroslav Malík s městem důvěrněji seznámil, říkával, že dokáže žít všude, jen ne v Ostravě. Paradoxně právě toto město se pro něj stalo nekonečnou inspirací a místem k životu. Do doby vzniku Matičky Ostravy zde vytvořil například cyklus Lidé pravděpodobní, 1. malá výstava velkých poštovních známek, Motivy téměř zádušní nebo Sokolská 107, vznikající v jeho vlastním bytě v centru města.

Životní osud i styl Jaroslava Malíka je předurčen k tomu, aby žil sám, nikoliv však osamělý. Místo obývacího pokoje má fotoateliér, v kuchyni má knihovničku a pohovku, v ložnici vedle rybiček počítač se skenerem. V koupelně má obrovský zvětšovací přístroj. Byt tak má přizpůsobený jen svým potřebám. V šuplíku má uschlé tělo krysy, v krabičkách pečlivě naskládané přírodní plody. Co nenajde, to si vypůjčí od kamarádů, svých studentů, a už nikdy nevrátí. Veškeré tyto získané drobnosti používá jako rekvizity do svých fotografií. Ale nejen do svých nejznámějších souborů Moje malá próza Róza nebo Motivy téměř zádušní, posbírané cetky jsou také součástí jeho obrazů Ostravy. Používá různé archaické techniky včetně fotogramu, poloprůsvitných vrstev, montáží a koláží, čímž ale vytváří velmi osobité surrealistické obrazy.

V katalogu je otištěno celkem 28 panoramatických fotografií vytvořených kinofilmovým přístrojem Horizont. Tyto snímky se staly základem pro realizaci jeho představ o městě. Soubor je současně jedním z posledních vytvořených

analogovou cestou, v těch dalších už dílčí snímky skenoval, digitálně fotografoval a montoval v počítači.

Jen málokdy využívá typické ostravské monumenty a památky – plynojem, nezaměnitelné vítkovické záchodky, vítkovickou ocelárnu, třebovickou elektrárnu nebo ocelový most v Petřkovicích. Další záběry jsou pořízené na anonymních místech na periferiích města. Dvojice obrazů plechových autogaráží dokonce vznikla před jeho domem. Hned na první fotografii v katalogu se v areálu bývalého dolu Alexander v Ostravě-Kunčičkách zaměřuje na oprýskanou cihlovou zeď a těžní věže včetně monumentálního komín nechává za zády a mimo záběr. Ve své tvorbě i v životě zkrátka odmítá senzace, populární věci, a naopak smysl vlastního i městského života hledá v maličkostech a každodenních momentech.

Na kulisách města rozehrává Malík své osobité příběhy. Asociace nově dodaných postaviček, zvířátek nebo symbolů s reáliemi Ostravy jsou často tajemnými, ale o to divácky silnějšími, metaforami. Ocelový vlnitý plot s cedulkou o hlídajícím psu Malíka přiměje k tomu, aby cedulky s obdobným textem namnožil, rozmístil je na plot a přidal ještě naivní kresbičku ostrozubého psa a vážku. Jinde zase využívá těsného sousedství velké ocelárny a hřbitova, aby z továrního objektu s kouřícími se komíny vytvořil krematorium. Třpytivé barevné praporky napnuté na šňůrách nad plochou bývalého autobazaru modifikuje Malík do prostředí cirkusového varieté. Z vrženého vlastního stínu na hromadě kamení vytváří anděla stoupajícího postupně až do oblak.

Matička Ostrava, město měst je pozoruhodným obrazem Ostravy, v jehož názvu autor parafrázuje známý slogan Praha, matka všech měst. Pro Malíka se ale centrem života a volné tvorby stala po prvotním odporu právě Ostrava a tímto souborem si s městem prohloubil důvěrný vztah.

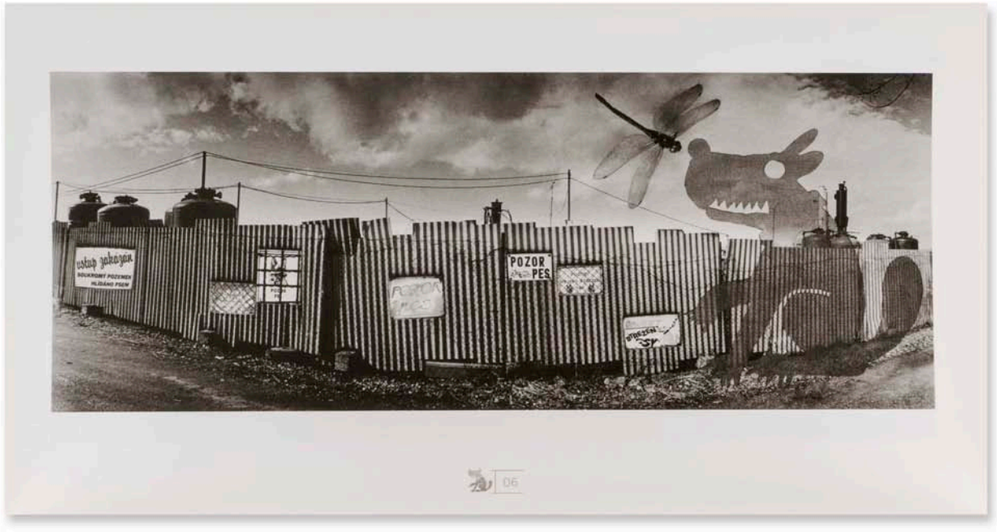

1674 | *Matička Ostrava, město měst* | 2007

1673 | *Matička Ostrava, město měst* | 2007

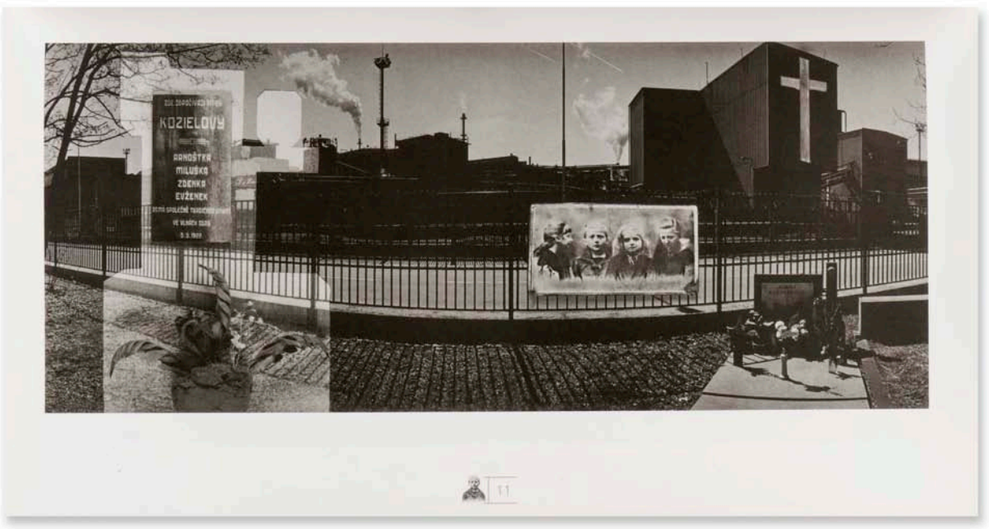

1675 | *Matička Ostrava, město měst* | 2007

O nešťastné stavbě dálnice

Když cesta znamená cíl (2007)

Na jaře roku 1999 byla za přítomnosti tehdejšího premiéra Miloše Zemana, předsedkyně senátu Libuše Benešové, ministra dopravy a spojů Antonína Peltráma, primátora Ostravy Evžena Tošenovského a dalších hostů premiérově zahájena výstavba dálnice D47. Tato významná společenská akce ovšem byla na několik let poslední aktivitou na této komunikaci.[631] O tři roky později se hosté včetně premiéra Miloše Zemana, ministrů Jaromíra Schlinga, Petra Lachnita a velvyslance Izraele Arthura Avnona sešli podruhé, aby zahájili stavbu realizátora izraelské firmy Housing & Construction. Ta však nakonec stavbu neprovedla.[632]

Zvláštní osudy provázely nejen realizaci severomoravské dálnice, ale i její funkčnost. Nedlouho po dostavbě se projevily výrazné stavební nedostatky způsobené především nestabilním podložím pod mostními konstrukcemi. Přesto vznikla na oslavu dostavby dálnice samostatná kniha dokumentující její vznik od slavnostního obřadu položení základního kamene pro finální komunikaci.

Věnovat nějaké významné stavbě nebo přestavbě původního objektu na nový samostatnou fotografickou knihu není nijak ojedinělé. Účelová publikace černobílých fotografií *Když cesta znamená cíl* patrně splnila očekávání zadavatele, ovšem diváky asi příliš nezaujala, protože zájemce o takovou knihu lze definovat jen stěží. Lze tak soudit z příliš jednostranného zaměření knihy, ale i jejího obsahu – četně se opakujících záběrů, nepříliš angažovaných dějů s pracovníky stavby a převahou statických scén. Radovan Šťastný, jediný fotograf této knihy, tak naplnil především rovinu zakázky.

Mistrův kousek Beskyd

Prales Mionší (2009)

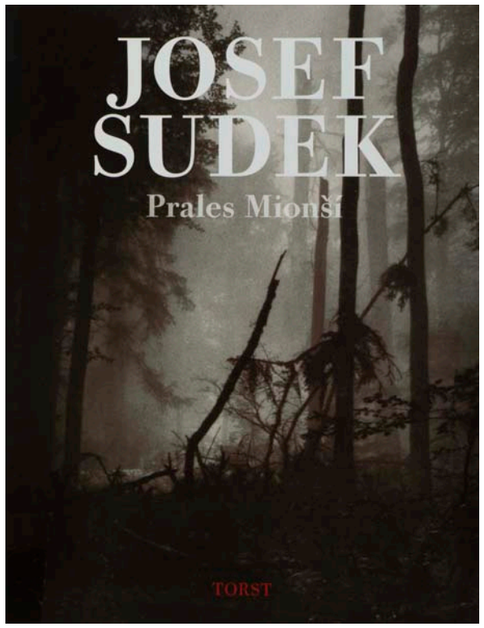

Fotografický obraz bývalého Severomoravského kraje obohatil nejvýznamnější český fotograf Josef Sudek, když opakovaně fotografoval v beskydském pralese Mionší. Beskydy a Pobeskydí nebyly pro Sudka neznámou krajinou. V roce 1934 vytvořil pro nedaleké město Kopřivnici sérii fotografických pohlednic vydaných Janem Křižanem. Později pro kopřivnickou automobilku Tatra fotografoval automobily.[633] Zpočátku ale Beskydy fotografoval pro sebe a nevěděl, že je bude dělat, jak sám říkal, „na jitrnice".[634]

Ze Sudkových opakovaných návštěv Mionší vznikla v nakladatelství Torst publikace *Prales Mionší* sestavená z 64 fotografií ze sbírek Moravské galerie v Brně, Uměleckoprůmyslového musea v Praze, Art Gallery of Ontario v Torontu nebo soukromé sbírky Anny Fárové, Petra Helbicha a Jana Strimpla.[635]

Prales Mionší začíná Josef Sudek fotografovat v době pozvolného ochabování nejtvrdší totalitní moci, když na jaře roku 1953 umírá Stalin a následně i Gottwald. Pro prvního fotografa tohoto pralesa Rudolfa Jandu mohl být Mionší osobní izolací v dobách nacistické okupace a Sudek zase mohl zapomenout na totalitní diktaturu, která v době jeho fotografických začátků v Mionší jeho dílo nerespektovala.

Návratem Josefa Sudka na oficiální fotografickou scénu se stala až jeho monografie s textem Lubomíra Linharta vydaná ve Státním nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v roce 1956. Ještě o rok dříve je mu ale věnován krátký příspěvek v *Československém filmovém týdeníku* č. 47.[636]

O beskydském pralese psal i Josef Strnadel ve své nejkrásnější dětské knize *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*, kterou právě Josef Sudek doprovodil dvěma desítkami fotografií Beskyd. *„Všecko slunce jako by nesli na svých listnatých bedrech, pak je setřásli a ulehli k zemi ve strmém svahu s několikerým posmýknutím od svých kořenů a z místa dopadu. To byly zbytky starého stoletého lesa. Už nikde jinde se mně nezdály stromy tak krásné jako ty buky stříbrně svítící v modré obloze, které si připínaly halenu z bílých oblaků na ztepilá ramena. Jen o kus dál přes úžlabinu byl celý svah pod hřebenem Radhoště pln vývratů a polomů. Vichry olámané jedle čněly rozsochatě vzhůru vpůli přelomené, jiné byly ohnuté až k zemi pod břemeny jiných vyvrácených stromů, jiné ležely ve vysokém kapradí a zlatobýlu.* (…) *To všecko je prales. A kukačka, jahody, plžatky, ryzce, špičky, penízovky, kuny, kolouši a mnoho rostlin s pěknými jmény. Není možné to všechno zrakem obejmout a pojmenovat."*[637]

Sudek krajinu miloval. Fotografoval tu městskou a zcela zdevastovanou průmyslem v cyklu Smutná krajina po hnědouhelné těžbě severních Čech, ale i krajinu zcela uzavřenou od člověka – prales Mionší – paradoxně ale také mizející. Však také část souboru fotografií ze zdejšího pralesa pojmenoval Zmizelé sochy. Příčinou devastace jedlového porostu se v době jeho fotografování uvádělo zejména přemnožení hmyzích škůdců, houbové fytopatogeny, citlivost jedle k nepříznivým stanovištním podmínkám, působení imisí a nadměrný okus spárkatou zvěří. Ve skutečnosti ale byl problém složitější a souvisel spíše s proměnou vlivu člověka na lesy.[638]

Do pralesa Mionší přivedl Sudka jeho pozdější asistent a průvodce Petr Hlebich patrně v roce 1952. Sám znal místo od Rudolfa Jandy, který byl z vyzrazení tajného místa Sudkovi zpočátku rozladěn.[639] Od začátku fotografování do roku 1955 navštěvoval Sudek prales každoročně. Potom až v polovině roku 1966, v létě roku 1967, 1968 a 1970.[640] Helbich vzpomíná, že se Sudkem v letech 1952–1970 nocoval v loveckém srubu, který nechal na největším paloučku uprostřed Mionší postavit v roce 1904 Bedřich Habsburský,[641] Celkově

zde spali osmkrát, vždy v raném létě po dobu jednoho týdne až deseti dní. Dopravu a zásobování automobilem až k chatě obstarával Helbichův bratranec doktor Sedláček. Vodu měli k dispozici ze studánky. Sudek nejčastěji používal formát negativu 18×24 centimetrů. Fotografoval teprve za pozdního odpoledne, kdy už sluníčko nebylo tolik ostré a do chaty se vracel téměř za tmy. V roce 1970 zde fotografoval a nocoval naposledy. Ještě o dva roky později pro něj získal Helbich povolení k fotografování v Mionší, ale Sudek se pro nemoc do pralesa ani do Beskyd už nikdy nevrátil.[642]

Na rozdíl od svého předchůdce Rudolfa Jandy, u něhož byla obrazová interpretace pralesa spíše transformací do plochy, Josef Sudek nacházel v krajině starého lesa výrazné dominanty. Část souboru fotografií z beskydského pralesa tak Sudek pojmenovává příznačně Zmizelými sochami.[643] Ale častěji Procházka po Mionší.[644] K sochám připodobňoval torza prastarých stromů jednou připomínající bájné vymřelé tvory, jindy abstraktní plastiky a skulptury.

V beskydském pralese Sudek poprvé cítil tajemnost kořenů stromů a začal naplno vnímat jejich symboliku.[645] Nejvíce miloval ty nejprostší věci, krajinu, stromy, květinu nebo cibuli, chléb, vejce a sklenici.

Od konce čtyřicátých let používal Sudek panoramatickou kameru Kodak na formát 10x30 centimetrů a bral ji s sebou také do Beskyd. Ostatně sedmi fotografiemi tohoto formátu kniha začíná. Hned na té první je před beskydským pohořím a padlým stromem opřený sám Josef Sudek, podle roku vzniku snímku, patrně při své první návštěvě pralesa. Tato těsná fyzická blízkost ke stromům jako by symbolizovala následnou duševní autorovu spřízněnost se stromy. Vedle torzovitých, přesto monumentálních stromů nalézá v pralese také intimní detaily listů, větviček nebo struktury stromové kúry, které patří v jeho díle o Mionší k těm nejkrásnějším. Touto různorodostí nalezenou ve stejném kusu lesa dokládá svou harmonii celoživotní tvorby.

Knižní strany jsou tónovány do jemné barvy slonové kosti a nevytvářejí tak silný kontrast s černými okraji velkoformátových reprodukcí. Navíc dohromady působí jako klasické výstavní kontakty adjustované do pasparty, která má také krémový odstín.

Kniha vyšla jako jeden ze svazků typizovaných a speciálně tematizovaných knih Sudkových fotografických cyklů v pražském nakladatelství Torst. Řada monografií začala publikací *Okno mého ateliéru* (2007) a pokračovala v dalších šesti letech česky a současně anglicky psanými tituly *The Window of my Studio* (2007), *Portréty* (2007), *Portraits* (2007), *Zátiší* (2008), *Still Lifes* (2008), *Reklama* (2008), *The Advertising Photographs* (2008), *Prales Mionší* (2009), *Mionší Forest* (2009), *Svatý Vít* (2010), *Saint Vitus's Cathedral* (2010), *Labyrinty* (2013) a *Labyrinths* (2013).

První samostatná publikace Josefa Sudka o pralese Mionší vyšla dvacet let po mistrově smrti. Šlo o stokusovou sběratelskou kolekci originálních kontaktních fotografií formátu 24 × 30 cm adjustovaných v dřevěném pouzdře opatřeném štítkem s titulkem *Josef Sudek Mionší 1953–1970*.[646] symbolizujícím Sudkovu kameru. Průběžně byly Sudkovy fotografie Beskyd publikovány v jeho monografiích z celoživotního díla. Například v prvním vydání Kirschnerovy knihy nakladatelství Panorama z roku 1982 bylo z celkových 157 fotografiích otištěno 6 snímků souboru Zmizelé sochy.

V roce 2016 vydal ostravský fotograf Dalibor Bednář vlastním nákladem pouhých 150 číslovaných kusů knihu *Se Sudkem za zády*. Hlavní části knihy s fotografiemi pralesa Mionší předchází několik obrázků z Hukvald. Navázal tak na Sudka nejen velkoformátovou kamerou, ale i motivy svých fotografií. Knižní soubor je doprovázen texty ostravského dokumentárního fotografa Martina Smékala a podobně jako Sudkova kniha z KANTu také studiemi krajinářského fotografa a Sudkova asistenta Petra Helbicha a teoretika Antonína Dufka. Poslední dva nejrozsáhlejší texy se věnují výhradně Sudkově tvorbě. Když pak uvážíme, že Bednář zařazuje ke konci Sudkovy karikatury, fotografické portréty během práce, a nakonec i Sudkův snímek z počátků jeho fotografování v Mionší, je kniha nejen monografií Dalibora Bednáře, ale současně hlubokou poctou Josefu Sudkovi. Kniha v plátně s vyraženými písmeny a vsazenou fotografií na obálce symbolizuje vzácnost tiskoviny.

V roce 2019 připravil fotograf Vladimír Bichler v nakladatelství KANT fotografickou knihu *Starý les* se stovkou jeho snímků beskydského pralesa.

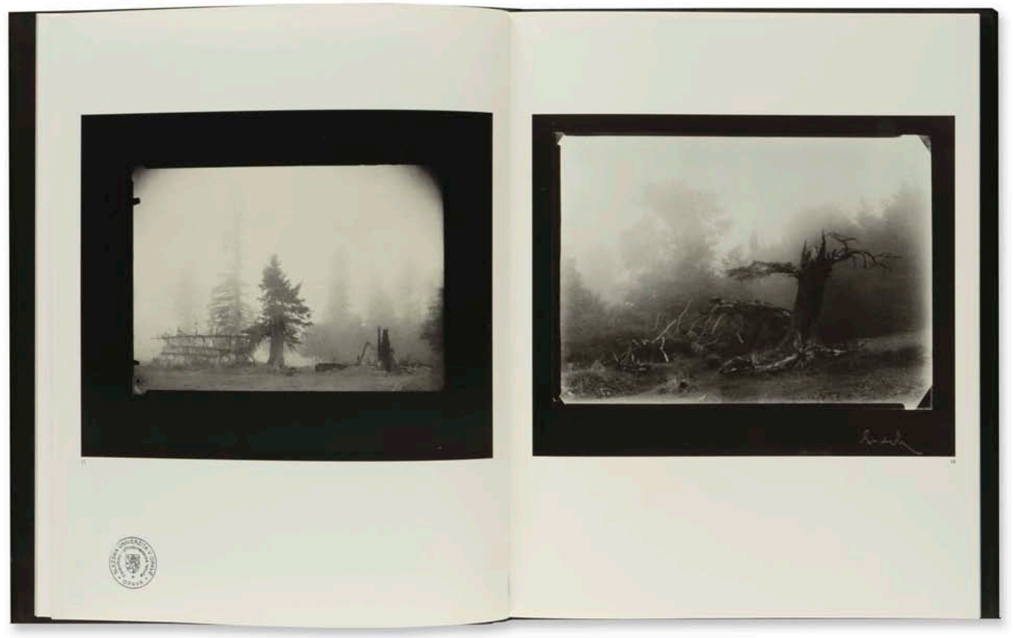

1676 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

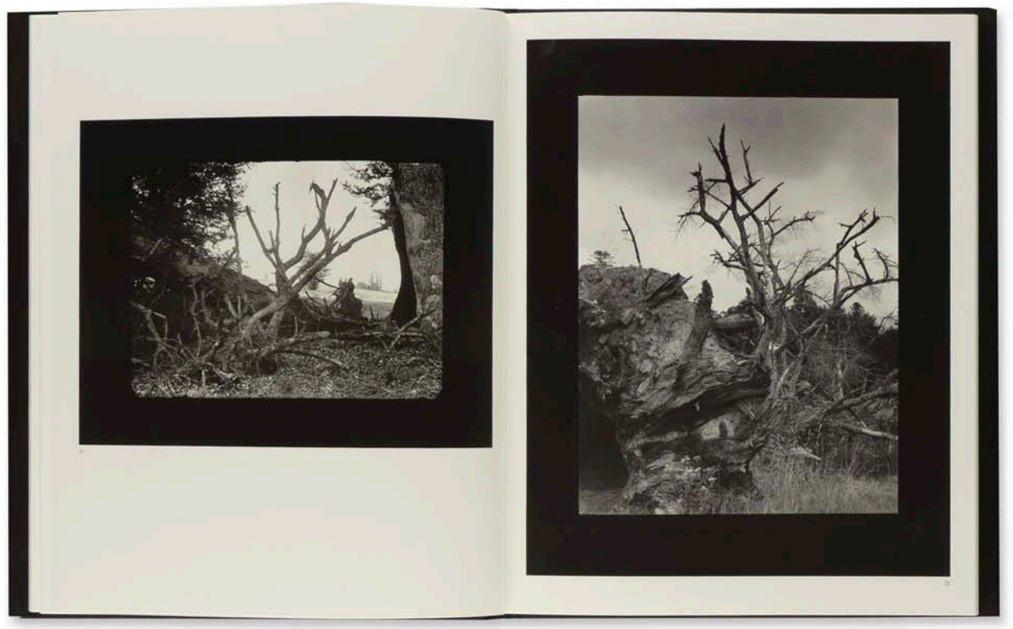

1677 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

1678 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

1679 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

1680 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

1681 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

1682 | *Prales Mionší*, Josef Sudek | 2009

Znovuobjevování prastarého lesa

Prales Mionší (2009)

V roce vydání Sudkovy monografie o beskydském pralese *Prales Mionší* v nakladatelství Torst vychází v nakladatelství KANT stejnojmenná kniha sestavená rovněž se snímků Josefa Sudka, ovšem také Rudolfa Jandy, Herberta Thiela, Jana Byrtuse, Romana Burdy, Vladimíra Bichlera a Petra Helbicha. Nakladatelství KANT produkující z velké části fotografické knihy tak přišlo s nápadem soustředit téma beskydského pralesa Mionší do jedné knihy sestavené z fotografií sedmi autorů, kteří tento kus starého lesa v horách po několik dekád navštěvovali.

Na začátku roku, ve kterém knihy vznikly, také v Barokním sále Místodržitelského paláce Moravské galerie v Brně končila výstava Neregulováno. Prales ve fotografii bilancující výběr fotografií z českých pralesů od třech desítek fotografů. K expozici vznikl stejnojmenný osmdesátistránkový katalog. Nejstarší fotografie pocházely od klasiků fotografie pralesů Rudolfa Jandy, Josefa Sudka nebo Jaromíra Funkeho, nové fotografie od profesionálů i amatérů a rovněž experimentálně orientované fotografické obrazy.[647]

Prales Mionší od vydání knihy *Prales v Beskydách* prvního soustředěného fotografa pralesa z roku 1943 znovuobjevovali další fotografové. Všichni zde konali dlouhodobě opakované návštěvy.

Josef Sudek (1896–1976) Mionší fotografoval v letech 1952–1970. V knize má 35 fotografií. K pralesu přistupoval se sobě vlastní harmonií. Soubor sám pojmenoval Zmizelé sochy a skutečně fotografoval monumenty odumřelých stromů. Výběr z jeho fotografií je doplněn detailem orosené trávy a čtveřicí panoramatických snímků z jeho kamery Kodak.

Rudolf Janda (1907–2000) Mionší fotografoval v letech 1934–1975. V knize má 35 fotografií. Prales fotografoval nejdéle, ale už deset let po jeho navštěvování o něm vydal dosud nejrozsáhlejší fotografickou knihu *Prales v Beskydách* (1943). Výběr do této knihy, ale většinou z jeho původního díla nepochází. Na jedné z jeho fotografií se ve vykotlaném kmenu starého stromu skrývají dvě malé děti.

Herbert Thiel (1936) Mionší fotografoval v letech 1970–1990. V knize má 31 fotografií. Ve vybraném souboru je pro něj příznačná tematická i obrazová různorodost. Fotografie lesa publikoval v knize *Obrazy lesa*, která vyšla v roce 2003 (Lesy České republiky) a ve druhém vydání v roce 2013 (Karel Koutský, Ateliér Fotorenesance).

Jan Byrtus (1935–1992) Mionší fotografoval v letech 1970–1992. V knize má 27 fotografií. Celoživotním fotografickým tématem Jana Byrtuse byl průmysl Ostravska a Třinecka. Návštěvy pralesa tak pro něj znamenaly tematickou změnu, ale i velký odpočinek.[648] Jeho poslední kniha *Beskydy* (Olympia, 1988) byla věnována celé této přírodní oblasti.

Roman Burda (1966) Mionší fotografoval v letech 2000–2008. V knize má 31 výhradně panoramatických fotografií. Spolu s nakladatelem Karlem Kerlickým je autorem koncepce knihy.

Vladimír Bichler (1952) Mionší fotografoval v letech 2000–2008. V knize má 35 fotografií. Pohled třineckého rodáka a zubního lékaře na prales je všestranný. Volbou počasí, roční doby, motivů i výřezů. Mionší věnoval také samostatnou knihu *Starý les* (Praha: KANT. 2019).

Petr Helbich (1929) Mionší fotografoval v letech 1980–1995. V knize 25 fotografií. Petra Helbicha strhla k fotografování Jandova publikace *Prales v Beskydách*. Ihned po válce se s Jandou osobně setkal a ten mu ukázal cestu do pralesa. V roce 1948 se Helbich setkává i s Josefem Sudkem, a to ve Frenštátě pod Radhoštěm, kam Sudek v létě jezdíval. Inspiroval se jeho fotografickými postupy a od roku 1954 volí formát 9 × 12 a 13 × 18 cm.[649]

Fotografické soubory zařazené do knihy byly pořizovány od roku 1934 do roku 2008, tedy v dobách první československé republiky, válečné okupace, tvrdé totality i znovuobnovené demokracie. Prales se však naštěstí nestal svědkem politicko-společenských proměn.

Umělecké dílo vede k poznání starobylé přírodní krásy a je cenné nejen pro obdivovatele fotografií, ale stejně hodnotné je i pro milovníky přírody.

Při listování knihou na chvíli zapomínáme na současnou moderní civilizaci a noříme se do hlubokého lesa. Jediná zřetelná stopa člověka – srub z počátku minulého století – se v knize opakuje v cyklech několika autorů, přesto vždy jiným způsobem (s. 81, 82, 98, 99, 154). Ve sněhu i v létě, v mlze i sluníčku, nadhledu i z výšky, jednou je dominantou obrazu, podruhé zase nepatrným geometrickým prvkem. Různorodé pohledy na jeden objekt vytvářejí příjemnou dynamiku fotografického cyklu. A podobné je to i s celým zbytkem pralesa v této knize. Soubory fotografií v nás zanechávají prožitky, které se vzájemně propojují. Výběr fotografií je proveden pečlivě, aby byl každý ze zastoupených autorů doplňován těmi dalšími.

Kniha je uvedena přírodovědně a dendrologicky zaměřeným textem Otto Haucka, jr. V závěru je zase otištěna esej jednoho z fotografů Petra Helbicha. Publikace vychází několik let po znovuotevření naučné stezky pralesa Mionší pro veřejnost. Tentokrát ale trasa vedená průvodcem prales téměř míjí a běžný návštěvník s ním může získat jen omezený kontakt. Jednou z důležitých interpretací krásy beskydského pralesa tak zůstávají fotografie.

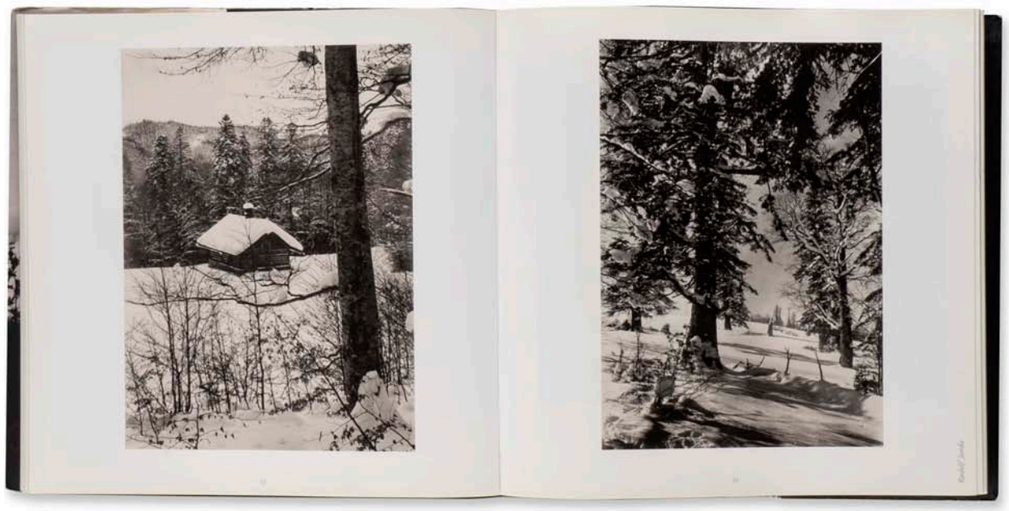

1683 | *Prales Mionší* | 2009

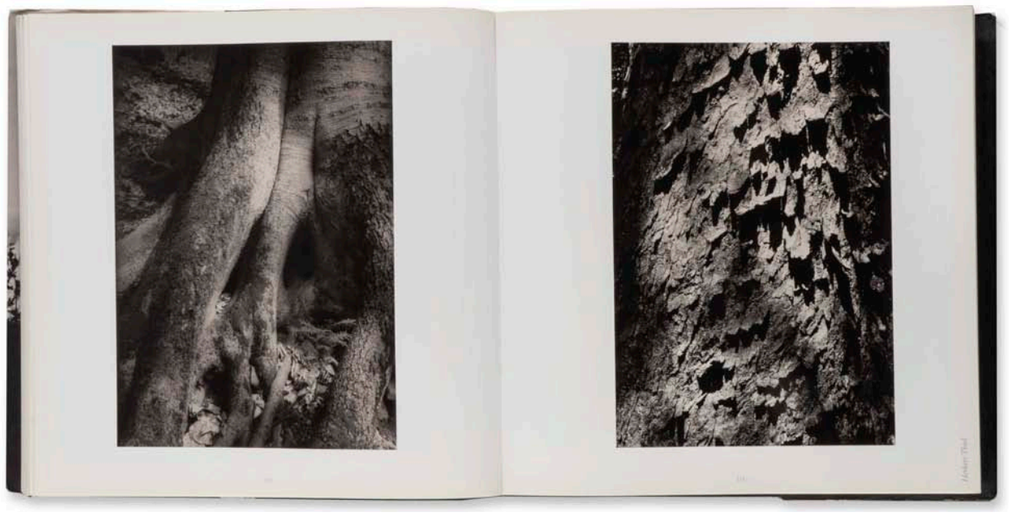

1684 | *Prales Mionší* | 2009

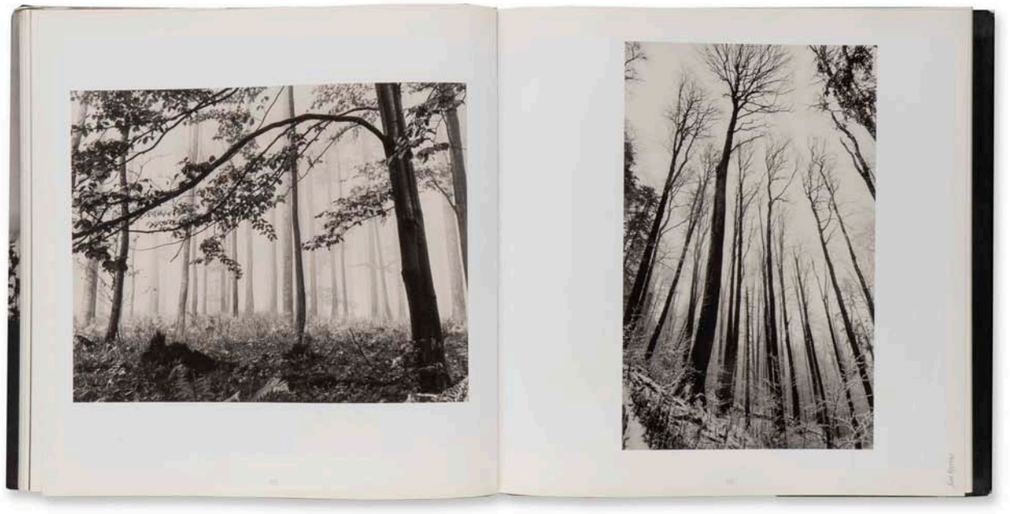

1685 | *Prales Mionší* | 2009

1686 | *Prales Mionší* | 2009

Nový příspěvek k dějinám naší fotografie

Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990 (2009)

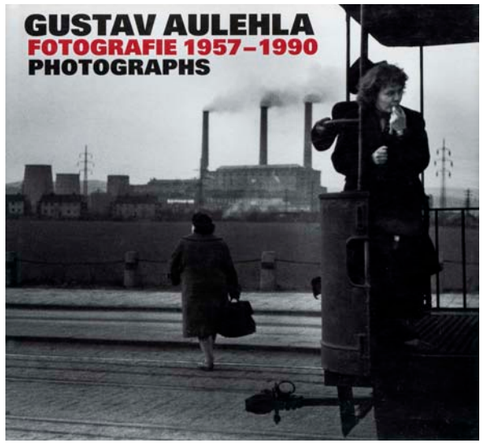

Mimo standardní podobu místopisných knih, avšak místem vzniku s regionem spojené snímky jsou obsahem autorské monografie krnovského amatérského fotografa Gustava Aulehly.

Obsáhlý úvodní text Nevšední všední svět Gustava Aulehly napsal historik a pedagog fotografie a fotograf Vladimír Birgus, který věnoval Aulehlově archivu mnoho času a celou publikaci sestavil. Aulehlovy fotografie čekaly na zveřejnění v podobě trvalého odkazu knihy desítky let, ale ukazuje se, že kniha představuje neprávem opomíjeného autora.

Publikace deklaruje období vzniku fotografií do tuzemských totalitních let 1957–1990. Časové chronologii ostatně odpovídá i sled obrazů v publikaci s důrazem na první polovinu šedesátých let a následně na období tzv. normalizace. Více než tři dekády fotografické dokumentace začínají v knize záběry z Aulehlova domova s rodiči a prarodiči, následně se autor v knize přesouvá na veřejná místa, dokumentuje spolupracovníky a z velké části politické dobové aspekty – veřejné promenády, volby, sovětskou okupaci a pak i všední život na Bruntálsku, ale i místy v Praze, Brně, Ostravě nebo na Slovensku. Aulehlova nezávislá fotografická tvorba dovolila zachytit totalitní období bez klamu a často také s ironickým a podtextem. Využil k tomu bizarních scén s groteskními postavami absurdního husákovského období.

Monografie vyšla v pražském nakladatelství KANT Karla Kerlického a doplňuje volnou řadu čtvercových monografií českých fotografů. Mezi publikace tohoto typu patří například tituly *Daniel Šperl: Všední slavnosti* (2003, text Miloš Vojtěchovský), *Jiří Toman: Fotografie* (2006, text Vít Bouček a Martin Dostál), *Miloslav Kubeš: Člověče, kdo jsi?* (2010, text Daniel Šperl), *Dita Pepe: Autoportréty* (2012, text Vladimír Birgus), *Ivo Loos – fotograf* (2013, text Antonín Dufek), *Jaroslav Beneš: Fotografie* (2016, text Josef Chuchma), *Václav Podestát: S andělem uprostřed davu* (2017, text Vladimír Birgus), *Josef Moucha: Válka za studena: fotografie ze základní vojenské služby v Československé lidové armádě* (2017, text Vladimír Birgus), *Jan Kubíček: Fotografie* (2019, text Jan Kubíček, Helena Musilová), *Vladimír Birgus: Tak mnoho, tak málo: Fotografie z let, kdy se tak mnoho muselo a tak málo smělo* (2019, text Jiří Siostrzonek).

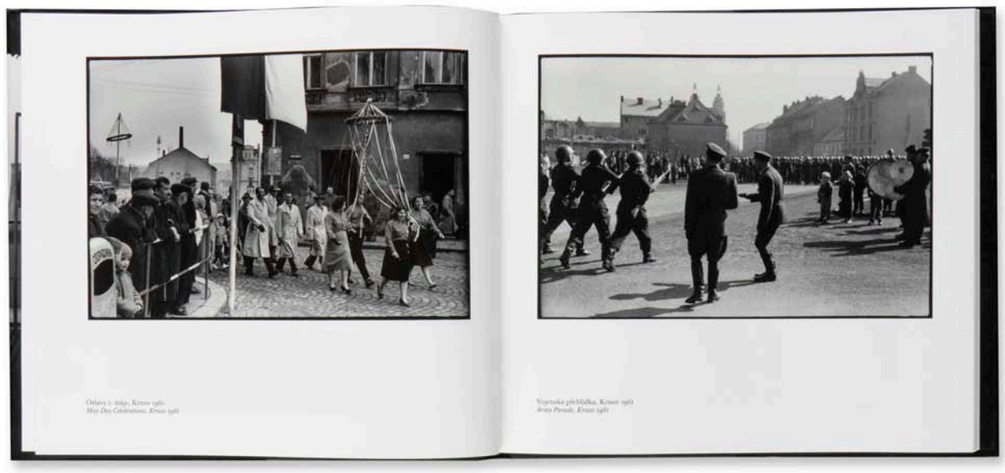

1687 | *Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990* | 2009

1688 | *Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990* | 2009

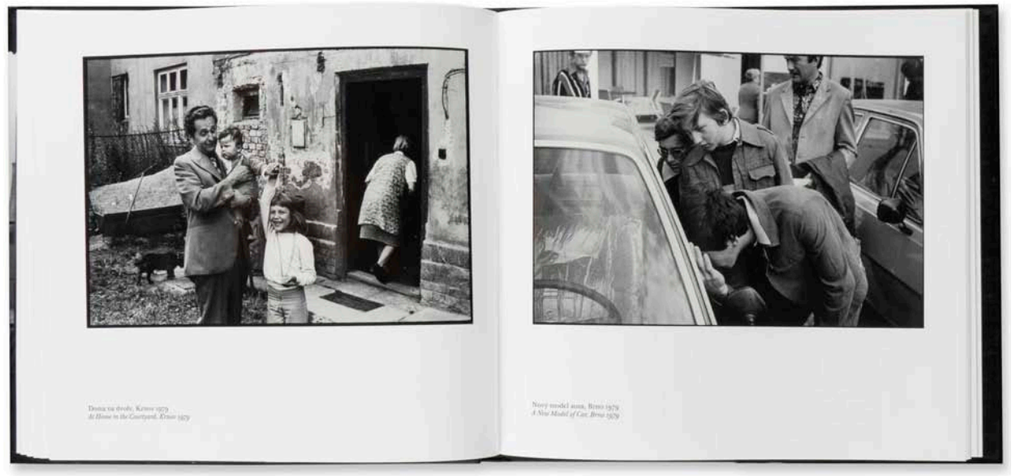

1689 | *Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990* | 2009

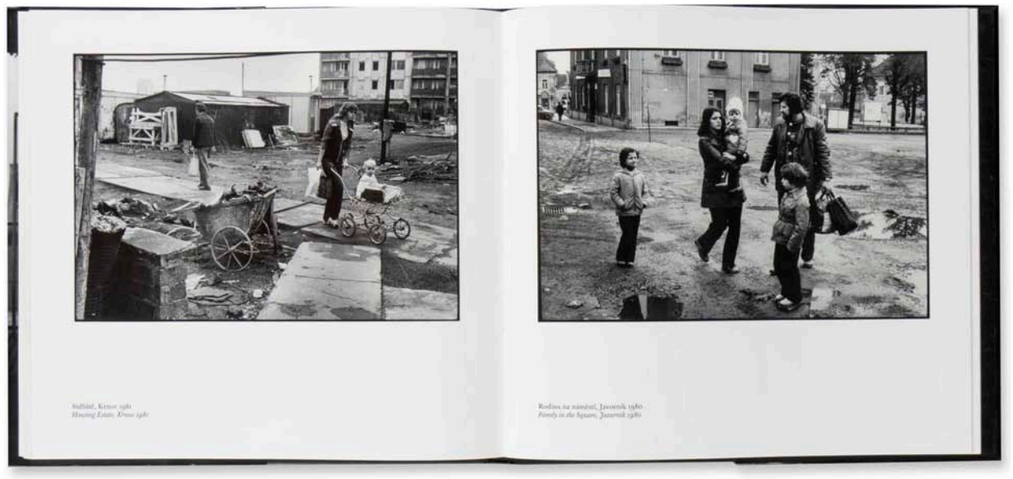

1690 | *Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990* | 2009

Fronta na maso, Krnov 1960
Meat Queue, Krnov 1960

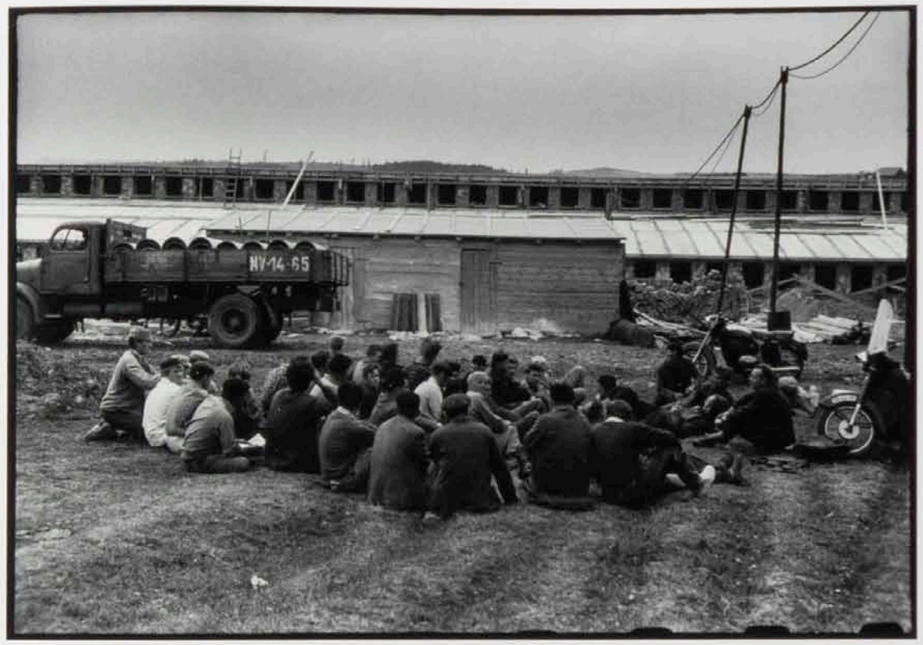

Porada stavebních dělníků, Osoblaha 1961
Construction Workers' Consultation, Osoblaha 1961

1691 | *Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990* | 2009

Dvacet let po revoluci a ideologie zůstala

Tenkrát a teď (2009)

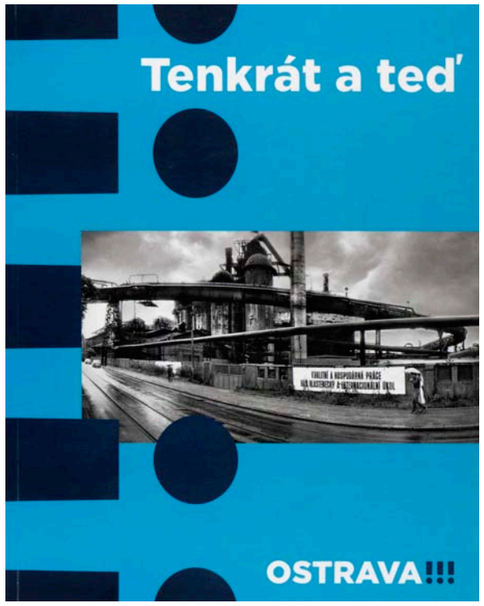

Idealizování současnosti a kritika minulosti. V tomto duchu vyšel v roce 2009 při příležitosti 20 let výročí svobody katalog lapidárně pojmenovaný *Tenkrát a teď* a vydaný jako oficiální propagační tiskovina města Ostravy. Byly v něm použity výhradně fotografie z ulic tohoto města od Jiřího Kudělky. Jeho archivní fotografie z období normalizace jsou komparovány s autorovým současným pohledem. Z Kudělkova námětu ostatně katalog podle tiráže také pochází.

Nabízí se otázka, proč taková publikace vůbec vznikla? Kdo cítil potřebu porovnat totalitní režim se současností? Opravdu dokáží účelově vybrané fotografie reálií Ostravy vypovědět o kladné proměně města? Město se v posledních desetiletích skutečně výrazně změnilo. Ale za obrazově zaznamenatelné proměny nemohla Ostrava, ale porevoluční situace v Československu a České republice. Stejné fotografie přitom publikoval Kudělka už v osmdesátých letech, samozřejmě ve zcela jiném kontextu. Tehdy šlo o subjektivní tvůrčí pohled na specifickou atmosféru Ostravy a mezilidské vztahy jejích obyvatel.[650] Nyní se fotografie hodily zase jako důkaz o té hrůze, která v Československu panovala.

Princip obrazového a textového srovnání staré a nové doby byl typický pro raná padesátá léta 20. století a objevuje se ostatně i v publikacích z tohoto období. Tehdy šlo o kontrast prvorepublikového období Československa a úspěšných budovatelských let raného socialismu.

V nové publikaci jde o komparaci totalitních let, resp. období tzv. normalizace, a demokracie. Přitom fotografie z každého z těchto období jsou účelově vybrány, ale ještě větší důraz na kritiku starého režimu a chválu současných politicko-společenských poměrů je kladen v doprovodných textech. Prostřednictvím pečlivě vybraných fotografií a textu by toto srovnání bylo možné udělat také u opačného pohledu.

Kritika komunistické politiky a srovnání s tou soudobou vyzývá čtenáře k tomu, aby právě nad současnou situací ve vedení státu a města uvažoval. Nepochybně dospěje k tomu, že ani nyní není vše v pořádku. Propagandistická rétorika publikace čtenáře asi neutvrdí v tom, že současná společnost a politika je skutečně svobodná, jeho názor se asi nijak nezmění. Pak ale není jasné, s jakou motivací katalog vznikl. Snad je to při výročí dvou dekád od pádu totality dobrá příležitost pro připomenutí oné čtyřicetileté nesvobody.

V období demokracie zůstává moralizující tón publikace charakteristický právě pro kritizované období velmi nešťastnou volbou. Generalizování tématu politiky a společnosti v textech a ilustrování konkrétními snímky z konkrétního města znamená již předem velmi nejistý výsledek, a ten bude vždy velmi osobitý. O významu tiskoviny asi čtenáře nepřesvědčí ani slova z úvodního textu psaná tehdejším primátorem města Petrem Kajnarem: *„Věřím, že každému čtenáři bude publikace zajímavým připomenutím, jak může lidská snaha a invence prospět i kdysi poněkud zanedbané lokalitě. A také věřím, že v nich jako ve mně vyvolá pocit, že budoucnost města může být lepší.“*

1692 | *Tenkrát a teď* | 2009

1693 | *Tenkrát a teď* | 2009

1694 | *Tenkrát a teď* | 2009

1695 | *Tenkrát a teď* | 2009

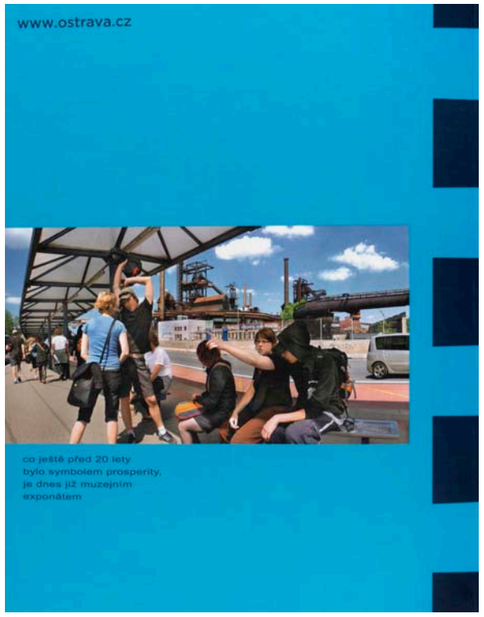

1696 | *Tenkrát a teď* | 2009

Ostrava zazářila jinak

Černá hvězda (2010)

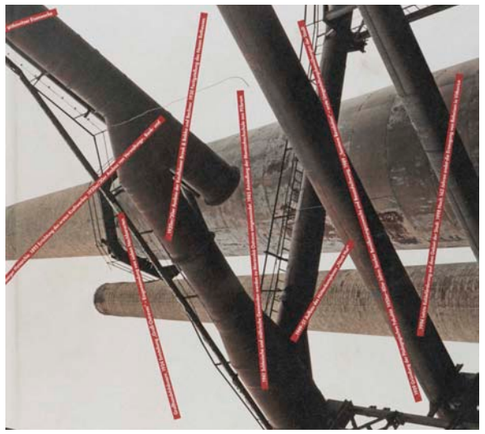

Kniha je výsledkem mezinárodního fotografického projektu, do něhož bylo zapojeno Ostravské muzeum a další ostravské instituce s archivními materiály. Hlavní podíl na vzniku knihy ale měla německá strana a vydala ji i zdejší nadace Stiftung Zollverein.

Skupina místních nadšenců neziskové organizace Za starou Ostravu pozvala šestici německých fotografů, představila jim město a nechala je zde fotografovat. Fotografové Kim Bouvy, Kai-Olaf Hesse, Bernd Langmack, Andreas Mader, Arwed Messmer, Peter Oehlmann a Christian von Steffelin jako by navázali na Polanského a Jasanského a jejich fotografický soubor *Pragensie*. Anonymní místa bez turistické atraktivity nacházená na okrajích městských čtvrtí. Tito dva konceptuální fotografové ovšem naše hlavní město dokonale znali, němečtí autoři byli v Ostravě zpravidla poprvé a teprve během fotografování se s ní seznamovali.

Nešlo jim o senzace, skanzeny a turistické dominanty, ale identitu města nacházeli ve zdánlivých banalitách. Výsledkem je ovšem vyvážený soubor, který je pro skutečnou podobu Ostravy velmi výmluvný. Omšelé poutače, osamělá pouliční lampa, proluky, sloupané omítky domů a další motivy, nikoliv však lichotivé pohledy na třetí největší město republiky.

V pozadí na fotografii na straně 36 například vidíme monumentální věž Nové radnice, přesně jako jsme ji vídali na obálkách a snímcích totalitních let. V popředí ovšem není moderní sídliště ani barevné květy, ale zadní strana poutače a jakési provozní objekty, budky, kvádry a rezavějící plot, zkrátka maximálně nereprezentativní skladba městského mobiliáře.

Kniha vyšla v roce 2010, tedy v době, kdy proměna Ostravy byla velmi dramatická a vlastně i vrcholila. Fotografie ale vznikaly od roku 2004, takže se autorům podařilo zaznamenat Ostravu v klíčovém mezičase, v němž ještě nebyly ve velké míře demolovány nebo modifikovány průmyslové pozůstatky a současně na jejich místě nevznikly nové objekty. Jen málokteré místo dnes vypadá stejně jako na otištěné fotografii. Postindustriální město hledá v době vzniku fotografií novou roli. Nová rodící se tvář města je zobrazena například prostřednictvím rozestavěných objektů. Téměř dvě desítky let po zahájení fotografování zmizela řada brownfieldů, z vítkovických vysokých pecí bylo mnoho objektů zbouráno a ze zbytku byl vybudován turistický skanzen, panelové domy jsou zateplené a omalovány kýčovitými barevnými kombinacemi a tvary. Poprvé tak město získalo knihu, která se věnuje tématu jeho proměny. Oproti předešlým knihám se ale tentokrát proměnil i pohled fotografů.

Nově pořízené fotografie jsou volně komparovány s archivními snímky Ostravského muzea nebo Archivu města Ostravy zobrazující v největší míře průmysl, ale i pracovní skupiny dělníků, obytná sídliště nebo i demolici staré zástavby. Kniha je doprovázena texty Axel Föhl, Matthias Flügge, Jana Balabána a Martina Strakoše, většina z nich je pouze v německém jazyce.

Atypický formát knihy s potahem bez lamina, barevnými poloprůsvitnými pruhy zasahujícími do fotografií vytváří nejen dynamickou a odvážnou grafickou úpravou, ale odklání se tím od dosavadních fotografických publikací o městě. Kniha přináší desítky řemeslně zdařilých fotografií podpořených prvotřídní kvalitou tisku.

Vedle budovatelského označení město uhlí a oceli získala Ostrava kdysi ještě přívlastek černá a mnozí ji tak nazývají dodnes, přestože z období největšího průmyslu zůstal jen zlomek. Název knihy i její obsah ilustruje rozpolcenost města charakteristickou prakticky po celé minulé století. Ostrava byla významným a oceňovaným průmyslovým centrem Československa, ovšem za cenu těžkých životních podmínek zdejších obyvatel.

1697 | *Černá hvězda* | 2010

1698 | *Černá hvězda* | 2010

1699 | *Černá hvězda* | 2010

1700 | *Černá hvězda* | 2010

1701 | *Černá hvězda* | 2010

1702 | *Černá hvězda* | 2010

Kolářova životní kniha

Ostrava (2010)

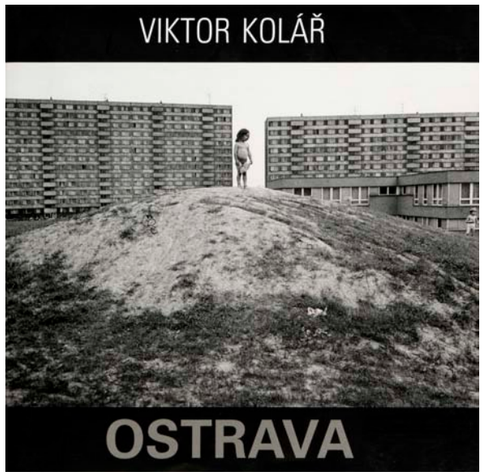

Viktor Kolář fotografoval v totalitním období v Ostravě se stejnou intenzitou jako jeho místní kolegové, ovšem jen pro sebe a zcela svobodně. Svou nezávislou fotografickou tvorbou vytvořil jeden z nejsilnějších dokumentárních cyklů o totalitním období v Československu. Pomineme-li dvojici knih o Kanadě a pražské Malé Straně, věnoval svou celoživotní tvorbu a její prezentaci v knihách jen severomoravskému průmyslovému městu.

Tatínek byl fotografem, měl specializovanou fotoprodejnu. Mladý Viktor začal fotografovat už v patnácti letech. Zakrátko, v rané dospělosti, se jeho pohled na Ostravu měnil. Pochopil, že město má více než jen náladu a atmosféru. Byla tehdy rušnou metropolí plnou masového života. V roce 1964 poprvé samostatně vystavoval. První otištěnou sérií snímků Viktora Koláře byla šestice fotografií Ostravy v časopise *Československá fotografie* v říjnu roku 1967. Rok poté emigroval do Kanady, aby našel sám sebe. Také zde fotografoval a později tyto snímky publikoval v knize *Canada: 1968–1973* (Praha: KANT, 2013). Ostrava však Koláře přitahovala natolik, že se zde po pětileté emigraci v roce 1973 vrátil. Musel přitom vědět, že se k původnímu učitelskému povolání již nevrátí a ve tvrdé normalizaci bude vykonávat podřadné fyzické práce. Přesto přijel, aby mohl zase fotografovat svou rodnou a fascinující Ostravu. Ze spotřebního a rychlého života Kanady toužil zachytit tradiční život v Ostravě. Právě období tzv. normalizace považuje Kolář za nejlepší čas ve své tvorbě. Byl mladý a byla v něm naléhavost. Pro svou práci musel znát prostředí do hloubky a museloj ej bavit. Zajímal se o lidi a o to, co v něm po setkání s nimi zůstane.[651]

Vlastní názor na město promítal Kolář do svých snímků. Soustředil se na okrajové jevy a marginální lidi, obyčejné přeběhy a lokality, kterými lépe sdělí podstatu věcí. Hledá situace. Vnitřní, duchovní rozměry. Lidskost, smysl života.[652] Zajímala ho zvědavost fotografovaných. Vydával se za běžného kolemjdoucího a s fotoaparátem skrytým pod bundou nebo kabátem vyčkával na správný okamžik. A právě na vystižení nejsilnějšího momentu má Kolář fotoreportérský talent. Často uvažoval nad tím, kde se v něm bere odvaha fotografovat. Někdy tu odvahu nemá a do ulice s fotoaparátem vůbec nevstupuje. V závěru jednoho z televizních pořadů vzkazuje divákům: *„Neboj se světa – svět se na tebe usměje“*.[653] Přitom sám cítí k lidem velkou nedůvěru, ale pro to, aby přistoupil k lidem bezprostředně blízko, musel strach překonat.

Nevyhýbal se zobrazení lidské tragiky. Mnohokrát se například opakuje postava dítěte, kterou vlastně kniha na své obálce začíná. Jednou je dítě na maškarním za žabáka, jindy za smrtku s kosou, pak je malý chlapec sevřen v tlačenici autobusu, jindy zase prochází kolem vysoké zdi a ještě vyšší průmyslové haly. Hochová fotografovala rozesmáté děti při hrách, děti na Kolářových snímcích jakoby nesly tíhu Ostravy. Ale nemusí tomu tak být. Ostravské monumenty mohou být pro dítě přitažlivé a tajemné a vytvořit mu stejně krásné vzpomínky jako příroda nebo hřiště.

„Asi je to tady.“, matně Kolář v jemu věnované televizní reportáži vzpomíná na místo, kde vznikla jedna z jeho legendárních fotografií. Uměle navezený odval hlíny porostlý travou sloužil dětem jednoho ze sídlišť v Ostravě-Jihu k výstupům a sáňkování. Na jeho vrcholu vyfotografoval téměř nahé dítě. V knize je tato fotografie považována za tu nejdůležitější a dostává se přímo na obálku. Připomíná průmyslovou haldu, která na snímku doprovází obyvatele města i v bezprostřední blízkosti jejich obydlí. Otisknout na obálce snímek téměř nahé malé dívky se běžně nestává. Navíc je snímek vůči městu poměrně negativní. Zároveň ale přesně charakterizuje Kolářovu tvorbu a náladu.[654]

Na frontispisu nacházíme vůbec nejstarší publikovaný snímek Viktora Koláře pořízený v roce 1959, ve kterém dosáhl dospělosti, a ukazujíc dýmem zahalenou zastávku a skupinu cestujících čekajících na svůj spoj. Kolář zde ve

svých osmnácti letech také čekal a pak i desítky let své fotografické tvorby. Otištění jiných starších fotografií se Kolář v této knize vyhýbal. Nakonec ale malý soubor editoru knihy Tomáši Pospěchovi předložil, ale ten z něj jsem vybral jen tu jednu fotografii. Příznačné Kolářovo vidění pozdějších let se zde už trochu projevilo.[655] Celý obrazový soubor pak uvádí text ostravského spisovatele a výtvarníka Jana Balabána.

Z porevolučních fotografických publikací o Ostravě vyšly po *Obleženém městě* Kolářovi dvě monografie. Fotografický soubor předchozí Kolářovy knihy z edice Fototorst začíná stejně jako zde snímkem vlaku. V malé edici monografií je to moment, kdy vlak míjí fotografa a z jeho okýnka se vyklání mystická postava v černém. V následující velké knize zase v prvním obraze vlak projíždí mezi ostravskými průmyslovými dopady – kalištěm v popředí a trojúhelníky hald v pozadí. Ani jedna z těchto dvou fotografií se ve druhé srovnávané knize neopakuje. Shodných fotografií knihy *Viktor Kolář* (2002) z nakladatelství Torst a nedlouho nato vydané knihy *Ostrava* (2010) z nakladatelství KANT, je celkem 55: obr. 24 a s. 39; obr. 2 a s. 41; obr. 90 a s. 43; obr. 7 a s. 42; obr. 3 a s. 44; obr. 28 a s. 52; obr. 52 a s. 53; obr. 30 a s. 59; obr. 38 a s. 65; obr. 15 a s. 62; obr. 5 a s. 66; obr. 27 a s. 68; obr. 41, obálka a s. 74; obr. 9 a s. 76; obr. 31 a s. 82; obr. 29 a s. 86; obr. 43 a s. 89; obr. 13 a s. 97; obr. 33 a s. 96; obr. 23 a s. 100; obr. 42 a s. 101; obr. 10 a s. 102–103; obr. 18 a s. 105; obr. 40 a s. 109; obr. 17 a s. 111; obr. 25 a s. 113; obr. 68 a s. 117 (různá datace – 1999 a 1989); obr. 49 a s. 118; obr. 47 a s. 119; obr. 50 a s. 120; obr. 78 a s. 121; obr. 84 a s. 122; obr. 89 a s. 124; obr. 85 a s. 125; obr. 26 a s. 128; obr. 63 a s. 129; obr. 45 a s. 132; obr. 67 a s. 138; obr. 87 a s. 139; obr. 46 a s. 140–141; obr. 61 a s. 142; obr. 57 a s. 143; obr. 81 a s. 144; obr. 83 a s. 145; obr. 88 a s. 146; obr. 51 a s. 149; obr. 73 a s. 154; obr. 72 a s. 156; obr. 59 a s. 157; obr. 64 a s. 159; obr. 55 a s. 160–161; obr. 48 a s. 163; obr. 44 a s. 167; obr. 75 a s. 168; obr. 69 a s. 174. Každý ze dvou editorů knih však při komponování fotografií na stranách a v jejich sledu uvažoval jinak. Totožné reprodukce obou knih jsou na dvoustranách ve dvojici vždy s jiným snímkem. Obrazovým redaktorem Kolářovy *Ostravy* z Kantu byl fotograf, teoretik a historik fotografie, kurátor a pedagog Tomáš Pospěch, monografie z Torstu zase filmový a literární kritik Jiří Cieslar. Pospěch pracuje na dvoustránkách s dvojicí fotografií na základě tematické, ještě častěji ale vizuální podobnosti. Kolona tramvají vytváří výrazný úběžník k horizontu a podobně tak linie plotu na protějším snímku (s. 76 a 77), stařec sedící vůči fotoaparátu zády, stejně jako dvojice mužů na dalším snímku (s. 88 a 89), žena se opírá o sloup dětského kolotoče a na druhé straně knihy se chlapec drží madla přeplněného autobusu (s. 100 a 101), překřížené nožky držící holubí klec vytvářejí trojúhelník, tedy stejný geometrický tvar, jaký má silueta rypadla na horizontu haldy (s. 108 a 109) apod.

Soubor v knize začíná celkovým pohledem na parní vlak supící mezi kalištěm a haldou. Symbolizuje starou průmyslovou Ostravu. Posledním snímkem je pohled proti obloze se siluetami provazochodce a velkého nápisu Tesco. Ostrava se během Kolářova fotografování, a zejména v posledních dvou dekádách, výrazně proměnila a měnil se i její obraz na jeho fotografiích. Těžký průmysl téměř vymizel a město hledá novou identitu, přizpůsobuje se novým standardům středoevropských metropolí. V době vzniku knihy už podle Koláře původní charakter dobyvatelského města, který ho tolik přitahoval, Ostrava dávno nemá. Ani on sám podle svých slov nemá energii na to jít na místo a fotografovat.[656] Na rozdíl od dřívější kolektivní mentality podle něj dnešní člověk žije sám za sebe. Dnešní život považuje za více komplikovaný.[657] a současná doba tak autora příliš neoslovuje.

Kniha se stala doprovodným materiálem města k propagaci kandidatury na prestižní titul Evropské hlavní město kultury pro rok 2015, o který se Ostrava utkala o pět let dříve s Plzní. Byla tak finančně, ale i myšlenkově, podpořena vedením města a určena k oficiálním účelům. Přitom se jednalo paradoxně o knihu stejného autora, jehož první porevoluční publikace *Ostrava. Obležené město* byla v souvislosti s její obdobnou funkcí kategoricky odmítnuta. Z tragického a zavrženého obrazu města se stala v nové knize jeho propagace.

Práce na knize trvala více než tři roky. Podle autora má mít nejen lokální, ostravský, charakter, ale i globální.[658] Celou si ji sestavil sám podle vlastního cítění a předložil ji nakladateli KANTu Karlu Kerlickému jako hotovou. To se ale Kerlickému nelíbilo, a tak jako editora přizval fotografa a teoretika Tomáše Pospěcha. Ten vybíral zpočátku jen z Kolářových zvětšenin, protože co Kolář neměl zvětšeno na formát 30 × 40 cm, to nepovažoval za svou tvorbu. Knihu Pospěch připravoval v roce 2007 a 2008. V té době ale na její vznik nebylo dostatek prostředků a Kerlickému se je podařilo sehnat až při příležitosti kandidatury města v roce 2010.

Kolář považoval zapojení Pospěcha do tvorby knihy jako donucení. Aby jej akceptoval, bylo potřeba se s ním dobře seznámit a získat jeho důvěru. Editor má být partnerem do dialogu. Měl by autorovi pomoci ujasnit si pohled na vlastní tvorbu. Kolář si ale vždy vše vybíral sám a možnosti spolupráce s kurátorem nebo editorem ani neznal. Učil tehdy na FAMU a do Prahy jezdil jednou za 14 dní, vždy v neděli. S Pospěchem společně chodili na večeři, na svíčkovou.

Nejpodstatnější úkolem pro Pospěcha bylo nadefinovat takzvaně kolářovské vidění. Tedy to, co originálního autor přinesl do fotografie. Protože Kolář fotografuje na jednom místě, vodící linkou řazení fotografií pro Pospěcha byla časová chronologie. Nedával tak vedle sebe fotografii z šedesátých a z devadesátých let, protože najednou by se projevily jiné typy lidí s jinými oděvy.

Pospěch pak uvažuje v souvislosti s ostravským fotografem uvažuje o práci s dílem neméně významného dokumentárního autora. *„Při tvorbě knih jsem si uvědomil moc editora. U Koláře jsem záměrně hledal fotografie jakoby od Štreita, naopak u Štreita jsem hledal Kolářovy fotografie. Dokumentární fotograf vytvoří velké množství fotografií, ale ne vše je potom to, co by jej mělo reprezentovat.“*[659]

Ostrava je podle Viktora Koláře fotograficky nejzajímavějším městem České republiky, které podle něj má černobílou duši.[660] Současně je Ostrava ve fotografiích Viktora Koláře silně barvitým a exotickým prostředím. Onu cizokrajnost vůči jiným československým městům nalezl ve svém netradičním pohledu a propojil ho s ostravskými monumenty. Jeho fotografie lze vlastně považovat za deníkové útržky jeho soužití s městem a díky podílu autora na tvorbě vlastních monografií pak tyto knihy považovat za jeho osobní zápisníky.

Kolář ve fotografování své Ostravy pokračuje dále i po vydání této životní monografie. Bohužel však, jak ukázala dvojice jeho výstav Viktor Kolář: 2000 + 15 / Barevně konané v AP ateliéru v Praze (10. prosince 2015 – 20. května 2016) a výstava v Galerii 400 ASA Současnost 1989–2022 (22. dubna – 24. června 2022), stala se jeho barevná tvorba v novém miléniu značně vyčpělou a povrchní.

Podobně jako Viktor Kolář v Ostravě, tak také jeho vrstevník Jiří Hanke fotografoval průmyslové město Kladno. Více než stovka dokumentárních fotografií každodenního života byla publikována v tematicky sjednocené knize *Kladnu pod kůží* (Kladno: Halda, 2013).

1703 | *Ostrava* | 2010

1704 | *Ostrava* | 2010

1705 | *Ostrava* | 2010

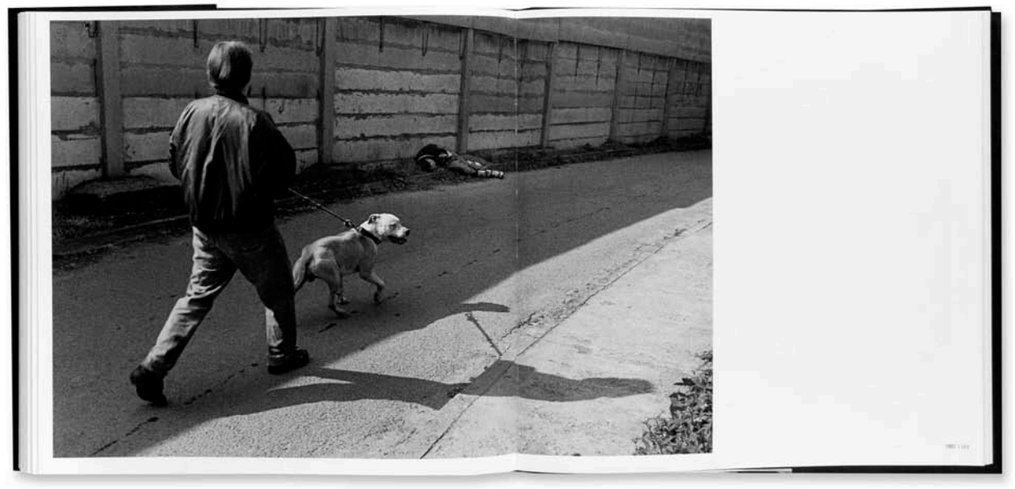

1706 | *Ostrava* | 2010

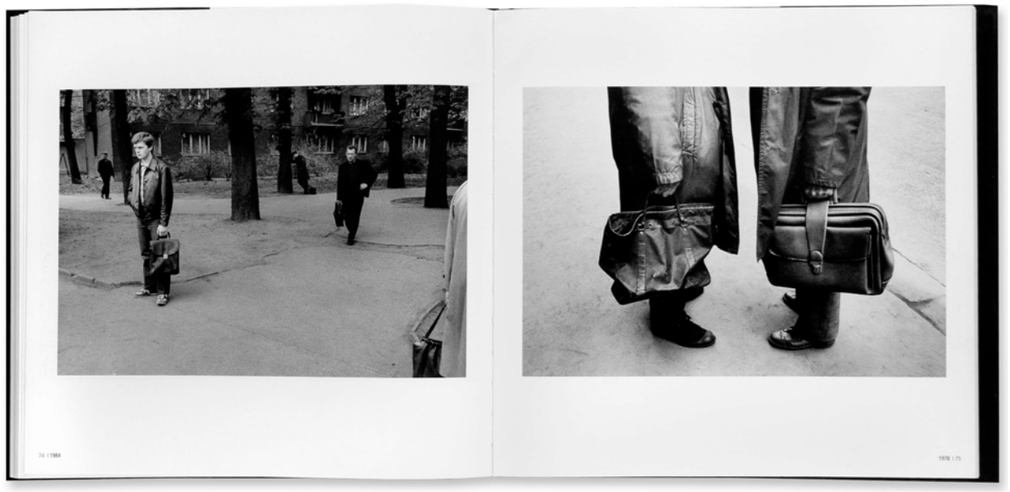

1707 | *Ostrava* | 2010

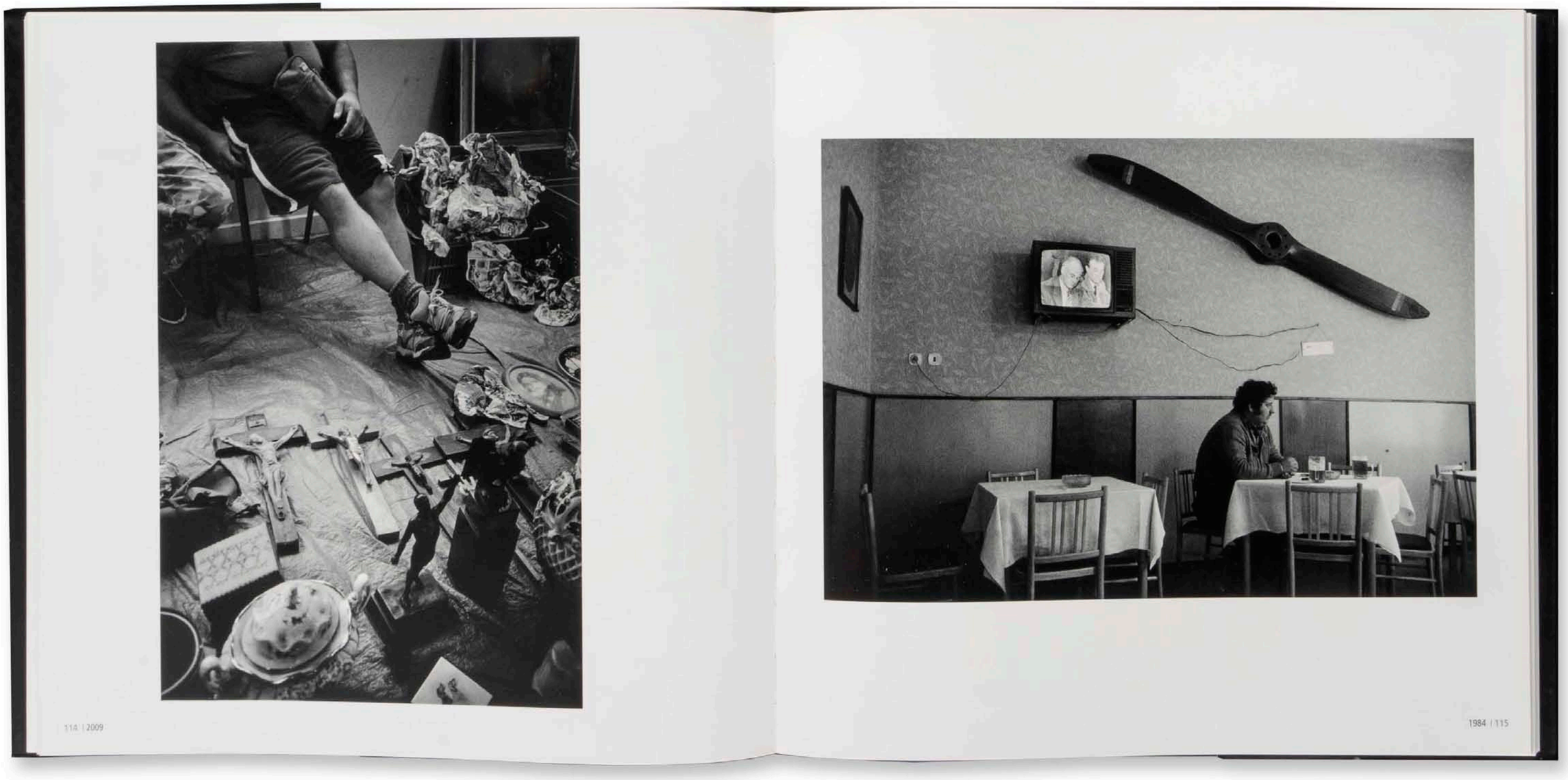

1708 | *Ostrava* | 2010

Kronika jednoho návštěvníka

Sůl země. Fotografie Ostravy (2011)

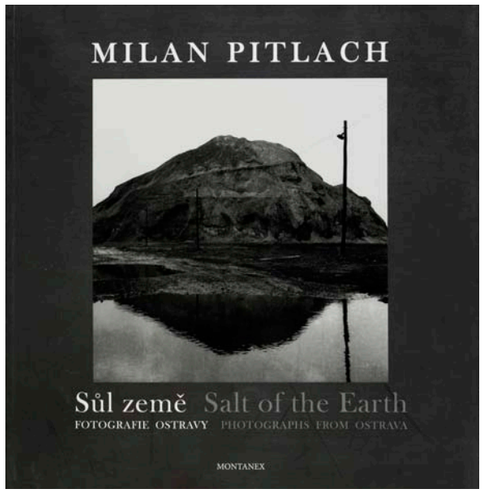

Ježíš Kristus řekl *„Vy jste sůl země; vy jste světlo světa,“* jak se praví se v 5. kapitole Evangelia podle Matouše. Tuto první knihu Nového zákona parafrázuje fotograf Milan Pitlach (1943–2021) prostřednictvím svých fotografií a vydává jí v publikaci *Das Evangelium nach Matthäus / Evangelium podle Matouše* (Praha: KANT, 2004). Kristova slova pak cituje i v další svém titulu věnovaném tentokrát jen severomoravské průmyslové metropoli *Sůl země* s podtitulem *Fotografie Ostravy*. Citace této části Matoušova evangelia není v názvech různorodých moderních děl výjimečná. V prvních letech studené války, v roce 1954, natočil americký režisér Herbert J. Biberman drama o soudobém tématu hornických stávek v Novém Mexiku. Film Sůl země byl v našem tisku vylíčen jako proletářské dílo nezávislých tvůrců bojujících s kapitalistickou hollywoodskou produkcí[661] a naopak ve Spojených státech se film stal historicky jediným zakázaným filmových snímkem.[662] Pod názvem Sůl černé země zase v roce 1969 natočil polský režisér Kazimierz Kutz sociální drama o národnostních otázkách a protinacistickém povstání občanů Horního Slezska. Stejnojmenný životopisný román o otci Isidora publikoval ruský autor Pavel Aleksandrovič Florenskij. Shodný název titulu knih použili Józef Wittlin (1896–1976), Eduard Claudius (1911–1976), Michael Wilson (1914–1978) nebo Georgij Mokejevič Markov (1911–1991).

Amatérský fotograf Milan Pitlach se živil jako architekt. Do Ostravy pravidelně jezdíval, aby navštívil svou matku, a přitom takto fotografoval bezmála pět desítek let, tedy kromě jedné dekády, kdy se do Československa nesměl vracet.[663] Narodil se v Kroměříži, žil a pracoval v Německu, ovšem za svůj domov považoval právě Ostravu. Měl zde rodinné kořeny a v mysli mu utkvěly vzpomínky na všechny ty ostravské zvláštnosti – úzkorozchodnou tramvajovou trať do Karviné, lanové dráhy s vozíky uhlí jezdícími nad městem, zápach sirovodíku z koksovny Karolina, na saze a popel ve vzduchu, těžní věže s rudými hvězdami zářícími ve tmě. Učarovaly mu průmyslové stavby i celý urbanismus města. Vedle promyšlené koncepce Ostravy-Přívozu od rakouského urbanisty Camillo Sitteho v Ostravě nacházíme i prázdné zelené plochy prakticky v geometrickém středu města. Pitlach to považoval za surrealistickou koláž. Nespočet architektonických typologií, stavebních etap, filozofických přístupů koncentrovaných do tak malého území. Okouzlila ho dramatičnost hmotových kompozic a podivnosti forem průmyslové architektury. Další a stejně podstatnou složkou Ostravy pro něj byli její obyvatelé. Životy a práce zdejších lidí musela podlehnout postupné industrializaci. Prostředky k přesvědčení lidí pro nelehkou práci v dolech a hutích byly různé – finanční nebo ideologické. Onou solí země jsou proto lidé z Ostravy. Ostravské lidi obdivoval a jejich práce pro ně byla životem.[664] To vše se pro autora stalo silnými podněty, pro které se opakovaně do tohoto podivuhodného města vracel. Zvláště v posledních letech, když si uvědomoval, že motivy jeho snímků se stanou už jen vzpomínkami na někdejší slávu. Všechny tyto ostravské přívlatky se snažil spojovat a charakterizovat svými fotografiemi. První snímky Ostravy pořídil v roce 1964.[665] Deset let nato pak vznikla fotografie, která v knize zahajuje celý soubor *Sůl země. Fotografie Ostravy*. Záběr z nadhledu, tedy patrně z haldy, směrem k téměř zčernalým domům dělnické kolonie. Z tohoto k životu úzkostného místa vyjíždí městský autobus. Atmosféra je zde tak tíživá, že si přejeme sedět v onom autobuse a aspoň dočasně z kolonie uniknout. Městská průmyslová krajina bez lidí, téměř abstraktní a strukturální objekty v nalezených zátiších, ale i scény masových akcí, zvláštní postavičky potkané autorem. Tím vším Pitlach charakterizuje Ostravu v období od počátku tzv. normalizace do počátku nového milénia. Výrazná proměna je přitom ve fotografiích nečitelná. I po roce 1989 zachytil to, co bylo pro město charakteristické dávno předtím. Fragmenty industriálního dědictví, ale i ty zvláštní ostravské figury.

Publikaci doprovází autor především vlastním textem a stručným úvodním slovem teoretika fotografie Antonína Dufka. Obálková fotografie ukazuje pro Ostravu to typické. Haldu, která se odráží v kališti, a vpravo je dřevěný sloup s jakýmsi tlampačem nebo stínidlem lampy – to zastupuje člověka. Publikaci vydalo ostravské nakladatelství Montanex v edici Tady jsme doma, mezi jejíž formou různorodé svazky patří fotografické knihy o Jeseníkách nebo Ostravsko-karvinské oblasti.

Milana Pitlacha lze společně s Viktorem Kolářem, Jindřichem Štreitem nebo Gustavem Aulehlou zařadit mezi severomoravské a slezské fotografy, kteří se v totalitních letech fotografií neživili, ale vytvářeli v místním regionu osobité fotografické dokumentace obyvatel a jejich prostředí, které se staly podstatným doplňkem při utváření obrazové identity regionu.

Pitlach pracoval v německém Düsseldorfu, ve městě tzv. Becherovské fotografické školy od Bernda a Hilly Becherových, autorů, kteří svoji celoživotní konceptuálně pojatou fotografii soustředili na motivy průmyslových staveb. Takové objekty v Pitlachově milované Ostravě tvořily podstatnou část její identity. Pitlach si nikdy tak jako Becherovi neřekl, že bude systematicky fotografovat Ostravu. Naopak vše vyplývalo z jeho dlouhých procházek a fotografie vznikaly jaksi spontánně.

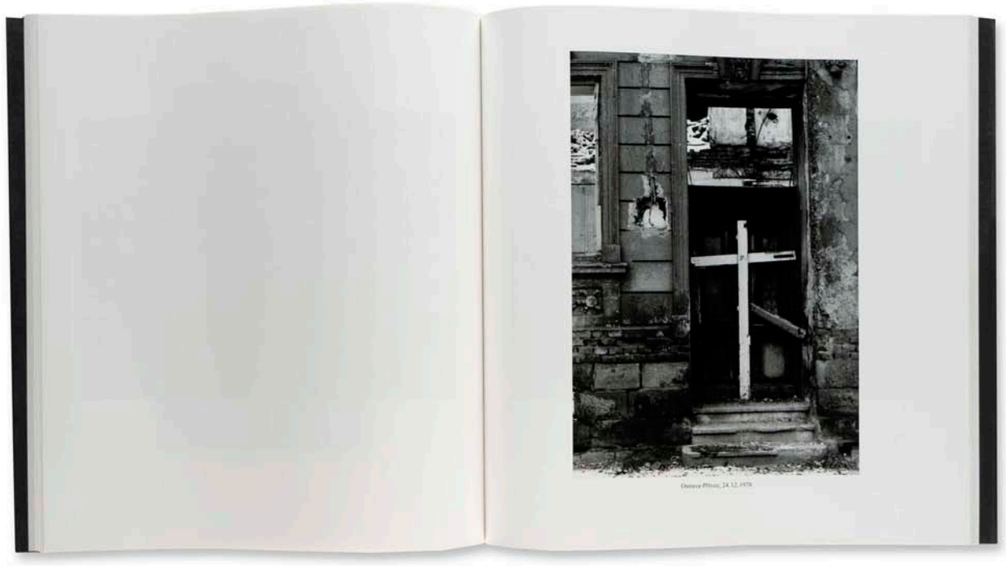

1709 | *Sůl země. Fotografie Ostravy* | 2011

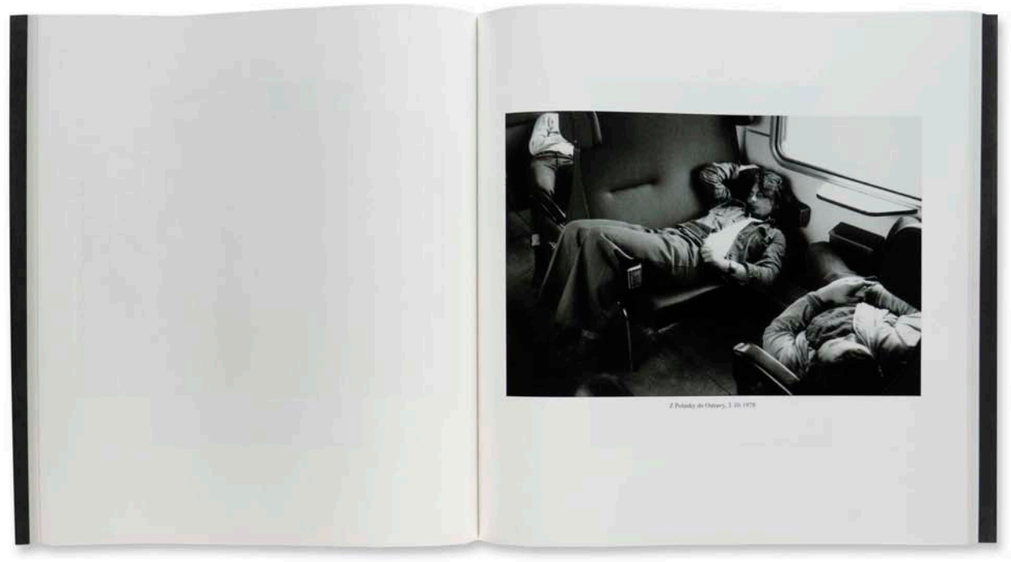

1710 | *Sůl země. Fotografie Ostravy* | 2011

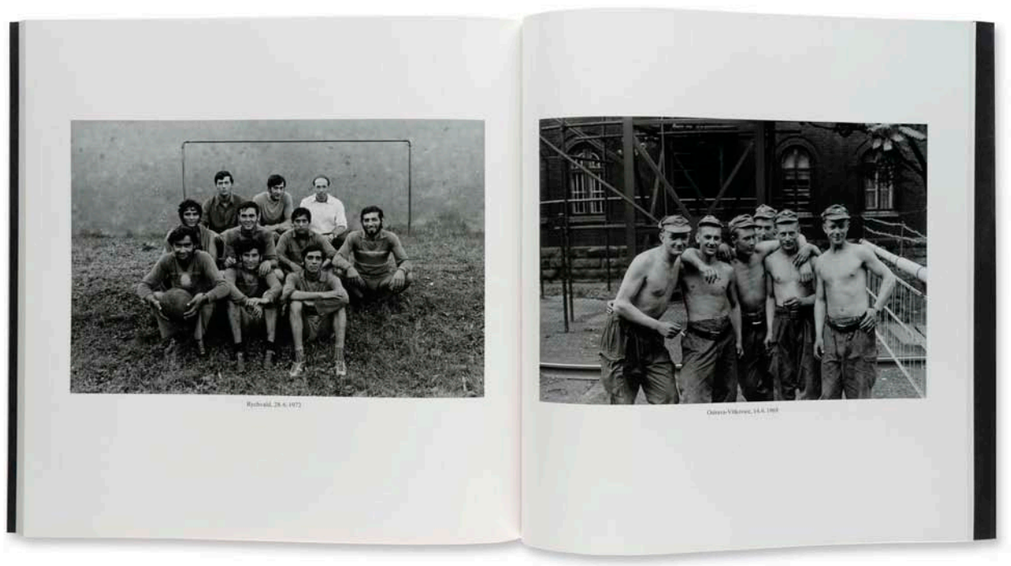

1711 | *Sůl země. Fotografie Ostravy* | 2011

Pomník městu

Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená (2011)

Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená s podtitulem *Kniha o odcházení starých časů* je několikátou publikací fotografa, textaře a básníka Radovana Šťastného (1973). Dosud publikoval fotografické knihy *Křehkosti aneb i v nebi to smrdí* (2006), *Ostrava – město, které si nehraje na City*, *Když cesta znamená cíl* (2007) nebo *Slezska* (2018). Do Ostravy přitom přišel studovat vysokou školu a už zde zůstal natrvalo.

Předmluvu ke knize napsala zpěvačka Marie Rottrová, rodačka z ostravské části Hrušov, z níž zůstala jen torza a poslední zbytky původního urbanismu. Pozůstatky celého města jsou pak náplní celé publikace. Autorem textů v knize je další místní hudebník Radek Pastrňák, frontman legendární ostravské kapely Buty.

V posledních třech desetiletích se Ostrava proměnila tím, že dynamicky, ale často urychleně a bez koncepce, mizely nevyužívané průmyslové dominanty i druhotné prvky společenského prostoru. To, co natrvalo zůstává je často pak jen fotografický obraz oněch motivů.

Snímky Radovana Šťastného musely vznikat touláním se městem a snad i nacházením po náhodných setkáních. Antiromantická místa paradoxně lákají k procházce i diváky fotografií. Autor se pohyboval na velkém prostoru města a nezůstával, jako fotografové v jiných publikacích, především v centru města nebo Porubě.

Zdánlivě okrajové motivy Ostravy, skutečně fotografované na periferiích města, v nefrekventovaných místech se staly ústředím celé knihy. Protože paradoxně právě ty vytvářejí výrazný odkaz k hluboké historii města. Nejsou příliš na očích a jejich likvidace je neodvratná. Všední stavby, nenápadné fragmenty, ale i nepřehlédnutelné monumenty z dob fungování těžkého průmyslu. Řada staveb a objektů už podlehla svému osudu a byla zničena nebo přestavěna. Po deseti letech od vydání knihy v souboru nacházíme také motivy dále devastované, nebo čekající na svou demolici. Z mnohých fotografií se tak staly truchlivé obrazy. Dále díky knize zjišťujeme, že součástí města jsou nejrůznější bizarní objekty.

Není to pesimismus, ale naopak objevování krásy v opomíjených kulisách města. Na první pohled je znát zřetelný rozdíl od konzervativních publikací podléhajícím požadavkům města a očekávání místních obyvatel. Určitá revolta autora proti idealizaci města.

Nejde o osobitý obrazový pohled, o to více je ale poměrně věcným svědectvím o podobě města na přelomu milénia. Subjekt autora se nejvíce projevuje ve výběru fotografovaných scén. Objevitelský význam nejen v dílčích motivech, které míjíme nebo o nich vůbec nevíme, ale především v myšlence se vůbec těmito motivy zabývat a uchovat je. Již odepsané fragmenty jsou tak recyklovány aspoň obrazově.

Název knihy parafrázuje postavení města v minulosti a dnes. *Zatracená Ostrava* znamená pohled většiny lidí, kteří sem přišli za prací a město nenáviděli. *Ostrava zatracená* nebo neprávem zatracovaná je v současnosti. Dějinný odkaz a modernu ostatně autor komparuje v obrazové zkratce hned na obálce.

Ojedinělý pokus o zcela nový pohled na město, hledání mizejících motivů, oslava jejich bizarní estetiky a nalézání nových kontextů vytvářejí z knihy výrazné dílo. Zdařilá publikace alternativního pohledu na Ostravu se bohužel neobjevila na knižním trhu. Vydal ji sám autor vlastním nákladem.

S novým tisíciletím dochází k nebývalé prudké proměně města. Ostrava byla přetvořena na město kultury, sportu, lehkého průmyslu, IT technologií. Společně s Ondřejem Durczakem patří Radovan Šťastný k mladým autorům, kteří si uvědomují potřebu zachytit staré ostravské motivy,

přestože je sami nezažili. Upozorňují na problém mizení ostravských specifik. Zárukou uchování aspoň částečné identity Ostravy je ochrana zdejších postprůmyslových staveb a jejich označení za kulturní dědictví. Takový postup se ale v postkomunistickém období zřetelně opomíjel. Šťastný vytvořil knihu, jejímž prostřednictvím si uvědomujeme vytrácení Ostravy.

Všechny fotografie jsou orientovány do panoramatických formátů a usazené na šířku dvoustránky. Tvrdé světlo na fotografiích přispívá k dramatičnosti a expresivnímu vyznění motivů. Kniha má chybné momenty, lesklý křídový a poměrně měkký papír, v souboru se opakující některé motivy nebo tmavé dělící dvoustránky. Nejdůležitější je ale v případě této publikace samotná myšlenka dílo vytvořit.

1712 | *Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená* | 2011

1713 | *Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená* | 2011

1714 | *Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená* | 2011

1715 | *Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená* | 2011

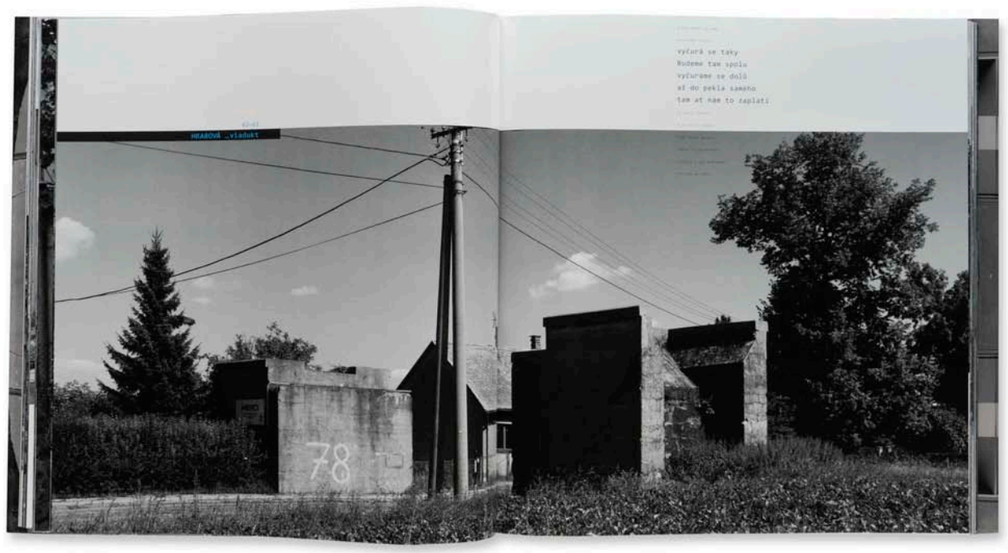

1716 | *Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená* | 2011

1717 | *Zatracená Ostrava. Ostrava zatracená* | 2011

To nejlepší z Kubalovy tvorby

Mizející Ostrava a *Mizející Ostrava II* (2012, 2014)

Fotograf Květoslav Kubala (1928–2011) patřil od šedesátých let 20. století k prominentním pracovníkům komunistických regionálních novin *Nová svoboda*. Jako fotoreportér byl navzdory svým slabých tvůrčím schopnostem prosazován i jako autor nebo spoluautor řady fotografických publikací Ostravska. V novém společenském a politickém prostředí jsou jeho fotografie rehabilitovány ve dvojici monumentálních černobílých publikací *Mizející Ostrava* (2012) a *Mizející Ostrava II* (2014) a zdá se, že jde o autorovy nejlepší fotografické knihy vydané ještě za jeho života. O publikování Kubalových fotografií se zasloužil majitel galerie Chagall v Ostravě Petr Pavliňák. V novém dějinném období odpadl politický podtón a soubory obou knih se zaměřily z velké části na každodenní život města.

Celkovému dojmu však ubírají elementární fotografické chyby dílčích obrazů, jako kompoziční i skladebná chaotičnost, které se v některých případech těžko akceptují i v případě reportážního žánru. Bylo by tak v knihách vhodnější vynechat esteticky slabé fotografie nebo snímky sice novinářsky atraktivní, avšak k místu jejich vzniku zcela anonymní.

První kniha čerpá se záběrů pořízených ještě v době končící války a poslední záběry vznikly v osmdesátých letech. Soubor fotografií je rozdělen do devíti kapitol: Lidé a město, Děti, Sport, Rok 1968, Rok 1989, Industriální krajina, Lidé a uhlí, Lidé a ocel a Kultura. V nejobsáhlejší kapitole Lidé a město zaujmou diváka nejen zřetelné proměny ostravské architektury a urbanismu, ale i všeobecné reálie normalizační éry. Nejzajímavější a nadčasovou kapitolou je pro svou ucelenost a výtvarně i dokumentárně bezchybnou kolekci Industriální krajina reflektující v krajinných celcích s charakteristickými průmyslovými monumenty. Naopak nejblíže novinářské instantní platnosti zůstávají fotografie v sekci Sport a Kultura.

Mizející Ostrava II rozděluje fotografie do téměř analogických sekcí jako v případě prvního dílu: Lidé a město, Výstavba, Děti, Lidé a uhlí, Lidé a ocel, Sport a Kultura. Obě publikace obsahují četné faktické chyby v popiscích.[666]

Význam obou publikací je především poznávací. Nostalgické vzpomínky zdůrazněné tím, že charakter tehdejší Ostravy a její dnešní podoby je radikálně odlišný. K široké divácké atraktivitě navíc přispívají dosud většinou nepublikované záběry. O popularitě knihy svědčí fakt, že její první díl byl na pultech knihkupců rychle rozebrán a po této zkušenosti si zájemci rychle opatřili aspoň ten druhý.

Na rozdíl od jiných dokumentárních fotografů Ostravy nejde v případě Kubaly o vlastní obrazovou výpověď, ale o útržky dlouholeté práce pro noviny. Pořízení některých námětů se dařilo díky Kubalově novinářskému přístupu do mnoha uzavřených míst a taky to, že se k nevšedním nebo mimořádným událostem dostal bezprostředně.

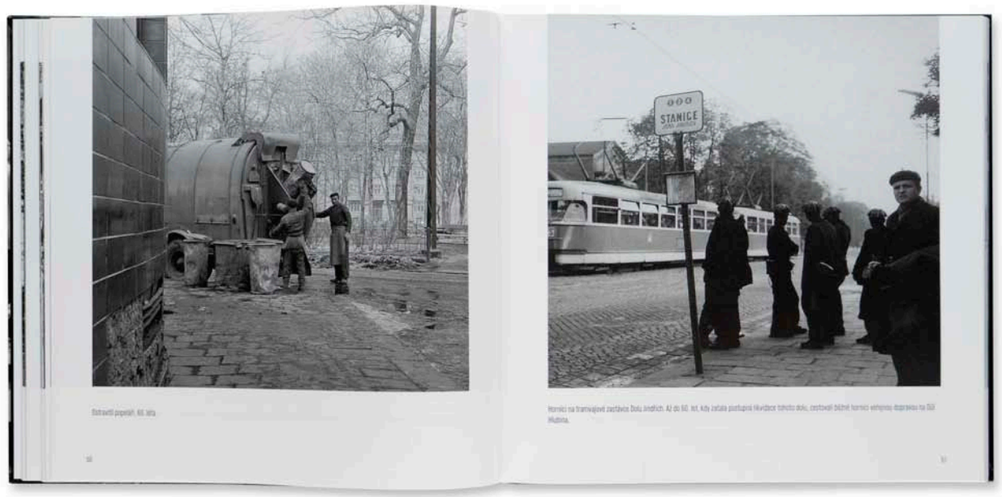

1718 | *Mizející Ostrava* | 2012

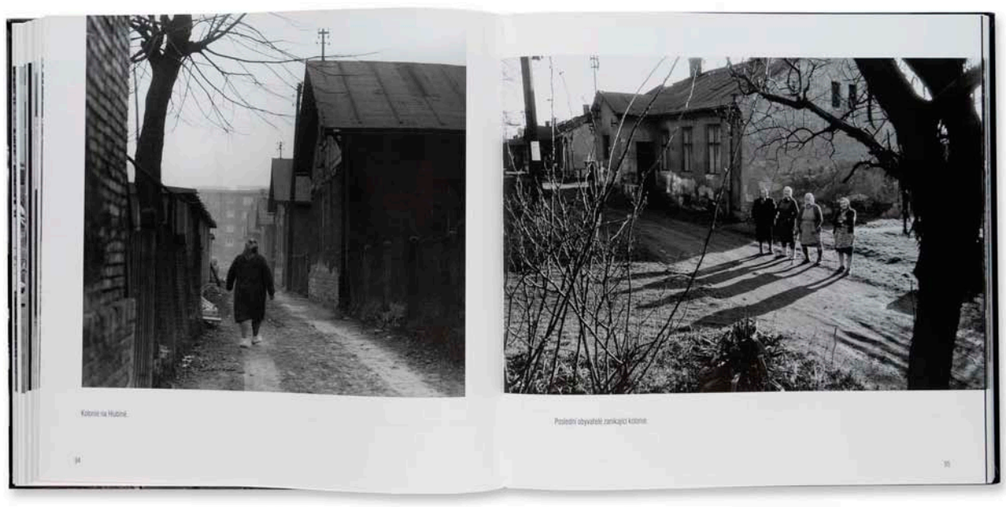

1719 | *Mizející Ostrava* | 2012

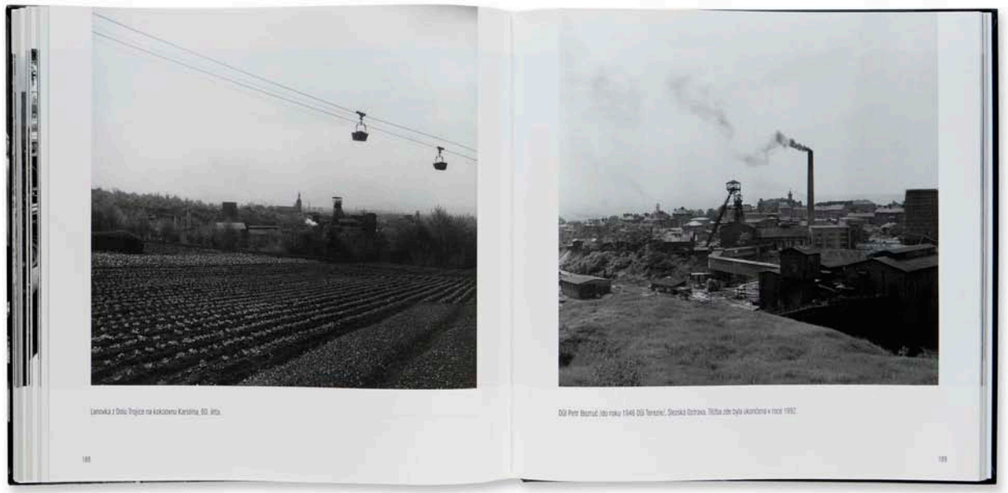

1720 | *Mizející Ostrava* | 2012

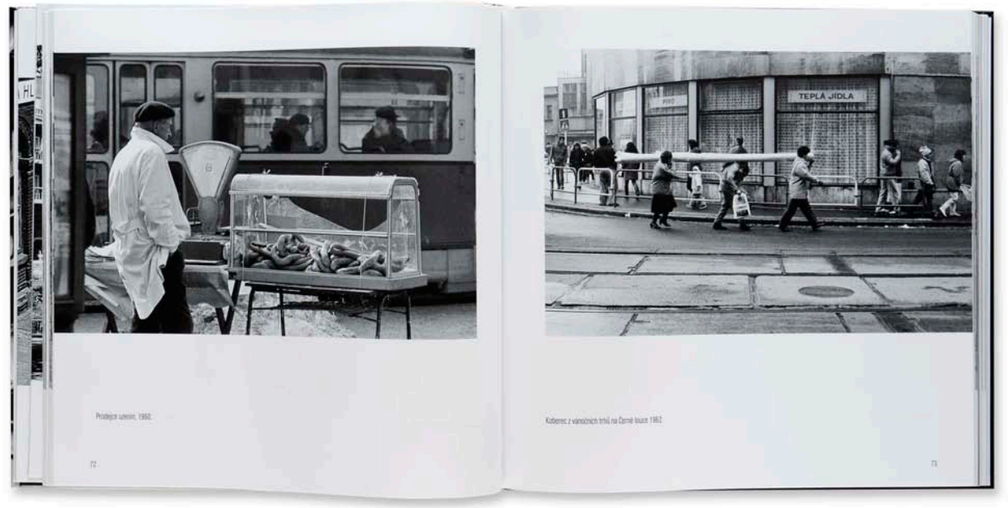

1721 | *Mizející Ostrava II* | 2014

Žně ve Vítkovicích, 60. léta.

212

Zahrádkářská kolonie v Třebovicích, 60. léta.

213

Sudkova panoramata

Z Beskyd (2014)

Po *Praze panoramatické* a *Smutné krajině* v severních Čechách brával Sudek svou stařičkou panoramatickou kameru Kodak také do Beskyd. Však taky později tento přístroj nalezli zapomenutý na půdě u Parmů na Hukvaldech, kde Sudek při návštěvách Beskyd pobýval.[667]

Jako samostatné knižní dílo vychází soubor panoramat Sudkových Beskyd více než čtyřicet let od ukončení Sudkova fotografování ve zdejších horách. Mimořádně zajímavý obraz Beskyd zahrnuje v katalogu 34 panoramatických fotografií. Publikace *Z Beskyd* je doprovodným katalogem Sudkovy stejnojmenné výstavy konané na podzim roku 2014 v Lašském muzeu v Kopřivnici. Je opatřena texty kurátora výstavy Pavla Dvořáka, Sudkova asistenta a fotografa Petra Helbicha, historičky a teoretičky umění a fotografie Barbory Kundračíkové a historika, teoretika a publicisty Josefa Mouchy.

Beskydy a Hukvaldy kvůli Janáčkovi Sudek miloval a přistupoval k nim s velkou pokorou. Začal je navštěvovat od konce čtyřicátých let a jezdil tady pravidelně až do počátku sedmdesátých let.[668]

Výsledkem spojení beskydských krajinek a archaického fotoaparátu jsou nostalgické obrazy. Na fotografiích nalézáme různé drobné stavby a člověkem do krajiny dodané motivy, jako domky, chalupy, orientační tabule nebo lavičky. Společně pak se stromy v popředí vytvářejí tyto prvky v obraze hloubku a měřítko rozsáhlého panoramatického záběru. Krajina je, tak jako jiné motivy v Sudkových obrazech, harmonická, klidná. Sudek zde jezdíval nejdříve na jaře, ale hlavně zde trávil letní prázdniny. Proto v jeho snímcích ani v katalogu nenalezneme podzimní, ani sněhem pokryté krajiny.

Vyznění fotografií ublížil nedobrý tisk katalogu spočívající především v příliš tmavých reprodukcích a často zahalení stinných partií.

1723 | *Z Beskyd* | 2014

1724 | *Z Beskyd* | 2014

1725 | *Z Beskyd* | 2014

1726 | *Z Beskyd* | 2014

Autoreferát ke knihám

Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě (2015) a další knihy

Mezi fotografické publikace severní Moravy a Slezska lze zařadit také moji vlastní publikaci. *Ostrava v důchodu* s podtitulem *Průvodce po zaniklé slávě* je mým knižním debutem z konce roku 2015 a stala se výsledkem čtyřletého fotografování či spíše nacházení zvláštních motivů rodného města při dlouhých pěších procházkách. Od počátku fotografování jsem projekt zamýšlel do podoby fotografické knihy.

Patřím k obdivovatelům Ostravy, tak jako řada fotografů starší generace. Pochopil jsem slova Viktora Koláře, když mluvil o Ostravě, které zasvětil celý život. Kolář také ve fotografickém obraze Ostravy došel nejdál, když osobitě interpretoval město prostřednictvím fotografických surrealistických scén jeho obyvatel a skvěle přitom využil průmyslové monumenty i každodenní motivy. Inspiroval jsem se ale také pracemi svých učitelů. Hlavní impuls ke změně přístupu ve fotografování mi dal můj středoškolský pedagog, fotograf, absolvent Institutu tvůrčí fotografie Jiří Hrdina. Během studií na Střední umělecké škole v Ostravě mi učarovala jeho autorská výstava Severomoravský k-ráj čerpající z anekdotických a bizarních situací a nalezených zátiší v regionu otevřená v tehdejší ostravské galerii G7, ale především jeho podnět k výběru tématu na fotografický cyklus maturitní práce. Poradil mi, ať se zaměřím na chátrající prodejny na území města. Po jejich jednodenním fotografování na jaře roku 2011 jsem si uvědomil, že je mi blízký deskriptivní fotografický přístup, který po vzoru barevných fotografií fotoreportéra Williama Egglestona využíval do velké míry také Hrdina. Myšlenka alternativního průvodce po oblasti, ve které žiji, mě naprosto okouzlila. Vzpomněl jsem si také na dalšího absolventa ITF a mého středoškolského pedagoga Jaroslava Malíka, který v době, kdy jsem absolvoval přijímací zkoušky na Střední uměleckou školu v Ostravě, premiérově vystavoval svůj soubor Matička Ostrava, město měst. Jeho obdiv k Ostravě, kde zpočátku nikdy nechtěl žít, ale postupně pro něj město přerostlo ve vášeň, byla fascinující. *Ostrava v důchodu* na první pohled není energickým pohledem mladého člověka, ale klidnou kronikou tradičního fotografického přístupu. Lidé hádali, že fotografie pořídil spíše pamětník než zástupce mladé generace.

Soubor do knihy jsem začal fotografovat v období nástupu na Institutu tvůrčí fotografie, kde mě ovlivnily přední kapacity české fotografie a fotografické edukace – Jiří Siostroznek svým zaujetím pro kraj a hledáním krásy v obyčejnosti, Vladimír Birgus pro svou osobitou a experimentální tvorbu a podporu při studiu nebo Jindřich Štreit pro originální fotografickou práci v regionu Bruntálska.

Předobrazem mých fotografií se staly vzpomínky z dětství na procházky po Ostravě. Se svým tátou a bratrem jsem jako malý kluk navštěvoval prazvláštní místa. Šlo vždycky o nejbližší lokace otcova bydliště na Závodní ulici ve Vítkovicích, kam se dalo nejvýše ve dvou třech desítkách minut dojít pěšky. Bývalá krajská nemocnice v Zábřehu, kde jsem se narodil, Palác kultury a sportu, hřbitov ve Vítkovicích, kino Vítek, sportovní stadion ve Vítkovicích a v bruselském stylu postavené vítkovické nádraží, které mi připadalo vůbec nejpozoruhodnější. Pro jiné jsou to ničím nezajímavé a turisticky neatraktivní objekty, mě na těchto všedních budovách naopak přitahovala zvláštní atmosféra, ke které přispíval původní a nijak neopečovávaný stav. Získal jsem pro tato magická místa vřelý vztah a vím, že už zůstanou navždy ve mně. I když jsem si dlouho myslel, že prostřednictvím fotografie nemám potřebu vyjadřovat své niterné pocity, v *Ostravě v důchodu* nejde jen o obrázky městské krajiny a staveb, ale i kus mého já. Chladně a často neosobitě fotografované domy a městské ulice jsou ve skutečnosti intimní pohledy do míst vyvolávajících ve mně silné a příjemné napětí. Snažil jsem se o řemeslně poctivou reprodukci skutečnosti, ovšem se subjektivním výběrem jejích reprezentujících prvků. Některá z míst z dětství jsem zařadil do knihy a dále přemýšlel nad tím, co formovalo podobu města v jeho historii a podle toho jsem také hledal místa, abych nacházel zbytky těchto přívlastků. Naopak často navštěvované a populární monumenty

města jsem vynechával. Kniha vznikala v době, kdy vzrůstalo množství fotografických publikací o Ostravě, u nichž přetrvávala kýčovitost a idealizování minulých dekád. Chtěl jsem vytvořit něco nového.

Nesmírně mě například fascinoval dvoubarevný čtvercovým ochranným zbarvením pomalovaný cihlový komín vítkovické aglomerace, který jsem opakovaně fotografoval z velké dálky, u jeho paty i z jeho vnitřku, než jej v srpnu roku 2019 odstřelili. Obrovský monument pro mě znamenal symbol průmyslové Ostravy.

Fotografoval jsem kapesními přístroji, aby mi při dlouhých procházkách městem nepřekážely. Chodil jsem z velké části pěšky, Ostravu jsem si chtěl prožít. Poznával jsem tak rodné město a navštívil většinu míst úplně poprvé až při tomto fotografování. Stále více jsem se utvrzoval v tom, že netoužím poznat vzdálená a turisticky atraktivní místa ve světě nebo i krásná města naší země, ale detailně právě město, ve kterém žiji. Na mnoho míst jsem se vracel a vracím opakovaně.

Stal jsem se svědkem výrazných a rychlých proměn. Staré domy jsou nahrazovány novostavbami nebo jsou opravovány a často ztrácejí svůj původní charakter. O to více jsem si uvědomoval smysl fotografování, které chápu jako uchování města a jeho prvků aspoň v obraze. Mnohá místa v podobě, jaké jsou na fotografiích, už zmizela. Systematicky jsem tak město mapoval a vytvářel obraz jeho postupně vytrácené identity. Už krátce po vydání se tak kniha pro mnoho těch míst stala zádušní mší nad rozpadem a zmarem objektů, které mohly být předmětem průmyslového dědictví.

Ostrava v důchodu je autorskou publikací s fotografiemi i texty i mou vlastní grafickou úpravou. Na knize je znát, že byla vytvářena s minimálními prostředky. Například původně barevné fotografie byly převedeny do černobílé škály, a to jen proto, aby se ušetřilo a tisklo se duplexem. Některé snímky z cyklu *Ostrava v důchodu* byly později otištěny v lifestylovém reklamním magazínu *ChiliChili* od poskytovatele služeb Vodafone. Jeho editor a student Institutu tvůrčí fotografie Petr Toman konstatoval, že barevná verze souboru je pro téma mnohem výstižnější, a v této podobě ji také otiskl. Černobílé fotografie oprýskaných staveb, groteskních zátiší a sem tam i portrétů ještě prohlubují onu tesknivou a šedivou atmosféru. Naopak barva podporuje věcnost zobrazení, o kterou mi šlo především.

Ke knize napsal citlivý text můj opakovaný vedoucí teoretických prací a současný kolega na Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě Jiří Siostrzonek. Na nic se mě neptal a napsal jej podle toho, jak znal mě a mé fotografie. Několik lidí mi pak knihu pochválilo právě kvůli Jiřího textu. Ten jej nazval Popílek v duši a dokonale v něm vystihl starou Ostravu v komparaci s jejími proměnami.

Kniha se pro mě stala deníkem. Uváděl jsem přesnou GPS lokaci, datum vzniku fotografie a k nim obraz toho místa. Jen své paměti pak nosím to, co už z knihy nikdo nevyčte – co se odehrávalo v čase kolem pořízení snímku.

Přes určité nedostatky a moji nezkušenost zaznamenala kniha nejen v regionálním měřítku poměrně velký ohlas. Ten můžeme považovat za důkaz vzrůstajícího zájmu čtenářů a publika o průmyslové dědictví Ostravy i její každodenní život. Zájem patrně kniha vyvolala zejména mezi pamětníky a milovníky města. Náklad knihy byl rozprodán během tří měsíců. Doprovodnou tiskovinou ke knize byl set deseti pohlednic s vybranými fotografiemi z knihy. Staly se tak neobvyklými pozdravy s bizarními motivy města – záchodky, zdevastované obytné domy s vodojemem, bývalá aglomerace hutního provozu, výpravní budova vítkovického nádraží, zaniklá městská jatka, úřední budova jaderné energetiky, vítací okrasný pomník v areálu dolu, stará dřevěná trafika, zdevastované koupaliště a zapomenutá vrátnice zaniklého dolu. Motivy pohlednic vlastně reprezentují celý soubor v knize, který na 400 stranách představuje 312 fotografií.

Díky *Ostravě v důchodu* jsem si vyzkoušel možnosti systematické dokumentace krajiny a směřování jejího obrazu do fotografické knihy. Ve své praktické diplomové práci jsem později se přesunul k fotografování do oblasti okresu Karviná, abych shromažďoval materiál, a prožil atmosféru místní krajiny a vše pak soustředil do další fotografické knihy. V roce 1986 vznikla regionálnímu fotografu Františku Kraslovi publikace *Zpěv uhlí* a stala se na dlouhou dobu poslední ryze fotografickou knihou o černouhelném hornictví Ostravsko-karvinského revíru. S útlumem těžby tak ubývá systematické fotografické dokumentace. Teprve o dvacet let později je krajina Karvinska rehabilitována v idealistickém pojetí v knize ostravského fotografa Petra Sikuly *Ostravsko-Karvinsko* (Ostrava: Montanex, 2006) a místní šachty pak v útlé fotografické knížce *Po stopách OKD* ([Beroun]: Machart, [2012]). V roce 2019 přicházím s publikací *Karvinsko*, která ovšem vychází v malém nákladu, je spíše katalogem výstavy v opavské galerii KUPE a není určena do knižní distribuce. Do prodeje prostřednictvím ostravského knihkupectví Artforum bylo dáno jen několik kusů. Druhé doplněné vydání publikace vzniklo v roce 2021. V knize pracuji s trojím principem vzniku nebo původu fotografií. Čerpám z archivních snímků dobových pohlednic, a především fotografií Zemského archivu v Opavě, Okresního archivu Karviná. Pak využívám části vlastní kolekce stovek fotografií pořízených v letech 2015 a 2016. Nakonec vytvářím vlastní inscenovaná zátiší asociující mnou nastudované historické momenty. Výsledkem je pak osobitá fotografická publikace reflektující historická témata uhelné těžby, bydlení, služeb, rekreace pro ale i starší témata víry. Záměrně se zde pohybuji na hranici divácké srozumitelnosti. Poprvé je například ve fotografické knize této oblasti zobrazena smrt horníka, kterou chápu jako neoddělitelnou součást života dolů. Úvodní text opět pochází od Jiřího Siostrzonka.

Do dalšího projektu o Karvinsku jsem se zapojil díky spolupráci v projektu POHO – Pohornická krajina Karvinska, iniciovaným Krajským úřadem Moravskoslezského kraje se snahou rozšířit povědomí krajiny a obnovit činnost tzv. brownfieldů pro lehký průmysl, rekreaci apod. Jedním z prvních výstupů byla výstava v opavské galerii KUPE a publikace *Roztroušená paměť. Pohornická krajina Karvinska*, která se stala výsledkem propojení starších fotografií se snímky pořízenými na podzim roku 2019. Tentokrát prakticky zcela bez lidí, ale zaměřeni na stav soudobé krajiny jsme společně se dvěma doktorandy Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě Arkadiuszem Golou a Lukášem Horkým sledovali především oblast dnešní Karviné 2. Ve své obrazové části knihy jsem rozdělil obraz několik let navštěvované krajiny do fotografického deskriptivního souboru starých a bizarních prodejen okresu Karviná, různorodých forem bydlení a tématu černouhelné těžby. Lukáš Horký, který se v prostředí Karvinska pohyboval již delší dobu, zase pracoval převážně s krajinnými celky, jejímž ústředním prvkem se stává citlivě začleněná a zdánlivě nenápadná průmyslová dominanta složená ze zdejších těžních věží, komínů, kostelů a obytných prvků. Třetí autor Arkadiusz Gola, který navštívil Karvinsko několikrát během krátké doby, přesto velmi intenzivně a s dlouholetou zkušeností z podobných prostředí v průmyslové krajině jeho domova v polském Horním Slezsku nafotografoval osobitý soubor se silnou atmosférou. Dnes v okrese Karviná zůstala těžba černého uhlí už v posledním dole. Publikace je doprovázena textovou studií docenta Jiřího Siostrzonka se ohlíží za sociální, geografickou a hospodářskou funkcí a proměnou krajiny.

Po Ostravě a Karvinsku jsem v Moravskoslezském kraji plynule navázal na fotografický projekt na Bruntálsku, jehož fotografování jsem výrazně zintenzivnil po přizvání do projektu TAČR Vesnice je svět. Proměny společenského klimatu na Bruntálsku 1978–2018 v kontextu fotografií Jindřicha Štreita.

Výsledkem tříletého fotografování je kniha *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce* (2021) mapující okres Bruntál, největší z šesti okresů Moravskoslezského kraje. Klíčovým motivem knihy je architektura v kulturní krajině. V tomto geograficky i společensky odlehlém a marginalizovaném regionu jsem společně s Jiřím Siostrzonkem nacházel v církevních, světských, průmyslových i individuálních stavbách různých historických period pozoruhodné relikvie starých i nedávných časů. Zdánlivě neestetické a nefotogenické objekty, které v mnohých návštěvnících vyvolávají smutek a melancholii, jsou ve skutečnosti nezanedbatelným symbolem proměn funkce krajiny i svědectvím vývoje společnosti.

Téma uvádí textová studie Bruntálské putování od Jiřího Siostrzonka, který se mnou absolvoval všechny cesty Bruntálskem. Dlouhodobé a pravidelné společné návštěvy bruntálského regionu nás obou byly podmínkou nejen pro dokumentaci, ale i pro porozumění zdejší krajině. Výsledkem je nekonvenční výběr fotografií kombinující specifické i běžné stavby různých funkcí v jejich současném stavu. Nejde o kritický ani ironický pohled na bezútěšnost okresu včetně jeho zdevastovaných a neestetických staveb, ale naopak o nalézání krásy v těchto mizejících monumentech a zapomenutých krajinách.

V posledních letech přitahují pozornost diváků fotografické publikace sledující pozůstatky toho, co tvořilo identitu míst v minulosti a současně místopisné knihy čerpající z neobvyklých námětů. Autoři věří, že se kniha může stát alternativním průvodcem a inspirací pro nalézání vlastních cest Bruntálskem.

Všechny tyto publikace jsou svérázným pohledem na vybrané krajiny dnešního Moravskoslezského kraje. Odvrací se od idealizovaných, komerčně i politicky koncipovaných obrazových publikací.

1727 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

1728 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

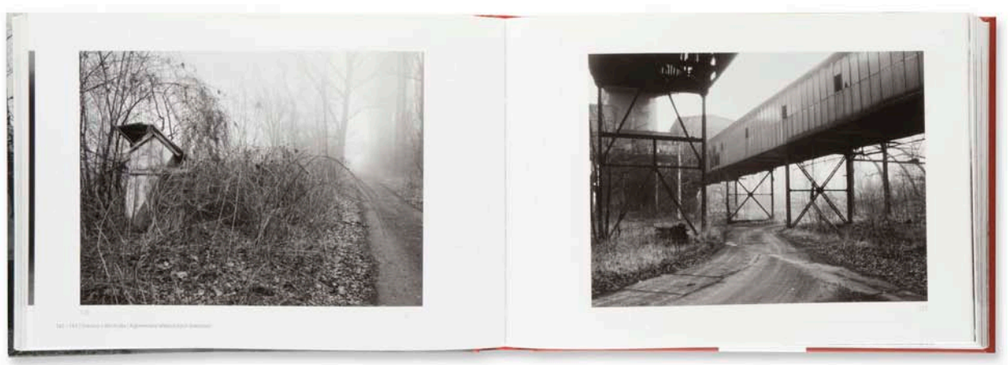

1729 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

1730 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

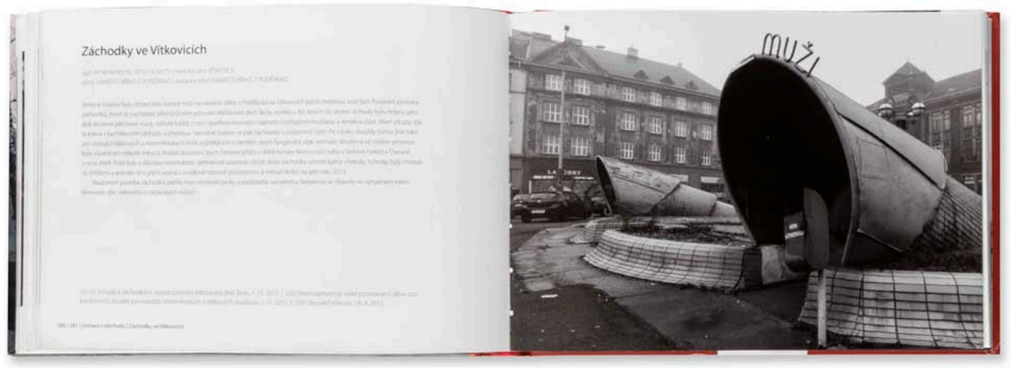

1731 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

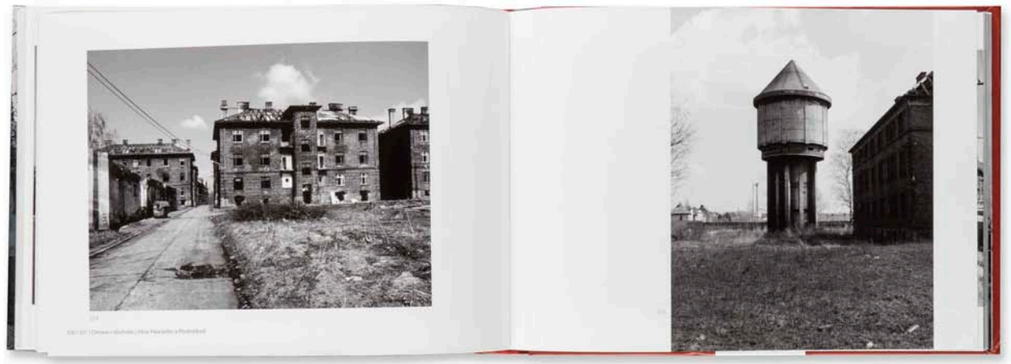

1732 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

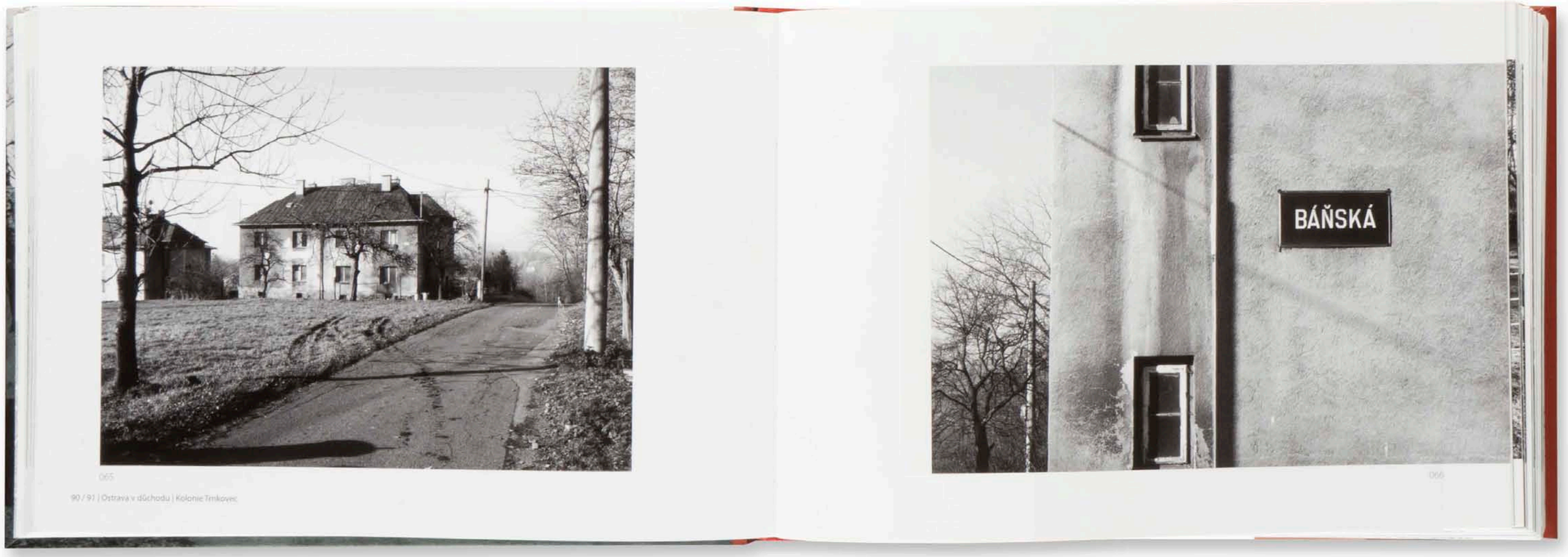

1733 | *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* | 2015

1734 | *Roztroušená paměť. Pohornická krajina Karvinska* | 2020

1735 | *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce* | 2021

1736 | *Karvinsko* | 2021

1737 | *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce* | 2021

1738 | *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce* | 2021

1739 | *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce*, zadní strana obálky | 2021

Jste schopen? Odveden!

Válka za studena (2017)

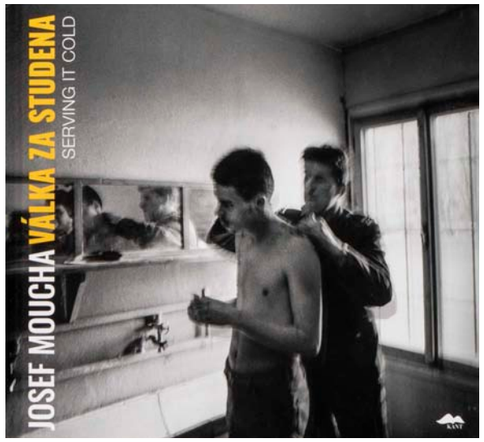

Josef Moucha je v kontextu české fotografie známý především jako teoretik, historik a pedagog fotografie. Je autorem stovek odborných článků[669] a mnoha knih a monografií fotografů. Jeho nejucelenější fotografický soubor ale vznikal před čtyřiceti lety a knižního vydání se dočkal teprve v roce 2017.

Knize *Válka za studena* s vysvětlujícím podtitulem *Fotografie ze základní vojenské služby v Československé lidové armádě* vydané v pražském KANTu předcházel vznik katalogu se stejným souborem – Josef Moucha: Na vlastní stopě, Mošnov 1982 / výstava k 64. výročí válečné operace Moravská Ostrava (Fiducia Ostrava, 2009), který byl doprovodným materiálem k výstavě v ostravské Fotografické galerii Fiducia. Úplně poprvé byl ale soubor v podobě sešitu s originálními fotografiemi představen v rámci výstavy Moravské galerie v Brně My 1948–1989 / fotografie ze sbírky Moravské galerie v Brně v roce 1999.[670]

Zejména po vydání *Války za studena* zaznamenal tento fotografický soubor velký mediální ohlas. I když byl publikován až dvě dekády po sametové revoluci, o to větší zájem vyvolal, protože dosavadní produkce snímků z armády odpovídala ideologickým zájmům.

Úvodní text napsal Mouchovi do knihy jeho kolega a kamarád teoretik, historik, fotograf a pedagog Vladimír Birgus. Ten také finalizoval autorův výběr tím, že z přibližně 120 záběrů redukoval soubor na výsledných 75 fotografií. Mimo jiné vyřadil fotografie z blízké Ostravy, kam Moucha během opušťáku jezdil.[671]

Název, který vymyslel autor fotografií, reaguje na politickou éru Studené války, která trvala po celé období totalitní moci v Československu. Trochu potíž ale měli autoři s interpretací anglické varianty tohoto titulku, který včetně svého podnázvu zní *Serving it Cold: Photographs from Basic Training in the Czechoslovak People's Army*. Doslovně by název odpovídal formulaci During the Cold War, ovšem Moucha byl za tajemství v anglickém názvu vděčný.[672]

Pro většinu lidí, kteří prošli povinným vojenským výcvikem, znamenalo toto období prázdné místo v životě. Co dobrého mohli muži z vojny získat? Mohli se zocelit a potkat kamarády. Někteří však dokázali toto hluché období využít ještě k individuální práci, která pak nabyla smyslu ještě po návratu domů. Tak například historik fotografie a fotograf Vladimír Birgus právě na vojně napsal významný popularizační text o dějinách světové i české fotografie *Informatorium 2*, z něhož od té doby čerpala řada studentů a zájemců o fotografii. Josef Moucha zase na vojenské službě v Mošnově poblíž Ostravy fotografoval a pětatřicet let nato publikoval vlastně nejucelenější autorský soubor z tohoto prostředí u nás.

V období druhé světové války fotografoval Zdeněk Tmej během svého totálního nasazení ve Vratislavi a krátce po válce soubor publikoval pod názvem *Abeceda duševního prázdna*. Přestože hlavní náplní jeho nuceného pobytu byla práce na dráze, v knize se, také kvůli zákazu fotografování, objevuje z tohoto prostředí jediný snímek. Podobně je na tom výsledek fotografování Josefa Mouchy. Z cvičiště záběr neuvidíme a zbraně jsou na fotografiích buď v klidu během slavnosti a v akci pouze v rukou dítěte, který si atrapou míří na vlastní hlavu. Josef Moucha přináší svědectví z vojny z prostředí vstupních lékařských prohlídek, sprch, stravování, pokojů, úklidu, hostinců, slavností, osvětových přednášek a mnoha scén neurčitých dějů, které vlastně groteskním způsobem ukazují nesmyslnost celého tohoto nedobrovolného procesu.

Řemeslně provokativní snímek se objevuje hned na obálce. Pohybem kamery rozmazaný záběr s nejasnými konturami postav je symbolem ztráty identity nových branců. V knize mu na dvoustraně předchází ještě fotografie kupy ostříhaných vlasů v kontejneru, což dokonale podtrhuje obraz totalitní moci o začlenění jednotlivce do davu.

Fotografie na frontispisu ukazuje příjezd autora na nádraží do Mošnova, kde v letech 1981–1982 konal základní

vojenskou službu. Fotografie pak vznikaly v roce 1982. První snímek souboru ukazuje chlapce kupující si poslední pivo v civilu.

Obrázek dvojice generálporučíků během oslav výročí konce druhé světové války v Hrabyni na straně 81 není důstojným obrazem politických a armádních autorit, ale osobitou autorovou reflexí směšné přehlídky. Přesto by asi málokdo z tehdejších politiků dokázal vyčíst, že jde skutečně o ironii nebo provokaci.

Poslední snímek vojínů, kteří si dopřávají panáky lihoviny před místním hostincem, je symbolickou oslavou konce dvouleté ztráty lidské individuality. Mezi nimi je úplně vlevo i Josef Moucha.

V období let 1948–1989 bylo neoficiální fotografování armády bez politické kontroly a cenzury vlastně nemyslitelné. Naopak ale – za přísného dohledu výsledků – byla armáda bohatě dokumentována. Na téma obrany Československa ozbrojenými silami vzniklo za totality několik oslavných fotografických knih většinou z produkce nakladatelství Naše vojsko. Jejich silná politická angažovanost se s utopickým bojem za mír a socialismus promítala do celého obsahu a výmluvné byly už názvy těchto tiskovin. Z produkce jmenovaného specializovaného nakladatelství lze zmínit fotografické knihy: *Stráže na pomezí* (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1958; 2., přeprac. vyd., 1962), *Ještě není odtroubeno* (Praha: Naše vojsko, 1965), *Ve službách lidu: činnost složek ministerstva vnitra ve fotografii* (Praha: Naše vojsko, 1971), *Pod jedinou zástavou* (Praha: Naše vojsko, 1972), *Na stráži socialismu* (Praha: Naše vojsko, 1974), *ČSSR v práci a obraně* (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1976; 2. rozš. upr. vyd., 1981), *Budovat a bránit* (Praha: Naše vojsko, 1981), *Pevná opora strany* (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1977; 2. dopl. přeprac. vyd., 1982), *Civilní obrana ČSSR* (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1980, 2., dopln. vyd., 1983), *Dnem i nocí: život a služba lidí na hranicích* (Praha: Naše vojsko, 1986), *Československá lidová armáda* (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1979; 2., přeprac. a dopl. vyd., 1984; 3. přeprac. a dopln. vyd., 1987), *Záštita socialismu* (1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988). Kromě těchto publikací vznikaly se snímky soudobé armády ještě knihy archivních obrazových materiálů soustředěných na odboj, druhou světovou válku apod. Porovnáním těchto titulů s kolekcí Josefa Mouchy si hluboce uvědomujeme účelovou propagandu fotodokumentace.

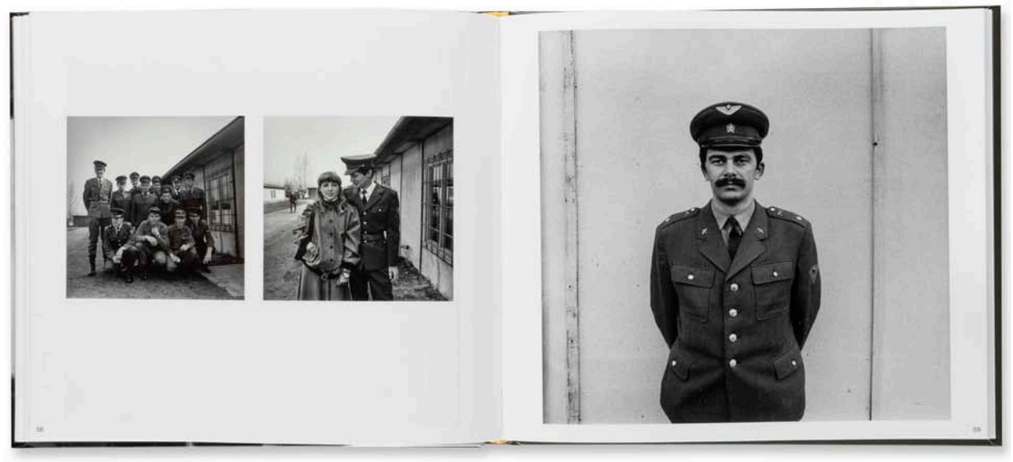

1741 | *Válka za studena* | 2017

1740 | *Válka za studena* | 2017

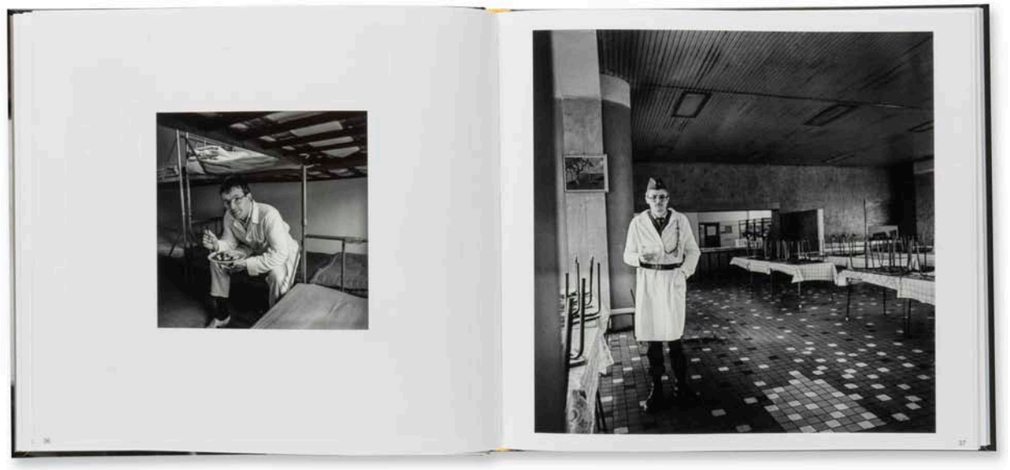

1742 | *Válka za studena* | 2017

Co ještě nebylo otištěno

Století objektivem Ostravanů (2019)

S unikátní zdrojem fotografií do plánované regionální knihy k významnému jubileu vzniku Československa přišel Archiv města Ostravy, který oslovil veřejnost. Od května roku 2018 měli zájemci nosit fotografie ze soukromých alb na tři různá sběrná místa ve městě. Městský archiv spravovaný Magistrátem města Ostravy patří mezi instituce vzbuzující důvěru, přesto odezva nebyla tak velká, jak by se možná dalo očekávat. Celkově editoři pracovali s pěti stovkami fotografií. V každém případě jsou díky knize předloženy čtenáři dosud nepublikované snímky z prostředí městského života.

„Záměrem bylo shromáždit s pomocí občanů našeho města fotografie vypovídající o všedním, každodenním životě Ostravanů v průběhu sta uplynulých let – jak žili, pracovali, jak trávili svůj volný čas nebo prožívali důležité rodinné události. Vítány byly samozřejmě i takové snímky, které byly reflexí důležitých historických událostí v životě města (mj. let 1918, 1938, 1948, 1968, ale zdaleka se to netýkalo jen osmičkových výročí, nýbrž všech důležitých momentů, které nějakým způsobem ovlivnily život ve městě, ať už v dobrém nebo ve zlém).“[673]

Archiváři nejprve nevěděli, jaké fotografie pro knihu získají. Jedinou předem určenou koncepcí knihy tak zůstaly časové mezníky jednotlivých dekád od vzniku Československé republiky. Nakonec ale došlo ke zúžení časového vymezení do konce totalitního období, takže sledovaným obdobím se staly roky 1918–1989. Tím byl zachován časový odstup od nejmladších dekád. Nejčastějším motivem se staly skupinové snímky školních tříd, pracovních kolektivů nebo i rodinných shromáždění, dále to byly portréty jednotlivců, především dětí. Naopak se archivářům nedařilo získat větší množství snímků pořízených v domácnostech.

Obdobný projekt sběru snímků soukromých alb připravovala pravidelně redakce magazínu *ČD pro vás* určeného především pro cestující v rubrice Retro z vašich příběhů vyhlašující vždy konkrétní téma. K motivaci odesílatelů snímků přispíval poměrně široký dosah výzvy a celého časopisu nebo honorování publikovaného snímku. Čtenáři zase nepochybně ocenili vzpomínky jiných rodin nejen v obrázcích, ale i v příbězích, které je doprovázely.

Jak je důležitá orální historie regionu Ostravska se přesvědčil autor i čtenáři knihy *Lidé z kolonií vyprávějí své dějiny* (Ostrava: Repronis, 2009), antologie memoárů a pamětnických vyprávění obyvatel ostravských hornických kolonií. Osobitý obraz Ostravy ze vzpomínek jejích obyvatel se podařilo úspěšně sestavit z rozhovorů v knize *Ostravské příchody* (Ostrava: Repronis, 2011). Příběhy ze života Ostravanů tentokrát nebyly čtenáře předloženy v textech, ale fotografiích.

Publikace *Století objektivem Ostravanů* vyšla na jaře roku 2019 u příležitosti jubilea vzniku Československé republiky. Na rozdíl od jiných místopisných publikací o městě Ostravě se zde nesetkáváme s nejvýznamnějšími architektonickými monumenty a atraktivními městskými reáliemi, ale hlavní motivy snímků tvoří neznámí lidé a prostředí města se zpravidla ocitá teprve ve druhém plánu obrazu. Unikátní druh fotografické knihy byl v prodejních místech poboček městských informačních center rychle rozebrán.[674]

1743 | *Století objektivem Ostravanů* | 2019

1744 | *Století objektivem Ostravanů* | 2019

1745 | *Století objektivem Ostravanů* | 2019

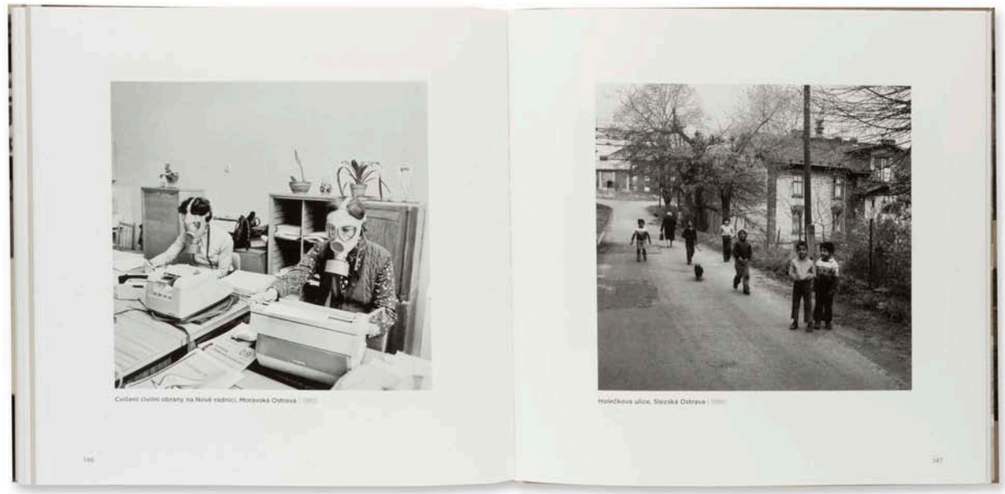

1746 | *Století objektivem Ostravanů* | 2019

Odhalený archiv kraje

Sudetská kronika (2020)

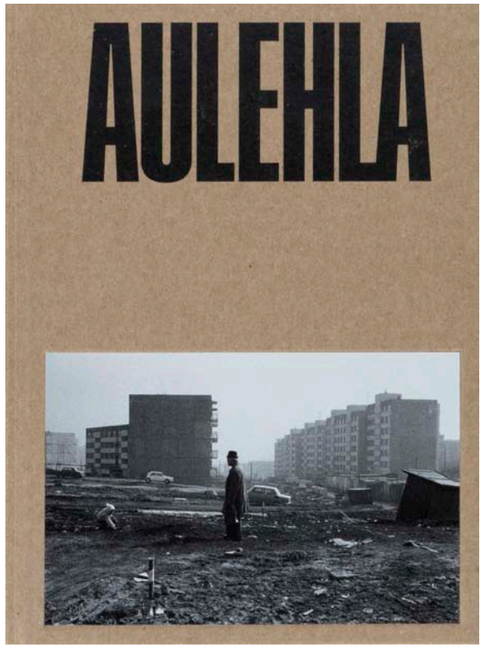

Několik měsíců před svými devadesátými narozeninami se dokumentární fotograf Gustav Aulehla (1931–2021) dočkal své druhé fotografické publikace. Ta první přišla také v pokročilém věku, v roce 2009 a společně s autorem ji vytvářel historik fotografie a fotograf Vladimír Birgus. Gustav Aulehla totiž většinu svého života své fotografie spíše skrýval a teprve v pozdním věku se rozhodl, že by chtěl publikovat druhou knihu tentokrát z mnohem širšího materiálu. Během deseti let od vydání jeho první monografie digitalizoval podstatnou část svého archivu, takže zatímco při tvorbě první knihy měl s Vladimírem Birgusem naskenováno asi 6 000 záběrů z kinofilmu, tentokrát to byl díky intenzivní práci Auhlehlova vnuka asi desetinásobek. Pro sestavení knihy oslovil zkušeného editora, kurátora a fotografa Tomáše Pospěcha. Archiv mu předal těsně před vypuknutím pandemie Covid-19 na jaře roku 2020. Tomáš Pospěch tak v období radikálního snížení veškerých kulturních a společenských aktivit procházel denně asi 300 záběrů a z nich vytvářel výběr pro novou autorskou monografii.[675]

Těsně před odevzdáním knihy do tiskárny si Aulehla ještě rozmýšlel finální výběr fotografií a usiloval především o redukci snímků sídlišť, o kterých si myslel, že nejsou příliš divácky atraktivní. Do té doby byl výběr snímků tři čtvrtiny roku hotový a připravený pro sazbu a tisk. Po Aulehlově zaváhaní tak Pospěch některé snímky vynechal.[676]

Klíčovými městy *Sudetské kroniky* se stalo především příhraniční město a místo Aulehlova bydliště Krnov, dále potom nedaleká města Bruntál, Olomouc, Ostrava a Opava. Díky některým těmto městům je tak název publikace poněkud zavádějící. Gustav Aulehla cestoval pracovně po celém tehdejším Severomoravském kraji a při té příležitosti fotografoval. První fotoaparát získal dva roky po válce. Od počátku jej zajímal nejvíce život obce rodné obce Staré Vísky. Intenzivně a systematicky začal fotografovat od druhé poloviny padesátých let. Snažil se zachytit lidi v době, v níž žil. Velký vliv na něj měl katalog světové výstavy dokumentární humanisticky zaměřené fotografie *Lidská rodina* (*The Family of Man*). Tím druhým impulsem bylo jeho seznámení s tvorbou Henriho Cartiera-Bressona a jeho principem rozhodujícího okamžiku. Aulehla doslova žil mezi dvěma ikonami severomoravské dokumentární fotografie. Paradoxně ale začal fotografovat dříve než Kolář i Štreit. S Jindřichem Štreitem si dopisovali, a právě fotograf ze Sovince obdivoval Aulehlovu tvorbu. Naopak Aulehla, přísně dodržující Bressonovu zásadu, se nedokázal smířit se Štreitovým ovlivňováním fotografované scény. Aulehla své fotografie nepublikoval a nevystavoval.[677]

Svěží a moderní grafickou úpravu zajistil Pospěchův kolega a spolupracovník Milan Nedvěd a posunul tak fotografovu monografii do nadčasového měřítka. Výškový formát k převážně šířkově orientovaným fotografiím, absence názvu knihy na přední straně obálky nebo matný papír jsou odvážné a netradiční postupy, které se ale vyplatily. Bezmála dvě stě stránek je výraznými neonovou barvou zalitými listy rozděleno do jakýchsi blíže nepojmenovaných sekcí.

Aulehlova první kniha z nakladatelství KANT se po více než dekádě stále prodává. Je pak celkem smělé přijít na trh s další knihou téhož autora a prodávat ji za čtyřnásobnou částku. Podle Tomáše Pospěcha se ale aspoň v prvních měsících prodává dobře. Vladimíra Birguse v Aulehlových fotografiích zajímaly více politické symboly, vlajky, hesla, hvězdy apod. Pospěch se naopak soustředil na fotografie bez výraznějšího dobového kontextu a jeho znaků. Výběr považuje za atraktivní pro současného diváka.[678]

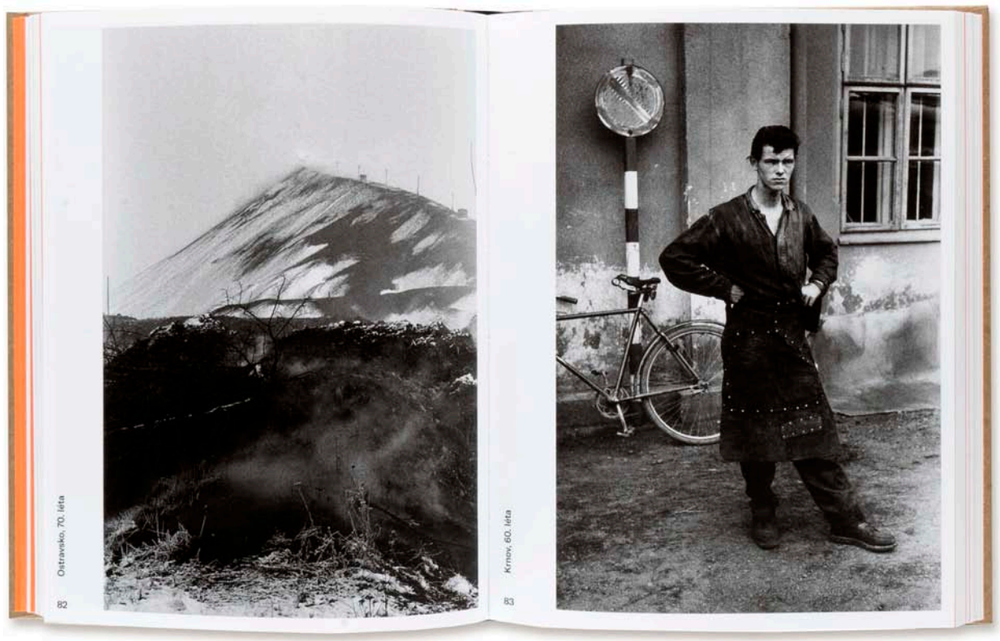

1747 | *Sudetská kronika* | 2020

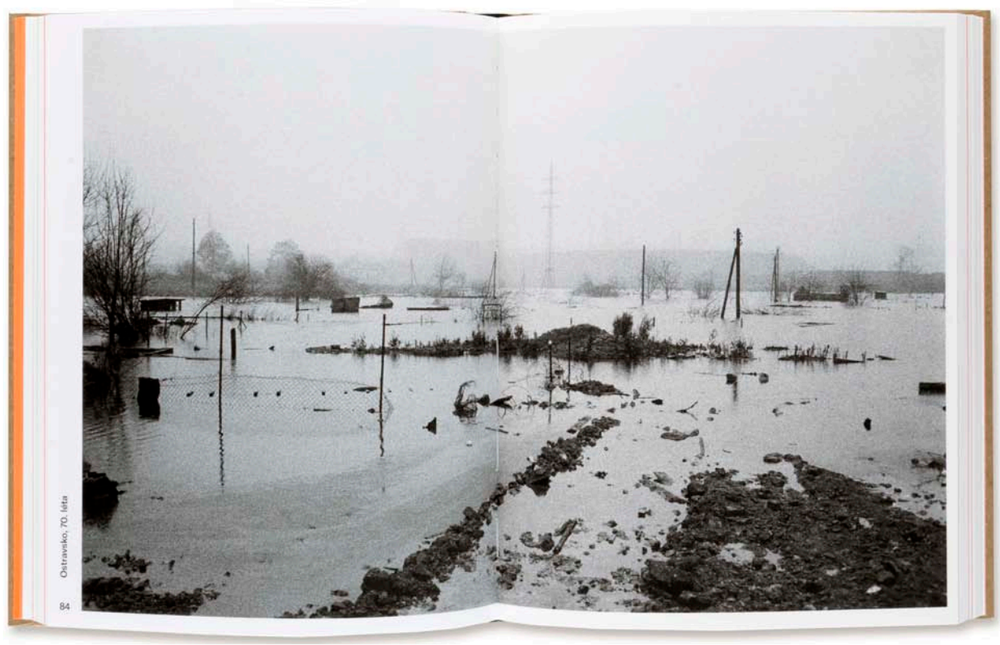

1748 | *Sudetská kronika* | 2020

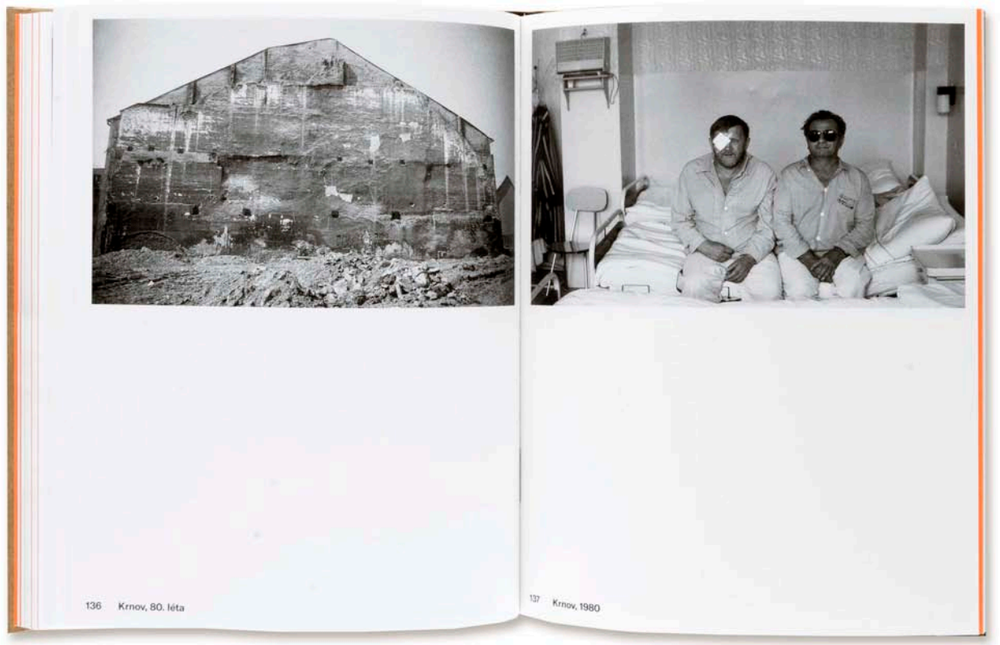

1749 | *Sudetská kronika* | 2020

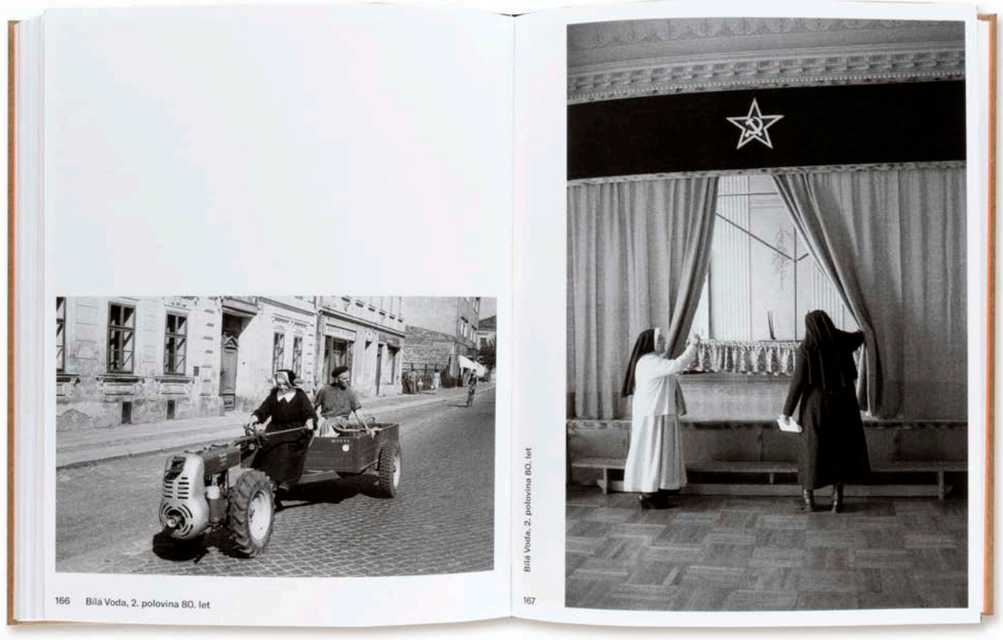

1750 | *Sudetská kronika* | 2020

Medailony vybraných fotografů fotografických publikací severní Moravy a Slezska

Gustav Aulehla (1931–2021)
Narodil se a celoživotně působil v Krnově. Ve své volné fotografické tvorbě se už od druhé poloviny 50. let minulého století systematicky zaměřoval na rodný Krnov, okolní obce i další regionální města, jako Opavu, Olomouc, Ostravu nebo Bruntál. První fotografická kniha vyšla teprve v autorově pozdním věku *Gustav Aulehla: Fotografie 1957–1990* (2009). Následující pak *Gustav Aulehla: Sudetská kronika* (2020, 2022). Jeho osobité, bezprostřední fotografie vycházející z tradic humanistické dokumentární fotografie významně obohacují lokální obraz severní Moravy a Slezska s jeho obyvateli.

Jan Byrtus (1935–1992)
Narodil se v Mostech u Jablunkova. Po základní škole se nedostal do učení v místním fotografickém ateliéru, proto navštěvoval v Bystřici pod Hostýnem tamní průmyslovou školu. Během svého života vystřídal několik povolání – pracoval v dolech, v železárnách nebo na železnici. V jednom z podniků byl také osvětovým pracovníkem a fotografem obchodního oddělení. Od roku 1966 působil v propagačním oddělení Třineckých železáren jako výtvarný fotograf.

Fotografovat začal jako samouk v patnácti letech. Několik let poté se však vypracoval natolik, že mohl intenzivně spolupracovat s několika novinami a časopisy. Zpočátku se ujal jako fotoreportér, později už časopisy ve větší míře také ilustroval. Podobně fotografiemi doprovázel jako spoluautor řadu knih na téma průmyslu či Ostravska. Jednalo se vesměs o publikace, které dané podniky propagovaly či měly místopisný charakter. Samostatně jako fotograf přispěl do knih *Třinecká ocel* (1974), *Dějiny Třineckých železáren* (1979) nebo *Železárny Bohumín* (1979). Mnoho snímků publikoval společně s jinými autory v knihách o Ostravsku. V letech 1968–1980 vydal v pražském Pressfotu na dvě stě pohlednic s vlastními fotografiemi. Kromě zaměření na region pravidelně spolupracoval také se zahraničním tiskem. Byl členem Svazu českých fotografů. Mnoho času věnoval působení v mnoha zájmových klubech, které se zabývaly fotografií. Roku 1976 získal titul mezinárodní fotografické asociace AFIAP.[679]

Z autorsky samostatných publikací připravil titul *Beskydy* (1988). V těchto horách navštěvoval a fotografoval také prales Mionší.

Antotnín Gribovský (1933–1989)
Původním povoláním strojní zámečník, později, v letech 1961–1963, závodním fotografem v Přerovských strojírnách. Od roku 1964 byl fotografem ve svobodném povolání. Ústředním centrem jeho tvorby se stala Olomouc. Spoluzaložil místní fotografickou tvůrčí skupinu DOFO. Od roku 1960 byl členem Svazu československých výtvarných umělců. V osmdesátých letech fotografoval průmyslové výrobky.[680] Jeho první samostatnou fotografickou publikací byla obrazově lyrická a svěžím způsobem provedená *Olomouc* (1968). Později pak nafotografoval celý soubor pro dobově poměrně střízlivou i řemeslně podařenou knihu *Ostravsko ve fotografii* (1971, 1972). V souladu s dobovou kulturně-společenskou a politickou situací mu pak vyšly už méně obrazově kvalitní publikace *Haná* (1972), *Krajinou Hané* (1976), *Olomoucko* (1977) a *Olomouc* (1981).

Karel Hůlek (1898–1984)
Pravděpodobně je autorem mnoha publikovaných snímků Vítkovických železáren pořízených mezi dvěma světovými válkami. Syn fotografa Karla Hůlka st., který od roku 1908 provozoval fotografický ateliér na Nádražní třídě v tehdejší Moravské Ostravě. Na rozdíl od svého otce se Karel Hůlek mladší více než na studiovou fotografii soustředil na fotografování v prostorách Národního divadla v Ostravě a dalších regionálních institucí. Nejvíce ale proslul fotografickou dokumentací Moravské Ostravy, jejíž knižní album *Mor. Ostrava* vytvořil v roce 1928. Hůlkovy místopisné náměty Ostravy byly předmětem mnoha pohlednic. Fotograficky doprovázel například *Obrazový almanach Národního divadla moravskoslezského v Moravské Ostravě* (1922), ilustroval městského knižního průvodce od J. Kozla nebo zpracoval soubor fotografií pro firmu ASO. V červenci roku 1939 se Karel Hůlek stal předsedou nově vzniklého Společenstva pro profesionální fotografy v regionu. V červnu roku 1945 byl jmenován národním správcem společenstva, ale s příchodem února roku 1948 byla instituce zrušena a s ní také řada cenných negativů z ateliéru Hůlkových.[681]

Rudolf Janda (1907–2000)
Narodil se ve Frenštátě pod Radhoštěm. Studoval gymnázium v Místku a školu dokončil ve francouzském Dijonu. Následně absolvoval práva na Univerzitě Karlově (1931). Do

roku 1950 pracoval ve veřejné správě, pak v Hutním projektu a ve Vítkovických železárnách v Ostravě. Fotografoval od roku 1928. Kromě Beskyd a měst v Pobeskydí fotografoval také průmyslovou Ostravu. Do roku 1976 fotografoval výhradně černobíle na střední a velký formát. Poté experimentuje i s barevnými diapozitivy a kinofilmem.[682]

Jeho prvním a nejvýraznějším dílem se stala kniha *Prales v Beskydách* (1943). Na téma československých pralesů se soustředily i další dvě jeho publikace *Naše pralesy* (1950, 1953). V roce jeho úmrtí ještě vznikla autorská tiskovina soustředěná na jeho celoživotní téma Beskyd *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa* (2000). Fotografii chápal jako prostředek k upozornění pomíjivosti přírody a vlivu člověka na její krásy. Velká část jeho fotografické pozůstalosti je uložena ve Slezském zemském muzeu v Opavě.

Viktor Kolář (1941)

Narodil se v Ostravě a zde v roce 1964 absolvoval studia na Pedagogickém institutu. Pracoval jako učitel, poté byl knihovníkem. V roce 1968–1973 žil v emigraci v Kanadě, kde pracoval v hutích, jako fotoreportér a pak, díky tvůrčím stipendiím, ve svobodném povolání. Po návratu do rodné Ostravy pracoval jako dělník v NHKG, poté jako kulisák v Divadle Petra Bezruče. Ostravu systematicky fotografoval od šedesátých let. Po roce 1989 byl pedagogem na pražské FAMU. Z jeho mimoregionálních publikací lze jmenovat tituly *Malá Strana* (1993) a *Canada 1968–1973* (2013).

Ve sledované oblasti se jeho publikace věnovaly převážně Ostravě a byly příznačné velmi osobitým pohledem. Poprvé své surrealisticko-dokumentární snímky místních lidí v prostředí černouhelné a hutní metropole publikoval v knize *Baník Ostrava* (1986) a ve stejném roce v publikaci fotografické řady edice Podoby nakladatelství Profil *Viktor Kolář* (1986). Značné rozčarování vyvolala mezi politiky, novináři a ve společnosti jeho publikace *Ostrava. Obležené město* (1995) prezentovaná jako oficiální reprezentativní kniha o moderním porevolučním městě. Město Ostrava a jeho okolí se stalo tématem jeho monografie *Viktor Kolář* (2002) z edice Fototorst nakladatelství Torst. Za životní monografii lze považovat monumentální knihu *Ostrava* (2010).

František Krasl (1912–1998)

Narodil se ve Frýdku-Místku. Po vyučení fotografickému řemeslu krátký čas pracoval v rodinném zakázkovém fotoateliéru. Jeho oblibou byla v této době krajinářská fotografie, kterou, byť pocházel kousek od Beskyd, jezdil fotografovat na Slovensko. Na rozdíl od řady jiných fotografů, Krasl nedělal příliš rozdíly mezi profesionální a volnou fotografickou tvorbou a jeho zásadním klíčem k fotografii byla kvalita. Mnoho let strávil jako fotograf ve Státním divadle v Ostravě, kde se snažil o subjektivnější fotografické pojetí divadelní inscenace. Kraslovým zásadním tématem, které se úzce pojilo se socialistickou ideologií, byl pracující člověk, průmyslové město a krajina.[683]

Nejvýraznějším knižním dílem se pro Krasla stala publikace *Ostrava barevná* (1962, 1963), obrazově a technicky nejkvalitnější fotografická kniha o Ostravě totalitního období. V ní zejména na tématu hornictví a hutnictví zobrazil průmyslové město vlastním pohledem, který osciloval na hranici subjektivnějšího přístupu fotografa k tématu, ale podléhal také tradici socialistické fotografie. Výtvarný pohled prosadil také v podnikové reprezentativní knize *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda* [1972] a podobě v celonárodním měřítku v titulu *Zpěv uhlí* (1986). Propad v kvalitě jeho fotografií se naopak projevil v knize *Ostravsko* (1975). Kromě knih regionu severní Moravy a Slezska se věnoval v knižní fotografické tvorbě horským a podhorským oblastem Slovenska v publikacích *Horehronie* (1959), *Roháče v Západných Tatrách* (1963, 1970) nebo *Pohronie* (1977).

Květoslav Kubala (1928–2011)

Narodil se v Ostravě. Fotografovat začal ještě v době druhé světové války a už v roce 1945 mu první snímek otiskla *Mladá fronta*. Od první poloviny šedesátých let začíná fotografovat profesionálně. V roce 1968 se stává fotoreportérem deníku *Nová svoboda*, kde přetrvává až do svého odchodu do důchodu v roce 1991. Stěžejním tématem Květoslava Kubaly byl sport, proto v uvedeném období souběžně publikoval v periodikách *Stadion*, *Československý sport*, ale i v časopise *Vlasta*, *Květy* či v regionálních *Ostravských novinách*, *Ostravsko-karvinském horníkovi* aj. Zpočátku se jeho snímky omezovaly převážně na sportovní motivy, později svou tematiku rozšířil také na život ve městě, žánrové snímky, portréty, průmyslové podniky apod.

Navzdory svým slabším tvůrčím i řemeslným schopnostem byl prominentním fotografem Ostravy. Důvodem bylo mimo jiné jeho působení ve stranických novinách *Nová svoboda* přímo řízených KSČ, měl i širší privilegia v souvislosti s prací na oficiálních fotografických publikacích a jako fotograf v nich byl nejvíce zastoupen a mezi dalšími ostravskými autory byl brán přednostně.

Příležitostí pro něj měla být publikace *Ostrava* [1967] vznikající v politicky, společensky i kulturně liberálnějším období. Toho však nedokázal Květoslav Kubala využít

a výsledkem byla, na rozdíl od jiných výtvarně a lyricky koncipovaných knih té doby z několika československých měst, řemeslně i námětově strohá reportáž o československé metropoli průmyslu. Květoslav Kubala je typickým příkladem pracovníka éry socialismu, jehož množství a význam práce se neodvíjel od jeho kvalifikace, ale od jeho kladných vztahů s hlavními představiteli strany.

Vedle profesionální práce fotografoval, asi od poloviny padesátých let, především z vlastní iniciativy také Ostravu a její obyvatele. Ve svých snímcích se soustředil na průmyslové aspekty města s mnoha jeho typickými prvky, ale i s obecnými atributy doby tzv. normalizace, jakými byly například výstavby sídlišť, hromadná doprava, prodejny, odpočinek apod. Přes dvě stovky těchto snímků vyšlo autorovi poprvé rok po jeho smrti v knize *Mizející Ostrava* (2012) a později dalších dvě stě fotografií i v *Mizející Ostrava II* (2014). Do těchto publikací, vydaných Výtvarným centrem Chagall v Ostravě, byly zařazeny jak sportovní snímky, tak krajiny Ostravy a život města.

Miloš Polášek (1939–2017)

Narodil se v Ostravě. Fotografovat začal už jako žák střední školy, brzy na to příležitostně vytvářel snímky pro různá periodika (např. *Mladá fronta*). Jako zaměstnanec na rourovně v Nové huti Klementa Gottwalda zůstává jeho kontaktem s tvůrčí činností působení v amatérském divadelním souboru Kufr. Přes něj se postupně dostává k tvorbě avantgardních autorů, kdy jeho zájem o tvůrčí fotografii vzbudí například Man Ray, ale i Duchamp či Braque. Od té doby se také začíná více angažovat ve fotografii. Stává se členem a následně i předsedou poradního klubu pro fotografii, přednáší na konzervatoři nebo se stává spoluzakladatelem Fotoklubu Nové huti, který směřuje k humanistické fotografii. Fotograficky se Polášek uplatňuje i v profesionální sféře, stává se totiž fotografem *Moravskoslezského večerníku* a jednou z jeho prvních reportáží je okupace vojsky Varšavské smouvy.

V té době se ale Miloš Polášek nespokojuje pouze s rolí zaznamenávajícího či pozorujícího, usiluje o možnosti něco změnit či ovlivnit. Inspiruje se, obrací se svými zájmy k odkazům svého otce, tiskaře a typografa a dědečka, knihaře. Studuje typografii, pro sebe si znovuobjevuje mistry fotografie – Jaroslava Rösslera, Jaromíra Funkeho, Eugena Wiškovského, Miroslava Háka, ale i Bauhaus a novou věcnost.

Snaha o výtvarné vyjádření a zaznamenání vizuální podoby Ostravy se projevuje v Poláškových souborech krajiny fotografovaných především na periferiích města. Po roce 1968 však autor ztrácí možnost jakkoliv tato díla veřejně prezentovat, přesto jej ale neopouští touha je dále zaznamenávat. V době tzv. normalizace, kromě volné tvorby, fotografuje pro oficiální publikace o Ostravsku, je obrazovým redaktorem Kulturního měsíčníku, od osmdesátých let pracuje ve svobodném povolání.

Ve své tvorbě pracuje s technikou izohélie, kterou pomocí několika vrstev a mnohdy s užitím další barvy v obraze vytváří monumentální fotografiky.

Od konce sedmdesátých let přispíval do fotografických publikací o Ostravě. V roce 1996 se pokusil nafotografovat aktuální tvář Ostravy v knize *Ostrava. Portrét města*, chápané jako protiváhu ke Kolářově *Obleženému městu* (1995).

Kromě typických ostravských krajin se Polášek ve své tvorbě zabýval také dokumentární fotografií, kterou však v období tzv. normalizace neprezentoval. Teprve koncem devadesátých let se tyto snímky se silným sociálním charakterem objevují vedle jeho krajin a fotografik v publikaci výmluvně nazvané *Miloš Polášek: Portfolio*. O živou reportážní fotografii však Polášek příliš zájem nemá, výjimkou jsou jeho snímky ze sametové revoluce, které se krátce nato objevují v brožované knize *Jaro 68/léto 89*.

Po roce 1989 se Polášek věnuje kromě své volné tvorby také reklamní fotografii, do níž však nápaditě aplikuje silně emocionální prvky.[684]

Petr Sikula (1941)

Narodil se v tehdejším Gottwaldově. Fotografovat začíná jako vyučený soustružník kovů v roce 1958. Po absolvování vojenské služby navštěvuje Lidovou školu umění Jaroslava Kvapila v Brně. Poté se s fotografií, v souvislosti se školou, setkává ještě na Střední uměleckoprůmyslové škole v Brně, kde ukončí studium roku 1969. V této době začíná pracovat jako podnikový fotograf ostravského Stavoprojektu, kde zůstává až do roku 1978. Tato práce v oblasti spíše informativní fotografie však pro Sikulu neznamená úplné vyčlenění jakéhokoliv tvůrčího ducha a naopak je pro něj fotografování architektury (byť sídlištní aj.) vcelku uspokojením. Především se však v tomto období Sikulovi díky této práci prohlubuje znalost fotografického řemesla a stává se členem Svazu výtvarných umělců. Po odchodu ze Stavoprojektu tak mohl tento ostravský autor pracovat například i pro Útvar architekta Ostravy, se kterým ostatně spolupracuje i dnes.

Od konce šedesátých let samostatně vystavuje. Do roku 1989 uspořádal tři desítky autorských výstav a na dalších patnácti vystavoval společně se skupinou Setkání. Odesílá své fotografie do soutěží i mimo Československo, což mu přinese řadu mezinárodních ocenění. Na desátém meziná-

rodním festivalu studentstva v Berlíně obdržel hlavní cenu a titul laureáta festivalu. Dalším Sikulovým úspěchem byla hlavní cena na Photokině v Kolíně nad Rýnem, díky níž se mohl v době tzv. normalizace dostat i do afrického safari.

Ve svých cyklech fotografií se zaměřoval především na krajinářskou fotografii, kdy fotografoval například slovenský Liptov, ostravskou krajinu nebo po sametové revoluci panoramaticky snímané Jeseníky. Nevyhýbal se však ani sociálnímu dokumentu. Kromě toho fotograficky spolupracoval na řadě oficiálních publikací o Ostravsku a Ostravě, z nichž mezi nejzásadnější patří například *Ostrava* z roku 1985, na které spolupracoval s Milošem Poláškem. Neméně významný počet fotografických knih vydal i po roce 1989 (například *Poruba*, *Ostravsko-Karvinsko*, *Opava* aj.).[685]

Rudolf Smahel (1916–1997)

Narodil se v Kunovicích na Vsetínsku a zemřel v Olomouci. V Prostějově se vyučil fotografem. Do roku 1950 pracoval ve fotoateliérech ve Valašském Meziříčí, Přerově a Olomouci. Potom byl do roku 1957 fotoreportérem v Severomoravském krasu, Moravském krasu a Čedoku Praha. V letech 1957–1966 vedl fotolaboratoře krajského výboru ČSTV v Ostravě. Od roku 1966 je ve svobodném povolání. Zaměřoval se především na krajinářskou fotografii a architekturu. Měl několik autorských výstav, je zastoupen v několika muzeích a galeriích.[686]

V regionu je autorem několika autorsky samostatných publikací, z nichž první byla *Olomouc ve fotografii Rudolfa Smahela* (1960), vydaná pak do roku 1975 v celkem čtyřech vydáních. Koncepcí pohledu na historickou architekturu města, formátem, kvalitou polygrafického zpracování i vysokou řemeslnou úrovní navázala na Plickovu *Prahu ve fotografii* (1940 a další vydání). Dále fotografoval severomoravské hory a publikoval v knihách *Jeseníky* (1970, 1979) *Beskydy* (1974, 1978). Dále pak jako fotograf samostatně spolupracoval na publikacích *Flora Olomouc* (1973, 1980), *Valašské muzeum v přírodě* (1976, 1982), *Litovel* (1977).

Josef Sudek (1896–1976)

Narodil se v Kolíně nad Labem a zemřel v Praze. Vyučil se v knihařem v Praze (1911–1913). V roce 1915 narukoval. Během 1. světové války přišel o pravou ruku. Fotografovat začal již před válkou. V letech 1920–1922 byl členem Českého klubu fotografů amatérů v Praze, byl také zakládajícím členem Fotoklubu Praha (1922–1924). V tomto období se také na Státní grafické škole vyučil fotografem. V roce 1927 měl k dispozici fotoateliér. Ve své rané tvorbě využívá principy piktorialistické fotografie, od roku 1921 se kloní spíše k nemanipulované fotografii. Jeho nejvýznamnější práce plné melancholie, lyriky i harmonie vznikaly během druhé světové války. Pracoval s velkoformátovými kamerami. Z jeho knih lze jmenovat jeho životní monografii *Josef Sudek* (1956) nebo *Praha panoramatická* (1959). V regionu severní Moravy a Slezska jezdíval do Beskyd a místního pralesa Mionší. Z publikací na toto téma byly jeho fotografie publikovány v knize *Janáček – Hukvaldy* (1971), *Prales Mionší* (2009), *Josef Sudek. Z Beskyd* (2014) a fotograficky ilustroval dětskou knížku Josefa Strnadela *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček* (1963). Jde o historicky nejvýznamnějšího českého fotografa.

Jindřich Štreit (1946)

Narodil se ve Vsetíně. Jeho ústředním a celoživotním fotografickým tématem se stal život lidí na vesnici dokumentovaný jeho osobitým pohledem už od poloviny šedesátých let. Po roce 1989 navštěvoval různé země Evropy i širšího světa, aby se věnoval fotografování stejného tématu a sledoval odlišné životní podmínky. Po roce 2000 pracoval na různorodých fotografických projektech, které se tematicky orientovaly na divadlo, sakrální nebo charitativní náměty apod. Fotografoval i společensky tragická témata, v nichž se soustředil na osudy drogově závislých, nepodmíněně odsouzených nebo osob bez domova. Své nejvýraznější snímky z vesnic Bruntálska a Olomoucka publikoval v knihách *Vesnice je svět* (1993), *Jindřich Štreit: Fotografie 1965–2005* (2006) a *Village People. 1965–1990* (2020). Od konce devadesátých let fotografoval v průmyslových podnicích, například v hutích Třinecké železárny, z čehož byla výsledkem publikace *Lidé Třineckých železáren* (2000), obdobným tématem pokračoval v knize *Vítkovice* (2008). Od začátku devadesátých let vyučuje na Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě. Vydal několik desítek fotografických knižních monografií a katalogů, měl přes 1 500 autorských výstav. Klíčovým motivem fotografií Jindřicha Štreita je člověk a jeho životní nebo pracovní prostředí. Díky autorově energii, laskavému přístupu k fotografovaným a upřímné snaze vnímat jejich osudy se mu daří vytvářet silné psychologické portréty.

Chronologický přehled fotografických publikací severní Moravy a Slezska

Album Valašska **(Štramberk: Odbor Klubu českých turistů ve Štramberku péčí A. Hrstky, [1898])**

Text o knize na straně 925.

Citace: HRSTKA, Adolf (ed.). *Album Valašska*. Štramberk: Odbor Klubu českých turistů ve Štramberku péčí A. Hrstky, 1898. 39 nečíslovaných listů.

Ve prospěch české mateřské školky v Novém Jičíně. K oslavě Františka Palackého a Valašska.

Tiskem Prokopa Zapletala.

Werksalbum. Witkowitzwer Bergbau und Eisenhütten-Gewerkschaft **(Ostrava: Julius Kittl v Moravské Ostravě a Vítkovické železárny, [1900])**

Text o knize na straně 621.

Citace: *Werksalbum. Witkowitzwer Bergbau und Eisenhütten-Gewerkschaft*. Ostrava: Vítkovické železárny, [1900]. Volný soubor nečíslovaných listů.

Autoři fotografií: Amateurphotographen Club in Witkowitz.
Vydal Julius Kittl v Moravské Ostravě.

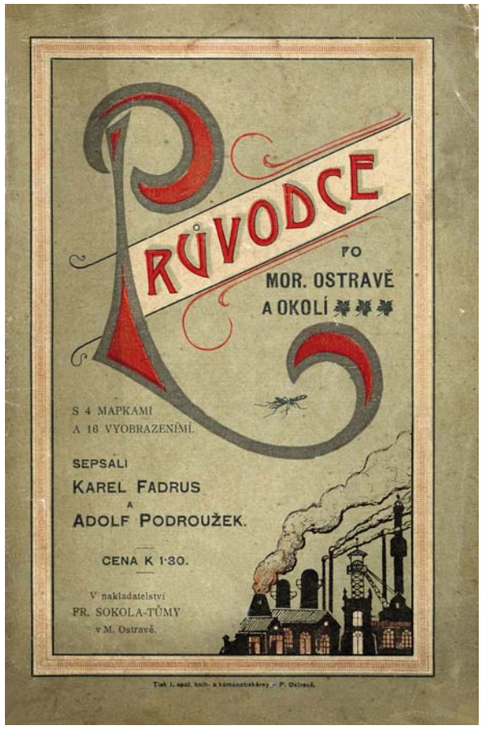

Průvodce po Mor. Ostravě a okolí **(Moravská Ostrava: Sokol-Tůma, 1902)**

Text o knize na straně 229.

Citace: FADRUS, Karel a PODROUŽEK, Adolf. Průvodce po Mor. Ostravě a okolí. Moravská Ostrava: Sokol-Tůma, 1902. 88 stran.

Uloženo: Archiv města Ostravy, Signatura: A 1920.

Bibliografie: *Čas*. Číslo 239. Datum 30. srpna 1902, s. 5

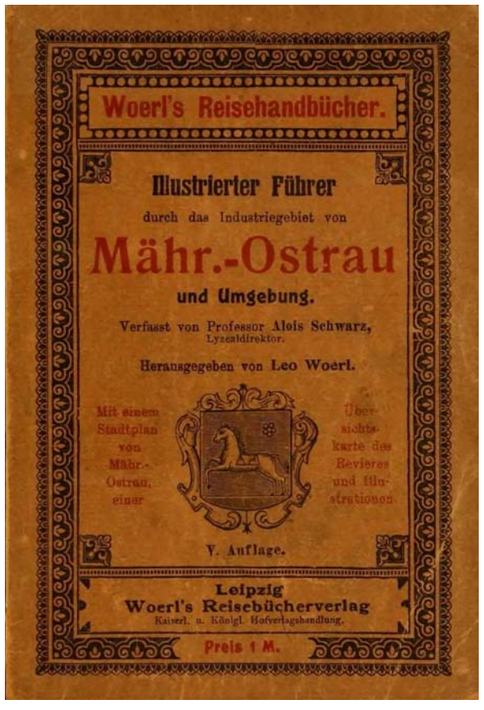

Illustrierter Führer durch das Industriegebiet von Mähr.-Ostrau und Umgebung **(Leipzig: Woerl's Reisebücher-Verlag, [1906])**

Citace: SCHWARZ, Alois. Illustrierter Führer durch das Industriegebiet von Mähr.-Ostrau und Umgebung. Leipzig: Woerl's Reisebücher-Verlag, [1906], 110 stran + 24 stran inzerce

Brückenbauanstalt. Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft **([Vítkovice: Vítkovické železárny], 1906)**

Citace: *Brückenbauanstalt. Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft*. [Vítkovice: Vítkovické železárny], 1906, 26 fotografií v albu

Český název: *Mostárna. Vítkovické horní a hutní těžířstvo*

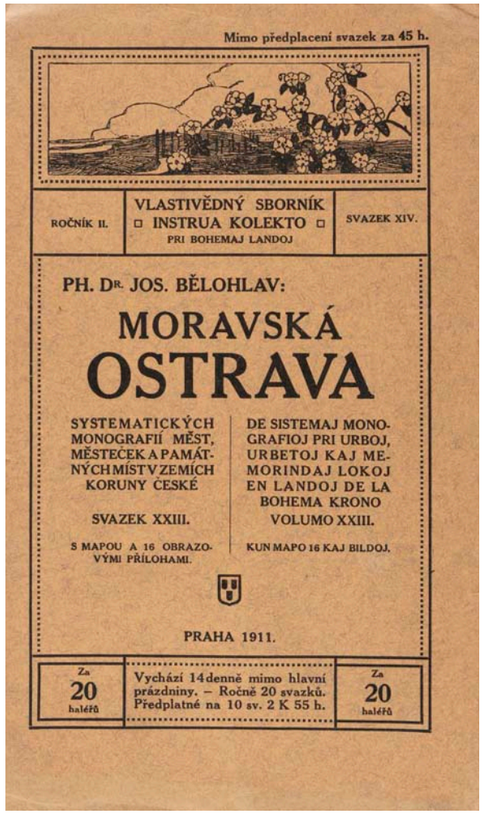

Moravská Ostrava **(Praha: Dr. Jos. Bělohlav, 1911)**

Text o knize na straně 237.

Citace: BĚLOHLAV, Josef. *Vlastivědný sborník: systematických monografií měst, městeček a památkových míst v zemích Koruny české. Roč. II. Sv. 14 (23), Moravská Ostrava*. Praha: Dr. Jos. Bělohlav, 1911. 19 l.

16 volných listů + mapa

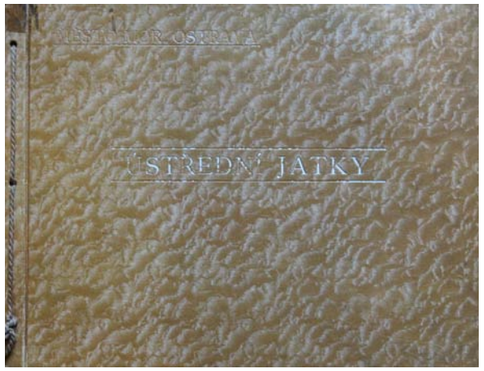

Ústřední jatky **([Moravská Ostrava]: [s.n.], [1915–1935])**

Text o knize na straně 767.

Citace: *Ústřední jatky.* [Moravská Ostrava]: [s.n.], [mezi 1915 a 1935].

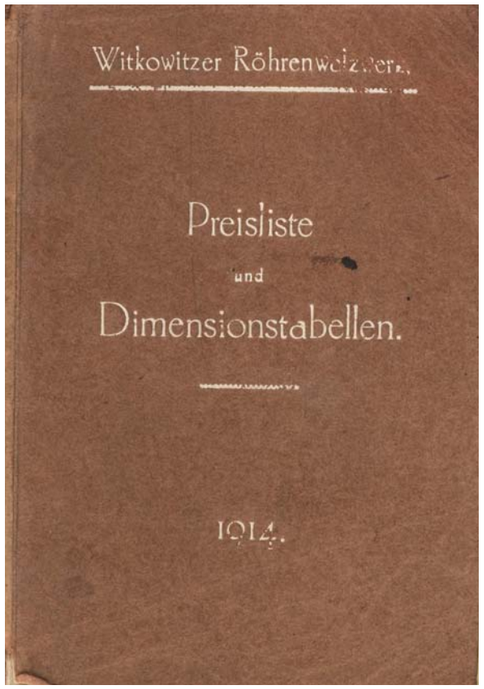

Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen [*Válcovna trub Vítkovických železáren: Ceník a rozměrové tabulky*] **(Vítkovice: Vítkovické železárny, 1914)**

Citace: *Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen*. Vítkovice: Vítkovické železárny, 1914, 224 stran.

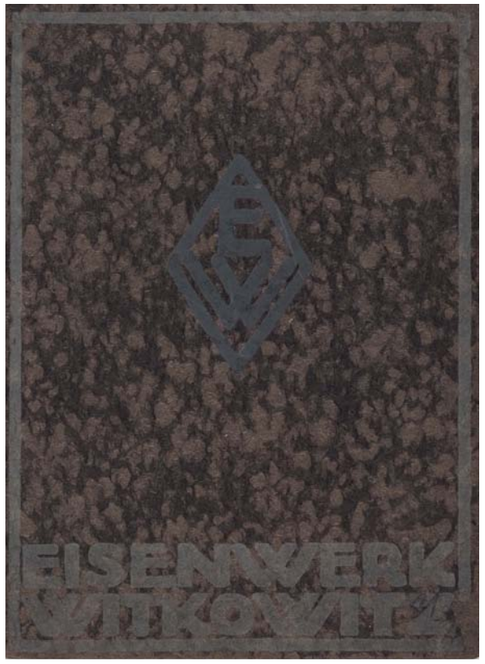

Eisenwerk Witkowitz **([Vítkovice: Vítkovické železárny], [1914])**

Text o knize na straně 633.

Citace: *Eisenwerk Witkowitz*. [1914]. 94 stran + mapa a 81 fotografií

Český název: Vítkovické železárny.

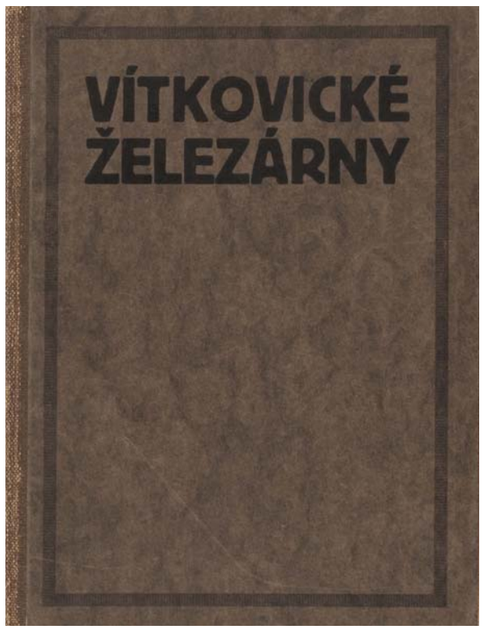

Vítkovické železárny **([Vítkovice: Vítkovické železárny], [1919])**

Text o knize na straně 633.

Citace: *Vítkovické železárny*. [1919]. 126 stran

81 + 19 fotografií.

Mor. Ostrava **(Brno: Zemský cizinecký svaz pro Moravu a Slezsko)**

Text o knize na straně 243.

Citace: KOZEL, Jaroslav. *Mor. Ostrava*. Brno: Zemský cizinecký svaz pro Moravu a Slezsko, 1925. 68 s.

Propagační publikace Zemského Cizineckého svazu v Brně; 20, 29.

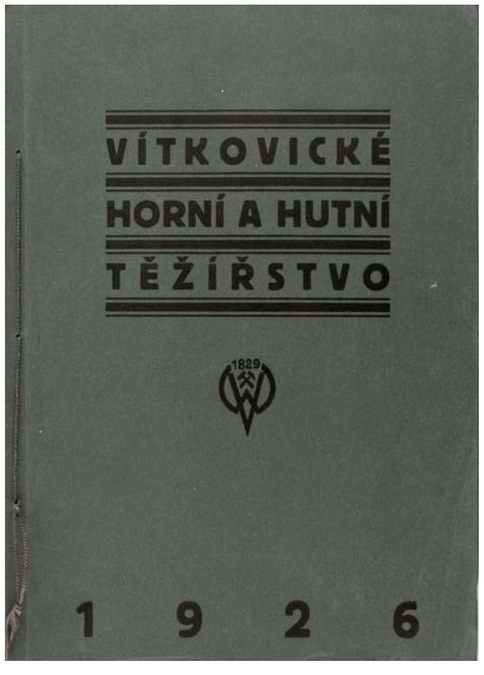

Vítkovické horní a hutní těžířstvo **(Vítkovice: [s.n.], 1926)**

Text o knize na straně 641.

Citace: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo*. Vítkovice: [s.n.], 1926. 32 s.

Samostatná německá verze ze stejného roku *Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft*.

32 stran + 2 rozkládací mapy a [38] obrazových příloh.
78 fotografií.

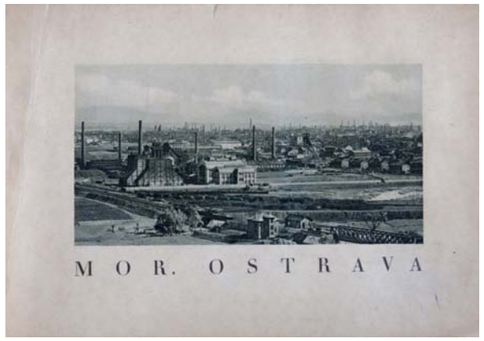

Mor. Ostrava **(Ostrava: K. Hůlek, [1925])**

Text o knize na straně 249.

Citace: HŮLEK, K. *Mor. Ostrava*. Mor. Ostrava: K. Hůlek, [1925]. 32 nečíslovaných stran.

Reprint publikace: HŮLEK, Karel. *Mor. Ostrava*. [Ostrava]: Ostravské muzeum, 2018. 32 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-905925-1-3.

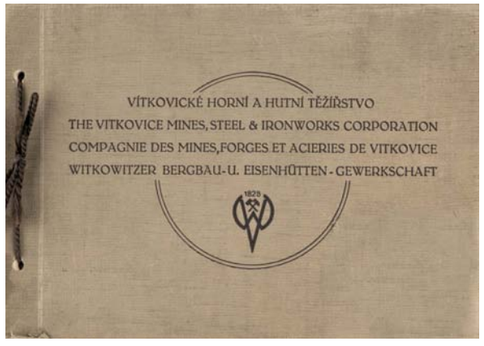

Vítkovické horní a hutní těžířstvo **([Vítkovice: Vítkovické horní a hutní těžířstvo]. [1928])**

Text o knize na straně 645.

Citace: *Vítkovické horní a hutní těžířstvo*. [Vítkovice: Vítkovické horní a hutní těžířstvo]. [1928]. 31 listů.

30 fotografií.

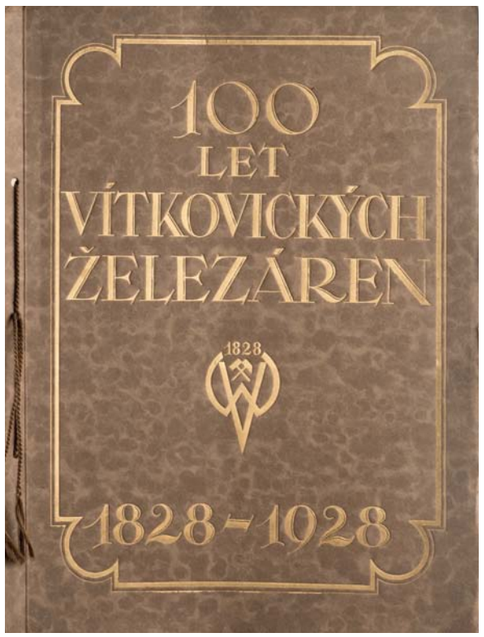

100 let Vítkovických železáren: 1828–1928 **([Vítkovice: Vítkovické železárny]. [1928])**

Text o knize na straně 651.

Citace: *100 let Vítkovických železáren: 1828–1928*. Vítkovice: Vítkovické železárny, [1928]. 22 složených listů + mapa.

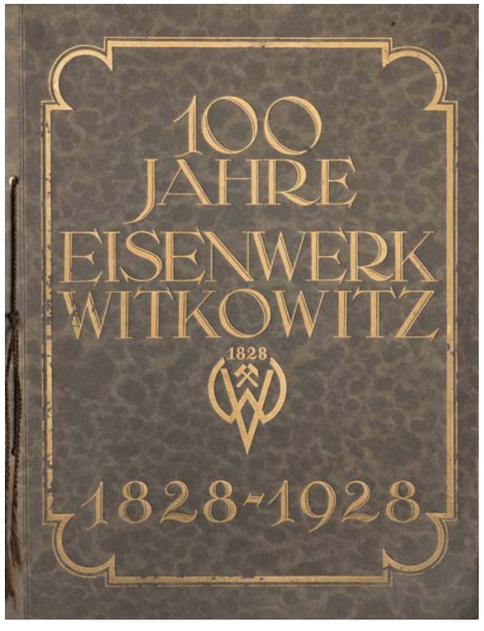

100 Jahre Eisenwerk Witkowitz: 1828–1928 **([Vítkovice: Vítkovické železárny]. [1928])**

Text o knize na straně 651.

Citace: *100 Jahre Eisenwerk Witkowitz: 1828–1928*. Vítkovice: Vítkovické železárny, [1928]. 22 složených listů + mapa.

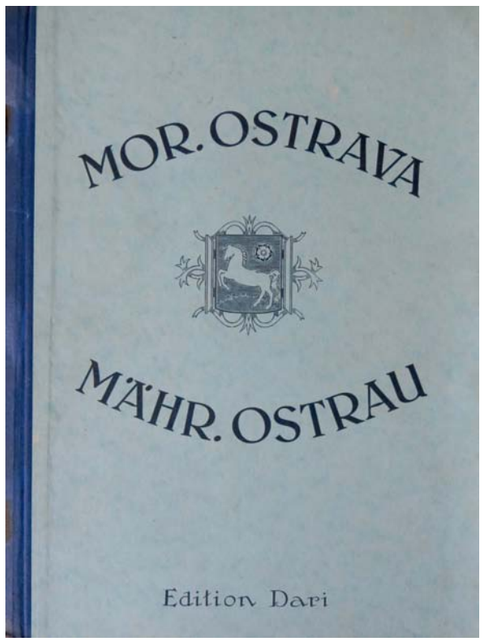

Mor. Ostrava a Ostravsko-karvínský kamenouhelný revír **(Berlin: DARI, 1930)**

Text o knize na straně 431.

Citace: *Československá republika: Mor. Ostrava a Ostravsko-karvínský kamenouhelný revír*. Berlin: DARI, 1930. 204 s.

Edice: Výstavba a národní hospodářství evropských měst.

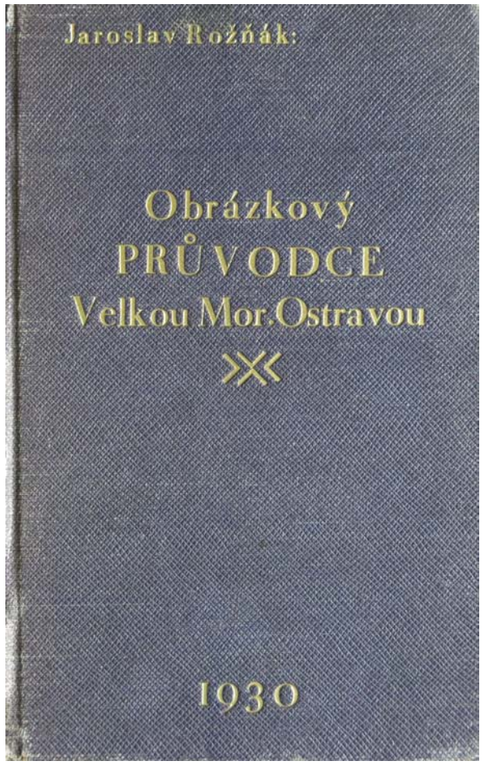

Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou, Slezskou Ostravou a Svinovem **(Moravská Ostrava: nákladem vlastním, 1930)**

Text o knize na straně 257.

Citace: ROŽŇÁK, Jaroslav. *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou, Slezskou Ostravou a Svinovem*. Moravská Ostrava: nákladem vlastním, 1930. 230 stran, 2 nečíslované listy obrazových příloh.

2. vydání: ROŽŇÁK, Jaroslav, ed. *Ilustrovaný průvodce Vel. Moravskou Ostravou s barevným plánkem města Velké Moravské Ostravy*. 2. vyd. Ostrava: nákladem vlastním, [1936]. 186 stran

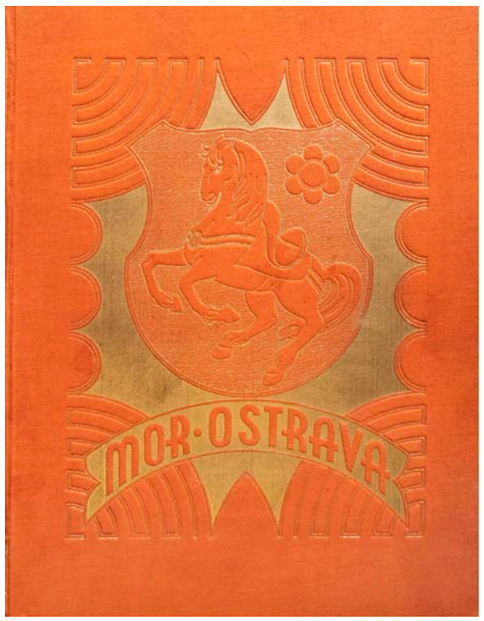

Moravská Ostrava **(Ostrava: Národohospodářská propagace Československa, 1937)**

Citace: ŠRENK, Vladislav a HABROVANSKÝ, Jindra. *Moravská Ostrava*. Ostrava: Národohospodářská propagace Československa, 1937. 190 s.,

Edice: řada A sv. 15 Národohospodářská propagace Československa.

Publikace o založení města, jeho postupném vývoji a o jeho podobě v 30. letech 20. století.

Redakce Vladislav Šrenk a Jindra Habrovanský.

Eisenwerk Witkowitz **([Vítkovice: Vítkovické železárny], [1939–1945])**

Text o knize na straně 677.

Citace: *Eisenwerk Witkowitz*. [Vítkovice: Vítkovické železárny], [1939–1945]. 36 stran.

Další jazykové varianty: německá verze, modrá obálka (*Eisenwerk Witkowitz*); samostatná anglická (*Witkowitz Ironworks*), španělská (*Eisenwerk Witkowitz*) a ruská verze.

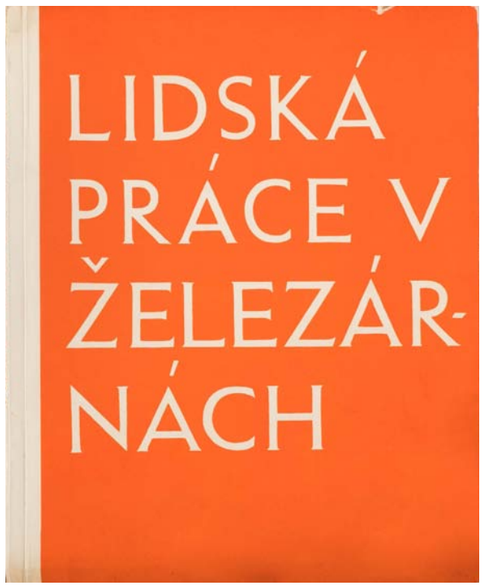

Lidská práce v železárnách **(Vítkovice: Vítkovické železárny, 1938)**

Text o knize na straně 655.

Citace: FEDERER, Oskar. *Lidská práce v železárnách*. Vítkovice: Vítkovické železárny, 1938, [25] stran + 1 vstupní a 1 závěrečný list.

Grafická úprava: Hugo Steiner
25 fotografií.

Bibliografie: *Moravská orlice*. Ročník 76. Číslo 6. Dne 8. ledna 1938, s. 4; *Lidové noviny*. Ročník 46. Číslo 13. Dne 9. ledna 1938, s. 9; *Národní listy*. Číslo 256. Dne 18. září 1938, s. 4; BYDŽOVSKÁ, Lenka (et al.). *Černá slunce: odvrácená strana modernity*. Vyd. 1. V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s Galerií výtvarného umění v Ostravě, 2012, s. 114–115.

Menschen-Arbeit im Eisenwerke **(Vítkovice: Vítkovické železárny, 1938)**

Text o knize na straně 655.

Citace: FEDERER, Oskar. *Menschen-Arbeit im Eisenwerke*. Vítkovice: Vítkovické železárny, 1938, [25] stran + 1 vstupní a 1 závěrečný list.

Grafická úprava: Hugo Steiner
25 fotografií.

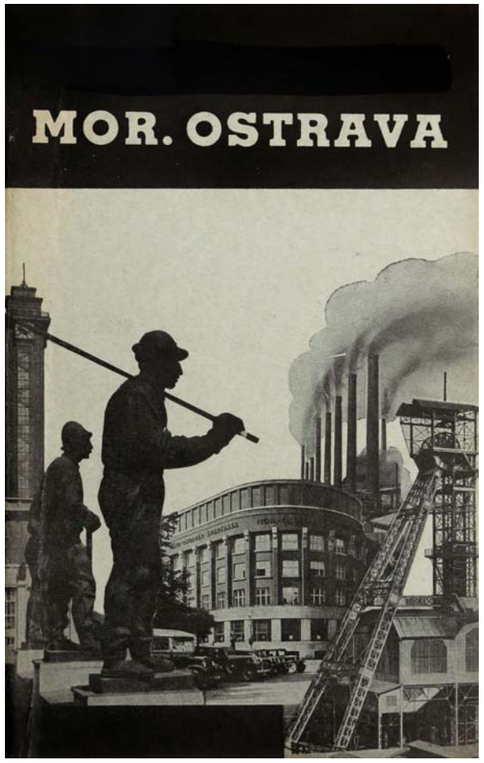

Moravská Ostrava: Stručný průvodce **(Moravská Ostrava: Lidotisk, 1939)**

Text o knize na straně 261.

Citace: *Moravská Ostrava: Stručný průvodce / Kleiner Führer durch M. Ostrau / Petit guide de Moravská Ostrava / Short Guide Through Mor. Ostrava*. Moravská Ostrava: Lidotisk, 1939. 40 s.

Text také v němčině, francouštině a angličtině.

Mährisch Ostrau. Ein Jahr im Brokdeutschen Reich **(Mährisch Ostrau: NSDAP, 1940)**

Citace: MICHALITSCHKE, Walther. *Mährisch Ostrau. Ein Jahr im Brokdeutschen Reich*. Mährisch Ostrau: NSDAP, 1940.

Autor fotografií: Franz Lerch.

Tisk: Julius Kittl, Moravská Ostrava.

Mährisch Ostrau: die Stadt der Kohle und des Eisens **(Mähr.-Ostrau: Der Regierungskommissar der Stadt, 1942)**

Text o knize na straně 267.

Citace: *Mährisch Ostrau: die Stadt der Kohle und des Eisens*. Mähr.-Ostrau: Der Regierungskommissar der Stadt, 1942. [70] s.

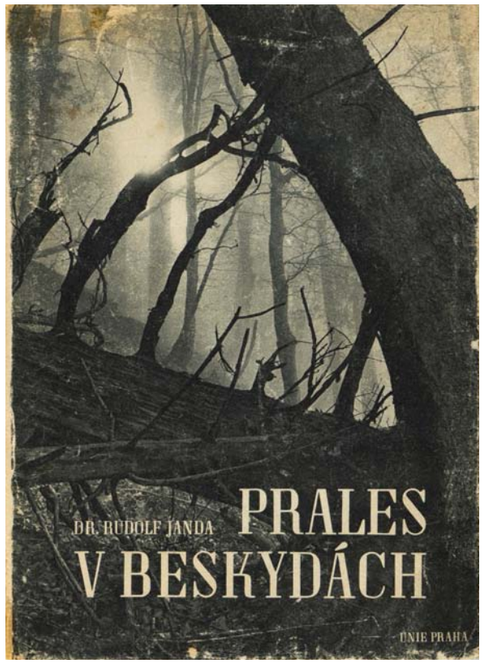

Prales v Beskydách **(Praha: Česká grafická Unie, 1943)**

Text o knize na straně 849.

Citace: JANDA, Rudolf. *Prales v Beskydách*. 1.vyd. Praha: Česká grafická Unie, 1943.

Autor fotografií: Rudolf Janda.
Předmluva: prof. Dr. Vladimír Úlehla.

212 celostranných fotografií jednobarevným tiskem z hloubky.

Brožovaná 260 K. Vázaná 300 K.

Bibliografie: MALÍK, Jaroslav. *Rudolf Janda*. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška;
PODPĚRA, Josef. Prales v Beskydách. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 4.12.1943, Ročník 51. Číslo 333, s. 4;
nn. Dr. Rudolf Janda: Prales v Beskydách. *Fotografický obzor*. Ročník 52. Číslo 1. Rok 1944, s. 14.

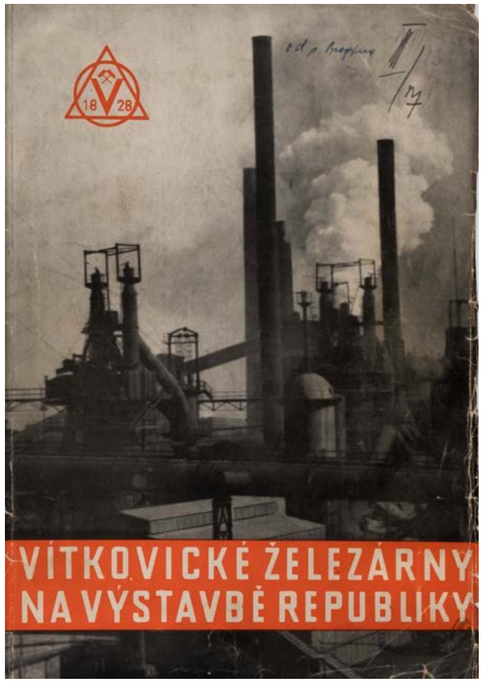

Vítkovické železárny na výstavbě republiky **(Vítkovice: Vítkovické železárny, národní podnik, 1946)**

Text o knize na straně 684.

Citace: RUSINSKÝ, Milan, ed. a PĚNIČKA, Soběslav, ed. *Vítkovické železárny na výstavbě republiky: K zájezdu presidenta republiky na Ostravsko*. Vítkovice: Vítkovické železárny, národní podnik, 1946. [34] s.

7 fotografií.

K zájezdu presidenta republiky na Ostravsko vydaly Vítkovické železárny, národní podnik podle návrhu a péčí doktora Soběslava Pěničky. Vznik za spolupráce redaktora Milana Rusinského a výtvarníků Jana Obšila a Jaroslava Vacka tiskem knihtiskárny „Svoboda“ v Českém Těšíně za použití štočků, zhotovených firmou Josef Horký v Moravské Ostravě podle fotografií závodního archivu dne 17. července 1946.

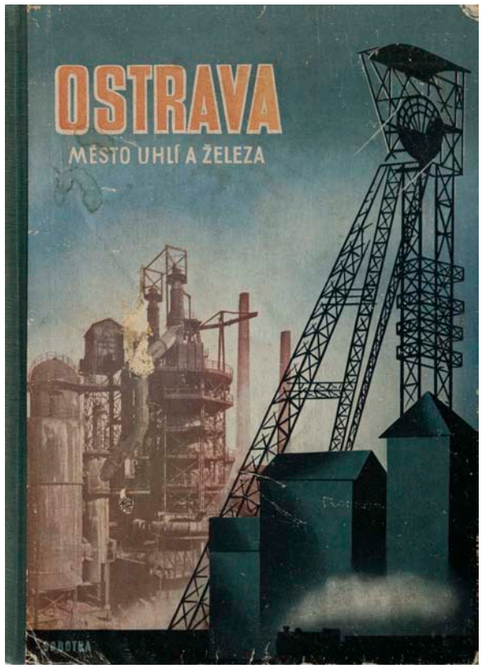

Ostrava. Město uhlí a železa **(Brno: Národohospodářská propagace Československa, 1947)**

Text o knize na straně 277.

Citace: ZAHRADNÍK, Jaroslav, ed., PODLIPSKÝ, Čeněk, ed. a ČEJDOVÁ-MATHONOVÁ, Květoslava, ed. *Ostrava. Město uhlí a železa*. Brno: Národohospodářská propagace Československa, 1947. 272 stran.

Edice: Národohospodářská propagace Československa. Řada A; svazek 26.

Autoři fotografií: fotoateliéry Karel Unzeitig, Karel Hůlek, Podbierová v Ostravě, Zdena Zápalová, F. Tomica, Firličinský, Fr. Chytil v Ostravě, Foto Fráňa Huml ve Frenštátě pod Radhoštěm

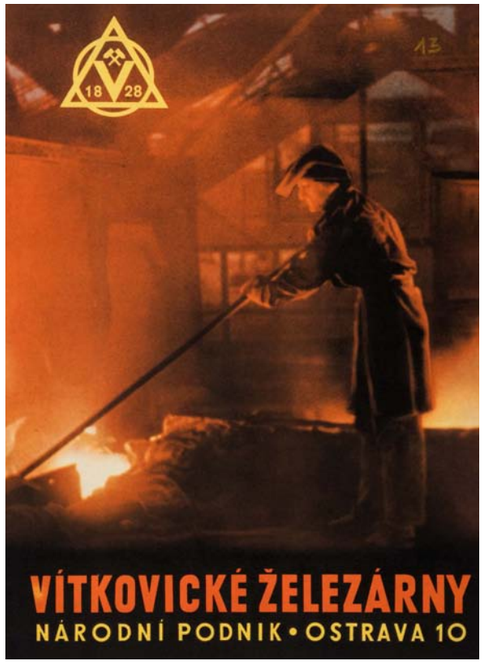

Vítkovické železárny, národní podnik **(Ostrava: Vítkovické železárny. [1948])**

Text o knize na straně 693.

Citace: *Vítkovické železárny, národní podnik*. Ostrava: Vítkovické železárny. [1948]. [24] nečíslovaných stran.

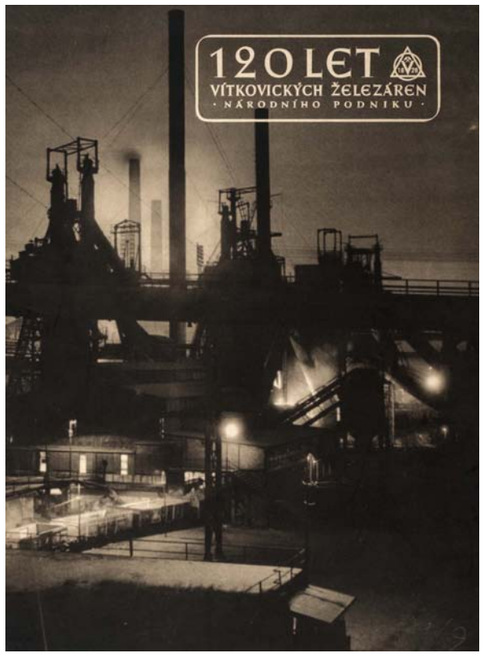

120 let Vítkovických železáren, národního podniku **(Ostrava: Vítkovické železárny, [1948])**

Text o knize na straně 703.

Citace: *120 let Vítkovických železáren, národního podniku*. Vítkovice: Vítkovické železárny, [1948]. [24] nečíslovaných stran.

Autor fotografií: Karel Kania.

Bibliografie: 120 let Vítkovických železáren. *Československá fotografie*. Ročník 4. Číslo 3/1949, s. 44.

Ostravsko republice **(Ostrava: Krajský výbor KSČ v Ostravě, 1949)**

Text o knize na straně 433.

Citace: *Ostravsko republice*. Ostrava: KV KSČ, 1949. Nestr.

Vydáno při příležitosti IX. sjezdu v Praze konaného 25.–29. května 1949.

Tisk: knihtiskárna České Opavsko v Opavě.

Úvodní text krajského politického tajemníka Vítězslava Fukse.
Obsahuje texty, statistické údaje, výčty, grafy.

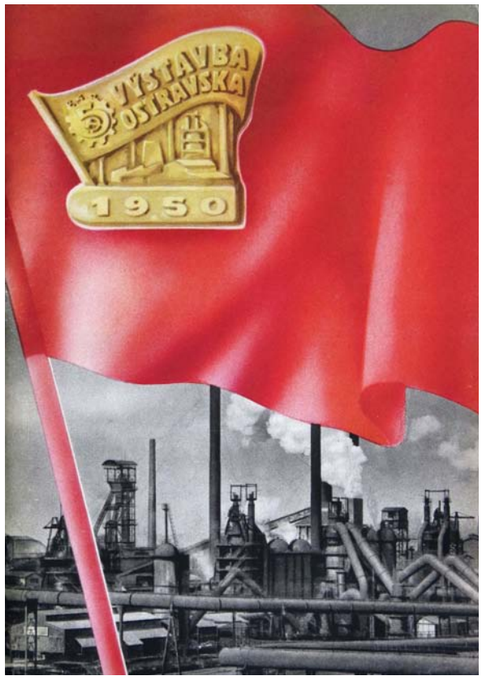

Výstavba Ostravska **(Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950)**

Text o knize na straně 437.

Citace: NEULUS, Jindřich et al. *Výstavba Ostravska*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950. 62 stran.

Anotace dle NKP: Reportáže ze staveniště ostravského Donbassu, z Osoblažska, z Třince; fotografie a projevy vedoucích státníků o významu Ostravska při budování socialismu; úryvky z dopisů předních ostravských úderníků ajejichpodobizny;fotografickézáběry ze staveništ a ostravských závodů.

Náklad 50 000 ks.

Texty: Neuls, Fiala, Novosad, Sowová.
Vydalo v srpnu 1950 Ministerstvo informací a osvěty, odděleni 5LP nákladem vydavatelství knih Orbis. Písmo borgis News.

Tisk: Orbis, tiskařské závody, n. p., závod č. 2 v Praze XVI., Grafická 1040.

Ostravský kraj. Kraj práce a rekreace **(Ostrava: Komise KNV v Ostravě pro cestovní ruch, [po roce 1948])**

Text o knize na straně 447.

Citace: KARLÍČEK, Miroslav. *Ostravský kraj. Kraj práce a rekreace*. Ostrava: Komise KNV v Ostravě pro cestovní ruch, [po roce 1948].

Grafická úprava: Výzdoba, n. p.

Tisk: Svoboda 2.

Obsahuje charakteristiky okresů Ostravského kraje.

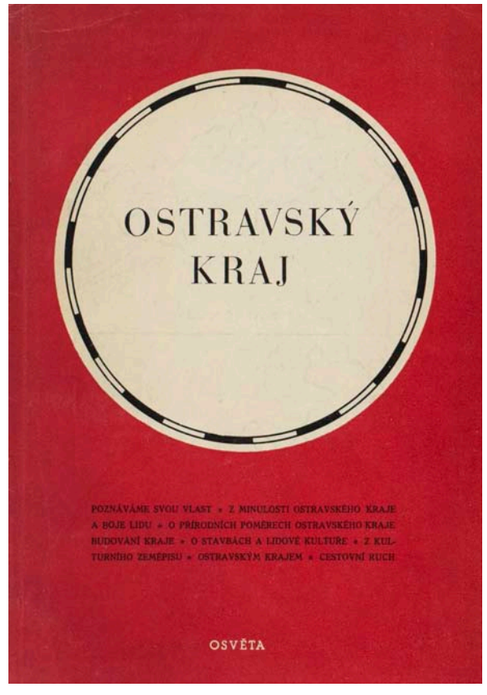

Ostravský kraj **(Praha: Osvěta, 1951)**

Text o knize na straně 443.

Citace: KARLÍČEK, Miroslav et al. *Ostravský kraj*. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1951. 78 stran.

Edice: Vlastivědná knihovna; sv. 3.

Anotace dle NKP: Průvodce po Ostravsku. Úvodem je podán letmý přehled minulosti Ostravského kraje a boje jeho lidu. Následuje popis kraje po stránce geologické a přírodopisné, stručně je pojednáno o stavbách, národopisu a kulturním životě kraje. Brožuru uzavírá místopisný průvodce po Ostravsku.

Vydala Osvěta, vydavatelství ministerstva informací a osvěty, Praha, v roce 1951.
Spolupracovníci: Dr. Josef Duda, Viktor Ficek, Jaroslav Svoboda, Jindřich Vodička.
Obálku navrhl Jiří Blažek. Šéfredaktor vydavatelství Norbert Pitthard. Vedoucí redaktor František Musil. Odpovědný redaktor Ladislav Ulčák. Technický redaktor Bohumil Mašta. Korektorka Milena Němečková.
301/1 ./453 - 50236/51/13/111/1- 46-1 %. Sazba 30. VI. 1951. Tisk 7. X. 1951.
1. vydání. Náklad 10.000 výtisků. Počet plánovacích archů 5, autorských archů 4,85, vydava-telských archů 4,89. Skupina papíru text 221, 86 X 112, 80 gr, příloha 403, 55 X 80, 100 gr, obálka 228, 70 X 100, 220 gr.
Tisk: Jihočeské tiskárny, nár. podnik, České Budějovice, Rooseveltova 7 z nové sazby písmem garmond a petit News Ideal.
Cena brož, výtisku 20 Kčs.

Bibliografie: Jos. Sk. Vlastivědná knihovna Osvěty, vydávaná ministerstvem informací a osvěty. *Vlastivědný věstník moravský*. 1952, s. 246.

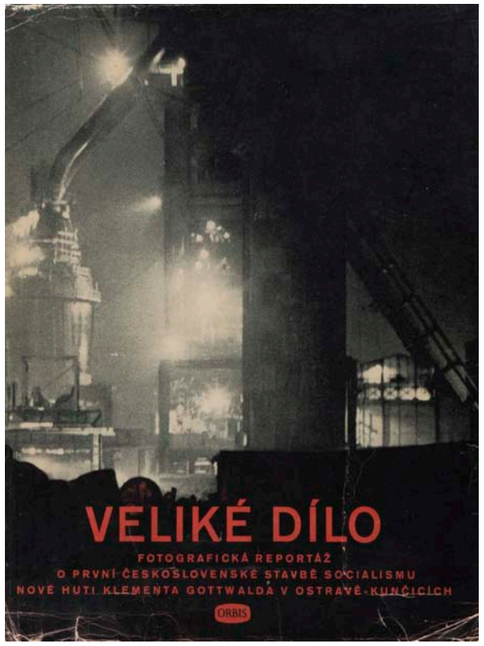

Veliké dílo. Fotografická reportáž o první československé stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích **(Praha: Orbis, 1952)**

Text o knize na straně 773.

Citace: RÝPAR, Vladimír. *Veliké dílo. Fotografická reportáž o první československé stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952.

Edice: Obrazové publikace.

Anotace dle NKP: Obrazový sborník, dílo 11 fotoreportérů, předvádí v bohatém výběru panoramatických i detailních snímků růst největší stavby naší první pětiletky, život i radostnou práci na ní. V desítkách záběrů jsou zachyceny obrovské stavby hutí a mnohotvárných jejich zařízení, práce na vysokých komínech i při kladení kolejnic, železáři a betonáři, pracující hluboko pod zemí, změť staveniště i krása vznosných konstrukcí, práce bagrů i obětavost brigád mládeže, celý ten mocný ruch práce, z níž vyrůstá veliké dílo, československá stavba míru.

Náklad: 10 400 výtisků.

Šéfredaktor Josef Štefánek. Odpovědný redaktor Vladimír Rýpar. Technický redaktor Miloslav Fulín. Korektor Jaroslav Jareš.
30109-18, 6042/9-52-III/2, 286.
Sazba 5. 2. 1952, Tisk 23. 4. 1952. 1. vydání. Náklad 10.400 výtisků. Plánovací archy 14,50. Autor. archy 21,33. Vydavatel. archy 21.35. Skup. papíru 221-04, formát 89/120, 110 g, hlubotisk. Písmo Futura.

Tisk: Orbis, tiskařské závody n. p., závod 2, v Praze XVI, Grafická 1040. 1%. Váz. 109, 50 Kčs.

Bibliografie: om. Obrázková kniha o velikém díle. *Literární noviny*. Ročník 1. Číslo 31. Rok 1952, strana 5.

Ostravsko **(Praha: Čedok, 1953)**

Citace: *Ostravsko*. Praha: Čedok. 1953.

Propagační brožura s černobílými snímky.

Na stavbách Ostravska **(Praha: Práce, 1953)**

Citace: NOVOSAD, Zdeněk. *Na stavbách Ostravska*. Vydání 1. Praha: Práce, 1953. 76 nečíslovaných stran.

Text o knize na straně 451.

Anotace dle NKP: Sborník fotografií, doprovozených vysvětlovacím textem zachycuje nesmírné změny, jež prožívá Ostravsko za gottwaldovské pětiletky. Čtenář poznává, jak mizí pozůstatky kapitalismu a na celém Ostravsku vyrůstají mohutné stavby socialismu. Názorně je zachycen růst naší největší stavby socialismu. Nové huti Klementa Gottwalda, mohutné stavby plynovodu, válcovny trub, slévárny, koksovny, vysoké peci, martinských pecí, elektrárny, hlubinných pecí, blokovny atd. zobrazeno je, jakými změnami procházejí za své socialistické výstavby třinecké hutě i jiné starší závody, jak vznikly na četných místech Ostravska nové průmyslové podniky, tak elektrotechnický závod ve Frenštátu, armaturka v Dolním Benešově, jak jsou budovány nové velkodoly, jak v okolí závodů vyrůstají celé nové ulice a čtvrti obytných domů, jak se tím vším zjasňuje život lidí a jak se všestranně rozvíjí péče o pracujícího člověka.

Vydalo vydavatelstvo ROH-PRÁCE – vydavatelství knih. Odpovědný redaktor Dr. Jaroslav Kohoutek. Jazykový redaktor Jana Ondráčková. Obálku navrhl technický redaktor Cyril Mika.
Fotografie ČTK a J. Hanka — ÚRO.
Čís. plánov. a povolení 3.01 06 6-42095/52/111/2. Číslo publikace 1758.
Sazba 20. 2. 1953. Tisk 21. 3. 1953. Náklad 10.400. Vydání 1. Plánovacích archů 5.25, autorských archů 17.06, vydavatelských archů 17-31. Skupina papíru 23221, formát a váha archů 86 × 122 cm, 100 g. Daň z obratu 4 %.
Cena váz. Kčs 104,—.

Tisk: Svoboda, grafický závod, n. p. v Praze XVI, Nikose Belojannise 12 hlubotiskem.

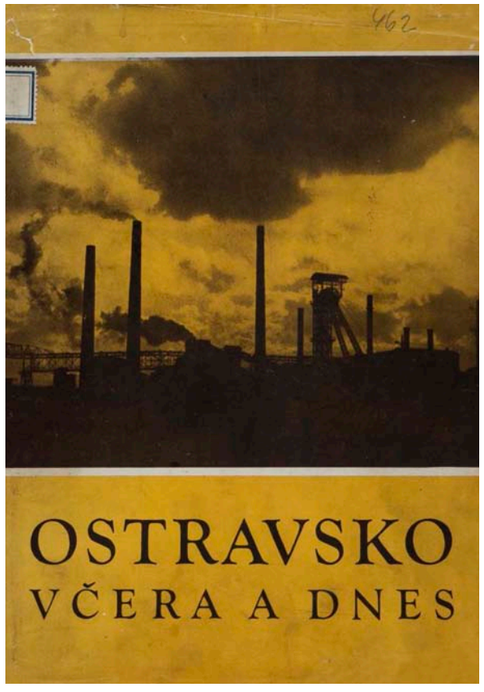

Ostravsko včera a dnes: sborník statí a dokumentů **(Ostrava: Krajský národní výbor, 1954)**

Text o knize na straně 463.

Citace: BUCHVALDEK, Jan, ed. et al. *Ostravsko včera a dnes: sborník statí a dokumentů*. Vydání první. V Ostravě: Krajský národní výbor, 1954. 140 stran, 38 nečíslovaných stran obrazových příloh.

Anotace dle NKP: Fotografie, básně a referátové stati informují o výstavbě ostravského průmyslu, zemědělství, sociálních poměrech, o organizování vzorné výživy, péči o bydlení pracujících, o vymoženostech zdravotnictví v Ostravském kraji a o odborném a politickém růstu ostravského školství.

Autoři fotografií: Bičiště, Firličinský, Kolář, ČTK Švorčík aj.

Náklad 3 000 výtisků.

Obálku navrhl Rudolf Šindler. Výzdobu vazby Vilém Wünsche.

Vydal krajský národní výbor v Ostravě roku 1954. Redakci provedli: Jan Buchvaldek jako předseda, členové: Josef Bilan, Fran Směja, Emil Vávrovský za spolupráce všech referátů KNV v Ostravě
301 02, 102.013/54/ SV 1. Sazba 10. 3. 1954. Tisk 12. 4. 1954 — 9 plánovacích archů, 16,3 autorských archů, 16,8 vydavatelských archů — 40 stran příloh na křídě — Papír 7208-21, 86/122, 8o g, přílohy 5287, 61/86, 100 g. Tisk: Ostravské tiskárny, n. p., provozovna 08 v Českém Těšíně, písmem cicero Baskerville.
Cena brož. Kčs 20,- v celoplátěné vazbě Kčs 25,-
1. 10. 1953.

Osvobozené Ostravsko buduje **(Ostrava: Krajský výbor KSČ v Ostravě, 1955)**

Text o knize na straně 467.

Citace: *Osvobozené Ostravsko buduje: 1945–1955*. Ostrava: Krajský výbor KSČ v Ostravě, 1955. [29] volných listů.

Tisk: Moravská Grafia, n. p. v Opavě.

Obsahuje úryvek z básně S. K. Neumanna Poděkování Sovětskému svazu.

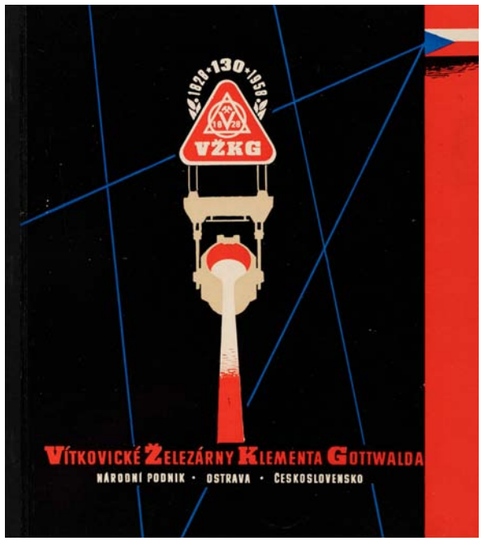

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda **([Ostrava: Vítkovické železárny], [1958])**

Text o knize na straně 710.

Citace: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*. [Ostrava: Vítkovické železárny], [1958]. [40] stran.

11 barevných + 33 černobílých fotografií.

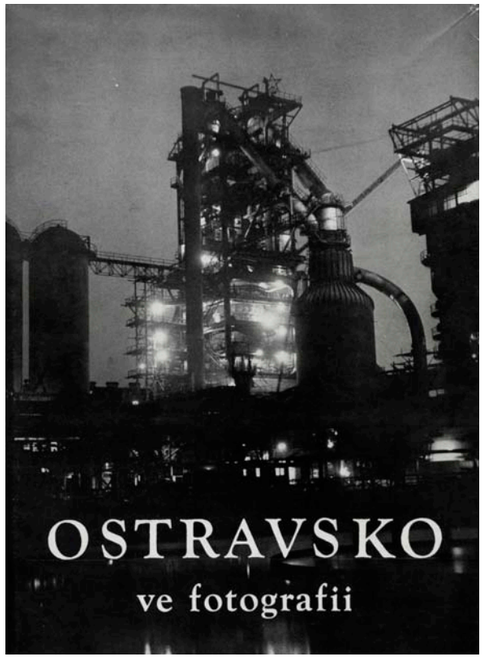

Ostravsko ve fotografii **(Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958)**

Text o knize na straně 475.

Citace: ZÁVADA, Vilém et al. *Ostravsko ve fotografii*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958, 158 stran.

Anotace dle NKP: Dokumentární publikace, rozdělená do pěti částí, zobrazuje průmyslovou tvář a prudký hospodářský a stavební rozvoj dnešní Ostravy, práci v dolech a hutích, Hlučínsko, beskydskou krajinu a kulturní život kraje. Přináší i fotografie význačných rodáků.

Autoři fotografií: Bedřich Bičišť, Josef Biel, Václav Bryndáč, Jaroslav Čech, František Herschl, Rudolf Janda, Karel Kania, František Krasl, Arnošt Pustka, Josef Solnický, Josef Škopa, Veňek Švorčík, Archiv Slezského muzea v Opavě a ČTK.

Náklad: 6 000 výtisků.

Vydalo Krajské nakladatelství v Ostravě v prosinci 1958.

Básně zasloužilého umělce Viléma Závady, laureáta Státní ceny Klementa Gottwalda. Předmluvu napsal Ladislav Bublík. Překlady předmluvy pořídili E. Juchelková a I. Kubíček. Grafická úprava Zdeňka Skřivana. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Redaktor publikace Jaroslav Hes. Odpovědný redaktor Dr. Oldřich Šuleř.

Tisk: TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, Český Těšín. Písmo Primus. Papír křídový 70x 100 cm, 100 g. AA 42,25, VA 42,58. Číslo povolení 15 418/58-IX,/1, them. skup. 301/09.
Cena výtisku Kčs 39,80 T 41 653.

Bibliografie: Ostravsko se fotografovalo. *Literární noviny*. 7. února. 1959. Ročník 8. Číslo 6, nestr;
bě. Ostravsko ve fotografii. *Kultura: týdeník pro kulturu a umění*. 12. února. 1959. Ročník 3. Číslo 6, s. 4

Ostrava. Město uhlí a železa **(Ostrava: Městský národní výbor, 1959)**

Text o knize na straně 283.

Citace: RUSINSKÝ, Milan et. al. *Ostrava. Město uhlí a železa*. Ostrava: Městský národní výbor, 1959.

14 fotografií.

Autoři fotografií: K. O. Hrubý, Karel Kania, Zdeněk Menec, Věnek Švorčík, J. Biel, František Bittner, J. Pospíšilová a Miloš Sukup.

Úvodní text Milana Rusinského.

F 315486 059869.

Soubor 14 fotografií vydalo Nakladatelství Orbis, národní podnik, Praha-Karlín, pro Městský národní výbor v Ostravě v lednu 1959.
Úvodní slovo a texty napsal Milan Rusinský. Obálku navrhl Bedřich Tkačik. Technická redakce František Bittner.

Tisk: Orbis, tisk. závody, n. p., záv. 05 v Lipníku n. B.

Jdeme do zoo **(Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959)**

Citace: MARYNČÁK, Richard. *Jdeme do zoo*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959. 24 nečíslovaných stran.

Autor fotografií: Květoslav Kubala.

Náklad: 5 000 výtisků.

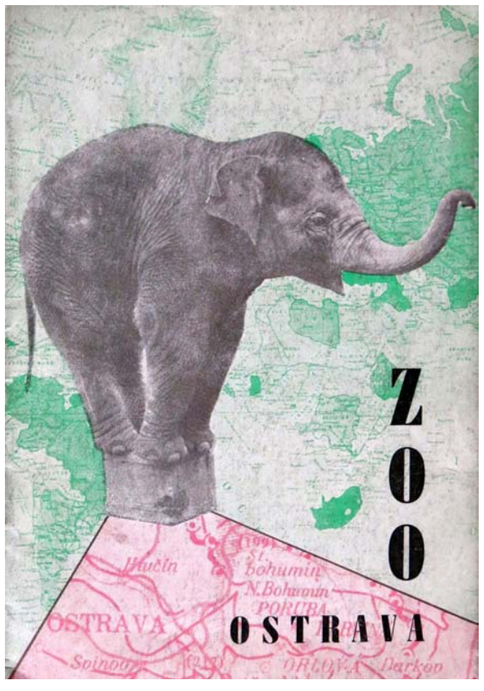

ZOO OSTRAVA **(Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava], [1960])**

Citace: BERÁNEK, Jiří. *ZOO Ostrava*. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava, [1960]. 32 stran.

Autoři fotografií: Erich Tylínek, Květoslav Kubala, Arnošt Pustka, Vilém Palečný.

Náklad: 100 000 výtisků.

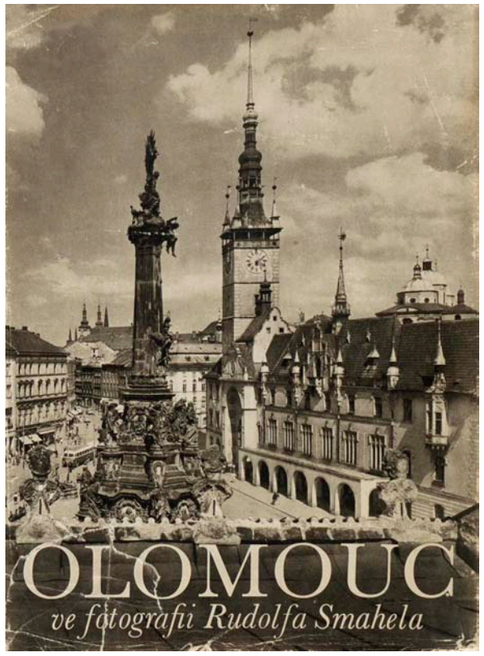

Olomouc ve fotografii **(Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960)**

Text o knize na straně 289.

Citace: SMAHEL, Rudolf. *Olomouc ve fotografii*. Vydání první. Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960. 13, 224 stran.

Anotace dle NKP: Album celostránkových černobílých snímků zachycuje v převážné míře bohaté architektonické a sochařské památky města a pohledy na některá prostranství a zákoutí.

Ruské, anglické, francouzské a německé resumé.

Vydalo Krajské nakladatelství Olomouc r. 1960 jako svou třicátou pátou publikaci. Úvodní slovo napsal dr. Zdeněk Šprinc. Grafickou úpravu a vazbu navrhl Aljo Beran. Odpovědný redaktor dr. Rudolf Chadraba.

Náklad 8 500 výtisků.

Formát papíru 75 × 103 cm, AA 67,13,VA 67,43 (text 3,41, obrazová část 64,02). 52.723/59-VIII-I, 456/12-2600/Te. Tem. skupina 09. R 050440.

Tisk: n. p. Polygrafia, závod 2, Praha.

2. vydání:
Citace: SMAHEL, Rudolf a ŠPRINC, Zdeněk. *Olomouc ve fotografii*. 2., pozměněné vydání. Ostrava: Profil, 1965.

3. vydání:
SMAHEL, Rudolf. *Olomouc ve fotografii*. Tretie prepracované a doplnené vydanie. [Martin]: Osveta, 1969. 224 stran.

4. vydání:
SMAHEL, Rudolf. *Olomouc ve fotografii*. 4., preprac. a dopln. vyd. Martin: Osveta, 1975. 224 s. Edícia fotografických vlastivedných publikácií.

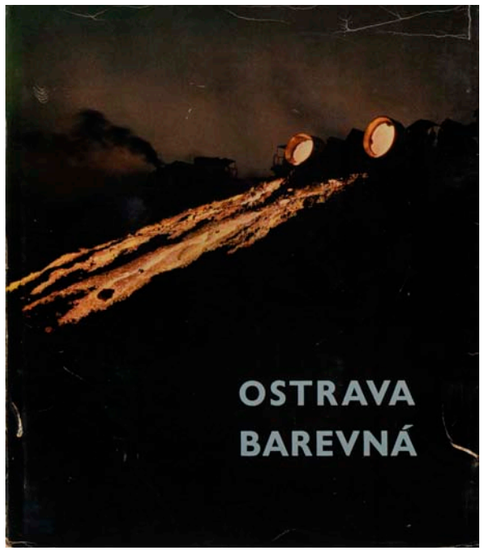

Ostrava barevná **(Ostrava: Krajské nakladatelství, 1962)**

Text o knize na straně 299.

Citace: KRASL, František a KUBÍČEK, Ivan. *Ostrava barevná*. 1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava 1962. 96 stran.

Náklad: 7 000 výtisků.

Ruské a anglické vysvětlivky k fotografiím.

Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Antonín Baudyš. Vydalo jako svou 200. publikaci Krajské nakladatelství Ostravě v roce 1962. Odpovědný redaktor Oldřich Rafaj. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Jaroslav Rusek.
Barevným hlubotiskem vytiskla Polygrafie, závod 2, Praha-Smíchov. Stran 96, formát papíru 70×102, 140 g, AA 14,726 (obrazová část 13,430), VA 15,208, T-14*23467. Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena vázaného výtisku 70,— Kčs. MC 48 – 016 – 62.

2. vydání:
Citace: KRASL, František a KUBÍČEK, Ivan. *Ostrava barevná*. 2. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava 1963. 96 stran.

Změny oproti 1. vydání: Vydalo jako svou 248. publikaci Krajské nakladatelství v Ostravě v roce 1963. Změny v některých fotografiích.

Bibliografie: DVOŘÁK, Karel. Fotografie v knížce i jinak [mimo jiné i o knize Ostrava barevná]. *Literární noviny*. Číslo 44. Datum 2. listopadu 1963, s. 4;
HOLÝ, Petr. Barevný svět Františka Krasla. *Červený květ*. 1963. Číslo 6. Ročník 8, s. 190;
KUNA, J. Ostrava barevná. *Rudé právo*. 26. srpna 1963. s. 2;
(D). Ostrava barevná. *Nová svoboda*. Roč. 19, č. 164. 11. 7. 1963, s. [5].

Dobývací a zakládací stroje **(Ostrava: Vítkovické železárny, [60. léta 20. století])**

[32] stran.

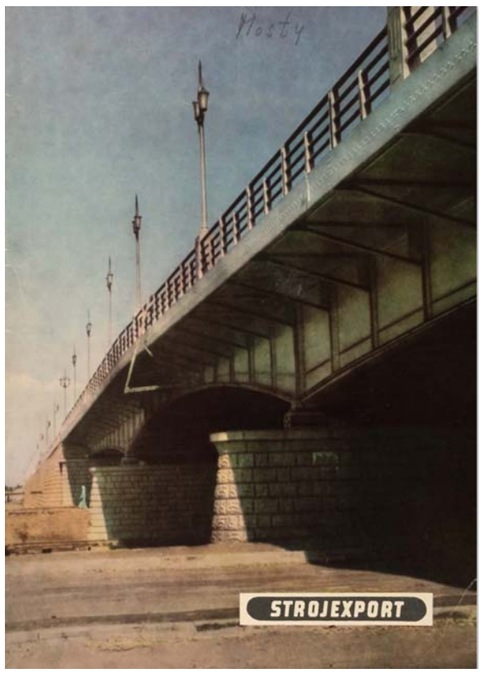

Strojexport **(Ostrava: Vítkovické železárny, [60. léta 20. století])**

[48] stran.

Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček **(Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1963)**

Text o knize na straně 867

Citace: STRNADEL, Josef. *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1963. 210 stran.

Anotace dle NKP: Prostě a srdečně vyprávěné vzpomínky na rodný kraj pod Beskydami. Líčí jeho přírodní krásy a život, oživují historii kulturní i politickou, připomínají některé z velkých osobností, které z něho vzešly nebo kánému měly vztah (zvl. Fr. Palacký, Sv. Čech, P. Bezruč, L. Janáček) a zachycují i hlubokou přeměnu kdysi chudého kraje.

Náklad 15 000 výtisků.

Ilustroval Antonín Strnadel. Fotografoval Josef Sudek.
Text: Josef Strnadel.

Vydalo jako svou 2371. publikaci Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., v Praze roku 1963. Odpovědný redaktor Josef Šubrt. Výtvarný redaktor Lumír Ševčík.
Z nové sazby písma Gill, s 8 kresbami a 22 fotografiemi v textu a 6 přílohami, vytiskla Polygrafia 1, n. p., v Praze 13,40 AA (text 7,31, ilustr. 6,09), 14,32 VA. 1. vydání 1 3-211 -6 3 1 4/4 Vázaný výtisk 24,— Kčs 5 6/VII-13. Pro čtenáře od 12 let.

Bibliografie: SIVEK, Alois. Zpěv o kráse domova. *Červený květ*. Ročník 9. Číslo 6. 1964, s. 191;
ŠULEŘ, Oldřich. Vyznání domovině. *Nová svoboda*. 23. února 1964, s. 5;
RAFAJ, Oldřich. Líbezná knížka o dětství. *Literární noviny*. Ročník 13. Číslo 34. 1964, s. 5;
RAFAJ, Oldřich. Vskutku líbezná. *Rudé právo*. 13. července 1964;
ŠULEŘ, Oldřich a POHRIBNÝ, A. Vyznání rodnému kraji. *Zlatý máj*. Ročník 8. Číslo 6–7. 1964, s. 316–317.

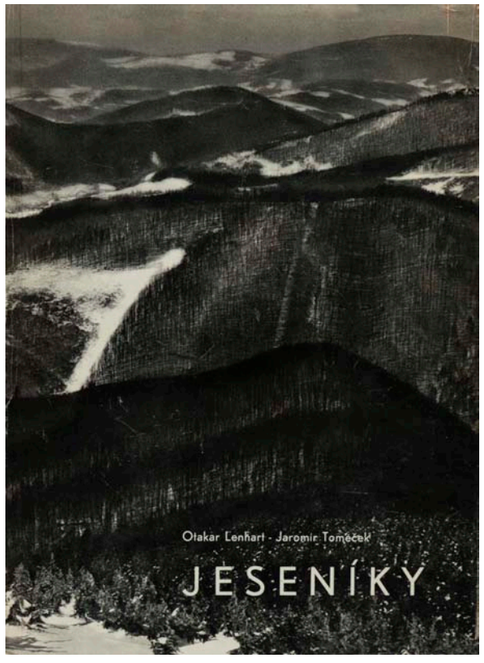

Jeseníky **(Ostrava: Krajské nakladatelství, 1964)**

Text o knize na straně 901.

Citace: LENHART, Otakar a TOMEČEK, Jaromír. *Jeseníky*. 1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1964. 188 stran.

Anotace dle NKP: Obrazová publikace o horách, které jsou stále více vyhledávány návštěvníky ze všech koutů republiky. Téměř dvěma sty fotografiemi a průvodním slovem autora známého svými knihami o přírodě seznamuje s jejich přírodními krásami, lidmi a životem.

Náklad: 7 000 výtisků.

Souběžně uvedeny vysvětlivky k obrazům do ruského, anglického a německého jazyka. Přeložil Rudolf Zimek.

Graficky upravil Václav Beránek. Vydalo Krajské nakladatelství v Ostravě v roce 1964. Publikace číslo 283. Odpovědný redaktor Oldřich Šuleř. Technický redaktor Jaroslav Rusek. Vytiskla Severografia, n. p., závod 4, Červený Kostelec. AA 38,81 (z toho il. 37,11). VA 39,64
N-05*441669.
Tem. skup. 09/18. Vydání první. — Cena váz. výtisku Kčs 50,— MC – 14/64. 48 - 025 – 64.

Bibliografie: STONIŠ, Miroslav. O Jeseníkách. *Červený květ*. Ročník 10. 1965, s. 253.

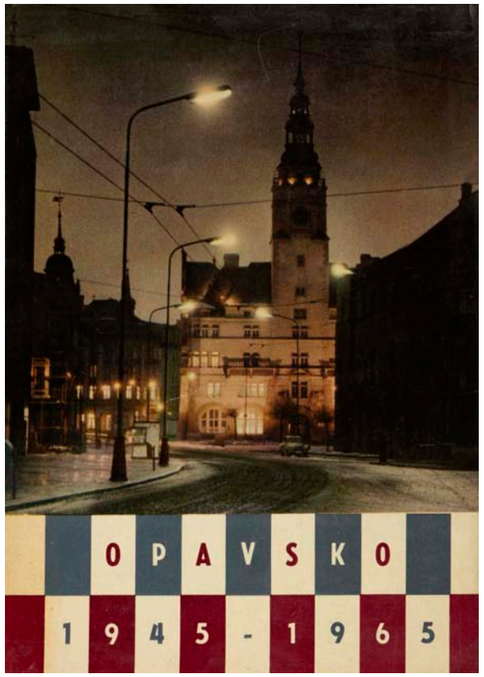

Opavsko 1945–1965 **(Ostrava: Profil, 1965)**

Text o knize na straně 487.

Citace: *Opavsko 1945–1965*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1965.

Anotace dle NKP: Publikace slovem i obrazem dokumentárně zachycuje dvacet let Opavy a Opavska, růst jeho průmyslu a dopravy, zemědělství, kultury a všestranný rozvoj života jeho lidu od těžkých začátků v prvních týdnech po skončení druhé světové války po dnešek.

Náklad 5 000 výtisků.

Bibliografie: LPs [PALLAS, Ladislav]. Opavsko 1945–1965. *Slezský sborník*. Ročník 64. Rok 1966. Číslo 1, s. 144.

Opava. 1945–1965 **(Opava: Rada městského národního výboru v Opavě, 1965)**

Text o knize na straně 487.

Citace: SMĚJA, František (et. al.). *Opava. 1945–1965*. Opava: Rada městského národního výboru v Opavě, 1965.

Autoři fotografií: Arnošt Pustka, Josef Solnický, archiv MěstNV Opava.

Náklad 4 000 výtisků.

Vydala rada městského národního výboru v Opavě v dubnu 1965 k 20. výročí osvobození Československé socialistické republiky.

Redakce části textové: František Směja, Jaroslav Směja-Lončar, Dr. Bohumil Sobotík, Ladislav Žák, Jan Žídek. Redakce části obrazové: Karel Dudič, Jaroslav Směja-Lončar, Dr. Jaroslav Svoboda. Obálka a grafická úprava: Karel Dudič.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, provoz Grafických technik Opava.

T-06*50326.

Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965 **(Valašské Meziříčí: Městský národní výbor. 1965)**

Text o knize na straně 319.

Citace: *Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965*. Valašské Meziříčí: Městský národní výbor. 1965. 128 stran.

Autoři fotografií: Milan Borovička, Jiří Fojtík, František Janiš.

Kolektiv autorů: František Drozd, Ing. arch. Vladimír Kalivoda, Sylva Kuličenková, František Zavadil.

Typografická úprava a obálka: Ing. arch. Vladimír Kalivoda. Odpovědný redaktor: František Zavadil. Vydal Městský národní výbor ve Valašském Meziříčí Povoleno KNV Ostrava — odbor školství a kultury, č. j. 456118 b-12163/1964 ze dne 12. 1. 1965.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, provoz 21, Ostrava 1, Veleslavinova 4.
T 16 - 52470 — z. č. 37954.

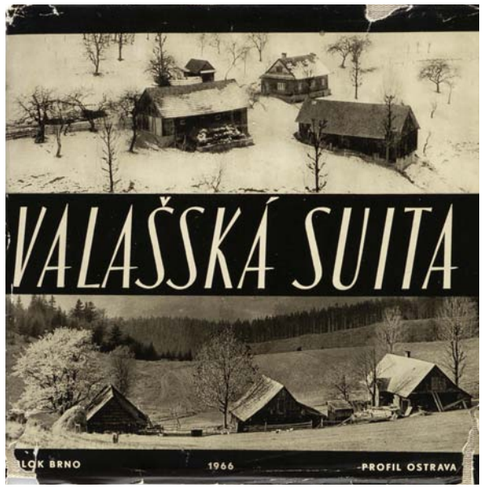

Valašská suita **(Brno: Blok a Ostrava: Profil. 1966)**

Text o knize na straně 933.

Citace: HRUBÝ, Karel Otto, REICHMANN, Vilém, TOMEČEK, Jaromír a KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Valašská suita*. 1. vyd. Brno: Blok a Ostrava: Profil. 1966. 200 stran.

Anotace dle NKP: Kniha, která mnohem více uměleckou fotografií než textem vypráví o Valašsku. Je rozdělena do tří částí. V „Baladě“ se ve zkratce shrnuje historie Valašska od Přemysla Otakara II. a líčí se celkový přírodní ráz krajiny. „Romance“ vysvětluje původ valašského kmene ve světle nejnovějšího bádání a všímá si jeho odbojné historie od r. 1623. „Scherzo“ je věnováno nejnovější historii kraje.

Autoři fotografií: Karel Otto Hrubý a Vilém Reichmann.
K. O. Hrubý: Zadní předsádka a obr. 1, 2, 3, 7, 12, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 31. 32, 33, 36, 40, 43, 44, 45, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 80, 85, 86, 88, 89, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 103, 104. 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 130, 132, 133. 134, 135, 136, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 162, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197.
Vilém Reichmann: Přední předsádka a obr. 4, 5, 6, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 42, 46, 47, 48, 49, 50, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 87, 99, 101, 105, 106, 107, 109, 110, 116, 117, 118, 119, 120, 1.21, 124, 127, 131, 137, 138, 140, 142, 150, 153, 154, 155, 163, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 181.

Náklad: 6 800 výtisků.

Vydalo nakladatelství BLOK v Brně roku 1966 jako svou 294. publikaci. Koedice s nakladatelstvím PROFIL v Ostravě. Výběr a uspořádání Ludmila Klimešová. Grafická úprava, přebal a vazba K. O. Hrubý a Vilém Reichmann. Odpovědný redaktor Jan Stavinoha. Technický redaktor Viktor Šafář.

Tisk: Severografia, n. p., závod 4, Červený Kostelec.
Tematická skupina 09/11. AA textu 1,00, AA ilustrací 25,70, VA 27,00.
Q-02*61812. JKNV 5142/65. Stran 200. Vydání první.
47 — 023 — 66 Váz. Kčs 44,— E.

Bibliografie: PLACHETKA, Jiří. Valašská suita. *Rudé právo*. Ročník 47–48. Číslo 161. 13. června 1967, s. 5;
FIALA, Vlastimil. Dvě knihy o fotografii. [Valašská suita a Moderní francouzská fotografie]. *Kulturní tvorba*. Ročník 5. 1967. Číslo 23, s. 12;
VYMAZAL, Ladislav. O popularitě, Valaších a vůbec. *Nová svoboda*. 18. června 1967;
Valašská suita. *Československá fotografie*. Ročník 18. 1967. Číslo 10, s. 388.

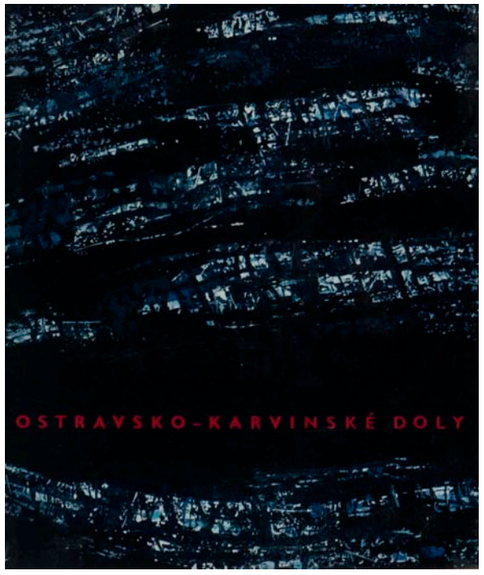

Ostravsko-karvinské doly **(Praha: Svoboda, 1966)**

Text o knize na straně 789.

Citace: *Ostravsko-karvinské doly*. Oborové Ředitelství Ostravsko-Karvinských dolů n Nakladatelství Svoboda. 1966. 156 stran.

Autoři fotografií: Josef Jeřábek, Květoslav Kubala, Věnek Švorčík, Ladislav Vácha, Miroslav Kubala.

Anglické, francouzské, německé a ruské překlady textů k fotografiím.

Vydáno u příležitosti 700 let města Ostravy.

Přiřazení fotografií autorům: Josef Řežábek str. 3, 13, 15, 17, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 49, 52, 53, 55, 56, 60, 61, 63, 64, 68, 70, 76, 77, 78, 79, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 120, 121, 124, 125, 127, 129, 132, 1 33, 134, 135, 136, 137, 140, 142, 145.
Květoslav Kubala str. 2, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 19, 29, 45, 46, 51, 57, 59, 74, 75, 80, 83, 119, 123, 128, 130, 131, 138, 139, 141, 143, 146.
Věněk Švovorčík str. 28, 47, 72, 73, 81, 82, 92, 95, 97, 98, 100, 101.

Ladislav Vácha, inž. Miroslav Kubala, Propagace n. n. Ostroj. Grafická úprava Arnošt Sasín. Texty a redakce: Kolektiv pracovníkú Tech. ekonom. propagace OŘ-OKD. D - 04k60241.

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda **(Praha: Orbis, 1966)**

Text o knize na straně 714.

Citace: *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda.* Praha: Orbis, 1966. 24 fotografií s popisky na zadní straně.

Ostrava **(Ostrava: Městský národní výbor – Školská a kulturní komise, [1967])**

Text o knize na straně 325.

Citace: KUBALA, Květoslav. *Ostrava*. Ostrava: Městský národní výbor – Školská a kulturní komise, [1967].

Náklad: 1 000 výtisků.

Vydal: Městský národní výbor — školská a kulturní komise — v Ostravě u příležitosti 700 let výročí založení města Ostravy.

Autor fotografií: Květoslav Kubala

Grafická úprava: Drahomír Místecký.
Tisk: Moravské tiskařské závody, n, p. Olomouc, závod Ostrava, provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova 4 — č. z. 6463 — T - 01 *61837

Bibliografie: Podivné cesty osudu. *Červený květ*. 7/1967, s. 45.

Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice **(Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1967)**

Text o knize na straně 797.

Citace: KŘESINA, Václav a kol. Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů. 1967. 60 stran.

Obálku, ilustrace a grafickou úpravu navrhl a provedl Vladimír Bidlo. Texty napsal Z. V. Kleinhampl. Vydalo Nakladatelství dopravy a spojů.

Praha 1967. Tisk: Knihtisk, n. p., závod 1, Praha.

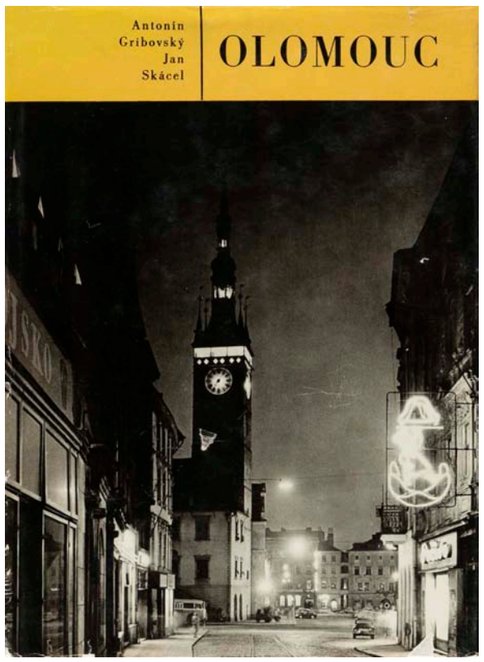

Olomouc **(Ostrava: Profil, 1968)**

Text o knize na straně 335.

Citace: GRIBOVSKÝ, Antonín a SKÁCEL, Jan. *Olomouc*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1968. [160] stran.

Anotace dle NKP: Lyrický úvod brněnského básníka k zajímavé obrazové publikaci o hanácké metropoli přemýšlí o mluvnickém rodu Olomouce, města posledních Přemyslovců a města kašen. Fotografie přibližují obzvláště starobylá zákoutí úzkých uliček, půvabných střech pod sněhem, detaily morových sloupů a kašen a panoramata z vysokých věží.

Autor fotografií: Antonín Gribovský.

Náklad: 7 500 výtisků.

Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl František Bělohlávek. Rezumé přeložili P. Freund, J. Wheller a M. Petráš. Vydalo jako svou 357. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1968. Odpovědný redaktor Antonín Grůza. Výtvarný redaktor Václav Beránek.

Tisk: Severografia, n. p., závod 4, Červený Kostelec. AA 30,43; VA 30,80. 48-009-68 t. sk. 09,18 Cena váz. Kčs 58,-.

Bibliografie: *Host do domu*. Ročník 15. Číslo 13. 1968, s. 79;
-jn-. Olomouc Antonína Gribovského a Jana Skácela. *Věda a život*. 04/1969, s. LVI.

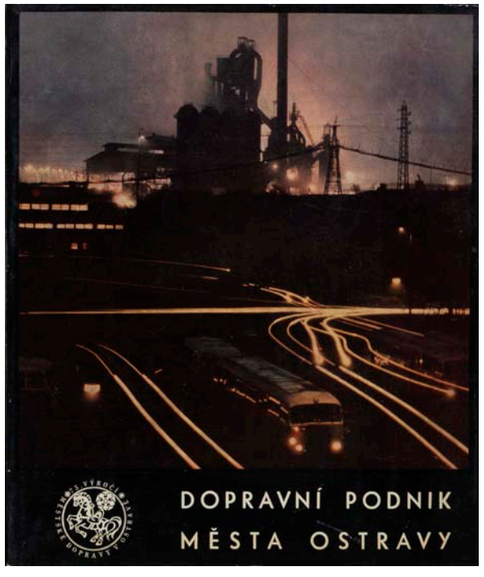

Dopravní podnik města Ostravy **(Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy, 1969)**

Text o knize na straně 799.

Citace: *Dopravní podnik města Ostravy*. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy. 1969.

Autoři fotografií: František Krasl, Karel Vojkovský, Rudolf Pavelek, František Dvořák, Ladislav Marek, Archiv DPMO.

Náklad: 3 000 výtisků.

Vydáno k 75. výročí založení městské dopravy v Ostravě.
Předmluva: Karel Garba, Jaroslav Urbaňák, Antonín Mazur.
Grafická úprava: Miroslav Holas.

Tisk: Moravské tiskařské závody, Olomouc, provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova 4.

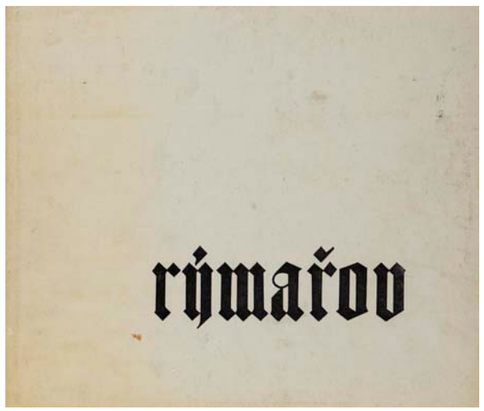

Rýmařov **(Rýmařov: Městský národní výbor, 1970)**

Text o knize na straně 345.

Citace: PODHORNÝ, Karel, VYCHODIL, František a SOSNA, Jiří. *Rýmařov*. Rýmařov: Městský národní výbor. 1970. 138 nečíslovaných stran.

Náklad: 2000 výtisků.

Text, grafická a textová úprava: Karel Podhorný, Frant. Vychodil, Jiří Sosna.

Autoři fotografií: členové fotoklubu Jednotného kulturního střediska v Rýmařově: Jaroslav Němec, Bohumil Švéda, Josef Rozsíval, František Zahradník, Otto Kopsa, Karel Podhorný

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc.

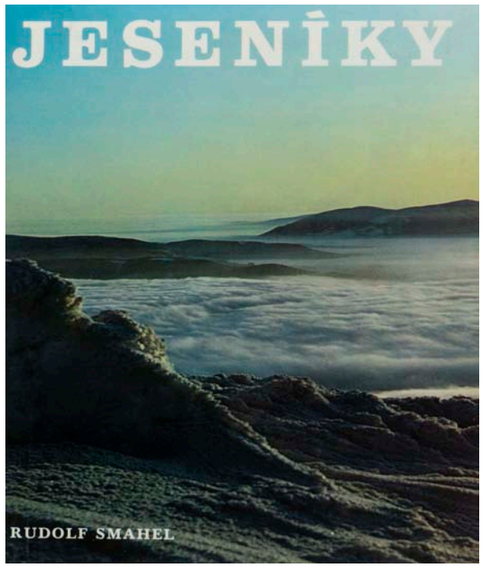

Jeseníky **(Martin: Osveta, 1970)**

Text o knize na straně 914.

Citace: SMAHEL, Rudolf. *Jeseníky*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1970. [220] s.

Edice: Edícia obrazových publikácií

Náklad 25 000 výtisků.

Vydalo Vydavateľstvo Osveta, n. p., Martin, roku 1970 ako svoju 1273. publikáciu pre Severomoravský krajský národný výbor v Ostrave zodpovedný redaktor Eugen Lazištan. Šéfredaktor František Kalina. Výtvarný redaktor Robert Brož. Korektorka Olga Laučoková.

301 09 — 129/1-1970. Vydaní 1. Počet stran 208 + 16 barevná příloha + 16 stran cudzojazyčné texty. 44,59 AH. 44,79 VH. Zadáno do tisku v prosinci 1969. Vyhotoveno v listopadu 1970.
Tisk: Hlubotiskem a ofsetem vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.
70 — 053 — 70 Kčs 75,— 735 — 22 8.8.

Pozemní stavby Ostrava **(Ostrava: Úsek personálního náměstka podn. ředitele n. p. Pozemní stavby, Ostrava, [1971])**

Citace: *Pozemní stavby Ostrava*. Ostrava: Úsek personálního náměstka podn. ředitele n. p. Pozemní stavby, Ostrava, [1971].

Autoři fotografií: Š. Srnidžár, S. Machala, F. Augustin.

Grafická úprava: Václav Beránek. Texty: Ing. M. Hubsch, stav. R. Repík
Redakce: Dr. ing. V. Snopek, M. Drobný.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Ostrava 1, Veleslavínova 4.

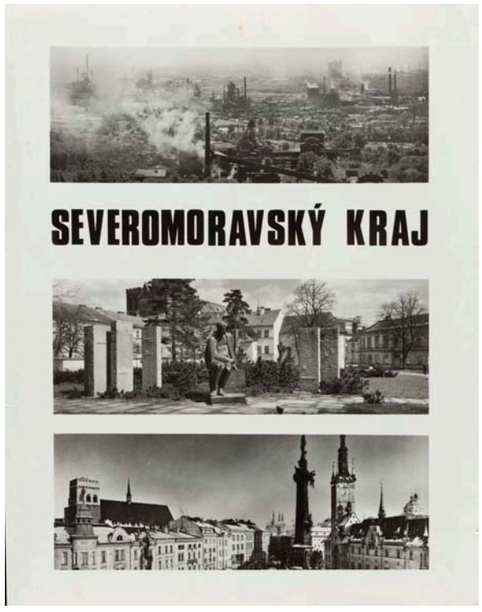

Severomoravský kraj. [*Obrazové album*]. **(Ostrava: Profil, 1971)**

Text o knize na straně 491.

Citace: DOHNAL, Miloň, PROKOP, Radim a GRŮZA, Antonín, ed. *Severomoravský kraj*. [*Obrazové album*]. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1971.

Autoři fotografií: J. Byrtus, T. Gabčan, A. Gribovský, A. Pustka, V. Reichmann, P. Sikula, J. Solnický.

Náklad 1000 výtisků.

Vydáno péčí fondu kulturního rozvoje severomoravského kraje v roce 50. výročí KSČ.
Úvodní text napsali Miloň Dohnal o Radim Prokop. Uspořádal, vysvětlivkami doplnil a redigoval Antonín Grůza. Graficky upravil Václav Beránek. Dřevoryt Miroslava Holase.
Pro Sm KNV v Ostravě jako svou 450. publikaci vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1971 Vytiskla Polygrafia, n. p. Lipník n/Bečvou AA 8,91 (z toho il. 8,40); VA 9,06. 48 — 013 — 71. Tematická skupina 09/18. Neprodejný tisk.

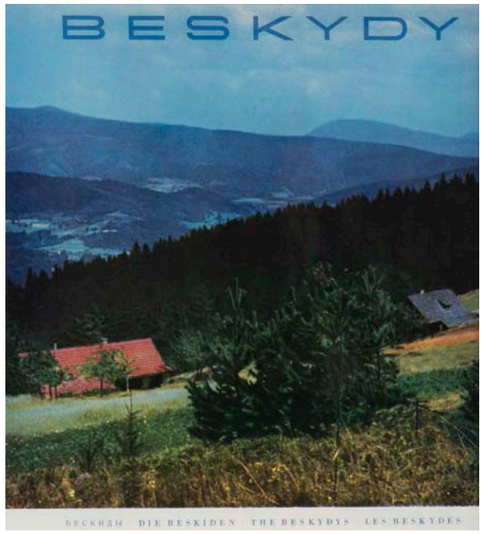

Beskydy **(Praha: Orbis, 1971)**

Text o knize na straně 874.

Citace: BURDA, Richard. *Beskydy*. Praha: Orbis, 1971. 130 stran.

Edice: Naše Vlast.

Autor fotografií: Richard Burda.

Náklad 10 000 výtisků.

Anotace dle NKP: Osmdesát velmi pěkných, převážně černobílých, ale i barevných fotografií, z nichž některé dosahují výjimečného mistrovství, provází krajinou Moravskoslezských Beskyd v rozličných ročních obdobích. Hlavní místo tu zaujímají přírodní záběry, panoramatické i parciální. Slovní doprovod v souladu se snímky seznamuje se zeměpisnými i historickými zvláštnostmi kraje a s jeho dřívějším i současným vzezřením.

Anglické, francouzské, německé a ruské resumé.

Úvodní text napsal Antonín Horák. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Milan Hegar. Cizojazyčné texty přeložili: Alexandra Suchá (do ruštiny), Ferdinand Barták (do němčiny), Till Gottheinerová (do angličtiny Suzanne Bartošková (do francouzštiny). 1. vydání. Praha 1971 Vydalo nakladatelství Orbis jako svou 3244. publikaci. Obsahuje 56 stran textu, 72 černobílých, 8 barevných příloh a mapu.
Odpovědná redaktorka Věra Nosková. Výtvarná redaktorka Věra Šalamounová. Technický redaktor Oldřich Umlauf. Vytiskla Státní tiskárna, Praha 2. n.p., závod 2, Slezská 13 17,91 AA, 18,49 VA 402-22-875. 11-058-71. 09/18 Cena váz. Výt. 38,— Kčs.
Vydalo nakladatelství Orbis jubilejním padesátém roce svého trvání.

Bibliografie: le. Beskydy ve fotografii. *Věda a život*. 05/1972, s. 319.

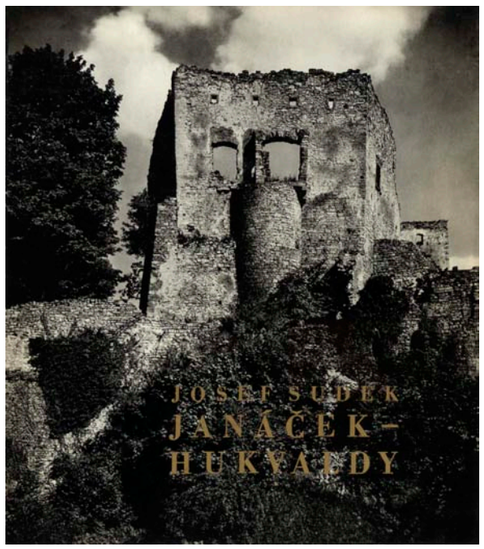

Janáček – Hukvaldy **(Praha: Supraphon, 1971)**

Text o knize na straně 951.

Citace: SUDEK, Josef. *Janáček – Hukvaldy*. Vyd. 1. Praha: Supraphon, 1971. 124 s.

Anotace dle NKP: Soubor fotografií, zmocňujících se výtvarnou řečí rodného kraje, a tím i života a díla českého hudebního skladatele a hudebního teoretika, je dílem zasloužilého umělce a milovníka Janáčkovy hudby. Citáty ze skladatelova literárního díla tvoří legendu k uměleckým snímkům.

Autor fotografií: Josef Sudek.

Náklad: 8 000 výtisků.

Souběžný německý a anglický text.

Předmluvu napsal a citáty z literárního díla Leoše Janáčka vybral Jaroslav Šeda. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Václav Sivko za technické spolupráce Jiřího Skácela. Vydal Supraphon, n. p., nositel řádu práce, Praha 1971 jako 3028. publikaci v redakci hudebnin a knih o hudbě. Odpovědná redaktorka Milena Černohorská. Technický redaktor Eduard Belbl.

Tisk: Polygrafia 2, Praha 5. AA 29,74, VA 30,05. 148 stran.
H47,51. 403/18. 02-096-71. 09/18. Cena Kčs 75,-.

Bibliografie: mč. Janáčkovy Hukvaldy ve fotografii Josefa Sudka. *Nové knihy*. 14. června 1972. Číslo 25, s. 1.

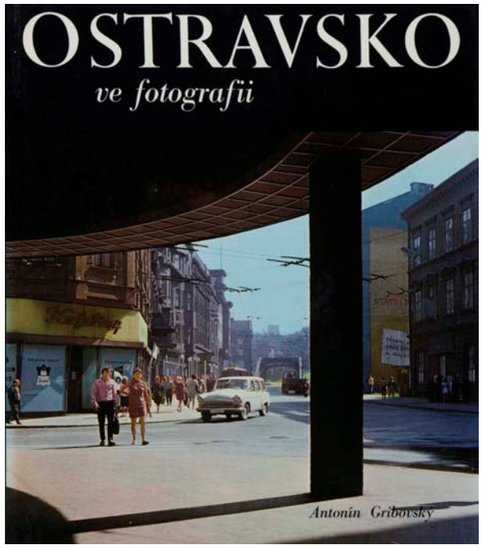

Ostravsko ve fotografii **(Martin: Osveta, 1971)**

Text o knize na straně 499.

Citace: GRIBOVSKÝ, Antonín. *Ostravsko ve fotografii*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1971.

Edice: Edícia fotografických vlastivedných publikácií. Vedoucí Eugen Lazišťan.

Autor fotografií: Antonín Gribovský.

Náklad 20 000 výtisků.

Šéfredaktor vydavatelství František Kalina. Zodpovědný redaktor Jozef Štefko. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Robert Brož. Korektorka Olga Laučoková.

Vydalo Vydavateľstvo Osveta, n. p., Martin pro Severomoravský krajský národný výbor v Ostrave roku 1971. Volná příloha ruského a anglického textu.

301 09-293/1-1971. Číslo publikace 1348. 48,90 AH. 49,22 VH. Počet stran: 192 + 32 stran barevná příloha + 12 stran cizojazyčné texty. Zadáno do tisku v prosinci 1970. Vyhotoveno v listopadu 1971.

Tisk: Hlubotiskem a ofsetem vytiskly Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin .
70-050-71. Kčs 85,— 735-22. 8.8.

2. vydání (1972):

Citace: GRIBOVSKÝ, Antonín. *Ostravsko ve fotografii*. 2., doplněné vydání Martin: Osveta, 1972.

Změny:
Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p. Martin, a Nakladatelství Profil v Ostravě roku 1972.
301 09 45/I-OR-1972. Druhé, doplněné vydaní. 50,72 AH. 50,93 VH. Počet stran 184 + 32 barevná příloha. Zadáno do tisku v březnu 1972. Vyhotoveno v listopadu 1972.
70-067-72. Kčs 85,—. 735-22 8.8.

Bibliografie: vd. [recenze knihy Ostravsko ve fotografii]. *Československá fotografie*. Praha: Orbis, 1972. Ročník 23. Číslo 7, s. 295.

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda **(Ostrava: Vítkovické železárny Klementa Gottwalda, [1972])**

Text o knize na straně 723.

Citace: KRASL, František. *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*. Ostrava: Vítkovické železárny Klementa Gottwalda, [1972], [192] stran.

Autor fotografií: František Krasl.

Ilustrace a grafická úprava J. Flejšar.

Bibliografie: MACKŮ, Jiří. František Krasl: Vítkovické železárny Klementa Gottwalda. Revue fotografie, 1972, 16, s. 76. [Vedle nadpisu článku je uveden rok vydání publikace 1972, v knize nedatováno.].

Moravské chemické závody n. p. Ostrava 2 **(Ostrava: Moravské chemické závody, [1972])**

Citace: *Moravské chemické závody n. p. Ostrava 2*. Ostrava: Moravské chemické závody, [1972].

Vysoká škola báňská Ostrava **(Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973)**

Náklad 5000 výtisků.

Citace: KUCHAŘ, Lumír, ed. et al. *Vysoká škola báňská Ostrava*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 157 s. Sborník vědeckých prací Vysoké školy báňské v Ostravě - zvláštní číslo.

Zvláštní číslo sborníku vědeckých prací vysoké školy báňské v Ostravě — 1972
Vydala Vysoká škola báňská v Ostravě ve Státním pedagogickém nakladatelství, n. p., Praha.
Publikace č. 72-142.
Odpovědný redaktor: doc. Ing. Lumír Kuchař, CSc. Technický redaktor: Antonín Hrachovina Grafickou úpravu publikace a návrh obálky provedl Otakar Nebuchla Fotografie: Květoslav Kubala, Ing. Miroslav Benátský, Ing. Břetislav Adamus Překlady: ruština — PhDr. Irina Jiráková, CSc.; angličtina — Marie Prunerová; němčina — doc. PhDr. Karel Tvarůžka
Z nové sazby Písmem Primus vytiskly MTZ, n. p., Olomouc, závod Ostrava, provoz 21, Veleslavínova 4, Ostrava 1 Formát papíru 86 ×122 — AA 16,58, VA 17,06 Tematická skupina a podskupina 02/58. Rok vydání 1973. Cena vázaného výtisku Kčs 30,50
509/21,885
14-234-73 Kčs 30,50

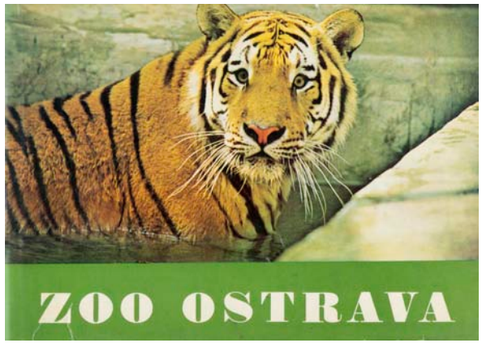

ZOO Ostrava **(Ostrava: Archív ZOO Ostrava, 1973)**

Citace: RADVANSKÝ, Ferdinand, ed. *ZOO Ostrava*. Ostrava: Archív ZOO Ostrava, 1973. 58 stran.

Vydáno k 20. vyročí založení Zoo Ostrava.

Náklad 6 000 výtisků.

Autoři fotografií: Barevná fotografie na obálce František Krasl. Barevné fotografie: František Krasl, str. 40, 55. Lumír Poledník, str. 31, 39, 44. Ludvík Kunc, str. 4, 8, 12, 17, 18, 21, 22, 26, 35, 43, 49, 50.
Černobílé fotografie: Eduard Dvorský, str. 66, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 110 Ludvík Kunc, str. 60, 61, 62, 63, 64, 65 Erich Tylinek, str. 85, 100, 101, 103, 109, 112 Věnek Švorčík, str. 79, 87, 94, 99, 101 Ján Kysel, str. 69, 82 Archív zoo Ostrava, str. 58, 59, 72, 81, 84, 88, 96, 98, 113.

Hlavní redakce Ferdinand Radvanský. Technické redakce Jaroslav Šajnar. Grafická úprava Jaroslav Cvalín.

Povoleno ministerstvem kultury České socialistické republiky pod č. 59-156-73 ze dne 17. 4, 1973.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p. Olomouc, provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova 4, č. z. 7942. Cena 49 Kčs. 73 - ZOO Ostrava.

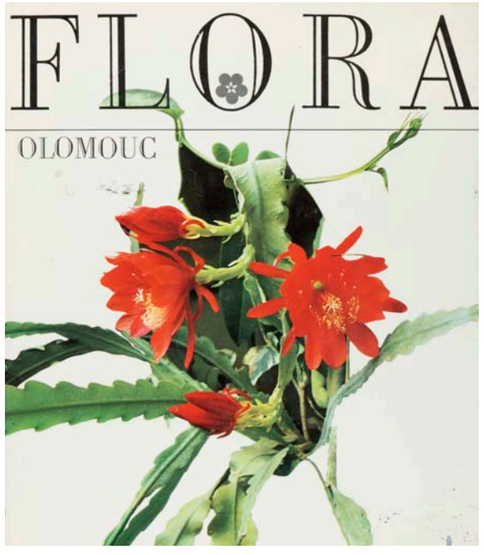

Flora Olomouc **(Martin: Osveta, 1973, foto Rudolf Smahel)**

Citace: SMAHEL, Rudolf. *Flora Olomouc*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1973, 193 s. Edícia fotografických vlastivedných publikácií.

Náklad: 7 000 výtisků.

Edice: Edícia fotografických vlastivedných publikácií
Vedoucí edice: Eugen Lazišťan
Šéfredaktor vydavatelství: František Kalina
Zodpovědná redaktorka: Viera Gaburová
Přebal, vazba a grafická úprava: Robert Brož
Korektorky: Eva Kašíková a Etela Páričková
Vydalo Vydavateľstvo Osveta, n. p., Martin pre Okresní národní výbor v Olomouci roku 1973 301 09 — 1438/1-0R-1972. Vydání 1. Číslo publikace 1474. Počet stran 224. 37,02 AH. 37,24 VH. Zadáno do tisku v prosinci 1971. Vyhotoveno v březnu 1973.
Tisk: Ofsetem vytiskly Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin
70-014-73 Kčs 130,— 735 22 8.8.

2. vydání (1974):
Citace: SMAHEL, Rudolf. Flora Olomouc. 1. vyd. Martin: Osveta, 1974.

Nejdůležitější změny: Náklad: 10 000 výtisků. Zadáno do tisku v září 1973. Vyhotovené v dubnu 1973. Kčs 100,—

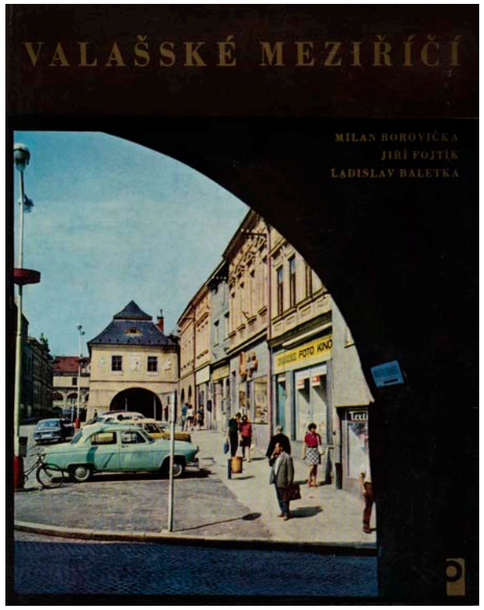

Valašské Meziříčí **(Ostrava: Profil, 1973)**

Text o knize na straně 349.

Citace: BOROVIČKA, Milan. *Valašské Meziříčí*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1973. 146 stran.

Anotace dle NKP: Publikace zobrazuje v černobílých a barevných fotografiích město severovýchodní Moravy na soutoku Vsetínské a Rožnovské Bečvy. Přináší krajinné motivy a celkové pohledy z nejbližšího městského okolí (Brána Valašska), zachycujehistorické a umělecké památky města (Svědectví minulosti), seznamuje s rozvojem města v současnosti (Socialistická přítomnost) a snaží se postihnout jeho nálady a rytmus v práci, zábavě i odpočinku (V koloběhu dní).

Náklad: 5 000 výtisků.

Částečně souběžný anglický, německý a ruský text, anglické, německé a ruské resumé.

Vydáno v roce 25. výročí Vítězného února.
Úvodní text, vysvětlivky k fotografiím a resumé napsal Ladislav Baletka
Překlad resumé a vysvětlivek Leo Bielecki, Naděžda Borovičková a Jaroslav Mikšan. Odpovědná redaktorka Eva Sobková. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Václav Beránek.

Autoři fotografií: Milan Borovička (1, 3–8, 12, 17, 19, 21, 25–30, 51, 52, 53, 81-84, 86, 32, 33, 36, 37, 38, 40, 42, 43, 48, 50, 55, 56, 57, 58, 67, 68, 74-76, 77–78, 87, 89,90,92,93,95,96,98, 104–106, 110; IV, VI; frontispis a fotografie na přední části přebalu), Jiří Fojtík (2, 9–11, 13, 14-16, 18, 20, 22–24, 28, 31, 34, 35, 39, 41, 44-47, 49, 54, 59, 60–66, 69–73, 79, 80, 85, 88, 91, 94, 97, 99–103, 107, 108, 109; I, II, III, V–VI, VIII–X, XI–XIV; fotografie na zadní části přebalu, na předsádkách a fotografie před jednotlivými kapitolami).

Pro Městský národní výbor ve Valašském Meziříčí vydalo jako svou 518. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1973.
Tisk: Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, Český Těšín AA 23,80 (z toho fot. 20,98); VA 25,47. Vydání první. Tem. sk. 09/18. 48-025-73. OC 40212218.8. Cena váz. výtisku 55,00 Kčs.

Havířov: Socialistické město **(Ostrava: Profil, 1974)**

Text o knize na straně 355.

Citace: ŠPAČEK, Zdeněk, ed. *Havířov: Socialistické město*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1974. 158 stran.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Anotace dle OKCZ: Publikace byla vydána k 30. výročí osvobození Československa sovětskou armádou a k 20. výročí vzniku města Havířova. Publikace chce textem a obrazem přiblížit mladé hornické město na Ostravsku, existující teprve od r. 1955. Kniha v textové části informuje o Ostravsku a území Havířova před vznikem města, přibližuje důvody založení a vývoj výstavby, vypráví o obyvatelích, zachycuje některé úseky vnitřního života a společenského dění a zabývá se perspektivním výhledem města. Černobílé i barevné fotografie zobrazují tvárnost krajiny, urbanistické řešení a architekturu, sledují městské vybavení, kulturní, společenské a sportovní zařízení a obyvatele při práci, sportu, zábavě a rekreaci.

Náklad: 7 000 výtisků.

Publikace byla vydána k 30. výročí osvobození Československa sovětskou armádou a k 20. výročí vzniku města Havířova.
Zpracoval autorský kolektiv z pověření rady MěstNV: ing. arch. Zdeněk Špaček (vedoucí), František Jurák, Eduard Sychra.
Resumé přeložili Marie Durčáková, Milada Dolénková, Miroslav Janoušek.
Graficky upravil Václav Beránek.
Vydalo jako zájmový náklad pro MěstNV Havířov nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1974. Publikace číslo 547. Odpovědný redaktor Lubomír Petr.

Tisk: Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, Český Těšín. AA 24,62 (z toho il. 20,81); VA 26,23. Tem. sk. 09/18. Vydání první. Cena váz. výt. 60,— Kč. OC 401/22/85.8. 48-021-74.

Bibliografie: PUSTKA, Arnošt. Obrazové publikace Profilu. *Ostravský kulturní měsíčník*. Červenec 1976, s. 17–18.

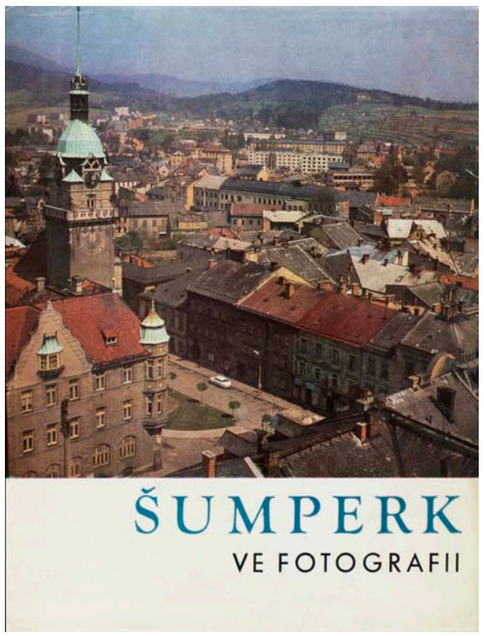

Šumperk ve fotografii **(Ostrava: Profil, 1974)**

Text o knize na straně 363.

Citace: SUCHAN, Antonín a KAPLICKÝ, Václav. *Šumperk ve fotografii*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1974. 173 stran.

Anotace dle NKP: Výpravná publikace, vycházející k oslavám 700. výročí založení Šumperka a k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou, je provázena zasvěceným slovem zasloužilého umělce V. Kaplického a doplněna výsvětlivkami historika F. Spurného. Zachycuje v černobílé i barevné fotografii historii i kulturní památky města a i jeho současné pracovní úsilí a společenský život.

Náklad: 7 000 výtisků.

Úvod napsal Lubomír Krejčí. Uspořádal a popisky k fotografiím napsal dr. František Spurný, CSc. Graficky upravil Jindřich Gola. Vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1974 jako zájmový náklad pro MěstNV Šumperk. Publikace číslo 550. Odpovědný redaktor ing. Miroslav Rafaj.

Tisk: Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, Český Těšín. AA 26,44 (z toho il. 24,10); VA 26,84. Vydání první. TS 09/18. Cena vázaného výtisku 60,00 Kčs. OC 401/22/85.8 48-024-74.

Třinecká ocel **(Praha: Merkur, 1974)**

Citace: *Třinecká ocel*. Praha: Merkur, 1974. 118 stran.

Vydal Merkur v Praze roku 1974 pro Třinecké železárny VŘSR, národní podnik, nositele Řádu KI. Gottwalda, Řádu republiky a Řádu práce, u příležitosti 135. výročí jejich založení.

Zpracovaly Obchodně-technické služby Třineckých železáren VŘSR, n. p. ve spolupráci s autory textů: PhDr. Stanislav Zahradník, CSc., Eduard Sikora, Ing. Antonín Bichler, CSc., Jan Žmija, Antonín Špaček a ing. Jan Mamica.

Černobílé fotografie: Archiv muzea Třineckých železáren VŘSR, n p. Barevné fotografie: Jan Byrtus, Ota Gavenda, Rudolf Peřina, Jan Sikora.

Tisk: Severografia, n. p. závod Turnov.

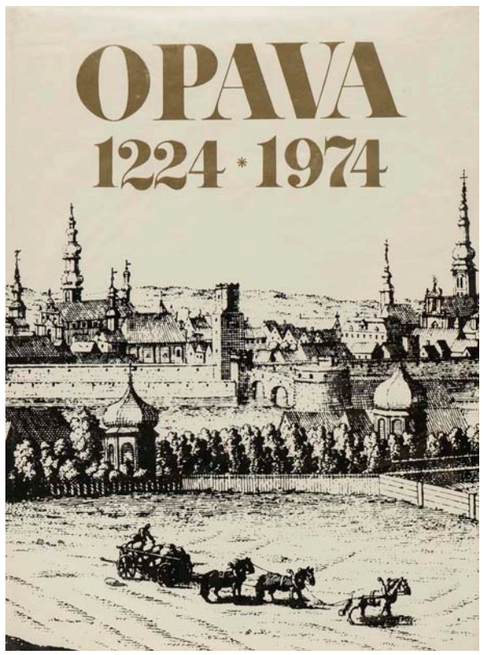

Opava 1224–1974 **(Opava: Rada Městského národního výboru v Opavě, 1975)**

Citace: PUSTKA, Arnošt. *Opava 1224–1974*. Opava: Rada Městského národního výboru v Opavě, 1975. Nestr.

Bibliografie: BARAN, Ludvík. Opava 1224–1974. *Československá fotografie*. Ročník 27. Číslo 5/1976, s. 221

Náklad: 10 000 výtisků.

Autoři: Jan Žídek, úvodní slovo Arnošt Pustka, fotografie Olga Bohdálková, grafická úprava Fotografie do r. 1945 jsou pořízeny ze sbírek a fondů Slezského muzea v Opavě, Státního archívu v Opavě, Okresního archívu v Opavě, Archeologického ústavu ČSAV v Brně, pobočka Opava a Slezského ústavu ČSAV Opava. Vydavatel: Rada Městského národního výboru v Opavě spolu s vydavatelstvím „Press-foto — ČSTK Bratislava“. Zodpovědný redaktor: Jan Žídek, tajemník MěstNV v Opavě Povoleno rozhodnutím ministerstva kultury ČSR č. j. 17656/73/III/1 ze dne 11. 2. 1974. Vytiskly TSNP, Martin v roce 1975. Neprodejné.

Ostrava **(Ostrava, 1974)**

Citace: SIKULA, Petr. *Ostrava*. Ostrava, 1974.

Autor fotografií: Petr Sikula.

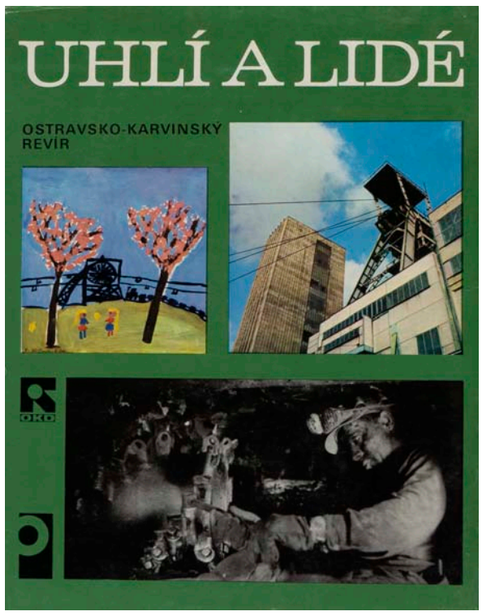

Uhlí a lidé **(Ostrava: Profil, 1974)**

Text o knize na straně 805.

Citace: DOPITA, Miloslav. *Uhlí a lidé*.1. vyd. Ostrava: Profil, 1974.

Anotace dle NKP: Obrazová publikace věnovaná práci i odpočinku ostravsko-karvinských havířů. Snímky, které zachycují těžní věže, pracující havíře, nová sídliště, přírodu a rekreační střediska, jsou doplněny kresbami ostravských dětí.

Náklad 12 000 výtisků.

Publikace byla vydána k 30. výročí osvobození ČSSR sovětskou armádou.

Úvodní text a doslov napsal Miloš Fojtík Předseda redakční rady doc. ing. Miloslav Dopita, CSc.

Autoři fotografií: Květoslav Kubala, Fedor Gabčan, František Krasl, Oldřich Krč, Petr Sikula, Libomír Kolátek a VOKD.

Kresby žáků výtvarného oboru Lidových škol umění v Ostravě a Havířově Texty přeložili ing. Ladislav Hradil, Jarmila Laníková a Alois Farlík. Graficky upravil Václav Beránek.

Vydalo jako účelový náklad pro OKD, oborové ředitelství nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1974 Publikace čís. 542 Odpovědný redaktor Lubomír Petr.

Tisk: Tisk, knižní výroba, n. p. Brno, závod 5, Brno AA 25,25 (z toho il. 24,36); VA 27,35. Tem. sk. 09/18. Vydání první. 48-016-74.

Bibliografie: MICHÁLEK, Rudolf. Uhlí a lidé. *Těšínsko: Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek*. č. 2. 1977. s. 31.

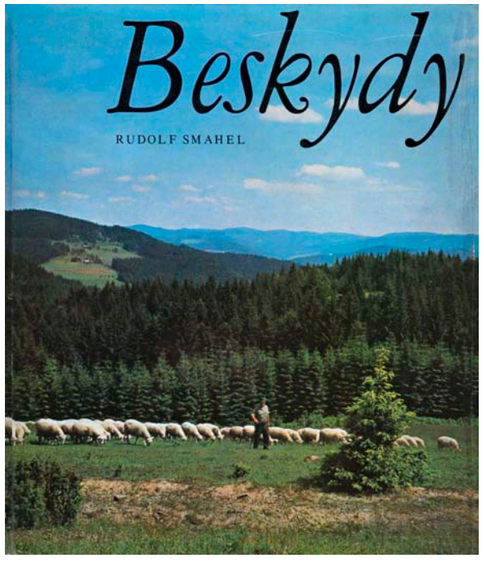

Beskydy **(Praha: Orbis, 1974)**

Text o knize na straně 878.

Citace: SMAHEL, Rudolf. *Beskydy*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1974.

Edice Naše vlast.

Anotace dle NKP: Reprezentativní obrazová publikace zachycuje půvab, klid a krásu beskydské krajiny, charakteristické stavby i život jejích obyvatel ve všech ročních obdobích. Úvod a doprovodný text k fotografiím napsal o své milované domovině spisovatel Josef Strnadel.

Autor fotografií: Rudolf Smahel.

Náklad 30 000 výtisků.

Úvodní text a katalog napsal dr. Josef Strnadel Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Josef Ficenec. Cizojazyčné texty přeložili: Jelena Rjuriková (do ruštiny), Helena Krausová (do němčiny), dr. Till Gottheinerová (do angličtiny), Suzanne Bartošková (do francouzštiny). 1. vydání. Praha 1974 Vydalo nakladatelství Orbis jako svou 3413. publikaci 208 stran včetně 169 černobílých (6 v textu) a 19 barevných vyobrazení. Odpovědná redaktorka Věra Nosková. Výtvarná redaktorka Věra Šalamounová. Technický redaktor Josef Pekárek.

Tisk: GG Interdruck Leipzig. AA 39,04 VA 40,95 402-22-885 11-016-74. 09/18. Cena váz. výt. 80,—Kčs.

2. upravené vydání (1978):
SMAHEL, Rudolf. *Beskydy*. 2., upravené, vyd. Praha: Panorama, 1978.

Anotace dle NKP: V černobílých fotografiích zachycuje publikace krásu Beskyd v různých ročních dobách. Kromě krajinných záběrů přináší i snímky lidové architektury a jejích interiérů, pohledy na malebná města a městečka, rekreační objekty,dáleukázky lidových krojů, tradičních výrobků a jejich tvůrců.

Změny: Vydalo nakladatelství Panorama jako svou 3654. publikaci. 208 stran včetně 171 černobílých (6 v textu) a 29 barevných vyobrazení.

Tisk: Svoboda, n. p., S. M. Kirova 43, Praha 5 AA 38,11 VA 38,74 402-22-858 11-052-78. 09/18.

Ostrava 1945–1975 **(Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy, 1975)**

Citace: *Ostrava 1945–1975*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy, 1975.

Autoři fotografií: Petr Sikula, Evžen Tošenovský, Archiv ÚHA Ostrava.

Náklad: 3 000 výtisků.

Autor textu ing. arch. Miloš Bartoň. Překlady: Naděžda Borovičková a Antonín Masopust, profesoři jazykové školy. Grafická úprava: Jaroslav Rusek. Povoleno výnosem KNV. Vydal Útvar hlavního architekta města Ostravy v březnu 1975.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova 4. Č. Z. 1763.

Ostravsko **(Praha: Pressfoto, 1975)**

Text o knize na straně 517.

Citace: KRASL, František. *Ostravsko*. 1. vyd. Praha: Pressfoto, 1975.

Edice: Má vlast. Řada B; sv. 1.

Anotace dle NKP: Převážně barevné fotografie, opatřené stručným úvodem a doprovodným textem, odrážejí mnohotvárnost života ostravské oblasti. Najdeme zde snímky moderních průmyslových závodů, sídlišť, kulturních zařízení, nákupních středisek,historických památek, lidových staveb i fotografie půvabné beskydské krajiny.

Náklad 10 000 výtisků.

Autor fotografií: František Krasl.

Úvod a texty k vyobrazením Vladimír Kotmel.
V roce 1975 vydalo Pressfoto, nakladatelství ČTK, Praha, jako svou 218. publikaci.
Typografie Oldřich Hlavsa. Odpovědný redaktor Jiří Šeda. Technický redaktor Karel Zpěvák.
Tisk: Severografia Červený Kostelec
Vydání 1. 15,55 AA (obrazová část 12,70 AA) 15,90 VA. Tematická skupina 09. 59-018-74. Cena 43,— Kčs.

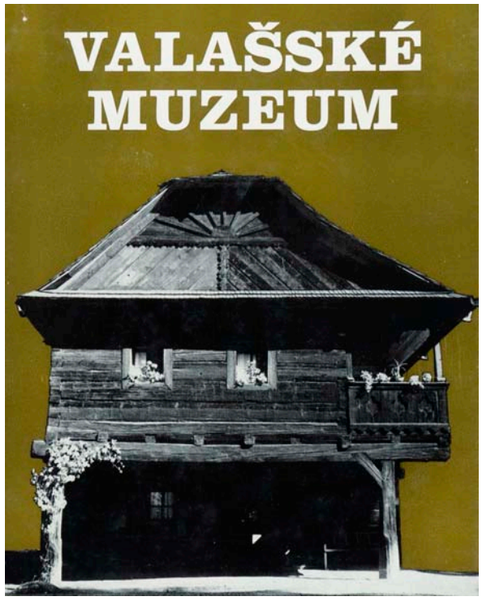

Valašské muzeum. Oživené chalupy a lidé **(Ostrava: Profil, 1975)**

Citace: BUZEK, Ladislav, ed. a LANGER, Jiří, ed. *Valašské muzeum. Oživené chalupy a lidé*. Ostrava: Profil, 1975.

Anotace dle NKP: Desítky černobílých fotografií svérázných lidových valašských staveb provázejí vyprávění o minulosti, současném stavu i další výstavbě rožnovského skanzenu. Valašské muzeum v přírodě nemá být pouhým souborem památek lidovéarchitektury, ale má se stát celkovým svědectvím o životě a práci lidu v minulosti. Proto vedle typických venkovských a městských staveb a jejich vnitřního zařízení bude návštěvník moci sledovat i provoz staré lékárny, pošty,hrnčířské dílny, mlýna, pily, salaše a dalších objektů.

Autoři fotografií: Ladislav Buzek 1-5, 8-13, 15, 17, 25, 27, 28, 30-32, 34. 39. 40, 45-48, 60, 64 a fotografie na přebalu a ve vstupní části; Emilie Haroková 63; Jiří Langer 14, 16. 18, 50-55, 61, 62; Bedřich Přikryl 6, 7, 19-24 29, 35-38, 43, 44, 56-59 a předsádka; Jaroslav Vajdiš 26, 33a, 33b, 41, 42, 49.

Uspořádali Ladislav Buzek a Jiří Langer. Úvod napsal Jaroslav Štika. Autoři průvodních textů k jednotlivým oddílům: Ladislav Buzek, Jiří Langer.

Kresby zpracoval Karel Vašina. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Václav Beránek. Vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1975 jako zájmový náklad Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm Publikace číslo 564. Odpovědná redaktorka Eva Sobková. Tisk: Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 2 AA 13,99 (z toho ilustrací 12 63); VA 15,63. Dotisk 5 000 výtisků. Tematická skupina 09/8. Vydání první. Cena váz. výtisku 30 Kč. OC 401/22/85. 7 48-014-75.

Karviná: nositel řádu práce **(Karviná: Městský národní výbor v Karviné, 1975)**

Citace: *Karviná: nositel řádu práce*. Karviná: Městský národní výbor v Karviné, 1975. [116] s.

Náklad 5 000 výtisků.

Vyšlo u příležitosti 30. výročí osvobození ČSSR sovětskou armádou.

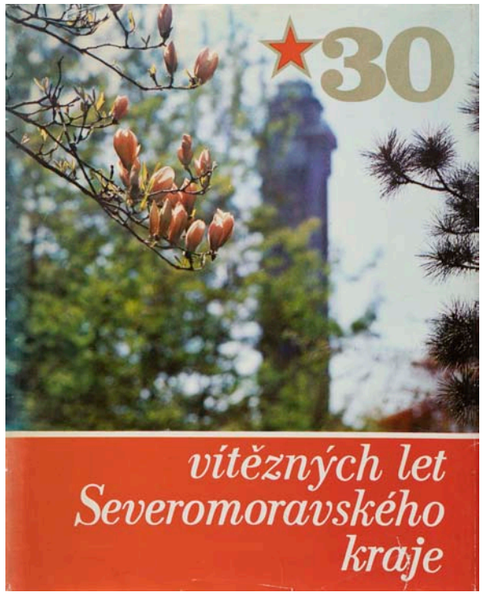

30 vítězných let Severomoravského kraje **(Ostrava: Nová svoboda, [1975])**

Text o knize na straně 531.

Citace: *30 vítězných let Severomoravského kraje*. Ostrava: Nová svoboda, [1975]. [202] stran.

Souběžný ruský a německý text.

Publikace byla vydána k 30. výročí osvobozeni ČSSR Sovětskou armádou.

Textová část: kolektiv pracovníků Nové svobody, III. oddělení Sm KV KSČ a KS ČSÚ v Ostravě.
Šéfredaktor: Jaroslav Smetana. Fotografie dodaly jednotlivé národní podniky a organizace. Vydala jako účelový náklad redakce Nové svobody, Ostrava. Odpovědný redaktor: ing. Pavel Horčička. Grafická úprava: Otakar Nebuchla.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc Vazba: Tisk, n. p., Brno, závod 03, Český Těšín. Vydání první. Povolil: Severomoravský KNV pod Č. kult. 456/18b – 24/75/Kol – LO ze dne 8. 1. 1975.

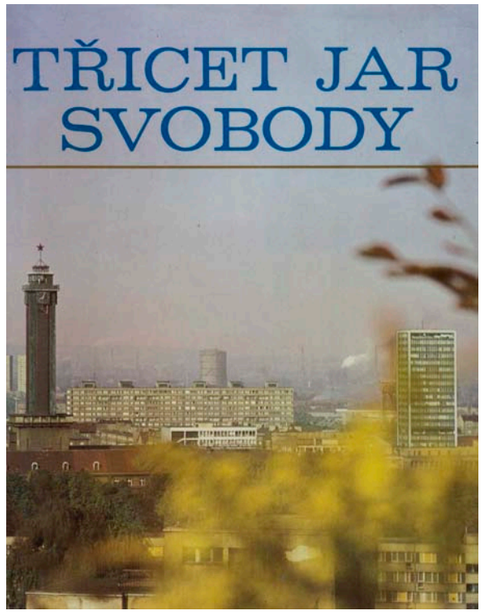

Třicet jar svobody: život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje **(Ostrava: Profil, 1975)**

Text o knize na straně 523.

Citace: RADVANSKÝ, Ferdinand. *Třicet jar svobody: život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1975. 214 stran.

Anotace dle NKP: Obrazová publikace dokumentuje rozmanitost a plnost mírového života lidí v Severomoravském kraji od osvobození v r. 1945. Vedle nových průmyslových a zemědělských závodů, moderních sídlišť a nákupních středisek se zde setkáme i s působivými krajinnými záběry. Hlavním objektem fotografických kamer však je člověk v pracovním procesu, ve chvílích oddechu, při sportu a rekreaci, při kulturních událostech apod.

Souběžný anglický, německý, polský a ruský text.

Náklad: 10 000 výtisků.

Autoři fotografií: Franciszek Bałon (142, 143), Fedor Gabčan (26, 100, 122, 158; fotografie na str. 2), Antonín Gribovský (4, 84 94, 96 98, 101, 104, 110, 111, 113, 137, 147), František Krasl (1, 3, 16, 21, 24, 29, 30, 34 37, 48, 64 67, 134, 135, 138, 139, 144, 157, 159, 161, 165), Květoslav Kubala (5 15, 18 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31 33, 38 47, 49, 56, 58, 60 63, 68 76, 78 83, 95, 99, 102, 103, 105 109, 112, 114 121, 123- 133, 136, 140, 141, 145, 148 155, 160, 162, 163, 164, 167, 168: fotografie na str. 1, 2; fotografie na přední a zadní straně přebalu), Miloš Polášek (2, 17, 77, 146, 156, 166; fotografie na str. 3, 4), Petr Sikula (50 55, 57, 59; fotografie na str. 7).

Přeložili: Mojmír Vavrečka, Eva Sobková, Milada Dolénková a Miroslav Janoušek. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl: Václav Beránek. Odpovědní redaktoři: Lubomír Petr a Eva Sobková Vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1975 k 30. výročí osvobozeni Československa Sovětskou armádou Publikace č. 553.

Tisk: Tlačiarne Slovenského národného povstania v Martine. AA 36,31 (z toho fot. 28,00); VA 37,95. Náklad 10 000 výtisků. Tem. sk. 09/18. Vydání první. Cena váz. výtisku 100 Kč. OC 402/22/85.8. 48-003-75.

Bibliografie: PUSTKA, Arnošt. Obrazové publikace Profilu. *Ostravský kulturní měsíčník*. č. 7. červenec 1976. s. 16–17;
Třicet jar svobody. *Nová svoboda*. 23. července 1975. s. 5.

Ostrava. Sedm staletí města **(Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1975)**

Text o knize na straně 365.

Citace: NOUŠOVÁ, Jitka. Ostrava. *Sedm staletí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1975. 118 s., [40] stran.

Autor fotografií: Květoslav Kubala.

Text: PhDr. Jitka Noušová. Recenzovali: ideologické oddělení Městy KSČ v Ostravě doc. PhDr. František Mainuš, CSc., PhDr. Tomáš Pavlica. Úvod napsal dr. Eduard Foltýn, primátor města Ostravy Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Václav Beránek Vydal Národní výbor města Ostravy k 30. výročí osvobození Sovětskou armádou.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod Ostrava, provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova.

Bibliografie: KLAPUCH, Jaroslav. Ostrava: Sedm staletí města. *Ostravský večerník*. 21. července 1975. s. 4.

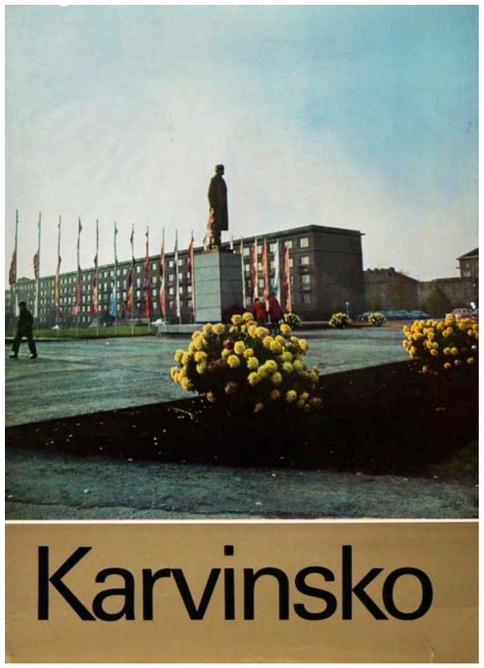

Karvinsko **(Karviná: Okresní národní výbor v Karviné, [1975])**

Citace: *Karvinsko*. Karviná: Okresní národní výbor v Karviné, [1975]

V roce 30. výročí osvobození Československa sovětskou armádou připravila redakce zpráv Karvinska pod záštitou Okresního národního výboru v Karviné. předmluva Bohuslav Javorek, předseda ONV v Karviné, textová část dr. Bohumil Čepelák, doc. dr. Andělin Grobelný a Josef Kaloč, verše a obrazová část Ivan Šeiner. Redigovali Jaromír Bureš a Ivan Šeiner.

Náklad: 6 000 výtisků.

Tisk: Státní tiskárna, Praha 2. Cena 90 Kčs.

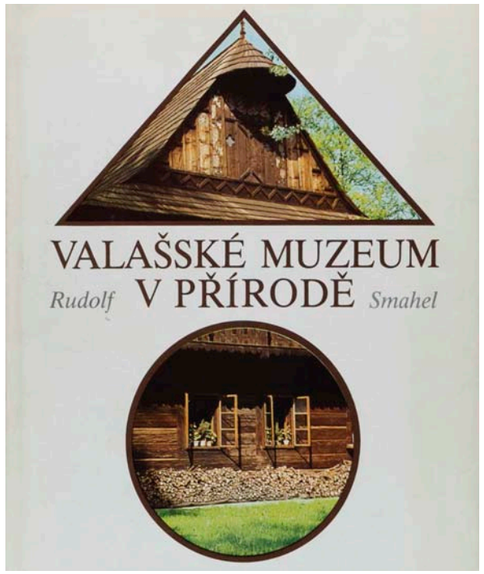

Valašské muzeum v přírodě **(Ostrava: Nová svoboda, [1975])**

Citace: SMAHEL, Rudolf a ŠTIKA, Jaroslav. *Valašské muzeum v přírodě*. Vydání 1. Martin: Osveta, 1976. 4, 32, 160 nečíslovaných stran.

Edice: Edícia fotografických vlastivedných publikácií.

Náklad 15 000 výtisků.

Vydalo vydavatelstvo Osveta, n. p., Martin a nakladatelství Profil v Ostravě roku 1976 jako svoji 1791. publikaci.
Šéfredaktor vydavatelstva František kalina zodpovědný redaktoři: Anna Hanková za vydavatelstvo Osveta, Lubomír Petr za nakladatelství Profil výtvarný redaktor Robert Brož text Jaroslav Štika. Výběr fotografií Jiří Langer
Texty přeložili: Naděžda Borovičková (ruština), Leo Bielecky (němčina), Miroslav Janoušek (angličtina), Petr Plocek (francouzština).
301–09/18. Počet stran 160 + 32 barevná příloha + 20 cizojazyčné texty. AH 40,61 (textu 3,08, obrázků 37,53). VH 40,89.

Tisk: Hlubotiskem vytiskly Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.
70–071–76. Kčs 85,-. 85.8.

2. vydání (1982):
SMAHEL, Rudolf. *Valašské muzeum v přírodě*. 2. vyd. Martin: Osveta, 1982. nestr., 162 černobílých a 32 barevných fotografií.

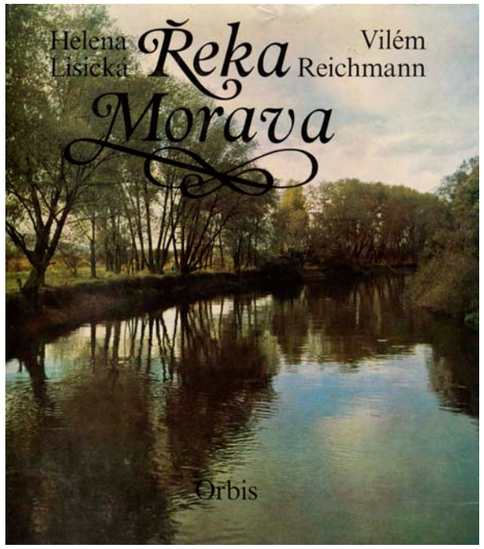

Řeka Morava **(Praha: Orbis, 1976)**

Citace: LISICKÁ, Helena. *Řeka Morava*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1976. 280 stran.

Edice: Naše vlast.

Autor fotografií: Vilém Reichmann.

Anotace dle NKP: Umělecké fotografie sledují tok řeky Moravy od jejího pramene na Kralickém Sněžníku až po soutok s Dunajem pod starobylým Devínem. Lyricky laděné snímky řeky a okolní krajiny se střídají s působivými fotografiemi měst, historických památek i lidových staveb, ležících na břehu řeky Moravy. Textová část přináší kromě rámcového průvodce po historických a přírodních zajímavostech kraje také řadu pověstí.

Náklad: 30 000 výtisků.

Ruské, německé, anglické a francouzské resumé.

Úvodní text a pověsti z povodí Moravy napsala Helena Lisická. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Aleš Krejča. Sestavení knihy lektorovali prof. Milan Hegar a Marie Kándlová. Vydal Orbis jako svou 3448. publikaci v roce 1976. 280 stran textu včetně 314 černobílých reprodukcí. Odpovědná redaktorka dr. Libuše Koutecká. Výtvarná redaktorka Věra Šalamounová. Technická redaktorka Zuzana Málková.

Tisk: tiskárna Interdruck v Lipsku, NDR AA 45,34 , VA 46,75 , 402–22–858. 11–120–75 09/18. Cena vázaného výtisku 85,— Kčs.

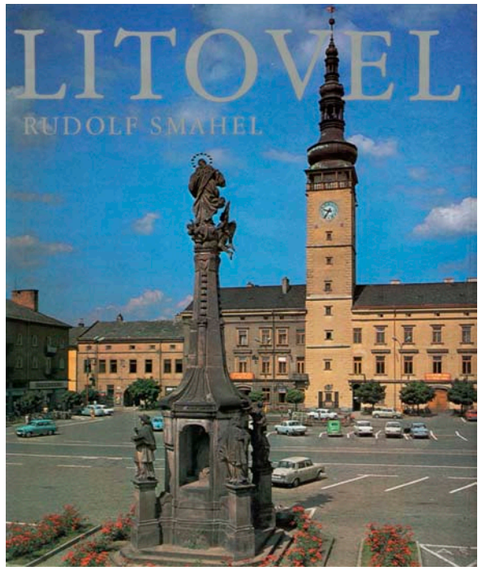

Litovel **(Martin: Osveta, 1977)**

Citace: SMAHEL, Rudolf. *Litovel*. Martin: Osveta, 1977. Nestr.

Autor fotografií: Rudolf Smahel.

Ruské, německé, anglické, francouzské souhrny ve volné příloze.

Náklad 10 000 výtisků.

Úvodní text napsal Antonín Vlček. Resumé přeložili: Ida Rochovanská (angličtina), Rudolf Chadraba (ruština, němčina, francouzština). Texty k obrázkům přeložili: Niki Otisková (ruština), Martin Helan (angličtina, němčina), Kateřina Herková (francouzština) Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhla: Zora Pořická.

Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p., Martin a nakladatelství Profil v Ostravě pro PAPCEL, strojírny pro průmysl celulózy a papíru, n. p., Litovel roku 1977. Zodpovědný redaktor za Osvetu Vladimír Siakel. Zodpovědní redaktoři za Profil Lubomír Petr a Eva Sobková Výtvarní redaktoři Robert Brož a Václav Beránek.

301–09/18. Počet stran 120 + 40 barevná ofsetová příloha + 16 cizojazyčné texty. AH 27,71 (textu 2,03, obrázků 25,68). VH 28,37.

Tisk: Hlubotiskem a ofsetem Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. závod Neografia, Martin. 70–018–77. Kčs 60,— 85.7.

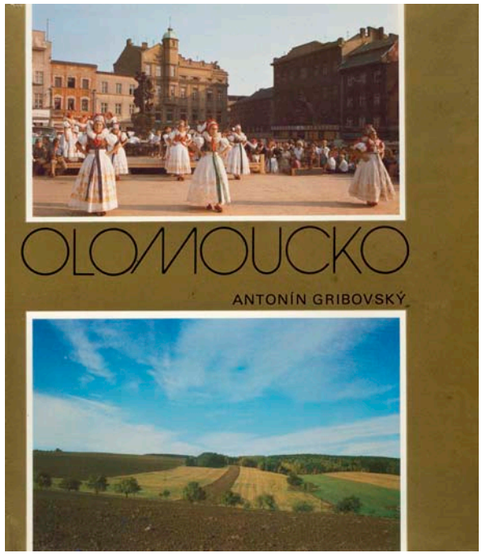

Olomoucko **(Martin: Osveta, 1977)**

Citace: GRIBOVSKÝ, Antonín. *Olomoucko*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1977. 206 stran.

Autor fotografií: Antonín Gribovský.

Náklad 20 000 výtisků.

Vydalo Vydavatelstvo Osveta, n. p., Martin v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1977. Šéfredaktor vydavatelstva Osveta František Kalina. Zodpovědný redaktor za vydavatelstvo Osveta Milan Fabian; Lubomír Petr a Eva Sobková za nakladatelství Profil. Výtvarný redaktor Robert Brož. 301–09/18. Vydaní 1. Počet stran 184 + 40 barevná příloha + 16 cizojazyčné texty. AH 37,79 (textu 2,63, obrázků 35,16). VH 38,10.

Tisk: Hlubotiskem a ofsetem vytiskly Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin
70–063–77. 85. 8.

Ostrava **(Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1977)**

Citace: *Ostrava*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1977.

Vydal Národní výbor města Ostravy, odbor pro obchod a cestovní ruch– povoleno odborem kultury Sm KNV v Ostravě č. j. 509/77-KI-Lo ze dne 15. dubna 1977.

Tisk Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova 4 – č. z. 15212.

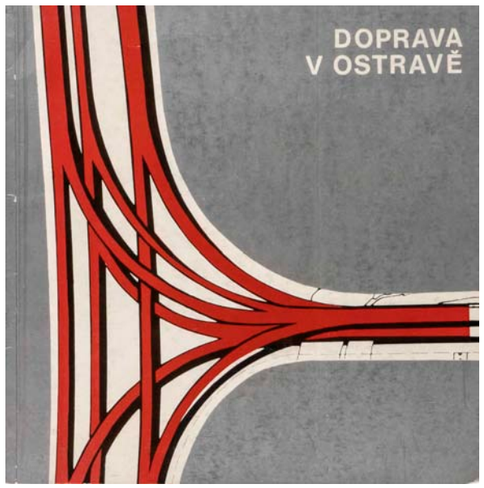

Doprava v Ostravě **(Ostrava: Útvar dopravního inženýrství města Ostravy, 1977)**

Citace: ZMIJA, Karel. *Doprava v Ostravě*. Ostrava: Útvar dopravního inženýrství města Ostravy, 1977. 84 stran.

Fotografie: Petr Sikula, Archív města Ostravy, archívy Dopravního podniku města Ostravy, Stavoprojektu a Útvaru dopravní-ho inženýrství města Ostravy.

Náklad 2 000 výtisků.

Autor: Ing. Karel Zmija. Obálka a grafická úprava: Jiří Holík. Překlady: Dr. Alois Knop, prof. Věra Galvánková. Povoleno: Odborem kultury Národního výboru města Ostravy pod č. j. Kult-32-77-Nej.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Veleslavínova 4.

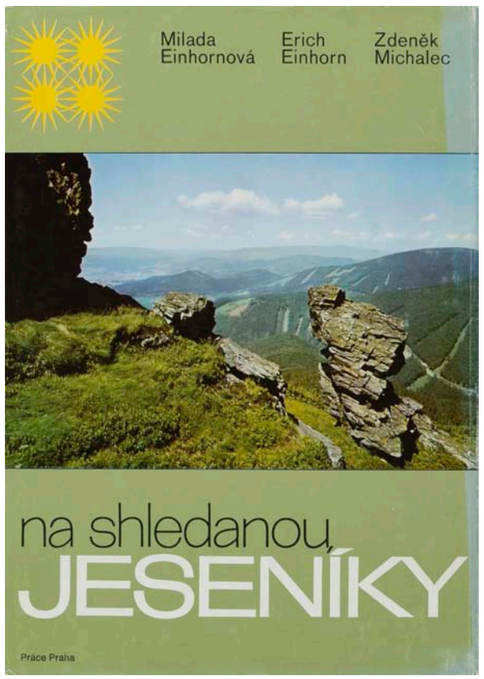

Na shledanou, Jeseníky **(Praha: Práce, 1977)**

Citace: EINHORNOVÁ, Milada a MICHALEC, Zdeněk. *Na shledanou, Jeseníky*. 1. vyd. Praha: Práce, 1977. 142 stran.

Anotace dle NKP: Obrazová publikace ve 161 černobílých a barevných fotografiích, provázených poutavým vyprávěním, přibližuje krásu a pozoruhodnosti Jeseníků. Kromě krajinných záběrů z různých ročních období přináší ukázky pozoruhodné jesenické květeny, snímky historických a uměleckých památek, četných rekreačních a lázeňských objektů aj.

Souběžný ruský, německý a francouzský souhrn a vysvětlivky k fotografiím.

Autoři fotografií: Milada a Erich Einhornovi.

Náklad: 25 000 výtisků.

Text Zdeněk Michalec. Přebal a vazbu navrhl a graficky upravil Miloslav Fulín. Vydala Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, v Praze roku 1977 jako svou 5361. publikaci. Odpovědná redaktorka dr. Milada Lindforsová. Výtvarný redaktor Mojmír Čapek. Technická redaktorka Hana Herčíková. 1. vydání. Stran 144. — AA 27,82 — VA 29,84. 401/22/885.

Tisk: Polygrafia, n. p., Praha.
Tematická skupina 09/18. 24-066-77. Kčs 45,—.

2. vydání (1984):
EINHORNOVÁ, Milada, EINHORN, Erich a MICHALEC, Zdeněk. *Na shledanou v Jeseníkách*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Práce, 1984. 174 stran.

Změny oproti 1. vydání:

Náklad 30 000 výtisků.

Vydala Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, v Praze roku 1984 jako svou 6231. publikaci. Výtvarná redaktorka Ludmila Tarabová. Technická redaktorka Jarmila Jordanová. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Stran 176.
AA 34,62 — VA 36,99 — 401/22/885.
Tisk: Tlačiarne SNP.
Tematická skupina 09/18. 24-065-84. Kčs 75,—.

Ostravsko-karvinský revír **(Ostrava: OKD, [1977])**

Text o knize na straně 815.

Citace: *Ostravsko-karvinský revír*. Ostrava: OKD, [1977].

Autoři fotografií: Květoslav Kubala, Jaroslav Semecký, Čeněk Kroček (56, 57, 58, 61, 62, 63, 69, 81, 89, 90, 114), František Sikora (3, 17, 18, 172, 175, 180), Jaromír Misiaček (170, 171), Vlastimil Novák (33), Rudolf Peřina (28), František Zvardoň (75).

Účelová publikace Ostravsko-karvinských dolů, koncernu, Ostrava. Vydáno ve spolupráci s agenturou RAPID, Ostrava.

Scénář, úvodní slovo a texty: Ing. Lubomír Tomis.

Obálka, kresby a grafická úprava: Arnošt Sasín. Redakce: Miloš Fojtík a Ing. Lubomír Tomis. Přípravu řídila redakční rada, předseda: Prof. Ing. Miloslav Dopita, CSc.

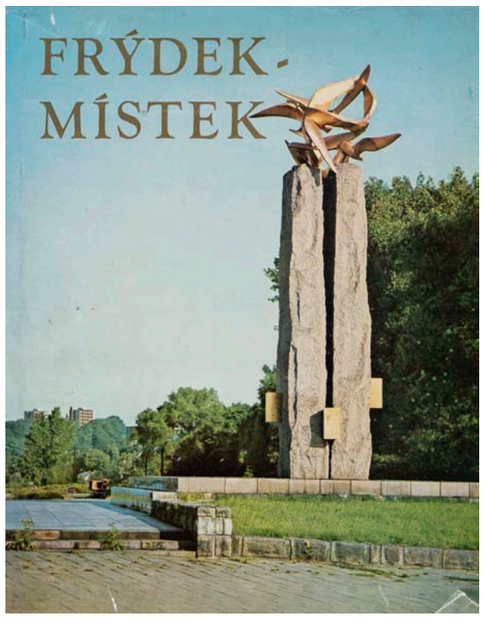

Frýdek-Místek **(Ostrava: Profil, 1978)**

Citace: *Frýdek-Místek*. Ostrava: Profil, 1978. 11 stran + 106 nečíslovaných stran obrazových příloh.

Náklad: 5 000 výtisků.

Autoři fotografií: Karel Bartecký 3, 25, 30, 41, 43–45, 53, 75, 78, 81, 82; Bohumil Bělica 6–9, 16, 19–24, 26, 28, 37, 38, 42, 48, 52, 54, 60, 63, 71, 74, 76, 77, 79, iv, vii–ix, xx; Dana Burešová 59; Miroslav Holinka 4, 27, 66, 73, i, v, xi, xii, xv, xvi, xvii, xix, xxii, xxiii; Filip Horyl 47, ii; Josef Chlebek 29; Rudolf Kaplan 68; Milan Klega 31–36 39, 40; Josef Kryl 55, 56; Vojtěch Kuba 57, 58: Ladislav Moješčik 17, 18, 64; Petr Sikula 13, 15, 46, 49-51, 61, 62, 67, vi, xviii; Vladimír Šušák 1, 5, 10–12, 14, 69, 70, 72, 80, iii, x; Vladimír Tesař 2, xiii, xiv, xxi, xxiv; archív okresního vlastivědného střediska Frýdek-Místek 1, 5; archiv n. p. válcovny plechu Frýdek-Místek 2.

Přebal s použitím fotografií Bohumila Bělici a Vladimíra Tesaře, vazbu a grafickou úpravu navrhl Jindřich Gola frontispice: foto Petr Sikula, vstupní strany: foto Bohumil Bělica.

Text: kolektiv autorů pod vedením Vladislava Kožucha.

Resumé přeložili: Naděžda Borovičkova (ruština), Pavel Dorčák (němčina) a Daniela Koštálová (angličtina).
vydalo jako svou 636. publikaci nakladatelství Profil v roce 1978 jako zájmový náklad Městského národního výboru Frýdek-Místek odpovědný redaktor Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor Václav Beránek.
Tisk: Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 4, Přerov. AA 17,48 (z toho text 1,91), VA 19,18. Tematická skupina 09/8. Cena vázaného výtisku 60 Kčs. OC 403/22/85,8. 48 002-78.

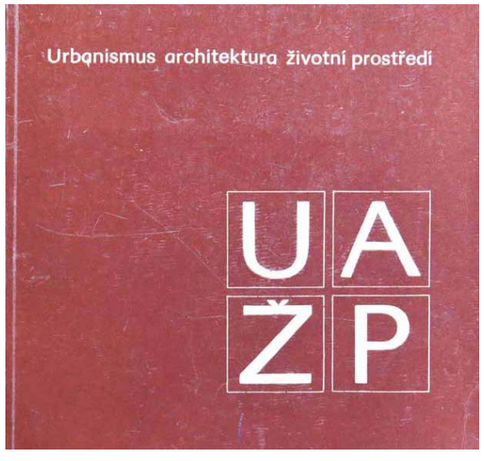

Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města **(Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1978)**

Citace: *Ostrava: Urbanismus, architektura a životní prostředí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1978.

K tisku připravil jako pracovní materiál pro Kabinet architektury a urbanismu Útvar hlavního architekta města Ostravy.

Poznej svůj obvod. Obvod Ostrava 2 **(Ostrava: Obvodní národní výbor Ostrava 2, 1978)**

Citace: *Poznej svůj obvod. Obvod Ostrava 2*. Ostrava: Obvodní národní výbor Ostrava 2, 1978. 94 s.

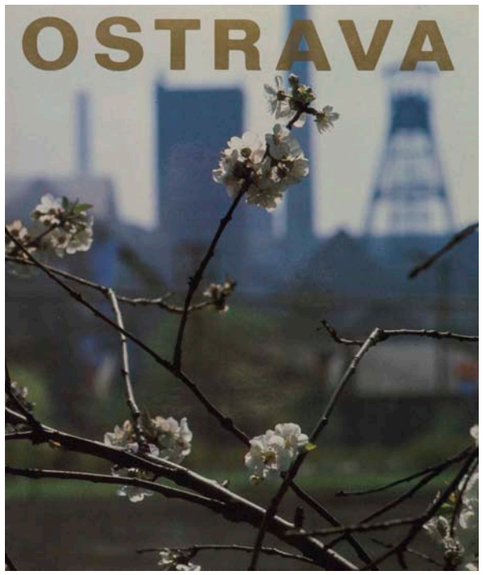

Ostrava **(Martin: Osveta, 1978)**

Text o knize na straně 369.

Citace: STRNADEL, Josef a DOHNAL, Miloň. *Ostrava*. Martin: Osveta, 1978. Nestránkováno.

Autoři fotografií: Archív Ostravského muzea č. 1-8; Jan Byrtus č. 47, 90, 94, 102-104, 106, 109, 110, 112, 114, 116-118, 130; Květoslav Kubala frontispice, č. 51, 53, 54, 57, 73, 74, 85, 91, 100, 120-123, 127, 128, 139, 140, 141, 143,144; Miloš Polášek str. 2, č. 33, 34, 36-41, 43-45, 48-50, 52, 58-70, 75-84, 88, 89, 93, 95-98, 101, 107, 108, 111, 113, 115, 129, 132, 134, 142; Petr Sikula č. 9-32, 35, 42, 46, 55, 56, 71, 72, 86, 87, 92, 99, 105, 119, 124-126, 131, 133, 135-138.

Náklad 15 000 výtisků.

Přebal s použitím fotografie Miloše Poláška, vazbu a grafickou úpravu navrhl Svatoslav Böhm.

Částečně anglický, německý a ruský text.
Autoři textů: Josef Strnadel – Potkávání Ostravy, Miloň Dohnal – Ostrava, Miroslav Rafaj – texty k fotografiím.
Texty přeložili: Václav Kubečka (ruština), Pavel Dorčák (němčina), Daniela Košťálová a Martin Helan (angličtina).

Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p., Martin v koprodukci s Nakladatelstvím Profil v Ostrava roku 1978 jako svou 1900. publikaci. Šéfredaktor Vydavatelství Osveta František Kalina. Zodpovědný redaktor Vydavatelství Osveta Milan Fabian a Nakladatelství Profil Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor Robert Brož a Václav Beránek.
301-09/18. Vydání 1. Počet stran 128 + 64 barevná příloha + 12 stran kulérová vložka. AH 38,77 (textu 4,84, obrázků 33,93). VH 39,11.

Tisk: Hlubotiskem a ofsetem vytiskly Tlačiarne Slovenského národného povstania, n, p„ závod Neografia, Martin.
70-014-78. Kčs 83,– 5.8.

2. vydání (1980):
Citace: STRNADEL, Josef a DOHNAL, Miloň. *Ostrava*. 2. vydání. Martin: Osveta, 1980. Nestránkováno.

Změny: Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p., Martin v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1980 jako svoji 2097. publikaci. Technický redaktor Ján Andel.
0301-09/18. Vydaní 2. AH 38,77 (textu 4,84, obrázkov 33,93). VH 39,11.
70-014-80. Kčs 83, - 85.8.

Bibliografie: PUSTKA, Arnošt. Publikace Ostrava. *Ostravský kulturní měsíčník*. č. 2. 2/1979 s. 32–33;
ŠTEFANIDÉS, Jiří (ed.). Potkávání Ostravy. *Nová svoboda*. Magazín. 25. října 1980. Číslo 43, s. [1]

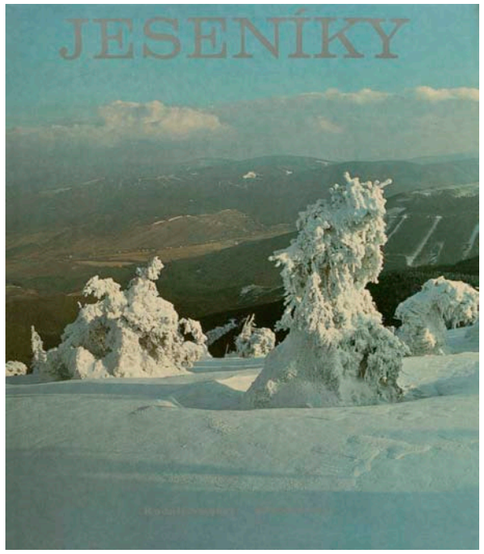

Jeseníky **(Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1979)**

Text o knize na straně 920

Citace: SMAHEL, Rudolf a ŠULA, Bohumil. *Jeseníky*. 1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil. 1979. 158 stran.

Edice: Edícia fotografických vlastivedných publikácií.

Obsahuje resumé a texty k fotografiím rusky, německy, anglicky a francouzsky.

Úvodní text a texty k fotografiím napsal Bohumil Šula. Resumé a texty k fotografiím přeložili Václav Kubečka (ruština), Pavel Dorčák (němčina), Jiří Lukšík (angličtina) a Kateřina Herková (francouzština).

Náklad 15 000 výtisků.

Vydalo Vydavatelstvo Osveta, n. p., Martin v koprodukci s nakladatelstvím Profil Ostravě jako svoji 2023. publikaci. Šéfredaktor Vydavatelstva Osveta František Kalina. Zodpovědní redaktoři Milan Fabian (Osveta) a Jiří Štefanides (Profil). Výtvarní redaktoři Robert Brož (Osveta) a Václav Beránek (Profil). Technický redaktor Ján Andel Korektorka Eva Kašíková.

301 — 09/18. Počet stran 176 + 8 cizojazyčné texty. AH 39,41 (textu 2,88, obrázků 36,53). VH 39,74.

Tisk: Ofsetem vytiskli Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.

70-044-79. 85.8. Kčs 110,—.

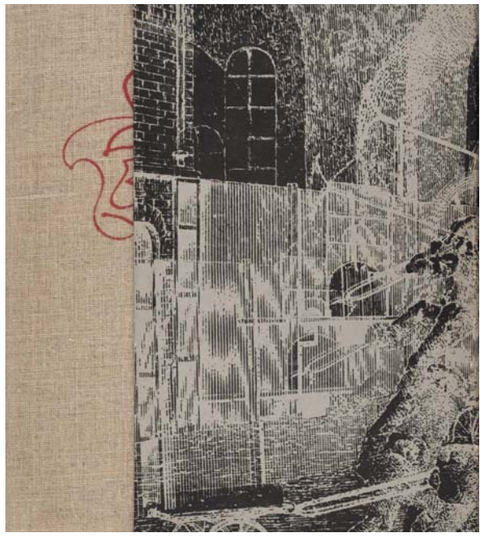

Vítkovice. Ohnivá řeka 1828–1978 **(Ostrava: Vítkovice, železárny a strojírny Klementa Gottwalda, 1979)**

Text o knize na straně 731.

Citace: KOTMEL, Ladislav. *Vítkovice. Ohnivá řeka 1828–1978*. Ostrava: Vítkovice, železárny a strojírny Klementa Gottwalda, 1979. 2 svazky (51 a 56 nečíslovaných stran).

Fotografie: archiv Vítkovice.

Vydáno ke 150. výročí založení národního podniku Vítkovice — železárny a strojírny Klementa Gottwalda v Ostravě. Textově připravil: Ladislav Kotmel. Graficky: Josef Flejšar. Vydala propagace podniku 1979.

Tisk: MTZ, n. p., závod 18, Opava.

Rozměry: 230 × 265 mm.

Ostravsko-karvinský revír od A do Z **(Ostrava: Generální ředitelství koncernu OKD – odbor kádrové a personální práce, 1979)**

Citace: BALARKEVIČOVÁ, Olga, HRADIL, Miroslav a MISIAČEK, Jaromír. *Ostravsko-karvinský revír od A do Z*. Ostrava: Generální ředitelství koncernu OKD – odbor kádrové a personální práce, 1979. [96] stran.

Autoři: Olga Balarkevičová, Miroslav Hradil, Jaromír Misiaček, Arnošt Sasín.

Autoři fotografií – barevné: Jaromír Misiaček a Jaroslav Semecký. Černobílé: Vladimír Krč, Pavel Majer, Jaromír Misiaček a Ota Tomík.

Autoři textové části: Olga Balarkevičová, Miroslav Hradil a Jaromír Misiaček.

Redakční rada: Ing. Břetislav Cerman, Ing. Pavel Fojtík, Otakar Hůlka, František Kresto, Ing. Bronislav Michejda a Ing. Václav Ševčík. Obálka a grafické zpracování Arnošt Sasín. Vydalo generální ředitelství koncernu OKD Ostrava –- odbor kádrové a personální práce (1979). Odpovědný redaktor: Jaromír Misiaček. Neprodejné.

Tisk: Moravské tiskařské závody Olomouc.

Frýdek-Místek **(Praha: Merkur, 1979)**

Citace: *Frýdek-Místek*. Praha: Merkur, 1979.

Pro Okresní národní výbor ve Frýdku-Místku vydal Merkur. Praha 1979. Výtvarné a grafické zpracování Jaroslav Vildt.

Tisk: MTZ 31 Gottwaldov —4560-78.

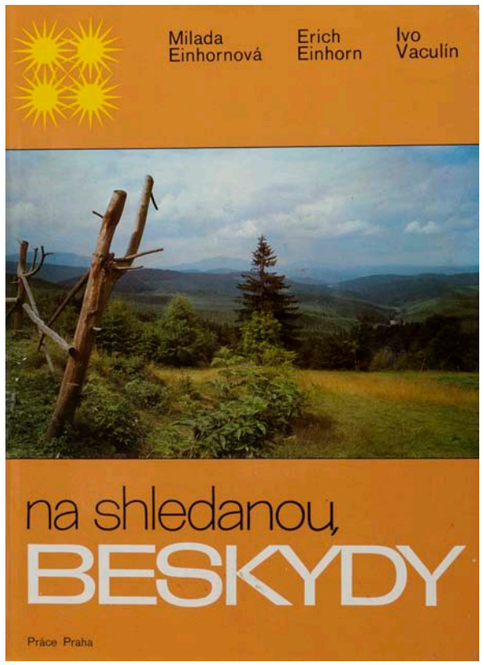

Na shledanou, Beskydy **(Praha: Práce, 1979)**

Citace: EINHORNOVÁ, Milada a VACULÍN, Ivo. *Na shledanou, Beskydy*. 1. vyd. Praha: Práce, 1979. 144 stran.

Ruský, německý a francouzský souhrn.

Autoři fotografií: Milada a Erich Einhornovi.

Náklad 25 000 výtisků.

Text napsal Ivo Vaculín. Přebal a vazbu navrhl a graficky upravil Miloslav Fulín. Vydala Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH v Praze roku 1979 jako svou 5571. publikaci. Odpovědná redaktorka dr. Milada Lindforsová. Výtvarný redaktor Mojmír Čapek. Technická redaktorka Jaroslava Hrabětová. AA 26,91 VA 29,30 — 401/22/885.

Tisk: Polygrafia, n. p.

Tematická skupina 09/18. 24-012-79. Kčs 45,—

VŠB Ostrava **(Vysoká škola báňská v Ostravě ve Státním pedagogickém nakladatelství, n. p., Praha, 1980)**

Citace: *VŠB Ostrava*. Vysoká škola báňská v Ostravě ve Státním pedagogickém nakladatelství, n. p., Praha, 1980.

Náklad: 6000 výtisků.

Autoři fotografií: Ing. Břetislav Adamus, CSc., Kamila Wysoudilová.

Zvláštní číslo sborníku vědeckých prací vysoké školy báňské v Ostravě 1980. Vydala Vysoká škola báňská v Ostravě ve Státním pedagogickém nakladatelství, n. p., Praha Publikace č. 78-68. Odpovědný redaktor: Doc. Ing. Lumír Kuchař, CSc. Technický redaktor: Antonín Hrachovina. Grafickou úpravu publikace a návrh obálky provedl Otakar Nebuchla. Překlady: katedra jazyků VŠB. Z nové sazby písmem Primus.
Tisk: MTZ, n. p., Olomouc, závod Ostrava, provoz 21, Novinářská 7, Ostrava 1. Formát papíru 86 × 122 cm. AA 23,19 VA 23,97. Tematická skupina a podskupina 02/58. Vydání 1. Rok vydání 1980. Cena vázaného výtisku Kčs 56,-. 509/21,858. 14-407-80.

Flora Olomouc **(Ostrava: Profil a Martin: Osveta, 1980)**

Citace: SMAHEL, Rudolf. *Flora Olomouc*. Vydání 1. Ostrava: Profil a Martin: Osveta, 1980. 184 stran.

Náklad: 18 000 výtisků.

Příloha obsahuje seznam vyobrazení v angličtině, francouzštině, němčině a ruštině.

Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Václav Beránek. Úvodní text a text k fotografiím napsali Zdeněk Štefka a Václav Velísek. Resumé a text k fotografiím přeložili Eva Mrhačová-Kučerová (ruština), Martin Helan (němčina). Jiří Lukšík (angličtina) a Kateřina Herková (francouzština).
Vydalo Vydavatelstvo Osveta, n. p., Martin v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě v roce 1980 jako svou 2214. publikaci. Šéfredaktor Vydavatelství Osveta František Kalina. Odpovědný redaktor Vydavatelství Osveta Milan Fabian a nakladatelství Profil Jiří Štefanides. Výtvarní redaktoři Robert Brož a Václav Beránek.

Autor kromě svých fotografií zařadil do publikace fotografie Č. 142. 143, 144. 145, 146, 148, 149, 152, 154, 157, 164 a č. 168 od Jany Smahelové.
301-09/18. Vydání 1. Počet stran 180 + 12 stran cizojazyčné texty. AH 38,32 (textu 2,99, obrázků 35,33). VH 38,51.

Tisk: Ofsetem vytiskly Tiačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin. 70–020–81. Kčs 110,-. 85.8.

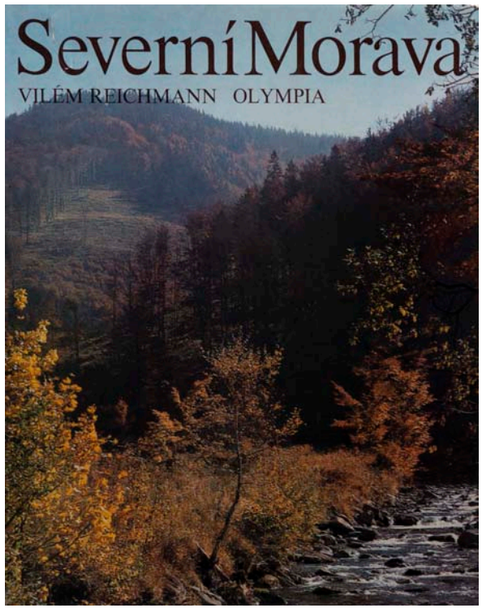

Severní Morava **(Praha: Olympia, 1980)**

Text o knize na straně 541.

Citace: REICHMANN, Vilém. *Severní Morava*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1980. [50] stran, [192] stran obrazové přílohy.

Anotace dle NKP: Obrazová publikace zachycuje krásu severomoravských hor a podhůří v různých ročních obdobích a seznamuje s historickými památkami severní Moravy. Představuje krápníkové jeskyně, lázeňská města a podává svědectví o současné průmyslové i občanské výstavbě v kraji.

Náklad: 40 000 výtisků.

Autor fotografií: Vilém Reichmann.

Úvod napsal dr. Josef Strnadel. Průvodní text Otakar Mohyla. Překlad textové části do ruštiny Ljubov Lazarevová, do němčiny Ferdinand Barták, do angličtiny Joy Kadečková. Vazbu a přebal navrhl graficky upravil Jiří Macák. Odpovědná redaktorka Soňa Scheinpflugová. Technický redaktor Petr Turek. Vydání první. Vydalo jako svou 1945. publikaci nakladatelství Olympia v Praze v roce 1980. Černobílých snímků 153, barevných 32.

Tisk: Interdruck, Leipzig AA 49,48. VA 50,2.0 Tematická skupina 09/18. Cena váz. výtisku Kčs 86,-. 401/22/858. 27-009-80. Kčs 86,-.

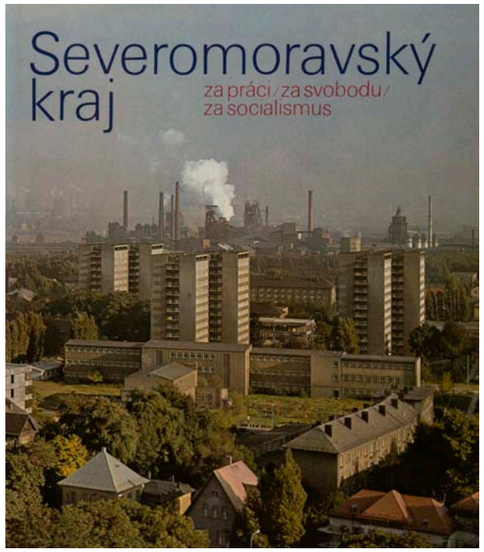

Severomoravský kraj: Za práci / za svobodu / za socialismus **(Ostrava: Profil, 1980)**

Text o knize na straně 535.

Citace: ŠEINER, Ivan, ed. *Severomoravský kraj: Za práci / za svobodu / za socialismus*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1980. 186 nečíslovaných stran.

Anotace dle NKP: Reprezentativní publikace o průmyslovém i zemědělském kraji přibližuje přírodní scenérie Jeseníků, Beskyd a Hané, boj za práci v době první republiky, boj za svobodu v letech druhé světové války a představuje hospodářský, kulturní a společenský rozvoj kraje v poválečných letech a v současnosti.

Náklad 10 000 výtisků.

Autoři fotografií: Barevné fotografie Květoslav Kubala a Eduard Dvorský (č. 108, 109), Antonín Gribovský (č. 181), Jan Jan (č. 153, 154), Adolf Jankovský (č. 185, 186, s. 12), František Krasl (č. 107), Petr Sikula (č. 97, 98, 206, 209, s. 19 a na záložkách), Ivan Straňák (č. 32, 131, 138), černobílé fotografie archív Muzea revolučních bojů a budování socialismu v Ostravě (č. 1-28) a doc. PhDr. Václav Peša, DrSc. (č.33-59, 65, 66).

Úvodní slovo RSDr. Miroslav Mamula a ing. František Skácel. Verše Miroslav Florian, František Hrubín, Jana Moravcová, Oldřich Rafaj, Vilém Závada. Vybral, uspořádal a texty k fotografiím napsal Ivan Šeiner. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Aleš Stanovský. Na záložkách a na sstraně 19 použito reprodukce plastiky Vladislava Gajdy Budovatelé.

Vydalo jako svou 693. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1980. Odpovědný redaktor Jan Machač. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin AA 43, 92 (text 0,90 AA, fotografie 43,02 AA) VA 46,14. Vydání první. Neprodejný výtisk. Tematická skupina 09/18. 48-012-80. OC 402/22/85.8.

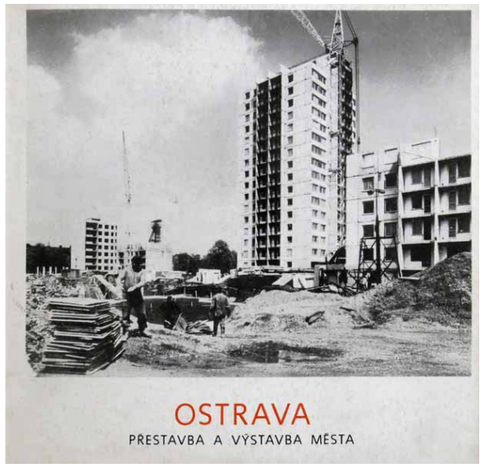

Ostrava. Přestavba a výstavba města **(Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy, [1980])**

Citace: *Ostrava. Přestavba a výstavba města*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy, [1980].

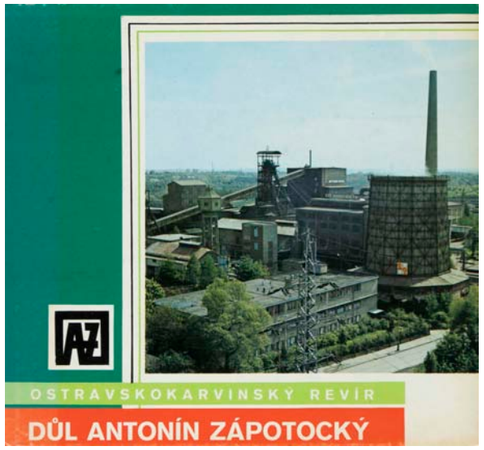

Ostravsko karvinský revír – Důl Antonín Zápotocký k.p., Orlová **(Orlová: OKR – Důl A. Zápotocký, 1980)**

Citace: *Ostravsko karvinský revír – Důl Antonín Zápotocký k.p., Orlová*. Orlová: OKR – Důl A. Zápotocký, 1980. [144] stran.

Vydáno u příležitosti 90. výročí založení Dolu Antonín Zápotocký v Orlové
Vydal OKR – Důl A. Zápotocký, k. p., nositel Řádu práce, Orlová – výrobně technická propagace.

Tisk — Moravské tiskařské závody Olomouc, provoz 31 Gottwaldov – 7210-80.

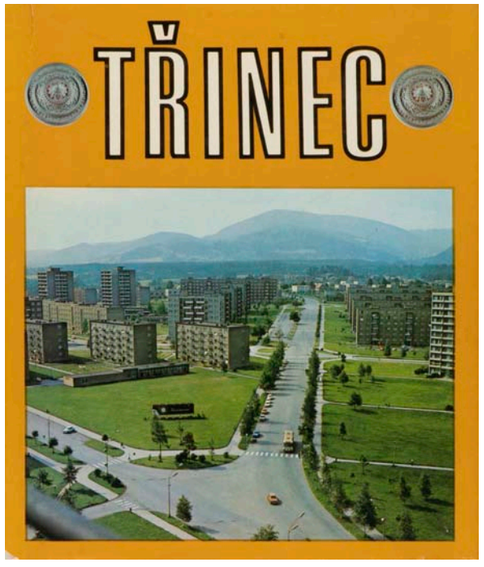

Třinec **(Ostrava: Profil, 1981)**

Text o knize na straně 379.

Citace: PEŘINA, Rudolf. *Třinec*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1981. 112 stran.

Úvodní slovo předseda Městského NV v Třinci Jan Kozielek. Vybral, uspořádal a verše napsal Ivan Šeiner.

Náklad 12 000 výtisků.

Autoři fotografií: Barevné fotografie Rudolf Peřina (č. 1–7, 10–49, 52–64, 67–74, 84, 85, 87, 89–91, 99–109, přední a zadní strana přebalu a str. 2–5), Otto Szlauer (č. 8, 9, 50, 65, 66, 75-83, 86, 88, 92-98), František Balon (č. 51) Černobílé fotografie Jan Byrtus (předsádky), archív Třineckých železáren VŘSR (str. 2–5).

Přebal, grafickou úpravu, vazbu a předsádky navrhl Václav Beránek.
Vydalo jako svou 717. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1981 jako zájmový náklad pro MěstNV v Třinci.

Odpovědný redaktor Jan Machač. Výtvarný a technický redaktor Václav Beránek.

Tisk: Ofsetem vytiskly MTZ Gottwaldov, provoz 30 — 8423-80. Vazbu provedl Tisk, knižní výroba, n. p. Brno, závod 3, Český Těšín AA 22,91 (z toho fotografií 22,38 AA) VA 25,08.

Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena váz., výtisku 70,— Kč. OC A 402/22/85.8. 48-006-81.

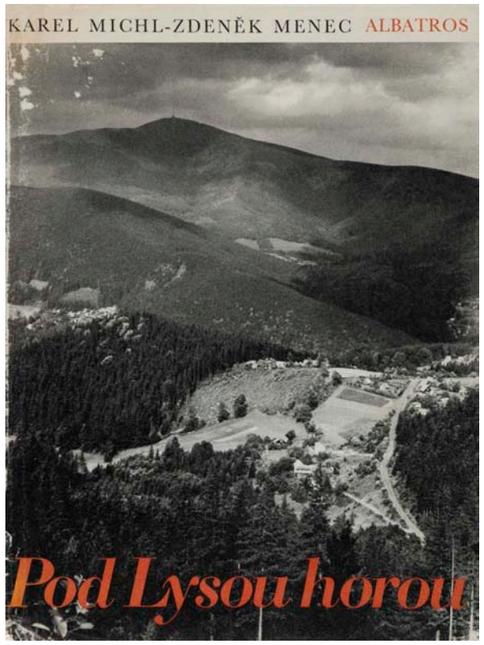

Pod Lysou horou, Putování za krásami Bezručova kraje **(Praha: Albatros, 1981)**

Text o knize na straně 889.

Citace: MICHL, Karel. *Pod Lysou horou, Putování za krásami Bezručova kraje*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. 192 stran.

Náklad 15 000 výtisků.

Autor fotografií: Zdeněk Menec.

Výbor uspořádal a doslov napsal Karel Michl. Typografie Oldřicha Hlavsy.
Vydal jako svou 6036. publikaci Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, v Praze roku 1981. Odpovědný redaktor dr. Miroslav Petrtýl. Výtvarný redaktor Zdeněk Mlčoch. Technická redaktorka Zoe Blahová.

Tisk: Ze sazby písma Baskerville vytiskla Svoboda, graf. záv., n. p., Praha 10-Malešice 31,60 AA (text 1,19, ilustrace 30,41), 31,70 VA. 1. vydání. 13-824-81. 14/56. Vázaný výtisk 59,– Kč. Pro čtenáře od 9 let.

Bibliografie: (vn). Po stopách literárních inspirací. *Pochodeň*. 22. října 1981. Ročník 70. Číslo 250, s. 5;
(LV). Putování za Petrem Bezručem. *Rudé právo*. 19. října 1981, s. 5;
HEŘMAN, Zdeněk. Kamarádi a jiné čtení [zmínka o knize Pod Lysou horou]. *Mladá fronta*. 3. listopadu 1981. Ročník 37. Číslo 260, s. 4;
(mp). Bezručův kraj. *Nové knihy*. 14. října 1981. Číslo 42, s. 4;
BURIÁNEK, František. Obrazový prostředek literární výchovy [o knize Pod Lysou horou]. *Zlatý máj*. 03/1982, s. 170–171;
VACINA, Ladislav. Pod Lysou horou. *Zlatý máj*. 04/1982, s. 249–250.

Severní Morava. Kraj příjemné dovolené **(Ostrava: Severomoravský KNV v nakladatelství Merkur, Praha, 1981)**

Citace: *Severní Morava. Kraj příjemné dovolené*. Ostrava: Severomoravský KNV v nakladatelství Merkur, Praha, 1981.

Tisk: Severografia Děčín.

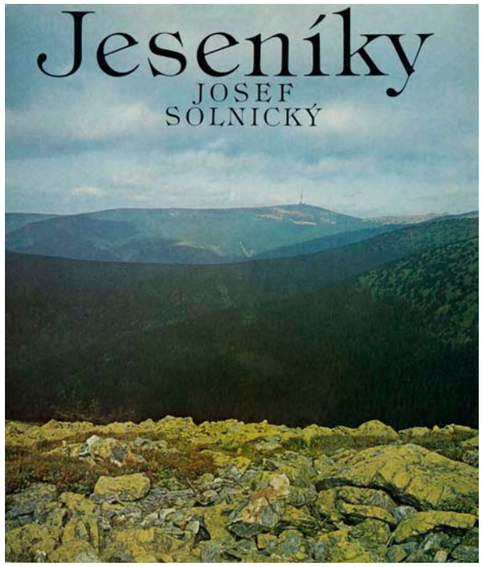

Jeseníky **(Praha: Panorama, 1981)**

Text o knize na straně 921.

Citace: SOLNICKÝ, Josef a TOMEČEK, Jaromír. *Jeseníky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. [186] stran.

Edice Naše vlast.

Náklad 30 000 výtisků.

Autoři fotografií: Josef Solnický a snímky č. 8, 15, 17, 103, 109, 115, 148 Josef Beran.

Literární text a katalog napsal dr. Jaromír Tomeček. Odborný text doc. dr. Jaromír Demek, DrSc.

Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Milan Jaroš. Překlady resumé: Jelena Rjuriková (do ruštiny), Helena Krausová (do němčiny), dr. Till Gottheinerová (do angličtiny). Vydalo nakladatelství Panorama v Praze v roce 1981 jako svou 3775. publikaci. 200 stran včetně 131 černobílých a 37 barevných vyobrazení. Odpovědná redaktorka Ludmila Kubíková. Výtvarná redaktorka Věra Šalamounová. Technická redaktorka Ivana Ledvinová. 1. vydání, Praha 1981.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 31 Gottwaldov. AA 36,66. VA 37,41. 402-22-858. 11-008-81. 09/18. Cena váz. výtisku 98 Kč.

Bibliografie: La. Jeseníky. *Nové knihy*. 19. ledna 1983, s. 1

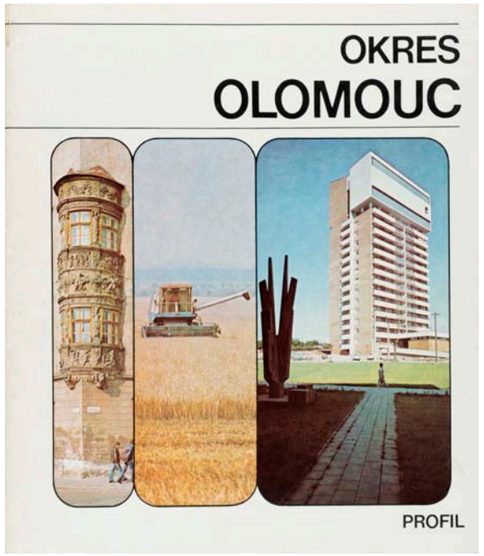

Okres Olomouc **(Ostrava: Profil, 1981)**

Text o knize na straně 557.

Citace: BARTOŠ, Josef et al. *Okres Olomouc*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1981. [106] stran, [96] stran obrazové přílohy.

Edice: Řada monografií o historii a současnosti okresů Severomoravského kraje.

Náklad 10 000 výtisků.

Autoři fotografií: barevné Adolf Jankovský (č. 1–3, 6–29, 31, 32, 36–38, 40, 42, 43, 45–47, 50, 52, 53, 55–60, 65, 67, 68, 70, 72, 77, 81, 82, 84–86, 90, 93, 95, 96, 98–102, 104–112, 116–119, 122, 129, 131, 132, dvě na přední a jedna na zadní straně přebalu), Ivo Přeček (č. 4, 5, 41, 44, 48, 49, 51, 54, 61 –64, 66, 69, 71, 73–76, 78–80, 83, 88, 89, 91, 94, 97, 103, 113–115, 120, 121, 123–128, 130, 133–140 a jedna na přední straně přebalu), Ivan Strañák (č. 30, 33, 34, 87, 92), Vladimír Opočenský (č. 35) a Zdeněk Stuchlík (č. 39). Černobílé Adolf Jankovský (č. 1–33, 40, 41, 43–45), Milan Hořínek (č. 34–39, 42).

Autorský kolektiv: Josef Bartoš, Miloslav Pospíchal, Jindřich Schulz, Vladimír Spáčil, Miloš Trapl, Ladislav Zapletal.

Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Jiří Moldřík. Výběr fotografií a popisky Jan Machač. Vydalo jako svou 735. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1981. Odpovědný redaktor Jan Machač. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Ivan Strañák.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc AA 30,72 (z toho fotografií 15,13 AA). VA 31,87. Tematická skupina 02/63. Vydání první. Cena váz. výtisku 70,00 Kč. OC 505/21/85.8.
48-024-81.

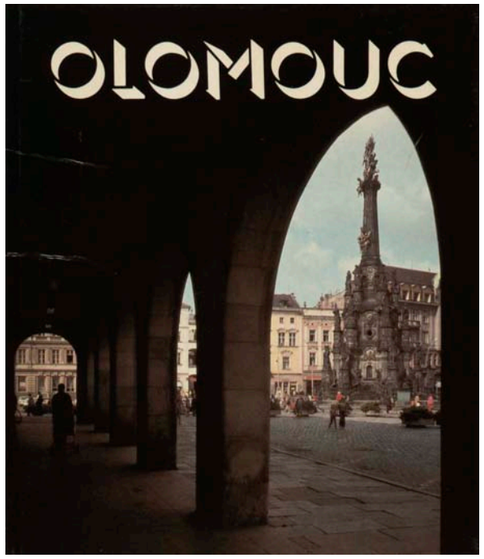

Olomouc **(Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1981)**

Citace: GRIBOVSKÝ, Antonín. *Olomouc*. 1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1981. [164] stran.

Bibliografie: MZ. Kniha o Olomouci. *Tvorba*. 20. ledna 1982. Číslo 3, s. XII.

Edice: Edícia fotografických vlastivedných publikácií.

Autor fotografií: Antonín Gribovský.

Náklad 20 000 výtisků.

Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p., Martin v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1981 jako svoji 2309. publikaci. Šéfredaktor Vydavatelství Osveta František Kalina. Zodpovědní redaktoři Jiří Štefanides a Milan Fabian. Výtvarní redaktoři Václav Beránek a Robert Brož. Technický redaktor Ján Andel Korektorka Eva Kašíková.
301-09/18. Vydaní 1. Počet stran 168 + 12 cizojazyčné texty. AH 35,19 (textu 2,58; obrázků 32,61). VH 35,33.

Tisk: Ofsetem vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.
70-113-81. Kčs 100,-. 85.8.

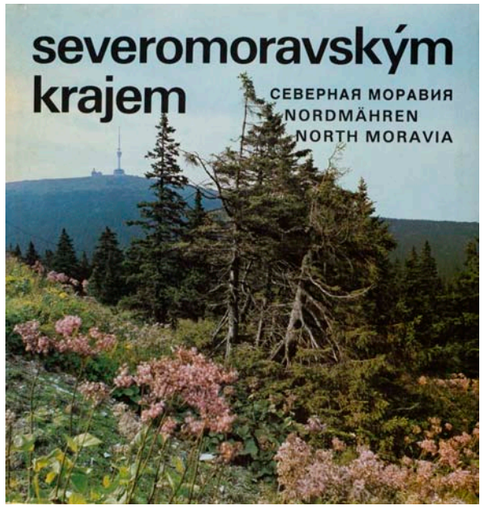

Severomoravským krajem **(Praha: Pressfoto, 1982)**

Text o knize na straně 547.

Citace: KROB, Miroslav a VESELÝ, Evžen. *Severomoravským krajem*. Vydání 1. Praha: Pressfoto, 1982. 94 stran, 86 stran obrazových příloh.

Edice: Má vlast. Řada C; Sv. 18.

Autor fotografií: Miroslav Krob.

Náklad 35 000 výtisků.

Úvod napsal Ivan Witz. Texty k vyobrazením napsal Evžen Veselý. V roce 1982 vydalo Pressfoto, vydavatelství ČTK, Praha, jako svou 329. publikaci. Obálka, vazba a grafická úprava Felix Šejna. Odpovědný redaktor Jaroslav Hána. Technický redaktor Josef Fuk.

Tisk: Severografia Děčín Vydání I. 11,3 AA (obrazová část 7,6 AA), 11,5 VA. Tematická skupina 09/5. 59-115-80. Cena Kčs 32,—.

Jan Byrtus **(Praha: Panorama, 1982)**

Text o knize na straně 972.

Citace: BYRTUS, Jan, JANOUŠEK, Miroslav a REMEŠ, Vladimír, ed. *Jan Byrtus*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1982.

Edice: Podoby. Fotografická řada; Sv. 2.

Náklad: 2 000 výtisků.

Souhrn do ruš. přel. Marie Durčáková, do něm. Martin Helan, do angl. Miroslav Janoušek.

Biografické a bibliografické přehledy sestavil, český text resumé napsal a obrazovou přílohu uspořádal Vladimír Remeš. Resumé přeložili Marie Durčáková (ruština), Martin Helan (němčina) a Miroslav Janoušek (angličtina). Graficky upravil Josef Válek. Vydalo jako svou 757. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1982. Odpovědný redaktor: Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Tisk: TSNP, n. p., Martin AA 8,23 (z toho text 1,08); VA 9,01. Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena brož. 22,— Kčs. 48-018-82. 403/22/82.8.

Bibliografie: ŠOLC, L. Potřebné fotografické publikace [Vladimír Birgus: Miroslav Bílek a Vladimír Remeš: Jan Byrtus]. *ZN*. 5. května 1983, s. 3.

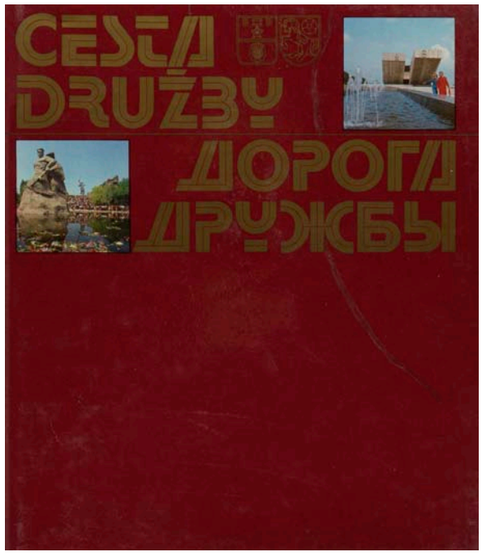

Cesta družby **(Ostrava: Profil, 1983)**

Text o knize na straně 551.

Citace: ROSTOVŠČIKOV, Viktor, ed. a kol. *Cesta družby*. Ostrava: Profil, 1983. [258] stran.

Náklad 25 000 výtisků.

Autoři fotografií: Barevné fotografie: Květoslav Kubala, Miloš Polášek a Vladimír Konovalov, dále Jaromír Báchorek, Petr Berger, Jiří Cimala, Hana Čihalová, Josef J. Fiala, Miroslav Langer, Adolf Oleják, Ivo Přeček, Ivan Straňák, Ivan Šeiner, Vladimír Bočkarev, Igor Gavrilov, Stanislav Golubjev, Vladimír Katichin, Eduard Kotljakov. Černobílé fotografie: Vojtěch Pála, Vasilij Golišnikov, Vasilij Smetanikov, Archív města Ostravy, Muzeum revolučních bojů a osvobození v Ostravě, Volgogradské státní muzeum obrany.

Úvodní slovo Miroslav Mamula a Leonid Kuličenko. Verše Michail Lukonin a Alexandr Tvardovskij.

K vydání připravili pod vedením Ladislava Brumka a Viktora Rostovščikova Jan Machač, Milan Pavlica, Ivan Šeiner, Boris Cvetkov, Alexej Davydov a Ivan Kandaurov. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Vladimír Pavlica.

Pro severomoravský krajský výbor KSČ a Severomoravský krajský národní výbor v Ostravě k vydání připravila nakladatelství Profil v Ostravě a Nižněvolžské nakladatelství ve Volgogradě v roce 1983. Odpovědný redaktor Jan Machač. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia Martin. AA 53,86 (fotografie 49,61, text 4,25) VA 55,92. Vydání první. Cena 120, Kčs. Tematická skupina 09/18. Povoleno ministerstvem kultury ČSR pod číslem 59-327-82. OC 402/21/85.8.

Bibliografie:
Kulturní měsíčník. 2/ 1983. s. 58–59;
Kulturní měsíčník. 5/ 1983. s. 55–56;
Kulturní měsíčník. 9/ 1983. s. 7–8;
Kulturní měsíčník. 10/ 1983. s. 3;
Kulturní měsíčník. 1/ 1983 na s. 6;
Nová svoboda. roč. 39. č. 28. 3. února 1983. s. 1;
Nová svoboda. 14. května 1983. s. 6.

Šumperk **(Šumperk: Městský národní výbor v Šumperku, 1983)**

Citace: *Šumperk*. Šumperk: Městský národní výbor v Šumperku, 1983.

Vydal Městský národní výbor v Šumperku v roce 1983 jako zájmový náklad

Autor fotografií: Antonín Suchan.

Předmluvu napsal Václav Kaplický, národní umělec. Texty k fotografiím Radek Medlík. Typografie Karel Kučera. Povoleno ministerstvem kultury ČSR, Č. j. 15 883/82 - III/1 – 5. 10. 1982. Neprodejné.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, závod 30, Gottwaldov.

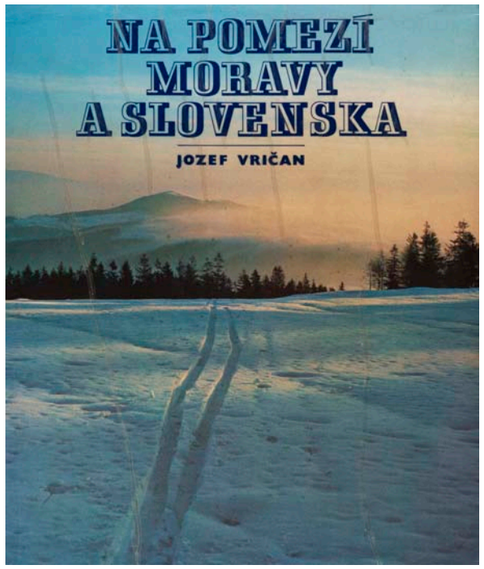

Na pomezí Moravy a Slovenska **(Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1983)**

Text o knize na straně 963.

Citace: VRIČAN, Jozef a VRIČAN, Jozef. *Na pomezí Moravy a Slovenska*. 1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1983. Nestránková.

Autor fotografií: Jozef Vričan.

Náklad 15 000 výtisků.

Resumé a texty k fotografiím přeložili Světlana Veselá, Martin Helan a Miroslav Janoušek.

Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p., Martin v koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1983. Šéfredaktor Vydavatelství Osveta Bohuš Kortman. Zodpovědní redaktoři Milan Fabian (Osveta) a dr. Jiří Štefanides (Profil). Výtvarný redaktor Robert Brož. Technická redaktorka Katarína Hlavňová. 301-09/18. Vydanie 1.. Počet stran 184 + 16 stran cizojazyčné texty. AH 37,44 (textu 2,28; obrázků35,16). VH 37,70.

Tisk: Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.
70-034-83. Kčs 85,— 85.8.

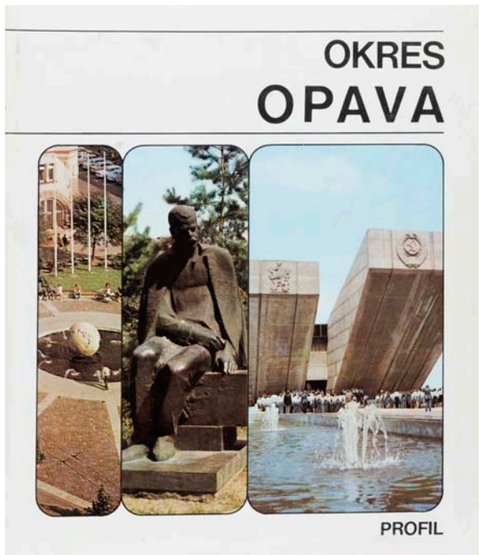

Okres Opava **(Ostrava: Profil, 1983)**

Text o knize na straně 557.

Citace: KÁŇA, Otakar aj. *Okres Opava*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1983. 136 s.

Edice: Řada monografií o historii a současnosti okresů Severomoravského kraje.

Autoři fotografií: barevné Josef Solnický (č. 1–12, 14, 15, 19–22, 45–69, 72–77, 79, 80, 82–85, 93, 95, 98–105, 111, 123 až 125), Arnošt Pustka (č. 23-25, 27, 28-42, 44, 70, 71, 78, 81, 86-92, 94, 96, 97, 106-110, 112, 113, 116-122), František Zvardoň (č. 13, 16-18, 26, 43, 114, 115) Květoslav Ku-bala (č. 126, 127). Černobílé Josef Solnický (č. 1–4, 40, 45, 46, 50, 56, 57, 61, 62, 67–69, 78, 79, 81, 83, 84, 90, 96, 97, 98, 103, 104), Arnošt Pustka (č. 5, 6, 39, 41, 42, 47, 52, 55, 58, 63-65, 70, 85, 87, 102, 105, 106), Josef Novák (č. 59, 60), Josef Milner (č. 100), archív fotografického oddělení Slezského muzea v Opavě (č. 7–38, 43, 44, 48, 49, 51, 53, 54, 66, 70-77, 82, 86, 88, 89, 91–94, 95, 99, 101 a jedna na str. 86).

Náklad: 10 000 výtisků.

Autorský kolektiv: Dan Gawrecki, Otakar Káňa, Vilém Plaček, Ladislav Zapletal.

Graficky upravil, přebal a vazbu navrhl Jiří Moldřík. Mapu na předsádce zpracovala Geodézie, n. p., závod Opava. Místní rejstřík: Naděžda Melišová. Výběr fotografií a popisky: Vítězslav Bělovský. Vydalo jako svou 761. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1983. Odpovědný redaktor: Vítězslav Bělovský. Výtvarný redaktor: Václav Beránek Technický redaktor: Ivan Strańák.
Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc. AA 46,38 (z toho fotografií 26,80 AA) VA 47,58. Tematická skupina 02/63. Vydání první. Cena váz. výtisku 90,-- Kč. OC 505/21/85.8 48-001-83.

Orlová: město nositel Řádu práce: 1223–1983 **(Orlová: MěstNV v Orlové ve spolupráci s Městským kulturním střediskem a kronikářem města, 1983)**

Citace: *Orlová: město nositel Řádu práce: 1223–1983*. Orlová: MěstNV v Orlové ve spolupráci s Městským kulturním střediskem a kronikářem města, 1983.

Při příležitosti 760 let. 1223–1983. Povoleno odborem kultury ONV v Karviné pod čj. 403/16-142/83 Vytiskly: Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 23 Karviná.

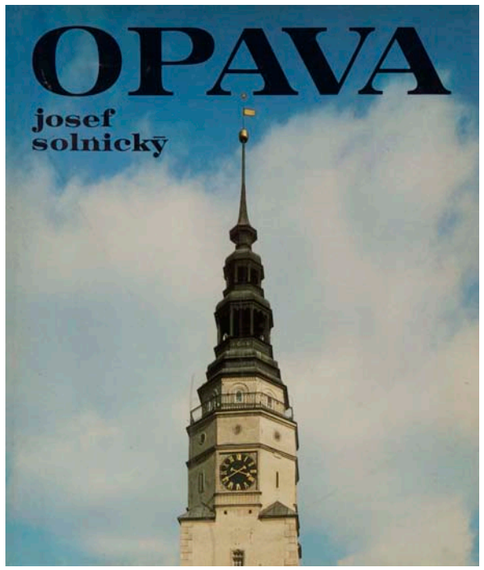

Opava **(Martin: Osveta, 1984)**

Citace: SOLNICKÝ, Josef. *Opava*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1984. nestr.

Bibliografie: BARAN, Ludvík. Solnického Opava. *Československá fotografie*. Číslo 12. 1986, s. 535.

Náklad: 30 000 výtisků.

Autoři fotografií: Josef Solnický. Fotografie č. 2, 46, 81, 100 a na přední straně přebalu Arnošt Pustka.

Fotografie na záložkách: Kostel sv. Václava — gotická freska v Moravské kapli Detail střeleckých terčů umístěných na stropě restaurace Na střelnici. Pocházejí z 19. století Řeka Opava v zimě Zimní pohled od chrámu Nanebevzetí P. Marie k Hlásce.

Úvodní text Ing. Miroslav Rafaj. Odborný komentář PhDr. Marie Schenková. Resumé přeložili PhDr. Eva Mrhačová-Kučerová, CSc. (ruština), Pavel Dorčák (němčina) a PhDr. Miroslav Janoušek, CSc. (angličtina).
Vydalo Vydavatelství Osveta, n. p., Martin v koprodukci s Nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1984 jako svoju 2568. publikaci. Šéfredaktor Vydavatelství Osveta Bohuslav Kortman. Zodpovědní redaktoři Jiří Štefanides a Ondrej Hraško. Výtvarní redaktoři Václav Beránek a Robert Brož. Technický redaktor Ján Andel. Korektor Milan Matejčík.

301-09/18. Vydaní 1. Počet stran 144. AH 30,77 (textu 3,20; obrázků 27,57). VH 30,91.

Tisk: Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin.
70-026-84. Kčs 85,—. 85.8.

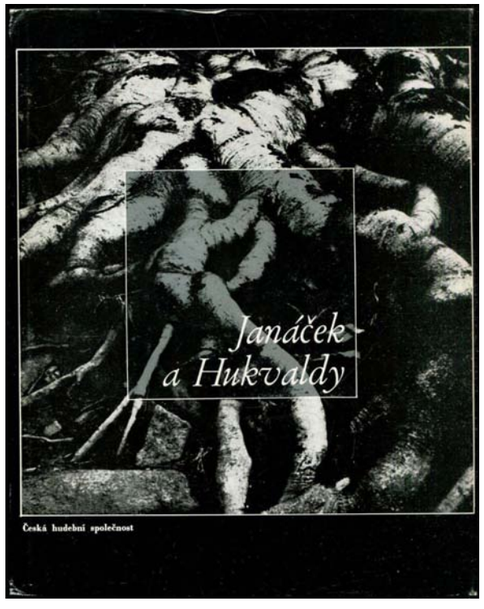

Janáček a Hukvaldy **(Brno: Česká hudební společnost, 1984)**

Citace: VYSLOUŽIL, Jiří a DRLÍKOVÁ, Eva., ed. *Janáček a Hukvaldy*. Brno: Česká hudební společnost, 1984. 136 stran.

Okres Karviná **(Ostrava: Profil, 1984)**

Text o knize na straně 557.

Citace: PLAČEK, Vilém et al. *Okres Karviná*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1984.

Edice: Řada monografií o historii a současnosti okresů Severomoravského kraje.

Autorský kolektiv: Andělín Grobelný, Otakar Káňa, Vilém Plaček, Ladislav Zapletal.

Autoři fotografií: barevné: František Balon (č. 13, 14, 16, 17, 19, 23, 25, 29–31, 34, 39, 41, 42, 44, 47, 49, 59, 60, 62–70, 83–94, 125, 128-130, 136-146, 148, 152, 159, 161–164, 169-175, 180–182, 185–191, 193–200, 202–204, 208 a dvě fotografie na přebalu), Petr Berger (č. 15), Čeněk Kroček (č. 35--38, 43, 45), Petr Sikula (č. 51), Ivan Straňák (č. 1–12, 18, 20–22, 24, 26–28, 32, 33, 40, 46, 48, 56, 57, 61, 71–82, 95, 97–124, 126, 127, 131–135, 147, 149–151, 153-158, 160, 165–168, 176–179, 183, 184, 192, 201, 205–207 a dvě fotografie na přebalu), František Zvardoň (č. 50, 52-55, 58, 66, 96, 107). Černobílé František Balon (Č. 1–13, 15–18, 40, 42, 43, 55, 71, 73, 88, 89, 95, 102, 104, 108–118, 120–123, 126–128, 132–135, 137, 138, 140–146, 148, 150, 152, 154–158, 161–175), Petr Berger (č. 96, 106, 107), Oldřich Horák (č. 125), Jan Wronka (Č. 139, 151), František Zvardoň (č. 97–101, 103, 105), fotoarchív Muzea revolučních bojů a osvobození v Os-travě (č. 39, 45–48, 51, 59–62, 66, 69, 70, 74–78, 80, 82, 83, 92, 149), fotoarchív ONV v Karviné (č. 87, 90, 91, 93, 94, 119, 124), fotoarchív Vlastivědného muzea okresu Karviná se sídlem v Českém Těšíně (Č. 14, 19–38, 41, 44, 49, 50, 52–54, 56–58, 63–65, 67, 68, 72, 77, 79, 81, 84–86, 129–131, 136, 147, 153, 159, 160).

Náklad: 14 000 výtisků.

Graficky upravil, přebal a vazbu navrhl Jiří Moldřík Mapu na předsádce zpracoval Ivan Straňák Jazyková úprava: Jaroslav Hubáček. Místní rejstřík: Helena Franková.

Výběr fotografií a popisky: Vítězslav Bělovský. Vydalo jako svou 800. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1984. Odpovědný redaktor: Vítězslav Bělovský. Výtvarný redaktor: Václav Beránek.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc. AA 46,12 (z toho fotografií 30,13 AA) VA 47,32. Tematická skupina 02/63. Vydání první Cena váz. výtisku 90 Kčs OC 505/21/85.8. 48-020-84.

Památník Ostravské operace **(Ostrava: Profil, 1985)**

Citace: BERGER, Petr, ed. a MACHAČ, Jan, ed. *Památník Ostravské operace*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1985. Nestr.

Autoři fotografií: Petr Berger. Dále jsou použity barevné fotografie Květoslava Kubaly (č. 95, 97, 98, 99) a Josefa Solnického (jedna na vstupních stranách, č. 93) Černobílé fotografie: archív Muzea revolučních bojů a osvobození v Ostravě.

Náklad: 15 000 výtisků.

Úvodní text: Alfons Březina. Předmluvu napsal Miroslav Mamula. Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Vladimír Pavlica.
Ve spolupráci s Muzeem revolučních bojů a osvobození v Ostravě vydalo jako svou 806. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1985. Odpovědný redaktor Jan Machač. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Ivan Straňák.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc AA 18,82 (fotografie 17,53 AA, text 1,29 AA) VA 19,42. Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena váz. výtisku 51,— Kč. OC 402/22/85.8. 48-003-85.

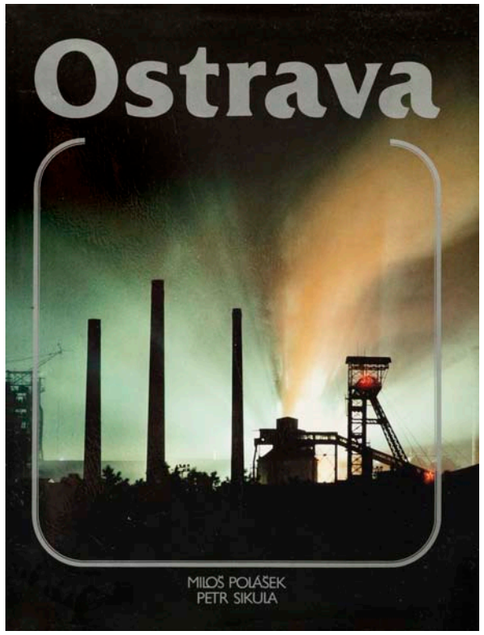

Ostrava **(Martin: Osveta, 1985)**

Text o knize na straně 385.

Citace: POLÁŠEK, Miloš a SIKULA, Petr. *Ostrava*. Vyd. 1. Martin: Osveta, 1985. [192] stran.

Fotografie Petr Sikula (Přední strana přebalu, předsádka, záložky, s. 4–5, 9, 10, 14–15, č. 1, 3, 14, 30, 32, 38, 41–52, 54, 55, 61, 66–73, 75, 79–81, 83–86, 97–100, 106, 107, 114–117, 122–125, 135, 136, 143, 149–151, 154, 157–171, 173–180), Petr Berger (č. 31) a Miloš Polášek.

Náklad 30 000 výtisků.

Resumé a texty k fotografiím přeložili Eva Mrkačová-Kučerová, Martin Helan a Miroslav Janoušek.
Vydalo vydavatelství Osveta, n. p., Martin koprodukci s nakladatelstvím Profil v Ostravě roku 1985 Jako svoji 2707. publikaci. Šéfredaktor vydavatelství Osveta Bohuslav Kortman. Zodpovědní redaktoři Milan Fabian (Osveta) a Jiří Štefanides (Profil). Výtvarní redaktoři Robert Brož (Osveta) a Václav Beránek (Profil). Techničtí redaktoři Katarína Hlavňová (Osveta) a Ivan Straňák (Profil).

301-09/18. Vydaní 1. počet stran 192. AH 56,49 (textu 2,14; obrázků 54,35). VH 56,67.

Tisk: Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod Neografia, Martin. SÚKK 1823/I. – 84.
70-052-85. Kčs 140,–. 85.8.

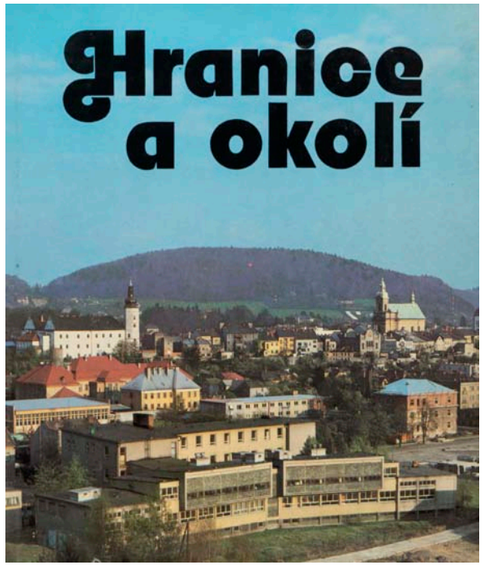

Hranice a okolí **(Ostrava: Profil, 1985)**

Citace: ČERNÝ, Josef, NOVOTNÝ, Ludvík a ZVARDOŇ, František. *Hranice a okolí*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1985.

Autoři fotografií: František Zvardoň a Josef Černý (97–99, 106, 108–111, 113, 115–119, 122, 123).

Náklad 15 000 výtisků.

Přebal, vazbu a grafickou úpravu navrhl Václav Beránek.

Úvodní text a resumé Ludvík Novotný, popisky k fotografiím Miroslav Havrlant Resumé přeložili Marie Durčáková (ruština), Pavel Dorčák (němčina) a Miroslav Janoušek (angličtina).

Vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1985 jako svou 805. publikaci.

Tisk: Tlačiarne SNP, n. p., Martin.

Odpovědný redaktor: Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.
AA 29,01 (z toho text 2,19); VA 31,23 Vydání první. Cena váz. výtisku 80 Kčs TS 09/18 OC 402/22/85.8. 48-002-85.

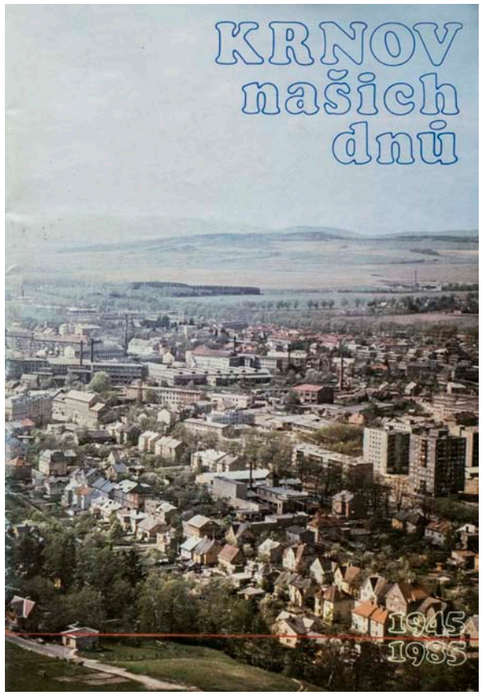

Krnov našich dnů **(Krnov: Městský národní výbor v Krnově, 1985)**

Citace: KOŠÚTEK, Martin. *Krnov našich dnů*. Krnov: Městský národní výbor v Krnově, 1985. 40 s.

Jako příležitostnou a propagační publikaci vydal v roce 1985 městský národní výbor v Krnově.
náklad: 10 000 výtisků.

Autoři fotografií: Stanislav bačovský (str. 12), Alena Klimešová (str. 15, 34), Emanuel Křenek (str. 31), Arnošt Pustka (str. 22), Jiří Sebera (str. 20), Josef Solnický (str. 3, 4, 8, 9, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35). Helena Sajtarová (str. 18), Oldřich Verlík (Foto na obálce, str. 11, 12, 13, 14, 16, 21, 29, 30, 35, 36, 37, 38), archivy krnovských závodu (ostatní fotografie) grafická úprava: Jindřich Gola.

Autor textu: Martin Košutek. Autor básní: Dušan Cvek.
Povoleno: o - 3808185

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p. Olomouc, závod 40 Opava.

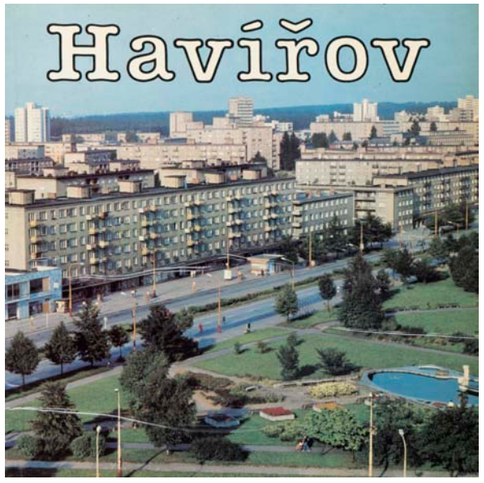

Havířov **(Městský NV, 1985)**

Citace: HARÁŠKOVÁ, Ludmila et al. *Havířov*. 1. vyd. Havířov: Městský NV, 1985. [70] stran.

Publikace k 40. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a k 30. výročí vyhlášení Havířova městem.

Fotografie: Antonín Válek (č. 1–4, 7, 9, 13, 14, 19, 21–24, 26–38, 45, 48, 51–58, 60–63 a pět na obálce a úvodních stranách), František Sikora (č. 5, 6, 10–12, 15–17, 25, 39–42, 44, 47, 49, 50, 59), Ivan Strańák (č. 8, 18, 20, 43, 46).

Náklad: 20 000 výtisků.

Vydal Městský národní výbor v Havířově v roce 1985.
Autorský kolektiv: Ing. Ludmila Harášková, Doc. RNDr. Arhošt Wahla, CSc. (text), Jiří Linet (text průvodce), JUDr. Ladislav Kocurek (předmluva). Resumé a popisky k fotografiím přeložili: Marie Durčáková (ruština), Martin Helan (němčina), Miroslav Janoušek (angličtina). Výběr fotografií a popisky: Ing. Ludmila Harášková, Jiří Linet, Ivan Strańák. Mapu zpracovali: Ing. arch. Zoja Wallerová a Alois Macura. Graficky upravil a obálku navrhl: Ivan Strańák. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Odpovědný redaktor: Vítězslav Bělovský.

Tisk: Tlačiarne SNP, závod Neografia, n. p., Martin Tem. skupina 09/18. Vydání první. Cena brož. výtisku 38 Kč. OC 402/22/82.8. Povoleno Severomoravským KNV v Ostravě pod č. j. kult. 103/84-Neme-403/16.

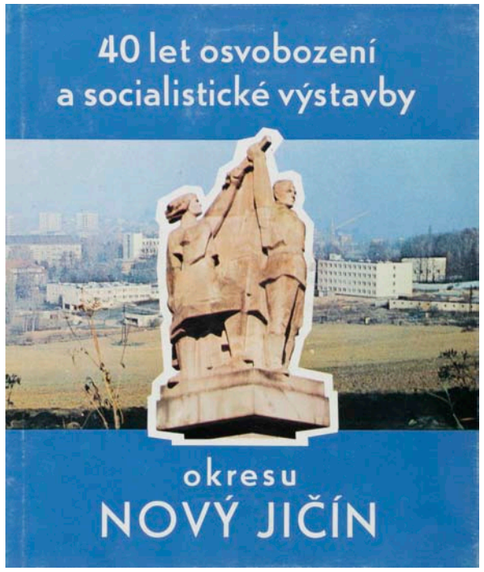

40 let osvobození a socialistické výstavby okresu Nový Jičín **(Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum s Okresním národním výborem, 1985)**

Citace: *40 let osvobození a socialistické výstavby okresu Nový Jičín*. V Novém Jičíně: Okresní vlastivědné muzeum s Okresním národním výborem, 1985. [48] stran.

Autoři fotografií: S. Aussenberk, Praha: č. 79, 80, 83. M. Genzer: Frenštát p. R.: 23. M. Hlavinka, Frenštát p. R.: č. 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35 a 1X příroda Beskyd (předposlední snímek). R. Jarnot, Příbor: č. 3, 8, 56, 58, 59, 70, 85. J. Kramoliš, Nový Jičín: č. 36, 37, 38,39, 40, 41, 42, 46, 49, 94, 95, 96, 103, 104. H. Londinová, Bílovec: č. 66, 67. S. Malý, Praha: č. 81, 86, 87, 88. A. Oleják, Kopřivnice: č 43, 44, 45, 57. J Ságl, Praha: č. 65, 69, 72. Dr. Sedlář, Nový Jičín: č. 20, 21, 22. J. Simperová, Kopřivnice: č. 1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 31, 91. M. Sychra, Praha: Č. 68, 73, 74, 75, 76, 77, 78. J. Váňa, Kopřivnice: Č. 2, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 84, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 110 a 5 × příroda Beskyd. Ostatní fotografie jsou z majetku podniků o národních výborů.

Na počest 40. výročí osvobození připravilo a vydalo Okresní vlastivědné muzeum ve spolupráci s Okresním národním výborem v Novém Jičíně Redakční kolektiv: PhDr. František Schwarz, CSc., PhDr. Vítězslav Černoch a Pavel Homola Obálka a grafická úprava: František Cahel.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 18, Opava a provoz 21, Ostrava Povoleno pod č. o 380008685.

Ostrava 1945–1985. Čtyřicet let socialistické výstavby a přestavby města **(Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy, [1985])**

Citace: *Ostrava 1945–1985. Čtyřicet let socialistické výstavby a přestavby města*. Ostrava: Útvar hlavního architekta města Ostravy, [1985]. [100] stran.

Tisk: Moravské tiskařské závody, Olomouc, provoz 21, Ostrava 1.

Viktor Kolář **(Ostrava: Profil, 1986)**

Text o knize na straně 974.

Citace: MRÁZKOVÁ, Daniela. *Viktor Kolář*. Ostrava: Profil, 1986. [82] stran.

Edice: Podoby. Fotografická řada; Sv. 5.

Autor fotografií: Viktor Kolář.

Náklad: 5 000 výtisků.

Obrazovou přílohu uspořádala, biografické a bibliografické přehledy a český text resumé napsala Daniela Mrázková. Resumé přeložili Marie Durčáková (ruština), Martin Helan (němčina) a Miroslav Janoušek (angličtina). Grafickou úpravu navrhl Josef Válek. Vydalo jako svou 834. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1986. Odpovědný redaktor: Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne SNP, závod Neografia, n. p., Martin AA 9,16 (z toho text 1,13); VA 9,93. Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena brož. výtisku 26 Kč. 48-002-86. 403/22/82.8.

Bibliografie: MOUCHA Josef. Kolářova Ostrava z Profilu. *Československá fotografie*. 12/1986, s. 534–535.

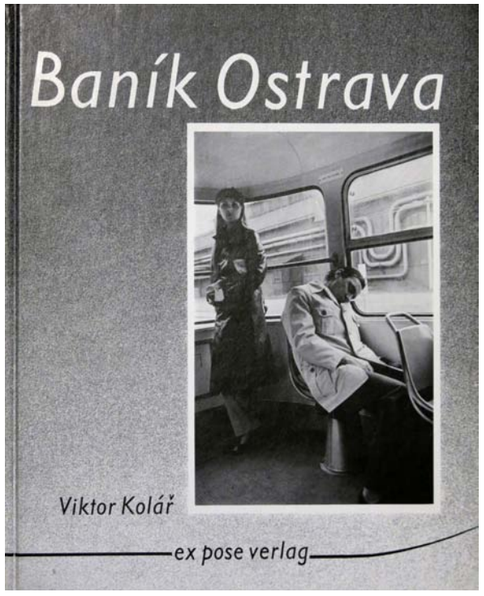

Baník Ostrava **([Berlín]: Ex pose Verlag, 1986)**

Text o knize na straně 985.

Citace: KOLÁŘ, Viktor. *Baník Ostrava*. [Berlín]: Ex pose Verlag, 1986. 106 stran. ISBN 3-925935-05-3.

Autor fotografií: Viktor Kolář.

Bibliografie: FREDERIKSEN, Anne. In Kürze. *Die Zeit*. 23.–29, května 1987. strana nezjištěna.

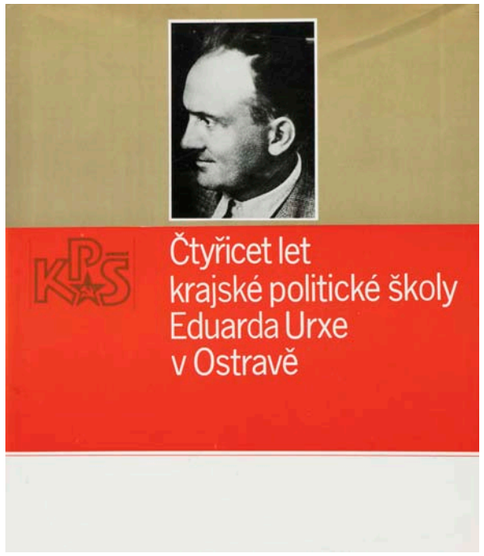

Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě **(Ostrava: Profil, 1986)**

Citace: *Čtyřicet let krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě*. Ostrava: Profil, 1986. nestránkováno.

Přebal a grafickou úpravu navrhl Vladimír Pavlica.

Autoři fotografií: Barevné fotografie Petr Berger, Ludvík Hlaváč a Květoslav Kubala. Černobílé fotografie archív krajské politické školy Eduarda Urxe v Ostravě.

Náklad: 2 000 výtisků.

Jako účelový náklad krajské politické školy v Ostravě vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1986. Odpovědní redaktoři Jan Machač a Cyril Vltavský. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne SNP, n. p., závod Neografia, Martin.

Neprodejný výtisk. o 380035586.

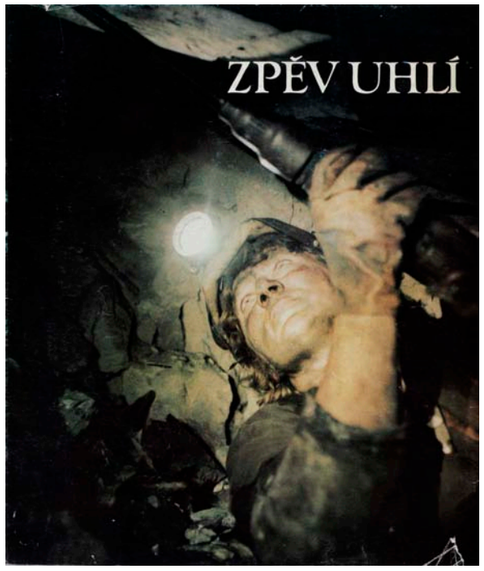

Zpěv uhlí **([Praha]: Federální ministerstvo paliv a energetiky –úsek tisku a propagace ve spolupráci s redakcí Ostravsko-karvinský horník, 1986)**

Text o knize na straně 823.

Citace: KRASL, František a MALÝ, Zbyšek. *Zpěv uhlí*. [Praha]: Federální ministerstvo paliv a energetiky - úsek tisku a propagace ve spolupráci s redakcí Ostravsko - karvinský horník, 1986. [82] stran.

Autor fotografií: František Krasl.

Náklad: 3 000 výtisků.

Vydáno u příležitosti XVII. sjezdu Komunistické strany Československa v březnu 1986.

Verše: Zbyšek Malý. Úvodní slovo: Ing. Vlastimil. Ehrenberger, CSc. Text na obalu: PhDr. Helmut Drozd. Grafická úprava, přebal, vazba a kresby: Karel Říhovský. Spolupráce na realizací: Alena Zábranská.

Tisk: Tisk, n. p., Brno, provoz 51, Brno, Starobrněnská 19/21 — z. č. 2511

Pro vnitřní potřebu resortu. Neprodejné.

Okres Vsetín **(Ostrava: Profil, 1987)**

Text o knize na straně 557.

Citace: BALETKA, Ladislav a ZAPLETAL, Ladislav. *Okres Vsetín*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1987. 144 stran.

Edice: Řada monografií o historii a současnosti okresů Severomoravského kraje.

Autoři: Ladislav Baletka a Ladislav Zapletal (kapitola Životní prostředí). Autoři fotografií: barevné: Miroslav Langer, Petr Berger (č. 125, 126), Vladimír Birgus a Ladislav Šmitke (č. 39, 67, 93, 105, 106, 108-114, 130, 160), černobílé: fotoarchív Okresního vlastivědného muzea a Okresního archívu ve Vsetíně.

Náklad: 8 000 výtisků.

Graficky upravil, přebal a vazbu navrhl Jiří Moldřík. Mapu na předsádce zpracoval Tomáš Grim. Místní rejstřík: Alena Podzemná. Výběr fotografií a popisky: Jan Machač. Vydalo jako svou 886. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1987.

Odpovědný redaktor: Jan Machač. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Tisk: MTZ, n. p., Olomouc, provoz 21, Ostrava a provoz 41, Opava. AA 45,65 (z toho fotografií 29,17 AA) VA 46,65. Tematická skupina 02/63. Vydání první. Cena váz. výtisku 90 Kč. OC 505/21/85.8. 48-031-87.

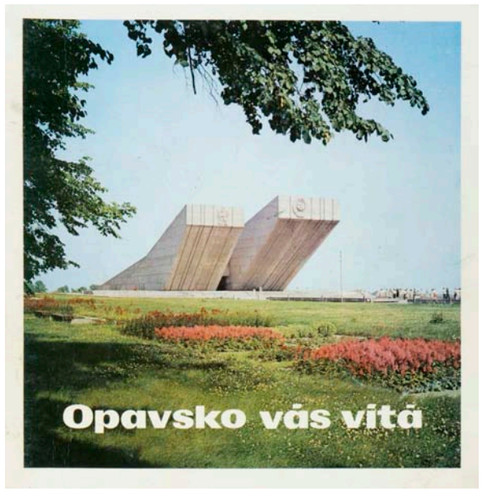

Opavsko vás vítá **(Opava: ONV, 1987)**

Citace: VYTISKA, Josef a BENEŠ, Jiří. Opavsko vás vítá. Opava: ONV, 1987. [36] stran.

Vydala komise obchodu a cestovního ruchu Okresního národního výboru v Opavě. Text: dr. Jaroslav Bakala, Jiří Beneš. Odpovědná redakce: Jiří Beneš.

Tisk: Moravské tiskařské závody, provoz 42 Opava. Povoleno ONV Opava pod čj. o 380613785. Neprodejné.

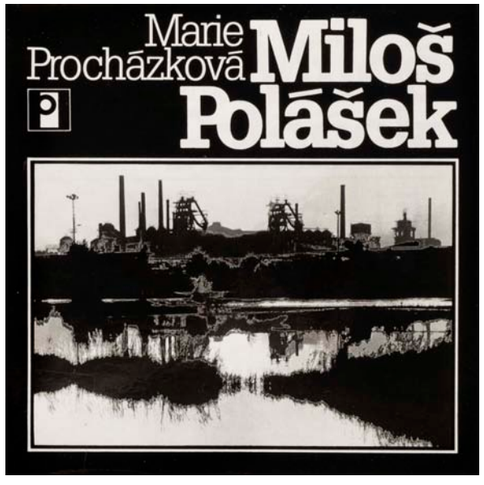

Miloš Polášek **(Ostrava: Profil, 1987)**

Text o knize na straně 980.

Citace: ŠŤASTNÁ, Marie. *Miloš Polášek*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1987. [96] stran.

Edice: Podoby. Fotografická řada; Sv. 6.

Autor fotografií: Miloš Polášek.

Náklad: 5 000 výtisků.

Životopisné a bibliografické přehledy sestavila a české resumé napsala Marie Procházková. Resumé přeložili Marie Durčáková (ruština), Šárka Matuszková (němčina) a Miroslav Janoušek (angličtina).

Graficky upravil Josef Válek. Vydalo jako svou 871. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1987. Odpovědný redaktor: Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne SNP, závod Neografia, n. p., Martin. AA 11,50 (z toho text 1,18); VA 12,30. Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena brož. 29 Kč. 48-016-87. 403/22/82.8.

Bibliografie: ŠOLC, Ladislav. Oddechový čas z Profilu? *Československá fotografie*. Ročník 39. Číslo 04/1988, s. 151;
[REMEŠ, Vladimír]. Zaujatá recenze...? *Československá fotografie*. Ročník 39. Číslo 08/1988, s. 349–350.

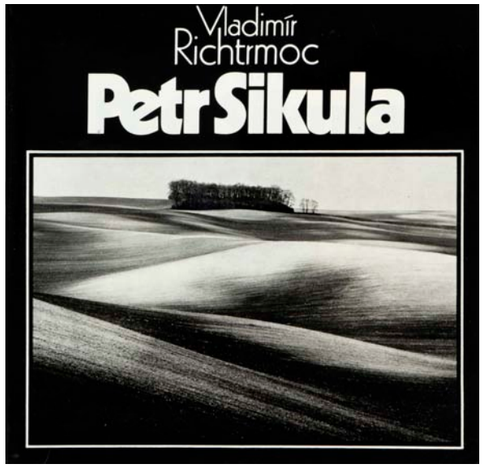

Petr Sikula **(Ostrava: Profil, 1988)**

Text o knize na straně 982.

Citace: RICHTRMOC, Vladimír. *Petr Sikula*. Ostrava: Profil, 1988. [92] stran.

Edice: Podoby. Fotografická řada; Sv. 7.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Náklad: 5 000 výtisků.

Biografické a bibliografické přehledy sestavil Vladimir Richtrmoc. Resumé přeložili Marie Durčáková (ruština), Šárka Matuszková (němčina) a Miroslav Janoušek (angličtina). Grafickou úpravu navrhl Josef Válek. Vydalo jako svou 900. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1988. Odpovědný redaktor: Jiří Štefanides. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne SNP, závod Neografia, n. p., Martin. AA 11,60 (z toho text 1,34); VA 12,47. Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena brož. 30,– Kčs. 48-013-88. 403/22/82.8.

Bibliografie: KRTILOVÁ, Alena. Publicista zůstal za fotografem. *Kulturní měsíčník*. 3/1989. s. 18–19.

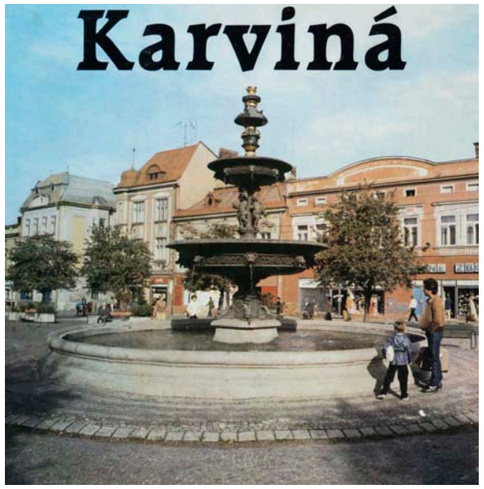

Karviná **(Ostrava: Pro Městský národní výbor v Karviné vydalo nakladatelství Profil, 1988)**

Citace: KARPETA, Stanislav a kol. *Karviná*. Ostrava: Pro Městský národní výbor v Karviné vydalo nakladatelství Profil, 1988. [72] stran.

Náklad: 13 000 výtisků.

Autoři fotografií: Ing. Oldřich Horák a Ivan Straňák.

Pro Městský národní výbor v Karviné vydalo nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1988 jako svou 905. publikaci. Autorský kolektiv pod vedením Stanislava Karpety.

Verše: Ivan Šeiner. Graficky upravil: Ivan Straňák. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Odpovědný redaktor: Pavel Gejguš.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod Opava.

Tematická skupina 09/18. AA 10,98 (z toho fotografie 10,00); VA 11,60. 48-018-88. Neprodejné.

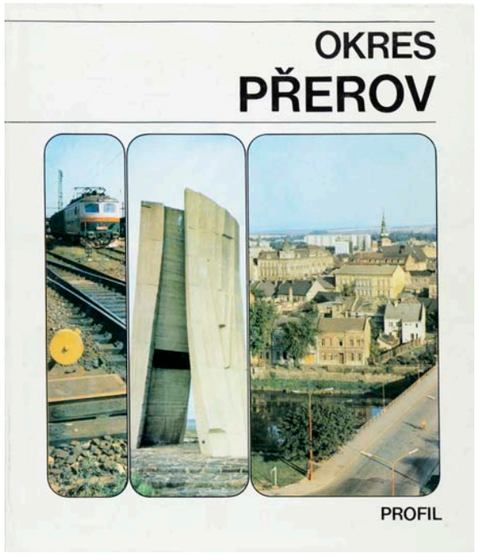

Okres Přerov **(Ostrava: Profil, 1988)**

Text o knize na straně 557.

Citace: VOŽDA, Gustav et al. *Okres Přerov*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1988. 128 stran , 148 obrazových příloh.

Edice: Řada monografií o historii a současnosti okresů Severomoravského kraje.

Autorský kolektiv: Vojtěch Cekota, Milan Chumchal, Ivan Krška, Anna Pavel-ková, Gustav Vožda.

Autoři fotografií: barevné: Miloš Polášek; černobílé Svatopluk Spáčil, fotoarchív Okresního vlastivědného muzea J. A. Komenského v Přerově.

Náklad: 7 000 výtisků.

Graficky upravil, přebal a vazbu navrhl Jiří Moldřík. Mapu na předsádce zpracoval Tomáš Grim. Jazyková úprava: Jaroslav Hubáček. Místní rejstřík: Rita Konečná, Ivana Smolková, Gustav Vožda. Výběr fotografií a popisky: Šárka Matuszková, Gustav Vožda.

Vydalo jako svou 913. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v roce 1988. Odpovědná redaktorka: Šárka Matuszková. Výtvarný redaktor: Václav Beránek. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., závod Opava AA 40,26 (z toho fotografií 26,71) VA 41,26. Tematická skupina 02/63 Vydání první Cena váz. výtisku 83 Kčs. OC 505/21/85.8. 48-006-89.

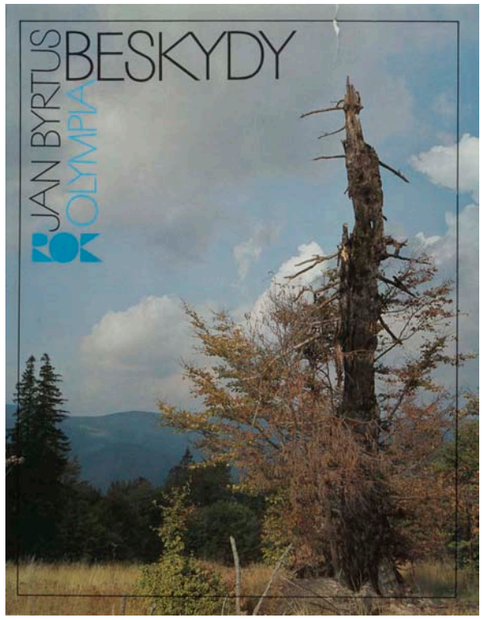

Beskydy **(Praha: Olympia, 1988)**

Text o knize na straně 885.

Citace: BYRTUS, Jan a STRNADEL, Josef. *Beskydy*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1988. 239 stran.

Edice: Rodné kraje; Svazek 3.

Autor fotografií: Jan Byrtus.

Náklad: 50 000 výtisků.

Úvod a průvodní texty Josef Strnadel. Uspořádání dr. Josef Zumr Překlad textů do ruštiny Stanislav Hýnar, do němčiny Valter Kraus, do angličtiny Joy Kadečková. Vazba, přebal a grafická úprava Miloslav Fulín. Vydala Olympia, Praha, roku 1988 jako svou 2 360. publikaci. Vydání první, 239 stran, 100 černobílých a 90 barevných snímků. Odpovědný redaktor Otakar Mohyla. Výtvarný redaktor Antonín Kalcovský. Technický redaktor František Morávek.

Tisk: Interdruck, Leipzig AA 43,53, VA 44,33. Tematická skupina 09/18. 401/22/858. 27-016-88. Cena váz. výtisku 95,— Kčs.

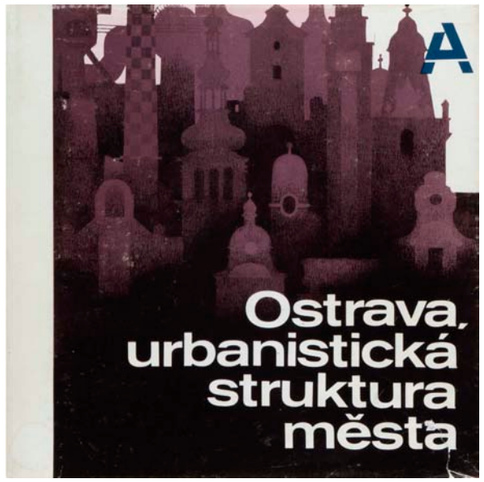

Ostrava, urbanistická struktura města **(Ostrava: Národní výbor města Ostravy ve spolupráci s Útvarem hlavního architekta města Ostravy, 1988)**

Citace: OSTRAVA. Magistrát. *Ostrava, urbanistická struktura města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy ve spolupráci s Útvarem hlavního architekta města Ostravy, 1988. [92] stran.

Vydává: Národní výbor města Ostravy ve spolupráci s Útvarem hlavního architekta města Ostravy Připravil: Útvar hlavního architekta města Ostravy. Povoleno: Národním výborem města Ostravy pod č. 0 380723387. Grafický návrh plakátu, katalogu, přílohy: Karel Řihovský. Neprodejný výtisk.

Tisk: MTZ 41, Opava.

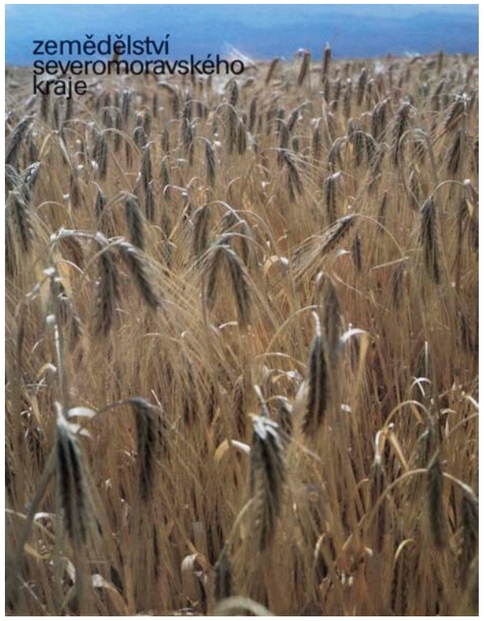

Zemědělství Severomoravského kraje **(Ostrava: Profil, 1989)**

Citace: KUBALA, Květoslav. *Zemědělství Severomoravského kraje*.Ostrava: Profil, 1989. [74] s. ISBN 80-7034-010-X.

Autor fotografií: Barevné fotografie: Květoslav Kubala.

Náklad 35 000 výtisků.

Vydáno u příležitosti Chovatelských a potravinářských dnů Severomoravského kraje, Přerov 1989.

Úvodní slovo Jiří Milek. Graficky upravil, přebal a vazbu navrhl Svatoslav Böhm. Vydalo nakladatelství Profil v Ostravě jako zájmový náklad pro Agrostav, společný zemědělský podnik, Přerov Publikace č. 917. Odpovědný redaktor Jan Machač. Výtvarný redaktor Václav Beránek. Technický redaktor Ivan Straňák.

Tisk: Tlačiarne SNP, štátny podnik, Martin. AA 15,28 (z toho fotografií 12,18) VA 17,56. Tematická skupina 09/18. Vydání první. OC 401/22/85.8. 48-010-89. Cena váz. výtisku 40,—.

Člověk v socialistickém podniku **(Ostrava: Vítkovické železárny, 1989)**

Citace: *Člověk v socialistickém podniku*. Ostrava: Vítkovické železárny, 1989, [62] stran.

Rozměry: 215 × 215 mm.

Jaro léto 1968, podzim 1989 **(Ostrava: Profil, 1990)**

Citace: BERGER, Petr, HOLÝ, Petr a STONIŠ, Miroslav. *Jaro léto 1968, podzim 1989*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1990. 126 stran. ISBN 80-7034-068-1.

Autoři fotografií: Petr Berger, Eduard Dvorský, Vladislav Galgonek, Jiří Kudělka, Miloš Polášek, Bohuslav Růžička, Petr Sikula, Jindřich Štreit, Milena Valušková.

Text: Petr Holý, Miroslav Stoniš (a fragmenty Spojených redakcí)

Náklad 10 000 výtisků.

Navrhl, uspořádal, popisky opatřil, graficky upravil a k tisku připravil Miloš Polášek. Vydalo jako svou 940. publikaci nakladatelství Profil v Ostravě v březnu 1990. Na dvoustraně je stejný autor uváděn vždy jen jednou. Odpovědná redaktorka: Šárka Matuszková. Výtvarný redaktor: Zbyněk Janáček. Technický redaktor: Ivan Straňák.

Vytiskl PP, s. p., Praha, Moravské tiskařské závody, sd. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7, z. č. 903. AA 16,88 (z toho ilustrací 15,4) VA 17,03.

Tematická skupina 09/18. Vydání první. Cena 29 Kčs. 48-004-90. OC 402/22/82.8.

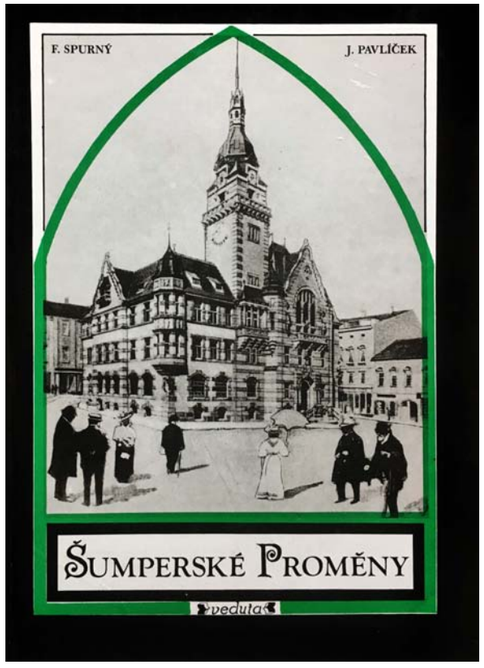

Šumperské proměny **(Štíty: Veduta, 1992)**

Citace: PAVLÍČEK, Josef a SPURNÝ, František. *Šumperské proměny*. 1. vyd. Štíty: Veduta, 1992. 134 stran. ISBN 80-900893-9-9.

Autor nových fotografií: Josef Pavlíček.

Náklad: 3 000 výtisků.

Text: František Spurný.

Tisk: Těšínská tiskárna.

Vesnice je svět **(Praha: Arcadia, 1993)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich a DUFEK, Antonín. *Vesnice je svět*. Vydání první. Praha: Arcadia, 1993. [86] stran. ISBN 80-901423-5-4.

Vesnice je svět / The Village is a Global World / Das Dorf ist eine globale Welt / Un village, c'est tout un monde.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

V roce 1993 vydalo nakladatelství ARCADIA s. r. o., P.O.Box 66, 101 00 Praha 10. Jazyková spolupráce: angličtina: Josef Jařab, Ota Bridl, Rufina Hill, Robert Fowler, němčina: Sonja SchCirmann, Monika Faber, Miroslava Pluháčková, francouzština: Vladimír Látal, Daniela Veškrnová, Nora Obrtelová.

Tisk: AGD Tisk: Libertas, a.s.

Bibliografie: ŠABOVIČOVÁ, Irena. Brána obyčejnosti. *Tvar*, 1993. Ročník 4. Číslo 21, s. 2;
ČERVENKOVÁ, Jana. Vesnice je svět... *Lidová demokracie*, 1993. Ročník 49. Číslo 139. LD před nedělí [příloha], s. 6;
VOLF, Petr. Vesnice (a svět) podle Štreita. *Mladá fronta Dnes*, 1993. Ročník 4. Číslo 144, s. 11;
SILVERIO, Robert. Nové monografie. *Lidové noviny*, 1993. Ročník 6. Číslo 201, s. 12;
LEŽÁK, Milan, jr. Štreitova pouť zpustlou krajinou. *Český deník*, 1993, Ročník 3. Číslo 242, s. 8;
ŠTREIT, Jindřich. Svět je takový velký Sovinec. *Chebský deník*, 1993, Ročník 2. Číslo 266, s. 12;
MOUCHA, Josef. Štreitovo sebevymezování. *Ateliér*, 1993, Ročník 6. Číslo 26, s. 7.

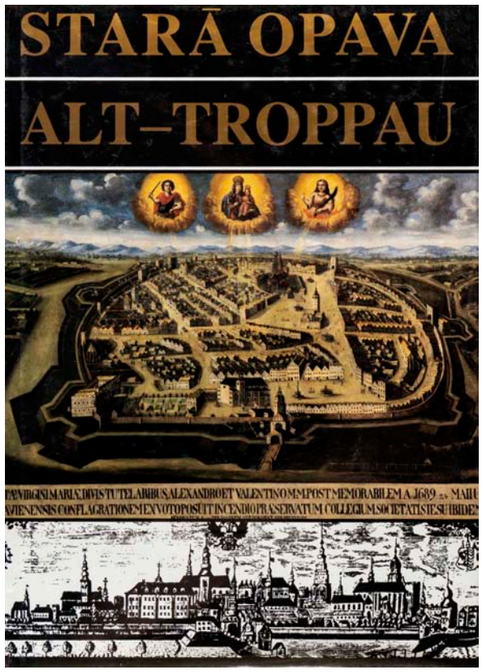

Stará Opava **(Opava: Optys, 1994)**

Citace: KALUS, Jaromír, MÜLLER, Karel a ŽÁČEK, Rudolf. *Stará Opava*. Opava: Optys, 1994. 270 nečíslovaných stran. ISBN 80-85819-09-0.

Edice: Silesia.

2. vydání (1995):
Autoři: PhDr. Jaromír Kalus, PhDr. Karel Müller, Dr. Rudolf Žáček
Překlad: PhDr. František Schwarz, CSc.
Lektorovaly: PhDr. Dana Kouřilová PhDr. Marie Schenková, CSc.
Obálka, vazba a grafická úprava: Svatoslav Böhm
Reprodukce: Jan Bil, Anna Pechníková, Luděk Wünsch
Vydal Optys Opava, sady Svobody 4 jako svou 21. publikaci.
Odpovědný redaktor: Jaroslav Král.
Přední předsádka: mapa Opavy z doby kolem roku 1915.
Zadní předsádka: mapa Opavy z roku 1945.

Tisk: Neografia, a. s., Martin, Slovenská republika

Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století ve fotografiích **(Opava: Institut tvůrčí fotografie Slezské univerzity, 1995)**

Text o knize na straně 1009.

Citace: *Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století ve fotografiích*. Opava: Institut tvůrčí fotografie Slezské univerzity, 1995.

Autoři fotografií: Bartek, Hornsteinerová, Hrubeš, Hudáková, Chleboun, Karola, Kiwitt, Koliba, Kuříček, Linhartová, Murtin, Popelář, Pospěch, Siostrzonek, Sobek, Světlík, Škabrada, Škvorová, Štreit, Šulc, Vilgus, Vladárová.

Náklad: 1 000 výtisků.

Publikace projektu Institutu tvůrčí fotografie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, Bezručovo nám. 13 746 01 Opava Tel./ fax: 0653 684 383.

Katalog k expozici ve Výstavních síních Slezského zemského muzea v Opavě (11. 3. - 2. 5. 1999) a v Národním divadle moravskoslezském – Divadle Jiřího Myrona v Ostravě (3. 6. - 30. 6. 1999) vydal Institut tvůrčí fotografie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě.

Úvod: Jan Mrázek, Zdeněk Jirásek, Josef Zawadský, Erich Ševčík.
Texty v katalogu: Vladimír Birgus, Jiří Siostrzonek, Jindřich Štreit, Tomáš Pospěch, Evžen Sobek, Jakub Chleboun. Grafická úprava: Vojtěch Bartek. Fotografie na obálce: Tomáš Pospěch. Garant projektu: Vladimír Birgus. Umělecký vedoucí: Jindřich Štreit. Organizační vedení: Vojtěch Bartek, Jiří Siostrzonek. Výběr fotografií pro výstavu a knihu: Vladimír Birgus, Václav Podestát a Jindřich Štreit.

Projekt a knihu podpořili: Ministerstvo kultury České republiky, Fond rozvoje vysokých škol Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Slezská univerzita v Opavě, Matice slezská Opava, Slezská kulturní a vzdělávací nadace Hlučínsko, Slezské zemské muzeum v Opavě, obce Hlučínska a řada individuálních sponzorů.
Tisk: Nová Grafia Opava. Litografie: AMOS repro, spol. s. r. o, Ostrava.

Lidé olomouckého okresu **(Olomouc: Okresní úřad, 1995)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Lidé olomouckého okresu*. Olomouc: Okresní úřad, 1995. [212] s. ISBN 80-900054-6-2.

Lidé olomouckého okresu / People of the Olomouc Region / Menschen aus der Region Olmutz / Les gens du district d'Olomouc.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Texty: Antonín Dufek, JUDr. František Neplech. Koncepce katalogu a výstavy: Antonín Dufek, Jindřich Štreit, Jaroslav Anděl. Bibliografie: Antonín Dufek, Vladimír Birgus, Jindřich Štreit. Grafická úprava: Emil Zavadil, Inge Kosková. Anglický překlad: Ota Bridl. Německý překlad: Dr. Jana Starek. Francouzský překlad: Stefan Poirot, Thierry Defer, Ludmila Horáková. Foto autora: Pavla Hrachová. V roce 1995 vydal Okresní úřad Olomouc.

Tisk: ARTAD s.r.o. Olomouc.

Bibliografie: LUKEŠ, Jan. Štreit a jeho lidé. *Literární noviny*, 1995. Ročník 6. Číslo 39, s. 11;
POJSLOVÁ, Kamila. Diskrétní...jak vidíte. *Lidové noviny*, 1996, Ročník 9. Číslo 100;
Nedělní Lidové noviny [příloha], Č. 17 s. VIII-IX;
CHUCHMA, Josef. Vesnice je svět, ale svět není vesnice. *Respekt*, 1996, Ročník 7. Číslo 20, s. 18;
KAREL, Jiří. Tři monografie Jindřicha Štreita. *Střední Morava*, 1997. Ročník 3. Číslo 4, s. 121-122.

Samostatný katalog *Lidé olomouckého okresu 90. let XX. století*. Dolany: Obecní úřad Dolany. ISBN: 80-900054-6-2.

Olomouc **(Praha: Kvarta, 1995)**

Citace: KROB, Miroslav a jr. *Olomouc*. Vydání 1. Praha: Kvarta, 1995. 200 stran. ISBN 80-85570-61-0.

Autoři fotografií: Miroslav Krob a Miroslav Krob jr.

Úvodní text a znak města: Jiří Louda. Texty ke snímkům: PhDr. Marie Hertlová. Text Muzeum umění napsal doc. PhDr. Pavel Zatloukal. Německý překlad: doc. PhDr. Leoš Houska, CSc. Anglický překlad: Norah Hronková. Francouzský překlad: PhDr. Alain Paul Slivinský. Italský překlad: Jaroslav Kunčík. Grafická úprava, návrh obálky a vazby: ak. mal. Dana Krobová a Miroslav Krob jr.

Vydalo nakladatelství KVARTA, Legerova 25, Praha 2, tel./fax 29 86 08 v roce 1995 jako svou 72. publikaci.

Tisk: Libertas, a. s., Praha.

Bibliografie: POJSL, Miloslav. Olomouc. *Střední Morava*. *Kulturněhistorická revue*. 1996. Číslo 2, s. 139–140.

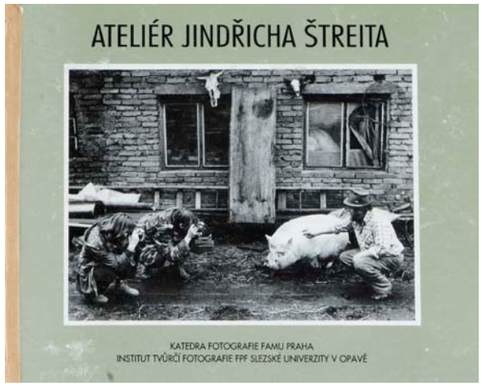

Ateliér Jindřicha Štreita **(Opava: Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity, 1996)**

Text o knize na straně 1009.

Citace: VOJTĚCHOVSKÝ, Miroslav, BIRGUS, Vladimír a ŠTREIT, Jindřich, ed. Ateliér Jindřicha Štreita. Opava: Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity, 1996. 58 stran.

Vystavující autoři: Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě: Petr Karola, Martin Popelář, Tomáš Pospěch, Evžen Sobek, Lucie Škvorová, Petr Vilgus. Katedra fotografie FAMU Praha: Pavla Hrachová, Vukašin Latinović, Libuše Rudinská, Elke Schulze-Bisping, Zdeněk Stolbenko, Daniel Šperl.

Náklad: 1 000 výtisků.

Katalog k výstavě studentů FAMU Praha a Institutu tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě z pracovních dílen dokumentární fotografie.
Letní filmová škola, Kino Hvězda, Uherské Hradiště, 26. července–31. srpna 1996.
Galerie 4, Cheb, 2. října–25. října 1996.
Galerie „Zámek“, Dolní Benešov, prosinec 1996–leden 1997.
Uniwersytecka Galeria Sztuki Wspókzesnej, Cieszyn, březen 1997.

Fotografie na obálce Jindřich Štreit – Horní Loděnice 1994 .
Kurátor výstavy Jindřich Štreit. Texty Miroslav Vojtěchovský, Vladimír Birgus.
Grafická úprava Vojtěch Bartek.

Tisk: Nová Grafia Opava. Litografie Kahografik Zlín.

Ostrava. Obležené město **(Ostrava: Sfinga, 1995)**

Text o knize na straně 393.

Citace: KOLÁŘ, Viktor a ŽILA, Jaroslav. *Ostrava*. *Obležené město*. 1. vyd. Ostrava: Sfinga, 1995. 132 stran. ISBN 80-7188-016-7.

Autor fotografií: Viktor Kolář.

Básně: Jaroslav Žila.

Přebal a grafickou úpravu navrhla Marta Roszkopfová. Úvodní texty napsali Richard Svoboda a Peter Zajac. Překlady Jan Balabán (angličtina), Dagmar Lukášová (francouzština), Eva Tomanová (němčina). Z prostředků grantu uděleného městem Ostravou vydalo nakladatelství Sfinga v Ostravě v roce 1995 jako svou 134. publikaci.

Tisk: HELIOS Praha, závod Exprint v Červeném Kostelci.

Bibliografie a ohlasy: ALBRECHT, Josef. Kolářova kniha o Ostravě se radním nelíbí. *Mladá fronta Dnes*, 1996. Ročník 7. Číslo 35, s. 18;
BALABÁN, Jan. Umělci vidí své město jinak, než si to radnice přeje. *Literární noviny*, 1996. Ročník 7. Číslo 29. Konserva [příloha], s. 7;
BAUDRILLARD, Jean. O svádění. Olomouc: *Votobia*. 1996;
CHUCHMA, Josef. Kniha o městě, v němž pravda ani lži nic nezmění. *Mladá fronta Dnes*, 1996. Ročník 7. Číslo 35, s. 19;
CHUCHMA, Josef. Viktor Kolář se úmyslně vystavuje nepohodě. *Mladá fronta Dnes*, 1997. Ročník 8. Číslo 278, s. 19;
SILVERIO, Robert. Černé město v temném kaleidoskopu. *Lidové noviny*, 1996. Ročník 9. Číslo 43, s. 11;
ZELINSKÝ, Miroslav. Ostrava jako úděl a dar. *Tvar*, 1996. Ročník 7. Číslo 4, s. 21;
UHLÁŘ, Břetislav. Ostrava coby obležené město. *Svoboda: Severomoravský deník*. Ročník 6. Číslo 15. 18. ledna 1996. s. 13;
HOLÝ, Petr. Nebudou to slova, co vyšlehne z mých úst... *Svoboda: Severomoravský deník*. 2. února 1996. s. 13;
JEDLIČKA, Alois. Chodím po svých stezkách, které neprozrazuji. *Svoboda*, příloha *Víkend*. 16. března 1996. s. 1;
RUDÝ, Michal. Humor, ironie, Ostrava. *Večerník Praha*, 1995. Ročník 5. Číslo 71, s. 4;
BIRGUS, Vladimír. Viktor Kolář své téma neztratil. *Mladá fronta Dnes*, 1996. Ročník 7. Číslo 39, s. 19;
(Vy). Ostrava – obležené město. *Svobodné slovo – Brno*. Ročník 52. Číslo 17. 20.1. 1996, s. 13;
Básnická tvorba Ostravy 90.let / Jakub Bielecki. *Tvar*. Ročník 7, 1996. Číslo 19, 14. 11., s. 6–7;
Viktor Kolář. *Fotografie Magazín*. 03/1996, s. 3;
Mladý svět. 27. dubna 1995, s. 58;
Mladý svět. 24. ledna 1996, s. 6;
KRÁL, Jan [redaktor]. Spor o Obležené město. *Klekánice*. Česká televize. Premiéra 23. ledna 1996. Stopáž v pořadu 31:42–38:49;
Fotografie Jana Saudka a Viktora Koláře. *Zblízka*. Česká televize. Premiéra 2. března 1997.

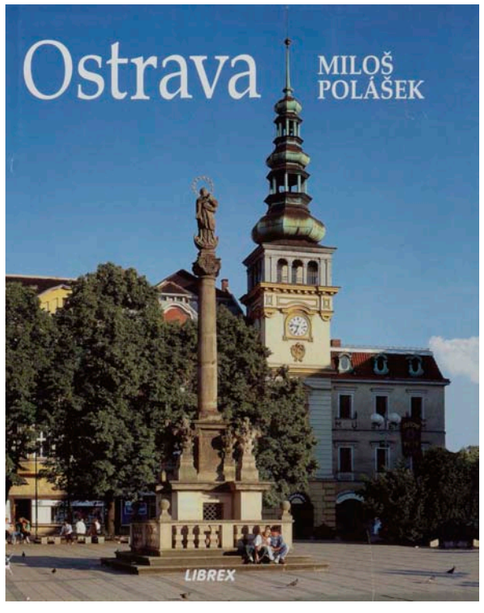

Ostrava. Portrét města **(Ostrava: Librex, 1996)**

Text o knize na straně 407.

Citace: POLÁŠEK, Miloš. *Ostrava. Portrét města*. Vydání 1. Ostrava: Librex, 1996. [158] s. ISBN 80-85987-61-9.

Anotace dle Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně: Kniha fotografií představuje Ostravu nejen jako „černé město“ ale odkrývá i její současnou podobu moderního rychle se rozvíjejícího města.

Autor fotografií: Miloš Polášek.

Průvodní text napsal Miroslav Stoniš. Popisky k fotografiím a grafická úprava Miloš Polášek, Studio EN FACE. Překlady: PhDr. Iva Nastálková (angličtina), Mgr. Věra Galvánková (němčina), Ing. Jana Luzarová (francouzština) Vydalo nakladatelství Librex v Ostravě v roce 1996.

Tisk: Ostravské tiskárny, a. s.

Bibliografie: ŠER, Karel. Jak poskládat fotoobjektivem město. *Svoboda*. 19. prosince 1996, s. 17;
ŠŤASTNÁ, Marie. Ostrava – Portrét města. *Triumf: Časopis pro kulturu, program a životní styl*. roč. 5. č. 3. Březen 1996, s. 26.

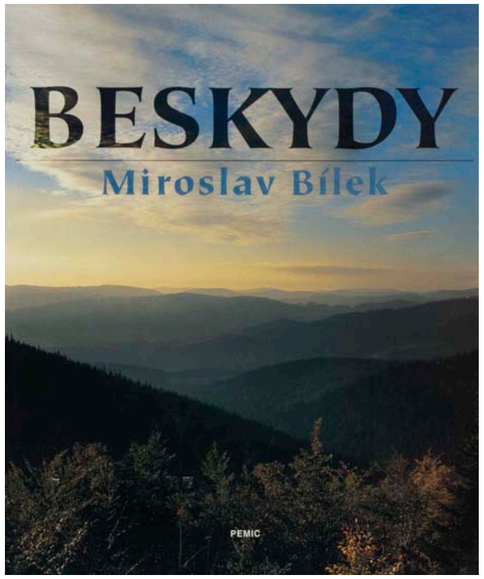

Beskydy **(Ostrava: PEMIC, 1996)**

Citace: BÍLEK, Miroslav a MACHAČ, Jan, ed. Beskydy. Vyd. 1. Ostrava: PEMIC, 1996. [122] stran. ISBN 80-902083-0-4.

Anotace dle Městské knihovny v Praze: Zřejmě jako protiklad je v závěru publikována vědecká práce jednoho z předních odborníků z Mendelovy zemědělské a lesnické fakulty v Brně, ilustrující nedobrý současný ekologický stav lesních porostů Moravskoslezských Beskyd.

Autor fotografií: Miroslav Bílek.

Předmluvu napsal PaedDr. Miloslav Stibor. Kapitolu Nemocné lesy Beskyd napsal prof. ing. Jaroslav Křístek, DrSc. K vydání připravil a texty k fotografiím napsal PhDr. Jan Machač. Překlady popisků k fotografiím a textů na záložkách do němčiny a angličtiny Alena Velemínská. Překlady resumé do němčiny PhDr. Miroslava Hamalová, CSc., do angličtiny Ing. Bohuslav Horák. Přebal, vazbu a grafickou úprav navrhli Zbyněk Janáček a Ivan Straňák. Za podpory akciové společnosti FORESTA, a.s., vydalo jako svou první publikaci nakladatelství PEMIC v Ostravě v roce 1996. Vydání první.

Tisk: Těšínská tiskárna, a.s., Český Těšín. Litografie TIGRIS, s.r.o., Zlín
Doporučená cena 340 Kč.

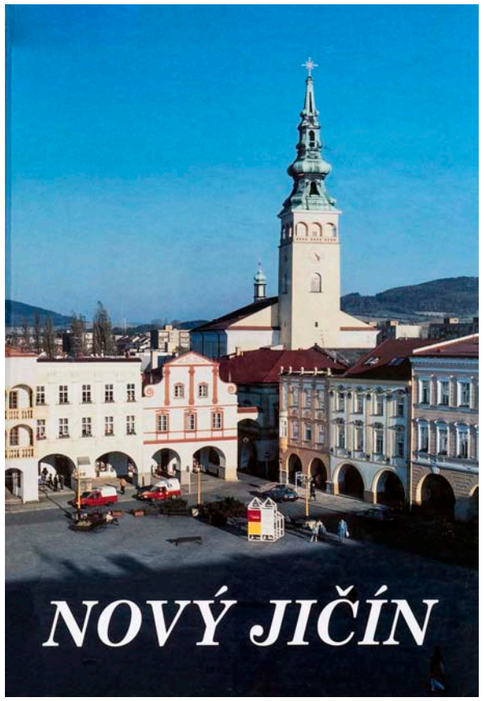

Nový Jičín **(Nový Jičín: Městský úřad, 1996)**

Citace: ZEZULČÍK, Jaroslav. *Nový Jičín*. 1. vyd. Nový Jičín: Městský úřad, 1996. 98 stran. ISBN 80-902142-1-5.

Autor fotografií: Ladislav Šmitke.

Náklad 2 700 výtisků.

Text: Jaroslav Zezulčík. Za technické spolupráce firmy Jiří Němec, Repronis. Graficky upravil, fotografiemi č. 4, 5, 10, 43, 48, a na str. 20, 31, 42, 59, 67, 76, a foto leteckým přispěl Martin Vyoral.

Tisk Printo, Ostrava.

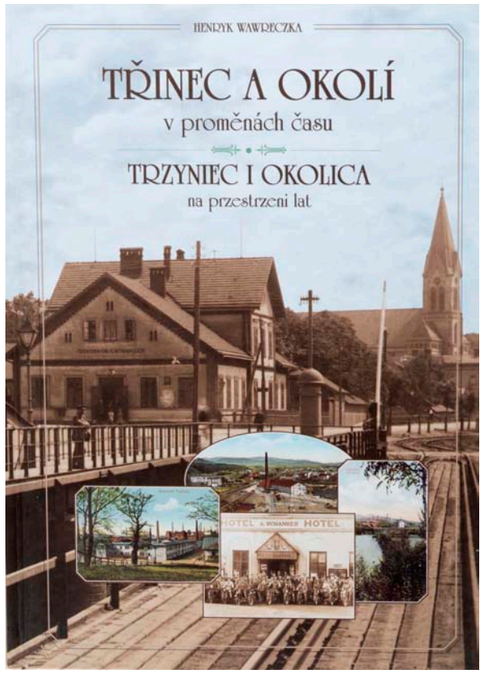

Třinec a okolí v proměnách času **(Třinec: Wart, 1997)**

Citace: WAWRECZKA, Henryk. *Třinec a okolí v proměnách času*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 1997. 148 s. ISBN 80-238-2050-8.

Třinec a okolí v proměnách času.
Trzyniec i okolica na przestrzeni lat.

Jazyková úprava: Mgr. Pavla Jaworska. Polský překlad: Mgr. Kazimierz Jaworski. Německý překlad: Rudolf Rakowski. Anglický překlad: Kryštof Bajger. Historická recenze: PhDr. Stanisław Zahradník, CSc. Grafická úprava: Ladislav Szpyrc, Henryk Wawreczka.

Vydalo nakladatelství Wart – Henryk Wawreczka, Nebory 173, Třinec.

Tisk: Těšínská tiskárna, a. s., ul. Štefánikova 2, Český Těšín. Litografie a počítačová sazba: fa Lubomír Horňák, ul. Lipová, Český Těšín.

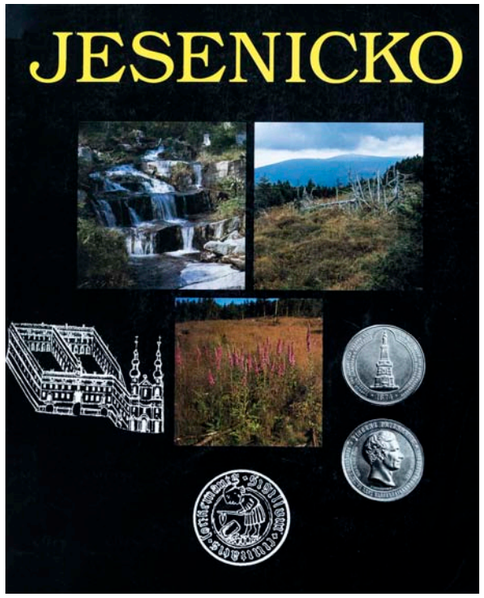

Jesenicko **(Brno: Cesta, 1997)**

Citace: MALÝ, Libor et al. *Jesenicko*. Brno: Cesta, 1997, [122] stran. ISBN 80-7295-056-8.

Autoři fotografií: Květoslav Growka – foto č. 100. Hana Kovaříková – foto č. 53. František Kyjovský – foto č. 24, 26, 32, 34, 36, 38, 39, 49, 62, 68, 73, 92, 95, 99. Libor Malý – 1 foto na přední straně obálky, 2 fota na zadní straně obálky, patitul, foto č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 14, 15, 18, 22, 23, 29, 30, 33, 41, 56, 65, 66, 67; 69, 74, 75, 79, 80, 86, 87, 89, 94, 96, 97, 98, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109. Petr Novák – foto č. 50, 51, 52, 55, 60, 61, 63, 64, 70, 77, 78, 93. Jana Smahelová – 1 foto na přední straně obálky, 1 foto na zadní straně obálky, titul, foto č. 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 19, 20, 21, 25, 27, 28, 31, 35, 37, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 54, 57, 58, 59, 71, 72, 76, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 90, 91, 101, 102, 110, 111, 112, 113. Zdeněk Šmíd – 1 foto na přední straně obálky. Černobílé fotografie Rudolf Smahel.

Vydalo nakladatelství CESTA ve spolupráci s knihkupectvím DOMEČEK, Jeseník.

Autoři textu: Zdeněk Brachtl, Květoslav Growka, Alexandr Kaňovský. Dobové pohlednice laskavě zapůjčili: Jiří Geriš – Goldkoppe – Zlatý chlum, Freiwaldau – Jeseník, Setzdorf – Vápenná, Bad GrMenberg – Lázně Jeseník, Kurort Nieder-Lindewiese – lázně Dolní Lipová, Reihwiessen – Rejvíz, Zuckmantel-Mariahilf – Zlaté Hory – kostel Panny Marie Pomocné, Niklasdorf – Mikulovice, Weidenau – Vidnava, Altrothwasser – Stará Červená Voda, Friedeberg – Žulová, Jauernig – Javorník, Georgshalle – Račí údolí, Bílá Voda. Alexandr Kaňovský – Chata na Červenohorském sedle.

Obálku navrhla a graficky zpracovala Jana Smahelová.

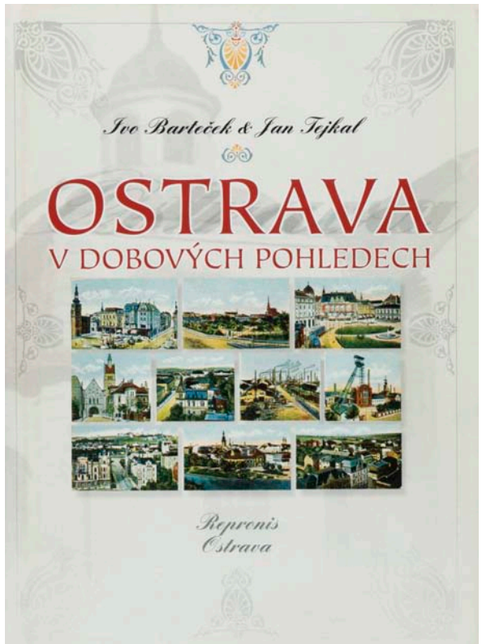

Ostrava v dobových pohledech **(Ostrava: Repronis, [1997])**

Citace: BARTEČEK, Ivo a TEJKAL, Jan. *Ostrava v dobových pohledech*. 1. vydání. Ostrava: Repronis, [1997], 56 stran. ISBN 80-86122-08-5.

Anotace: Putování Ostravou v doprovodu objektivu nabývá podoby mozaiky složené ze starých pohlednic. Byly to právě staré pohlednice, které své město ve zkratce co nejúprosněji a nejvýstižněji charakterizovaly. Spoluvytvářely zároveň jednu z obecně přijímaných podob Ostravy, putující Evropou - i mimo ni.

Vydal Magistrát města Ostravy v Repronisu.

Text doc. PhDr. Ivo Barteček, CSc. Popisy Jan Tejkal. Grafická úprava Zbyněk Janáček.
Grafická úprava: Zbyněk Janáček. Jazykově upravil: PhDr. Martin Pilař, CSc.

2. vydání (1998):
BARTEČEK, Ivo a TEJKAL, Jan. Ostrava v dobových pohledech. 2., upravené vydání. Ostrava: Repronis, 1998. 56 s. ISBN 80-86122-17-4.

Použité dobové snímky a pohlednice pocházejí převážně ze soukromé sbírky Jaromíra Tejkala, část ikonografických materiálů laskavě zapůjčily Ostravské muzeum a Archiv města Ostravy. V textu je použito ukázek z díla Josefa Filgase Zapomenutá Ostrava (1962).

Pozdrav z Frýdecko-Místecka: Frýdecko-Místecko na dobových pohlednicích **(Frýdek-Místek: VAPE, 1997)**

Citace: PETER, Václav. *Pozdrav z Frýdecko-Místecka: Frýdecko-Místecko na dobových pohlednicích*. Vyd. 1. Frýdek-Místek: VAPE, 1997. 160 stran. ISBN 80-238-1617-9.

Jazyková úprava: Dana Ryšková. Anglický překlad: Pavel Ondráček. Německý překlad: Marie Žídková. Grafická úprava: Ladislav Szpyrc, Klarissa Ondráčková. Litografie a počítačová sazba: Fa Horňák, ul. Lipová, Český Těšín.
Na textové části spolupracoval kolektiv pracovníků Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku.

2. vydání (2000):
PETER, Václav. *Pozdrav z Frýdecko-Místecka: Frýdecko-Místecko na dobových pohlednicích*. Vyd. 2. Frýdek Místek: T.I.M.E., 2000. 152 stran. ISBN 80-902844-0-X.

Ostrava v proměnách času **(Šenov u Ostravy: Tilia, 1997)**

Citace: ŽÁČEK, Rudolf, ed. a KORBELÁŘOVÁ, Irena, ed. *Ostrava v proměnách času*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. [57] s. ISBN 80-86101-05-3.

Samostatná franzouzská verze: ŽÁČEK, Rudolf, ed. a KORBELÁŘOVÁ, Irena, ed. *Ostrava métamorphosée par le temps*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. [56] s. ISBN 80-86101-28-2.

Připravili a úvodní slovo napsali Irena Korbelářová a Rudolf Žáček.

Vydáno s podporou gramu Magistrátu města Ostravy.
Publikace vznikla při příležitosti konání výstavy „Ostrava v proměnách času“ ve vestibulu Nové radnice v Ostravě v listopadu—prosinci 1997.

Grafickou úpravu a obálku navrhl Martin Vyoral. Fotografie Archiv města Ostravy, Slezské zemské muzeum v Opavě a Hana Kunzová. Vydalo nakladatelství Tilia v Šenově u Ostravy pro Centrum kultury a vzdělávání Moravská Ostrava a Přívoz v roce 1997 jako svou 21. publikaci.

Tisk: tiskárna Oldřicha Haroka v Šenově u Ostravy.

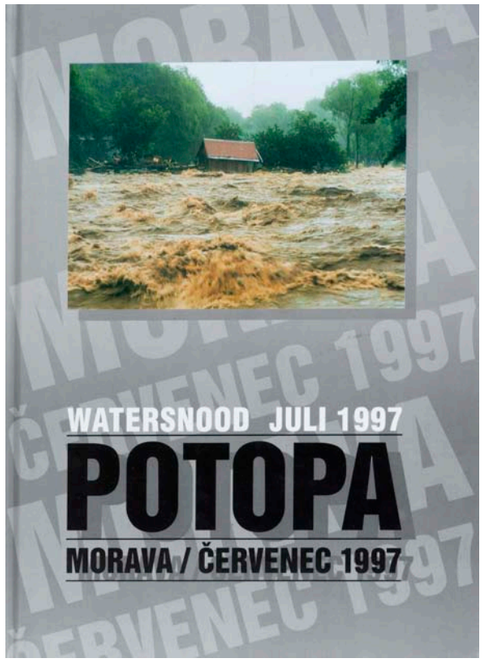

Potopa: Morava – červenec 1997 **([Olomouc]: Fontána, 1997)**

Citace: Potopa: Morava – červenec 1997. [Olomouc]: Fontána, 1997. 48 stran. ISBN 80-901989-8-8.

Autoři fotografií: Ladislav Galgonek, Ladislav Pecha, Jiří Matějka, Andrea Šindelářová, Ing. Jana Kypúsová, dr. Ladislav Steininger, Jan Blaščík, Jitka Polzerová, Jiří Kopáč, Jan Mracký, Milena Valušková, Zdeněk Sodoma, Blanka Martinovská, Jaroslav Londin, Ing. Jiří Březina, Ing. Petr Zatloukal, Tomáš Jemelka, Luděk Peřina, Libor Teichmann, Josef Sedlák, Vladimír Měrák, Lenka Daňhelová, Jiří Pavlík, Bedřich Šteigl.

Grafická úprava: Oldřich Šembera a AMOS studio.

Tisk: Moravské tiskárny, a. s., Studentská 5 Olomouc.

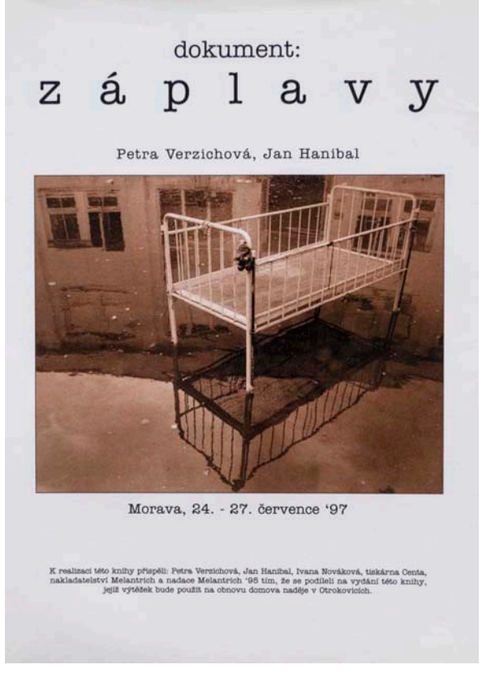

Dokument: záplavy: Morava, 24.-27. července 97 **([Praha]: Melantrich, 1997)**

Citace: VERZICHOVÁ, Petra a HANIBAL, Jan. Dokument: záplavy: Morava, 24.-27. července 97. 1. vyd. [Praha]: Melantrich, 1997. 144 stran. ISBN 80-7023-258-7.

Autoři: Petra Verzichová, Jan Hanibal.

Z pověření nadace Melantrich ‚95 vydalo nakladatelství Melantrich v roce1997 jako svou 5398. publikaci. Odpovědný redaktor: Michal Zítko. Grafická úprava: Ivana Nováková.

Tisk Centa Brno.

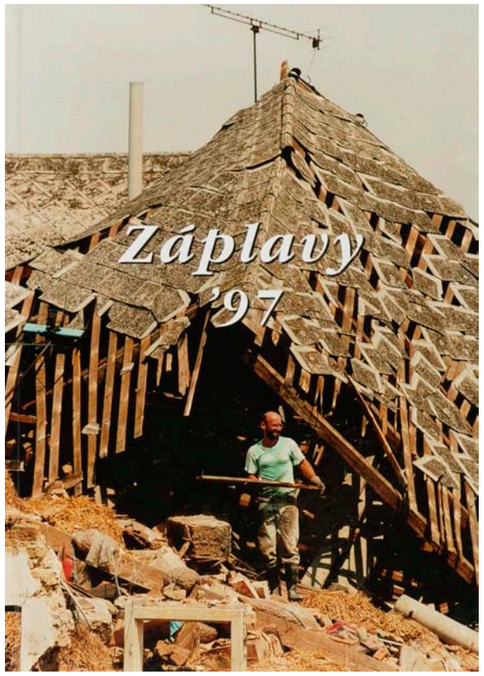

Záplavy 97 **(Praha: Česká pojišťovna, 1998)**

Citace: *Záplavy 97*. Praha: Česká pojišťovna, 1998. 91 nečíslovaných stran. ISBN 80-270-6440-6.

Autoři fotografií: Daniel Materna (foto str. 22, 50, 60, 61, 67, 69), David Neff (foto na titulní straně a str. 6, 14, 27, 59, 70, 71, 74, 83, 85) a Michal Růžička (foto str. 11, 62-66) (Agentura MAFA). Dále Štěpán Luťanský (foto str. 68, 84). Ostatní snímky pocházejí z archivu České pojišťovny.

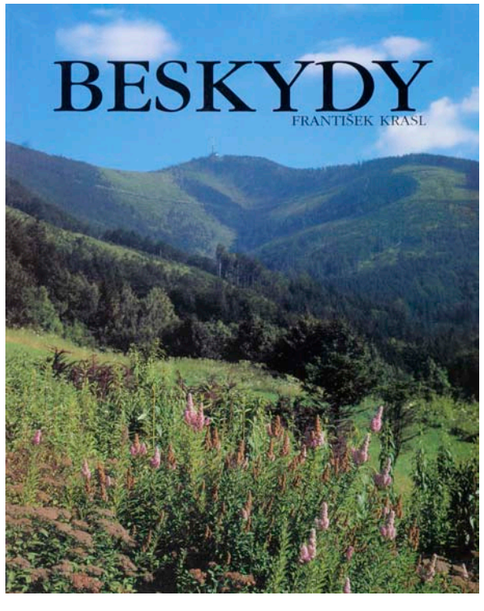

Beskydy **(Frýdek-Místek: Lev Bílek, 1999)**

Citace: KRASL, František. *Beskydy*. Frýdek-Místek: Lev Bílek, 1999. 48 stran. ISBN 80-238-4144-0.

Soubor fotografií vydalo Nakladatelství Lev Bílek s.r.o. ve Frýdku - Místku v roce 1999.

Grafické zpracování Miroslav Tittler. Texty Karel Šer. Na první straně obálky Lysá hora, na poslední straně obálky Z Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Grafická úprava a sazba PosAm Ostrava s. r. o., Čs. legií 18., Ostrava.

Tisk LIT – Polygrafia, a. s., 8. března, Liberec.

Cesta ke svobodě **(Sovinec: Společnost přátel umění, 1999)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. Cesta ke svobodě. 1. vyd. Sovinec: Společnost přátel umění, 1999. 134 s. ISBN 80-238-4954-9.

Autor fotografií: Jindřich Štreit

Cesta ke svobodě / The Road Towards Freedom / Weg zur Freiheit.

Vydala Společnost přátel umění v Sovinci za finančního přispění Ministerstva zdravotnictví ČR a Okresního úřadu v Bruntále v roce 1999. Grafická úprava: Otakar Karlas. Texty: Tomáš Halík, David Ševčík, Pavel Bém, Lubomír Š., Miroslav Petříček ml., Jiří X. Doležal. Životopisné údaje: Antonín Dufek. Překlad do němčiny: Věra Kovářová. Překlad do angličtiny: Štěpán Kovařík. Fotografie Jindřicha Štreita: Michal Kubíček.

Tisk a knihařské zpracování: MTZ — Tiskárna Olomouc, a.s. Litografie: Regiodesign, s. r. o., Přerov.

„Cestu ke svobodě“ autor fotografoval v letech 1996 až 1999.

Bibliografie: ŠTREITOVÁ, Jana. Cesta ke svobodě – Jindřich Štreit. *Ateliér*, 1998. Ročník 11. Číslo 4, s. 7;
POSPĚCH, Tomáš. Jindřich Štreit – Cesta ke svobodě. *Ateliér*, 1998. Ročník 11. Číslo 22, s. 7;
STUCHLÍK, Eduard. Štreit fotografoval mezi narkomany. *Rovnost*, 1999. Ročník 9. Číslo 236, s. 9.

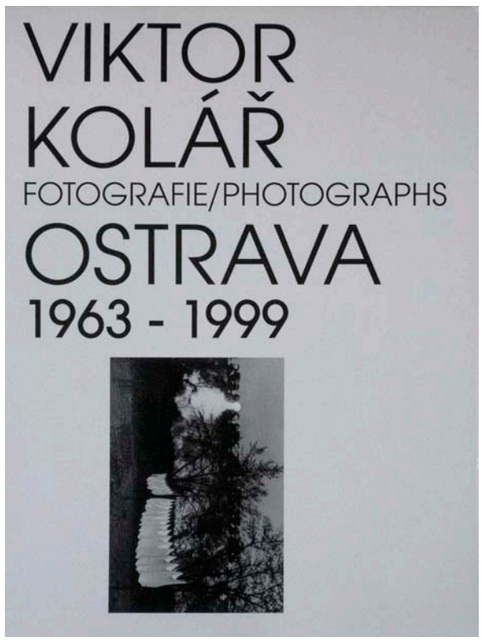

Viktor Kolář. Fotografie / Photographs. Ostrava 1963–1999 **(Ostrava: Galerie výtvarného umění v Ostravě, 1999)**

Citace: KOLÁŘ, Viktor. *Viktor Kolář. Fotografie / Photographs. Ostrava 1963–1999*. Ostrava: Galerie výtvarného umění v Ostravě, 1999.

Autor fotografií: Viktor Kolář

Katalog vydaný k výstavě v Domě umění v Ostravě konané od 21. září do 24. října 1999.

Anglický překlad: Pavel Kolář, Stephen Schoehenhoff
Grafická úprava: Marta Rozkopfová.

Foto na obálce: Ostrava, 1964.

Sazba, litografie: Huspek Design, Hostinné.
Tisk: Tiskárna As, a. s.

Těšín, Český Těšín na starých pohlednicích a fotografiích **(Třinec: Wart, 1999)**

Citace: WAWRECZKA, Henryk, SPYRA, Janusz a MAKOWSKI, Mariusz. Těšín, Český Těšín na starých pohlednicích a fotografiích. Vyd. 1. Třinec: Wart, 1999. 178 s. ISBN 80-238-4804-6.

Autoři: Henryk Wawreczka, Janusz Pyra, Mariusz Makowski.

Historický úvod: Dr. Janusz Spyra, PhDr. Věra Tomolová.
Texty k pohlednicím: Dr. Janusz Spyra, Mgr. Mariusz Makowski.
Redakce: Henryk Wawreczka.
český překlad: Mgr. Pavla Jaworská. Polský překlad: Mgr. Kazimierz Jaworski.
Německý překlad: Mgr. Karina Szücsová. Anglický překlad: Kryštof Bajger
Grafická úprava: Ladislav Szpyrc, Henryk Wawreczka. Počítačová sazba: fa Lubomír Horňák, Štefánikova 4, 737 01 Český Těšín.

Tisk: Printo spol. s r. o.

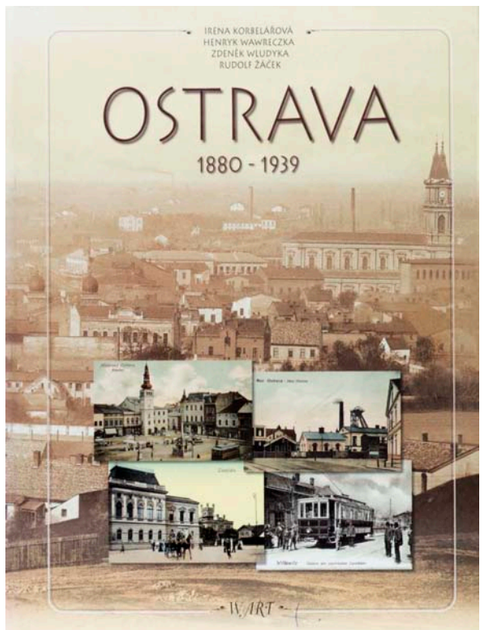

Ostrava 1880–1939 **(Třinec: Wart, 2000)**

Text o knize na straně 413.

Citace: KORBELÁŘOVÁ, Irena et al. *Ostrava 1880–1939*. Vydání první. Třinec: Wart, 2000. 180 stran. ISBN 80-238-5949-8.

Anotace: Veduty Ostravy a třiceti tří připojených moravských obcí zachycené na místopisných pohlednicích, přibližují podobu a historii těchto míst v letech 1880 až 1939.

Irena Korbelářová, Henryk Wawreczka, Zdeněk Wludyka, Rudolf Žáček
Texty: Irena Korbelářová, Rudolf Žáček. Redakce: Henryk Wawreczka. Anglický překlad: EuroLingua spol. s r. o. Německý překlad: Mgr. Karina Szücsová. Grafická úprava: Ladislav Szpyrc, Henryk Wawreczka. Vydalo: nakladatelství Wart – Henryk Wawreczka, Nebory 173, 739 57 Třinec, tel.: 0659/346 086. Vydání první.

Tisk: PRINTO spol. s. r. o., Gen. Sochora 1379, 708 00 Ostrava-Poruba.
Litografie: Fa Lubomír Horňák, Štefánikova 4, 737 01 Český Těšín.

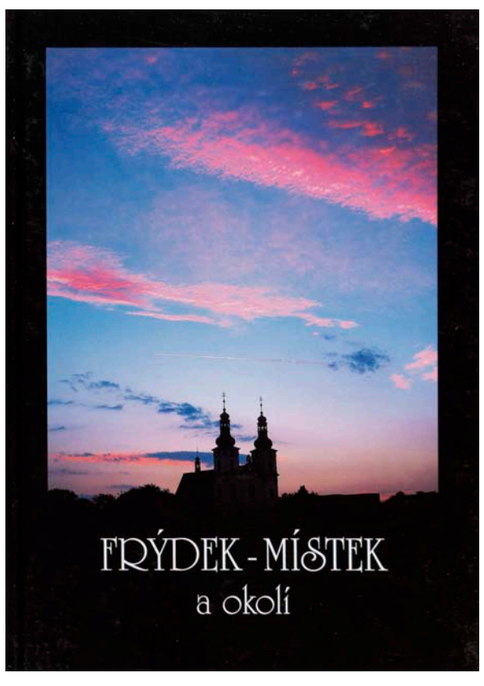

Frýdek-Místek a okolí **(Frýdek-Místek: Městský úřad Frýdek-Místek, 2000)**

Citace: VESELSKÁ, Jiřina. *Frýdek-Místek a okolí*. Frýdek-Místek: Městský úřad Frýdek-Místek, 2000.

Fotografie: Jaroslav Řehák a František Krasl (str. 93, 94, 95, 96).

Náklad: 3 000 výtisků.

Text: Mgr. Jiřina Veselská. Překlady: angličtina –Mgr. Pavel Ondráček, němčina – Mgr. Magda Richterová, poltina – Joanna Waniová. Kresby: Klarisza Ondráčková.

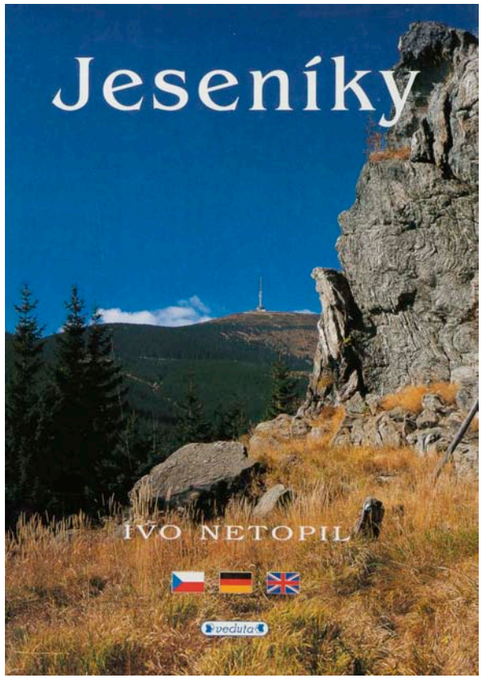

Jeseníky **(Štíty: Veduta, 2000)**

Citace: NETOPIL, Ivo. *Jeseníky*. 1. vyd. Štíty: Veduta, 2000. 128 stran. ISBN 80-901592-9-X.

Anotace: Snímky oblíbených motivů horské a podhorské přírody zachycují krajinu Jeseníků za každého počasí, za každé roční doby a z různých úhlů pohledu.

Autor fotografií: Ivo Netopil
Text RNDr. Zdeněk Gába. Anglický překlad Mgr. Ivana Škvárová. Německý překlad. Dagmar Dudová, Wolfgang Böhme. Graficky upravil Pavel Ševčík.

Vydalo Vydavatelství Pavel Ševčík — VEDUTA Široká 139, 789 91 Štíty, v roce 2000.

Tisk: HELIOS a. s., závod Exprint Červený Kostelec.

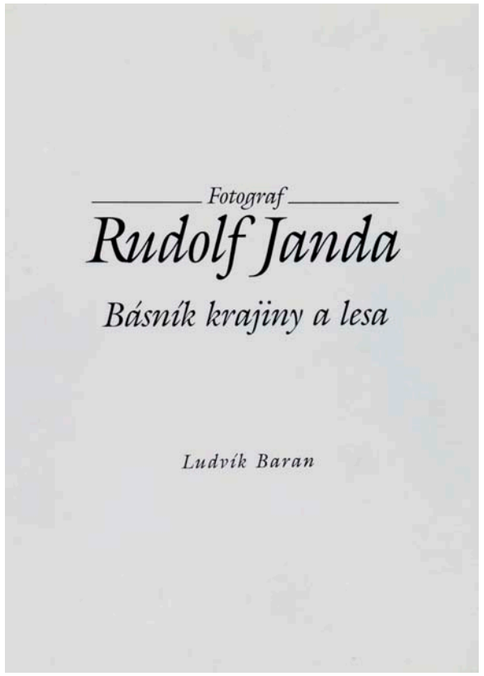

Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa **(Frenštát pod Radhoštěm: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000)**

Text o knize na straně 1011.

Citace: BARAN, Ludvík, KLUČKA, Jiří, ed. a ŠAMAJ, Josef, ed. *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa*. 1. vyd. Ve Frenštátě pod Radhoštěm: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000. 20 s., 12 s. obr. příl. ISBN 80-86245-07-1.

Edice: Profily; sv. 2.

Náklad: 250 výtisků.

Z celkového nákladu je 30 výt. číslováno, opatřeno suchou pečetí Muzejní a vlastivědné společnosti ve Frenštátě pod Radhoštěm a podepsáno autorem studie a fotografem.

Autor fotografií: Rudolf Janda.

Text: Ludvík Baran.

V příloze dvanáct fotografií Rudolfa Jandy reprodukovaných laserovou technikou. Graficky upravil a technickou redakci provedl Josef Šamaj. Medailonek napsal a k vydání připravil Jiří Klečka. Vydala Muzejní a vlastivědná společnost ve Frenštátě pod Radhoštěm za účasti města Frýdku-Místku a Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku v roce 2000 jako druhý svazek edice Profily. Tištěno na ofsetovém papíru, sazba z písmene Industrial, z celkového nákladu 250 výtisků je 30 číslováno, opatřeno suchou pečetí Muzejní a vlastivědné společnosti ve Frenštátě pod Radhoštěm a podepsáno autorem studie a fotografem. Část nákladu je neprodejná. Foto frontispice: Lesní interiér na Bílé Opavě, 1944.

Tisk: Tiskárna Lu press, spol. s r.o., Frýdlant nad Ostravicí.

Lidé Třineckých železáren **(Třinec: Třinecké železárny, 2000)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Lidé Třineckých železáren*. Třinec: Třinecké železárny, 2000. 94 stran. ISBN 80-238-5558-1.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Lidé Třineckých železáren / People of Třinec Steelworks / Die Menschen der Třinecer Hütte / Les gens de l usine métallurgique de Třinec.

Vydaly Třinecké železárny, a. s., Moravia Steel, a. s. v roce 2000. Grafická úprava: Otakar Karlas. Texty: Jiří Wawrzacz, Jindřich Štreit. Životopisné údaje: Antonín Dufek. Překlad do angličtiny a francouzštiny: Kateřina Tlachová. Překlad do němčiny: Bernd Magar. Cizojazyčné verze životopisu: archiv Jindřicha Štreita.
Tisk a knihařské zpracování: MTZ – Tiskárna Olomouc, a. s. Litografie: Regiodesign s. r. o., Přerov.

Třinecké železárny, a. s. 739 70 Třinec, Czech Republic tel.: ++420-659-4-111 11 fax: ++420-659-331 831 http://www.trz.cz.

MORAVIA STEEL, a. s. areál Třineckých železáren, a. s. 739 70 Třinec, Czech Republic ++420-659-4-360 65 tel.: ++420-659-4-324 74 fax: ++420-659-4-324 51 e-mail: info@moravia-steel.cz http://www.moravia-steel.cz

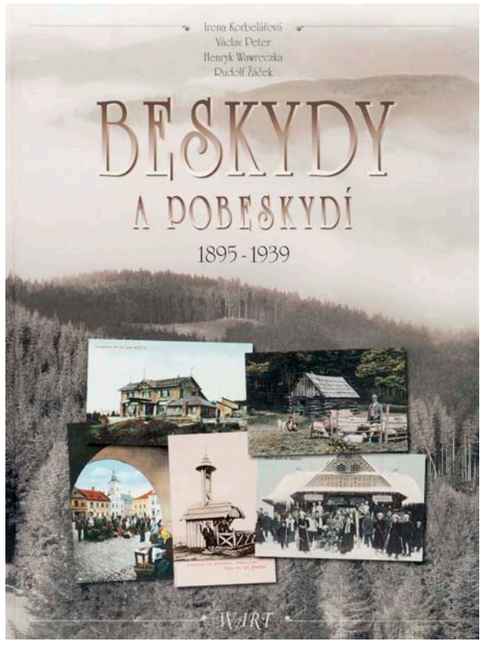

Beskydy a Pobeskydí 1895–1939 **(Třinec: Wart, 2001)**

Citace: KORBELÁŘOVÁ, Irena et al. *Beskydy a Pobeskydí 1895–1939*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 2001. 182 stran. ISBN 80-238-7589-2.

Irena Korbelářová, Václav Peter, Henryk Wawreczka, Rudolf Žáček.

Texty: Irena Korbelářová, Rudolf Žáček. Redakce: Henryk Wawreczka.
Anglický překlad: EuroLingua spol. s r. o. Německý překlad: Karina Szücsová. Polský překlad: Kazimierz Jaworski. Grafická úprava: Ladislav Szpyrc, Henryk Wawreczka.

Tisk a vazba: Těšínská tiskárna.

Litografie: Fa Lubomír Horňák, Štefánikova 4, 737 01 Český Těšín.
Vydalo: nakladatelství Wart – Henryk Wawreczka, Nebory 173, 739 57 Třinec – tel.: 558 346 086, 2002 Vydání druhé

2. vydání (2002):
KORBELÁŘOVÁ, Irena et al. *Beskydy a Pobeskydí 1895–1939*. Vyd. 2. Třinec: Wart, 2002. 182 stran. ISBN 80-238-7589-2..

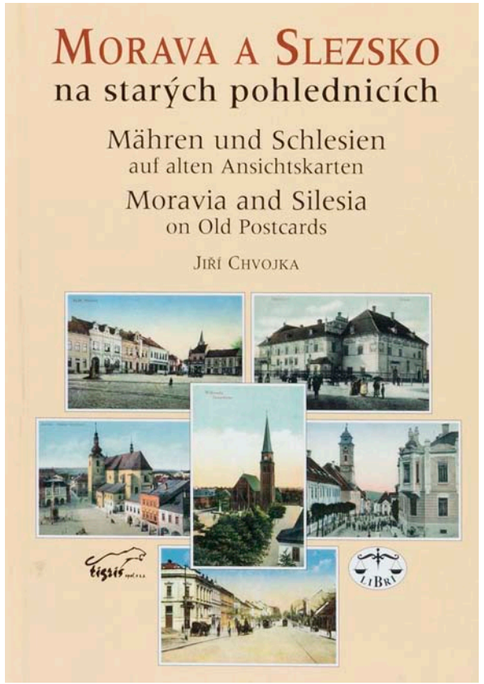

Morava a Slezsko na starých pohlednicích **(Praha: Libri, 2001)**

Citace: CHVOJKA, Jiří. *Morava a Slezsko na starých pohlednicích*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. 286 s. ISBN 80-7277-050-0.

Anotace dle OKCZ: Na 400 barevných dobových vyobrazení s doprovodným textem, a to i v německém a anglickém znění, ukazuje čtenáři, jak vypadala moravská města, ale i další pamětihodnosti (Velehrad, Praděd, Moravský kras a podobně) na počátku 20. století. Knížka není jen nostalgickým ohlédnutím, ale i důležitým dobovým dokumentem.

Morava a Slezsko na starých pohlednicích / Mähren und Schlesien auf alten Ansichtskarten / Moravia and Silesia on Old Postcards

Náklad: 3 000 výtisků.

První vydání. Vydalo nakladatelství Libri, Hořejší nábřeží 17, Praha 5, e-mail: libri@libri.cz, http://www.libri.cz, v roce 2001 jako svou 136. publikaci v nakladatelství Tigris, spol. s r. o., Nábřežní 599, Zlín-Prštné, e-mail: tigris@tigris.cz, http://www.tigris.cz. Přeložily Elizabeth Kindlová (angličtina), Silke Klein (němčina). Odpovědná redaktorka Jana Vrbová. Obálka a grafická úprava Pavel Rajský.

Tisk Těšínská tiskárna a.s., Štefánikova 2, Český Těšín. Litografie Tigris, spol. s r.o., Zlín-Prštné.

Doporučená cena 595,- Kč.

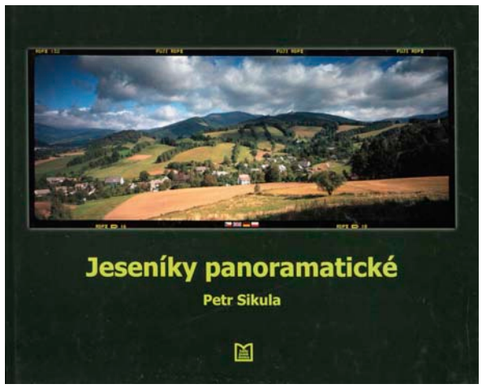

Jeseníky panoramatické **(Ostrava: Montanex, 2001)**

Citace: SIKULA, Petr. *Jeseníky panoramatické*. Ostrava: Montanex, 2001. 112 s. ISBN 80-7225-071-X.

Edice: Tady jsme doma.

Překlady: UNI-contact (polský jazyk) a Zbyněk Gross (německý a anglický jazyk).

Odpovědný redaktor: Cyril Vltavský.

Vydal: MONTANEX a.s., Výstavní 10, 730 40 Ostrava ve spolupráci s GRAFIS REPRO spol. s r.o. v roce 2001 jako svou 219. publikaci.

Tisk a vazba: Tiskárna FINIDR, s.r.o., Český Těšín. Sazba a lito: GRAFIS REPRO spol. s r.o., Ostrava.

www.vsechnyknihy.cz.

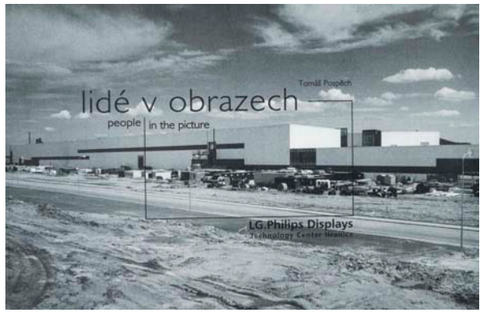

Lidé v obrazech **(Hranice: DOST, 2001)**

Citace: POSPĚCH, Tomáš. *Lidé v obrazech*. Hranice: DOST, 2001. 68 stran. ISBN 80-902942-2-7.

Lidé v obrazech / People in the Picture

Autor fotografií: Tomáš Pospěch.

Odpovědný redaktor: Vladan Pěnkava. Texty: Jon Richters, Robert Peetoom, Vladan Pěnkava. Překlad: Helena Buchníčková Grafický design: Martin Feikus.

Tisk: RETIS Krnov.

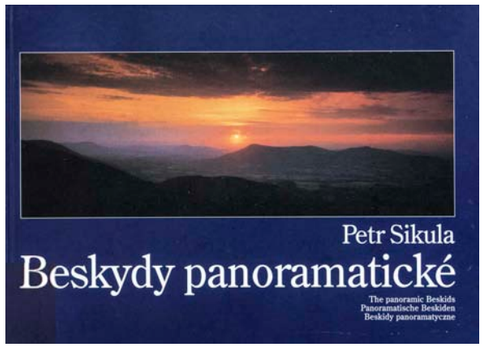

Beskydy panoramatické **(Ostrava: Montanex, 2002)**

Citace: SIKULA, Petr. *Beskydy panoramatické*. Ostrava: Montanex, 2002. 110 stran. ISBN 80-7225-089-2.

Edice: Tady jsme doma.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Grafická úprava: Aleš Stanovský. Překlady: UNI-contact (polský jazyk) a Zbyněk Gross (německý a anglický jazyk). Ve spolupráci se Sdružením pro rozvoj Moravskoslezského kraje, a Regionální hospodářskou komorou Ostrava vydal: MONTANEX a. s., Výstavní 10, 709 00 Ostrava v roce 2002 jako svou 236. publikaci.

Litografie, tisk a vazba: Printo spol. s r. o., Ostrava.

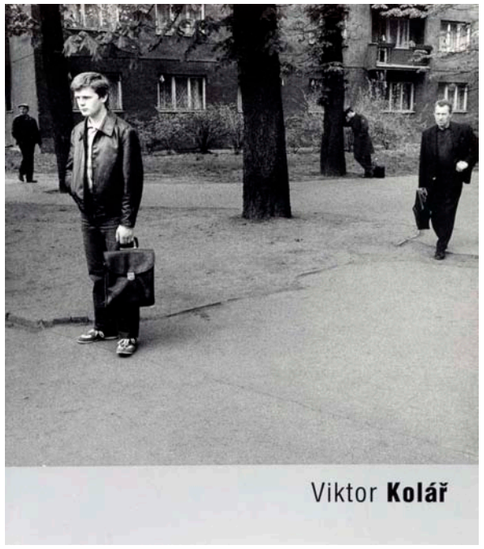

Viktor Kolář **(Praha: Torst, 2002)**

Text o knize na straně 1017.

Citace: KOLÁŘ, Viktor a CIESLAR, Jiří. Viktor Kolář. 1st ed. Praha: Torst, 2002. 142 stran. ISBN 80-7215-159-2.

Edice: FotoTorst; sv. 9.

Text: Jiří Cieslar. Překlad: Derek Paton. Grafická koncepce: Studio Najbrt, Prague Grafický design: Pavel Lev, Studio Najbrt Copy. Editoři: Jan Šulc a Lenka Urbanová. Vydal TORST, Opatovická 24, Prague 1, CZ-110 00.

Tisk: Trico, Praha. Litografie: Art D, Praha.

Bibliografie: CHUCHMA, Josef. Ostrava, to je Kolářův osud. *Mladá fronta Dnes*, 2002, Ročník 13. Číslo 31. Sport [příloha], s. C/8;
SUK, Jan. Silueta nadsvětního akrobata. *Tvar*, 2002, Ročník 13. Číslo 9, s. 23.

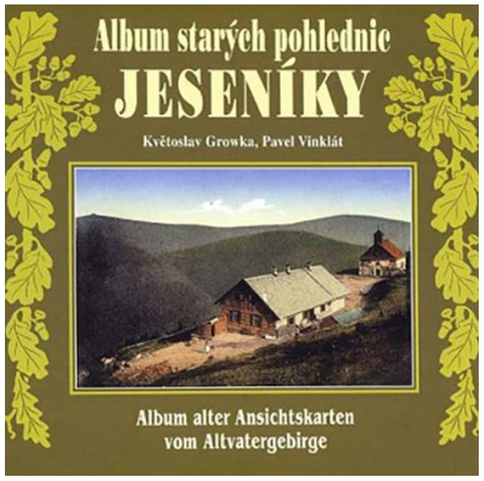

Album starých pohlednic – Jeseníky **(Liberec: Knihy 555, 2002)**

Citace: GROWKA, Květoslav a VINKLÁT, Pavel D. *Jeseníky*. Liberec: Knihy 555, 2002. 156 stran. ISBN 80-86660-00-1.

Edice: Album starých pohlednic.

Album starých pohlednic – Jeseníky / Album alter Ansichtskarten – Altvatergebirge

Výběr a uspořádání pohlednic Pavel Vinklát. Text: Květoslav Growka. Koncepce edice, návrh obálky a grafická úprava: Roman Karpaš.

Vydalo nakladatelství Květa Vinklátová – KNIHY 555 roku 2002 jako svou 2. publikaci.

Odpovědný redaktor: Pavel Vinklát. Jazyková úprava Oldřich Škrbel. Překlad do němčiny Herta Novotná. Litografie Graphis DTP studio, s. r. o., Liberec.

Tisk: Unipress, s. r. o.

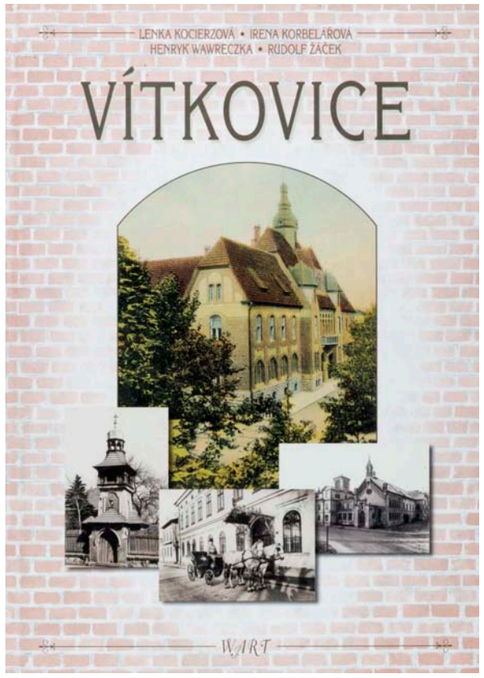

Vítkovice **(Třinec: Wart, 2002)**

Citace: KOCIERZOVÁ, Lenka et al. *Vítkovice*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 2002. 94 stran. ISBN 80-238-8498-0.

Lenka Kocierzová, Irena Korbelářová, Henryk Wawreczka, Rudolf Žáček.

Texty: Irena Korbelářová, Rudolf Žáček. Redakce: Lenka Kocierzová, Henryk Wawreczka. Anglický překlad: EuroLingua spol. s r. o. Německý překlad: Karina Szücsová. Grafická úprava: Lenka Kocierzová, Henryk Wawreczka.

Tisk: FINIDR spol. s r. o., Český Těšín. Litografie: Fa Lubomír Horňák, Štefánikova 4, Český Těšín.

Vydalo: Nakladatelství WART, Henryk Wawreczka, Nebory 173, 739 57 Třinec pro Statutární město Ostrava – Městský obvod Vítkovice.

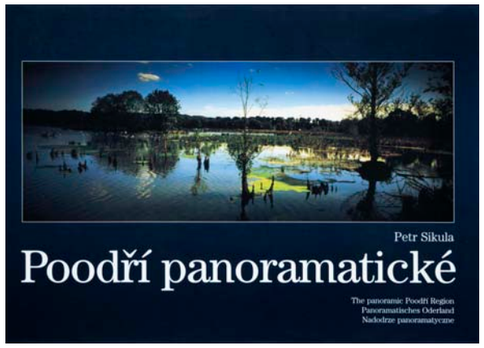

Poodří panoramatické **(Ostrava: Montanex, 2003)**

Citace: SIKULA, Petr. *Poodří panoramatické*. Ostrava: Montanex, 2003. 112 stran. ISBN 80-7225-107-4.

Edice: Tady jsme doma.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Anotace: Kniha „POODŘÍ PANORAMATICKÉ“ se poněkud vymyká všem ostatním publikacím z edice „Tady jsme doma“, které nám představily nejznámější horské masívy severní Moravy a Slezska. Fotograf Petr Sikula ovšem tentokrát sešel z kopců a zaměřil svůj přístroj na kraj, který se vine podél řeky Odry. Na přibližně stovce fotografií objevíte dosud nespatřenou a netušenou krásu této nejvýznamnější moravskoslezské řeky. Odra po své cestě od pramene po polské hranice nabízí neuvěřitelnou spoustu romantických zákoutí, meandrů, tůněk, rybníků či v lese zapomenutých můstků. A to vše Petr Sikula dokumentuje i v čase, tedy v proměnách, kterými krajina prochází od jara po zimu. Ovšem Poodří, to není jen řeka, ale i malebná města, městečka či vesnice, které se na toku nacházejí a i s jejich nejvýznamnějšími dominantami Vás tato publikace také seznámí.

Grafická úprava: Aleš Stanovský. Překlady: UNI-contact (polský jazyk) a Ing. Zbyněk Gross (německý a anglický jazyk). Ve spolupráci se Sdružením pro rozvoj Moravskoslezského kraje a s podporou statutárního města Ostrava v edici TADY JSME DOMA vydal: MONTANEX a. s., Výstavní 10, 709 00 Ostrava v roce 2003 jako svou 255. publikaci.

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava.

www. vsechnyknihy.cz, www.montanex.cz.

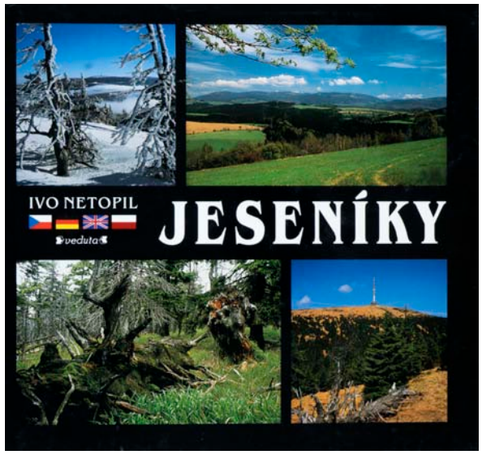

Jeseníky **(Štíty: Veduta, 2003)**

Citace: NETOPIL, Ivo. Jeseníky. 1. vyd. Štíty: Veduta, 2003. 143 s. ISBN 80-86438-07-4.

Autor fotografií: Ivo Netopil.

Text: RNDr. Zdeněk Gába. Vydalo Nakladatelství Pavel Ševčík — VEDUTA, Za Vodou 139, 789 91 Štíty v roce 2003. E-mail: sevcik@sendme.cz. Překlad: Jindřiška Haltmarová německy, Alena Potěšilová anglicky, Jaroslav Radiměřsky polsky.

Tisk: Tiskárna Křupka, Mohelnice. Lito: F.R.Z. agency s.r.o.

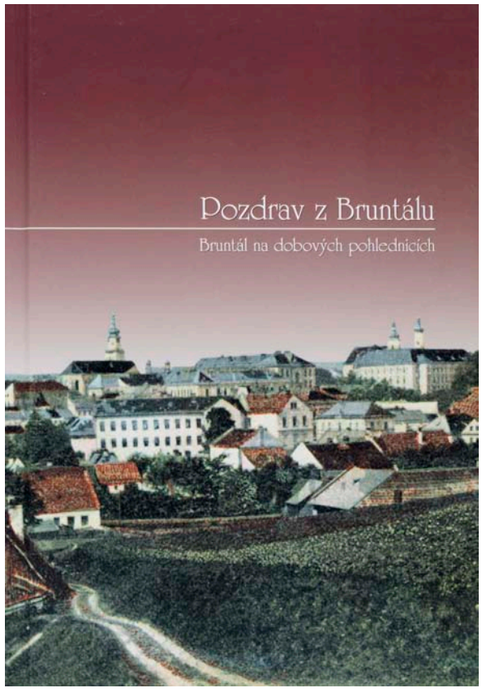

Pozdrav z Bruntálu. Bruntál na dobových pohlednicích **(Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2003)**

Citace: HERGETHOVÁ, Květoslava, ed. a NIESNER, Tomáš, ed. *Pozdrav z Bruntálu. Bruntál na dobových pohlednicích*. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2003. 70 s. ISBN 80-902956-3-0.

Náklad: 1 000 výtisků.

Připravili: Mgr. Květoslava Hergethová, PhDr. Tomáš Niesner. Překlady: Living English, sdružení podnikatelů; Jan Kryštof. Grafická úprava: Muzeum v Bruntále.

Vydalo Muzeum v Bruntále, Zámecké nám. 7, 792 01 Bruntál, e-mail: muzeumbruntal@iol.cz

Tisk: Nord Service spol. s r.o.

2. vydání (2007):
HERGETHOVÁ, Květoslava, ed. a NIESNER, Tomáš, ed. *Pozdrav z Bruntálu. Bruntál na dobových pohlednicích*. Překlad Jan Kryštof. 2. vyd. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2007. 70 s. ISBN 978-80-87038-00-0.

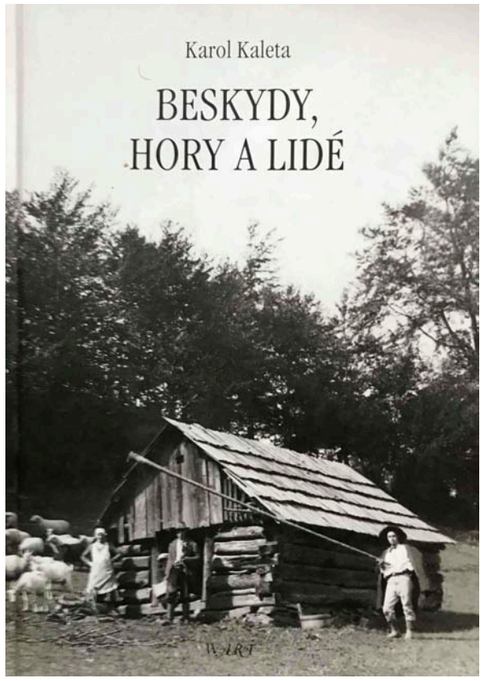

Beskydy, hory a lidé **(Třinec: Wart, 2003)**

Citace: KALETA, Karol. *Beskydy, hory a lidé*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 2003. 132 stran. ISBN 80-239-1639-4.

Autor fotografií: Karol Kaleta.

Redakce: Henryk Wawreczka. Úvodní text v polském jazyce: Karol Daniel Kadlubiec. Český překlad: Pavla Jaworská. Ostatní texty: Vlasta Byrtusová, Karol Daniel Kadlubiec, Henryk Wawreczka. Polský překlad: Kazimierz Jaworski. Německý překlad: Karina Szticsová. Anglický překlad: EuroLingua spol. s r.o. Grafická úprava: Henryk Wawreczka. Fotografie z negativu Karola Kalety zhotovil: Aleš Milerský. Litografie: Infiniti art, spol. s r.o., Štefánikova 4, 737 01 Český Těšín. Vydalo: Nakladatelství Wart - Henryk Wawreczka Nebory 173, 739 57 Třinec.

Tisk: FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

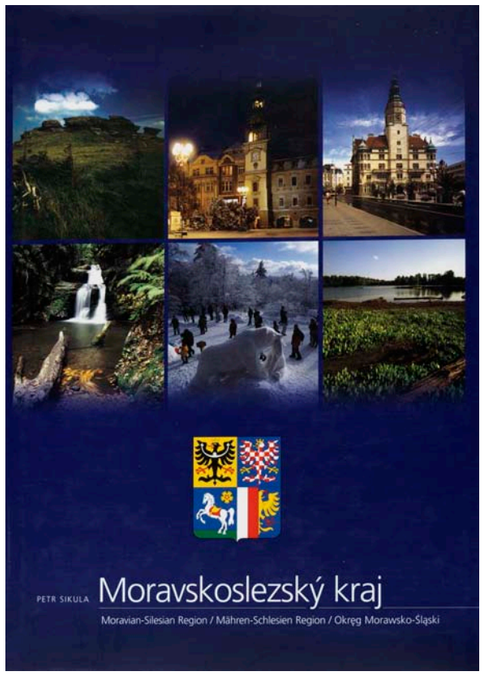

Moravskoslezský kraj **(Ostrava: Moravskoslezský kraj ve vydavatelství MONTANEX a. s.,2003)**

Citace: SIKULA. Petr. *Moravskoslezský kraj*. Ostrava: Moravskoslezský kraj ve vydavatelství MONTANEX a. s. 2003.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Překlady: Mgr. Petr Vaněk (anglický jazyk), Ing. Zbyněk Gross (německý jazyk), UNI-contact (polský jazyk). Odpovědný redaktor: Mgr. Marek Otisk, Ph.D. Grafická úprava: Aleš Stavovský, akad. mal.

Tisk: Printo, spol. s r. o.

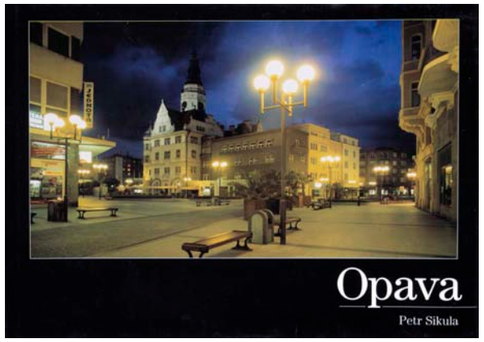

Opava **(Ostrava: Statutární město Opava ve vydavatelství Montanex, 2004)**

Citace: SIKULA, Petr. *Opava*. Ostrava: Statutární město Opava ve vydavatelství Montanex, 2004. 112 stran. ISBN 80-7225-134-1.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Texty: Josef Veselý — předmluva, Karel Vůjtek — doslov. Překlad: Peter Toth. Odpovědný redaktor: Marek Otisk. Grafická úprava: Aleš Stanovský. V roce 2004 vydalo Statutární město Opava, Horní náměstí 69, 746 26 Opava, www.opava-city.cz, e-mail: info@opava-city.cz ve vydavatelství MONTANEX, a. s., Výstavní 10, 709 00 Ostrava — Mariánské Hory.

Tisk: Printo, spol. s r. o.

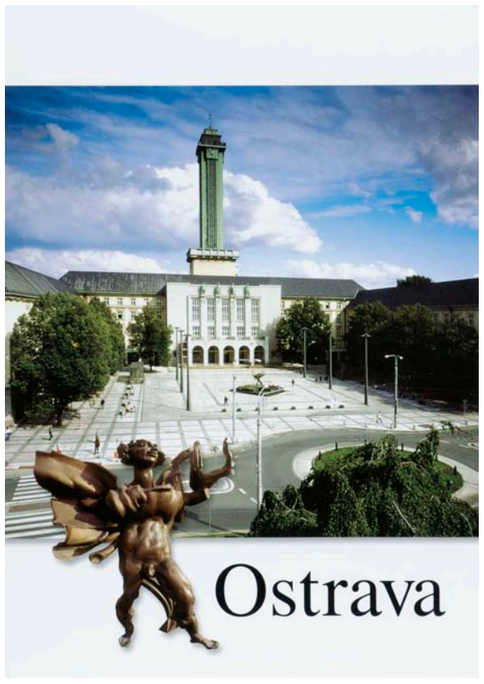

Ostrava **(Ostrava: Statutární město Ostrava ve vydavatelství Montanex, 2004)**

Citace: SIKULA, Petr. *Ostrava*. Ostrava: Statutární město Ostrava ve vydavatelství Montanex, 2004. 112 stran. ISBN 80-7225-117-1.

Autoři fotografií: Petr Sikula a Zdeňka Kusáková.

Texty: Olga Kubačáková — předmluva, Marek Otisk — texty k fotografiím. Překlad: Peter Toth Redakční rada: Aleš Zedník, Jaromír Horák, Mirko Jašurek, Dagmar Kremzerová, Aleš Rett, Vít Ruprich, Zdeněk Sladovník, Lukáš Ženatý Grafická úprava: Aleš Stanovský.
V roce 2004 vydalo Statutární město Ostrava, Prokešovo náměstí 8, 729 30 Ostrava ve vydavatelství MONTANEX, a. s., Výstavní 10, 709 00 Ostrava — Mariánské Hory.

Tisk: Printo, spol. s r. o.

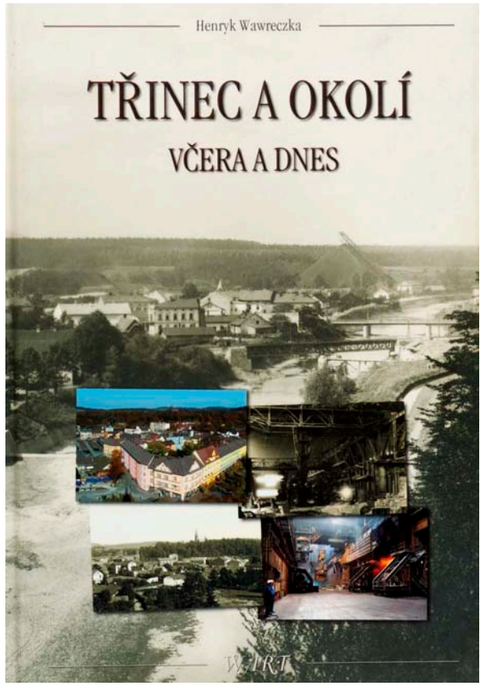

Třinec a okolí. Včera a dnes **(Třinec: Wart, 2004)**

Citace: WAWRECZKA, Henryk. *Třinec a okolí. Včera a dnes*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 2004. 156 s. ISBN 80-239-3819-3.

Autor fotografií: Henryk Wawreczka.

Text: Henryk Wawreczka. Jazyková úprava: Pavla Jaworská. Polský překlad: Kazimierz Jaworski. Německý překlad: Karina Szücsová. Anglický překlad: Tamara Wheeler. Grafická úprava: Henryk Wawreczka.

Vydalo: Nakladatelství Wart – Henryk Wawreczka, Nebory 173, 739 57 Třinec.

Tisk a vazba: Finidr, s. r. o., Český Těšín. Litografie: Infiniti art, s. r. o., Štefánikova 4, 737 01 Český Těšín.

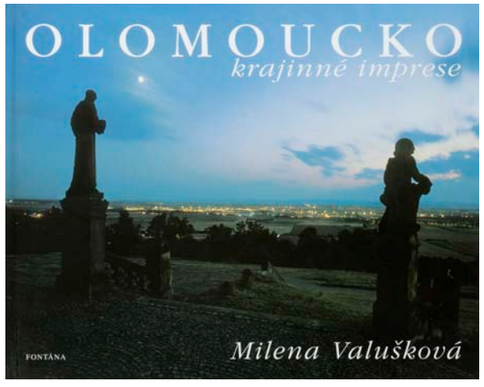

Olomoucko. Krajinné imprese **(Olomouc: Fontána, 2004)**

Citace: VALUŠKOVÁ, Milena. *Olomoucko. Krajinné imprese*. Vyd. 1. Olomouc: Fontána, 2004. 128 s. ISBN 80-7336-129-9.

Autorka fotografií: Milena Valušková.

Grafický návrh Milena Valušková. Text a výběr doprovodného slova Rostislav Valušek. Vydalo nakladatelství FONTÁNA, Olomouc 2004. Vydání první. Grafická úprava a příprava k tisku AMOS Studio, spol. s r. o.

Tisk: T. A. V. A. books s.r.o.

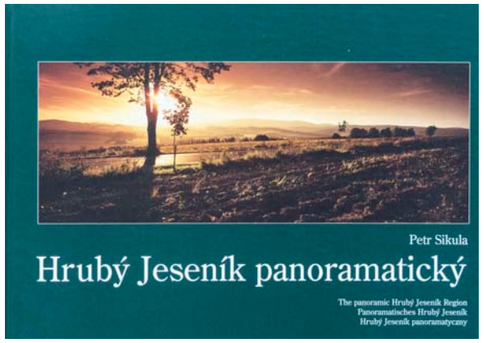

Hrubý Jeseník panoramatický **(Ostrava: Montanex, 2004)**

Citace: SIKULA, Petr. *Hrubý Jeseník panoramatický*. Ostrava: Montanex, 2004. 108 stran. ISBN 80-7225-146-5.

Edice: Tady jsme doma.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Grafická úprava: Aleš Stanovský. Odpovědný redaktor: Marek Otisk. Překlady: Zbyněk Gross a Peter Toth — anglický jazyk, Zbyněk Gross a Veronika Pešová — německý jazyk, UNI-contact — polský jazyk Vydalo roku 2004 vydavatelství Montanex, a. s., jako svou 290. publikaci.

Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava.

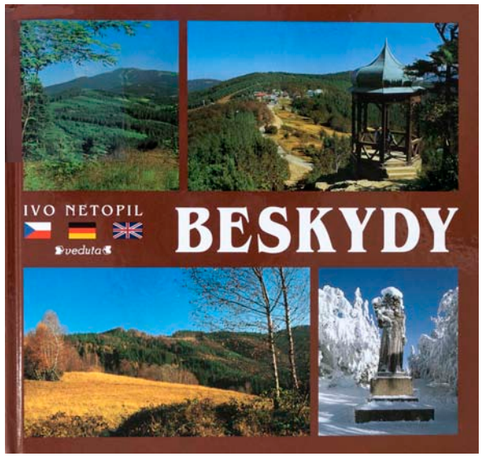

Beskydy **(Štíty: Veduta, 2004)**

Citace: NETOPIL, Ivo. *Beskydy*. 1. vyd. Štíty: Veduta, 2004. 142 stran. ISBN 80-86438-09-0.

Autor fotografií: Ivo Netopil.

Text: František Šulgan. Překlad: Bc. Lucie Ševčíková německy. Mgr. Olga Michálková anglicky. Litografie: F.R.Z. agency s.r.o.

Tisk: Tiskárna Křupka, Mohelnice.

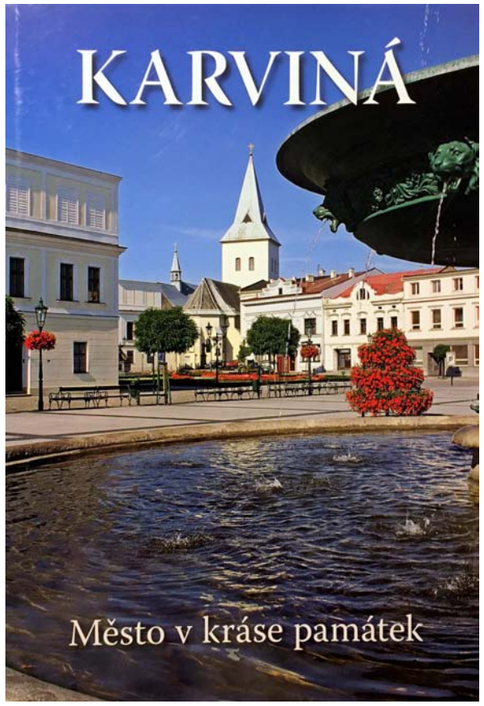

Karviná. Město v kráse památek **(Karviná: Oddělení správy zámku a památkové péče OŠK Magistrátu města Karviné, 2005)**

Citace: KIJONKA, Edmund. *Karviná. Město v kráse památek*. Vyd. 1. Karviná: Oddělení správy zámku a památkové péče OŠK Magistrátu města Karviné, 2005. 158 stran. ISBN 80-239-5483-0.

Autor fotografií: Edmund Kijonka.

Průvodní text: PhDr. Alexandra Rebrová.
Grafická úprava, návrh obálky, vazba a tisk: Kartis + Co s.r.o. Karviná.
Překlady: angličtina Cloverleaf Ltd. Ostrava, polština Mgr. Adrzej Urban.
Vydalo Oddělení správy zámku a památkové péče OŠK Magistrátu města Karviné.

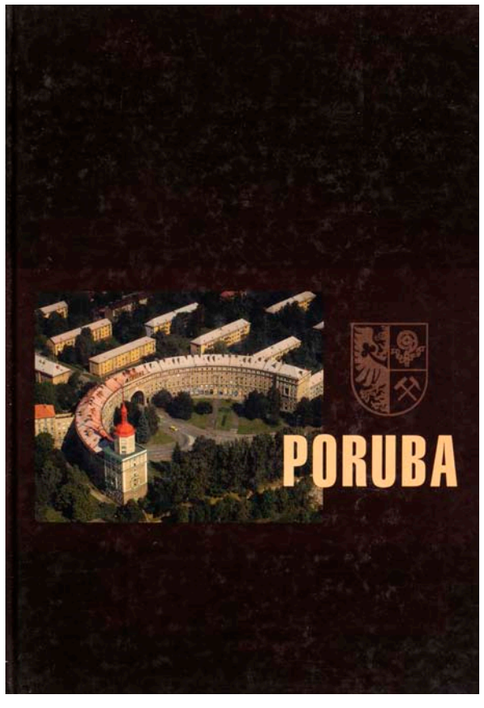

Poruba **(Ostrava: Městský obvod Poruba ve vydavatelství Montanex, 2005)**

Citace: SIKULA, Petr a KREMEROVÁ, Hana. *Poruba*. Ostrava: Městský obvod Poruba ve vyd. Montanex, 2005. 110 s. ISBN 80-7225-204-6.

Fotograife: Petr Sikula, Archiv města Ostravy, archiv Bytostavu.

Texty: Hana Kremerová, Jiří Lexa, Miroslav Novák, Marek Otisk, Martin Strakoš, Věra Šmajstrlová, Miroslav Vlček, Karel Vůjtek. Překlad: Mark Landry, Lenka Landryová. Odpovědný redaktor: Marek Otisk. Grafická úprava, sazba: Ivana Křížková. V roce 2005 vydal Městský obvod Poruba, Klimkovická 28/55, 708 56 Ostrava-Poruba, ve vydavatelství MONTANEX, a. s.

Tisk: Printo, spol, s r. o.

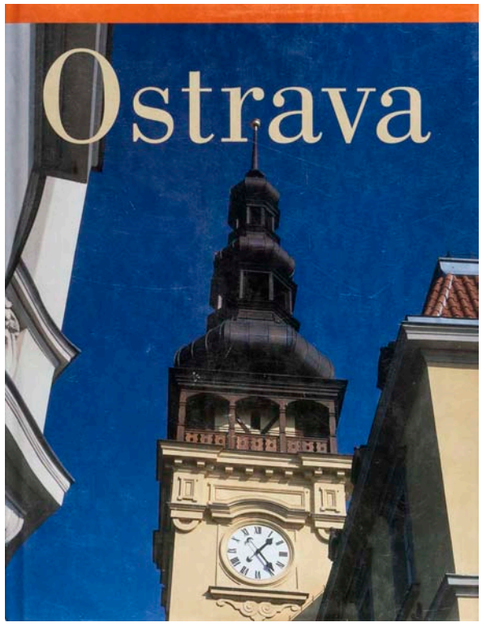

Ostrava **(Ostrava: REPRONIS, 2005)**

Citace: *Ostrava*. Ostrava: REPRONIS, 2005. ISBN 80-7329-105-3.

Autor fotografií: Fotoateliér František Řezníček, OFTIS, 2005.

Text: Olga Kubačáková. Překlad: Brett Gray. Grafická úprava: Pavel Noga.

Tisk: Finidr, s.r.o., Český Těšín.

Ostrava – Periferie nebo?! **(Ostrava: Z starou Ostravu, 2005)**

Text o knize na straně 1021.

Citace: MOUCHA, Josef, SLÁMOVÁ, Olga a STRAKOŠ, Martin. *Ostrava – Periferie nebo?!*. Ostrava: Z starou Ostravu, 2005. 84 stran.

Náklad: 550 výtisků.

Katalog vydalo: občanské sdružení Za starou Ostravu, www.fajnaostrava.com organizace fotografických workshopů a výstav: Olga Slámová, Ludmila Sedlářová, Andrea Weglarzyová fotografie vybírali: Olga Slámová, Jiří Šigut. Texty: Josef Moucha, Olga Slámová, Martin Strakoš. Překlady z angličtiny: Ladislav Drezdowicz, Hana Dvořáková, Jeffrey A. Vanderziel Překlady z němčiny: Ladislav Drezdowicz, Juraj Lipscher, Ingeborg Šeborová, Karin Horák. Jazyková spolupráce: Ivana Juřičková, Marta Pilařová. Grafická úprava a sazba: Jiří Šigut — Concept.

Tisk: Tiskárna Printo, Ostrava.

Vydání katalogu podpořili: Ministerstvo kultury ČR; Moravskoslezský kraj; Statutární město Ostrava; Městský obvod Moravská Ostrava a Přívoz; Nadace Landek; LAMEGA, s.r.o.

Bibliografie: STUCHLÍK, Dušan. Sonda do zakouřené duše. *Fotografie magazín*, 2006. Ročník 13. Číslo 6, s. 13–19;
Ostrava – periferie nebo co?!. *Architekt*, 2005. Ročník 51. Číslo 11, s. 56-58.

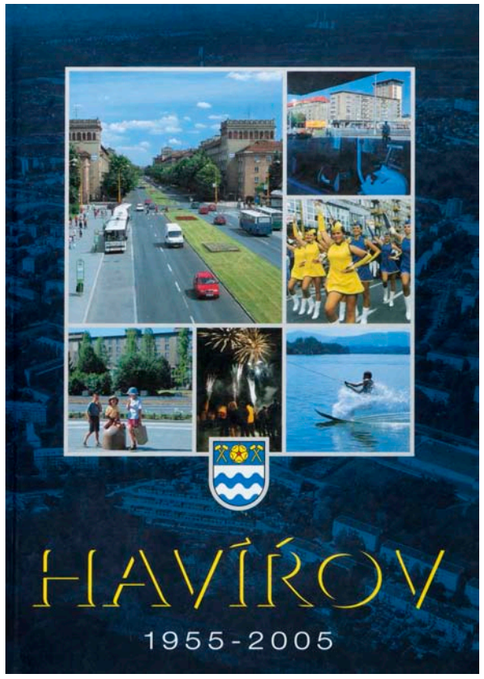

Havířov 1955–2005 **(Havířov: Statutární město Havířov, 2005)**

Citace: PROKOP, Radim a kol. *Havířov 1955–2005*. Vyd. 1. Havířov: Statutární město Havířov, 2005. 176 stran. ISBN 80-239-4423-1.

Autoři fotografií: Aleš Milerský, Josef Talaš.

Náklad: 5 000 výtisků.

Radim Prokop ve spolupráci s kolektivem Magistrátu města Havířova. Redakce Romana Bartošková.
Vytvoření pamětní pečetě: Jan Buják. Vydalo: Statutární město Havířov, 2005. Vydání: 1. Grafická úprava: UPGRADE CZ, s. r. o., Jan Buják.

Tisk: Finidr s. r. o.

Nízký Jeseník panoramatický **(Ostrava: Montanex, 2005)**

Citace: SIKULA, Petr. *Nízký Jeseník panoramatický*. Ostrava: Montanex, 2005. 112 stran. ISBN 80-7225-203-8.

Edice: Tady jsme doma.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Grafická úprava: Ivana Křížková. Odpovědný redaktor: Martin Otipka. Překlady: Peter Toth — angličtina, Nicole Hirschler-Horáková a Vladimír Horák — němčina, UNI-contact — polština. Vydalo roku 2005 vydavatelství MONTANEX, a. s. jako svou 319. publikaci.

Tisk: Printo, spol. s. r. o.

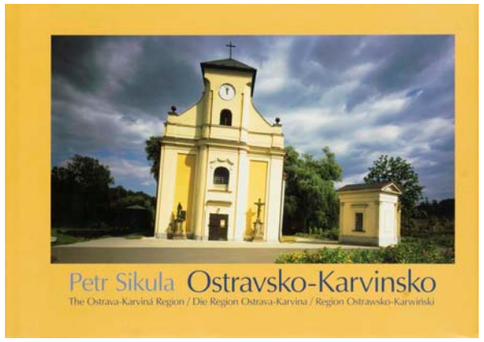

Ostravsko-Karvinsko **(Ostrava: Montanex, 2006)**

Citace: SIKULA, Petr. *Ostravsko-Karvinsko*. Ostrava: Montanex, 2006. 112 stran. ISBN 80-7225-227-5.

Edice: Tady jsme doma.

Anotace dle OKCZ: Nová fotografická publikace z ediční řady Tady jsme doma zachycuje objektivem Petra Sikuly neprávem opomíjený kout naší země, který si už však dávno nezaslouží nálepku zdevastovaný., jak dokazují pozoruhodné snímky, které Vám prostřednictvím této knihy nabízíme. Jejich prostřednictvím objevíte množství historických i moderních architektonických skvostů, specifické kouzlo průmyslových památek i malebnost zdejší přírody. A zjistíte, že jste možná zůstali o něco ochuzeni, pokud jste se sem nikdy nepodívali a nesáhli si třeba na staleté dřevo unikátních roubených kostelíků, kterými tento kraj oplývá.

Autor fotografií: Petr Sikula.

Překlady: Mark Landry (anglický jazyk), Nicolle Hirschler-Horáková (německý jazyk), UNI-contact (polský jazyk) Odpovědní redaktoři: Martin Otipka a Marek Otisk Grafická úprava, obálka a sazba: Ivana Sikulová Křížková. Vydalo roku 2006 vydavatelství MONTANEX, a. s., Výstavní 10, 709 00 Ostrava-Mariánské Hory jako svou 337. publikaci.

Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava-Poruba.
www.montanex.cz www.vsechnyknihy.cz

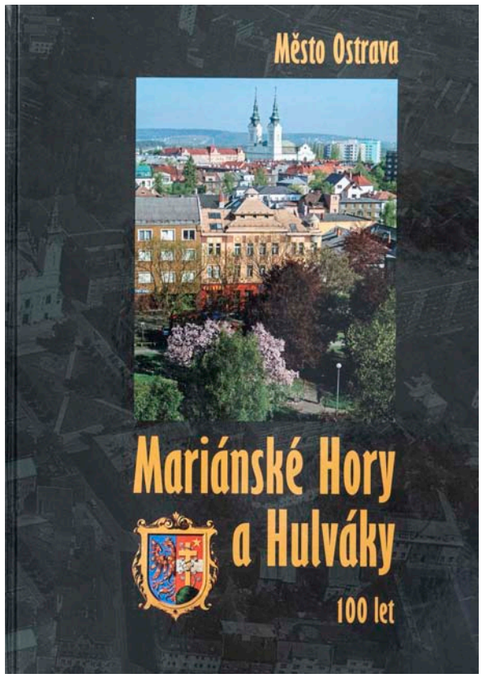

Město Ostrava. Mariánské Hory a Hulváky. 100 let. **(Ostrava: Repronis, 2006)**

Citace: *Město Ostrava. Mariánské Hory a Hulváky. 100 let.* Vyd. 1. Ostrava: Repronis, 2006. 120 stran. ISBN 80-7329-132-0.

Autor fotografií: František Řezníček.

Texty: Liana Janáčková – předmluva, Jiří Jezerský – doslov, texty k fotografiím Grafická úprava: Repronis Ostrava.

Tisk: Finidr, s.r.o.

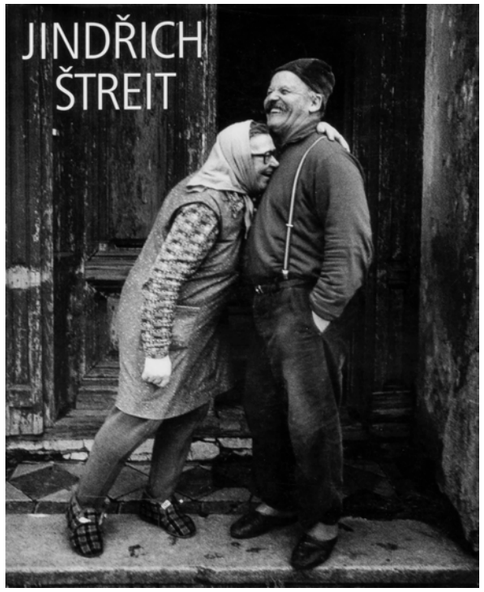

Jindřich Štreit. Fotografie 1965–2005 **(Praha: KANT, 2006)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich a DANĚK, Ladislav, ed. *Jindřich Štreit. Fotografie 1965–2005*. Vyd. 1. Praha: KANT, 2006. 262 s. ISBN 80-86970-05-1.

Anotace: Štreitovo fotografické dílo charakterizuje upřímný zájem o obyčejného člověka. Proslul jako fotograf, který zachytil ničím nepřikrášlený život na vesnici, který se nezajímá o celebrity, ale fotografuje děti, starce, vesničany či Romy v jejich každodenním prostředí. Obsahuje soupis Štreitových výstav a bibliografii.

Autor fotografií: Jindřich Štreit. Fotografická dokumentace: archiv Jindřicha Štreita.

Jindřich Štreit. Fotografie 1965–2005 / Photographs 1965–2005.

Monografii při příležitosti autorovy putovní retrospektivní výstavy vydalo Nakladatelství Kant v Praze za finančního přispění Ministerstva kultury České republiky, Galerie výtvarného umění v Ostravě, Muzea umění Olomouc a Galerie Zdeněk Sklenář.
Editor: Ladislav Daněk. Koncepce a výběr fotografií: Tomáš Pospěch. Odborná spolupráce: Antonín Dufek. Texty: Jiří Jůza (text na záložce), Pavel Zatloukal, Antonín Dufek, Jindřich Štreit. Medailon: Vladimír Birgus, Ladislav Daněk. Soupis výstav a literatury: Ladislav Daněk Překlad: Nora Gill Obálka a grafická úprava: Otakar Karlas Předtisková příprava: KANT.

Tisk: PB tisk Příbram Vydalo: KANT — Karel Kerlický e-mail: kant@kant-books.com.

Poděkování autora: Ministerstvo kultury České republiky, Galerie výtvarného umění v Ostravě, Muzeum umění Olomouc, Olomoucký kraj, Galerie Zdeněk Sklenář, Město Cheb, Nakladatelství Kant, Jiří Dostál, Litovel, Milan Brát, Fotonova Praha, Jiří Nečekal, Praha.

Bibliografie: PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Jak a proč Jindřicha Štreita. *Právo*, 2007. Ročník 17. Číslo 255. Salon, s. 3;
CHUCHMA, Josef. Štreit jubiluje vynikající knihou. *Mladá fronta Dnes*, 2006. Ročník 17. Číslo 110. Praha, s. C/8;
KERBACHOVÁ, Bohdana. Vesnice jako symbol světa. *Ateliér*, 2008. Ročník 21. Číslo 2, s. 6.

Moravská Ostrava a Přívoz **(Ostrava: Městský obvod Moravská Ostrava a Přívoz, 2006)**

Citace: ŠŤASTNÝ, Radovan. *Moravská Ostrava a Přívoz*. Ostrava: Městský obvod Moravská Ostrava a Přívoz, 2006. [100] stran.

Náklad: 1 000 výtisků.

Koncept, fotografie a doprovodné texty: Radovan Šťastný. Koncept a design: Alena Sroková produkce a DTP: IMPRESS Art Design s.r.o. Úprava fotografií: Tomáš Krůpa. Faktografické texty: Olga Slámová Korektury: Hana Dvořáková,

Tisk: tiskárna Printo spol. s r.o.

V tiráži uvedeno: Děkujeme celému vedení Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz, že při realizaci této knihy házelo autorům pod nohy klacky jen takové velikosti, které byli schopni přeskočit, a díky tomuto úsilí dosáhli maximálních výsledků.

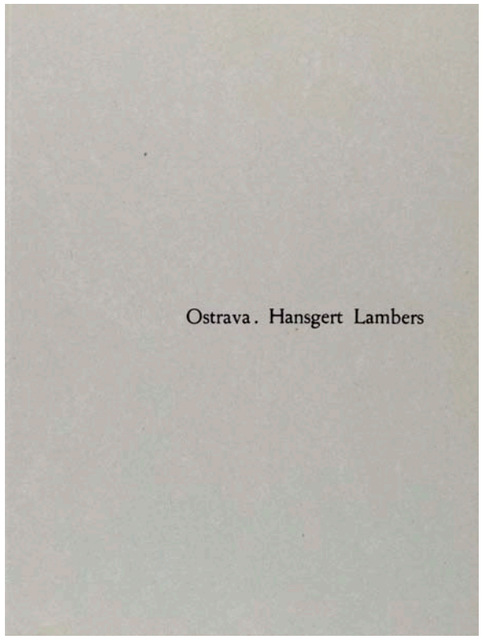

Opravená panenka vrátí radost. Fotografien 1973–1989 **(Berlín: ExPose, 2006)**

Text o knize na straně 1025.

Citace: LAMBERS, Hansgert. *Opravená panenka vrátí radost. Fotografien 1973–1989*. Berlín: ExPose, 2006, ISBN 3 925935 52 5, ISBN 978 3 925935 52 7.

Ex pose verlag Hansgert Lambers www.expose-verlag.de, Bildbearbeitung: Dietrich Oltmanns Digitaloffset: Druckhaus Galrev Bindung: Markus Rottmann alle Berlin

Ostravaci všem! **(Ostrava: Agentura AAM, 2007)**

Citace: RENNER, Boris a SKLÁŘ, Richard. *Ostravaci všem!*. Vyd. 1. Ostrava: Agentura AAM, 2007. 194 s. ISBN 978-80-254-0395-2.

Autor fotografií: Boris Renner.

Texty: Richard Sklář. Překlad: Mgr. Karel Konečný jr., MgA. Beáta Šelová, Henryk Kiedroň. Editor: Irena Špillerová. Grafická úprava: Ing. Pavel Náplava – COLOR Studio, Ostrava. Vydala: AGENTURA AAM, s.r.o., Pod Lanovkou 776/3, 712 00 Ostrava 2 Vydání: první — 2007.

Tisk: Graspo, a.s., Pod Šternberkem 324, 763 02 ZLÍN.

Když cesta znamená cíl **(Ostrava: Dopravní stavby, 2007)**

Text o knize na straně 1033.

Citace: ŠŤASTNÝ, Radovan. *Když cesta znamená cíl*. Ostrava: Dopravní stavby, 2007. [108] stran.

Autor fotografií a textů: Radovan Šťastný.

Koncept a design: Alena Sroková, IMPRESS ART DESIGN s.r.o.

Za přispění společností:
Alpine Mayreder stavební společnost s ručením omezeným – organizační složka ODS – Dopravní stavby Ostrava, a.s. OKO, Doprava, akciová společnost Pražské silniční a vodohospodářské stavby, a.s. Skanska DS a.s. Stavby silnic a železnic, a.s. STRABAG a.s.

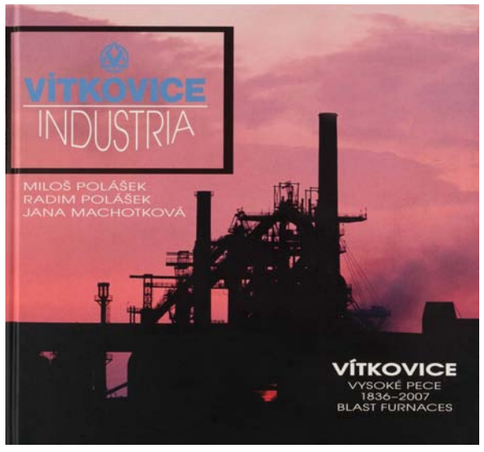

Vítkovice Industria: Ostrava. Vítkovické vysoké pece 1836–2007 **(Ostrava: En Face, 2007)**

Citace: POLÁŠEK, Miloš, MACHOTKOVÁ, Jana a TEJZR, Ludvík. *Vítkovice Industria: Ostrava. Vítkovické vysoké pece 1836–2007*. Ostrava: En Face, 2007. 120 stran. ISBN 978-80-903385-6-2.

Edice: V-art; svazek 1.

Autoři fotografií: Miloš Polášek (1967–2007), Radim Polášek (2003–2007), Jaromír Vítek 2004 (p. 78), GIS archive (p. 93) Vítkovice, a.s. archiv (1835–1960).

Koncepce: Jan Světlík. Text: Jana Machotková, Ludvík Tejzr. Překlad: Jana Novotná. Grafická úprava: Miloš Polášek.

Tisk: Finidr s.r.o., Český Těšín.

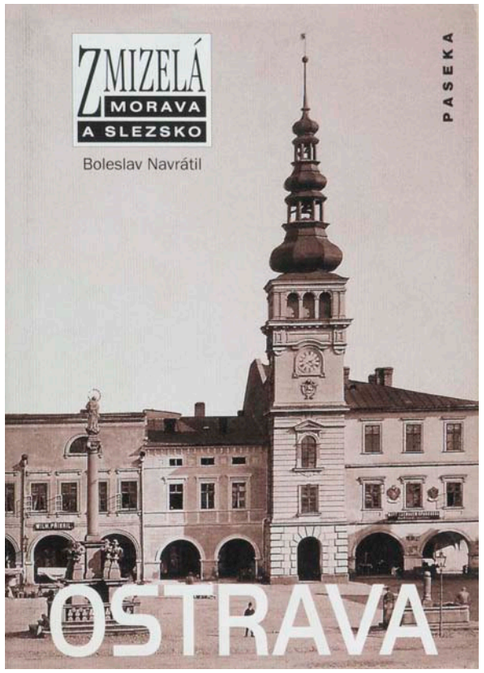

Ostrava **(Praha: Paseka, 2007)**

Text o knize na straně 417.

Citace: NAVRÁTIL, Boleslav. *Ostrava*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 66 stran., [92] s. obr. přiloh. ISBN 978-80-7185-830-0.

Edice: Zmizelá Morava a Slezsko.

Anotace: Publikace dokumentuje na dobových fotografiích zaniklé stavby města Ostravy. Úvodní část se stručně věnuje dějinám severomoravské metropole. Hlavní část knihy tvoří 178 černobílých historických fotografií připomínajících zmizelou tvář města. Výběrová bibliografie, seznam vyobrazení.

Typografie a technická redakce Petr Čížek. Fotografie: Archiv města Ostravy, Ostravské muzeum, Archiv Vítkovice a. s., Archiv Nové hutě — Mittal Steel a. s., letopisecká komise Úřadu městského obvodu Poruba, archiv autora, přetisk z publikace Radvanice a Bartovice, výročí 700 let první písemné zmínky o založení obcí.

Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček — Paseka v Praze a Litomyšli roku 2007 jako svou 893. publikaci. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná. Výtvarný redaktor Bohuslav Holý.

Tisk: FINIDR, s. r. o., Lipová ulice, Český Těšín.
Vydání první. 68 stran textu, 178 černobílých fotografií.

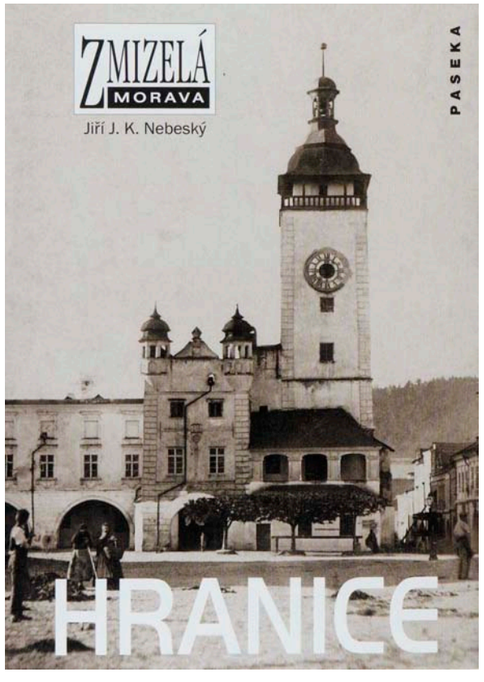

Hranice **(Praha: Paseka, 2007)**

Text o knize na straně 417.

Citace: NEBESKÝ, Jiří J. K. *Hranice*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 74 stran., [80] stran. obr. přiloh. ISBN 978-80-7185-879-9.

Edice: Zmizelá Morava.

Typografie a technická redakce Petr Čížek. Fotografie Městské muzeum a galerie v Hranicích a soukromí majitelé Tomáš Hendrych, Bohumil Honzík, Milan Králik, Stanislav Miloš, Milan Mráz, Jiří J. K. Nebeský, Ladislav Pluhár. Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček — Paseka v Praze a Litomyšli roku 2007 jako svou 942. publikaci. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná.

Tisk: FINIDR, s. r. o., Lipová ulice, Český Těšín.
Vydání první. 76 stran textu, 168 černobílých fotografií.

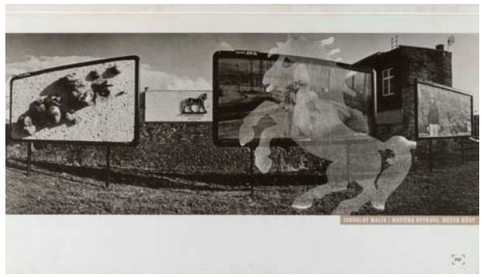

Jaroslav Malík. Matička Ostrava, město měst **(Ostrava: Fotografická galerie Fiducia, 2007)**

Text o knize na straně 1029.

Citace: MALÍK, Jaroslav. *Jaroslav Malík. Matička Ostrava, město měst*. Ostrava: Fotografická galerie Fiducia, 2007. 30 stran.

Autor fotografií: Jaroslav Malík.

Náklad: 500 výtisků.

Katalog v roce 2007 vydal Jaroslav Malík a Fotografická galerie FGF Fiducia. Úvodní text, koncepce katalogu: Jaroslav Malík. Grafická úprava: Jiří Šigut – CONCEPT, 2006.

Tisk: Tiskárna Schenk, Ostrava.

Střípky Moravy a Slezska **(Ostrava: Repronis, 2007)**

Citace: ŘEZNÍČEK, František a ŠLOSAR, Jaromír. *Střípky Moravy a Slezska*. Ostrava: Repronis, 2007. 108 stran. ISBN 978-80-7329-152-5.

Autor fotografií: František Řezníček.

Tisk: Finidr, Český Těšín.

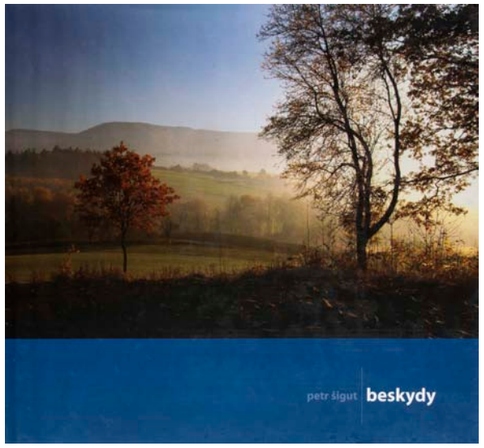

Beskydy **(Český Těšín: Infiniti art, 2007)**

Citace: ŠIGUT, Petr. *Beskydy*. Vyd. 1. Český Těšín: Infiniti art, 2007. 162 s. ISBN 978-80-903871-3-3.

Fotografie a texty: Petr Šigut.

Překlady: Mgr. Jan Kubiczek, Ph.D., Ing. Ivo Štěrba, Mgr. Jana Horňáková. Design: pitralon & dederon.

Tisk: Finidr, s.r.o., Český Těšín.

Ostrava **(Ostrava: Repronis, 2007)**

Citace: ŘEZNÍČEK, František. *Ostrava*. Ostrava: Repronis, 2007. Nestránkováno. ISBN 978-80-7329-151-8.

Autor fotografií: František Řezníček, Fotoateliér OFTIS.

Koncepce, grafický design a text: Pavel Noga. Překlad: Překladatelská a tlumočnická agentura ALFA
Sazba: Repronis s.r.o. Vydal Repronis v roce 2007 jako 267. publikaci.

Tisk: Finidr, s.r.o., Český Těšín.

Věnováno památce fotografa Františka Řezníčka, který tragicky zahynul krátce před vydáním publikace.

Viděno třemi. Moravskoslezský kraj **(Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2008)**

Citace: *Viděno třemi. Moravskoslezský kraj*. 1. vyd. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2008. 120 stran.

Autoři fotografií: Petr Šimčík, Petr Sikula, Štefan Špic.

Scénář: Boris Holub. Grafický design: Martin Talacek, Boris Holub. Překlad: Speak With Me s.r.o. Vydavatel: Moravskoslezský kraj Krajský úřad 28. října 117 702 18 Ostrava, 2008, 1. vydání.

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o. Vazba: Finidr, s.r.o. Realizace: Agentura API s.r.o.

Jeseník **(Praha: Paseka, 2008)**

Text o knize na straně 417.

Citace: GROWKA, Květoslav. *Jeseník*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008. 53 stran., [64] stran. obr. příl. ISBN 978-80-7185-884-3.

Edice: Zmizelá Morava a Slezsko.

Fotografie: Sbírka Státního okresního archivu Jeseník, Sbírka Vlastivědného muzea Jesenicka, soukromý majitel T. Kubánek.

Text: Květoslav Growka.

Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček — Paseka v Praze a Litomyšli roku 2008 jako svou 947. publikaci. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná. Výtvarný redaktor Bohuslav Holý. Typografie a technická redakce: Petr Čížek.

Obsahuje: 56 stran textu, 128 černobílých fotografií.

Tisk: FINIDR, s. r. o.

Bruntál. Proměny **(Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2008)**

Citace: NIESNER, Tomáš. *Bruntál. Proměny*. 1. vyd. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2008. 72 stran. ISBN 978-80-87038-06-2.

Autor fotografií: Mgr. Viktor Čapka. Dobové fotografie: Muzeum v Bruntále, Milan Gajdík.

Náklad: 1500 výtisků.

Texty, koncepce: PhDr. Tomáš Niesner Grafika: Pavel Kupka
Publikace byla vydána jako společný projekt Muzea v Bruntále a tiskárny K-tisk s.r.o.

Tisk: tiskárna K-tisk s.r.o.

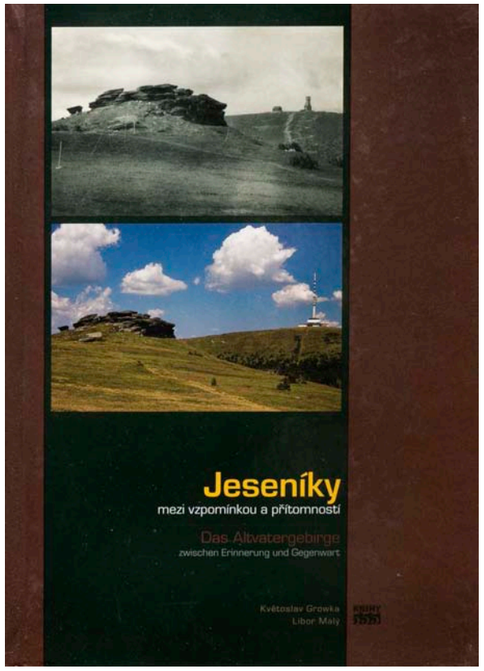

Jeseníky mezi vzpomínkou a přítomností **(Liberec: Knihy 555, 2008)**

Citace: GROWKA, Květoslav. *Jeseníky mezi vzpomínkou a přítomností*. Vyd. 1. Liberec: Knihy 555, 2008. 126 stran. ISBN 978-80-86660-25-7.

Jeseníky mezi vzpomínkou a přítomností / Das Altvatergebirge zwischen Erinnerung und Gegenwart

Autor fotografií: RNDr. Libor Malý.

Text: Mgr. Květoslav Growka. Výběr pohlednic: Mgr. Květoslav Growka. Návrh obálky a grafická úprava: Václav Hroch. Vydalo nakladatelství Květa Vinklátová – KNIHY 555 v Liberci roku 2008. Redakce: Václav Lábus, Pavel D. Vinklát. Překlad: Herta Novotná. Předtisková příprava: Václav Hroch.

Tisk: Těšínské tiskárny, Český Těšín.

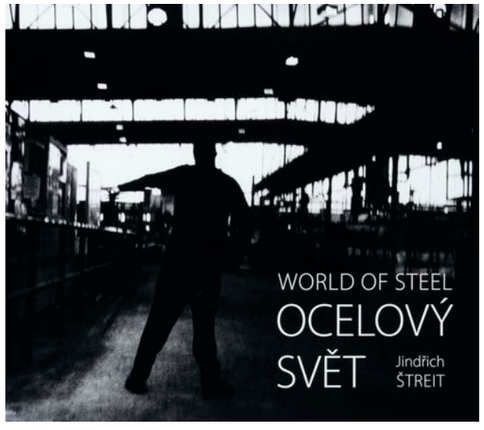

Ocelový svět **(Hranice: Dost, 2008)**

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Ocelový svět*. Hranice: Dost, 2008. [54] stran. ISBN 978-80-903903-7-9.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Úvodní text ing. Jiří Vybíral. Text Černé řemeslo Roman Ludva. Anglický překlad Nora Gill. Grafická úprava Blanka Plošticová a Zdeněk Štajnc; foto J. Štreita Juraj Podskoč.

Tisk: EPAVA Olomouc, a.s.

vydal Tomáš Pospěch nakladatelství DOST, Hranice 2008.

Ve stínu hutě. Obrazem do minulosti Třince **(Vendryně: Beskydy, 2008)**

Citace: KNYBEL, Vladimír. *Ve stínu hutě. Obrazem do minulosti Třince*. Vyd. 1. Vendryně: Beskydy, 2008. 198 stran. ISBN 978-80-904165-0-5.

Ve stínu hutě. Obrazem do minulosti Třince / Pod osłoną huty. Widoki przeszłości Trzyńca.

Texty: Vladimír Knybel. Polský překlad: Kristýna Ondraszek. Jazyková úprava: Pavla Jaworská. Německý, anglický překlad: Radovan Binar. Grafická úprava: Ján Petrovič. Vydalo Nakladatelství Beskydy, Bronislaw Ondraszek. Vydání první.

Vítkovice **(Praha: KANT, 2008)**

Text o knize na straně 737.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Vítkovice*. Praha: KANT, 2008. [180] stran. ISBN 978-80-86970-82-0.

Součástí knihy je CD se skladbou Vozes de aço (Hlasy ocele) od Petry Oliveira Bachraté, kterou interpretuje dcera Jindřicha Štreita Monika.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Texty: Jan Balabán, Jan Světlík. Překlady: Nora Gill a Jan Balabán. Grafická úprava Otakar Karlas. Reprodukce a předtisková příprava: KANT. Jazyková redakce: Richard Škvařil.

Vydal KANT, 2008 pro VÍTKOVICE, a.s. u příležitosti 180. výročí založení.

Bibliografie: BIRGUS, Vladimír. Jindřich Štreit: Vítkovice. Ateliér, 2013, 26 (12), s. 7. ISSN 1210-5236;
VILGUS, Petr. Vítkovice Jindřicha ze Sovince. FOTO. Červen 2013, s. 40–47.

Rozměry: 300 × 290 mm.

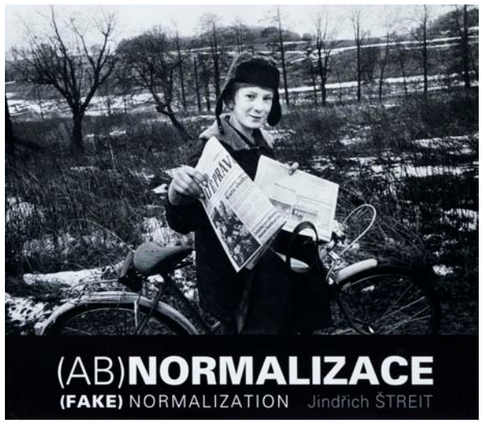

(Ab)normalizace **(Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2009)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *(Ab)normalizace*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2009. 112 stran. ISBN 978-80-85945-56-0.

(Ab)normalizace / (Fake)normalization.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Text: Antonín Dufek, Ludvík Vaculík Anglický překlad: Tony Long, Josef Jařab. Výběr fotografií: Jindřich Štreit, Antonín Dufek, Jiří Stránský. Grafická úprava: Blanka Plošticová.

Kniha vychází ke 20. výročí událostí v listopadu 1989 a u příležitosti výstavy (Ab)normalizace v Muzeu Kroměřížska v Kroměříži. Kniha vychází za finančního přispění Zlínského kraje.

Tisk: Profi-tisk s. r. o.

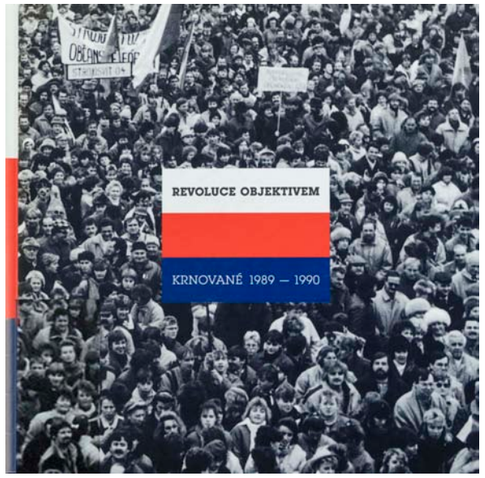

Revoluce objektivem. Krnované 1989–1990 **(Krnov: Petr Strnadel, 2009)**

Citace: STRNADEL, Petr et al. *Revoluce objektivem. Krnované 1989–1990*. 1. vyd. Krnov: Petr Strnadel, 2009. 92 stran. ISBN 978-80-86388-77-9.

Autoři fotografií: Vladimír Vocelka, Tomáš Vocelka, Gustav Aulehla, Josef Kuník, Richard Hrček, Martin Hradečný.

Vydal: Petr Strnadel a Zdenek Jeník ve spolupráci se Zemským archivem v Opavě — Státním okresním archivem Bruntál se sídlem v Krnově. Doporučená cena: 290,- Kč.

Grafická úprava: upsala graph!c design (Tomáš Zahradníček, Dalibor Borovec), www.upsala.cz .

Tisk: Printo, spol s r. o.

Ostravsko. 80. léta. Fotozáznamy **([Ostrava],[2009])**

Citace: KUDĚLKA, Jiří. *Ostravsko. 80. léta. Fotozáznamy*. [Ostrava],[2009].

Autor fotografií: Jiří Kudělka.

Katalog výstavy. Prolog: Jiří Kudělka.

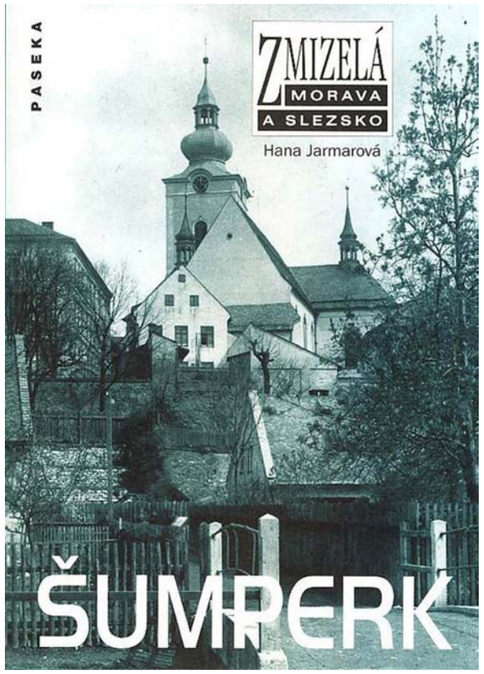

Šumperk **(Praha: Paseka, 2009)**

Text o knize na straně 417.

Citace: JARMAROVÁ, Hana. *Šumperk*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2009. 69 stran., [96] stran. obr. příl. ISBN 978-80-7185-952-9.

Edice: Zmizelá Morava a Slezsko.

Fotografie: Vlastivědné muzeum v Šumperku, Státní okresní archiv Šumperk, Petr Možný,

Typografie a technická redakce: Petr Čížek. Vydalo nakladatelství Paseka jako svou 1013. publikaci. Edici řídí Stanislav Škoda. Odpovědná redaktorka: Eva Stříbrná.

Obsahuje: 72 stran textu a 189 černobílých fotografií.

Tisk: Finidr Český Těšín.

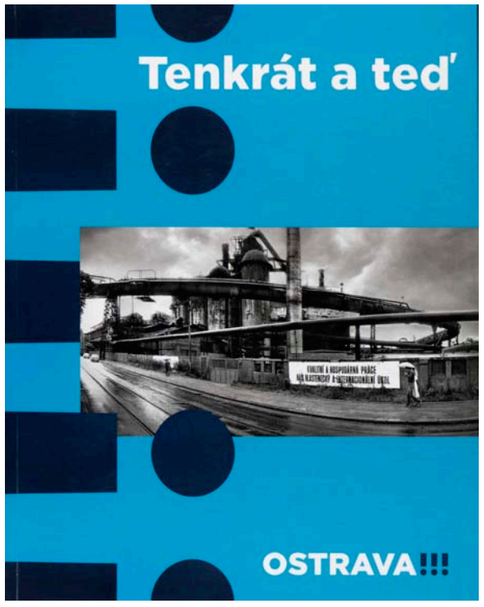

Tenkrát a teď. Ostrava z fotoarchivu 80. let a ze současnosti **(Ostrava: Statutární město Ostrava, 2009)**

Text o knize na straně 1055.

Citace: KUDĚLKA, Jiří. *Tenkrát a teď. Ostrava z fotoarchivu 80. let a ze současnosti*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2009. [64] stran.

Autor fotografií a námětu: Jiří Kuděłka.

Limitovaná série k příležitosti 20 let výročí svobody.
Z fotoarchivu 80. let a ze současnosti.

Úvodní text: Petr Kajnar, primátor města Ostravy.

Vydal: Statutární město Ostrava. Studio: Creative.

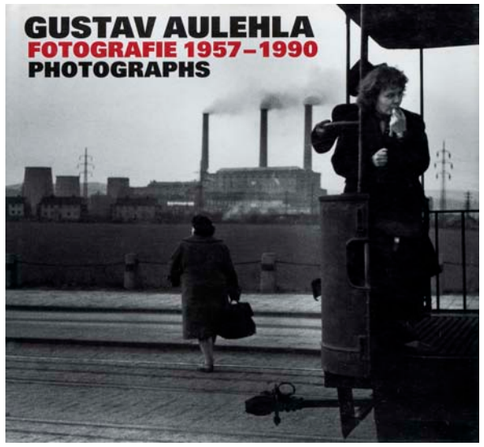

Gustav Aulehla. Fotografie 1957–1990 **(Praha: KANT, 2009)**

Text o knize na straně 1049.

Citace: AULEHLA, Gustav a BIRGUS, Vladimír, ed. *Gustav Aulehla. Fotografie 1957–1990*. Praha: KANT, 2009. [106] stran. ISBN 978-80-86970-99-8.

Koncepce, výběr fotografií a text: Vladimír Birgus. Překlad Translation Alena Jirasek a William McEnchroe. Grafická úprava: Karel Kerlický. Předtisková příprava: KANT.

Tisk: PB tisk Příbram.

Bibliografie: Pozorování fotografa Aulehly. Literární noviny, 2009. Ročník 20. Číslo 33. *Nové knihy* [příloha], s. A.

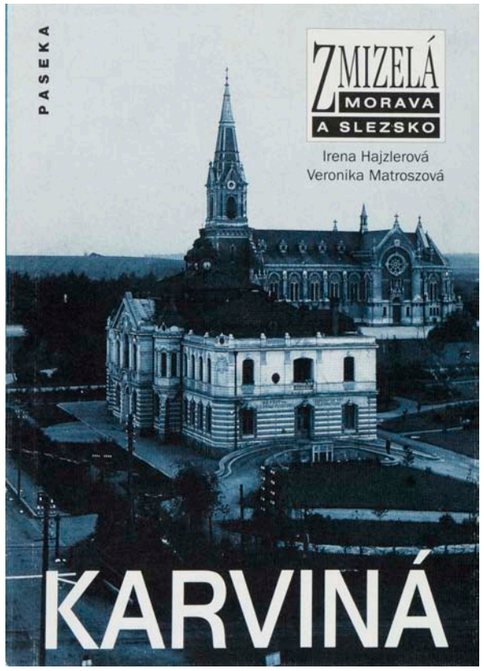

Karviná **(Praha: Paseka, 2009)**

Text o knize na straně 417.

Citace: HAJZLEROVÁ, Irena a MATROSZOVÁ, Veronika. *Karviná*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2009. 58 stran., [92] s. obr. příl. ISBN 978-80-7432-005-7.

Edice: Zmizelá Morava a Slezsko.

Texty: Irena Hajzlerová, Veronika Matroszová.

Typografie a technická redakce Petr Čížek. Fotografie a pohlednice Státní okresní archiv Karviná, Muzeum Těšínska, Český Těšín a Wladysław Owczarzy. Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček — Paseka v Praze a Litomyšli roku 2009 jako svou 1063. publikaci. Edici řídí Stanislav Škoda. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná.

Tisk: FINIDR, s. r. o., Lipová ulice, Český Těšín.
Vydání první. 64 stran textu, 176 černobílých fotografií.

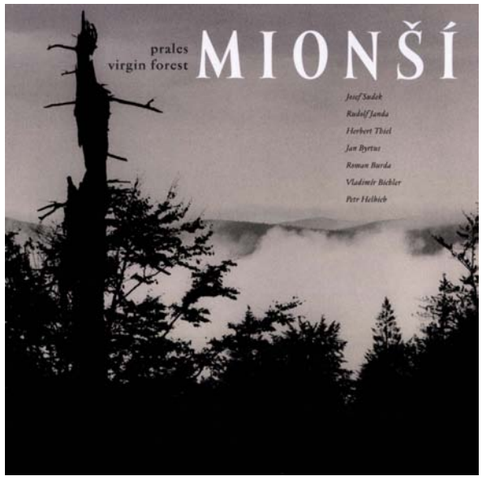

Prales Mionši **(Praha: KANT, 2009)**

Text o knize na straně 1043.

Citace: *Prales Mionši*. Praha: KANT, 2009. 246 stran. ISBN 978-80-86970-91-2.

Autoři fotografií: Josef Sudek, Rudolf Janda, Herbert Thiel, Jan Byrtus, Roman Burda, Vladimír Bichler, Petr Helbich.

Koncepce knihy Roman Burda a Karel Kerlický. Texty Otto Hauck, Jr. a Petr Helbich. Grafická úprava Karel Kerlický. Reprodukce a předtisková příprava KANT.

Fotografie Josefa Sudka jsou z majetku UPM Praha 17, 26, 29, 31–33, 35, 36, 38, 39, 44–46 MG v Brně 18-25, 27, 28, 30, 34, 37, 40-43, 47-51. Ostatní fotografie jsou z archivu autorů.

Tisk PB tisk Příbram.

Bibliografie: KLUČKA, Jiří. Prales Mionši. *Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Vlastivědný časopis Frenštátska*. Nový Jičín: Muzejní a vlastivědná společnost, 2009, Číslo 1-4. s. 80–81.

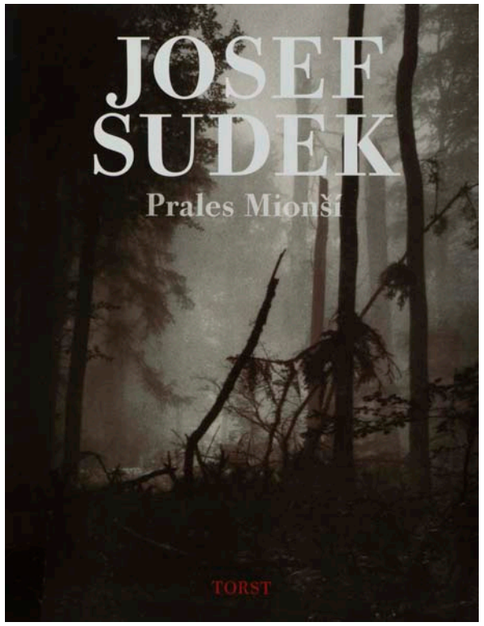

Prales Mionší **(Praha: Torst, 2009)**

Text o knize na straně 1035.

Citace: SUDEK, Josef. *Prales Mionší*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2009. 84 stran. ISBN 978-80-7215-368-8.

Autor fotografií: Josef Sudek.

Doprovodné studie napsali Antonín Dufek, Petr Helbich a Tomáš Vrška. Stručný životopis autora napsala Anna Fárová a Josef Moucha. Graficky upravil a sazbu zhotovil Martin Balcar.

Vydalo nakladatelství Torst, Opatovická 24, 110 00 Praha 1 (www.torst.cz), jako svou 462. publikaci. Redaktor Jan Šulc. Vydání první.

Tisk: Label. Litografie zhotovilo studio Art-D.

Ohlasy: Fotografie na Moravě. Vzpomínka na Josefa Sudka a jeho fotografování v pralese Mionši. [televizní pořad]. Brno. [další nedohledáno].

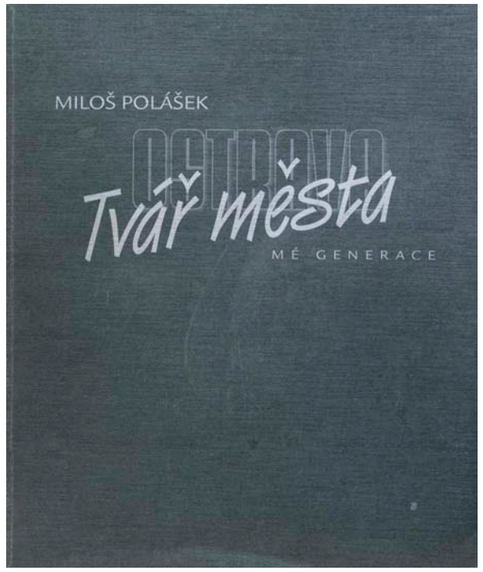

Ostrava. Tvář města mé generace **(Ostrava: En Face, 2009)**

Citace: POLÁŠEK, Miloš. *Ostrava. Tvář města mé generace*. Ostrava: En Face, 2009. 236 stran. ISBN 978-80-87264-02-7.

Výtvarný návrh a autor fotografií: Miloš Polášek.

Text: Zbyněk Janáček. Překlad: Diana Svobodová.

Tisk: Ringier Print CZ, a. s.

2. vydání (2010):

POLÁŠEK, Miloš. *Ostrava. Tvář města mé generace*. 2. vydání, S inovovanou galerií portrétů ostravských osobností. Ostrava: En Face, 2010. 236 stran. ISBN 978-80-87264-03-4.

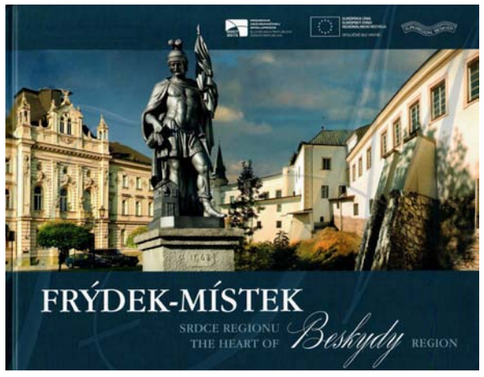

Frýdek-Místek. *Srdce Regionu Beskydy* **(Ostrava: Sdružení Region Beskydy ve spolupráci s Koronou Media, 2010)**

Citace: ŽÁRSKÝ, Bohuslav. *Frýdek-Místek*. *Srdce Regionu Beskydy* . 1. vyd. Ostrava: Sdružení Region Beskydy ve spolupráci s Koronou Media, 2010. 144 s. ISBN 978-80-254-6658-2.

Autoři fotografií: Kudělka Jiří str. 1, 4, 37-49, 52-79, 82-97, 101, 104-108, 134-136. Sikula Petr str. 3, 50-51, 81, 98-99, 101-102, 111-114, 116-121, 124, 126-129. Voznica Miroslav str. 6, 115, 119, 140-141, 143. Valášková Dagmar str. 115, 123, 130, 133, 139. Korduliak Pavel str. 122-123, 131, 138. Veliška Jaroslav 137, 142-143. Konvičná Monika str. 125 a Muzeum Beskyd Frýdek-Místek.

V roce 2010 vydalo v rámci Operačného programu cezhraničnej spolupráce SR-CR 2007–2013. Sdružení Region Beskydy ve spolupráci s KORONOU MEDIA s. r. o. Kutuzovova 25, 703 00 Ostrava-Vítkovice. Autor textu: Bohuslav Žárský. Překlad: Mark Landry.

Odborná spolupráce při přípravě textové části: Mgr. Petr Juřák. Sazba, zlom a grafická úprava textové části: Zdenka Weissová. Grafická úprava fotografické části: Ing. Jiří Kudělka Obálka: Mgr. Lucie Otisková.

Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava-Poruba

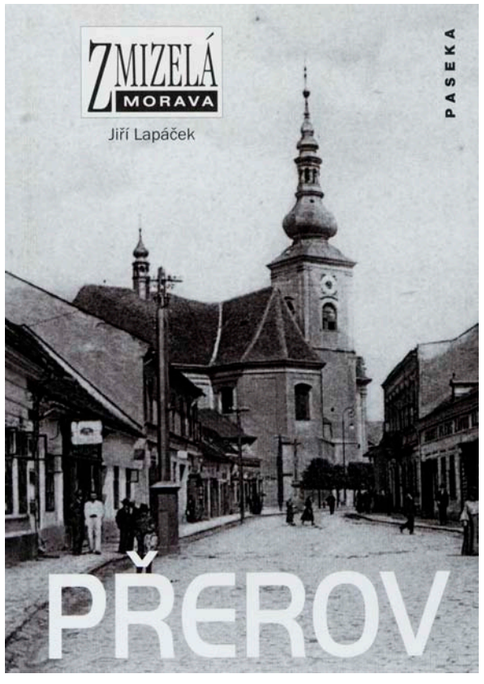

Přerov **(Praha: Paseka, 2010)**

Text o knize na straně 417.

Citace: LAPÁČEK, Jiří. *Přerov*. Vydání první. Praha: Paseka, 2010. 68 stran, 98 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-7432-052-1.

Edice: Zmizelá Morava.

Text: Jiří Lapáček. Typografie a technická redakce Petr Čížek. Fotografie Státní okresní archiv Přerov, Muzeum Komenského v Přerově, o. p., Archiv města Brna, Miroslav Herzig, Jiří Hloušek, Jiří Lapáček a Jiří Rosmus. Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček — Paseka v Praze a Litomyšli roku 2010 jako svou 1110. publikaci. Edici řídí Stanislav Škoda. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná.

Tisk: FINIDR, s. r. o., Lipová ulice, Český Těšín.
76 stran textu, 190 černobílých fotografií.

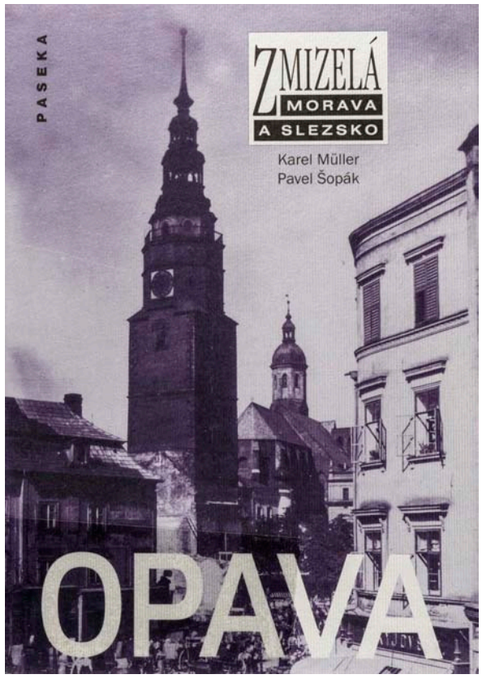

Opava **(Praha: Paseka, 2010)**

Text o knize na straně 417.

Citace: MÜLLER, Karel a ŠOPÁK, Pavel. *Opava*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010. 46 s., [80] s. obr. příl. ISBN 978-80-7432-017-0.

Edice: Zmizelá Morava a Slezsko.

Fotografie Státní okresní archiv Opava, Slezské zemské muzeum a Zemský archiv v Opavě.

Text: Karel Müller, Pavel Šopák
Typografie a technická redakce: Petr Čížek.

Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka v Praze a Litomyšli roku 2010 jako svou 1075. publikaci. Edici řídí Stanislav Škoda. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná.
52 stran textu, 144 černobílých fotografií.

Tisk: Finidr, s. r. o., Lipová ulice, Český Těšín.

Vítkovický zámek **(Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2010)**

Citace: PAVLIŇÁK, Petr. *Vítkovický zámek*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2010. 226 s. ISBN 978-80-86171-37-1.

Samostarně také francouzsky: PAVLIŇÁK, Petr. *Vítkovice Château*. Ostrava: Chagall Art Center, 2010. 224 s. ISBN 978-80-86171-38-8.

Náklad: 10 000 výtisků.

Koncepce knihy Jan Světlík.

Kniha vznikla za laskavé pomoci: Ostravské muzeum v Ostravě, Archiv města Ostravy, Studio Ranný Vítkovice, Archiv VÍTKOVICE a. s.
Vydalo: Výtvarné centrum Chagall v Ostravě v roce 2010. Text a grafická úprava: Petr Pavliňák.

Fotografie: Petr Pavliňák, Karel Vilím, Jiří Zerzoň, Archiv města Ostravy, Ostravské muzeum, Archiv VÍTKOVICE a.s., Studio Ranný Vítkovice. Technická příprava: Vladimír Košuta – TRIO STUDIO.

Tisk: Ringier Print CZ a.s.

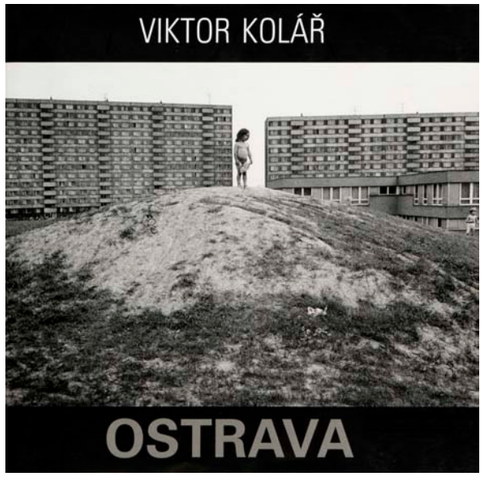

Ostrava **(Praha: KANT, 2010)**

Text o knize na straně 1063.

Citace: KOLÁŘ, Viktor. *Ostrava*. Praha: KANT, 2010. 202 stran. ISBN 978-80-7437-030-4.

Autor fotografií: Viktor Kolář.

Texty: Jan Balabán, Kate Bush, Petr Volf. Výběr fotografií: Tomáš Pospěch a Viktor Kolář. Překlad: Barbora Štefanová, Stephan von Pohl. Redakce: Richard Škvařil. Grafická úprava: Karel Kerlický. Repro a předtisková příprava: KANT. Vydal KANT společně s: Ostrava 2015 – Černá louka 2015, s.r.o. za finanční podpory města Ostravy. Publikace vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky.

Tisk: PBtisk Příbram.

Bibliografie: ŠTĚPAŘOVÁ, Renata. Viktor Kolář Ostrava. *Karel Kerlický, Nakladatelství Kant a fotografie*. Diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě. Vedoucí Vladimír Birgus, s. 89–91;
CHUCHMA, Josef. Kniha Kolářových fotografií rodné Ostravy je velkolepá. *Mladá fronta Dnes – Praha*, 2010. Ročník 21. Číslo 215. Sport [příloha], s. D/7;
FARNÁ, Kateřina. Kolářova jasná zpráva o jednom hornickém městě. *Právo. Praha – Střední Čechy*, 2010. Ročník 20. Číslo 252, s. 18;
VITVAR, Jan H. Konec pyšných frajerů. *Respekt*, 2010. Ročník 21. Číslo 39, s. 60.

Ostrava nonstop **(Ostrava: Repronis, 2010)**

Citace: ŠPIC, Štefan. *Ostrava nonstop*. 1st ed. Ostrava: Repronis, 2010. 90, [8] stran. ISBN 978-80-7329-242-3.

Autor fotografií: Štefan Špic.

Koncepce, grafická úprava a texty: Pavel Noga. Překlad: Slůně – svět jazyků, jazyková škola a překladatelská agentura.

Tisk: Finidr, s.r.o., Český Těšín.

Krajinou a městy Moravy a Slezska **(Ostrava: Repronis, 2010)**

Citace: ŠPIC, Štefan. *Krajinou a městy Moravy a Slezska*. Ostrava: Repronis, 2010. 102 stran. ISBN 978-80-7329-252-2.

Autor fotografií: Štefan Špic.

Koncepce, grafická úprava a texty: Pavel Noga. Překlad: Slůně – svět jazyků, jazyková škola a překladatelská agentura.

Tisk: Finidr, s.r.o., Český Těšín.

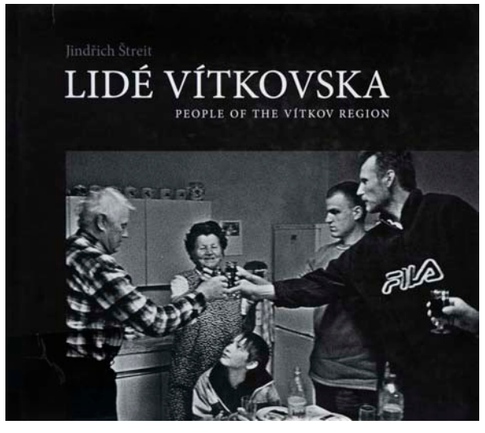

Lidé Vítkovska **(Vítkov: Město Vítkov, 2010)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Lidé Vítkovska*. Vítkov: Město Vítkov, 2010. 72 stran. ISBN 978-80-254-8380-0.

Lidé Vítkovska / People of the Vítkov Region.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Text: Pavel Smolka, Petr Hruška. Anglický překlad: Nora Gill. Foto autora: Drahomíra Wetterová. Vedoucí projektu: Daniela Olbertová. Grafická úprava: Blanka Plošticová.

Tisk: Profi-tisk s. r. o.

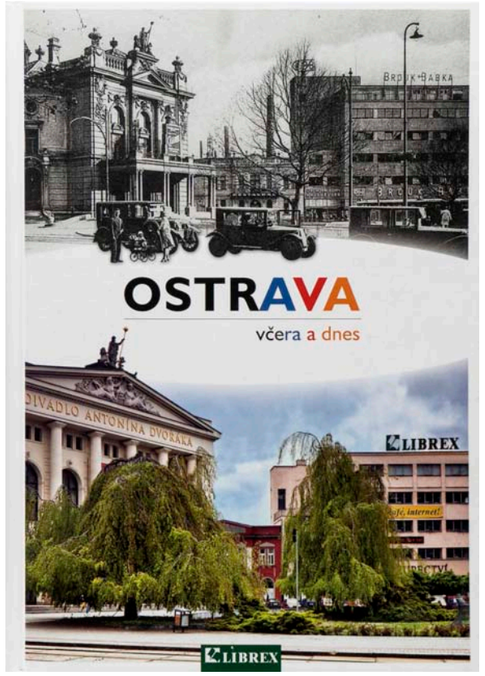

Ostrava včera a dnes **(Ostrava: Librex, 2010)**

Citace: RENNER, Boris, JIŘÍK, Karel a KROČEK, Miloslav. *Ostrava včera a dnes*. Vyd. 1. Ostrava: Librex, 2010. 96 s. ISBN 978-80-7228-669-0.

Autor fotografií: Boris Renner.

Text: Karel Jiřík a Miloslav Kroček.

Vybral a uspořádal Petr Becher. Úvodní slovo Milan Myška. Redakce Lubomír Petr. Sazba a technická redakce Ivan Straňák. Obálka Pavlína Schottnerová. Vydal Librex, Raisova 6, 709 OO Ostrava-Mariánské Hory e-mail: librex@librex.cz. www.librex.cz.

Tisk: Finidr, Český Těšín.

2. vydání: RENNER, Boris, JIŘÍK, Karel a KROČEK, Miloslav. Ostrava včera a dnes: ve fotografiích Borise Rennera. Vydání první – dotisk – doplněné vydání. Ostrava: Librex, 2018. 102 stran. ISBN 978-80-7228-743-7.

Krnov v proměnách **(Třebíč: Akcent, 2010)**

Citace: MICHL-BERNARD, Alexandr. *Krnov v proměnách*. Třebíč: Akcent, 2010. 154 stran. ISBN 978-80-7268-720-6.

Autor: Alexandr Michl-Bernard.

Dobové fotografie: Městské informační a kulturní středisko Krnov – Městské muzeum Krnov. Současné fotografie pořídil Erik Vodička

Vydalo Vydavatelství Akcent, Drahomír Rybníček Eliášova 1132/15, Třebíč, jako svou 720. publikaci

Tisk: Akcent, spol. s r. o., Třebíč.

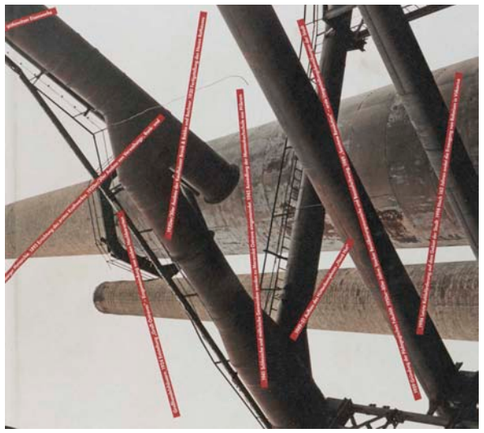

Černá hvězda. Důlní revíry mezi městy, genus loci uhlí a oceli **(Nürnberg: Verlag für Moderne Kunst, 2010)**

Text o knize na straně 1059.

Citace: BALABÁN, Jan et al. *Černá hvězda. Důlní revíry mezi městy, genus loci uhlí a oceli / Schwarzer Stern. Reviere zwischen den Städten, Genius Loci von Kohle und Stahl*. Nürnberg: Verlag für Moderne Kunst, 2010. 224 s. ISBN 978-3-86984-126-7.

Autoři fotografií: Kim Bouvy, Kai-Olaf Hesse, Bernd Langmack, Andreas Mader, Arwed Messmer, Peter Oehlmann, Christian von Steffelin. Historické snímky: Archiv města Ostravy; Vitkovice Steel, Ostrava; ArcelorMittal, Ostrava; ČTK; Ostravské Muzeum; Martin Strakoš; Drahomíra & Jaromír Pastuškovi; Eva Špačková.

Texty: Jan Balabán, Matthias Flügge, Axel Föhl, Martin Strakoš.

Projektový partner: Ostravské Muzeum. Koordinátor projektu: Gregor Schröer. Koncepce & úprava: Kai-Olaf Hesse & Andreas Mader. Překlady: Christina Kallert, Eva Profousová (Cz/Dt), Pavel Novotný (Dt/Cz), Susanna Roth. Lektorát: Christina Brombach, Martina Buder, Pavel Novotný. Podklady pro tisk & zpracování fotografií: Peter Oehlmann Bildpunkt Druckvorstufen, Berlin. Konečná realizace: Medialis Offsetdruck, Berlin.

Vydal: Verlag für moderne Kunst Nürnberg.

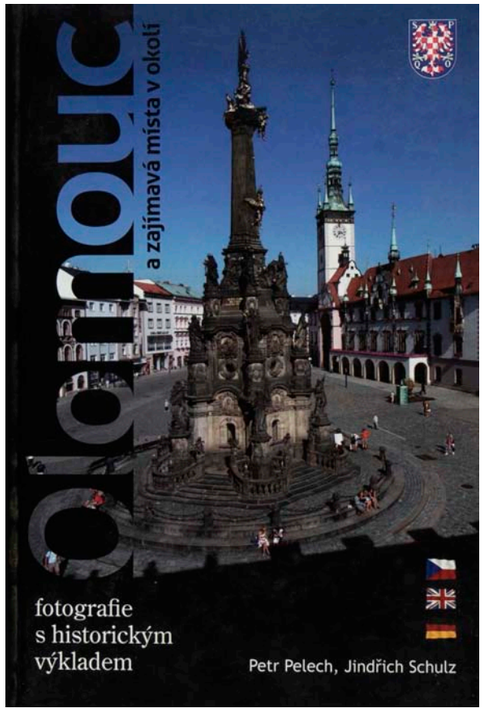

Olomouc a zajímavá místa v okolí **(Olomouc: ANAG, 2010)**

Citace: PELECH, Petr a SCHULZ, Jindřich. *Olomouc a zajímavá místa v okolí*. Olomouc: ANAG, 2010. 174 stran. ISBN 978-80-7263-607-5.

Autor fotografií: Mgr. Petr Pelech.

Text: doc. PhDr. Jindřich Schulz, CSc. Překlad do anglického jazyka: Blanka Jaklová. Překlad do německého jazyka: Victoria Language Agency, s.r.o. Odpovědná redaktorka: Mgr. Pavlína Šestáková. Sazba Ondřej Forman.

Tisk a vazba Finidr, s.r.o.

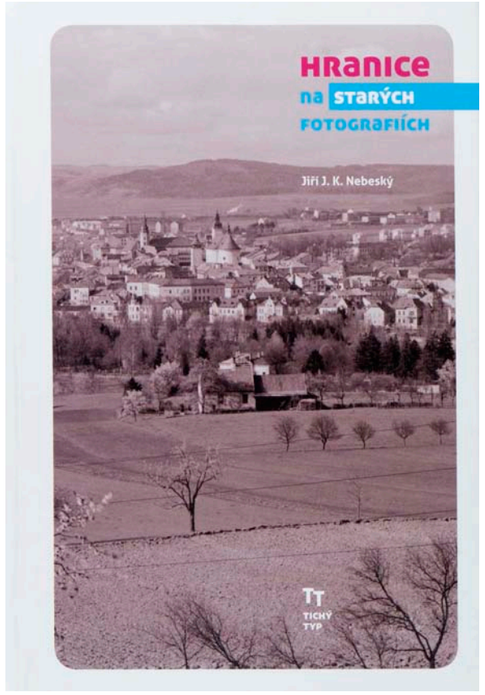

Hranice na starých fotografiích **(Hranice: Tichý typ, 2010)**

Citace: NEBESKÝ, Jiří J. K., ed. *Hranice na starých fotografiích*. Vyd. 1. Hranice: Tichý typ, 2010. 140 stran. ISBN 978-80-903768-5-4.

Náklad: 800 výtisků.

Uspořádal, texty napsal a graficky upravil Jiří J. K. Nebeský.

Vydalo nakladatelství Tichý typ, Hviezdoslavova 687 CZ — 753 01 Hranice www.tichy-typ.cz tel.: +420 608 632 377.
Vydání knihy umožnil grant Města Hranic ve výši 40 tisíc Kč.

Tisk: EPAVA Olomouc, a.s. Vysázeno písmem Aller.

Olomouc a Olomoučané na starých fotografiích **(Olomouc: Danal, 2011)**

Citace: FIALA, Jiří, ed. et al. *Olomouc a Olomoučané na starých fotografiích*. Olomouc: Danal, 2011. ISBN 978-80-85973-86-0.

K vydání připravili: Jiří Fiala, Miroslav Papoušek, Zdeněk Kašpar, Vlasta Kauerová a Jan Štěpán.

Vydalo Nakladatelství R. Kašparová — DANAL, U cukrovaru 24, Olomouc--Holice.

Fotografie jsou reprodukovány se svolením Státního okresního archivu v Olomouci.

Grafická úprava a tisk Sprint Olomouc.

Na první straně obálky: Sousoší Nejsvětější Trojice a c. k. hlavní stráž. Na poslední straně obálky: Přestavba dómu sv. Václava roku 1887. Foto Sigmund Wasservogel.

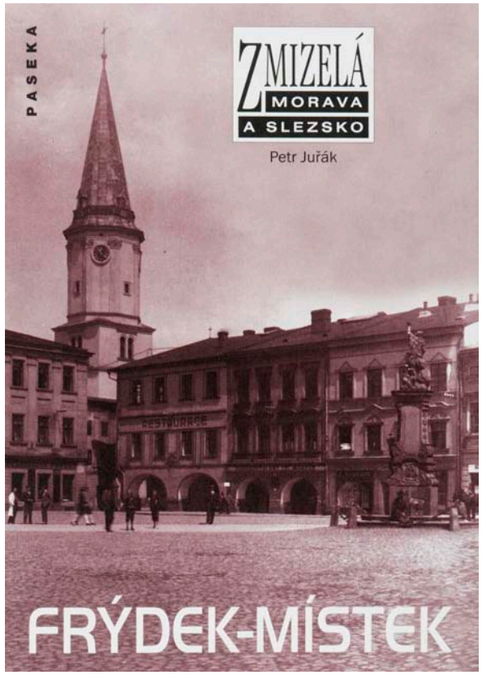

Frýdek-Místek **(Praha: Paseka, 2011)**

Text o knize na straně 417.

Citace: JUŘÁK, Petr. *Frýdek-Místek*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011. 63 stran., [88] stran. obr. příl. ISBN 978-80-7432-088-0.

Edice: Zmizelá Morava a Slezsko.

Text: Petr Juřák.

Typografie a technická redakce: Petr Čížek. Fotografie: Státní okresní archiv Frýdek-Místek, archiv Emila Fojtíka a archiv autora. Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček — Paseka v Praze a Litomyšli roku 2011 jako svou 1146. publikaci. Edici řídí Stanislav Škoda. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná.

Tisk: FINIDR, s. r. o., Lipová ulice, Český Těšín.
68 stran textu, 176 černobílých fotografií.

Ostravské interiéry **(Ostrava: Fiducia, 2011)**

Citace: STRAKOŠ, Martin. *Ostravské interiéry*. Vyd. 1. Ostrava: Fiducia, 2011. 240 stran. ISBN 978-80-905106-0-9.

Autor fotografií: Roman Polášek, 2009–2011. Historické černobílé fotografie: Archiv města Ostravy.

Náklad: 500 výtisků.

Text a koncepce knihy: Martin Strakoš. Odpovědná redaktorka: Renáta Pekařová. Obálku navrhl, graficky upravil a písmy Helvetica Neue a Fette Mittelschrift vysázel: Jiří Šigut CONCEPT, 2011.

Tisk: Tiskárna Printo, Ostrava.

Zatracená Ostrava, Ostrava zatracená. Kniha o odcházení starých časů **(Ostrava: vlastním nákladem vydal Radovan Šťastný, 2011)**

Text o knize na straně 1075.

Citace: ŠŤASTNÝ, Radovan a PASTRŇÁK, Radek. *Zatracená Ostrava, Ostrava zatracená. Kniha o odcházení starých časů*. 1. vydání. Ostrava: vlastním nákladem vydal Radovan Šťastný, 2011. [200] nečíslovaných stran. ISBN 978-80-260-0433-2.

Autor fotografií a konceptu: Radovan Šťastný.

Autor textů: Radek Pastrňák, z knihy Sádrový ježek promluvil. Grafická úprava: Alena Sroková, Zuzana Sonnková, IMPRESS ART DESIGN s. r. o. Sazba a zlom: Martin Klug. Jazyková redakce: Monika Horsáková. Vlastním nákladem vydal Radovan Šťastný.

Tisk: PRINTO, spol. s r. o.

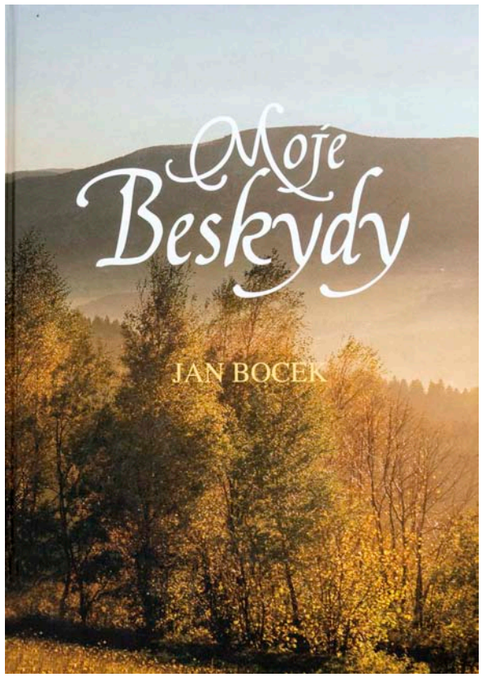

Moje Beskydy **(Bystřice: Regio, 2011)**

Citace: BOCEK, Jan. *Moje Beskydy*. Bystřice: Regio, 2011. ISBN 978-80-904230-6-0.

Autor fotografií a textu: Jan Bocek.

Odpovědná redaktorka: Irena Cichá. Jazykový a technický redaktor: Milan Bronclík. Překlad do polštiny: Izabela Krausová Žur. Grafická úprava: Jerzy O Pawłowicz.

Tisk: Finidr, s. r. o.

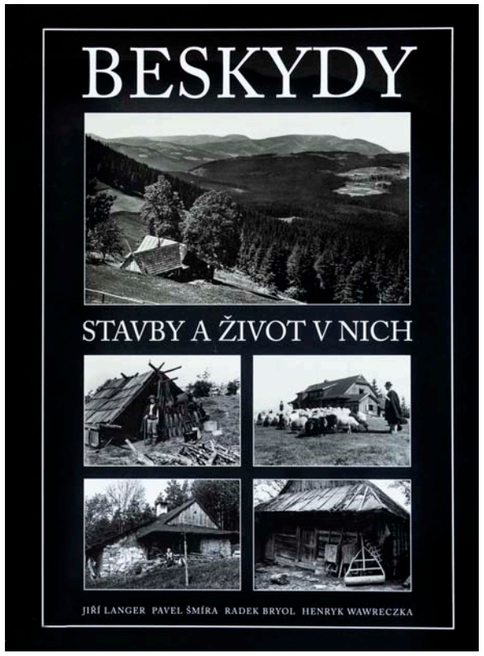

Beskydy. Stavby a život v nich **(Třinec: Wart pro Šmíra-Print, 2011)**

Citace: LANGER, Jiří et al. *Beskydy. Stavby a život v nich*. Vyd. 1. Třinec: Wart pro Šmíra-Print, 2011. 272 stran. ISBN 978-80-905079-0-6.

Autoři: Jiří Langer, Pavel Šmíra, Radek Bryol, Henryk Wawreczka.

Autor projektu: Ing. Pavel Šmíra. Texty kapitol, kresby a popisy ikonografie: PhDr. Jiří Langer, CSc. Text, s. 59–64 a 117–118, kresby, asistentské služby: Bc. Radek Bryol. Ikonografii sestavili: PhDr. Jiří Langer, CSc., Henryk Wawreczka. Jazyková úprava: Mgr. Jaroslava Langrová. Grafická úprava: Ing. Jozef Böhm, Henryk Wawreczka. Redakce: PhDr. Jiří Langer, CSc., Ing. Pavel Šmíra, Henryk Wawreczka. Sazba: Ing. Jozef Böhm.

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o.

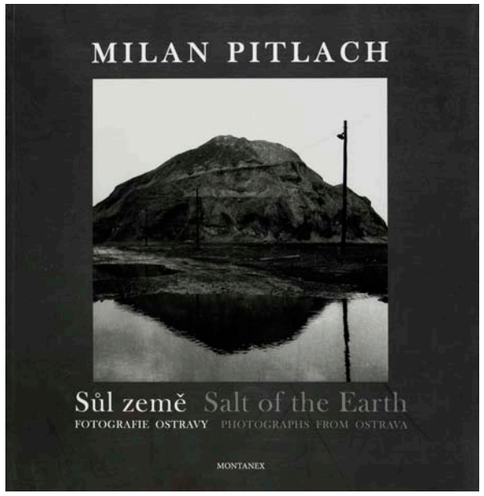

Sůl země. Fotografie Ostravy **(Ostrava: Montanex, 2011)**

Text o knize na straně 1071.

Citace: PITLACH, Milan. *Sůl země. Fotografie Ostravy / Salt of the Earth. Photographs from Ostrava*. Ostrava: Montanex, 2011. [158] stran. ISBN 978-80-7225-357-9.

Edice: Tady jsme doma.

Sůl země. Fotografie Ostravy / Salt Of The Earth. Photographs from Ostrava.

Autor fotografií: Milan Pitlach.

Texty: Antonín Dufek, Milan Pitlach. Překlad: Mark Landry. Grafické zpracování: Helena Konstantinová. Redaktor: Tomáš Čichoň. Repro: Printo, spol. s r.o. & Hana Čichoňová.
Vydalo vydavatelství MONTANEX, a.s., Výstavní 10, 709 00 Ostrava-Mariánské Hory ve spolupráci s tiskárnou Printo, spol. s r. o. v roce 2011 jako 448. publikaci.

Tisk: Printo, spol. s r.o.

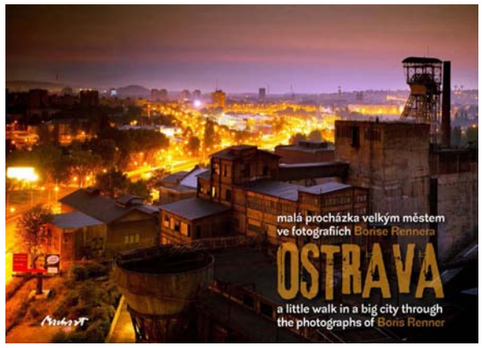

Ostrava. Malá procházka velkým městem ve fotografiích Borise Rennera **(Beroun: Machart, 2011)**

Citace: RENNER, Boris a KUBÍNYIOVÁ, Petra. *Ostrava. Malá procházka velkým městem ve fotografiích Borise Rennera* . 1. vyd. Beroun: Machart, 2011. 62 stran. ISBN 978-80-87517-27-7.

Autor fotografií: Boris Renner.

Verše: Mgr. Petra Kubínyiová. Výběr a uspořádání: Simona Rennerová.

Vydalo nakladatelství Machart s. r. o. (www.machart-books.cz, Lidická 669, 266 01 Beroun) jako svoji 49. publikaci. Obálku s použitím fotografie Borise Rennera a grafickou úpravu knihy navrhl Kameel Machart.

Dolní Vítkovice dnes. Zpřístupnění a nové využití národní kulturní památky **(Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2012)**

Citace: PAVLIŇÁK, Petr. *Dolní Vítkovice dnes. Zpřístupnění a nové využití národní kulturní památky*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2012. 148 stran. ISBN 978-80-86171-42-5.

Fotografie: Petr Pavliňák, Tomáš Polach, Boris Renner, Tomáš Souček, Jiří Zerzoň a Archiv Vítkovice, a. s.

Náklad: 5 000 výtisků.

Koncepce knihy: Jan Světlík. Text a grafická úprava: Petr Pavliňák. Technická příprava: Milan Baránek, Václav Melecký, Studio OM art, s.r.o. Tisk: Ringier Axel Springer Print CZ a.s., Ostrava.

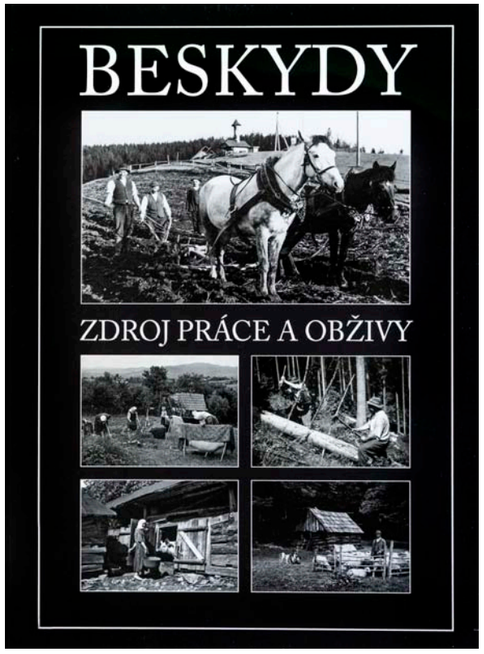

Beskydy. Zdroj práce a obživy **(Třinec: Wart, 2012)**

Citace: BAJER, Vojtěch et al. *Beskydy. Zdroj práce a obživy*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 2012. 238 stran. ISBN 978-80-905079-1-3.

Autoři: Vojtěch Bajer, Milena Habustová, Małgorzata Kiereś, Anna Kiripolská, Jiří Langer, Václav Michalička, Pavel Šmíra, Vanda Vrlová, Henryk Wawreczka.

Autor projektu: Ing. Pavel Šmíra. Texty kapitol a exkurzů: Ing. Vojtěch Bajer, Milena Habustová, Mgr. Małgorzata Kiereś, PhDr. Anna Kiripolská, PhDr. Jiří Langer, CSc., Mgr. Václav Michalička, Vanda Vrlová. Kresby: PhDr. Jiří Langer, CSc. Redakce textů: PhDr. Jiří Langer, CSc. Redakce obrazové části: Henryk Wawreczka Jazyková korektura: Ing. Lenka Ondráčková. Grafická úprava: Ing. Jozef Böhm, Henryk Wawreczka Sazba: Ing. Jozef Böhm.

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o.

Mizející Ostrava **(Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2012)**

Text o knize na straně 1081.

Citace: KUBALA, Květoslav a PAVLIŇÁK, Petr. *Mizející Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2012. 280 stran. ISBN 978-80-86171-41-8.

Autor fotografií: Květoslav Kubala.

Náklad: 1000 výtisků.

Texty: Květoslav Kubala, Petr Pavliňák. Výběr fotografií: Květoslav Kubala, Petr Pavliňák. Grafická úprava: Petr Pavliňák. Předtisková příprava: Milan Baránek, Václav Melecký, Studio OM art, s.r.o.
Tisk: Ringier Axel Springer Print CZ a.s., Ostrava.

Publikace vznikla za finanční podpory Statutárního města Ostrava.

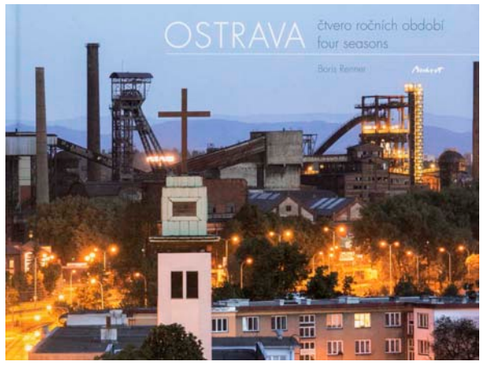

Ostrava. Čtvero ročních období **(Beroun: Machart, 2012)**

Citace: RENNER, Boris. *Ostrava: Čtvero ročních období*. 1. vyd. Beroun: Machart, 2012. 64 stran. ISBN 978-80-87517-58-1.

Autor fotografií: Boris Renner.

Texty: Boris Renner. Překlad textů: Anita Pohnánová. Výběr a uspořádání: Simona Rennerová. Povídky a verše: Petra Kubínyiová. Překlad povídek a veršů: Pavla Kramářová. Vydalo nakladatelství Machart jako svou 80. publikaci. Grafická úprava knihy: Kameel Machart.

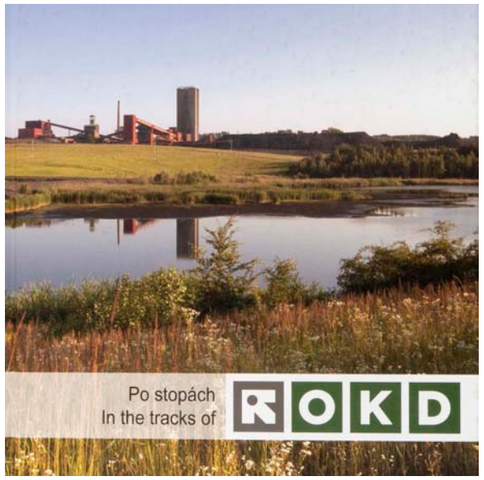

Po stopách OKD **(Beroun: Machart, 2012)**

Citace: SÍBRT, Marek. *Po stopách OKD*. Beroun: Machart, 2012. 64 stran.

Fotografie: Boris Renner a Archiv OKD.

Překlad: Mgr. Eva Vévodová.

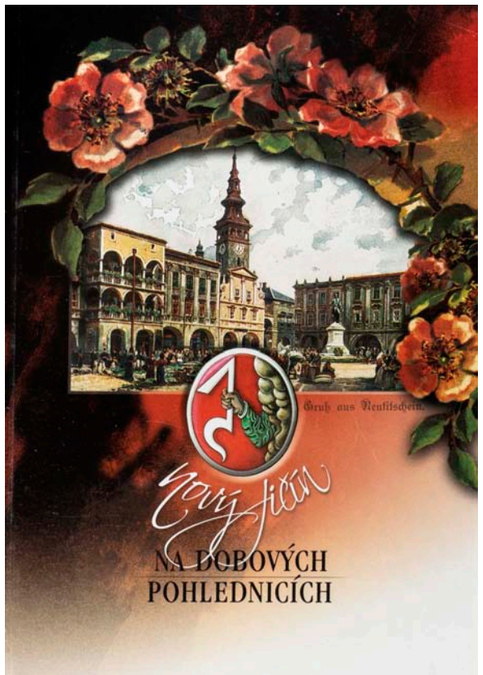

Nový Jičín na dobových pohlednicích **(Nový Jičín: Město Nový Jičín, 2013)**

Citace: ZEZULČÍK, Jaroslav, DVOŘÁK, Jaroslav a CHOBOT, Karel. *Nový Jičín na dobových pohlednicích: ze sbírek Státního okresního archivu v Novém Jičíně, Muzea Novojičínska a soukromých sběratelů*. 2. vyd. Nový Jičín: Město Nový Jičín, 2013. 136 s. ISBN 978-80-260-4190-0.

Náklad: 3 100 výtisků.

Text: PhDr. Jaroslav Zezulčík, Mgr. Ivan Týle
Odborná recenze: PhDr. Karel Chobot
Spolupráce: Pavel Wessely, František Holub, Jaroslav Bělík
Jazykové korektury: Mgr. Helena Poláková, PhDr. Zora Kudělková
Překlady: PhDr. Zora Kudělková (German) Jazyková škola SOVIAR, s.r.o., Nový Jičín (English)
Kresba znaku města Nový Jičín: Petr Tybitancl
Grafická úprava: Grafický ateliér Šamaj, Příbor.

Tisk: Zeman Art s.r.o., Podnikatelský areál Mošnov.

Opava ve fotografiích **(Opava: Statutární město Opava, 2013)**

Citace: POLÁŠEK, Roman. *Opava ve fotografiích*. Opava: Statutární město Opava, 2013. 144 stran. ISBN 978-80-260-4590-8.

Autor fotografií: Roman Polášek.

Náklad: 2 000 výtisků.

Grafické studio pulary. Překlad: Slůně — svět jazyků, jazyková škola a překladatelská agentura.

Tisk: Tiskárna Printo, spol. s r. o.

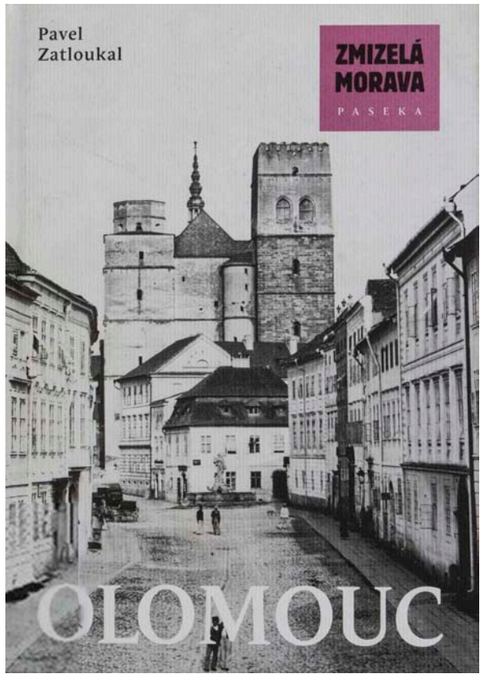

Olomouc **(Praha: Paseka, 2013)**

Text o knize na straně 417.

Citace: ZATLOUKAL, Pavel. *Olomouc*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2013. 232 stran. Zmizelá Morava. ISBN 978-80-7432-309-6.

Grafická úprava: Pavel Štefan. Sazba a úprava obrázků: Jakub Effenberger. Fotografie: Arcibiskupství olomoucké, Muzeum umění Olomouc, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci, Státní okresní archiv Olomouc, Úřad města Olomouce, Vědecká knihovna v Olomouci, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Zemský archiv v Opavě, pracoviště Olomouc.

Vydalo Nakladatelství Paseka s. r. o. v Praze a Litomyšli roku 2013 jako svou 1368. publikaci. Edici řídí Stanislav Škoda. Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná. Technický redaktor Luboš Drtina.

Obsahuje: 236 stran textu, 221 černobílých fotografií.

Tisk: Těšínská tiskárna, a. s., Štefánikova 2, Český Těšín.

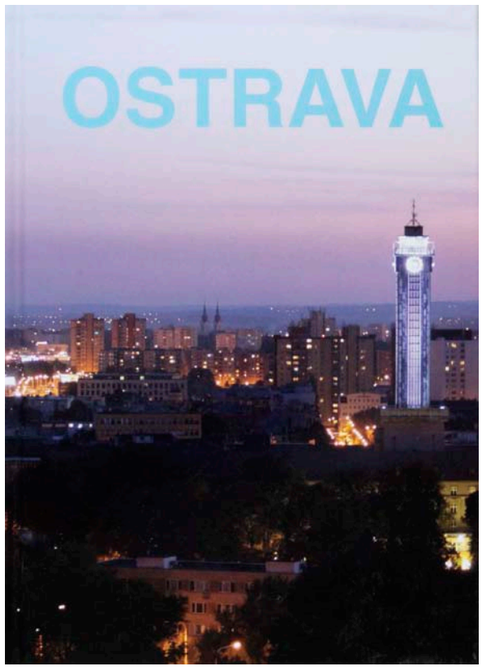

Ostrava **(Ostrava: Agentura Aport.cz, 2013)**

Citace: MOLINEK, Jaroslav, et. al. *Ostrava*. Ostrava: Agentura Aport.cz, 2013. ISBN: 978-80-260-5181-7.

Autoři fotografií: Jaroslav Molinek, Luděk Hrda, Marcela Žáčková, Pavel Kubica, Boris Renner.

Překlad: René Pajurek. Grafická úprava: Jaroslav Molinek.

Tisk: Finidr s.r.o.

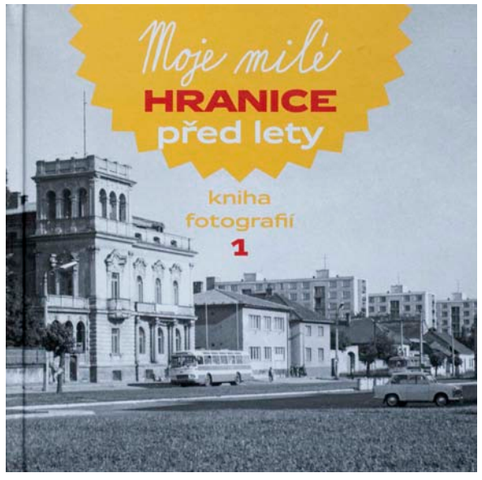

Moje milé Hranice před lety. Kniha fotografií **(Hranice: Tichý typ, 2013)**

Citace: NEBESKÝ, Jiří J. K., ed. *Moje milé Hranice před lety. Kniha fotografií*. Vydání první. Hranice: Tichý typ, 2013. 160 stran. ISBN 978-80-903768-9-2.

Náklad: 1 000 výtisků.

Uspořádal, texty napsal, skenoval, retušoval a graficky upravil Jiří J. K. Nebeský.

Tisk: Finidr, Český Těšín.

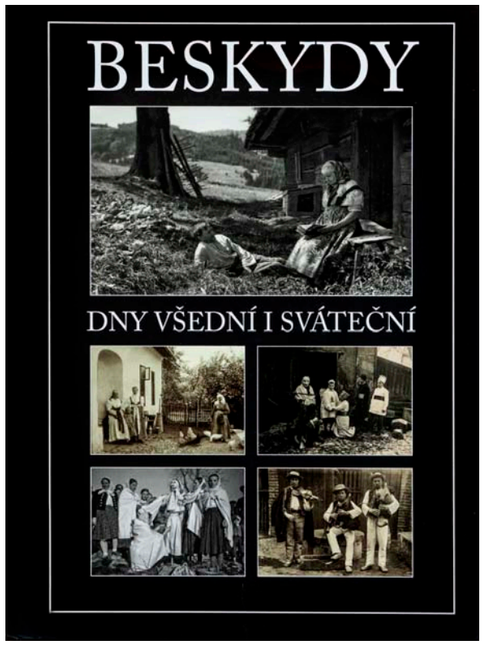

Beskydy. Dny všední i sváteční **(Třinec: Wart, 2013)**

Citace: BRANDSTETTROVÁ, Marie et al. *Beskydy. Dny všední i sváteční*. Vyd. 1. Třinec: Wart, 2013. 272 stran. ISBN 978-80-905079-3-7.

Autoři: Marie Brandstettrová, Marian Friedl, Jiří Langer, Václav Michalička, Grzegorz Studnicki, Pavel Šmíra, Jana Tichá, Henryk Wawreczka.

Autor projektu: Ing. Pavel Šmíra, Ph.D. Texty kapitol a exkurzů: Mgr. Marie Brandstettrová, PhDr. Marian Friedl, PhDr. Jiří Langer, CSc., Mgr. Václav Michalička, Mgr. Grzegorz Studnicki, Mgr. Jana Tichá. Kresby: PhDr. Jiří Langer, CSc. Redakce textů: PhDr. Jiří Langer, CSc. Redakce obrazové části: Henryk Wawreczka Jazyková korektura: Marie Ondráčková. Grafická úprava: Ing. Jozef Böhm, Henryk Wawreczka. Sazba: Ing. Jozef Böhm. Vydal: WART – Henryk Wawreczka ve spolupráci s Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o.

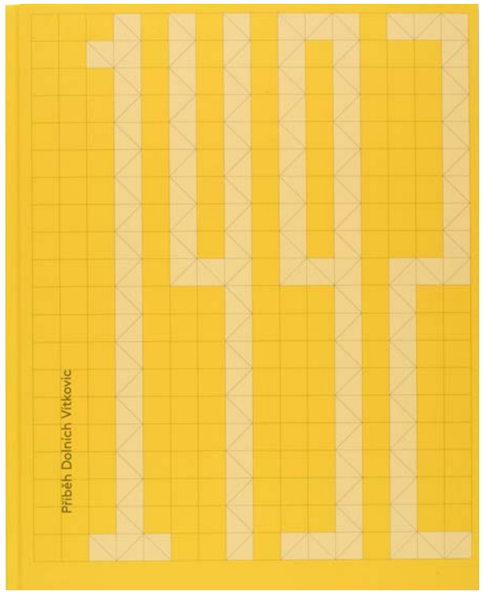

1492. Příběh Dolních Vítkovic **(Praha: Prostor – architektura, interiér, design, 2013)**

Text o knize na straně 743.

Citace: VOLF, Petr, ŠVÁCHA, Rostislav a SOUČEK, Tomáš. *1492. Příběh Dolních Vítkovic*. Vyd. 1. Praha: Prostor – architektura, interiér, design, 2013. 200 stran. ISBN 978-80-87064-10-8.

Anotace dle Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně: Vyzdvižením zvonu bývalého plynojemu o 1492 centimetrů byl učiněn rozhodující krok, díky němuž mohla být vybudována víceúčelová aula Gong. Ono symbolické číslo spojované s objevením Nového světa tak vyjadřuje význam konverze Dolních Vítkovic pro Ostravu i celou Českou republiku. Ocelové srdce opět ožilo.

Fotografie: AP atelier, Jan Rasch, Tomáš Souček, Vítkovice a. s., Jiří Zerzoň.

Autor: Petr Volf. Předmluva: Vítkovice. Studie Plynojem v kontextech Rostislav Švácha. Cesta hledání nové prosperity: Josef Pleskot. Konzultace Petr Koudela. Redakce Hana Sobotková. Jazyková úprava a korektury: Markéta Teuchnerová. Grafická úprava: Petr Štěpán. Zlom: Petr Skalský. Produkce: Dagmar Vernerová. Technická spolupráce: Jiří Guňka.

Tisk: PB tisk Příbram.

Rozměry: 219 × 270 mm.

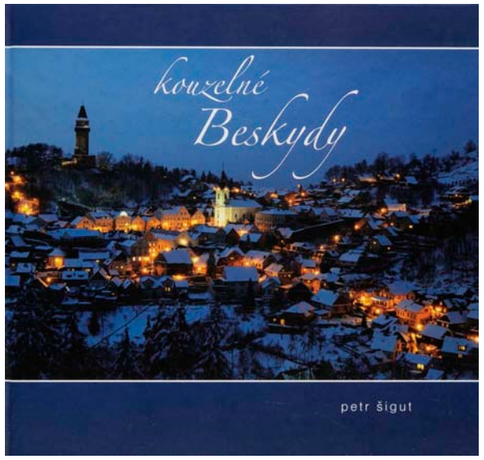

Kouzelné Beskydy **(Český Těšín: Infiniti art, 2014)**

Citace: ŠIGUT, Petr. *Kouzelné Beskydy*. Vyd. 1. Český Těšín: Infiniti art, 2014. 140 stran. ISBN 978-80-87491-02-7.

Autor fotografií a textů: Petr Šigut.

Překlady: Ing. Ivo Štěrba, Mgr. Jana Horňáková, Mgr. Władysław Kubień, Ph.D.
Grafická úprava: Infiniti art, s.r.o.

Tisk: Tešínská tiskárna, a. s.

Josef Sudek. Z Beskyd **(Praha: Fotorenesance, 2014)**

Text o knize na straně 1087.

Citace: SUDEK, Josef et al. *Josef Sudek. Z Beskyd*. [katalog výstavy fotografií: Lašské muzeum Kopřivnice, 18.9.-30.11.2014]. Vyd. 1. Praha: Fotorenesance, 2014. 34 listů. ISBN 978-80-905763-1-5.

Autor fotografií: Josef Sudek.

Z Beskyd katalog výstavy fotografií. Lašské muzeum Kopřivnice / 18. 9. – 30. 11. 2014. Výstavu uspořádalo Regionální muzeum v Kopřivnici ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým museem v Praze.

Koncepce výstavy a katalogu: Pavel Dvořák. Autoři textů: Pavel Dvořák, Petr Helbich, Barbora Kundračíková, Josef Moucha. Příprava fotografií: Karel Koutský — Ateliér Fotorenesance. Grafická úprava: Luboš Petrák. Vydal: Karel Koutský — Fotorenesance, Starochuchelská 182/14, Praha 5, Velká Chuchle.

Tisk: Zeman Art s.r.o., Samaritánská 3192/12, Ostrava-Zábřeh, 70030.

Mé město / My City **(Beroun: Pro statutární město Ostrava vydalo nakladatelství Machart, 2014)**

Citace: RENNER, Boris: *Mé město / My City*. 1. vyd. V Berouně: Pro statutární město Ostrava vydalo nakl. Machart, 2014. 80 stran. ISBN 978-80-87938-06-5.

Autor fotografií: Boris Renner.

Uspořádala: Simona Rennerová. Překlad textů: Jitka Charvátová, Lenka Mandryszová. Pro statutární město Ostrava vydal Machart jako svou 128. publikaci. Grafická úprava: Kameel Machart.

Mizející Ostrava II **(Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2014)**

Text o knize na straně 1081.

Citace: KUBALA, Květoslav a PAVLIŇÁK, Petr. *Mizející Ostrava II*. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2014. 236 stran. ISBN 978-80-86171-43-2.

Autor fotografií: Květoslav Kubala.

Náklad: 1 000 výtisků.

Texty: Květoslav Kubala, Petr Pavliňák. Výběr fotografií: Květoslav Kubala, Petr Pavliňák. Grafická úprava: Petr Pavliňák. Předtisková příprava: Milan Baránek, Studio OM art.

Publikace vznikla za finanční podpory Statutárního města Ostrava.

Tisk: Ringier Print, Ostrava.

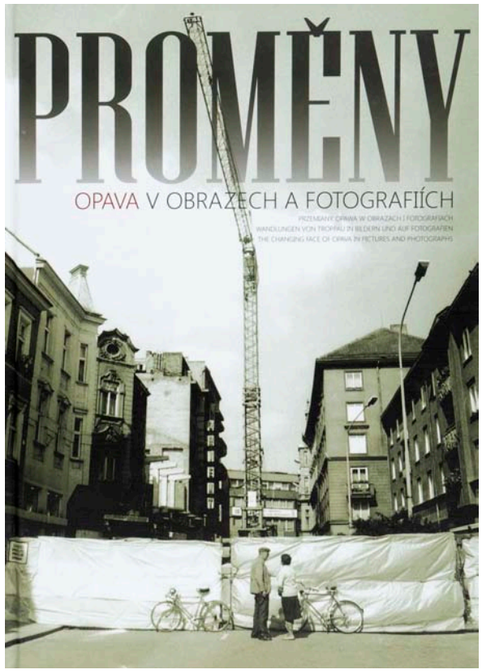

Proměny. Opava v obrazech a fotografiích **(Opava: Statutární město Opava ve spolupráci se Slezským zemským muzeem a Zemským archivem v Opavě, 2014)**

Citace: HALÁTEK, Dalibor, ed. *Proměny. Opava v obrazech a fotografiích*. 1. vyd. Opava: Statutární město Opava ve spolupráci se Slezským zemským muzeem a Zemským archivem v Opavě, 2014. 278 stran. ISBN 978-80-87632-15-4.

Proměny. Opava v obrazech a fotografiích / Przemiany. Opawa w obrazach i fotografiach / Wandlungen von Troppau in Bildern und auf Fotografien / The Changing. Face of Opava in Pictures and Photographs.

Fotografie: Slezské zemské muzeum; Státní okresní archiv Opava; Zemský archiv v Opavě.

Náklad: 2 500 výtisků.

Editor: Mgr. Dalibor Halátek. Texty: Prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc. (Úvodem); PhDr. Karel Miller (Proměny v obrazech); Mgr. Dalibor Halátek (Proměny ve fotografiích). Seznamy: Mgr. Dalibor Halátek; PhDr. Karel Müller. Překlady: Mgr. Markéta Johnová, Ph.D.; Henryk Kiedroń; PRIMA LINGUA s.r.o. Grafický design: Martin Feikus.

Publikaci vydalo Statutární město Opava ve spolupráci se Slezským zemským muzeem a Zemským archivem v Opavě.

Tisk: PROFI-TISK GROUP, s.r.o., Krakovská 14, 779 00 Olomouc

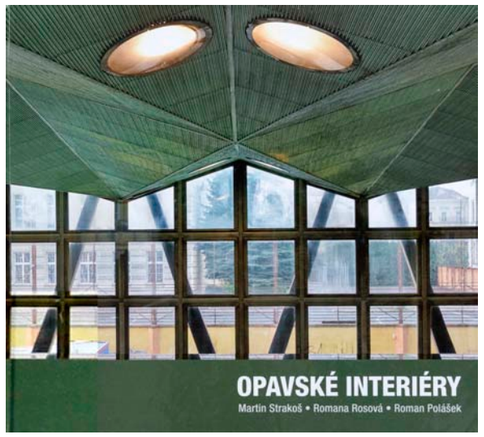

Opavské interiéry **(Ostrava: Fiducia, 2014)**

Citace: STRAKOŠ, Martin. *Opavské interiéry*. Ostrava: Fiducia, 2014. 240 stran. ISBN 978-80-905106-9-2.

Anotace: Kniha předkládá čtenáři příklady opavských interiérů v chronologickém pořadí. Úvodní kapitola zmiňuje určité skupiny interiérů a představuje příklady historických vyobrazení. Hesla uvádějí názvy staveb, nynější adresu a jména architektů nebo spoluautorů s datováním jednotlivých staveb. Kniha pokrývá téměř všechny typologické druhy staveb od středověku a raného novověkého původu až po stavby prvorepublikové a moderní architekturu 21. století.

Autor fotografií: Roman Polášek, 2010–2014 Historická vyobrazení v úvodu: Slezské zemské muzeum v Opavě.

Náklad: 1 000 výtisků.

Editor: Martin Strakoš. Texty: Martin Strakoš: úvodní texty, hesla – 1, 2, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 26,27, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 Romana Rosová: hesla – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 36.

Odpovědná redakce: Monika Horsáková, Ilona Rozehnalová. Grafická úprava: Aleš Luzar. Na obálku byla použita fotografie Romana Poláška z opavských městských lázní, 2014.

Tisk: Tiskárna PRINTO, Ostrava

Opava dnem i nocí. Cesta krásným městem s fotografem Janem Pohribným. Osobní vzpomínky Jiřího Grygara. Historická zastavení Petra Hory Hořejše **(Opava: DHD, Design Hlubučková D., 2014)**

Citace: POHRIBNÝ, Jan, GRYGAR, Jiří a HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Opava dnem i nocí. Cesta krásným městem s fotografem Janem Pohribným. Osobní vzpomínky Jiřího Grygara. Historická zastavení Petra Hory Hořejše*. Opava: DHD, Design Hlubučková D., 2014. 264 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-260-5215-9.

Autor fotografií: Jan Pohribný.

Text: Jiří Grygar, Petr Hora-Hořejš. Odpovědná redaktorka: Dagmar Kůrečková. Odborná lektorka: Danuška Kouřilová. Grafický design: Dagmar Hlubučková.

Tisk: T. A. Print, Tiskárna Grafico.

Fotografie č. 108 a ilustrační foto v textu: Jan Šindler.

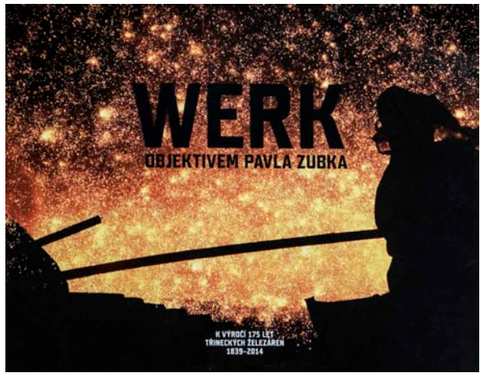

Werk objektivem Pavla Zubka. K výročí 175 let Třineckých železáren: 1839–2014 **(Vendryně: Beskydy, 2014)**

Citace: ZUBEK, Pavel. *Werk objektivem Pavla Zubka. K výročí 175 let Třineckých železáren: 1839–2014*. Vendryně: Beskydy, 2014. 160 stran. ISBN 978-80-87431-25-2.

Autor fotografií: Pavel Zubek.

Vydáno k výročí 175 let Třineckých železáren 1839–2014.

Redakce: Miroslav Bednarz, Jiří Mannheim, Bronisław Ondraszek. Korektura textů: Pavla Jaworská, Jindřich Močkoř. Překlad do angličtiny: Radovan Binar. Konzultant: Radim Švéda. Grafická úprava: Ján Petrovič. Úprava fotografií: Karol Nowak.

Tisk: Finidr.

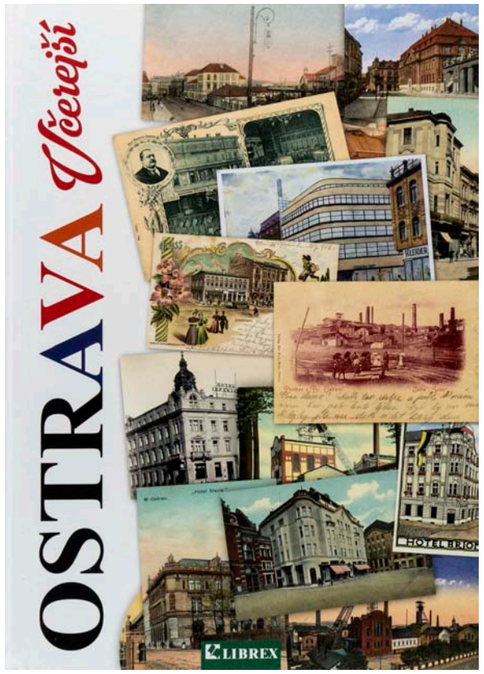

Ostrava včerejší **(Ostrava: Librex, 2015)**

Citace: ŽÁRSKÝ, Bohuslav. *Ostrava včerejší*. Vydání první. Ostrava: Librex, 2015. 84 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-7228-733-8.

Editor: Petr Becher. Napsal: Bohuslav Žárský. Ilustrace z archivu Zdeňka Wludyky. Typografie: Petr Becher jr. Technická redakce: Ivan Straňák.

Tisk: Finidr, Český Těšín.

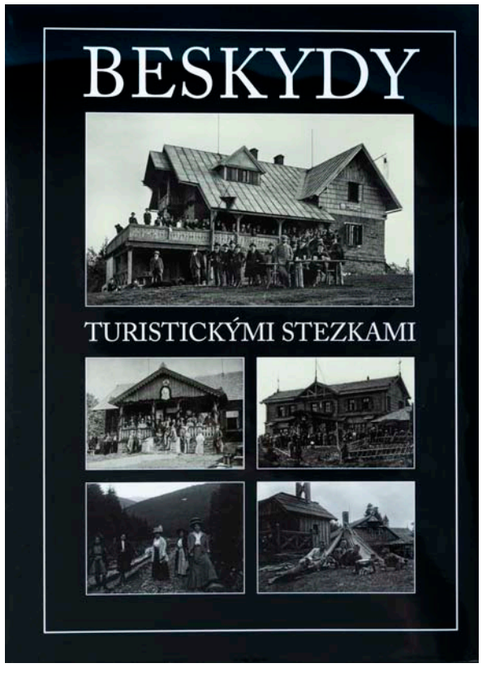

Beskydy turistickými stezkami **(Třinec: Wart, 2015)**

Citace: BARCUCH, Antonín et al. *Beskydy turistickými stezkami*. Vydání první. Třinec: Wart, 2015. 286 stran. ISBN 978-80-905079-4-4.

Autor projektu: Ing. Pavel Šmíra, Ph.D., MBA. Texty kapitol a exkurzů Než vznikly turistické spolky; Zakladatelská éra beskydské turistiky / 1884-1918; Turistika v období první republiky / 1918-1838; Exkurz / Stíny let 1938-1945; Exkurz / Lázeňství v Beskydech a Pobeskydí: Mgr. Martin Pelc, Ph.D. Texty kapitol a exkurzů Turistika a trávení volného času / 1945-1989; Exkurz / Odborové rekreace a pionýrské tábory: Mgr. Alžběta Čornejová. Text kapitoly Turistika po roce 1989: PhDr. Antonín Barcuch. Texty k ikonografii Mgr. Alžběta Čornejová: 544-559. Texty k ikonografii Mgr. Martin Pelc, Ph.D.: 8, 28-86, 88-157, 439-441, 444-447, 452-484. Texty k ikonografii PhDr. David Pindur, Ph.D.: 87, 191, 206-209, 228, 234-369, 373, 430, 442. Texty k ikonografii Henryk Wawreczka: 1-7, 9-27, 158-190, 192-205, 210-227, 229-233, 370-372, 374-438, 442, 443, 448-451, 485-543, 560-584. Redakce: Mgr. Martin Pelc, Ph.D.; PhDr. David Pindur, Ph.D.; Ing. Pavel Šmíra, Ph.D., MBA; Henryk Wawreczka. Jazyková korektura: Bc. Marie Ondráčková. Grafická úprava: Ing. Jozef Böhm, Henryk Wawreczka. Sazba: Ing. Jozef Böhm.

Vydal: Henryk Wawreczka ve spolupráci s Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm pro ŠMÍRA-PRINT, s.r.o. Třinec-Nebory 2015.

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o.

Krása Jeseníků **(Štíty: Pavel Ševčík – Veduta, 2015)**

Citace: NETOPIL, Ivo. *Krása Jeseníků*. 1. vydání. Štíty: Pavel Ševčík – Veduta, 2015. 152 stran. ISBN 978-80-86438-57-3.

Krása Jeseníků / Schönheit des Altvatergebirges / The Beauty of Jeseníky.

Autor fotografií: Ivo Netopil.

Úvodní text: RNDr. Zdeněk Gába. Německý překlad: RNDr. Zdeněk Gába. Anglický překlad: Bc. Martina Buchtová.

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě **(Praha: Tomáš Pospěch/PositiF, 2015)**

Text o knize na straně 1091.

Citace: DURCZAK, Ondřej. *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě*. 1. vydání. Praha: Tomáš Pospěch/PositiF, 2015. 400 stran. ISBN 978-80-87407-15-8.

Autor fotografií: Ondřej Durczak.

Text a fotografie: Ondřej Durczak. Grafická úprava: Ondřej Durczak, spolupráce: Otakar Karlas, Lukáš Horký. Předtisková příprava fotografií: Jiří Šigut. Výběr fotografií: Jiří Hrdina, Jindřich Štreit, Vladimír Birgus. Jazyková korektura: Liliana Mikulová. Anglické resumé: Štěpán Csiba. Odborní recenzenti: Vladimír Šmehlík, Jindřich Štreit. Propagace projektu a úvodní text knihy: Jiří Siostrzonek.

Fotografie v knize pocházejí, s výjimkou historických snímků, z let 2011–2015.

Tisk: Těšínská tiskárna, Štefánikova 2, Český Těšín.

Bibliografie: MACHÁČEK, Jiří. Ondřej Durczak: Ostrava v důchodu. *Protimluv*, 2015. Ročník 14. Číslo 1–2, s. 42–45;
SIOSTRZONEK, Jiří. Popílek v duši. *Krásná Ostrava*, 2015. Ročník 3. Číslo 4, s. 35–37.

Pohlednice z Opavy 1893–1918. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze **(Opava: Slezská univerzita v Opavě ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a Statutárním městem Opava, 2016)**

Text o knize na straně 421.

Citace: SIOSTRZONEK, Jiří a HALÁTEK, Dalibor. *Pohlednice z Opavy 1893–1918. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze*. Opava: Slezská univerzita v Opavě ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a Statutárním městem Opava, 2016. 268 stran. ISBN 978-80-7510-202-7.

Text: Jiří Siostrzonek. Popisky k pohlednicím: Dalibor Halátek, Hana Říčná. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze. Vydala Slezská univerzita v Opavě ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a Statutárním městem Opava k 25. výročí založení Slezské univerzity v Opavě.

Překlady: Doc. PhDr. Gabriela Rykalová, Ph.D., němčina, Bc. Klára Siostrzonková, angličtina. Skenování pohlednic, sazba a předtisková příprava: Pavel Kerlin. Jazyková korektura: Mgr. Jarmila Musilová. Odborní recenzenti: prof. Mgr. Jindřich Štreit, Dr.h.c., Mgr. Josef Moucha.

Tisk: Grafico Opava.

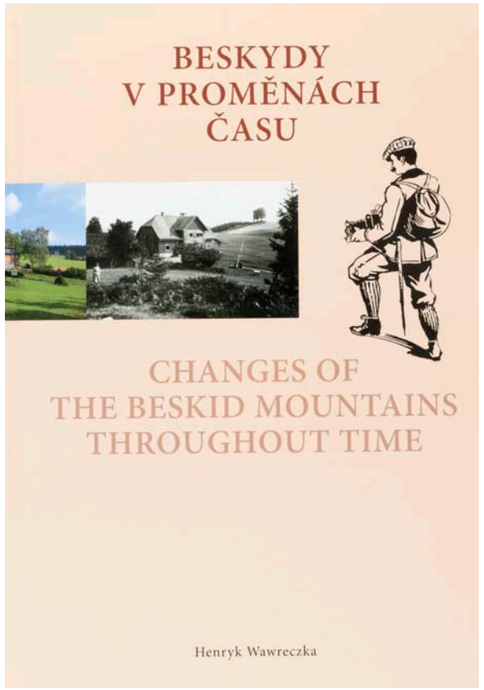

Beskydy v proměnách času **(Třinec: Wart, 2016)**

Citace: WAWRECZKA, Henryk. *Beskydy v proměnách času*. Vydání první. Třinec: Wart, 2016. 116 stran. ISBN 978-80-905079-5-1.

Beskydy v proměnách času / Changes of the Beskid Mountains Throughout Time.

Autoři fotografií: Petr Prudký, Henryk Wawreczka.

Texty: Henryk Wawreczka. Anglický překlad: Bc. Tamara Anne Smeliková. Jazyková úprava: Ing. Lenka Ondráčková. Odborná spolupráce: PhDr. David Pindur, Ph.D. Grafická úprava a sazba: Ing. Jozef Böhm, Henryk Wawreczka. Redakce: Henryk Wawreczka.

Tisk: FINIDR s.r.o., Český Těšín.

Se Sudkem za zády **(Ostrava: Dalibor Bednář, 2016)**

Citace: BEDNÁŘ, Dalibor. *Se Sudkem za zády*. 1. vydání. Ostrava: Dalibor Bednář, 2016. 80 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-260-9851-5.

Autor fotografií: Dalibor Bednář.

Náklad: 150 výtisků.

Grafické zpracování a kresby: Jana Bednářová. Foto Dalibora Bednáře (str. 61): Renata Varcolová.

Život v Ostravě. Fotografická kniha o současnosti města Ostravy **(Ostrava: Ostravský informační servis, 2016)**

Citace: *Život v Ostravě. Fotografická kniha o současnosti města Ostravy*. Vydání první. Ostrava: Ostravský informační servis, 2016. 90 stran. ISBN 978-80-905662-6-2.

Autoři fotografií: Ing. Jiří Kudělka: obal knihy, str. 16-17, 32-33, 54-55, 73, 86-89, Mgr. Radovan Šťastný: str. 6, 8, 10-15, 18-19, 20-21, 23-25, 28-31, 36-42, 44-45, 48, 50-51, 53, 58-59, 70-72, 76-79, 82, Martin Straka: str. 10, 52-53, 56-57, 60-63, 76, 81, Jan Král: str. 26-27, 46-47, Mojmír Krecl: str. 84-85.

Editor: Ing. Radim Chytka. Grafická úprava: Bc. Hana Pisklákova, Jakub Smolík. Korektury: Bc. Lucie Stašová, Bc. Táňa Krajčová, Hana Bončková, RNDr. Jaroslav Suchánek.

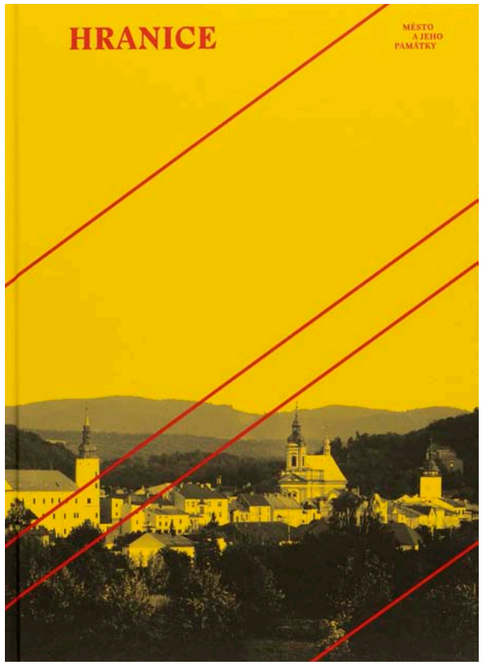

Hranice. Město a jeho památky **(Praha: PositiF pro město Hranice, 2016)**

Text o knize na straně 423.

Citace: POSPĚCH, Tomáš, KUDLÁČEK, Jiří a LESÁK, Ivo. *Hranice. Město a jeho památky*. Praha: PositiF pro město Hranice, 2016. 236 stran. ISBN 978-80-87407-16-5.

Autor fotografií: Tomáš Pospěch.

Texty: Jiří Kudláček, Ivo Lesák, Tomáš Pospěch. Grafický design: Milan Nedvěd.

Překlad do angličtiny Elizabeth Walsh Spacilova. Korektury Eva Hrubá. Postprodukce fotografií: Eva Linhartová. Pro město Hranice vydalo nakladatelství PositiF. Poděkování za spolupráci: Petr Bakovský, Vojtěch Bušina, Jiří Doležel, Tomáš Horáček, Jiří Kudláček, Ivo Lesák, Petr Nagy, Jiří J. K. Nebeský, Barbora Šimečková, Jarmila Vrtalová, Vladimír Vyplelík.

Tisk: Printo, spol. s r. o.

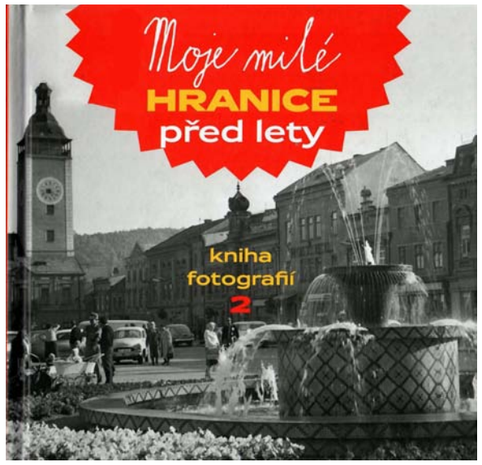

Moje milé Hranice před lety. Kniha fotografií 2 **(Hranice: Tichý typ, 2016.)**

Citace: NEBESKÝ, Jiří J. K., ed. *Moje milé Hranice před lety. Kniha fotografií 2*. Vydání první. Hranice: Tichý typ, 2016. 160 stran). ISBN 978-80-903768-9-2.

Památce fotografů Bohuslava Vostřeze (1907–1977), Ludvíka Novotného (1921–1992), a Vladimíra Bittnera (1940–2013), bez nichž by tato kniha vzniknout nemohla.

Náklad 500 výtisků.

Uspořádal, texty napsal, skenoval, retušoval a graficky upravil Jiří J. K. Nebeský.

Tisk: Profi-tisk group s.r.o., Olomouc.

Vydání knihy umožnil grant Města Hranic a inzerenti.

Kde domov můj **(Praha: Wo-men, 2016)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Kde domov můj*. První vydání. Praha: Wo-men, 2016. 1 složený list (67 x 100 cm složeno na 23 x 34 cm), 92 volných nečíslovaných listů. ISBN 978-80-905239-5-1.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Kde domov můj / Where is my home.

Koncept knihy-objektu: Jakub Wdowka, Barbora Baronová. Editor projektu: Barbora Baronová. Knižní úprava a sazba: Jakub Wdowka, Artbureau. Fotografická postprodukce: Karel Poneš. Korektury: Kateřina Kadlecová, Pavla Nejedlá Anglický překlad: Nora Gill, Olga Pek.

Tisk: Helbich, a. s.

Projekt vznikl za finanční podpory Státního fondu kultury ČR. Publikace vznikla za finanční podpory Moravskoslezského kraje. Projekt vznikl za finanční podpory Olomouckého kraje. Výrobu kartonových krabic finančně podpořila společnost Model Obaly, a.s.

Bibliografie: SIOSTRZONEK, Jiří. Kde domov můj?. *Ateliér*, 2015. Ročník 28. Číslo 20, s. 6.

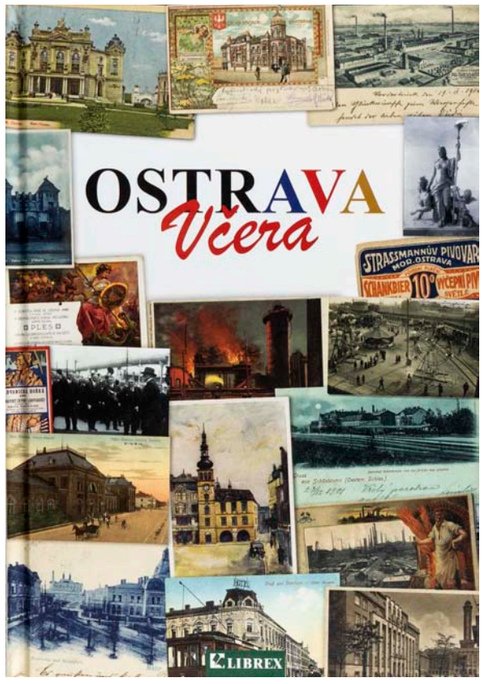

Ostrava včera **(Ostrava: Librex, 2016)**

Citace: ŽÁRSKÝ, Bohuslav. *Ostrava včera*. Vydání první. Ostrava: Librex, 2016. 88 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-7228-736-9.

Autor textu: Bohuslav Žárský. Editor: Petr Becher. Grafická úprava: Petr Becher jr. Pohlednice z archivu Zdeňka Wludyky. Technická redakce: Ivan Straňák.

Tisk: Finidr, Český Těšín.

Fotografické zápisky 1937–1967. Opava – město mezi poezií a tragédií **(Opava: Institut tvůrčí fotografie a Centrum multimediální tvorby FPF Slezské univerzity v Opavě ve spolupráci s Opavskou kulturní organizací, [2016])**

Citace: SIOSTRZONEK, Jiří. Fotografické zápisky 1937–1967: Opava – město mezi poezií a tragédií. Opava: Institut tvůrčí fotografie a Centrum multimediální tvorby FPF Slezské univerzity v Opavě ve spolupráci s Opavskou kulturní organizací, [2016]. 240 stran. ISBN 978-80-905991-2-3.

Fotografické zápisky 1937–1967. Opava – město mezi poezií a tragédií. Doposud nezveřejněné práce anonymních opavských amatérských fotografů ze sbírky Rudolfa Dybowicze.

Vydal Institut tvůrčí fotografie a Centrum multimediální tvorby FPF Slezské univerzity v Opavě ve spolupráci s Opavskou kulturní organizací za finanční podpory Statutárního města Opavy a Studentského grantového systému Slezské univerzity v Opavě.

Texty: Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D., Mgr. Dalibor Halátek. Překlady: Doc. PhDr. Gabriela Rykalová, Ph.D. – němčina, Bc. Klára Siostrzonková – angličtina, Předtisková příprava fotografií: Pavel Kerlin, MgA. Jakub Kožiál. Grafika: Pavel Kerlin. Jazyková korektura: Petra Novobilská. Odborní recenzenti: prof. Mgr. Jindřich Štreit, Dr.h.c., Mgr. Josef Moucha.

Tisk: Tiskárna Grafico Opava.

Moravskoslezské putování **(Beroun: Machart, 2016)**

Citace: RENNER, Boris. *Moravskoslezské putování.* 1. vydání. V Berouně: Machart, 2016. 106 stran. ISBN 978-80-87938-39-3.

Autor fotografií: Boris Renner.

Vydalo nakladatelství Machart s. r. o. jako svoji 161. publikaci. Obálku s použitím fotografie Borise Rennera a grafickou úpravu knihy navrhl Kameel Machart.

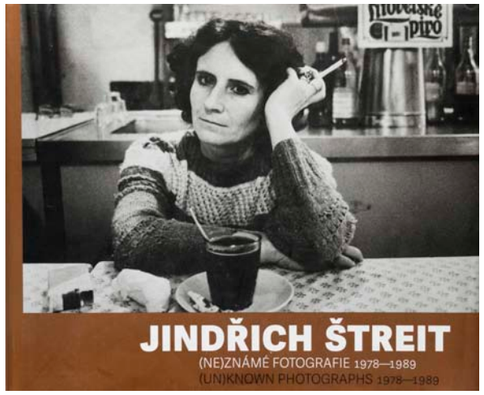

Jindřich Štreit: (Ne)známé fotografie 1978–1989 **(Olomouc: Fontána ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc, 2016)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich a BIELESZOVÁ, Štěpánka, ed. *Jindřich Štreit: (Ne)známé fotografie 1978–1989*. 1. vydání. Olomouc: Fontána ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc, 2016. 168 stran. ISBN 978-80-88103-07-3, 978-80-7336-832-6.

Anotace: Kniha *Jindřich Štreit: (Ne)známé fotografie 1978–1989* vychází k životnímu jubileu jednoho z nejvýznamnějších českých fotografů, který svou celoživotní tvorbu zaměřil dokumentaci venkovského života v období skomírajícího komunismu. Jeho tvorba byla představena na stovkách samostatných i skupinových výstav doma i v zahraničí.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Jindřich Štreit. (Ne)známé fotografie 1978–1989 / Jindřich Štreit. (Un) Known Photographs 1978–1989.

Texty: Štěpánka Bieleszová, Vladimír Birgus, Ladislav Daněk, Gina Renotiére, Lubo Stacho. Fotografie: Vladimír Birgus, Jindřich Buxbaum, Juri Dojc, Antonín Dufek, Fedor Gabčan, Ladislav Galgonek, Viktor Kolář, Pavel Mára, Miroslav Myška, Vladimír Ondračka, Miroslav Pinkava, Zdeněk Sodoma, Lubo Stacho, Antonín Štreit, Jindřich Štreit, Rostislav Valušek, Jana Vránová. Překlad: Roman Fryš, Tomáš Havlíček, Adéla Horáková, Derek Paton. Grafický design: Petr Šmalec Předtisková příprava: Vladimír Vaca.

Tisk: Těšínské tiskárny, a.s., Štefánikova 2, Český Těšín.

ISBN 978-80-88103-07-3 (Muzeum umění Olomouc), ISBN 978-80-7336-832-6 (FONTÁNA).

Bibliografie: ŠTREIT, Jindřich. Autor × kurátorka. *Muzeion: časopis Muzea umění Olomouc*, 2016. Číslo 3, s. 20-21.

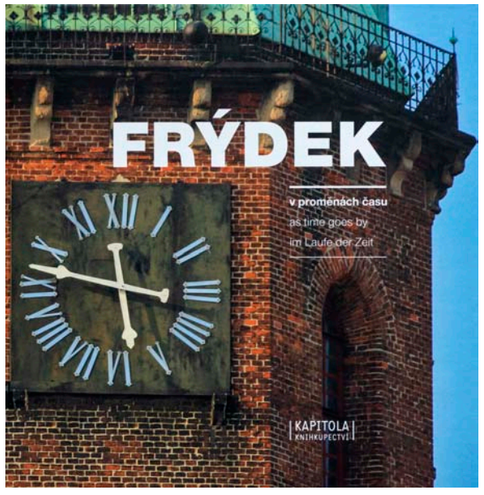

Frýdek-Místek v proměnách času **(Ostrava: Knihkupectví Kapitola, 2017)**

Citace: PETER, Václav a kol. *Frýdek-Místek v proměnách času / Frýdek-Místek as Time goes by / Frýdek-Místek im Laufe der Zeit*. Vydání první. V Ostravě: Knihkupectví Kapitola, 2017. 90, 60 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-906963-0-3.

Autoři fotografií: Václav Peter, Milan Václav Klega, Jan Becher, Miroslav Fajkus, Miroslav Lysek, Miroslav Žiška.

Texty k fotografiím: Václav Peter. Odborná spolupráce: PhDr. Tomáš Adamec. Překlad: Ing. Tomáš Dvořáček. Grafická úprava a typografie: Alena Sroková. Vydalo nakladatelství KAPITOLA v Ostravě roku 2017 jako svou 1. publikaci. Doporučená prodejní cena: 349,- Kč.

Tisk: Moravapress s.r.o., Cihelní 3356/72, 702 00 Ostrava-Přívoz .

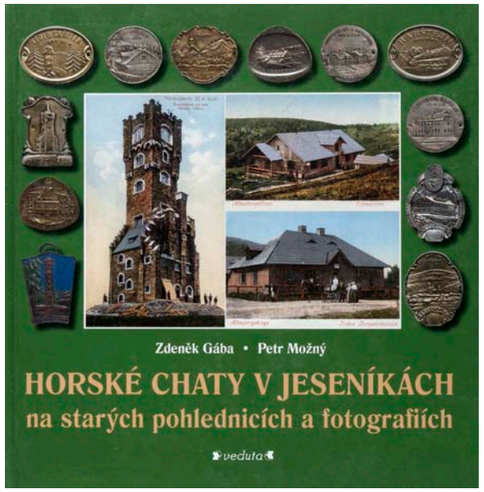

Horské chaty v Jeseníkách na starých pohlednicích a fotografiích **(Štíty: Pavel Ševčík – Veduta, 2017)**

Citace: GÁBA, Zdeněk a MOŽNÝ, Petr. *Horské chaty v Jeseníkách na starých pohlednicích a fotografiích*. Štíty: Pavel Ševčík – Veduta, 2017. 174 stran. ISBN 978-80-86438-69-6.

Anotace dle Městské knihovny v Praze: Prostřednictvím historických pohlednic a fotografií kniha zachycuje původní stavby na horách, později přebudované na ubytovny pro první návštěvníky Jeseníků až po dnešní horské chaty.Postupně se čtenář seznámí s horskými chatami na Skřítku, Rabštejně, Alfrédovou chatou, Jelení studánkou, Františkovou myslivnou, Ovčárnou, Barborkou, Kurzovní, na Pradědu, Švýcárnou, chatami na Červenohorském sedle, Vřesovou Studánkou, Šerákem, Ramzovou, chatou na Zlatém chlumu a Biskupské kupě.

Námět, výběr pohlednic a fotografií ze své sbírky Petr Možný. Text Zdeněk Gába. Pohlednice také zapůjčili: Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Jeseník, Pavel Holubář, Tomáš Kubánek.

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

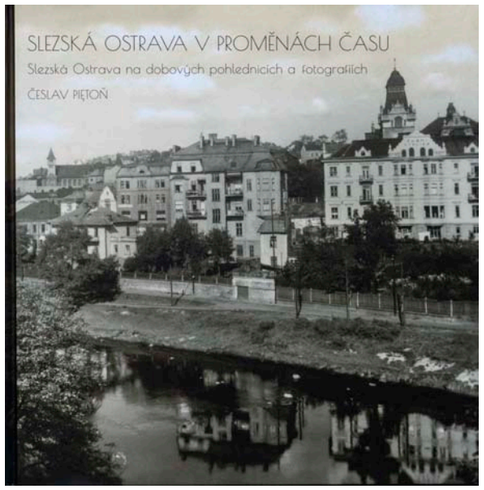

Slezská Ostrava v proměnách času. Slezská Ostrava na dobových pohlednicích a fotografiích **(Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017)**

Citace: PIĘTOŇ, Česlav. *Slezská Ostrava v proměnách času. Slezská Ostrava na dobových pohlednicích a fotografiích*. Vydání první. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017. 190 stran. ISBN 978-80-906618-5-1.

Autor: Česlav Piętoň.

Grafické zpracování a sazba: IMAGE STUDIO s.r.o. Vydalo v roce 2017 statutární město Ostrava, Prokešovo nám. 8, 729 30 Ostrava pro potřeby městského obvodu Slezská Ostrava.

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

Ostravsko z nebe **(Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2017)**

Citace: PAPRČKA, Milan a ŠIMKOVÁ, Petra. *Ostravsko z nebe*. 1. vydání. Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2017. 124 nečíslovaných stran. Česko z nebe. ISBN 978-80-87724-83-5.

Autoři fotografií: Simona Nádašiová, Milan Paprčka, Michal Polák, partneři projektu.

Náklad: 4 500 výtisků.

Autoři: Milan Paprčka, Bc. Simona Nádašiová. Regionální projektový manažer: Jozef Caban. Redaktorka: Petra Šimková. Koordinátor projektu: Bc. Jakub Petráš.. Autor textů: Petra Šimková. Jazyková korektura: Jana Kutrová, překladatelská agentura ZELENKA s.r.o. Grafická úprava: Petra Šimková.

Tisk: GRASPO CZ, a.s. Zlín.

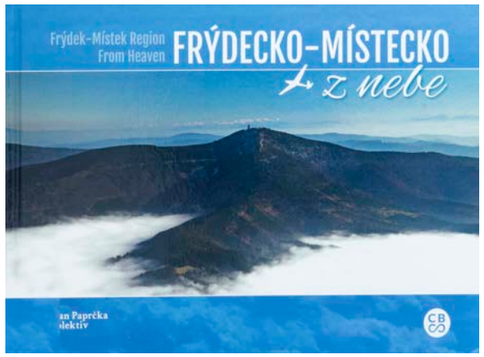

Frýdecko-Místecko z nebe **(Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2017)**

Citace: PAPRČKA, Milan a kol. *Frýdecko-Místecko z nebe*. 1. vydání. Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2017. 126 stran. Česko z nebe. ISBN 978-80-87724-91-0.

Autoři fotografií: CBS flying team (Milan Paprčka, Richard Šlacký, Bc. Simona Nádašiová, Matúš Krajňák) Michal Polák, Tomáš Magnusek, Martin Hecko, Vladislav Saladyga, obec Dobrá.

Náklad: 4 700 výtisků.

Autoři: Milan Paprčka a kolektiv. Regionální projektový manažer: Jozef Caban. Redaktorka: Petra Šimková. Koordinátoři projektu: Ing. Petr Ivan, Bc. Jan Svoboda, DiS. Autoři textů: Petra Šimková. Jazyková korektura: Jana Kutrová. Překlad: ZELENKA Czech republic s.r.o. Grafická úprava: Petra Šimková.

Tisk: GRASPO CZ, a.s. Zlín.

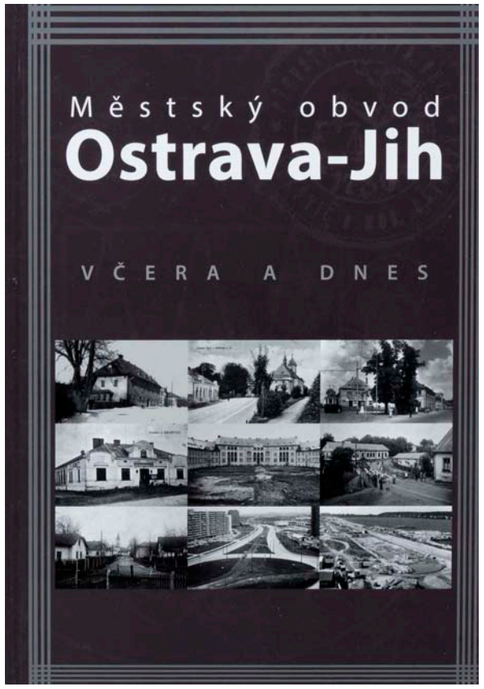

Městský obvod Ostrava-Jih včera a dnes **(Ostrava: Statutární město Ostrava - Městský obvod Ostrava-Jih ve vydavatelství Montanex, 2017)**

Citace: LIPTÁK, Marian et al. *Městský obvod Ostrava-Jih včera a dnes*. Vydání první. Ostrava: Statutární město Ostrava - Městský obvod Ostrava-Jih ve vydavatelství Montanex, 2017. 222 stran. ISBN 978-80-7225-450-7.

Autoři: Marian Lipták, Tomáš Majliš, Petr Přendík, Antonín Szturc, Martin Zálesný.

Fotografie: Statutární město Ostrava — Archiv města Ostravy, Archiv VÍTKOVICE, a. s., Ostravské muzeum, archiv Městského obvodu Ostrava-Jih, Jan Graja, Jan Havlíček, Stanislav Mazurek, Petr Mentlík, Zuzana Motlochová, Marian Lipták, Antonín Obůrka, Jaroslav Petruška, Ondřej Polanský, Petr Přendík, Petr Sikula, Běla Sychová, Martin Zálesný.

Srovnávací fotografie byly pořízeny v letech 2016 a 2017. Resumé: AJ — Aneta Mitrengová, NJ — Milan Pišl. Zlom, sazba, grafika: Martin Zálesný. Úprava fotografií: Martin Zálesný. Obálka: Martin Zálesný. Vydalo Statutární město Ostrava — Městský obvod Ostrava-Jih ve vydavatelství MONTANEX a.s., Cihelní 760/35, 702 00 Ostrava v roce 2017.

Tisk: Printo, s.r.o.

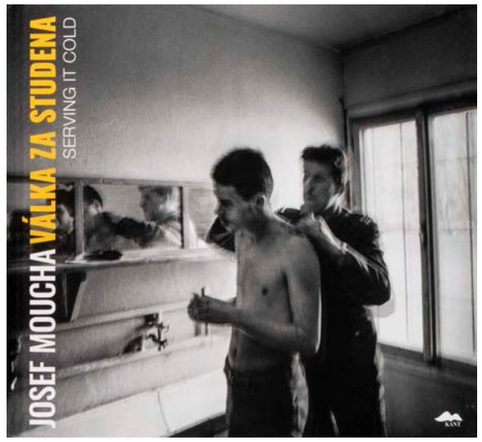

Válka za studena. Fotografie ze základní vojenské služby v Československé lidové armádě **(Praha: KANT, 2017)**

Text o knize na straně 1101.

Citace: MOUCHA, Josef a BIRGUS, Vladimír. *Válka za studena. Fotografie ze základní vojenské služby v Československé lidové armádě*. Vydání první. Praha: KANT, 2017. 108 stran. ISBN 978-80-7437-239-1.

Válka za studena. Fotografie ze základní vojenské služby v Československé lidové armádě / Serving it Cold. Photographs from Basic Training in the Czechoslovak People's Army

Autor fotografií: Josef Moucha.

Výběr fotografií: Josef Moucha, Vladimír Birgus. Text: Vladimír Birgus. Překlad: Derek & Marzia Paton Grafická úprava: Vladimír Vimr. Jazyková redakce: Eva Hrubá, Libuše Mohelská Předtisková příprava: Martin Wágner, Karel Kerlický.

Vydal KANT s podporou Institutu tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a grantu Slezské univerzity v Opavě ISIP P07. Knihu posuzovali: Štěpánka Bieleszová, Jindřich Štreit. Distribuce: KOSMAS.

Tisk: PBtisk Příbram, a.s.

Bibliografie: MOUCHA, Josef. Jen jednou, dokola. *Host: literární měsíčník*. 15. února 2011. Ročník 27. Číslo 2, s. 62;
PODESTÁT, Václav. Na vlastní stopě. *Ateliér*, 2014. Ročník 27. Číslo 1, s. 6.

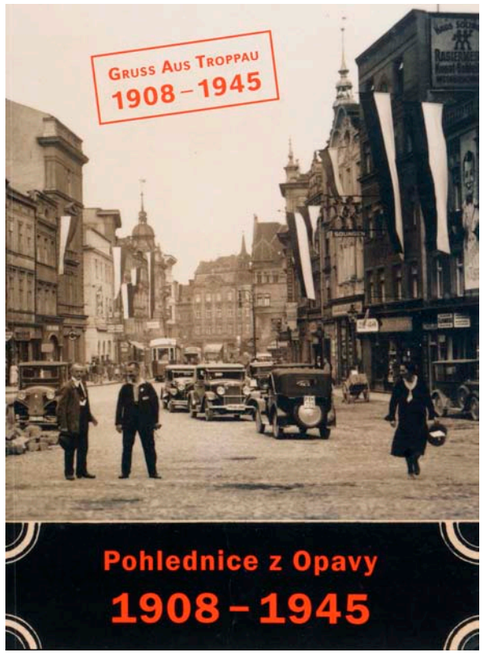

Pohlednice z Opavy 1908–1945. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze **(Opava: ITA Opava, 2017)**

Text o knize na straně 421.

Citace: SIOSTRZONEK, Jiří. *Pohlednice z Opavy 1908–1945. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze*. Opava: ITA Opava, 2017. 376 stran. ISBN 978-80-906937-1-5.

Fotografie: ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze.

Vydala ITA Opava ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě za podpory Moravskoslezského kraje. Nakladatelství: Durczak Ondřej – Fotod, Ostrava. Překlady: doc. PhDr. Gabriela Rykalová, Ph.D., Dr. Martin Maurach – němčina, PhDr. Veronika Woznicová, Ph.D. – angličtina. Skenování podkladů a předtisková příprava: Pavel Kerlin. Grafický design: Pavel Kerlin. Jazyková korektura: Mgr. Liliana Mikulová. Odborní recenzenti: doc. Mgr. Josef Moucha, Mgr. Metoděj Chrástecký.

Tisk: Grafico Opava.

Novojičínsko z nebe **(Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2017)**

Citace: PAPRČKA, Milan. *Novojičínsko z nebe*. 1. vydání. Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2017. 104 nečíslovaných stran. Česko z nebe. ISBN 978-80-87724-75-0.

Autoři fotografií: Simona Nádašiová, Milan Paprčka.

Náklad: 3 350 výtisků.

Regionální projektový manažer: Jozef Caban. Redaktorka: Petra Šimková. Koordinátor projektu: Petr Ivan. Autor textů: Petra Šimková. Jazyková korektura: Jana Kutrová, překladatelská agentura ZELENKA s.r.o. Grafická úprava: Petra Šimková.

Tisk: GRASPO CZ, a.s. Zlín.

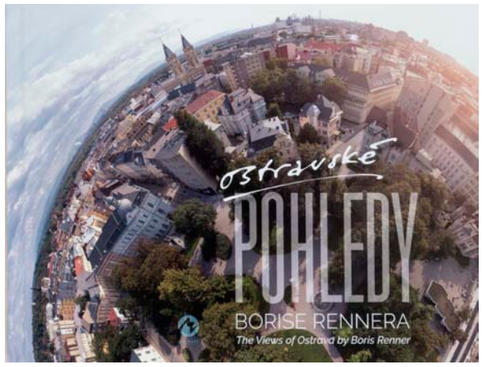

Ostravské pohledy Borise Rennera **(Beroun: Machart, 2018)**

Citace: RENNER, Boris a HAVLÁŠEK, Aleš. *Ostravské pohledy Borise Rennera*. 1. vydání. Beroun: Machart, 2018. 59 stran. ISBN 978-80-87938-64-5.

Autor fotografií: Boris Renner.

Výběr fotografií: Simona Rennerová. Texty: Aleš Havlášek. Jazykové korektury: Zuzana Batková. Překlad do angličtiny: Martina Bruštíková Špidlová. Vydalo nakladatelství Machart jako svou 186. publikaci.

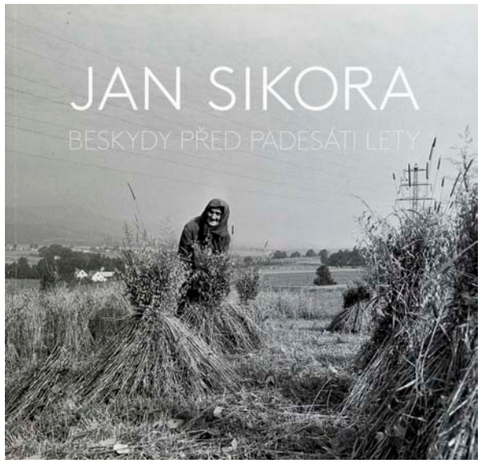

Beskydy před padesáti lety **(Zlín: Kovárna VIVA a.s., 2018)**

Citace: SIKORA, Jan et al. *Beskydy před padesáti lety*. Vydání první. Zlín: Kovárna VIVA a.s., 2018. 70 stran. ISBN 978-80-907300-2-1.

Autor fotografií: Jan Sikora.

Fotografie v publikaci byly pořízeny v letech 1966–1974 během toulek po Beskydech na Třinecku a Jablunkovsku.

Náklad: 1000 výtisků.

Editor: Čestmír Vančura. Texty: Čestmír Vančura, Pavel Dias, Tomáš Sikora. Redakce: Čestmír Vančura, Tomáš Sikora.

Obálka a grafická úprava: Zdeněk Macháček, STUDIO 6.15 s.r.o., Zlín. Předtisková příprava: STUDIO 6.15 s.r.o., Zlín.

Tisk: TISKÁRNA GRAFICO s.r.o.

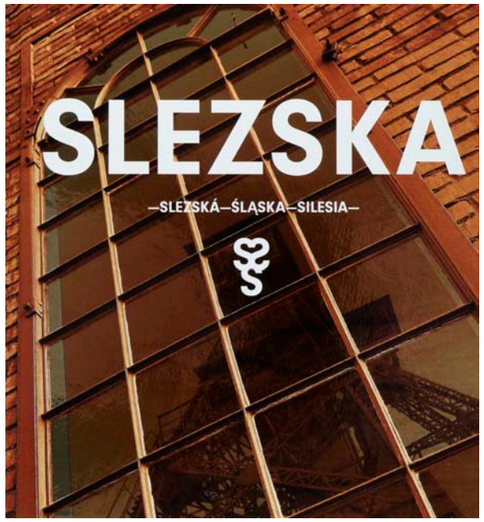

Slezská / Śląska / Silesia **(Ostrava: Statutární město Ostrava, 2018)**

Citace: ŠŤASTNÝ, Radovan, SROKA, Martin a STACHERSKA, Elzbieta. *Slezská / Śląska / Silesia*. Vydání první. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2018. 142 stran. ISBN 978-80-907100-4-7.

SLEZSKÁ / ŚLASKĄ / SILESIA

Autor fotografií: Radovan Šťastný.

Text a překlad: Martin Sroka, Elzbieta Stacherska Grafická úprava: Alena Sroková, Martin Klug. Vydalo v roce 2018 statutární město Ostrava, Prokešovo nám. 8, 729 30 Ostrava, pro potřeby městského obvodu Slezská Ostrava.

Tisk: Printo, spol. s r. o.

Zmizelá poezie opavských předměstí Jaktaře, Kateřinek a Kylešovic. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze **(Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2018)**

Text o knize na straně 421.

Citace: SIOSTRZONEK, Jiří. *Zmizelá poezie opavských předměstí Jaktaře, Kateřinek a Kylešovic. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze*. Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2018. 330 stran. ISBN 978-80-906351-5-9.

Fotografie: ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze.

Vydal Lukáš Horký – Surbanz s podporou Institutu tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a Moravskoslezského kraje. Překlady: Doc. PhDr. Gabriela Rykalová, Ph.D., Priv.-doz. Dr. Martin Maurach – němčina, Bc. Hana Stromská – angličtina. Skenování podkladů a předtisková příprava: Pavel Kerlín. Jazyková korektura: Mgr. Liliana Mikulová, Ing. Libuše Vichtorová. Odborní recenzenti: Doc. Mgr. Josef Moucha, Mgr. Metoděj Chrástecký.

Tisk: Grafico Opava.

Opavsko z nebe **(Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2018)**

Citace: PAPRČKA, Milan a kol. *Opavsko z nebe*. 1. vydání. Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2018. 144 stran. Česko z nebe. ISBN 978-80-88259-17-6.

Anotace dle Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně: Opavsko – tento nádherný kraj vás uchvátí pohledem na krajinu plnou lesů, jezer, vodních ploch, zámků a historických architektonických skvostů, opevnění, která měla chránit naše hranice, ale i krásou vesnic a jejich kostelů a chrámů.

Autoři fotografií: CBS flying team: Milan Paprčka, Simona Nádašiová, Dušan Hein, Jakub Chovan, Pavla Zayats.

Náklad: 6 000 výtisků.

Vydavatel: CBS Nakladatelství s. r. o., Vodní 1972, 760 01 Zlín. Autor: Milan Paprčka a kolektiv. Regionální projektový manažer: Jozef Caban. Redaktoři: Bohuš Schwarzbacher, Petra Šimková, Mgr. Jakub Petráš. Koordinátoři projektu: Mgr. Jakub Petráš, Ing. Petra Jenyšová, Mgr. Martina Biliková. Autoři textů: Radka Srněnská, Martina Grznárová, DiS. Jazyková korektura: Jana Kutrová. Překlad: ZELENKA Czech Republic s. r. o. Grafická úprava: Radek Koutný, Ondřej Javořík, Petra Šimková.

Tisk: GRASPO CZ, a. s. Zlín.

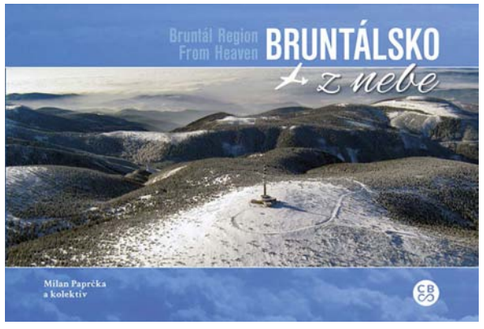

Bruntálsko z nebe **(Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2018)**

Citace: PAPRČKA, Milan a kol. *Bruntálsko z nebe*. 1. vydání. Zlín: CBS Nakladatelství s.r.o., 2018. 144 stran. Česko z nebe. ISBN 978-80-88259-25-1.

Anotace dle Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně: Letecké záběry na zajímavé místa okresu Bruntál, které vznikaly převážně na jaře roku 2018. Krajina je v tuto dobu pro letecké fotografování nejkrásnější. Lesy jsou svěže zelené a stejně i pole, na kterých je čerstvě zaseto. V knize uvidíte letecké pohledy na Bruntál s krásným zámkem a rybníkem přesně v centru města, na hrady Cvilín, Sovinec anebo i na zámek Linhartovy. Nad obyčejnými obcemi jsou zachyceny neobyčejné kompozice. Někdy byl traktor v pravidelných liniích pole, či stádo krav na zelené louce pro fotografa zajímavý stejně jako 500-letý hrad. Na leteckých fotografiích najdete určitě mnoho míst, které možná dobře znáte, ale nyní se na tyto místa můžete podívat doslova „s nadhledem".

Autoři fotografií: CBS Flying team (Milan Paprčka, Dušan Hein, Ing. Jakub Chovan, Bc. Simona Nádašiová), Ing. Igor Kozelek.

Náklad: 5 000 výtisků.

Autor: Milan Paprčka a kolektiv. Regionální projektový manažer: Jozef Caban. Redaktoři: Bohuš Schwarzbacher, Petra Šimková, Mgr. Jakub Petráš. Koordinátor projektu: Mgr. Martina Biliková. Autoři textů: Radka Srněnská, Mgr. Martina Biliková. Jazyková korektura: Jana Kutrová. Překlad: ZELENKA Czech Republic s. r. o. Grafická úprava: Radek Koutný, Marcela Chodilová.

Tisk: GRASPO CZ, a. s. Zlín.

Morava a Slezsko. To nejlepší z Moravy a Slezska **(Český Krumlov: MCU, 2019)**

Citace: SVÁČEK, Libor a RADOSTA, Pavel. Morava a Slezsko: to nejlepší z Moravy a Slezska. Vydání 1. Český Krumlov: MCU, 2019. 176 stran. ISBN 978-80-7339-279-6.

The Best of Moravia and Silesia / Das Beste aus Mähren und Schlesien / Samoje lučšeje v Moravii i Silezii.

Autor fotografií: Libor Sváček.

Úprava fotografií: Radka Sváčková, Libor Sváček. Texty: Pavel Radosta. Grafická úprava: Pavel Dvořák. Odpovědný redaktor: Petr Novosad. Redakce: Jan Eliášek. Tecnická redakce: Radek Eliášek.

Opava a její řeka. Fotografie a pohlednice do roku 1945 **(Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2019)**

Citace: SIOSTRZONEK, Jiří. *Opava a její řeka. Fotografie a pohlednice do roku 1945*. Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2019. 274 stran. ISBN 978-80-906351-7-3.

Fotografie: ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze.

Publikace vznikla za finanční podpory Moravskoslezského kraje a ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě
Překlady: doc. PhDr. Gabriela Rykalová, Ph.D. – němčina, Bc. Hana Stromská – angličtina. Skenování podkladů a předtisková příprava: Pavel Kerlin. Jazyková korektura: Ing. Libuše Vichtorová. Odborní recenzenti: doc. Mgr. Josef Moucha, Mgr. Metoděj Chrástecký.

Tisk: Grafico Opava.

Století objektivem Ostravanů **(Ostrava: statutární město Ostrava, 2019)**

Text o knize na straně 1105.

Citace: ŠÚSTKOVÁ, Hana, BARCUCH, Antonín a ŠERKA, Josef. *Století objektivem Ostravanů*. Vydání první. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2019. 168 stran. ISBN 978-80-907387-2-0.

Odpovědná redaktorka Hana Šústková.

Fotografie a obrazové materiály: Antonín Barcuch, Jiřina Bednaříková, Zdenka Bělová, Jana Bergmannová, Karla Bláhová, Marie Cinková, Stanislav Drozd, Kateřina Falharová, Josef Flašar, Jana Formanová, Dana Gurecká, [...] Javůrková, Dagmar Joklová, Pavla Kališová, Tomáš Karkoszka, Konečná, Lenka Košťálová, Ivana Kozarová, Josef Kozlík, Anna Martinková, Eva Mertová, Lenka Mikolajková, Jana Mížová, Radmila Nováčková, Miroslava Orálková, Jarmila Petrovská, Ilona Plevová, Lenka Polášková, Petr Přendík, René Stejskal, [...] Šiklar, Stanislav Šmatlák, Jaroslava Štěpánová, Olga Mrózková Vaculíková, Jaromíra Vavříková, Zdeněk Víteček, Jiří Zerzoň, Jaromír Žebrák, fotografie Viléma Neuvirta, Archiv města Ostravy.

Graficky upravila a obálku navrhla Štěpánka Bělovská.

Tisk: GRASPO CZ, a.s.

Bibliografie: ŠERKA, Jozef. Ostrava objektivem Ostravanů. *Krásná Ostrava. Bulletin okrašlovacího spolku Za krásnou Ostravu*. 02/2019. Ročník 7. s. 28–30.

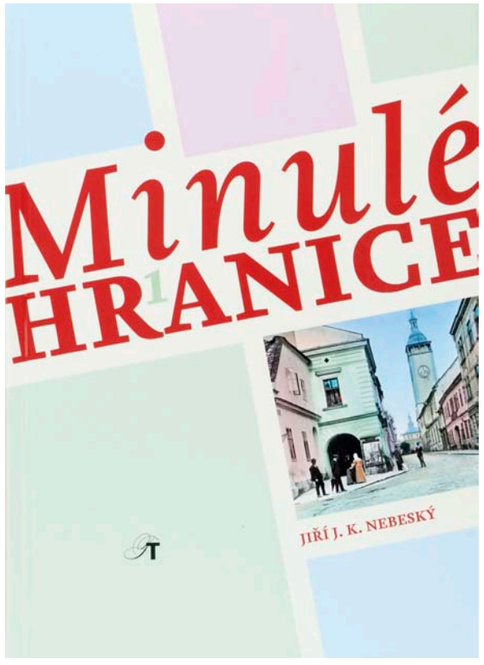

Minulé Hranice **(Hranice: Tichý typ, 2019)**

Citace: NEBESKÝ, Jiří J. K. *Minulé Hranice*. Vydání první. Hranice: Tichý typ, 2019. 144 stran. ISBN 978-80-905913-2-5.

Snímky uspořádal, naskenoval, vyretušoval, napsal k nim texty, a celek graficky upravil: Jiří J. K. Nebeský.

Náklad 700 výtisků.

Kresba znaku města Hranic: Miroslav Pavlů. Vydání knihy umožnil grant Města Hranic.

Tisk: Profi-tisk group s.r.o.

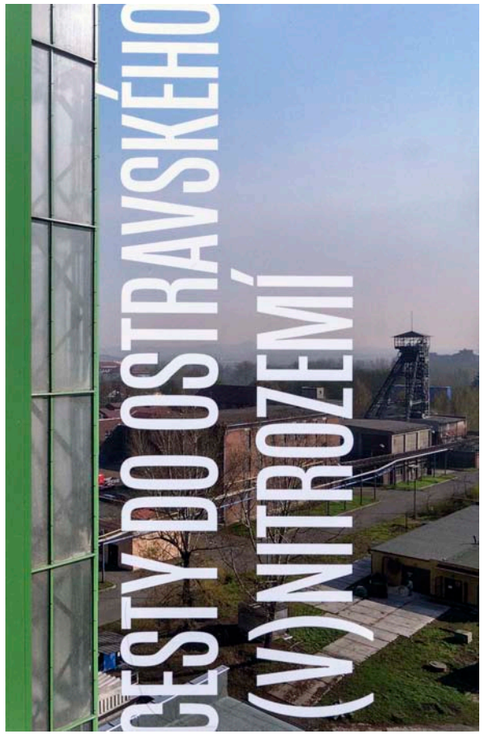

Cesty do ostravského (v)nitrozemí **(Ostrava: Spolek Fiducia, 2019)**

Citace: HRUŠKA, Pavel a kol. *Cesty do ostravského (v)nitrozemí*. Ostrava: Spolek Fiducia, 2019. ISBN 978-80-906016-7-3.

Autoři fotografií: Roman Polášek a Martin Popelář.

Autor textů: Pavel Hruška.

Spoluautoři odborných textů: Zdenka Rozbrojová, Martin Juřica, Martin Jemelka, Martin Strakoš, Romana Rosová, Jakub Ivánek, Petr Lexa Přendík, Jan Lenart, Josef Šerka, Tomáš Majliš, Lenka Kocierzová, Blažena Przybylová, Jaroslav Němec, Ivan Motýl, Ilona Rozehnalová, Monika Horsáková, Petr Kočárek, Pavel Březinský.

Redakce: Ilona Rozehnalová, Monika Horsáková. Grafika: Kristina Pupáková.

Tisk: Publikace byla vytištěna technologií UV OfsetPrint v tiskárně Printo, spol. s r.o.

Ostrava má Budoucnost. 100 let spotřebního družstva Budoucnost v Ostravě ve fotografiích 1919–2019 **(Ostrava: Ondřej Durczak – FotoD, 2019)**

Citace: DURCZAK, Ondřej. *Ostrava má Budoucnost. 100 let spotřebního družstva Budoucnost v Ostravě ve fotografiích 1919–2019.* 1. vydání. V Ostravě: Ondřej Durczak – FotoD, 2019. 208 stran. ISBN 978-80-906937-6-0.

Autoři fotografií: Antonín Válek, Ondřej Durczak a další.

Snímek na frontispisu: koláž, do roku 1953. Ostravské muzeum – podsbírka fotografická. Strany 203–208 obsahují výřezy chronologicky řazené inzerce z let 1920-1994.

Text: Ondřej Durczak. Odborní recenzenti: MgA. Jan J. Dvořák, Ph.D. a doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D. Jazyková korektura: Jana Hájková a Mgr. Liliana Mikulová. Anglický souhrn: David Sládek. Německý souhrn: Bc. Dana Kramolišová. Předtisková příprava fotografií: MgA. Mgr. Lukáš Horký.

Tisk: Těšínská tiskárna, Štefánikova 2, Český Těšín

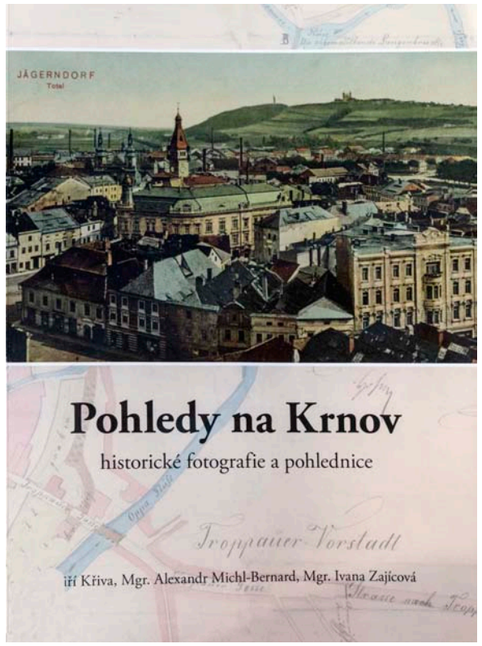

Pohledy na Krnov. Historické fotografie a pohlednice **(Krnov: Městské informační a kulturní středisko, 2019)**

Citace: KŘIVA, Jiří, MICHL-BERNARD, Alexandr a ZAJÍCOVÁ, Ivana. *Pohledy na Krnov. Historické fotografie a pohlednice*. Krnov: Městské informační a kulturní středisko, 2019. 178 nečíslovaných stran (některé složené). ISBN 978-80-270-5527-2.

Autoři: Jiří Křiva, Mgr. Alexandr Michl-Bernard, Mgr. Ivana Zajícová. Vydalo Městské informační a kulturní středisko Krnov. Dobové fotografie a pohlednice pocházejí ze sbírky Městského muzea Krnov a soukromé sbírky Jiřího Křivy.

Tisk a grafické zpracování: RETIS GROUP s.r.o.

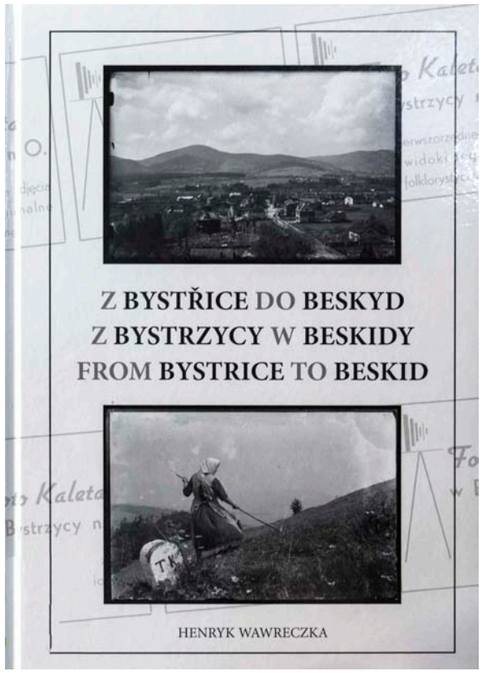

Z Bystřice do Beskyd **(Třinec: Wart, 2019)**

Citace: WAWRECZKA, Henryk. *Z Bystřice do Beskyd*. Třinec: Wart, 2019. 172 stran. ISBN 978-80-905079-8-2.

Úvod: Roman Wróbel. Polský překlad: Irena Prengel Adamczyk. Anglický překlad: IONA trans&press, s.r.o. Jazyková úprava: Ing. Lenka Ondráčková. Redakce: Henryk Wawreczka. Odborná spolupráce: PhDr. David Pindur, Ph.D., Mgr. Miroslav Filipec. Grafická úprava a sazba: ING. Jozef Böhm, Henryk Wawreczka.

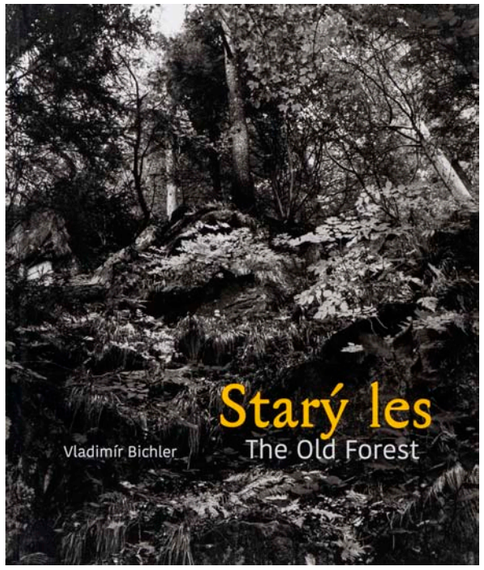

Starý les **(Praha: KANT, 2019)**

Citace: BICHLER, Vladimír. *Starý les*. Praha: KANT, 2019. 120 stran. ISBN 978-80-7437-284-1.

Anotace dle knihy: Les nelze nemilovat. Ač oprávněně vzbuzuje jistou bázeň, naplňuje nás přirozeným klidem, harmonií, pocitem odvěkého řádu i sounáležitosti. Starý les je již téměř mysterium – symbol věčnosti. Takto ho můžeme spatřit na fotografiích Vladimíra Bichlera, který se s pokorou a neutuchající fascinací již řadu let vydává na Lomňansko (Horní a Dolní Lomná) v Moravskoslezských Beskydech. jako nenápadný průvodce nás svými fotografiemi vtahuje do atmosféry lesa a otevírá novou dimenzi prožitku z procházky mezi stromy. Díky jeho vzácným fotografiím si můžeme uvědomit krásu a tajemství, jež nás zcela přesahují. Publikaci, která přináší na sto černobílých fotografií, autor doprovodil svými krátkými úvahami o vztahu člověka a lesního společenství.

Fotografie a texty: Vladimír Bichler.

Reprodukce a předtisková příprava: KANT. Grafická úprava: Karel Kerlický Redakce textů: Eva Hrubá. Překlad: Stephan von Pohl.

Příběhy staré Ostravy **(Beroun: Machart, 2019)**

Příběhy staré Ostravy **(Beroun: Machart, 2019)**

Citace: RENNER, Boris. *Příběhy staré Ostravy*. Beroun: Machart, 2019. 94 stran. ISBN 978-80-87938-72-0.

Autor fotografií: Boris Renner.

Režie scén: Simona Rennerová a Boris Renner. Produkce: Simona Rennerová, Boris Renner a Šimon Pála. Kostýmy: Kateřina Adamusová, Slezské zemské muzeum, Česká televize Studio Brno. Texty příběhů: Aleš Havlásek. Jazykové korektury: Marek Sibrt. Retuše fotografií: Boris Renner, Petr Drahoš.

Vydalo nakladatelství Machart jako svoji 194. publikaci.

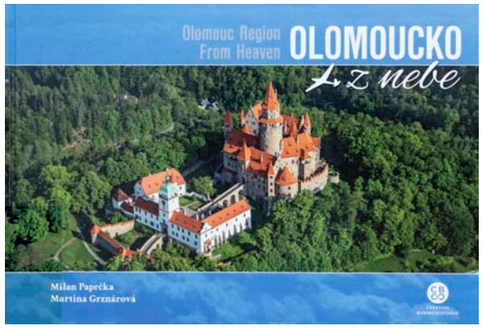

Olomoucko z nebe **(Zlín: Creative Business Studio, 2019)**

Citace: PAPRČKA, Milan a HOŠKOVÁ, Martina. *Olomoucko z nebe*. Zlín: Creative Business Studio, 2019. 128 stran. Česko z nebe. ISBN 978-80-88259-51-0.

Autoři fotografií: CBS Flying Team (Milan Paprčka, Ing. Jakub Chovan, Ing. Matúš Krajňák, Dušan Hein), Jiří Jermakov, Vojtěch Malík, Michal Plos, Aleš Matějíček.

Náklad: 2 500 výtisků.

Autoři: Milan Paprčka, Martina Grznárová, DiS. Regionální projektový manažer: Stanislav Duplinský. Redaktorka: Martina Grznárová, DiS. Koordinátorka projektu: Mgr. Martina Oralová. Autorky textů: Radka Srněnská, Martina Grznárová, DiS. Jazyková korektura: Jana Kutrová. Překlad: Skřivánek s. r. o. Grafická úprava: Marcela Chodilová.

Tisk: GRASPO CZ, a. s. Zlín

50 let rýmařovských domů očima Jindřicha Štreita **(Rýmařov: RD Rýmařov s.r.o., 2019)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *50 let rýmařovských domů očima Jindřicha Štreita*. Rýmařov: RD Rýmařov s.r.o., 2019. 72 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-270-5904-1.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Náklad: 700 výtisků.

Spolupráce na titulní fotografii: Ladislav Tvarůžek. Fotografie Jindřicha Štreita: Jan Zátorský. Technický asistent: Jiří Dostál. Koordinátorka projektu: Lucie Matulová. Úprava fotografií: Karel Poneš. Grafické zpracování: Blanka Plošticová.
Vydavatel: RD Rýmařov s. r. o., 8. května 1191/45, 795 01 Rýmařov

Tisk: Profi-tisk group, s.r.o.

Paměti tří paneláků. Život jedné komunity **(Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2019)**

Text o knize na straně 991.

Citace: JUSOVÁ, Iveta a ŠTREIT, Jindřich. *Paměti tří paneláků. Život jedné komunity*. Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2019. 180 stran. ISBN 978-80-906351-8-0.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Texty a koncepce publikace: Iveta Jusová.

Skenování podkladů a předtisková příprava: Pavel Kerlin.
Překlady: Dan Reyes, Michael Weiss. Korektury: Zdenka Jusová. Technická asistence: Jiří Dostál.

Tisk: Grafico Opava.

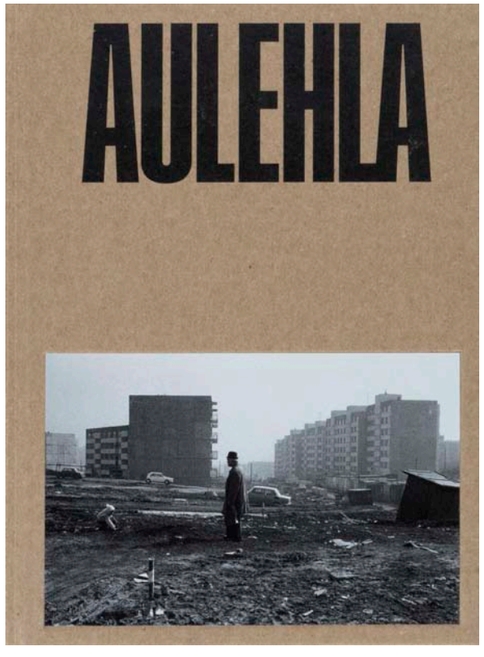

Sudetská kronika **(Praha: PositiF, 2020)**

Text o knize na straně 1109.

Citace: AULEHLA, Gustav. *Sudetská kronika*. Praha: PositiF, 2020. 222 stran. ISBN 978-80-87407-29-5.

Autor fotografií: Gustav Aulehla.

Výběr fotografií a texty Tomáš Pospěch. Knižní úprava a sazba Milan Nedvěd. Jazyková redakce a korektury Eva Hrubá, Eva Aulehlová. Předtisková příprava Radek Typovský. Spolupráce na realizaci Tereza Nováková. Kniha byla vydána za podpory Ministerstva kultury ČR, Státního fondu kultury ČR a Města Krnov.

Tisk Helbich, a. s., Brno.

Bibliografie: MOUCHA, Josef. Monografie Gustava Aulehly. *Historická fotografie*. 20/2021, s. 82.

Hlučínsko na pohlednicích **(Hlučín: Sdružení obcí Hlučínska ve spolupráci s Muzeem Hlučínska, 2020)**

Citace: *Hlučínsko na pohlednicích*. Vydání: první. Hlučín: Sdružení obcí Hlučínska ve spolupráci s Muzeem Hlučínska, 2020. 352 stran. ISBN 978-80-907612-1-6, ISBN 978-80-907054-1-8.

Editor: Jiří Neminář. Technická redakce: Jan Gromnica, Metoděj Chrástecký. Průvodní slovo napsal: Jiří Siostrzonek. Hesla obcí: Jan Gromnica, Zdeněk Kravar, Radim Lokoč. Popisky k pohlednicím: Jiří Neminář, Jan Gromnica, Metoděj Chrástecký. Jazyková korektura: Michaela Lokočová. Grafická úprava: Lukáš Horký.

Tisk: Grafico s.r.o.

ISBN 978-80-907612-1-6 (Sdružení obcí Hlučínska) ISBN 978-80-907054-1-8 (Muzeum Hlučínska).

Village people. 1965–1990 **(Praha: KANT a Berlin: BUCHKUNST, 2020)**

Text o knize na straně 991.

Citace: ŠTREIT, Jindřich a BIRGUS, Vladimír. *Village people. 1965–1990*. First edition. Praha: KANT a Berlin: BUCHKUNST, 2020. 184 stran. ISBN 978-80-7437-324-4.

Autoři fotografií: Jindřich Štreit.

Text: Vladimír Birgus. Editoři: Thomas Gust, Ana Druga. Výběr fotografií: Thomas Gust, Ana Druga, Vladimír Birgus. Koncept a grafická: Thomas Gust, Ana Druga. Skeny: Thomas Gust. Retuš a litografie: Ana Druga. Polský překlad: Michał Szalast. Polská jazyková redakce: Jadwiga Jenczelewska. Anglický překlad: Derek & Marzia Paton. Anglický jazyková redakce: Mike Wong. Vydání knihy podpořili: Státní fond kultury ČR, Česko-německý fond budoucnosti a Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě.

Tisk: Wanderer Druckerei, Germany.

Roztroušená paměť. Pohornická krajina Karvinska **(Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2020)**

Text o knize na straně 1091.

Citace: DURCZAK, Ondřej, GOLA, Arkadiusz, HORKÝ, Lukáš a SIOSTRZONEK, Jiří. *Roztroušená paměť. Pohornická krajina Karvinska*. První vydání. Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2020. 112 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-907872-2-3.

Autoři fotografií: Ondřej Durczak (2015, 2016, 2018, 2019), Arkadiusz Gola (2019), Lukáš Horký (2009–2020).

Text: Jiří Siostrzonek.

Publikaci podpořili: Slezská univerzita v Opavě, Fyzikální ústav Slezské univerzity v Opavě, Nadace Landek Ostrava, Moravskoslezské Investice a Development, a. s. Moravskoslezský kraj Institut tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

Spolupráce: Státní okresní archiv Karviná, Zemský archiv v Opavě. Překlady: MgA. Arkadiusz Gola (polština) a PhDr. Veronika Wozniczová, Ph.D. (angličtina). Jazyková korektura: Mgr. Liliana Agnes Mikulová. Grafická úprava a předtisková příprava: MgA. Mgr. Lukáš Horký.

Tisk: Quatro print, a. s.

Ostrava industriální a moderní. Velký průvodce po architektuře 1845–1949 **(Praha: Paseka, 2020)**

Citace: STRAKOŠ, Martin. *Ostrava industriální a moderní. Velký průvodce po architektuře 1845–1949*. V Praze: Paseka, 2020. 240 stran. ISBN 978-80-7637-123-1.

Autoři fotografií: Josef Horázný a Martin Štěrba.

Text: Martin Strakoš. Obálka, grafická úprava a sazba písmy AGS: Jiří Adamík-Novák. Mapy: Miroslav Kloss. Fotografie na stranách 132 a 191: ČTK/Drahoslav Ramík. Úprava fotografií pro tisk: Karel Šuster. Redakce: Jana Jůzlová. Korektura: Radka Svobodová.

Vydalo Nakladatelství Paseka s. r. o. v Praze roku 2020 jako svou 2182. publikaci. Odpovědný redaktor: Viktor Bezdíček. Výtvarný a technický redaktor: Vojta Sedláček.

Tisk: Finidr, s. r. o., Český Těšín.

Jeseníky v obraze **(Šumperk: Creative Republic, s.r.o., 2021)**

Citace: BARANČÍK, Jan. Jeseníky v obraze. Šumperk: Creative Republic, s.r.o., 2021. 90 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-11-00172-8.

Anotace dle Městské knihovny v Praze: Fotografická publikace nabízí řadu jedinečných snímků, které zachycují přírodní krásy Jeseníků. Unikátní pohledy byly pořízeny z dronu.

Vrbensko v proměnách ročních období **(Vrbno pod Pradědem: Kulturní, informační a vzdělávací centrum Vrbno, p.o., 2021)**

Citace: *Vrbensko v proměnách ročních období*. Vrbno pod Pradědem: Kulturní, informační a vzdělávací centrum Vrbno, p.o., 2021.

Projektový manažer: Kateřina Hanáková
Koordinátoři projektu: Mgr. Jakub Rybář, Bc. Milan Fišr
Autor titulní fotografie: Martin Kotas Autor závěrečné fotografie: Břetislav Novotný
Překlad: Marzena Belka
Grafická úprava: Radek Koutný
Vydáno u příležitosti 410. výročí vzniku města Vrbna pod Pradědem.

Tisk: Finidr.

Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce **(Ostrava: FotoD, 2021)**

Text o knize na straně 1091.

Citace: DURCZAK, Ondřej a SIOSTRZONEK, Jiří. *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce*. 1. vydání. V Ostravě: FotoD, 2021. 160 stran. ISBN 978-80-908415-0-5.

Anotace: Fotografická publikace *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce* sleduje místní stavby a krajinu. Nejedná se však o reprezentativní objekty a už vůbec ne o vyčerpávající obraz zdejší architektury. Jde o specifickou selekci motivů, která představuje jedinečného průvodce. Prostřednictvím vybraných světských i církevních, lidových, veřejných, průmyslových, zemědělských i kulturních staveb se autoři snaží hledat identitu krajiny Bruntálska, poukázat na proměny regionu i rozšířit povědomí o zdejších netypických krásách.

Autor fotografií: Ondřej Durczak.

Text: Jiří Siostrzonek. Grafická úprava: Ondřej Durczak. Jazyková korektura: Bc. Jana Hájková. Překlad souhrnu: BcA. David Sládek (angličtina), Mgr. Dana Kramolišová (němčina) a Mgr. BcA. Michał Szalast (polština). Recenzovali: Mgr. Štěpánka Bieleszová, Ph.D.; doc. Mgr. Josef Moucha. Publikace vznikla v rámci projektu TAČR (TL02000265), 2018–2021 Vesnice je svět. Proměny společenského klimatu na Bruntálsku 1978–2018 v kontextu fotografií Jindřicha Štreita. Publikace je součástí disertační práce Ondřeje Durczaka (školitel doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.). Barevné fotografie vznikaly od roku 2011, zejména v letech 2019–2021. Černobílé pohlednice pocházejí ze sbírky Ondřeje Durczaka.

Tisk: Finidr, Český Těšín.

Karvinsko **(Ostrava: Durczak Ondřej – FotoD)**

Text o knize na straně 1091.

Citace: DURCZAK, Ondřej. *Karvinsko*. Ostrava: Durczak Ondřej – FotoD, 2019. 144 stran. ISBN 978-80-906937-5-3.

Anotace: Fotografická publikace *Karvinsko* subjektivně mapuje novodobou historii území dnešního okresu Karviná. Jejími tématy jsou hornictví, služby, bydlení, víra a smrt. Autor Ondřej Durczak, který se již fotograficky soustředil na své rodné město v knize *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě* (2015), nyní využívá kombinace vlastních fotografií pořízených za posledních pět let, archivních snímků i ve studiu inscenovaných zátiší. Čtenáři předkládá pozoruhodnou koláž složenou z klíčových historických momentů, osobitého regionálního charakteru i nevšedních obrazů Karvinska.

Fotografie: Ondřej Durczak, Antonín Válek, Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Karviná, Archiv OKD, a. s., Archiv města Ostravy.

Publikace vychází z makety předložené jako součást praktické diplomové práce Karvinsko obhajované na Institutu tvůrčí fotografie Filozoficko-přírodovědecké fakulty v Opavě Slezské univerzity v Opavě v roce 2016. Vedoucí původní práce doc. Mgr. MgA. Tomáš Pospěch, Ph.D.

Úvodní text: Jiří Siostrzonek. Grafická úprava a editace fotografií: Ondřej Durczak. Jazyková korektura: Bc. Jana Hájková.

Tisk: Amos repro, spol. s. r. o.

2. vydání (2021):

Citace: DURCZAK, Ondřej. *Karvinsko*. 2. upravené a doplněné vydání. Ostrava: Durczak Ondřej – FotoD, 2021. 144 stran. ISBN 978-80-906937-4-6.

Fragmenty Těšínského Slezska a Ostravska **(Frýdek-Místek: Surbanz, 2022)**

Citace: ŽIŽKA, Jiří. *Fragmenty Těšínského Slezska a Ostravska.* Frýdek-Místek: Surbanz, 2022. ISBN 978-80-11-01344-8.

Autor fotografií: Jiří Žižka.

Náklad: 100 výtisků.

Výběr fotografií a koncepce: David Macháč, Jiří Žižka.
Text: David Macháč, Jiří Žižka
Anglický překlad: Libor Práger
Polský překlad: Michał Szalast
Grafická úprava a sazba: Tereza Čapandová
Foto Jiřího Žižky: David Macháč

Tisk: KLEINWCHTER holding s.r.o.

Průmysl Bruntálu a jeho lidé **(Frýdek-Místek: Surbanz, 2022)**

Citace: ŠTREIT, Jindřich. *Průmysl Bruntálu a jeho lidé*. Frýdek-Místek: Surbanz, 2022, 96 stran. ISBN: 978-80-907872-7-8.

Autor fotografií: Jindřich Štreit.

Průmysl Bruntálu a jeho lidé / Industry of Bruntál and Its People

Grafická úprava: Lukáš Horký.
Předtisková příprava katalogu: Martin Navrátil.

Tisk: Quatro Print, a. s.

Závěr

Období do roku 1947 přinášelo fotografiemi střídmě ilustrované průvodce po městech nebo naopak stručným textem doprovázená fotografická alba. Zastoupení knih v této práci a z tohoto období doplňuje spíše kontext k poválečnému období, kdy začaly vznikat fotografické publikace, jak je vnímáme dnes.

Velkou pozornost naopak věnuji v práci československé totalitní éře. Při dlouhodobém výzkumu a mapování fotografických publikací z oblasti severní Moravy a Slezska jsem dospěl k několika poznatkům. Při srovnávání nejoriginálnějších a výtvarně i graficky nejpozoruhodnějších fotografických publikací jiných československých krajských nakladatelství v období československých totalitních let se ukazuje, že fotografické knihy ostravského nakladatelství Profil nebyly v tomto směru většinou příliš významné. Výtvarnému a osobitému pojetí některých místopisných fotografických knih K. O. Hrubého, Viléma Reichmanna, Jiřího Všetečky, Josefa Sudka, Ericha Einhorna nebo tvůrčích fotografických skupin čerpající z lyrické, intimní a autentické atmosféry všedních dní fotografovaných lokalit je kvalita severomoravských knih hodně vzdálená. V duchu výtvarné poetiky knih jiných krajských nakladatelství se komplexně nepodařilo žádné město sledované oblasti zachytit snad žádnému autoru. Výjimky, které se snaží k nejkrásnějším knihám Československa tohoto druhu přiblížit, tvoří jen několik publikací zdejšího regionu. I tak nelze na sledované publikace nahlížet jako na bezobsažné tiskoviny. I jejich politicko-ideologické pojetí, které často utlumilo informativní tím méně výtvarný charakter publikace, má hodnotu ve výpovědi o době vzniku.

V padesátých letech byla fotografická kniha a veškeré další oficiální veřejné komunikační prostředky zdrojem masové propagandy práce a socialismu. Období tzv. normalizace zase znamenalo v produkci fotografických knih v celém Československu nejen stagnaci, ale výrazný estetický úpadek a část i návrat bezostyšné propagandy. Nejkrásnější místopisné knihy tak vznikaly především v liberálnějších šedesátých letech.

Pro celé totalitní období platilo, že fotografickou knihou byla demonstrována silná pozice města v socialistickém státu. Nejvíce knih v celostátních a krajských nakladatelstvích, potažmo přímo na národních výborech vznikalo k příležitosti výročí osvobození Československa.

Nejvíce fotografických publikací sledované oblasti bylo věnováno Ostravě. Ta patřila díky svému průmyslovému zázemí nejen k hospodářsky, ale i k politicky a společensky nejangažovanějším městům Československa. Navíc byla sídelním městem Severomoravského kraje, jehož hranice, ohraničují také teritoriální vymezení práce. Dále v ní sídlilo krajské nakladatelství Profil v Ostravě, z jehož ediční činnosti pochází většina fotografických knihy totalitního období.

Zvláště fotografickým knihám byl ve všech nakladatelstvích přikládán velký význam, politicky patřily k nejexponovanějším titulům ediční činnosti a jejich příprava byla přísně sledována a přímo řízena krajskými výbory KSČ. Ovšem právě proto byly fotografické náměty vybírány účelově, byly povinně-optimistické, lidé byli inscenováni a celkové sestavení souboru v knihách znamenalo klam.

Razantní politické, společenské a ekonomické přeměny po roce 1989 nezasáhly do vzniku fotografických publikací ve všech směrech a nijak radikálně. Porevoluční oficiální knihy vznikají v různých nakladatelstvích, ale z velké části jsou jejich iniciátory města nebo kraje. Také proto často přetrvává jejich oficiální, konzervativní a idealizované vyznění. Většina oficiálních regionálních porevolučních knih sice nezklame, ale ani nějak výrazně nepřekvapí. Náměty mnoha takových publikací stojí na stereotypním a podbízivém opakování turistických atraktivit. Naopak osobní a moderní pohled na život měst, jaký se podařilo prosadit v několika titulech šedesátých let, je dnes výjimečný. Všeobecně lze říci, že vzniká mnohem více fotografických publikací, ovšem v násobně menších nákladech než v období let 1948–1989.

Teprve v posledních letech se také díky širším možnostem ve vydávání knih prosazují v žánru místopisné obrazové knihy autorské fotografické knihy. Pozitivně lze vnímat formou i obsahem experimentální fotografické publikace nabízející civilní a otevřené často neoficiální pohledy na města nebo kraje. Díky nezávislosti na politice často odhalují neznámá a neatraktivní místa, o to více však přitahují pozornost návštěvníků hledajících alternativní reálie a místa. Některé z nich ukazují pro jiné publikace nevšední, ale naopak zdánlivě každodenní motivy, často zapomenuté, mizející. Význam těchto titulů se stává ještě hodnotnějším ve chvíli, kdy se zdokumentované motivy proměňují – zanikají nebo jsou rekonstruovány.

Předmětem rozborů knih se stalo 139 vybraných publikací sledovaného regionu vydaných od roku 1898 do roku 2021. Dalších 326 místních fotografických knih je uvedeno v chronologickém seznamu na konci práce. Texty jsou bohatě doprovázeny celkem 2293 reprodukcemi.

Poznámky a odkazy ke zdrojům

1 zpracováno dle BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 301–388
2 SCHEUFLER, P.: Galerie C. K. fotografů. s. 140
3 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 112–113
4 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 124
5 online katalog Souborného katalogu knihoven uvádí dataci mezi lety 1930 a 1940. Článek viz Praha stará i moderní v rubrice Co nového vyšlo. Salon: společnost, sport, divadlo, film, moda, výtvarné umění. Brno: [Jan Hanáček], 15. dubna 1934, Ročník 13, Číslo 4, s. [2].
6 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918-1989 = České a slovenské fotografické publikace, 1918-1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 40–48
7 Lidové noviny. roč.. 11. č. 72. 29. 3. 1903. s. 6
8 BALABÁN, J.: Černá hvězda in BALABÁN, J. et al: Černá hvězda: Schwarzer Stern. 2010. s. 198
9 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 511–575
10 Například v roce 1956 byla Josefu Sudkovi vydána rozsáhlá monografie, která byla mimo jiné zásadním krokem k opětovnému přijetí umělecké fotografie mezi oficiální fotografickou produkci. (BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: Fotografie v českých zemích 1839–1999. 1999. s. 91
11 týdeník Nové knihy. Dle pravidelné rubriky nový knih rozdělovaných do tematických skupin
12 Zamyšlení nad devítkou. Za čtenářem. Číslo 17. Datum 14. října 1958, s. 207
13 PONDĚLÍČEK: Svět k obrazu svému, s. 97
14 SZTOMPKA: Vizuální sociologie. 2007, s. 92
15 SZTOMPKA: Vizuální sociologie. 2007, s. 92
16 Tamtéž, s. 85
17 SZTOMPKA: Vizuální sociologie. 2007, s. 14
18 Tamtéž, s. 14
19 STANISLAV: O knihách oficiálních in Nové knihy, 4. března 1981, s. 2
20 Tamtéž, s. 121
21 Tamtéž, s. 121
22 Tamtéž, s. 138
23 PAPÍRNÍK, Miloš. Fotografie v roli vypravěče [rozhovor s Vladimírem Remešem]. Čtenář. 07/1989, s. 235
24 O tragédii pohlednic in Československá fotografie, leden 1978
25 JÍRŮ, Václav. Neskromné umění – pohlednice. Tvorba. 30. listopadu 1977, s. 8
26 JÍRŮ, Václav. Neskromné umění – pohlednice. Tvorba. 30. listopadu 1977, s. 8
27 O tragédii pohlednic in Československá fotografie, leden 1978
28 IHM, V.: Společensky důležitá tvorba in Revue Fotografie, 1980, roč. XXIV, č. 3, s. 75
29 SZTOMPKA: Vizuální sociologie. 2007, s. 79
30 STANISLAV: O knize obrázkové in Nové knihy, 13. května 1981, s. 2
31 Tamtéž, s. 2
32 Tamtéž, s. 2
33 Fotografie v propagaci a agitaci in Československá fotografie, č. 3, březen 1980, s. 100
34 Tamtéž, s. 100
35 O oficiálnosti a neoficiálnosti ve fotografii in Československá fotografie, č. 9, září 1979, s. 402
36 SZTOMPKA: Vizuální sociologie. 2007, s. 85
37 Tamtéž, s. 111
38 HOKEŠ, E. S.: Fotografie v názorné agitaci in Československá fotografie, 2, 1954, s. 16
39 akt. I cizinci kupují české knihy. Za čtenářem. Ročník 3. Datum 12. prosince 1956, s. 223
40 ERBAN, František. Česká kniha do celého světa. Za čtenářem. Ročník 4. Datum 14. ledna 1957, s. 5
41 MATĚJŮ, M.: Fotografie a sociologie in Revue Fotografie, 1975, č. 2, s. 5, převzato z POSPĚCH: Česká fotografie 1938–2000. s. 203
42 the. Poesie rodné země. Nová fotografie. Číslo 2/1952, s. 24
43 LINHART, Lubomír. Obsah a vyjádření krajiny v nové fotografii. Nová fotografie. Číslo 10/1951, s. 218
44 M. B. Dokument naší současnosti. [o knize ČSSR (Praha: Orbis, 1975)] Architektura ČSR. Číslo 9. Rok 1975, s. 425
45 BOUŠKA, L. at al: Národní fronta Československé socialistické republiky. 1987. s. 277
46 PAPÍRNÍK, Miloš. Fotografie v roli vypravěče [rozhovor s Vladimírem Remešem]. Čtenář. 07/1989, s. 235
47 VÁŇOVÁ, Pavla. O kraji pod Pálavou. Věda a život: časopis Československé společnosti pro šíření poltických a vědeckých znalostí. Praha: Orbis. Číslo 11. Rok 1970, s. CLXXI
48 KROFTA, Ivan. Řeka Morava. Tvroba. Číslo 31. Rok 1976, s. 15–16
49 KASALICKÝ, Václav. Jaké je Brno? Tvorba. Číslo 36. Rok 1976, s. 14
50 Sestaveno dle Souborného katalogu ČR a různých parametrů vyhledávání a publikace PŘIBÁŇ, Michal a kol. Česká literární nakladatelství 1949-1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7.
51 dh. Okouzlení ze Strážnice. Rudé právo. Praha. 26. 6. 1960, 40-41(176). sv. 176 s. 2.
52 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 319
53 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 326
54 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 327
55 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 379
56 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 312–313
57 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 304–305
58 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 307
59 M. B. [MACÁK, Bohumír]. Obrazová monografie města. Host do domu. Ročník 8. Rok 1961. Číslo 4, s. 189.
60 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 322–323
61 ga. Kulturní tvorba: Týdeník pro politiku a kulturu. Praha: Rudé právo, Ročník 3, 20. 5. 1965, s. 12
62 mab. Nepovedená „obrazovka“. Host do domu. Brno: Svaz československých spisovatelů, Ročník 10. Číslo 4. Rok 1963, s. 173.
63 vn [= VACINA, L.]. Město práce a romantiky. Pochodeň. 12 října 1976, s. 5
64 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 324–325
65 BÍLEK, J. František Dvořák a skupina Fotos: České Budějovice zblízka. Lidé a země. 3/1966, s. 143–144
66 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 390
67 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 407

68 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 348
69 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 344
70 PRIBÁŇ, M.: Česká literární nakladatelství 1949–1989. 2014. s. 423–430
71 ENTROVÁ GROCHALOVÁ, L.: Nakladatelství Profil Ostrava. Inventář. Opava: Zemský archiv v Opavě. 2009
72 BĚLOVSKÝ, V.: Nakladatelství Profil in Ostrava 13: Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města. 1985. s. 500–501
73 HALADA, J.: Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006. Praha. 2007. s. 274
74 JUŘICA, M.: Státní kulturní politika a její dopad na ostravský literární a kulturní život v 70. a 80. letech 20. století. in Ostrava 28:..., s. 53
75 Sestaveno dle digitálního katalogu NKP a Souborného katalogu ČR. Vyhledáváno dle specifikace: „Forma, žánr“ fotografické publikace a různých forem zápisu MNV, ONV a KNV do pole dle specifikace „Všechny údaje“.
76 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 306
77 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 335
78 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 346
79 jd [=DVOŘÁKOVÁ, Jana]. Praha objektivem Jiřího Doležala. Tvorba. List pro kritiku a umění. Číslo 27. Datum 3. července 1974, s. 11
80 Tématu fotografických pragensií se věnuje například článek RAISER Zdeněk. Praha, Praga, Prague, Prag aneb úvaha nad pregensiemi. Československá fotografie. Ročník 39. Číslo 2/1988, 3/1988 a 4/1988
81 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 343
82 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 343
83 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 314
84 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 315
85 BARAN, Ludvík. Lid Československa očima národního umělce Karla Plicky. Český lid. Ročník 63, 1976. Číslo 4, s. 238
86 PLICKA, Karel. Oslava Prahy. Vlasta. Praha: Mona, 27. 01. 1965, s. 9
87 Kniha o Praze [Sborník, sv. 4]. Praha. Orbis. 1961, s. 145
88 TAUSK, Petr. Obraz města ve fotografii. Československá fotografie. Ročník 18. Číslo 12/1967, s. 446–448
89 Patrně na počátku roku 1934 (dle dobového ohlasu Salon: společnost, sport, divadlo, film, moda, výtvarné umění. Brno: [Jan Hanáček]. Ročník 13. Číslo 4. Datum 15.04.1934) byla vydána fotografická publikace Praha stará i moderní (Nakladatelství Za svobodu, nedatováno), jejímž editorem byl J. Jeníček a O. Vaněk.
90 vj. Praha čeká na svého objevitele. Československá fotografie. Číslo 3. Rok 1957, s. 44
91 vj. Praha čeká na svého objevitele. Československá fotografie. Číslo 3. Rok 1957, s. 44
92 Kromě toho také jako učební pomůcka pro děti přibližně s pěti desítkami fotografií Prahy VOTRUBEC, Ctibor a MAREŠ, Jaroslav. Praha v obrazech: Učební pomůcka pro 5., 8. a 11. roč. všeobecně vzdělávacích škol. 1. vyd. Praha: SPN, [1959]. 6, [4] s. Obrazové soubory, foto kolektiv autorů
93 dvk (ed.) Problémy kolem fotografických publikací. Československá fotografie. Ročník 17. Číslo 6/1966, s. 214
94 DVOŘÁK, Karel. Umění jenom se dívat. Trochu neuspořádané poznámky na okraj Sudkovy Prahy panoramatické. Literární noviny. 14/1959, s. 2
95 HORSKÁ, Eva (ed.). Fotografie a nakladatelství [Tvůrčí beseda v nakladatelství Panorama]. Československá fotografie. Ročník 32. Číslo 9/1981, s. 398–399
96 Kniha o Praze [Sborník, sv. 4]. Praha. Orbis. 1961, s. 151
97 Ka. Praha a Pražané. Věda a život. Časopis Československé společnosti pro šíření poltických a vědeckých znalostí. Praha: Orbis, Číslo 4. Rok 1963, s. 241
98 VÁŇOVÁ, Pavla. Praha fotogenická. Věda a život. Číslo 4. Rok 1969, s. LVI
99 L. Landiš. Praha a Pražané. Lidé a země: zeměpisný a cestopisný měsíčník. Praha: Přírodovědecké vydavatelství, Číslo 5. Rok 1963, s. 200
100 vbo. Dvakrát o Praze Karla Plicky. Svobodné slovo: list Československé strany socialistické, Pražské vydání. Praha: Československá strana socialistická. Ročník 21. Číslo 178. Datum 29. 06. 1965
101 ŠMÍD, Jan. Praha fotogenická. Rudé právo. Datum 20. listopadu 1968, s. 5
102 VÁŇOVÁ, Pavla. Praha fotogenická. Věda a život. Číslo 4. Rok 1969, s. LVI
103 vbc [VRABEC, Vlastimil]. Praha a Krkonoše – variace v černobílé. Svobodné slovo. Datum 13. února 1969, s. 4
104 POKORNÁ, Božena. Praha. Věda a život. Ročník 15. Číslo 5. 1970, s. LXIX
105 MRAČNO, Oldřich. Praha důvěrná a naše. Rudé právo. 18. června 1976, s. 5
106 MRAČNO, Oldřich. Praha důvěrná a naše. Rudé právo. 18. června 1976, s. 5
107 jd [=DVOŘÁKOVÁ, Jana]. Praha objektivem Jiřího Doležala. Tvorba. List pro kritiku a umění. Číslo 27. Datum 3. července 1974, s. 11
108 jm. Deset zastavení s Václavem Jírů. Tvorba. List pro kritiku a umění. Číslo 34. Datum 21. srpna 1974, s. 14
109 BARAN, Ludvík. Pražský chodec. Rudé právo. 28. června 1978, s. 5
110 JÍRŮ, Václav. Pražský chodec. Tvorba. Číslo 26. Rok 1978, s. 18
111 KOPECKIJ, Alexandr. Pražský chodec. Obrana lidu. Ročník 37. Rok 1978. Číslo 34, s. 7
112 kč. Praha objektivem mistrů. Rudé právo. 21. října 1981, s. 5
113 MRAČNO, Oldřich. Když bylo Praze o sto míň [Praha 1848–1914]. Rudé právo. 9. února 1985, s. 5; dále VANČURA, Jiří. Praha 1848–1914. Architektura ČSR. Ročník 44. Rok 1985. Číslo 9, s. 423
114 BARAN, Ludvík. Barvy města Prahy. Rudé právo. 6. září 1985, s. 5
115 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: Fotografie v českých zemích 1839–1999. 1999. s. 86–87
116 Tato Doležalova kniha byla kritizována především z pohledu tvůrčí fotografie, měla se stát základem pro veškerou socialistickou fotografii, s čímž mnoho tehdejších teoretiků a fotografů nesouhlasilo. Doležalovo pojetí fotografie se udržovalo na stránkách fotografických časopisů i v albech fotoamatérů jen krátký čas v řádech několika let. Základy, na nichž byly úvahy tohoto autora postaveny, se však v případě fotografických publikací o Ostravsku udržely prakticky po celou dobu vlády komunistické strany. Vzhled pojetí těchto fotografií se zejména od druhé poloviny padesátých let změnila k lidštější formě.
117 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 12
118 Tamtéž. s. 37
119 Tamtéž. s. 37
120 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: Fotografie v českých zemích 1839–1999. 1999. s. 89
121 BIRGUS, V., SCHEUFLER, P.: Fotografie v českých zemích 1839–1999. 1999. s. 90
122 KOŘÍNEK, Václav. Fotografie v názorné agitaci. Nová fotografie. Číslo 2/1951, s. 28
123 JÍRŮ, Václav. Společenské postavení fotografie a obrazové publikace. Tvorba: List pro kritiku a umění. 23. července 1980. Číslo 30. s. 18
124 kli. O Oficiálnosti a neoficiálnosti ve fotografii. Československá fotografie. Ročník 30. Číslo 9/1979, s. 402
125 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 131
126 IVÁNEK, Jakub. Památník osvobození Rudou armádou. Ostravské sochy. Dostupné online http://ostravskesochy.cz/dilo/527-Pamatnik-osvobozeni-Rudou-armadou-Pamatnik-hrdinu
127 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 29–30
128 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 162–163
129 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 753–756
130 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 466
131 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 61–69
132 např. BARAN, Ludvík. Fotografie manifestací, schůzí a shromáždění. Československá fotografie. Ročník 13. Číslo 5/1962, s. 157–160
133 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 103–105
134 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 191
135 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 121–127
136 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 27–29
137 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 192
138 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 112
139 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 33
140 K tématu fotografie a práce například: REMEŠ, Vladimír. Fotografie lidské práce. Československá fotografie. Ročník 29. Číslo 2/1978, s. 52–53; RAFAJ, Vladimír. Fotografujeme pracovní prostředí. Československá fotografie. Ročník 28. Číslo 2/1977, s. 82; DVOŘÁK Karel. Motiv práce a pracovní prostředí ve fotografii. Československá fotografie. Ročník 24. Číslo 7/1973, s. 294–296
141 FRANC, M., KNAPÍK, J.: Volný čas v českých zemích 1957–1967. 2013. s. 18
142 FRANC, M., KNAPÍK, J.: Volný čas v českých zemích 1957–1967. 2013. s. 19–20
143 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 519–520
144 NEULS, J.: Bitva o uhlí: Reportáž. Brno: Rovnost. 1949. s. 16
145 HIPMAN, Vladimír. Fotografie ve službách hornictví. Nová fotografie. Číslo 3/1950, s. 49
146 KOLÁROVÁ, PLESKOT, Katarína. Zdeněk Lhoták. Bakalářská práce, s. 106–109
147 MAKARIUS, Roman. Memento důlních nehod v českém hornictví. Ostrava: Montanex. 2008, s. 189
148 ZAMAROVSKÝ, Peter. Mýtus pravdivosti a pravdivost mýtu fotografie. NOSEK, Jiří. Úvahy o pravdivosti: sborník příspěvků. Praha: Filosofia, 2001, s. 96
149 KOPECKÝ, Bohdan a CÍSAŘOVSKÝ, Josef. Bohdan Kopecký. Praha: Gallery, 2008, s. 190.
150 Pestrý týden. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 18.1.1936. Ročník 11. Číslo 3, s. 1
151 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 19
152 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 32, 164
153 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 19–20
154 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 32, 112
155 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 157–158
156 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 519
157 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 873–874
158 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 33
159 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 130
160 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 165–166
161 KALINOVÁ, L.: Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993. 2012. s. 198
162 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 522–524
163 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 551–552
164 KALINOVÁ, L.: Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993. 2012. s. 213
165 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 1081
166 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 509–510
167 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 467
168 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 467
169 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 564
170 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 566
171 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 562
172 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 566
173 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 570
174 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 71–72
175 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 737
176 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 154
177 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 147–160
178 MACURA, V.: Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). 2008. s. 164
179 FRANC, M., KNAPÍK, J.: Volný čas v českých zemích 1957–1967. 2013. s. 17, 21, 23
180 FRANC, M., KNAPÍK, J. et al.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. 2011. s. 1075–1077
181 Nejvíce se v této souvislosti projevil fenomén chataření, které bylo reakcí a služeb na trhu. Nová forma trávení volného času se tak průkazně ilustrovala změny od kolektivních hromadných dovolených pořádaných ROH. Chataření bylo sice režimem tolerováno, nikoli však podporováno. (KALINOVÁ, L.: Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993. 2012. s. 202) Z toho důvodu se také prakticky v žádné fotografické publikaci v letech 1948–1989 chataření neobjevilo.
182 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 83–84
183 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 83
184 DOLEŽAL, F.: Thema v nové fotografii. 1952. s. 131
185 JÍRŮ, V.: O základních otázkách tvůrčí práce ve fotografii. 1954. s. 187
186 https://cs.wikipedia.org/wiki/Alexej_Stachanov
187 Viz Československá fotografie. Červenec 1986, s. 300
188 sestaveno dle Přibáň, Michal a kol. Česká literární nakladatelství 1949-1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7
189 BARCUCH, A. et al: Ostrava: historie, kultura, lidé. 2013. s. 313–314
190 FADRUS, K, PODROUŽEK, A.: Průvodce po Mor. Ostravě a okolí, předmluva
191 Věstník sokolský: list Svazu československého sokolstva. Praha: Svaz československého sokolstva, 25.08.1902. Ročník 6. Číslo 16, s. 468
192 FADRUS, K, PODROUŽEK, A.: Průvodce po Mor. Ostravě a okolí, předmluva
193 FADRUS, K, PODROUŽEK, A.: Průvodce po Mor. Ostravě a okolí, předmluva
194 Zdrojem této informace je korespondence s historikem a fotografem Jiřím Hrdinou. Ten identifikoval fotografie z Fadrusova a Podroužkova průvodce podle shodných snímků otištěných v jiné publikaci, v níž už je jejich autor uveden.
195 HRDINA, JIŘÍ, emailová korespondence ze dne 17. 7. 2015. Firma vznikla spojením tiskáren Jana Vilíma a Jana Otty roku 1899. Roku 1900 se z ní stala akciová společnost s názvem Česká grafická Unie, a. s. Společnost vlastnila vedle tiskárny také fotoateliér. V polygrafickém průmyslu velmi dobře prosperovala a na jejím kontě zůstává velké množství ilustrovaných knih (zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Vil%C3%ADm
196 Čas. Číslo 239. Datum 30. srpna 1902, s. 5
197 Ostrava v datech, s. 84
198 Ostrava v datech, s. 77
199 Ostrava v datech, s. 82
200 Ostrava v datech, s. 78
201 Duch času: Orgán česko-slovanské sociální demokracie. roč. 15.

č. 20. 12. března 1913. s. 5
202 KOZEL, J.: M. Ostrava. 1925. s. 3
203 Příloha Národní Politika, 22. 3. 1925, s. 2
204 Mor. Ostrava, s. 1, z úvodního textu
205 PRZYBYLOVÁ, Blažena, et. al. Ostrava. Historie, kultura, lidé, s. 341
206 HŮLEK, Karel. Mor. Ostrava. [Ostrava]: Ostravské muzeum, 2018. 32 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-905925-1-3.
207 Původní a znovuvydaná publikace se liší v těchto úpravách: Druhý a třetí snímek v pořadí, Masarykovo náměstí a Nádražní třída, jsou na dvoustraně vzájemně přehozeny. Ke komínům Žofinské huti, která je na 4. snímku, byl ve starém vydání přimalován kouř. V novém vydání byl použitý původní snímek huti bez kouře. Jiným vysvětlením je naopak to, že kouř byl retušováním odstraněn. Snímky na výšku 6 a 7 na další dvoustraně, tedy Velká ulice a Třída Čsl. legií byly vzájemně přehozeny a byla změněna jejich orientace z původní zrcadlové na společný směr pod sebou. Snímky 8 a 9, Třída 28. října a Náměstí Svobody, byly vůči sobě přehozeny. Navíc snímek Třída 28. října není stejný jako původní. Liší se pozice chodců na ulici a je pravděpodobné, že byly tyto dva snímky pořízeny jen v krátkém časovém úseku. Snímky 10 a 11, Divadlo a Krematorium, jsou vůči sobě přehozeny. U snímku s Divadlem mají chodci odlišné pozice, vznikaly tedy s krátkým časovým odstupem. Záběr snímku Krematorium je v obou výtiscích prakticky totožný, ale přesto podle vegetace v pozadí patrně fotografovaný jindy. Výrazně odlišný je i výřez. Snímky 12 a 13, Denisovo náměstí a Těšínská ulice, jsou vůči sobě přehozeny. Snímky 14 a 15, obrázek Nová radnice a Slezská Ostrava, jsou vůči sobě přehozeny. V případě snímků 16 a 17, Nádr. třída a Městské sady, byla změněna jejich orientace z původní zrcadlové na společný směr pod sebou. Snímky 20 a 21, Část vítkovických železáren a Šachta Hlubina, jsou vůči sobě přehozeny. Ke komínům na snímku Vítkovických železáren, která je na 20. snímku, byl ve starém vydání přimalován kouř. V novém vydání byl použitý původní snímek huti bez kouře, tvary komínů ovšem ukazují, že zde byl kouř naopak retušován. Snímky 22 a 23, Vysoké pece ve Vítkovicích a 600 m pod zemí, jsou vůči sobě přehozeny. Snímky 24 a 25, Koksové pece a Ocelárna vítkovická, jsou vůči sobě přehozeny. Snímky 29 a 29, Elektrická ústředna I. Ve Vítk. žel. a Vítkovická strojírna, jsou vůči sobě přehozeny.
208 ROŽŇÁK, J.: Obrázkový průvodce velkou Moravskou Ostravou. 1930. s. 3–4
209 převzato z ŠTĚPÁNEK, M.: Moravská Ostrava. 1939. s. 3–4
210 jeho jméno se podařilo identifikovat díky srovnání shodné fotografie otištěné ještě v titulu P 027 na s. 768, pod níž je její tvůrce zapsán
211 https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_osobnosti&load=46
212 Ostrava v datech, s. 122–123
213 STRAKOŠ, Martin. Průvodce architekturou Ostravy. Vyd. 1. V Ostravě: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2009. 451 s., [19] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-85034-54-7, s. 146
214 http://ostravskesochy.cz/dilo/492-Pomnik-Johanna-Wolfganga--Goetha
215 https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_domu&load=11
216 VYBÍRAL, Jindřich. Zrození velkoměsta: architektura v obraze Moravské Ostravy 1890-1938. Vyd. 3., upr. Šlapanice: ERA, 2003. 219 s. ISBN 80-86517-94-2, s. 119
217 STRAKOŠ, s. 308
218 STRAKOŠ, Martin. Průvodce architekturou Ostravy. Vyd. 1. V Ostravě: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2009. 451 s., [19] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-85034-54-7, s. 88
219 STRAKOŠ, Martin. Průvodce architekturou Ostravy. Vyd. 1. V Ostravě: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2009. 451 s., [19] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-85034-54-7, s. 100
220 STRAKOŠ, Martin. Průvodce architekturou Ostravy. Vyd. 1. V Ostravě: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2009. 451 s., [19] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-85034-54-7, s. 154
221 STRAKOŠ, 53
222 IVÁNEK, Jakub. Ostravské sochy. http://ostravskesochy.cz/dilo/499-Hornik-Hutnik-Koksar-a-Dulni-tesar
223 -ar- Z města prudkého pracovního tempa. Pestrý týden. Praha: Neubert a synové. 19. února 1938. Ročník 13. Číslo 8, s. 13
224 http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=859
225 Encyklopedie Ostravy, heslo Josef Kotas
226 Čtenář. Měsíčník pro práci s knihou. Příloha Malá bibliografie. Č. 6, s. [2]
227 KAMENÍK, Karel. Technika barevné fotografie: praktický návod k zpracování barevných fotografických materiálů. 1. vyd. Praha: Orbis, 1954, 83 s.
228 Hk. Nastal již věk barevné fotografie? Československá fotografie. 2/1966, s. 68.
229 Tematika v barevné fotografii. Československá fotografie, 8–9/1962, s. 257.
230 TAUSK, Petr. Vývoj tvůrčí barevné fotografie. Československá fotografie, 4/1967, s. 128–133.
231 BIRGUS, Vladimír a Jan MLČOCH. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2010. ISBN 978-80-7437-026-7.
232 DM. Loučení s Žofinkou. Tvorba. 19. 7. 1972, s. 5.
233 [bez autora a titulku]. Československá fotografie. 6/1961, s. 89.
234 žk. Horehroní ano – ale Ostravsko je taky krásné. Práce. 20. 9. 1959, s. 8
235 Nová svoboda ze dne 15. 2. 1962, s. 5; 22. 2. 1962, s. 3; 3. 3. 1962, s. 5 a 6. 3. 1962, s. 5.
236 Ostrava v datech, s. 142
237 KRASL, František a KUBÍČEK, Ivan. Fotopovídka: Dopis. Červený květ, roč. 4, č. 6. 6/1959. [čísla stran kvůli ořezu nezjištěny].
238 Například záběry odkazující k osvobození Ostravy na stranách 68–71, bourání starých domů na straně 73, dále například snímek posluchárny Vysoké školy báňské na straně 75 nebo televizního vysílače na straně 87.
239 Paradoxně podle článku v Nové svobodě vznikala kniha právě se snahou ukázat Ostravu ve zcela novém pojetí a odlišit tiskovinu od dosavadních místopisných knih, viz. (D). Ostrava barevná. Nová svoboda. Roč. 19, č. 164. 11. 7. 1963, s. [5]. Podařilo se to především ve výtvarné rovině, námětová zůstala v některých případech tradiční.
240 KUNA, J. Ostrava barevná. Rudé právo. 26. 8. 1963, s. 2. Podobné připomínky viz také HOLÝ, Petr. Barevný svět Františka Krasla. Červený květ. Roč. 8, č. 6. 6/1963, s. 190.
241 viz například Ostrava barevná. Kulturní tvorba. Roč. 1, č. 29. 18. 7. 1963, s. 2
242 SKALICKÝ, Jan. Václav Beránek. Osobnosti regionů, dostupné online dne 24. 2. 2018 http://www.osobnostiregionu.cz/osoby/349.
243 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 320–321. Zde je autor textů Ivan Kubíček nesprávně označen jako fotograf. Dále je chybně uveden název tiskárny jako Poligrafia místo Polygrafia.
244 Ostravský kulturní zpravodaj. 3/ 1967. s. 16
245 Červený květ. roč. 11. 2/1966. s. 222
246 Červený květ. 7/1967. s. 45
247 Ostrava v datech, s. 139
248 Československá fotografie, rok 1961, číslo 7 [fotografie Antonína Bahenského a Richarda Burdy]
249 zdroj: archivní fond Městský národní výbor Ostrava
250 Ostrava v datech, s. 140
251 BIRGUS, Vladimír a MLČOCH, Jan. Česká fotografie 20. století. Praha: KANT, 2010. s. 368
252 ZYKMUND, Václav. Antonín Gribovský. Československá fotografie. Ročník 12. Číslo 11/1961, s. 176
253 Host do domu. Ročník 15. Číslo 13. 1968, s. 79
254 Rudé právo. Ročník 48–49. Číslo 320. 27. listopadu 1968, s. 4
255 -jn-. Olomouc Antonína Gribovského a Jana Skácela. Věda a život. 04/1969, s. LVI
256 dle grafu v knize na straně [40]
257 VLACH, Jaroslav a kol. Nízký Jeseník a Oderské vrchy. 1. vyd. Praha: Olympia, 1968. 141, [7] s., [12] s. obr. příl. Turistický průvodce ČSSR; sv. 28., s. 115
258 Československá fotografie: časopis pro ideovou a odbornou výchovu fotografických pracovníků. Praha: Orbis, 04.1972, 23(4). sv. 4 s. 147
259 s. [43]
260 MÜLLER, Karel. O název nového města. Těšínsko: Vlastivědný časopis. Ostrava: Slezský studijní ústav s Vlastivědným kroužkem při Okresním muzeu v Českém Těšíně, 1990. Číslo 3, s. 5–6
261 Interview s Petrem SIKULOU, nar. 1941, fotograf, dne 12. července 2015
262 PUSTKA, Arnošt. Obrazové publikace Profilu. Ostravský kulturní měsíčník. Červenec 1976, s. 17–18
263 HARÁŠKOVÁ, Ludmila et al. Havířov. 1. vyd. Havířov: Měst. NV, 1985. [70] s.
264 Interview s Antonínem VÁLKEM, nar. 1942, fotografem, dne 18. 3. 2017
265 KLAPUCH, Jaroslav. Ostrava: Sedm staletí města. Ostravský večerník. 21. července 1975. s. 4
266 Ostrava v datech, s. 145
267 Interview s Jiřím ŠTEFANIDESEM, nar. 1949, redaktorem obrazových publikací nakladatelství Profil v Ostravě. Olomouc 10. 11. 2015.
268 http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_ksc_org_01.php
269 Encyklopedie českých a slovenských fotografů. Praha: Asco, s. 324
270 Ostrava v datech, s. 146
271 6 fotografií v první černobílé sérii, 5 barevných a 1 černobílý ve třetí sérii
272 MATĚJ, Miloš, KLÁT, Jaroslav a KORBELÁŘOVÁ, Irena. Kulturní památky ostravsko-karvinského revíru. V Ostravě: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2009, s. 184
273 Fotografie zachycuje jeho slavnostní uvedení. Bronzová socha měřící 4,5 metru od Antonína Ivanského byla odstraněna 1990 a v roce 2002 byla prodána soukromému sběrateli – KŘENKOVÁ, Zuzana, ed., ŘÍHOVÁ, Vladislava, ed. a ČADILOVÁ, Michaela, ed. Sochy a města - Morava: výtvarné umění ve veřejném prostoru: 1945-1989. 1. vydání. Litomyšl: Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování, [2020], ©2020. 396 stran. ISBN 978-80-7560-279-4., s. 253
274 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 347. Zde ovšem uvádí několik nepřesností. V obou vydáních (1978, 1980) vznikla kniha v koprodukci dvou nakladatelství. Tedy vedle Osvety v Martině, která je zde uvedena jako jediná, jde také o ostravský Profil. I když nejsou strany číslovány, je jich více než zde uvedených 128.
275 Třinec. Ostrava: Profil, 1981, s. 9
276 Třinec. Ostrava: Profil, 1981, s. 107
277 Interview s Jiřím ŠTEFANIDESEM, nar. 1949, redaktorem obrazových publikací nakladatelství Profil v Ostravě. Olomouc 10. 11. 2015
278 Interview s Jiřím ŠTEFANIDESEM, nar. 1949, redaktorem obrazových publikací nakladatelství Profil v Ostravě. Olomouc 10. 11. 2015
279 KŘENKOVÁ, Zuzana, ed., ŘÍHOVÁ, Vladislava, ed. a ČADILOVÁ, Michaela, ed. Sochy a města - Morava: výtvarné umění ve veřejném prostoru: 1945-1989. 1. vydání. Litomyšl: Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování, [2020], ©2020. 396 stran. ISBN 978-80-7560-279-4., s. 243
280 Ostrava v datech, s. 150
281 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
282 Interview s Jiřím ŠTEFANIDESEM, nar. 1949, redaktorem obrazových publikací nakladatelství Profil v Ostravě. Olomouc 10. 11. 2015
283 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
284 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
285 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
286 U nás vyšlo několik místopisně orientovaných publikací, které dostaly vedle fotografií stejný prostor pro verše. Kombinace poezie různých autorů a střídmého množství fotografií Františka Dostála v místopisně orientované knize Trvalé bydliště Praha z roku 1986. V roce vydání Obleženého města vyšla knížka s verši Rainera Maria Rilkeho a fotografiemi Jiřího Všetečky Praha očima básníka a fotografa.
287 KOLÁŘ, Viktor in HORSÁKOVÁ, Monika. Ostrava – obležené město. Ostravské kulturní stopy. Lucerna TV. Dostupné on-line https://www.youtube.com/watch?v=JjlDKiEiFuA
288 ŽILA, Jarosav. Salon. Česká televize. Premiéra 1. října 2000.
289 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
290 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
291 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
292 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
293 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
294 Interview s Lubomírem PETREM, nar. 1938, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 29. 12. 2015
295 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
296 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
297 ZAORÁLEK, Lubomír in HORSÁKOVÁ, Monika. Ostrava – obležené město. Ostravské kulturní stopy. Lucerna TV. Dostupné on-line https://www.youtube.com/watch?v=JjlDKiEiFuA
298 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
299 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
300 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016 301 Emailová korespondence s Václavem BĚLOVSKÝM (1943–2016), redaktorem nakladatelství Sfinga, 7. 11. 2015
302 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
303 BEZUCHA, J.: Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti in Listy o fotografii. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 77
304 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
305 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
306 Ostravské kalendárium. 1996. s. 8
307 UHLÁŘ, Břetislav. Ostrava coby obležené město. Svoboda: Severomoravský deník. 1996. roč. 6. č. 15. 18. ledna 1996. s. 13
308 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
309 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
310 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
311 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
312 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
313 Interview s Luďkem JIČÍNSKÝM, knihkupcem a majitelem knihkupectví Artforum. 29. 6. 2016
314 Interview s Petrem VAŇKEM, bývalým mluvčím primátora města Ostravy. Ostrava, 3. 1. 2016
315 UHLÁŘ, B.: Ostrava coby obležené město. Svoboda: Severomoravský deník. 1996. roč. 6. č. 15. 18. ledna 1996. s. 13
316 https://www.czso.cz, tabulka Tab. 05.03 Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v nár. hospodářství ČR (bez podlim. ek. subjektů) podle odvětví
317 https://www.czso.cz/csu/czso/prace_a_mzdy_prace
318 Interview s Lubomírem PETREM, nar. 1938, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 29. 12. 2015
319 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
320 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
321 HRUŠKA, Petr in HORSÁKOVÁ, Monika. Ostrava – obležené město. Ostravské kulturní stopy. Lucerna TV. Dostupné on-line https://www.youtube.com/watch?v=JjlDKiEiFuA
322 Ostrava. Obležené město, s. 126
323 Ostravské kalendárium. 1996. s. 8
324 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
325 KOLÁŘ, Viktor in HORSÁKOVÁ, Monika. Ostrava – obležené město. Ostravské kulturní stopy. Lucerna TV. Dostupné on-line https://www.youtube.com/watch?v=JjlDKiEiFuA
326 KOLÁŘ. Viktor. Fotografie Jana Saudka a Viktora Koláře. Zblíz-

ka. Česká televize. Premiéra 2. března 1997
327 BIRGUS, Vladimír a SCHEUFLER, Pavel. Fotografie v českých zemích 1839–1999, s. 124
328 KOLÁŘ, Viktor in HORSÁKOVÁ, Monika. Ostrava – obležené město. Ostravské kulturní stopy. Lucerna TV. Dostupné on-line https://www.youtube.com/watch?v=JjlDKiEiFuA
329 HOLÝ, Petr. Nebudou to slova, co vyšlehne z mých úst... Svoboda: Severomoravský deník. 2. února 1996. s. 13
330 ZELINSKÝ, Miroslav. Ostrava jako úděl a dar. Tvar. č. 4. 15. února 1996. s. 21
331 STONIŠ, Miroslav. Poláškova Ostrava. Fotografie. Ročník 23. Číslo 4. Rok 1979, s. 22–25
332 Interview s Milošem POLÁŠKEM, 1939–2017, autorem fotografií v knize Ostrava. Portrét města, Ostrava, 4. 5. 2015
333 POLÁŠEK, Miloš. Ostrava. Portrét města. 1996, nestr.
334 Interview s Milošem POLÁŠKEM, 1939–2017, autorem fotografií v knize Ostrava. Portrét města, Ostrava, 4. 5. 2015
335 Interview s Milošem POLÁŠKEM, 1939–2017, autorem fotografií v knize Ostrava. Portrét města, Ostrava, 4. 5. 2015
336 Ostrava z r. 1985 – obr. č. 142, Ostrava z. r. 1996 – obr. č. 114
337 ŠER, Karel. Jak poskládat fotoobjektivem město. Svoboda. 19. prosince 1996, s. 17
338 Interview s Milošem POLÁŠKEM, 1939–2017, autorem fotografií v knize Ostrava. Portrét města, Ostrava, 4. 5. 2015
339 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
340 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
341 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
342 Z úvodního textu publikace Ostravsko republice
343 Ostrava v datech, s. 129
344 KOŘÍNEK, Václav. Fotografie v názorné agitaci. Československá fotografie. 2/1951, s. 28
345 Ostrava v datech, s. 130
346 Ostravský kraj. Praha: Osvěta, z úvodního textu, s. 5
347 Čtenář. Leden 1952, s. [16]
348 IVÁNEK, Jakub. Ostravské sochy. http://ostravskesochy.cz/dilo/499-Hornik-Hutnik-Koksar-a-Dulni-tesar
349 Na stavbách Ostravska. 1953. nestr.
350 kj Propagace výstavby Ostravska. Československá fotografie, 12/1951, s. 269
351 Ostrava v datech, s. 133
352 Literární noviny Praha: Svaz československých spisovatelů, 23.5.1953, roč. 2, číslo 21, s. 12
353 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 358
354 Osvobozené Ostravsko buduje. 1955, z úvodního informačního textu
355 Osvobozené Ostravsko buduje. 1955, z úvodního informačního textu
356 ENTROVÁ GROCHALOVÁ, Libuše. Nakladatelství Profil Ostrava, inventář. Opava: SZM v Opavě. 2009
357 Publikace, které nám chybí. Červený květ. roč. II. 1957. s. 185
358 Ostrava v datech, s. 135
359 ADAMČÍK, J. Město mladých. Rovnost: list sociálních demokratů českých. Brno: J. Opletal, 13.01.1962. Ročník 77. Číslo 11, s. 3
360 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 310.
361 České Budějovice ve fotografii. Květy. Praha: Rudé právo, 07.08.1965, (31), s. 24
362 (ma). Město a jeho tvář. Lidová demokracie: orgán Československé strany lidové. Praha: Nakladatelství Lidová demokracie, 26.07.1965, 21(205), s. 3. ISSN 0323-1189.
363 vd. [recenze knihy Ostravsko ve fotografii]. Československá fotografie. Praha: Orbis, 1972. Ročník 23. Číslo 7, s. 295
364 Ostrava v datech, s. 144
365 na snímku je Dům kultury Vítkovických železáren Klementa Gottwalda, ovšem v popisku Dům kultury Nové huti Klementa Gottwalda. K prvnímu vydání byl přiložen lístek Errata
366 vd. [recenze knihy Ostravsko ve fotografii]. Československá fotografie. Praha: Orbis, 1972. Ročník 23. Číslo 7, s. 295
367 Viz také POLÁŠEK, Miloš. Ostravsko. Ostravský kulturní měsíčník. 8/1976, s. 16–17.
368 Interview s Lubomírem PETREM, nar. 1938, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 29. 12. 2015
369 kp. Profil v letech 1971–1975. Ostravský kulturní měsíčník. 1/1976, s. 9
370 Interview s Lubomírem PETREM, nar. 1938, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 29. 12. 2015
371 PUSTKA, Arnošt. Obrazové publikace Profilu. Ostravský kulturní měsíčník. č. 7. červenec 1976. s. 16–17
372 Interview s Jiřím Štefanidesem, nar. 1949, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 10. 11. 2015
373 Ostrava v datech, s. 148
374 A. S. Pravdivý obraz našeho kraje. Nová svoboda. 13. srpna 1980. Ročník 36. Číslo 190, s. 5
375 HRUBÝ, K. O. Z tvůrčí dílny Viléma Reichmanna. Československá fotografie. Ročník 26. 1975. Číslo 4, s. 157–158
376 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
377 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
378 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
379 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
380 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
381 Interview s Milošem POLÁŠKEM, 1939–2017, autorem fotografií v knize Ostrava. Portrét města, Ostrava, 4. 5. 2015
382 Interview s Janem MACHAČEM, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
383 PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. Ostrava. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-240-5, s. 177–181, 367–370, 465–466, 506, 519, 535, 549, 585–586.
384 ANDĚL, Jaroslav. Česká fotografie 1840–1950. Příběh moderního média. Praha: Kant. 2004. ISBN 80-86217-66-3, s. 58
385 Pozůstalost firmy Bruner-Dvořák skládající se z nepublikovaných fotografií průmyslové tematiky ve sbírkách Národního technického muzea zpracoval ve své diplomové práci Patrik Sláma, viz SLÁMA, Patrik. Industriální tématika u fotografické firmy Bruner-Dvořák ve sbírkách Národního technického muzea. Opava, 2018. 72 s. a 17 s. obr. příloh. Diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška.
386 soubor fotografií viz Baťovský Zlín objektivem Josefa Sudka. Zlínsko od minulosti k současnosti. Zlín: Státní okresní archiv ve Zlíně. 15. svazek. 1998, s. 85–143
387 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 63
388 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 80
389 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 82
390 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 125
391 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, [2018], s. 127
392 Srovnejme například snímky tohoto kulovitého plynojemu Vítkovických železáren od Josefa Sudka, Krajina s plynojemem, 1955–1958, viz KIRSCHNER, Zdeněk, ed. Josef Sudek: výběr fotografií z celoživotního díla. 1. vyd. Praha: Panorama, 1982, s. 53; Miroslava Háka, Libeňský plynojem, 1945, viz SKOPEC, Rudolf. Dějiny fotografie v obrazech od nejstarších dob k dnešku. 1. vyd. Praha: Orbis, 1963, s. 443 nebo BIRGUS, Vladimír, ed. Česká

fotografická avantgarda 1918-1948. Praha: KANT, [1999]. ISBN 80-86217-11-6, s. 253; Karla Ludwiga, Plynojem nad zadrátovaným předměstím, viz HOFFMEISTER, Adolf, ed. a PROŠEK, Josef, ed. Fotorok 59. I. vydání. Praha: Orbis, 1960, s. 17; Václava Chocholy, Plynojem, 1944 a Pod plynojemem, 1965, viz KUNEŠ, Aleš. Václav Chochola. 1st ed. Prague: Torst, 2003 FotoTorst; 14. ISBN 80-7215-210-6, obr. 7 a 8.
393 AV, fond VHHT-foto, alba, karton č. 26–29
394 Pro ty bylo čerpáno patrně nejvíce ze souborů vytvářených pro pětici alb z let 1923–1927, kde je shoda snímků s reprodukcemi v knihách bohatá. Naopak fotografie v albech z roku 1929 (54 fotografií), 1930 (62 fotografií) a 1931 (48 fotografií) se neshodují s žádným snímkem z fotografických publikací.
395 Technologický postup americké retuše viz HOFRAJTR-DITTRICH. Něco málo o americké retuši. Typografia: Časopis pro technické a společenské zájmy knihtiskařů. Roč. 43. Rok 1936, s. 273–274.
396 viz TOMAN, Jindřich a PRIMUS, Zdenek, ed. Foto/montáž tiskem. Photo/montage in Print. Praha: KANT, 2009. 375 s. Moderní česká kniha; 2. ISBN 978-80-86970-92-9, s. 134
397 Další koláž vyšla pro Baťův podnik v Prager Presse například dne 27. září 1931
398 KARKOSZKA, Tomáš, PRCHALOVÁ, Jana. Julius Kittl. Černé umění za časů Černé Ostravy aneb Tiskařství v průmyslovém velkoměstě. Ostrava: Archiv města Ostravy. Dostupné online dne 10. 9. 2018 https://amo.ostrava.cz/cs/vystavy/vystavy/vystava_cerne_umeni.pdf
399 online katalog Souborného katalogu knihoven uvádí dataci mezi lety 1930 a 1940
400 viz Praha stará a moderní. Velké album hlubotiskových obrazů. Pestrý týden. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 31. prosince 1932. Ročník 8. Číslo 1, s. 8 Praha stará i moderní v rubrice Co nového vyšlo. Salon: společnost, sport, divadlo, film, moda, výtvarné umění. Brno: [Jan Hanáček], 15. dubna 1934, Ročník 13, Číslo 4, s. [2].
401 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 65. Zde ovšem autor uvádí několik nepřesností. Je zavádějící uvádět, že publikace má 50 stran, protože ve skutečnosti má 23 jednostranně potištěných listů s dvojím skládáním. V publikaci je uveden rok vydání 1928, i když je to velmi pravděpodobné. Publikace byla vydána nejen v měkkých deskách vázaných zdobnou stuhou, ale samostatně také v pevných deskách s listy vázanými šroubý, a to v obou jazykových mutacích.
402 Kolbenka ...a jedem! Svět v obrazech. Praha: Novinář, 15.06.1945, 1(1). s. 8–11
403 Název knihy Práce je živá se objevuje v názvu výstavy Dělník je smrtelný, práce je živá prezentovaná v Galerii výtvarného umění v Ostravě 23. 9. 2020 – 3. 1. 2021 reflektující práci a průmysl Ostravska ve výtvarném umění.)
404 -ar- Z města prudkého pracovního tempa. Pestrý týden. Praha: Neubert a synové. 19. února 1938. Ročník 13. Číslo 8, s. 13
405 Podrobně o tiskárně a nakladatelství viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 106–111
406 Fotografické album. BYDŽOVSKÁ, Lenka, LAHODA, Vojtěch, SRP, Karel a Galerie výtvarného umění (Ostrava, Česko). Černá slunce: odvrácená strana modernity. V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s Galerií výtvarného umění v Ostravě, 2012, s. 114–115
407 Události v kultuře. Premiéra: 19. 1. 2021. 20:00 na ČT art.
408 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 120. Zde však chybně uvádí, že autorem fotografií je Vladimír Hipman, a dále u každé ze dvou jazykových mutací uvádí jiného vydavatele, což je nepravděpodobné, přestože v publikaci není uveden.
409 V roce 1956 vydaly Vítkovické železárny sborník VŽKG cestou technického pokroku obsahující desítky fotografií, nad těmi ovšem výrazně převažoval text.
410 K osobnosti Františka Krasla se váže také publikace Poezie oceli vydaná údajně Vítkovickými železárnami Klementa Gottwalda. Bohužel nebyla autorem této knihy nalezena v žádném z regionálních archivů či knihoven ani v knihovnách s právem tzv. povinného výtisku. V soupisu děl Františka Krasla se také liší rok vydání knihy Poezie oceli, avšak např. podle MALÝ, Zbyšek, MALÁ, Alena (eds.). Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2001 (Kon-Ky). Ostrava 2001, s. 222 je publikace z roku 1968. Zde zmiňovaná publikace Vítkovických železáren nemá vlastně jednoznačný název nebo není ucelený, neobsahuje v tiráži kromě jmen autora fotografií a grafické úpravy žádné údaje včetně roku vydání. Rovněž vcelku neobvykle chybí papírový přebal desek, který se u žádného z dostupných titulů neobjevuje. Vzhledem k tomu, že Poezie oceli je mnohokrát citovaná, a naopak popisovaná a významná kniha Vítkovických železáren nikoliv, jde patrně o tutéž knihu. Název knihy byl zřejmě ze všech obálek dostupných exemplářů časem smazán.
411 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 268. Zde uveden jako autor fotografií neověřený Vladimír Hipman.
412 ček. 120 let Vítkovických železáren. Československá fotografie. roč. 4. č. 3. 1949
413 Čerpáno z Archivu Vítkovice, a. s., složka Kalendáře na léta 1964, 65, 67–71, sign. 1734, 9491/2 a složka Kalendáře na léta 1973–72, sign. 1734, 9491/2.
414 ŠERKA, Josef. Městské jatky v Moravské Ostravě. Krásná Ostrava. Ročník 3. Číslo 3, 2015, s. 14-17
415 Zdroj: https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/zapomenuty-film-ukazuje-mestska-jatka.A130301_1895853_ostrava-zpravy_ama; http://www.krasnaostrava.cz/vystava-o-jatkach-v-mestskem-archivu/
416 Alba zařazuje do výběru pozoruhodných fotografických knih z celého světa Martin Parr a mezi jinými československými publikacemi také Manfred Heiting viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 365
417 BYSTROŇ, Jan. Kniha, vydatným pomocníkem v agitační práci. Nová svoboda. 29. března 1953, s. 2
418 Tamtéž, s. 2
419 DVORSKÝ, O. První stavba socialismu v ČSR. Slovanský přehled. Sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského. Praha: F. Šimáček. 1/1952. s. 25
420 Ostrava v datech, s. 132
421 JŮN, Libor, ed. Český svět: kulisy let 1948–1989. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2008. 173 s. ISBN 978-80-86512-40-2., s. 18
422 DYNA, Karel. Ostrava, město budovatelů. Praha. Čedok. 1953, s. 6
423 z textu knihy Veliké dílo, nestr.
424 Lidová tvořivost: Časopis pro soubory lidové tvořivosti. Praha: Osvětová práce, 17.12.1952. Ročník 4. Číslo 1 s. 28
425 BAĎURA, Jaroslav. Huť slaví 65 let. Zveřejnila unikátní výtvory malířů z dob vzniku socialistické NHKG. Dostupné online: https://www.patriotmagazin.cz/hut-slavi-65-let-zverejnila-unikatni-vytvory-maliru-z-dob-vzniku-socialisticke-nhkg; Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall. sv. 6 s. 293, 327
426 Vzpěrači na stavbě socialismu v Kunčicích. Mladá fronta. Praha: Mladá fronta, 5.12.1952. Ročník 8. Číslo 288, s. 5
427 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 355. Zde nesprávně uvádí jako autora fotografií jediné jméno – Jan Tachezy. Ve skutečnosti je Veliké dílo prací jedenácti fotoreportérů. Tachezymu rovněž přisuzuje grafické zpracování, které ve skutečnosti provedl Eduard Dostál
428 dle tiráže knihy
429 om. Obrázková kniha o velikém díle. Literární noviny. roč. 1. č. 31. 1952. s. 5
430 Práce [Čechy]. Ročník 8. Dne 20. července 1952. Číslo 171. s. 4
431 BIRGUS, Vladimír a SCHEUFLER, Pavel. Česká fotografie v datech 1839–2019. Praha: Grada. 2021, s. 131
432 PŘIBÁŇ, Michal a kol. Česká literární nakladatelství 1949-1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7. s. 360
433 MAKARIUS, Roman a FASTER, Petr. Memento důlních nehod v českém hornictví. Ostrava: Montanex, 2008. 461 s. ISBN 978-80-7225-271-8., s. 275. V roce 2018 vznikl na toto téma hraný televizní film Davida Ondříčka Dukla 61
434 V roce vydání knihy se název nakladatelství měnil z Nakladatelství politické literatury na Svoboda. Nakladatelství fungovalo v letech 1945–1998. PŘIBÁŇ, Michal a kol. Česká literární nakladatelství 1949-1989. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 649 s. ISBN 978-80-200-2407-7., s. 479

435 HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 334. Zde je ovšem chybně zapsaný vydavatel, kterým není OKD, Ostroj, Opava, ale Oborové ředitelství Ostravsko-karvinských dolů v nakladatelství Svoboda v Praze. Kniha nemá 158 stran, jak je zde uvedeno, ale 160.
436 Těžba černého uhlí na Karvinsku by mohla probíhat až do roku 2030. Karvinský a havířovský deník.cz. Dostupné on-line: https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/uhli-by-se-na-karvinsku-mohlo-tezit-az-do-roku-2030-rekl-babis-20180927.html
437 KLOS, Miroslav, ed. K dějinám Tatry Kopřivnice: sborník příspěvků. I. 1. vyd. V Ostravě: Tatra Kopřivnice, 1967
438 -db- Sedmdesát let výroby automobilů. Rudé právo. Ročník 47. Číslo 177. 29. června 1967, s. 3
439 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 413
440 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 279
441 O pět let dříve vydal Dopravní podnik města Ostravy historicko-naučnou publikaci 70 let městské dopravy na Ostravsku: 1894-1964 (Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy, 1964
442 Interview s Lubomírem PETREM, nar. 1938, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 29. 12. 2015
443 z úvodního textu
444 Ostravsko-karvinský horník: Informační a propagační týdeník zaměstnanců OKD i jejich rodinných příslušníků, vycházel v letech 1969–1994
445 Z úvodního slova Dr. Helmuta Drozda na záložce přebalu
446 Jde především o publikace sedmdesátých a osmdesátých let vydávané Ostravsko-karvinskými doly, ale podobný fotografický přístup je zřejmý například také z knih Severočeského uhelného revíru.
447 KŘIVÁNEK, Ladislav. Výstava fotografií Františka Krasla. Československá fotografie. 2/1961, s. 20.
448 KRASL, František a MALÝ, Zbyšek. Zpěv uhlí, nestr.
449 Interview Evy Palkovičové s Helenou KRASLOVOU, manželkou Františka Krasla. 2004. PALKOVIČOVÁ, Eva. František Krasl. Opava. 2004. Bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě. Vedoucí práce Jindřich Štreit, s. 18.
450 BARAN, Ludvík. František Krasl (75). Československá fotografie: časopis pro ideovou a odbornou výchovu fotografických pracovníků. Praha: Orbis, 02.1987. Ročník 38, s. 55.
451 MÁLKOVÁ, Iva a Svatava URBANOVÁ. Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945-2000). Olomouc: Votobia, 2001. s. 294. ISBN 80-7042-597-0.
452 ŠPINAROVÁ, Věra. Za vše můžu já. Praha: Fischer, 2001. s. 58.
453 https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_osobnosti&load=104
454 PŘIKRYL, Ivo. Hledání světla. Československá fotografie. Ročník 34. Číslo 01/1983, s. 36–40
455 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104) (z publikovaných fotografií viz například ŠMÍD, Jan. Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání. 2010, s. 22, U vysokých pecí Vítkovických železáren, 1933
456 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
457 DUFEK, Antonín. Černobílá fotografie. Praha: Odeon, 1987. s. 8
458 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
459 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
460 BARAN, Ludvík. 85 let Karla Plicky. Československá fotografie. 10/1979, s. 440
461 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
462 Les a fotografie [rozhovor Miloše Poláška s Rudolfem Jandou]. Ostravský kulturní zpravodaj. Květen 1972, s. 41–42
463 z úvodního textu knihy
464 z textu na záložce přebalu
465 Les a fotografie [rozhovor Miloše Poláška s Rudolfem Jandou]. Ostravský kulturní zpravodaj. Květen 1972, s. 41–42
466 MALÍK, Jaroslav. Rudolf Janda. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška
467 GAVENDA, Ota. Prales na Menším. Za krásami domova. Praha: Státní tělovýchovné nakladatelství, 12.1958. Ročník 4. Číslo 12 s. 276
468 PODPĚRA, Josef. Prales v Beskydách. Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 4.12.1943, Ročník 51. Číslo 333, s. 4.
469 nn Dr. Rudolf Janda: Prales v Beskydách. Fotografický obzor. Ročník 52. Číslo 1. Rok 1944, s. 14
470 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
471 MALÍK, Jaroslav. Rudolf Janda. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška, s. 25
472 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
473 MALÍK, Jaroslav. Rudolf Janda. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška, s. 13
474 HADAČ, Emil. Krajina a lidé: úvod do krajinné ekologie. 1. vyd. Praha: Academia, 1982, s. 74–75
475 KLVAČ, Pavel, ed. Člověk a les. Brno: Masarykova univerzita. 2006, viz LACINA, Jan O ambivalentním vnímání lesa v průběhu věků. Veronica: časopis ochránců přírody. Číslo 2. 03/2008, s. 31
476 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 218. Zde ovšem ne zcela přesně uvádí jako autora knihy Vladimíra Úlehlu, který je sice autorem jednostránkové předmluvy, ovšem hlavní desetistránkovou textovou část včetně doslovu knihy napsal Rudolf Janda.
477 Zvon: týdenník belletristický a literární. V Praze: F. Šimáček, 10. září 1941. Ročník 41. Číslo 52, s. 721.
478 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
479 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
480 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
481 Život pralesa. s. 19
482 SKOŘEPA, Hynek. Československo - má láska: přírodní skvosty České a Slovenské republiky. Boskovice: Albert, 2008. s. 127
483 viz předmluva Vladimíra Úlehly
484 JANDA, Rudolf. Doslov knihy Prales v Beskydách, nestr.
485 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
486 CICHÁ, 2011 uvádí slavnostní otevření stezky až v roce 1969
487 HÁJKOVÁ, Alena. Mionší. 10 let bez lidí. Kulturní měsíčník, č. 3. s. 11; CICHÁ, Irena. Beskydské gruně za Olzou a Vislou / Beskidzkie gronie za Olzą i Wisłą. Vyd. 1. Bystřice: Regio, 2011. 253 s. ISBN 978-80-904230-5-3, s. 168; Malá československá encyklopedie. Praha: Encyklopedický ústav, Československá akademie věd. 1984–1987, s. 264; TALPA, F. Přírodní zajímavosti našeho kraje. Lidové noviny 7. března 1944, s. 5
488 VESELÝ, Jaroslav, LOŽEK, Vojen a KODYM, Odolen. Ochrana československé přírody a krajiny: [Sborník], Díl 2: (Část speciální). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954. sv. Díl 2 s. 325
489 SKOŘEPA, Hynek. Československo - má láska: přírodní skvosty České a Slovenské republiky. Boskovice: Albert, 2008. s. 129
490 PODROUŽEK, A. O našich Beskydách. Český svět: illustrovaný čtrnáctidenník. Praha: Karel Hipman. Dne 12.prosince 1923. Ročník 20. Číslo 12, s. 16
491 TALPA, F. Přírodní zajímavosti našeho kraje. Lidové noviny 7. března 1944, s. 5; SKOŘEPA, Hynek. Československo - má láska: přírodní skvosty České a Slovenské republiky. Boskovice: Albert, 2008. s. 129
492 viz předmluva Vladimíra Úlehly
493 Název Beskydy může být v rodu mužském i ženském. Při skloňování se pak tvary liší ve 3., 6. a 7. pádě. Šestý pád z názvu titulu má v mužském rodě tvar Beskydech, v ženském rodě pak Beskydách. - ijp.cz

494 dle datace digitalizovaných knih a periodika na digitalniknihovna.cz
495 VŮJTEK, Karel. Rovnováha zeleného ticha. Květy. Praha: Rudé právo, 01. června 1978. Číslo 22, s. 18.
496 SUDEK, Josef et. al. Prales Mionší / Virgin Forest Mionší. Praha: KANT, 2009. ISBN 978-80-86970-91-2. s. 11
497 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
498 Malá československá encyklopedie. Praha: Encyklopedický ústav, Československá akademie věd. 1984–1987, s. 264
499 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
500 viz předmluva Vladimíra Úlehly
501 Les a fotografie [rozhovor Miloše Poláška s Rudolfem Jandou]. Ostravský kulturní zpravodaj. Květen 1972, s. 41–42
502 ŠTĚPÁNEK, Václav. Fotografie mu byla službou přírodě. Veronica: časopis ochránců přírody. Číslo 6. 11/2000, s. 32
503 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
504 Les a fotografie [rozhovor Miloše Poláška s Rudolfem Jandou]. Ostravský kulturní zpravodaj. Květen 1972, s. 42
505 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
506 MALÍK, Jaroslav. Rudolf Janda. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška, s. 19
507 BÉMOVÁ, Alena. Životní téma Rudolfa Jandy. Československá fotografie. 03/1984. roč. 35, s. 104
508 fk Jandovy fotografie Beskyd. Nová svoboda. 19. srpna 1983, s. 7
509 interview s Janem Mlčochem dne 17. června 2020 v Praze. [dle jeho osobního rozhovoru s Rudolfem Jandou]
510 fk Jandovy fotografie Beskyd. Nová svoboda. 19. srpna 1983, s. 7
511 Potřebujeme jiný příběh [rozhovor s Jiřím Zemánkem]. Tvar: literární týdeník. Ročník 26. Číslo 1, 8. ledna 2015, s. 4
512 TAUSK, Petr. Petr Helbich – žák Josefa Sudka. Československá fotografie. 10/1986. Ročník 37. s. 452, zde chybně uvedeno, že se pravděpodobně neznali osobně
513 MALÍK, Jaroslav. Rudolf Janda. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška, s. 16–18
514 Les a fotografie [rozhovor Miloše Poláška s Rudolfem Jandou]. Ostravský kulturní zpravodaj. Květen 1972, s. 42
515 Beskydské pralesy. Pestrý týden. Praha: Grafické umělecké závody V. Neubert a synové, 13. 7. 1940, 15(28). s. (16), (17)
516 fk Jandovy fotografie Beskyd. Nová svoboda. 19. srpna 1983, s. 7
517 JANDA, Rudolf. Doslov knihy Prales v Beskydách, nestr.
518 STRNADEL, Josef. Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček. 1. vyd. Praha: SNDK, 1963, s. 11
519 STRNADEL, Josef. Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček. 1. vyd. Praha: SNDK, 1963, s. 116
520 Antonín Strnadel (1910–1975) byl malíř, grafik a ilustrátor, profesor na Vysoké škole umělecko-průmyslové v Praze. Pro děti doprovodil svými ilustracemi tři desítky knih. Společně s bratrem Josefem to byly tituly Rok pod horami (1945 a 1954), Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček (1963 a 1975) a Zamrzlá studánka (1969) – U veselého věnce Antonína Strandla, s. 141
521 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 163. Zde ovšem uvádí jen autora textu, nikoliv ilustrátory malíře Antonína Strnadela a fotografa Josefa Sudka. Přitom právě kvůli několika Sudkovým fotografiím publikaci do výběru zařazuje. Uvedená tiskárna není Poligrafia, ale Polygrafia.
522 Mezi učebnicemi hudební nauky pro základní školy vydanými v letech 1948–1989 byla obrazově výraznější hudební výchova 5 doprovázená ilustracemi Jiřího Trnky
523 Literární slovník SMaS, s. 282
524 Československé nejkrásnější knihy. 1988, s. 93
525 ŠOPÁK, Pavel. Výtvarná kultura ve Slezsku a na Ostravsku do roku 1970: texty a dokumentace. V Opavě: Slezská univerzita, 2010. s. 448. ISBN 978-80-7248-632-8.
526 Československá fotografie: časopis pro ideovou a odbornou výchovu fotografických pracovníků. Praha: Orbis, 07.1961, 12(7). s. [108c].
527 Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm: vlastivědný časopis Frenštátska. Frenštát pod Radhoštěm: Muzejní a vlastivědná společnost, 1995. Číslo 1-2, s. 49
528 le. Beskydy ve fotografii. Věda a život. 05/1972, s. 319
529 REMEŠ, Vladimír. Jan Byrtus
530 viz o jeho osobnosti BLAHYNKA, Milan. Svátek pro pět oborů. K osmdesátým narozeninám spisovatele zasloužilého umělce Karla Michla. Tvorba. List pro kritiku a umění. 4. ledna 1978. Číslo 1. Strana 8
531 VACINA, Ladislav. Pod Lysou horou. Zlatý máj. 04/1982, s. 249–250
532 HERR, Leoš. Proměny času [rozhovor se Zdeňkem Mencem]. Pochodeň. 18.–20. dubna 1987. Ročník 76. Číslo 91, s. 4
533 vn [VACINA, L.]. Kniha o nejkrásnějším údolí. Pochodeň. 27. července 1976, s. 5
534 HERR, Leoš. Proměny času [rozhovor se Zdeňkem Mencem]. Pochodeň. 18.–20. dubna 1987. Ročník 76. Číslo 91, s. 4
535 MEIER, Jan. Uměleckonaučné edice nakladatelství Albatros. Čtenář. Měsíčník pro práci s knihou. 03/1984, s. 89–92
536 MRÁZKOVÁ, Daniela. Cesty československé fotografie: vyprávění o historii československé fotografie prostřednictvím životních a tvůrčích osudů vybraných osobností a mezních vývojových okamžiků. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1989, s. 85
537 Světozor světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení. Praha: J. Otto, 1936, 36, obálka
538 Fotografický obzor. Obrazový měsíčník přátel fotografie Praha: Český klub fotografů amatérů, 1936 (1). s. 107.
539 HECKEL, Vilém. Fotografujme krajinu. Za krásami domova. Květen 1958, s. 117–118
540 erb. Dar Slezska národnímu zdraví. Svět v obrazech. Číslo 22. Datum 7. prosince 1945, s. [11]
541 zd. Jeseníky. Vlasta. 4. 8. 1965. Číslo 31, s. 5
542 BIRGUS, Vladimír, ed. Česká fotografická avantgarda 1918-1948. Praha: KANT, [1999], s. 312
543 https://www.pametnaroda.cz/cs/sprincova-stanislava-1924#biography
544 dle úvodního textu vydavatele, s. [2]
545 PRAŽÁK, František. Půl století: Paměti. Praha: Družstevní práce, 1946. s. 151–152; Dr. Adolf Hrstka zemřel. Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 20.5.1931. Ročník 39. Číslo 252, s. 5
546 Hrad Štramberk. Historie hradu. https://www.stramberska-truba.info/historie-hradu-1/historie-hradu/
547 IVÁNEK, Jakub, ed. a SMOLKA, Zdeněk, ed. Kulturně-historická encyklopedie českého Slezska a severovýchodní Moravy. Vyd. 2., upr. a rozš. Ostrava: Ústav pro regionální studia Filozofické fakulty Ostravské univerzity, 2013. Sv. M–Ž. ISBN 978-80-7464-385-9. s. 473
548 dle mapy.cz a zadání pojmu Valašsko
549 Encyklopedie českých a slovenských fotografů. Praha: Asco, 1993, s. 125
550 JÍRŮ, Václav. Fotograf se srdcem novináře. K. O. Hrubý. 60 let. Československá fotografie. Ročník 27. 1976. Číslo 10, s. 306–307
551 Šest singlů K. O. Hrubého [Rozhovor. Připravil Karel Soukup]. Československá fotografie. Ročník 28. 1977. Číslo 1, s. 13
552 šp. Brno ve fotografii K. O. Hrubého. Československá fotografie. 1952. Číslo 1, s. 12
553 V. J. Nad druhým vydáním „Brna“ K. O. Hrubého. Československá fotografie. 1956. Číslo 7, nestr. [poslední strana]
554 MALŮŠEK, Marek. Institut tvůrčí fotografie v letech 2006–2010. Diplomová práce. Vedoucí Vladimír Birgus, s. 13
555 Encyklopedie českých a slovenských fotografů, s. 125
556 HRUBÝ, K. O. Z tvůrčí dílny Viléma Reichmanna. Československá fotografie. Ročník 26. 1975. Číslo 4, s. 157–158
557 RAUM, Ján. Fotograf Vilém Reichmann. Věda a život: časopis Československé společnosti pro šíření poltických a vědeckých znalostí. Praha: Orbis. Číslo 02. Rok 1971, s. 98
558 HRUBÝ, K. O. Z tvůrčí dílny Viléma Reichmanna. Československá fotografie. Ročník 26. 1975. Číslo 4, s. 157–158
559 ZYKMUND, Václav. Vilém Reichmann - Cykly: [Monografie. 1.

vyd. Praha: SNKLHU, 1961. Umělecká fotografie; Sv. 9.
560 HRUBÝ, K. O. Z tvůrčí dílny Viléma Reichmanna. Československá fotografie. Ročník 26. 1975. Číslo 4, s. 157–158
561 BARAN, Ludvík. Význam fotografie v národopise. Československá fotografie. Ročník 2. Červen 1947, s. 84–86.
562 PLACHETKA, Jiří. Valašská suita. Rudé právo. Ročník 47–48. Číslo 161. 13. června 1967, s. 5
563 Valašská suita. Československá fotografie. Ročník 18. 1967. Číslo 10, s. 388
564 FIALA, Vlastimil. Dvě knihy o fotografii. [Valašská suita a Moderní francouzská fotografie]. Kulturní tvorba. Ročník 5. 1967. Číslo 23, s. 12
565 PLACHETKA, Jiří. Valašská suita. Rudé právo. Ročník 47–48. Číslo 161. 13. června 1967, s. 5
566 Encyklopedie českých a slovenských fotografů, s. 126
567 viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 330–331. Zde je nepřesně uvedeno, že vydavatelem je nakladatelství Blok v Brně, přitom kniha vyšla v koedici dvou nakladatelství – společně s Brnem spolupracoval ještě Profil Ostrava, jak je uvedeno v tiráži knihy i na její obálce.
568 BERGEROVÁ, Eva Marie. Fotograf a muzika. Krátký film Praha pro Československou televizi. 1974. 22 minut. [dokumentární film o Josefu Sudkovi]
569 SUDEK, Josef a FÁROVÁ, Anna. Josef Sudek. Praha: Torst, 1995. s. 85. ISBN 80-85639-57-2, s. 85
570 SOUKUP, Karel. S Josefem Sudkem o hudbě. Československá fotografie. Ročník 27. Číslo 3/1976, s. 110–111
571 FÁROVÁ, Anna. Dvě tváře. s. 444
572 BERGEROVÁ, Eva Marie. Fotograf a muzika. Krátký film Praha pro Československou televizi. 1974. 22 minut. [dokumentární film o Josefu Sudkovi]
573 S Josefem Sudkem o hudbě. [rozhovor]. Zapsal Karel Soukup. Československá fotografie. Ročník 27. 1976. Číslo 3, strana 110–111; Slovník místo paměti. Kulturní tvorba: Týdeník pro politiku a kulturu. Praha: Rudé právo, Ročník 4. Datum 10. 3. 1966, s. 9
574 My dříve narození. [televizní reportáž o Josefu Sudkovi] 1974. Dostupné online: https://www.europeana.eu/cs/item/2051927/data_euscreenXL_EUS_FF6BBCD9F329188EDAAE62DC2934027F
575 S Josefem Sudkem o hudbě. [rozhovor]. Zapsal Karel Soukup. Československá fotografie. Ročník 27. 1976. Číslo 3, strana 110–111
576 HELBICH, Petr. Fotograf Josef Sudek v Beskydech. Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Číslo 31. 2014, s. 74
577 SUDEK, Josef a ANDĚL, Jaroslav, ed. Josef Sudek o sobě. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001, s. 89
578 HELBICH, Petr. Fotograf Josef Sudek v Beskydech. Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Číslo 31. 2014, s. 74
579 SOUKUP, Karel. S Josefem Sudkem o hudbě. Československá fotografie. Ročník 27. Číslo 3/1976, s. 110–111
580 ŠEDA, Jaroslav. V duchu si ho představuji. SUDEK, Josef. Janáček – Hukvaldy. Vyd. 1. Praha: Supraphon, 1971, s. [7]
581 Pozn. Hrad Hukvaldy patří mezi největší hrady na Moravě. Byl osídlen až do roku 1760, o dva roky později hrad vyhořel. V roce 1854 se v obci narodilo učiteli Jiřímu Janáčkovi deváté dítě, syn Leoš. – Morava a Slezsko na starých pohlednicích, s. 85
582 My dříve narození. [televizní reportáž o Josefu Sudkovi] 1974. Dostupné online: https://www.europeana.eu/cs/item/2051927/data_euscreenXL_EUS_FF6BBCD9F329188EDAAE62DC2934027F
583 DUFEK, Antonín. Fotografie 1958–1970. Dějiny českého výtvarného umění. Praha: Academia. s. 255. ISBN 80-200-1488-8, s. 277
584 BERGEROVÁ, Eva Marie. Fotograf a muzika. Krátký film Praha pro Československou televizi. 1974. 22 minut. [dokumentární film o Josefu Sudkovi]
585 KROUTVOR. Fotografie jako mýtus, s. 97
586 mč. Janáčkovy Hukvaldy ve fotografii Josefa Sudka. Nové knihy. 14. června 1972. Číslo 25, s. 1
587 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 166
588 úvodní text, nestránkováno
589 úvodní text
590 PŘIBÁŇ, M.: Česká literární nakladatelství: 1949–1989. Praha. 2014. s. 427
591 Interview s Jiřím Štefanidesem, nar. 1949, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 10. 11. 2015
592 Interview s Fedorem Gabčanem, nar. 1940, fotografem. Ostrava 4. 12. 2015
593 Interview s Jiřím Štefanidesem, nar. 1949, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 10. 11. 2015
594 Interview s Milošem Poláškem, 1939–2017, autorem fotografií v knize Ostrava. Portrét města, Ostrava, 4. 5. 2015
595 Interview s Janem Machačem, nar. 1950, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 9. 10. 2015
596 Interview s Jiřím Štefanidesem, nar. 1949, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 10. 11. 2015
597 Interview s Jiřím Štefanidesem, nar. 1949, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 10. 11. 2015
598 KALINOVÁ, L.: Konec nadějím a nová očekávání: K dějinám české společnosti 1969–1993. 2012. s. 214
599 Interview s Jiřím Štefanidesem, nar. 1949, redaktorem nakladatelství Profil v Ostravě. Ostrava 10. 11. 2015
600 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, autorem fotografií v knize Ostrava. Obležené město, Ostrava, 13. 1. 2016
601 ŠOLC, Ladislav. Oddechový čas z Profilu? Československá fotografie. Ročník 39. Číslo 04/1988, s. 151
602 BÉMOVÁ, Alena. Lidé a krajina Antonína Válka. Československá fotografie. Ročník 33. Číslo 5/1982, s. 228
603 ŠOLC, Ladislav. Oddechový čas z Profilu? Československá fotografie. Ročník 39. Číslo 04/1988, s. 151
604 [REMEŠ, Vladimír]. Zaujatá recenze...? Československá fotografie. Ročník 39. Číslo 08/1988, s. 349–350
605 RICHTRMOC, Vladimír. Krajinné kontrapunkty Petra Sikuly. Československá fotografie. Ročník 33. Číslo 1/1982, s. 8
606 BALAJKA, Petr. Bořek Sousedík – Teoretizující praktik. Československá fotografie. Ročník 40. Číslo 7/1989, s. 296–300
607 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, fotografem, Ostrava, 13. 1. 2016
608 BEZUCHA, J.: Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti in Listy o fotografii. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 73
609 Interview s Viktorem KOLÁŘEM, nar. 1941, fotografem, Ostrava, 13. 1. 2016
610 FREDERIKSEN, Anne. In Kürze. Die Zeit. 23.–29, května 1987. strana nezjištěna
611 BEZUCHA, J.: Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti in Listy o fotografii. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 73
612 BEZUCHA, J.: Viktor Kolář: Přehled a analýza fotografické dokumentární tvorby Viktora Koláře od roku 1964 do současnosti in Listy o fotografii. ITF FPF SU v Opavě. 2001. s. 73
613 KALUSOVÁ, Šárka. Štreitův „obyčejný“ svět. Tvorba. 1989. Číslo 32, s. 20
614 Jindra ze Sovince [dokumentární film o fotografu Jindřichu Štreitovi]. Režie Aleš Koudela. Česká televize, Televizní studio Ostrava. 57 minut. ČT2 14. 11. 2006, 17:00
615 FIGAROVÁ, Alena. Jindřich Štreit – Lidé třineckých železáren. Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Číslo 1–4. 2011, s. 61
616 JALŮVKOVÁ, Iva. Kniha Vítkovice naprosto vybočuje z mé dosavadní práce. MF Dnes. Region Moravskoslezský. 16. března 2009. Strana D2.
617 Jindra ze Sovince [dokumentární film o fotografu Jindřichu Štreitovi]. Režie Aleš Koudela. Česká televize, Televizní studio Ostrava. 57 minut. ČT2 14. 11. 2006, 17:00
618 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
619 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
620 DUFEK, Antonín. Štreitův návrat do Husákova. Host. Ročník 26. Datum 10. března 2010. Číslo 3, s. 54
621 Interview se Štěpánkou BIELESZOVOU, nar. 1971, kurátorka a historička, dne 10. června 2021
622 BIRGUS, Vladimír. Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století. Opava: FPF, ITF, 1999, s. 7–9
623 dle záložky ŠŤASTNÁ, Marie a Miloš POLÁŠEK. Miloš Polášek. Ostrava: Profil, 1987
624 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
625 ŠTĚPÁNEK, Václav. Člověk a prales. [rozhovor s Rudolfem Jandou]. Věda a život. 5. června 1989. Číslo 6, s. 38
626 ŠTĚPÁNEK, Václav. Fotografie mu byla službou přírodě. Veronica: časopis ochránců přírody. Číslo 6. 11/2000, s. 32
627 Les a fotografie [rozhovor Miloše Poláška s Rudolfem Jandou]. Ostravský kulturní zpravodaj. Květen 1972, s. 42
628 MOUCHA, Josef. Jak se naučí pták zpívat? Postřehy fotografa Rudolfa Jandy. Host. Literární měsíčník. Dne 9. listopadu 2007. Ročník 23. Číslo 9, s. 47
629 MOUCHA, Josef. Viktor Kolář: Vročení 1967–1997. Ateliér. 6. ledna 1998, s. 6
630 KOLÁŘ, Viktor. Human. Berlin: Only Photography, 2015. 76 stran. ISBN 978-3-9816885-3-5.
631 Ostrava v datech, s. 162
632 Ostrava v datech, s. 169
633 ADÁMKOVÁ, Gabriela. Josef Sudek jako komerční fotograf. A / Věda a výzkum. 01. 03. 2017. Ročník 1. Číslo 1, s. 30
634 SUDEK, Josef a ANDĚL, Jaroslav, ed. Josef Sudek o sobě. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001, s. 95
635 SUDEK, Josef. Prales Mionší. Praha: Torst, ©2009, s. 80
636 Československý filmový týdeník, č. 47, 1955. režie Antonín Görlich. Náš fejeton. Dostupné online: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1130615451-ceskoslovensky-filmovy-tydenik/205562262700043/
637 Z kapitoly Pralesy v knize Josefa Strnadela Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček, ilustrované mimo jiné také fotografiemi Josefa Sudka, s. 186 a 190
638 JANÍK, David et al. Rok českých pralesů, II: Časoprostorová dynamika a kompetice dřevin. Živa. Praha: Matice česká při Museu Království českého, Ročník 66. Číslo 2. Datum 19.04.2018, s. 79–80.
639 HELBICH, Petr. Fotograf Josef Sudek v Beskydech. Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Číslo 31. 2014, s. 74
640 DUFEK, Antonín, HELBICH, Petr a VRŠKA, Tomáš. Josef Sudek. Prales Mionší. Praha: Torst. 2009
641 CICHÁ, Irena. Beskydské gruně za Olzou a Vislou / Beskidzkie gronie za Olzą i Wisłą. Vyd. 1. Bystřice: Regio, 2011. 253 s. ISBN 978-80-904230-5-3, s. 168
642 HELBICH, Petr. Fotograf Josef Sudek v Beskydech. Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Číslo 31. 2014, s. 74
643 Prales Mionší / Virgin Forest Mionší. Praha: KANT, 2009. s. 11. ISBN 978-80-86970-91-2, s. 11
644 MALÍK, Jaroslav. Rudolf Janda. Opava, 1998. 61 s. Diplomová práce. Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě. Miroslav Myška, s. 21 a seznam publikovaných fotografií v knize, s. 79 a 80
645 SUDEK, Josef a ANDĚL, Jaroslav, ed. Josef Sudek o sobě. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001, s. 93–94
646 Viz HEITING, Manfred. Czech and Slovak Photo Publications, 1918–1989 / České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989. Göttingen: Steidl, 2018, s. 182
647 DUFEK, Antonín a Dana ZAJONCOVÁ. Neregulováno. Prales ve fotografii. Živa. Praha: Matice česká při Museu Království českého. Ročník 56. 2008. Číslo 5, s. LXXVII.
648 -mp- (nejenom) proměny. Ostravský kulturní zpravodaj. Únor 1972, s. 41–42
649 Petr Helbich. 50. setkání fotografů, 25. výročí založení fotoklubu Ostrava. Ostrava: Fotoklub Ostrava v nakladatelství Montanex. 2010, s. 35
650 KRTILOVÁ, Alena. Kudělkovo zaujetí fotografií a Ostravou. Československá fotografie. Ročník 38. Číslo 5. 1987, s. 201–205, 14 fotografií; ŠIMON, Jaroslav. Každodenní Ostrava na fotografiích Jiřího Kudělky. Revue Fotografie. Ročník XXXIII. Číslo 1. 1989, s. 36–37, 5 fotografií
651 Pořad České televize Kultura.cz, příspěvek Helena Dohnalová Kniha fotografií Ostravy Viktora Koláře. Premiéra: 23. 10. 2010 v 18:35 na ČT2. 1:55. Dostupné online https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1183619616-kultura-cz/410233100152018/
652 Pořad České televize Vzkaz Viktora Koláře. Premiéra: 27. 4. 2011 ve 22:10 na ČT2. Dostupné online: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10160488386-vzkaz/411235100151002-vzkaz-viktora-kolare/
653 Pořad České televize Vzkaz Viktora Koláře. Premiéra: 27. 4. 2011 ve 22:10 na ČT2. Dostupné online: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10160488386-vzkaz/411235100151002-vzkaz-viktora-kolare/
654 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
655 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
656 Pořad České televize Kultura.cz, příspěvek Helena Dohnalová Kniha fotografií Ostravy Viktora Koláře. Premiéra: 23. 10. 2010 v 18:35 na ČT2. 1:55. Dostupné online https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1183619616-kultura-cz/410233100152018/
657 Pořad České televize Vzkaz Viktora Koláře. Premiéra: 27. 4. 2011 ve 22:10 na ČT2. Dostupné online: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10160488386-vzkaz/411235100151002-vzkaz-viktora-kolare/
658 Pořad České televize Kultura.cz, příspěvek Helena Dohnalová Kniha fotografií Ostravy Viktora Koláře. Premiéra: 23. 10. 2010 v 18:35 na ČT2. 1:55. Dostupné online https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1183619616-kultura-cz/410233100152018/
659 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
660 Pořad České televize Vzkaz Viktora Koláře. Premiéra: 27. 4. 2011 ve 22:10 na ČT2. Dostupné online: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10160488386-vzkaz/411235100151002-vzkaz-viktora-kolare/
661 BROŽ, Jaroslav. Americký film Sůl země hledá doma i za hranicemi cestu k divákům. Kino. Praha: Československé filmové nakladatelství, 20.5.1954. Ročník 9. Číslo 11 s. 172–173
662 https://www.csfd.cz/film/139327-sul-zeme/zajimavosti/?type=film
663 DUFEK, Antonín. Fotograf, město, život a doba. PITLACH, Milan. Sůl země: fotografie Ostravy = Salt of the Earth: photographs from Ostrava. Ostrava: Montanex, 2011, nestr.
664 PITLACH, Milan. Sůl země: fotografie Ostravy = Salt of the Earth: photographs from Ostrava. Ostrava: Montanex, 2011, nestr.
665 PITLACH, Milan. Sůl země: fotografie Ostravy = Salt of the Earth: photographs from Ostrava. Ostrava: Montanex, 2011, nestr.
666 Například v první knize Mizející Ostrava je to na Straně 9 a 11 „Odstraňování škod po náletech spojeneckých vojsk na Ostravu dne 29. 8. 1944“ nemůže být datováno tímto kalendářním měsícem, protože na stromech zcela chybí zeleň. Jedná se patrně o jarní měsíc. Straně 13 Edvard Beneš nenavštívil Ostravu 17. 7. 1946, ale o den později. (Ostrava v datech, s. 127). Straně 30 Na snímku není koupaliště v ostravských Hulvákách, ale ve Vítkovicích. Straně 38 Snímek je datován rokem 1963, ovšem zobrazený autobus Karosa ŠM 11 se začal sériově vyrábět od roku 1964 a Dopravnímu podniku v Ostravě byl dodáván od roku 1968 (Provoz městské hromadné dopravy v Ostravě 1894–1994, s. 63). Straně 44 a 45 Slavnostní otevření Rudné ulice v Ostravě neproběhlo v roce 1969, ale 6. října 1970 (Ostrava v datech, s. 143). Straně 71 Leonid Iljič Brežněv neměl zastávku na nádraží v Ostravě-Vítkovicích v roce 1978, ale už 22. února 1973. (https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmo/?acc=profil_udalosti&load=665)
667 HELBICH, Petr. Fotograf Josef Sudek v Beskydech. Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Číslo 31. 2014, s. 74
668 KUNDRAČÍKOVÁ, Barbora. Beskydské fotografie Josefa Sudka. DVOŘÁK, Pavel (et al.) Josef Sudek: z Beskyd: katalog výstavy fotografií: Lašské muzeum Kopřivnice, 18.9.-30.11.2014. Vyd. 1. Praha: Fotorenesance, 2014. ISBN 978-80-905763-1-5
669 jen v databázi ANL Národní knihovny v Praze jich je od roku 1990 evidováno 490
670 Emailová korespondence s Josefem MOUCHOU, nar. 1956, teoretik a fotograf, dne 21. června 2021
671 Interview s Josefem MOUCHOU, nar. 1956, teoretik a fotograf, dne 17. června 2021
672 Interview s Josefem MOUCHOU, nar. 1956, teoretik a fotograf, dne 10. září 2021
673 ŠERKA, Jozef. Ostrava objektivem Ostravanů. Krásná Ostrava. Bulletin okrašlovacího spolku Za krásnou Ostravu. 02/2019. Ročník 7. s. 28
674 ŠERKA, Jozef. Ostrava objektivem Ostravanů. Krásná Ostrava. Bulletin okrašlovacího spolku Za krásnou Ostravu. 02/2019. Ročník 7.

s. 28–30
675 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
676 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
677 Nakonec to k něčemu bylo. [Rozhovor Tomáše Pospěcha s Gusstavem Aulehlou.]. POSPĚCH, Tomáš. Gustav Aulehla: Sudetská kronika. Praha: PositiF. 2020, s. 215–220
678 Interview s Tomášem POSPĚCHEM, nar. 1974, fotograf a teoretik, dne 14. dubna 2021
679 REMEŠ, V.: Jan Byrtus. 1982. nestránkováno
680 Kdy zemřeli? Přehled českých spisovatelů a publicistů zemřelých v letech. Číslo 1. Rok 1994, s. 90, BALAJKA, Petr, ed. a kol. Encyklopedie českých a slovenských fotografů. Praha: ASCO, 1993, s. 93
681 HRDINA, Jiří. Mor. Ostrava. Ostrava: Ostravské muzeum, 2018, úvodní doprovodný text
682 Slovník českých a slovenských výtvarných umělců. 4. díl – Ch–J. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall. 1999, s. 141–142
683 MRÁZKOVÁ, D., REMEŠ, V.: Cesty československé fotografie. 1989. s. 214 –215
684 POSPĚCH, T.: Miloš Polášek: Portfolio. 1999. s. 116
685 RICHTRMOC, V.: Petr Sikula. 1988. nestránkováno, Rozhovor s Petrem Sikulou LTV plus, dostupné online ze dne 20. 4. 2014 z http:// www.ltv-plus.cz/index.php/host/2486-fotograf-petr-sikula-04-09-2013
686 Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2005. Sh–Sr. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall. 2005, s. 229

Seznam pramenů z rozborů knih (chronologicky)

HRSTKA, Adolf (ed.). *Album Valašska*. Štramberk: Odbor Klubu českých turistů ve Štramberku péčí A. Hrstky, 1898. 39 nečíslovaných listů.

Werksalbum. Witkowitzwer Bergbau und Eisenhütten-Gewerkschaft. Ostrava: Vítkovické železárny, [1900]. Volný soubor nečíslovaných listů.

FADRUS, Karel a PODROUŽEK, Adolf. Průvodce po Mor. Ostravě a okolí. Moravská Ostrava: Sokol-Tůma, 1902. 88 stran.

BĚLOHLAV, Josef. *Vlastivědný sborník: systematických monografií měst, městeček a památkových míst v zemích Koruny české. Roč. II. Sv. 14 (23), Moravská Ostrava*. Praha: Dr. Jos. Bělohlav, 1911. 19 l.

Ústřední jatky. [Moravská Ostrava]: [s.n.], [mezi 1915 a 1935].

Witkowitzer Röhrenwalzwerk: Preisliste und Dimensionstabellen. Vítkovice: Vítkovické železárny, 1914, 224 stran.

Eisenwerk Witkowitz. [1914]. 94 stran + mapa a 81 fotografií.

Vítkovické železárny. [1919]. 126 stran.

KOZEL, Jaroslav. *Mor. Ostrava*. Brno: Zemský cizinecký svaz pro Moravu a Slezsko, 1925. 68 s.

Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Vítkovice: [s.n.], 1926. 32 s.

Witkowitzer Bergbau und Eisenhütten Gewerkschaft. Vítkovice: [s.n.], 1926. 32 s.

HŮLEK, K. *Mor. Ostrava*. Mor. Ostrava: K. Hůlek, [1925]. 32 nečíslovaných stran.

Vítkovické horní a hutní těžířstvo. [Vítkovice: Vítkovické horní a hutní těžířstvo]. [1928]. 31 listů.

100 let Vítkovických železáren: 1828–1928. Vítkovice: Vítkovické železárny, [1928]. 22 složených listů + mapa.

100 Jahre Eisenwerk Witkowitz: 1828–1928. Vítkovice: Vítkovické železárny, [1928]. 22 složených listů + mapa.

Československá republika: Mor. Ostrava a Ostravsko-karvinský kamenouhelný revír. Berlin: DARI, 1930. 204 s.

ROŽŇÁK, Jaroslav. *Obrázkový průvodce Velkou Moravskou Ostravou, Slezskou Ostravou a Svinovem*. Moravská Ostrava: nákladem vlastním, 1930. 230 stran, 2 nečíslované listy obrazových příloh.

ŠRENK, Vladislav a HABROVANSKÝ, Jindra. *Moravská Ostrava*. Ostrava: Národohospodářská propagace Československa, 1937. 190 s.

Eisenwerk Witkowitz. [Vítkovice: Vítkovické železárny], [1939–1945]. 36 stran.

FEDERER, Oskar. *Lidská práce v železárnách*. Vítkovice: Vítkovické železárny, 1938, [25] stran + 1 vstupní a 1 závěrečný list.

FEDERER, Oskar. *Menschen-Arbeit im Eisenwerke*. Vítkovice: Vítkovické železárny, 1938, [25] stran + 1 vstupní a 1 závěrečný list.

Moravská Ostrava: Stručný průvodce / Kleiner Führer durch M. Ostrau / Petit guide de Moravská Ostrava / Short Guide Through Mor. Ostrava. Moravská Ostrava: Lidotisk, 1939. 40 s.

Mährisch Ostrau: die Stadt der Kohle und des Eisens. Mähr.-Ostrau: Der Regierungskommissar der Stadt, 1942. [70] s.

JANDA, Rudolf. *Prales v Beskydách*. 1.vyd. Praha: Česká grafická Unie, 1943.

RUSINSKÝ, Milan, ed. a PĚNIČKA, Soběslav, ed. *Vítkovické železárny na výstavbě republiky: K zájezdu presidenta republiky na Ostravsko*. Vítkovice: Vítkovické železárny, národní podnik, 1946. [34] s.

ZAHRADNÍK, Jaroslav, ed., PODLIPSKÝ, Čeněk, ed. a ČEJDOVÁ-MATHONOVÁ, Květoslava, ed. *Ostrava. Město uhlí a železa*. Brno: Národohospodářská propagace Československa, 1947. 272 stran.

Vítkovické železárny, národní podnik. Ostrava: Vítkovické železárny. [1948]. [24] nečíslovaných stran.

120 let Vítkovických železáren, národního podniku. Vítkovice: Vítkovické železárny, [1948]. [24] nečíslovaných stran.

Ostravsko republice. Ostrava: KV KSČ, 1949. Nestr.

NEULUS, Jindřich et al. *Výstavba Ostravska*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950. 62 stran.

Ostravský kraj. Kraj práce a rekreace (50. léta 20. století)

KARLÍČEK, Miroslav et al. *Ostravský kraj*. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1951. 78 stran.

RÝPAR, Vladimír. *Veliké dílo. Fotografická reportáž o první československé stavbě socialismu – Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1952.

NOVOSAD, Zdeněk. *Na stavbách Ostravska*. Vydání 1. Praha: Práce, 1953. 76 nečíslovaných stran.

BUCHVALDEK, Jan, ed. et al. *Ostravsko včera a dnes: sborník statí a dokumentů*. Vydání první. V Ostravě: Krajský národní výbor, 1954. 140 stran, 38 nečíslovaných stran obrazových příloh.

Osvobozené Ostravsko buduje: 1945–1955. Ostrava: Krajský výbor KSČ v Ostravě, 1955. [29] volných listů.

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda. [Ostrava: Vítkovické železárny], [1958]. [40] stran.

ZÁVADA, Vilém et al. *Ostravsko ve fotografii*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1958, 158 stran.

RUSINSKÝ, Milan et. al. *Ostrava. Město uhlí a železa*. Ostrava: Městský národní výbor, 1959.

SMAHEL, Rudolf. *Olomouc ve fotografii*. Vydání první. Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960. 13, 224 stran.

KRASL, František a KUBÍČEK, Ivan. *Ostrava barevná*. 1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství Ostrava 1962. 96 stran.

STRNADEL, Josef. *Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1963. 210 stran.

LENHART, Otakar a TOMEČEK, Jaromír. *Jeseníky*. 1. vyd. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1964. 188 stran.

Opavsko 1945–1965. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1965.

SMĚJA, František (et. al.). *Opava. 1945–1965*. Opava: Rada městského národního výboru v Opavě, 1965.

Valašské Meziříčí ve 20. roce osvobození ČSSR: 1945–1965. Valašské Meziříčí: Městský národní výbor. 1965. 128 stran.

HRUBÝ, Karel Otto, REICHMANN, Vilém, TOMEČEK, Jaromír a KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Valašská suita*. 1. vyd. Brno: Blok a Ostrava: Profil. 1966. 200 stran.

Ostravsko-karvinské doly. Oborové Ředitelství Ostravsko-Karvinských dolů Nakladatelství Svoboda. 1966. 156 stran.

Vítkovické železárny Klementa Gottwalda. Praha: Orbis, 1966. 24 fotografií s popisky na zadní straně.

KUBALA, Květoslav. *Ostrava*. Ostrava: Městský národní výbor – Školská a kulturní komise, [1967].

KŘESINA, Václav a kol. Sedmdesát let výroby automobilů Tatra Kopřivnice. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů. 1967. 60 stran.

GRIBOVSKÝ, Antonín a SKÁCEL, Jan. *Olomouc*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1968. [160] stran.

Dopravní podnik města Ostravy. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy. 1969.

PODHORNÝ, Karel, VYCHODIL, František a SOSNA, Jiří. *Rýmařov*. Rýmařov: Městský národní výbor. 1970. 138 nečíslovaných stran.

SMAHEL, Rudolf. *Jeseníky*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1970. [220] s.

DOHNAL, Miloň, PROKOP, Radim a GRŮZA, Antonín, ed. *Severomoravský kraj*. [*Obrazové album*]. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1971.

BURDA, Richard. *Beskydy*. Praha: Orbis, 1971. 130 stran.

SUDEK, Josef. *Janáček – Hukvaldy*. Vyd. 1. Praha: Supraphon, 1971. 124 s.

GRIBOVSKÝ, Antonín. *Ostravsko ve fotografii*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1971.

KRASL, František. *Vítkovické železárny Klementa Gottwalda*. Ostrava: Vítkovické železárny Klementa Gottwalda, [1972], [192] stran.

BOROVIČKA, Milan. *Valašské Meziříčí*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1973. 146 stran.

ŠPAČEK, Zdeněk, ed. *Havířov: Socialistické město*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1974. 158 stran.

SUCHAN, Antonín a KAPLICKÝ, Václav. *Šumperk ve fotografii*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1974. 173 stran.

DOPITA, Miloslav. *Uhlí a lidé*.1. vyd. Ostrava: Profil, 1974.

SMAHEL, Rudolf. *Beskydy*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1974.

KRASL, František. *Ostravsko*. 1. vyd. Praha: Pressfoto, 1975.

30 vítězných let Severomoravského kraje. Ostrava: Nová svoboda, [1975]. [202] stran.

RADVANSKÝ, Ferdinand. *Třicet jar svobody: život, práce a kultura lidu Severomoravského kraje*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1975. 214 stran.

NOUŠOVÁ, Jitka. Ostrava. *Sedm staletí města*. Ostrava: Národní výbor města Ostravy, 1975. 118 s., [40] stran.

Ostravsko-karvinský revír. Ostrava: OKD, [1977].

STRNADEL, Josef a DOHNAL, Miloň. *Ostrava*. Martin: Osveta, 1978.

SMAHEL, Rudolf a ŠULA, Bohumil. *Jeseníky*. 1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil. 1979. 158 stran.

KOTMEL, Ladislav. *Vítkovice*. *Ohnivá řeka 1828–1978*. Ostrava: Vítkovice, železárny a strojírny Klementa Gottwalda, 1979. 2 svazky (51 a 56 nečíslovaných stran).

REICHMANN, Vilém. *Severní Morava*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1980. [50] stran, [192] stran obrazové přílohy.

ŠEINER, Ivan, ed. *Severomoravský kraj: Za práci / za svobodu / za socialismus*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1980. 186 nečíslovaných stran.

PEŘINA, Rudolf. *Třinec*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1981. 112 stran.

MICHL, Karel. *Pod Lysou horou, Putování za krásami Bezručova kraje*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1981. 192 stran.

SOLNICKÝ, Josef a TOMEČEK, Jaromír. *Jeseníky*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. [186] stran.

BARTOŠ, Josef et al. *Okres Olomouc*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1981. [106] stran, [96] stran obrazové přílohy.

KROB, Miroslav a VESELÝ, Evžen. *Severomoravským krajem*. Vydání 1. Praha: Pressfoto, 1982. 94 stran, 86 stran obrazových příloh.

BYRTUS, Jan, JANOUŠEK, Miroslav a REMEŠ, Vladimír, ed. *Jan Byrtus*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1982.

ROSTOVŠČIKOV, Viktor, ed. a kol. *Cesta družby*. Ostrava: Profil, 1983. [258] stran.

VRIČAN, Jozef a VRIČAN, Jozef. *Na pomezí Moravy a Slovenska*. 1. vyd. Martin: Osveta a Ostrava: Profil, 1983.

KÁŇA, Otakar aj. *Okres Opava*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1983. 136 s.

PLAČEK, Vilém et al. *Okres Karviná*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1984.
POLÁŠEK, Miloš a SIKULA, Petr. *Ostrava*. Vyd. 1. Martin: Osveta, 1985. [192] stran.

MRÁZKOVÁ, Daniela. *Viktor Kolář*. Ostrava: Profil, 1986. [82] stran.

KOLÁŘ, Viktor. *Baník Ostrava*. [Berlín]: Ex pose Verlag, 1986. 106 stran. ISBN 3-925935-05-3.

KRASL, František a MALÝ, Zbyšek. *Zpěv uhlí*. [Praha]: Federální ministerstvo paliv a energetiky - úsek tisku a propagace ve spolupráci s redakcí Ostravsko - karvinský horník, 1986. [82] stran.

BALETKA, Ladislav a ZAPLETAL, Ladislav. *Okres Vsetín*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1987. 144 stran.

ŠŤASTNÁ, Marie. *Miloš Polášek*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1987. [96] stran.

RICHTRMOC, Vladimír. *Petr Sikula*. Ostrava: Profil, 1988. [92] stran.

VOŽDA, Gustav et al. *Okres Přerov*. Vydání první. Ostrava: Profil, 1988. 128 stran , 148 obrazových příloh.

BYRTUS, Jan a STRNADEL, Josef. *Beskydy*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1988. 239 stran.

ŠTREIT, Jindřich a DUFEK, Antonín. *Vesnice je svět*. Vydání první. Praha: Arcadia, 1993. [86] stran. ISBN 80-901423-5-4.

Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století ve fotografiích. Opava: Institut tvůrčí fotografie Slezské univerzity, 1995.

ŠTREIT, Jindřich. *Lidé olomouckého okresu*. Olomouc: Okresní úřad, 1995. [212] s. ISBN 80-900054-6-2.

VOJTĚCHOVSKÝ, Miroslav, BIRGUS, Vladimír a ŠTREIT, Jindřich, ed. Ateliér Jindřicha Štreita. Opava: Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity, 1996. 58 stran.

KOLÁŘ, Viktor a ŽILA, Jaroslav. *Ostrava. Obležené město*. 1. vyd. Ostrava: Sfinga, 1995. 132 stran. ISBN 80-7188-016-7.

POLÁŠEK, Miloš. *Ostrava. Portrét města*. Vydání 1. Ostrava: Librex, 1996. [158] s. ISBN 80-85987-61-9.

ŠTREIT, Jindřich. Cesta ke svobodě. 1. vyd. Sovinec: Společnost přátel umění, 1999. 134 s. ISBN 80-238-4954-9.

BARAN, Ludvík, KLUČKA, Jiří, ed. a ŠAMAJ, Josef, ed. *Fotograf Rudolf Janda. Básník krajiny a lesa*. 1. vyd. Ve Frenštátě pod Radhoštěm: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000. 20 s., 12 s. obr. příl. ISBN 80-86245-07-1.

KORBELÁŘOVÁ, Irena et al. *Ostrava 1880–1939*. Vydání první. Třinec: Wart, 2000. 180 stran. ISBN 80-238-5949-8.

ŠTREIT, Jindřich. *Lidé Třineckých železáren*. Třinec: Třinecké železárny, 2000. 94 stran. ISBN 80-238-5558-1.

KOLÁŘ, Viktor a CIESLAR, Jiří. Viktor Kolář. 1st ed. Praha: Torst, 2002. 142 stran. ISBN 80-7215-159-2.

MOUCHA, Josef, SLÁMOVÁ, Olga a STRAKOŠ, Martin. *Ostrava – Periferie nebo?!*. Ostrava: Z starou Ostravu, 2005. 84 stran.

ŠTREIT, Jindřich a DANĚK, Ladislav, ed. *Jindřich Štreit. Fotografie 1965–2005*. Vyd. 1. Praha: KANT, 2006. 262 s. ISBN 80-86970-05-1.

LAMBERS, Hansgert. *Opravená panenka vrátí radost. Fotografien 1973–1989*. Berlín: ExPose, 2006, ISBN 3 925935 52 5, ISBN 978 3 925935 52 7.

ŠŤASTNÝ, Radovan. *Když cesta znamená cíl*. Ostrava: Dopravní stavby, 2007. [108] stran.

MALÍK, Jaroslav. *Jaroslav Malík. Matička Ostrava, město měst*. Ostrava: Fotografická galerie Fiducia, 2007. 30 stran.

ŠTREIT, Jindřich. *Vítkovice*. Praha: KANT, 2008. [180] stran. ISBN 978-80-86970-82-0.

ŠTREIT, Jindřich. *(Ab)normalizace*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2009. 112 stran. ISBN 978-80-85945-56-0.

KUDĚLKA, Jiří. *Tenkrát a teď. Ostrava z fotoarchivu 80. let a ze současnosti*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2009. [64] stran.

AULEHLA, Gustav a BIRGUS, Vladimír, ed. *Gustav Aulehla. Fotografie 1957–1990*. Praha: KANT, 2009. [106] stran. ISBN 978-80-86970-99-8.

Prales Mionší. Praha: KANT, 2009. 246 stran. ISBN 978-80-86970-91-2.

SUDEK, Josef. *Prales Mionší*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2009. 84 stran. ISBN 978-80-7215-368-8.

KOLÁŘ, Viktor. *Ostrava*. Praha: KANT, 2010. 202 stran. ISBN 978-80-7437-030-4.

ŠTREIT, Jindřich. *Lidé Vítkovska*. Vítkov: Město Vítkov, 2010. 72 stran. ISBN 978-80-254-8380-0.

BALABÁN, Jan et al. *Černá hvězda. Důlní revíry mezi městy, genus loci uhlí a oceli / Schwarzer Stern. Reviere zwischen den Städten, Genius Loci von Kohle und Stahl*. Nürnberg: Verlag für Moderne Kunst, 2010. 224 s. ISBN 978-3-86984-126-7.

ŠŤASTNÝ, Radovan a PASTRŇÁK, Radek. *Zatracená Ostrava, Ostrava zatracená. Kniha o odcházení starých časů*. 1. vydání. Ostrava: vlastním nákladem vydal Radovan Šťastný, 2011. [200] nečíslovaných stran. ISBN 978-80-260-0433-2.

PITLACH, Milan. *Sůl země. Fotografie Ostravy / Salt of the Earth. Photographs from Ostrava*. Ostrava: Montanex, 2011. [158] stran. ISBN 978-80-7225-357-9.

KUBALA, Květoslav a PAVLIŇÁK, Petr. *Mizející Ostrava*. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2012. 280 stran. ISBN 978-80-86171-41-8.

VOLF, Petr, ŠVÁCHA, Rostislav a SOUČEK, Tomáš. *1492. Příběh Dolních Vítkovic*. Vyd. 1. Praha: Prostor – architektura, interiér, design, 2013. 200 stran. ISBN 978-80-87064-10-8.

SUDEK, Josef et al. *Josef Sudek. Z Beskyd*. [katalog výstavy fotografií: Lašské muzeum Kopřivnice, 18.9.-30.11.2014]. Vyd. 1. Praha: Fotorenesance, 2014. 34 listů. ISBN 978-80-905763-1-5.

KUBALA, Květoslav a PAVLIŇÁK, Petr. *Mizející Ostrava II*. 1. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2014. 236 stran. ISBN 978-80-86171-43-2.

DURCZAK, Ondřej. *Ostrava v důchodu. Průvodce po zaniklé slávě*. 1. vydání. Praha: Tomáš Pospěch/PositiF, 2015. 400 stran. ISBN 978-80-87407-15-8.

ŠTREIT, Jindřich a BIELESZOVÁ, Štěpánka, ed. *Jindřich Štreit: (Ne)známé fotografie 1978–1989*. 1. vydání. Olomouc: Fontána ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc, 2016. 168 stran. ISBN 978-80-88103-07-3, 978-80-7336-832-6.

SIOSTRZONEK, Jiří a HALÁTEK, Dalibor. *Pohlednice z Opavy 1893–1918. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze*. Opava: Slezská univerzita v Opavě ve spolupráci s Institutem tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě a Statutárním městem Opava, 2016. 268 stran. ISBN 978-80-7510-202-7.

POSPĚCH, Tomáš, KUDLÁČEK, Jiří a LESÁK, Ivo. *Hranice. Město a jeho památky*. Praha: PositiF pro město Hranice, 2016. 236 stran. ISBN 978-80-87407-16-5.

ŠTREIT, Jindřich. *Kde domov můj*. První vydání. Praha: Wo-men, 2016. 1 složený list (67 x 100 cm složeno na 23 x 34 cm), 92 volných nečíslovaných listů. ISBN 978-80-905239-5-1.

MOUCHA, Josef a BIRGUS, Vladimír. *Válka za studena. Fotografie ze základní vojenské služby v Československé lidové armádě*. Vydání první. Praha: KANT, 2017. 108 stran. ISBN 978-80-7437-239-1.

SIOSTRZONEK, Jiří. *Pohlednice z Opavy 1908–1945. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze*. Opava: ITA Opava, 2017. 376 stran. ISBN 978-80-906937-1-5.

SIOSTRZONEK, Jiří. *Zmizelá poezie opavských předměstí Jaktaře, Kateřinek a Kylešovic. Ze soukromé sbírky Rudolfa Dybowicze*. Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2018. 330 stran. ISBN 978-80-906351-5-9.

JUSOVÁ, Iveta a ŠTREIT, Jindřich. *Paměti tří paneláků. Život jedné komunity*. Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2019. 180 stran. ISBN 978-80-906351-8-0.

ŠTREIT, Jindřich. *50 let rýmařovských domů očima Jindřicha Štreita*. Rýmařov: RD Rýmařov s.r.o., 2019. 72 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-270-5904-1.

ŠÚSTKOVÁ, Hana, BARCUCH, Antonín a ŠERKA, Josef. *Století objektivem Ostravanů*. Vydání první. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2019. 168 stran. ISBN 978-80-907387-2-0.

ŠTREIT, Jindřich a BIRGUS, Vladimír. *Village people. 1965–1990*. First edition. Praha: KANT, 2020. 184 stran. ISBN 978-80-7437-324-4.

AULEHLA, Gustav. *Sudetská kronika*. Praha: PositiF, 2020. 222 stran. ISBN 978-80-87407-29-5.

DURCZAK, Ondřej a SIOSTRZONEK, Jiří. *Bruntálsko. Alternativní fotografický průvodce*. 1. vydání. V Ostravě: FotoD, 2021. 160 stran. ISBN 978-80-908415-0-5.

DURCZAK, Ondřej. *Karvinsko*. Ostrava: Durczak Ondřej – FotoD, 2019. 144 stran. ISBN 978-80-906937-5-3.

Seznam literatury

BALAJKA, Petr, ed. a kol. *Encyklopedie českých a slovenských fotografů*. Praha: ASCO, 1993

PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

BIRGUS, Vladimír a MLČOCH, Jan. *Česká fotografie 20. století*. Praha: KANT, 2009

BIRGUS, Vladimír a SCHEUFLER, Pavel. *Česká fotografie v datech 1839–2019*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2021

BIRGUS, Vladimír a SCHEUFLER, Pavel. *Fotografie v českých zemích 1839–1999: chronologie*. 1. upr. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999

DOLEŽAL, František. *Thema v nové fotografii*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Osvěta, národní podnik, 1952

HEITING, Manfred. *Czech and Slovak photo publications, 1918–1989. České a slovenské fotografické publikace, 1918–1989*. Göttingen: Steidl, [2018]

KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. I. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011

MACURA, Vladimír et al. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. V tomto uspořádání vyd. 1. Praha: Academia, 2008

PRZYBYLOVÁ, Blažena et al. *Ostrava v datech*. Vydání první. Ostrava: statutární město Ostrava, 2017

PŘIBÁŇ, Michal a kol. *Česká literární nakladatelství 1949–1989*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014

SZTOMPKA, Piotr. *Vizuální sociologie. Fotografie jako výzkumná metoda*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007

Jmenný rejstřík

A

Anděl Jaroslav 1294, 1298, 1299
Aulehla Gustav 1025, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1109, 1113, 1233, 1235, 1279, 1300, 1303

B

Balabán Jan 1199, 1242, 1289, 1303
Bałon Franciszek 1163
Baňka Pavel 1021
Baran Ludvík 126, 158, 824, 937, 975, 1208
Bárta Jaroslav 414
Bartek Vojtěch 1197, 1198
Baťa Tomáš 567, 568, 610
Bednář Dalibor 1036, 1261
Becher Bernd 576, 1072
Becherová Hilla 576
Becher Petr 407, 408
Bělica Bohumil 847, 1169
Bělohlav Josef 237, 238, 249, 1123, 1301
Bělovský Vítězslav 397, 557, 1182, 1184, 1186
Beránek Václav 303, 304, 379, 523, 1141, 1142, 1292
Bieleszová Štěpánka 994, 1265, 1268, 1283, 1298
Bílek Miroslav 971, 980, 1180, 1200, 1205
Birgus Vladimír 971, 1009, 1025, 1049, 1091, 1101, 1109, 1180, 1190, 1197, 1198, 1223, 1235, 1239, 1259, 1265, 1268, 1280, 1297, 1312
Bittner František 283, 1141
Blossfeldt Karl 856
Böhm Svatoslav 142, 1170, 1194, 1196
Borovička Milan 144, 319, 971, 980, 1147, 1157
Bublík Ladislav 1141
Bučina Ferdinand 155
Budík Miloš 103, 125, 126, 146, 175, 952
Burda Richard 874, 1153, 1302
Byrtus Jan 164, 379, 491, 843, 847, 854, 873, 885, 886, 887, 971, 972, 973, 1043, 1113, 1152, 1158, 1170, 1176, 1180, 1193, 1236, 1297, 1300, 1302

C

Cartier-Bresson Henri 1109

Č

Čajka Pavel 714
Čečetka František 142, 143

D

Dias Pavel 148, 1270
Drtikol František 567
Dufek Antonín 991, 992, 994, 995, 1036, 1049, 1197, 1205, 1209, 1223, 1232, 1236, 1247, 1265
Durczak Ondřej 421, 1259, 1269, 1275, 1281, 1283, 1303
Dvorský Eduard 1156, 1175, 1195
Dvořák František 86, 289, 1289
Dybowicz Rudolf 421, 1260, 1264, 1269, 1271, 1273, 1303

E

Eckert Jindřich 567
Eggleston William 1091
Ehm Josef 153, 155, 158, 164, 488
Einhorn Erich 121, 136, 139, 155, 156, 164, 165, 175, 476, 1287
Einhornová Milada 121, 136, 165, 1168, 1173

F

Fadrus Karel 35, 229
Fafek Emil 89
Fárová Anna 1236, 1298
Federer Oskar 268, 561, 566, 655, 658, 660, 805
Feyfar Zdenko 133, 139, 164, 902, 1011
Filip Ota 523
Foltýn Eduard 365, 1164
Frič Pavel 220
Funke Jaromír 158, 567, 576, 1043

G

Gabčan Fedor 491, 980, 1152, 1160, 1163, 1265
Galgonek Vladislav 980, 1195, 1203, 1265
Gola Arkadiusz 1093, 1281
Gribovský Antonín 97, 144, 289, 325, 335, 491, 499, 500, 938, 1113, 1150, 1152, 1154, 1163, 1166, 1175, 1179, 1292

H

Hackenschmied Alexandr 1017
Hájek Karel 656, 775
Hauner Miroslav 121, 122, 146
Havel Jiří 164, 885
Heiting Manfred 303, 370, 452, 652, 660, 684, 774, 790, 797, 853, 867, 938, 1295
Himpan Vladimír 173, 189, 572, 573, 591, 655, 656, 657, 839, 854, 992
Hochová Dagmar 176, 868, 1063
Holomníček Bohdan 1021
Holz Emil 565
Hrubý Karel Otto 109, 125, 126, 143, 175, 189, 283, 289, 303, 319, 349, 933, 935, 936, 938, 1141, 1147, 1218, 1297
Hruška Petr 399, 1241, 1275
Hucek Miroslav 175, 400
Hůlek Karel 229, 243, 249, 250, 262, 645, 768, 1113, 1127, 1134, 1301

I

Illek František 61

J

Janáček Leoš 951, 1153, 1302
Janda Rudolf 775, 849, 1133, 1208, 1296, 1297, 1301
Jasanský Pavel 1059
Jeníček Jiří 155, 158, 659, 1290
Jírů Václav 153, 154, 156, 157, 173, 175, 176, 212, 289, 1290

K

Kania Karel 62, 63, 283, 748, 759, 761, 1135, 1141
Karlas Otakar 1205, 1209, 1223, 1232, 1259
Kerlický Karel 994, 1223, 1235, 1236, 1239, 1268, 1277
Kittl Julius 21, 22, 615, 645, 1121, 1295
Kolář Viktor 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 572, 971, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 985, 986, 1017, 1018, 1019, 1063, 1064, 1065, 1091, 1109, 1114, 1139, 1188, 1199, 1206, 1212, 1239, 1265, 1293, 1298, 1299, 1302
Korbelářová Irena 750, 1203, 1207, 1209, 1213
Kotas Josef 1282, 1292
Kotmel Ladislav 1161, 1171
Kozel Jaroslav 244, 1113, 1126, 1301
Krasl František 66, 82, 83, 163, 175, 194, 227, 289, 299, 300, 302, 303, 326, 517, 616, 723, 759, 762, 764, 799, 823, 824, 1114, 1141, 1150, 1154, 1156, 1160, 1161, 1163, 1175, 1189, 1207, 1296
Kropp Vilém 89
Kubala Květoslav 325, 326, 327, 365, 523, 524, 535, 815, 1081, 1114, 1115, 1142, 1148, 1149, 1155, 1160, 1163, 1164, 1168, 1170, 1175, 1180, 1189, 1194, 1249, 1255
Kubíček Ivan 302, 1292

L

Lambers Hansgert 985, 986, 1025, 1026, 1224
Landisch Bohumil 153, 157
Lauschmann Jan 70
Lazišťan Eugen 501, 902, 1151, 1154, 1156
Lenhart Otakar 143, 901, 902
Lukas Jan 890

M

Machač Jan 142, 386, 535, 551, 557, 971, 1175, 1176, 1178, 1180, 1184, 1189, 1190, 1194, 1200
Macháč David 1284
Malík Jaroslav 851, 853
Mára Pavel 1265
Marco Jindřich 155
Menec Zdeněk 132, 147, 283, 889, 890, 891, 1141, 1177
Michl Karel 103, 889, 1177, 1242, 1276, 1297
Moucha Josef 1021, 1025, 1049, 1101, 1102, 1220, 1236, 1254, 1260, 1264, 1268, 1269, 1271, 1273, 1283
Myška Miroslav 126

N

Nebeský Jiří J. K. 1226, 1243, 1252, 1262, 1274
Nebor Leoš 175
Nedvěd Milan 1262
Netopil Ivo 1208, 1214, 1218, 1259
Novozámská Martina 219

P

Pavliňák Petr 1239, 1248, 1249, 1255, 1303
Pepe Dita 1049
Petr Lubomír 396, 397, 398, 399, 523, 524
Pitlach Milan 1071, 1072, 1247, 1299, 1303
Plicka Karel 850, 854, 874, 890, 1290, 1296
Podestát Václav 1049, 1197
Podroužek Adolf 243, 1122, 1291, 1296, 1301
Pohribný Jan 1257
Polášek Miloš 369, 980, 1025, 1185, 1199, 1225, 1237, 1251, 1294, 1299, 1302
Pospěch Tomáš 219, 220, 423, 993, 994, 1009, 1064, 1065, 1109, 1197, 1198, 1211, 1223, 1231, 1239, 1259, 1262, 1279, 1283, 1303
Prošek Josef 1294
Přeček Ivo 335, 1180
Pustka Arnošt 86, 146, 491, 524, 1141, 1142, 1146, 1152, 1159, 1182, 1183, 1186

R

Radvanský Ferdinand 523, 1156
Rafaj Miroslav 142, 143, 1143, 1158, 1170, 1175, 1183
Reich Jan 163, 164
Reichmann Vilém 97, 125, 126, 143, 175, 319, 349, 491, 541, 934, 935, 936, 938, 1147, 1152, 1165, 1174, 1297
Remeš Vladimír 90, 1180
Renner Boris 1224, 1241, 1247, 1249, 1255, 1264, 1270, 1277
Richtrmoc Vladimír 1191, 1298, 1300, 1302
Robert Brož 1151, 1154, 1156, 1165, 1166, 1170, 1171, 1174, 1179, 1181, 1183, 1185
Roerts Willi 616, 634
Rožňák Jaroslav 257

S

Scheufler Pavel 158, 1289, 1304
Schwarz Alois 35, 1122
Sikula Petr 355, 385, 491, 971, 980, 982, 983, 1115, 1152, 1157, 1159, 1160, 1161, 1163, 1167, 1169, 1170, 1175, 1184, 1185, 1191, 1195, 1211, 1213, 1215, 1216, 1218, 1219, 1221, 1222, 1229, 1237, 1268, 1300, 1302
Siostrzonek Jiří 413, 421, 1049, 1092, 1197, 1259, 1260, 1264, 1275, 1280, 1281, 1283, 1312
Sitenský Ladislav 109, 153, 164, 885
Smahel Rudolf 126, 131, 144, 148, 289, 292, 873, 878, 879, 880, 881, 882, 884, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 920, 1116, 1156, 1160, 1166, 1201
Sobek 1197
Solnický Josef 899, 1178, 1183, 1184, 1302
Stacho Ľubo 1265
Stehli Iren 219
Straka Oldřich 88, 775
Strakoš Martin 1021
Strnadel Josef 369, 867, 868, 878, 1035, 1145, 1160, 1170, 1174, 1193, 1233, 1297
Strnadel Antonín 867, 868, 1145, 1297
Sudek Josef 153, 155, 156, 158, 567, 845, 856, 867, 868, 951, 952, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1042, 1043, 1087, 1116, 1145, 1153, 1236, 1254, 1294, 1298, 1299, 1303

Š

Šechtl Josef 134
Šechtlová Marie 134, 148, 283
Šmok Ján 81
Šťastný Radovan 1223, 1302, 1303
Štecha Pavel 90
Štochl Sláva 775
Štreit Jindřich 346, 561, 616, 737, 738, 752, 969, 991, 992, 993, 994, 995, 997, 998, 999, 1009, 1091, 1109, 1116, 1195, 1196, 1197, 1198, 1205, 1209, 1223, 1231, 1232, 1241, 1259, 1260, 1263, 1264, 1265, 1268, 1278, 1279, 1280, 1284, 1296, 1298, 1302, 1303
Šuleř Oldřich 142, 1141, 1145
Švorčík Věněk 283, 1139, 1141, 1148, 1156

T

Tausk Petr 81
Thiel Herbert 854, 1043, 1236
Tomeček Jaromír 103, 901, 935, 1178
Tošenovský Evžen 1033, 1161

V

Válek Antonín 1186, 1275
Vančát Pavel 993
Vaněk Petr 393, 395, 396, 397, 398, 1215, 1290
Vričan Jozef 144, 176, 963, 1181
Všetečka Jiří 157, 158, 163, 244

W

Wawreczka Henryk 1201, 1206, 1217, 1260, 1276
Wiškovský Eugen 158, 567
Wittmann Robert 121, 289, 303

Z

Zaorálek Lubomír 395
Zora Petr 164, 1166, 1250

Ž

Žižka Jiří 1284

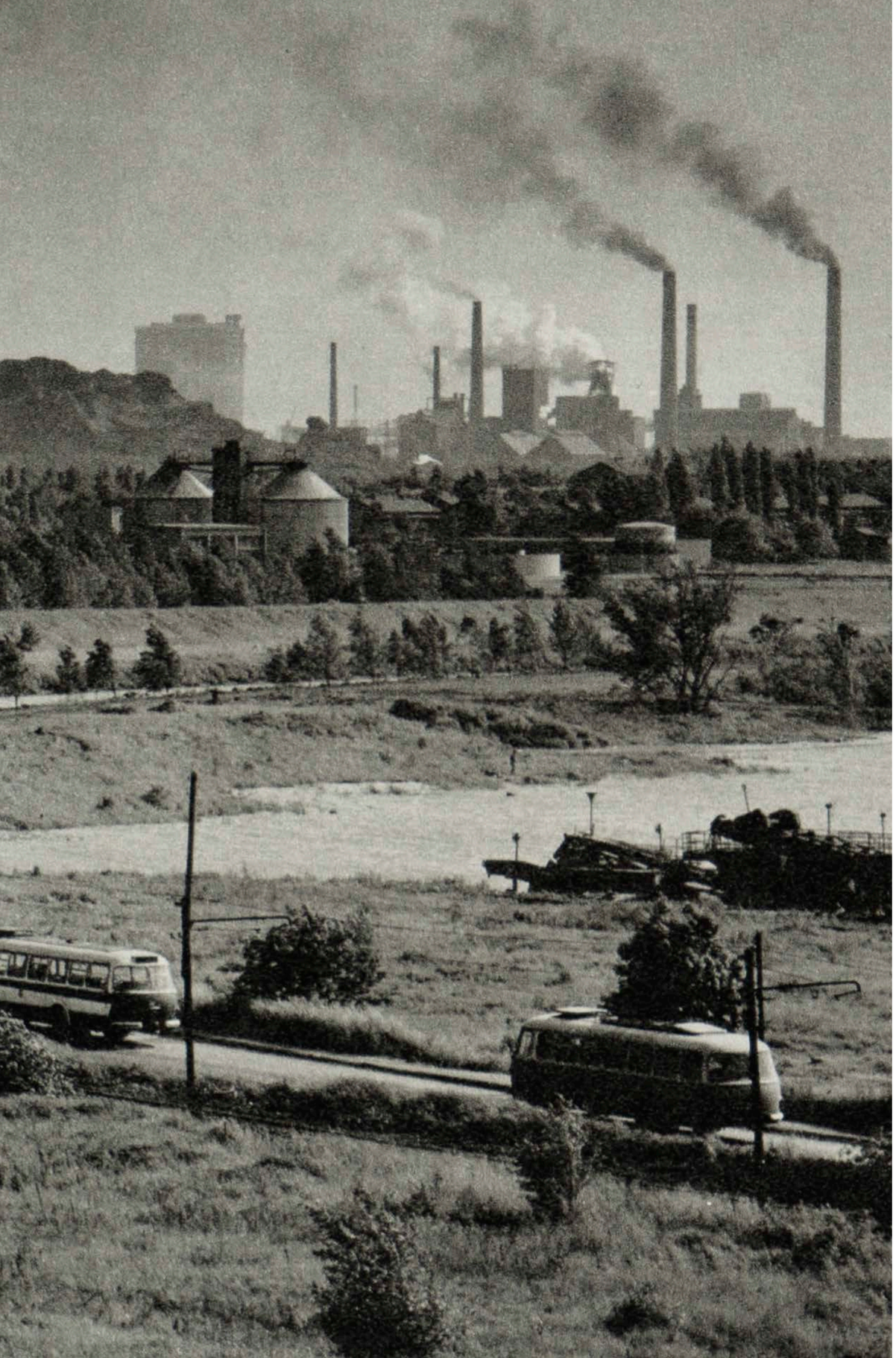

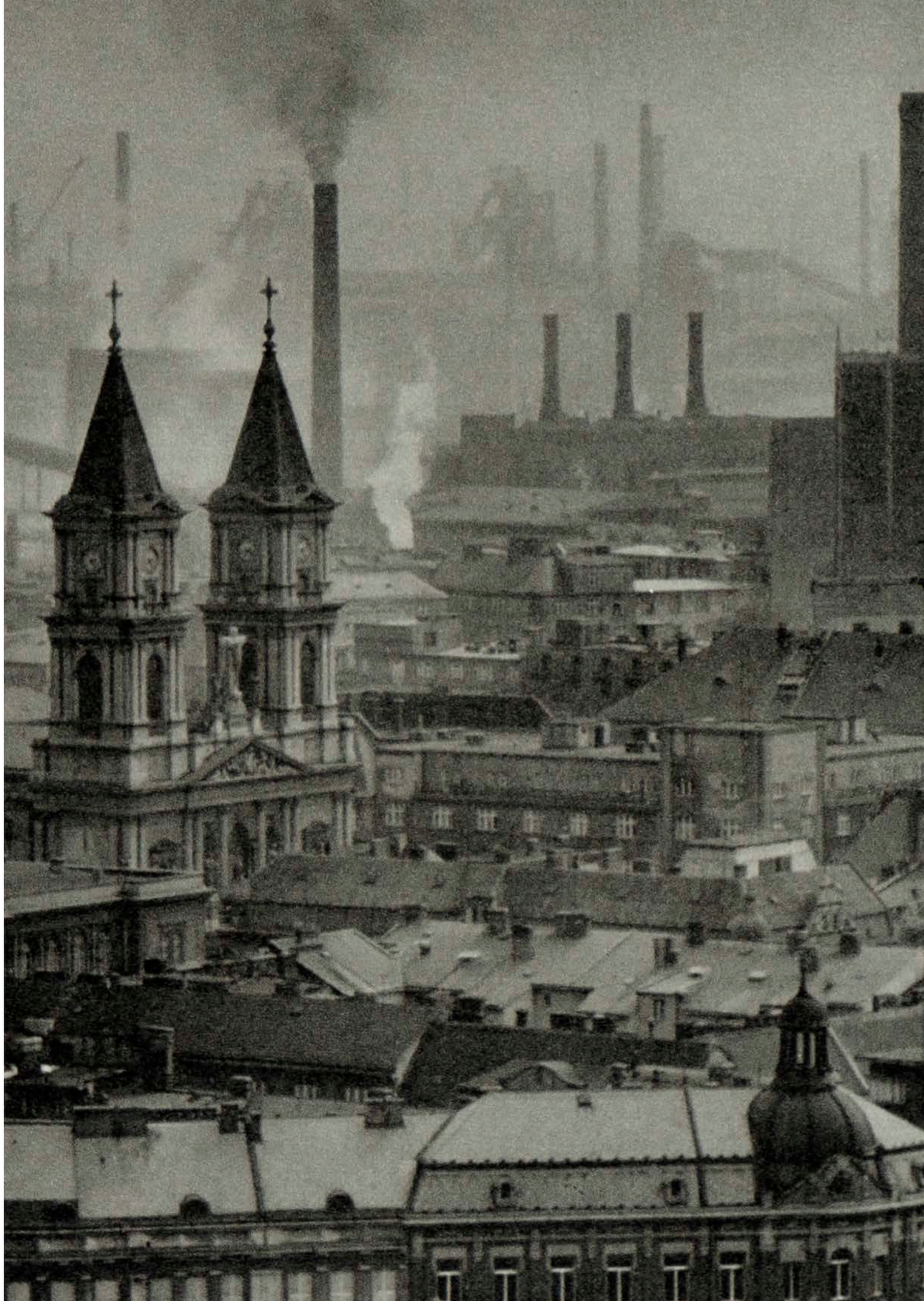

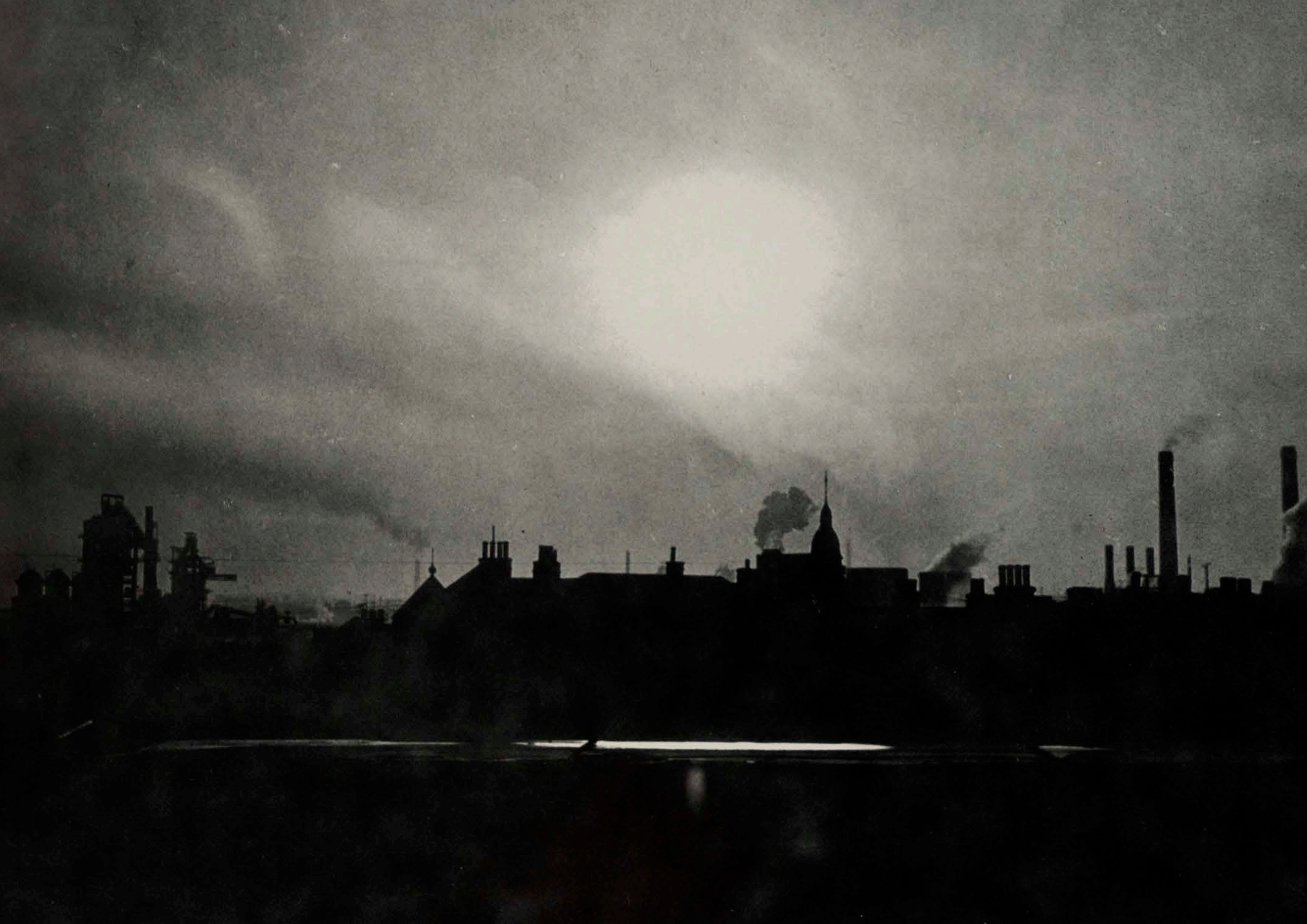

Fotografické publikace severní Moravy a Slezska
Ondřej Durczak

Institut tvůrčí fotografie,
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě,
Slezská univerzita v Opavě

Disertační práce.

Opava 2022.

Školitel: doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.

Oponenti práce: prof. PhDr. Vladimír Birgus, doc. Mgr. Irena Armutidisová

Počet úhozů vlastního textu: 945 381, tj. 525 NS.

1312 stran.
2293 reprodukcí.